ODDI DE ODDIS PATAVINI PHISICI AC MEDICI CELEBERRIMI

Et in Patauina Academia summa cum laude Publici olim ac ordinarij Professoris exactissima & dilucidissima Expositio,

Nunc primùm in lucem edita, & castigata laboribus, & vigilijs MARCI ODDI *Medici eiusdem filij, qui totum id, quod ex interpretatione ob intempestiuã patris mortem deerat, perfecit, atq; instaurauit.*

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Apud Paulum, & Antonium Meietos fratres,

M. D. LXXIIII.

ILLVSTRI AC REVER.DO

D. D. ASCANIO MARTINENGO

ABBATI LEONENSI,

DIVINIS ET HVMANIS

SCIENTIIS ORNATISSIMO

Marcus Oddus Oddi filius. S. P. D.

OMINEM *recta incedere statura, & duabus manibus esse præditum, quoniam omnium sapientissimus, ac prudentissimus esse debebat, scripsit Aristoteles Peripateticorum princeps: duo nanque ei necessaria erant instrumenta: alterum quidem, quo mētis, ac sapientiæ munere rectè perfungens, scientias, & artes omnes adipisceretur: alterum vero, quo ipsas iam partas prudenter exerceret, ac toti humano generi impartiret. Quam ob rem, vt diuinum id munus obiret, intelligendi scilicet, ac sciendi, aliosq́ docendi non vasta, & grauis ei corporis, atque præcipuè superioris partis moles congruens fuit: sed hæc quidem inferiore leuior, cordisq́ & pulmonis locus calidissimus, & sanguine maximè refertus: quippe caloris inopia efficitur, vt multis in animantibus corpus magis sit exile, multipes, seu expes, ac de-*

mum humi repens; in plantis vero conditione mutata superiora deorsum, & inferiora sursum posita conspiciantur. Et licet quibusdam animalibus, vtpote Cani, & Leoni maior, quàm homini caloris vis inesse videatur, illa tamen, vt ad superiorem portionem attinet, sicciori, & magis terrestri, ac proinde magis graui, & ponderosa, sicuti homines aerea, & halituosa, atque inde leuiori, & humidiori constant substantia. Atqui prudentissimus est homo, non quidem, vt Anaxagoras est opinatus, quoniam vni omnium manus ei datæ sunt, sed è conuerso; cùm enim prudentissimus esse deberet, instrumentum propterea illi concessum est, quo prudentiam excoleret: manus nanque organum ante organa sunt, quibus leges conscripsit, aras, & simulachra Dijs erexit, scientias omnes scribendi munere ad methodum redegit, cuncta artium instrumenta fabricauit; vt ipsis deniq; per totum vitæ curriculum summa commoditate vteretur: nam quamuis animalia quædam, vtpote Apes formare, fingereq; alueolos, et Formicæ thesauros quosdam, seu labyrinthos moliri, nere vero, & texere Araneæ videantur: hæc tamen omnia nulla ratione, nullaq; prudentia ducta, sed naturali duntaxat instinctu conficiunt: quemadmodum & illa, quæ quamuis habent instrumenta, quibus actiones quasdam edũt, eisdem tamen nondum perfectis, ac vix pullulantibus eas edere conantur: quippè pullus equi calcitrat mollibus adhuc vngulis, et vitulus cornibus petit, priusquam nata ei sint Cornua, ac catulus denique recenter natus mordere affectat teneris adhuc dentibus. Cùm igitur ratione duce, ac sapientia Scientiæ, & Artes quæque hinc originem traxerint, manibus vero prudenter tractatæ sint, & scribendi beneficio posteris traditæ, inter cæteras profectò artes Medicinam non solum præclarissimum initium habuisse, sed & continentibus temporibus excultam, adauctamq; floruisse testatur antiquitas: quandoquidem Apollinem, & eius filium Aesculapium inuentores illam habuisse perhibet, cultores vero propè modum innumeros, non solum priuatos homines, sed & maximos Reges, qui neglecto regiæ maiestatis honore, vastas multarum regionum solitudines, ac inuia montium iuga peragrare non dedignati sunt, quo artem adaugerent, humanoq; generi labore corporis, at-

que scribendi officio opem præstarent: Inter quos olim Galenus Pergamenus Philosophus hercle, & Medicus celeberrimus adeo enituit Hippocraticam medendi artem in lucem reuocans, atque explanans, vt veteres omnes non solum æquarit, verum etiam inuentorum copia, & scribendi candore, quo studiosorum animos allicit, longè superarit. Proinde cùm inter tot eius præclara opera liber artis medicinalis præcipuus extet, breuiter admodũ, sed perpolitè artem totam complectens, complures sanè medicos, alioqui doctißimos habuit interpretes: nouißimè tamen Oddus parens meus, dum viueret, hoc in florentißimo Gymnasio eundem summa cum auditorum frequentia explanauit: cuius quidem interpretationes, cùm ab ipsis summopere expeterentur, tanti sanè fuerũt apud me eorum præces, atque adeo stimuli, quibus quotidie molesti mihi fuere, quò earum ipsis copiam facerem, vt tandem eorum obtemperare flagitationibus coactus fuerim: idq; potißimum cùm intellexissem vitiatas quasdam, & deprauatas enarrationes sub patris mei nomine circumferri. Quocirca etsi apud me commentaria essent ex fido patris exemplari, quæ ad memoriam in senio (vt disertißimus Galenus consulit) sibi conscripserat, imperfecta quidem, & inculta, cùm pater iam morte nobis præreptus foret, quæ communis omnium semel est calamitas, ego hæc ipsa in vnum collecta in ordinem redegi, perpoliui, quod deficiebat, summis laboribus, atque vigiliis compleui. Cæterum vt primùm fœtum hunc, veluti Vrsi solent, sæpius lambendo omnino formaui, & perfectum denique in hominum conspectum apparere posse animaduerti, videremq; iam illud mihi reliquum esse duntaxat (iuxta veterem consuetudinem) vt insigni cuipiam, ac præclaro viro ipsum dicarem: in te confestim Vir Illustrißime, & Sapientißime oculos conieci, vnumq; te horum Commentariorum patronum elegi: sperabam nanque tantæ personæ splendore, virtutibus, & authoritate nostras hasce lucubrationes non solum illustrari posse: verum & à maleuolorum morsibus, & latratibus defendi: nam vt à tuo splendore exordiar, cùm ex Brixia ciuitate nobilißima, & Martinengorum familia inter tot Italiæ celebres familias nulli secunda, summisq; principibus affinitate coniuncta, originem ducas, ex qua

tanquam

tanquam ex equo Troiano innumeri cùm armis, tùm literis longè celeberrimi viri prodiere, hi quidem non solum tuarum virtutum primordia fuere, ac igniculi quidam semper sunt (quod de Telemacho, in quem Vlissis virtus erat infusa, his verbis diuinus cecinit Homerus: τοῦ πατρὸς ἐνέσταχται μένος ἠΰ) verum etiam te ipsum exornant, & fulciunt: nam quemadmodum in Virgine formosa vestis elegans aliquid decoris, atq; splendoris affert pulchritudini naturæ, ita maiorum tuorum nobilitas virtutes tuas, quæ solæ proprijs radijs illustres sunt, admirabiliores reddit, eisq; nescio quid ornatus haud dubiè affert, atque splendoris. Atqui splendes quidem Vir Amplissime ex celeberrimis proauorum tuorum gestis, atque præcipue Comitis Cæsaris aui, viri in omni disciplinarum genere præstantissimi, qui ex multis quidem egregijs, ac illustribus filijs, quos reliquit, Georgium habuit in bello fortissimum, qui magno stipendio apud Franciscum Francorum Regem primarius militum Dux fuit; & Hieronymum Abbatem virum alioqui doctissimum, disertissimum, & de Christiana Religione bene meritum; quippe qui Poloniæ primùm summi Pontificis honorificum Legati munus peregit, mox vero apud Ferdinandum tunc temporis Romanorum Regem, ac postremò apud ferocissimos Anglos, vt falsam religionem ex eorum animis extirparet, & funditus tolleret, ipsosq; ad verum diuinum cultum, & catholicam Romanam Ecclesiam traduceret; & Antonium denique patrem tuum virum sanè integerrimum, & prudentissimum, vestræq; ciuitatis assiduum administratorem: in cuius quidem administratione tanta erat moderantia, mansuetudo, æquitas, & diligentia, vt vno omnes animo, vnoq; consensu ipsum patrem patriæ prædicarent. Veruntamen hæc ipsa maiorum tuorum ornamenta tuis virtutibus coniuncta te multò sanè illustriorem reddunt, atque splendidiorem. Te nanq; temet ipsum ab ineunte ætate innumeris corporis, animiq; bonis decoratum omnes iure prudentissimum, sapientissimum, fortissimum, temperatissimum, ac denique munificentissimum intuentur: non solum enim ad sapientiam, vt cæteri nobiles, probique homines (quod viri proprium est) contendis, sed cum Socrate singulari veterum exemplari teipsum supremæ sapiē-

tia

tiæ associari quàm maximè studes: prudentia vero Philosophiæ, Theologiæq; studijs Abbatem patruum tuum æmulatus non modo mala euitas, bona consectaris, verum & alios ad hæc amplectenda, illa fugienda allicis: siquidem proprijs in ædibus magna impensa tam celebrem, tamque ornatam præstantißimis in omnibus scientijs, ac facultatibus viris academiam à te constitutam cernimus, vt instaurata Socratis, Platonisve schola reuiuiscere videatur. At quis te fortior, qui infestißimos animi hostes delitias, & voluptates in tanta diuitiarum abundantia exuperas? quis vero temperantior, cum vitiorum illecebras prosternas? Syracusanas mensas, Sicula varia obsonia, & Attica Bellaria cùm diuino Platone paruipendas? modestiam vero semper affectes corpus despiciens maximè, ac Philosophiæ viuens? quo fit, vt cum hoc vnum, & integrum nobilis viri opus sit, vt nunquàm moderati mores sciuncti a fortibus sint, hæ duæ sanè virtutes Temperantia nimirum, & Fortitudo tanta in te concordia & amicitia conuinctæ cernuntur; beatos vt se esse prædicent, quicunque tibi inseruiunt, ac tua sub potestate placide, honeste, tutò, & iustè vitam ducunt. Quid de munificentia, & liberalitate tua dicam? qua studiosos omnes, & viros præsertim insignes complecteris? Vnde Mecęnatem, ac Scipionem Aphricanum alterum te omnes esse vbique testentur; cum altero enim eruditos omnes plurimum amare soles, multisq; iuuare muneribus, cum altero verò eos, qui aut te vix intuentur, aut tecum semel tantum colloquuntur, beneuolos tibi & amicos efficere. Suscipe itaque Vir Illustrißime, omniumq; virtutum genere ornatißime, munus hoc hylari fronte, libellumq; hũc, vt Sol aerem, tuo splendidißimo virtutum, nobilitatisq; lumine illustra, propriaq; authoritate, si quis sit, qui aduersus eum latrare audeat, libenti animo tuere. Quod vero ad me attinet, si verum id est, quod Alexander ille Aphrodisiensis summus Peripateticus arbitratur attractionem omnem à calore fieri, nil cuipiam mirum esse debet, si tuæ humanitatis, benignitatisq; ardore attractus ad te ipsum promoueor: meq; tantum tibi deuinctum esse confiteor, vt nil aliud magis exoptem, quàm tibi, tuisq; votis alacriter morem gerere. Tu vero ea, qua soles, comitate meipsum

sum

sum grato animo aspicias, quem tuo immortali nomini, illustriq; familiæ destino, atque deuoueo. Deumq; Optimum Maximum oro, vt te, tuaq; omnia eousque fortunata reddat, quoad nos te ad supernum euectum honorem (quod haud dubie speramus) intueri valeamus. Vale, Patauij Kal. Decembris 1573.

Capita quæ in toto opere continentur.

Index capitum

RERVM ET NOTABILIVM QVÆ IN TOTO OPERE CONTINENTVR INDEX COPIOSISSIMVS.

Alo-

B

Bulimos

D

I

morbo-

N

Ne-

P

prin-

Q

R

S

simpli-

Sonitus

T

Tempe-

Tu[...]icæ

f Vrina

F I N I S.

Errata ſic Benignus corrigat Lector, priuſquam opus perlegat noſtrum.

Fol. ſeu facie.1.poſſeſsione:lege:profeſsione 3.generetur l.in cerebro generetur:& virtutũ probat.l.virtutũ principiũ probat.7.materies.l.manieries:19.perficit.l.perfecit:20.libere.l.liber:21.hæc aleni.l.hæc Galeni:26.ſnĩam in l.ſnĩa in:27.cõſequutus.l.conſequutiue,:33.ipſas.l.ipſa:49.diffinitionẽ.l.diffinitionũ:47.totũ qđ l.eorũ,quot:49.ad ægritudinẽ.l.ad ægritudinũ:53.proportionẽ.l.proportione:59.volumus.l.nolumus:64.diuiſio.l.diuiſo:66.partẽ vtilia.l.parum vtilia:& ſpectare cũ.l.ſpectãt,cùm:67.ob dictũ,ꝙ.l.ob dictũ Auic.ꝙ:& cognoſco, proinde.l.cognoſco, ac proĩde:72.id eã.l.ad eã:74.enarratæ.l.enarratis:87.collocẽtur.l.collocetur:& lapſis.l.lapſibus:90.q̃ in indiuiſibiliter.l.q̃ indiuiſibiliter:91.q̃dã falſum.l.quẽdã falſum:92.in latitudinẽ.l.in latitudine:95.vitijs oĩs.l.vitij oĩbus:& calidus.l.calidius:96.& frigidus.l.& frigidius:& cõmẽdant.l.cõmedãt:97.tẽperie.l.tẽperiem:101.immoderate intẽperatis.l.immoderate in intẽperatis:102.in partre.l.in parte:103.cõtinet.l.cõtinent:& in febris.l.in fibris:105.indiguiſſet.l.indiguiſſent:106.& maſculinitatẽ.l.& mas maſculinitatẽ.107.ſubiungant.l.ſubungant:& læuioris.l.læuoris:& neutro.l.neutrũ:110.muniuntur.l.nutriũtur:112.augeatur.l.augentur:113 Priora.l.Prior:115.inceperat.l.inciperet:124.& inferiore.l.& inferiorẽ:128.reneruri.l.reuerſiui:& iuſtiſsimos.l.iuſtiſsima:130.ꝙ oculorũ l.pro oculorũ:133.ad obiectis.l.ab obiectis:134.nã ex.l.nã &:& cõpar l.comparatur:& medijs.l.medii:137.tenuis.l.tertius,& ad Auerroẽ.l.ad Auerrois:138.quæ quidẽ.l.qua quidẽ:& attrahẽdi.l.abſtrahẽdi:& crebro.l.cerebro:& per tactu.l.per tactũ:& orta.l.orti:139.partes.l.partis:& ſtabiles.l.ſtabilis:& uirtutes.l.virtutis:140.reminiſibibs.l.reminiſcibilis:141 ingens.l.inquiẽs:& legeret l.legeretur:144.opponẽs.l.apponẽs.146.axillorũ.l.axillarum.149.hic.n.l.hi.n.150.diſcraſiã facta.l.diſcraſsiã,vt facta:161 parere.l.patere.165.profectiores.l.perfectiores:173.q̃ ſalubre.l.qui ſalubre:188.pro notabile.l.ꝙ notabile:191 & viſionẽ.l.vt uiſionẽ:199.albi.l.alibi:& calidã.l.calidũ.204.emaneret.l.remaneret:208.uirtute.l.uirtuti:& adeo.l.ideo:211.ex maioribus.l.ex moribus;217 ob l.ab æquali;222 aut.l.ãt;225.ſtaũ.l.ſtati;& quinadena.l.quigena;233.ſanguin generatẽ.l.ſanguinẽ generat;238.uniuſq;l.vtriuſq;241 diſpõne.l.ex diſpõne;242.cõſequẽtiũ.l.cõſequẽti;245.eius l.ex eius;246.illi.l.illis;247 copiã.l.copia;252.quid em nõ.l.quid nõ;& inciſo.l.inciſio;254.cõſtitur.l.cõſtituitur;255 muniri.l.nutriri;256.furẽ.l.futẽ;258 actuũque.l.aliquando;260 Galenus.l.Galeno;262 deinde ꝙ.l.deinde extra;264 in dure quoq; ex molli.l.in duro quoq; & molli;& extẽtionẽ.l.extinctionẽ;275.maximẽ.l.maximi;278 vere medio.l.vere in medio;281 decarat.l.declarat;& le cauſa.l.de cauſa;283.ſimiles.l.ſimilis;285.prætereaꝙ.l.proptereaꝙ;287 manus.l.mãmis;289 optimo.l.optimè;289.Allucinãt.l.Allucinãtur;295.faciles.l.falſæ 300.prouenit.l.ꝓuenit;302.aſperſis.l.aſperis;& partem.l.partim;& medulla.l.medella;305.ergò ne.l.ergò nos;309.fiſtulã.l.fiſtula;321.ſumetur.l.ſumentur;327.humectãtis.l.humectãtes;328 innuit.l.innuũt;329.mouẽtibus.l.mouẽtis;330.metiũtur.l.moriũtur;332.indicamur l.indicatur;& humore.l.humor;335.aſſepte.l.alcyte;& oppõ l.appoſitio;336.uenæ ipſius portis.l.uenis ipſius portæ;337.meſẽteriæ uenæ;l.meſenterio,uenis;340.Exhibitio.l.exhibito;341.indationes.l.inũdationes;342.deprauatũ.l.deprauatã;343.cã a.l.cãs;347.duob.l.duabus;351.uictu.l.viſu;352.tñ.l.tm̃.354 ſnĩa,de.l.ſnĩa,dũ de 355.ſoluta.l.ſolutu;358.grauatiuani.l.grauatiuũ;359.conabar.l.conabatur;363 palidus l.palidius;364.colore.l.calore;365.ſnĩa.l.ſuiam;367.ab ipſo.l.ĩ ipſo;368.uitior.l.mitior;& Praxora.l.Praxagora;369 exeuntes l.exeũtis;370.407.444.470.487.Hos.l.Nos;376.Eſt ea.l.Eſt &:380.vitio.l.uino;381.ſigno.l.ſigna;384 ambita.l.ambitu;385.ſignos.l.ſegnes;387.proinde.l.ꝓinde;389.vr̃.l.vidẽtur;393.ipſe.l.ipſa;397.ſenſibi.l.ſenſibile;400.admonẽt.l.admoneat;405 nõ cõmodat.l.nõ incõmodat:410.prodere l.prodire;416.certè.l.certi;418.oportet;ſr̃.l.opportunè ſatis;419.dicẽti.l.decẽti;425.hæc res.l.inter res;426.cenſentur.l.cenſetur;428.exiſtẽs.l.exiſtẽtes;432.dormiẽte.l.dormiẽtes;447.hoc nõ.l.hoc mõ;450 parẽ.l.partẽ:453.reſulãt.l.reſultãt;457.reſiſtat.l.reſiſtit;& exhibitio.l.cohibitio;462.tẽperatæ.l.tẽperati;469.deles.l.hebes;& nõ ſi.l.nã ſi;471.motũ.l.notũ.474.munitione.l.nutritione;488.neruorũ.l.neutrorũ;489.durã tẽpeturã.l.dictã tẽperaturã.490.humiditas.l.humidas.493.cõtrauẽniẽtia.l.cõueniẽtia;501.humano.l.humani;& tertia.l.tertiã;505.tuẽda.l.tũdẽda;513.ipſa.l.ipſe;514 neruorũ.l.neutrorũ;516 uariæ & uariã.l.uaciæ,& vaciã;517.nũcupatur.l.nũcupantur;518.deſumãtur.l.deſumãt;525 inſtaurationes.l.inſtaurationis;530.dubitatione.l.dubitationẽ;535 qua.l.quã.538.nam.l.nùm.548.pariẽtia.l.pariter:& quidã.l.quidẽ;559.cõdũtur.l.cõdiũtur;& impedimẽto.l.impedimẽta;560.calorẽ.l.colorẽ;565 ut.l.&;568.atq;.l.neq;;575 reddat.l.reddit;577.partim.l.partẽ.579 periculũ.l.particulã;& per.l.pro.580.duo.l.dubio;581.corpore.l.corpora;& nũcupat.l.nũcupatur.583.par.l.partes;585 prius.l.peius.592.mouemur.l.mouẽtur;595.ſubſeruiamus.l.ſubiiciamus;& prioris.l.priori;599 ſubſtitiuiſſe.l.ſubſtituiſſe;604.effectum.l.affectum.606 uiciãtur.l.uinciantur;610 deficiendo.l.qualitate afficit;& fluxiones.l.fluxionis:612 Declarãs l.Declaratis:616.amplius.l.amplior;617 ſemel.l.ſenes;622 obſtruerũt.l.obſtruerẽt;622.uniſque aũt

in

in ſubſtãtia.l.in utriſque aũt ſubſtãtia;628.ſatius.l.cũ ſatius; & rãdines.l grãdines;632 tãquè.l.tam quãm.642.diſcentere.l.diſcurrere;643.partes.l.partis;645 perantea.l.antea.646 ét.l.&,649 ex cãæ.l.& cãæ,650 phlegmonẽ.l.phlegmõ.652 alerũ l.alrerũ,654 πάονα .l. μείονα 655 auxilio.l.auxilia.660.quo.l l.quid.661.ſeſe.l.eſſe, & cucurbitulas. l.cucurbitulas.666.atquè l.at quæ.669 res.l. ren.673.fuit.l.facit.674 maſculis.l.muſculis.679.natura.l.nam.685.abſeruat,l.obſeruat.690. nutriuntur.l.nutriantur:694.retractione.l.pro retractione.697.uunn l.cùm.698.tradens l. trahens.704.abſumentur.l.abſumetur.& actiuæ qualitate.l.actiuæ qualitatis 705.perantea l. antea.709 cõplemẽto.l.pro cõplemẽto.

ODDI DE ODDIS PATAVINI PHYSICI, AC MEDICI, IN LIBRVM TECHNI GALENI

interpretatio dilucidissima.

Præfatio de Medicinæ instrumentis.

NNVVM hûc laborē mihi auspicaturo illud astutū excellentissimi pictoris non licere supra crepidā in mētē venit; quod quidē dū mecū identidem animo voluo, admoneor sanè, vt nulla dicēdi ratione munitus oratoris possessione, perinde ac bonę Deæ Sacris abstineam; ne quod egregie facere non possum, infęliciter tentasse videar: ex illo namque Solonis oraculo, quod in templi Apollinis Delphici fronte scriptum erat, quo pręcipitur seipsum cognoscere, facile colligi poterat, nihil esse, quod magis hominē dedeceat, quàm vires proprias ignorare: cum itaque Medicus sim, medicinamque edocturus, ac nō orator, seu oratoriæ facultati præfectus, omisso medicinæ præconio, ad ea, quę medicę artis propria sunt, confestim me conferam: Maxime autem vtile fore existimaui his, qui huic se arti accingunt perdiscendę, si declarauero, quibus instrumētis medicinam assequi oporteat: nam quemadmodum qui cupit artis carpētarię finē acquirere, priusquam opus agrediatur, necesse est, vt & malleum agnoscat, & serram, & terebellum, & alia id genus esse illius instrumenta: ita etiam, qui medicinam sibi discendam proponit, in primis vt sciat oportet quibus instrumentis sibi sit acquirenda. Proinde posthabitis Empiricorum, Dogmaticorum, ac Methodicorum disceptationibus, duo ex Galeni sentētia ad medicinam assequendam requiruntur instrumēta, ratio, s. & experientia, quod & Aristoteles aperte docuit, cum ait, Ex sensu memoriam, ex memoria experientiā profi cisci, ab experiētia verò in intellectu vniuersalis notitiam consurgere, quę quidem notitia initium est artis, atque sciētię: artis quidem si cir

In separatis sermonibus. Secundo poster pro pè calcē.

ca ea sit, quę oriuntur, & occidunt, & (vt ita dixerim) factibilia sunt: scientię verò si circa ea sit, quę his contraria sunt: s.n. ex Aristotele requiritur experimentũ, vt vniuersalis notitia in intellectu consurgat, ratio vtique & experimẽtum duo necessaria sunt instrumenta, quibus artes & scientię conquirũtur, quandoquidem notitia hęc vniuersalis nõ nisi ratione duce artis & scientiæ initium est, quam prius experientia antecedit in his quidẽ, qui prius artes reperierunt: subsequitur verò in his qui artem perdiscere cõcupiscunt: De quibus quidem scribens Galenus libris methodi medendi, ait: Nullius artis scientiam acquiri posse, nisi methodũ aliquam acceperimus per vniuersalia vocata Theoremata, vsum verò per particularia exempla: neque .n. agere possumus, quæ oportet, nisi varijs modis fuerimus exercitati in his, quæ partiatim circa ægrotãtes accidunt: neque exercitationem ipsam probè fieri licet sine ipsius vniuersalis cognitione, in quo methodus consistit: nam quemadmodum qui iter aliquod facturi sunt, cruribus ambobus vicissim vtuntur, siquis verò altero claudicans solo vtatur, longo sanè tempore, & sæpe errando iter perficit. ita etiam quisquis ad finem cuiuslibet artis peruenire concupiscit, ne claudicet, illi duobus his, veluti cruribus aut instrumentis, methodo, s. in vniuersalibus theorematis; vsu verò, & experientia in particularibus vtendum est: possem etiam idipsum ex Galeno varijs in locis comprobare, verum hęc hactenus dicta sufficiant; si hoc duntaxat (quãtum ad experientiam attinet) subijciamus, non esse cuique experientiæ subscribendum: neq; n. aut vetulę loquaci, aut rustico inscio, aut fori circulatoribus profitentibus se aliquod medicamentum fuisse expertos, temerè credendum est, sed illi tantum est fides habenda, qui in experiẽtiam venit, duce vera methodo, quam Galenus & alij docuere: qua de re neque etiam ita facile credendum esse censuerim his medicis, qui se maximos expertos profitentur, quòd quadraginta, quinquaginta ve annis medicam artem exercuerint, nisi dictam methodum, ac viam optimè calluerint. Quòd verò ad rationem spectat, animaduertẽdum imprimis est, multas esse rationis species, vt scripsit Galenus. inter has verò est ratio scientiam pariẽs, propositionibus constans, quę ab ipsa quęsitæ rei substãtia ducuntur, quemadmodum exempli causa, si proposito quęsito nunquid somnus sit conuẽtus caloris intrinsecus, & naturalis reciprocatio id probaremus medio, quod in libro de som. & vigilia elicitur ab Aristotele: ea vtique esset ratio sciẽtiã pariens, seu demonstratiua, quæ hoc modo erigi posset: Propter euaporationem, quę circa cibum efficitur, fit conuentus caloris intrinsecus

9 meth. cap.6.t

A secus

ſecus, & naturalis reciprocatio, ſed ſomnus eſt propter euaporationē, quæ circa cibum efficitur: igitur ſomnus eſt conuentus caloris intrinſecus, & naturalis reciprocatio: Quę vtique demōſtratio efficietur diffinitio ſola poſitione differens a demonſtratione terminis tranſpoſitis, hoc modo: ſomnus eſt conuentus caloris intrinſecus, naturaliſque reciprocatio propter euaporationem, quę circa nutrimentum efficitur: idem etiam declarari poteſt exemplo ſumpto ex Galeno libro de differentijs pulſuum, vbi ex propria intentione pulſus diffinitionē aſſignat, quæ ſolo ſitu à demonſtratione differt hunc in modum: pulſus eſt actio cordis præcipue, deinde arteriarum, quę ſecundum ſyſtolem, & diaſtolem mouetur a virtute vitali ob retentionem mediocritatis caloris natiui, & vt ſpiritus animalis generetur. ex qua diffinitione ſimiliter trāſpoſitis terminis, elicitur demonſtratio, qua oſtenditur pulſum eſſe actionem cordis præcipuè, deinde arteriarum, quę ſecundum ſyſtolem, & diaſtolem mouētur à virtute vitali: eſt autem demōſtratio hęc ob retētionē mediocritatis caloris natiui, & vt ſpiritus animalis in cerebro generetur, fit actio cordis præcipue, deinde arteriarum, quę ſecundum diaſtolem, & ſyſtolem mouentur à virtute vitali, ſed pulſus eſt ob retentionē mediocritatis caloris natiui, & vt ſpiritus animalis in cerebro generetur: igitur pulſus eſt actio cordis præcipuè, deinde arteriarum, quę ſecundum ſyſtolem, & diaſtolem mouentur à virtute vitali: conſtat enim harum rationum propoſitiones non extrinſecus ſumi, ſed ex ſubſtātia, & a cauſa rei quæſitæ. Præter has autem rationes, & conſimiles, aliæ omnes propoſitionibus conſtant, quę ex trinſecus petuntur, quarum alię Thopicę, ſeu locales appellantur, quibus vtitur Dialecticus, qualis ea eſt, qua Ariſtoteles cor eſſe omniū principium probare viſus eſt, propterea quòd in medio pectore collocatum eſt: quam quidem rationem nō eſſe demonſtratiuam, ſed Thopicam declarat Galenus, quandoquidem ſimili ratione à ſitu ſumpta concludi poteſt Cerebrum eſſe mentis, & rationis principium: cum enim quod in vniuerſo eſt cęlum, idem in homine caput ſit (vtrumque enim ſupremum obtinet locum) ſi valeret ratio, quę a ſitu eo modo ſumitur, conſequeretur, vt quemadmodum cęlum eſt deorum domicilium, ita cerebrum ſit mentis, & rationis domiciliū: quare patet huiuſmodi rationes nō eſſe demōſtratiuas, ſed probabiles. Quędam verò alię rationes Rethoricę dicuntur, quę per authoritates, & exempla, & inductiones quaſdam, & ethimologiam, ac nutus tentant perſuadere, qualem fuiſſe rationem Chryſippi docet Galenus, ex qua cor eſſe omnium virtutum probat virtutum ethimolo-

[Margin notes: 4. de diff. pulſ. — 2 — 2. de plac. Hippo. & Plat. — 3]

 gia

gia vocis huius ἐγὼ: cū enim vocem illā pronunciamus in prima eius syllaba proferenda labrum, ac mentū inferius quasi ad pectus retrahimus, ac manum ad pectus admouemus, cum nos ipsos significare volumus dicētes, ad me hoc pertinet, ego hoc tibi dico, & id genus alia: Atqui rethoricę hę rationes a demonstrationibus remotiores sunt, quàm dialecticę: longissime aūt absunt ab eisdem demonstrationibus, quę cauillatorię, & captiosę nominātur; qualis fuit Zenonis ratio ab eodem Galeno conscripta, qua (vt referunt Diogenes Babylonius & Chrysippus) cor esse mentis, & rationis principiū ostendidit hunc in modū: Vnde procedit vox, inde etiam articulata vox, & oratio ipsa: à ratione autem, & mente oratio procedit: igitur & vox à ratione procedit. quòd si cerebrum esset rationis principium, vox a cerebro emitteretur: si verò vox à cerebro emitteretur, non ergò per guttur emitteretur: constat autem vocem nō ex capitis sedibus, sed ex inferioribus, ex cordis nimirum sedibus per asperam arteriam à voluntate nostra emitti, quare non cerebrum, sed cor erit rationis principium: Quæ ratio siquid probat (inquit Gal.) huic rationi ipsi respondeant, quod à voluntate nostra emittitur, à corde exit, sed vrina a voluntate nostra emittitur, igitur vrina à corde erumpit: quòd si a corde vrina exit, quo modo per penem procedit? videretur enim esse conuenientius eam procedere aut per asperam arteriam, aut per similem meatum, qui non distaret à corde, & ab eo oriretur, cuius tamen oppositum sensu manifeste percipitur: idē etiam de deiectionibus dici posset: Deprehēditur autem cauillus ex distinctione ἀπὸ prępositionis, qua Zeno vtebatur, quę quidem præpositio pro ἐκ, & pro ἀπὸ siue ab, solet assumi: neque enim idem est dicere, vrinam ab aliquo emitti, & ex aliquo, siquidem ab aliquo vrinam emitti est tanquam à facultate, ex aliquo verò tanquam ex vase, & conceptaculo ipsam continente: Si igitur in Zenonis ratione ἀπὸ prępositio pro ἐκ assumatur, vera est oratio, quę ait, quòd si vox ex cerebro tanquam ex vase eam continēte emitteretur, non per guttur erumperet: si verò pro ἐκ in eadē ratione Zenonis assumatur ἀπὸ, falsa est prædicta oratio: sensus enim est quòd si vox à cerebro tanquam à facultate prodiret, nequaquam per guttur emitteretur: quod quidem falsum esse deprehenditur ex his, quę de vrina, & deiectionibus dicta sunt: Cum itaque quatuor hę rationis sint species, demonstratiua, dialectica, rethorica, atque sophistica, quarum omnium naturam diligenter cognoscere debet is, qui nō medicā modo, sed quamlibet aliā facultatē aut discere, aut docere vult, ne Thopicā, ut Rethoricam rationem audiens, aut proponēs,

eã existimet ex numero esse scientiam parientium, quod multis euenire quotidie conspicimus: eam vtique demonstratiuam medicinę potissimum instrumẽtum cum Galeno dijudicamus: is enim propositiones medicas ab ipsa quęsitę rei substantia per se notas sumendas esse cẽset, ex quibus primam conclusionem inferimus: deinde ex prima secundam: & item ex secunda tertiã, quoad peruenerimus ad id, quod à principio inuestigandum propositum fuerit: Permittimus autẽ dialecticis rationibus vtendum esse, dummodo, vt demonstrationes non admittantur, sed aut cum sophistas coarguere, aut vt exercitemur, aut quid aliud id genus facere tentamus: Rethoricas verò non suademus esse omnino abijciendas, sæpe enim exemplis vtimur, antiquorumque authoritatibus initimur, non tamen censuerim omnibus, qui aliquid in medicina scripserunt, sine aliquo delectu esse facile credendum, sed his tantum fidem habendam esse, qui vera methodo, ac ratione nobis medicinam tradiderunt. Galenus namque de Hippocrate scriptum reliquit, se illi non vt testi credere, sicut alij plerique faciunt, sed quòd eius demonstrationes solidas esse inuenit: at cauillatorias & sophisticas rationes è medicorum scolis omnino eijciendas esse cum eodem Galeno censemus, nec non medicos illos, qui nihil aliud tota vita student, quàm vt in huiusmodi cauillamentis totum vitę suæ tẽpus conterant, exsibillandos esse, explodendosque. Cæterũ cum hoc anno medicam facultatem vos docere aggrediar, primo quidem instrumento ratione nempè scientiam pariente potissimum utemur, quam cum experientia, ac longo vsu à nobis acquisito associabimus: idque potissimum cùm Galeni artem medicinalem sumus interpretaturi, in quo quidem libro tota ipsa concluditur medicina. Vestrum autẽ erit Iuuenes studiosissimi vtpote qui naturã vniuscuiusque prædictarum rationum ab optimis præceptoribus perdidiscistis, vt in amplissimum medicinę campum bonis (ut aiunt) auibus descendatis: Nec uos deterreat, quod aduersus rationales iactant Empirici, multitudo s. philosophorum, ac medicorum discrepantium, quibus omnibus si affuissent septem illa, quę adesse oportere ijs, qui ueritatẽ inquirere tentant, scripsit Galenus, non tam discordes fuissent: Nos verò Galenũ imitati, qui natura perspicax fuit, à pueritia in primis disciplinis, ac præsertim Arithmetica, & Geometria uersatus, laboris patientissimus, ueritatis æmulator, uere methodicus, ac sub præceptoribus optimis exercitatus, (prout uires nostrę p̃stabunt) in eam methodum, quam nobis ipse reliquit, insistemus: atque omissis ambitiosis præfationibus, quę à plerisque in cuiusque libri primordijs fieri solent,

Primo meth. med. 4.

Lib. quòd ani. mo. tẽperat. sequantur.

1 Progn. 5. 6. 11. 14. met. med.

Libello de cõst. med.

lent, ad ipsius statim interpretationẽ libri accedemus: idq; potissimũ cũ ex libri inscriptione, procemio, atq; tractatione omnia facilime ante oculos subijciantur, quę interpretes ipsi longis enarrationibus examinare consueuerunt. Latini itaque omnes librum hunc Microtechni, hoc est, Ars parua Galeni inscribunt, quam etiam inscriptionem Haly grauissimus hercle interpres insequitur, inquiens librum hunc artem paruam nuncupari, non quidem facta ad librum meth odi medẽdi comparatione, siquidem liber is ars magna dicitur, si ad librum in Glauconis gratiam editum compares, cum in illo quidem curatio ęgritudinum, seu curandi methodus diffusius, in libro autem ad Glauconem compendiosius agatur, sed ad omnium medicinę librorum respectum, quandoquidem medicina tota omnibus alijs libris ample tradita, in hoc breui libro continetur, quod tamen libris methodi medendi haudquaq uã contingit: ibidẽ nãque nõ tota facultas medica, sed pars solum curatiua comprehenditur: Verum in gręcis codicibus τέχνη ἰατρική, hoc est ars medicinalis absolute, nõ autẽ ars parua inscribitur: solus enim liber is ars medicinalis nominari promeretur, cum uniuersam in se contineat medicinam: alij uerò unam duntaxat partem, ob quam nomen etiam illius partis non immerito sibi uindicarunt: Neque putet quis in libro de constit. artis medicę artem à Galeno doceri totã, sed potius quonã pactò ars ipsa medicinalis constituenda sit, ut clare in eo libro testatur Galenus: & ob id liber ille De constitutione artis medicę, nõ sine ratione ab eo inscriptus est. Clara igitur libri est nomẽclatura, nec non & eius author, siquidem Galenus quinto de tuenda ualetudine se hunc librum scripsisse apertissime cõfitetur. Proportio uerò huius ad cæteros ipsius libros (inquit Haly) nil est aliud, quàm pueri proportio ad uirum perfectum, propterea quòd sicut in puero eædẽ sunt partes, quę & in adulto, sola uerò magnitudine inter sese distinctę, sic & in hoc libro per compendiũ tota medicina continetur, quæ in alijs omnibus unà coniunctis diffusius, atq; lõgiori oratione conspicitur. Qua quidẽ in re Trusianì de hac proportione ratiocinationẽ reijciẽdã esse semper iudicaui, dicẽtis in hoc libro totã medicinã generice, confuse, ac imperfecte adinodũ cõtineri: in alijs uerò speciatim, determinate, ac perfecte magis, ut in puero, atque adulto, cũ in puero tota hominis natura reperiatur, sed imperfecta, quę demũ, cũ ad iuuentutẽ peuenit, perficitur: propterea; quòd clarissime ostẽdetur non in uniuersũ tantũ, sed & speciatim hoc in libro de attinentibus ad medicinam à Galeno pertractari, utpote de signis corporis insalubris simpliciter, & eius partiũ speciatim, diffuseque

fuſeq́ue, aliàs namque de eis, vt & de alijs fuſius non agit. Diuiditur liber hic in proœmium, atque tractationem: tractatio uerò à latinis in tres libros ſecatur: in quorum primo de corporibus: in ſecundo de inditijs, ſeu ſignis: & in tertio de cauſis agitur. Veruntamen diuiſio hæc in græcis codicibus non reperitur, ſed vnus tantummodo liber, à latinis, cōmoditatis gratia, in tres partes diſſectus, quemadmodum & à recentioribus noſtris deinceps per capita diſtinctus. His ita velu ti iactis fundamentis, accedamus ad proœmij interpretationem.

De Doctrinis, Caput primum.

TRES *ſunt omnes doctrinæ ordine hærentes.*

Alenus hoc in proœmio ea perficit, quæ præfationi cōuenire ſolent: reddit namque auditores beneuolos, dociles, & attentos, cum declaret qua doctrina hoc in libro ſibi vtendum ſit, & quæ nam inde vtilitas prouenia t. Proponit autem ad eorum declarationē, quòd tres ſunt omnes doctrinę ordine hęrentes: verū quidnam per hec verba ſibi velit Galenus, & quæ nam hæ ſint tres doctrinæ, cum varię reperiantur opiniones, vt hę exactius intelligantur, nonnulla prius ſunt prælibanda. Sciendum itaque eſt, quòd vt & alij, & Ioannes Grammaticus inquiunt, doctrina diſciplinaq́ue eadem ſunt ſubiecto, habitu tantum inter ſeſe diſtincta, ſicuti via à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas: actus enim, qui procedit à præceptore doctrina dicitur, & actio ꝓprie eſt, quę verò vt in diſcipulum recipitur, paſſio eſt, & diſciplina nominatur: actio namque, & paſſio eadem ſunt ſubiecto, ſed habitu inter ſe diſtinguuntur: proinde cum actio motus ſit, ac motus res ſucceſſiua, vt ex Ariſt. colligitur, facile conſtat doctrinam quoque rem eſſe ſucceſſiuam, & ob id fortè dixit Philoſophus omnem doctrinam, ac diſciplinam ex præexiſtenti fieri cognitione: Verum cum ad hanc actionem perficiendam complura requirantur, in primis doctor, qui habitum poſſidet, quo alios docere valeat, ſecundum loquutio, vel ſcriptura, vel formatio ſignorum, aut nutuum, quę ſunt notę paſſionum animę, vt rectè ab Ariſt. ſcriptum eſt, tertium in loquutione, ſiue ſcriptura, formationevè ſignorum, aut nutuum via quædam, & ratio ſiue diſpoſitio, ſine qua alios docere vel occulta inuenire non poſſemus, atque hęc via doctrinæ, ac materies diſciplinæ, vtpote tres ſpecies demonſtrationis, di-

Primo poſter. 1

3. phyſ. 20.

primo poſte. 1.

1. de interpret.

1. Phis. in procemio. uisio, diffinitio, atque huiusmodi ab Auerroe nominatur: à græcis verò methodus dialectices, quam & quadrifariam diuidunt: alia enim est diuisiua, alia diffinitiua, demonstratiua alia, ac postrema resolutiua, quartum in loquutione, siue scriptura, siue signorum nutuumvè formatione modus loquendi, vtpote aphoristicus, recitatorius, ac mixtus, quibus (vt inquit Cõmentator Alexandrinus) Hippocrates vti solet; distinctus & ipse à Dialectices methodo, quintum in hac loquutione, aut quopiam, quòd ei proportione se habet, ordo quidam, ac postremum quod in anima discentis cognitio gignatur, alioqui neque præceptor doceret, neque doctrinam exerceret, neque vlla denique actio imprimeretur: hinc factum est, vt multa ex his doctrinæ nomen desumpserint: habitus enim animę, quo quis docere potest, doctrina nuncupatur, quandoquidem dici solet Hippocratem, Platonemvè magnę doctrinę fuisse, itidem loquutio cum dialectices methodo, quæ est quęlibet demonstrationis species, diffinitio, acid tale genus, veluti forma doctrina dicitur, pariter & loquutio, quæ talem vel talem procedendi modum obtinet: siquidem librum aphorismorum Hippocratis ab eo dicimus fuisse doctrina aphoristica conscriptum, ac postremò loquutio ipsa cum ordine, quæ est vt forma, à quibusdam doctrinæ nomine donata fuit. Ex qua quidem multiplici doctrinæ nomenclatura varię ortę sunt sententię, quęnam sint tres hæ doctrinę, quas ordine inhęrere scripsit Galenus; nonnulli enim duas primas (de tertia namque non ita certant) methodos esse dialectices asserunt, qui & discordes inter sese sunt: siquidem Conciliator resolutiuam esse demonstrationem quia, compositiuam verò demonstrationem propter quod autumat: Trusianus verò èconuerso resolutiuam quidem propter quid demonstrationem, compositiuam verò quia: at quidam credidere resolutiuam doctrinam esse diuisionem, & compositiuam cõpositionem, sicut alij has nõ esse methodos dialectices, sed loquutionem, seu formationem signorum talem vel talem procedendi modũ, ordinem vè obtinentẽ, vt inferius declarabitur: Leonicenus verò Galeni studiosissimus interpres arbitratus est eius fuisse mentem, quòd non tres doctrinæ, sed tres sint doctrinarum ordines: Veruntamen veram nos, ac germanam Galeni sententiam profitentes, ex qua aliorum opinionum falsitas innotescet, totum hoc procemium nullo negotio interpretabimur, si prius quęnam sit resolutio, quęque compositio inuestigabimus, cùm Galenus primam doctrinam resolutiuã à resolutione, & secũdam compositiuam à compositione denominet. Alexander igitur in commentarijs priorum resolutiuorũ inquit, quòd resolutio

Super primũ Epid. com. 1.

Differ. 8.

resolutio contra se habet, quàm compositio; compositio enim via est à principijs ad ea, quæ ex principijs: resolutio autem est reditus a fine ad principia, cuius quidem tres sunt species naturalis, logica, ac mathematica, naturalis quidem est, qua compositum in sua principia, logica autem, qua propositum syllogismum in propriam figuram resoluimus: mathematica verò, qua à concesso quæsito resoluendo progredimur, donec ad aliquod notum, & ab omnibus concessum deuentum sit: quod & confirmat Ioannes Grammaticus, inquiens, quòd resolutio videtur sumpta per trãslationem ab his, qui post peregrinationem ad proprios lares reuertuntur: resolutio autem propriè diuisioni opposita est: diuisio namq; generũ est per oppositas differentias, qua ad inferiora descendimus: resolutio verò est compositi in sua principia, qua ad superiora fit ascensus, vt a singularibus ad species specialissimas, & ab his ad genera media vsque ad suprema: quam quidem maximè accõmodatam esse inuentioni diffinitionis asserit Aristoteles: præter hũc autem diuisionis modum nonnulli etiam alij reperiuntur: secundus quidem quo totum in partes discamus, vt animam in rationalem, atque passibilem: tertius autem, quo vocem in plura significata, sicut quartus, quo accidentia, in subiecta, & quintus, quo subiecta in accidentia diuidimus, ac separamus: Ex quo haud difficile error deprædenditur eorum, qui resolutiuam doctrinam diuisionem esse arbitrati sunt: Sciendum insuper est, quòd in his, quæ à nobis fiũt, potestatique nostræ subijciuntur, duo fiunt progressus, alter quidem est, quando proposito fine ex eius notione quæcunque ad finem necessaria sunt, inuestigamus: alter autem generatio, siue factio nũcupatur: primus quidem ob similitudinem cum resolutione, quæ methodus est dialectices prius exposita, resolutiuus dicitur, ab Aristotele verò consiliatiuus nominatur: hoc enim progressu de medijs inueniẽdis consilium habetur, quibus finem consequi valeamus, siquidem ex Aristotele sententia ne vllus quidem de necessarijs, aut de his, quæ à fortuna sunt, aut de ipso fine consulit, sed eo supposito, & vt principio sumpto de medijs, vt finis acquiratur, quemadmodum medicus non consulit an sanum efficiat hominem, sed hoc supposito quomodo id fieri possit, inquirit, & si per plura media quidnam ex his facilius sit, ac melius, sin autẽ per vnum quonãpactò per illud fiat, & rursus per quod illud, donec ad vnum primum, quod inuentione vltimum est, perueniat: qui enim consultat (inquit Arist.) inquirere videtur atque prædicto modo, vt diagrama resoluere, nam resolutio in consultatione similitudinem habet cum ea, quæ in Geometria conspi-

3. Eth. 4.

citur

citur, propterea quòd sicut resolutio geometrica ex posterioribus fit fi guris, quas in priores resoluimus, donec ad vnam primã deuenimus, quę minimè demonstrari, nulloque modo in aliam resolui potest: pariter consultans proposito fine media perquirit, & donec ad vnum ueniat, quod est vltimũ, resoluere contendit, à quo deinceps primo operari inchoat: Et quemadmodũ prima geometrica resolutio à Peri pateticis demonstrationis inuentio dicitur, ita & ea consultationis inuẽtio factionis dici potest, & vt in Geometria, supposito quæsito, id resoluimus, sic in consultatione supposito fine, quod est quæsitum, il lum (vti dictum est) resoluimus. De hac quinetiam consultatione,

11. meth. 10. resolutioneque meminit Galenus, vbi febris à putredine curatiuam methodum tradere intendens, inquit, quòd si plures sint causæ, quarum vna post aliam effectum suum producit, supposito fine, medicus resolutiua methodo vti debet inueniendo quæ facienda sunt, vt finẽ suppositum consequi valeat, ab eoque incipere quo postremò resolu tione repertum est; quod & asserit Aristote. tradens exemplum de sa-

7. metha. 23. nitate, & domo, quæ quidem in materia fiunt à sanitate, & domo sine materia, vt paulò inferius dicemus. Secundus autem progressus generatio, vel factio dicitur: primoque opponitur, & in compositione consistit, nã quicquid inuentum fuit vltimò, prius efficitur, ac gi-

3. Eth. 6 gnitur (vt Arist. & Auer. inquiunt) ac mox alterũ, & alterũ ordine quo

7. metha. ph. 22. dã, donec ad postremũ fuerit deuẽtũ. Proinde duo hi progressus hoc modo inter se se habẽt, quod secundus primum præcessisse supponit;

2. phys. 89. prius namque consultatio habẽda est, dehinc generatio, ac factio cõsequitur: ob id Aristo. rectè dicebat, quod sanitas, & domus in materia, quæ sunt fines factionum, à sanitate, & domo sine materia, quæ sunt intelligentiæ initium, procreantur. Atqui vt in his, quæ à nobis efficiuntur, duo prædicti progressus reperiuntur, eodem propè modo in arte constituenda duo progressus præstò sunt, quorum primus con sultationi proportione respondet: secundus verò factioni, & sicut cõsultatio in resolutione, & factio in compositione consistit, ita in cõsti tuenda arte primus progressus resolutiuus, secundus verò compositiuus dicitur. Quod quidem tum in arte medica constituenda, tum in eadem constituta, sed à quouis ediscenda facillimè ostendi potest, nã

Lib. de constitut. art. med. ex Galeni sententia in arte constituenda supposito fine medicinę inspiciendum est sub quo artium genere locetur, ac demum ex eius notione progressu resolutiuo, quæ peragenda in medicina sunt omnia reperiuntur: quibus quidem habitis dehinc de singulis quibusque dif fuse tractamus secundum progressum efficientes: compositiuum inquam

quam

quam factioni proportione respondentem, vti consultationi primũ: pariter si quis artem constitutam adiscere exoptat, duobus dictis pro gressibus vti cogetur, primo quidem resolutiuo, vt omnia in arte tractanda comperiat: ac secundo compositiuo, vt his habitis quę ad artẽ attinent, accuratissimè discat: atque hoc illud est, quod fortè voluit Aristotele cum ait, In omni contemplandi genere duas esse partes, alteram quidem exponentem procedendi modum, & de quibus talis facultas agere intendit: vias. n. & regulas rationales facultati proprias tradit, quæ licet ad logicã spectare videantur, eorum tamẽ perscrutatio propriæ conuenit facultati, propterea ꝙ vt testatur Auer. in logica omnibus scientijs communia recensentur, atque quę cuilibet scientię propria sunt, in prima illius scientię parte sunt declaranda: alteram autem, quæ de rebus ad eam facultatem attinentibus perscrutatur: prima quidem pars doctrina vtitur resolutiua; secunda verò compositiua, quas duas ordine quodam se consequi non immeritò dixit Gale. Hucusq; quæ sint duæ primæ doctrinæ (vti polliciti sumus) à nobis est definitum: reliquũ est, vt tertiam doctrinam aggrediamur, quæ nil est aliud, quam epilogus omnium, quæ pluribus in operibus artis late tradita memorię mandari haud facilè queunt: siquidem diffinitiua doctrina generalem artis diffinitionem omnes artis partes, veluti sub quibusdam capitibus continentem proponens, capitaque in partes disiungens, easque declarans, & rursus has in alias, donec omnia ad artem spectantia sint explanata, ad memoriam concinna admodum esse videtur. Quocirca si tertiam cum primis duabus doctrinis coniungas, tres erunt doctrinæ, quæ ordine quodam se consequuntur: neque plures, sicuti in proœmij explanatione paulo infra ostendemus: quod quidem absque vlla contextus contorsione, iuxta hanc veram nostram exponemus opinionem. Verum cum duplex sit ordo, unus quidem inter ea, quæ traduntur, vt pote in doctrina compositiua prius de elementis, mox verò de temperamentis, non autem econuerso de temperamentis prius, postmodum de elementis: alter uerò inter doctrinas ipsas: resolutiua namque prima est, quãdoquidem prius in artibus ex fine noto quæcunque ad artem attinentia resolutione reperimus: compositiua secunda quoniam eam iuxta illa quæ inuenta sunt, copiosiori sermone peragimus, diffinitiua tertia, siquidem omnium compendium est, quæ fusius sunt pertractata, arbitror ego Galenum de secundo ordine hoc in proœmio intellexisse, vt græca illius clarè consonant uerba, cum ait τεξίως ἀνόμεναι, hoc est ordine hærentes, quasi dicat, quæ se se tangentes consequenter se habent,

1. De par. ani. cap. 1.

In paraph. 1. de par. ani.

2. Metap. 15.

4. Eiusdẽ. 2. Phys. 16.

Ari-

5.Phys. Aristo.n.declarans quid hærens sit,scripsit,quod est consequenter,cũ tangat,hęrentia namque quæque duas obtinent notas, unam quidem quod unum sit prius,& alterum posterius,alteram autem, quod se se contingant, ita ut nullum inter ea medium reperiatur. cùm igitur ex Galeni uerbis tres sint omnes doctrinæ ordine hærentes, sua fuit opinio,quod una tangeret aliam, ac proinde se haberent iuxta ordinem superius enarratum: Quòd si Galenus (ut uolunt quidã) de primo ordine,qui est inter ea quę in arte traduntur,intelligeret,improprie uocabulum acciperet, neque tres esse doctrinas ordine hęrentes dixisset, sed in quibus ea,quę traduntur, ordine inhęrent; ob id Leonicenus, & sequaces putantes Galenum de primo ordine uerba illa protulisse, non ordine hęrentes,sed ordini hærentes,vel quę ordini inhęrent,interpretati sunt,atque perperam: nam cum gręci datiuo non careant, sed ablatiuo,cuius loco genitiuo fungũtur, rectius ab his in ablatiuo, quam datiuo interprętandum videbatur. Est itaque clara ac cãdida nostra de tribus his doctrinis ordine hęrentibus expositio,quę plures tollit ambiguitates ob ignorantiam diu in scolis uersatas, atque eam potissimum, qua inquiritur num omnes doctrinæ de quibus hoc loco mentionem facit Galenus, tres tantummodo esse queant: neque enim doctrinas omnes ordinarias tres esse dicimus,sed illas tantum,quę ordine huiusmodi se se cõtingunt,ac consequũntur,ita ut hæc necessariò præcedat,hæc media sit atq; alia postrema; Atque hanc Galeni fuisse mentem asserimus cum resolutiuam primam esse,compositiuam secũdam, ac diffinitiuam tertiam, nec alium ordinem inter se se reperiri posse fateatur: superest modo, ut ad contextus explanationem accedamus,de prima autem hunc in modum scribit Galenus inquiens.

PRIMA *quidem ex notione finis, quæ per resolutionem fit.*

Ex his,quæ dicta sunt, palàm esse potest, quo pactò hæc prima doctrina ex notione finis habeat ortum:item ꝙ per finem non est intelligenda causa ultima,resolutione inuenta,à qua (ut inquit Trusianus) doceri incipimus. ait namque quod à quęsito procedentes ad ultimam usque causam, resolutione repertam, nequaquam doceri, sed dubitare dicuntur: at inuenta causa tunc doceri incipiunt hi; Neque intelligendus est effectus ultimus, ut dicunt, ponentes demonstrationem quia resolutiuam esse doctrinam,sed interpretari opus est finem artis, quam quis docere intendit,quidem necessitatem omnibus ad finem ordinatis imponit, &norma est omnium, quę in artibus

per

pertractantur: quo fit, ut ex fine noto ordine resolutiuo ad artem attinentia facilime inueniantur: hęc autem resolutio mathematicę persimilis est, nam (vt inquit Hali) Geometrę resolutionem agnoscunt, cũ qua prædicta similitudinem obtinet: qua quidem similitudine Latini expositores fuere decepti demonstrationi resolutionis nomen adaptantes; quàm omnes gręci à demonstratione seiungunt, eamque esse demonstrationis inuentionem, non autem demonstrationem, quemadmodum & Galenus, arbitrantur; sed hęc satis sint. ad secundam doctrinam accedamus.

SECVNDA *ex compositione constat eorum, quæ ex resolutione fuerint inuenta.*

Secundus progressus post primum fit, cum ab vltimo reperto incipimus, & ad finem usque progredimur, & ob id dicit Galenus, secundam doctrinam constare ex eorum compositione, quę resolutione inuenta sunt. His etiam duobus progressibus Auicenna in libro suo Canonis uti videtur, quando imprimis caput constituit de subiectis medicinæ ordine enumerans resolutiuo, quæcunque in medicina sunt peragenda: cum uerò de his agit, quę iam recensuerat, ab elementis ad complexiones, & ab his ad alia progrediens secundum compositiuum progressum conficit. Quo quidẽ loco vnum est animaduertendum, quod in secundo progressu sat est, ut pro maiori parte compositionis ordo seruetur, à quo, licet aliquando discedamus, non tollitur tamen, quin illa doctrina compositiua sit nominanda: nonnunquam enim ab ea discedimus, quò doctrina facilior sit, siquidem faciliora licet natura sint posteriora, in doctrina tamen præcedere iure merentur. Deinde de tertia doctrina subdens Galenus inquit.

TERTIA *ex diffinitionis dissolutione, cui nunc incumbimus.*

Quomodo id fiat, superius declaratum est, & in expositione medicinę diffinitionis inferius aperietur; quę quidem doctrina, sicut & aliæ tametsi à speciebus demonstrationis, & à Dialectices methodis differant, eis tamen vti possunt: vtimur enim in compositiua nonnunquã demonstrationis speciebus, alijsve Dialectices methodis, sicut & in diffinitiua diffinitione, diuisione, exemplis, aliisque istiusmodi.

LICET *autem huiusmodi doctrinam appellare, non tantum diffinitionis*

finitionis dissolutionem, sed & explicationem, uel resolutionem, vel diuisionem, vel (vt nonnulli alij) explanationem, vel expositionem, vt alij.

Quoniam ex Galeni sententia à principio diximus, quod neglectis nominibus rectam inuestigare scientiam debemus, quod quidem intelligendum est cum sumus sermonem habituri cum aliquo nominibus abutente: ob id cum hæc doctrina à diuersis diuersimode nominetur, ut de nominibus effugiat cõtentionem, inquit Galenus, quod nullę nobis curæ sit doctrinã hanc diffinitiuam à diuersis multiplici insigniri nomine: potest enim diffinitionis dissolutio, seu explicatio nominari; nam quod in diffinitione quodammodo est implicitum, doctrina hæc explicat, & extendit, ut res melius intueri, intelligi, tenerique possint; resolutio quinetiam vel diuisio, aut explanatio, expositiovè secundum quosdam, quasi dicat Galenus, dummodo in re ipsa concordes simus doctrinam hanc diuersis, ut placet, nominibus appellare permittam. Quo quidem loco valde carpendus est Trusianus, qui doctrinam hanc nil docere arbitratus est, nam. quis non uidet illam & argumentationibus, & diuisionibus, ac alijs Dialectices methodis, quæ maneries sunt disciplinę, uti posse? Sed illius iam explodatur opinio, quod reliquum est, aggrediamur.

*C*ONATI *sunt & Herophilorum quidam talẽ facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Errithrieus, conati sunt & eam, quæ per compositionem & ipsi Herophili, & quidam Erasistrati sectatores, & Atheneus Ataleus.*

Propositis tribus doctrinis, Galenus ostẽdit, quomodo antiquiores medici ad illas se habuerint, quo ad diffinitiuam quidem attinet, inquit ipse, quòd nonnulli Herophili sectatores, & Heraclides Errithrieus in arte medica hanc facere conati sunt, pariter & illam compositiuã, sicut Erasistrati sectatores, ac Atheneus Ataleus, quasi dicat Gal. conati quidem sunt, sed eas haudquaquã perfecerunt: id enim uerbũ hoc innuere uidetur. Dixit autẽ Heraclides Errithrieus, qui celebratissimus & ipse inter Herophili sectatores fuit; nam est & alius Heraclides, sed Tarentinus, atque Empiricus, ut Celsus testatur, quem Galenus Heraclidem Ponticum nominat. Subdit deinceps.

Lib. 1. 6. de loc. affe. 6.

NEMINEM *tamē ante nos eam, quæ oritur à notione finis scripsisse comperimus, ex qua omnes artes via quadam, atque ordine consistunt.*

Trusianus doctrinam existimans resolutiuam, de qua hic meminit Galenus, esse demonstrationem propter quid, quæ ex notione finis consistit, quando finis ex resolutione innotescit; quo quidem habito confestim docemur, ac quæsitum per eum cognoscimus, iuxta veterem trāslationem exponit [ex qua doctrina] idest demonstratione propter quid [omnes artes consistunt] hoc est in omni arte extrahitur quæsitum [secundum rationem] hoc est per causam. Sed ex græca litera, quæ dicit [quadam methodo] expositionem hanc uiolentam esse facillime deprehenditur. neque enim [secundū methodum] hoc est per causam exponi potest: iuxta igitur opinionem nostram iam enucleatam verba clarissima sunt nullum nempè ante ipsum in medicina doctrinam resolutiuā, quę oritur à notione finis, vt superius declarauimus, & ex qua omnes artes quadam methodo constituuntur, conscripsisse. Verum dicet quispiam, Aristoteles nonne tribus doctrinis vsus est? primo namque physicorum in proęmio resolutiuam aggreditur doctrinam ex fine supposito inueniens quæcunque ab eo in duobus libris sunt, recensenda de quibus mox compositiua doctrina peragit; idem etiam obseruat 3. phys. à principio, cum ait, quoniam de natura nobis est scientia, & natura est principium motus, & quietis: ergò agendum de motu & consequentibus motum, vtpote loco, uacuo, & huiusmodi. non igitur primus fuit Galenus, qui tantopere se iactare uidetur. Huic respōdeas uelim, vel quòd dixit Galen. nullum ante ipsum non absolute, sed in vnico libro doctrinam resolutiuam, utpote libro de constit. art. med. conscripsisse: Aristoteles enim eodem libro duabus utitur doctrinis, uel etiam nullum medicum ante ipsum in medicina doctrinam hanc composuisse, perfecisseque; Sed adhuc dicet idem obiiciens, ꝙ Hippo. prius, & alij posteriores, qui hanc resolutiuam doctrinam nō composuerunt, aut male fecerunt, aut illam tanquam inutilem neglexerunt. Dicendum utique est, quòd Hippo. ex Galeni sententia medicinam ordinate scribere non potuit, sed satis fuit eum optima dedisse semina, quæ bono indigent agricola, qui ea tum seminet commode, tum augeat atque perficiat: unde dicebat idem, licet Hippocrates idonea vsus sit via, non tamen eam totam compleuit, cum quædam minime limitata, quędam imperfecta, obscuraque ab eo prodita inuenire liceat. Quare (subdit Galenus] studui ego tum omnia ea lucide explicare, tum 7. Meth. 2. 6. eiusdē. 4

tum quæ parum discreta sunt distinguere, tum quæ deficiũt, supplere; quod si uellemus etiã cum Hippocrate reliquos posteriores medicos defendere, alia ad obiectum responsio esse posset, quod licet omissa resolutiua compositiua doctrina statim scribi queat, ut fecerunt pleriq; atque Hippocrates, necesse tamen est, ut resolutiua in mẽte saltim præcedat, subdit Galenus.

SED illam quidem alio pertractauimus Loco.

Hoc est in vno libro de constitutione nimirum artis medicæ, ut ipsius Galeni loquendi modus innuit: insuper in calce huius inquit ipse; Diximus itaque prius, quòd alter est liber, in quo de constitutione artis medicę disseruimus.

HIC uerò diffinitiuam faciemus doctrinam.

Ostendit hoc loco, quòd in hoc præcipue proœmio intendit, quæ nempè doctrina ex dictis hoc in libro sibi vtendum sit, vt auditores efficiat beneuolos, dociles, & attentos: quòd idem facit, dum vtilitatem quam inde consequuturi sumus proponit. Vt autem id ostẽdat, doctrinæ diffinitiuę priuilegium aperire contendit, his verbis.

QVAE quantum ab ea, quæ ex resolutione consistit & dignitate, & ipso docendi ordine linquitur tantum, & ad eius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur.

Nam cum resolutiua artem inueniat, atque constituat, cumque inuẽtioni laus debeatur, idcirco diffinitiuam dignitate præcellit, item & methodo, aut quia non solum artem constituit, sed etiam ostendit quã methodo quęcunque ad artem spectant, tractanda sint, aut quia methodus, quæ ex finis notione, quæ artis sunt, indagamus magis stabilis, certa, ac necessaria, quam ipsa doctrina diffinitiua esse uidetur; unus enim medicinæ tantum finis est, à quo cuncta ad artem spectantia certa quadam serie unũ post aliud veluti, quadam, cathena depẽdere: quòd quidem in diffinitiua doctrina haud quaquam spectare licet: neque enim una sola medicinę diffinitio assignari potest, ut infra dicetur, sed complures, quæ tamẽ proposita, vtpote quod medicina sit ars, quę diæta, medicamentis, & manuum opera in homine sanitatem, aut conseruare, aut recuperare nititur eius partibus diuisis, & declaratis, doctri-

na diffinitiua constituetur. Quod autem diffinitiua doctrina aptior ad memoriam sit, declarat Galenus subdens.

SVFFICIENTER enim facillime memoriæ commẽdantur ex diffinitionis dissolutione vniuersa, quoniam totius artis capita in se optima diffinitio complectitur.

Ad quæ capita, quæcunque in arte tradita tãdem referuntur, quod resolutiuæ haud accidit. Sed cum hoc priuilegium non omnibus insit diffinitionibus, subdit Galenus.

Quam quidem substantialem uocant ex aduerso distinguentes alijs; quæ notionales appellantur, ille siquidem ab his, quæ accidunt rebus diffinitis, hę uerò ab ipsa essentia constituuntur.

Per substantiam hoc in loco nõ intelligimus eam, quæ distinguitur contra accidens, sed essentiam, quæ in accidentibus quoque reperitur, nam vt inquit Galenus, duo sunt prima diffinitionum genera (loquitur autem de quibusque tam substantijs, quàm accidentibus) alterum quidem rei notionem explicans, ab Aristotele ob id dicta nominis diffinitio, hoc est nomen interpretans, alterum docens essentiam ab Aristo. explicans quid sit, & diffinitio essentialis nominatur, vtrique autem diffinitioni sua virtus est, notialis enim opus est, vt sit omnibus manifesta, qui eadem lingua vtũtur; & ad rei essentiam non aspiret: substantialis verò, vt non sit cum notionali eadem, ei tamen cõsentiat, vt in pulsu ipso notionalis diffinitio est, motus spontinus, qui in partibus quibusdam animalium sanguine præditorum ad paruas cutis partes fit, quiete non interpollatus, sed diuturnus, ex his, quæ omnibus manifesta sunt, à Galeno constituta, cui quidem ne vllum quid addẽdum est, propterèaquòd quicquid addetur, quantuncunque pusillum, aut erit inutile, & inaniter positum, aut vtile, sed à notione ad rei essentiam transitus fiet: substantialis verò, & optima eius diffinitio est (vt a principio a nobis dictum est) in ipso pulsu, quòd actio est cordis pręcipue, deinde arteriarum, quæ secundum systolem, & diastolem mouentur a virtute vitali, ob retentionem mediocritatis caloris natiui, & vt spiritus vitalis in cerebro generetur, quæ quidem diffinitio, vt idem inquit Galenus, optima est, atque exactè essentialis, cum genus explicet, & differentias, & omnes diffinitionis causas, & demonstra-

tio sola positione differens sit, vt a principio demonstrauimus. Proinde ex his duabus complures intermediæ reperiri possunt demonstrationes, quandocunque à notionali pura recedimus, & ad essentiã magis minusvè acceleramus, ita vt tres diffinitionis species notionis, essentialis, & media esse videantur: veruntamen sola hæc, quæ totam essentiam demonstrat, optima dici promeretur, quam hoc in loco quæque totius artis capita in se complecti voluit Galenus. Cæterum quoniam dixerat diffinitiuam ad memoriam particularium conferre, de particularibus libris ab eo scriptis hunc in modum protulit, inquiẽs.

ELABORATA *autem est à nobis particulatim, & in pluribus conscripta tractatibus totius medicinæ contemplatio.*

Per contemplationem non intelligit speculationem propriam, sed communem etiam artibus, vt medicinam esse communi vocabulo dicimus, subiungit.

QVIBVS *vti quis possit ad triplicem doctrinam.*

Quæ verba, cum non possit Trusianus suam sequutus opinionem commode exponere, vt iacent, dixit Galenum figura hypalage vsum fuisse, intellexisseque, idest ad quos expedit tribus vti doctrinis, adducitque testẽ Boetium in libro de consolatione dicentem, collecto in vires animo, pro collectis viribus in animo per eam figuram, quæ solis Poetis metri gratia concessa, cum oratoribus non concedatur, minus medicis est concedẽda quærentibus rerum cognitionem. Sciendũ igitur est pro recta verborum explanatione, quòd Galenus in libro de constit. artis medicæ, cum inuestigat ex notione finis in medicina considerãda, ostenditque qua methodo de illis sit agendum, de vno pro exemplo recenset lectorem mox ad libros, in quibus de eis agitur, particulares transmittens, quod & sæpe hoc in libro obseruat doctrinam diffinitiuam constituens, ex quo facilime constat quo nam pacto ad resolutiuam, & diffinitiuam particularibus libris uti liceat, at de cõpositiua dubium uidetur, cum in illis libris contineatur quomodo compositiuæ doctrinæ libri hi usum præstent: pro huiusce dubii dissolutione annotare opus est quod scripsit Galenus, quòd licet multos cõ
7.Meth.1. posuerit libros tum ut exerceretur utilissima exercitatione, tum propter senij obliuionem, tum ut amicis gratificaretur, vnde cum medendi methodum in Hieronis gratiam scriberet, eumque esse mortuũ audiisset,

audiſſet, deſtitit ab opere, qđ quidē dehinc perficit ab amicis coactus, licet inquam ab eo fuerint editi, non vt doctrinā præcipue cōpoſitiuā conficeret, ſed vt amicis gratam rem faceret, libris tamen his, vt & alijs ob prædictas cauſas compoſitis, ad doctrinam etiam compoſitiuā iuxta ordinem ei congruum aptantes vti valemus: & ob id Galenus ad calcem huiuſce libri non immerito declarauit, quo ordine libri particulares legendi ſint. Hæc igitur eſt huius loci vera interpretatio, quam Truſianus ob ſuam totius huius proœmij falſam intellectionem percipere non potuit. Vt autem Galenus auditorem reddat attentum, ſubdit.

Hunc verò diffinitiuam aggrediemur hoc vnum apponentes, quod ſolum capita, & quædam ueluti concluſiones eorum, quæ alibi latius ſunt demonſtrata, à nobis dicentur.

Inquit Haly Galenum non dixiſſe concluſiones, ſed ueluti concluſiones, propterea quòd ſi dixiſſet, quòd ſunt cōcluſiones, eius doctrina ſecundum ordinem non curriſſet; cuius quidem dictum hoc modo intelligendum eſt, ꝙ ſi iſtę ueræ concluſiones eſſent, cum concludantur ex præmiſſis, non procederet ſecūdū ordinē doctrinę, ſ. diffinitiuæ, cuius ordo procedit ponendo ſcientiæ diffinitionem, & diuidendo diffinitionis partes, & iterum eas partes declarando, & iterum diuidēdo, ac declarando, donec tota ars ſumatim complectatur. Quocirca diffinitiones hæ, & declarationes non ſunt concluſiones, quæ per ſyllogiſmū habētur, ſed ueluti cōcluſiones, vtpote cū concluſionibus ſimilitudinem obtinentes: ut. n. in concluſione paucis uerbis plura poteſtate cōtinentur, pariter & hę diffinitiones, declarationes, & capita paucis uerbis plura cōtinēt: adde ꝙ ut cōcluſiones ſequūtur, & ex ꝑmiſſis colliguntur, ita & hæc ſequuntur, & ex particularibus libris colliguntur, in quibus ars late pertractata eſt. Hæc ſatis ſint ad proœmi interpretationem, licet plura adhuc dici poſſint, ex quibus libri intentio, & vtilitas facilime habentur, necnon & eiuſdem ordo: nam cum omniū epilogus ſit, quæ in arte medica traduntur, ultimum locum tenere debet; & ob id Truſianus epilogum eſſe concludens, primum eſſe legendum perperam autumat, quoniam uniuerſalia ſolum in ſe medicinæ præcepta complectitur, ſicut eadem ratione liber phyſicorum alios libros naturalis philoſophiæ præcedit. dictum enim eſt ſuperius, quòd non ſolum in uniuerſali, ſed & in particulari hoc in libro medicinæ præcepta traduntur, ut ex ſecundo libro huius oſtendi poteſt, cum de

ſignis mēbrorū corporis inſalubris materiā diſcutiat:In quē etiā errorem ceciderunt hi,qui Iunctæ typis Galeni libros digeſſerunt librū hunc inter introductorios cōſtituentes.Male igitur(inquies)inter tot Galeni opera ſolus hic liber publice legitur? qui ultimum obtinens locum audientes prius cæteros Galeni libros legiſſe ſupponit,quos tamen huic arti initiantes non legiſſe conſtat.Huic afcilis eſt reſponſio, quòd licet Galenus librum hunc ſcripſerit,ut ad memoriam aptus eſſet, non autem ut eo iuuenes introducerentur , non ſine tamen ratione inſtitutum eſt , ut inter tot Galeni opera ſolus hic liber publice legeretur:nō enim fieri poteſt, ut omnia eius opera breui admodum ſpacio legantur,cum autem in hoc libro tota medicinæ facultas ſub compendio complectatur,ſæpiusque Galenus locos citet, ubi ea , de quibus agit, fuſius pertractantur , iure factum eſt , ut hic potius,quàm alius libere publice interpretetur,nam tota ars ita diſcipulis declarari poteſt,ut ſi quis præceptorem in Gale. operibus optime uerſatum nactus ſit,qui hunc librum ei optime declaret,is certe patētem aditum conſequetur,quo reliqua Gal. uolumina facile adiſcat , atque iure is pręceptor appellari debet,qui librum hunc, ut par eſt, interpretari poteſt,quod quidem nunquam efficient, qui cum Galeno parum habent conſuetudinis. Quod uerò ad doctrinę uiam attinet,clarum eſt,quòd in hoc libro Galenus diffinitione , diuiſione, & pręcipue exemplis, raró uerò utitur demonſtratione.

Diffinitio Medicinæ, Cap. ſecundum.

Medicina eſt ſcientia ſalubrium , inſalubrium , & neutrorum.

CVM diffinitio uniuſcuiuſque artis ex tribus ſumi poſſit,materia,fine,& his, quę ſemper fiunt, ut finis aſſequatur,ſeu diſiunctim,ſeu adinuicem diuerſimode copulatis,nulli mirū eſſe debet,ſi plures apud ſcriptores in medicina diffinitiones reperiantur, nā hęc Galeni ex materia potiſſimum deprehenditur , & idē eam Herophili fuiſſe teſtatur,atque potiorem quidē quibuſque aliis citra illam Hippocratis,cum ait, Medicina eſt deficientis adiectio , & ſuperabundantis ablatio,quam etiam mirum in modum extollit, utpote per ea datam,quę ſemper fiunt,ut finis conſequatur: diffinitiones autem Auerrois per finem traditæ ſunt,nec non diffinitio Auicen

lib. introduc. med.

11. metho. cap. 12.

ng

næ finem & materiam complectitur. Plures igitur sunt medicinæ diffinitiones, neque hæc Galeni diffinitio carpenda uidetur, quòd materiā duntaxat concernat, nam cum diffinitio ex materia sumitur, opus est, vt & quadátenus finem in se claudat, nam ex materia sumi debet, quę ob finem inclusum propria efficitur, ut idem Galenus censet partes solo fine distingui contendens. At si quis has inter sese diffinitiones cōparet, non omnes concinas esse comperiet, nam diffinitio Auerrois postrema, ab eo tantopere celebrata, quòd scilicet medicina est ars operatrix, quæ inuenta est experimento, & ratione, conseruans quidem sanitatem, & ęgritudinem remouens, reprobari videtur à Galeno, siue authore libri introductorij, ubi destructa opinione medicinam diffinientium per ea, quæ facere non potest, subdens inquit, quòd diffinitio quoque illa mala est, quæ dicit medicinam esse sanitatis conseruatricem, & morborum repulsricem: neque enim semper medicus finē assequitur, cum nec semper conseruet, neque sanitatem recuperet, diffinitio autem illa recta est, ac bona, quę ex his sumitur, quæ à medico semper cum ratione fiunt, licet sanitas in homine non introducatur: ob id idem dicebat, quòd diffinitiones à fine sumptę non leues pariūt difficultates. Cęterum dices fortè, nonne diffinitio essentialis ex Galeno genus, differentias, usum generationis, efficientemque causam materialem, & instrumentalem est explicatura? cur igitur neque finē habebit, neque artes per finem diffinientur? dicendum utique est, quòd artes per finem proprie diffiniendę non sunt, non. n. semper artifex (vt dictum est) finem attingit, attamen per scopum, & causam finalem diffiniri possunt, quoniam licet medicus non semper sanitatem attingat, quicquid tamen agit, ob sanitatem facere uidetur, quæ quidem vt conseruabilis, uel recuperabilis scopus est, ac finalis causa, non autem finis, & in medicinę diffinitionem cadere potest, quod sanè fit, cum oratione utimur futuri temporis, ut clare habetur ex Aristotelis respōsione. Quòd si quis utatur pręsentis tēporis oratione, quæ futuro nō ęquipollet, finis proprie, ut effectus, non ut scopus in illa diffinitione ponitur, qualis illa secunda Auerrois explosa diffinitio est, & ob id priore eius tradita magis laudanda videtur, propterea quòd eo in loco diffiniens eam, quòd est ars operatiua exiens ex principijs ueris, in qua quęritur conseruatio sanitatis corporis humani, & remotio suæ ægritudinis secundum quòd possibile fuerit in quolibet corpore, utitur oratione æquipollente orationi de futuro ob uerba illa secundū quòd possibile fuerit: pariter & diffinitio illa Auicen. dicentis, quòd medicina est scia, qua humani corporis dispōnēs nosciitur, ex pte qua

1. & 6. collig. cap. 1.
1. primi ab initio.
lib. ad Trasi. an. med. &c. ca. 28. & 29.
Cap. 6.
lib. ad Trasib. an. medi. & c. c. 7
4 De diff. pul. cap 2.
2. phys. 29.
5. metaph. 2.
1. collig. 1.

 sanatur

sanatur, uel ab ea remouetur, ut habita sanitas conseruetur, & amissa recuperetur: datur enim per scopum, atque finalem causam, ut diffusius à nobis alibi est declaratum. At Hippoc. diffinitio ob id à Galeno tantopere probatur, quoniam cum detur per ea quæ à medico semper fiunt, ut finem contingat, non potest parere difficultates, quæ ex ea, quæ datur per finem, oriri possunt, præter quod etiam medicinam esse uere artem, & factiuam ac resarcientem ostendit; & licet non explicite, implicite tamen continet scopum: nã cum medicus, quicquid agit, ratione sanitatis efficiat, intelligenda est diffinitio, quòd medicina est adiectio, & ablatio eorum scilicet quę officiũt sanitati, uel prosunt, quod sanè facit ut uel eam conseruet præsentem, uel absentem reuocet: Qua ratione efficitur, ut sit necesse quamlibet artis diffinitionẽ si bona esse debet uel implicite, uel explicite finem continere. diffinitione namque opus est, diffinitum à quocunque alio differre, cũ autem artes solo fine inter sese distinguantur, consequitur necessariò finem in diffinitionibus includi debere, sicut etiam in hac Galeni tradita diffinitione, in ea enim finis includitur, tametsi apertissime non exprimatur. Verum aduersus hanc diffinitionem insurgit Auerrois qui

6.collig.1. dum suam comprobat, præsentem Galeni, siue Herophili reprobare contendit, inquiens, quod diffinitio hęc non ostendit, ex quo genere medicina sit, quod potissimum in ea est ostendendum, neque etiã quo pactò medicina à naturali distinguatur: philosophus enim perinde ac medicus principia sanitatis ac ægritudinis cõtemplatur: Huic facile satisfacere possemus, ꝙ cum Galenus dicat medicinã esse scientiam communiter non proprie, quę conuenit artibus, aperte innuit propinquũ medicinæ genus esse, ꝙ sit ars: uerum alio etiã modo Auerrois rationem destruemus dicentes, ꝙ cum Galenus diuidat salubre, insalubre, & neutrum in diffinitione posita in corpora, causas, & signa, satis ostẽdidit medicinam esse factiuam scientiã: cibi enim potiores, aer, regio, exercitia, animi accidẽtia, inanitiones, repletiones, somni, uigilię, medicamenta omnia possunt esse & salubria, & insalubria, ut uel bene uel male fuerint administrata: Quocirca necesse est, ut omnia in ordine ad opus considerẽtur; quod quidem medicinę propinquum genus est & ad sanitatem ipsam quæ est causa finalis, & medicinæ scopus. Cur autem non dicat Galenus, quod medicina est ars factiua, sed scientia, ratio esse potest ab eo in libri initio de sectis sumpta, quoniam hæc erat ratio antiqua, in qua dicebatur, quod est scientia, ob id noluit eam cõmutare. adiecit autem Galenus, quid per scientiam intelligendum esset, ne quis eum uerę scientiam esse putasse suspicaretur. Et forte qui

hoc

hoc modo medicinam diffinierunt, eo tempore extiterunt quo adhuc medicina sapientię pars habebatur, quam primus Hippocrates à studio sapientię seiunxit, ut Cornel. Celsus testatur. Medicina igitur à naturali distinguitur, tum quia est scientia communiter, tum quia naturalis cõsiderat prima initia sanitatis, & ęgritudinis, ut a natura tantum sunt, medicus autem ut ad opus referuntur ut scilicet sanitas est conseruabilis, uel amissa recuperabilis, siquidem artificis opus est considerare, quæ à uoluntate proueniunt, ut Aristoteles testatur. Quo loco Curtij sententiam reijciendam esse puto, dicentis, medicinam à naturali distingui, qm̃ medicina considerat sanum quocunque modo nõ in ordine ad opus, naturalis autem solum, ut est à natura: nam licet medicus sanitatem à natura contempletur, eam tamen considerat, ut conseruabilis uel amissa recuperabilis, quod quidem confirmat Galenus dicens corpus humanum ut naturale & à naturali considerari, a medico uerò ut sanitatis capax, idest ut cõseruabilis, uel recuperabilis. item ait idẽ, quod theoremata propria nõscũtur utilia ad finem relata: sunt igitur in medicina ad finẽ oĩa referenda, sanitatem, s. conseruabilem, uel recuperabilẽ, & per consequens à medico nõ quocunque modo, ut uoluit Curtius, sed in ordine ad opus cõtemplãda. Sed instabit adhuc aliquis quod ex hac diffinitione haud manifestum est, quomodo medicina hęc à mulo medicina distinguatur. Respondent quidam, & cum his Curtius, quòd illæ duæ sunt artes vnum finem obtinentes, sanitatem scilicet, sed materia circa quam uersantur, inter sese differunt, quam quidem Galenus distinctionem tacuit, quoniam hoc erat notissimum, licet de ea Auicenna mentionẽ faciat. Aduersus hanc responsionẽ adest Galeni authoritas qui artes solo fine distingui affirmauit, non igitur diuersarũ artiũ unus finis est, licet diuersarum partium unius & eiusdem artis unus reperiatur. Rectius igitur dicerem ego, quod medicina & mulo medicina vnius artis duę partes sunt, cuius finis sanitas est, vnde in medicina hominis multa etiam sunt mulo medicinæ cõmunia, ut quod contraria contrarijs curentur, & id genus similia, tametsi in animalibus brutis non uerè medicinæ ars ipsa reperiatur, sed solum experimenta quædam, valde enim difficile est mederi brutis, quæ sermone carent, & respondere, ac proprios affectus, quibus morbos medicus indagat, narrare non possunt; quæ responsio licet uideatur contra cõmunem opinionem, insequitur tamen Galeni principia asserentis artes solo fine distingui, cum prius dixerit, quòd uno cõmuni scopo partes quàmmaxime distantes unam artem constituunt, quodque ex inscitia artificum, & artis difficultate aliquando una ars in plures partes

Traff. ad med. &c. c. 28.

lib. de optima secto.

lib. ad traf. cap. 28.

diuiditur, ita quod ex diuersitate tum actionum, tum membrorum, tũ medicaminum diuersa sortiuntur nomina, tunc autem putant ignari, quòd plures seiunctæ artes sint, sicuti est chyrurgia & medicina non utens manuum operatione, quod tamen falsum est, atque à veritate alienum: sed de his satis. quæcunque autem alia sunt inutilia, hic consultò silentio inuoluam, ex his enim quæ iam declarata sunt facilime dissoluentur, subdit Galenus in contextu.

N i h i l uero differt, & si quis loco insalubrium ægrorum dixerit.

Hoc dicit Galenus propter nominum diuersitatem idem indicantium, ut effugiat de nominibus contentionem: Sed non bene latine legitur ægrorum, sed hunc in modum iuxta græcam loquutionem, si quis loco νοσωδῶν. i. morbosorum, νοσερῶν. i. morbidorum dixerit. Deinde subdit.

N o m e n uerò scientiæ communius, non autem proprie accipere oportet.

Lib. de constit. art. & lib. ad Trasib. & alibi sæpius.

6. ethicor.

1. met. med 4. & 5. & lib. de oprima secta.

2. meth. 3. Li. ad Trasib. 30.

1. cantic. 1.

Cur autem id dicat, superius à nobis est declaratum. Cæterum quoniam oritur hic dubium, num medicina sit ars uel scientia, aliorũ omissis opinionibus, breuibus dicam Galeni, meamque sentẽtiam, nam cum Galenus medicinam esse factiuam affirmet, ars uerò propriè sit factibilium, ut habetur ab Aristo. necessariò sequitur quòd medicina propriè ars sit, & licet antiquis (ut dictum est) communiter scientiã nuncuparint, multaque in ea contemplentur, ac demostrent, vt inquit Galenus, non tamen scientia propriè, ac speculatiua dici promeretur, non enim ex Aristotelis, & Auerrois authoritate propter scire speculatur, sed propter opus, quod etiam confirmat Galenus dicens, quòd medicinæ finis non in solo speculari cõsistit, sed etiam aliquid circa corpus agit. Sed dices nonne pars medicinæ, qua iungitur philosophiæ naturali est scientia propriè talis, scilicet quòd finis intentus in ea est scire solum non opus, ut autumat Auerroes? Respondeo, quod Auerroes ibi plures medicinæ partes cõstituit, theoricam scilicet, & practicã, & manualem: theoricam quidem proculdubio esse scientiam inquit, cuius finis proprius est scire solum, quo à cæteris medicinæ partibus distinguitur, cuius tamen finis communis, ad quem omnes aliæ partes aspirant, est sanitas operabilis, alioquin non esset medicinę pars, siquidem omnia Theoremata artis ad eius finem aspirare necesse est, si utilia esse debent, ut ait Galenus. praxis autem, siue actiua pars ea est, cuius o-

peratio, & usus ut plurimum operando: manualis uero operatio non sermonibus sed opere atque exercitatione semper habetur. At dices de nuò, in adiscente medicinam totam, ut sciat, & non operetur, nonne medicina scientia, & non ars erit? Huic quidem obiectioni respondendum est, quòd artem possidet non necessariò operari debet, sed pręter hanc electio quoque requiritur, quę ab appetitu fit, ut uoluit Arist. & ob id Aui. medicinę tradens diffinitionem non absque ratione dicebat quod quisque utranque medicinę partem absque quod unquā operatus fuerit, calere potest. Aduersus hanc Galeni, ueramque sententiam insurget fortasse quispiam inquiens, Aristotelis fuisse decretum, prudentiam & artem circa singularia uersari, cum prudentia quidem actiua, ars autem factiua sit, actio uero & factio singularium, & ob id non scientes quandoque (inquit Aristo.) efficacius scientibus agunt, ac operantur exemplo de leuibus carnibus, & uolatilium sumpto, aut igitur medicinam non esse artem dicendum est, cum uniuersalium existat aut illam esse singularium dūtaxat, cum eorum ars sit: Huic planè adamussim satisfaciemus obiectioni, si quæ ab Aristo. dicuntur diligenter examinauerimus, etenim ars propriè est uniuersalium, & inter habitus intellectus, quemadmodū & scientia ab eodem collocatur, quando diuidebat rationalem animam in duas partes, alteram quidem necessaria ac impossibilia aliter se habere percipientem, alteram autē contingentia, quorum principium est in nobis, ac à uoluntate nostra depēdet, siquidem intellectus est, ut speculum, imagines rerum quantumcūque diuersarum recipiens, cum enim speculabilium imagines suscipit speculatiuus, practicabilium verò practicus dicitur: Harum quidē duarum potentiarum quinque sunt habitus, quibus anima dicit uerū affirmando vel negando, inter has autem ab ipso Aristo. excluditur existimatio, quia licet anima nonnunquam illa uerum dicere queat, falsum tamē multotiens dicere potest, soli autem quinque hi habitus, inter quos ars ipsa existit, semper uerum affirmant, & nisi in arte necessitas aliqua licet de dictis sit contingentibus, includeretur, in ea nō semper proculdubiò veritas conspiceretur: necessitas autem hęc in arte reperta non simpliciter, ut in æternis, dicitur, sed ex suppositione ut in caducis, atque gignendis, siquidem inquit ipse, quod in habentibus necessitatem hanc ex prioribus posteriora non consequuntur, sed ex posterioribus priora. Cum igitur ars sit habitus intellectus, & uniuersalium, ac necessariorum, non autem singularium, quia tamen facere docet, circa singularia (ut probatum est in obiectione) uersatur, quorum quidem cognitionem artifex non doctrina, sed experientia & exercitatione

Lib. de opt secta. cap. 3
9. met. c.
Arist. 3. de anima 46. 47. & 6. ethicorū, & de mot. anim. prima primi a. pri cipio.
1. metaph. ...
6. ethico.
6. ethic.
Lib. de op. sect. cap. 6
2. de com. po. ... conducib. co.
1. de par. ani. 1. & 5. meth phy. 6. & 2. de gen. & corrup. prope finem.

tione habere debet: particulare nanque & proprium ex Galeni senten tia, primo ad Glauconem, & alibi pluries ad unguem nec omnino scribi, nec dici potest, ueruntamen cognitio hæc ars non est, nec habitus intellectus, sed cogitatiuæ, cui coniungitur intellectus practicus, qui cognitionem uniuersalē possidet, & circa singularia discurrēs, dū maiorem assumit uniuersalem, minorem verò particularem, syllogizat. Vnde fit ut singularium cognitio habitum intellectus, scilicet artē non constituat, sed illam & certiorem, atque magis stabilem reddat, & ob id dicebat Galenus nullius artis scientiam acquiri posse, nisi methodum quādā habuerimus per uniuersalia uocata theoremata, & in particularibus exēplis te exercueris, at qui singularia duntaxat cognoscit artem non possidet, nec artifex dicitur, sed expertus. Arist. nanque dicebat, quod artifex & ars ab experto, & experiētia differunt, eo quod ars est uniuersalium, experientia uerò particularium, & quia actiones sunt singularium, ideo experti sine arte efficacius operantur, quam artifices inexperti, carentes cognitione particulari immediate actioni, quam habent experti, quod idem confirmat ubi non propriè scientes, sed respectū experti artifices nominat. Et licet nonnulli medicinā coniectricem esse facultatem, siue artem existiment, quoniam Galenus libro de loc. affe. medicum uti coniectura in inuestigandis partium internarum affectibus affirmauit, attamen magno sunt in errore, siquidem pręceptum omne ex eius sententia in medicina commune est, ac firmum: actio autem, & medentium opera incertum habēs euentum, artem coniectricem reddit; cum enim non omnium artium finis semper attingi possit, eò fit, ut ipsarum nonnullę cōiectrices dicantur, quę incertum, ancipitemque euentum habent, & licet Galenus de dolore capitis ex uentositate agens dicat, quod medicinę pars, quæ de signis tractat conietrix est, inuenta autem ægritudine pars curatiua certissima, methodus tamen, quam docet Galenus in libris de locis affectis qua coniectura artificiali locorum affectorum morbi sunt cognoscendi, ueia est, & perpetua: & ob id actiones & inquisitiones, quę singularium sunt, medicinam coniectricem efficiunt. Ex quo etiam clarissimę constat totam medicinam esse practicam ratione finis cōmunis, a quo totius artis nomen desumitur, tametsi pars theorica à fine particulari ab alia medicinę parte distincto dici possit, de quibus quidem finibus particularibus à Galeno diffusius habetur disceptatio: at si propriè loquamur, medicina neque theorica, neq; practica dici promeretur, sed factiua. Aristot. nanque θεωρητικὴν esse, uel practicam, uel ποιητικὴν idest factiuam, uel theoricam uoluit: factiuamque à practica, siue acti-

9. met. me dę. cap. 6.

1. metaph. a pricipio.

6. ethic.

lib. de op. sect. cap. 6

2. de compo. med. secundum locos.

na seiunxit, idem quoque sensit, ubi de prudentia & arte loquitur: cũ autem medicina (uti dictum est.) factiua sit, nulli dubium esse potest eam impropriè practicę nomen sibi uendicasse. Dubitari quinetiam solet de medicinę subiecto, in qua quidem dubitatione uarię sunt opiniones, si tamen subiectę nomen distinxerimus, huiusce difficultatis dissolutio facilis erit. Subiectum itaque quo ad propositum attinet nostrũ trifariam sumitur, uno quidem modo pro materia, circa quam uersatur intentio, ut inquit Ammo. quomodo in medicina subiectum est corpus humanũ, ueruntamen ex Galeni sententia vt sanitatis capax, altero quidem modo pro genere scibili, nã in libro post. analy. inquit Aristo. quod una scientia est unius generis subiecti, de quo, ut datum præsupponitur quid, & quia; secundum quam quidem significationem in medicina non est subiectum, licet aliqua passio de quopiam subiecto partiali comprobetur, ut enim speculatiua dici non meretur, quia ex Arist. Auerroisque sententia speculatio illa ad opus dirigitur; pariter & genus scibile habere non meretur, de quo passio quæpiam comprobetur, si quidem non ut sciamus, sed ut operemur, medicinam possidemus. Verum ut in scientia unum est subiectum, quod supponitur, & passiones, quæ de eo per illius scientiæ principia quęrũtur, atque probantur, ita in arte unus est finis, qui supponitur, modi uerò operandi per principia quæruntur. Vnde inquit Galenus quod omnia, quæ in medicina demonstrantur, perducenda sunt ad primas, & indemonstrabiles propositiones, & quæ ex se fidem faciãt, ut in Arithmetica, & Geometria fit. Tertio autem, ac postremo modo capitur subiectum pro obiecto, quomodo accepit Arist. inquiens: vnusquisque quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: quod & propositum & scopus & intẽtum dicitur: Tale autem in medicina subiectum sanitas est, quemadmodum etiam habetur à Galeno cùm diuisionem medicinæ ponit, inuentam quidem ex dispositionibus corporis secundum proprijssimam materiam, si quidem uoluit ipse sanitatem materiam esse propria non autem corpus, quandoquidem corpus ipsum humanũ à naturali quoque consideratur, sanitas autem medicinæ scopus propriè existit, & subiectum considerationis etiam dici potest: Et licet custodia uitæ commune ponatur propositum & libris de tuend. sanitate, & libros meth. medendi, non tamen illud est per se, & primo, sed consequutus, ut enim medicina primo & per se est de sanitate, ad quam bonæ actiones & pulchritudo naturalis ut fructus & filiæ necessariò consequuntur, ita etiam ad sanitatem uitæ custodia quam esse aut uires, aut earũ actiones uoluit Galenus. At dices, si medicus non potes sanare, agit ad uitæ

6. Ethic.

Lib. prædicabilium Porph rii

1. Aph. 1. & lib. ad Traf. c. 28.

1. post. 43.

2. meth. 3.

1. met. me. cap. 4.

2. de gen. & corrup. 7. & 2. de anima. 144.

Lib. de part. art. med.

9. met. me cap. 10.

Libro ad Trasf. c. 15

9. met. 13

uitæ custodiam, non autem ad sanitatem, nonne in eo uitæ custodia subiectum erit? Huic facile respondebo, quòd finis artis unus est, quod quidem bonum est, & optimum iuxta eam substantiam, qui sanè in medicina optima sanitas est, ad quam pro posse medicus tendit, quã si contingere non potest, ad eam quantum fieri potest, proprius accedere conatur, & ob id ut supra dictum est ex Galeni sententia diffinitiones per finem traditæ non leues pariunt difficultates, quandoquidẽ artifex finem non semper contingit; cum igitur artifex non semper assequatur finem, utpote medicus sanitatem, id quod potest, efficit, & uitã conseruans, & prohibens ægritudinis incrementum quodammodo ad sanitatem (quãtũ in ipso est) suam dirigit operationem. Proposita generali medicinæ diffinitione, deinde Galenus capitum, quæ in diffinitione ponũtur, diuisionem aggreditur, quorum singula in tria diuidit membra dicens.

Libro ad Trasi.c.13.

SALVBRE autem & insalubre, & neutrum unũquodque tripliciter dicitur, hoc quidem ut corpus, hoc autem ut causa, hoc uero ut signum.

Quam diuisionem declarans de salubri inquit,

ET enim corpus, quod sanitatem natura suscipere aptum est, & causam, quæ eandem efficere, uel conseruare, & signum, quòd potest indicare.

Quod comprobans ex modo grçcorum dicit.

HAEC omnia græci salubria appellare consueuerunt.

Græci ἕλληνες, idest hellines à quibusdam populis dicuntur, nec fuit medicorum secta, ut asserit Trusianus. Eandem diuisionem de insalubri declarans prosequitur Galenus.

EADEM ratione, & susceptiua morborum corpora, & eosdem efficientes, conseruantesq; causas, & signa indicantia insalubria vocant.

Idem de neutris agens inquit.

NEG aliter corpora, neutra, causas, signaue dixerunt.

Hac diuisione nouem habemus capita quolibet in tria distincto, meminit autem solum de causis efficientibus, & cõseruantibus, quoniam

ma-

materialis causa est corpus suscipiens, causa uerò finalis sunt operationes, quæ à medico ut signa considerantur. Quę quidem trium horum diuisio (si recte perpendatur) est uocis in significata sua analoga, ut ex Aristo. facile colligi potest. Deinde subdit Galenus scribens. 4 metaph. contex. 2.

Et secundum primam quidem rationem, atque præcipuam causarum salubrium est medicina scientia, propter eas autem & aliarum, secundo quidem loco insalubrium; & tertio neutrarum, & post has eodem modo corporum primo quidem & hic salubriū, secundo loco & insalubrium, tertio neutrorum; itidem de signis dicendum, in actionibus autem prima quidem est corporum cognitio, quæ habetur ex signis, post hæc earum, quæ in ipsis inuentio causarum.

Non est exponendum, ut quidam secundum primam rationem, id est in parte Theorica, in actionibus autem, idest in parte practica, in Theorica namque primo agit de elementis, non de causis efficiētibus, & conseruantibus, de quibus hic Galenus; Nec exponendum est secū dum primam rationem, i. in intētione primo causæ occurrunt, demū & reliqua, in opere uerò primo signa, secundo corpora, tertio causæ, quia in intētione dictæ causæ primo non occurrunt, ut ab Aristo. colligitur; neque ut Leonicenus secundum primam rationem, idest diffinitionem Herophili, quam primam esse dicit, quandoquidem nisi alicuius fuerit antiquioris, debuit posterior esse ea Hippocratis, ut & Herophilus Hippocrate, dignitate quinetiam posterior dicenda est, cum dicatur hanc esse cæteris diffinitionibus præstatiorem diffinitione Hippocratis excepta, quæ melior est. Curtius autem Galenum inquit tacitæ respondere obiectioni, cur primo agat de signis, & de corporibus, deinde de causis cum secundum πρῶτον λόγον hoc est secundum primum sermonem, uel primam doctrinam resolutiuam primo causæ occurrant, & post eas corpora & signa: respondet igitur Galenus uelle sequi ordinem in actionibus repertum, quo prius corpora per signa noscuntur, deinde causæ, sed inquit Curtius, si corpora per signa sunt cognoscenda, oportet prius tenere quid nominis corporum; quod quidem Galenus in primo perficit libro. Sed in duobus quidem præsertim Curtius peccare uidetur, altero quidem, quoniam cum attinentia ad artem per doctrinam resolutiuam inquirimus non primo causæ occurrunt: Galenus namque libro de constit. artis med. de corpore dissol-

7. metaph. & 3. ethic.

In introduc. med. cap. 6.

Cap. 1.

dissoluēdo meminit, altero āt, quia falsò opinatur huiusce libri diffinitiones notionis, & quid nominis esse, quę tamen (ut ostendetur) essentiam tangunt, & sunt capita, & ut conclusiones eorum, quæ pluribus in locis à Galeno latius declarata sunt. Exponendum igitur existimo, quòd cum ex dicta diuisione Galenus ostēderit illa nouem capita, nūc declarat quem ordinē in hac doctrina sint habitura, dictum est enim ꝙ præter ordinē doctrinarum inter se, adest etiā ordo inter ea, quæ in doctrina pertractantur: & inquit, quòd licet secundum primam rationem, idest secundum quòd representat nobis ratio rei naturam insequens, medicina primo sit causarum, deinceps & reliquarum, quia tamē in operibus primo est corporum cognitio per signa, postea causarum inuentio, ideo innuit hunc ordinem sequi uelle, ut prius de corporibus & signis, deinde de causis agat. Et secundum hanc expositionem per actionem uel opus non intelligenda est operatio, sed consultatio operationem pręcedens; & ob id Galenus non absque ratione dixit, inuentio causarum. causę nanque consultatione reperiuntur; & in ea in primis occurrunt corpora per signa cognoscenda, dehinc causæ, ut ab Arist. habetur, atque Galeno. Vel exponatur in actionibus, idest in his, quæ à nobis fiunt, ut in medicina, cū aliqd operari uolumus corpora per signa cognoscenda primo se offerunt, demū causarū sequitur inuestigatio, atque inuentio, quem sanè ordinem epilogus conuenienter seruare uidetur, qui planè est ad memoriam omnium, quæ amplexa sunt pertractata: cum enim medicina omnia in ordine ad opus consideret, quando aliquid facturi sumus, atque rememorari contendimus, quæ diffuse admodum in medicina didicimus, primum quod nobis occurrit, corpus est, circa quod operaturi sumus, cuius temperamētum & compositionem, & an salubre, uel insalubre corpus sit, per signa perscrutamur, deinceps causas, quibus aut cōseruetur, aut pręseruetur, aut curetur, aut ad melius ducatur. Innuit igitur Galenus uelle ordinē sequi cōuenietē epilogo, non aūt eū, qui in rebus ex natura ipsa reperitur. alterum autē ordinem ponere uidetur Galenus, quando inquit, quod in primis de salubribus, mox de insalubribus, postremo de neutris causis, signis, & corporibus est medicina, quā quidē sententiam habet in primo de tuend. sanit. cum ait, Quoniam & dignitate & tempore sanitas morbum antecedit, utique & nobis quemadmodū & hęc seruanda sit, prius tractare conueniet: insalubre autem neutrum pręcedit, quia neutrū est medium inter salubre, & insalubre, medium autem ex extremis cognoscitur. Sed dices, si ordo in consultatione est resolutionis ordo, ut testatur Arist. cum inquit, qui consultat, quęrit, &

[Margin notes: 7. metaph. 23. & 3. ethic. 6. Libro de consti. art. & 11. metho. — 3. Ethic. 6.]

& resoluit, ut diagramma: ergo huius doctrinæ ordo erit ordo etiã primæ, scilicet resolutiuę contra superius dictum, quod tres hæ doctrinæ tres ordines generales habent. Dicendum est, quod hic ordo ab ordine resolutiuę differt ratione termini à quo, ille nanque à notione finis incipit, hic verò à generali medicinę diffinitione: insuper huius etiã doctrinæ ordo præcipue attenditur ex ordine eorum, quę in diffinitione posita sunt, & quia in diffinitione primò salubre ponitur, secundò insalubre, tertiò neutrum, ideo eo ordine de illis tribus agit, in quorũ quidem pertractatione (si recte perpẽdamus) licet ordinem sequatur, qui in consultatione reperitur, cum de his consultatio pertractat, attamẽ non ob id consequitur, quod hic ordo non differat à resolutionis ordine, ut satis cuique patere facile potest. Deinde Galenus aliam subdens diuisionem, dicit.

Quot modis dicitur effectiuum, indicatiuum, & susceptiuum. Cap. 3.

Sed quoniam & effectiuum, & indicatiuum, & susceptiuum dupliciter unũquodque dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc verò ut nunc, nosce oportet amborum esse medicinæ scientiam.

ARist. appellat simpliciter tale, qđ nullo addito est tale, non simpliciter uero secundum quid tale, & sicuti simpliciter tale est per priuationem omnis additionis, ita secundum quid tale est aliquo addito, seu secundũ partem, ut cum dicimus æthiopem album non simpliciter sed secundum dentes, uel quando scilicet in tempore & nunc, ut si ex natura quispiam pallidus ex accidenti animæ rubeus fiat, uel ubi, idest in tali loco, ut aliquid dicitur bonum in domo non simpliciter, & quocunque loco, vel ad aliquid, vt temperatum respectu calidi intensi frigidum dicitur: Galenus igitur hoc loco per salubre simpliciter intelligit, vt limitationem temporis excludit, illud scilicet esse simpliciter salubre, quod quocunq; tempore est tale, vt nunc verò salubre, quod in pręsenti tale dicitur, quod idem de insalubri, & neutro intelligendũ. Quòd verò tale simpliciter in omni sit tẽpore eò patet, quia subdiuidit deinde Galenus simpliciter tale in semper, & vt multũ tale, sed de hoc infra fusius dicetur. Trusianus declarans an causę & signa sint salubria, insalubria, & neutra simpliciter, inquit, ꝙ causa 1. Elechorum.

causa simpliciter sana est, quę sanitatem simpliciter aut efficit, aut conseruat: sana verò vt nunc, quę sanitatem nunc efficit, vel conseruat, signum sanum nunc, quod sanitatem ut nunc ostendit, simpliciter uerò sanum signum quod sanitatem simpliciter demonstrat, similiter & de ęgro, & neutro: Verum aduersus eum instare possemus, nam si in corpore salubri febriente in die critica sudor appareat, secundum illius sententiam erit signum salubre simpliciter vel semper, & tamen si in eodem tempore morbi tamen in principio appareat, non erit signum salubre semper: signa namque critica à principio salubria non sunt. Alio igitur modo dicendum à nobis est, causas salubres semper esse, quæ semper sanitatem efficiunt, aut conseruant, quæcunque sit sanitas illa: signa verò salubria semper, quæ semper sanitatem indicant, vt signa coctionis semper sanitatem indicant, quocunque tempore, ac modo appareant: neutrum verò signum est, quod non magis sanitatem quàm ęgritudinem significat, sed vel neutram dispositionem, vel aliquando sanitatem, aliquando ęgritudinem, vt signa critica in die critico sanitatem significant: in principio verò nequaquam: causa autem neutra dicitur, quia non magis hoc, quàm illud efficit, sed modo hoc, modo illud, vt ex ipso Galeno inferius colligi potest. Trusiani tamen opinio defendi posset, si hoc modo rationem aduersus eum intelligamus, quòd in corpore salubri febriente sudor non absolute signũ est salubre simpliciter, sed in die critica, & ob id cum dicis, quòd sudor in principio è corpore profluens salubre signum non est, dico, quòd non idem est signum cum eo quod in die critica conspicitur. Deinde Galenus subdiuidens primum membrum secundę diuisionis scribit.

I P S V M *uerò simpiciter duobus dicitur modis, & quod semper & quod plurimum.*

Ex istis diuisionibus cum prima enumeratione viginti septem capita colliguntur, vt satis cuique animum adhibenti manifestum est.

D E *quorum utroque medicina pertractat.*

Quod etiam dixit in pręcedenti diuisione; hoc autem non temerè dixit, sed propterea quòd in libro primo de tuenda sanitate diuisit Galenus sanitatem simpliciter, & optimam in duo membra, vna quidem sanitas in indiuisibili cõsistit, & hæc vel nunquàm fuit, vel ictu oculi pertransiuit, quę cum insensibilis sit, à medico non consideratur, qui artifex sensitiuus est; altera autem latitudinem habet, qua homo vel

semper

ſemper, vel multum ſanus viuere poteſt, quę ab ea exacta & punctuali non ſenſibiliter diſtat, hanc verò medicus contemplatur. Ne quis igitur credat loquens de ſalubri ſimpliciter, & ſemper, quòd de exacta, cuius nulla apud medicos habetur conſideratio, ea verba protulit, de quorum vtroque medicina pertractat, quaſi dicat non de ſanitate loquor ſimpliciter, & ſemper exacta, ſed de ea, de qua medicus conſiderat, ac contemplatur. Deinde Galenus ſubdiuidens neutrum, quocunque modo dictum ſcribit.

N E V T R V M *verò, & cauſa, & corpus, & ſignum*, & *quod ſimpliciter dicitur, et quod ut nunc tripliciter unumquodq; appellatur.*

Neutrum eſt quod inter ſalubre & inſalubre poſitum, & ſub eodē genere nec ſalubre, nec inſalubre dicitur: taleque duobus modis eſſe poteſt, uno quidem modo, quia nullius contrariorum particeps eſt, & ideo ſcribit Galenus de hoc modo.

H o c quidem quia neutrius contrariorum particeps eſt.

Altero autem modo, quoniam utroque contrariorum participat, & hoc dupliciter, uel eodem tempore, de quo dicit.

H o c verò quia utriuſque.

Eodem ſcilicet tempore particeps eſt utriuſque: Vel in diuerſis temporibus eſt particeps, de quo ſubdēs Galenus hunc in modum ſcribit.

H o c verò quia aliquando huius, aliquando illius.

Deinde Galenus ſubdiuidens ſecundum membrum, quæ diuiſio tertij etiam membri eſſe poteſt, dicit.

H o r v m autem ipſorum ſecundum rurſus duobus dicitur modis aut quia utrumque contrariorum ex æquo participat, aut quia aliquando plus alterum.

Ex quibus diuiſionibus neutri reſultant 36. neutri ſignificata, quę additę capitibus ex diuiſione ſalubris, & inſalubris ortis, quę ſunt 18. faciunt 54. capita, ad quę omnia in medicina conſiderata tandem reducuntur, & ſi cauſam inefficientem, & conſeruantē diuidere voluerimus, ſeptuagintaduo efficientur capita: Quę ſanè omnia ex figura in noſtra prima tabella adeo aperta & clara ſunt, vt nil clarius oſtēdi poſſit, quā quidem tabellam alias in ſtudioſorum meorum diſcipulorum gratiam in lucem prodire permiſi, quò adhuc res ipſas lucidius appareat, uideantque ſtudioſi iuuenes, quàm grauiter nonnulli ex Galeni interpretibus allucinentur. Sequitur Tabella prima.

ODDVS DISCIPVLIS.

CVM à nobis tãtopere efflagitaueritis Discipuli studiosissimi, ut tabulas imprimendas curaremus, quas multis ante annis publicis lectionibus nostris in Artẽ Gale. medicinalem uobis exposuimus, & hoc anno sumus expositituri, quandoquidem asserebatis uos ex illis non solum uniuersa capita, ad quę omnia ad medicinam attinentia referuntur, atque doctrinę diffinitiuę facultatem, & excellentiam esse ante oculos habituros, sed etiam facile perspecturos, in quibus dissentiamus ab alijs illius libri expositoribus, & ijs pręsertim, qui se solos ueram in eo libro Gal. sententiam aperuisse gloriantur, non potuimus tandem non uobis morem gerere. In hac itaque prima Tabula habetis omnia totius medicinę capita ex eius diffinitione tanquam ex fonte deducta, quę in primo libro (iuxta Latinorum diuisionem) à Galeno post diffinitionem medicinę fuerunt illis diuisionibus explicata. Ex prima siquidem diuisione qua unumquodque contentũ in medicinę diffinitione in corpus, signum, & causam diuiditur, nouẽ habentur capita, quibus singulis in simpliciter, & vt nũc, diuisis octo & decem efficiuntur: itidem simpliciter in semper, & vt multum diuiso fiunt septem & viginti. Quia verò neutrum in tria dissecatur significata totius medicinæ capita ad 45. vsque se extendunt, ad quæ omnia ea, quæ ad rem medicam spectant, optimè referri scimus, vt hoc numero possimus esse contenti. Sed cum Galenus neutrum secundi significati in duos diuiserit modos, ex qua diuisione numerus dictorum capitum vsque ad 54. augetur, atque cum causas appellauerit efficientes, & conseruantes, quasi aliam faciens causarum diuisionem, ex qua eorum capitum numerus vsque ad 72. porrigitur, volui etiam iuxta has duas diuisiones postremas hac figura omnia dicta capita comprehendere, ea tamẽ ratione, ut unusquisq; & ea cõplecti, & omittere valeat.

His sic expositis, atque enucleatis ad ea quæ subdit Galenus, iã accedam, vult autem dubium quoddam, quod hoc loco occurrit, prius dissoluere, idque vnde oriatur proponens inquit.

Est verò & in tota diffinitione, si verba animaduertimus, ambiguitas quædam, quam & ipsam dissoluere oportet.

Lib. prædic. cap. de substantia. Hoc est simile ei quod dicit Aristo. nempè quòd omnis substantia videtur hoc aliquid significare, quod sanè verum esse dicit, & indubitabile

tabile in primis substantijs, quoniã vt declarat Ammonius[hoc]quod est ostensionis signum, subiectum importat, quod unum est numero, & ideo materia prima dicitur etiam hęc, quæ subiecta est, & una numero omnibus formis subijcitur: [aliquid]verò est particulare: & ob id[hoc aliquid] subiectum particulare importat, primæ autem substã tiæ, qm̃ subiecta particularia sunt, hoc aliquid verè significant, secũdæ verò substantiæ, inquit Arist. videntur quidem hoc aliquid significare sub appellationis figura, quando quis uel hominem, uel animal dixerit, quia dicit Ammonius cum hominem, uel animal pronuncio, id in singulari numero profero, & ideo sub appellationis figura hoc aliquid significare uidentur, quod tamen uerum non est. Pariter etiam dicit hoc loco Galenus [si uerba animaduertimus] uel secundum loquutionem est dubitatio, quod idem est, quod dixit Arist. sub appellationis figura, quia in diffinitione in plurali dicitur numero, ut pote quòd medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum: Et sic proponens Galenus dubitationem scribit.

Cum enim dicitur medicinam esse scientiam & salubrium, & insalubrium, & neutrorum significatur, & quòd omnium particularium, & quòd quorundam, & quòd qualium.

Deinceps Galenus dubitationi respondens, primo ostendit primum intellectum conuenientem non esse scribens.

Sed omnium indefinitum quidem quoddam est.

Cum particularia fermè sint infinita: Et propterea subdit dicens.
Atque impossibile.

Quia cum ferè infinita singularia sint, enumerari non possunt: deinde Galenus secundum remouet intellectum, dicens.

Quorundam diminutum.

Quia non omnia comprehenderet, artis enim est pręcepta tradere, atque tractare, quæ nihil omittant eorum, quæ ad illam attinent artem, & ob id subdit etiam Galenus.

Atque artificio carens.

Quia ab artis ratione deficeret, de cuius ratione est, ut pręcepta omnibus communia doceat, quare Galenus tertium intellectum comprobans, subdit.

Qualium verò artificiosum.

Quoniam rationem artis obseruat, de qua supra dictum est.

Pariter et sufficiens ad omnia artis particularia.

Hunc enim in modum quæque complectitur, ut abunde declarabitur: Quare subdit Galenus dicens.

Quod etiam dicimus in medicinæ diffinitione comprehendi

Truſ. dicit, quòd per qualia intelligendum est uniuersalia, quæ dicuntur qualia prædicatione, quæ est qualitas accidens eis, id enim cui accidit aliquid, ex eo accidente quale dicitur. Curtius autem dixit, ꝙ Galenus inquit qualia uniuersalia in medicina tradita, quia omnia sana in sanitate conueniunt, ęgra in ęgritudine, & neutra in neutralitate, quæ qualitates sunt: Ego uerò puto aliud uoluisse Galenum: dicit enim in gręco ποιῶν, idest qualium, & deinde Galenus statim subdit scribens [primum igitur de corporibus dicere aggrediemur qualia nam sint, & salubria, & insalubria, & neutra: post hęc de signis, & causis differemus] utitur autem eodem uocabulo, similiter & in fine huius primi libri, cum dicit: salubre igitur, & insalubre, & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale unumquodque sit. Quare uidetur mea quidem sententia, quod per qualitatem uelit, quòd diffinitione manifestatur, quæ est ipsa diffiniti natura, quę non per se existit, sed habet esse in indiuiduis, & ob id dicitur qualis: unde cũ quippiam diffinitur, illa explicatur natura, quę in pluribus reperitur, & hac ratione in fine huius libri dicit, explicauimus quale unumquodque sit, quandoquidem eorum natura explicata fuit, quę ob rationẽ superius dictam dicitur qualis: & hoc uoluit etiam Arist. in prędicamentis cap. de substantia, cum dicit, ꝙ secundę substantię hoc aliquid non significant, sed quale quid, ut homo naturam significat in pluribus particularibus repertam, quę licet in pluribus sit, est tamen in omnibus una & eadem, & (ut dicit Ammonius) similitudo; qua homines inuicem assimilantur secundum quòd homines sunt, & cap. de differ. & communita. spe. & differ. Porphirius, & Ammonius dicunt, quòd species etiam qualis dicitur, ut differentijs participat, & cum hęc natura diffinitur, quicquid in diffinitione huic naturę competere dicitur, omnibus etiam competit particularibus sub illa natura repertis: & ideo dicit Galenus. Qualium uerò artificiosum pariter & sufficiens ad omnia artis particularia. Notãdum est autem, quòd in hac

parte Trusianus inquit, nempè dubium hoc rudium esse, qui diffinitionem esse uniuersalem ex uniuersalibus, & rei uniuersalis ignorant: uerũ Galeno haud est attribuendum, quòd hoc pręsertim libro, qui est totius medicinę compendium, rudium dubitationem promoueat. Terapolinus dicebat, quòd cum in hac doctrina Galenus utatur diuisione, ne quis suspicaretur, quòd diuisio hęc ad singularia usque procedat, hoc dubium promouet, atque dissoluit. Sed ex logica habetur, quòd diuisio species specialissimas pertransire non debet, sicut quòd diffinitio uniuersalis, & ex uniuersalibus est: Quare non minus hęc rudium erit, quàm illa: Item Galenus non dicit de diuisione dubium esse, sed de diffinitione, an scilicet omnium, an quorũdam intelligatur: non igitur Terapolini dissolutio uera est. Aduertendum itaque existimo, ꝙ licet singularia sub arte non cadant, ut à philosopho dicitur, est enim ars uniuersalium, experientia uerò singularium, attamen artem & prudentiam uersari non tantum circa uniuersalia, sed etiam circa particularia habet Arist. unde inquit Galenus nullam artis sciẽtiam acquiri posse, nisi theorematis, & circa singularia exercitatione, & primo ad Glauc. Non solum oportet medicum cognoscere communem hominis naturam, sed & propriam uniuscuiusque: opus igitur est artificem circa singularia uersari, seque exercere, si recte operari desiderat: ars namque factiua est, & singularium est factio, ut de prudentia asserit Aristo. quæ exercitio artem corroborat, atque certiorem reddit: Verum singularia huiusmodi & propria dicit Galenus æque scribi, atque communia, & sermone explicari non possunt, & ob id se, qđ commune est, quamuis id sit usu secundum, scribere conari. Quibus sic stantibus dubium à Galeno non absque ratione promotum fuisse, idque rudium non esse à nobis facillime demonstratur, cum enim ex locutionis forma intelligi posset, quòd medicina sit salubrium omniũ, aut quorumdam, cumque opus sit medicum particularia cognoscere, & circa ea uersari, ideo potuisset quis non sine ratione suspicari diffinitionem intelligendam esse, quòd particularium, uel omnium, uel quorundam sit, propterea dubitationem promouet, atque dissoluit, adde etiã ꝙ Galenus dicens, si ea diffinitio intelligatur esse qualium artificio sum est, & ad artis particularia sufficiens, rationem reddit, cur per diffinitiones, qualia pręęicta sint declarare debeat: Quocirca Galenus postea quasi concludens ex pręęictis in dubij solutione inquit, subdens.

2. Ethi. 2. 1. metaph. propè initium.

1. Ethi. 7. & 6. eius. dë 8. & 9. 9 meth. 6.

Cap. 1.

PRIMVM *igitur de corporibus dicere aggrediemur qualia nam sint & salubria, & insalubria, & neutra, post hæc de signis & causis disseremus.*

Aggrediens Galenus corporũ diffinitiones, incipit, vt superius promiserat ratione superius adducta a salubris simpliciter diffinitione, sed quia hæ corporum diffinitiones diuersimode intelliguntur, ideo pro earum intelligentia aduertẽdum est quod alibi declarat Galenus, nempè quòd sanitas ipsa magnam obtinet latitudinem, quidam enim optimam habent sanitatem, qua vel optime suas perficiunt operationes, quidam autem non ita exactam, nõnulli verò pessimam, de quibus ait, ꝙ vel ad senectutem non perueniunt, aut si quando peruenerunt vno saltem diutino morbo penitus laborant. Hanc sanè sanitatis latitudinem ipsemet Galenus inferius in tres partes diuidit, quarũ vnaquęque magnam latitudinem possidet, prima quidem latitudinis pars est corporum salubrium, secunda autem neutrorum, tertia uero insalubrium. Quod autem latitudo hæc sanitatis sit, Galenus libro de constitutio. artis ostendit, nisi quis posuerit aliquos temperatos, quosdam uerò intemperatos, is alterum duorum dogmatum sequi cogetur, vel omnes semper ægrotare, vel vnam esse omnium virorum, mulierum, iuuenum, ac senum temperiem. Trus. & Genti. uidentur corpora in sanitatis latitudine diuersimode collocare, quorũ quidem non sine ratione, cum nihil ueri dicant, sententias impræsentiarũ pretereo. Curtius autem Galenum existimat hic de corporibus duntaxat sanis agere, quodque salubria simpliciter sint, quæ à principio generationis talia sunt: salubria uero ut nunc talia ex arte, quæ à principio generationis aut neutra, aut alterius generis erant, dicuntur autẽ ut nunc, quoniam si proprię naturę dimittantur, & secundum communem uiuendi hominum modum regantur, eam salubritatem amittẽt: pariter insalubria simpliciter (inquit Curtius) talia dicuntur à generatione, insalubria autem ut nunc talia ex malo regimine, quæ ex generatione uel simpliciter neutra, uel simpliciter salubria dicuntur, quod idem & de neutris dicit ipse. Verum in diffinitionum expositione clarissime ostẽdemus, quod Curtius literam, ut hic iacet, haud rectè potest exponere: item consequeretur ex hoc, quòd Galenus hoc libro omnia corpora non diffiniret, quæ in secundo huius per signa cognoscere docet. Cæterum pro vera Galeni mente adnotare opus est, quod ipse libro de bon. corp. habitu asserit consonum quidem ei quod libro de const. art. dixerat, quòd scilicet habitum de omni firmo dicimus nõ dum

Libro de consti. art. c. 10. & 1. de tuend. sanit. & 6. eiusdẽ nõ longe à principio. 2. Ethi. 8. capite.

Cap. 10.

Cap. 10.

dum tamen illum laudātes, neque uituperantes, sed cum uel malum, uel bonum addimus, qualis nam is sit, proferimus: bonus autem habitus dupliciter dicitur, vno quidē modo simpliciter, qui in optima reperitur constitutione, altero autem modo non simpliciter, sed huius, & hic pro cuiusque natura bonus dicitur, utpote bonus habitus Dionis, uel Milonis, & in horum etiam numero boni sunt habitus Athletarum, siquidem non simpliciter boni dicuntur: at boni simpliciter habitus ab omnibus exoptantur, qui ut Galenus ait respectu habitus Athletarum secundum naturam dicuntur, bonus autem habitus non simpliciter ab omnibus desideratur, sed ab eo tantum, cuius est: omnes enim & si insalubres sanitatem propriam, etiam quod non sit optima, uel maxime cupiunt. Adnotare quinetiam opus est, quod ut colligitur ab Aristo. prædicamentorum libro, ubi de secunda loquitur qualitatis specie, salubre connotat naturalem potentiam, insalubre verò naturalem impotētiam, in quibus nominibus simul quodammodo includitur, & connotatur sanitas, uel ægritudo. Quare simpliciter salubre actu ægrotās licet nō possit dici simpliciter insalubre, caret namq; ea naturali impotentia, dicitur tamen ut nunc insalubre, quia ęgritudinem saltim habet, quam includit insalubre, pariter insalubre simpliciter actu sanum licet salubre simpliciter dici non possit, nominatur tamen ut nunc, habet nanque saltim sanitatem, quam salubre includit: Vnde gręci ὑγιεινὸν accipiunt, & pro salubri habentę aptitudinē ad esse, uel perdurare sanum uel semper, uel ut multum, & pro actu sano iuxta id Arist. 2. phy. de possibili, quod quidem duobus esse modis inquit, uno quidem modo sine actu, etenim multa possibilia sunt, quæ actu non sunt: altero autem modo cum actui coniuncta sunt, quę enim sunt, esse possunt, si nanque esse non possent, nec etiam actu forent: neque salubre potētiam naturalem amittens fit insalubre naturalem impotentiam acquirendo, nec insalubre impotentiam naturalem deperdens acquirendo naturalem potētiā salubre fit, sed eo modo quo superius à nobis declaratum est. Dico itaque quod Galenus uult salubre simpliciter corpus esse, qđ bonum habitū simpliciter possidet, qđ quidem in semper, & ut multum diuiditur: est autem salubre semper, ꝙ summā in omnibus habet sanitatis absolutionem, quod sanè (vt dicit Galenus) per longiores temporum circuitus generari solet, ut multū uerò salubre, quod paulułum deficit, aliquādo uidere licet, salubre verò nunc est bonus habitus non simpliciter, sed huius ut Dionis, tuncque salubre cum actu coniunctum est, ac si sanum diceremus: Quemadmodum bonus etiam habitus Athletarum salubris simpliciter dici

Lib. ad Trasib.

non meretur, sed ut nunc; quia etiam bonus habitus simpliciter non dicitur, sed Athletarũ; ut Dionis quoque bonus dicitur habitus, non autem simpliciter; quinimmo Gal. in libro ad Traſſ. bonũ habitum simpliciter appellat secundum naturam, illum autem Athletarũ non secundum naturam, sed ex arte, & de huiusmodi inquit artem esse gymnasticam. Aduertendum quinetiam existimo pro diffinitionem declaratione, quòd ut declarat Galenus libro ad Traſſ. sanitas duplex est, altera quidem quæ in habitu, altera autem, quæ in respectu dicitur: itẽ est & bonus habitus, sanitas autem in habitu media est inter bonũ habitum, & sanitatem in respectu: Ponamus aliquem grauiter ęgrotare, qui nuper à morbo leuetur ita gracilis & debilis ad actiones, quòd egeat à quo ueheatur, hic vtique curatione non indiget, cum non amplius ægrotet, sed refectione & robore, ut ad actiones, & ad impetum, causarum ferẽdũ validus fiat, cũ tunc neq; calorẽ, neq; frigorẽ, neq; uigilias sufferre valeat, sed sit facile iterum in ęgritudinem elapsurus, utpote qui nondum tutam, & fixam salubrem constitutionem adeptus est. Qua planè adeo adepta, ut non ita facile uincatur, tunc ea sanitas in habitu dicitur, non tamen adhuc bonus habitus nominari potest, siquidem solum accusationem effugit, sed laudem nondum est cõsequutus quam consequitur, si absentię debilis actionis robur addatur: tunc .n. bonus habitus dicitur, atque simpliciter, vti superius dictum est. Adnotandum est præterea temperaturam esse cal. frig. hum. & sicc. atque simplicium partium, compositionem autem uel commoderationẽ organicarum quæ ex simplicibus componuntur, & in debita consistunt quantitate, numero, positu, & formatione, quę ex tribus conficitur, debita superficie, figura, & concauitate. Dicit modo Galenus hunc in modum scribens.

De corpore salubri. Cap. 4.

SALVBRE *simpliciter corpus est quod ab ipso naturę ortu.*

Vod dicit, ut id distinguat ab habitu Athletarum, qui non est ab ortu naturæ, & secũdum naturam, sed arte, & à corpore pariter reducto ad optimam salubritatẽ, uel sanitatẽ, quod est simile auricalco ab arte facto, similitudinem planè cum naturali auro obtinẽte, in corpore nanque reducto ars sanitatem efficit optimæ sanitati similem, at non salubritatem, quę naturalis est potentia, quippe

quæ

quę ex ortu naturæ fixa eſt, & ſtabilis, ac difficulter remoueri poteſt, donec mors ipſa homini ſuperueniat, & quamuis corpus ægrotet, nõ tamen eam naturalem potentiam deſerit, alioquin ad priſtinam diſpoſitionem non amplius redire poſſet; Neque putandum eſt Galenum in lib. de tuend. ſanit. docere, quonam pacto illa naturalis potentia conſeruetur, ſed ſanitas ipſa, quę licet in huiuſmodi corpore difficile remoueri poſſit, quia tamen corpus eſt alterabile, ut dicit Galenus in 3. huius, poteſt omnino remoueri, & ob id docet, quomodo huiuſmodi corpora actu ſana conſeruari poſſint, quod infra proprijs locis Galenus efficit, deinde ſubdit, inquiens.

Bonam habet temperaturam.

Nempè ſimpliciter, & non bonam huic, deinde ſubdit.

In ſimplicibus & primis particulis.

Quia harum primò eſt temperatura, dicuntur autem ſimplices, quoniam in partes diuerſi generis diuidi non poſſunt, vtpote caro, os, & huiuſmodi, dicuntur etiam primæ, reliquæ nanque ex eis componuntur, nominantur quoque ſimilares, per totum enim ſimiles ſunt, & partes totius nomen, & diffinitionem ſuſcipiunt: etenim quælibet pars carnis eſt caro, & quęlibet pars oſſis os: Deinde ſubdit.

Atque in his, quæ ex illis componuntur inſtrumentis eſt commoderatum.

Ideſt in organicis: habet enim omnia dicta ſuperius commenſurata quæ primo organicis conueniunt, quę ita dicuntur, quia animę ſunt inſtrumenta, compoſitę autem, quoniam ex ſimplicibus componũtur, ac poſtremò diſſimilares: non enim quęlibet pars totius nomen & diffinitionem ſuſcipit, vt cor, oculus, atque id genus tale. Deinde Galenus diffiniens ſalubre nunc dicit.

Salubre verò nunc eſt corpus.

Hoc totum eſt diffinitum, quod capi poteſt, ut diximus pro habente bonum habitum non ſimpliciter, ſed huius: & ſic neutra & inſalubria ſimpliciter actu ſana, dicuntur ſalubria ut nunc: Quod eſt, acſi quis

quis dicat æthiopē simpliciter & absolute nigrum esse, at secundū quid s. secūdū dētes albū, est ēt ac si quis dicat tale corpus est nunc salubre, q potius aptum est ægrotare, quam esse sanum, & ob id illud nunc minuit à ratione salubritatis simpliciter. Quocirca salubre simpliciter actu sanum salubre nunc dici non debet, esset nanque ac si quis diceret, quòd est actu sanum, cùm ægrotare potius aptum sit, quod falsum est, sed potius est actu sanum, quoniam naturalem habet potentiam, qua à sanitate facile remoueri non potest: & ob id salubre simpliciter dicitur, non autem nunc, cuius etiam diffinitio huncin modum est exponenda. & cùm dicit Galenus.

Qvod in præsenti est sanum.

Denotat hoc salubre esse cum actu. Deinde cùm dicit.

Est uerò & hoc eo tempore, quo sanum existit bonam habens temperaturam, & commoderationem.

Quod dicit, ut distinguatur ab habēte sanitatem in respectu, in quo membra ficciora reddita sunt, & graciliora, ob id debita caret commoderatione. Deinde addit Galenus.

Non tamen optimam.

Vt à simpliciter salubri distinguatur, quod non tantum bonam, sed & optimam habet temperiem, atque commoderationem. Deinde subdit.

At sibi propriam

Fermè inquiens, licet salubre nunc bonum simpliciter habitum non habeat, bonum tamen habitum huius possidet: & hæc bona est expositio. Posset etiam quis accipere salubre nunc, ut etiam de salubri simpliciter actu sano diceretur, & hoc pactò idem esset, quod actu sanum. Quo quidem casu, qui tali uteretur expositione, dicere coactus esset salubre nunc nō importare bonum habitum non simpliciter, sed solum actu esse sanum, tuncque diffinitio intelligenda esset, quòd eo tēpore quo sanum existit, bonam habet temperaturam, & commoderationem, non tamen optimam, idest non necessario optimam: potest, n. habere quinetiam non optimam, sed sibi propriā. Verum ex his duabus, meo quidem iudicio, prima melior est expositio. circa uerò hanc salubris nunc diffinitionem nonnulli existimarunt primam particulā solam esse diffinitionem, reliqua aūt à Galeno adiecta esse, ut eam declarent,

rent, ac manifestent: At ego puto reliqua etiam in diffinitione conclu di, & vt à nobis est expositum, verba omnia esse explananda. Aduertendum autem est, quòd bona temperies, quam salubre nunc corpus habere dicimus non necessariò talis est a principio generationis, vt perperá inquit Trusianus, qui ob hoc nullum a principio generationis posse nasci ęgrum dicere coactus est: vnde concessit etiam cęcitatem a natiuitate esse sanitatē nunc, multaque alia inconuenientia, siquidem alibi Galenus ponens morbi causas in figura dixit, quòd duplex est causa, altera quidem dum infans est in vtero impedito naturali spermatis motu, vel ob materiæ multitudinem, vel non idoneam qualitatem: altera verò si inter pariendum, vel dum fascijs infans inuoluitur, cōmittatur error. Deinde Galenus subdiuidens corpus salubre simpliciter in semper, & vt multum, inquit,

Ipsius verò salubris simpliciter corporis tale quidem est semper id quod est optima temperantia præditum, ac maxime est commoderatum, ut multum autem, quod à constitutione optima non valde admodum deficit.

Galenus in primis diffinit corpus salubre semper, circa cuius diffinitionem annotare opus est, quòd salubre semper tria habet, in primis quidem temperaturam moderatissimam, atque maxime exactam commoderationem, quam demum duo reliqua consequuntur, nempè perfectissimę operationes, & naturalis aptitudo ad se se tuendum ne incidat in morbum, Galenus autē à duobus ultimis uocauit salubre semper quod habet operationes naturales in summo sibi inuicem respondentes, & tantum apetit, quantum concoquere potest, pariter & in omnibus alijs operationibus optima seruatur proportio, qua corpus hoc unà cum naturali aptitudine ad se se custodiendum nomine salubris semper insigni tum fuit: Verum cum hęc duo ex optima temperie, & commoderatione proficiscantur, Galenus non immeritò non ex illis duobus, sed ex eo primo ipsum diffinire voluit, inquiens [ipsius uero salubris simpliciter corporis tale quidem est semper id, quod est optima temperantia preditum, ac maxime est commoderatum.] Deinde diffiniens salubre multum dixit, quod id est, quod à constitutione optima non ualde admodum deficit, de quo quidē vt & salubri semper alibi loquebatur Galenus inquiens, quòd salubre semper non nisi per longos temporum circuitus reperitur, cum in omnibus corpora summā sanitatis

tis absolutionem possident, quæ verò paululum ab optima deficiunt aliquando uidere licet, atque hæc ut multum salubria dicuntur. Sed quis dicet non rectè videri Galenum diuidere simpliciter salubre in semper, & vt multum, omne namque simpliciter tale est huiusmodi à principio generationis, quod autem ab ortu tale est semper talis nomē habet, ergo multum salubre erit semper salubre, cum multum salubre simpliciter salubre sit. Huic quidem respondeas uolo, quòd illud semper construi potest, & cum uerbo, & cum salubri adiectiuo, si cum verbo coniungatur, verum est, quòd multum salubre est semper salubre, semper enim naturalem potentiam habet, at si cum adiectiuo copuletur, falsum est, quòd multum salubre sit salubre semper, quod nomē à naturali potentia desumitur, qua perfectissimas operationes hēt, & ob id (ut dictum est) à causis ægrotare facientibus difficilimè cōuinci potest. Sed dubitaret denuò, quòd salubre semper sit & vt nunc, quoniam quod semper est, omni tempore esse dicitur, quod autem omni est tempore, & in præsenti tempore est, & per consequens vt nunc etiam dicetur. Argumentum quidem hoc falsum est, peccat enim per fallatiam compositionis, atque diuisionis, cum enim dico salubre semper salubre nunc, illud nunc uerbo iungi potest, & sensus est, quod est salubre omni tempore, est etiam præsenti tempore salubre, & iste sensus verus est, quòd si illud nunc cum salubri adiungatur, dictio est distrahens ab optima salubritate, & tunc falsum est dicere, salubre semper est salubre nunc. Deinde Galenus diffinit insalubre simpliciter hunc in modum.

De corpore insalubri. Cap. 5.

INSALVBRE verò simpliciter est corpus, quod ab ipso ortu naturæ uel in consimilibus partibus malam habet temperaturam, uel in instrumentariis incommoderationem, uel vtrunque vitium.

SIcut salubre simpliciter dicitur à naturali potentia obsistendi causis ægrotare facientibus, & sanitatem actu neque includit, neque excludit, ita insalubre simpliciter tale dicitur à quadam naturali impotentia, & imbecillitate, qua aptum est facile in ęgritudinem cadere, quam actu nec includit, nec excludit: Diffiniens igitur hoc insalubre dicit, quòd insalubre simpliciter est corpus quod ab

ab ortu naturæ & cætera: Hoc autem protulit non solum, vt distinguat ipsum ab insalubri nunc , & neutro decidentiæ, sed etiam ab habente sanitatem in respectu, quod quidem corpus nuper ab ægritudine leuatum imbecillum dicitur, & gracile, & per consequens bonam non habet commoderationem, cum saltem partes carnosæ debita quantitate frustrentur: & ob id salubre dici non potest, nec minus etiam insalubre simpliciter, cum id vitium (vt clare constat) ex ortu naturæ non sit; & propterea subdit Galenus [uel in consimilibus partibus malam habet temperaturam] nempè naturalem, quæ in extremo latitudinis sanitatis reposita est. Diffiniens autem Galen. hoc insalubre, id per notam copulationis non diffinit, vt de salubri simpliciter, de quo dixit, quòd bonam habet temperaturam in simplicibus, & commensurationem in organicis, sed per notam disiunctionis, cuius hæc causa esse potest, quòd vt ad constituẽdum omnia requirũtur, ita vnum ad destruẽdum sufficit: qua de re subdit [vel in instrumentarijs in commoderationẽ] malã, s. cui ẽt addendũ est naturalẽ, quã subintelligere opus est. [vel vtrunque vitiũ] naturale sanè, nã si altero tantũ deficiente eorum quæ requiruntur, vt corpus salubre sit, corpus insalubre redditur, multo magis reddetur, si salubri simpliciter requisita deficient omnia. Dubium est, quòd sicut ab ortu naturæ & bona malavè temperatura, & commoderantia esse potest, ita etiam vnitatis continuitas, solutiove, cur Galen. in præsenti diffinitione, & ea salubris simpliciter vnitatis solutionem continuitatemuè non apposuit, quam tamen in vtraque addere debebat, si quidem debita vnitas in simplicibus, atque compositis conspicitur? Dicendum est, quòd à principio natiuitatis solutio vnitatis esse non potest, nisi mala temperies adsit, aut mala compositio, aut vtrunque, de quibus cum in diffinitionibus & salubris, & insalubris semper meminerit, de vnitatis solutione haud meminisse necesse fuit: Hæc autem corpora insalubria simpliciter habentia ab ortu naturæ naturalem impotentiam possunt, vt reliqua corpora ab optima sanitate deficientia, & ipsa salubria nominari, vt libro de constit. art. ex Galeno colligitur, vbi dicit, Igitur inter salubres corporis habitus vnus tẽperatissimus est, octo vero intemperati, morbus nullus est temperatus & tot sunt numero, quot salubres intemperaturæ: Quod verò dicit Trusianus insalubre simpliciter ex naturali impotentia sanũ diu perdurare non posse falsum est, potest namque diu esse sanum ea rõne, qua docet medicina, conseruatum. Deinde Galenus diffiniens insalubre nunc dicit. Cap. 10.

Insalubre verò nunc est corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat.

Quasi dicat, quod meretur nomen insalubris, quo tempore ægrotat, vt autem diffiniēs salubre nunc dixit, quòd in præsenti sanum est, ita diffiniens insalubre nunc dixit, quod in præsenti est ægrum: insalubre namque nunc respectu salubrium, & neutrorum simpliciter ita se hēt, vt salubre nunc respectu deficientiū à salubri simpliciter, nā ut in salubria simpliciter cum eam sanitatem habent, quam habere possunt, salubria nunc dicuntur, tuncque salubre pro habente sanitatem actu deprehenditur, ita & salubria simpliciter aliqua ex causa ægrotantia insalubria, vt nunc, idest actu ægra ob malam vel temperaturam, uel commoderationem, uel utramque non quidem ex ortu naturæ, sed ex tempore dicentur. Quo fit, ut cum actu ægrotant, licet insalubria simpliciter dici non mereantur, insalubria tamen nunc dicuntur, quasi dicat quis tale corpus hoc tempore ægrotans, licet insalubre simplciter dici non possit, quia naturalem impotentiam non habet, dicitur saltē nunc insalubre, quoniam ægritudinem possidet, quam insalubre includit. Quod itidem & de neutris simpliciter dicendum est. Quo quidem modo insalubria simpliciter sumpta, & dicta à naturali impotentia inclinante ad actualem ægritudinem, cum actu ægrotant, & sunt coniuncta actui, ad quem sua naturalis impotentia inclinat, neque nomen mutare, neque insalubria nunc dici promerentur: esset enim sensus talis, hoc corpus nunc ęgrotans, cui non debetur nomen simpliciter insalubris, saltim pro eo tempore dicitur insalubre: per illud igitur in diffinitione positum insalubre nunc à simpliciter insalubri distinguitur, quod in sui ratione nec sanitatem, nec ęgritudinē intro cludit: item à neutris decidentiæ quæ nondum actu ægrotant pariter & ab habentibus sanitatem in respectu, quæ, vt dicit Galenus, licet gracilia sint, & debilia, non sunt tamen ęgra, cum curatione non indigeant. Proinde si quis uellet, quòd insalubre simpliciter insalubre etiā nunc dici possit, diceret quòd cum salubre simpliciter perfectionem connotet, vt nunc verò imperfectionem: (hoc enim pactò à perfectione salubris simpliciter distrahit) ob id salubre simpliciter salubre ut nunc dici non potest, sed insalubre simpliciter, licet dicat imperfectionem in latitudine sanitatis, cui alia imperfectio in eadem latitudine addi non possit, imperfectio tamen extra latitudinem sanitatis adiungi potest, quo quidem modo insalubre simpliciter ut nunc etiam dici promeretur: indicat enim quòd duas obtinet imperfectiones. Hæc igitur est vera huiusce diffinitionis interpretatio, ad reliqua iam accedamus

damus in diffinitione posita, quæ diffiniti naturam exprimunt.

NEQVE *obscurum est, quòd & hoc ipsum eo, quo dicitur tempore ægrotans, uel in consimilibus malam habet temperaturam, uel in instrumentarijs incommoderationem, uel utrunque.*

Hæc si in genere sumantur communia, habebit & nunc insalubre non solum cum neutris, quæ sunt extra latitudinem sanitatis, sed etiã cum insalubri simpliciter: si verò in specie pro temperatura, uel commensuratione præter naturam cum prædictis corporibus neutris cõmunia tantum habebit. Deinde Galenus supposita diuisione insalubris simpliciter in semper, & vt multum primum insalubre simpliciter diffinit.

EST *verò & semper insalubre, quod ex ipso naturæ ortu uel pessimam habet temperaturam in simplicibus, & primis particulis omnibus vel aliquibus, uel his, quæ obtinẽt principatum, vel instrumentarijs incommoderatum existit, similiter autem in his vel omnibus, uel aliquibus, uel illis, quæ obtinent principatum.*

Cum insalubre semper tria habeat opposita tribus, quæ salubri semper inesse diximus, primum quidem est pessima temperies, uel commoderatio, ex qua reliqua duo sequuntur operationes, scilicet imperfectissimæ, quę ex tertio oriuntur naturali nempè impotentia, qua à causis ęgrotare facientibus difficile tuetur, & Galenus ab his duobus postremis insalubre simpliciter nominarit, hoc loco per primum tãtum id diffiniuit, siquidem à primo cætera ortum habẽt, ut de salubri semper à nobis dictum est, dictaque tria in omnibus, quæ talia simpliciter semper sunt, proportione reperiuntur. Diffiniens itaque insalubre semper in primis, dicit [est verò & semper insalubre, quod ex ipso naturę ortus] quod est intelligendum, ut in diffinitione insalubris simpliciter expositum est [vel pessimam habet temperaturam in simplicibus, & primis particulis omnibus, uel aliquibus, uel his quę obtinẽt principatum] Quod dicit, quia si tale corpus ratione malę temperiei insalubre dici debet, nõ est necessarium, quòd omnes partes simplices sint male temperatę, sed satis est, quod tot existant totum quod insalubre semper reddere possint, eique denominationem impartiri, vel etiam hoc ratione molis esse posset. Quod si neque multę, neque molem habebunt

bebunt, sed magnum in corpore dominium, cum partes principales vtpote cerebrum, cor, hepar totum constituant, fuerintque malæ temperatę, id reddent quinetiā insalubre corpus semper, dummodo intēperantia excedat in summo: huius autem ratio esset, quoniam totius temperies ab ea principalium membrorum pendere uidetur, quemadmodū in secūdo uberius declarabitur; Deinde subdit Galenus [vel in instrumentarijs in commoderatum existit, similiter autem, & quæ sequuntur] quod quidem de intemperatura (vt nuper diximus) intelligendum est. Deinde ponens ut multum insalubris diffinitionem scripsit.

V T multum verò insalubre est corpus, quod ab huius quidem uitio recedit, nondum tamen mediocritatem attingit.

Hæc diffinitio insalubris multum eodem modo est intelligenda cū nota disiunctionis, ut illa insalubris semper hac sola apposita differētia quod hoc non extremam illam malignitatem attingit, sed ab ea recedit, non tamen ita, vt ipsa neutra, de quibus infra dicemus: & hac quidem ratione inquit Galenus, quòd salubre multum recedit à uitio insalubris semper, & per hoc distinguitur ab eo, at quia neutra recedunt ab eius uitio, idcirco subdit [nondum tamen mediocritatem attingit] neutra enim magis recedunt, quam insalubre multum, quod parum recedit: Oritur hic dubium, an sanum, & ęgrum diuidi possint per simpliciter, & vt nunc, quemadmodum salubre & insalubre; Dico ego, omissis, quæ ab aliis dicuntur, ꝙ talis diuisio non ita his congruit, qui enim habet ægritudinem vel diu, vel breui duraturam tempore, æger simpliciter & absolute dicitur, & si aliquod corpus nominatur ægrū, nūc sequitur, ꝙ simpliciter ægrū quoq; dicatur: secus autē est de salubri, & insalubri naturalē indicantibus potentiam vel impotētiam, in quibus quidem nominibus sanitas vel ægritudo quodammodo introcluditur: Qua de re salubre simpliciter ægrotans, licet insalubre simpliciter dici non possit, quia illa naturali caret impotentia, insalubre tamen nunc dicitur, continet namque saltim ægritudinem, quam includit insalubre: quod itidem de salubri dicendum est: Nō sic autem est sanum & ægrum, neque enim indicant potentiam uel impotentiam includendo sanitatem, uel ęgritudinem, sed ipsammet sanitatem, uel ægritudinem. Aegrum igitur corpus non est diuidendum in simpliciter, & nunc, sed quod est ęgrum nunc, absolute dicitur ęgrum, siquidem Galenus alibi inquit, ꝙ ægritudo quantuncunque parua, & breuis propriam speciem conseruat: At si quis ęgrum in

1. de loc. af fect. 2.

semper

ſemper,& multum,& nunc diuidere uolet,hoc quidem ad ęgritudinē tempora reſpiciens efficere poſſet,quędam namque corpora toto uitæ tempore,quędam multo ,& quędam ſtatuto quodam tempore ęgrotant,& illa quidem ſemper,alia vt multum,& alia vt nunc ægra dicētur, veruntamen ægra nunc proprie dicenda forent: vnde æger nunc ab ortu naturæ ita generari poteſt,ſicut etiam ſalubre vt nunc:corpus enim inſalubre ſimpliciter naſcens,actu ſanum,eoque tempore ſalubre nunc,& ſanum nunc dicetur: pariter etiam ſi corpus actu ægrum naſceretur,eo tempore ægrum nominaretur,& ab ortu eſſet naturæ , quæ ſane ægritudo diu,& toto vitæ tempore perdurare poſſet,vtpote mala quæpiam intemperies,aut compoſitio,vt ſunt claudi,& tale corpus ęgrum ſemper diceretur:quælibet enim diſpoſitio vt nunc ab ortu naturę generari poteſt; De ſalubri quidem nunc dictum eſt, at dubium oritur de inſalubri nunc pręſertim in corpore temperato , & ſalubri ſimpliciter,quia de neutro ſimpliciter clarum eſt, dico tamen hoc etiam inſalubri ſimpliciter contingere poſſe, ponamus enim omnia pro fœtu iam eſſe diſpoſita, eumque ex principijs generationis naturalem potentiam contraxiſſe, occurrat quępiam externa cauſa, vtpote matricis ægritudo,aut aliqua eius magna alteratio in toto corpore, poterit fœtus ſeruata naturali potentia ęgritudine corripi,& ſi tūc naſcatur,inſalubre vt nunc naſcetur. Quo fit, vt cuipiam facilimè cōſpicuum eſſe poſſit, quòd ſanum vt nunc,& ſalubre vt nunc idem nō ſunt, ſiquidem dictum eſt ſalubre ſimpliciter, cum actu ęgrotat, inſalubre nunc dici; quòd ſi aliquo incurabili morbo, vtpote ethica febre , corripiatur, inſalubre nunc dicetur, at non ægrum vt nunc, ſed ſemper potius, vt dictum eſt, pariter ꝙ nec inſalubre nunc,& ęgrum nunc idem ſunt, diximus namque inſalubre ſimpliciter, non recte inſalubre nunc dici, cum actu ęgrotat, poſſe tamen vt nunc ęgrum nuncupari , conſtat, ſi ęgritudine facile diſſolubili corripi contingat. Cęterum dices fortaſſe, ꝙ ęgrum nūc in diffinitione inſalubris nunc conſtituitur, inquit enim Galenus, quòd inſalubre nunc eſt corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, ęgrotat, quod eſt idem, quod ęgrum vt nūc: Dicendum eſt, quòd ea longe diſtant, aliud enim eſt dicere ęgrum nunc, ita quòd aduerbium nunc nomini ęgro coniungatur, aliud eſt dicere nunc eſt ęgrotans, vbi aduerbium nunc cum verbo conſtruitur : ſed de his hactenus, de quibus ſuperius ſatis dictum eſt. Omitto plures hic dubitationes inutiles, de quibus expoſitores meminerunt, pariter an formę ſubſtantiales elementorum formaliter maneant in mixto, & an primæ qualitates ſint formę ſubſtantiales elementorum , & num

D complexio

complexio sit vna qualitas simpliciter, an aggregatum ex primis qualitatibus elemẽtorum: item num in mixto sit vna complexio, siue plures, satis enim in prima primi Aui. dum illam partem exposuimus, (qui proprius est locus) has omnes diluimus dubitationes; Accedamus ad neutra corpora, de quibus hunc in modum scripsit Galenus.

De corpore neutro. Cap. 6.

QVONIAM *verò & neutrum corpus tripliciter dicebatur, vnũ quod neutrius erat extremæ dispositionis particeps: aliud autẽ, quoniã utriusq;, aliud quoniã aliquãdo huius, aliquãdo uerò illius, iuxta primũ significatũ neutrũ erit corpus, quod exquisitè mediun est, & saluberrimi, & insaluberrimi corporis, & huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est cõstitutum, hoc uerò vt nunc, quod in præsenti tempore mediũ existit saluberrimi, atque insaluberrimi corporis.*

TRACTATVRVS Galenus de neutris in primis diuisionem repetit, quam superius explanauit; nempè neutrum corpus trifariam diuidi, vnum quidem est, quod neutro extremorum participat: secundum autem, quod vtriusque extremi in eodem tempore particeps est: tertium uero, quod utriusque quidem extremi, sed diuersis tamen temporibus deinde agit de neutro primi significati, antequam de alijs disserat, cuius quidem ordinis ratio talis est, eo quòd hoc magis propriè dicitur neutrum. & inquit, quòd tale neutrum est corpus, quod est exactè & exquisite medium saluberrimi & insaluberrimi corporis. De huiusmodi quidem neutro variæ sunt opiniones, & per consequens quid intelligat Galenus per saluberrimum, & insaluberrimum, quibus hoc neutrum notificat. Gentilis dicit omnia huiusmodi neutra esse præter naturam disposita, & per sanissimum intelligere Galenum sibi optime sanum, & per ęgerrimum actu ægrum, inter quæ neutrum reponitur, ac collocatur, per quod fit transitus à sanitate ad ęgritudinem, & ob id medium est transitus: declarat quinetiam idem expositor, quomodo medium sit per utriusque extremi abnegationem. Sed satis patet expositionem hanc nominibus abuti, & ob id erronea est, item Galenus secundo huius in sani-

Cap. 2.

tatis latitudine corpora neutra collocauit, uti uidebimus : non igitur uera est illius sententia, quod illa medium transitus sint. Trusianus uoluit neutrum hoc esse medium per utriusque abnegationẽ extremi, & neutrum simpliciter esse medium alio quidem modo, quam neutrum nunc : cum enim neutrum simpliciter dispositio naturalis sit, non potest esse medium transitus, sed medium est formæ : neutrum autem nunc medium est transitus & formæ, cum dispositio sit, ad quam prius corpus accedit a sanitate recedens, quàm ægritudinem attingat, aut econuerso: nam putauit & ipse alio quidem capi modo sanissimum & ægerrimum, cum inter ea mediũ est, neutrũ simpliciter, & alio modo cũ inter ea mediũ neutrũ nũc est. Verũ cũ Galenus dicat non sanissimũ, & ægerimum, sed saluberrimum, & insaluberrimũ, quæ sunt eorum superlatiua, quę in medicinæ diffinitione constituerat, satis patere cuique potest, expositionem hanc falsam esse. Idcirco rectius dicendum est, quòd hic neutrum diffinitur, quod à naturali dispositione dicitur, ut & salubre, & insalubre, & quoniã nomẽ nõ habuit propriũ, dictũ fuit neutrũ, quasi nec alterũ, quę quidem naturalis dispositio nec naturalis est salubris potentia, nec naturalis insalubris impotentia, neq; bonã tẽperaturã obtinet, atq; cõmoderationẽ, vt salubre: neque malã, vt insalubre: itẽ nec perfectas operationes, vt salubre, nec imperfectas, vt insalubre, pręterea nec aptitudinem naturalem ad sese tuendum, nec naturalem impotentiã resistendi causis morbosis, vt illa duo priora: Non igitur potuit Galenus commodius mediam hanc naturam huiusce corporis declarare quàm dicendo, ꝙ exquisite medium est & saluberrimi, & insaluberrimi corporis, quod quidem non tantum intelligendum est, ꝙ medium sit positu, sed formæ & naturę: ex hoc enim quod dicit, ꝙ est medium & saluberrimi, & insaluberrimi corporis habet, ꝙ nec optimam, vt saluberrimum, nec pessimam, vt insaluberrimum possidet temperiẽ, & commoderationem, sed mediocrem & mediam inter vtrunque: Quod autẽ corpus tale, quod neutrum simpliciter, & nunc in se claudit, positu sit exacte medium saluberrimi & insaluberrimi, facile constat, quandoquidem cum per saluberrimum Galenus velit salubre semper; & per insaluberrimum insalubre semper, manifestum est, quòd inter hoc corpus & saluberrimum in medio collocatur salubre multum duntaxat, & inter idem & insaluberrimum solum insalubre multum: dictum autem est, quomodo medium sit formæ, veruntamen nõ medium est transitus, vt male sensit Gentilis, quippe quòd in sanitatis latitudine concluditur. Ex his autem, quæ à [G]aleno hoc loco scripta

ſunt, figura quædam omnia comprehendens corpora ſana facile deſignari poteſt: habito enim vbi extrema locanda ſunt, & exacte mediũ facile eſt reliquorum loca inuenire, ea namque quæ magis ad ſaluberrimum accedunt, ſupra medium ponenda, & tanto proximius ſaluberrimo, quanto eius natura minus ab eo diſtat, ſimiliter quę magis ad inſaluberrimum vergunt, infra medium ſituanda ſunt, quibus locus pariter eſt aſſignandus, vt & proximiora, & minus proxima inſaluberrimo ſint: neutrum autem medium tranſitus extra latitudinem ſanitatis ſituari debet, cum ab hoc neutro non comprehendatur. Nos igitur publicæ ſtudentes vtilitati alteram ſecundam tabulam, ſiue figuram confecimus, in qua huiuſmodi clariſſime viſuntur corpora, eãque typis excudendam curauimus, vt omnes ſibi eam familiarem facere poſſint.

Sequitur Tabella ſecunda.

ODDVS DISCIPVLIS.

N hac ſecunda tabula habetis Diſcipuli doctiſſimi quatuor ſummas qualitates in centro circularis figuræ coeuntes æqua portione, ita, vt in eo intelligamus reponi corpus exquiſitiſſime medium vniuerſę ſubſtantiæ ęquale ad pondus dici ſolitum, quod aut nunquã fuit, aut ictu oculi pertranſiuit, vt primo de tuend. ſanit. dicit Galenus. Quę verò corpora à centro recedentia aut per vnã, aut per duas qualitates, nondum manifeſtam habent imbecillitatem operationum ſimpliciter ſalubria dicuntur, quorum, quę centro magis ꝓxima ſunt, ſemper ſalubria, quę verò à cẽtro magis diſtãt ut multũ ſalubria nominantur, quę vero corpora ita recedũt à cẽtro, vt manifeſte imbecilles ędãt operationes, in minoribus quidem diſtantijs neutra ſimpliciter dicũtur, ſecũdũ tria neutrius ſignificata, quorũ ſemper neutra, cũ nullã ſuſcipiãt mutationẽ in medio latitudinis ſanitatis corporum ſimpliciter neutrorum repoſita ſunt, vt multum verò neutrã (quandoquidẽ aliquã ſuſcipiunt mutationẽ) aut magis verſus ſimpliciter ſalubria, aut magis verſus ſimpliciter inſalubria vergunt, quare duo loca ſibi vendicarunt: In maximis autem diſtantijs, ſed ita maximis, vt non excedatur totius ſanitatis latitudo ſimpliciter inſalubria appellantur, quorum vt multum inſalubria, vtpote minus recedentia ab optima ſalubritate non ita in extremo, ſemper verò inſalubria ma-

gis

magis recedentia ab optima salubritate in extremo circunferentiæ totius latitudinis sanitatis collocatur. Quę verò extra dictam circumferētiā reposita sunt corpora, sensibilem habent in actionibus læsionem, quare præter naturam disposita sunt. Quæ si omnino non cessant à solitis operibus, neutra dicuntur, & media transitus, atque locum sibi vendicarunt, qui medius est inter corpora sana, & ea, quæ vere ægra in extrema parte circunferentię illius latitudinis, vltra quam non stat vita, reposita sunt. Neque etiam volumus vos latere, quòd corpus simpliciter salubre non poterit cadere in morbum, neque debebit ægrum appellari, nisi totam sanitatis latitudinem pertransierit, quo in trāsitu diuersi ordines lapsuum præter naturā proportionem respondentes diuersis ordinibus naturalibus in huiusmodi corpore inuenire licebit, atque in eo trāsitu tale corpus neutrū, & medium trāsitus dici poterit, licet nondum totam sanitatis latitudinem egressum fuerit. Quod si vel corpora simpliciter insalubria artis beneficio ad melius trāslata talia fiant, qualia sunt simpliciter neutra, uel pari ratione si simpliciter neutra talia fiant, qualia sunt simpliciter salubria, hęc corpora eo solo discrimine, quòd talia non sunt ab ortu naturæ ab illis differentia non quidem simpliciter vel neutra, vel salubria, sed vt nūc dicentur. Ad hæc vos quoque cautos esse oportet, ne in eorum errata incidatis, qui perperam arbitrātur, tum inter neutra secundi significati ea corpora esse enumeranda, quę in aliqua quidem parte sanitatem, in aliqua uerò neutram habent dispositionem, tum inter neutra tertij significati ea esse reponēda, quæ quandoque sanitate, quandoque neutra dispositione fruuntur, quæ quantum à Galeni doctrina sint aliena, non est, ut nitamur hic pluribus vobis explicare, quod (vt scitis) satis diffuse, & perspicue publicis lectionibus declarauimus, ac ēt declarabimus: Ex qua hac ipsa figura illud etiam poterit vnusquisque uestrum facile uidere iure corpus optimæ constitutionis, & à corpore insalubri simpliciter, & à corpore ægro maximè distare, nec in eo Gal. esse reprehendendum, ut nonnulli falsò prædicant. Vtilitatem autem distinctionis horum corporum, ad quam scilicet medicinæ partem illorum unumquodq; pertineat, hic scribere prętermittemus, ne chartas uideamus uelle magis implere, cùm præsertim id antea dilucide explicauerimus, & hoc anno sumus explicaturi. Supposita neutri primi significati in semper, & ut nunc diuisione, Galenus in primis neutri simpliciter diffinitionem aggreditur, & supposita superiori diffinitione id solum ponit, quo differt à neutro ut nunc, & quò simpliciter dicitur, ea namque diffinitione omnia dicuntur neutra, dicit igitur sic.

Et huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum.

Habet enim naturalem dispositionem mediam à generatione, uel ab ortu naturæ, & hoc à neutro vt nunc distinguitur, cuius diffinitionem assignans scribit.

Hoc verò vt nunc, quod in præsenti tempore medium existit saluberrimi, atque insaluberrimi corporis.

Sępe dictum est superius, quomodo talia vt nunc à simpliciter talibus distinguuntur: quæ enim corpora ab ortu naturæ neutra nõ sunt, sed aut salubria, aut insalubria simpliciter, & aliquo accidenti facta sunt media inter saluberrimum, & insaluberrimum, vtpote salubria quidem ex indebito, insalubria uerò ex debito regimine, non quidem neutra simpliciter dici promerentur, siquidem non ex ortu naturæ talia sunt, sed neutra nunc, & medium transitus dicuntur, & ob id nõ vere, sed impresentiarũ neutra sunt. Supposita neutri simpliciter in semper & multum diuisione demum Galenus primo loco neutrum semper diffinit dicens.

Ipsius autem simpliciter semper quidem tale est id, quod in omnibus ætatibus tale perdurat.

Non enim mutatur, vt neutrum multum, de quo agens deinceps.

Vt multum autem, quod nonnullas recipit mutationes.

Quoniam non tale perseuerat in omni tempore, siue in omnibus ætatibus. Sed dices, cur Galenus non diffinit hæc neutra, vt superius salubre & insalubre semper & multum, de quo quidem ut multum dixit, quòd ab optima constitutione parum recedit, non autem, quia aliquas suscipiat mutationes: item competens generi omnibus & competit speciebus, sed cum neutrum simpliciter diuisum in semper & ut multum ab ortu naturæ mediam acquisierit dispositionem, qua mediã habitudinem inter saluberrimum & insaluberrimum possidet, ita hæc habitudo in neutro multum sicut in neutrô semper perseuerabit, nõ igitur neutrum multum vllas recipit mutationes. Respondendum est, quòd cum hæc duo corpora neutra in se duo habeãt, alterum quidem

commune scilicet neutrum, & hoc quidem modo neutra per extrema, quorum sunt media, recte declarata fuerunt, quę sanè extrema prius per suas causas enucleata sunt, quòd cum habeamus ipsum esse mediũ, habebimus etiam, quòd mediam naturam possidet, uti superius dictũ est, alterum uerò, quo differunt semper, scilicet & ut multum, restabat modo dicere cur hoc semper, hoc verò multum dicatur, idcirco dicit Galenus semper per omnes ætates simile perdurare: idem enim uidetur dicere semper, & per omnes ætates, multum uero nonnullas recipere mutationes, id enim multum, idest pro maiori parte importare videtur, & licet salubre, & insalubre semper & ipsa habeant, ut quatenus semper talia similia per omnes ætates perdurent, melius tamen eorũ natura ostendebatur, si Galenus in eorum diffinitionibus apponeret, quòd optimam uel pessimam habēt temperaturã, atque commoderationem, cum presertim insalubre, & salubre simpliciter prius per bonã maláque temperiem & commoderationem fuerint diffinita: pariter etiam cum neutrum simpliciter diffinitum sit, quòd ex ortu naturæ est exquisitè medium inter saluberrimum & insaluberrimum, ex consequẽti declarare uoluit, quòd neutrum semper per omnes ætates hanc exquisitam seruat mediocritatem, vt multum, quod aliquas recipit mutationes: Ad secundum dicendum est, quòd neutra semper sunt media exquisite verè, & apparenter inter salubre, & insalubre, neutra autẽ multum non sunt verè exquisite media, paululum enim ab ea mediocritate dimouentur, at non adeo ut sensu dignoscantur, ob id solum apparenter sunt exquisite media, natura nanque eorum paulum recedit aut versus saluberrimum, aut uersus insaluberrimum, ut neutrum multum a neutro simpliciter versus insaluberrimum per calidum declinans, in ætate quidem calida, & aliqua occurente causa valida ad calefaciendum, & tempore denique calido & huiusmodi tale corpus tunc magis esse pronũ ad morbũ, quàm ad sanitatem facile deprehendetur, quod in aliis ætatibus alijsque causis occurrentibus indifferens videtur ad sanitatem, & ægritudinem: Et hoc est, quod dicit Galenus quod neutrum semper in omnibus ætatibus tale perdurat, idest non solum est, sed etiam semper apparet exquisite medium, & neutrum, ut multum autem, quod paululum declinat, licet plurimum appareat exquisite medium, aliquando tamen non naturę, sed illius apparentię suscipit mutationes. Natura enim ita in hoc semper similis perseuerat, ut in semper neutro, sed de perseuerantia similitudinis apparentiæ intelligendum est. Dices ergo neutrum multum hoc modo non esset exacte in medio. concedi potest, quòd non est vere in medio exactè, sed solum

lum apparenter, ut dictum est; dici etiam potest, quòd in medio exactè repositum est, ut enim si superficies quinque pedum esset, totum verò trium pedale in medio exquisite esse diceretur, comparando autē partes trium pedalis inter se se, sola pars, quæ in medio est, exquisite & uere in medio dicitur, reliquę verò à medio uersus alterum extremum recedunt, ita etiam totum neutrum simpliciter est exquisite medium, cō parando autem partes inter se se huiusce neutri, neutrum semper exquisite medium nominatur, ut multum uerò paulum recedit ab eo. Deinde Galenus supposita neutri secundi significati in simpliciter; & ut nunc, statim primo neutrum simpliciter diffinit dicens.

IVXTA *verò secundum significatum neutrum erit corpus, quo ab ipso ortu naturæ.*

Ex hoc denotat, quòd de neutro simpliciter loquitur: deinde subdit.

CONTRARIARVM *similiter est particeps dispositionum.*

Et per cōtrarias dispositiones vult salubritatē, & insalubritatē, dicāt alii quicquid uelint: non .n. id solū dicitur neutrū, quod neutro contrariorum participat, sed etiam quod ita eis participat, ut nomen neutri subire ualeat. Deinde ostendit Galenus quomodo corpus aliquod potest particeps esse duorum contrariorum, dicens.

AVT, *scilicet in vna parte, aut in duabus differentibus.*

Quomodo autem in una parte possit esse particeps contrariorum in primis declarat Galenus, scribens.

IN *vna quidem si secundum alteram oppositionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit temperaturam, vel etiam secundum vtranque, sed in formatione, uel in magnitudine, uel numero partium, uel situ delinquat, aut cōtra, in his quidem rectè se habeat, uel omnibus, uel quibusdā, peccet autē in tēperatura.*

1. de elemen. & de const. art. cap. 9.

Primas qualitates nominat effectiuas; quas solas totam per totam substantiam immutare dicit Galenus. Deinde ostendit quomodo in

diuersis partibus possit esse particeps corpus hoc neutrum duorum cõtrariorum.

In differentibus uerò partibus, & iuxta omnes oppositiones potest quicquam simul particeps esse contrariorum.

Clarum est, quomodo omnes tẽperaturæ, & compositiones oppositæ in eis ab ortu naturæ procreari possunt, ita quòd altera quidem salubris, altera uerò insalubris existet; & ob id corpus de extremo utroq; participans neutrum dicetur. Cęterum de triplici statu inęquali corporis hẽt Galenus 6. de tuẽ. sani. quos quidem status asserit iuxta triplicem nostri corporis compositionem fieri, quarum prima est ex elemẽtis partium similarium, secunda partium dissimilarium, & tertia totius corporis ex dissimilaribus; Ex quibus facile constat in diuersis partibus, & in vna, & eadem parte esse posse oppositas constitutiones. Aduertendum autem, quòd tale neutrum ab insalubri simpliciter distat, quoniam in hoc neutro non opus est ut pars insalubris ita partem salubrẽ in insalubritate excedat, quòd totum corpus insalubre reddat, alioqui tale corpus insalubre diceretur, vt ex eius patet diffinitione. Deinde Galen. supposita dicti neutri simpliciter in semper, & ut multũ diuisione, in primis de neutro semper dicit, demum & de eo ut multũ.

Et semper quidem tale, quod per omnes ætates in eodem perseuerat, vt multum verò, quod aliqua ex parte euariat.

Et dictis de neutro primi significati omnia patẽt hic dicta, & de neutro semper, & de eo ut multum, intelligendum enim est, quòd neutrũ semper simile perseuerat quo ad esse, & apparentiam, vt multum verò aliqua ex parte euariat, non quòd naturam ex ortu naturæ concessam deperdat, sed quòd certis temporibus & casibus id non esse ita exacte mediũ deprehenditur, vt prius cernebatur, quod ei contingere potest vel quia erat particeps salubris & insalubris ut multum, non autẽ semper, vel quia inæqualiter de salubri & insalubri semper participabat. Deinde diffiniens neutrum nunc secundi significati, dicit.

Ita uerò & nunc neutrum erit corpus iuxta secundum significatum, quia vel parte in una hac quidem sibi salubria existunt, il-

la

la uerò insalubria, uel indifferentibus ita afficitur partibus.

Hæc diffinitio intelligenda est, ut illa neutri simpliciter uno excepto quòd hoc ea non habet ex ortu naturæ, sed ex tempore, & arte vt salubria simpliciter ex indebito regimine, insalubria verò simpliciter ex debito regimine. Deinde Galenus declarans neutrum tertij significati scribit.

IVXTA uerò tertium significatum neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando uerò insalubre existit, vt nõnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis uigent, cum uero ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt, aut contra.

Galenus sexto de tuend. sanit. de temperatura calidi & humidi scribens dicit, quòd qui maxime sunt humidi (quod attinet ad temperamẽti rationem) maximè longæui sunt, sed in pueritia deterius se habent, tempore tamen præstantius euadunt: item Hippo. dicit, Quicunque
2. Aph. 49. iuuenes morbo commitiali laborant, mutatione maxime ętatis, & temporum, & locorum, & victuum liberantur: præterea secundo huius ubi ostendit signa temperaturæ frigidę & siccę cerebri, inquit Galenus, q in pueritia sensus in eis sunt perfecti, prouecti verò citius emarcescũt. Proinde cùm non dicat Galenus cuius neutri hæc declaratio sit an in communi, an simpliciter, an nunc, nec diuidat, ut solet in simpliciter, & nunc, & simpliciter in semper & multum, hæc omnia a nobis explananda censeo, & potissimum num detur neutrum nunc huiusce tertij significati, si prius sequentia contextus verba exposuerimus, quę talia sunt.

In uno autem tempore, quod ita est neutrum, consistere nequit, latius uerò si accipiatur, contingit. Nouimus autem, quòd nunc dupliciter dicitur.

Curtius exponit, quod cum Galenus dixerit neutrum hoc respectu diuersorum temporum nominari ostendit, quod per diuersa tempora non intelligit quasdam temporis partes, sed quę in latitudine magna consistunt, quodque hoc in paruo tempore, ut in præsenti tempore neutrum non dicitur, idcirco dixit, quod est ita neutrum tertij, scilicet signi-

significati, in uno tempore consistere nequit, hoc est in uno tempore non dicitur neutrum, latius verò si accipiatur contingit, idest si aggregentur tempora, quibus fuit salubre, & insalubre hoc neutrum eo modo dici potest. Qua de re subdit: Nouimus autem, quòd nunc dupliciter dicitur, hoc est vno modo, de tempore præsenti dicitur, quod est ferè instans. Et de tempore præsenti, cui copulatur futurum, & preteritũ secundum partem, hoc autem neutrum non dicitur primo, sed secũdo modo: & quoniam hoc neutrum non est nisi in magno tempore ob id (inquit Curtius) non diuiditur in simpliciter & vt nunc. Verũ hoc non videtur ad mentem Galeni, qui superius dixerat, Neutra uerò & causa & corpus, & signũ & ꝙ simpliciter dicitur, & quod nũc ut tripliciter unũquodque appellatur; Quibus quidem verbis Galenum velle videtur dari neutrũ simpliciter & ut nunc tertij significati. Quocirca mihi magis exponendum placet, quod Galenus tacitę cuidam occurrat dubitationi, quomodo neutrum nunc in hoc tertio significato reperiri possit, cum idem eodem tempore esse salubre, & insalubre non valeat, in diffinitione nanque ipsius nunc dicitur, quòd tale est in pręsenti tempore, intendit quinetiam ammouere & alterum dubium, quòd scilicet non uidetur tale corpus neutrum dici posse: quocunque enim tempore id neutrum appellare uolueris, uel salubre, uel insalubre erit ob id inquit, quòd tale neutrum in uno tempore scilicet nunc esse nõ potest, sed subdit, Latius uero si accipiatur, contingit pro aggregato scilicet ex tempore, quo dicitur salubre, & tempore, quo insalubre nominatur, tunc corpus tertii significati dicitur: Deindè cum dicit Galenus, Nouimus autem, quòd nunc dupliciter dicitur, vult inferre, ꝙ cum proferimus neutrum nunc secundum hoc significatum, idest in pręsenti tempore, per nunc volumus tempus momentaneum, & breue, sed quod magnam obtinet latitudinem, quod etiam de una tota ętate nonnunquàm dici solet, ita. n. in pueritia feci, nunc scilicet in iuuẽtute ita faciam, dicere consueuimus; Quo quidem modo capiendo nũc hoc neutrum in simpliciter, & ut nunc dissecari potest, quod Galenus ex superioribus manifestum reliquit, pariter quod simpliciter distat à nunc, siquidem quod simpliciter dicitur ab ortu naturæ reperitur ꝙ que simpliciter in semper & ut multum diuiditur. Dico igitur redeundo ad id quod in fine alterius contextus enucleari pollicebamur, ꝙ diffinitio neutri huius tertii significati in communi tradita est ob eas quas diximus rationes, quę à nobis breuitati studentibus haud repetendę sunt. Cæterum dices, si daretur hoc neutrum simpliciter, ergo idem corpus ex salubri fieret insalubre; quæ quidem corpora ex natu- Cap. 3.

rali

rali potentia uel impotentia dicuntur; vel si in priori ętate esset salubre ab ortu naturę, ergo fieri non poterit insalubre ab ortu naturę: q͞d tamen illi aduersatur, quod superius à nobis dictũ est. Respondendũ est, quòd si corpus hoc ab ortu naturę vere salubre, vel insalubre fieret, vtique mutari non posset, at oritur cum dispositione, & natura ipsum in vna quidem ætate ad ægritudines aptum, in altera vero ineptum, & in ætate, qua parum est procliue ad ægritudines, licet absolute salubre dici non possit, in ea tamẽ tale dicitur, pariter & de ætate, qua ad ęgritudines procliue est. Quo loco vnum aduertendum esse existimo, multas tum à Trusiano, tum etiam ab aliis fieri mediorum complicationes cum extremis, vel mediorum inter se, quæ licet inter modos tres neutralitatis non sint nominandę, ad eos tamen & præsertim ad secundum modum reduci volunt: Quæ quidem opinio ex se ostenditur errone a. Cum ergo casus proponuntur, in quibus hæ fiunt complicationes, perpendendum est, num propositum corpus in se habeat extremam salubritatem, & insalubritatem, an neutram dispositionem: si enim vtranque includit, uel eodem tempore, & tale ad secundum neutri modum spectat, dummodo insalubritas non sit apta totum insalubre denominare, uel diuersis temporibus, quod ad tertiũ modum spectat: si uerò nec insalubritatem, nec salubritatem includit, neutrum primi modi dicetur: quòd si sit corpus in uno salubre, in altero neutrum, erit neutrum uel primi, uel secundi, uel tertij significati, ut erit id neutrum, nec tale dicendum est neutrum secundi significati, quoniam de utroque participet, si quidem hoc uerum non est, sed de uno duntaxat particeps est, iamque dixerat Galenus, quòd neutrum secundi significati est simul particeps contrariarum dispositionum: si uerò cuipiam neutro insalubre coniungatur, corpus erit insalubre, pariter & si insalubre semper cum insalubri multum, corpus
Cap.82. erit semper insalubre, dicat alij quicquid uelint. Denuò dices fortasse, quòd Galenum neutrũ, quod est medium transitus, omisisse videtur, quod tamen secundo huius per signa docet cognoscere. Respondeas uelim, quòd habitis extremis, medium facile dignoscitur, cum enim id medium sit inter sanum & ęgrum, quæ ferè idem sunt, quod salubre, & insalubre nunc, facile est cognoscere, quòd tale corpus neutrũ est, quod uel malam temperaturam, uel malam compositionem, uel commoderationem obtinet, sed nondum ęgrotat: ob id diffinitio insalubris nunc erit huius neutri mutata ea particula, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat, in hanc, quod eo tempore, quo tale dicitur nondum actu ægrotat: ex quo, cuiquam manifestum esse po-
test,

teſt, quomodo ex extremis mediũ facilime dignoſcatur, vt etiam declaratis ſignis optimæ conſtitutionis dicit Galenus velle ſigna inſalubris ſimpliciter oſtẽdere, ſi quidem habitis extremis facile eſt media ipſorum comprehendere: adde quòd Galenus ibidem de huiuſcemodi corporibus mentionem facturus erat. At dicet quiſpiam, philoſophus, ꝙ ſanitas & ægritudo contraria ſunt immediata, vt in poſt prędicamentis Ariſt. habet, ſiquidem ſanitas æqualitas, ægritudo verò inęqualitas eſt, & inter æquale, & inæquale non intercidit medium, inter igitur ſanum & ægrum tale neutrum non datur. Truſianus & alii conciliantes Ariſt. cum Galeno inquiũt, poſuiſſe Galenum mediam inter ſanitatem, & ægritudinem neutralitatem, quę eſt inſenſibiliter lędens operationes, quam quidem Ariſto. ægritudinem nominat, à qua ſpecie nõ differt, vt habetur à Galeno dicẽte, ꝙ in homiomerijs, cũ fiunt, eadem ſtatim conſtant eſſentia, etiam, ꝙ à nobis & laborantibus non percipiatur, qui ceſſant ſeparatis cauſis eos facientibus, eos namque natura ſanat non indigens extremo: Verum male Galenum interpretantur, nempe ꝙ ex eius ſententia neutralitas inſenſibiliter lædat operationes, ſiquidem hęc inſenſibilia à medico iudicantur, ac ſi non eſſent, iuxta id omnium ſenſus ſit iudex, non rerum natura inſpiciatur: item eadem ſunt ſigna prognoſtica futurę ægritudinis, & neutralitatis demonſtratiua, quæ ſenſibilia ſunt, cum ait, ꝙ eadem diſpoſitio debili corpori eſt ęgritudo, quæ forti neutralitas exiſtit: preterea Galenus dicẽs principium ęgritudinis ſumi à die decubitus habet expreſſe neutralitatem ſenſibilem eſſe diſpoſitionem; adhuc teſtatur quoque neutram diſpoſitionem eorum eſſe, quę manifeſte diſcraſiantur, ſed nondum ęgrotant, cum adhuc conſuetus peragant operationes: Et licet morſus à cane rabido, quique delecterium aſſumpſerũt, neutra ſint, & ſenſibilem malum non habeant, cauſa tamen ſenſibili potiuntur, à qua motus non ab inſenſibili malo agit, ut ea pręſeruet, non enim quęrit malum inſenſibile, ſed cauſam ammouere, à qua primum gigni poteſt, dehinc & lęſio ſenſibilis: & ob id neutrum neceſſariò aut lęſione, aut ſenſibili indiget cauſa. Sed quid ad hæc dicendum ſit, alibi diffuſius explanauimus. Proinde utilitas quę ex dictis habetur diffinitionibus talis eſt, eo ꝙ præcipua eſt medici intentio ut ſana corpora aut cõſeruentur, aut ad melius traducãtur, neutra autem pręſeruẽtur, uel reficiantur, ęgra uerò curentur. quod tertio huius docet Galenus: ob id ex ſuis ſignis corpora ſana, neutra, & ægra ſunt cognoſcenda, quòd fit ſecũdo huius: oportet autem prius corpora per diffinitiones agnoſcere, quod in primo libro perfecit: vnde fit, vt primus ad ſecundum, & ſecundum

2. huius cap. 8.

1. de lo. affect. 2.

1. de loc. aff. 2. & 3. de tẽper. 4.

2. huiuſ. 8. & 82.

1. de dieb. crit. 6.

lib. de par. ant. med.

secundum, ad tertium ordinetur librum: Quocirca sanorum quædã temperata sunt, quę salubria dicuntur, quædam uero distemperata, quę multiplicia sunt, ut testatur Gale. cum ait, ꝙ duplex est eorum discrimen secundum genus, aliis simili intemperie omnes partes habẽtibus, aliis dissimili, & deinde ostendit, quę similium pessima est, & quæ non, & dissimilium duplex esse genus, aliis principes partes constant contrarijs temperamentis, quæ morbis maxime patent, alijs diuersæ à principibus constant contrarijs temperamentis, quæ non ita obnoxia sunt ægritudinibus: horum autem deficientium ab optimo, quod unum est in omni genere, quędam dicuntur simpliciter insalubria, quędam simpliciter neutra, uel primi, uel secundi, uel tertij significati, quę alia & alia ratione indigent conseruari, & ex consequenti alias & alias conseruatrices, & permutatrices causas possident: ob id eorum omnium hoc ordine à Galeno digestorum cognitio ualde necessaria est, quæ quidem diffinitiones dicuntur & capita sunt, & ut cõclusiones eorum, de quibus agit Galenns in libris de elementis, de temperamentis, de bono corporis habitu, de inæquali intemperie, de usu partium, & huiuscemodi, quæ enim in eis libris scribit Galenus nõ ob aliud facit, nisi ut ex illis temperaturarum diuersitatem, & constitutionum corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum comprehendamus. Recapitulans aut breuibus, & se ad secundum continuans librum subiungens Galenus dicit.

6. de tuen. san. à principio.

SALVBRE igitur, & insalubre, & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale vnumquodque sit, sufficienter explicauimus. De signis verò deinceps dicendum.

Litera clara est, neque ulla indiget interpretatione, iam ad secundũ deueniamus, iuxta latinorum sectionem.

De signis salubribus. Cap. 7.

Quod est libri secundi, iuxta Latinorum sectionem initiũ.

SVNT autem & ex his salubria quidem, quæcunque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænuntiant, & præteritam memoriæ subijciunt: insalubrium verò quæ & præsentem indicant ægritudinem, & futuram pronuntiant, atque præteritam memo-

memoriæ subijciunt: eadẽ ratione neutra dicuntur, quæ neutrã dispositionem ostẽdunt, prænũtiant, & memoriæ subijciunt, et quæ nihil omnino de dispositionibus indicant, vel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt, et quæ partim quidem salubrem, partim uerò insalubrem indicant dispositionem, & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando uerò insalubrem, & hæc quoque secundum tria tempora ueluti salubria & insalubria appellantur.

GALENVS traditurus corporum per signa cognitionem, hac in parte signorum aggreditur diuisionẽ, eaque in demonstratiua, prognostica, atque rememoratiua distinguit, quæ quidem manifestat ex his, quæ designãtur: signa nanque ad aliquid dicuntur, eorũ quæ natura talis est, ut per ea, ad quæ referũtur, diffiniãtur: ob id demonstratiua ea esse inquit, quæ pſens quippiã indicãt, prognostica, quæ futurũ pnũtiãt, & rememoratiua, quæ præterita memoriæ subiciũt: uerũ cũ hæc tria signorũ genera in triplici sint differẽtia, ea rursus distinguit: quædam enim salubria esse ait, quæ præsentem sanitatẽ indicant, aut futuram prænũtiant, aut præteritam memoriæ subiiciũt: quædam insalubria, quæ pari modo in tria illa tempora disecantur, nõ nulla postremò neutra uocata, quæ eodem pactò in tria (si rectè Galeni mens intelligatur) significata diuiduntur. Quod ut clarius fiat, exemplis breuibus illustremus; salubria enim signa demonstratiua sunt actiones perfectæ, mediocritas in mollitie, & duritie, optimus color, partiũ cõmensuratio, atque alia id genus, quæ præsentem salubritatem ostendunt; prognostica autem sunt, conualescentia uirtutis ægrotantis, quæ in dies maior, ac maior fit, signa coctionis, & crisis, quæ fit seruatis bonæ crisis conditionibus: rememoratiua uerò salubria sunt omnia, quæ oculis usurpantur, quæ etiam demonstratiua sunt, vtpote corporis habitus, venarum mediocritas, & consimilia: insuper etiam rememoratiua præteritæ sanitatis sunt ideæ seruatæ in mente medici, & naturalium actionum, & consuetudinis uictus, color, & alia huiusmodi, quæ qualisnam fuerit præterita sanitas clarissime ostendunt; ob id Haly dicere solitus erat, quòd medicus, qui antea sanitatis tempore ægrum non cognouit, ab eo, aut ab astantibus sciscitari debet, quænam eius consuetudo fuerit, quibusque cibis sanus delectabatur, qua hora, quot uicibus, & quantum nutrimenti commedebat, quibus etiã exercitiis utebatur, & an esset promptus ad iram, an timidus, an lætus, atque huius-

huiusmodi, quę præteritam sanitatem ostendunt: etenim consuetudo agnoscenda est, eam namque pro viribus, teste Hippocra. conseruare, custodireque opus est, pariter & sanitas cognoscenda, æger enim (nisi cognoscatur) ad eam haud recte deduci poterit, sicut habetur à Galeno, ubi inquit, quòd quantum quis recedit naturali statu possibile est scire ei, qui naturalem statum exquisite cognouerit, cum uero in ipsis hoc fuerit nobis ignotum, ne omnino hæsitemus, ad commune confugimus: At insalubria demõstratiua sunt operationum læsio, prognostica autem sunt eadem, quæ præsentem dispositionẽ neutram ostẽdunt, quemadmodum inferius dicet Galenus, nempè eadem esse signa neutra, & insalubria, neutra quidem dum præsentem dispositionẽ indicant, insalubria autem dum futuram ęgritudinem præmonstrant, rememoratiua vero sunt, ut extenuatio, mali colores ex ægritudine derelicti, & causę procatharticæ, quemadmodum à Galeno primo progno. diffusius colligitur. Cæterum signa neutra primi significati demõstratiua sunt, actio neque perfecta, neq; valde in corpore lęsa, prognostica autem diminutio ægritudinis, vel sanitatis, aut actionum, quę magis ac magis in dies efficitur: rememoratiua verò, cum actiones in corpore quandoque ægras, quandoque sanas fuisse uidimus, aut ab alijs audiuimus. Neutra secundi significati demonstratiua sunt, in uno mẽbro, aut vna natura eiusdem membri actio læsa, & in altero membro atque altera eiusdem membri natura actio perfecta: prognostica autem, vt si in Socrate malum generari colorem intuear, seruari tamen cõmoderationem, ipsumque adhuc esse sanum, corpus hoc neutrum esse præsentiam: rememoratiua verò, ut si vidimus, audiuimusvè nonnunquam actionem unius membri lęsam, alterius autem membri perfectam fuisse: Neutra tertii significati demonstratiua sunt, lęsę, perfectęque diuersis temporibus actiones, prognostica autem actiones, quę sub diuersis temporibus modo à perfectione recedunt, modo ad eandem accedunt perfectionem, rememoratiua uerò quæque uel ex nobis, uel ab aliis huiusmodi iam elapsam dispositionem (vt in aliis dictum est) rememorantia deprehendimus. Aduertendum autẽ est, quòd duæ diuersę reperiuntur translationes, noua scilicet, & antiqua, in antiqua quidẽ clare patet, quòd Galenus tria ponit signorum neutrorum, primi scilicet, secũdi, & tertii significati genera, iuxta uero nouã Leoniceni, & græcam literam ponere uidetur quinque genera primo in tria diuisio significato, vt Curtius exponit: primum n. est eorum, quæ neutram dispositionem, secundum eorum, quæ nihil omnino de dispositionibus, tertium eorum quę non magis salubrem,

quam

Margin notes: 1. de uictus rat. ih acu. & cõtex. 29 infra. — 1. de art. cur. ad gla. ab initio. — Cap. 82.

quã insalubrẽ dispositionẽ indicant: quartũ eorũ, quæ partim salubrẽ, partim insalubrẽ: quintũ eorũ, quę aliquãdo salubrẽ, aliquãdo insalubrẽ ostẽdũt dispositionẽ. Veruntamen Galenus de tribus dũtaxat neutris meminit, nam in noua litera, cum dicit: [Eadem ratione neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, & quę sequuntur:] intelligit neutram dispositionem tribus communem significatis, cum uero subiungit [& quę omnino de dispositionibus nihil indicãt] ponit primum significatum, & cum subdit [vel nihilo magis salubrem, quam insalubrem ostendunt]alium modum à prædicto non ponit, sed id [vel] stat expositiue: cum enim dixerit [Quę nihil omnino de dispositionibus indicant] ne quis credat, ꝙ neutram etiam dispositionem non significant, explicat, quas hęc signa non indicent dispositiones, in aliis autem locis non [vel] sed [&] collocauit. Hęc est vniuersalis signorum distinctio, quam & Aui. & Auer. sequnti sunt. Expositores vero diuersas alias machinati sunt signorum diuisiones, quas silentio inuoluam: nihil enim hoc in loco ad propositum nostrum conferunt, pariter alteram signorum distinctionem, nempè quòd quædã ex operationibus læsis sumuntur, quædam autem ex exeuntibus commutatis, nonnulla autem ex mutata qualitate, si quidem Galenus infra, & alibi de ea copiosius mentionem fecit: subiungit Galenus, quòd veteres vno & eodem vocabulo omnia appellare signa prognostica consueuere, inquiens. 2. primi doct. 3. c. 1. 4. collig. r. 3. de acci & mor. 2.

VOCANTVR autem nonnunquam à uetustioribus medicis hæc omnia signa prænunciatiua, quamuis præsentium, ac præteritorum indicatiua.

Primo namque prognosticorum dicebat Galenus. Ita efficitur, vt rerum, quæ per tria accidunt tempora, pręsensio censeatur, si quidem vates nihilominus demirandus est, qui tanquam præsentia dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænunciet, pari ratione, qui ea, quæ nunc geruntur, dicit quidem antequam uideat, nihilominus quàm ille qui videt, uates bonus est: & ob id ueteres illi medici omnia illa signa prænunciatiua nuncupabant. Comparans autem prædicta signa inter se quo ad vtilitatem, quæ ad opus medici refertur, subdit. Cap. 5.

VSVS uerò non paruus ex prænunciatiuis, atque indicatiuis, minor autem ex his, quæ memoriæ subijciunt.

Quo fit, vt negare non uideatur Galenus, quòd ex rememoratiuis etiam utilitas non habeatur. Verum dubitari solet, num rememorati-

ua ſpectent ad medicinam, quemadmodum hocloco aſſerit Galenus, & author ille introductorii cum ſigna in hæc tria diuiduntur, ſinequibus medicus curare non poteſt, quod etiam ratione confirmatur: nam ſi ſanitas præterita, ad quam deducendus eſt ęger, cognoſcenda eſt, ea autem ex rememoratiuis non niſi comprehendatur: rememoratiua utique ſigna medico ualde neceſſaria ſunt. In contrarium verò eſt Galeni authoritas dicentis rememoratiua ſoli medico neceſſaria eſſe, ſuã excellentiam oſtendere volenti, aliis verò prorſus inutilia, at prognoſtica utiliſſima, quorum quidem utilitas facillime dignoſci poteſt, ſi ad artis finem referatur, etenim omne theorema medicinale uerum eſſe oportet, conſequens ex medicinæ principiis, & ad finem aſſequendum perutile. Non igitur rememoratiua ad medicinam ſpectare, cum ſoli medico, non autem ægro utilia ſint. Quod & corroboratur, ſiquidem in libro de conſtit. artis med. & de part. art. med. de ſignis mentionem faciens, de aliis omnibus præterquam de rememoratiuis meminit Galenus. Curtius huic uolens ſatisfacere dubitationi ex Auer. dicebat, quòd ſigna, quę ſuper ęgritudines pręteritas indicant in hac arte partem utilia ſunt, & hoc Galenum uoluiſſe aſſerit rememoratiua ſoli medico utilia eſſe dicentem, rememoratiua autem ſanitatis pręteritę (inquit ipſe) ęgro conferunt, & utilia ſunt, licet minus quàm alia. Verum Auerroes non dicit, ꝙ illa priora abſolute, & penitus in arte inutilia ſint, ſed parum utilia, ita ut concedat, ꝙ aliquam etiam pręſtent utilitatem. Quocirca rectius dicendum exiſtimo, ꝙ rememoratiua duplicia ſunt, quędam rem pręteritam duntaxat rememorant, nihilque ad rei pręſentis cognitionem conferunt, nõnulla autem ad rei præſentis cognitionem aliquid etiam faciunt, utpote ſanitatis pręteritę cognitio, ad pręſentis ęgritudinis cognitionem, prima quidem utilia non ſunt, ſed ſecunda, non quidem ut rememoratiua, ſed ut ea quę rememorant præteritum, ad rei pręſentis cognitionem conferũt: ait enim Galenus à nullo adhuc non permanentium indicatio ſumitur agendorum. Ex hac igitur noſtra diſtinctione clare conſtat, quõ Galenus inquit rememoratiua ſoli medico utilia eſſe: intelligit namque de rememoratiuis ſolis, quę ad cognitionem rei præſentis non cõferunt. Qua de re dicebat idem in primo prognoſt. quòd medicus ſuã oſtendit excellentiam narrans quę pręteriit infirmus, quaſi dicat narrans quęcunque & infirmus, & quiſque narrare ſciret, ſicut & pręſentia, & quę pręterita ſunt, ut ex ſignis habitis, ſibique commemoratis ſi recenſeret ęgro, uel conualeſcenti, quos dolores in morbo paſſus eſt, quanto tempore ægrotarit, quibus cibis oblectabatur, atque id ge-

Cap. 9.

1. progneſti. 5.

Libro de opt. hęr. ad Traſ. à principio.

4. collig. 1.

4. metho. med. 3.

nus tale, hæc ſolum medici excellentiá oſtenderent, ut Galeno apud medicum illum Siculum contigit. Atqui licet ſoli medico utilia ſint, aliquid tamen ad finem artis conferunt, aut ſaltem faciunt ægrum magis confidere de medico, ille enim plures ſanat, de quo plures confidunt, ut eſt in adagio. Ad id autem quod dicebamus, quòd Galenus de eis non meminit, reſpondendum eſt, ꝙ cauſa exempli rememoratiua præteritæ ſanitatis eadem ſunt cum demonſtratiuis præſentis ſanitatis; & ob id de rememoratiuis mentionem non fecit, ſatis enim fuit de demonſtratiuis meminiſſe. Sed num demonſtratiua, an uerò prognoſtica utiliora ſint: de rememoratiuis enim dubium non eſt, cum omnes ea minus utilia concedant, communis fuit opinio ob dictum ꝙ rememoratiua ſoli medico, demõſtratiua ſoli infirmo, prognoſtica & ægro, & medico conferant. At aduerſus hanc opinionem extat Galeni authoritas dicentis, quòd uates non minus laudatur, ſi prędixerit & præſentia, & præterita, quæ neque uiderit, neque audiuerit, quàm ſi futura præſenſerit, atque prædixerit: ergo demonſtratiua medico etiã utilia ſunt. Reſpondent omnes, ut Auicennam tueantur, demonſtratiua duplicia eſſe, quædam, quæ omnibus nota ſunt, & ab omnibus narrari poſſunt, nonnulla autem; quę non omnibus nota, atque ob id Auicennam de primis loquutum eſſe, at Galenum de ſecundis: Sed aduerſus hanc conciliationem eſt ipſe met Auicenna contrarius, ſiquidem ſigna diuidens in demonſtratiua, prognoſtica, & rememoratiua, ſigna ea demonſtratiua recenſet, quæ non omnibus nota ſunt. cui hoc addas, quòd ea omnia ex Galeni ſententia commemorat: ob id meo quidem iudicio putarem ego, ꝙ Aui. hinc inde ſuum colligẽs canonem ex diuerſis authoritatibus non rectè Galenum intellexerit, de cuius mente prædicta omnia deſumpſiſſe profitetur. Dicunt præterea fermè omnes, quòd demonſtratiua utiliora ſunt, quàm prognoſtica, quod quidem dictum ab Haly ſumunt, dicẽte, quòd licet ſigna prognoſtica & demonſtratiua neceſſaria ſint, maior tamẽ demonſtratiuorum neceſſitas eſt, per demonſtratiua namque uel ſanitatem conſeruãdam, uel ęgritudinem curandam cognoſco, proinde quęque à medico peragenda ſunt: ſed per prognoſtica medicus imminens aliquod malum, cui obuiandum eſt, pręcauet, futura quinetiam bona cognoſcit; quo fit, ut hęc nunquid naturę opitulandum ſit, nec ne, indicent: ueruntamen magis neceſſarium eſt pręſentem ſanitatem, aut ęgritudinẽ cognoſcere, ſine qua quidem cognitione neque facere, quę in pręſenti tempore efficienda ſunt, neque tandem conſeruare ſanitatem, aut ęgritudinem ammouere ualemus, quàm malis occurrentibus propulſa

5. de loc. affect.

ſecunda primi doc. 3. cap. 1.

1. Progn. 5.

re: non enim mala semper eueniunt, quibus obuiandum sit, neque semper crises efficiuntur. Curtius ex una Galeni authoritate ubi comparans inter se tria signorum genera, iuxta antiquam trãslationem, dicit, prognostica utiliora esse, quàm rememoratiua, & demonstratiua eam communem reprobat opinionem. Sed in noua translatione, & litera greca de signis prognosticis solum dicit, quòd utilissima sunt, & de rememoratiuis, quòd soli medico utilia sunt, suam excellentiam ostendere uolenti, at de demonstratiuis ne uerbum quidem fecit. Veruntamen hi omnino reprehendendi sunt, neque enim omnes recensent utilitates, quæ ex prognosticis habeatur, siquidem præter tres utilitates ab Hippocra. & Galeno descriptas, est & utilitas altera, quòd prognostica, quę in tota ægritudine agenda sunt, indicant, quandoquidem ex prognosticis signis diem status agnoscam, ad quem recta uictus ratio dirigenda est. quod non sic demonstratiuis accidit, cum ex eis, quę in presenti solum agenda sunt, agnoscam, quę nec recte sine prognosticis haberi possunt, licet uerum etiam sit, quòd absque demõstratiuis ex solis prognosticis rectè, quę ordinanda sunt, administrare non possimus. Propterea mihi magis dicẽdum uidetur, quòd hęc duo signorum genera uel ęque utilia sunt, uel si aliquis est excessus, utiliora sunt prognostica, quàm demonstratiua. Dubitare quinetiam potest quispiam circa huiusmodi signorum diuisionem, quandoquidem mẽbra diuisionis coincidere uidetur, quod maximum uidetur esse inconueniẽs. sunt enim signa multa rememoratiua, quæ in primis rem presentem significant, utpote pilositas, & uenarum latitudo, necnon sanitatem etiam præteritam rememorant, pretereain urina hypostesis pręsentem uirtutis uictoriam, & sanitatem futuram significant. Huic satisfaciendum est, quòd idem signum respectu diuersorum rememoratiuum, prognosticum, & demonstratiuum esse potest, quemadmodum uertigo, quæ frequenter fiat ex mala uictus ratione, demonstratiuum signum est, malam namque cerebri dispositionem præsefert: est & prognosticum, siquidem apoplexiam futuram comminatur, postremò rememoratiuum, quoniam memorię pręteritum inordinatum regimen subiicit, quod etiam Gal. infra testatur, inquiens, quòd eadẽ signa pręsentem ostendũt neutralitatem, & futuram ęgritudinem prenuntiãt. Aduertendum autem est, ꝙ iuxta ea quę à nobis dicta sunt, rememoratiua signa rememorant, quę nunc non sunt, sed fuerunt: prognostica uero, quę similiter nunc non sunt, sed futura sunt, & ob id nonnulli male dicunt putantes, ꝙ bona complexio, & compositio capitis est signum demonstratiuum optimę sanitatis nunc existentis, & prognosticum

1. prog. 2. 3. 4.

Cap. 82.

sticum etiam, ꝙ eadem erit optima, & postremo rememoratiuum, ꝙ fuit optima, sed his missis, ad contextum descendamus, subdens igitur Galenus hæc, quę sequuntur uerba, hunc in modum scribit.

CVM *verò sint salubria corpora, hæc quidem simpliciter, hæc verò vt nunc, quæ & bene valentia dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam, quoniam nonnulla quidem semper, nonnulla verò vt multum essent talia, & semper quidem quæ optimam constitutionem sortita sunt, vt multum uero, quæ non magnopere ab illa recedunt.*

Repetit corporum diuisionem salubrium in primo libro positam, vt id corpus deligat, cuius signa prius enucleaturus est, & ut ostendat, quo pacto horum corporum signa inter se se distent: in litera autem ipsius contextus clara sunt omnia, neque ulla indiget expositione, aggrediamur signa corporum salubrium, quorũ diuisionem supposuit.

De signis optimæ constitutionis. Cap 8.

EORVM *autem dignotiones sumendæ sunt ab his, quæ secundum essentiæ rationem ipsis insunt, & ab his, quæ ex necessitate consequuntur, operationibus, casibusq́, qui propriè accidentia uocantur.* lib. de con sti. arti 15. aphor. 12.

OSTENDIT hoc in loco Galenus, ex quibus signa corporum salubrium sumenda sunt, nempè ab inhærentibus secundum rationem essentię, idest à substãtialiter inherentibus, & à necessariò consequentibus operationibus, & casibus, qui scilicet casus proprie accidẽtia uocatur, siquidẽ in Greco dicitur καὶ συμπτωμάτων, quod nomen licet proprie dicatur de accidentibus morbum consequentibus, ut habetur à Galeno dicente quæ constitutionem, unde actio nascitur, necessariò sequuntur, sanis accidentia, ægris symptomata dicuntur, à quibusdam tamen usurpantur etiam pro necessariò consequẽtibus sanis, ideo ne quis crederet ipsum uelle signa corporum salubrium ab accidentibus morborum esse sumenda, statim subdit [qui propriè accidentia uocantur] quasi dicat, non intelligo symptomata Aph. 12. 1. method. med. 9.

3. de acc. & mor. 1. & 2 propriè ea, quæ proprie loquendo accidentia dicuntur, Galenus enim ait symptomatis proprium hoc est, ut præter naturam sit, diciturque generatim, atque speciatim: generatim quidẽ de morbo, causa morbi, & eius accidenti: speciatim autem de accidenti morbum consequente ueluti umbra corpus. Horum sanè exempla confestim habebimus, etenim ponit Galenus, quõ signa optimæ constitutionis ab his sumenda sunt, & hæc est uera huiusce contextus expositio, non autem illa Trus. uolentis ut legatur [quæ propriè] non autem [qui propriè] siquidem eius est opinio, ꝙ ad casus & operationes referat: Quod quidẽ minime stare põt, quoniã in græco dr̃ ἐνεργιῶν, καὶ συμπτωμάτων, ἃ δὴ καὶ συμβεβηκότα καλοῦμεν ἰδίως, clarum autẽ est, ꝙ ἐνέργια fœminini generis est, σύμπτωμα vero neutri, & ἃ, idest quæ neutri generis apud græcos est, & ob id non nisi ad symptomata referre possumus. Neque etiam Trus. rectè accidẽs diuidit in operationem læsam, exiẽs mutatum, & qualitatem mutatã: hæc enim diuisio symptomatis est, & omnia quæ de accidente dicit, de symptomate dicenda forent, siquidẽ accidens de his, quæ secundũ naturam sunt, dicitur. Præterea Trus. ait, quem & alii sequuntur, quòd omnia hic à Galeno dicta de signis corporum salubrium sunt canones signorum sumendorum secundum omnia corpora seu sana, seu ægra, seu neutra: Verum hoc falsum est, siquidem signa ægritudinum nõ solum à substantialiter inhærentibus, & necessario consequentibus comprehenduntur, sed etiam à non necessario consequentibus, ut alibi habet Galenus, & diffusius a nobis annis iam elapsis super primũ aphor. librum disputatum est. Cum igitur hic loquatur de signis duntaxat salubrium corporum, hanc posuit diuisionem, ut signa optimæ constitutionis ostenderet, in qua cum non reperiatur differentia, ideo non sumuntur signa ab his, quæ non necessario eueniũt, ut fit in morbis, qui cum multis modis eueniant, multas habent differentias, & ob id à nõ necessario consequentibus signa in eis deprehenduntur, quæ diuersas morborum differentias constituunt, quod quidem ibidem exẽplo pleuritidis declarat Galenus, ostendens in primis quinque esse signa inseparabilia pleuritidis febris, scilicet dolor lateris, difficilis anhelitus, tussis, & pulsus durus, deinceps & alia signa non necessaria, quæ diuersos modos, uel species pleuritidis conficiunt, vtpote quòd dolor ad furculas ascendat, uel ad hyppocondria descendat, præterea quòd melius decumbat super latere dextro, quàm super opposito, uel è cõuerso, hæc omnia cõtingentia sunt, & diuersos pleuritidis modos efficiũt. Verũ dubitaret quispiã, nũ operationes de substãtia sint sanitatis, uĩ nãque hoc ita esse, siquidẽ sanitas, uel sanũ p eas diffinit quemadmodum

lib. de con sti. arti. 15. aphor. 12.

Aph. 12.

dũ ex ipso Galeno colligit, quę sanè Leoniceni fuit opio. Sed cõtrariũ hoc sentit Galenus inquiens operationes esse de necessariò consequẽtibus, ergò non de substantia sunt corporis sani: cui & rationem adiicimus, nam dormientes sani sunt, attamen non omnes operationes efficiunt à corpore sano prouenientes. Respondet Curtius, ꝙ sanitas altero modo diffiniri potest, quòd debita temperies est calidi, frigi. hum. & sicc. verumtamen hæc responsio tuta non est, quoniam ea ipsa sanitas melius per operationes cognoscitur: Respõderi ẽt potest, ꝙ sanitas nõ per operationes, sed per potẽtiã vel aptitudinẽ ad eas diffinitur: ob id Gal. sanitatẽ diffiniens, inquit, eam esse affectũ secũdũ neutram ad faciendam actionem idoneam: cum enim in sanitatis diffinitione potẽtia collocetur, quæ ad actionem relatiue dicitur, ideo in eius diffinitione actio reponitur, ut potentię relationem terminans, sed ob id de substantia sanitatis non est, licet ponatur ibidem, ut sanitatis substãtia notificetur. Verum sciscitabitur à me quispiam, quęnam ex dictis signa magis certa sint, nam si quæ à scriptoribus dicuntur, perpẽdamus, proculdubiò omnes conuenire reperimus, quòd signa ex casibus sumpta minus sunt certa: at dubium est, an sumpta à substantialiter inhærentibus, an verò ab operationibus sint certiora. Respondent quidam quòd ex operationibus de prompta non minus, quàm quæ ex substantialiter inhærentibus firma sunt, moti authoritate Aui. dicentis [Cùmque anathomię sciẽtia ei acquisita fuerit oportebit post hoc totũ ipsum studere in significationibus ęgritudinũ occultarũ secundũ sex regulas, quarum prima est de nocumento operationum, & tu quidem operationes cum suis qualitatibus, & quantitatibus iam sciuisti, quarum significatio est prima, & perdurans] Hęc Auic. Quòd si dicat quis, si stomacus aut nimia quantitate, aut prauitate cibi male concoquat, posset quis decipi id ex imbecillitate concoctricis uirtutis stomaci fieri existimans: respondẽt, quòd similiter ex substantialiter inhærẽtibus decipi potest, habens enim manus frigidas corpus temperatum tãgat, id profectò lapsum esse à temperie per calidum diiudicabit, atque hũc in modum cõtinget error. Hęc sanè opinio falsa est, cuius quidem falsitas ex nostræ opinionis dilucidatione quàm facilime enucleabitur. Dico igitur, quòd tribus seruatis conditionibus sensus circa proprium obiectum non decipitur, prima quidem, quod organum sit bene dispositum: secunda, quòd organum pariter eodem modo se habeat: ac tertia, quòd inter agens, & passum debita distantia reperiatur; quibus quidẽ sic constitutis, infero ex hoc, quòd tribus illis seruatis conditionibus, medicus exercitatus ex signis à substantialiter inhærentibus sumptis

1. de ac. & mor. à principio.

3. de ac. & mora.

2. primi doctri. 3. ca. 1

decipi non potest: & ob id respondeo ad id. eam de manu infrigidata rationem, quod prima deficit conditio, nempè organi dispositio, si quidem prædictarum duntaxat trium conditionum, alicuiusvè earum defectu contingit medicum decipi ex signis à substantialiter inhærentibus acceptis, sed ex his ab operationibus seruatis adhuc his tribus decipi potest, quandoquidem si sit exiens mutatum in debita distantia, & organo uisus, & pariter aere bene dispositis medicus iudicare potest malam fuisse factam in stomaco coctionē uirtutis imbecillitate, quod tamen vitio cibi fieri continget: signa igitur substantialiter inhærētia omnino certiora sunt, dicant alij quicquid uelint, quemadmodū clarissime ostendi potest. Sed denuo instabit quispiam probare intendēs, quòd à substantialiter inhærentibus nullo pacto signa sumantur, propterea q idem esset signum, & signatum, cum signa corporis salubris simpliciter sumpta à substantialiter inhærentibus non nisi sint optima temperies, atque optima compositio, itidem & sanitas ipsa. Respōdet Trus. huic instantię, quòd compositio, & temperies non super optima sanitate, sed super optime sano significant: Verum non aduertit ipse, quòd indicans tale corpus optime esse sanum; indicat quoque huius corporis optimam esse sanitatem. Neque hac contentus responsione aliam subdit, quòd species sensibilis rei est signum, non autem complexio, atque compositio: Sed adhuc non aduertit, quòd ipse dixerat signū esse, quod sensibus offertur, notiusque esse re signata, quod speciei rei sensibilis, quæ est in organo, minime cōpetit. Veram autem huiusce rei solutionem esse opinor, quòd ut animal & rationale sunt de substātia hominis, pariter & complexio, & compositio de sanitatis substātia, & vt homo per animal & rationale diffinitur, eodem propè modo sanitas per ipsam temperiem, atque compositionem, idem namque fermè sunt, at ratione distinguuntur: Vnde sensus primo quidem occursu complexionem temperatam apprehendit, prout est complexio, sicuti & compositionem, qua est compositio, demum eam esse sanitatē diiudicat, sanitas namque in temperie primarum qualitatum, & organicarum debita compositione consistit: Subdit Gal. in contextu,

AB essentia quidem ipsa eorum, quæ optimam habent constitutionem commoderatione consimilium quidem in cali. frigi. humi. & sic, instrumentorum verò in quantitate, ac numero eorū ex quibus componuntur, ac prætereа formatione situ partium singularum, ac totius instrumenti; ex his verò, quæ ex necessita-

te

te consequuntur cōsimilia, quantum quidem attinet ad tactum à mediocritate, quæ in mollitie, ac duritie consistit; quantum verò ad aspectum à colore optimo, & leuitatis, atque hispiditatis mediocritate. In operationibus à perfectione, quam & ipsarum virtutem appellamus. Ab his verò, quæ instrumentarias partes consequuntur à commensuratione, & pulchritudine omnium totius corporis instrumentorum, ac præterea ab earum, quę ipsis in sunt, virtute operationum: optimæ igitur constitutionis corporum signa indicatiua sunt hæc. lib. de opt. cor habit. 2. de tēpe. 1. & 2. de med. san à principio.

Cùm declarauit signa corporum salubrium a tribus sumi, hoc quidem contextu subdere voluit, quomodo a prædictis signa corporum salubrium semper sumantur: de his enim principalius est speculandū, cum & perfectiora præ cæteris esse censeantur: signa itaque (ait Gal.) habentium optimam constitutionē, quæ sumuntur ab essentia, sunt cōmoderatio consimilium in cali. frigi. humi. & sic. quæ est optima temperies, item commoderatio instrumentorum in quantitate, & numero eorum, ex quibus componuntur, nempè simplicium, & in formatione, & situ partium, quæ sanè formatio consistit in congrua figura, superficie, & via: atque hæc signa dicuntur sumpta ex substantialiter inhærentibus, propterea quòd optima sanitas nil aliud est, nisi optima tēperies & optima partium compositio: Subdit demum Gal. declarans signa sumpta ex necessitate consequentibus, atque in primis consimilium, quantum quidem attinet ad tactum sumuntur ex mediocritate in mollitie, & duritie, siquidem tale corpus neque est molle, neq; durum, quod verò attinet ad visum, habet colorem optimum, nec hispidus est, nec leuis, sed ad mediocritatem vergens, & hæc à casibus signa depromuntur, quæ verò ex operationibus sunt, à perfectione quidē operationum, cum huiuscemodi corpora perfectiores habeant operationes partium consimilium præ cæteris corporibus; utpote attractionem, retentionem, & in vniuersum nutritionem: Addit præterea Galen. quomodo ex casibus, & operationibus quoad partes organicas spectat, signa sumantur: habentur autem ex accidentibus secundum naturam consequentibus, à commēsuratione quidē, & pulchritudine omnium organorum totius corporis: tale namque corpus habet optimam omnium totius partium commensurationem, nullumq; corpus est eo pulchrius, ab operationibus verò instrumentorum: etenim corpus hoc perfectissimas reddit operationes, vtpote visionem, & primo de arti. 3. c. 4.

alias

alias istiusmodi. Est autem animaduertẽdum, quòd quãtitas organorũ ex simplicium quantitate dependet, ob id Gal. verba faciens de quantitate, & numero, de simplicibus duntaxat mentionem facit, at quoniã fieri potest exempli gratia, quòd partes manus debitum inter se se sitũ obtineant, manus tamen conuenientẽ situm non habeat, idcirco de situ loquens de simplicibus meminit, atque organicis. Aduertendũ praeterea est, quòd Galen. sumatim hoc loco ponit signa corporis optimae constitutionis, verum eadem latius alibi: Praeter autem ea, quae praesenti loco scripta sunt, addit Gal. libello de opt. cor. hab. quòd corpus hoc uenis constat, nec amplis, nec obscuris, pulsibus praeterea nec magnis, nec exiguis, estque habitus corporis nec rari, nec densi: secundo uero de tuend. sanit. quòd medium est inter gracile, & obœsum, nec iracundum, nec ignauum, nec somnolentum, nec peruigilẽ, nec hebes nec calidum, in venere nec pronum, nec alienum. & secundo de temp. addit Gal. quòd medium est inter audax, & timidum, inter tardum & uelox, inter taciturnum, & uerbosum, inter misericors, & inuidum alacre quoque corpus est amicorum beneuolum, humanum, ac prudens, ex quibus multa quoque alia se consequentia intelligere uoluit Galenus; moderate namque comedit, bibitque, cibos probè concoquit non solum in uentriculo, sed & uenis, & tota corporis mole, & denique omnes tum naturales tum animales inculpatas obtinet vires, cum & optimis praeditus sit sensuum facultatibus, & membrorum magnitudinibus: habetque postremo dum puerile corpus est, pilos magis ruffos, quam nigros, in florenti verò aetate è conuerso: Aui. quinetiam eadem signa ponit, quae à Gal. mutuatus est, unũque addere uidetur nempè, quòd haec corpora uenas habent mediocres inter apparentes, & profundas, & eorum somnia valde delectant, speciemq; bonam afferunt, nec non boni odoris esse videntur. Neque hoc loco Gal. est increpandus, nam haec (ut dixi) sumatim connumerat, atque capita duntaxat, ad quae omnia dicta reducuntur, etenim haec ipsa aut ad operationes, aut ad casus, aut ad substantialiter inhaerentia relationem habent, utpote esse medium inter gracile, & obœsum, inter rarum, & densum, uel ad compositionem, quae est de substantialiter inhaerentibus uel ad casus, qui ex complexione consequuntur: itidem dicendum est de uenis mediis inter apparentes, & non apparentes, magnas & graciles, sicut uero signũ ex pulsibus sumitur, & alia ab operationibus vtpote audatia, & timore, & huiusmodi enarratae. Fuere nõnulli, qui sustinuerunt, temperatũ corpus esse mediocre inter magnũ, & paruum, ut enim in caeteris mediocritatem obtinet, ita & in magnitudine mediocritatem

lib. de opt. cor. habit. 2. de tẽpe. 1. & 2. de tuẽd. san. à principio.

2. primi do &ri. 3. c. 4.

critatem seruabit: item cum medici arguant ex magnitudine corporis humidum esse corpus, ex paruitate verò siccum, ergo in temperato corpus mediocre erit: adhæc cum habent uenas nec magnas nec paruas, ergo corpus erit, nec magnum nec paruum. Verum nisi eorum opinio sana mente intelligatur, falsum est, quod dicunt, & aduersus Galeni placita lib. de opt. corp. hab. dicentis temperatum esse in omnibus aliis medium inter extrema, non necessariò tamen mediocrem habere magnitudinẽ corporis, cum magnitudo, aut paruitas proueniat aut magnitudine, paruitateve materiæ, aut abundantia defectuvè caloris. Temperatum igitur cum paruo corpore esse potest, in quo mēbra inter se se uel optime disposita erunt, nam sicut nihil prohibet paruã statuam debitam habere partium proportionem vt & magnam, ita & de corpore tempetato dicendum est, dummodo congruam partiũ proportionem obtineat, cuiuscunque fuerit magnitudinis. Quocirca intelligendum est, quòd eadem designata materia, si erit humidior, corpus maius temperato efficietur: si autem siccior, minus, & præsertim si cum humidiore materia caliditas maior erit, cum sicciore verò minor, atque hoc modo temperatum corpus mediocritatem obtinebit. Proinde sunt & alij, qui ex Gal. asserunt pulchritudinem in operationibus cõsistere, & perperam, quandoquidem ait Gal. quòd vera pulchritudo nil aliud est, quàm optima cõstitutio, quam operationibus indicabis Hippocrati credens non albedine, uel mollitie, uel id genus aliis, per quæ non natiua, non germana, non vera, sed fucata, notha adulterinaque pulchritudo ostentatur: item idem confirmat his verbis quòd si omnibus quoque corporis partibus planè medium omnis excessus teneat, pulcherrimum id visu nimirum fuerit, vtpote symmetrum. Dicendum igitur est, veram pulchritudinem naturalem in debita proportione, & commensuratione membrorum consistere, ex qua optimæ operationes consequi possunt: ob id dixerat Gal. quod hæc actionibus indicatur, & quoniam pulchritudo in debita consistit proportione, consequitur, quòd tales habeant faciem hilarem, amabilem, & iucundam, quemadmodum & ipse testatur Aui. Dices fortasse habens hepar frigidum, & cor calidum, pari excessu ex cute temperatum corpus uidebitur, attamen intemperatum erit. Quid igitur dicendum? Ex Galen. huiusce dubij solutionem colligere potes, si ipsum per leges reprobantem eos, qui complexionem totius ex unius partis temperie dijudicãt prius haudquaquã didiscentes, nam corpus per totum æquabili cõstet temperamento: ob id ex cutis temperie non statim totum esse temperatum iudicandum est, sed solam cutim & membra sibi proxima, perpẽdenda

1. de usur. par. 9.

1. de tuẽd. sanit.

2. primi de ctri. 3. c. 4.

2. de temp. vltimo.

denda autem sunt membra principalia, & reliqua ex proprijs & inseparabilibus signis num æquali constent temperamento, tangendaque corpora in naturali sua dispositione, si quis recte de totius temperie iudicium afferre studeat, nam phlegmaticus exercitatus temperatus apud quosdá ad pauca respicientes uideri posset, qđ tamẽ secus se habet. Vnde facile concludi potest Vgonem nihil habere aduersus Galenum, cũ ipse ait, signum à complexione temperata valde imbecillum esse. Sed dices denuò, si medicus intemperatus est, quomodo temperatum dignoscet? quòd si ipse temperatus est, non percipiet, siquidem ex Arist. sententia æque calida non sentimus. Respondeo iuxta id Auer. dictum ꝙ

2. de anima cõtex. 118. priuatio essentialiter sensu comprehenditur, medicus autem priuatiue complexionem temperatam apprehendet, si temperatus erit propterea quòd complexionem neque calidam, neque frigidam, neque humidam, neque siccam esse percipiet, quemadmodum nos quoque per motus priuationem quietem comprehendimus: oportet autem vt medicus in primis se esse temperatum cognoscat, atque ea ratione, regulaue, quam docet Gale. ꝙ si medicus fuerit intẽperatus eodem mixto ex

1. de tempe. vltimo. frigidissima, feruentissimaque aqua pari portione, quantum ab illo mixto temperato eius distet complexio, inuestigare debet; quòd si corpus temperatum tanget, illi mixto simile esse percipiet, frequenter antẽ id mixtum contangendo iudicium in mente confirmabitur, quod & per multum temporis spatium seruari potest, atque eadem ratione corpora temperata dijudicantur. Et licet glacies agat frigiditate sibi familiari, aqua verò maximo adscititio calore, non tamen prohibebitur,

1. de tuẽd. lib. de con sti. art. me. quin mixtum saltim parum, & insensibiliter distans ab exacto temperamento efficiatur, quoniam & caliditas frigiditate magis est actiua. Proinde oritur hic dubium, nũ operationes sint perfectiores in temperato an in intẽperato seruata semper quoad ætatem, & sexum paritate. Missis cęterorum opinionibus tanquam absonis à ueritate, dicam, quam veram esse sententiam existimo, quòd in temperato omnes actiones, vnà comprehensę perfectæ sunt, corpus namque temperatum est, at-

2. primi de cri. 3. c. 4. que adeo constructum, ut concinnas, ac inter se se proportione respõdentes ædat operationes: totum enim & partes ad moderatam temperiem conspirant, atque compositionem, quę optima sanitas sunt, à qua actiones efficiuntur: atque hęc sanitas cum in temperato non deficiat, neque etiam ipsius actiones deficere poterunt, vtpote effectus ex sanitate, ut ex causa prouenientes: ob id quęlibet actio temperati corporis perfecta erit, probaque: quam ob rem in hoc præsenti contextu dicebat Gal. quod operationum perfectio [quam uirtutem appellamus] signum

signum est corporis optimæ constitutionis, pariter loquens postea de partibus instrumentariis subdebat. [Ac preterea ab earum, quæ ipsis insunt, virtute operationum] per uirtutem intelligens probitatē, quæ in intemperamento reperiri non potest, ut si quis sit calidioris ventriculi bene concoquit, sed non bene appetet, quare minus comedet, quàm corpus indigeat: si vero sit frigidioris ventriculi bene appetet, sed non probe concoquit, quare plus cibi assumet, quàm possit concoquere, quorum vtrunque multarum ęgritudinum causa esse potest: at temperatum & bene appetit, & bene concoquit, tantum enim appetit, quantum potest concoquere, & quanto corpus indiget, ita ut hæc optime mensurata esse uidentur: ob id Gal. 3. huius loquens de temperatis dicebat, Quare neque præside egent, qui singulorum, quę assumuntur quantitatem metiatur, optima siquidem natura quantum appetit, tantum etiam concoquit, & lib. de opt. corp. hab. declarans tēperatum non facile lædi à causis internis, quoniam in eo non facile colligitur nec multitudo, nec malignitas humorum subdebat rationem, inquiens, naturalium enim inter se actionum debita conuenientia, tum cuiusque earum uirtus excremētorum prouentum prohibet. Puto itaque Gal. hic uirtutem appellasse debitam illarum inter se conuenientiam, uti declaratum est, quę nos ab ęgritudinibus euenientibus, & à causis extrinsecis, atque intrinsecis tutos reddit; at loquēdo particatim, & diuisim, multæ sunt actiones in intēperato perfectiores, quàm in tēperato corpore, de naturalibus quidē dictum est, quod & ex Gal. facilime confirmatur, ubi ait, ꝙ habentes uētriculum biliosum melius bubulas cōficiūt, quàm pisces saxatiles, quod tamen haudquaquam temperatum corpus efficiet; animalium præterea operationum nil prohibet aliquas in intemperato ualidiores reperiri: unde Gal. dicebat, ꝙ ad practicas functiones durum, & calidum instrumentū magis est idoneum: frigidum uerò, & humidum quàm maxime imbecillum, quod etiam uerum esse in ęgris paulo infra Gal. innuit, inquiens, phrenitidem morbum esse calidum, & siccum, atque ob hoc ad practicas functiones ualētissimum: sensitiuas uerò operationes exteriores Gal. testatur in brutis, & in intemperatis perfectiores esse posse, & ut de motiuis primum loquamur, non quęlibet imbecillitas functionum ægritudinem significat, nam si cum Aquilis, & Lince comparemur, dubio procul male cernimus, & confuse, & oblæse audimus, si cum melampode, & pedibus parum ualemus, si cum Iphiclo, & manibus si cum Milone, & quouis denique mēbro singillatim mutili uideamur, si cum his qui hoc ipso maxime ualent, comparemur: uerum omnes simul

Cap. 85.

libello de opt. cor. habit.

primo de alim. 1.

6. de acci. & mor. 3.

1. de tuenda san.

simul sumptæ operationes in temperato, quàm in intẽperato, & brutis perfectiores dicuntur. Vt autem res melius intelligatur, incipiẽtes à uisu, ipsius perfectio in quibus consistat, perpendemus, de quo sanè scripsit Arist. inquiens, acumen cernendi bifariam ferè dici, acute nãque cernere dicitur, aut quod procul cernere potest, aut differentias uisilium quàm maxime sentit: quæ simul nullis eisdem contingit, sicuti nec audiendi, olfaciendivè ratio similis: Vt autem plures differẽtiæ uisibiles percipiantur, sex requiruntur conditiones, quarum quidem Prima est bona primarum qualitatum temperies, ob id bonitas tactus aliorum sensuum bonitatem, perfectionemque indicat, siquidem bonus tactus bonam indicat temperiem; quę in temperato est optima, cum in medio consistat. Secunda conditio est oculi mollities, qua de re dicebat philosophus quæ sensu hebeti sunt, cor habent durum, & spissum, quę autem sensu ualent, mollius: & superius dixerat, oculi ideo humidi sunt ut cernere acutius possint, nam si duri forẽt, tutius quidem constarent aduersus ea, quæ extrinsecus occursarent, atque inciderent, sed cernere acute nõ possent. Tertia conditio est tenuitas cutis, ideo Arist. post dicta uerba subdit, itaque eius rei causa cutis prætenuis pupillæ obtenditur; quod idem in aliis sensibus adesse confirmat, utpote in tactu cutis, quæ tenuis esse debet, non dura, & rugosa, ut species sensilium melius percipiat: quare rustici cutim duram habentes praue admodum sentiunt: Quarta conditio est sanguinis tenuitas, nam Aristote. scriptum reliquit, quòd est certe roboris efficacior sanguis crassior, & calidior, uim autem sentiendi, & intelligendi pleniorem obtinet tenuior, atque frigidior, idem quoque repetit paulo infra subdens, & sincerior: Quinta conditio est, puritas & sinceritas oculi, etenim vt in veste mundissima, vel minima macula perspicua est, sic in puro, sinceroque oculo vel parua motio patet sensui, secus, ac in eo qui non purus, neque sincerns conspicitur. Sexta & postrema conditio est spirituũ claritas, etenim cum dicat Arist. quòd excellentes in omni arte melancholici extitere, subdit Cõciliator in com. quòd sicut aqua vitæ clarior fit, atque subtilior ex vino crassiore, quàm ex subtili, pariter ex malancholia, quæ crassa est, spiritus subtiliores eleuantur, & ad doctrinam clariores. In quibus igitur omnes dictæ conditiones reperiuntur, illi optime multas differentias visibiles conspiciẽt, at non procul cernent: Proinde ad comprehendẽdum ea quæ lõgè sunt voluit Arist. opus esse, vt oculi in profundo positi sint, & subdit [Sed humorem pupillæ non purum, neque modicũ conuenienter externo motui, neque summam cutem pretenuem obtinet

5. de gen. ani. primo ferè in finem.

2. de aïa.

2. de temper. & primo eiusdẽ.

3. de part. anim. 4.

2. de part. anim. 13.

2. de par. anim. 13.

5. de gene. anim. 1.

2. de parti. anim. 1.

Cap. 4.

5. de gene. ani. primo

5. de gene. ani. cap. primo, & 30. part. problе.

5. de gene ani. cp. 1.

net, id, vt exquisite colorum differentias non percipiet, sic procul cernere poterit] Vnde admota manu supra oculos, aut per fistulam longius cernimus, & ex foueis, & puteis stellas cōspicimus, etenim motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite meat, quo fit, vt qui oculos habent prominentes, procul cernere nequeant. Dices Auer. ait [Et ille in quo vtræque res copulantur, vtroque modo perfecte cernet] Cuius tamen oppositum sensit Aristo. Dicendum est, quod fuit Arist. opinio, quòd illa duo in summo simul esse non possint, quoniam oppositæ cōditiones eis requiruntur, cum enim cutis est tenuis, magna fit spirituū disgregatio, atque ob id videre procul non potest, cum verò cutis est durior & crassior, illa disgregatio non efficitur, ac proinde procul intuetur: Auer. autem sentit, quòd in quibus hęc moderate reperiuntur procul quoque moderate cernunt, atque plures differentias visibiles. Cæterum de auditu, & olfactu pariter, vt de visu dicendum est, Aristo. namque dicebat: Bene, & exquisite audiunt, & olfaciunt, qui quam maxime differentias omnes substantiarum sensibilium rerum sentiunt, aut, vt procul audiant, & odorentur: Vt igitur differentiæ recte iudicētur in causa sensorium est, quomodo in cernendo, videlicet si sincerū tum ipsum tum eius membrana sit, ita enim omnes motus manifesti vt in uisu, in his etiam veniunt: Et propterea Arist. inquit: Homo pro magnitudine minime ferè omniū animaliū procul sentire potest, cùm tamen differentiarum sensu maxime omnium valeat, quia sensorium sincerum, minimeque terrenum, corpulentumve obtinet: Qui autem habent auriculas longas, & intortas melius sentiunt, quia tales auriculę motum eminus excipientes ipsum ad sensorium reddunt: similiter etiā habentes nares porrectas eadem ratione procul odorantur: Auer. quoque expresse habet, quòd licet homo procul non odoretur, attamē cæteris animalibus melius differentias odorum percipit. Verum contrarium sentire uidetur. Arist. libello de sens. & sensi. scribens, quòd genus saporū in nobis clarius est, quàm odoris, cuius quidem rei causam subdit, quoniam pessimum animalium omnium hūc habemus sensum, & horum etiā, qui nobis insunt sensuum, exquisitissimum autem tactū ex reliquis animalibus, gustatus namque tactus quidam est; quod, & secundo de anima ab eodem confirmatur, in quo quidem loco Auer. dicit expresse, quòd homo quibusdam deterius differentias odoris percipit. Responsio ad huiuscemodi contrarietatem ex ipsomet Arist. colligitur libello illo de sensu, & sens. ubi ait, quòd duplex est odorū genus vnum applicitum saporibus cōmune omnibus animalibus, & hoc pessimè odoratur homo, alterum florū, & aromatum non applicitum saporibus

5. de gene. anim. in paraphrasi.

5. de gene. ani. cap. 2.

3. collig. 34.

cōtex. 55. iuxta Leonici sectionem.

cōtex. 92.

cōtex. 84.

ribus, & hoc Arist. sentit esse homini proprium; atque hac ratione dici potest hominem plures odorum differentias odorari, quod quidē minime cōtingit, si de primo genere loquamur. Alia quoque respōsio ex
3.colli. 34 Auer. desumi potest, quòd multorum odor non manifestatur, nisi igne calefiant, aut fricentur, ut lignum aloes, & consimilia: & quoniam homo id efficere pòtest non alia bruta, ob id (ait Auer. homo præ cæteris animantibus ad discernēdum indiuidua odorabilium est aptior, quamuis nonnulla fortiorem sensum odoratus à remotis obtineāt: licet autem hæc de brutis dici possint, non tamen de intemperato, qui temperatum in ambobus excedere ualet; sed ut supra intelligendum est, quòd temperatus homo omnia mediocriter possidet. Proinde quæret fortasse quispiam, num obiectum exactę paruum percipere, sensus perfectio-
4. de ac. & mor. nem indicent, ut scribit Gale. hisque potissimum uerbis [Quibus adeo absoluta est cernendi facultas, ut ne minimum quidem uisile eos latere possit, si vapores à uentriculo sursum ferantur, præsertim ubi non probè concoxerint, hos symptomata suffusioni similia infestabunt] A-
3.colli.37. uer. pariter de auditu idem dicit, nempe, quòd id in eo sensus bonitate
4.3.cap.9. contingit. At Aui. velle videtur, quòd debilitate quoque sensus contingere possit, ut in auribus tinnitum percipientibus: Neque dici potest, quòd litera corrupta sit, siquidem assignata Gal. causa, deinde illā ex debilitate ponit: atque ob id à Gal. & Auerroi dissentire uidetur, subdēs quòd ægritudo illa à medicis cum sensum non ita acutum efficiētibus, curari debet: Porrò in tactu, & gustu hominem cętera animantia exce-
libello. de sens. & sensi. 55. & 2. de ani. 92. 1. & 2. de temper. lib. de sen. & sensi. citato, & 2. de ani. 94. dere clarum est, vt & sensit Arist. nec non & Gal. & licet intemperatus in aliqua particulari sensatione, vtpote cal. frigi. & huiusmodi temperatum excedat, attamen temperatus, quoniam mediam inter extrema temperiem obtinet, absolute meliorē tactum habet: itidem & de gustu dicendum est, quidam enim tactus est, ut testatur philosophus inquiens, hominem perfectę gustum possidere: quidam enim tactus est, quo homo perfectissime quàm cętera animalia præditus est, licet in aliis à plerisque superetur; & ob id homo animalium prudentissimus est: Vnde duri carne sunt inepti mente, molles autem apti. est autem aduertēdum, quòd duplex est mollities: altera, quæ in coctionē potius consequitur, ut membri laxitas, quę in superflue humidis nō intemperato reperitur, ideo quoniam mulieres homine ex cruditate molliores sunt, ad discendum ineptiores conspiciuntur: altera, quæ nil aliud est, quàm tractabilitas optimam coctionem insequens, atque tēperiem, quę in moderato corpore reperitur, atque hæc moderata est, & ad perfectum sensum vel optime facit, nō autem prima, quę etiam

immo-

immoderata mollities est, & ob id ad bonum sensum non facit. Quod si quis velit araneam quemcumque paruissimum motum percipere in tela sua factum, quem homo temperatus nõ perciperet, quã quidem sensatione ipsum in percipiẽdo graue, & leue excedere videtur, is vtique sciat, areneam in tactilibus qualitatibus hominem non excellere, sed hominem in ijs cuncta superare animantia: Et fortè quòd aranea non tactu, sed auditu hunc percipit motum. At in sensibus interioribus cognoscitiuis clarum vtique est hominem excedere bruta, quemadmodum testis est Arist. dicens, bruta duntaxat cortices agnoscere: homines autem intemperati in aliqua ex his excellere possunt, infra namque cap. 12. Gal. ait, ingenium significat subtilem cerebri substantiam, facilitas discendi formarum facile susceptiuam: Et primo de natu. hum. dicebat, quòd dexteritas & prudẽtia à bilioso fit humore, integritas & grauitas à melancholico, simplicitas, & stupiditas à sanguine, pituitæ natura ad morum cultum nihil facit, quare in ciborum prima mutatione generari videtur: Arist. quoque inquit, ꝙ omnes excellentes, aut in philosophia, aut poesi, aut alia arte, vt plurimum fuere melancholici. Neque dicendum est voluisse Arist. per melancholicos temperatos, in quibus melancholia mediocriter incalescit, & ꝙ in istis omnes conditiones reperiantur, vtpote spiritus clari, & substantia cerebri subtilior, & cutis tenuior, & hmõi, neq; enim hęc omnia in melã cholico esse possunt: sed dicendũ est, ꝙ tẽperati rarò nascũtur, vt Gal. asserit, & si nascũtur solitudinẽ nõ amãt, ideo duplici de causa rarò excellentes sunt tẽperati: inter intemperatas aũt complexiones melãcholica reperitur adusta apta ad studia, siquidem eis dedita amat solitudines, & licet melancholicus humor frigidus sit, & siccus, cum tamẽ mediocriter incalescit, tales esse prudentes efficit, ꝙ si in his talis sit humor multus, & valde calidus, tales maniacos gignit, & iracundos, & verbosos, & (inquit Arist.) caliditas in tantum crescere potest, quòd hi fient furibundi, & diuinatiui, vt Sybillis contigit, & illis, qui Bacho sacrificabant, de quibus ibidem loquitur Arist. Quòd se humor is multus sit, & frigidus, eos tardos efficit, & pigros, qui vtique diuersus effectus est à primo, quemadmodum ex Arist. de vino dicendum videtur, quoniam humor melancholicus adustus licet natura sit frigidus, leui tamen de causa calefit, & ex eo subtiles spiritus eleuantur, & clari, vt superius dictum est, qui huiusmodi pariunt effectus: Vnde licet concedatur hos melancholicos ingenio pollere, in multis tamen alijs actionibus deficiunt, vtpote naturalibus & sensitiuis, quare aliquãdo breuioris sunt vitæ, nonnunquã etiam furibundi efficiuntur, & sunt obnoxij

Com. 39.

30 par., p. ole. 1.

Lib. de bo cor. hab.

ægritudinibus ex melancholia, item quãdoque deficiunt in animi motibus, ideo dici solet, nullum magnũ ingenium absq; aliqua demẽtia, temperatum autem oẽs hẽt perfectas, & vnius perfectio alterius perfectionem non prohibet. Vel dicatur, ꝙ melancholici sunt alijs intemperatis excellentiores, propterea ꝙ cum dicat Arist. hominem esse animalium prudentissimum, quoniam tactum habet perfectissimum, ille vtique prudentior erit, qui perfectiorem tactum obtinebit, & is temperatus est, vt voluit Gal. Est enim medium vniuersæ substantiæ, vt melius tangibilia dijudicaret: qua de re temperatus ipse à melancholico non excedetur. Proinde de virtutibus reseruantibus, vtpote memoria clara est, Ari. sententia. & Galeni inferius quòd intemperatus temperatum excedere potest, quod itidem de imaginatiua dicendum videtur. De vitalibus autem dictum est, ꝙ temperatus mediocritatẽ seruat inter iracundum, & ignauum, inter audacem & timidum, & huiuscemodi, quæ cordis temperiem insequuntur. Est itaque dicendum iuxta modum superius expositum in temperato omnes operationes perfectiores reperiri, vt ex nostra etiam subsequenti tabella luce clarius ostendetur.

2. de anim. 94.

1. & 2. de temper.

libe. de memoria, & rem. c. 12. huius.

Sequitur tertia Tabella:

INtendens autem Galenus signa salubrium multum, aliorumq; ab optima salubritate deficientium in medium adducere, pręmittit in primis, quomodo talia deficiant, sumpto à salubri multum exordio hunc in modum.

EORVM *autem, quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, nonnulla quidem in consimilium temperatura vitium aliquod paruum habent, in instrumentariorum commoderatione, & hoc quoq; perexiguum, accedit autem hoc vel in omnibus, aut in aliquibus, aut in vtrisque.*

Hoc est similibus, & instrumentarijs, subdit autem, quot genera lapsuum reperiantur, dicens.

VITIORVM *vero genera eadem sunt his, quæ virtutem perficiunt.*

Quæ sane verba vno quidem modo exponuntur, ꝙ complexio, compositio, & vnitas sunt genera perfectionum, atque lapsuum: complexio namque dicitur de temperata, & intemperata, compositio de ęquali & inæquali, & vnitas de perfectione, & imperfectione in vnitate: altero vero modo exponuntur, quod eadem sunt genera subiecta circa quæ fit sanitas, & lapsus, siue pefectio, & imperfectio, vt cũ perfectio domus consistat in fundamento, pariete, & tecto, ita & eius imperfectio in eisdem consistit: Pariter temperies consimilium, & compositio organicorum, & vnitas vtrorumque in corpore se habet, & in eis perfectio consistit, quæ sanitas est, & imperfectio ipsius corporis. Enumerat autem, quæ sint virtutem perficientia, subdens.

TEMPERATVRA *quidem in consimilibus, numerus autem, & formatio, & magnitudo, & situs in instrumentarijs, vtrisque verò communis vnitas, quam & ipsorum continuitatem appellamus.*

Non dicit autem in contextu compositionem, sed eius loco enumerat ea, in quibus consistit compositio, quę sunt numerus, magnitudo, situs, formatio, quæ in superficiem figuram, & cõcauitatem diuiditur: subiecit autem [Quam & ipsorum continuitatem appellamus] de vnitate verba faciens, nam verior cõtinuitas in simplicibus reperitur, sed quoniam eodem prope modo lęditur organicum, & eædem intentiones curatiuæ habentur facta non vera continuitate, quemadmodum si

vera continui solutio fieret, ideo dicit Gal. quam & ipsorum continuitatem appellamus, quasi dicat, tametsi non vere vnitas vtrisque sit cõmunis, vt vere cõtinuitas in vtrisque dici possit, nos tamen medici ob rationem iam dictam ita appellare possumus. Dices, cur Gal. in formatione tria includit, non autem magnitudinem, numerum, & sitũ? Responsio ex Gal. colligitur, vbi ait, ꝙ generatio humani corporis nõ est simplex quædam operatio naturæ, sed alteratione, & formatione constat, nam, vt os fiat, & neruus, & vena, & huiusmodi, subiectam substãtiam alterari opus est, ex qua animal generatur: vt autem & figurã conuenientem, & situm, & concauitates quasdam, atque propagines, coha litusque, & alia talia habeat, alteratam substantiam formari oportet, igitur Galenus duplicem virtutem constituit, siquidem alteratrix multiplex est, quot sunt simplices particulę, quæ gignuntur: De formatione autem, inquit, eam esse artificiosam, aut magis artem summam, & omnia gratia alicuius facientem, vt nil ociosum sit, atque superfluum, sæpeque virtutem hanc diuinam appellat, de qua dicebat ipse Aristotelem dubitasse, an sit diuina, & à cal. frig. humi. & sicco distincta, quod quidem sæpius repetit, & libris de semine, & libello de fętuum format. Cum itaque figura, superficies, & via soli formatrici attribui possint, reliqua verò & alteratrici, idcirco per formationem illa tria duntaxat intelligenda sunt, nõ autem reliqua, nam pars est magna, vel parua, propterea ꝙ alteratrix tantam materiam immutauit, est in tali situ, quoniam eo in loco illam immutauit, numerus quoque talis adest, quoniam nimiam materiæ molem commutauit, ex qua, exempli gratia, in manu sextus digitus nascitur, at virtus formatiua licet circa quędam etiam alia operetur, potissimum tamen circa illa tria versatur. Quod supra dixerat de salubri multum, ꝙ. s. genera vitiorum sunt eadem his, quæ virtutem complent, idem nunc subdens de insalubri secundum vtrumque significatum, hoc est simpliciter, & vt nunc, quorũ alterum est in latitudine sanitatis, alterum autem vt nunc, s. extra sanitatis latitudinem collocatur, inquit.

1. de pot. na. c. 5. & 6

lib. de as. part 2 de temp. 6.

IN his autem ipsis generibus sunt corporum insalubrium vitia, secundum vtrumque insalubritatis modum.

Hoc est, in quibus sunt etiam vitia salubris, vt multum, & in quibus consistit virtus, & perfectio, atque optima sanitas, subdit Galenus in contextu.

Terminus autem, qui vtrumque distinguit, est operationum læsio sensibilis, quæ verò ab optima corporum constitutione breue aliquid deficiunt, re uera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa, nō tamen id sensu comprehenditur, distinguuntur verò ex eo, quòd magis minusvè in operationibus existit, ac quia causis, quæ ægritudinem pariunt, non æque resistunt.

Contextus hic duplicem habet expositionem, Trus. quidem exponit, ꝙ cum Gal. declarauerit, in quo conueniunt salubre multum, & insalubre secundum vtrumque significatum, quoniam habet vitia in eisdem generibus: nunc ostendit, quomodo distinguātur, inquiens, ꝙ terminus distinguens ea est sensibilis læsio; propterea ꝙ salubre multum sensibiliter non lęditur, licet omnino lædatur, & ideo exponens verba sequentia dicit [Vero] pro quia ab optima corporum constitutione breue aliquid deficiunt, re vera sunt, & ipsa in aliquo offensa, sed læsio non percipitur, cum vero subdit, distinguuntur autem ex eo, quòd magis, & quæ sequuntur, declarat quo modo salubre semper, & salubre multum inter se se distinguantur. Quę sanè expositio conueniens non est, & in primis nunquam auditū fuit, quòd [verò] exponatur pro quia, in græco namque ait τὰ δὲ, quæ quidem particula pro quia interpraetari non potest: item non est verū, ꝙ in salubribus multum lęsio in operationibus insensibilis existat: neque verum est, quòd solum per magis minusvè resistere causis ægris distinguantur, siquidem Gal. ait, quòd distinguuntur etiam ex eo, ꝙ magis minusve in operationibus læsio existit, ita vt velit, quòd ex illis duobus distinctio eorum agnoscatur, cum copulatiua vtatur, quòd quæ si distinguuntur ex læsione operationum, necesse est, vt illa lęsio sensibilis existat, quoniam si sensibilis non esset, neque etiam ex illa distingui possent. Est itaque (vt ego existimo) rectius exponendum, ꝙ declaret Gal. quomodo insalubria, de quibus meminerat, inter se distinguantur, inquiens, quòd terminus distinguens vtrunque inter se lęsio sensibilis in operationibus existit: insalubre .n. nūc, quod est actu ęgrum in operationibus sensibiliter læditur, quæ corpori existenti intra sanitatis latitudinem non conueniunt: atque hæc eadem sententia ab ipsomet Gal. ponitur lib. de const. art. med. & alibi, vbi ait. Est. n. alia sanitatis, alia morbi intemperies, morbi quidem, quę à temperie longissime abest, sanitatis, quę paulum, definire autem modum, ne hic quidem mensura & pondere licet, cæterum intemperamenti, quod intra Cap. 10. & 2. de tēp. 4. propè finem.

sanitatem habetur, sufficiens nota est, quòd nulla functio animalis manifeste adhuc læsa sit. Sed aduersus hanc expositionem arguit Trusianus. Insalubre nunc hoc signo non solum ab insalubri simpliciter, sed à tota latitudine sanitatis distinguitur, non ergò debuit declarare Gal. quòd hoc signo duntaxat ab insalubri simpliciter distinguatur: itē Gale. infra posita diuisione latitudinis sanitatis declarat, quòd insalubre nunc hoc signo differt ab omnibus corporibus, quę sunt intra sanitatis latitudinem, ergò non hoc loco, idem namque superflue repeteret. Respondeo ad primum, quòd quoniam superius dixerat, in quo illa duo conueniant, loquens de eis duntaxat duobus, ostendidit, quomodo adinuicem distinguantur, nulla de tota sanitatis latitudine mētione facta: ad secundum verò dicitur, quòd Gal. infra non inutiliter repetit, quoniam ostendere intendit insalubre nunc, quod est ægrum, nō solum ab insalubri simpliciter, sed & à salubri differre. Subdens autem & comparans salubre multum, & semper, dicebat, quòd salubre multum re vera est offensum in aliquo, sed illa offensio ita parua est, quòd sensu non cognoscitur, & statim subdebat quòd bifariam distinguuntur, vno quidem modo per magis minusvè existere in operationibus: secundo autem modo, quoniam non ęque causis ęgris resistunt. Notat Trus. quòd licet tot sint genera subiecta sanitatem perficientium, quot sunt genera subiecta lapsuum, non tamen tot sunt sanitatis species, quot sunt ęgritudinis, cum plures sit lapsus species, quàm sanitatis: nam sanitas in complexione similium est temperantia in cal. frig. hum. & sicco, quæ vna tantum est, à qua tamen plures lapsus specie distincti esse possunt, quatuor scilicet simplices, & quatuor compositi: sustinet igitur uir iste celebris non esse verum cuilibet speciei morbi opponi suam sanitatis speciem, at sanitas est vna in complexione existens media inter omnia extrema, & omnibus morborum speciebus opponitur, vt extremis medium. In oppositum sentire videtur Gale. lib. de consti. art. med. vbi etiam habet, quòd sanum naturæ actiones inoffensas habet, ægrum autem offensas, inquiens, cum sanus quis imbecilliores, quàm alius secunda ualetudine prẹditus functiones obit nondum verò lęsas, intemperatior sanè est, sed nondum ęgrotat [& hæc faciunt pro his quę de differentia salubris simpliciter, & insalubris vt nunc dicta sunt] subdit postea, igitur inter salubres corporis habitus vnus est temperatissimus, octo intemperati, & tot sunt numero quot salubres intemperaturæ: ex quibus quidem uerbis velle videtur, quòd tot sint morborum species in complexione, quot sunt sanitatis intemperatę species, quę octo sunt, & cum inter has sanitas quoque temperata

Cap. 10.

perata

perata collocentur: ergo plures sanitatis, quàm morbi species erunt: item Auer. dicit, ꝙ numerus specierum ęgritudinis est, sicut numerus specierum sanitatis seclusa temperata, pariter & alibi inquiens, Contraria enim existimantur esse secundum eundem numerum, vt de sanitate, & ęgritudine: existimandum est enim ꝙ tot sunt sanitates numero, quot ægritudines: præterea ex Aristotele habetur, ꝙ quot modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam modis dicitur & reliquū. Hoc plane dubium tetigit Auer. nam cum Ari. dicat, Alteratio alterationi, augumentatio augumentationi, corruptio corruptioni, & generatio generationi est contraria, Auer. in eius interpretatione, dicere videtur, ꝙ cum generatio violenta sit generationi naturali contraria, quot erunt species vel modi generationis violentæ, totidem erunt & generationis naturalis, & statim dubium subijcere videtur inquiēs, & hoc, quod dixit, existimatur non sequi, quoniam & si infirmitas est multarum specierum, existimatur vt non sequatur, ꝙ contraria earum sint species sanitatis, quoniam sanitas est vna, & ægritudines multę: & statim subiecit responsionem dicēs, sed forte videtur, ꝙ vna sanitas multas particulares continet oppositas illis multis ęgritudinibus, sed non habent nomina, & ideo latent: Hoc etiam videtur innuere, ubi ait, ꝙ à cognitione sanitatis ægritudo comprehenditur quamuis opinatum sit, ꝙ notiores sint species ęgritudinum speciebus sanitatis, propterea quia multę ęgritudines habent nomina, & sanitates eis oppositæ nomina non habent. Omissis aliorum responsionibus, nec non & Suessani hoc dubium tangentis, dico ego, ꝙ vna existente debita temperie, & sanitate octo sunt lapsus, atque ægritudines, inter quas tanquam inter extrema medio loco sanitas collocatur, quæ diuersis lapsis comparata, diuersas suscipit rōnes, ut si lapsui calidi intēperati cōparetur, calidi temperati rōnem obtinet, si vero lapsui frigidi intēperati frigidi tēperati rationem possidet, ꝙ itidem de aliis lapsibus tam simplicibus quàm compositis dicendum est: in hac enim sanitate omnes quatuor qualitates debitę temperatę conspiciuntur, & propterea diuersis comparata uarias sortitur rationes: atque hoc voluit Auer. cum ait, quòd vna sanitas plures continet partiales multis ęgritudinibus oppositas, & subdit, sed nomina non habent, quod etiam repetit dicens, ꝙ multę ægritudines nomina habent, & sanitates illis oppositę nomina non habent: quod quidem uerum esse constat, nam sanitas, quæ est cōplexio vno duntaxat nomine insignitur, nempe aut complexio temperata, aut calida tantum, aut frigida tantum, & istiusmodi, quæ sane nomina sibi debentur, vt complexiones hæ naturales inter sese non au-

3. colli. 1.
3. cœli. 18.
1. Topicorum.
5. phy. 57.
1. de ani. part. c. 9.
3. colli. 1.
ibidem.
2. de. diff. & cap. 2.
5. phy. 57.
3. colli. 1.

rem vt ad suos lapsus comparantur, quorum ratione diuersas sortiuntur rationes: Hos autem tales diuersas rationes contemplantes, quas ex diuersis illis comparationibus assumunt, eas varijs nominibus nũcupamus, quę eis non sunt assueta, siquidem consuetum est, vt vnaquęque complexio vno tantum nomine vocetur, vti dictum est. Ad Gale. autem lib. de const. art. dicerem, ꝙ intemperies sanorum ab illa ægrorum distinguitur, cum hæc sit præter naturam, illa vero naturalis, & salubris quidem dicitur intemperata habita solum optimę sanitatis ratione, sed intemperies morbosa non solum intemperata ratione optimæ sanitatis, sed & totius latitudinis sanitatis dicitur; atque ob id non valet, ꝙ plures sint species sanitatis, quàm ægritudinis, siquidem nomina illarum sanitatum non illis conueniunt, vt ad lapsus pręter naturam, sed vt inter se se, & ad optimam sanitatem cõparantur. Rursus dicet fortasse quispiam, non videri sanitatem & ægritudinẽ in tribus duntaxat naturis consistere, vt hoc loco inquit Galenus, quoniã idem asserit, ꝙ licet causa actionis vt plurimum sit propria partis substantia, aliquando tamen ob aliquod etiam consequentium efficitur, vt in oculis propter colorem, & subdit etiam os propter duritiem. Cum igitur quę non sunt de illis tribus naturis, sint sanitas, quod erit oppositum, erit ęgritudo, vt mollities in ossibus & color extraneus in oculo ęgritudines erunt, siquidem imperficient operationes: Respondeo, quòd sanitas, & ęgritudo in his tribus naturis consistit, aut ad eas consequentibus, quare licet durities in ossibus, & diaphaneitas in oculo, neque complexiones, neque aliquid ex alijs duobus sint, ad eas tamen consequuntur, & pariter mollities in ossibus, & color extraneus ad complexionem consequuntur: atque hęc sententia ex Gal. colligi videtur, cum ait, ꝙ operationes fiunt, vel immediate ex ipsa complexione, vel mediante aliquo ad complexionem consequente: quæ sanè opinio fortè fuit & ipsius Aui. Verum aduersus hoc placitum nonnulli arguunt dicentes, ꝙ ex mala complexione humida superficies nimis lenis fieri potest, & ex mala complexione sicca, nimis aspera, ergò in his casibus ægritudo in superficie esset ægritudo in complexione, cum ad eam consequatur: item diminutio carnis ad calidam malam complexionem consequitur, ergò quantitas in eo casu erit ęgritudo in complexione. Ad hanc instantiam dici potest, ꝙ ea spectant ad compositionem; quoniam variatur necessario his variatis, quod tamen de complexione dicendum non est, ægritudines namque in complexione, aut sunt in complexione, aut ex complexione necessario consequuntur, utpote color in oculo extraneus, & mollities

1. de usu. part. c. 9.

ibidem.

2. 1. doct. 1. cap. 2.

ossium,

ossium, quę necessario ex complexionis diuariatione consequuntur, asperitas autem, & lenitas superficiei euenire possunt non commutata temperie. Cum itaque dicitur, quòd in tribus naturis sanitas collocatur & ægritudo, intelligendum est tanquam in primis atque præcipuis, in quibus efficitur sanitas, & ęgritudo, & non ex sanitate, & ęgritudine alia necessariò præcedente, & si contingit in aliis non potest esse nisi prius variatio, & ex consequenti sanitas vel ægritudo in aliqua istarũ triũ naturarũ efficiatur. Secundo arguũt hi, læsa imaginatiua lęditr actio cogitatiuæ absq; alicuius triũ naturarũ offensione, ergò est ægritudo, nõ tamẽ in his tribus naturis cõsistens. Respõsio colligitur ex Galeni placitis exponẽtis, ꝙ actio imaginatiuæ lędi potest cæteris haud læsis cerebri actionibus, quemadmodũ & aliarum unaquæque reliquis non offensis, datque exemplum Theophili medici, qui falso imaginabatur tibicines in cubiculo die noctuque continẽter canentes adesse, eosque expelli iubebat, in eo namque imaginatiua erat offensa, at non cogitatiua, siquidem si interfuissent tibicines, recte cogitasset eos expellendos fore, tradit quinetiam aliud exemplum cuiusdam alterius, cui lęsa erat sola cogitatiua, cum is per fenestras uasa argenta, & puerũ proiecerit, idem quoque testatur de memoria, cum Tucydidis testimonio nonnullos seruatos è pestilentia memoriam duntaxat amisisse, ait. Est & tertia ratio ex dolore sumpta, qui in his tribus naturis consistere non videtur. Verum ex Gal. facilime dicere possumus dolorẽ esse symptoma, non morbum, cum ad continui solutionem, vel malam temperiem consequatur, vt clare idem pluries testatur. At quoniam quartã nõnulli addere possunt rationem sumptam ex ipsomet Galeno primo de accidenti. & morbo, quo quidem loco declarans, quis sit morbus in numero ait, quòd duplex efficitur, aut ob abundantiam alicuius partis quę est pars corporis, & à natura genita, vt sextus digitus in manu, & in oculo pterygion, hoc est vnguis, & tuberculum corpulentum in naribus, aut ob cuiuspiam abundantiã ex toto genere pręter naturam, ꝙ sanè non naturaliter additum sit, vt lumbrici, ascarides, grando in oculo, suffusio, & lapis in vesica, qui morbus, vt & alii prædicti consimiles in numero sunt ęgritudines, in quibus tamen sanitas non contingit; Huic planè rationi dicimus vnumquodque horum esse ægritudinem si primo impedit actionem, at si non primo læditur actio, ægritudinis est causa: Et hac quidem ratione fortè dici posset lapidem in vesica ægritudinis esse causam, non autem ęgritudinẽ, vt alias superius enarratas affectiones: Verum dato etiam quòd sit ægritudo, dicerem ego, ꝙ eius pręsentia est ægritudo, ita eius absentia sanitas est in numero: qua quidem

3. de ac. & mor. 3. prope finem.

3. de acc. & mor. cap. 6. 2. de ra. ui. acut. 1. 12. metho. med. 7. & 4. de simp. med. fac. primo & libello de inep. intẽper. & infra. ca. 80. Cap. 8.

quidem solutione plura etiam consimilia argumenta dissolui possent. Et quoniam dixerat superius Galenus salubre multũ a salubri semper duobus modis distingui, & quòd non æquè perfectas habet operationes, & non eque resistit causis morbosis, insalubria namque & neutra simpliciter & ipsa à salubri semper his sanè duobus distinguunrur modis, voluit hoc declarare, & ostendere quomodo salubre multum, & insalubre simpliciter, & neutrũ simpliciter inter se distinguãtur his duobus modis prædictis, inquiens.

QVÆ autem simpliciter insalubria sunt corpora distinguuntur, ob id, quòd facile à causis, quæ morbos committendi uim habent superantur, et quoniam in vigore operationum plurimũ deficiũt.

Et hoc etiam differt à salubri semper & multum, nam salubre multũ operationes non adeo imbecilles habet, vt insalubre semper, licet non eque perfectas habeat, vt semper salubre, subdit.

IN medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra simpliciter appellantur, & cum latitudine quadam.

Hæc verba à Trusiano tripliciter exponuntur, quas quidem expositiones, vt vanas prætermitto. Curtius autem voluit Gal. his verbis declarare quomodo neutra sana distinguantur à salubri semper & multũ, & ab insalubri simpliciter, & dicere, quòd in medio amborum, scilicet salubris multum, & insalubris simpliciter collocantur, hoc est medio modo se habent, & ad operationum imbecillitatem, & ad causarum ægrotare facientium resistentiam ea corpora, quæ neutra simpliciter appellantur, idest quæ in indiuisibiliter cõsistunt, queq; vere neutra dicuntur ac cum quadam latitudine, quod ei est oppositum. Quòd sanè inquit Curtius fecisse ac explicasse Galenum, ne quis crederet eum intelligere de vere neutris, quę in indiuisibili consistunt, sed de his quæ cũ quadam sunt latitudine. Ego verò in omnibus expono, vt Curtius, excepto illo simpliciter, quod quidem assero in eodem sumi significato, in quo & sumebatur, cum meminit de insalubribus, quibus addidit simpliciter, ut se loqui de insalubribus simpliciter tantum ostenderet, quæ in latitudine sanitatis existunt, non autem de insalubri nunc, quę extra sanitatis latitudinem reponuntur: hoc enim loco idem intelligit dicens, quæ neutra simpliciter appellantur, vt à neutris nunc distinguan

ſtinguátur, quę extra ſanitatis latitudinem reconduntur, ſiquidē vtrobique ait Gal. in greco codice, ἁπλῶς cum verò dicit [& cum quadam latitudine] remouet quædam falſum intellectum, quoniam cū dixerit quòd talia neutra in medio ſunt, potuiſſet forte quis credere, quòd cū hæc neutra ſint in medio collocata, in indiuiſibili conſiſtunt, ideo ſubiunxit hæc ſimpliciter neutra dici, & cum latitudine quadam; Vnde continuans ſubdit,

Qvo fit, vt tota ſanitatis latitudo in tres partes, quarum ſingula latitudinem habent non paruam, diuidatur; Erit autem prima ſalubrium corporum, ſecunda neutrorum, tertia inſalubriū. Poſt, quæ deinceps ſequuntur, quæ iam ægrotant corpora, quę ſenſibilibus operationum læſionibus diſtinguuntur. primo de dieb. crit. cap. 6.

Quaſi dicat, quoniā meminimus de ſalubribus, inſalubribus, & neutris ſimpliciter, quę omnia in ſanitatis latitudine reponuntur, & quia diximus, quòd talia neutra ſimpliciter cum latitudine quadam dicuntur, ob id ſciēdum eſt, quòd tota latitudo in tres partes diuiditur, quas etiam in contextu enumerat. ſubdit demum, quòd poſt huiuſmodi corpora, quæ ſunt in ſanitatis latitudine, ægra dicuntur extra ſanitatis latitudinem, à ſaniſque diſtinguuntur ob ſenſibiles operationum læſiones concludens autem ſubdit.

Qvae igitur dolore infeſtantur, & quorum motus ſunt uitioſi, aut omnino interierūt, manifeſtam habent determinationem. Quæ verò imbecilles edunt operationes in magnis quidem diſtātijs facile diſcernuntur in paruis verò ambigua ſunt, atque idcirco in eo genere noxæ collocantur, quæ neutrius participat diſpoſitio, quam & ipſam neutram dicimus appellari, ita tamen vt horum omnium ſenſus ſit iudex, non ipſa natura rerum inſpiciatur, ne periculū ſit in dogma perpetuę paſſibilitatis incidere. 3. de temper. 4. 8 phyſ.

Omiſſis aliorum expoſitionibus, Curtius exponit, quòd quia in calce præcedentis contextus dicens, Gal. ægra à ſanis diſtingui ob ſenſiles operationum læſiones, per ęgra quoque neutra intellexit, ex conſequēti declarat quomodo ęgra, & neutra diſtinguātur, inquiens, Quę igitur dolore infeſtantur, & quorum motus ſunt uitioſi, aut omnino interierunt,

terierũt, manifeste sunt ęgra, neque de his dubium est, & per motus intelligit consueta opera, & conuersationes, à quibus quis cessans manifeste ægrotat, subdit autem, Quę verò imbecilles ędunt operationes hoc est si ex imbecillitate actionum alicuius membri, vtpote stomaci ægritudinem inquires, in magnis quidem distantijs, hoc est lęsionibus facile discernunt, quòd sunt ægra, cum id ex cõsuetorum operum quiete cognoscitur, in paruis autem distantijs, hoc est in parua lęsione sunt ambigua, neque ex toto ab operibus conquiescunt, & ob id ęgra non uidētur, neque ita valide operationes exercent, sicuti sanitatis tempore, & talia corpora enumerantur inter neutra, & neutra, vt nunc nominantur: & hęc est Gal. sententia alibi diffusius explanata, quam hoc loco explicare intēdit, ibidem namque aduersus nõnullos inuehitur, qui dies creticos negabant, siquidem putabant ipsi principium ęgritudinis reperiri non posse, quod tamen falsum est, nam quædam ægritudines manifestum habent principium, nonnullę verò valde obscurum, prius enim quàm æger decumbat patitur aut capitis dolorem, aut aliquem stomaci affectum, qui adeo augetur, vt cum febre in lecto decumbere cogitur, & tunc ex Gal. sentētia principium ægritudinis adest, nõ quidem cum huiusmodi malum patitur affectum, & adhuc sua opera exercet, licet imbecillius, tunc enim neutrum corpus dicitur, non ægrum, sed cum decumbere incipit: subdit deinde in contextu Gale. ꝙ hęc omnia sensu sunt iudicanda, neque rerum naturam inspicere opus est, alioquin periculũ esset incidere in dogma, seu decretum perpetuę passibilitatis, nempè quòd omnia corpora sint ægra, quandoquidem continuè, & à cibis, & ab aere, & aliis corpus saltim insensibiliter alteratur: & ob id cum voluerit Gal. dari motum & alterationẽ insensibilem, dicebat, Sic igitur nunquàm deficientis affectionis dogma iis vtique, qui solum id existimant, ualente demonstratione non caret, & quæ sequuntur: cuius tamen oppositum sentit Arist. Ego verò aliter expono, quòd cum Gal. in superioribus ostenderit, quomodo sana deficientia ab optima distinguantur, & ab ipsa optima constitutione, & inter se, & quomodo etiam distinguantur, quæ extra sanitatis latitudinẽ collocantur, hoc modo quasi concludens, vel colligens ex dictis infert ea, quæ sunt extra sanitatis latitudinẽ manifestam habere determinationem, quæ vero in latitudinẽ sanitatis reposita sunt, & insalubria simpliciter sunt, facile discerni, cũ operationes valde imbecilles obtinẽt, quæ vero neutra simpliciter esse ambigua, an salubria, an verò insalubria dici mereātur, cum neque operationes maxime imbecilles habeāt vt insalubria simpliciter, neque perfectas, ut salubre simpliciter: & hac

primo de dieb. crit. cap. 6.

3. de temper. 4.

8. physi.

de

de causa inquit, quod dispositio, quę neutrius contrariorum est parti ceps, in hoc genere noxę collocatur, utpote in qua est hęc ambiguitas, quam in primo libro dispositionem neutram appellari voluit. Dicit itaque in contextu. Quæ igitur dolore infestantur, hoc est non sana corpora, & quorum motus sunt uitiosi vel imperfecti, & per hæc intelligit neutra, aut omnino interierunt, ex hoc intelligit ægra, quæ à solitis operibus conquiescunt, ut superius dictum est: vel dicas, ꝙ vult tres modos læsionis operationũ, nẽpè corruptę, diminutę, & ablatę, vt sæpe Gal. testat. Quę verò imbecilles, vbi dicit in magnis, litera, gręca hẽt μεγίσταις, hoc est maximis, & melius iacet: ubi verò dicit in parnis, cõtextus græcus habet μικροτέραις hoc est paruioribus; & rectius sanè per cõparationem, vt primum vocabulum per superlatiuum, quoniam cum ait in paruioribus distantijs non intelligit de paruis absolute, sed in cõparatione ad maximas: Ex quo fit, quòd ista sint ambigua, vtpote neque salubria neque insalubria: si enim diceretur in paruis absolute posset etiam hoc intelligi de salubri vt multum, quòd in paruis distantijs operationes imbecilles obtinet, at quia cõparatiuo illo vtitur, sua fuit opinio, ut intelligeremus in paruioribus, hoc est non maximis, quę tamen absolute paruæ non sunt, vti dictum est: Et ob id rectius se habet translatio antiqua: Quod vero reliquum est ex contextu, uti superius, exponatur, subdit Galen.

Et quidem signa sanorum corporum, sed quæ insalubria, salubriaq; & neutra existunt, quantitate distantiæ differunt.

Ex superius dictis inferens, ꝙ hæc inter se quantitate distantiæ duntaxat differunt, hoc est secundum magis & minus, vt corpus valde calidum, & siccum, erit valde pilosum, si minus calidum & siccum, minus pilosum, & si adhuc minus calidum & siccum, adhuc minus pilosum cõspicietur: pariter, & de alijs dicatur, temperatũ autem in omnibus habet mediocritatem, similiter omnia alia signa reperta in valde calido & sicco, inuenientur etiam in minus calido & sicco, sed remissiora, sicut etiam lapsus est minor: ob id Gal. subdens dat regulam examinandi corpora, & ait.

Duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deinceps considerantibus vni eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen corpora veniunt: quæ enim proximiora sunt optimæ consti tutio-

tutionis salubria, quę verò ab hac longius distant, atque ad ea quæ iam ægrotãt, magis accedunt insalubria, quæ autem inter media, atque æqualiter ab vtrisq; distare videtur, neutra.

Debemus itaque considerare corpora, quę ad examen veniunt, an magis ad hunc, vel illum terminum accedant, an vero in medio posita ab vtroque æqualiter distent, ꝙ si erunt proximiora optimæ constitutioni, salubria dicentur, si verò adeo distabunt ab ea, ꝙ accedent proximè ad iam ęgrotantia, insalubria: si verò erunt media, ita vt distent, vel saltem ab vtrisque extremis æqualiter distare videantur, neutra dicentur. Declaratis signis salubris semper, & corporibus ab eo labentibus, subdit quomodo ponenda sint signa aliorum corporum inquiens.

OPTIMAE *igitur constitutionis corporis inditia explicauimus: eorũ verò, quæ ab ipsa deficiunt, totidem sunt numero genera, quæ in magis & minus secari possunt, cui autem in tres latitudines diuisa sint, corporis insalubris simpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquę duę innotescent latitudines. Generaliter igitur prius à nobis in eo, quem de optima constitutione habuimus, sermonem, specialiter autem nunc dicetur, si prius partes diuiserimus.*

Non.n. reliquę hæ duæ differunt, nisi quantitate distantię, assignatis namque signis insalubris simpliciter calidi & sicci, habebimus quoque signa neutri simpliciter calidi & sicci, siquidem cum neutrum simpliciter temperatum non sit, atque ex consequenti non habeat mediocritatem, quam seruant omnia eius inditia, signa illa obtinebit, quæcumque erunt insalubris simpliciter calidi & sicci secundum magis & minus duntaxat distincta, corporis autem multum salubris eadẽ erunt inditia cum illis temperati, ita ꝙ quantum ad signa sumpta ex substantialiter inhęrẽtibus nulla erit sensilis distinctio, quo verò ad signa spectat, quæ ex operationibus depromuntur eas non ęque perfectas habebit, item non ęque causis ægris resistet: hac igitur ratione signa talium corporum parum distabunt, subdens autem: Generaliter igitur prius hoc est, non tantum in eo libro de constitutione artis, sed superius in hoc libro (cum de signis optimæ constitutionis sermonem fecit) loquuti sumus, nunc autem, idest in hac libri parte specialiter dicetur: superius namque dixit, optimę igitur constitutionis corporum signa

sunt hæc, eorum vero quę ab ipsa deficiunt, & quæ sequuntur constituens quomodo lapsus exigui salubrium, vt multum sunt in eisdem naturis, in quibus consistit perfectio. & demum declarat, ꝙ in eisdem generibus sunt lapsus magni insalubris, & ꝙ talia corpora operationes valde imbecilles possident, quæ quidem notitia signorum insalubris simpliciter generalis esse uidetur, at nunc speciatim ponet, tum quia magis speciatim singula declarabit inditia, tum quia signa quoque partium in medium afferet, ex quibus totius temperies conflatur: ob id subdit [si prius partes diuiserimus.] vel per sermonem de optima constitutione intelligit librum de optimo corporis habitu, ubi pariter signa insalubris generaliter collocare videtur. Circa ea, quę à nobis exposita sunt, oritur ambiguitas, num temperatū plus resistat causis morbosis, quàm intemperatum. Galeni opinio habetur libello de opt. corp. habitu, dicentis quòd cum corpora dupliciter lędatur, quæ rariora causis intrinsecis magis resistant, cum in corpore contenta per poros latos facilius exhalent, exterioribus autem minus, siquidem per meatus amplos in partes intimas facilius penetrare possunt, quæ verò densiora contra se habent ob oppositas rationes, tẽperatum autẽ, quoniā in oibus seruat mediocritatẽ, ideo æque resistit, & intrinsecis atq; intrinsecis: & licet vitijs oīs non maxime resistat, sed in aliquo ab intẽperatis superetur, attamẽ ex ipsius sententia omnium est maxime eligendum corpus medium, quandoquidem nullum reperies, quod ab omnibus planè securum sit, nisi temperatum corpus: pariter dicendū est, quòd corpus calidius plus resistit frigidis occurrẽtibus, quàm temperatum, & frigidius calidis, & pariter de alijs, sed nullum nisi temperatum omnibus simul resistit, cum omnia collectiue sumuntur, at si diuisiuè loquamur, dici potest, ꝙ plus resistit intrinsecis, ex quibus ęgritudines ex humorum putredine contingere possunt, nam vt Galenus asserit eodem libro in temperato colligi non potest, neque humorum plenitudo, neque humorum prauitas: hoc etenim fieri prohibetur ex debita operationum naturalium inter se se conuenientia, tantū enim appetit, quanto potest concoquere, & quanto indiget corpus, & contentiua debito tempore continet, & expulsiua tempore conueniẽti expellit, quo fit, vt si superfluitas aliqua gignatur, à virtute valida expellatur, extrinsecis autem collectiue plus resistit, diuisiue autem nō, ut ex declaratis manifestum est: Proinde quòd alterantibus collectiue plus resistat temperatum, probari potest ex eo quòd plus distat ab extremis: clarum autem est, quòd hoc collectiue intelligendum est, non autem diuisiue, nā corpus calidus plus distat ab extremo frigido, quam tempera-

..ucna.ani mal.à 21. & seq; ad 27. temperatum, & frigidus ab ipso extremo calido. Dices Arist. multa ostendit animalia compluribus uexari posse ęgritudinibus, & tādem inquit equum, & ouem totidem fermè morbis, quot homines infestari, sed bruta intemperata rarius ęgrotant, quàm homo: ergo etiam intemperatus rarius ęgrotabit, quàm temperatus. Huic obiectioni respondeas velim, quòd ratione cōplexionis homo rarius ęgrotare deberet, sed si ita est, ꝙ bruta rarius ægrotēt (neque enim adeo brutorum curā habebimus, neque ipsorum affectiones animaduertimus) idest ob alias causas, quarum vna est, quòd cum bruta commendant instinctu naturę, homines autem quoque ex delectatione, in homine maior superfluitatum copia aceruatur: altera autem est, quoniam bruta non tam varijs cibis, vt homines, vtuntur; Accedit ad hæc, quòd homines habent intellectum, quo intelligunt & sapiunt, cogitant, discurrunt, aliasque huiuscemodi actiones exercent, ex quibus spiritus distrahuntur; quo fit, vt non adeo rectè cibos concoquant, cum præsertim magnis quoque animi accidentibus vexentur. Secundo dices, Gale. asserit

8. meth. 8. pręparata ad febres primo esse corpora calida, & sicca, secundo calida & humida, tertio calida tantum, quarto sicca tantum, quinto temperata, & post hæc alia quatuor tanquam ad febres minus apta reponit, quædam igitur intemperata difficilius febricitant, quàm tēperata, cuius tamen oppositū libello pręcitato de bono corp. hab. sensit Galen. Huic quoque obiecto dicendum est, quòd Gal. tunc reprobat medicos illos triduanos, qui ieiunium in febribus per tres dies absque distinctione, nullaque habita ratione ægritudinis, cōplexionisvè iniungunt, dicens, quòd corpora calida, & sicca ex causis extrinsecis facilius diariam incurrunt, quę si per triduum ieiunare cogantur, ocissime diaria in acutam mutatur, post hæc sunt calida & humida, & quæ sequuntur corpora: loquebatur autem de diaria, quę non est humoralis, sed in spiritibus ex causa extrinseca conflata: vnde de quatuor alijs subdens dicebat, quòd quatuor, quæ reliquæ sunt intemperies, neque facile febribus occasione iam dictarum causarum patent, neque diaria tentatæ, si inediam tolerant, in plurium dierum febres transeunt: subdit quoque quòd in his præsertim frigidis, & humidis, si sint humores citra corruptelam, ex ieiunio potius adiuuantur. Tertio adhuc dices, si temperatus fiat apoplecticus, & similiter frigidus, citius suffocabitur temperatus, quoniam calidior est, propter quod maiori indiget euentatione. Dicendum est, ꝙ aliud quidē est, dicere magis resistere, ne fiat ægritudo,

6. coli. 1. aliud autem cum iam facta est, minus lædi, primum quidem verum est, at secundum haudquaquam. Quarto adhuc instabis, Auerr. inquit, ꝙ

accide

accidere potest duos reperiri vnius, eiusdemque temperatæ complexionis æqualiter, qui eodem vtantur regimine, vnus tamen meliorem finem, quoad ex sui natura potest, consequetur, in alio autem praui generabuntur humores, qui illi tandem mortem inducent: ergo in temperato febris ex prauis humoribus fieri potest, tuncque causis ægris tẽperatum, quàm intemperatum minus resistet. Satisfaciendum huic instantiæ opinor, quòd in indiuiduis triplices virtutes reperiũtur, quoad propositum attinet, quædam enim necessariò formam specificã cõsequitur, vt est ea in magnete, qua ferrum attrahitur, quæque in omni indiuiduo reperitur, altera autem temperie insequitur, vtpote facile irasci, colericam complexionem, quæ in omnibus eius complexionis indiuiduis existit, & tertia materiæ pręparationem concomitatur, quę ita in vno adest, quòd in alio indiuiduo non reperitur: Vnde ex Auer. sententia has ignoramus proprietates, quoniam propterea quòd infinita sunt, signa non habemus, quibus eas dignoscamus, & hæ proprietates, siue pręparationes varietatũ in indiuiduis repertarum causę sunt, contingit autem nonnunquam, quòd talis vtique proprietas adeo aduersetur proprietati complexionem insequenti, qua homo longæ vitę esse debebat, quòd erit oppositum. Verum dicit Auer. quoniam hoc ratò euenit, ob id ferè adnihilatur, qua de rę non corrumpitur ars nobilissima, & per materiæ pręparationes intelligendum est, multarum formarum in materia præcessiones, ex qua gignitur homo, sine quarum præcessione homo generari non posset, vti manifestum est, quinimmo idem asserit, quòd totum hoc est, quoniam in homine multę indiuiduorum vel compositionum species offenduntur, postremum namq; compositum est, & ob hoc occultatio varietatis proprietatum prouenit, quæ in naturis & moralitatibus repeiuntur, quamuis in sensibilibus particularibus indiuiduorum manifestis quoad nos communicẽt: patet itaque quòd hoc rarissime contingit. Præterea quinto obijcies ex Arist. 5. problem. libro, vbi quęrit propter quod commensurata corpora, & sæpius labantur, & facilius permutentur, & respondens dicit, quòd cum corpus sit totum æquale, alterata vna parte totum condolet, incommensurabile autem contra se habet. Quare commensurata, & sæpius, & facilius, incommensurata & rarius & difficilius. Respondent quidam, quòd Arist. intelligit per commensurata corpora vniformia, dato quòd sint intemperata, sed intemperantia ęqualis est, vtpote cal. & sic. per omnes partes, per incommensurata autem intelligit ea corpora, quæ partes disformes habent, vt cor calidum, hepar verò frigidum: Et hoc videntur ostendere verba solutionis, cum ait, quòd incõ- probl. 22.

G mensura-

mensurabile rarius, & difficilius ægrotat, quoniam equale non est, & ideo alteratio vnius partis non facile toti potest communicari, secus autem se habet in commensurato. Reprobat hanc Curtius responsionem, inquiens, videri, quòd intemperata habentia inæqualem intemperiem facilius ægrotent intemperatis temperiem æqualem obtinentibus, vt ex Gal. colligitur. Ob id respondet ipse Curtius, quòd differentia inter Galenum, & Aristo. est, quoniam Gal. sentit neutralitatem nõ esse egritudinem, quam tamen esse morbum voluit: Arist. item q cum temperatum verè sit in medio, facile alteratur à quacumque causa, siue cali. siue frig. collectiue, non autem diuisiue, sed alteratione, que nõ est ægritudo; alteratione autem, que est egritudo, non alteratur, nisi causa validior sit, vt intemperatum corpus, præ ertim si collectiue intelligatur, & quoniam Arist. neutralitatem esse ægritudinem voluit, ob id dixit ipse problema dissoluens commensurata sępius, & facilius, incommensurata verò & rarius, & difficilius alterari. Verum hæc responsio habet instantias, quoniam ratio tacta ab Arist. cogit, quòd non solum leui, sed magna alteratione corpora illa agitentur: item sequeretur saltim, quòd vt plurimum, vel sępe talia corpora præter naturã disposita essent: adhæc ex Gale. libello de opt. corp. habitu tale corpus difficile alteratur, quoniam plurimum ab extremis recedit, ergò respõsio constare non potest. Ego autem priorem magis comprobo responsionem, quam & tutius defendi posse existimo, & ad Gale. dicerem, q ipse non dicit habentia temperiem inequalem facilius egrotare, quàm que equalem habent intemperiem, sed de vtrisque loquens, ait, Atque eorum quidem, quæ similem habẽt intemperantiam, ea pessima sunt, quæ has validas habent, ac potissimum frigidas, & siccas, deinde de inęqualibus subdit, Nam maxime quidem ea morbis patent, quorũ principes maxime partes contrarijs temperamentis sint affectę. At si dicas, quòd habetur saltim esse æque facilia ad ægritudinem, vt ex modo loquendi Gal. palàm est, huic respondebo, quòd Ga. in vniuersum de omnibus ægritudinibus loquitur, Aristo. autem de his solum, quę à causis externis efficiuntur, vt manifestum est. Verum quod vrget aduersus hanc responsionem, quòd, s. Arist. intelligat de vere tẽperatis est, quoniam Arist. eodem vocabulo vtitur, quo & Gal. cum ait, καὶ τὰ σύμμετρα τῷ σώματι, &c. atque eo magis cum optima sanitas in latitudine sanitatis à Galeno distincte cõtineatur, nam licet Trusianus velit, q non sit in latitudine sanitatis, quoniam testatur Galenus, quòd partes latitudinis non paruam quoque latitudinem obtinent (quod. n. est optimũ, vno tantum modo dicitur) nam propè huius cap. finem dicit, Eorum,

6. de tuen. san. non lõge a princ.

quę

quę deficiunt, tot sunt genera signorum, quæ in magis & minus secari possunt, quot sunt genera corporum, & cum genera corporũ tria sint, ergo & totidem signa, item subdat idem Trus. quòd hæc sanitas nõ est in rerum natura, quòd si daretur, in latitudine sanitatis absolute collocaretur, at nõ in ea à Galeno diuisa, essetque in medio extremorum, vt punctus ab extremis ęque distans, attamen falsum est, quòd hęc sanitas cuius signa hic docet Gal. haudquaquam reperiatur, neque dicendum est Gal. statuisse signa sanitatis, quæ reperiri nõ potest, vel si potest ictu oculi pertransiuit, cum medicus sit artifex sensitiuus. Igitur dicendum esse arbitror, quòd talis sanitas datur, habetq; latitudinem, & est optima quoad sensum, de qua libello de bono corp. hab. mentionem fecit: non est autem ita assidua, sed per longa interualla temporum efficitur, de illa verò quę ex parte rei exquisitissima est, Gal. verba fecit 1. de tuc. san. quandoquidem hęc nunquam fuit, vel ictu oculi pertransiuit: patet itaque quomodo vtraque in sanitatis latitudine reconditur, altera quidem vt punctus, altera verò quandam in se latitudinem obtinens. Ad Gal. autem in calce huius capitis dicerem: quòd tota sanitatis latitudo in tres partes diuiditur, prima quidem est salubrium semper, & multum, secunda autem neutrorum semper, & multum, & tertia insalubrium semper, & multum: pariter & latitudo sanitatis deficientis in totidem partes distinguitur, prima siquidem est salubrium, sed vt multum tantum, reliquę verò duæ vt superius dictum est: Et hæc est vera Galeni sententia. Veruntamen ne scrupus quis derelinquatur ob propositam instãtiam dicamus breuibus, quòd corpora, de quibus loquitur Arist. non sunt ea, quę Gal. temperata nuncupat. Gal. namque hæc propriè eucrata nominat: at Aristo. illa symmetra nuncupauit, hoc est commensurata, quę temperata, & intemperata esse possunt: Quo fit, vt magis veterem comprobem translationem, quàm nouam: quærit. n. Arist. propter quid corpora commensurata sępius laborant (non autem temperata, vt noua ait translatio) & facilius permutantur, seu curantur, & respondens inquit, quòd eadem est causa vtriusque, cum. n. commensuratum æquale sit in omnibus. s. corporis partibus, si quæpiam illius commensurati corporis laborarit, totum etiam condolebit, quod quidem assimetris, hoc est, incommensuratis corporibus nõ ita accidit, in quibus cum inęquales sint partes, vtpote aliæ quidem calidę, alię verò frigidæ, si vna pars infestetur, non ita facile totum confestim afficietur. Eadem pariter de causa hoc vtique corpus facile curatur: nam cum huic toti passio communicetur, & expãdatur, passio quoque hæc imbecillior est, atque ob id etiam facilius ammouetur, at in

corporibus incommensuratis, ac dissimilibus, quoniam affectio toti non ita communicatur, neque expanditur, sed vnita remanet, ex consequenti validior est, & difficilius ammouetur: atque hæc, meo quidem iudicio, est vera Arist. sententia, & ad instantiã dissolutio. Oritur quin etiam dubium ob ea, quæ dicta superius sunt, num complexio primo sit simplicium, compositio organicorum, & vnitas cõmunis vtrisque. De vnitate quidem aliàs iam dictum est, A uer. autem probat, ꝙ quantitas non primo conuenit organicis, nam pars organica excedit in quãtitate, quoniam vna vel plures simplices eam constituentes excedũt in quantitate, ergo illud vitium primo est simplicium, & earum ratione secundario compositorum, sicuti quoque est complexio: Respondeo, ꝙ licet quantitas organi sit ratione simplicium, quia tamen magnitudo excedens primo, & immediate organi operationem offendit, ob id dicimus, ꝙ quantitas primo organicis competit, quod quidem de temperatura dici non potest, siquidem ea primo simplicia lædũtur, & eorum ratione organica: Argumentum igitur Auerr. aduersus medicos haud difficile soluitur, vt & dubium illud, quod ab eodem num vnitas sit communis vtrisque: aduersus etiam medicos agitatur. Proinde circa contextus hucusque expositos videtur, quòd optime salubre, & ægrum non sint termini maximè distantes, nam si corpus optime salubre in aliquam leuem incurrat ægritudinem, vtpote febrem diariam, non videtur, quòd ab optima sanitate magis distet, quàm insalubre simpliciter. Dicendum est, quòd si optime sanum morbo calido ægrotare debet, opus est, vt calidius efficiatur, quàm insalubre simpliciter, quod per calidum labitur: & ita oportet, quòd totam latitudinẽ caliditatis inuentæ in latitudine sanitatis pertranseat: quo fit, vt temperatus æger plus distet ab optima sanitate, quàm simpliciter insalubre: Vnde est adnotandum, ꝙ cum temperatũ incidit in ægritudinem, priusquã fiat egrum, neutrum efficitur, quod quidem neutrũ pertrãsit particulares multos lapsus preter naturam pluribus lapsibus naturalibus proportione respondentes, qui sanè lapsus præter naturam erãt neutralitates vt nunc: & hac quidem ratione contingit, ꝙ temperatũ non ægrotat, nisi aliquã excedens causa præstò sit, à parua namque causa fieri non potest, nisi neutrum: & hac ratione etiam contingit, ꝙ cum ægrotat, illa quidem egritudo non nisi ex magnitudine causæ periculosa sit, vt Galenus quoque super aphorismum ita incipientem In morbis minus periclitantur, quorum naturæ &c. aduersus Dioclẽ asserit. Insuper dubium est, quoniã videtur Galenum potius debuisse ponere signa partiũ salubriũ semper, ꝙ insalubris semper, nam vt ait

2. colli. 5.

2. coll. ca. deun. itat.

2. parti. Apho. 34.

Gal. temperata complexio est, vt regula omnium aliarum, ita φ eius ratione aliæ dicuntur tales, vel tales, item rectum est iudex sui & obliqui. Respondet Trus. quòd Gal. tacuit signa partium huiusce corporis, quoniam vel nunquàm vel rarò huiusmodi corpus visitur: Verũ hac eadem ratione debebat etiam tacere illa, quæ in genere declarauerat: item ex Gal. libello de opt. corporis habitu iam declaratum est dari huiuscemodi corpus: quare responsio ipsius vana est. Curtius autem alio modo respondet, quòd cum Gal. libello de opt. cor. habi. dicat, salubre semper non reperiri, nisi per lõga temporum interualla, uoluit tradere signa speciatim partium, eorum scilicet corporum, quę sępius generantur, & sub sensu cadunt, quoniam medicus artifex est sensitiuus. Ego verò rectius dicerem, quòd Gal. infra signa tradit temperati cerebri, dicens, quòd homo tali cerebri adeptus temperie omnia obtinet moderate, atque ea, quæ immoderate in temperatis reperiuntur propè capitis finem, cum ait, communis hæc ratio statuatur in omnibus partibus, quorum intemperaturis vniuersis indicia sumus traditurí. Qua de re cum Gal. signa partium insalubris semper tradat, ponit quoque signa partium salubris semper, quòd scilicet omnia in temperato sint moderata.

1. & 2. de temper.

Cap. 13.

Quot sunt differentiæ partium. Cap. 9.

SVNT verò earum quatuor vniuersæ differentiæ, quoniam nonnullæ earum principia quædam existunt, aliquæ verò ab ipsis originem habent, aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, neque aliunde gubernantur, cum insitas habeant à natura potentias, à quibus reguntur: quædam verò sunt, quæ insitas simul & aliunde habent. Principia igitur sunt cerebrum, cor, hepar, testiculi: ab his verò ortum habent, atque eisdem subministrãt, nerui quidem & spinalis medulla cerebro, cordi uerò arteriæ, hepati uenæ, ipsa uerò seminaria uasa testiculis. Quæ autem à seipsis gubernantur, sunt cartilago, os, copula seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Reliquæ uerò partes, cum unà cum istis habeant ex seipsis regimen, arterijs, neruis, & uenis insuper eguerunt.

1. 3. 2. de temper. ONENS Gal. diuisionem partium, quam supra promi serat, hoc capite quadruplicem esse corporis humani partium differentiam ostendit, siquidem partium nonnullæ sunt principia, quædam ortę à principibus, eisque familiares, aliæ neque principes, neque ulli dominantur, neque aliunde gubernantur, sed innatam hēnt potentiam, qua reguntur, & ex seipsis gubernantur, hoc est potentiam innatam duntaxat, non influentem: & postremò aliæ sunt, quæ virtutem innatam habent, & aliunde quoque manentem siue influentem: qua quidem diuisione posita exempla statim subiecit, quæ in cõtextu clara sunt. Animaduertendum autem est, ob ea quę dicit Gale. φ Cap. 13. Haly, & communis fermè medicorum scola comparant principia, & orta radicibus, trunco, & ramis: asserunt namque principia radices esse, nucham autem, & aortam, & chylim, & uasa seminaria trucos, nerr1.6. de us. part.2. uos uerò & arterias, ac uenas alias, & alia vasa, ramos, quod forte dicunt, hac ratione, cum Gal. alibi dicat, spinalem medullam, aortam, & chylim esse, vt stipites, & truncos, neruos autem, & alias arterias, & venas, ramulos, uelit quoque intelligere principia radices esse: Quod in principio. quidem Gal. non dicit, neque intelligere voluit, quinimmò libro de disse. uen. & art. similitudinē ponens ex Hip. placitis decerptam, quā & posteriores Anathomici sunt insequuti, dicebat, vt in arbore est truncus in parte inferiori plures in radices, in parte autem superiori in plures ramos diuisus, ita & uena caua truncus est in plures ramos distinctus, quę uero in intestina, & uentrem deferuntur, uenę proportione radicibus respondent, eadem quoque ratione arteriæ, quarum omnium origo est à corde, quę ex illis sparsa ramorum serie pulmones petunt, radicum imaginem pręseferunt, aortam verò caudicis in arbore proportionem subdit: manifestum igitur est ex his, membra principalia radices non esse, ut illorum opinio asseri t: item Galenus aliam ponit similitudinem his consimilibus verbis dicens, gubernant animal, ut in lib. de Hippo. & Plat. dogm. est mostratum, tres diuersi inter 9. met. 10. se generis facultates toti corpori ex suo veluti fonte quodam quæque distributæ, eas Plato animas vocat propriam cuiusque substātiam inueniens, est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac stirpibus communis, quæ iecur veluti pro fonte habet, canales verò ab hoc in totum corpus sparsos ipsas venas: altera est, quæ non modo vt stirpibus, aut vita præditis, sed & animalibus nobis est insita, hæc sedem in corde habet ipso quoque insiti caloris ceu fonte quodam, ab hoc canales arteriæ sunt: tertia ratiocinatrix in cerebro domi

 cilium

cilium habet, ea voluntariis actionibus unà cum sensibus præsidet, utitur & hæc particulis seu canalibus nempè neruis sensum & motum per hos in totum animal transmittens: hęc Galenus. Quibus quidem verbis manifestum est, quomodo hęc membra, & orta arbori & fonti assimilari debeant. Insuper Haly & communis opinio sustinent, quod à cerebro ad vniuersum corpus vis sensitiua, & motiua per neruos mittitur, spiritus autem est huiusce virtutis vehiculum, quę in spiritu recipitur, vt videtur sensisse Aui. quod quidem forte dixerunt, moti authoritate Gal. vbi dicit, quod oculorum nerui concaui necessariò fuere, vt spiritus substantialiter per ipsos transiret, cęteri autem haudquaquam sunt concaui, ne per corpus diuisi, & à suo fundamento remoti leuiter rumperentur, vel quia tactu spiritus quantitas sensui & motui voluntario quanta visui, necessaria non est: item Galen. loquens de neruis oculorum ait, & sola secundum rationem hęc germinatio sensibilem habet portum, cum sola plurimum continet spiritum animalem, ergo & alii quoque spiritus animalis aliquid continet: oppositum tamen habet Gal. vbi ait, Animalis spiritus in cerebri ventriculis existēs sensum & voluntarium mandat motum, virtus enim ipsius per neruos penetrat ad cętera membra, essentia verò in proprio permanet loco, vt sol totum aerem illuminat, ipse tamen in vno stat loco, sed ad oculos non solum virtus visibilis, sed ipse quoque spiritus essentialiter dirigitur: item alibi ait Gal. à cerebro in neruos facultas sine substantia diffunditur, ut à sole splendor, & vt deleteria pharmaca in paruissima quantitate totum alterant corpus: quod quidem sępius cōprobat experimentū, nam in quibus crura sunt resoluta, facultas quędam sine substantia descendere prohibetur ob spinę inflammationē, in quibus verò meatus à cerebro ad oculos obstructus est, vis cum substantia descendere prohibetur, sed cum sana sunt membra, animalibus instrumentis vis à principe parte, ut lumen à Sole defluit: cur verò hæc in his neruis varietas adsit, responsio colligitur ex Gal. nam is mouens dubitationem an sicut per neruos visiuos spiritus transmeat, eundem in modum in reliquis efficiatur, respondet id in fibris tenuissimis fieri non posse: Deinde statim iterum dubitat dicens, si vnus neruus sine foramine facultatem admittit, ergò & reliqui, quod si ita est, cur in exortu spinalis medullæ ita patens, vt in neruis visorijs, meatus conspicitur? respondet Gal. [Quoniā imbecilla cū sit virtutum traductio ad continua, pręcipuè, cum vel maiora paulò fuerint, vel duriora, quę recipiunt, vel vehementiori aliqua alteratione indigeant, si subtilioris substantię quadantenus cum violentia, & ictu immissio fieret, augeri

1. primi doct. 6. c. 4

2. part. de ocu. 5.

8. de us. par. 6.

eadē part. de ocu. 5.

1. de sem.

1. de lo. af. fe. 6.

eodē lib. Ca. vltimo, & 4. de acci. & mor. 5.

7. de dog. Hippo. & Plat.

geri alteratio ita posse videbatur, dictum est enim eam, quę à plerisq; virtutis diffusio nuncupatur, alterationis esse traductionem, id quod in aere etiam à solari splendore fieri non dubitamus: Eodem igitur modo verisimile est spiritum, qui ad oculos fertur primo in cursu cũ ambiente aere vniri, atque ipsum contactum ad naturę suę proprietatem alterare, atque immutare, non tamen vlterius, latiusque extendi.] Præterea Medici quoque sequentes Haly dicunt, ꝙ à corde transmittitur virtus vitalis, mediante spiritu quę demum ad omnes corporis partes diffunditur. Quorum vtrumque falsum est, Galenus namq; dicebat, ꝙ & venena, & alexipharmaca totum corpus alterant, non sanè, ꝙ substantia ipsorum per totum penetret corpus, neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere, sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Ex his itaque palàm est, ꝙ spiritus vitalis non est vehiculũ virtutis à corde. Quod vero virtus vitalis ad solas arterias transmittatur, ex Galen. colligitur, vbi epilogat quæ demonstrauerat in lib. de dogm. Hippo. & Plat. nempè cerebrum esse neruorũ, & spinalis medullę principium, cor arteriarũ, hepar vero venarum, item ꝙ nerui a cerebro animalem, arteriæ vero à corde pulsatilem, & venæ ab hepate naturalem virtutem desumunt: & subdit, ꝙ neruorum vtilitas est virtutem sensus & motus à principio in partes transmittere, arteriarum vero eam, quæ secundum naturam caliditatem & animalem spiritum custodire, similiter etiam alibi ait, talem virtutem ad arterias transmitti: Quod clarum est, cum alię partes non pulsent, sed solę arteriæ: ergo virtus illa a corde nisi arterijs communicatur: cuius quidem ratio est, nam solæ arteriæ oriuntur à corde, ꝙ si etiam alijs virtus ipsa communicaretur, iuxta Galeni sententiam dicendum utique esset, ꝙ & ipsæ à corde orirentur, & pulsarent: & ob id Gal. dicebat, Nec te lateat uenas si originem a corde traherent, pulsum habituras fuisse: & contra Erasistratum, quẽ prius laudauerat, ꝙ uoluerit arterias habere motũ a corde, subdit, Qui tamẽ nõ recte postea motionis ortũ exposuit, neq; .n. utris instar inflati ita à corde spiritum exprimente replentur arteriæ, sed quia cordi coniunctę sunt, ex eoque originem habent, ideo eiusdem facultatis cum toto uiscere participes efficiũtur: quod & paulò superius dixerat Gal. Ex quibus etiã Galeni placitis colligitur, quòd spiritus vitalis arteriis uirtutem non defert: Quòd clarius quoque ab eodem habetur aduersus eundem Erasistratum, cum enim dixisset superius, quòd idem uidetur con-

[Margin notes: 1. de sem. | 2. part. de ocu. 5. | 8. de ul. part. 6. | 1. de us. part. 16. | de ocu. 5. | 1. de sem. | 1. de lo. af. | 1. de sem. | 6. de dog. Hippo. & Plat. | de acci. & mor. 4 | 7. de dog. Hippo. & Plat.]

contingere, & neruo, & aeri, sicut enim statim remoto illustrante remouetur fulgor ex aere, quoniam æquabili indiget continuitate, & assidua, & recenti informatione, ita & si neruum præcidas, tota ea pars, quæ à continuitate cerebri fuerit separata, confestim sensum, & motũ deperdit: Subdit postea, eadem natura in arteriis cernitur, nam & ipsæ perinde, ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusę pulsu omni, micationeque orbantur; non quia vt Erasistratus opinatur spiritu à corde immisso priuentur: hoc enim fieri nullo modo posse, & alibi à nobis demonstratum est, & nunc etiam ne aliquid prætermissum esse uideatur, postmodum demonstrabimus: Sed id propterea efficitur, quia tunicas cum cordis corpore connexas habent, ab eoque uim influentẽ assidue suscipiunt. Ad hęc dicunt etiam medici Haly sequuti, quòd ab hepate ad venas, & alias partes mittitur uis naturalis; cuius uehiculum est naturalis spiritus à vitali distinctus, atque animali. Primum quidẽ eorum dictũ, vtpote quòd hęc uis sanguificatiua ab hepate uenis communicetur, est Galeni placitum dicẽtis naturam fecisse venas non perducentes solum nutrimentum ex ventre, sed & vnà attrahentes, & hepati præparantes modo hepati simillimo, quippe quę eidem natura similes sunt, & primam germinationem ex illo faciunt, ipsum autem hepar postquàm id nutrimentum accepit à famulantibus iam præparatũ, & habens subfigurationem quãdam, & rudem, obscuramque speciem sanguinis superaddit ei perfectum ornatum ad sanguinis certi generationem. At secundum eorum dictum, nempè quòd vis naturalis ad alias partes etiam mittatur falsum est, sed quòd omnes corporis partes naturales habeant virtutes sibi connatas, ex Galeno colligitur, vbi dicit, naturalia instrumenta ab animalibus differre, quoniam naturalia vim habent eis innatam, animalia verò eam habent à principe parte defluentem, vt lumẽ à sole, & ob id subdit. Proinde si permanens fuisset ipsorum essentia, neque venis, neque arteriis indiguisset, verum quia nutrimento ęgent, seruarique oporteat intimius caloris temperiem, hanc ob causam & venis indigebant, & arteriis: Et paucis interpositis verbis subdit adhuc, quòd solis animalibus instrumentis euenit, ut eorum actio pereat eis haudquaquam affectis, quòd quidem naturalibus accidere non solet, quę semper primario affectu laborant, cum eorum actio ląeditur. Cæterum de spiritu naturali dubium est apud Galenum, an detur, & ob id cum dixit de spiritu animali clare habere cerebrum pro fonte, & hoc demonstrasse, de vitali autem, quod non ęque euidens demonstratio erat, sed non esse alienum à ratione existimare eum contineri in corde, & arteriis, dubie loquens subdit, Quòd si aliquis

1. de usu part.16. 6. de dog. Hippoc. & Plat. 4. de usu par.2. & 3.

4. de usu part. 7. & li. de pot. nat.

12. met. 5.

quis quoque naturalis spiritus est, utique is quoque in iocinore, & venis cõtinebitur. Cur autem dubie loquutus sit Gal. ratio ab eodem colligitur, ubi ait, quòd cum natura diutius manere materias alicubi uoluit, ibi transitum ad id, quod vltra est, ipsis difficilem operatur, ut fecit in intestinis, rethe mirabili, testibus, & mamis, at non videmus tale quod fecisse pro spiritus naturalis generatione, quinimmo ex ipsius placitis ad partes simas hepatis tãtum duę paruę arterię perueniunt ad refrigerationem duntaxat famulantes, neque indigentes sanguinẽ transumere, neque uitalem spiritum hepati multũ pręberer. Et fortè natura non fecit spiritum naturalem à vitali distinctum, quoniam satis fuit vt humores in venis existentes flabellarentur, & ex motu arteriarum conseruarentur, quę sanè vnà cum venis per corpus disseminantur, inter quas & arterias sunt transitus, per quos vsus non modicus ex respiratione, & pulsibus venis communicatur, vt idem Gal. consentit. Quòd autem spiritus naturalis vel non detur, uel dubium sit, nũ detur, videtur quoque eiusdem fuisse sententiæ Aue. ubi habet, quòd spiritus duo sunt, spiritus nempè apparens in corde, & spiritus apparẽs in cerebro, sed spiritus in hepate non apparet per viam sensus; & ob id alibi meminit quoque solum de duobus spiritibus, vitali scilicet, & animali, nulla de naturali mentione facta. Porrò quòd vasa seminaria (vt Gal. inquit in contextu) testibus subministrent, diffuse ab eodem vbique demonstratur, dicente, ꝙ à testibus transmittitur vna virtus sine substantia, à qua fœmina fœmineitatem (vt hoc vtar vocabulo) & masculineitatem suscipit: quare fit, vt fœmina excisis testibus mari castrato similis euadat, cum enim omnes partes in alijs conueniant, ablata ea facultate, qua hic mas, illa fœmina dicebatur, in vtrisque idem remansit, perinde ac si a principio neque mas, neque fœmina vterque eorum fuisset, sed tertium quoddam, quod ab utrisque quidem differret, neutrum tamen eorum esset. His testibus subministrant uasa seminaria, quæ duplicia sunt, præparatoria scilicet, a quibus testes sanguinẽ dealbatum attrahunt, & eum in semen commutant, & delatoria, quę in coitu semen ad virgę canale deferunt. Aristo. tamen fuit opinio testes ad generationem seminis nihil confer re, sed factos esse a natura ob melius; adiecti enim eo modo pendent, quo ponderatextrices teli annectunt, his enim detractis intro se meatus retrahũt, quo fit, ne exesctà generare possint, nam nisi ita retraherentur, generare possent, & narrat historiam de tauro, qui post castrationem coiuit, vaccamque impleuit: reddit autem causam, cur quibus testes execti sunt, effœminentur, dicens, quòd est, quoniam remouetur tentio eius

4. de usu par. 13.

6. de usu par. 17.

2. colli. 14.

2. collig. 7

4. de usu par. & primo de se. penult.

1. de gene. ani. 4

prin-

principii cordis nimirum, a quo venæ oriuntur, quo principio laxato robur ab eo prouenienς amittitur, mutatio namque in principio, tametsi magnitudine sit parua, attamen facultate magna est. Veruntamẽ hæc Arist. sententia a Galeno satis diffuse reprobatur, vt nos fortasse aliàs monstrabimus in eo libro, quem Apologiam pro Galeno inscribere statuimus. Subiecit deinceps Galenus in contextu exempla earũ partium, quæ virtutem innatam tantum possident, & hæc sunt septẽ hoc in loco ab ipso enumerata, Cartilago scilicet, os, copula, seu ligamentum, membrana, adeps, adenes, & caro simplex, siquidem a seipsis gubernantur. Pro intelligentia autem horum est adnotanda Galeni sententia. Quòd quãuis nerui in totum corpus ferantur, non tamen implantantur in ossa, cartilagines, ligamenta & adipem, neque in omnes adenes, quæ sunt vt firmamentum fissionis vasorum, & ad replendas vacuitates. Quòd aut ossa non indiguerint neruis, ostendit Galenus, quoniam substantia ossium passim quidem veluti firmamentum, & sedes alijs submissa est, passim autem veluti propugnaculum quoddam, & murus, ideo superfluus erat ossibus aliquis sensus, & voluntarius motus, doluissent enim quod congruum non erat. Cartilagines autem cum subiungant, sublinentque quasdam ossium particulas, vtaturque eis aliquando natura tanquam cedentibus moderate corporibus, læuioris gratia, vt in articulis vtrumque sensum & motũ habere decens non erat. pariter & copulis neutro horum opus fuit, quæ veluti cordę ossa inter se seligant. Neque adeps neruis indiguit, cũ instar olei crassi appositus sit membranosis, & neruosis particulis. Constat igitur ex his, quòd quinque sunt in corpore partes, quæ sensu sunt destitutæ, à Galeno descriptæ, nempè os, cartilago, copula, adeps, & adenes, seu glandosæ carnes, quæ cum non sint à natura genitæ, vt vtiles generent humiditates, sensu & motu pariter caruerunt, siquidem eis haudquaquam indigebant. Insuper id quoque memoriæ repetendũ est, à Galeno explicatum, naturalia instrumenta ab animalibus distingui, quoniam naturalia facultatem innatam suæ actionis habent, animalia autem eam recipiunt à principe parte, quæ per neruos transmittitur. Quare sicuti magneti innata facultas est ferrum attrahendi, ita & omnia naturalia instrumenta vim habent, qua seipsas regunt, actionemque suam perficiunt. Et ob id subdit, quòd si eorum substãtia permanens fuisset, neque arteriis, neque venis indiguissent, sed venis indiguerunt, quoniam egent nutrimento, arteriis verò, propterea quòd temperies innati caloris seruari opus erat: manifestũ igitur ex his est, quòd huiusmodi partes virtutem innatam tantum habent, qua seipsas

5. de gene. ani. 7.

1. de temper.

16. de usu par. 2.

1. de lo. af. ultimo.

sas regunt, licet enim per venas nutrimentum suscipiant, non tamen virtutem aliquam: similiter licet arteriis indigeant, nõ vt virtutem vitalem à corde suscipiant, quam cordi tantummodo, & arteriis inesse diximus, sed vt calor arteriarum motu conseruetur, quę planè partes non ęque venas habent, & arterias, cum eis æque non egeant; vnde dicebat Galenus, Naturam omnibus particulis summa cum iustitia venas distribuisse, cum enim particulæ corporis tantò egeant nutrimento, quod sit ęquale ei, quod defluit, propter quod eo indigent alimento, ad eas partes natura misit maiores, & plures venas, à quibus maior defluxus efficitur. Et quoniam à calidis & humidis partibus, & quę frequenter mouentur, maximus fit defluxus: à frigidis verò & duris & deseruientibus moderatis actionibus minimus est defluxus, ideo pulmoni, cui omnia insunt maximum effluxum efficientia (est enim molissimus, validissimus, & in continuo motu) maximam tribuit venam cordi implantatã, ossibus autem, vtpote frigidis, duris, & plurimo vitæ tẽpore quiescentibus, cum eorum substãtia sit difficulter solubilis, adeo paruas venas condonauit, vt non manifeste appareant, tametsi animal magnum sit. Quod itidem de aliis particulis, cartilagine, s. & copula dicendum est, iuxta nãque necessitatem ad eas particulas maiores minores vè mittuntur arterię: Qua de re palàm est, ꝙ huiusmodi particulæ virtutem innatam tantum habent, cum non aliunde aliam suscipiant. Dices, Gal. præter ea quinque enumerat quoque membranam, & carnem simplicem, quę quidem duo præsenti in loco innatam tantũ habere virtutem inquit: attamen alibi de his nullam facit mentionẽ. Respondet Curtius, ꝙ Gale. de his solum meminisse voluit quæ secundũ se tota non sentiunt, sed quædam membranæ, ad quas perueniunt nerui, sentiunt, quædam verò non sentiunt, ad quas nerui non deriuant: pariter de carne dicendum est, ꝙ est aliqua, quæ sentit, ad quam nerui perueniunt, quædam verò, ad quam nerui non deriuant, minime sentit. Circa quod aduertendum quoque est, quòd caro duplex est, altera quæ ab omnibus caro appellatur, quę semper est pars musculi, & altera quę est substantia visceris vniuscuiusque, & pręsertim iocinoris, pulmonis, renum, & lienis, quę ab Erasistrato dicitur Parenchyma, pauci eam carnem appellant, quę verò in intestinis, ventriculo, stomaco, & vtero, & aliis id genus sine nomine relinquũtur: per carnem igitur intelligendum est non propriam, sed substantiam ipsius visceris, ideo dicebat Curtius manifestum est, ꝙ caro hepatis intima non sentit, sed ea duntaxat sensum præbet, quæ est in superficie paniculum hepatis contangens, ad quem paruulus neruus peruenit: etenim hepar erat principium

5. de gene. ani. 7.

16. de us. par. ulti.

16. de us. par. 2.

2. de temp. 3. & 10. met. vlt.

cipium

cipium virtutis sanguifactiuæ, & tales sibi & venis commisse actiones
erant, quales etiam plantis, ideo magno non indiguit neruo, indiguit
autẽ neruo, vt aliis principiis copularetur: quod satis libris de dogm.
Hipp. & Plat. ex intentione Platonis ab ipso Galeno diffuse declaratũ
fuit, vel pro nunc (inquit ipse) dicamus, id à natura factum esse, vt om
nino non esset insensile, & à plantis distaret, quorum nullus est sensus,
etenim perpeti debebat & phlegmonas, & suppurationes, & alia id ge
nus: Quod etiam de pulmonis substantia dicendum est, Gale. namque 4. de lo. 16.
ait a sexto pari neruorum duos tenues neruos ad membranam pulmõ
nis extrinsecam mitti, qui per eius profunditatem haudquaquam extẽ-
duntur. Hoc itidem sentit Gale. de splene, hepate, & corde, nempè quod 6. de vs. pa. 18.
hæc membra neruis prædita sint, quo à plantis distinguerentur, qui ta-
men nerui exigui fuere, quoniam sensus & motus non erant. Ex his igi
tur patet, quod aliqua caro sentit, quędam verò haudquaquã. Verum hęc
responsio Curtij manifestam habet instãtiam; eadem nãque ratione de
carne glandosa, & de ossibus meminisse non debuerat, quoniã vt Gal.
asserit caro aliqua glandosa sensum obtinet, quę vtilem generat humi
ditatem, pariter inter ossa soli dẽtes sentiunt, quoniam nudi occurrere
debebãt duris, & his, quæ lędere valebant, nec non simul cũ lingua sen
tire, & omnia gustabilia, vnà cũ aliis oris particulis discernere debebãt.
Quare fortè rectius dicendum censeo, quod ex illis Gal. voluit faciendum
esse iuditium de his, de quibus non meminit; Vel quod ea secundum se to-
ta non sentiunt, neq; sensu destituta sunt, caro namque hepatis, pani-
culo proxima sentit, quę verò est in profundo non sentit, at carnes glã
dosę, & ossa, quę non sentiunt, secundum se tota non sentiunt. Cęte-
rum ob ea quę iam dicta sunt, oritur hic dubium, num ossa, & reliqua
membra dicta nullo modo sentiant, siquidem videtur ex superius di-
ctis ex intentione Gal. non sentire, exceptis dentibus, de quibus etiam 16. de vs. par. 2.
loquens, & eorum affectibus dixit, quòd sentiunt, testaturque se in se
ipso differentiam inter dolorem dentium, gingiuarum, & neruorum 5. de com. med. scđm loca.
constituisse. In contrarium autem est Auenzoar vbi recensens Galeni
sententiam, inquit, & iam inuenimus Galenum dixisse, quæ ad in- 1. Theysir tract. 9. cap. 19.
uicem sunt opposita, quando dixit, quòd ossa sunt omnino absque
sensu, & alibi, quòd dentes sensum habent, & non grossum, immo
valde intensum: ego autem sentio ossa sentire omnia, licet obscure:
cum autem dicitur, quòd ad ossa non perueniunt nerui, ergo non sen-
tiunt, respondet Auenzoar, quòd eadem ratione dicendum foret,
quòd non nutriuntur, quoniam quemadmodum virtus sensitiua à ce
rebro mittitur, ita ab hepate ad omnes corporis partes nutrimentum

transmittitur, si ergo ossa non sentiunt, propterea quòd nerui minutissimi contexti ibidem non sunt, ergo neq; muniuntur, siquidē venæ ibidem non sunt minutissimæ contextæ, sicut ergo ossa ob venarum vicinitatē nutrimentum recipiunt; licet capillares in ossibus disseminatæ non appareant, nec non & ossa, & cartilagines, & hmõi in corpore viuo conseruantur à putredine ex spiritu vitali, arteriarumque motu, licet ipsæ non appareant, eodem propè modo dicendū est, q̄ ob neruorum vicinitatē ossa sensum recipiunt, licet nerui in ossibus diuisi nō visantur. Quòd si dicatur os incisum non sentire, & ob id Galeni sentētia

4.de lo.10.

verá esse. Respondet ipse, q̄ fuit Hippo. sentētia, q̄ maior dolor minorem obscurat, cū igitur ossa incidi non possint, nisi & caro incidatur, nec non & nerui, & pellicula os ipsum cooperiens, quæ acuti sunt sensus, ideo prohibetur, ne dolor obtusus ossium percipi valeat, & ita hac solutione difficultatem hanc euadere videtur: insuper ait idem, q̄ illud dictū, q̄ ossa sensu carent, intelligendum est, vti dicimus, q̄ habens collum breue est sine collo, & habens visus imbecillitatē visu caret: Quo

2. aphor. par.46.

quidem modo multi quoq; fuere ex medicis, qui Galeni sententiā interpretati sunt. Verū tamen Gal. ratione cōprobat, q̄ ossa sensum non habent, aliæq; partes, quemadmodū superius dictum est, q̄ si id Gal. voluisset, vt illi dicunt, sicuti dixit, q̄ natura dedit ossibus venas adeo paruas, vt non manifestè appareant, ita & prius dixisset, q̄ nerui ita parui sunt, vt manifestè non appareant. Quod aūt dicit Auenzoar ex Hippo. intentione nihil est, nā dicit Hipp. duobus doloribus simul non eundē locū infestantibus vehementior alterum obscurat, & Gal. in cōm. declarat, si quis eundē exquisite audiat locū, nunquam duo possunt in eodē fieri dolores, si quis verò late, possibile est, dico aūt late circa mēbrū manus veluti, vel circa brachiū, vel cubitū, aut femur, aut tibiam: verū hi duo dolores simul augent loci afflictionē, cum neuter lateat ægrotātē: patet igitur ex his, q̄ dolor, qui contingit in carne nō reddet obscurū ossis dolorē, vt ait Auenzoar, & ob id illius respōsio nullius est valoris: itē aduersus eundē tale formare pōt argumētum, Os discoopertū à carne incisum non dolet, ergò os ipsum sensu priuatū est, eo. n. casu nō pōt confugere ad carnis dolorē, q̄ si dicatur, quòd aer frigidus sensum ipsius ossis obscurat, contra licet pars exterior cutis superficialis ob aerē frigidum nō dolet, tū pars interior incisa dolet, ergò ita de ossibus esse deberet, q̄ saltim pars intima incisa doleret. Constat itaq; ex dictis secundū Gal. & veritatē dicēdum esse, q̄ ossa non sentiunt. Postea Gal. in contextu declarat quartū diuisionis mēbrum, inquiens, reliquæ partes cum unà cum istis septem enumeratis habeant regimen, hoc est seipsas

16.de us. par.2.

16.de us. par.ulti. & cap.2.

ipsas conseruent, vel virtutem innatam habeant, venis, & arteriis & ipsas indiguisse, tum vt per venas nutrimentum suscipiant, tum vt motu arteriarum caloris moderantia seruetur, præterea eguisse quoque neruis, quoniam non solum virtutem habent innatam, sed & influentem, quæ illis à cerebro per neruos transmittitur, & propterea non dicitur innata membris, sed influxa: Quare Gal. cum alibi declarauit, quòd naturalia instrumẽta & uenis, & arteriis indigẽt, subdit, sic & musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus quàm naturalia instrumenta & venis, & arteriis indigent; Et quia cognatũ sensus & motus principium non habent, idcirco neruos, per quos hoc ipsis influat, desiderare uidẽtur, idque Solis exemplo. Aduertendum autem, ꝙ cũ dicit in cõtextu [Reliquę verò partes] dupliciter exponi põt, vno quidẽ modo Reliquæ partes preter illas septẽ superius enumeratas habẽt &c. Et iste intellectus fallus est, quoniã sequeretur, ꝙ venę venis, & arterię arteriis indigerẽt, altero verò modo exponi potest, ꝙ reliquę partes ab his, quæ enumeratæ sunt in tribus prioribus mẽbris &c. & iste intellectus bonus est, atque hoc modo verba illa exponenda censeo. Cadit hic dubium, an in habentibus innatam, & influentem vitalis siti necessaria in membris disponens, vt sensitiua, & motiua in eis suscipi possit. Auicen. quidem huic dubio respondet, quod virtus uitalis necessaria est membris, vt pro virtute ipsa animali disponat, quod quidem declarat ipse, quoniam fieri potest, vt virtus nutritiua in aliquo membro operari desinat, id tamen membrum sentiet, ergo nutritiua non sufficit ad operandũ pro sensu, & motu suscipiẽdo: item (inquit ipse) videmus, ꝙ aliquando membrũ ex oppilatione transitũ virtutis animalis prohibẽte stupidum efficitur, atq; paralyticũ, qua quidẽ oppilatione remota iterũ id membrũ sentit, idq; fit, quoniã cõseruata hæc virtus vitalis est pro sensu & motu disponens, qua remota mẽbrũ corrũpitur, ergo nutritiua non sufficit ad præparandum: itẽ si nutritiua sufficeret ad pręparandum, ergò plãtę satis paratæ forẽt, vt sensum & motum susciperẽt. Sed hæc opinio nõ solum est contra Galenũ qui vt declaratum est, sentit, ꝙ in corde, & arteriis hæc duntaxat virtus collocetur, non autem ꝙ ad omnes corporis partes transmittatur, vt voluit Aui, quem Haly, & alii sequuti sunt, sed & aduersus propria fundamenta, quoniam tunc sequeretur, quod omnes corporis partes sentirent, quod falsum est: sentit enim Auic. quòd uirtus uitalis in omnibus corporis partibus, & ossibus, cartilaginibus, & aliis recipiatur, quare omnes huiusmodi pabtes erunt paratæ ad sensum, & motum suscipiendum. Respondendum igitur rectius est, quòd membra disponuntur

1. de lo. aff. ultimo.

1. primi doctr. 6. ca. 4

1. de usu par. 11.

disponuntur ad sensum & motum suscipiendum per formam propriã & neruos ad partes peruenientes. Verumtamen supponitur, quòd virtus vitalis sit, nõ quidẽ in mẽbro, quod virtutẽ sensus, & motus reciperedẽt, sed in corde, & arteriis, quibus mediãtibus ea oẽs corporis partes indigent, vt eorũ calor moderatus conseruetur, atque hac remota partes & priuãtur vita, & refrigerantur, vt inquit Gal. contingere partibus, quibus vincula vel sunt violenter superiniecta, vel superioribus circumligata. Tenenda igitur est Galeni opinio, reiecta illa Auic. Subdit postea Gal. in fine capitis hunc in modum scribens.

2. de acci. & mor. 3.

CAPILLORVM *autem, atque vnguium neque regimen vllum est, sed generatio tantummodo. Hę igitur sunt partium differentia.*

Trusianus dicit, quòd ne quis credat has partes includi in quarto membro, quoniam dixerat: Reliquę verò partes, &c. Ideo voluit eas ab eo membro separare, dicens, quòd ob id capillorum & vnguium non est aliquod regimen, scilicet per nutrimentum, & ex consequenti neque vita, sed generatio solum, hoc est ex necessitate materiæ gignuntur, natura materiam extra corpus expellente. Verum errat Trusianus dicens, ꝙ vngues non sint partes, & ꝙ non nutriantur, neque viuant, Gal. enim de vnguibus loquens, ait, cęterum in radice ipsorum non modo neruus, sed & arteria, venaque porrigitur, vnde sensum, vitam, & alimentum, sicut aliæ partes, accipiunt: manifestum igitur est, ꝙ vngues nutriuntur, ac sentiunt. Pro vera autem huiusce literæ expositione est adnotandum id, quod Gal. declarat, ꝙ vngues nõ nutriuntur, vt aliæ partes, in quibus venæ plures in partes diuisæ, dispersæ sunt, ut in hortos alueoli, verum in vngues hæ non dispensantur, eo quòd pilorum modo ab radice exeuntes augeatur, satius. n. erat & hos, sicut pilos semper renouari, & cum atteruntur nunquam incrementum suum intermittere. Patet igitur, quomodo nutriantur, & augeantur: de quo etiam modo alibi inquit: Sed quoniam exteri debebant eorum extremitates, solas has animalis particulas semper augeri potentes natura construxit, quamuis iam totum corpus augeri desinat, augentur autem, non vt aliæ partes in longum, latum, & profundum, sed pilorum modo, in longum solum subnascentibus aliis semper vnguibus nouis, & antiquos propellentibus, neque hoc ociose operatur natura, sed vt in locum eius, quod sæpe exteritur, in ipsorum extremitate sit aliquod, quod succedat; ex quibus patet, ꝙ cum vngues non nutriantur, vt aliæ partes, sed generentur vt pili, sicut dictũ

2. de admi nist. anat. propè finẽ.

1. de usu par. 11.

est, licet virtutem innatam habeant ab ortu naturæ, vt aliæ partes, nõ tamen ita nutriuntur, & conseruantur eadem numero, vt alia mẽbra: & ob id dicit Gal. in contextu, ꝙ capillorum & vnguium nullum est regimen, quo eadem conseruentur numero, vt cæteræ, sed generatio tantummodo, cum vt in pilis, ita in vnguibus efficiatur, ꝙ nouus vnguis genitus antiquum propellat, & hæc in eis sola est generatio successiua. Quo fit, vt non immeritò quatuor superioribus membris à Galeno distinctis quintum adhuc constitui possit. Vel dici potest, ꝙ vngues habent innatam atque influentem, sed differunt, vti dictum est, pili autẽ innatam tantum, scilicet propriam complexionem, sed non vt aliæ partes. Priora tamẽ expositio mihi magis placet, quàm hęc posterior. Sed dicet fortasse quispiam, quomodo membra huiusce diuisionis inter se distinguuntur? nam videtur quædam principalium habere innatam, & influentem, vt hepar, ad quod natura neruum transmisit, item ministrantia vt nerui habent innatam sibi congenitam, & influẽtem a cerebro, quare adinuicem nullam inter se distinctionem sortiri videntur. Respondeo, aliorum missis responsionibus, ꝙ illa diuisio hoc pacto intelligenda est, quædam sunt principia virtutis alicuius immediate vtilis ad vitam vel speciem conseruandam, quæ sunt quatuor superius enarrata. Dices, Gal. dicebat, vt cognoscas, quę principales sunt partes, opus est, vt consideres, ꝙ triplex est partium vtilitas, aut enim pars pertinet ad ipsam vitam, aut ad bene uiuendum, aut ad generis conseruationem: quæ sunt vtiles ad uitam) dicit Galen.) principales partes sunt ęstimandę, reliqua verò duo genera non sunt principalia, sed ignobiliora: Quare videtur, quòd ob dicta non concedat testes inter partes pręcipuas esse collocandos, neq; enim ad vitam vtiles sunt. Respondeo, ꝙ Gal. ibidem loquitur de esse, & cõseruatione indiuidui earumque partium, non autem speciei (vt in apologia nostra diffusius ostendemus) nam sicut species indiuiduo pręstãtior est, ita & pars quę ad speciem facit ea quę ad indiuidui tantum vitam refertur, & ob id primo de sem. postquam dixit Gal. ꝙ totum corpus a testibus alteratur, cuius signum est ipsa caro victimarum castratarum, quę suauior est, quàm non castratarum, quinimmo qualitas carnium integrarum pręsefert quid simile qualitati testium graue, & vt ita dicam virosam ad odorem vsque similitudine porrecta, & ꝙ mirũ est Arist. hæc ignorasse, qui sępe dixit paruas particulas esse in causa maximarum toti corpori alterationum, quibusdam tandem interpositis subdebat, ꝙ si testes abscisi incitationem ad coitum auferunt, ex eis erat animalibus generis successio, atque hoc profectò tertium cor

6. de usu par. 7.

H præstare

præstare non potest, est enim id viuendi tantum, testes verò bene viuẽdi principium, quanto autem melius est bene viuere, quàm absolute viuere, tanto in animalibus testes corde prestantiores sunt: constat igitur quomodo testes non sunt inter principales partes, & quomodo inter eas connumerantur. Quędam insuper sunt subministrantia, quę duplicem virtutem innatam & influentem habere possunt, sed propter hoc haud reponenda sunt inter partes illas, quoniam intelligendum est illud membrum quartum, quòd quędam habent innatam & influentem, & non sunt neque principia, neque deseruientia, & quę innatam tantum habent, pariter neque sunt principia, neque deseruiẽtia. Solet hoc loco queri, nũ partes principales sint quatuor, vt ait Gale. an una dũtaxat, vt sensit Arist. Verum Aui postquam recitauit Galeni opinionẽ, atque Aristotelis magisque laudauit illam Arist. subdit, ꝙ medico in quãtum medicus nõ attinet, vt consideret, quę sit harũ duarum sententiarum veritas, sed id considerare philosopho spectat: medicus aũt, cum conceditur ei membra quatuor esse principia istarũ virtutũ, non curat in eo, quod de esse medicationis considerat, an ex aliis habeantur principiis, quæ sunt ipsis priora, vel nõ. Quod quidem sentit etiam Haly. In contrariũ autem est Auer. vbi cũ declarauit, ꝙ cor est principiũ omnium virtutũ, subdit, & si diceret quis, ꝙ medicus non habeat necessariam hanc inquisitionẽ, dico, quòd habet multùm necessariam, vt proprio vtar ipsius sermone: item Gal. reprobans Archigenem, qui volens cor esse principiũ memoriæ, capiti raso cucurbitulam adhibet, dicebat, si cor est principium memoriæ, non capiti, sed cordi remedia sunt adhibẽda, ergo videtur ob hoc Galeni dictum, quòd medico scire conferat, quod est principium virtutis, vt sciat, vbi remedia applicanda sunt, vel si non est necessarium, ergò Gal. perperam Archigenem reprehendit: item dicit Gal. quòd in resolutione corporis nescimus, cui parti remedia sint adhibenda, nisi sciamus an membra ex se sensum & motum habeant, an verò per neruos sensus & motus, vel à cerebro vel à corde ad ipsa defluant. Vt autem sciamus quid in hac re tenendum sit, dico, quòd alio modo Archigenes ponebat cor esse principium omnium virtutum, & ex consequenti ipsius memoriæ, & alio modo Arist. qui cor esse principium omnium virtutum statuebat, quarum manifestationem concedit esse in prædictis membris: cerebrum namque est principium manifestationis operationum virium animalium, vt medici dicunt, ꝙ est sensus principium, sed operatio cuiuslibet particularis sensus in proprio organo manifestatur, vt declarat Auice. Archigenes verò tenebat cor non solum esse virtutis principiũ, sed &

1. primi do ctr. 6. sum. prima c. 1.

2. colli. 9.

3. de lo. aff. 4.

li. de fœtu. formæ. circa med.

& manifestationis operationum: & ob id Gal. recte Archigenem reprehendit. Similiter quoque ea ratione dicit Gal. quòd medicus scire debet à quo sensus, & motus proueniat, vt nõ ignoret, cui parti remedia sint apponenda. At quoniam Arist. sentit dicta membra esse manifestationis principia, ideo operationes lædi possunt offenso aliquo ex dictis membris etiam, ꝙ cor non lædatur, quæ etiam lædi possunt lęso corde absq; dictorum offensione. pariter quoq; iuxta Gal. sententiam ex cordis lęsione cerebri operationes lędi possunt, vt in syncopi, quę cordis est passio, in qua non solũ tollitur motus cordis, sed & si sit magna, aufertur sensus & motus per consensum; clarũ etiam est, ꝙ aufertur quoque sensus & motus, lęso cerebro, citra cordis offensionẽ: cognoscitur aũt quando aufertur sensus, & motus vitio cordis ex pulsu, qui eo casu satis est imbecillis, cũ verò cor nõ patitur, & vitio cerebri adest, pulsus validior est. Cõstat itaq; ꝙ hęc opinionũ diuersitas quo ad curã attinet, nihil efficit: eodem quoque modo intelligendus est Gal. vbi sæpe dicit, vtile esse medico scire, à qua parte facultates originem trahunt: Sed quicquid sit, diuino fauente Numine, aliàs hanc vobis arduam inter Galenum, & Arist. dilucidabimus difficultatem, pręsenti autem tẽpore sat erit hęc vobis in medium attulisse, nam diebus festiuis, si tempus dabitur ipsam vobis enucleari studebimus.

Libro de fœt. form.

li. de dog. Hipp. & Plat.

De signis Cerebri. Cap. 10.

INDITIA autem singularum temperaturæ, sumpto à Cerebro initio deinceps dicemus. Sunt verò quinq; vniuersa genera, quę ipsius naturã ostendũt. Primum quidẽ totius capitis dispositio, secundũ verò sensibilium operationum virtus & vitium, & tertium actiuarum, quartum earum, quæ tenent principatum, & quintum naturalium: aliud verò genus præter hæc omnia, ea quæ extrinsecus aduenit alteratio.

AGGREDITVR in hoc capite Gal. declarationem signorũ partium, quę superius diuisę fuere, atq; inter principales primũ cerebri, mox cordis, tertiũ hepatis, ac postremo ipsorum testium: Neq; à cerebri signis initium sumit, quoniam manifestiora sunt, vt asserit Trusia. neque etiam quoniam cerebrum magis sit principale, quàm cor, hac enim ratione à testibus incęperat, quos corde nobiliores esse 1. de sem.

H 2 affirmauit,

affirmauit, sed de eis agit ordine prędicto, iuxta quem ordinem in corpore collocantur, atque hęc melior est ratio, si qua omnino asignanda est. Sed antequam cerebri signa declaret, in primis proponit, ex quot generibus signa cerebri temperaturarum sumuntur, quæ sanè quinque esse genere ait, siue propria, siue innata ex intrinsecis deprompta, & sextum extrinsecus alterantibus. Primum quidem genus est totius capitis dispositio, quæ ex magnitudine, & figura capitis constat, atque capillis: secundum autem est virtus, & vitium sensilium operationum, quæ in instrumentis à cerebro originem trahentibus efficiuntur, vt est visio, auditus, odoratus, & huiusmodi: tertium verò est virtus, & vitium actiuarum operationum, quę motus voluntarij sunt, siquidem hi à musculis virtutem à cerebro recipientibus proficiscuntur: & quartum est virtus, & vitium operationum, quæ principatum obtinent, vtpote imaginatio, cogitatio, & memoria: hęc namque inferius cap.12. à Galeno principatum obtinere dicuntur, quoniam à principio progrediuntur: ac postremò quintum genus est virtus & vitium naturaliũ operationum, siquidem dicebat ipse non solum naturalia instrumen- 1. de lo aff. ultimo. ta, sed & animalia virtutem habent, qua seipsa regunt, indigent autem venis, & arteriis, vt conseruentur: Adhæc addit Gal. sextum quoque genus, alteratio, s. extrinsecus adueniens, vt si cerebrum à calidis extrinsecus occurentibus facile calefiet, dicemus ipsum esse calidum, si autem infrigidabitur facile à frigidis extrinsecus occursantibus, pariter tale cerebrum frigidæ esse temperiei dicemus, quod itidem de cæteris dica 3. de acci. & mor. 3. tur. Est autem animaduertendum, ꝙ ex Galeni sententia functionum duę sunt primæ differentiæ, aliæ namque spectant ad animam, & ob id animales vocantur: alię ad naturam, & ob id naturales dicũtur: rursus animalium actionũ genus trifariam distinguitur in sensibiles, motrices, & principes facultates, sentiendi quidē animæ functio quinque modis explicatur. Est enim videndi, odorandi, gustandi, audiendi, tangendique functio, at mouendi functio vt unum, idque certum sibi instrumentum vendicat, ita & motionis modum ipsum habet vnũ, porrò reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur. Cum autem vnumquodque instrumentũ siue naturale, siue animale naturales functiones habeat, obtinebit eas cerebrum, & pręter eas habebit quoque animales, & sensiles, & motrices, & principales, ex quibus quatuor signorũ genera sumũtur, quæ cũ primo sumpto ex capitis dispositione, quinq; numero efficiuntur, quibus si addatur id, quod sumitur ab alteratione extrinsecus adueniente, sex erunt, atq; hunc in modũ horum generũ

expleta

expleta ratio habetur. Aduertendum adhuc est, quòd tametsi cerebrum non sentiret, neque moueretur, sufficit tamen, quòd sit principium sensus & motus, vt ex operationibus sensitiuis, atque motiuis indicia elici possint. Sed dicet forte quis, videri hoc in loco Galenũ mancum. nam videtur Auic. plura quàm hic Galenũ signa enumerasse. Dico, ꝙ Gal. in hoc secũdo, in primis signa ponit in salubris simpliciter, eiusque partium, dehinc signa insalubris nunc, atque eius partium, & in cap. 75. vnam ponit diuisionem, quòd quędam partes corporis sensum effugiunt, quædam sensibus subijciuntur, & horũ signa sumuntur ex substantialiter inhęrentibus, seu eorũ permutationem, vtpote magnitudinis, figuræ, numeri, situs, cali. frig. dur. & mol. & huiusmodi. Quæ autem visum effugiunt, cognoscuntur ex operationũ læsionibus, aut ex his, quæ excernuntur aut doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut horum quibusdam vel omnibus: deinde c. 76. signa ponit cerebri patiẽtis, sumpta ex dictis tumore excepto, tumor nãq; cerebri percipi non põt: Aui. aũt, quoniã confundit signa cerebri patientis, & non patientis, quæ quidem Gal. modo superius enarrato distinxit, atque separauit, plura signa ponere videtur, quàm hoc loco Gal. ob rationem supra enucleatam. Proinde patet ex dictis, quòd signa sumpta à substantialiter inhærentibus ex ipso cerebro sumi non possunt, cum id neque tangere, neque videre possimus, sed ex operationibus, & casibus duntaxat desumuntur. Quare male dicunt hi, & cum eis Curtius, quòd signa ex dispositione capitis ad substantialiter inhærentia reducuntur, licet enim magnitudo, & figura capitis sit de substantialiter inhærentibus capiti, non tamen sunt de substantialiter cerebro inhærentibus, sed cerebri ipsius magnitudo atque figura ei est de substãtialiter inhærẽtibus: Vnde cap. 75. hoc in libro inquit Gal. nõ quæ sensum effugiunt, cognosci ex substãtialiter inhęrentibus, sed quæ videri, & tangi possunt. Sunt igitur hæc signorum genera ad membra diuisionis principio huiusce secundi libri reducenda hunc in modum. Quæ sumuntur ex capitis dispositione, ad ea reducuntur, quæ ex casibus excernuntur, bona namque capitis dispositio ad bonam cerebri temperiem, & commoderationẽ consequitur, alia verò quatuor signa ad ipsas operationes, & sextum signum aut non reducitur, quoniam ab extrinsecis ortum habet, illa autem diuisio intrinsecorum est, aut ad casus reducitur, indicat enim passibilitatem, seu impassibilitatem, quæ ex cerebri debita temperie, & commensuratione consequitur. Subdit Gal.

1. 3. tract. 1. cap. 40.

Et quidem totius capitis dispositio ex magnitudine, & figura sumitur, atque capillis.

Sumpto à primo genere exordio declarat primũ ex quibus totius capitis dispositio sumatur, nempè ex tribus capitis magnitudine, figura, atque capillis: hoc enim pactò contextus legi debet, non vt in antiquo codice [& capillorum] quoniam si ita legeretur, posset quis credere quòd totius capitis dispositio accipiatur ex magnitudiue, & figura capitis, nec non ex magnitudine & figura capillorum, quod tamen ita intelligendum non est: neque enim ex magnitudine tãtum, figura, atque colore capillorum sumuntur indicia, sed & ex velocitate ortus, & occasus ipsorum: quare litera nouę trãslationis melior est, & græco codici cõformis. Dices, cur non dicit Gal. ꝙ totius capitis dispositio sumitur ex numero, situ, via, & receptaculo: Respondendũ est ꝙ nõ meminit de numero, & situ, quoniam raro contingit caput in numero, & situ peccare, via autem & conceptacula sensui non subiacent, & ob id ex eis signa non desumuntur, sed potius ex magnitudine, & paruitate capitis per quãdam coniecturam ea cognoscimus interna, num bene vel male disposita sint.

De paruitate & magnitudine capitis. Cap. 11.

Parvvm igitur caput vitiosæ constitutionis cerebri proprium est inditium.

Ncipiens hac in parte Gal. ostendere quomodo signa ex magnitudine, paruitateve capitis sumẽda sint, in primis agit de paruo capite dicens, quòd paruũ caput est signum proprium vitiosæ constitutionis, uel præparationes cerebri, & ita intelligi potest, quòd sit signum non solum paruæ compositionis, sed & temperaturæ cerebri: antiqua autem lectio dicit compositionis. Quidam exponunt, quòd caput paruum comparatione mediocris, non cæterarũ partium corporis eiusdem sit malum, quoniã in capite paruo cerebrũ paruum erit, quare & ventriculi parui erunt, & angusti, quo fiet, ut ex leui causa cadet in epilepsiam, & caloris suffocationem: item orta à cerebro parua erunt, vtpote nucha, & nerui, spõdiles, costę, collum,

&

& huiusmodi: proinde ex his etiam consequitur, quòd operationes virtutum fient imbecillæ, quoniam in angustis illis ventriculis spiritus conculcarentur: quare & imaginatio, & cogitatio, & memorię non bonæ efficerentur: item cum ad paruitatem cerebri sequatur sensiliũ nervorum paruitas, omnes sensus debiles fient, adhæc ad nuchæ paruitatẽ sequitur neruos motiuos exiles esse, atque tenues: quare & operationes motiuæ debiles erunt. Verum hic male sentiunt, declarauimus nã que ex Gal. ꝙ tẽperatũ põt esse & magnũ, & paruũ, & mediocre, quòd si esset paruũ & temperatũ, haberet vtiqne caput paruũ, idque signũ esset malæ cerebri constitutionis, quod tamen in corpore temperato minime esse potest. Est igitur exponendum, quod caput paruum respectu aliarum partium est inditium malæ cerebri constitutionis ob rationes in prima expositione designatas, cum enim caput est paruum & alia membra magna, tunc multa spirituum, & sanguinis quantitas in cerebri ventriculis, venis, & arteriis recipi debet, quibus paruis existentibus cõculcantur, ꝙ si caput sit paruũ & alia mẽbra parua erit, & parua spirituũ, & sanguinis quantitas, qua de re non conculcabũtur, & calor satis decenter poterit euentari: Est autem aduertendum, quòd caput paruum respectu aliarum partium potest esse signum quoque malę tẽperiei, indicat enim ꝙ materia, ex qua genitum fuit, sicca erat, & ob id extendi non potuit. Sunt & alii, qui exponunt, ꝙ licet caput paruum sit signum proprium malæ cerebri constitutionis, non tamen est propriũ, quod est semper: vnde caput paruũ cũ bona figura, & huiusmodi malum signum non erit. Sed hęc expositio falsa est, nam statim Galen. subdit, Magnum verò non necessario indicat bonam cerebri constitutionem, ergo ostendit his verbis voluisse, ꝙ paruum necessario indicat malam cerebri constitutionem: ob id Aui. recitans hanc Galeni sententiam dicit, ꝙ secundum Galenum non absoluitur omnino à significatione malitię formę cerebri: vbi vnum etiam aliud dicit Aui. Quòd si paruum caput est cum bona figura minus malum est, indicat enim uirtutis formatiuæ fortitudinem, ꝙ si cum paruitate erit etiam mala figura maius malum erit, siquidem uirtutem quoque formatiuam debilẽ esse pręsefert, diximus. n. supra ex Gal. ꝙ in generatione hominis duæ virtutes concurrunt alteratiua vna, altera formatiua, qua formatio efficitur, quam esse artificiosam, & magis artem summam existimauit Galen. de qua inquit Arist. dubitasse, numquid sit diuina, & diuersa à cali. frig. hum. & sic. subdit Gal.

libello de opt. corpo. hab. prope finem.

1. tertii tracta. 1. c. 10.

MAGNVM verò non necessariò indicat bonam cerebri compositurã, sed si ob insitæ virtutis robur, quæ multam atque optimã materiam afformauerit, eueniat, optimum est signum: at si ob materiæ tantum multitudinem, haudquaquam bonum. Distinguẽda verò sunt hæc & ex figura ipsa, & ex his quæ ab eo habẽt ortum: à figura quidem ipsa si concinna, semper enim hoc bonum est signum. Ex his autem, quę ab eo ortum habent, si valida est ceruix, etsi alijs ossibus optime constet, atque omnis prætereà neruosa substantia boni habitus sit, ac robur habeat intentum.

Ne quis credat, quòd vt paruum caput est proprium inditium prauę ita magnum sit proprium bonę cerebri constitutionis, ob id subdit Gal. quòd magnum non necessariò bonam indicat cerebri constitutionem: Quare cum magnó capite bona & mala cerebri constitutio esse potest. Docet igitur quomodo cognoscatur, quando est cum bona & quando est cum mala constitutione, & inquit, quòd magnitudo capitis aut est ob virtutis afformantis multam, & optimam materiam robur, quod quidem optimum est signum, aut est solum ob materię multitudinem, tuncque non est bonum signum: Quod verò sit ex hoc, uel illo, ex duobus cognosci potest, primo quidem ex capitis figura, secundo verò ex ortis ab eo, concinna namque & bona capitis figura, semper signum bonum est, quoniam virtutis formatiuæ robur significat: quare caput magnum cum bona figura signum est, quòd virtus valida multam, & optimam materiam afformauit, de qua quidem virtute formatiua superius dictum est, nempè quòd alia est ab alterante, quæ primis agit qualitatibus cal. fri. humiditate atq; siccitate; ex ortis autem ab eo cognoscitur, si valida quidem ceruix est, quæ posterior colli pars est incipiens ab occipitio, & ad spinam vsque dorsi tendens; item consideranda sunt ossa, num optime disposita sint, adhæc si substantia neruosa boni sit habitus, hoc est non exilis, ac tennis, & nunquid robur habeat intentum, vel conueniens, hæc enim virtutis prædictæ robur præseferunt, opposita verò dictis oppositum. Aduertendum autem est, quòd antiqua translatio dicit, [Et si neruosum eius omne, & plenum, & viuidum] & ob id quidam exponunt plenũ carne, & bene coloratum, quam quidem Trus. quoque insequitur expositionem: Verum prior expositio rectior est, quoniam neque caro, neq; color oriuntur à cerebro, Gal. autem de signis ex ortis à cerebro uer-

ba facit. Dices ergò eadem ratione de ossibus meminisse non debebat, quoniam à cerebro non oriuntur, vti manifestum est. Dicas velim, ꝙ meminit de ossibus, propterea quòd spinalem medullam ortam à cerebro continent, atque ob eam genita sunt: quare si ossa erunt bene disposita, nucha quoque bene disposita erit: non est autem hoc pactò de carne dicendum, potest enim collum carnosum esse, & bene coloratum, hi tamen capite male dispositi erunt: Ostendens autem Gal. quæ sit bona capitis figura, atque propria subdit in contextu, dicens.

PROPRIA *autem capitis figura est, veluti si excogitares sphæram exquisite rotundam ex cæra constructam paulatim vtrinque depressam: in hac enim necesse est, vt posteriores, prioresvè partes plus gibbæ fiant, quàm sphæræ conueniat. Quæ verò vtrinque consistunt, magis rectæ.*

Hoc est in parte dextra, & sinistra rotunditatem amittunt, magis rectę fiunt, quàm sphereę conueniat. Aduertendum est, ꝙ in figura capitis propria, tres sunt suturæ ad H similitudinem, una quidem recta craneum in dextrum, & sinistrum diuidens, reliquæ vero duę sunt transuersæ prędictam rectam suscipientes, & harum duarum quę est in anteriori parte dicitur coronalis, quę vero in posteriori nominatur lambdoidis ad literę gręcę Λ similitudinem, ut testatur Gale. declarans etiam, quòd pręter figuram dictam, sunt & alię tres capitis figurę, quarũ una est, in qua sola posterior, altera in qua sola anterior, & tertia, in qua utraque eminentia deficit, & hęc postrema perfecte sphærica est, & omnino ei opposita, quæ se habet secundum naturam: omnes autem has Gal. acutas appellat: addebat etiam, ꝙ sphęrica, quoniam utrisque caret eminentiis, uacat quoque utrisque suturis & coronali & lambdoidi: Quo quidem loco maxima naturę iustitia est animaduertenda, quæ in sphęrico tres non fecit suturas, vt in oblongo naturalem figuram obtinente, in oblongo namque congruum non erat, quòd natura æqualia inęqualibus præberet, quia igitur maior erat longitudo, quàm latitudo capitis, unam tantum suturam constituit secundum longitudinem extensam, quæ capitis latitudinem intersecaret, duas vero transuersas, quæ longitudinem diuideret, in exacte autem sphærico, quia longitudo æqualis erat latitudini, natura duas suturas collocauit, unam quidem transuersam ab una ad alteram aurem traductam, alteram uero extensam

9. de usu par. penul.

extensam secundum rectitudinem per mediam sumitatem versus frontis mediũ ad similitudinẽ literę grecæ χ sese intersecãtes. at in ea, in qua deficit vna, deficit quoq; altera sutura, vtpote cui deficit anterior eminentia, deficit etiam anterior sutura, & cui posterior, ipsa posterior sutura, ita ꝙ habent suturas figuram literę T efformantes, sed in vno quidem hæc litera recta videbitur, in altero autem inuersa hunc in modum ⊥ at quoniam posset quis imaginari quartam capitis acuminati figuram, quæ prominentior esset secũdum ambas aures, quàm secundum frontem, & occipitium, ita ꝙ maior esset latitudo longitudine (inquit Gal.) fieri non potest, vt quod est secundum naturam, tã magnam patiatur euersionem, nam hæc figura monstrum esset, neque qui talem haberet capitis figuram, viuere posset, nam cum in parte anteriori explantationes ad oculos, & nares locari deberent, in posteriori verò cerebellum ipsum, ex quo nascitur nucha, factum fuit à natura caput simile sphæræ oblongę, à qua sanè figura poterat caput deficere pereunte altera, vel ambabus quoque prominentijs, sed ad tantã pernitiẽ procedere non poterat, vt simul aliquid ẽt cerebri deperderetur: & ob id latitudo longitudinem superare nõ potuit. Quã ombrem Hippo. semper meminit de quatuor capitis figuris, quarum vna naturalis est, tres verò acuminati, nũquã verò de hac quarta acuminati capitis: ostẽdit quinetiã Gal. cur natura suturas in capite construxit, siquidẽ ex principalibus ipsius intentionibus hæc est vna, ꝙ sui perfluitates præcipue in membro principali repurgarentur, & ob id plures vias fabrefecit, per quas cerebri purgarẽtur superfluitates, quæ cum duplices sint, crassiores, atque vaporosæ, per palati quidem nariumque vias crassiores expurgantur, quorum natura est descendere, quæ verò sui natura ascendunt, ac vaporosę sunt, per huiusmodi suturas euacuari voluit: itẽ ob aliam quoq; causam vt craneum in plura ossa diuideretur, ne vnius partis nocumentum alteri communicaretur: adhæc vt venę prius ascendentes ad summum capitis, postea descendentes per has commissuras ad cerebrum penetrarent: item vt per hasce suturas dura mater craneo alligaretur, ne cerebrum comprimeretur: postremo vt pericraneum generaretur. Hę sunt causæ, ob quas in capite natura posuit suturas. Narrat autem Aristo. visum fuisse caput viri absque vlla sutura, & Albertus vidisse maniachum fuisse curatum facta cranei perforatione: Quare non est mirum si habentes suturas angustiores, vt mulieres, sunt etiam dementiores: Narrabat etiam Curtius vidisse craneum vnius anatomizati, cuius suturæ adeo amplæ erant, quòd stillus ingredi potuisset: craneum etiam (dicit

1. & 3. de nat. anim. cap. 7.
1. de anim. trac. 2. c. 1.

(dicit Gale.) in parte suprema fuit crassum, & cauernosum, crassum quidem, ne cerebrum ab ense, & aliis id genus facile lęderetur: cauernosum verò tum vt vapores subtiliores exhalare possent, tum etiam ne nimis graue esset, atque molestum, quod quidem accideret, nisi cauernosum fuisset. Cæterum præter dictas suturas sunt & duæ alię à lateribus, quas mendosas appellant, & ferè cōmuniter dicitur, quòd mendosæ nominantur, quoniam non penetrant, vt alię, sed Gale. eas suturas omnino penetrare sentit. Aduersus ea, quæ à Gale. in contextu dicta sunt, oritur difficultas inter ipsum & Aristo. nam quęrens philosophus propter quid homo est prudentissimus omnium animalium, respondet, quia est parui capitis secundum corporis proportionem, ergo corpus paruum non est signum proprium prauę cerebri constitutionis. Respondet Conciliator, & alii, quod Arist. intelligit hominem esse prudentissimum, quoniam caput paruum habet, quantum ad extrinseca, hoc est quantum ad carnem, siquidem caput eius non est cauernosum, neque os crassum habet, vt alia animantia, in quibus cum magna sit moles dictorum, inferne superiores partes trahuntur, atque ob id prona, incedunt, hic autem intelligit quantum ad capacitatem internam, ꝙ caput paruum, hoc est, in quo capacitas intrinseca est parua, signum est prauę cerebri constitutionis. Veruntamen responsio non est ad mentem Aristo. qui ait, quòd homo est prudentissimus cęterorum animantium, quoniam caput paruum habet comparatione aliarum corporis partium, & clarum est, quod respectu aliarum partium caput semper minus carnosum est: videtur igitur quòd responsio Aristotel. placito non consonet: neque est ad mentem Galeni, quoniam hoc in loco ait, quòd caput paruum, est signum proprium prauę cerebri constitutionis, signum autem notum esse debet, sed nemo certo sciet, quod capacitas intrinseca sit magna capitis parui, quantum ad exteriora spectat, diximus namque superius ex Galeni intentione inferius nos sumere non posse signa à substantialiter inhęrentibus, cum aliqua pars laborat, quę oculis est occulta, quoniam eam partem neque tangere neque uidere possumus, quare ex capacitate interna capitis aliquod signum non sumemus: item si Gale. per caput paruum intelligeret quoad capacitatem, caput quoque magnum quo ad capacitatē intelligeret, sed quòd magnum non intellexerit quo ad capacitatem eo ostenditur, proptereaꝙ dicit an bonum sit, malumve, distinguendum est ex figura & ortis à cerebro, quę figura exterior est, quòd si intelligeret

9. de usu part.

30. par. p. blem. 3.

intelligeret de magnitudine capacitatis capitis & exteriori figura distinctio facieda non erat. Respondendum igitur est, meo quidem iuditio, Aristo. idem voluisse, quod idem alibi sensit, reddens enim causas, cur solus homo omnium animalium rectus est, inquit, ꝙ omnia animalia homine excepto formam gerunt Pomilionis, est enim Pomilio, cuius pars superior magna est, inferior, quæ sustinet pondus, motumque exercet, parua, minimeque respondens superiori, superiorē autem (dicit Aristo.) intelligi eam volo, quæ à capite ad excrementi hostium pertendit, qua pectus etiam continetur: Hominibus igitur hæc pars modice ad inferiorem condita est, multoque minor adultis iam perfectisque euadit, infantibus enim è diuerso est superior quidē magna, inferior verò minor, quamobrem serpunt infantes, nec ambulare possunt, & iam principio ne serpere quidem possunt, sed immobiles iacēt, omnes enim infantes pomiliones sunt, at successu alterius ætatis hominibus pars inferior augetur, quadrupedibus verò cōtra inferior primum maxima est, tum processu temporis superior excrescit: Quibus sanè patet velle Aristo, hominem fuisse erectæ staturæ, quoniā comparatione aliorum animalium partem habet superiorem leuiorē, & inferiore minorem. Videtur igitur idem voluisse, quòd scilicet homo est prudentissimus omnium animalium, quoniam caput paruum habet proportione partis inferioris: ita ꝙ idem de capite dicendum est, quod de partibus superioribus, respectu inferiorum dictū est. His itaque ita constitutis videtur hic dubium, quòd quemadmodum dixit de capite paruo, eodem prope modo & de corde idem iuditiū sit, attamen Arist. ait, quòd habentia cor paruum audentiora sunt, vt quæ magnum habent, timidiora: ergò cor paruum bonum esse videtur, magnum verò malum, quod idem de capite dicendum foret: atque eo magis quòd idem quoque Auicen. assentire videtur. Omissis quæ ab aliis perperam dicuntur: dico ego, quò d causa cur habentes cor magnum sunt timidi, audentiores verò qui paruum cor habent, capitur tum ex Aristo. tum ex Auicen. intelligunt namque animalia quæ cor magnum habēt, esse timida, habita caloris ratione, pariter & quę corde paruo pręstant, eandem ob causam nempè ob calorem ipsum, sunt audentiora, inquit enim Arist. his verbis, Pauida ēt sunt, quibus cor grandius, audentiora, quibus minus, aut mediocre, affectus. n. qui accidit ex metu iā in his præest, quoniā calorē proportione cordis non habeant, sed parū caloris in magno conceptabulo exolescat, itaque sanguis frigidior: & paulo infra, nā ut in paruo & magno domicilio tantundem ignis non ęque calefacit, sic in his calor non pariter agit: Dicit

4. de perti. ani. c. 4.

3. de part. animal. 4.

11. tertii cap. 1.

cit etiam Aui.& si aliqua animalia sunt magni cordis, & cum hoc pa uida, vt lepores & cerui, tunc causa in eo est, quoniam calor eorum est paruus,& in re plurima spargitur; quare non calefacit integre, & illa quæ sunt parui cordis,& cum hoc audac a, ideo sunt, quoniam caliditas in ipso plurima est,& coarctatur,& fit vehemẽs: Hæc Auic. Addeq; cum in vnaquaque animalis specie partes gignantur & paruę & magnæ, vt earum expostulant operationes, ideo factum est, quòd vt plurimum in diuersis speciebus habentia cor magnum timidiora sint quæ verò cor paruum habent, audentiora, sed in eadẽ specie quæ cor magnum obtinent, sunt audentiora, propterea quòd signũ est calorem & multum & validum fuisse, qui materiam extendere potuit, ex qua cor genitum fuit:& ob id Auicen. post dicta verba statim subiecit, verum illa, quæ sunt plurimum audacia, dicuntur quæcunque magni sunt cordis: Quocirca in eadem specie vbi cor erit maius, plus quoque cali di erit, & tale animal audentius vt plurimum. Responsio igitur ad du bium satis clara atque manifesta est: adde, quòd aliud est dicere corde paruo existente animal audax est, & aliud est dicere caput paruum est proprium signum prauæ cerebri constitutionis, cor enim paruum licet causa sit, quòd animal sit audax, non tamen consequitur, quòd sit signum bonæ cordis constitutionis, nam audatia ipsa potest, & de facto est cum cordis immoderata temperie: Docet autem Galen. quomo do sumenda sunt signa ex capitis magnitudine & paruitate, & primo eminentiæ posterioris subdens.

Qvod si ea, quæ secundum occiput eminentia aliquatenus minuatur, simul intueri oportet neruos, atque ceruicem vnà cum ossibus alijs: Nam si secundum naturam constiterint materiæ defectu, non virtutis imbecillitate contingit: Illis verò non rectè se habentibus principiũ est debile, sed magna ex parte defectus, qui occipiti eueniunt, consequitur eorum, quæ ante diximus, imbecillitas, rarissimeq; aliter euenire consueuit.

Dixit aũt in cõ textu [aliquatenus] qm̃ nõ opus est, vt ita minuatur, quòd sutura lãbdoidis auferatur: Nõ statim aũt dicendũ est, quòd hoc bonũ, malumve signum est, sed contemplari oportet neruos ab ea parte ortos, & ceruicem, & alia ossa simul, quoniam si hæc fuerint valida, & secundum naturam signum est, quòd defectus non est ex virtutis

uirtutis imbecillitate, sed materię defectu, qui tamen alio suppleri potuit: Quod si prędicta, scilicet nerui, ceruix, & ossa non recte se habuerint, principium nempè cerebrum, à quo oriuntur, debile esse significant, aut virtutem ipsam, à qua vt à principio & cerebrum, & prędicta omnia genita sunt: subdit, quòd vt plurimum, cum deficit posterior eminentia, imbecillitas dictorum scilicet neruorum, ceruicis, & ossium eos defectus consequitur, & rarò fit, quòd eminentia minuatur, & antedicta sint valida: patet igitur hoc signum non esse: Docet demum quomodo signa sumenda sunt ex eminentiæ magnitudine, & inquit.

Caput autem, quòd secundum occiput in acutiem tendit, animaduertere oportet, ÿsdem adhibitis distinguendi rationibus, quibus antea in capite grandiori facto vtebamur; vt plurimũ verò, & hic optimum est signum, figura concinna eius partis, quæ cerebro adhæret quàm nonnulli medici posterius cerebrum apellare consueuerunt; quemadmodum & posterius existit ea sutura, quæ græcæ literæ Λ formam habet præfinitam; est uero huiuscemodi pars spinalis medullæ principium, & eius ratione neruorum omnium in toto animali, qui actionibus obseruiunt; ipsa autem pars posterior per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos verò actiuos, sicuti & anterior sensitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos.

Dixit autem [vt plurimum] quoniam non semper bonum signum est prominens occipitium cum bona eiusdem figura, siquidem cum bona partis posterioris figura mala totius capitis figura esse potest, ut si tota eminentia anterior deficeret, vel si aliquo alio modo totum caput a propria figura deficeret, quo quidem casu bonum signum non esset, signum enim esset imbecillitas virtutis, quę recte omnes capitis partes efformare nõ potuerit: Et ex hoc respondetur ad dubium fieri cõsuetũ, Cur figura bona in toto corpore magno semper bonum signum est, nõ ita autẽ in capitis parte: eodẽ quoq; modo intelligendum est, ꝙ simul sit occipitium prominens cum mala figura, vt plurimum malum signũ est. Dixit quoque Gal. figura concinna partis cerebro adhęrentis signũ bonum est: quam quidem partem nonnulli medici cerebrum posterius appellant, in qua sanè parte illa quoque sutura locatur, quæ literæ

literæ græcæ Λ formam habet, & vt ea cranei pars talem habet figurã, eodem quoque modo cerebrum posterius: Et quia dixerat, quòd magna existente parte posteriori eisdem rationibus distinguendum, quibus distinctio in toto capite existente magno facta est, quæ non solum ex figura, sed & ex ortis efficiebatur: ideo subdebat, quòd pars posterior cerebri est origo paucorum neruorum sensitiuorum, & plurimorum actiuorum, vt contra pars anterior plurimos quidem generat sensitiuos, paucos verò actiuos: & per actiuos mouentes intelligit: huius quidem dicti ratio est, quoniã inquit Gal. molliores nerui sensui sunt conuenientiores: & quia pars cerebri anterior mollior est, posterior autem durior, hinc est, quòd sensitiui à parte anteriori motiui à posteriori originem traxerunt. Dicit autem in contextu anteriorem plurimos sensitiuos, paucos motiuos continere, quoniam & a parte anteriori quidam motiui oriuntur, vt declarat Gal. inquiens, quòd natura fecit cerebrum non similis substantiæ ex omnibus partibus, sed anteriorem quidem molliorem habuit posteriorem, verò duriorem, etenim ex neruis ortis à cerebro, quidam molliores esse debebant, nempè sensitiui, quandoquidem magis alterabiles esse debebant, cũ sentire sit quoddam pati, quod autem mollius est, facilius alteratur, quàm durius: non nulli verò duriores, vt motiui, quod enim durum est, validius moueri posse videtur. Et ob id sensitiui ex anteriori parte vt plurimum orti sunt, ex posteriori uerò motiui: at dicit Gal. quoniam ex anteriori cerebro durorum neruorum necessarium fuit aliquos explantari, vt eos qui oculos mouere debent, ob id natura fecit, ꝙ tales nerui orirentur ex parte cerebri membranã contangente, cum ea pars durior sit, quàm media, à qua nerui molliores, vt optici originem ducunt, sed ex parenchephalide (dicit Gale.) nullus mollis neruus explantatus est, & propterea nerui illi ad motum idonei fuere, nec non & ad sensum tactus, qui omnibus sensibus crassior est, ad certiorem autem dignotionem quandam, quales aliis sensoriis insunt, impotentes sunt, atque inepti: Vnde cum septem paria sint neruorum à cerebro orientium, docet Galen. ex qua parte unũquodque par oriatur: primo siquidem sunt nerui obtici, qui oriuntur à ventriculis cerebri anterioribus, qui ex Galen. cerebro omnino spissiores existunt, sed non omnino sicciores, vt & alii nerui: secundo motiui nimirum oculos mouentes, qui à parte quoque anteriori oriuntur non longe ab opticorum explantatione, sed à parte membranę proxima, debebãt enim duriores esse vtpote idoneos ad motum: tertio hi qui dant sensum linguæ, & à parte versus basim origionem trahunt, ubi pars anterior cum posteriori cerebri parte copulatur

[Margin notes: 16. de usu partium c. 3. — 8. de usu part. 6. — 9. de usu par. 8. 9. 10 11. & 12. — 8. de usu par. 6.]

copulatur; quarto qui procidunt ad palati tunicam ex parte paulò posteriori, quàm prędicti, & ita magis propè basim adnascentes, duriores enim esse debebant, cum & cerebrum semper durius sit, quanto magis retro procedimus: De his sunt, qui sensum auditus deferunt, & ex partibus obliquis ad latera capitis versus ossa petrosa adnascuntur: sexto nerui illi, qui à basi cerebri oriuntur, qui quidem licet nondũ sint duri, omnibus tamen prædictis tanto duriores sunt, quanto nuchæ propinquiores: Ex his nerui fiunt reuersuri, & istorum magna ad os ventriculi pars descendit, & in ventriculum ibidem distribuitur: septimo sunt & nerui alii orientes, vbi desinit cerebrum, & incipit nucha, qui reliquis duriores, quinimmo primi sunt inter exacte duros, ex quibus rami prodeunt, qui linguæ motum cient. Ex dictis itaque constat, ꝙ à cerebro anteriori plurimi nerui sensitiui oriuntur, pauci autẽ motiui: à posteriori verò contra plurimi motiui, pauci uero sensitiui: Subdit Gal. in contextu concludens.

QVARE vbi bene affecta fuerit vtraque pars, robustas habebunt eas, quæ ab ipsis deriuationes.

Hoc est, ea, quæ ab ipsis oriuntur, de quibus satis dictum est. Dices quomodo dicit, quòd ab anteriori plures sensitiui oriuntur, pauci verò motiui: à posteriori verò èconuerso, cum omnes nerui vtranque habeant virtutem, sensus scilicet & motus, vt Gal. testatur. Respondendũ
16. de usu partium c. 10. est, quòd duriores ad motum sunt aptiores, molliores verò ad sensum: Quare intelligendum est, ꝙ plures motiui, hoc est ad motum aptiores à posteriori & plures sensitiui, hoc est ad sensum aptiores ab anteriori originem ducunt. Quare Galen. ait, quòd natura iustissimos ad partes, quę sensum exquisitum habere debebat, neruos molliores transmisit: quæ autem motu voluntario magis mouentur, duriores, quæ verò vtraque facultate prędita sunt, vtrosque, vtpote ad oculos, & sensoriũ gustus: ob id in his facile est causam reddere, cur sensus amitti potest, remanente motu, & èconuerso nõ ablato sensu aufertur motus, cum sensus & motus per diuersos neruos efficiantur. Verum dubiũ est, in quibus per eosdem neruos sensus & motus efficitur, quomodo alterum nõ offenso reliquo auferri possit. Dicas velim, quòd cum minor virtus ad sensum quàm ad motũ requirantur, uirtus tanto minui potest, quã
4. de lo. aff. 10 to sufficiens erit ad sensum, at nõ ad motum. Qua ratione dicebat quoque Galen. linguę facultas gustandi crebrius læditur, quàm tangendi, lice

et vtraque eidem neruus vtatur. Possumus etiam imaginari, quod seruato motu sensus auferatur, quoniã exempli gratia in brachio sunt nerui orti a nucha, qui ad musculos brachij vim sensus & motus deferunt, sunt deinde rami ad cutim sensum deferentes, fieri modo potest, quod nulla obstructione facta in neruo orto a nucha vim sensus, & motus deferente ad musculum brachij in ramis venientibus ad cutim obstructio efficiatur, & tunc brachium quidem mouebitur, partes tamen eius extrinsece non sentient, obstructi enim duntaxat rami sunt ad cutim accedentes; Quod si quis partes internas detegeret, reperiret vtique, ꝙ sicut motus est in internis partibus nempè musculis ipsis eodem prope modo in eisdem musculis sensus reperitur. Docens autẽ Gal. sumere signa ex partibus capitis anterioribus, subdit.

EAEDEM *distinctiones quoque adhibendę sunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundemq; in paruitatem, & magnitudinem inspicere oportet: atque itidem figuram & sensus ibi collocatos, visum, gustum, atque odoratum.*

Si igitur eminẽtia anterior minuatur consideranda sunt orta ab ea parte, quę se habentia secundum naturam non erunt signum malum, at si secus se habeant, malum signum erunt. si vero sit maior, figura est contemplanda, quę si bona, vt plurimum signum bonum, si mala malum, pariter & de ortis: vnde subdit Gal. loquens de ipsis.

HAEC *enim se inuicem indicant, atque attestantur, & quæ à principijs oriuntur principij virtutem, & vitium, & principium ea, quæ ab ipso nascuntur.*

Hoc est principia & orta, principium .n. orta, & orta principium bene vel male se habere indicant, nam si virtus orta bene disposita efficere potuit, signum est, ꝙ & principia bene disposita efformare valuit, è conuerso vero si hęc non potuit, neque principia. Aduertendum est, ꝙ Gal. enumerans sensus contemplandos non meminit de auditu, licet nonnulli velint in quodam exemplari veteri ipsum quoque auditũ à Gal. positum reperiri, attamen possumus etiam dicere a Galeno prętermissum fuisse, qm̃ cũ sit in medio, nõ manifestũ est, nũ magis attineat ad partẽ anteriorẽ, q̃ ad posteriorẽ; itẽ nerui auditiui quitũ. s. par oriũtur a parte cerebri tẽdẽte versus posteriorẽ partem, & a lateribus

ubi ossa petrosa collocantur. Dices, organa gustus, & odoratus conspici non possunt, ergo male ait Galen. in contextu, quòd ipsi conspiciantur. Dico, quòd licet organa eorum sensuum non conspiciantur, eorum tamen operationum perfectio, imperfectiové contemplari potest. Circa uerò præsentem contextum oritur dubium, num orta principia, & principia orta bene maleuè disposita esse attestentur, videmus namque cæcos à natiuitate bonæ esse memoriæ, imaginationis, optimiq́ue intellectus, contra uerò nonnullos acuti visus ingenio minime valere. Respondent quidam, quòd fieri non potest naturam in principali deficere, at non in ortis ab eo, ob id dicunt hi, cum neruorum substantia non differat ab illa cerebri, nisi quòd nerui sunt compactiores, vt testatur Gal. inquiens, induruisse neruum, vt à quocunque non facile pateretur, quare assiduo cerebri adminiculo indiguit, quòd si talis vtique mansisset, quale est cerebrum, nulla eius ope indiguisset, & alibi clarius, quòd eadem est cerebri substantia, & neruorum, sed illa neruorum siccior: fieri non potest, naturam in principio deficere, magis autem esse solicitam in his, quæ ab eo originem ducunt. Verum responsio hęc nulla est, quippe oculi, & cerebrum non ex eadem materia conficiuntur, quare natura materiam bene dispositam ꝑ oculorum, non autem cerebri generatione habere posset, virtus enim secundum materię merita adhibet temperamenta, in materia namque bene disposita bonam inducit temperiem, in male autem dispositis, malam. Respondet Curtius quòd Galeni dictum verum est, vt in pluribus, quoniam licet quandoque ex diuersa materierum pręparatione melius organa sensus temperari, quàm principium nempè cerebrum ipsum possit, id tamen rarissimè contingit. Responderi etiam potest, quòd semper orta attestantur principia & è contrario si consideremus non vnum solum, sed omnes iunctim sensus: vnde licet oculi conuenientem visionem habere possint, non ratione virtutis a cerebro demandatę, sed ratione situs, vel alia consimili ratione, non tamen in alijs sensibus inuenitur, vt in odoratu, cuius quidem organum ex materia ab illa cerebri distincta non efficitur: videtur enim velle Galen. quòd anteriores uentriculi cerebri organum sint odoratus, si igitur omnia orta bene se habent, fieri non potest, quòd principium non bene se habeat, esset enim quid miri, quòd in omnibus ortis natura fuisset solicita, defecisset autem in ipso principio, non igitur vnum ortorum tantum, sed omnia sunt inspicienda: sed ad abundantem doctrinam possumus quoque cerebri

7. de dog. Hippo. & Plat.

8. de usu par.

3. de loc. affect. 11. 4. acci. & mor. 4. & 8. de us. part. 6. & 10.

bri operationes animaduertere, nam si orta sunt male disposita, cerebrique operationes viderimus non recte se habere, certi erimus, quod cerebrum male dispositum sit, quodque mala ortorum dispositio a praua ipsius principij dispositione oriatur, atque adhuc magis fieri potest cerebrum bene dispositum esse, orta autem, seu sensus non omnes bene dispositos, vtpote visum ob malam temperiem, aut malam oculi compositionem, qui quidem, vti dictum est, ex eadem materia efficitur, ex qua cerebrum generatur: sed iam ad contextum accedamus. Cum igitur declarasset Galen. quomodo ex primo genere nomine ex capitis dispositione cerebri signa desumantur, & quomodo ex operationibus sensibilibus, quę ad secundum genus attinent, nec non ex motiuis, quę tertium genus conficiunt, inter enim orta a cerebro sensitiuę motiuęque numerantur operationes, ostendere intendens, quomodo ex quarto genere desumantur, vtpote ex operationibus, quæ obtinent principatum in sequenti capite subdit.

De operationibus obtinentibus principatum Cap. 12.

E a r v m *autem operationum, quę obtinent principatum, uirtus & uitium sunt ipsius principij seorsum tantummodo inditia.*

Dixit autem seorsum, hoc est solius, quoniam sumpta ex sensitiuis, & motiuis actionibus solius cerebri non sunt, sunt enim in primis signa organorum quibus sensus, & motus efficiuntur, atque eis mediantibus cerebri inditia, a quo vim sentiendi, atque mouendi possident: item non sunt signa secundum seipsum cerebrum, neque enim ex proprijs cerebri operationibus desumũtur, quæ autem sumuntur ex actionibus, de quibus loquitur hoc capite, sunt secundum seipsum cerebrum, siquidem ex proprijs cerebri operationibus sumpta sunt, sed non ab alio membro, sed a solo membro efficiuntur, & ob id declarans, quid per operationes principatum obtinentes intelligat, subdit.

autem operationes principatum obtinentes, quæ à solo principio proueniunt.

Nēpe à cerebro ipso, & nō per virtutē aliunde transmissam, licet (si debēt fieri hujusmodi operationes) necesse sit, vt à sensibus exterioribus virtutes hę species suscipiāt, nō tñ virtutē, ut sensus exteriores, qui obiecti psentia indigēt, atq; uirtute a cerebro transmissa. Quibus declaratis docēs Gal. signa ex dictis operationibus sumpta, subinfert.

INGENIVM *quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat, tarditas uero intellectus crassam, discendi uerò facilitas formarum facile susceptiuam, memoria autem stabilem, & firmam, ut & discendi difficultas formarum non facile susceptiuam, & obliuio fluidam, mobilitas quoque in opinionibus calidam, stabilitas autem frigidam.*

Laurentiani translatio dicit, si quis igitur solers est &c. quod idem est, ille enim solers est, qui totus ingenio, arteque pręditus, atque prudens est; cum quis igitur ita ingenio, & arte pręditus est, vt facile & citò res apprehendat, hoc indicat subtilem cerebri substantiam, unde & Arist. scriptum reliquit, inquiens, est certe roboris efficatior sanguis qui crassior est, qui uerò tenuior uim sentiendi, intelligendique obtinet pleniorem; Ex quo patet, ꝙ cibi humores tenues gignentes non modo ad tuendam sanitatem efficiunt, vt clare manifestum est, uerum & ad ingenij probitatem. Hinc ortum est id prouerbium de Caseo, quòd crassum ingenium efficiat, cum crassos generet humores; quod uerum quoque est de ceteris alijs cibis crassos humores producētibus: ꝙ enim tenuis uictus ad tuendam sanitatem uel maxime conferat, eo declaratur, sanitas namque conseruatur, si tali victu vtamur, ꝙ humores non putrescant: non putrescunt autem, si corpus sit transpirabile vt ex Galeno colligitur; seruatur autem corporis transpiratio, si cibis non obstruētibus vtamur, quales sunt, qui tenues gignunt humores. At qm̄ antiqua versio hēt (facilis intellectus) ob id Tru. & alij dicut, ꝙ possumus intelligere animę rationalis operationem, quę solertia dicitur, quę ex Aristo. sententia in libris de demonstratione est quędā bona medij coniectatio in partissimo tempore, exēpli gratia, videns quis recedēte luna à sole splēdere, id esse statim pcipit, quia sole illuminatur, atq; hoc modo solertia ad intellectū ipsum attinebit. Cū aūt aīæ rōnalis operatio ex cogitatiuæ operatione depēdeat, existēte ergo bona rōnalis aīæ operatione, illa quoq; cogitatiua pfecta erit, & ob id solertia tenuē esse cerebri substātiā indicat, utpote medij ventris, cū in medio

2. de part. anim.

11. meth. med. c. 4.

1. post. prope calcé.

illo ventre virtus cogitatiua vigeat. Dicit autem Haly, quòd per substantiam tenuem intelligit peruiam, ac claram, nam cum peruia est, virtus, & spiritus facile penetrant, siquidem clara discretiua est formarum intuitus, ex quibus facilis præceptorum discretio consequitur. Cum verò subdit Gale. [Tarditas verò intellectus crassam] pariter dicunt, quòd super medij ventris dispositionem indicat. Est.n. hoc solertię oppositum, tardi enim ingenio visa re non nisi longo tempore medium, & causam inueniunt: qua de re, vt illud subtilem cerebri substantiam indicat, ita hoc crassam, opposita namque contraria indicant. Cum verò subdit, quòd facilitas discendi significat cerebri substantiam facile formarum susceptiuam, vbi dicit Laurentiani translatio, si docilis, est substantia cerebri mollior, & sic ferè eodem modo iacet antequa litera, vel translatio. Trusianus, & alij dicunt, quòd docet sumere signa ex operationibus sensus communis, & phantasiæ, quæ sunt virtutes in ventre anteriori cerebri locatę, nam facilitas discendi prouenit, quoniam ad obiectis cerebrum facile imprimitur, & informatur, quæ sanè facilitas ob mollitiem substantiæ partis anterioris cerebri contingit, quæ prædictas virtutes continet, quorum operatio est apprehendere: quæ autem naturaliter disposita in corpore humano mollia sunt, necessario sunt & humida, vt ex Galeno pluries habetur: facilitas igitur discendi humidam cerebri substantiam ventris anterioris indicat, sicut difficultas eius oppositum. Verum hęc expositio non videtur ad mentem Galeni, declarabimus namque ex Galeni sententia nullas alias animæ rationalis præter imaginatiuam, cogitatiuam, & memoratiuam virtutes dari, licet vbique dicat Gal. se nullam habere demonstrationem, quænam sit animę substantia, quod enim dicit Trusia. & alij, dictum potius est ad Aristotelis mentem, aut Commentatoris Auerrois: item ad bonitatem ingenij non solum opus est, vt facile discurrat, & componat, atq; diuidat, sed & vt prius simplicia facile apprehendat, quemadmodum ad facilitatem discendi non videtur, quòd satis sit, quòd quis facile simplicia apprehendat, quæ est operatio imaginatiuæ domicilium habentis in anteriori cerebri ventre, sed & oportet, vt discurrat componendo, & diuidendo, quæ apprehensa sunt: quare discendi facilitas non solum videtur indicare mollem, & ex consequenti humidam esse illam cerebri partem, quæ continet imaginatiuam, sed & illam, in qua viget cogitatiua, sicut ingenij bonitas, vel solertia indicat non solum substantiam ventris medij esse tenuem,

2 de tem. per. 30.

sed & ventris anterioris. Dicendum igitur est, quòd iuxta Galeni sententiam solertia attinet ad cogitatiuam, quę non solum circa particularia, sed & circa vniuersalia discurrit, est enim cogitatio, & ratio (dicit Gal.) quam mentem, & intellectum communiter homines appellare consueuerunt: necnon vniuersalium quemadmodum in alijsque animantibus: quod quidem in asino ostendit, is enim omniũ stupidissimus cognoscit & vnum numero, & vnum specie, cum non amplius ab ipso homine, quem videre est assuetus, neq; ab alijs aufugiat, curatori verò vel maxime blandiatur. Dicebat autem Gal. animam rationalẽ esse in cerebro, vt in domicilio, qualiscunque eius animæ substantia fuerit, spiritum verò animalem primum esse eiusdem instrumẽtum, item principium in capite collocatum id habere munus, per se quidem vt imaginationem, memoriam, intellectionem, cogitationemque: ex quibus sanè verbis palàm est intellectionem in cerebro fieri, neque dari intellectionem alterius rationis, quæ extra cerebrum efficiatur, nam ex cognitio nostra sensibus, & mẽte compar, quam cogitationem, & intellectum nominari voluit Gale. nec non alibi sæpius, dum approbat Platonis sententiam, qui animam rationalem in cerebro domicilium habere existimauit, & clarius his verbis: sanè cum ea, quæ per disectiones apparere solent, accurate consideremus, rationi consonum videbatur, animam in cerebri corpore sedem obtinere, atque in ipso & rationis vim, & sensilium imaginum memoriam residere; ex quibus manifestum est rationem in ipso cerebro, non autem extra ipsum proprie exercere munia: Solertia igitur attinet ad cogitatiuam, iuxta Galeni sententiam, & fortè etiam Auerrois, qui ponit cogitatiuam versari circa particularia, & componere, atque diuidere: item solertia secundum Galenum substantiam cerebri non solum quo ad ventrem medium, sed & anteriorem tenuem esse significat, facilitas verò discendi non solum mollem cerebri substantiam ventris anterioris, sed & mediis, tum his, quæ superius declarata sunt, tum etiam quia Gal. non ponit imaginatiuam in ventre anteriori, cogitatiuam in medio, memoratiuam in postremo, quemadmodum communiter medici sibi videntur imponere, nam postquam animam in cerebro esse dixit, & vim rationis, & memoriam in eo residere, subdit, q primum virtutis sensus, & motus instrumentum est spiritus, qui in ipsius ventriculis, maximeque postremo continetur, quamuis non contemnendus sit medius ventriculus, perinde quasi non ualentissimus sit, multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur, duos verò anteriores deseramus: ex quibus sanè verbis colligi uidetur

1. de his, quę i med. trina cõ. 3.
9. de dog. Hippo. & Pla. à principio.
2. metho. med. 7.
7. de dog. Hippo. & Plat.
9. de dog. Hippo. & Plat.
3. de loc. aff. c. 5.
Huius tõ habetur à Gal. 7. de decr. Hip. & Plato. uulneratione uentriculorũ

videtur in anterioribus ventriculis nullam fieri animę operationē, & ob id in eis vis aliqua collocanda non est. Auicen. autem duas virtutes in anteriori ventre collocauit, sensum communem omnes quorumcunque sensuum partialium species suscipientem, ac phantasiam eas species receptas post sensus absentiam custodientem, recipiens namque debet esse diuersum à custodiente, deinde in medio ventre cogitatiuam statuit, quam & imaginatiuam dicit nominari à certificatoribus, cuius est officium species à phantasia reseruatas componere compositione non verbali, vt montem cum auro montem aureum conficiens: in quo etiam ventre aliam posuit æstimatiuam, quæ compositione verbali componit, ac diuidit, speciesque non sensatas à sensatis extrahit, vtpote ex specie lupi inimicitiæ speciem: at quoniam hæc composita, & elicita reseruari debent, ob id in postremo ventre quintam virtutem illa conseruantem, quæ memoratiua dicitur, reposuit, ac collocauit. Verum videtur Auicen. vnam virtutem superfluam statuere, siquidem eadē virtus potest sensata cōponere, & non sensata à sensatis elicere: ob id Auerro. tot in cerebro virtutes non enumerat, sed inquit, quòd in cerebri prora est virtus rei figuram retinens, postquàm à sensu communi separata est, & cogitatiua plus manifestatur in media camera, atque hac virtute homo cogitat in rebus, quibus pertinet cogitatio, & electio, quousque apprehenderit, quod conuenientius est: quare hec virtus nisi in homine reperitur, & loco eius animali bruto concessa fuit æstimatiua: pupis verò capitis est locus virtutis reminiscibilis, atque conseruatiuæ: de sensu autem communi non ait, quòd in cerebro manifestetur, sed quòd eius locus est in corde, quemadmodum aliorum quoque sensuum: Qua quidem de causa sensit Curtius, quòd Auerro. fuit opinio sensum communem in corde situm habere, neque in cerebro manifestari. Verum ex verbis prædictis probat Auer. quòd aliæ uirtutes in corde radicem habere debent, quoniam eo in loco esse debent, quo est sensus communis, cum operatio imaginatiuæ non sit nisi in signum, quòd ex sensatis in sensu communi remansit, ergò eadem ratione sensus communis in cerebro manifestabitur, cum eum esse oporteat, vbi est imaginatiua, atque etiam aliæ, quarum operationes in cerebro manifestantur: item inquit Auerrois, Quia apparet, quòd calor, cum quo sensus reguntur, est cordis, ergò virtus, quæ sensum communem regit, ibidem collocatur, & cerebrum huic virtuti deseruit: item cum sensus communis species sensuum omnium apprehendat, & de eis cum præsentia obiecti iudicet, ut

1. primi doc. 6. c. 5.

2. colli. 20. & 3. de anima c6. 6

2. de ani. ma 145. & libello de sens. & sen sili. Contex. 149. alibi idem repetit, est enim veluti punctus, à quo plures lineæ productæ sunt, vt & Aristote. consentit, nam sensus communis videt formam mediante oculo, quod itidem de sensibus aliis particularibus dicendum est, ergò sensus communis in cerebro esse debet, vbi sensus quoque partiales sunt, quibus mediantibus species ipsas sentit: adhæc somnus fit ex retrocessu sensus communis ad intra corpus, ob quod sensus particulares cessant ab

libello de som. & ui gil. opere, vt idem docebat: ergò in vigilia sensus communis in cerebro operatur. Rectius igitur ex rationibus superius enarratis dicendum à nobis videtur, iuxta Auerro. placita, sensum communem in cerebro operari, quemadmodum & voluit Auicen. Auerro. autem id tacuit, quoniam cum sensus communis sit, vt punctus, ad quem omnes sensus, vt lineæ terminantur, cumque iam appareat, quòd sensus particulares in capite collocantur, & ad cerebrum referuntur, ex consequenti quoque manifestum est sensum communem, vt & alias virtutes operari, dixit

3. de acci. & mor. 3. & 7 de dogma. Hip. & Plato. autem de cæteris, de quibus non ita manifestum erat. At Galenus de sensu communi meminisse videtur, sed ipsum non dicit esse virtutem à tribus nempè imaginatiua, cogitatiua, & rememoratiua distinctam, si quidem has tres solas in cerebro collocauit, inquiens: Porrò reliqua animæ functio, quę à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur, & inferius, ostendens actionum noxas, quæ finnt à principe facultate, de tribus prædictis duntaxat

3. de loc. affec. & 4. eiusdē c. 1. meminit, nulla de sensu communi mentione facta, pariter & vbi docet cognoscere sedes ex noxis actionum principatum obtinentium affectas, similiter & vbi de seipso, & puero lanifici loquitur: sensum autem communem Galenus voluisse videtur

7. de dog. Hippo. & Plat. esse animam, vel cerebrum, hæc enim verba profert: nam primum sensorium qualecunque id fuerit sensibus sigillatim omnibus commune est, vt & tradidit Plato, cum in alijs quibusdam libris, tum in Theæteto, eo præcipue loco, vbi in hunc modum scribit. So. Absurdum quippe est ò fili, vt multi in nobis, quasi in ligneis equis, sensus insideant, & non vna quædam sit species, & idea, siue anima, siue quomodocunque appelles, in quam omnes hi concurrant, qua vtique per hos,

3. de acci. & mor. c. 3 tanquam per instrumenta, omnia, quæ sensibus exposita sunt, sentiamus: Quam planè sententiam Plato pluribus in locis con-

fir-

firmat; & Galenus alibi inquiens, Nempè vigilia, & veternus, quæ in primo omnium sensu, qui communis quoque dicitur, consistunt: & ob id Auicen. ait, quòd sensus communis & phantasia apud medicos sunt vna eademque virtus, quæ apud philosophos diuersæ virtutes sunt. Palàm igitur est, quòd secundum Galenum hæ virtutes tres sunt, non autem quatuor, vti dictum est: quòd autem tantum tres sint, probare videtur Galen. siquidem Theophilo medico imaginatiua fuit læsa, reliquis duabus illæsis, qui verò obseratis intus ianuis protulit per fenestras singula vasa, & puerum, cogitatiuam læsam habebat, reliquas autem minime: Thucydides postremò testatur nonnullos è pestilentia seruatos, & omnes, quos antea nouerant, & familiares, seipsos non agnouisse: & hic sanè modus probandi est per locum concomitantiæ, de quo Auerro. ait, quòd Galen. & alii medici has tres esse virtutes in tribus prædictis cerebri ventriculis per locum concomitantiæ comprobarunt, sed subdit ipse, modus is verus non est, sed extimationem seu probationem quandam duntaxat pariens: is autem verus & demonstratiuus dans causam & esse ab eodem libro de sensi. & sensili. censetur, qui hunc in modum conficitur: Cognitio sanè fit per abstractionem à materia, quot autem abstrahendi sunt modi, tot erunt & cognoscendi modi, & ex consequenti uirtutes ipsæ: primus quidem abstrahendi modus est a materia, sed non a præsentia materiæ, vt sensus exterior: secundus autem a materia, atque ab eius presentia, qui est ipsius imaginatiuę, tenuis verò est abstrahere sensata a non sensatis, qui est cogitatiuę: at quoniam hęc seruari debebant, necesse fuit memoratiuam his addere, cum autem nullus alius detur abstrahendi modus, ergò neque alię virtutes in cerebro dabuntur. Quòd verò modus probandi per locum concomitantie non sufficiat, probat Auerro. nam (dicit ille) Ego dicam, quòd una est virtus, quę diuersos effectus producit, at vnum post alium: quòd verò vna ledatur ceteris non offensis, idest, quoniam virtus hęc diuersis temperamentis indiget, vt varias actiones exerceat, qua de re uno lęso temperamento, vna quoque virtus lęditur, at non reliquę, propterea quòd earum temperamenta non offenduntur: Veruntamen idem dici posset quo ad Auerroem probationem

prima primi doct.6. cap.5.

3.de acci. & morb. propè finē

3.de anima.6.

tionem, quod vna uirtus est, quę ut operetur in diuersis cerebri partibus diuersas quoque abstractiones efficit, quę quidem de causa tot uirtutes nõ erunt, quot diuersi attrahẽdi modi sunt. Dicendum igitur, meo quidem iudicio, est, quòd illa medicorum probatio magnæ est coniecturę, ac euidentis fidei, & Auer. obiectio nil aliud intendit, quàm quod
libello quod animi mores temper. &c. vna est animæ rationalis in crebro essentia, quæ tamen omnes illas virtutes obtinet: quod quidem & voluit Gal. exemplo ab Aloe sumpto, vt.n. Aloës vna res est plures vires obtinens, atque potentias nempe purgandi, ventrẽ roborandi, ac vulnera aglutinandi, quæ sanè potentię substantiã inhabitare non dicuntur, vt nos domicilia, sed vnum absolute nomen substantiæ dicitur, vt Aloës, cuius plura sunt nomina, vt ad actiones, quas efficit, refertur, eodem propè modo rationalis anima est in cerebro, quę ad diuersas relata operationes, plura continet nomina, vt pote quòd imaginatiua, cogitatiua, siue discursiua, memoratiuaq; dicatur. Porrò de harũm virtutum ordine, & organis Auer. probare videtur, imaginatiuã in anteriori ventre, cogitatiuam in medio, & memoriam siue memoratiuam in postremo collocari, si quidem earum actiones hunc in ordinem procedunt, visa namque ré primò imaginamur, mox cogitamus, postremò memoramur. Verum hic modus licet de oculis verus videatur, quoniam optici ex anterioribus cerebri ventribus oriuntur, habet tamen de tactu difficultatem, cum nerui per tactu vt plurimum à nucha orta à posteriori cerebri parte oriantur: vnde posterior pars primo, mox anterior neruis occurrit. Medici autem ab experientia sumpto argumento communiter probant, nam læsa imaginatiua remedia parte cerebri anteriori iuuant, posteriori verò minime; quòd si memoria lædatur, contra fiet: ergo in anteriori imaginatiua, in posteriori memoratiua collacabitur, quòd vero cogitatiua in medio ventre sit, qui est sub anteriori, non consequitur, quandoquidem remedia illi parti adhibere non possunt, quin & anteriori non adhibeantur. Quo circa rectius dicendum est, quòd cogitatiua in medio reponatur, quoniam eius actio media est inter actiones illas imaginatiuæ scilicet, atque memoratiuæ. At superius diximus iuxta Galeni sen-
3. de lo. aff. cap. 5. tentiam in anterioribus ventriculis nullam animę fieri operationem, cuius adduximus verba, post quę statim subiecit Gal. Verum exacta horum, scilicet ventriculorum notitia ad curationis inuentionem nil ferè conducit, nam satis fuerit ad probè curandum, nosce sedem affectam esse cerebrum, atque in eius ventriculis humorem crassum comprehendi: ex quibus videtur colligi ex Galeno verum

non

non esse, quòd de eius intentione dicitur, nempe curationes diuersas ex remediorum applicatione variis in locis capitis indicare imaginatiuam in anteriori, cogitatiuam in medio, & memoratiuam in postremo ventre collocari. Sed cum sæpe dictum sit spiritum animalem esse primum animæ rationalis instrumentum, quę viget in cerebro, vt in domicilio, ex consequenti dicendum videtur, quòd in eius cerebri partibus huius animę operationes maxime fieri debeant, vbi hic spiritus reperitur, & copiosior, & magis purus, vt in tertio & secundo ventriculo: proinde Galen. cum subinferat spiritum ipsum esse primum huiusce animę instrumentum, manifesto apparet, quòd in eadem cerebri parte omnes illę actiones fieri debeant, quoniam ex vna actione bona, vel mala videtur Gal. inferre bonam, malamvè totius cerebri, nõ partes temperiem: itẽ dictum est Aristo. quoque commune, quòd qui facile discunt, male memorãtur, è contrario vero, qui difficulter discunt, bene memorantur, quod quidem non esset, si hę virtutes in diuersis partibus forent, quia vna pars posset esse bene disposita pro vna actione, pariter & alia pars pro alia operatione: Licet dici posset pro opinione opposita, quòd cerebri partes habent inter se proportionẽ, itaque si anterior pars sit mollior, posterior quoque mollior erit plus quàm deceat, & similiter si posterior erit siccior, & anterior quoque siccior plus quam conueniẽs sit, sed quod conuincit Galeni opinionem esse, vti diximus, est eius authoritas rationibus comprobata, est autem dubium ex dictis num bonitas ingenij, & facilitas adiscendi sint idem? huic quidem quęsito satisfaciendũ breuibus est, quòd multi ex se non facile, qui à præceptore docti facile apprehendunt, atque discurrunt, & hi licet sint dociles, & ad discendum faciles, non tamen solertes sunt: & ob id Galen. nón modo ex solertia, sed & descendi facilitate declarat quomodo cerebri inditia sumenda sint: subiungit deinceps signa ex memoria desumpta, ac docet, quòd pollere memoria signum est stabiles cerebri substantiæ, vt obliuio fluidę cerebri substantiæ, quare hęc quidẽ humida, illa vero erit sicca moderate tamen, qm̃ in sicco immoderate neq; impressio neque conseruatio facilis esset, oĩs enim immoderata discrasia actum proprię virtutes deiicit. Sed dices, cur non dicit obliuionem indicare frigidam cerebri substantiam? cum dicat alibi, ac cum eo Auic. quòd cum vel periit, vel grauiter lęsa est memoria, frigida omnino siccaque intemperies esse potest, ergo obliuio non semper indicat fluidam, & ex consequente humidam cerebri substantiam. Dicendum est, quòd Galen. & Aui. loquuntur de ægris

7. d dogm. Hippo. & Pla.

3. d lo. c. 5.

3. de lo. affect. ca. 5. 5. de acci. & mor. vltimo & Aui. 1. tertij tract. 4. capit. 12.

ægris, in quibus memoriam dicunt perire non posse, vel grauiter lędi, nisi ob frigiditatem, hic autem Gale. loquitur de sanis dicens, ꝙ in eis obliuio naturalis, non autem præter naturam, & quę non est abolitio ęgritudinalis memoriæ, nec eius grauis læsio, fluidam cerebri substantiam indicat. Sed dices, si obliuio naturalis ex innata humida cerebri temperie efficitur, ergò humida intemperies præter naturam cerebri obliuionem efficiet: item memoria naturalis stabilem, & ex consequenti siccam cerebri substantiam significat, ergò à contraria intemperie præcipue secundum ægritudinem lędi debet, quæ quanto magis augebitur, grauius quoque læde-tur, ergò memoria non semper à frigiditate læditur, potest enim complexio sicca cerebri fieri adeo humida præter naturam, nulla facta in caliditate mutatione, quòd memoria grauiter lædetur, vti dictum est. Respondendum est, ꝙ ex Gal. sententia vel ablatio, vel grauis memoria læsio à frigiditate fit, qui tamen non negat, ꝙ ab humiditate memoria lædi non possit, at grauior est lęsio, quę efficitur à frigiditate, quoniam magis est actiua, maximæque calori naturali inimica, quem destruit. Est autem aduertendum, ꝙ memoria, quæ iuxta Auer. sententiam in parte cerebri posteriori collocatur, duplex est, vbi ait: Et locus virtutis reminiscibilis, & conseruatiuæ est puppis capitis, & inter conseruatiuam & reminiscibilem non est differentia, nisi quoniam conseruatiua est conseruatio continua, & reminiscibilis conseruatio intercepta. Vnde dici potest, ꝙ reminiscentia sit memoria intercisa, non enim continue conseruat, sed tempus intercidit: memoria autem est continua intentionum cogitatiuæ reseruatio, antequam tres virtutes operantur, iuxta Auer. placita, primo namq; sensus representat speciem imaginatiuæ, deinde cogitatiua intentiones componit, quas deinde memoratiua reseruat. Fuere prętere a nonnulli, qui sustinent, ꝙ omnes & imaginatiua & cogitatiua, & memoria cognoscat, alij autem dicunt tutius esse dicendum, ꝙ sola cogitatiua cognoscit, quoniam si imaginatiua cognosceret, cum seruet species rerum sensilium, quæ sibi semper præsentes sunt, ergo semper cognosceret, pariter & de memoratiua dicatur: item aiunt, ꝙ licet semper imaginatiuę, & memoratiuę species, & intentiones adsint, non tamen consequitur, ꝙ cogitatiua semper operari debeat, quoniam vnum est orificium in memoriæ ventriculum, quod clauditur, cum cogitare nolumus, cū autem volumus, reseratur: pariter licet in imaginatiua species seruentur, non tamen eas semper cogitatiuę representat. Etenim via arcta e st, & vt de tertio ventre dictum ęst, clauditur. Neque tenenda est

Trus.

lib. de cō-stit. art. med. 9.
lib. de memo. & reminis. & 2. coll. 10.

Trusia. opinio, qui tenet hanc tertiam virtutem non nisi reminiscentiam esse. Postea docet Gal. sumere signa cerebri ex mobilitate, stabilitateque in opinionibus ingeus, mobilitatem in opinionibus substantiam cerebri calidam indicare, stabilitatem verò frigidam, cum calidum sit bene mobile, econtrario verò frigidum: Est autem intelligendum de mutatione in opinionibus, quę sunt contingentium, non autem necessariorum, siquidem necessariorum necessaria est demonstratio, cuius non est mutatio, in quibus igitur est opinionum mutatio id fit, quoniam caliditate cerebri facile de vno medio ad aliud mouentur, ex qua sanè mutatione facilis quoque mutatio in opinionibus consequitur: intelligendum prætera est de mutatione in appetitibus seu voluntatibus, quam sanè videtur fuisse Aui. sententiam, quod eodem etiam modo declaratur, quoniam calidum est bene mobile, quare à diuersis appetitibus cerebrum calidum facile mouetur, & permutatio in consultatione fit: Et ideo vt ratio ex consultatione dictat modo vnum, modo aliud, in appetitu, & voluntate mutationem fieri contingit, sed si in voluntate mutatio fieri debeat, prius opus est, vt in opinione mutatio efficiatur, quemadmodum manifestum est: Si igitur quis intelligat de vtraque mutatione, & in opinione, & in voluntate omnes remouentur difficultates, quæ pro vtraque opinione efficiuntur. Verum quoniam videtur Galenum prætermisisse duo signorum genera, de quibus à principio se dicturum pollicitus erat, quorum alterum spectat ad operationes naturales, alterum verò ad extrinsecus alterantia, ob id excusans se, subdit his verbis. 3artt. 1.cap.17.

Atque autem duo inditiorum genera mihi videar prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus, quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum verò ad ea, quæ extrinsecus occursant: erit autem in vtrisque sermo communis.

Quasi dicat, quòd nunc supersedet ab eorum determinatione, quoniam infra de eis aget, cum cerebri complexionum magis specialium signa declarabit. Quòd si litera legeret, vt in antiqua communis ratio, dicendũ uideretur, quòd de vtrisque communis est ratio, quia eadem est causa, quòd cerebrum naturales perfectas producat operationes, & extrinsecis resistat; sed prima melior est. Declaratis autem signis cerebri

rebri in genere, nunc ea specialiter declarat, atque imprimis cerebri temperati subdens.

Signa bonæ temperaturæ cerebri. Cap. 13.

Si quidem cerebrum sortiatur bonam quatuor primarum qualitatum temperaturam, omnia, quæ diximus, habebit moderata, & excrementa, quę uel per palatū, vel aures, vel nares, vel oculos expurgātur, hęc quoque modice se habebunt, atque ab his quæ extrinsecus occursant, minime lædetur, quæ scilicet vel calefaciunt, vel frigefaciunt, vel humectant, vel exicant. Talibus igitur capilli capitis, cum adhuc sunt infantes subrufsi, cum verò pueri subflaui, cum iam adoleuerint, flaui fiunt, mediǫque sunt inter eos qui omnino sunt crispi, et simplices, non tamen facile caluitium patiuntur.

Dices, superius dixit se traditurum signa insalubris simpliciter, eiusque partium, cur ergò signa cerebri temperati constituit? Dico ego, quòd supra cap. 8. proposuit, quòd habitis signis optimæ constitutionis, & corporis insalubris simpliciter, signa quoque habebimus intermediorum, quæ vt facilius haberi possint, ostendit etiam quomodo signa partium temperati corporis haberi queant; ob id ait, quod si cerebrum bonam obtinebit temperaturam primarū qualitatum, hoc est si erit non absolute temperatum, sed in specie cerebri, omnia erunt moderata, quę diximus de capitis dispositione, de sensitiuis virtutibus actiuis, & obtinentibus principatum, & si qua alia dicentur, de quibus adhuc nulla facta sit mentio; Postea subdit de excrementis, quòd & in qualitate & quantitate mediocria erunt, vtpote neque multa, neque pauca, neque citrina, neque discolorata, quod quidē signum ex naturalibus operationibus desumptum est. Aduertendum autem est, quod litera græca, & Laurentianus non habent illa quatuor de quibus Leonicenus, per quæ cerebri excrementa repurgantur, sed de palato, & naribus dūtaxat meminisse videntur: communiter autem dicitur tres superfluitates per quatuor dicta loca repurgari, pituitosas quidem, quæ multę sunt, per palatum, ac nares; colericas autem per aures, & melancholicas per oculos. Veruntamen Galen. alibi ait, quòd natura

cura fecit meatus decliues, scilicet palatum, & nares, vt excrementa crassa, & grauia, & deorsum tendentia purgarentur, pro fumosis autē, & sui natura sursum tendentibus futuras constituit, & supremum cranei ratum, & syringosum, nilque meminit de auribus, atque oculis ipsis: Quare neque aures, neque oculi à natura fabrefacti sunt, vt cerebri superfluitates expurgarētur, quinimmo dicit Gal. quòd neque etiam nares à natura factę sunt pro repurgandis superfluitatibus cerebro inculpate sano existente, sed duo soli canales decliues, qui per palatum in os totius cerebri excrementa eructant, expurgando cerebro sufficiunt, quàm diu rectè valet, & alimentum vincit, ac percoquit: Quare (ait ipse) prima vtilitas foraminum in nares non est superfluitatum excretio, sed hoc auxilium, vt auctarium quoddam cerebro male habito additum est: præcedit autem id auxilium ipsa odorum dignotio, & hac adhuc antiquior, & ad vitam necessaria ipsa in cerebrum inspiratio: item inquit pituitam in oculis esse eorum superfluitatem, nec non ꝙ colerica superfluitas aliquando per nares solet expelli: Et Arist. ait, ꝙ sordes aurium est sudor putridus, proinde autem quid amarum. Decipiuntur itaque quandoque medici, qui videntes superfluitates per nares non expurgari, id putant semper contingere ob obstructionem in meatibus narium impedientem superfluitatum repurgationem, cum tamen id fieri possit ex recta victus ratione, vt superfluitates minime generentur, quæ quidem expurgabuntur, si maxima earum copia aderit: Quod si litera legatur, vt Leonicenus transtulit, dicendum est, quod ideo Gal. de eis meminit, quoniam superfluitates adeo augeri possunt, ꝙ & per aures, & oculos expurgari poterunt, vt sępe quilibet vidisse potuit. Aduertendum autem est, ꝙ in cerebro temperato excrementa modice se habent, quoniam uirtus nutritiua opponens, veniens, & assimilans membro nutrimentum, pariter & aliæ ministrantes predictę nutritiuę, attractiua scilicet, retentiua, alteratiua, & expulsiua inter se moderate se habēt, quare & superfluitates moderatæ sunt, neque dicitur hasce uirtutes ex hoc esse in cerebro temperato validiores, sed dicimus nos, ꝙ omnia in eo sunt cum mediocritate cū quo stat, quòd in distemperato aliqua ex dictis validius operetur. Subiungit deinde Gal. aliud signum ex sexto genere sumptum, vtpote ex extrinsecus alterantibus, quod sanè intelligendum est, vt de corpore temperato coniunctim, non diuisim supra declaratum fuit, calidum namque magis resistit frigidis, & frigidum calidis, & pariter de aliis. Declaratis duobus signis, de quibus supra dixit, quòd in vtrisque erit sermo communis, subdit signa ex capillis, quæ p ætermisit, cum de primo signo

rum

9. de usu part. 1.

8. de usu part. 6.

1. pn. 13. 34. probl. 4.

rum genere pertractaret, quæ ex totius capitis dispositione sumũtur, atque in primis de eorũ colore. Est autẽ adnotandũ, quòd(vt fuit Gale. sententia) hi colores inueniuntur inter sese distantes secundum intensionem, atque remissionem maiorem, minoremvè ad rubei, & aquei coloris commixtionem. Est autem in primis color aqueus, vel albus, deinde palidus, tertio ruffus, quarto flauus, & quinto rubeus, palidus. n. plus aquei, quàm rubei particeps est, ruffus autem æqualiter vtriusque, & flauus plus rubei, quàm aquei, rubeus vero, & albus seu aqueus in extremo sunt collocati, propterea quòd in aqueo nil rubei, & in rubeo nil aquei continetur: item inter palidum & aqueum est medius color subpalidus, inter palidũ m autẽ & ruffum subruffus, & inter ruffum & flauũ subflauus, & inter flauũ & rubeũ subrubeus, nõnũquã autẽ & per subruffum palidus color intelligi solet, vt per subflauũ ruffus, & per subrubeũ flauus. Et ob id dupliciter intelligi potest cum dicit Gal. in cõtextu, quòd infantes habent capillos subruffos, vel ꝙ sint medii inter palidos & ruffos, vel ꝙ sunt palidi pariter cum ait, ꝙ in pueritia sunt subflaui intelligi potest, vel ꝙ sunt ruffi, vel medii inter flauos, & ruffos, sic & de aliis. Proinde de pilorum generatione Gal. agens in primis reprehẽdit nonnullos dicentes, ꝙ vt in sicca terra herbæ non nascuntur, nutriũtur, crescuntvè, eodem propè modo neque pili in cute sicca: Quod quidem uerum non est (dicit Gale.) propterea ꝙ siccitas terræ maxime est sine humore, quæ vero in hominis cute humoris expers non est, & maxime idonea ad pilorum generationem, quæ enim in animalibus testaceis & squamosis siccitas est, vtpote ostreis, cancris, & piscibus haud quaquam est pro generatione pilorum, est enim similis ei siccitati, quæ in penis, at cũ hominis cutis sit mollior, quanto erit siccior, & calidior tanto erit aptior pro pilorum generatione, vt & in terra lacustri cõtingit, in qua herbæ non generantur, nisi humoris redundantia absumatur, atque vere modice augentur, ineunte vero æstate plurimum, & celerime, in media autem estate, quoniam sicca est, atque arida, ideo siccantur herbæ: aduertendum autem est(ait Gal.) ꝙ semper à calido per omnem cutim aliquid digeritur, in quibus autem cutis est humida, & mollis, qualis est caseus modo concrescens, quod per corpus digeritur & in cute sibi parat vias, exhalat, & illę vię per cutim non manẽt, partes enim prius descendentes rursus inter se uniuntur, in dura vero cuti simili caseo iam coacto, quoniam ob siccitatem rursus vniri non possunt, meatus seruantur, quod si vapor fuerit tenuis, & halituosus euacuabitur, si vero crassior, & veluti humor, quandoque in exiguis spiramentis detinetur, & aliquid etiam ex eo ad profundum retrocedere cogitur,

2. de usu part. 1.
1. de cris. 12.
8. de usu part. 6.
1. pr. 13. 3. prob.
2. de temper. 5.
11. de usu 14. & 1. de cõpo. med. secundum loca. ca. 1.

gitur, sed si vapor sit, vt fuliginosus & crassus, & terreus impactus in angustis spiramentis, nec facile potest retrocedere, nec euacuari, sed alius rursum subiens à profundo hunc ferit, eumq; propellit, & rursus hunc alter, & eum alius, ita vt tale corpus longum gignatur, qualis est pilus, quemadmodum & fuligo ea, quæ foris in camino generari cernitur; sed est differentia, quoniam pilus per angustiam trāsitus spissatus est, atque in formā angustam redactus, hunc enim in modum capillorum generatio fit. Porrò quo ad colorem (dicit Gal.) asserendū est, quòd pilus niger efficitur, cum deusto caloris vi vapore excrementum in exactam fuliginem mutatur, flauus verò cum vapor minus torretur, quippe quod tunc est impactum flauæ bilis, non nigræ feculentū est excrementum, albus verò pilus ex pituita nascitur, vt ruffus, vt coloris flaui, albiq; est medius, sic eius generatio ex pituitosæ, biliosæq; fęcis media quadam natura prouenit. Cæterum quoniam Auer. innuit aduersus Gal. ꝙ vapor fumosus, & crassus satis non est, vt ex eo corpus vnum efficiatur adeo longum, & continuum, vt est capillus, sed necessaria est pinguedo viscosa, quę continuitatis, extensionis, & elongationis causa sit, & ob id videmus quòd caligo genita in camino ita vnita non est, neque tam firmam vt capillus, obtinet continuitatem, siquidē caret illa viscosa pinguedine, & ex Arist. vapor æquosus breui resiccescens, facit, ne pili magnitudinem capiant, vt si pinguis est, contra euenit, non enim quod pingue est, facile exiccari potest, fateor equidem verum esse quòd solus vapor fumosus non sufficiat, vt fiat capillus talis, qualis cernitur, sed & viscositas requiratur, quod & sentit ipse Gal. sed viscositas nō in vapore, sed in cute reperitur, quā ibidem vapor acquirit, hac autem cessante caluities efficitur. Quod autem viscositas in cute sit, habet Arist. vbi ait, inest in cute omnium lentor quidam muccosus, qđ & experientia manifestum est, si. n. euellatur capillus, vt pote ex capite pueri, & eius radix vnguē cōtangat, ei adhęrebit: Vnde Arist. subdit, Habet autem genus quodq; pilorū ad suā radicē lentū quendā humorē, quo protinus vbi euulsū est, si qua leuiuscula tāgat, adhæret, vt trahere possit tenacius: itē ex cute multorū quoq; animātiū fit glutē, vt clare ex ipso Arist. colligitur. Quare nō oportet vt vapor viscositatē illā possideat, vt ex eo pilus gn̄ari possit, quēadmodū Auer. innuere vr̄, sed eā cute vtpote viscosa suscipiat. Est aūt aduertēdū, ꝙ vt ex Gal. sn̄ia, quēadmodū videmus in terra nasci herbas ex loci natura, q̄dā aūt agricolę puidētia herbarū q̄rētis gn̄ationē, cernimus nāq; hordeū, triticū & hm̄oi ob eius īdustriā nasci, multas verò alias herbas hic īde absq; agricolę puidētia, quas vtiq; adīuicē distīguer̄ facile potes, qm̄ q̄ agrico

2. de temper. 5.

2. coll. 80. propè finē

5. de gene. animal. ca. 3.

3. de nat. anim. 11.

lę prouidentia nascuntur, ęqualem generationis modum externasque circũscriptiones factas secundum lineas extensas obtinent, quæ tamẽ in sponte natis haudquaquam reperiuntur, ita quoque pili se habent, qui naturæ prouidẽtia oriuntur, vtpote capitis, barbæ, palpebrarum, atque superciliorum, qui æqualem generationem habent, circunscriptionemque certis lineis præfinitam, quidam autem ex loci natura geniti sunt, non autem naturæ prouidentia, vtpote axillorum, aliorumque membrorum, qui sortiti inæquales terminos inordinate sunt proiecti, & hi non in omnibus reperiuntur naturis, sed in calidis plurimi, in frigidis verò haudquaquam, vel saltim minimi: at qui naturę prouidentia nascuntur, in omnibus naturis reperiuntur, nisi locus tantũ habuerit discrasiã, vt similis terræ arenosæ, & petrosæ sit, ex qua nunquam herbę generabuntur, ẽt, ꝙ agricola magna vtatur prouidentia: vnde vt omnis terra artem agricolæ suscipit, ea excepta, quæ summe praua est, ita quęlibet temperies naturæ artem sumit, ea excepta, quę summe praua est. De pilorũ aũt vtilitatibus habet Gal. cum ait, naturam efficere, vt artifices qui dum vasa clypea & huiusmodi cõficiunt, ea ad decorem figuris exornant, ẽt ꝙ illæ nihil in se habeat vtilitatis, natura namque nonnulla ad decorem efficit, qui quidẽ decor in multis euidenter apparet, in multis autem ob excellentiam vtilitatis occultatur: vnde si cui abscindatur vel nasi sumitas, vel aliquid labiorũ, magna deformitas apparebit: item in natibus est pulchritudo, si illas puerorũ cõspiciamus, si verò illas simię, turpitudinẽ quandam præseferrent, similiter natura capillos efformauit, barbã & supercilia ad decorẽ, quæ si non forẽt, maximè difformis homo cõspiceretur: alia adhuc est vtilitas, vt tueantur pili partes eas à frigore, & vti particularũ sint opertoriũ: adhæc vt vaporosę superfluitates crassæ consumantur, nã ex Galeni sentẽtia quod ad hanc attinet vtilitatẽ, necessaria semper fuit pilorũ generatio, etenim superfluitates semper adsunt, quæ cõsumi debent, quo aũt ad secundam vtilitatem spectat, haud necesse erat eos seruare vniformitatem, neque .n. eodem egemus operimento, iuxta ætates nostras, aut anni horas, aut regiones, corporisvè dispositiones, nã infantes, viri, & senes eadẽ coma non indigemus, sicuti & mulieres, neque æstate, & hieme, neque regione frigida & calida, ubi enim calor viget, minori, ubi verò frigus maiori egemus operimento, pariter & qui caput sanum, & qui aut lippitudinem, aut capitis dolorẽ patiuntur, diuersis indigent opertoriis. Quare ad temporũ, ætatũ, regionũ, & dispositionũ diuersitatem melius fuit nos aptari, & aliã ipsorũ fieri pilorũ magnitudinẽ: non sic aũt (dicit Gal.) dicẽdũ est de superciliorum

11. de usu par. 13. & 14.

cilliorum, & palpebrarũ pilis, nã si eis quid addas, aut auferas, eorũ vtilitatem corrũpes: quod quidẽ cur contingat, ostẽdit Galen. sed id nunc recensere superuacuum est. Hinc patet ex dictis, ꝙ malefaciunt, qui absque distinctione ætatis, tẽporis anni, ac aliorum barbam, & capillos auferẽdos esse suadẽt, qui quidẽ oĩum ferè cõis est usus: Auer. ãt præter alias dictas, unã adhuc pilorũ vtilitatẽ tradit inquiẽs, naturã pilũ ex eo vapore genuisse, vt ex ea materia mala trahẽdo corpus mũdificet, queadmodum ex arte quoque faciũt agricolæ, qui volentes, vt terra copiosum fructũ reddat, semina proijciũt, quę partẽ terestrẽ adustã attrahat: ex quibus quidẽ Auer. verbis colligere possumus virtutem attractiuã ponẽdã esse, de qua tñ Gal. nil dixit: ob id voluerunt quidã pilos esse animatos ob illã attrahẽdi virtutẽ, & ꝙ licet ad finẽ usq; vitę augeantur, attamẽ non ob id tollitur, quin animati sint, queadmodum vngues, quę & ipsę eodẽ modo augentur, vt testatur Gal. Verũ non dicendũ est ob hoc pilos ex dictis animatos esse, quoniã in primis de ea ui attractiua nil Gal. loquitur, & si talẽ quoq; vim pili haberent (quod non constat) sed sequitur tñ ob id eos esse animatos; siquidem & magnes uim attrahendi ferrum possidet, qui animatus non est; neque ẽt id dicendum, quoniã augentur, dicit namque Arist. ꝙ pili, & ungues in mortuis quoque augentur, neque dicimus vngues animatos, quoniam augentur, sed quia sentiunt. Docet pręterea Gal. in contextu aliud signum ex figura capillorum desumptum, qui. n. cerebrum tẽperatum habent, capillos obtinent medios quo ad figuram inter crispos, & simplices, hoc est planos, uel rectos, siquidem uapores ex quibus fiunt capilli, medii sunt non nimis calidi vel frigidi, uel humidi, uel sicci. Proinde de crispitudinis causa agit Arist. ubi duplicem causam ponit, alteram quidem radicis tortuositatem, alteram uero uaporis caliditatem, atque siccitatem, dicebat namque ipse hunc in modũ, simplex autem crispus vẽ oritur pilus exhalationę excremẽtorũ, nam si fumosa est præ sua caliditate, atque siccitate crispum efficit pilum, inflectitur enim cum duplici exhalatione feratur, terrenum namque deorsum, calidum sursum, fertur, cumque pręsua imbecillitate inflecti facile possit, intorquetur, quod crispitudo pili est, aut igitur ita causa reddenda est, aut cũ parum humoris, multum ãt portionis terrenæ inest, efficitur, ut pili resiccati ab aere ambiente contrahantur, inflectitur. n. quod rectum est, si euaporatur, & contrahitur, atque conuellitur pilus, quemadmodum cum igne aduritur, vtpote cum crispitudo conuulsio sit ob humoris inopiam ab aeris continentis calore. Dices uapor est causa radicis tortuosę, ergo uapor, nõ radix est crispitudinis causa:

2. colli. 8.

1. de usu par. 11. & 2. de administ. anatom. prope finem.

3. de natu. anim. 11.

5. de gen. anim. 3.

causa: Dico ego, quod licet radix à vapore fiat tortuosa, radix tamen tortuosa est causa continuitatis, crispitudinis: idque fit, vt in ventris, vapor namque ascendens in media aeris regione infrigidatur, & pars terrestrior vult descendere, leuior autem ascendere, in hac autem lucta mouetur ad latus, quo quidem casu ventus efficitur, eodem propè modo contingit in generatione pili crispi, vapor cum incipit infrigidari eadem de causa mouetur ad latus, & radicem crispam efformat, quæ deinde causa est, vt totus capillus crispus gignatur. Veruntamen Galenus duplicem ponens capillorum crispitudinis causam alio modo ostendit radicem tortuosam à vapore generari, vbi cum prius declarasset crispitudinem fieri, & ob siccitatem ad eum modum, quo corigiæ, quæ igni plus iusto siccantur, & vt ipsi pili igni proprius admoti intorqueri uidentur, ob quod Æthiopes crispi videntur, subdit quod aliquando exhalatio est imbecillior, quàm vt rectam viam sibi moliri possit, & tunc reflectitur, & pro modo, quo inflectitur, meatum suum figurat, aliquando autem contingit exhalationem validam à duritie cutis impediri, vt recte ferri non possit: vnde necesse est, vt flectatur in latus, vt & in extrinsecus sursum motis euenit, flamma enim sursum mota, inuento obstaculo mouetur ad latera: cum igitur vapor prohibetur recte agi, sub cute sibi tarsitum obliquum molitur, qui tractu temporis collectus vrgetur foras exire, aliquando etiam (ait Galen.) ambę causę coeunt pilorum, radices obliquas efficientes, vtpote vaporis imbecillitas, & cutis siccitas, est autem rationabile, quod quales pili figūtur in radice, tales perpetuo sint. Dices, quomodo cognoscetur, quādo ob hanc uel illam causam adest crispitudo? Adeamus Aristotel. signa huiusce diuersitatis nobis commostrantem, nam ex ipso cum capilli crispi sint duriores, quàm recti, quod autem est siccum, durum, ideo si capilli erunt crispi ob siccitatem vaporis, duri erunt atque asperi, si vero ob radicis solum tortuositatem, neque duri, neque asperi: Nec laudo Curtium dicentem, quod capite humectato, & refrigerato non ita crispi erunt, quoniam idem continget, si crispitudo sit ex radicis obliquitate. Subiungit deinceps Galenus postremum signum, quod non facile caluitium patiuntur, cuius quidem causam assignat Aristotel. vbi ait, quod eadem est causa, qua homo caluescit, & plantæ defrondescunt, quibus scilicet frondes defluunt, & aues quædam depenescunt, quę certo tempore se abdunt, & latent: Est autem causa inopia humoris calidi pinguis, atque viscosi, quare plantę multum pingues fronde perpetua virent, vt Laurus: sed plantis, & auibus prędictis hoc

1. de tem. 5.

5. de gene. anim. ca. 5.

5. de genc. animal. ca. 3.

semper

ſemper euenit hyberno tempore, qm̃ eis homo humidior eſt, atque calidior, & ob id ei hoc non ita contingit, nemo. n. caluеſcit, priuſquã coire incipiat, qui verò magis propenſi ad coitum ſunt, citius caluеſcunt, quod fit, propterea quòd cum cerebrum ſit omnium corporis partium frigidiſſimum, cumque vſus rei venereę refrigeret, ea verò, quæ imbecilla, vitioſaque ſunt, parua cauſa, ac exiguo momento immutentur, contingit cerebrum prius, & magis cæteris partibus infrigidari: cauſa autem cur in plantis renaſcantur folia, non autem in homine capilli, cui ſemel deciderint, eſt, quoniam in plantis adueniente vere illa viſcoſitas regeneratur, quæ hieme defecerat, habent enim anni tempora viciſſitudinem, quam ætates non habent, quarum tamen mutatione caluеſcit homo, licet eodem modo ſenectus ſit homini, vt hiems plantis: at Gal. aliam aſſignat cauſam, quæ coit cum illa Ariſtot. nempè ꝙ calui fiunt homines, quibus à principio cutis erat durior, quoniam ſeneſcentium partes omnes ſicceſcunt, non paucis autem dictorum cutis efficitur, vt teſtacea, vbi ſupra iuſtum fuerit exſiccata, in qua nihil enaſci poteſt, quemadmodum ſuperius de terra arida & petroſa dictum fuit: & ob id pars interna manuum, & inferna pedum ſine pilis exiſtunt, quoniam tendo ſub cute extenſus ſicciſſimus eſt, atque denſiſſimus: Quæ quidem cauſa quomodo cum illa Ariſto. coeat, manifeſtum eſt: Quod autem in anteriori parte capitis fiat caluities cauſa eſt (ait Gal.) quoniã eius cutis durior eſt, atque ſiccior, ob id ex ea capilli defluunt, non ſic autem ex alijs partibus: Eſt autem ea parte cutis ſiccior, quia oſſi adhæret, in alijs verò partibus cutis non ita oſſibus adhæret. Ex dictis etiam patet, ꝙ habentes cerebrum temperatum non tam facile calui fiunt, vt qui calidi & ſicci cerebri ſunt, propterea quòd in eis cutis non ita facile vt in his, indureſcit, euadunt autem facilius calui, quàm qui cerebrũ frigidũ, & humidũ obtinent, cũ in eis cutis durior, quam in his efficiatur, & ob id mediocriter ad caluitium ſe habent, & ex conſequenti non facile caluitiem patiuntur, quod eſt id, quod in contextu dixit Gal. hic. n. caluitium non patiuntur, niſi in ſenectute. Eſt autem aduertendum, quòd Auicen. docet quatuor eſſe caluitiei cauſas, prima quidem eſt materiæ defectus, ex qua pili generantur aut cutis ipſa, in qua pili gignuntur; cuius quidem ratione tripliciter caluities cõtingit, vno quidẽ modo, qm̃ cutis nimis eſt dura & ſicca, ita ꝙ vapores neque figi, neq; penetrare poſſunt: altero aũt qa meatus cutis nimis ſunt lati, ita ꝙ vapores exhalãt, & in cutis meatibus nõ detinẽtur, ac poſtremo cũ vapores, ex qbus capilli gigni dẽnt, mali ſunt, aut corrũpuntur ex prauis humoribus in cute exiſtentibus:

1. de compoſi. medi. ſecundum loca à principio, & 2. de tẽper. 5

ſeptima quarti tracta. 1. c. 2.

cum tamen Gal. & Arist. non tot caluitiei causas constituant. verum si recte perpendamus, de secunda quidem causa quæ est siccitas & duri-ties cutis meminit Arist. & Gal. necnon de quarta Gal. vbi ait, Quemadmodum stirpium nonnullæ humorum defectu inarescentes contabescunt, nonnullæ verò alienis à natura sua humoribus conuersantes pereunt, simile ratione & pilis vsu venit, vt vel inopia humorum, à quibus nutriri solent, aut prauitate corrumpantur, inopia sanè humidi caluitium accedit, prauitate autem humorum Alopecia, & Ophiasis: Ex his itaque patet Gale. meminisse de ea causa, quæ ex humorum prauitate desumitur; constat quinetiam, quòd eum affectum Gal. caluitium non appellat, sed id caluitium nominat, quod ex siccitate gignitur, qua cutis fit durior, atque petrosa, itaq; pili defluentes hac ratione non renascuntur: Et propterea Gale. vbi ait Hippo. in contextu, Quicunque calui sunt, his magnæ varices non fiunt, quibus verò caluis varices magnæ superueniunt, hi rursus capillati fiunt, subdit, quòd quando in viri sapientis libro sermo inuenitur aliquis manifestum habens mendatium, non sine ratione contingit legentes dubitare, & primum quidem sibiipsis diffidere, quasi neque illa, quæ sint manifesta, noscentibus deinde suspicari, ne quid falsum fuerit interiectum. Quis enim nesciat caluitium esse passionem insanabilem? Sed neque verum, quòd magnę varices caluis nunquam eueniant, sicut neque q; varicibus aduenientibus caluities cesset: Nisi forte, vt nõnulli inquiunt, vocatum à medicis capillorum defluuium, caluitium nominet, illud enim cum à vitiosis humoribus, quę Ophiasis, & Alopeciæ passiones capillorum nominantur à græcis, generetur, quandó iidem humores ad crura decumbunt, possunt varices facere, & capillos restituere: si enim prius à vitiosis humoribus corruptis eorum radicibus corrumpi contingeret, nunc fit verisimile, vt eisdem humoribus aliò transpositis ad primam naturam capilli redeant: constat igitur ex Galeni verbis illud non dici caluitium: Reliquę verò duæ Aui. causæ imaginariæ potius sunt, quàm verę. Quòd enim in corpore deficiat materia, ex qua pili fiunt, imaginari quidem potest, sed verum non videtur, cum præsertim capilli sint de pilorum numero, qui prouidentia opificis oriũtur, quos in omnibus naturis inueniri voluit Gal. nisi aliquã cutis deuenerit ad tantã discrasiam, facta sit similis terrę arenosæ, atq; petrosę, qua sanè sola ratione voluit Gal. pohiberi posse capillorũ generationẽ: Pariter & q; pororum latitudo sit causa, vt ea pili non nascantur, est potius imaginabile, quàm verum: in iuuentute namq; cum pori sunt magis lati, homines minus caluescunt, quàm in

1. de cõp. med. scdm loca: 14. meth. pe nul. & 40.

6. aphor. par. 34.

senectute,

senectute, in qua pori sunt arctiores: item Arist. quoque ait, quòd si cutis rarior, & crassior sit, pili gignentur crassi ob copiam portionis terrenæ, & meatuum laxitatem, sed si spissior est, tenuiores exeunt ob meatuum angustiam: ex quibus patet velle Arist. laxitatem, vel angustiam meatuum cutis esse causam crassitiei, tenuitatisq; pilorũ, quod sępe repetit eo capite Arist. necnõ in problematibus sępius inquiẽs, ꝙ homine, cũ incipit emittere semen, multi pili nascũtur, quoniam meatus fiunt laxiores, itaque sępe inuenimus Arist. dicentem laxitatem pororum esse causam, vt pili magis oriantur, nunquam autem esse causam quòd pili non nascantur, & tandem caluitiei causam: Dices, videtur, ꝙ Auic. & Auer. plura quàm hic Gal. signa cerebri temperati signa constituant. Respondeo, quòd licet Aui. & Auer. videantur plura ponere, quàm Galen. non tamen verum est, quandoquidem dixit Gale. ꝙ omnia superius dicta modice habet cerebrum temperatum, vti declarauimus, pariter & intelligendum est, ꝙ omnia, quę dicentur de complexionibus intemperatis cerebri, modice habet cerebrum temperatum. Subdit autem documentum vnum his verbis.

5. de gene. anim. 3.

4. sen. problem. 4.

1.3 tract. 1. cap. 16. 4. colli. 3.

Qvae verò dicuntur, ac posterius dicenda indicia sunt accipere oportet, vt in bonam habentibus temperiem habitationibus.

Ne quis credat, quòd in quacunque regione inuenientur signa prædicta, indicabunt cerebrum esse temperatum: Cuius quidem rationẽ alibi assignat Gal. vbi dicit, quòd corporis temperies in iis regionibus, quæ à temperie recesserunt, est inæqualis, externis, s. internisque partibus ad eundem se modum non habentibus, Gallis namque & Germanis, & omni Thracio, & Scythico generi frigida, humidaque cutis est, ideoque & mollis, alba, & pilis nuda, omnis verò naturalis his calor in viscera vnà cum sanguine confugit; de habitantibus autem in calida regione dicit Gal. Æthiopibus verò & Arabibus omnibus denique his, qui ad meridiem incolunt, natura cutis ex ambientis æstu, & naturali calore foras acto vsta, dura, sicca, & nigra redditur, toto corpore naturalis caloris exiguã obtinente portionem, sed alieno atque adscititio incalescente. Quare cum ęthiops cutim habeat nigram, & duram, & capillos crispos, non opus est statim dicere, ꝙ eius cerebrum sit calidũ, pariter si in Gallo cutis sit mollis, alba, & capilli plani, & subruffi non oportet cõfestim proferre cerebrũ esse frigidum. Sed dices, quid dicemus de signis sumptis ex cerebri operationibus? nõne si in regione

2. de temper 6.

 distem-

2. de med. sani. post medium.

distẽperata cerebrum bonas habebit operationes, ipsum esse tẽperatũ dicemus? Respõdet Gal quòd in intemperatis regionibus corpus temperatum gigni non potest, sicut tum ratio docet, tum experientia commonstrat, in æstuosis namque regionibus homines sicci fiunt, graciles, & veluti torrefacti: in frigidis verò incolæ in æquali temperamento visuntur, vt quibus exteriora frigeant, interiora verò caleant, quod idẽ quoque alibi repetit inquiens ꝙ in frigidis regionibus calor vnà cum sanguine confugiens in viscera agitatur, & feruet, propter quod fiunt iracũdi, audaces, & præcipites cõsilij, qua de re de operationibus quoq; cerebri idem dicendum videtur, & ob id ait Gal. ꝙ hæc audienda sunt in regione temperata, quoniam in intemperata, corpora temperata nõ inueniuntur. Dices, ergo videtur superfluum dicere hæc esse audienda in temperata regione, cum in ea sola temperata, corpora reperiantur. Respondendum est, ꝙ licet temperata corpora in intemperata regione reperiri non possint, aliqua tamen signa inueniri possunt, vtpote capilli flaui in regione frigida, quibus potuisset quis decipi credens ex huiusmodi signis cerebrum esse tẽperatum, cum tamen potius calidum esse indicet. Subdit deinceps Gal. in contextu alterum documentum de ipsis capillis, dicens.

2. de temper. 6.

QVAE autem ad capillos attinent non ad locorum tantum, sed ad humorum quoque temperaturam, qui cerebri temperaturæ proportione respondent, sunt referenda.

Ita ꝙ si cerebrum erit temperatum, humores quoq; sint tẽperati, & si cerebrum calidũ vel frigidum, humores ẽt sint calidi, vel frigidi. Est aũt aduertendũ, ꝙ duæ possint esse causæ coloris capillorũ, vna quidẽ cerebri temperies, quæ si est calida, quantum sit ratione sui, capillos denigrat, sicut si frigida, dealbat: alia aũt est causa, humores, s. ex quibus eleuantur vapores, qui sunt capillorũ generationis materia, qui quidẽ si sint adusti, capillos nigros, si pituitosi, albos efficiunt. Curtius, & alij exponũt, ꝙ oportet cognoscere, qui sint humores in corpore, ꝙ si color capillorũ nõ proportione respõdeat humoribus vt si humores pituitosi, & capilli nigri, vel humores biliosi, & capilli subrufi, signũ est, ꝙ tales sunt ratione temperaturæ cerebri. Ego verò puto melius exponendũ hoc modo: Quoniã duo concurrunt ad colorãdos capillos, cerebrũ, s. & humores, ideo dicit Gal. hæc signa intelligenda sunt, nisi humores contraoperentur: fieri namque potest, ꝙ in aliquo cerebrum sit tempe

ratum

ratum, & hepar calidum & siccum, & ex consequẽti humores adustos generet, quo quidem casu capilli, qui ratione temperaturæ cerebri flaui esse deberent, & medij inter crispos, & simplices, erunt magis ad nigredinem vergentes, magisque crispi, quàm cerebro temperato cõueniat, atq; hoc propter humores, qui pro generatione coloris capillorum semper agunt: cum igitur humores proportione non respondent cerebri cõplexioni, tunc: capilli neq; ex toto humorũ naturã cõsequuntur, neque cerebri naturã: quo quidẽ casu oportebit nos ex aliis signis cerebri temperiẽ inuestigare. Dices, cũ non simus in regione temperata ex his signis non habebimus vtilitatẽ. Licet hic soleant quęrere expositores, atq; examinare an sub ęquinoctiali sit temperata habitatio, vt voluit Aui. an verò nulla sit habitatio, vt asserit Auer. vbi Aui. sententiã reprobat, an verò sit mala habitatio ob calorem, vt alij uoluerunt, tamen quoniam hęc tractatio magis spectat ad primum Canonis Aui. omissis, his, dicam Gal. sententiam, qua ad iam propositum dubium responderi possit. Gal. igitur ait Græciæ regionem esse temperatã, sed maxime quod in medio habetur. cuiusmodi est patria Hip. quæ tum hieme tum æstate mediocrem temperiem exhibet, vere autem, & autumno multo magis: item Zona exquisitam habens temperiem, ac media orbis terrarum ad ortum, & occasum est, quæ per Gnidum, & Coum, & quęcũque loca non multum ab his recesserunt vel ad aquilonem, vel ad austrum: patet itaque quam voluerit esse exquisite temperatam quę est in quarto climate, & declarans Gal. in quibus locis audiendæ sunt cõstitutiones, de quibus Hippo. ait. Audire enim oportet omnes, de quibus scripsit Hippo. constitutiones in locis factas terrę habitabilis temperatis, exceptis ab hoc sermone Thraciæ locis quæ à mari distant, hæc enim à frigiditate, & humiditate modum excesserunt, vt quę & ad Ægyptũ, & Libiam attineat loca calida sunt, & sicca, exceptis & hic illis, quæ mari adiacent, locis: in frigidis namque quales sunt circa Thraciam ac Pontum regiones, quoniam loca mari adiacentia humilia sunt, ob hanc causam calidiores habent temperaturas, in calidis verò quales Ægyptus, ac Lybia, quoniam restare ventis ab vrsa flantibus refrigerantur, idcirco minus sunt calida his, quæ ad mediterranea recesserunt: ex his itaque constat, quòd Gal. non solum appellat temperatam, quæ pręcise in medio est, sed & alias, quæ circunstant, partes autem extremas duntaxat excipit: vnde quartum, & quintum clima vsque ad principium sexti pariter & tertium vsque ad initium secundi erunt comprehendenda in regione temperata, in qua & ex illis extremis loca mari

prima 1. doct. 3. ca. primo.
2. methaphi.
2. de tuẽd. san. post medium.
3. aphor. 14.
ibidẽ com. 15.

propinqua continentur, in frigidis quidem quoniam humilia sunt, fitque maior radiorum retractio, & ex consequenti frigiditas contemperatur, in calidis verò, quia propè mare flant uēti ab ursa æstatis tempore, quibus caliditas contemperatur, cum illic venti frigidi sint: Quæ
lib. de lo. ae. & aqua sanè sententia colligitur ab Hippo. ubi ait, quòd regiones in locis humilioribus calidiores sunt, quę uerò in altioribus, frigidiores. Cum itaque tota ferè Italia mare circum circa habeat, cumque sit in quinto climate, erit numeranda inter regiones temperatas, de quibus Gal. Pars vero, quę distat à mari, & est propè sextum clima, vt Mediolanum, nō est ita temperata: Hac igitur declaratione patet responsio ad dubium, & quomodo hęc signa nobis deseruiunt, vt enim regio temperata latitudinem habet, ita & complexio temperata. Quo etiam loco vnum est
2. colli. ca. ultimo. adnotandum, quòd Auer. Gal. recitans opinionem dicit, & Gal. ait ꝙ temperatior regio est terra grecorum, & inter alias terra Hispanicis debet legi, Hippocratis, Subdit in contextu Galenus.

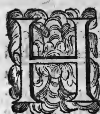
Si verò calidius sit, quàm oportet, in altera verò oppositione bonā habeat temperaturam, siquidem in caliditate excesserit omnia, quæ dicentur, validiora erunt inditia, sed si paruus fuerit excessus, imbecillia: communis autem hæc ratio statuatur in omnibus partibus, quarum in temperaturis vniuersis inditia sumus tradituri.

Superius cap. 8. posuit Gal. vnum documentum ꝙ signa insalubriū, neutrorum, & salubrium in sanitatis latitudine sola quantitate distantię inter sese distinguuntur, dixitque eo in loco de toto corpore, præsenti verò contextu idem repetit, & quoad partes dicens, quod si cerebrum sit temperato calidius, in altera autem oppositione nempè humiditate & siccitate temperatnm sit, siquidem caliditatem intēsam obtinebit, omnia indicantia calidam temperiem erunt intensiora: si verò excessus fuerit paruus, & caliditas remissa, prædicta quoque remissa, vt venæ in oculis apparentes cerebrum esse calidum indicant, quanto autem cerebrum erit calidius, tanto magis venæ sensui patebunt, quæ vero quoad sensum èconuerso se habent, cerebrum quoque remissiorem caliditatem obtinebit: subdit autem, quod hæc ratio, idest regula statuatur in omnibus corporis partibus, quarū sumus tradituri signa in omnibus temperaturis & simplicibus, atque compositis, nempè quòd inditia calidæ temperaturæ erunt validiora, & imbecilliora, prout cali-

tas erit intensior, atque remissior, quod autem de hac dictum est tẽperie, pariter & de alijs simplicibus atque compositis dicatur: Quo sanè documento manifestum est, quonam pactò hac quidem ratione facile est habere signa salubrium vt multum, & neutrorum simpliciter, perceptis signis simpliciter insalubris.

Signa calidi cerebri. Cap. 14.

DEINCEPS igitur signa caliditatis cerebri præter ea, quæ nuper diximus, sunt, quòd ea, quæ circa caput omnia rubicunda, & calida magis, & quæ in oculis uenæ magis sensui patent.

OC, capite incipit ponere signa cõplexionum cerebri intemperatarum, atque in primis simplicium, mox & compositarum, sumpto initio à calida duntaxat tẽperie: & dicit translatio Leoniceni. Deinceps igitur signa caliditatis cerebri præter ea, quę nuper diximus; secundum quam talis est sensus, quòd pręter signa, quæ dicta sunt, nunc alia signa cerebri calidi dicenda sunt, at antiqua translatio ait, in his, quæ prędicta sunt, iuxta quam vult dicere Gale. signa calidi cerebri statuenda esse in his, quæ prædicta sunt, scilicet in regionibus temperatis, & in habentibus humores proportione respondẽtes cerebri complexioni, & in rei veritate signa ipsa hoc modo sunt exponẽda, quę quidẽ, ne eò modo intelligantur vti declarabimus falsa erũt: Verũ litera greca sic iacet, ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις propositio vero ἐπὶ licet significet in, & post, cum tamen significat in, cum accusatiuo potius construitur, cum autem iũgitur datiuo, vel reddit causam, & significat propter, aut pro, aut significat super, aut post. Quare videtur melius exponendum secundum nouas traductiones, magis enim seruant græcorum loquendi modum, nam dicit Gale. se patrijs vti nominibus, permittens aliis pro arbitrio nomina imponere: Deinceps autẽ Gal. de his solum meminit, de quibus in superioribus nullam fecerat mentionem, vel pro maiori parte, vt satis cuique apertum est. Quod autem superius posuerit signa cerebri caliditatem indicantia, patet, vt cum dixit, quòd mutabilitas in opinionibus cerebrum esse calidum indicat. Primum itaq; signũ, quod hic addit, est, quòd ea quæ sunt circa caput sunt calida, & rubicunda, magis, suple tu, quàm in cerebro temperato: Neque verum est, ꝙ cerebrum calidum (vt ait Trusia.) cutim

4. de acc. & mor. 3.

5. de acci. & mor. nõ longe ab initio.

sianus.) cutim calefaciat,& ob id cerebri partes eo modo conspiciãtur, cerebrũ namq; quantũcunq; calidum (vt asserit Gal.) cute frigidius est. Neque etiam verum est, quòd cerebrum calidum partes circunstantes calefaciens, ad eas sanguinem transmittat, quare fiũt calidæ,& rubicundæ, quoniam vt idem testatur venę ad summum capitis ascendunt,& ita primo ad cutim, mox descendunt, & sanguinem ad lacunar pro nutrimento capitis deferunt. Quare dicendum est, quòd duę rationes assignari possunt, altera quidem, quod cerebrũ frigidum partes adiacentes infrigidat, quas quidẽ tanto minus infrigidat, quanto ipsum minus est frigidum, quare partes illæ restãt,& magis calidæ,& ex consequenti rubicundiores: altera verò, ꝙ cum pars quælibet pro sui nutritione vim sanguinem attrahendi habeat, quanto pars est calidior, tanto vim habet attrahendi validiorem. Quanto igitur cerebrum est calidius, tanto maiorem sanguinis portionem attrahit, qui cum prius ad cutim perueniat, eam reddit,& partes circunstantes calidiores, atque rubidiores. Dices, si in habente cerebrũ frigidum hepar calidũ & humidũ multũ sanguinis generauerit, multa quoque eius copia per totũ distributa per venas ad caput ascendentes mittetur, quare partes illæ calidę fient, atque rubidæ, dato, quòd cerebrum non attrahat. Respondent nonnulli, quòd ad cerebrum sanguis non ascendit, nisi cerebrum attrahat. At hoc non videtur consonum, cum in corpore multa sanguinis copia adsit. Responsio igitur vera est, quòd hoc signum intelligendum est, nisi humores contraoperentur, nam si hepar frigidum esset,& siccũ paucum generans sanguinem cerebrum calidum tantum sanguinis attrahere nõ posset, vt partes sibi adiacentes fierent & calidiores,& rubicundiores, quàm in cerebro temperato: Intelligendum igitur est, quòd data paritate in cæteris partes dictę in cerebro rubidiores erunt. Veruntamen aduertendũ est pro dictis atque dicendis, quòd volunt multi omnia huiusmodi signa esse intelligenda cum hac limitatione, de qua supra Gal. in regione scilicet temperata,& nisi humores, aut aliud membrum obstiterit, vt ostendetur facillime, cum de signis cordis,& hepatis agemus, cũ ait si cor calidum totum calidum:, nisi hepar obstiterit. Quòd autem in omnibus ita intelligere oporteat, videtur authoritas Galeni inferius vbi ponens signa frigidi,& sicci cerebri, dicit: Frigidæ verò,& siccæ cerebri intemperaturæ frigidum,& minime coloratum sui ratione caput reddunt, semper enim memoria repetenda, quæ à nobis ab initio est distinctio posita, vt prętera aduertamus quantum ex humorum temperatura alterentur, quę circa ipsum consistunt: In oppositum est, quod

[Margin notes: 2. de temper. 3. — 9. de vs. par. 5. — 6. de acc. & mor. 3. — cap. 20.]

quod superius dicit Gal. scilicet quæ dicta & dicenda sunt, accipere oportet in temperata regione, quæ verò attinent ad capillos non tantum ad locorum, sed & ad humorum temperiem referenda sunt, ergò videtur, ꝙ in alijs sufficiat, vt in regione tẽperata intelligantur: item generare bilẽ signũ est calidi hepatis, quod semper reperitur, neq; addi opus est, nisi humores, vel quid aliud obstiterit; adhęc id nõ est addendum signis sumptis ex cerebri operationibus. Neq; dici põt, ꝙ gratia humorum aliquando fiunt deliria & huiusmodi, quoniam Gal. de cerebro sano loquitur: itẽ cerebrũ quoque à nutrimẽto statim alterari non põt, ita vt eius actiones diuarientur, cerebrum namque nutrimẽtum vincit, ꝙ si quãdoque tractu tẽporis temperies cerebri alterabitur, cum temperiei mutatione actionum quoq; variatio efficietur. Quum igitur hinc inde videantur authoritates, & rõnes, ne amplius hæsitetur, vnum est aduertendum, ꝙ aliquãdo vnus effectus ab vna sola causa prouenire põt, vt bilis generatio à sola hepatis caliditate in corpore sano, & huic nil aliud est addendum, sed absolute proferẽdũ, ꝙ si hepar calidum, bilem gignet, & si bilis adest, absolute signum calidi est hepatis, quandoque autem vnus effectus à pluribus causis prouenire potest, & tunc limitatio est addenda, vt cum caliditas partium capitis fieri possit, & cerebri caliditate, & sanguinis quantitate, qualitateque, hoc quidem casu limitatio statuenda est: pariter quoniam totius caliditas nõ solum fit cordis, sed & hepatis caliditate, addenda limitatio, nisi cor, vel hepar obstiterit. Respondeo autem ad opposita ꝙ infra, cũ dicit semper audire oportet, & quæ sequuntur, intelligendum est, quando effectus à pluribus causis prouenire potest: cum verò superius dixit illud de capillis, intelligendum est, de his etiã quæ sunt capitis similia, quæ à diuersis causis fieri possunt, vtpote color, & crispitudo capillorum. Addit in contextu secundum signum, nempè ꝙ venæ in oculis magis patent, quàm in temperato: Quod quidem haud intelligendum est, vt nonnulli, ꝙ venæ sunt maiores caliditate cerebri eas extendente, quandoquidem venæ ab hepate ortæ maiores fiunt, minoresvè gratia maioris, minorisvè caliditatis hepatis. Intelligendũ igitur est, ꝙ magis patẽt, quoniã sanguine magis replẽtur, & tale quid accidit, quod in generatione phlegmonis, cũ sanguis mittitur ad particulã, in qua phlegmõ efficitur, replentur venæ, & quæ prius erant occultæ, sensui patent. Proinde signum hoc cum limitatione, vt superius, intelligendum est, etenim à causis pluribus fieri potest, quemadmodum manifestum est. Subdit & tertium ex capillis in contextu, dicens.

Capilli

CAPILLI quoque in his statim in lucem æditis habent in capite ortum, & cum plurimum in caliditate à mediocri temperatura recesserint, nigri, & robusti, & crispi fiunt, cum verò non multum, subflaui quidem ab initio fiunt, deinde nigricant, ac progredientibus ætatibus caluitium patiuntur, atq; eò magis, qui plus modico sunt calidiores.

1.3. trac.1. cap.17. Primum quidem declarat ex cito eorũ ortu, quòd scilicet statim his in lucem editis oriuntur, Auic. huic signo addit quòd citius capilli nascuntur non tantum à principio natiuitatis, vt Gal. sed & in ventre: quod quidem Aui. additum à Gal. quodammodo subobscure comprehendi dicere possumus, qñ dixit, quod saltim habẽt statim ortũ ipsis in lucem editis: vnde antiqua, & Laurentiani litera non habet, in lucem æditis, sed quòd in talibus celeriter oriuntur, & hoc modo clarius intelligi potest vel in ventre, vel post ortum, vt voluit Aui. Secũdo autem ex colore capillorum, nempè, quòd si caliditas multum recesserit à temperie, capilli erunt nigri: Tertiò verò ex fortitudine, & imbecillitate capillorum atque figura: quare subdit, & robusti, hoc est fortes non facile frangibiles, & crispi; si verò non multum recesserit in primis (ait) ab initio fiunt subflaui, scilicet in infantia, deinde procedẽte tempore nigricãt, ita quod nigri non efficiuntur, vt prædicti, & addendum etiam est, quod minus crispi fiunt, causa autem huius in promptu est, quoniam maior caliditas humiditatem magis exiccat: Qua etiam ratione dicuntur robusti, & nigriores, quando caliditas maior erit, & intelligendum quoque est, si humores proportione respondeant cerebri temperaturę, vti superius declaratum est. Addit postremò, quod progredientibus ętatibus caluitium patiuntur, quod quidem tanto citius euenit, quanto

5. de gene. anim. 3. sunt calidiores. Causa caluities superius est explanata ex Gal.: & Arist. quo etiam loco rationẽ reddit Arist. cur capilli sint crassi, quæ talis est, quoniam cutis capitis crassissima est, & rara, & humoris plurimũ continet, ibidemque ponit causam longitudinis capillorum, dicens, cum etiam vt pili longiores, breuioresvè sint, causa est, quod humor qui euaporetur, non facile exiccari potest, causa verò ne facile exiccetur, duplex est, scilicet quantitate, & qualitate, nam si humor aut multus aut pinguis est, non facile exiccari potest, ideoque hominum capilli longissimi sunt, cerebrum enim quod humidum & frigidum est, largam humoris copiam prębet. Subdit in cõtextu quartum signum ex superfluitatibus & ex consequenti ex naturalibus operationibus hunc in modum dicens.

Ex-

EXCREMENTA *vero, quæ per palatum, & nares, & oculos, & aures pauca, & concocta ipsis existunt: cum integram habuerint sanitatem.*

Huius quidem duplex est causa, vna quidẽ, quoniã quanto caliditas partis est maior, tãto magis superfluitates dissoluit, quæ ex proprio nutrimento resecantur, altera autem, cum cerebrum sit membrum frigidum contra se habet, quàm hepar, quod cum naturaliter sit calidum, quanto calidius, tanto magis generat de colerica superfluitate, cerebrũ vero quanto est calidius, tanto melius nutrimentum concoquit; quare in eo superfluitates sunt pauciores, atque concoctæ: Atque hic consulto omitto friuolas obiectiones, quę nullæ sunt, hoc autem intelligẽdum respectu cerebri temperati, non autem frigidi, vt voluit Iacobus, & alii, etenim omnia huiusmodi non nisi facta ad cerebrum temperatum comparatione sunt perpendenda. Dices, superius ex Gal. dictum est, quod cerebrum integre sanum superfluitates non multiplicat nisi per palatum, & tamen hoc loco dixit Gal. quod excrementa per palatum, nares, & aures erunt pauca, atque concocta. Dico ego, ꝙ Galen. sentit omnia illa excrementa esse pauca, & cocta, quoniam licet non sint cerebri, sunt tamen partium, quę ad cerebri dispositionem conducunt, & hac quidem ratione non solum cerebri excrementa, sed & illarum partium pauca erunt, atque concocta. Addit autem quæ illi contingant, cum caput repleatur, dicens. 8. de usu par. cap. 6.

CVM *vero eis caput repletur, continuò enim ac tum præsertim cũ nullam seruauerint victus rationem, tale quid eis accidit, plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implẽturq́; atque aggrauantur eorum capita à calidis cibis, & potibus, odoribus, atque hisce omnibus, quæ extrinsecus occursant, in quorum numero est & qui nobis circunfunditur, aer, sed præterea magis si non solum natura calida, sed & humida talia corpora extiterint.*

Vnde cum ex praua uictus ratione, & ciborum, ac potuum multitudine humores multiplicentur, cerebrum calidum multum eorum attrahet, & tanto magis quanto illi humores erunt calidiores, & quanto statim post cibum vtetur homo exercitatione, qua quidem Gale. ait maxime caput vaporibus repleri. Est autem aduertendum, ꝙ litera antiqua 6. de tuẽd. ual.

tiqua habet, Continuò enim & maxime eis hoc tale accidit, quando negligenter dietam obseruant. Ex qua posset intelligi, quòd in his maxima sit capitis repletio, ꝙ quidem falsum est, cum in cerebro calido & humido maior repletio efficiatur: Subdit autem ex quibus talia capita facile repleantur, nempè ex cibis calidis, vtpote in quibus ingrediuntur aromata, ex potibus calidis, & odoribus, ac omnibus extrinsecus occurrentibus, quemadmodum sunt vapores, fumi, balnea, & id genus, quæ medio aere extrinsecus occursant: Vnde subdit, quòd aer nos circundans est de numero eorum, quæ nobis extrinsecus occursant, quinimmo quę extrinsecus caput replent, mediante aere nobis obijciuntur. Et ita habemus, quod tale caput facile repletur à calidis, & extrinsecus occurentibus, atque intrinsecus assumptis, causamque cur ex mala victus ratione caput repleatur, quæ quidem manifesta est. Dubitant expositores nũ in cerebro calido superfluitates omnes sint pauciores, quàm in temperato, non enim videtur, propterea ꝙ pars quanto calidior, tanto copia maiori bilis flauæ abundat. Responderi potest, omissis, quæ ab alijs dicuntur, ꝙ licet plus bilis habeat, quam temperatum, nõ tamẽ omnes superfluitates simul plures sunt, sed è contrario. Vel dicatur, ꝙ membrum calidum respectu cutis, quanto calidius, tanto biliosius est, cerebrum autem quãtuncunque calidum, cute frigidius est: quare de eo dici non potest, quod quanto calidius tanto biliosius est: Ex dictis autem collige, quod non recte fit temporibus nostris, cũ omnes lauant caput cum lixiuo absque vlla distinctione, in habentibus. n. caput calidum, id vtique magis adhuc calefit, & præsertim quoniam tunc cæteræ partes non lauantur, aucto autem calore capitis humiditates plures ad caput attrahuntur, quæ eo casu catharros generant, ad quod quidem prohibendum opus est cum lixiuio satis dulci aquam rosatam permiscere, & in eo rosas decoquere, atque alia infrigidantia, & repercutientia, quæ à cerebro attrahuntur, ꝙ si cerebrum esset humidũ eo casu conuenirent exiccantia. Sed occurrit hic dubium, quomodo cerebrum ab odoribus impleri & aggrauari possit. Respondet quidam, si tenemus odorem fieri per fumalem euaporationem, clare patet, quòd odor cerebrum replet, & calefacit, si vero quòd odor fiat per speciem pariter dicendum est, ꝙ species illa calefaciat, dicebat namque Aristot. naturam organum odoratus in cerebro constituisse, vt cerebrum frigidum ab odoribus calefieret, cerebrum autem excalefactum attrahit, & ex consequenti repletur. Veruntamen dubium est, an vt fiat odoratus necessario requiratur, vt euaporatio perueniat ad organum, an vero fiat per speciem, vt habet Auer. vbi reprobat opinionem Aui. qui vt sibi

libello. de sens. & sensi.

2. de ani. 97.

bi attribuitur, voluisse videtur requiri fumalem euaporationem ad organum adoratus ascendere. Sed Aui. 6. naturalium narratis duabus oppositis opinionibus velle videtur, quòd vtroq; modo fieri possit, & per euaportationem, atque speciem ipsam: opinio quidem sustinens, quòd per speciem efficiatur, soluit omnes ferè apparentias, & rationes dicẽs, ꝙ odor speciem spiritualem multiplicat, sed non ad quamcunque distãtiam, odorabile namque ad certam vsque distantiam positum poterit speciem multiplicare, atque sentiri, sed ad maiorem distantiam positũ non poterit ad organum vsque odoratus multiplicare, sed opus est, vt ex odorabili fumalis eleuetur euaporatio, quę ad tantam vsque distantiam perueniẽs subito multiplicat speciem vsque ad odoratus organũ, si quidem species non habet cõtrarium: & hoc quidem modo saluatur cur uenti aliquando odores impediant, quod non est, quia speciem prohibeant, sed fumosam euaporationem, quæ attingat ad illam vsque certam distantiã, propinquitatemvè, qua subito speciem ad organum vsq; multiplicare valeat: Eadem quoque ratione contingit, ꝙ odorabile delatum in camera non percipitur, quoniam opus est, vt fumalis eleuetur euaporatio: pariter & alia id genus multa hunc in modum dissolui possunt. Verũ est vna apparẽtia, quę difficile soluit, quã Gal. tetigit, vbi ait, ꝙ natura tegit sensorium odorum tegmento, quod & posset id custodire, & non prohiberet obiectorum transitum, sed si non erat prohibiturum, tantò id rarius oportebat fieri adiutorio tegmine, quanto obiectũ eius, quàm auditionis crassiorum est partium, ferè enim quanto deficit subtilitas aeris à luce, tanto & vaporis ab aere, licet autem ex ipsis, quę nobis euidenter apparent, conspicere in quantũm amplitudinis peruenire necessarium est poros velaminis harum partium, obstructis enim ab aliquo naribus, vt & alicubi Plato ait, odor quidem nullus pertransit, spiritus verò odore priuatus ipse solus sequitur: at vero manifestũ est, hoc cum tale appareat ostendere crassiorum esse partium vaporem: Quod si per speciem spiritualem fieret odoratus obstructis naribus, vt aer pertransire potest, ita & species odoris, quæ aere subtilior est, cum hęc species in aere sit, vt & coloris spẽs. Istud hercle validius est argumentũ, quod in hac materia fieri possit, solutuq; difficile: & ex eo loco, & ipsa experientia, parere vt Gal. sñiam extitisse, ꝙ non solum species odoris, sed & fumalis euaporatio ad odoratus organũ perueniat, nec non quomodo secundum ipsum odor cerebrum replere possit: Quę sanè quęstio licet diligentiori egeat inquisitione, hæc tamẽ pro nunc sat dicta sint, vt quintum ex somno signum à Gal. descriptũ aggrediamur.

8. de us. par. cap. 6

Brevibus autem somnis huiusmodi temperaturæ contentæ sunt, neque admodum profundis.

Pro huiusce signi declaratione sciendum est, quæ sit causa somni & quomodo somnus efficiatur. Aristote. inquit, quòd somnus & uigilia sunt passiones animalis, & ipsius sensus, & quòd contraria sunt, quorum alterum necesse est inesse. Dormire itaque (ait ipse) est cessatio sensuum ab opere, quoniam quæcunque natura exercet aliquod opus, quando excesserit tempus, in quo quippiam efficere possunt, lassescere illa, & ab opere cessare necesse est, vt oculi cõtuentes, & manus, reliquaque omnia, quæ aliquid operis habent: Fit autẽ somnus, quoniam necesse est animale capere cibum, qui in ventre concoctus in hepate per venas mittitur, at ab eo tum in uenis, tum in ventre, & intestinis & hepate existente exhalationes calidæ eleuãtur, quæ sui natura ascendunt, cum verò fuerint in locis supernis à cerebri frigiditate confrigidatæ, & factæ crassiores retroferuntur, retrocedentesque ipsum calidum propellunt, ad cor scilicet tanquam ad proprium principium, & tunc somnum efficiunt: & hinc est, quòd post cibum potissimum somnus generatur. Auer. autem cum dixit, quòd dormire est ligamentum & quies sensuum, & reuersio ipsorum ab instrumentis eorum ad partem intrinsecam corporis; quæ quidem recursio non fit nisi per reuersionem caloris naturalis ad partes interiores, & ideo cum homo dormit, partes exteriores refrigerantur, & concoctio ualidior fit, quia calor secedit ad partes, vbi cibus est concoquendus, & iste recessus caloris non nisi est ad cor, quoniam nõ nisi èt calor à corde ad membra transmittitur: subdit postea, ꝙ cum calor nõ dilatetur ad exteriora, nisi ob eius quãtitatis augmentũ, ita eius retractio nõ fit nisi ꝓp eius imminutionẽ, idq; fit necessariò dominantibus super ipsum frigiditate, atq; humiditate. Quare somnus efficitur, qñ infrigidatur, & humectatur calor, ex quo diminuitur in sua quantitate, & ad suã radicẽ reuertitur: & quoniam iuuamentũ cerebri fuit, vt cordis caliditatẽ, siccitatẽque cõtẽperet, ideo maiorẽ huiusce operationis partẽ cor à cerebro suscipit, qm̃ & à cibis quodãmodo aliqua refrigeratio fieri potest: accipiet autem id à cerebro, cum in eo dominabitur complexio frigida & humida, quod præcipue contingit, cũ cibi assumuntur. Quod autem somnus haud fiat, nisi per frigiditatem & humiditatem indicio sunt cibi frigidi & humidi, ex quibus gignitur somnus, sicut uigilia ex calidis, & siccis. Vnde (idẽ ait) materialis causa somni vapor humidus est à membris infernis ad cerebrum per

Libel. de som. & uig.

2. coll. 21.

reptans

reptans, qui tandem a cerebri frigiditate incrassatur, & descendens inferius ad membra meatus virtutũ sensibiliũ obstruit: addit quinetiã ipse, quòd post laborem somnus aduenit, propterea ꝙ caloris natura lis quantitas diminuitur, & refrigeratur: quare ad suum principium reuertitur, vt milites imminẽte magno periculo ad proprium ducem. At Gal. ait causam somni esse, vt animalis facultas aliquando cesset ab opere, ponitque somnum fieri cerebro repleto exhalationibus prohibentibus vim animalem ab eo defluere, quæ in vigiliis continue defluit, & ob id omnia cerebrum replentia humiditate somnum conciliare: & addebat, quòd somnus incidit cum natiuus calor, aut ex fatigatione, & nimia siccitate ad alimentum se conuertit, aut ob immodicã humiditatem foras egredi nequit, quorum salubris est primus, atq; naturalis, alter verò nõ naturalis, vt qui in comatibus, & Lethargis. Gal. igitur statuit, quòd causa somni sit nimia caloris siccitas, & ideo retrahit sese, vt à cibo humectetur. Auer. autem ponit somni causam esse frigiditatem, atque humiditatem, & ex consequenti caloris imminutionem: cum autem videamus, quòd superflue defaticati aliquãdo nõ minus profunde dormiunt, quàm humectati, Gale. potius credendum est, si voluit ei Auer. contradicere: constat itaque ex dictis, quòd somni erunt breuiores in cerebro calido, si quidem vapores non ita infrigidari poterunt, vt somni fiãt longi, atq; profundi: subdit demũ in altero cap. de signis oppositis cerebro calido, vtpote cerebro frigidioris.

4. de acci. & mor.

5. de caus. pul. 10.

Signa frigidi cerebri Cap. 15.

FRIGIDIORIS verò, quàm oporteat cerebri inditia sunt, plura in proprijs meatibus excrementa: & capilli recti, & ruffi, & stabiles, & qui longo post natiuitatem tempore nascuntur tenues, atque ab initio male nutriti, & facile à causis frigidis offenduntur, atque hoc ipso offensionis tempore distillationibus, & grauedinibus capiuntur: neque si tetigeris partes ad caput attinentes admodum calidæ sentiuntur, neque si inspexeris, rubicundæ apparent: & oculorum venæ omnino visum effugiunt: & somnolentiores quodammodo sunt.

X quinque signis, quæ cerebrum esse frigidius indicat, primum est excrementa plura in proprijs meatibus, quæ & inconcocta sunt, quinimmo sunt & plura, inconcocta enim per causas oppositas: secundum autē ex capillis est signum, sunt namque primo recti, cum in calido sint crispi ob causas pariter oppositas, deinde ruffi, hoc est ætate consistentiæ, qua in temperato sunt flaui, & in calido nigri, vel ad nigredinem tendentes, quod pariter intelligendum est ob causas oppositas, præterea stabiles, i. facile non fiunt calui, nati lōgo tempore post natiuitatem: Laurentianus, & antiqua translatio non habent post natiuitatem, dicta autem ob causam oppositā reperiuntur: tenues, i. subtiles, & male nutriti, seu exiles ex materiæ defectu, ex qua ipsi capilli & generantur, atque nutriuntur, vti superius de aliis dictum est. Tertium signum est, quòd à causis frigidis facile offenduntur, vt calidum à calidis: ideo dixit, quòd calidum grauatur à cibis, & potibus calidis, nec non & ab ipsis odoribus, destillationibus quoque & grauedinibus offenduntur tempore offensionis, cum scilicet a causis frigidis patiuntur, multiplicantur namque in cerebro superfluitates, quæ ad partes infernas confluunt, quòd si defluant ad pectus, destillationes dicuntur vel catharri: si ad nares, grauedines, uel corrizæ, destillationes autem non solum generantur (vt ait Trusia.) quomodo pluuia in magno mundo, quæ fit ex vaporibus infrigidatis in media aeris regione, sed & ex superfluitate proprij nutrimēti. Quartum signum est, quòd partes attinentes ad caput neque calidæ sunt, neque rubicundæ, & venæ oculorum haud apparētes, quæ omnia per oppositas causas verificantur. Postremum signum est, quòd somnolenti quodammodo sunt, vti de alijs dictum est. Subsequitur alterum caput de signis ficcioris cerebri.

Signa sicci cerebri. Cap. 16.

SICCIORIS autem cerebri inditia sunt pauca superfluitates effluentes, & sensuum perspicacitas, sunt autem ad vigilias prompti, & capillos habent robustos, & qui celerrime eis genitis statim innascuntur, crispi autem potius sunt, quàm recti, cito autem calui fiunt.

Primum

Rimum quidē sumitur ex superfluitatibus, & tales paucę sunt à naribus & aliis conuenietibus regionibus effluē tes, siquidem humiditas cerebri ad multiplicandas potius superfluitates efficit, sicut siccitas ad consumptionem. Dices, videtur, quòd in cerebro sicco non fiat ita bona digestio, sicut in cerebro temperato, ergò in eo maior superfluitatum quantitas generabitur. Respondeo, omissis aliorum responsionibus, quòd cerebrum est frigidum & humidum respe-ctu ęqualis ponderalis, quare cerebrum quātumcumque siccum, est humidius cute: quamobrem cerebri siccitas haud prohibebit, cum cerebrum siccum nutrimentum suum bene concoquat, vt temperatum, & ob id ratione coctionis in sicco plures superfluitates, non erunt, sed potius ratione siccitatis pauciores. Secundum signum est sensuum perspicacitas, Laurentiani versio habet, sensus diligentiores, & antiqua sensuum perfectio, Aui. autem dicit sensuum claritas: veruntamen omnes in vnum concurrunt, quod in istis sensus sint profectiores. Circa hoc signum dubium est, num cerebrum siccum sensus habeat perfectiores, vt omnes prædictæ translationes innuere videntur. Respondent nonnulli, quòd voluit Gal. habentes cerebrum siccum sensuum claritatem obtinere, quoniam cum superfluitates sint paucæ, organa sensuum mūda erunt, & ex consequenti clara, sed non sequitur, quòd sensus perfectiores sint, quoniam in temperato ob temperamenti perfectionem, & fortè spirituum ad organa prouenientium perfectiores esse possunt. Quod sanè dicunthi, vt saluent in temperato sensus esse perfectiores. Verum superius dictum fuit temperatum corpus omnes operationes collectiue perfectiores habere, non autem diuisiue. Respondere itaq; rectius possumus ex Gal. qui Platonis, & Heraclyti sententiam insequebatur, quòd humiditas amentiā, siccitas verò prudentiam generat: Vnde pueri, qui sunt amentes ex magna mole humiditatis tanto fiunt prudentiores, quanto sicciores euadunt: quare homo inueniri non potest, qui summam habeat prudentiam, cum nullus homo penitus humiditate careat, quæ amentiam adducit: Vnde stellæ, & alia cœlestia prudentissima sunt, propterea quòd omni prorsus carent humiditate, summamque habent siccitatem. Si autem dicatur, quòd quanto quis senior fit, tanto etiam siccior, ergò semper etiam prudentior fieri deberet, videmus tamen aliquando senes fieri amentes, vt pueri, quod non esset, si siccitas faceret ad prudentiam, quinimmo tales etiam prudentiores intueremur. Respondet Galenus, quòd eorum amentia non prouenit ratione siccitatis, sed frigiditatis, quæ

prima 3. tract. primo ca. 17.

libel. quod ani. mor. cor. temp. sequantur cap. 4. & 5.

omnibus animi operibus aduersatur, easque impedit: vnde Galen. ait, quòd dexteritas, & prudentia à bile prouenit, quæ calida est, & sicca.
a. de natu. hum. 39. Ex dictis autem videtur esse colligendum, quòd cum Gale. dictam opinionem approbare videatur, voluerit ipse in cerebro sicco sensus esse perfectiores, quàm in temperato, siue sensus tantum exteriores siue & interiores ipsos intelligat. Tertium signum est, quòd prompti sunt ad vigilias, hoc est facile vigilãt, idque defectu humiditatum, atque vaporum, quibus ad somnum proni efficimur. Quartum signũ est ex capillis, qui ex quatuor comprehẽduntur, primo namque in huiusmodi complexione robusti sunt, hoc est crassi, siquidẽ vapor siccus est, & ex consequenti crassus, ex quo huiusmodi capilli generãtur, secundo celerrime nascuntur, quoniam tum ratione siccitatis cutis capitis proportione respondentis complexioni cerebri, tum ratione siccitatis vaporum à cerebri siccitate productorum citius quàm in temperato & cutis, & vapor pro ipsorum capillorum generatione disponuntur, tertio crispi sunt, quàm recti, & postremo cito calui fiunt ob siccitatem scilicet, quemadmodum dictũ est. Dices, cur non posuit etiam signum ex colore capillorum? Respondendum est, quòd color maiorem, minoremvè vaporum adustionem consequitur, quæ non à siccitate, sed caliditate cerebri efficitur, & quoniam in actiuis temperies est, ideo capillorum color illis aderit, vt in temperatis. Proinde dubium ex dictis oritur, num crispitudo magis à calido, quàm a sicco fiat, etenim videtur esse ratio quòd magis fiat a calido, siquidem calidum magis est actiuum, quàm siccum: caliditas namque magis agit exiccando tum vaporem, ex quo fiunt capilli, tum cutim, in qua generantur, videtur quoque in oppositum altera ratio de ipsa siccitate, nã caliditas crispitudinem non facit, nisi exiccando, ergò siccitas crispitudinis immediata causa est. Pro huiusmodi dilemmate dissoluendo, dicendum est, quòd caliditas cerebri plus facit, quàm siccitas, cum enim sint hæ causæ actiuæ crispitudinis, caliditas magis agit, & vaporis humiditatem dissoluit: ideo ponens Galen. signa calidi cerebri, dicit absolute, quòd capilli crispi sunt, hic verò statuens signa cerebri sicci non dicit absolute quòd sunt crispi, sed potius crispi, quàm recti; vapor autem qui est materia capillorum per siccitatem magis disponitur, quàm per caliditatem pro crispitudinis generatione, siquidem qualitas est immediate disponens pro ipsa crispitudine.

Humidi cerebri inditia. Cap. 17.

HVMIDIORIS *verò cerebri inditia capilli plani, & nequaquam calui fiunt, sensus autem turbulenti, & excrementorum multitudo, somni multi, atque profundi, & hę quidem simplices.*

INter reliqua signa humidi cerebri Gal. vnum ponit ex capillis, idque ex duobus declarat dispositionibus, quæ in illis reperiuntur, primo quidem quòd plani sunt, in sicco enim sunt magis crispi, q̃ plani ratione siccitatis, quia verò humiditas vaporis adustionẽ prohibet, ideo capilli plani efficiuntur, secundo autem calui non fiunt eadẽ ratione, siquidẽ humiditas resolutionẽ prohibet, ad quam deinceps caluitium cõsequitur. Dices, signa ex capillis in cerebro sicco ex quatuor desumuntur, vti declaratum est, hic autem solum posuit opposita duorum, quæ postremò posita sunt, duorum autem priorum oppositorum non meminit, quod tamen faciendum videtur. Respondendum est, quòd de eis nõ meminit, quoniam in cerebro humido necessariò nõ reperiuntur, stãte enim caliditate tẽperata humiditas multum intensa esse non potest, neque ex cõsequenti vaporum eleuationem prohibere. Quare capilli poterunt & cito násci & pariter exiles non esse: vnde Arist. dicit, quòd capilli crassi sunt, si multa adsit humiditas viscosa: secundum signum est sensus turbulenti ob superfluitatum multitudinem, de qua statim dicet. Hinc videtur ex hoc, quòd in cerebro sicco per sensuum perspicacitatẽ voluerit eorum instrumentorum claritatem ex superfluitatum carẽtia, de quo etiã signo supra dictũ est. Tertiũ signũ est excrementorũ multitudo, cuius quidem causa manifesta est, quæ ei est opposita in sicco cerebro designata, humiditas namq; causa est, quòd excremẽta sint multa. Quartum signum est somni multi, atque profundi ex causa opposita, ratione scilicet humiditatis, quæ somnum conciliat, si quidem causam oppilantem, & prohibentem transmissionem virtutis animalis à cerebro multiplicat. Circa hęc signa oritur dubium, cur Gal. in cerebro sicco, & humido non docet inditia ex colore capillorum, neque ex colore, & calore partium circunstantium, neque ex extrinsecus alterantibus,

lib. de 6. sti. tr. 2. 9.

5. de gene. anim. 3.

1. epid. sect. 1. & 8.

tibus, vt fecit in calido & frigido? Respondeo, quòd quædam ex dictis in calido, & frigido cerebro ex caliditate, vel frigiditate tantum proueniũt, vtpote color capillorum & partium adiacentium, earundemque partium calor, & venæ oculorum, de quibus hoc loco nihil Gal. nam cum caliditas, & frigiditas sint temperatæ, illa erunt in his vt in cerebro temperato, quædam verò sunt, quæ & ab humiditate, vel siccitate prouenire possunt, & de his præsentibus capitibus meminit. Neque etiam meminit de extrinsecus alterantibus, quoniam humiditas, & siccitas qualitates parum actiuæ sunt: quare alterationem notatu dignam vt cal. & frig. efficere non possunt. Est autem aduertendum, quod signa cerebri ex sex generibus desumũtur, de quibus superius dictum est. De primo quidem genere meminit solum de capillis, cum loquutus est de signis temperaturarum speciatim cerebri, siquidem iã de alijs loquutus fuerat, de operationibus quidem sensitiuis pauca ad modum dicit, cum & supra de his dixerit, sub quibus somnus & vigilia comprehendi possunt, de motiuis verò nihil superius namque de eis dixerat, pariter de obtinentibus principatum, de quibus supra. At de operationibus naturalibus dicit, & de extrinsecus alterãtibus. Hoc igitur modo quatuor sunt genera, ex quibus signa desumuntur, ex capitis dispositione, s. ex capillis, & actionibus sensitiuis, & ex naturalib. & ex extrinsecus alterãtibus: Ex capillis ãt primo ex velocitate, vel tarditate ortus, secundo ex velocitate, vel tarditate deperditionis, tertiò ex colore, quarto ex crassitie, quinto ex crispitudine, nõ autẽ ex longitudine, aut breuitate, neque ex multitudine, siquidem vt x°. Arist. colligitur eædem sunt causæ horum, & crassitiei. Declaratis simplicium signis, compositarum temperierum signa aggreditur, atque in primis calidæ & siccæ complexionis.

lib. de est. ti. art. c. 9.

5. de gene. anim. 3.

Signa calidi, siccique cerebri. Cap. 18.

COMPOSITAE *autem primum calida, & sicca, secundum quã & superfluitatibus carent, & sensibus vigent, & plurimum vigilant, & citò calui fiunt: & prima quidem capillorum generatio celerrima est, ac plurimo abundans alimento. Capillos verò habent nigros, & crispos, & tangentibus caput calidi sentiuntur, & sunt rubicundi vsque ad ætatem consistentiæ.*

T autem facilius intelligãtur, quæ à Galeno dicuntur, aduertendum est, quòd duo signorum genera statuit Gal. nonnulla quidem ambas insequentia qualitates, alia verò vnã duntaxat, quæ tamen ab altera qualitate prohiberi possunt: quæ.n. ex vna tantũ qualitate consequuntur, & ab altera impediri non possunt, subticet si quidem neque maiora, neque minora in his sunt, quàm in simplicibus temperaturis, quod quidem de alijs signis minime dicendum est. Est autem primum signum, quòd carent superfluitatibus, quod ambas sequitur qualitates, cerebrum enim calidum paucas habet superfluitates, sicuti & siccum, vt superius declaratum est: in tali namque cerebro bona fit nutrimenti concoctio. Si dixeris, caliditas attrahit, ergo & superfluitates esse possunt. Respondeo dato, ꝙ caliditas attrahat, absumit etiam, & siccitas ei adiũcta exiccat: quare plus faciet absumptio calidi & sicci ad faciendum, ne superfluitates adsint, quàm attractio caliditatis ad oppositum efficiendum. Aduertendũ aũt, ꝙ non intelligendum est, ꝙ omnino careant superfluitatibus, sed ꝙ valde paucæ sunt, cum vtraque qualitas minuat. Secundum signum est, ꝙ sensibus viget, & loquitur de exterioribus, quorũ organa munda sunt, & vacant superfluitatibus: ob id ait, ꝙ vigent, & clari sunt: Vel dicas, quòd sensus sunt perfecti vt de sicco tantum in superioribus diximus. Tertium signum est, quòd plurimum vigilant, hoc ambas sequitur qualitates, vti præcedens, cum enim habentes calidum cerebrum, aut siccum somnos breues habeant, & facile vigilent, a fortiori hoc vtique reperietur, vbi ambæ causæ coeant. Quartum signum subsequitur, ꝙ cito calui fiunt, quod quidem similiter ambas qualitates concomitatur, cum de hoc quoque meminerit, dum de signis ambarum qualitatum calidæ scilicet, ac siccæ seiunctim verba fecit: Celerrime quoque capilli nascũtur, quod idẽ est dicere, prima namque eorum generatio celerrima est ambas consequens qualitates: addit etiam & plurimo abundans alimẽto, s. capillorũ generatio: Ex quo fit, vt ipsi robusti, vt crassi efficiantur, quod pariter ambas qualitates insequitur, cum de hoc meminerit, loquẽs tũ de calido, tũ de sicco cerebro: subdit deinde ꝙ capillos nigros habẽt, quod ex ambabus qualitatibus contingit, licet.n. siccitas per se sola ita agere non possit, vt vapores adurat, ex quibus capilli fiũt, attamen caliditati iuncta, cũ eius sit lima, adiuuat, & est causa, vt maior adustio fiat, & ex consequẽti capilli nigriores euadẽt: postremo subiũgit quoad hoc signum, ꝙ crispi sunt: quod quidem euenit ambarũ tõnequalitatum, vt ex superioribus patet. Quintũ signũ est, ꝙ tangentibus caput

caput calidi sentiuntur, scilicet circa ipsum caput: & licet hoc signum caliditatem tantum consequi videatur, consequitur tamen & ipsam siccitatem, quæ ita calidum acuit, sicuti humiditas idem obtundit: quare partes capitis calidiores apparent, cum caliditas siccitati iuncta cale facit, quàm cum sola caliditas agit eo modo, quo superius declaratum est ex calido cerebro partes illas calidas fieri. Sextum & vltimum signũ est, rubicundi sunt vsque ad ętatem cõsistentię, hoc est quoad partes ad caput attinentes, quemadmodum superius ostensum est: Trussi. vult, q illud vsque ad ætatem consistentię referatur non solum ad rubicunditatem, sed & ad capitis caliditatem, idque inclusiue intelligatur. sed hæc expositio mihi non placet, propterea quòd si tunc deficeret capitis caliditas, id fieret ex cerebri caliditatis defectu, & ita calidi signum non esset, sed frigidi cerebri. Nisi dicatur, quòd est signum cerebrum calidum extitisse. Rectius igitur exponendum censeo, quòd vsque ad ætatem consistentiæ referatur ad rubicunditatem tantum, & intelligatur exclusiue, tales enim capitis partes habent rubicundas usque ad ętatem consistentiæ, in consistenti autem ętate, quoniam caliditas cum siccitate fortius agit, ex rubicundis bruni tendentes ad nigredinem efficiũtur: Et ex hoc constat, q & hoc signũ ambas qualitates consequitur. Dices, cur Galen. non declarauit signa ex extrinsecus alterantibus? vt in aliis fecit temperaturis. Dicendum est, quòd vt de cerebro sicco tantũ declarauimus, signa ex extrinsecus alterantibus non posuit, quoniam siccitas est qualitas, quę sola minimæ actionis est: quare à siccis extrinsecus alteratio effatu digna induci non potest, & ita in hoc cerebro ea fiet alteratio, de qua in calido tantum. Est autem aduertendum, quòd licet Auicen. videatur plura signa ponere, quàm Galenus hoc loco, non tamen diminutus est, quoniam plura iam superius dixerat: ideo
1.3. tract. cum cępit docere signa cerebri in particulari, dixit pręter ea quæ iam
1. cap. 17. dicta sunt: Auicen. autem ponit vnum signum calid. & sicci cerebri, q est fortitudo intellectus, q quidam interpretantur, hoc est diu cogitare possunt. Sed illud signum forte voluit quod dicit Auero. vbi ponit signa cerebri calidi & sicci nempè, quòd sunt veloces ad actiones, &
4. collig. 3. ita prompti ad discurrendum, sed non appręhendunt nisi similitudines, & non diuisionem, quasi dicas solum rerum cortices appręhendunt: Et ob id ex Auer. sententia eorum errores multi sunt, & cogitationes malę: atque hęc omnia ei assentire videntur, quòd dixerat Gale. quòd habentes cerebrum calidum in opinionibus mutantur, q quidẽ fit quoniã veloces sunt ad apprehendẽdũ, non apprehẽdunt autem nisi rerum cortices. Proinde videtur adhuc Aui. vnum signum addidisse,

de

de quo hoc loco nullam fecit Gal. mentionem, nempè, quòd adest velocitas, & promptitudo ad actiones animales. Sed potest & hoc trahi ex dictis à Galeno superius, tum quia cum tales sint veloces in opinionibus, & appetitu, ueloces quoque sunt in exequutione: At quoniam signum hoc videtur potius cōsequi cordis temperiem, ob id de eo nil egit hoc loco Gal. sed cum docet signa cordis temperaturarum.

Signa calidi & humidi cerebri. Cap. 19.

SI vero humiditas adiūgatur caliditati parum vtriusque qualitatibus superantibus mediocritatem, color bonus, & quæ circa oculos calidiora, uenæ magnæ, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti, subflaui, & non facile calui fiunt. Implentur vero, atque aggrauantur eorum capita à calidis, at si humectentur, tunc multò magis excrementorum habent multitudinem.

QVONIAM temperies hæc calida & humida cerebri tripliciter reperiri potest, uno quidem modo cum utraque qualitas mediocritatem parum excedet, altero autem cum ambæ plurimum superent, tertio uero cū altera plurimum, altera verò parum excedat, aut caliditas plurimum, & humiditas parum, aut econuerso, in primis declarat signa eiusmodi, in quo & caliditas & humiditas parum excedunt, Primum autem signum est ex dispositione capitis sumptum, & primum quo ad colorē, quòd color bonus est, scilicet totius capitis, quod quidem contingit ex sanguine mediocriter contracto, atque hoc signum caliditatem duntaxat consequitur. De hoc autem licet in calido tantum egerit, attamen nunc quoque idem repetit, quoniam dicitur, quòd humiditas actionem caliditatis obtundit, quodq; impedit attractionem, ideo potuisset quis credere, quòd actio caliditatis adeo ab humiditate impeditur, quòd attractionem conuenientem prohibeat, quā color bonus efficitur, vt ipse Gal. docet: secūdo autem quo ad caliditatem, hunc enim in modum dicit Leoniceni translatio, quæ circa oculos calidiora, sed illa Laurentiani melior est, dicit enim coloratiores, calidioresque, quod uerò ait de oculis intelligendum, 6. de acci. & mor.

dum,

dum est de venis, quòd quæ circa oculos venæ magnę sunt. Dicit igitur quòd partes capiti attinentes sunt calidæ, quod quidem caliditatem tantum consequitur, neque ab humiditate impediri potest, vt à caliditate partes illæ non incalescant, vt superius quoque dictum est: tertio verò quo ad venas magnas circa oculos, hoc est apparentes ob sãguinis abundantiam attracti à caliditate cerebri venas extendentis: quod quidem caliditatem consequitur eadẽ ratione, quemadmodum & de aliis superioribus dictum est. Secundum signum ponit Gal. ex excrementis sumptum, dicens, [Plura excrementa, & mediocriter cocta] sic enim legendum est, non [Plurima] vt dicit litera antiqua, quoniam plurima sunt vbi plurima sit discrasia, hic autem loquitur, vbi non sit plurima: & hoc signum ambas insequitur qualitates: sunt autem plura excremẽta ratione humiditatis, non autem caliditatis, quę potius oppositum facit: Vnde in calido tantum ait, quòd sunt pauca, at mediocriter esse cocta ratione caliditatis accidit. Tertium signum est ex capillis, idque ex tribus potissimum desumitur: primo namque recti sunt, quod quidẽ humiditatem insequitur, quę plus potest, quàm caliditas ad crispitudinem: secundo subflaui sunt, non enim sunt flaui, vti in temperato, neq; tendentes ad nigredinem, vt in calida tantum, quoniam humiditas adustionem impedit: tertio non facile calui fiunt, quod quidem humiditatem consequitur prohibentem similiter citam humiditatis absumptionẽ, ad quam capillorum defluxus insequitur. Quartum signum ex extrinsecus alterantibus, implentur namque & aggrauantur eorum capita à calidis, at si humectentur, excrementa tanto plura erũt, quanto humidiora: quod quidem signum ambas qualitates consequitur, quemad modũ manifestũ est. Quod si eædẽ ambæ qualitates multum excedant, alia vtrique habebunt, de quibus hunc in modum scripsit Galenus.

Et si plurimum caliditas, atque humiditas creuerit his caput ægritudinibus est obnoxiũ, atque excrementis abundans, & quòd facile à calefacientibus atque humectantibus offendatur. Auster verò semper eis aduersatur, atque optime in Aquilone se habent, non tamen diu vigilare possunt, & cum se ad somnum cõuerterint, simul graui somno tentantur, & vigilant, & somnia habent imaginationibus plena, visus ei turbulenti, neque satis sen sibus vigent.

Inter cętera signa primum est, quòd caput obnoxium sit ægritudinibus

bus, facile namq; à causis ægris superantur: quare cerebrũ erit valetudinarium, & insalubre simpliciter, cui quidẽ signo ambæ inseruiunt qualitates. Secundũ signum est, ꝙ abundat excrementis, propterea ꝙ caliditas multũ attrahit, cũ multa sit, & humiditas resolutionẽ prohibet: ꝙ itidẽ ambas insequitur qualitates. Tertiũ signum est ad vtrasq; qualitates etiam pertinens, ꝙ facile offenditur à calefaciẽtibus, atq; humectantibus, cuius quidẽ causa satis est manifesta. Quartũ signũ est, ꝙ Auster sẽper eis aduersatur, optime vero in Aquilone se habẽt, nã Auster ex Gal. sententia est calidę, & humidæ tẽperaturæ, quare aptus replere caput, & instrumenta sensuũ plurima humiditate, ex qua quidẽ repletione capitis grauitas generatur: insuper humectato principio neruorum necesse est, vt animal pigrũ in motu volũtario efficiatur, & veluti in seipsum dissolutũ, quæ omnia facile contingũt his, qui cerebrũ calidũ, & humidũ habẽt: itẽ ait Hipp. Austrinæ cõstituti ones dissoluũt corpora, & humectãt, auditũ obtũdũt, capita aggrauãt, & vertigines faciũt, oculis, atq; corporibus difficilẽ motũ præstãt, & aluos humectãt. Quod ãt optime hi se habeãt in aquilone, patet ex eius tẽperie frigida, & sicca: de quo quidẽ vẽto dicit Hip. Quotidianę ãt cõstitutiones Aquiloniæ quidẽ corpora dẽsãt, intẽdũt, & bene mobilia, coloratiora, & melius audiẽtia faciũt, & aluos exiccãt, & Gal. in cõmẽto cũ frigidus, & siccus ventus sit Aquilo, omnes cõsumit superfluitates, robur aũt adijcitur instrumẽtis ex eo, ꝙ adstringit, & in vnũ cogit substãtiã dẽsãdo: & paucis interpositis subdit. Hæc igitur bona adsunt Aquiloniis cõstitutionibus, q̃bus maxime ꝑfruũtur, q̃ salubre corpus hñt, & ex his ipsis humidiores. Causa ãt dictorũ à Galeno assignatur, vbi cũ declarauit, ꝙ morbi alii & c. ætates aliæ ad alia bene, malevè se habẽt, dicit & vt simpliciter dixerim, cõtrariæ quidẽ ad cõtraria bene, similes ãt ad similia male, pręterquàm si ętas tẽperata, & victui, & regioni, & loco tẽperato cõparetur, hoc. n. solo modo similes à similibus bene afficiẽtur, quæ vero plus à tẽperie recesserũt ætatibus secundũ tẽperaturã cõtraria loca, & tẽpora, & victus genera conferũt magis. Est modo dubium ob ea quæ hic protulit Galen. nam Auic. vbi (vt hic Galenus) declarat signa cerebri cali. & humi. qualitatibus plurimum à temperamento elongatis, ait, quòd tale cerebrum est facile recipiens calidi & frigidi nocumẽtum, cum tamen hoc loco Galen. dicat, quòd in Aquilone frigido, & sicco bene se habent. Respondeo omissis, quæ ab aliis dicuntur, quòd Auicen. exponere videtur Galeni dictum hoc in loco, quòd est obnoxium ægritudinibus, non tamen dicit quibus: Auicen. igitur exponens dicit, calidis & frigidis. Quoniã enim est valde debile, & plenum super-

3. Apho. 5.
3. Aph. 17.
3. Aph. 17.
3. Apho. 3
1. 3. tiera.
1. cap. 17.

superfluitatibus, facile incurrit calidas, & frigidas, ex quo non sequitur quòd in Austro male non se habeant, bene verò in Aquilone, qui extrinsece agunt: Et licet Mesues in cap. de cura catharri dicat, quòd euitari oportet ventus tam frigidus, quàm calidus, tamen aliud est loqui de cura catharri cum cerebrum est ęgrum, & aliud de cerebro sano licet ęgritudinibus obnoxium. Dubiũ adhuc est cum vẽti fiant ex exhalationibus quę siccę sunt, ex humidis namque pluuię efficiuntur, ergo eiusdem sunt temperiei. Respondet Trus. forte sumens ex Aristotele tali, posita distinctione de duplici exhalatione, vultque exhalationẽ siccã ventos gignere, ita vt concedit ventos omnes ex se frigidos esse atque siccos, sed diuersas à locis per quas transeunt, temperies adipisci. Verùntamen Hippo. ait, quòd venti sui natura infrigidant atque humectant, quoniam omnes de niue, glacie, geluque vehementi, fluminibus, lacubus, paludibus, terra madefacta, frigefactaque necessariò spirãt, sed diuersarum naturarum efficiuntur ob loca, per quæ transeunt. Vnde Notus, siue Auster cum venit ex tropico cãcri, ea ratione calidus & humidus, siquidem à tropico cancri secum multos vapores ducit, vt asserit Trus. sed dicit Hipp. spirat de locis similis naturæ, quibus, & Aquilo scilicet de Austrino axe, polovè nempè antartico, multaque niue, glacie, & gelu, & sub polo habitantibus frigidus est & humidus, locaq; habitata dissimili modo perflat. Quare in Lybia est calidus, & sicus, quoniam transit per Zonam toridam, à qua rarus fit, transiens verò ad nos per mare mediterraneum multam ab eo sumit humiditatem, & ob id nobis calidus est, & humidus. Constat itaque quòd venti sui natura frigidi non sunt, atque sicci, cum ex vaporibus humidis efficiantur. Verũ est tamen, quòd non adeo humidi sunt, vt hi, ex quibus fit pluuia. Qua quidem declaratione quodammodo Trussianum saluare possemus, ꝙ eos non absolute siccos, sed ad pluuiam comparatos existimarit. De Aquilone autem Hippo. hæc habet septentrio quidem, aquilo vè, siue boreas frigidus, & humidus est, quod de locis spirat, quæ sol nõ adit, nec siccat, quare cum sua vi loca habitata perflat, nisi regionis, locivè situ perdatur, proximeque habitantibus quidem frigidissimus est, lõgius vero minime. Ex his igitur tandem dicimus, quod Aquilo est siccus, tũ quia vapores uersus tropicum cancri propellit, vbi resoluuntur, tum quia transit per loca congelata, & ob id secum paucos vapores ducit, loca autem propè polum arcticum humectat potius, vt inquit Hippocrates. Quintũ signum est à Galeno descriptũ, ꝙ non diu vigilare possunt, cum vero ad somnum conuertuntur, simul tentantur graui somno, & vigilant, habentque somnia plena imaginibus: Cum enim tale

2. metheo.

2. de uict. rat. a principio.

eodem lib.

cere-

cerebrum plurimum excedat temperatũ in humiditate; ideo plures adsunt humiditates, atque vapores, qui obstruentes neruorum origines faciunt talem ad somnum conuerti, neque vllo modo vigilare posse: item cum caliditas plurimum quoque mediocritatem excedat, ideo conatur vapores illos attenuare, & resoluere, obstructionesque reserare, ꝙ ex toto ob humiditatum abundantiam facere non potest: Quare fit quędam veluti lucta, vt homo neque vigilare, neque dormire possit. Quocirca ait Galenus, quòd ad somnum hi conuersi, & somno tentantur, & vigilant, ita quòd in eis fit quid simile, quod in subethsara, quæ est dormitio vigilatiua, cum & pituita & bilis in cerebro acervantur, nam pituita somnum, bilis verò vigilias inducit: addit etiam ꝙ habent somnia plena imaginibus: Quidam exponunt, quòd vigilantes fantasias vident iuxta antiquam literam, hoc est, ꝙ faciunt opera vigilantium: & ita dubitant an dormientes opera vigilantium efficere possint, & quomodo id fiat. Verùm est exponendum, ꝙ hi sunt multum dormientes, & vigilantes, quandoquidem sæpe à somno excitantur, & somnia plena imaginibus habent ob nimiam humiditatem, & capitis repletionem, ac multam vaporum agitationem, vt & ebrijs euenit, qui vana loquuntur, & febrientibus, in quibus caput repletur vaporibus, atque delirant, nam vt habetur ab Aristo. libro de somnijs, somnia fiunt, quoniam in sensitorijs tenentur imagines sensiliũ, quæ a vaporibus agitatur, & hæc nõ aliter sensum mouere videntur, quàm sensilia externa, cum actu sensum mouent, iuxta verò vaporum diuersitatem in qualitate, & crassitie contingit, quòd somnia quoque euarientur. Subdit Gal. sextum signum, quòd visus sunt turbulenti, atque hoc contingit ob superfluitatum multitudinem, & spirituum impuritatem, & demum septimum signum, ꝙ neque satis sensibus vigent, vel enim habent imperfectos ratione humiditatis ob rationem aliàs assignatam ex Galeni intentione libello, quòd animi mor. corporis tẽperaturam sequantur, vel non vigent, proptereaquòd organa impura sunt propter superfluitatum immoderantiã. Cęterum ex dictis cadit dubium, num dormientes vigilantium opera facere possint, huic omissis aliorum responsionibus ex Galeno satisfaciendum esse arbitror, siquidẽ declarat ipse quomodo dormiẽtes moueri possint, atque ambulare nullo appetitu manifeste concurrente, pariter de anhelitu, qui fit à virtute appetitiua, in primis quorundam confutãs opinionem, qui temere asseruerunt, quòd in somno anima cesset ab omnibus operibus, atque animalibus ipsis, quod tamẽ falsum est, neque enim penitus cessat ab his, sed solum ab eorum vigore, alioquin dormientes à lumine, & clamore

li. de mot. muscu.

4. de ac. & mor. 8.

excita

excitari à somno non possent, necnon & (vt idem asserit) in somno aliquid facultatis animalis à cerebro transmittitur, & ille profundius dormit, in quo minus à cerebro de animali facultate trāsmittitur: Est autem aduertendum prò dubii dissolutione, quòd cum vnusquisque musculus quatuor modis moueri possit, vtpote musculus brachij interior vno modo mouetur, cum trahitur, & brachium flectit, altero modo, cum brachium extenditur ex musculi exterioris contractione, musculus quoque extenditur, tertio cum mouetur musculus ab elemento prædominante in musculo ipso reperto, & quarto cum brachium iam est contractum, vel rectum, & ita detinetur, atque illa est operatio musculi, & à propria musculi virtute producta, clarum vtique est, ꝙ hæc postrema operatio est per virtutem ab ipso cerebro transmissam, cum per musculos ipsos efficiatur: quod quidem eò constat, quoniam cum brachium detinetur figuris prędictis, musculi defaticantur, & si quis detineat brachium ita flexum, vt faciat angulum rectum & mancum figura media ita, quod polex sit versus superiora, non adeo contingit defaticatio, sicuti si brachium detineatur, vel nimis flexum, vel nimis rectum, & manus vel prona, vel supina, siquidem musculi hoc modo magis operantur, altero vero modo minus. Constat igitur ex his, quòd nullo concurrente appetitu homines & membra moueant, atque defaticentur, & quomodo talis prouenìat defaticatio: at in dormiētibus videmus nos aliquando ipsos tenere brachia, vel crura recta, vel multū flexa, & sedere & habere numos in manu contracta, & super latere dextro vel sinistro dormire, quæ omnes sunt musculorum operationes, cum in mortuis haudquaq̄ reperiantur, quemadmodū manifeste patet: Vnde Hippoc. in prognosticis inter signa mala enumerat, cum ęger non potest stare super latere, & non ex consuetudine, siquidem virtutis imbecillitatem indicat: neque dicendum est, hasce actiones naturales esse, quoniam fiunt per virtutem à cerebro demissam, fatuumque est (ait Gal.) negare, quæ manifesta sunt, cum causam manifestam non habent: item dicebat idem, non credebam dormientes ambulare posse, nisi expertus essem in me ipso, qui dormiens ambulaui per stadium, & nisi pes occurrisset lapidi, non ita citò è somno excitatus fuissem: patet autem, quòd ambulatio est virtutis animalis operatio: item dormientes anhelamus, quæ actio est voluntarie motiua, licet quidam velint, quòd sit naturalis, non voluntaria, quandoquidem dicunt nolentes cogimur anhelare: Galenus autem experimēto declarat, quòd est voluntaria, & narrat historiam de quodam seruo qui voluntarie tandiu detinuit anhelitum, quod tandem suffocatione

mortuus

mortuus est. Proinde via ex Gal. sententia cognoscendi an actio sit voluntaria, naturalisvè est, vt videamus nũ quãdo volumus vel eã efficere, aut ab ea desistere aut tardare, aut velocitare, vel saltim per tẽpus detinere valeamus, quòd si nullum horum fieri potest, naturalis est, quare motus cordis & arteriarum naturales sunt, nullo enim modo potestati nostrę subijciuntur: Dato igitur, quòd anhelitum longo tempore detinere non possimus, non ob id dicendum est (ait Gal.) quòd voluntaria actio non sit, siquidem voluntaria operatio duplex est, altera quidem, quam possumus, quando volumus ex toto, & longo tempore detinere, vt ambulatio ipsa: altera; autem quę licet longo tempore non possit, potest tamen per aliquod temporis spatium detineri, vel velocitari, vel tardari, vt anhelitus ipse: quinimmo vrina retineri potest per determinatum tempus, quæ actio est musculi in collo vesicæ existentis sese constringentis, non tamen detineri potest aut per mensem, annumvè: vrina enim multiplicata musculum extendit, & foras exit: neque ob id dicendum est, ꝙ ea actio voluntaria non sit, quod iidem dicatur de anhelitu, qui licet ob necessitatem longo tempore nõ possit, per aliquod tamen tempus detineri potest, vti dictum est. Est itaque asserendum dormientes non ex toto cessare ab actionibus animalibus, sed ab earum tantummodo operationum vigore. Dices, si hæ operationes sunt voluntariæ, quomodo fiunt nobis non aduertentibus? Respondet Gal. dato has actiones esse manifeste voluntarias, non naturales, dicamus quod persuasibilius est (dubitatiue enim loquens velle videtur, ꝙ causa non sit necessaria) constat sanè ꝙ duo ambulantes, simulq; loquentes actionem voluntariam ambulando conficiunt, licet non aduertant, ꝙ ambulent, & ambulare velint, ambulationem autem patet voluntariam esse, cum ab ea, quãdo volumus, desistere possimus: neque mirari opus est, ꝙ actio quandoque voluntaria aliqua fiat, ibiq; appetitum non concurrere videatur, vt phreniticis laborantibus contingit ambulatio, & voluntarius motus; semota namq; ægritudine de illa nõ amplius recordãtur operatione. Verũ semper est aliquis (dicit Gal.) appetitus, qui aliquando ita remissus est, ꝙ non apparet, vt in ambulantibus ipsis, qui circa sermones magnopere sunt intenti, quibus quidẽ licet ambulãdi appetitus adsit, ob magnã tamen circa loquutionem attentionem non apparet, itidem in phreniticis aliquis est appetitus, at mens ex ęgritudine oppressa nõ aduertit, quare postea non recordatur: Eodem propè modo res se habet in somno, siquidẽ paruus quispiã appetitus pro anhelitu, & deãbulatione cõcurrit, sed somno grauati nõ aduertimus, subdit ãt in cõtextu Galenus.

M *Quòd*

QVOD si plurimum in caliditate cerebrum à mediocritate recesserit, paululum autem humidius extiterit, calidæ tẽperaturæ indicia quidem superabunt, cum quibus leuia quædam humiditatis signa coniungentur, veluti si longè quidem humidius, paululum verò calidius, vehementia quidem erunt, ac manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis: communis verò hæc ratio in omnibus compositis intemperaturis existit.

Litera ex se clara est, neque vlla indiget expositione, alterum caput subsequens de frigida & sicca cerebri temperie aggrediamur.

Signa frigidi, & sicci cerebri. Cap. 20.

FRIGIDAE verò & siccæ cerebri temperaturæ frigidum, & minime coloratum sui ratione caput reddunt, semper enim memoria repetenda, quæ à nobis ab initio est distinctio posita, vt prætereа aduertamus quantum ex humorum temperatura alteretur quæ circa ipsum consistunt.

Eclarans Galenus signa cerebri frigidi, & sicci imprimis docet signa sumpta ex totius capitis dispositione, quæ tria sunt, quorum primum est, ꝙ caput frigidum habet secūdū minime coloratū, ratione inquam ipsius: capitis: Quæ sanè verba intelligi possunt, ꝙ hæc duo frigiditatem solummodo consequantur: ea autem posuit Gal. vt ostẽderet siccitatem, quæ est lima caloris, non impedire, quin illa duo efficiantur: Vel dicatur, ꝙ siccitas exiccando sanguinem minuit earum partium, quare fiunt frigidiores & minus coloratę ratione scilicet ipsius quoque siccitatis. Subdit Gal. rationem cur id adiecit ratione capitis, quoniam (inquit) oportet semper memoria repetere distinctionem ab initio positam, vt consideremus quanta fiat alteratio circa capitis partes ex humorum temperie, qui cerebri temperaturæ proportione respondent, quemadmodum & diuersæ temperiei esse possunt. Declarauimus autem in superioribus quomodo hoc intelligendum sit, quod oportet memoria repetere semper, cum quis effectus potest ex diuersis proficisci, quòd si ex vno solo potest, absolute illud à nobis pronũtiandum est. Tertium verò signum ex totius capitis dispositione sumptum

ptum est, quod ponit Galenus, subdens his verbis.

PROTINVS autem huiuscemodi temperatura venis carentes habent oculos.

Quod quidem intelligendum est, non quòd in oculis venę non sint, sed quòd non sunt apparentes, parua namque sanguinis copia ad caput delata, eas non ita replet, vt sensui pateant, quemadmodum in calidis videre licet. Potest quoque dici, quòd hoc signum frigiditatem tantum consequitur, & siccitatem etiam rationibus superius declaratis. Ex extrinsecus autem alterantibus ponit signum, dicens.

Et à causis frigidis facile laeduntur, quare & in aequali sanitate fruuntur, quoniam nonnunquam leuissima habent capita, & excremētorum moderatos effluxus, nonnunquam verò & grauedinibus, destillationibus minima ex causa capiuntur.

Quod est quartum signum, causa primi est, propterea siccitas prohibet eo tempore magnam adesse excrementorum quantitatem, licet frigiditas faciat pro generatione multae eorundem quantitatis, atque hoc contingit, cum in sua sunt naturali dispositione. secundum autem eis contingit in constitutionibus frigidis, à quibus ob imbecillitatem facile alterantur: patet aūt ex dictis totum hoc signū ambas insequi qualitates. Quintum signum ex sensibus subiungit Gal. & est cap. 21. secundum Latinos.

De sensibus. Cap. 21.

SENSVS autem eorum in iuuentute quidem omnes uigent omni uitio carent, sed progrediente aetate cito marcescunt.

ANtiqua translatio dicit in pueritia, at haec & Laurentiani habent in iuuētute. Quod quidem dupliciter potest intelligi, vno quidem modo, quoniam cum adsit siccitas faciens ad actionum perfectionem, neque caliditas ita diminuta sit, ꝙ actionum perfectionem prohibere valeat, eo tempore sensus perfectos habent hi: altero

autem modo, ꝙ cum eo tempore dum sua sanitate potiuntur, paucæ sint superfluitates, ex consequenti organa sensuum clara erunt, & à superfluitatibus depurata, quare & perfectæ operationes, subdit, quòd citò marcescũt, sensus, s. extinguuntur, atque debilitantur: tunc. n. naturalis caliditas deficit, & per consequẽs illa sensus perfectio, quæ rõ-
Libello ꝙ ani. mo. tẽ ne siccitatis aderat, vt senibus ob frigiditatem contingere asserit Gal.
per. corp. vel dicimus, ꝙ deficiente naturali caliditate, nutrimento verò cerebri
sequuntur male concocto multæ aceruantur superfluitates, quibus & organa sen-
cap. 4. suum, & spiritus quoque redduntur impuri, quo fit, vt ex consequenti sensus emarcescant, vt ipse ait in contextu: & propter eandem causam subdit Gal.

Et vt summatim dicatur, omnes celerrimam circa caput senectutem ostendunt.

Non enim necessarium est, ꝙ citò fiãt senes absolute, secundum omnes quoque corporis partes, nisi & aliæ partes eiusdem sint temperiei frigidæ & siccæ: ideo addit, quòd celerrimam habent circa caput senectutẽ, ex quo reliquæ corporis partes excluduntur: causa autem dicti est, quoniam cum tales habeant cerebrum frigidum & siccum, quod continuè ex alteratione, quę fit in nobis, efficitur frigidius, & siccius, & perueniet citius ad frigiditatem & siccitatem, quæ senibus propria est. Subdit deinde signa ex capillis.

Qvare & cito cani fiunt.

Quod est sextum signum, dixit autem [Quare] hoc est ob eandẽ causam, canities enim in senectute cõtingit, quare cum prædicti citò fiãt senes secundum caput, consequenter dicendum est, quòd cito cani fient. Proinde cum de causis canitiei Aristote. agat, atque Galenus, A-
5. de gen. risto. quidem plures videtur assignare causas, cur pili albi fiant, atque
ani. 4. & 5. in primis ꝙ id ratione cutis contingere potest, quę non est canities ob
2. de tem- senium, sed ob cutis morbum, qui vitiligo dicitur: cum enim pars ali-
per. 5. qua cutis vitio laborat, eiusmodi fiunt pili albi, nam cum cutis laborat, consentaneum est etiam, ꝙ pili ægrotent, quorum ęgritudo est ipsa canities, quæ tamen non est senij, atque hęc canities, quæ accidit morbo ex eadem causa prouenire videtur, qua in animalibus brutis pili dicuntur vel vnius, vel plurium colorum: at canities (ait Aristo.) quæ ætatis est, inopia, & exilitate caloris contrahitur, siquidem homo cõsenescens frigidior fit, atq; siccior, quare vt aliæ partes rectè alimẽtũ concoquere non possunt, ita & pili caloris copia non poterunt ma-

teriam propriam, ex qua nutriuntur, regere: quare continget eam, s. vaporem calore externo aeris sanè ambientis putrescere, ex quo quidē vapore putrefacto, cum nutriantur pili, albi fiunt, nā dicit Arist. putredo pōt cōtingere his vaporibus, vt cōtingit & aquæ & terræ, vapores nāq; qui ex terra eleuantur deficiente calore, aut eleuantur, & concrescunt, & sic fit pruina, aut putrescunt, & fit situs, mussam dicunt: idē quoq; vaporibus accidit, ex quibus capilli nutriuntur, cū sunt à calore destituti putrescunt, & fiūt vt situs & albi, qui necessario capillos albos reddūt, situs autem, & talia putrefacta (idem ait) alba fiunt, multū. n. aeris continent. Quod aūt ex ariditate non fiat canities, inditio est, q pili, qui vel pileo, vel alio tegmine operiuntur ex eiusdem quoq; sententia celerius canescunt, flatus. n. putredinē prohibent, operimentnm aūt flatum arcet: Ex his igitur Arist. velle videtur canitiē ex vaporū putredine fieri, at Galenus sentit eā ex pituitæ putredine generari, cuius vapor, ex quo capilli nutriuntur, est veluti situs: qua quidē in re adinuicē differunt, si quidē Arist. vaporē putrescere autumat, Gal. aūt ipsam pituitā. Auicēna vero vtriusq; recitat opinionē, & vtrunq; conciliare nitit, inquiens, q si quis ambas dictiones rectè cōsiderauerit, eas p certo ppinquas reperiet, & ita reuera est, &. n. volebat Gal. cū dixit, q capilli albi fiūt, qm nutrimētū, quo alunt, est, vt situs pituitæ, q spatio cōputruit, q vbi meatus euacuationū manēt, excremētū verò exiguū est & lētū, aclāguide à calore pellit, nō dissimili mō putredine afficit: nō igit Gal. multū i hoc differt ab ipso Arist. Est aūt aīaduertēdū, q possumus imaginari albedinē capillorū fieri duobus modis, vno quidē modo, q vapor receptus i poris cutis, capillos albos efficiat. qm p partem post partem ex eo vapore capilli generant: verū hic modus manifestā hēt instātiā, quādoquidem si hoc mō generarent capilli cani, inciperēt canescere i radice, qd nō cōtingit, sed potius oppositum efficit: altero verò modo, q vapor albus veluti situs in porositatibus capillorū figat, & ita cani fiunt: & si dicat, q in lotione capitis capilli canitiē amitterēt. Dici pōt, q sæpe contingit q cū fiūt manus coloratæ re quapiā tenuiū partiū, q non solū supficiei hæret, sed ad partes intimas penetrat, colorē illū remouere nō possumus ēt q manus vehementer abstergētibus abluamus, ita & in capillorū canitie fit, vapores illi capillorū porositatibus intime hærēt, & cōtinue noui succedūt, & hic est, q extremitates capillorū dealbari prius incipiūt, cū. n. hmōi putredo vaporū ex debilitate caloris naturalis, & aere ambiēte cōtingat consentaneū est, vt partes extimæ ex ea debilitate prius afficiant, & quāto vapor magis à calore, & cuti elongatur, tanto facilius potest à calore continentis aeris corrumpi, & ita putrescere, & ob id extremi-

2. primi do. 3 c. 3.

M 3 tates

tates canescere incipiunt. Cæterum cur in temporibus ipsis prius canescat homo, reddit causam Arist. dicens, quòd occiput uacat humore, cum cerebrum non contineat, sinciput autem multum habet humoris quod verò multum est, difficilius putrescit, at in temporum pilis, nec tam parum humoris est, vt concoqui possit, nec tam multum, vt putrescere nequeat, cum .n. is locus medius inter vtrosque sit extra vtrunq; affectū esse potest. Sed Auer. in sua paraphrasi hāc causam nō recitat, neque verū videtur, q̄ multa humiditas partis anterioris putrescere non possit, sed ipse aliā ponit causā vtpote ossiū subtilitatē, siquidē aer exterior facilius subingredi pōt, & humidū putrescere, quo capillus nutritur. Galenus verò aliā reddit causam, cur homines cū senescūt, plus in sincipite calui fiūt, in tēporibus aūt prius canescāt, dicens, quoniā illud, s. sinciput omniū capitis partiū est siccissimum, hæret. n. cutis illic ossi nudo, tēpora verò humidiora sunt, q̄ in his musculi magni sub cute habeātur, omnis āt musculus carnosus est, caro āt tū osse, tū cute humidior. Dices, cur est, q̄ quis vna nocte, vel paucis horis fit canus? Missis quæ ab alijs dicuntur solutio vera est, q̄ vt videmus in febribus citò multā materiā putrescere, ex qua deinde fit febris, ita & propter maxima accidētia animi, calore debilitato, materia potest putrescere, ex qua vapores albi eleuati capillos dealbāt, vel ex debilitate caloris vapores ipsi putrescere possunt, & albi fieri. Patet itaq; ex dictis quomodo in habētibus cerebrū frigidū, & siccū citò calor deficit, & ex cōsequēti humores, & vapores putrescūt, & albi fiunt, ex quibus capilli quoq; albi efficiūtur. Sed aduersus hæc dicta cadit dubiū, quoniā corpora calida & humida magis parata sunt ad febres, atq; putredinē, quàm frigida, & sicca, vt ex Aui. colligitur, nec nō & ipso Galeno, ergo calida & humida erūt apta citius cana fieri, cū canities ex humorum putredine cōficiat. Dico ego, omissis aliorū respōsis, q̄ duplex est putredo, alterā quidē quæ fit ex oppilationibus, quę præcipue conuenit corporibus his, quę multis repleta sunt humoribus, in quibus licet calor potens sit, humores tamē putrescunt, cū trāspirare nō possunt, & ex tali putredine nō fit canities, sed febris: altera autem est putredo, quæ fit defectu caloris absque obstructione, quę frigidis conuenit, ex qua sanè febres nō oriuntur, sed canities, vti superius dictum est. Addit deinde alia signa ex capillis dicens.

1.4.cap.2. 8.meth.8. & 6.de tuend. uale.

CAPILLI *uerò ipsis quidem genitis uix exeunt, et male nutriuntur, & ruffi sunt.*

Hoc

Hoc est vix possunt oriri, & fiunt exiles, quę ambo materiæ defectu perficiuntur, & frigiditatem consequuntur, licet siccitas contra operari videatur, & ruffi sunt, hoc est in ætate consistentiæ, quo quidem tempore in temperato flaui sunt, atque hoc etiam ex frigiditate euenit, licet siccitas contra operari videatur. Subdit deinde signa ex caluitie.

In progressu autem ætatis superante magis frigiditate caliditatem, quam siccitate humiditatem multum non caluescunt: econtra verò si contigerit siccitatem quidem plurimum dominari humiditati, frigiditatem vero caliditati, parum calui fiunt hi.

Patet autem quomodo hæc sequuntur alteram qualitatem, altera verò contraoperante, siccitas enim facit ad caluitiem, quam frigiditas prohibet humiditatis prohibendo resolutionem.

Signa cerebri frigidi, & humidi. Cap. 22.

Humidae verò & frigidæ cerebri temperaturæ faciunt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti.

Docet Galenus signa frigidę, & humidę cerebri temperaturę, atque inprimis ex somno & vigilia: quod quidē signum ambas insequitur qualitates: quibus cōtingit vapores ad caput ascendentes, & ibidē detentos fieri satis crassos, & valde principia neruorū obstruere: quo fit, vt minimū facultatis à cerebro defluat, propter quod cōtingit somnum esse profundum, vt Gal. asserit, facile enim hi ad somnū conuertuntur, cum vapores tum ad caput delati, tum ex debili coctione geniti non resoluantur, & ob id eo in loco detinentur, cum & ob meatuum stricturam, tum ob eorum crassitiem nō facile ad partes infernas defluant, & quoniam multi quoque continue generantur: secundum signum addit ex sensibus sumptum, subdens hunc in modum. 4. de alli. & mor. 8.

Sensibus quoque minime vigentes.

Vel ratione humiditatis, quæ impedit operationes, vt sæpe dictum

 vel

est, quemadmodum siccitas perficit: Vel quia organa ipsorum sensuum excrementis abundant. Tertium signum sumptum est ex excrementis.

Atqve excrementis redundantes.

Causa manifesta est, quòd ambas insequitur qualitates: Quartum signum est ex facili casu in ægritudines.

Et qui caput frigiditati, ac repletioni habent obnoxium, ac destillationibus, & grauedinibus facile tentantur.

Causa prædictorum omnium constat ex superius declaratis, & quòd ambas quoque qualitates consequuntur: Quintum signum est ex caluitie sumptum.

Neqve tamen hi calui fiunt.

Quod quidem contingit ambarum ratione qualitatum, etenim humiditas, & frigiditas caluitium prohibent. Queret forte quis, cur est, quòd Gal. in quibusdam cerebri complexionibus, vtpote calidis, & humidis posuit mansiones, non autem in omnibus? Huic dicerem, quòd vbi propter diuersas mansiones signa manifeste differunt, statuit Gal. diuersas mansiones, declarans in illis signa diuersa, vtpote in calida tãtum, & calida & humida, in quibus autem contingit ex diuersis mansionibus signa non esse manifeste diuersa, has diuersas constituere mãsiones necesse non fuit. Est autem aduertẽdum, quòd quidam graduãtes cerebri complexiones quoad malitiam, bonitatemque sustinent ipsas graduandas esse vt totius complexiones, ita ꝙ calida & humida minus mala sit inter compositas, & post illam sit calida & sicca, & post has frigida & humida, omniũ verò deterior frigida & sicca: inter simplices autem calida minus mala, quàm frigida: & humida minus mala, quàm sicca: altera verò opinio sustinet, quòd cali. & humi. cerebri temperies sit deterior: vnde Galen. dicit, quòd tales si multum qualitates creuerint, caput obnoxium ægritudinibus habent; quod quidem non sentit de cal. & sic. Atque hæc verior opinio videtur, neque sequitur quòd ordinandæ sint, vt totius corporis complexiones, siquidem aliud est loqui de totius complexione, atque aliud de partis temperie, stat enim ꝙ toti pro sua operatione vna complexio requiratur,

tur, parti verò eiusdem opposita, & ita licet calida, & humida pro vita magis apta sit, non tamen ad actiones cerebri perficiendas, quàm calida, & sicca: sæpe namque dictum est caliditatem siccitatemque facere ad dexteritatem, atque prudentiam, actionumque cognoscitiuarũ perfectionem. Ad id autem, quod dicunt nonnulli, quòd complexio cal. & sic. maxime distat ab ea, quæ cerebro conuenit, quæ debet esse frigi. & hum. & ex consequenti omnium deterrima complexionum, dici potest, quòd temperies cerebri cal. & sic. hoc pactò dicitur atque nominatur respectu medij proprij generis, quæ tamẽ respectu medij vniuersæ substantię, cutis scilicet, est frigida & humida, quo fit, vt nõ sequatur, quòd magis à cerebri temperamento egrediatur, quàm calida, & humida.

De sensorijs. Cap. 23.

HAEC igitur inditia sunt cerebri temperaturæ, à quibus si progrediaris ad vnumquodque sensorium dignotiones transferre licebit, sed sufficit de oculis facere mentionem.

VNC docet alenus, quomodo ex dictis sex generibus, ex quibus signa temperaturarum cerebri desumũtur, signa quoque organorum sensuum sumi possint, accepto exemplo ex organis sensus visus: Quod enim ex sex generibus sumi possint oculorum signa eò declaratur, primum quidem genus erat dispositio totius capitis, quæ constat magnitudine, figura, atque capillis: pariter sumi possunt inditia ex totius oculi dispositione, vtpote ex oculi magnitudine atque figura: secundum signum erat ex sensitiuis operationibus, hoc verò loco ex tactilibus: tertium signum erat ex motiuis, pariter & ex motiuis oculorum signa desumi possunt: Quartum præterea genus erat ex obtinentibus principatum, pariter in oculis ex actione visiua sumentur inditia, quæ ea in parte principatum obtinens nũcupari põt, quoniam ipsius oculi propria est, sensitiua autem, quæ propria non est, & ex consequenti non obtinet principatum, tactiua est operatio. Quintum genus erat ex actionibus naturalibus, idem quoque in oculis ipsis efficietur: at postremũ genus ex extrinsecus alterantibus conspiciebatur, itidem hæc eadem signa in oculis declarabuntur. In primis autem ostendit, quæ sint signa calidorum oculorum, dicens.

QVICVNQVE tangentibus quidem manifeste calidi existunt.

Pri-

Primum hoc ſignum vel ad primum attinet genus, vel ad ſecundũ nempè ad ſenſitiuas actiones: Verum ad primum referri poteſt, ſcilicet ad totius oculi diſpoſitionem, ſicut caliditas capitis ad totius capitis diſpoſitionem: ſecundum ſignum calidi oculi ex motu ſubdit.

Et facili, ac crebro motu cientur.

Quod attinet ad tertium ſignorum genus. Sciendum autem eſt, q; ſignum hoc non ſtatim indicat calidam oculorum temperiem, ſed in primis muſculorum oculos mouentium, qui cum calidi ſint, oculos quoque calidos ſignificant, propter quos muſculi huiuſmodi con formati ſunt, clarum autem eſt facilem, & crebrum motum calidam temperiem indicare, quandoquidem calidum facile mobile eſt, citoq; mouetur, frigidum verò è contra ſe habet. Tertium ſubiungit ſignum calidi oculi ex venis.

Et venas latas habent, hi calidi omnes ſunt.

Hoc etiam attinent ad primum genus, ad diſpoſitionem ſcilicet to tius oculi. Quod etiam ſignum cerebri caliditatis erat, ſed primo qui dem eſt oculorum, mox & ipſius cerebri, ſicuti & de motu diximus: Et hæc ſunt, quibus calidos oculos eſſe cognoſcimus: ſubdit poſtea Galenus de frigidis.

Frigidi verò his contrarij.

Qui ſcilicet tangentibus apparent frigidi, difficile, & rarò mouentur, & venis carent. Docet poſtea ſigna humidi oculi, dicens.

Et humidi quidem molles ſimul, & multa humiditate pleni.

Dicit molles, ſcilicet tangentibus, quod ad primum vel ſecundum attinet genus: Quod verò humiditate pleni ſint, ad quintum ſpectat, cum talis humiditas ſit ſuperfluitas à virtute oculorum nutritiua genita: addit deinde ſigna ſicci cerebri.

Sicci verò duri ſimul & aridi.

Dicit duri, ſcilicet tangentibus, & hoc attinet ad primum ſecundũ vè genus, vt de alijs quoque dictum eſt. Clarum autem eſt duritiem

ſicci-

ficcitatẽ indicare (vt testatur Gal.) in corpore nostro, vt mollities humiditatem: Aridi, hoc est humiditate carentes, atque hoc pariter ad quintum genus spectat: vnde vt hi, qui siccos oculos habent, non facile lachrymantur, ita qui eos habent humidos facile prorumpunt in lachrymas, siue mœrore, siue lætitia affecti; in mœrore quidẽ, quoniam naturalis calor retrahitur, & cerebrum comprimitur, ob quod humiditates exeunt, & hinc fit, quòd pueri & mulieres cum sint humidiores, quàm prouecti & mares, copiosius, & facilius lachrymas emittunt: in letitia autem effunduntur lachrymæ, quoniam substantia cerebri ex spirituum abundantia dilatatur, & quoniam non solum dura mater, sed & pia continent cerebrum, ne effluat, ideo in illa dilatatione cerebrum occurrẽs dictis paniculis comprimitur, & lachrymæ exeunt. Proinde de musculis oculorum, de quibus supra, Gale. hæc habet, cum enim oculi in primis quatuor motibus moueantur, vno sursum, altero deorsum, tertio versus angulum domesticum, quarto versus syluestrem, quatuor quoque fuerunt musculi, qui tales motus efficerent: item quoniam & oculus circumuertitur, motuque circumgitationis cietur, duo alij musculi obliqui appositi sunt pro huiuscemodi motu peragendo, ita vt sex numero sint: at septimus postea est musculus, qui circumuoluit neruum opticum, qua parte oculo coniũgitur, cuius quidem musculi munus est prohibere, ne oculus promineat: vnde cum videmus oculum prominere nulla existente in oculo læsione, signum est musculum illum dissolutum esse, atque relaxatum & ob id oculum non continere. Postea ostendit Gal. quomodo sumantur inditia ab extrinsecus alterantibus.

2. de tẽpe. · Cap. 26. · 8. de us. par. 8. · 10. de usu par. 8.

A similibus autem suæ temperaturæ causis facile offenduntur, iuuantur autem à modico contrariorum vsu.

Quod est sextum signorum genus; vnde calidum à causis calidis facile læditur, & frigidum à frigidis, quod & sæpe dictum est ex Galeni sententia, in morbis enim minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui &c. Id autem, quod iuuentur à modico contrariorum vsu, subdit esse communem omnibus temperaturis. 2. aph. 34.

SED hoc quidem commune in omni cuiusque partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

Quandocunque particulam alicuius partis inuestigamus, semper memi

meminiſſe oportet, quòd lędun tur à ſimilibus, à contrarijs verò adiu-uantur. Verùm dicet quis, eſt ne verum, quòd omnes complexiones ſi-miles lædantur à ſimilibus cauſis, iuuentur aūt à contrariis, quéadmodū
Cap. 86. hoc loco inquit Galenus? vr̄ namque id verum non eſſe, quoniam 3. hu ius ait idem, ſi volumus conſeruare ſimilia ſunt adhibenda, ſi verò ad melius permutare, contraria, quod & ſæpe reperit: cuius tamen oppoſi-
5. & 6. de tuenc. valet. tum hic dicit, & alibi inquiens, temperati in ſimilibus bene ſe ha-bent, intemperati à diſſimilibus bene afficiuntur: itidem repetit, vbi ait, vtique ſi ſeruare temperamentum ſtudes, humidis temperaturis hu
3. aphor. 3. 6. de tuen. ualet. ante medium. mectante cibo maxime quadrante, ſiccis verò eo, qui ſiccet, ſin alterare placet, contrarijs, in eo autem, qui eſt in calido frigidovè ad intemperā tiam lapſu cōtraria dare ſemper expedit. Pro diſſolutione præſentis q̄ſi-ti ſuppono prius, miſſis aliorū r̄nſis, ꝙ ſimilia duobus modis eſſe pn̄t, vno quidem modo æqualia in gradu, altero verò intenſiora in gradu vt calidum vt duo reſpectu calidi vt tria, quæ in qualitate conueniunt, & ex conſequenti in forma ſimilia ſunt, ſed non in gradu formæ, & talia dicunt cauſę excalefaciētes, etenim ſi cauſę eſſe debent, neceſſe eſt, vt al terent, quod efficere minime poſſunt, niſi in gradu intenſiora ſint, ſimi lia autem in gradu cauſæ conſeruantes dicuntur: ſciendum quoq; eſt,
6. de tuēd. ualet. quòd vt inquit Gal. caliditas & frigiditas potentes ſunt ad agendum, humiditas verò atque ſiccitas imbecille, itaq; nod ex horum actione no cumentum notatu dignum haudquaquam contingere poteſt, ſicut ex calidis atque frigidis, hę namque efficaciſſimæ ſunt intemperies. His itaque ſtantibus dico ego, quòd præſenti loco ſentit Gal. quòd vnum-quodque à cauſis ſimilibus alterantibus facile læditur, quæ ſi cauſæ ſi-miles alterantes eſſe debent, opus eſt, vt in qualitate conueniāt, ſed in gradu qualitatis differant, ſicuti calidum vt duo reſpectu calidi vt vnū, in 3. autem fuſius idem ait, quòd conſeruatio fit per ſimilia, quę ſi con ſeruare debent, oportet vt nō ſolum ſint ſimilia in qualitate, ſed & in gradu: patet itaque quomodo conſeruatio per ſimilia fiat, & quomo-do à cauſis quoq; ſimilibus facile quis alteretur: at quomodo iuuetur ex moderato contrariorū uſu, impreſentiarum declarandum eſt, ete-nim in conſeruando ſimilibus utimur, quæ vt recte conſeruent, opus eſt, vt præciſe ſimilia ſint in gradu, & quoniam difficile eſt ſemper ad-hibere, quæ exacte ſimilia ſint, ideo contingit errare, qui quidem error ex continuo vſu ſimilium adeo augeri poſſet, pro notabile nocumen-tum efficeret: Quare ad id prohibendum aliquando contraria adhibe-mus, atque, hoc eſt, quod dicit, quòd iuuantur moderato vſu cōtrario rum, vt corpus ab eo nocumento, quod uſu ſimilium contingit, præſer

uemus:

uemus; item Auer. quoque aliam assignat causam, cur contrariis vtimur, siquidem complexiones quę exeunt à temperamento ad vnam extremitatũ ipsæ sunt proximę illi parti, vt incidant in ægritudines ex illius complexionis genere, idq; fit cũ aliqua causa extrinseca superuenit atq; ob hanc aptitudinem, quæ in eis reperta est, dico, ꝙ eorum regimẽ per simile ex toto fieri non debet, propterea quia huiusmodi complexiones, quales istæ sunt, secundum vnum modum non perseuerãt, immò versus ægritudinem complexionalem mobiles existunt: Qua de re intendere non debemus in regimine suorum ciborum conseruationẽ duntaxat, immo & pręseruationem ad resistendum ei, quod eis accidere posset ex parte suarum malarum præparationum: & propter hoc totum necesse est vt in cibis sit aliquod eorum complexionibus contrarium, & hoc est propter timorem occasionum extrinsecarum ex parte solius complexionis non est timendum uti similibus in toto: hæc Auero. Porrò quod dicit Gale. humida, & sicca similibus conseruanda, permutanda verò contrariis, in calidis verò & frigidis semper contraria adhibenda, hoc modo intelligendum est, quoniam iam diximus, quòd sustinet Galenus frigiditatem atque caliditatem qualitates esse efficacissimas, ideo semper siue velimus permutare, siue conseruare, adhibenda sunt contraria, vt à nocumento præseruentur, ꝙ ex vsu similium contingere potest, quę non ita exacte similia repriri possunt, non tamen consequitur, quòd non etiam similibus vti debeamus, sed cum similibus vtimur quoque contrariis, vti dictum est, quod quidem haud est necesse facere, cum humida, vel sicca conseruare volumus, quoniam in his ex paruo errore nocumentum notatu dignum, formidabileque contingere non potest, vt docebat Galenus, quod si in calidis & frigidis exacte similia cognosceremus, haud necesse esset hac ratione aliquando adhibere contraria, at cum exacta eorum temperies non habeatur, ob Auerrois rationem aliquando contraria administrantur. 6.colli.11.

De magnitudine oculorum. Cap. 24.

MAGNITVDO *oculorum quidem vbi concinnitas adsit, & operationum virtus multitudinem bene temperatæ substantiæ ostẽdit, ex qua sunt conformati, quæ si desint, multam quidem substantiam, non tamen bene temperatam ostendunt.*

Vt

T fecit de capite, ita & nunc Gal. docet assumenda esse signa ex oculorum magnitudine, atque paruitate eisdem, adhibitis distinctionibus, in primis autē ex magnitudine: per concinnitatem autem oculorum non debemus intelligere, vt quidam, proportionem eorū ad caput, vel ad alias corporis partes, hæc namque proportio nil aliud esse videtur, quàm oculorū magnitudo, paruitasvè, neque vt Trusia proportionem oculi debitam ad visibile, quæ inter actiuum, & passiuum requiritur, propterea quòd si affuerit virtus operationum, necesse etiam est, ꝙ huiusmodi adsit proportio, sed per cōcinnitatem intelligendum est debitam oculi figuram, quæ ex cōgrua partium ipsius inter sese proportione resultat, in qua pulchritudo cōsistit, atque concinnitas: itē ꝙ habeat debitum situm ita ꝙ neque nimiū sint prominentes, neque nimium in profundo positi: declarauimus autem alias ex Aristo. quæ requirantur, vt quis perfectè cernere possit, & plures differentias visiles, & procul, quæ nunc repetere opus non est. Per virtutē aūt operationum possumus intelligere perfectionem non solum operationis visiuæ, sed & tactiuę, atque naturalis: vel si intelligatu de visiua tantum dici potest, ꝙ cum conditiones requisitæ ad cernendum plures differentias visibiles, & illę ad cernendum à longè oppositę sint, ita ꝙ vt dicit Arist. illa duo non possunt ambo simul ad summum in vno reperiri, ille, in quo hę conditiones moderatæ reperiuntur, moderate quoque cernet, & plures differentias visiles, & procul quoque. Quod quidem voluit ibidem Auer. vbi ait, & ille, in quo vtręque res copulantur, perfectè cernet vtroque modo, & in hoc inuenietur virtus operationum visilium, vt & diximus superius de corpore temperato. in tali namque erunt conditiones pro vtraque operatione conuenientes, ita quòd conditiones pro vna operatione aliam non impedient, & in hoc diximus consistere virtutem operationum diuersarum: hac igitur declaratione possumus intelligere hoc voluisse Galenum per virtutem operationum. Docet deinde signa sumpta ex paruitate ipsorum oculorum assumere, ita scribens.

5. de gen. ani. 1. & 2. de part. anim. 13. & 3. eiusdē 4

De paruitate oculorum. Cap. 25.

PARVITAS uerò oculorum adiuncta quidem concinnitate, ac uirtutum operatione paucam quidem, sed bene temperatā substantiam ostēdit, ex qua sunt conformati, si uerò socium habuerint

rint inconcinnitatem quandam, atque operationum uitium, tūc paucam simul, ac uitiosam materiam ostendunt.

VID per concinnitatem & virtutem operationum intelligendum sit, iam declaratum est: si itaque oculus erit magnus vel paruus cum cōcinnitate, & virtute operationum, signum erit ipsum esse vel temperatæ cōplexionis, vel non longè à temperata distare: si verò fuerit magnus, & prædicta non affuerint, licet hoc possit esse cum quacunque mala temperie, tamen frequenter contingit, quòd temperaturam frigidam & humidam esse indicet, frigidam quidem ex inconcinnitate, humidā verò ex materiæ magnitudine, quę ob humiditatem à virtute imbecilli extendi potuit: si verò paruus sine concinnitate, & virtute operationum potest similiter hoc inueniri cum quacunque temperie, sed frequenter id euenit ex frigida temperie, & sicca: frigida quidem ex inconcinntiate virtutis imbecillitatem præseferēte; sed vt exactius oculorum temperiem habeamus, alia signa sunt perpēdenda, siquidem vt iam dictum est magnitudo oculorum cum inconcinitate multam, sed non bene temperatam substantiam ostendit, pariter & paruitas cum eadem incōcinnitate cū omnibus complexionibus intemperatis reperiri potest, vt & complexio temperata & in corpore magno, & paruo, atque mediocri, vt ex Galeni sententia superius declarauimus. Hic multa prætereo quæ ab expositoribus, & præsertim à Trus. scribuntur de visibili scilicet colore, & lumine, & an lumen sit necessarium tantum, vt disponatur diaphanum, an verò & ad essentiā colorum, de quibus ab Auer. copiosius: item nunquid visio fiat extra mitendo vt voluit Gal. an verò intus suscipiendo, vt sensit Aristo. eiusque sectatores peripathetici, hęc enim in scolis philosophorum copiosissime disputantur.

2. de ani. 67. 7. de dog. Hippoc. & Plat. 1. progno 26. & 10. de usu par. & 2. de ocul. 6.

De colore oculorum Cap. 26.

QVAE verò ad colores attinent ita distinguere oportet, glauci quidē oculi qui pura humiditate, ac non multa præfulgent, tales fiunt ob splendidi luminis abundantiam: contra verò nigri, & qui inter mediam naturā seruāt, causas quoque intermedias habent.

DECLARATVRVS Galenus quomodo ex coloribus oculorum signa desumi debent, in primis ipsorum colorum causas aperit, primo quidem vniuersalem, mox & particulares, quæ ex vniuersali innotescunt. Est autẽ aduertẽdũ, quòd in oculo tres sunt humores, vitreus, crystalloides, atq; albugineus: primus quidẽ vitreus, deinde crystalloides rotundus, & in superficie plenus, postremo albugineus, qui albumini oui similis est: Vitreus quidem factus est à natura, vt ex eo nutriatur crystalloides, qui ex sanguine nutriri debebat, at prius in humorem vitreum transmutato: & ita vitreus humor medius est inter crystalloidem, atque sanguinem: albugineus autem inter corneam & crystalloidem continetur, vtranque tunicam adinuicem distare faciens, vt in eo multi spiritus contineãtur, nec non corneam ipsam extẽdens: Et ideo in senibus non bona fit visio, quãdoquidem huius humoris defectu in cornea non extensa rugæ fiunt, quod quidem visionẽ impedit: item humor hic crystalloidem humectat: adhæc transparens est, & visionem non prohibeat, quæ in crystalloide fit: propterea humor iste crystalloides factus est lucidus, illuminatio namque & splẽdor in resplẽdida efficitur, vt in aere splendido, atque illuminato. Hæc omnia declarat Gal. vbi de oculis verba facit. His ita declaratis dico ego, quòd Gal. sentit, quòd cum tres præsertim sint oculorum colores glaucus ad albedinem tendens, & niger, & inter illos medius, glaucus efficitur, quando albugineus purus est, & paucus: crystalloides autem splendidus, & multus: atque hoc voluit Galenus cum dixit, quòd fiunt oculi glauci, cũ humiditate pura non multa, hoc est humore albugineo, perfulgent ob splendidi luminis, s. crystalloidis abundantiã, econtrario aũt nigri fiunt oculi, quoniam humor albugineus non purus est & multus, neq; adest abundantia luminis splendidi, hoc est ipsius crystalloidis: fiunt autẽ medij coloris, cũ humor albugineus neq; purus, neq; impurus, neq; multus, neq; paucus adest, pariter & crystalloides, neq; multus, neq; paucus, neq; splẽdidi luminis, neque obscuri. Verum, vt causæ horũ colorũ melius habeantur, declarat Gal. causas eorum particulares hunc in modũ scribens.

10. de vs. par.

De glaucedine, & nigredine oculorũ Cap. 27.

GLAVCVS igitur oculus fit vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à græcis crystallo ides nominatur

vel propter situm prominentem, aut propter tenuis, & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem, & puritatem, atque omnibus quidem in vnum conuenientibus fit glaucissimus oculus. Quòd si aliqua adsint, aliqua verò non, tunc maior, minorvè glaucedo contrahitur. Niger verò oculus fit ob paruitatem crystalloidis, aut propter profundum situm, vel quoniam splendidus, ac fulgidus exquisite non est, vel quoniam tenuis humor uel superabundat, vel purus non existit, vel propter vnam aliquam ex his, quas antea diximus causas, aut propter omnes fieri consueuit. In ipsis autem magis & minus (ut ante diximus) reperitur.

TRIA sunt ex parte crystalloidis, quæ colorē glaucū efficiunt, ex Gale. sententia, ipsius magnitudo, splendor, ac situs prominēs: ex parte autem albuginei duo primum quidē eius pauca quantitas, ac secundū eiusdem puritas: quemadmodū tot contraria colorē oculi nigrum efformant. Vnde Gal. asserit, quod oculus glaucus vel cęsius, ex Arist. quoq; sentētia, gignitur aut ob crystalloidis magnitudinem, atque hæc prima est causa, aut ob eiusdem splendorem, & altera est causa, aut propter prominentem situm ipsiusmet, & tertia censetur causa, quæ sane omnes tres ex parte crystalloidis desumuntur: ex albugineo verò quarta alia sumitur; & ob id, ait ipse, aut fit propter humoris tenuis, & aquosi paucitatem in pupilla reperti, de quo iam à nobis dictum est: Postea verò quintam subiungit causam, & ob eiusdem tenuis humoris, scilicet albuginei puritatem: Addit præterea, quòd si omnes causæ simul coeant, oculus fit maxime glaucus, at si ex his aliqua adsit, aliqua verò non, maior minorvè glaucedo efficietur, vt plures, paucioresvè causæ coibunt: pariter & validiores, minusque validæ: Postea oculi nigri causas subdit, quæ eodem modo quinque sunt, tres quidem ex crystalloide sumptæ, duæ verò ex albugineo. Dicit itaque Galenus, Fit oculus niger, aut ex crystalloidis paruitate, & est prima causa, aut ex eiusdem situ profundo, quæ est secunda causa, aut quia splendidus, & fulgidus non est, addit [exquisitè, quoniā si nullū pęnitus haberet, vel parum de splendore, uisio deperderetur, atque tertia est causa: vel quia homor tenuis, 5. de gen. ani. ca. primo.

ſcilicet albugineus ſuperabundat, & eſt quarta cauſa: vel quia talis humor purus non eſt, & quinta dicitur cauſa. Subdit præterea, ꝙ oculus niger fieri poteſt ob alteram ex prædictis cauſam, aut plures, aut omnes: conſtat igitur, quòd iuxta harum cauſarum minorē, maioremvè concurſum oculus quoque & magis minuſvè niger conſpicietur.

TENVIS *igitur humor, quò magis ad aquæ naturā accedit, & ſuperabundat, humidiorem oculum oſtendit, quemadmodum ſi craſsior ac minor fiat ſicciorem.*

Vt ex coloribus complexionum oculorum ſigna comprænhendi poſſint, quoniam dictum fuit, colores fieri ratione albuginei, & cryſtalloi dis, ideo Gal. oſtendit, quę oculū humidiorē, ſicciorēvè tum ex albugineo, tū ex cryſtalloide efficiāt, atq; ī primis duo declarat ex albugineo, q̄ ad humidā oculi complexionem faciant, ſicuti totidem oppoſita ad ipſius ſiccam, huic in modum dicens, ꝙ humor tenuis, hoc eſt albugineus, qui dicitur tenuis, alijs enim tenuior eſt, oſtendit oculum tantò humidiorem, quanto magis ad aquæ naturam vergit: & hoc eſt vnum. Alterum autem eſt, ꝙ quanto magis talis humor ſuperabundarit, tanto oculum humidiorem efformabit: cuius quidem oppoſita ſunt, quæ oculum ſicciorem conficiunt, nempè quando humor albugineus craſſior, ac talis humor in minori quantitate fuerit. Deinde ex cryſtalloide duo declarat, quæ oculum ſicciorem efficiunt, quorum oppoſita ipſum faciunt humidiorem.

CRYSTALLOIDES *autem, ſiquidem durior exiſtat, ſicciorem efficit oculum, ſi verò mollior, humidiorem, ſic & ſi plus modico tenuem humorem exceſſerit, ſicciorē, ſi autē defecerit cōtrariū.*

Dicit Gal. Si cryſtalloides exceſſerit albugineum non abſolute, quoniam ſemper albugineus abſolute excedit, ſed plus modico (ait ipſe) exceſſerit, hoc eſt plus ſit de cryſtalloide, quàm mediocritas exigit, oculum ſicciorem conficiet, oppoſita verò humidiorē: Ex dictis colligit, ꝙ vt plurimū oculus glaucus tanto ſiccior, quanto magis glaucus: contrà verò niger quāto nigrior, tanto humidior, in hoc. n. plus eſt de albugineo, vt in glauco plus eſt de cryſtalloide. Dubitari ſolet, an verum ſit, ꝙ cryſtalloidis multitudo ſit albedinis cā, vt hoc loco aſſerit Gal.
4. collig. 3. quoniam in contrariū eſt Auer. vbi albedinis, & nigredinis oculorum cauſas cōſtituens ait, quòd ſubalbedo ſit ob digeſtionis paucitatem, & iō ſignificat frigiditatē, nigredo aūt ſit pp exceſsū decoctionis, & cū dominatur

minat nigredo, significat adustionẽ partiũ terrestriũ in re dominantiũ, & ita significat caliditatẽ: medius verò color est ob vltimã coctionis tẽperantiã: vnde dicebat Arist. ꝙ Æthiopes nigros oculos habẽt, propterea quòd color quoque totius niger est; Clarum autem est, ꝙ color ille ob caliditatem niger euadit: subdit postea Auer. ꝙ color oculi nõ tantũ ob qualitates ac complexiones efficitur, verũ & ob humiditatis quantitatẽ, atque sitũ, multa.n. humiditas oculũ nigrum efformat, & ẽt quoniam in profundo sita est, sicuti videre licet in riuis profundis, in quibus aquæ nigriores apparent, atque eo magis, quanto in maiori sunt quantitate, siquidem tantum splendorem non recipiunt, sicuti largi riui, ac pauci forent; subalbedo verò è conuerso fit; cui quidem Aristo. quoque consentit, vbi causam reddit, cur oculi cæsij interdiu, nigri verò noctu acute cernere nequeant. Postea Auer. Galen. sententiam subiungit, eamque esse existimat, ꝙ multitudo crystalloidis adiuuat ad subalbedinem efficiendam, eiusque paucitas ad ipsam nigredinem efformandam: Atque hoc (inquit ipse) nostre opinioni contrariũ est; voluit.n. Auer. oculum ex se lumen intrinsecum non habere, sed ipsum duntaxat ab extrinseco lumẽ suscipere. Cuius tamen oppositũ hic & alibi à Galeno fusius habetur, necnon & Aui. vbi ait, ꝙ spiritus visiuus radius est, atque lux; & ob id Gal. voluit multitudinẽ crystaloidis facere ad oculorũ glaucedinẽ, qm̃ quanto maior erit quantitas crystalloidis, tanto ẽt maior quantitas lucis, quæ facit ad albedinẽ: vbi.n. maior albedo, ibi & magis de luce conspicitur; verumetiam quòd lumen intrinsecum non poneretur in crystalloide, dici posset eius multitudinem facere ad albedinem, vbi namque adsit eius puritas, atque spirituum, quanto eius erit quantitas, tanto maior fiet reflexio luminis albedinem producẽtis. Quod etiã dicitur de multitudine aquarũ, nihil est, etenim aqua corpus est diaphanũ, in quo nõ fit reflexio luminis vti in crystalloide, quod est corpus opacũ: & ideo quãto aqua erit in maiori quantitate, tanto ipsa nigrior apparet, quandoquidem ad eam illuminandam maior luminis copia requiritur. Quod verò Arist. ait glossari posset, nempè quòd per humorem intelligit albugineum duntaxat, at non crystalloidem. De situ quinetiam Gal. diximus illam ponere causam. Tenenda itaque est Gal. sententia: at dubium est, cuius nam fuerit opinionis Aui. interdum namque easdem glaucedinis causas assignat, quas & hoc loco Gal. & ex consequenti quantitatem crystalloidis efficere ad oculorum glaucedinem, quandoque autem oppositum sentire videtur, dicens, si corpus humiditatis glacialis, & albuginei fuerit peruium, purum, & paruæ quantitatis, & exterius localiter

2. de gen. ani. c. 1.

In paraphrasi de sen. & sens.

8. de usu par. 6.

primo tracta. de uir. cor. 2. propè finem.

5. de gen. ani. c. 1.

3. tertii tracta. 2. c. 34. prima can. ti. 52.

caliter ꝑminuerit, quarũ lux, vel splẽdor fuerit purè coruscãs, eadẽ, efficiet̃ qdẽ inde oculorũ color glaucus, & ex cõtrarijs causis cõtingit Antimonialis, hoc est niger: quibus quidẽ verbis Aui. sibi ipsi cõtrarius vr̃. Nisi dicat̃, ꝙ cũ dicit Aui. si corpus humiditatis glacialis, & albuginei fuerit paruæ quãtitatis, intelligit rõne albuginei nõ rõne glacialis,
3. tertii citat. qm̃ iã oppositũ senserat. Dubiũ adhuc est, qm̃ Auic. ꝑter dictas colorũ causas oculorũ ponit & spũum luciditatẽ, itẽ colorẽ vuę, vbi ẽt id decla
4. colli. 3. rare vr̃, qđ hẽt Auer. ꝙ subalbedo fit ob digestionis paucitatẽ, nigredo verò ob superfluã digestionẽ, vtpote ꝙ oculus fit glaucus, propterea ꝙ tunica vuea glauca est: pariter & niger efficitur ob eius nigredinẽ, & subdit, ꝙ tunica vuea fit glauca ob digestionis priuationẽ, sicut in plãta, q̃ in principio suæ natiuitatis nõ est apparẽtis tincturæ, sed ad albedinẽ declinat, qñquidẽ abũdat humiditate aquea haud rectè ꝑmixta cũ sicco terreo ob paucitatẽ digestionis: & ob id eius color ad aquę colorẽ vergit, cũ verò in ea fit digestio, miscet̃ siccũ cũ aqueo virtute caloris cõcoquẽtis, & ex cõsequẽti miscẽtis, atq; tũc coloratior efficit̃; hacque rõne oculi infantiũ glauci sunt, qui deinde coloratiores fiũt, siquidem cõcoctio gignit̃, quæ si mediocris erit, fit color medius: si verò, sꝑflua fiet color niger, vt testat̃ Auer. q̃ si adeo sꝑflua erit, ꝙ resoluat̃ humiditas, id accidet, qđ in carbonibus, qui prius nigri fiũt, deinde cinis alba gñatur resoluta ex toto humiditate, atq; aere subintrãte: qđ itidẽ contingit in tunica vuea, nã si ex sꝑflua coctione resoluat̃ humiditas, aer subĩtrat, & illustrat, atq; hac de causa, dicit ipse, cõtigit, ꝙ senibus oculi glauci fiãt, in quibus licet humiditas multa extranea sit, resoluta tñ
3. Aph. 31. est humiditas innata: queãdmodũ ẽt ab Hip. & Gal. hr̃. Glaucedines nãque cõtingũt (ait Gal.) ob immodicã ĩstrumẽtorũ siccitatẽ, & qm̃ spẽm hñt suffusionis: Ex quibus quidẽ clare vr̃, ꝙ plures aliæ sunt causæ glaucedinis oculorũ: Dicẽdũ est, ꝙ luciditas spirituũ ad luciditatẽ crystalloidis, & humorũ reducit̃, siqdẽ spũs ibidẽ nõ separant̃ ab eis, sed ĩ eis ꝑmixti sunt: & ob id de eis potestate dixit. Ad id verò de vuea dico, ꝙ eius color exterius nõ apparet: quare potius facit, & reducit̃ ad humores, ꝑ quãto humores ex colore vueę reddunt̃ vel lucidiores, vel magis obscuri. Vel dicat̃, ꝙ qualiscũq; sit color vueæ, oculus vel glaucus, vel niger erit ob cãs à Galeno assignatas. Ad Gal. verò dicerem ego, ꝙ nõ ait, id esse ob siccitatẽ vueæ, sed instrumentorum, quæ quidẽ siccitas ex resolutione albuginei fit, cuius paucitas facit ad glaucedinẽ oculorũ, & tũc Aui. tenendus non est. Dignum præterea inquisitione videtur, cuius nam temperiei sint oculi, an scilicet cali. an frigi. an hum. sicciue, etenim cũ oculus ex quatuor tunicis integris cõponatur, quarum

rum tres sunt diuisę, quarta verò vtpote coniunctiua à pericraneo geni ta non diuiditur, sed est vna, & totum oculum circundat excepta pupilla, quæ enim sub hac est, ortum habet à dura matre, & anterius dicitur cornea, & ceratoides, posterius autem sciroti-ca: & quæ sub hac oritur à pia matre, anterius vuea, & rhagoides, posterius verò secundina, & choroides nominatur: quæ sub hac à neruis obticis ortum habet, anterius dicitur aranea; posterius rethina, vel rethi formis: oculus item tres continet humores, vitreum, quem continet rethiformis, eique pręstat nutrimentum, crystalloidem, qui à vitreo circumplectitur, ex quo nutritur, atque albugineum eo spatio contentum, quod est inter corneam, & crystalloidem tunicam, cum inquam sit oculus ex huiusmodi partibus constitutus, videtur, quòd frigidę sit complexionis, etenim tunicæ & humores frigidi sunt: si verò loquamur de toto ipso aggregato, videtur, ꝙ humidæ sit temperiei, quandoquidem maior est humorũ quãtitas: complexio itaque innata oculi actuata per influentem humida est, at in nata tantum sicca quoque videtur, tunicæ namque omnes oculi siccæ sunt: Verum in oppositum est Gal. vbi ait, Ad operimentũ pomi ossium crassities conducit, naso autem ipsa expirationis caliditas, quinetiam oculos licet tibi tangere, & maxime in frigore, tunc enim calidos euidentissime cognosces: neque igitur ipsi nudi omnino sunt, neque incustoditi aduersum frigus, vt qui proprium habeant adiutorium, s. inatũ calidum nullo exteriorum tegmentorum egentes: constat igitur ex his, quòd ex Gal. oculus frigidæ temperaturæ nõ sit. Sed breuibus dicendum est, ꝙ calidæ sunt oculi tẽperaturæ, propter spirituum calidorum multitudinem, licet tunicæ, & humores sint frigidi. Est adhuc dubium, num tres humores oculorum sint animati, videtur siquidem eos animatos non esse, propterea quòd & reliqui humores animari non sunt. Missis, quæ ab alijs dicuntur, respondeo ego ꝙ crystalloides animatus est, qui visus instrumentũ existit, licet Guer. velle videatur tenuisse Gal. araneã tunicã esse tersam, & lucidam, ac visus instrumentum, vt & vr̃ innuere Gal. qui quidẽ Auer. alibi quoque velle videtut crystalloidem cum tunica aranea species suscipere, sed virtutem postea crystalloidem comprehendere. Probatur autem ipsum animatum esse eo quòd nutritur, & augetur ex humore vitreo, vt asserit Gal. Et quia nutritio, & auctio fit seruata eius figura, ideo putandum est, quòd fiat à virtute ęqualiter nutrimentum per omnes partes extendente. De alijs verò humoribus euidens ratio non habetur, siquidem fluxibilis est humor albugineus, & vitreus crystalloidis nutri-

[Margin notes: 10. de usu par. à cap. 2. ad secū. usque. — 11. de usu par. 14. — 2. colli. 15. — 10. de usu par. 6. — 3. colli. 38. — 10. de usu par. c. 1.]

nutrimentum. Dubium postremò occurrit, num oculus medij coloris melius videat, quàm aliorum colorum. Tenendum videtur, iuxta Galeni placita, oculum medij coloris acutius intueri, si quidem actio videndi fit propter colorem perfecta, hi enim interdiu, ac noctu recte aspiciunt: cum tamen Arist. velit cæsios interdiu, nigros verò noctu non acute cernere: cuius quidem rationem assignat, quoniam interdiu humor cæsij oculi exiguus magis mouetur à luce, rebusque visilibus, quã ei conueniat, noctu verò plurimus humor nigri oculi à luce exili noctis, vt expedit, moueri non potest: oportet enim vt humor ipse moueatur motu conuenienti quantitati humoris, neque magis moueri, quàm congruum sit, neque etiam non moueri, nam dicit Arist. Leuior motus expellitur à vehementiori motu: Quamobrẽ qui aut suum conspectum à colore validiore transtulerunt, aut de sole in opacum se contulerunt, non cernunt, motio enim quæ iam vehemens inest, impedit eam, quę extrinsecus accedit, denique visus siue validus, siue inualidus res splendidas cernere nequit; & tandem cõcludit Arist. quòd visus optimus est qui inter multum, & parum humoris moderatus cõstat. Hinc enim neque per exiguitatem turbatur, vt colorum motiones impediat, neq; per excessum prębet mouendi difficultatem: & talis vtique oculus mediũ colorem possidet: & hinc est, quòd qui diu aspiciunt res valde albas & lucidas facile obcęcantur, tum quia lumen cum de sui natura calefaciat spiritus visibiles, & humores resoluere potest, tum etiam quoniam lumen, & color albus spiritus disgregant, qui vario modo moti alterantur, & resoluuntur: De quibus quidem Gal. meminit, vbi recitat historiam de militibus à Xenophonte descriptis, qui per multam niuẽ deambulauerunt, & de Dionysio Siciliæ tyrano, qui supra carcerem domũ construxerat lucidissimam, atque splendidissimam, in quam post diuturnum carcerem vinctos educeba t: quo quidẽ loco subdit Gal. quòd à maiori luce & flamma minor semper discutitur, atque dissipatur: atque ea de causa contingit, vt visus à splendida, & vehementissima luce offendatur.

primo de us. par. c. 9.

5. de gen. anim. 1.

10. de us. part. 3.

De cordis temperaturis. Cap. 28.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est. Si prius hæc in memoriam reuocauerimus, quòd vnamquamque partem se ipsa vel calidiorem, vel frigidiorem, vel sicciorem, vel humidiorem dicimus factam, non alicui rei alteri comparantes, sed

ad seipsum: sic enim utcunque extiterit cor natura frigidissimũ, multo sanè calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

ANTEQVAM declaret Gal. signa temperaturarum cordis, vnam statuit regulam generalem temperaturis etiã cæterarum partium deseruientẽ, quòd cũ dicimus partem quampiam seipsa vel calidiorem vel frigidiorem vel sic humidioremvè factam, vt cor, non est id intelligendum facta ad aliã partem comparatione, sed ad seipsum cor, cum enim naturaliter frigidissimum cor sit calidius, multò cerebro naturaliter calidissimo, si ad aliam partem fieret comparatio, cor frigidissimum ex natura respectu cerebri calidum potius dicendum foret. Pro quo adnotandum est, quòd Gal. alibi ait calidum frig. humidũ & siccum vno quidem modo dici absolute cum ad nullum ea conferimus, quomodo in solis elementis reperiuntur: secundo vero modo nõ absolute, sed ex eo, quod pollet in mixtura, vt calidum, quod plurimum quidem calidi, parcius autem frigidi, & ita de singulis. Quain re palàm est, quòd respicientes ad vniuersam omnium corporum naturam, quę in mundo sunt, aliquid medium concipimus, quòd æqualiter extremorum particeps est; cum quo reliqua conferentes ea aut calida, aut frigida, aut humida, siccavè nominamus: tertio vero modo dicũtur calida, frig. hum. & sicca, referẽtes nos ea ad mediũ generis, specieivè: quod quidẽ necesse non est, vt ex pari contrariorũ elemẽtorũ mole constetur, neque enim illis adest ęqualitas ponderis, atque mensurę, sed quæ naturę vel generis, aut speciei conuenit; quæ quidem natura nonnunquam requirit, vt humidum sicco, & frigidum calido pręponderet, aut è conuerso: atque hæc æqualitas iustitię dicitur: Et hoc est, quod hoc loco asserit Gal. cum ait, cum dicimus calidum vel frigidum & huiusmodi, non intelligendum est, cum cuicunque alteri cõparamus, sed sibi ipsi, hoc est ei, quod est medium in propria specie, & iustitiæ ęqualitatẽ obtinet, quod est octaui modi ab Aui. positi. Aduertẽdum præterea est, quòd ex arte Gal. dicit [cor frigidissimum natura] eo quia præter naturam oppositum esse posset, vt si in cerebro esset apostema calidissimum, in corde autem affectio quædam frigida foret, tũc cerebrum calidius esse posset. Sed dicet quis, cur Gal. in primis cordis temperati signa non ponit, vt fecit de cerebro. Dicas velim, quòd ex dictis de cerebro temperato voluit nos colligere signa cordis temperati,

primo. de temp. 6.

prima pri mi doct. 3. cap. primo.

quòd, s. omnia, quæ dicentur de corde calido, frigido, humido, & sicco, in temperato moderata reperiuntur. Dices, Auer. quædã signa po-
4. collig 4 nit cordis moderantiam indicantia, quæ ex illa regula haberi non possunt, etenim; ait ipse, quòd indicantia temperantiam complexionis hepatis & cerebri temperantiam cordis significant, propterea quod in hepate, & cerebro non est calor, qui sit proprius in eorum esse, nisi calor partium consimilium, ex quibus composita sunt, at calor cũ quo vnusquisq; actiones suas operatur, est de necessitate calor à corde transmissus, qui in eis est sicut forma, sed calor, qui in eis est proprius, est sicuti materia: & quoniam temperantia rei, suæq; operationis perfectio non stat nisi propter formam, necessarium est, vt quando hæc duo mẽbra sunt temperata, ob ipsorum formam eorum sit temperantia, atque tẽperies suarum formarum est propter temperantiam datoris istarum formarum: & istud cor est. item subdit Auer. est & aliud signum, nempè quod bona membrorum extrinsecorum proportio, ad quam consequitur pulchritudo, atq; optima actio, temperatam cordis complexionẽ præsefert, siquidem cor est primũ, q̃d oritur, atque reliqua mẽbra à virtute formatiua nõ nisi mediante calore cordis conformantur. Dicendũ est, quod hæc signa non sunt ad mentem Gal. cerebrũ nãq; et hepar proprias habent facultates sibi à principio generationis insitas, quas à corde nõ
6. metaph. 10. obtinent, vt sæpe dictum est, Verùtamen est, quod cordis actione ægent, vt & cor eorum actionibus. Declaratũ quinetiã est, quod cerebrũ spiritu vitali non vtitur, nisi quatenus ex eo alterato animalis spiritus generatur: item Gal. non concedit cor primum generari, in libro. n. an omnes partes animalis simul fiãt, ait ipse, quod solus Creator euidẽter nouit, q̃ pars prius consistit, quod à nobis sciri non potest, sed (dicit ipse) discere potes quod non simul fiant ex quadam similitudine, vt enim in artificialibus non omnes partes simul perficiuntur, sed in domo fundamentũ, in naui carina prius efficiuntur, ita & partes animalis non omnes simul perficiuntur: Quod quidẽ videri pôt in abortu plurium dierũ, subdit quinetiã Gal. Quid euidentius dici pôt, q̃ q̃d nos videmus, postq̃ animal in lucẽ editũ est, dẽtes, & cornua generari, quæ sunt partes corporis pp vtilitatẽ à natura genitæ: sed q̃d plus est, Gal. libello de fœtuũ form. ait, quod licet lib. de sem. dixerit, cor pinde ac iecur primis fœturæ diebus quasi fundm̃ quoddam esse, ex ipsius vsu in adultis, ac perfectis maximè necessario ad hoc asserendum inductus, sed cum postea omniũ & Philosophorum, & Medicorũ sñiam esse cognouerim, fœtũ vsq; ad expressã formationẽ plantæ modo dispensari, probabilius mihi visum est, si nullã in principio cordis esse necessitatẽ, sed ipsũ post iecur formari prorsus

sus statuerimus. Constat itaq; ex dictis signa hæc addita iuxta Galeni placita assignanda nõ esse, & ob id ab eo iure nõ tradi. Ceterum inquiret quis, cuius nam temperiei sit cor, atque præsertim ipsius caro, siquidem de toto aggregato ex carne, villis, panniculis, sanguine, & spiritu ne vllus quidem dubitare videtur, vtpote ꝙ calidæ, & humidæ sit complexionis. Respondent quidam, ꝙ caro cordis complexionis est siccæ, moti authoritate Gal. vbi ait iuxta veterem versionem, ꝙ cor parum elongatur à cutis siccitate, ob quæ quidem verba exponunt hi, ꝙ parum cute siccius sit, item inquiunt Gal. velle carnem cordis esse tanto sicciorẽ carne hepatis & splenis, quãto durior est. At responsio horũ falsa est, propterea ꝙ noua translatio ait: Verũ cor paulo quàm cutis minus est durum, iecur multo, itaque & humidius, quàm cutis cor est, quãto, s. est mollius: Quod si etiã vt in antiqua legeret nihil est, qm̃ non sequit̃ caro cordis parum elongatur à siccitate cutis, ergò siccæ cõplexionis est, quandoquidẽ non solũ per siccum, sed & per humidũ elongari põt; qđ aũt p̃ siccũ elongari voluerit, patet per sequentia, quibus asserit, ꝙ hepar multũ elongat à cute, quã deinde dicit esse humidius: quare & cor ex cõsequẽti cute humidius erit. Neq; minus id qđ subijciũt ex Galeno est ad propositũ, nã licet omne genus carnosũ naturę humidæ sit, vna tamen caro minus est humida altera, & ex consequenti siccior nõ absolute, & respectu cutis, sed alia carne. Quocirca Gal. sensit, ꝙ caro cordis est tãto siccior, i. minus humida carne hepatis, & splenis, q̃to eiusdẽ mollior. patet quinetiã ex dictis responsio ad dubium, nec nõ & error Aui. qui inter mẽbra siccã, ipsũ cor collocat quẽ quidem vr taxare Auer. licet ipsũ esse humidum propter spiritũ in eo contentũ cõfiteat.

primo de temp. ulti.

2. de temper. 3.

prima primi doct. 3. cap. 3.

2. collig. 3.

Signa cordis calidi. Cap. 29.

CALIDIORIS *igitur cordis, vt admodum, qui ei proprius est, atque conueniens indicia quædam sunt inseparabilia, & propria, magnitudo respirationis, & pulsus velocitas, & frequẽtia.*

VT in declarandis cerebri signis, sic & in enucleãdis ipsius cordis signis inprimis docet signa complexionum simplicium à calida tantum exordiens, nempè, quòd cordis calidioris temperato corde, quod scilicet habet modum ei proprium, atque conuenientem, hoc est, quod est temperatum secundum propriam speciem, sunt quædam signa inseparabilia, atque propria, seu familia-

ria:

ria: addit autem & propria, quoniam non omnia inseparabilia sunt propria, hoc autem loco Gal. ponere intendit signa, quæ & omni & semper conueniunt. Et ex hoc multa solui possunt, quæ contra Gale. obijciuntur de pluribus signis ab Aui. & alijs positis, de quibus Gale. non meminit, siquidem inseparabilia non sunt, & cordi calidiori propria. Ponit autem primum duo signa, alterum quidem ex respiratione sumptum, alterum verò ex pulsu: quo ad respirationem, magnitudo respirationis primum est signum, sicut velocitas, & frequẽtia pulsus: alterum atque secundum, quæ ambo cor esse calidius temperato indicant: Quæ verò sit respiratio, & quis pulsus, clarum est, pariter quę sit magnitudo & frequentia in respiratione, & pulsu, de quibus Gal. alibi copiosius egit. Proinde sciscitantur nonnulli, cur Gale. non meminit de velocitate, & frequentia respirationis, itẽ de magnitudine pulsus? Dicunt quidam, ꝙ tacuit in respiratione, quod dedit intelligere per pulsum, & tacuit in pulsu, quod dedit intelligere per respirationem: verum ego alio modo dicerem, quòd dixit Gal. velle docere inditia inseparabilia, & propria cordis calidioris, potest autem cor calidum esse sine magnitudine pulsus, vt si arteria esset sicca, vel à partibus circunstantibus comprimeretur, ita vt extendi nõ posset, tũc ex Auer. sententia, pulsus magnus non foret, sed cum cor calidũ magna egeat refrigeratione, atque euentatione, pulsusque magnitudine id fieri non possit, necesse est, vt velocitate, & frequentia defectus resarciatur, vt Gal. consentit dicens, quòd calor amplior indiget pulsibus maioribus, itẽ & celerioribus, & crebrioribus: patet itaque quòd in corde calidiore semper fient pulsus veloces, atque frequentes, sed non semper magni. Dices eadem ratione, omittenda erat magnitudo respirationis, nam pectore paruo existente ob paruitatem capitis magna non fieret respiratio, sed velocitate & frequentia, vt de pulsu dictum est, defectus resarcietur. Respondẽdum est, quòd motus pulsus naturalis est, respirationis autem motus voluntarius: quare cum volumus, dilatamus pectus magis, quàm caliditas cordis naturalis exigat, quantacunque ea sit, dico autem naturalis, siquidem in præter naturali aliter dicendum est: Si itaque pectus paruum esset paruitate capitis, vt dicetur, non tamen necesse esset respirationem ita paruam esse, vt defectui uelocitate, & frequentia supplendum esset: & hac de causa respiratio semper magna erit, non semper autem velox, ac frequẽs, nam pectus latum esse potest magnitudine capitis, plus quàm exigat cordis caliditas, quo quidem casu respiratio magna erit, sed nõ necessario velox, ac frequens, pectore namque magno existẽte, magna quo que

1. de diffe. pul.

4. colli. 2.

1. de caus. pul. 3.

quę dilatatio efficietur, qua magna aeris quātitas attrahetur, ita quòd necesse non erit, & uelociter, & frequenter alterum aerem attrahere. Verum cadit hic dubium, num motus pulsus sit ab anima, seu animæ virtute, án verò à sanguinis ebullitione. Galenus, quem omnes fermè medici sequuntur, vult pulsum ab animæ virtute fieri, vbi tres esse causas, ait, generationis pulsus cōtinentes dictas, vsum scilicet instrumenta, atque virtutem, quod quidem sæpius repetit; item contra Erasistratum statuit arterias pulsare, non quia spiritu replentur, vt voluit Erasistratus, sed potius quia pulsant, & distenduntur, ideo spiritu replentur, pulsant autem, & distenduntur à virtute, quam tunicę arteriarum à corde suscipiunt ob continuitatem, quam cum eo habent: item subdit, arterias incisas, aut laqueo interclusas pulsu omni micationeque orbari, non quia (vt opinatur Erasistratus) spiritu à corde immisso priuentur, sed quia tunicas cum cordis corpore connexas habent, ab eoque vim influentem assidue accipiunt, cui quidem & Auer. consentit. Verum aduersus hanc opinionem argumentatur Trus. probās quòd pulsus ab animæ virtute non efficiatur, omnis namque animæ vis aut est appetitiua, aut sensitiua, aut vegetatiua, aut rationalis, sed à nulla earum fit motus pulsus, ergo ab animæ virtute pulsus ipse prouenire non potest, non quidem à sensitiua, nam nobis non sentientibus efficitur, non ab appetitiua, quoniā & nolentibus pulsant arteriæ, neque etiam à potentia rationali, vt manifestum est, at quòd ab ulla naturali potentia non fiat, aperte satis ostenditur, neque enim à generatiua, vt satis constat, neque ab augumentatiua, propterea quòd licet arteriæ aere repleantur, nihil tamen in ipsarum arteriarum substātiā commutatur, neque etiam à nutritiua quapiam, siquidem non à contentiua neque ab alteratiua, vti patet, neque ab attractiua, expulsiuaque, quoniam harum motus non est continuus, vt est motus pulsus, sed certo tempore constitutus, item arteriæ si aerem attrahunt, id faciunt necessitate vacui, item attractiua mēbri attrahit propter ipsum membrum; sed arteriæ propter seipsas non attrahunt aerem, sed propter spiritus, & sanguinem in eis contentum, pariter & quicquid expellunt, proprer eosdem spiritus & sanguinem expellunt, item arteria suas habet alias naturales vires, quibus seipsam regit. Non igitur pulsus ab aliquibus animæ virtutibus prouenire potest, inquit Trus. hac ratione commotus, sed à colore cordis calefaciente sanguinem allatum ad cor vsque ad ebullitionem, quæ nil est aliud quàm per calorē spirituificatio (vt proprijs Trus. vtar verbis) ad quam consequitur & sanguinem intumescere, & ex consequenti particulam eam continentem

1 de caus. pul. à principio.

6. de dog. Hippoc. & Plat.

Cap. 17.

1. de sem. Cap. 5.

2. collig. 7. lib. 2. Techi. cō. 35.

3. de pot. nat. 14.

tem dilatari; fit autem constrictio cordis, & arteriarum, quoniã spiritus genitus expirat, & tunc fermor obtũditur, & pars dilatata concidit, vt cõtingit in aqua ebulliente, in qua calor agens, & humorẽ in spiritũ cõuertens est causa dilatationis humiditatis, & motus ad superiora, exhalatio aũt fumi, & spirituũ, depressionis aquæ, si.n. nõ respiraret (dicit Trus.) emaneret vtiq; tumida, donec rũperet particula, vt fit in vegetibus, in quibus clausis oĩbus spiraculis mustũ ebullit; addit Trus. vnũ, ꝙ cõstrictio quoq; fit à virtute aĩæ expulsiua, cuius officiũ est mẽbri superfluitates expellere: subiunxit ãt hoc, vt det causam, cur aliqñ systoles est maior dyastole, vt in somno cõtingit. Põt quoq; imaginari alia cõstrictionis causa, qm alimẽtũ actione caloris redditũ subtile, rarũ, & tumidũ pulsat vltimã cordis tunicã, quod vltra procedere nõ valẽs vicissim residet: itẽ dici põt, ꝙ in dilatatione cordis, & arteriarũ subingredit aer frigidus sanguinis caliditatẽ remittẽs, ob quod sanguis ipse residet, vt in aqua ebulliẽte aer frigidus subingrediens causa est, ꝙ aqua residet, quę rõne caliditatis intumescit. Aduersus hanc opinionẽ instare possumus rõne sumpta ex ipsomet Trusiano, si hoc verũ esset, arteriæ vtique ꝓximiores cordi magis inflãmarent, q̃ remotiores, vtpote pedis, ergo non eadẽ rõne pulsabũt ita vt ex vna de reliquis syllogizare valeamus. Rñdet Trus. ꝙ quãto arteriæ sunt remotiores, tanto quoq; sunt minores & strictiores, quare paruus calor ita paruã arteriã dilatare poterit, vti magnus magnã.n. Cõtra hoc est Gal. sñia anathomia cõprobata, ꝙ ad simas hepatis partes paruę admodũ arterię mittũtur, quę minores sunt his, quę sunt distãtiores; itẽ minores sunt his, q̃ ad splenẽ, vt ab eodẽ habet, & tñ ęque distãtes sũt, quare ęque pulsare nõ deberent: itẽ ligata arteria pars infra ligaturã à pulsatione statim non quiesceret, si ebullitio ipsa causa foret. si diceret, ꝙ ex spiritu ĩpulso motus pulsus ipsarũ arteriarũ fieret. contra, qm spiritus in instanti non defertur, ergo pars propinquior citius pulsaret, q̃ remota, ut satis constat: item vena quoq; chylis pulsaret, quod tñ secus se habet. Respondet Trus. quia sanguis arteriarũ calidior est sanguine venarũ, ideo arteriæ mouentur, venæ verò nõ. Contra sanguis venæ arterialis elaboratus in dextro ventriculo cordis est calidior sanguine arteriali ĩ arterijs cõtento valde distantibus à corde, quare eius respõsio tuta esse non põt, ex eius.n. spirituificatione mouetur, dexter cordis uentriculus, ergo & vena arterialis ex eadẽ moueri deberet: itẽ pulsus fortis nõ esset absq; magnitudine, nam vt medici ponũt tres causas pulsus, nẽpè virtutem, necessitatẽ, atq; instrumentũ, ita & Trus. tres statuit causas vtpote ebullitionẽ, caliditatẽ eam facientẽ, & instrumentũ: patet aũt,

Libello de usu pul.

4. de usu par. 13.

4. de usu par. 15.

quòd

quòd pulsus fortis non fiet, qui cōprimentibus resistat, nisi magna extensio efficiatur, atq; hoc pacto pulsus quoq; magnus erit. Ad rationē verò Trus. secundum Auer. dicendum est, ꝙ ea virtus est naturalis agēs ꝓ caloris cōseruatione, sine quo nutritio fieri nō potest, etenim ex eodē habētur, ꝙ forsitā medici virtutē hāc euētationis vitalē non vocauerūt, nisi ꝓpter hoc, ꝙ plus vitę appropriatur, q̄uis sit de gnē nutritiuę, neq; est incōueniēs, ꝙ vacui attrahat necessitate, & motus sit cōtinuus, qm̄ calor continuè indiget euētatione, vt cōseruet: alię āt partes eo modo non attrahunt, s. vt euentatione calor seruet, sed vt ipsę nutriātur, ꝓter attractionem āt, atq; expulsionem factā ex motibus pulsus, arterię quoq; uim habent attrahendi nutrimentum, & expellēdi supfluitates. Respondendum quoq; est, secundum Galenum, ꝙ pulsus fit à virtute vitali, q̄ non solum ab animali seiungit, sed à naturali, capiendo naturalem, vt distinguit & contra uitalem: ꝙ si capiat naturalē, vt solum ab animali distinguit, cōcedi potest ꝙ pulsus à virtute naturali efficiatur, quæ in vitalem, & vegetatiuā distinguit. Verior itaq; censenda est Galeni opinio, vtpote, ex manifestis rationibus pendens: Cæterum quoniam Trus. adducit etiā pro se Aristotelis authoritatem, vbi ait, quòd pulsus conuersio est humidi calefacti in spiritum, prius autem declarauerat, quomodo, & qua ratione fiat, dicens, in corde autem humiditatis tumor ob caliditatem, quæ ex alimēto semper accedit, pulsum facit, quæ vltimam cordis eleuat tunicam, & hoc semper fit, & continuè: semper enim & continuè confluit humidum, ex quo sanguinis fit natura, cuius prima in corde est origo, & eam ob causam adolescentibus salit magis, quàm senioribus, fit enim iuuenibus amplior exhalatio, & omnes pulsant venæ, & mutuò ad se inuicem, quoniam ex corde pendent, mouet autem semper cor, quare & illæ semper & simul inuicem commouet: ideo huic respondendum est rationi non videri inconueniens, quòd, vt Trussia. vult, authoritati Aristotel. addendum esse, quòd constrictio quoque ab animę viribus, & non ex sola refrigeratione fiat, ita & nos uirtutem addamus dilatantem? patet itaque ex his, quòd ea authoritas non magis faciet pro Trussi. quàm pro nobis, & ipse non minus ad illam respondere debet, quàm nos: at dubium est, an Aristotel. voluerit aliam esse præter ebullitionem pulsus causam, cum Beatus Thomas dicat causam recitatam ab Aristotele potissimam non esse, sed ipsum eam tacuisse, hancque non potissimam collocasse, videamus quoque Auerrois vitalem virtutem, vt Galenus statuisse. Quod attinet ad respirationem Trussianus sentit, quòd pulmo moueatur motu dilatationis, atque con-

2. colli. 7.

libello de spirationē prope finē

2. colli. 7.

constrictionis, vt & cor ex ebullitione scilicet sanguinis, cum ex sanguinie subtili ac vaporoso nutriatur, nec non & calido, qui tamen adeo calidus non est, vt ille cordis; quare eius tumefactio ita frequens fieri non potuit, vt illa cordis, etenim inter vnam, atque alteram dilatationem pulmonis multę cordis, & arteriarum dilatationes intercipiũtur. Dicit autem, quòd motus pulmonis licet præcipuè ab ebullitione fiat, voluntas tamen & ipsa habet ingressum in hunc motum, non vt agens principale, sed vt adiuuans tantum diaphragmatis, ac pectoris motum, quibus pulmo colligatus dilatatur, atque constringitur hisdem dilatatis, atque constrictis: & ita inquit, quòd talis motus est compositus ex naturali, & voluntario, non simpliciter voluntarius, quoniam voluntas non simpliciter anhelitum prohibere potest, sed ad tempus duntaxat: quòd autem voluntas in tali motu concurrat, factum fuit à natura

6. de usu part. ca.2. ob multas vtilitates, vtpote vocem, & odores fœtidos, si quidem homo sermonem continuum habere non posset, neque se ab odoribus fœtidis abstinere, neque diu vociferare, neque sub aqua submergi, nisi anhelitũ per aliquod saltim temporis spacium, non tamen semper detinere potuisset, etenim natura cogit: Sed contra hanc opinionem est instantia talis, nam sanguis pulmonis in vena arteriali continetur., quæ tamen non pulsat, vt aliæ faciunt arteriæ, quare opinio falsa est. Si dicatur, ꝙ immo pulmo dilatatur ebullitione sanguinis in venis contente habentibus ortum à vena arteriali per pulmonem disseminatis: contra, saltẽ totus pulmo non dilataretur, sed solum venę, vt & fit in aliis membris, in quibus solæ arterię dilatantur, non autem totum ipsum membrum: item cum sanguis pulmonis sit calidior, eo qui est in pedis arteria, er-

2. colli.19. gò frequẽtius ebullire deberet. Auer. autem qui etiam vult motum anhelitus esse compositum ex naturali, atque voluntario, non statuit motum pulmonis fieri ab ebullitione, sed à virtute quadam naturali carnis pulmonis ipsum dilatante, putatque in diaphragmate, & musculis pectoris virtutem adesse voluntariam quoque seu à cerebro trans-

2. de mot. muscu. lib. de caus. resp. & lib. de mot. Thor. & pulm. missam, quæ pectus mouet; Gal. verò sentit motum thoracis voluntarium esse, quemadmodũ ex eo pluribus in locis colligi potest, atq; potissimum ubi serui historiam recitat, qui respiratione voluntarie retẽta mortuus est, insuper ait idem pulmonẽ moueri ad motum thoracis; non vt asserit Trus. quia thoraci alligatur quòd si etiam thoraci non alligaretur, ad dilatationem thoracis pulmo necessitate vacui dilataretur: quod quidem Gal. vno comprobat experimento, vulnerato.n. thorace ita vt aer subingrediatur, mouetur thorax, pulmo verò non: ꝙ non ex alio est, nisi quia cum subingrediatur aer, non necesse est ne-

cessi-

necessitate vacui pulmonem amplius moueri, aer enim subingrediens id spatium occupat, quod est inter pectus, atque polmonem, vt autem Auer. suam tuetur sententiam, respondet huic, quòd pulmo moueri non potest, quoniam nocumentum ex vulnere ipsi pulmoni communicatur: Verum hæc vna fuga est, quoniam maius est pectoris nocumentum, in quo vulnus adest, quàm pulmonis, & tamen pectus mouetur, ergo & pulmo moueri deberet; item in apostemate pulmonis magis pulmo læditur, quàm vulnerato pectore, is tamē mouetur, ergo eo quoque casu moueri deberet; experimentum prædictum est etiam aduersus Trus. propterea ꝙ vulnerato pectore pulmo motu dilatationis, atque constrictionis moueri deberet, si ab ebullitione sanguinis cieretur, siquidem non obstante etiam vulnere thoracis illa sanguinis ebullitio fieret. Proinde ostendens Galenus signa sumpta ex motibus subdit.

Et audatia, & ad actiones natura prompta.

Quæ sunt calidi cordis signa: pro declaratione autem primi signi ex audatia sumpti, aduertendum est, ꝙ vt ait Ar. audatia, fortitudo, & timiditas circa idem versari videntur, nempè terribilia, timidi quidē sunt, qui timent, quæ timenda non sunt, & quando uerenda non sunt, & gratia cuius timere non oportet, & non vt oportet, fortes autem, qui ferunt, & metuunt ea, quæ oportet: & gratia cuius oportet, & vt oportet, & quādo opus est: vnde fortis terribilia subire non formidat, licet antea timeat, & quietus sit, in ipsis autem operibus feruidus: audax autem è conuersò se habet, vult enim videri fortis, & fortitudinis dissimulator existit, & ante ipsa pericula præceps, sed cū in ipsis est, tergiuersatur, atque ea perferre non valet: Dicit igitur Galenus, quòd habentes cor calidum sunt audaces, hoc est sine ratione præcipites; idq; intelligendum est cordis caliditatem indicare, cum audatia est à natura quoniam si esset à consuetudine, aliud prorsus dicendum foret: Ratio huiusce signi ponitur à Trus. quoniam feruor sanguinis omnē prohibet operationem apprehensiuę, eosque pericula pręuidere non permittit: item calor extenditur ab intus extra, ob id hi audaces sunt: Assignat & alteram causam Trus. propterea ꝙ anima alligatur corpori calido innato, cum igitur cor calidum est, talis calor multus est, quare anima percipiens se allegatam esse corpori forti ligamento, confidens erit, neque timens omnia mortem comminantia. Verum hæc ratio vera non est, nam ligamentum tanto fortius est, quanto calor magis temperatus est, ergò temperatus magis audax foret. Proinde aliud est signū cordis calidi ex motibus natura prōpta ad operationes. Trus. dat causam,

ſam, quoniam muſculus, vt manum moueat, ſe ſe retrahit, atque hoc pactò cordam retrahit, quæ manum mouet, quæ ſanè muſculi retractio fit à ſpiritu ſe retrahente, qui cum calidus eſt, facile quoque talem motum efficit, cum autem generetur à corde, quanto cor erit calidius tanto ſpiritus erit abundantior, calidior, ac ſalientior, atque, ex conſequenti ad huiuſmodi motum promptior. Sed hæc ratio vera non eſt, nam iam declaratum eſt, quòd neceſſe non eſt, vt ſpiritus ſimul cum virtute tranſmitttantur, ſed ſola virtus ſatis eſt: item ſi ſpiritus quoque mitterētur, illi vitales nōn eſſent, ſed animales in cerebro geniti, quod ſi frigidum eſſet, frigidos quoque ſpiritus animales efficeret, dato, quòd cor calidum foret. Cæterum dubium eſt, cùm virtus motiua à cerebro mittatur: videtur ergò, quòd ſignum hoc potius cerebri caliditatem ſignificet, cui ſanè dubio ſatisfaciendum eſt, quòd à cerebro non niſi virtus mittitur, qua membra neque calidiora, neque frigidiora fiunt, ſed minus magiſque prompta ad actiones, quantò magis aut minus calida ſunt, quæ enim calidiora ſunt, promptius mouentur, ſed cum membra à corde caliditatem ſuſcipiant, erit ergò promptitudo ad actiones ſignum potius cordis, quàm cerebri caliditatis. Sed dices, totum corpus poteſt etiam eſſe calidum hepatis caliditate, vt infra dicetur, ergo ſolutio illa tuta non eſt. Reſpondeas velim, quòd cor eſt principium virtutis iraſcibilis, quę vt nunquam concupiſcibili auxiliatur, vt teſtatur Gal. ita rationi opitulatur aduerſus cõcupiſcibilem, quam ſanè iraſcibilem natura donauit rationi in miniſterium, atque auxilium aduerſus tertiam dictam, quaſi venatori canem, ita quod vis ea iraſcibilis rationi obtemperare videatur. vnde vt idem quoque teſtatur, ira eſt veluti rationis ſatelles, quę agit, vti ratio iubet: ob id igitur dicimus, ꝙ promptitudo ad actiones caliditatem cordis ſemper obſequentis cerebri virtuti conſequitur, non autem hepatis caliditatẽ, in quo viget concupiſcibilis, quę ſæpiſſime (vt ab ipſo Galeno pluries dictum eſt) cerebri virtute aduerſatur. Cum igitur habentes cor calidum ſint audaces, quoniam caliditas vt magis minuſvè excedens eſſe poteſt, ita & hi & magis, & minus audentiores, adeo vt furibundi, ac temerarii eſſe valeant, adeo, ſubdit Galenus his verbis.

5. de dog. Hidpoc & Plat.

6. eiuſ. lib.

QVOD ſi multum in caliditate exceſſerit, tunc furibunda quędã iracundia, & temeritas adſunt.

Huius ratio ex ſuperius dictis manifeſta eſt: & de talibus meminit Ariſt. ubi ait, quod is, qui in nōn metuendo extuberat, nomine caret, ſed inſanus, vel ſtupidus vocari poteſt, ſi nihil omnino neque motus

3. Ethico.

terrę

terræ, neque fluctus metuat, vt de Celtis dicitur. Subdit postea quartũ signum ex his quę nascuntur in pectore, dicens.

E S T *autem his thorax hispidus, & præsertim pectus, & quæcunque hypocondrijs partes proximiores*

Hoc signum duobus modis intelligi potest, vno quidem modo siue caliditas plurimum excedat, siue non: & hunc non probo intellectũ: altero verò, ꝙ hoc signum sit, vbi caliditas plurimum excesserit, atq; hũc approbo: pectus namque esse hispidũ est ipsum esse horridũ ex pilorũ multitudine, quod quidẽ contingere nõ videtur, nisi caliditas sit multum excedens: vbi n. caliditas non plurimum excedit, licet pectus magis pilosum sit, quàm cum cor temperatum existit, non tamen est hispidum, atque horridum. Et ex hoc quod dixit de corde multum excedente in caliditate colligitur quale sit pectus, vbi caliditas non multum excesserit, quoad ipsos pilos attinet. Quintum deinde signum ponit ex dispositione totius corporis, addens quoque à quo impediri possit, his verbis.

M A G N A *verò ex parte calidi cordis temperatura vniuersum corpus calidum reddit, nisi hepar vehementius obstiterit.*

Aduertendum est, quòd in hepate sanguis generatur, qui per venas transmissus totum corpus nutriri debet, in corde autem spiritus generantur, qui pariter medijs arterijs per omnes corporis partes mittuntur, & ob id contingit totum corpus reddi vel calidum, vel frigidum, vel humidum, vel siccum iuxta sanguinis, vel spirituum, vel amborum caliditatem, frigiditatemve: potest tamen cor validius totum corpus, quàm hepar, excalefacere, siquidem per spiritus calidos totum corpus calefit, nec non & sanguis ipse, ex quo corporis partes nutriuntur, ita quòd spiritus sanguine calidior est. Quare si ab hepate cor impediri debet, ne totum calefaciat, opus est, vt contraoperantia magna sit: & ob id, ait Galen. ni hepar obstiterit vehementius, quandoquidem in calefaciendo totum corpus cor maiorem habet excellentiam. Quo quidem loco memoriæ repetendum est, quod diximus, dum signa cerebri declarabamus, quòd vbi vnus effectus à pluribus causis fieri potest, tunc limitatio addenda est, nisi aliud obstiterit, vt in signo nunc exposito, vbi verò effectus ab alio ꝓduci non põt, nec eius gñatio ab alio impediri, illud addẽdum nõ est: Quare signa ex pulsu dicta sũt absolute ĩtelligẽda, eisq; nihil addẽdũ est

sup O Neque

Neque audiendi sunt, qui in omnibus signis volunt addi cæteris paribus, vel nisi aliud contraoperetur: vltimo subdit Galenus.

DICEMVS autem paulò inferius totius inditia.

6.de tép.6 Quoniam, ut ait Gale. ex complexione vnius partis complexionem totius inferre non oportet, nisi prius totum corpus æquali esse temperamento agnoscamus: sed de his postea, hęc pro nunc satis sint dicta. Docens deinde Gal. sextum signum, quod ex thorace sumitur, ait,

EST quidem & latitudo thoracis caliditatis inditium.

Et quoniam signum hoc nō est de numero eorum effectuum, qui ex vna causa fiunt, ideo subdit.

NISI & hic quoque cerebrum plurimum obstiterit.

Quod dicit, quoniam & magnitudo cerebri amplitudinis thoracis causa esse potest, magnitudo namque thoracis duabus de causis contingere potest, nempè ex cordis caliditate, ac cerebri magnitudine: quod quidem declarat Galen. atque in primis quomodo ex cerebri magnitudine, dicens.

QVONIAM ei magna spinalis medulla respondet, tantæ verò erunt magnitudine vertebre, quanta & spinalis medulla, quare & spina vniuersa.

Si vertebræ magnæ erunt, ex consequenti & vniuersa spina magna erit, quandoquidem ex illis componitur, spinalis enim medulla in concauitate spinę contineri debet, quę si magna fuerit, necessariū & cauitas magna erit; concauitas autem magna esse non potest, nisi spina, & spondyles magni sint, quorum illa cauitas est. Quo proposito declarat Galenus quomodo ad spinæ magnitudinem sequatur magnitudo thoracis, & inquit.

CONFIGITVR verò thorax ad eam spinæ partem, quæ methaphrenum, idest dorsum dicitur, tanquam ad carinam nauis. Quare necessario eius longitudo æquabitur dorso; latitudo verò erit pro vertebrarum ratione, quando ad proportionem earum craßitudinis fuerit confixus.

Spina medullam spinalem continens ortum habet à capite, & ad nates vsque tendit, illa verò pars spinę, quę incipit à ceruice, & tendit vsque

que ad diaphragma ex duodecim spondylibus constituitur, atque hęc pars methaphrenum dicitur, propterea quod desinit in eam partem, vbi est diaphragma, quod & ab antiquis methaphrenum dicebatur: dicitur & pars hęc dorsum, & ab eo dicuntur spinales dorsi ad differentiam spondylium renum. Cum itaque thorax configatur ad hanc spinę partem, hoc est ad dorsum; ex consequenti longitudo thoracis ęquabitur dorso, cui configitur: Quod autem attinet ad latitudinem thoracis latitudo esse potest pro ratione vertebrarum ad quas configitur thorax, siquidem oportet, vt costę, quę thoracem constituunt, & ad uertebras configuntur magnitudini vertebrarum proportione respondeat: & propterea si vertebrę crassę erunt, & magnę costæ quoque & ipsæ magnæ, atque ex consequenti thorax magnus efficietur. Quod latitudo etiam thoracis fiat ob caliditatem cordis, declarat Gal. scribens.

CVM *verò cordis caliditas superans perflauerit, ac dilatauerit in primo sui ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportione respondens.*

Et propterea dicit Gal. cum latitudo thoracis duplici de causa fieri possit, non absolute pronuntiandum est, quod si thorax erit latus, cor calidum erit, sed caput inspiciendum est. Quare subdit.

QVARE *cum caput paruum, thorax autem latus extiterit maximum hoc tibi fuerit caliditatis cordis inditium: cum uerò magno existente capite paruus fuerit, propriissimum hoc erit cordis frigidioris signum: si uerò capiti fuerit proportione respondens, tunc alijs signis de corde distingues ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens.*

Omitto plures Expositorum dubitationes, atque præcipue ipsius Iacobi, propterea quod ex dictis partim quidem solutæ sunt, partim verò prorsus inutiles. Posuit Galenus signa cordis calidioris ex sex generibus sumpta, vnum ex pulsu, alterum ex anhelitu, tertium ex maioribus, quartum ex ortis in pectore, quintum ex thorace, & sextum ex toto ipso corpore, per consequens declarare debebat signa cordis frigidioris ex dictis sex generibus, sed tamen oppositis: quod quidem in sequenti facit capite; atque in primis de ipso pulsu his verbis.

Signa cordis frigidi. Cap. 30.

In frigidiore verò corde pulsus minores existunt, quàm modo natu ræ conueniat, non tamen tardiores necessariò, vel rariores.

CAVSA huiusce signi est, quoniã corde existente frigido multa aeris copia non indigemus pro cordis refrigerio: & ideo pulsus fiunt minores, quàm in temperato, qui tardiores quoq; & rariores forent, nisi aliquid contingeret, quod eos velociores, & frequentiores efficere pōtest, vtpote virtutis imbecillitas, & instrumentum indispositum propter aliquod prohibens dilatationem arteriæ conuenientem, vt si partes circunstantes arteriam comprimerent ita vt dilatari non possit secundum necessitatis exigentiam, & per consequens vna vice attrahere sufficientem aeris quantitatem, quo quidem casu opus foret, vt pluribus vicibus conuenientem quantitatem attraheret, & ita pulsus rariores, & tardiores non efficerẽtur, sed potius econuerso. Ex hoc Trus. arguit aduersus communem opinionem de pulsu, inquiens, non videmus, ꝙ aliqua virtutum naturalium pluribus vicibus efficiat, quod vnica vice facere non potest, vt expulsiua, & attractiua, sed hoc tantum videtur ei proprium virtutum appetitiuarum; verum solutio talis est, ꝙ & virtutes naturales, vt necessitas exigit, quod vnica vice efficere non possunt, id pluribus vicibus conficiunt, vt virtus appetitiua ventriculi sumpto minori cibo, quàm corpus indigeat, & citius appetit: quo etiam casu attractiua quoque citius attrahet, atque expulsiua citius expellet; item sæpe videmus virtutẽ expulsiuã, quod vna nõ potest vice expellere, pluribus id tandem perficit: secundum mox signũ ponit ex respiratione, & inquit.

RESPIRATIO autem siquidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsibus erit proportionalis: Si verò maior fuerit, quàm pro frigiditatis vehementia, non minor fit tantùm, sed etiam tardior, & rarior.

Thorax maior esse pōt, q̃ cordis frigiditas exigat ex cerebri magnitudine: Ratio autem vltimi dicti Galeni est, quoniam thorax magnus in vna vice magnam aeris quantitatem attrahet, non enim oportebit, vt pluribus vicibus attrahat, quod vnica vice attrahere debuisset. Tertiũ signum deinde ponit ex moribus, & ait.

TALES autem timidi natura sunt, & sine audatia, & segnes.

Dicit

Dicit timidi natura ad excludendos illos, qui ex consuetudine, aliquovè accidente contingente sunt timidi: addit sine audatia, hoc est diffidentes: subdit & aliud ex moribus signum, cum dicit, & segnes, hoc est inepti ad actiones, quæ quidem signa sunt opposita signis cordis calidioris, & ex consequenti causas habent oppositas. Aduertendum autem est, quòd vbi Leonicenus habet Segnes, Laurentiani translatio dicit, obliuiosi, etenim in græco ἀνθαρεῖς ait, quod vtroque modo transferri potest: at melior est ea Leoniceni, siquidem obliuio temperaturam cerebri humidam potius indicat, propterea quòd ex superius expositis obliuio substantiam cerebri fluidam præsefert. Aduertendum quoque hoc loco censeo, quòd in antiqua versione, atque ea Laurentiani, necnon in contextu ipso græco est vna particula, quæ non est in illa Leoniceni: Dicit namque litera græca μελεται & antiqua curiosi, & illa Laurentiani cogitabundi, & est ferè idem. Trusianus huius rationem assignat, quoniam cum tales timidi sint, & omnia obseruant, & cogitant, ideo ob timiditatem sunt curiosi, sicut animalibus timidis contingit, vt sunt mures, & lepores, quæ multæ sunt obseruationis: clarum autem est, quòd hęc obseruatio consequens ex timiditate rerum, quæ non ita indigent obseruatione, cordis frigidi signum est, dicant alij quicquid velint, & Curtius ipse. Quartum genus addit ex ortis in pectore, dicens. Cap. 18.

Et nudum pilis pectus habent.

Quoniam frigiditas prohibet multæ materiæ generationem, ex qua pili generari debent: Quintum genus subdit, quod ex thorace sumitur, de cuius paruitate, ac magnitudine distinguendum esse ait, quemadmodum & superius.

De eius uerò paruitate distinguendum, ut prius diximus.

Quando scilicet loquebamur de corde calido. subiungit & sextum genus ex qualitate totius corporis desumptum, dicens.

Eodem modo & de totius corporis caliditate.

Quod scilicet distinguendum est, vt prius, cum de cerebro calido loqueremur. Declarat postea Galen. signa cordis sicci, quæ ex tribus potissimum generibus sumuntur, ex alijs autem tribus nequaquam, nempè ex anhelitu, non enim anhelitus durior esse potest, in magnitudine autem velocitate, atq; frequētia variatur ad necessitatis, vel caliditatis diuariationē, eadē quoq; rōne ex pectoris amplitudine illa namque pariter cordis caliditatē cōsequitur: quod quidē & de

pilositate (vt ita dicam) dicendum est: primum igitur ex pulsibus est, cum caput ipsius ita exordium sumit.

Signa cordis sicci. Cap. 31.

COR *autem siccius pulsus efficit duriores.*

VPLE tu, quàm in temperato, quoniam arteriæ ortę à corde sicco erunt siccæ, atque ex consequenti duræ, quare & ipsi pulsus: secundum signum subdit ex motibus dicens.

ET *iram non promptam quidem, sed feram, quæ non facile sedari queat.*

Causa primi est siccitas, quæ nõ facile recipit impressiones: siccitas quoque causa est, vt ira cum aduenit, fera sit, quoniam siccitas est lima caloris: causa postremò est, vt non facile sedetur, quoniam siccitas vt difficile suscipit, ita difficile amittit: Sed dicet quis, ira est ebullitio sanguinis circa cor ob appetitum vindictæ, sed appetitus hic, qui principalis est in ira, reperitur in cerebro, non in corde: ergo signum cordis non est, sed cerebri. Dicendum est, quòd, vt dictum est ex intentione Galeni, ira obedit rationi, & ratio iubet, ipsa verò agit, siquidem est veluti satelles ipsius, & natura eam tradidit in ministerium, atque auxilium rationi aduersus concupiscibilem, quasi canem venatori; Et ob id in diffinitione iræ ponitur propter appetitum vendictę, vt finis irę, quę obedit rationi imperanti vindictam fieri: & hoc est quid extrinsecum iræ, ebullitio autem est intrinseca; ideo cum cor est siccum, non facile recipit impressiones ex cogitatione, & appetitu cerebri. Tertiũ deinde signum addit ex toto corpore sumptum, scribens hoc modo.

5. de dog. Hippo. & Plat. & 6. eiusdem.

MAGNAQVE *ex parte uniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.*

Et addit nisi hepar obstiterit, quoniam cum sit de numero signorum, quæ à pluribus causis fieri possunt, ideo cum limitatione intelligendum est: atque hæc quo ad præsens caput sat sint.

Signa cordis humidi. Cap. 32.

VMIDIORIS cordis signa deinde ostendit, quę pariter ex tribus generibus desumuntur, vt præcedentia cordis sicci. Primum autem signum ponit ex pulsibus, dicens.

CORDIS *verò humidioris signa pulsus molles.*

Quoniam arteriæ, vt pote ortæ à corde tanto sunt molliores, & humidiores, quanto cor est humidius. Secundum signum addit ex moribus subdens.

ET *mores ad iram quidem procliues, sed talem, quæ facile sedari posit.*

Quod fit propter humiditatem, quæ vt facile suscipit, ita & facile impressiones susceptas amittit: inditio sunt pueri, qui vt facile irascũtur, ita & placantur, non nisi ratione ipsius humiditatis. Tertium, signum subiungit ex toto ipso corpore scribens.

ET *vniuersum corpus humidius existit, nisi hepar obstiterit.*

Cum totius humiditas non solum à corde, sed & ab hepate, vt & in ceteris qualitatibus, proficisci possit, ideo signum hoc non absolute pronuntiandum est, sed cum limitatione, v. & aliud id genus: accingit autem se ad compositas cordis intemperies.

SECVNDVM *verò coniugationem qualitatum primarum uitiosæ temperaturæ ita se habent.*

Declaratis.n. signis simpliciũ cordis tẽperaturarũ, ex consequẽti & de signis temperaturarum compositarũ ipsius cordis tractandum erat, atque in primis calidæ & siccę temperaturę, quod sequens est caput.

Signa calidi & sicci cordis. Cap. 33.

CALIDI *& sicci cordis pulsus duri sunt, & magni, & ueloces, & frequentes.*

PRIMVM hoc est signum ex pulsibus sumptum, quod ambas insequitur qualitates, hoc enim loco memoriæ repetendum est, quod diximus, cum signa temperaturarum cerebri exponerentur, q̃ Gal. ponit signa consequentia, vel ambas qualitates, vel al-

teram duntaxat, vt ostendat, ꝙ altera non impedit: Reliqua autem signa posita in simplicibus temperaturis subticet: & ob id cum durities ambas insequatur qualitates, ideo dixit in cõtextu, ꝙ duri pulsus sunt, quòd verò sint magni, veloces, & frequentes, id quidẽ ad caliditatẽ cõsequitur, licet.n. siccitas prohibeat, caliditas tamẽ prępollet. Dices, hoc signũ non est inseparabile, quoniam cor arterias paruas habere potest, ita ꝙ pulsus magnus non erit: vel alię particulę arteriã cõprimẽtes prohibere possunt arteriæ dilatationem. Dicas velim, ꝙ voluit Gal. tale signum reperiri in corde calido, & sicco, vt ostenderet caliditatẽ in hoc vincere siccitatẽ, quæ prohibet arterię dilatationẽ, sed plus potest necessitas orta ex caliditate ad dilatandum, ꝙ̃ siccitas ad prohibendum: Nec refert, ꝙ tale signũ nõ sit inseparabile, si quidem patuit, quę signa sunt inseparabilia in his, quæ dicta sunt de simplicibus intemperaturis; atq; hac ratione tangit etiã nõnulla separabilia, vt ostẽdat, quę qualitas alteri præpollet: secundũ signum subdit ex anhelitu inquiens.

Et respirationes magnæ, & veloces, & frequentes, & multo magis ad velocitatem, ac frequentiam vergunt, thorace cordi nõ aucto proportionaliter.

Hoc planè signum consequitur caliditatẽ, quæ superat siccitatẽ, quę id prohibere non põt: & addit thorace cordi non aucto proportionaliter, siquidem capitis paruitate id contingere potest. subdit tertium signorum genus ex ortis in pectore, & hypochondrijs scribens.

Hi uerò præ cunctis pectus habent maxime hirsutum, & hypochondria.

Quod signum ambas insequitur qualitates, caliditatẽ, s. atq; siccitatem, vt satis manifestum est: & ob id pectus & hypochondria ex pilorũ multitudine vel maxime horrida sunt. Quartum signum subiungit ex moribus dicens.

Ad actiones autem prompti sunt.

Quod pręcipuè caliditatem consequitur cooperante ẽt quodammodo siccitate, quæ caloris est lima, vt sępius dictum est. Addit etiam Gal. quod ex moribus est.

Et iracundi, & impudentes, & mores tyrannicos habent, etenim ad furorem faciles, & non facile uerò placabiles.

Tales.n. propriè dũtaxat studẽtes vtilitati iustitiã non seruãt, quare paruifaciẽtes rõnes ea tm̃ querũt, q̃ ipsi appetũt, sibiq; vtilia videntur: atq; hoc signũ ambas insequitur qualitates, rõne nãq; caliditatis faciles sunt ad furorẽ, & in hoc caliditas siccitatẽ superat, non facile verò placantur

cantur ob ſiccitatem, quæ cauſa eſt, vt diu retineatur. Quintum genus addit à toto ſumptum, & ſextum pariter ex thorace dicens.

De *totius autem corporis temperatura, & thoracis amplitudine his, quæ ante diximus proportionaliter eſt diſtinguendum.*

Dicendum enim eſt, ꝙ totum erit calidum & ſiccum, niſi hepar obſtiterit, pariter & thorax erit latus caliditati proportione correſpondens: neque ſiccitas impediet eius dilatationem, niſi cerebrum obſtiterit, vt iam ſatis declaratum eſt. Sed dicet fortè quis non videri, ꝙ in cor de calido & ſicco pulſus magni eſſe queant, quandoquidẽ plus facit ſiccitas ad producendos pulſus, paruos, q̃ caliditas ad augendã magnitudinẽ, etenim (vt teſtatur Aui.) virtus valida cũ diminuta neceſſitate nõ multum minuit ob æquali pulſu, ſed diminuta neceſſitas eſt æque potens ad faciendam paruitatẽ pulſus, vt aucta neceſſitas ad faciendã magnitudinẽ pulſus poſita paritate in cęteris, in virtute ſcilicet, &c. ſed durities inſtrumenti plus facit ad paruitatẽ pulſus, quàm diminuta neceſſitas, cũ virtus valida cum diminuta neceſſitate non multũ minuat ab æquali pulſu, ergò durities pulſus plus ẽt faciet ad pulſus paruitatẽ, q̃ aucta neceſſitas. i. caliditas ad magnitudinẽ pulſus, poſita ſemper in cęteris paritate, atque præſertim in ipſa virtute. Omiſſis aliorũ reſponſis, dicerem ego negando, ꝙ diminuta neceſſitas ſit ęque potens ad pulſus paruitatem propagandã, vt aucta neceſſitas ad eiuſdẽ magnitudinẽ producendam valida ſemper virtute exiſtẽte. Quod quidem ex Gal. colligitur, virtute. n. valida maxime aucta neceſſitate fiunt & pulſus maximi, & celeres, ac crebri, diminuta autem neceſſitate licet poſſint fieri rariſſimi, non tamen rariſſimi fiẽt, atq; minimi. Sed dicet ille, cur nõ dixit etiam ꝙ anhelitus eſt durus, ſicuti de pulſu dixit? Reſpondent quidam, quòd dedit in telligere per id, quod dixit de ipſo pulſu. Verum alio pacto reſpondendum eſſe cenſeo, quòd dixit totum eſſe ſiccum, & calidum, niſi hepar obſtiterit, quod ex conſequenti de thorace quoque intelligendum eſt. Dubium adhuc eſt, quoniam vi detur caliditatem, & ſiccitatem cordis ad nuditatem pilorum efficere, vt caliditatem, ac ſiccitatem cerebri ad ipſum caluitium, licet cerebrum valde ſit humidum reſpectu æqualis ponderalis. Dicendum eſt, quòd in capite fit caluitium ob cutis ſiccitatem, in qua capilli generari non poſſunt, vt in terra arida, quæ cutis oſſi capitis adhæret, atque hac ratione indurari poteſt, ita vt capilli non oriantur, ad quod cerebri caliditas, & ſiccitas adiuuat; in pectore autem ſunt muſculi, quibus cutis adhæret, & ideo cutis illa ita exic

[Margin notes: 2. primi doct. 3. summ. de pulſ. ca. 6. — primo de cauſ. pulſ cap. 4.]

cari non potest, quòd in ea pili non nascantur, atque ob id caliditas, & siccitas cordis ad pilorum generationem efficiunt.

Signa cordis calidi & humidi. Cap. 34.

Ostendens Galenus signa calidi & humidi cordis, in primis statuit primum signum ex ortis in pectore, dicens.

Si verò caliditas unà cum humiditate dominabitur, minus quidem his, quos antea diximus, hi sunt hirsuti.

I sunt pilosi ob caliditatem facientem pro generatione pilorum altera qualitate, humiditate scilicet contra operante, quæ humectando materiam pilorum prohibet eam fieri facilè duram, atque condensari: & propterea dicit, quòd sunt minus pilosi, prædictis scilicet habentibus cor calidum, & siccum, respectu tamen cordis temperati. Secundum signum addit ex moribus dicens.

Ad actiones nihilominus prompti.

Intelligendum est, vbi par fuerit caliditas: & hoc caliditatem consequitur, vt superius declaratum est, neque humiditas in hoc prohibet, licet ipsius caliditatis operationem obtundere soleat: subdit signum aliud ex moribus dicens.

Non tamen ferior est animus, sed ad iram procliuis tātūmodo.

Dicit tantummodo, quoniam in his facilius sedatur ira: atque hoc signum ambas insequitur qualitates, vti manifestum est. Dices, cum humiditas obtundat caloris actionem, non ergò non minus prompti ad actiones prædictis esse debent. Respondeo, quòd vt Gal. declarabit inferius humiditas cordis hepatis siccitatem vincere non potest, quoniam cor non multum est humidum, & ob id tāta humiditas esse non potest, quæ caloris actionem obtundat, neque enim quilibet excessus humiditatis actionem caliditatis obtundere potest. Tertium signum ex pulsibus subsequitur dicens.

Pulsus verò magni, ac molles, & ueloces, & frequentes existūt.

Molles sunt propter humiditatē, licet caliditas obsistat eam resoluēdo, magni sunt, veloces, & frequentes propter ambas qualitates: ex caliditate

ditate namque augetur necessitas, ex humiditate verò instrumenta disponuntur, ideo pulsus magni fiunt. Et de hoc Galen. alibi, necnon de omnibus illis tribus magnitudine, velocitate, ac frequentia meminit, ne quis forte credat solam magnitudinem sufficere in habentibus cor calidum & humidum, vt virtutem cum tribus differentijs necessitati commodius, quàm cum vna tātum satisfacere ostendat. Quartum genus addit ex respiratione dicens. 1. de caus. pulf. 2. 3. & 6.

Et respiratio, cum thorax cordi fuerit proportionalis eandem pulsibus formam seruabit, si uerò minor extiterit, tanto illis uelocior erit, & frequentior, quanto & thorax minor extiterit.

Thorax minor esse potest propter cerebrū, vt sæpe dictum est: Et sic signum hoc est cum limitatione intelligendum, vt patet, non autem absolute. Quintum genus subdit ex morbis, dicens.

Si autem multa facta fuerit euersio in temperatura, ac si hoc præsertim in humiditate contigerit præter ea, quæ diximus, contingent etiam ex putredine morbi his, qui in ipsis fuerint humoribus corruptis, ac putrefactis.

Hoc vtique signum non est omnium habentium cor calidum, & humidum, sed vbi præsertim humiditas valde exuberās erit, corde enim calido, & ualde humido existente totum quoque calidum erit, atque humidum, nisi hepar obstiterit, vt idem ait, corpora enim calida & humida, in quibus humiditas præsertim præualet, facile incurrunt morbos putridos ex humorum putredine in eis existentium, licet huiusmodi corpora longissimæ vitæ sint, si eorum proprius calor seruetur, & à putredine præseruetur: Quod autem talia corpora sint facile parata in morbos putridos ex humorum putredine incurrere, ex eo constat, quod & cum sana sunt, egestiones fœtentes habent. Sextum signum ponit Gal. ex expiratione, dicens. 6. de tuēd. ualet. 11. met. 8.

Expirationes autem maiores sunt, ac uelociores inspirationibus, & submissio arteriæ in pulsibus uelox.

Ratio quidem est, nam in his corporibus multi vapores semiputridi multiplicantur, quare multa indigent mundificatione, quæ expiratione fit, atque systole, vt habet Gal. vbi ait. Itaque vbi refrigerantem causam trahit, arteriarum corpus distenditur, cum fuliginosam expurgat, contrahitur, iam præpollet modo distētionis usus, modo contractionis, ac consequitur omnino alteram motus partem, & quæ sequuntur. Quare maiore existente humiditate ipsa calididate, maior quoque 1. de caus. pul. cap. 3.

erit

erit copia vaporum mundificatione indigentium, quam caloris egentis refrigeratione, ergo constrictio tum anhelitus, tum pulsus maior erit quoque eorundem dilatatione. Dices, cur est, quòd Gale. non meminit de alijs duobus signis ex thoracis latitudine, ac ex toto corpore sumptis. Dicas velim, quòd de eis non meminit, quoniam sæpe iam declaratum est, quòd thoracis latitudo maior fit, atque minor, prout cordis caliditas maior est, atque minor, nisi cerebrum obstiterit; Pariter & totum redditur eiusdem temperaturæ cum corde, nisi hepar obstiterit. Aduertendum autem est hoc loco, quòd Haly male Galenum interpretatur, dicens ipsum velle expirationes & systoles maiores esse inspiratione, & diastole in febribus putridis, non autem sanitatis tempore, tum quia Gale. non loquitur de corporibus ægris, sed de corporibus sanis, tum etiam, quoniam male dicit, quòd in febribus putridis parua egemus aeris refrigerantis calorem attractione, siquidem calor innatus in febre minor factus est: loquitur enim ac si calor innatus, & febrilis duo sint calores distincti, & quòd calor innatus indigeat refrigeratione, febrilis verò minime, quorum vtrunque falsum est: nam eadem sunt subiecta caloris innati, & extranei, vtpote humores, membra, ac spiritus, quæ in febre à causa extranea calidiora efficiuntur, sicuti si quod nam est album ab extra albius fieret: Cum igitur hi duo calores distinguantur, vt quod prius erat temperatum, à seipso differat, cum factum est distemperatum, dicimus nos calorem naturalem debiliorem fieri, siquidem cum ab externa causa augetur, non est aptum virtutis instrumētum, à qua in animali prodeunt actiones: vnde Gal. dicebat, quòd imbecillitatis affectæ partis valentior intemperies causa est: at ꝙ febrilis calor indigeat refrigeratione ex ipsomet Gal. plerisque in locis colligi potest.

4. metho. med. c. 2. 1. de caus. puls. & 3. de pssag. ex pul. 2.

Signa cordis humidi, & frigidi. Cap. 35.

HVMIDIORIS *uerò & frigidioris cordis pulsus quidem molles.*

D. F. CLARANS Gal. signa cordis frigidi ac humidi in primis signum ponit ex pulsu, quod humiditatem cōsequitur: de hoc quidem signo meminit, quoniam aliquando frigiditas mollitiem prohibet, non autem meminit de paruitate, raritate, ac tarditate, propterea quòd à frigiditate fiunt, humiditas verò haud prohibet; qua de re satis ex his intelliguntur, quæ de frigida duntaxat

taxat temperie dicta sunt, vt & de aliis. Secundum signum subdit ex moribus, dicens.

MORIBUS nequaquam audaces, sed timidi.

Quod ambas sequitur qualitates, frigiditatem quidem ob causam contrariam ei, quia in calido est audatia, humiditatē verò quoniam ipsa caliditatem obtundit, vt sępe dictum est; subdit & aliud ex moribus signum, inquiens.

ET segnes existunt.

Quod vt præcedens ambas qualitates consequitur, etenim non sunt prompti ad actiones, & ratione frigiditatis, & ratione humiditatis. Subiungit & aliud signum ex moribus his uerbis.

MINIMEQVE iram retinent, sicut & ad iram non admodum sunt prompti.

Diximus in humido tantum corde, quòd ad iram sunt procliues, in his autem frigiditas huiusmodi promptitudinem prohibet: quo fit, vt hoc signum alteram sequatur qualitatem, altera tamen contra operante. Traductio noua melius iacet, quàm antiqua, quæ dicit, Et minime irascuntur, non enim hoc modo legi debet, sed minime iram retinent, si aliqua ex causa eos irasci contingat. Et ex hac noua translatione soluitur dubium, quod fieri solet, num humidi & frigidi corde, an verò sicci & frigidi magis sint iracundi, etenim si loquamur de promptitudine incidendi in iram, minus frigidi cadūt, ac sicci: at si de seruatione irę frigidi & sicci diutius seruant, quàm frigidi atque humidi. Tertiū genus ponit ex ortis in pectore, subdens.

TALES etiam glabrum pectus habent.

Glabrum, hoc est nudum pilis: atque hoc signum ambas qualitates consequitur, siquidem ambæ pilorum generationem prohibent. Quartum genus ex thoracis amplitudine, & quintum ex toto corpore subdit, dicens.

QVAE verò ad thoracem, & vniuersum attinent corpus distinguere oportet sicut ea, quæ ante diximus.

Superius. n. declaratū fuit, quō hęc signa cū limitatione intelligēda sint, atq; distinctione. Dices, cur non meminit Gal. de signo ex anhelitu desumpto? Dicendum est, quòd vt tacuit magnitudinem, velocitatem, ac frequentiam in pulsu, ita & de anhelitu meminisse non

oportuit,

oportuit, neque etiam necesse fuit dicere anhelitum mollem esse, vt dixit de pulsibus, quandoquidem satis habetur pectus esse humidum ex eo quòd dixit, quòd totum est frigidum & humidum, nisi hepar obstiterit.

Signa cordis frigidi & sicci. Cap. 36.

FRIGIDIVS uerò cor & siccius pulsus quidem duriores reddit, & paruos.

PONENS Gal. signa cordis frigidi ac sicci, primum signum declarat, quod sumitur ex pulsibus: atque hoc ambas insequitur qualitates, clarum enim est siccitatẽ facere ad duritiem, ad quod iuuat & frigiditas siccitati iuncta: ꝙ aut. frigiditas & siccitas faciant ad pulsus paruitatẽ, res est clarissima. Dices, vt ait, ꝙ pulsus sunt parui, ita & debebat dicere, ꝙ tardi sunt, & rari. Respondeo, quòd meminit de paruitate, proptereaquòd ambas consequitur qualitates, sed quoniam ex duritie, & siccitate arteriæ non ita arteria dilatari posset, vt necessitas quàmque parua exigit, ideo pulsus eo casu duri & parui esse possunt, sed non rari, ac tardi, vt parua necessitas exigeret. Secundum signum ponit ex respiratione, dicens.

RESPIRATIONEM autem, siquidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatã, si uerò maior extiterit, raram, ac tardam.

Non intelligendum est, ꝙ erit moderata, hoc est media inter magnã & paruam, sed erit moderata ad ipsos pulsus, & eandem cum ipsis pulsibus formam præseferet, vt in alijs temperaturis dictum est. Tertium signum subiungit ex moribus.

HI uerò præ omnibus minime ad irascendum prompti, cum autẽ coacti fuerint irasci quibusdam, retinent iram.

Ex hac translatione noua cessat dubium, de quo supra, quod tamen ex antiqua promoueri solet, quandoquidem translatio illa vetus ait, ꝙ sunt minime iracundi, atque male sanè litera iacet. Signum hoc vtiq; ambas qualitates consequitur, vt satis constat & de primo & de secundo, ambæ namque qualitates reseruant. Quartum signum ex ortis in pectore ponens, subdit.

Habent

HABENT autem maxime omnium nudum pilis pectus.

Trusianus rationem assignat, quoniam in talibus efficiens deficit nempe calor ipse, à quo uapores eleuantur, deficit quoque materia pilorum ratione siccitatis, quæ vaporum etiam eleuationem prohibet. Dices, pili generantur ex materia sicca, ergò siccitas facit ad pilorũ generationem: quare in corde calido & sicco dicit, quòd inter cæteros pilosum pectus habent? Quocirca nonnulli exponunt; quòd isti maxime omnium sunt pectoris non pilosi, hoc est pauciores habent pilos inter eos, qui in pectore pilos habent, non quòd omnino pilis careãt, sed paucos habent ob caloris debilitatem multos vapores eleuare nequeuntis, ex quibus pili generari debent. Verum Trus. defendi potest, ꝙ ab obiecto sicco multi uapores eleuari non possunt, cum præsertim calor debilis est: cum igitur in corde frigido, & sicco efficiens debile sit uel pauci, uel nulli uapores eleuabuntur, ex quibus pili generantur, si quidem siccitas quoque prohibet, quæ non ita prohibere potest, cum calor validus est; existente autem corde frigido, & humido humiditas vaporum generationem non prohibet, quandoquidem ex obiecto humido multi vapores facile eleuantur, & licet humiditas vapores efficiat indispositos ad pilorum generationem, plus tamen facit siccitas prohibendo prædictorum vaporum eleuationem. Deinde quintum & sextum ponit Gal. ex magnitudine ac paruitate thoracis, & ex totius corporis temperie, dicens. 1. Aphor. par. 14.

DE paruitate autem thoracis, ac praeterea totius corporis frigiditate similiter distinguendum.

De distinctione horum signorum superius dictum est, atque res clara est. Vltimo addit Gal. unum documentum semper memoriæ tenendum, cum tradimus signa cordis ex moribus hunc in modum scribens.

VNVM illud commune in hisce omnibus memoria repetentibus, quod quaecunque de moribus siue nunc, siue quouis alio sermone explicata sunt ad temperaturae cognitionem non de optimis moribus, aut vitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis vnicuique, ac naturalibus nos exposuisse.

Videmus sępe quosdam ex natura iracundos, qui religionem ingredientes fiunt mites, & mansueti, atque hoc non nisi ex doctrina, vnde Galen. libello quodam ait, omnia à nobis fieri coacte, aut à temperie, aut à doctrina, & qui boni sunt, aut temperatura boni sunt, aut doctrina; atque hoc modo negare videtur, quòd voluntas nostra sit libera, lib. quòd ani. tuo. corpor. tẽpe. seq.

&

& propè libri calcem, respondet ad nonnulla obiecta, quæ aduersus hãc faciũt opinionẽ. Nos verò fideles tenemus voluntatẽ liberã & omnes liberè bonos & malos esse posse. Quòd ãt Gale. nõ ponat voluntatẽ liberã eò cõstat, ꝙ scripsisset, quæ hic dicuntur de moribus intelligi debere de sequentibus ex temperatura, non autem ex philosophia, volũtateve. Aduertendum autem est hoc loco, quòd vt dicit Trus. per philosophiam debemus intelligere non solum eam, quæ in naturalem, mathematicam, atque diuinam distinguitur, sed in vniuersum eam, quæ tam leges, quàm disciplinas, & artes quasque & quemcunque aliũ vitæ modum complectitur, ex quibus homines diuersimode mores adipiscuntur, nam ex ipsa philosophia nullus efficitur malus, licet mala cognoscere doceat. Proinde Haly docet, quomodo mores naturales distinguendi sunt ab his, qui sunt acquisiti: & inquit, ꝙ cum aliqua causa occurrens fortis aliquem excitauerit ad iram, qui ex doctrina factus est mansuetus, signum est, quòd ille ex natura promptus est ad iram. quod itidem in alijs omnibus contemplari nos oportet nimirũ perpẽdẽtes ad quos mores quis redeat, cũ aliqua fortis causa eum excitauerit. Sed dubium est, num aucta necessitate omnes simul differẽtię augeãtur, an verò primo vna, mox & altera deinde & tertia augeatur,

1. Aphor. par. 14.

3. de caus. pulf. ca. 3. capi. 13. eiusdem. primo de caus. pul. 3

Quod enim omnes simul augeantur, est Gal. authoritas, vbi ait, quòd calidi natura pulsum habẽt multò maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multò. & subdens idem de exercitationibus profert, quemadmodum dum inquit, si amplior in corpore sit collectus calor animanti, cum maiore opus erit respiratione, tum maioribus pulsibus, & quia maioribus, continuo etiã celerioribus, atque crebrioribus, vt qui sitiunt non multum modo, sed & celeriter potant, & crebrò, sic qui indigent refrigerio, copiosum simul id & celeriter, crebroque attrahunt. In contrarium videtur idem vbi ait, quòd aucta caliditate parum fiunt pulsus magni, sed non velociores, magis aucta fiunt & velociores, adhuc magis aucta, fiunt & frequentiores: atque hoc pactò non sentit omnes simul augeri: Item ait ipse, ꝙ natura non vtitur celeritate, nisi cum magnitudine necessitati suplere non potest, pariter non vtitur frequentia nisi cum magnitudine, & celeritate suplere non valet: quod quidem fermè inferius corroborat. Dicendum est, quòd vt clare apparet ex verbis Gal. hinc inde, licet omnes simul augeãtur, necessitate aucta, virtute tamen existente valida primò magnitudo est magis aperta consentiente quoque instrumento, mox velocitas, ac postremò frequentia. Dubium quoque est, num diminuta necessitate omnes differentiæ simul diminuãtur, an verò vna prior, mox

lib. de dispn.

1. de caus. pulf. 3.

lib. quod ani. suo. corpor. & pe. teg.

&

& altera : Quod autem omnes simul minuantur, habetur ab eodem, vt dictum est, dum ait, similiter autem & si minorata fuerit, & quę secundum naturam caliditas aliis causis impermutatis adhuc paruam, & tardam, & raram necessarium est fieri inspirationem, sed paruam quidem ea, quæ secundum naturam minorem, multum verò tardiorem, plurimum autem rariorem, robusta enim virtute existente non contingit multò minorem fieri diastolem, sed si quidem exoluatur sufficienter necessitas plurimum quiescere contingit non tam propter motum omnifariam tarde robusta virtute: idem quoque repetit, ubi ait. At si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremò paruitas. Dicendum est, quòd magis manifeste primò raritas, mox tarditas, ac vltimò paruitas conspiciuntur: atque hoc dubium hunc in modum dissoluit Galenus, dicens: Putauerit aliquis hęc euidentia euenta, & inter se, & cum positis causis pugnare, par est enim vt quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia, & in frigiditate item prima paruitas, secunda tarditas, ac tertia raritas sit, ergò quæ ratio explicandi huiusmodi? quòd cum valida facultas est, & si paulò minor sit usus primam actionem nec paruam necesse est, nec tardam esse, alteram verò multò post, si vsus non flagitet, verisimile est fore, vt enim cum urgeret, facultatem stimularet, & excitaret ad officium, ita etiam quietem longissimam concedit, vbi non vrgeat, iam si maior refrigeratio sit, eo que vsus sit magnopere remissus, vnà elanguescet celeritas motus, atque minor statum erit distentio, si plurimum progressa refrigeratio sit, rarissimi quidem, sed non tardissimi, tamen & minimi necesse erit, vt sint pulsus, sed satis est, si tardiores semper & minores fiant natiuis, semel quidem certè tardi, vel parui, si valida facultas sit, vt multum, sit vsus remissus, nunquam fiant, eadem cæteris actionibus videas vsui venire, & ambulationi aucta necessitate, idest si multa singulis diebus sint stadia conficienda, velocius, & magis progredimur, nec in diuersoriis diu commoramur, sin adeo sit imminuta, vt singulis diebus habeamus quinadena stadia verbi gratia duntaxat perficienda, diutissime in diuersoriis subsistimus, attamen non ad extremam tarditatem, & paruitatem actionem remittimus: Hæc est Galeni sententia ad verbum recitata. Dubium adhuc est, num systoles possit esse maior diastole, uidetur enim quod,

1. de dispn.

1. de cau. s. pulsi. ca. 4.

non, siquidem quanta est constrictio, tanta etiam est arteriæ dilatatio, ergò non videtur, quòd vna sit altera maior: idem enim est spatium pertransitum in vna, atque altera. Respondeo, quòd systolem esse æqualem diastoli, duobus modis intelligi potest, vno quidem modo absolute, atque hoc pactò inter sese semper sun tæquales: altero auté modo respectu terminorum naturalium, vt causa exempli sit A terminus naturalis distentionis arteriæ, B verò sit terminus naturalis constrictionis eiusdem, si contingat, quòd maior sit necessitas euacuandi vapores, quàm infrigidandi, constrictio pertransibit B & perueniet arteria ad D dilatatio autem non pertransibit A vel fortè non perueniet ad A & tunc constrictio maior erit non absolute, sed respectu terminorum naturalium, quandoquidem constrictio naturalem terminum pertransit, dilatatio verò minime, atque econuerso ēt contingere potest: patet itaque ex dictis quomodo vtrumque consistere pōt: sed hęc hactenus de corde, de ipso hepate caput aggrediamur.

DE HEPATIS TEMPERATVRIS.

Signa hepatis calidi. Cap. 37.

Hepatis calidiori s inditia, uenarum latitudo.

VPPOSITIS signis hepatis temperati, vt fecit de corde, in quo omnia, quæ dicentur, cum mediocritate reperiuntur, declarat in primis signa complexionum distemperatatarum simplicinm hepatis, atque primò ipsius calidæ duntaxat; Primum autem signum ex venis sumptum est, quæ ab ipso hepate originem trahunt, vtpote venarum latitudo, quod quidem hepatis calidi præcipue dicitur, cuius causa est, quoniam hepatis caliditas venas ortas ab eo dilatat: sunt & apparentes ob sanguinis multitudinem in venas detenti, hepate namque calido existente adest, multa sanguinis copia venas extendentis, adeo ꝙ trametsi in aliis partibus sanguis deficeret, in hepate tamen, & corde non deficeret, nam quemadmodum testatur Gal. in magna necessitate, & cibi penuria si quis dissecauerit corpus famelicum omnia alia membra excepto hepate, & corde tabida reperiet, siquidem in hepate generatur sanguis, ideo pro se detinet, & cor vehementer attrahit: & ob id venæ in tali corpore habent complexioné hepatis

primo de Tabe. c. 5.

1. de differ. puls. ca. 4.

1. de differ.

patis calidã amplæ sunt: qđ quidẽ ĩtelligẽdũ est facta ad totius magnitudinẽ cõparatione. Scdm signũ subdit Gal. sũptũ ex humoribus, dicens.

Rvffa bilis abundantior, in consistenti vero ætate etiam atra. calidior ipsis sanguis.

Multi sustinent ruffam bilem multam esse in iuuentute, non autem in omni ętate ob Aui. authoritatem, vbi ait, ꝙ in iuuentute talis cholera abundat, atque propè finem eiusdem atra quoque. Auer. autem innuit, ꝙ & in alijs ætatibus flaua bilis abundat, quoniam ait præsertim in iuuentute innuens, ꝙ & in alijs ætatibus superat. Hoc indicant omnes translationes, nam cum subdat Gal. ꝙ in consistente atra quoque pręsupponit, ꝙ & flaua generatur: Huius signi ratio satis clara est, cũ enim (vt declarat Gal.) in generatione sanguinis duæ superfluitates gignantur, vt in generatione musti, colerica scilicet superfluitas, atq; melancholica, & melancholica sit pars illa, quæ satis est crassa, atque terrestris, quæ naturaliter inest alimentis, neque recte eam alterationẽ suscipere potest, quę à naturali calore efficit', colerica verò pars sit ea, quę à calore est veluti assata, atque cõbusta: sequitur, ꝙ quãto hepar erit calidius, tãto maior colericę superfluitatis portio generabitur: veruntamẽ est, quòd præsertim abundabit in iuuentute, quoniam calor eo tempore acutior est: atque hoc signum intelligẽdum est, data regiminis paritate, quandoquidem si habenti temperatũ hepar cibos colericos dederis, habẽti autẽ hepar calidũ cibos frigidos, plus coleræ tũc hepar tẽperatũ generabit, quàm ipsũ calidũ. Proinde ꝙ atra quoq; abũdet in cõsistẽti ętate, quidã intelligũt ꝓpè finẽ iuuẽtutis, q̃dã ãt in principio primi senii: quarũ quidẽ opinionũ, vnaquęque iuditio meo propria habet fundamenta, siquidem nonũquã in habentibus hepar calidũ cõtingit, ꝙ atra bilis generet' ꝓpè iuuentutis finem, aliquãdo verò in principio senectutis, seu ꝓpè calcem cõsistentiæ, nã cũ caliditas pueri, & iuuenis sint inter se ęquales in gradu, distinguant' ãt, quoniam in puero iũcta cũ humiditate facit ad sanguinis generationem, in iuuene verò cũ siccitate iũcta generat choleram, eãque tãdẽ adurit, ac atrã bilẽ quoque gignit, quã citius aut tardius generat, prout caliditas maior est, minorvè cũ ipsã siccitate: Quare aliquibus cõtingit, ꝙ hæc generatio fiat propè iuuẽtutis finẽ, & in principio cõsistẽtiæ, aliquibus verò propè finẽ cõsistẽtię; Hinc igit' sunt ortæ diuersæ in hoc opiniones, vt alii in hac ætate magis, alii in alia bilem vtrãq; gigni posse dixerint. Potest quoque intelligi, ꝙ in pręcedentibus ætatibus hi, qui erant calidi, in consistenti tantum ætate fiunt melancholici, quare ea ætate

P 2

14. 3. tract. 1. cap. 5. 4. colli. 4.

3. de pot. nat. ultim.

te multiplicant melancholiam, quæ naturalis esse potest: Verum hic intellectus non est bonus, quoniam non negat Galen. quod etiam non multiplicetur flaua bilis, sed vult etiam generari atram, quoniam aduritur, & quoniam in ea quoque ætate humor ille conspicitur, qui aliis ætatibus adustus fuit, quemadmodum testatur ipsemet Galen. de autumno, in quo humores adusti multiplicantur, nō quia tunc tales humores generentur, sed quia eo tempore abundant geniti quidem atque adusti in æstate autumnum præcedente. Est autem aduertendum, quod flaua bilis duplex est, una quidem, quæ assata est, & veluti combusta, cum attrahit vesica fellea, & est superfluitas naturalis, quæ & præter naturam fieri potest, si enim magis adhuc præter natura incalescat, tūc (ait Gale.) fit vitellina: altera aūt est, quæ nondum ignea ad summum effecta est, & vna cum sanguine per uenas permeat, atque hæc pars dulcissima sanguinis, vti mel, ac calidissima est, pariterque vt mel superflue calefactum fit amarum, ita & hęc cholera, cum superflue incalescit, amara efficitur: ex ista quoq; gignitur illa, quæ à vesica fellea attrahitur, quæque vitellina efficitur. Pariter etiam duplex est melancholia, altera quidem crassum id, atque terrestre, quod a calore naturali alterationem suscipit, & hęc attrahitur a splene, altera uero, quæ modice crassa est, atque una cum sanguine defertur, siquidem sanguis, ut nutriat, nonnunquam crassitie indiget, atque illa, quæ superfluitas est, naturalis esse potest, & præter naturam, cum & ipsa assatur, & atra bilis generatur, quæ acida corpus animalis, & terram abradit, atque efficit quandam fermentationem, atque cum uesicis ebullitionem, & Galen. ait, quod talis humor dicitur bilis atra, uel nigra, quo quidem nomine melancholiam naturalem non appellant, sed nigrum duntaxat humorem: uerum hæc ex Gal. sentētia contentio de nominibus haudquaquam est curanda. Intelligendum igitur est, quod flaua bilis abundat tam ea quę superfluitas est, quàm ea, quę una cum sanguine transit. Dicit autem in contextu sanguinem esse calidiorem, uel quoniam cum eo est maior cholerę portio, uel quoniam purus est calidior hepatis caliditate. Tertium signum subdit ex toto corpore, dicens.

3. prog. 30
14. 3. tra. 1. cap. 5. 4. coll. 4.
2. de pot. nat. cap. ultimo.
3. de pot. nat. ult.

ATQVE eadem ratione corpus uniuersum, nisi obstiterit cor.

Dicit eadem ratione, quasi dicens, quoniam sanguis est calidior, totum quoque calidum est, uel ut sanguis est calidior

hepatis

hepatis caliditate, ita & totum corpus, non dicit, nisi uehementius cor obstiterit, vt dixit, loquens de corde, propterea ꝙ cor magis hepati contraoperatur in caliditate, quàm hepar cordi. Hic repetenda est regula superius declarata, ꝙ quæ ab una tantum causa fieri possunt, absolute proferēda sunt, quæ verò à pluribus cū limitatione, vt hoc est signū: Quare nonnulli haud recte omnia cum limitatione intelligenda esse diiudicant. Dices, cor quantumcunque frigidum est calidius hepate calido, ergò ei contraoperari non potest. Respondendū est, quòd cum plures nostri corporis partes sint frigidæ, vt totum fieret temperatum oportuit, vt cor & hepar influerent super toto caliditatem, qua simul cum earum partium frigiditate facta coalteratione corpus temperatum redderetur: quod vt fiat, opus est, vt influxio cordis, & hepatis sit temperata, quòd si excederet in caliditate, totum calidius fieret, si uerò diminuta, frigiditas partium exanguium uincens caliditatē dictā influxā, super toto frigidius totū efficit: Hepate itaque calido existēte, & corde frigido, licet absolute cor hepate sit calidius, prohibet tamen, ne totum calidius reddatur superflua hepatis caliditate, quoniam eam non influit super toto caliditatem, quam influere deberet: quare frigiditas exanguium præualet hepatis caliditati, atque cordis, vel saltem non superatur. vltimum signum ponit Galen. ex pilositate, subdens.

His venter, & hypochondria hirsuta.

Signi huiusce ratio clara est, nam pili à caliditate generantur, quæ vapores eleuat, ex quibus producuntur. Sed dicet quis, cur de sanguine non dicit Gal. ut de cholera, quòd est abundantior, cum enim hepar sit temperatum in passiuis, humorem quoque in passiuis temperatum generare debet, qualis est sanguis, non autem cholera. Dicendum est, quòd cholera generatur à caliditate agente in partem sanguinis tenuiorem, ex qua cholera calida & sicca generabitur, siquidem caliditas resoluendo partes humidas, siccitatem inducet: & ita in hepate calido plus cholerę generabitur, quàm in temperato: caliditas namque maior maiorem choleræ copiam combureț, maioremque efficiet resolutionem, in temperato autem in vtrisque qualitatibus maior fiet sanguinis copia, siquidem non illa fiet adustio, atque resolutio. Est autem aduertendum, quòd Gal. non ponit signa hepatis, à substantialiter inhærentibus desumpta, propterea ꝙ ea neq; tangere, neq; videre possumus iuxta ipsius doctrinā inferius, neq; statuit quoq; signa ex operationibus, quoniā habitis huiusmodi signis ex casibus, habemus ea ex Cap. 75.

 ope-

operationibus, quæ non ita nobis manifestantur, vt illę cerebri, uel cordis, nisi per huiusmodi casus, flaua enim bilis abundantior est, atra autem in consistenti ætate, sanguis verò calidior nobis indicant qualis sit hepatis operatio, neque etiam signa ponit ex superfluitatibus, vt
14.3.ca 3. & 5. vrina, egestionibus, vt faciunt alii, & Aui. siquidem cum dicat flauam bilem abundantiorem esse atque atram, quarum abundantiam ex vrina & egestionibus cognoscimus, satis declarat signa ex superfluitatibus sumpta: Neque minus doctrinam tradit eorum signorum, quæ ex longitudine, ac breuitate digitorum sumuntur, vt fecit Aui. quoniã non magis ex magnitudine, vel paruitate digitorum, quàm aliarũ par
4. colli.4. tium indicatur hepatis magnitudo: Quare Auer. in hoc deridet Aui. vt pote q; nesciat, vbi virtus formatiua reperiatur; item Gal. hoc loco lo
2.ad Alm. cap.11. quitur de signis complexionis, non autem compositionis: Neque etiã à Gal. sumenda erant signa ex appetitu cibi, & potus, vt fecit Rasis, quoniam appetitus indicat potius ventriculi complexionem, quàm hepatis, licet enim appetitus ex magna suctione ab hepate facta fieri possit, magis tamen fit ex temperatura ventriculi frigida. Vnde esse posset, quòd quis esset calidi stomaci, & ob id non multum appeteret, licet hepar multum à ventriculo traheret: pariter quoque fieri potest, vt quis habens frigidum ventrem valde appeteret, & tamen hepar non multum attraheret. Ponit deinde signa hepatis frigidioris, quod consequens est caput.

Signa hepatis frigidi. Cap. 38.

Frigidioris verò angustia venarum.

PRIMVM ponit signum ex venis sumptum, atque hoc propter causam oppositam ei, ob quam in calido est venarum latitudo. Secundum deinde subdit ex humoribus dicens.

Pituita abundantior, sanguis frigidior;

Vt in calido flaua bilis abundat ex superflua coctione, ita in frigido pituita ex imperfecta coctione in hepate genita, cum sit sanguis diminute coctus, vt ait Auice. & à nobis anno sequenti (si Deo placuerit) diffusius explanabitur; sanguis itaq; frigidior erit tũ admixtione pituitę, tum quoniã in se frigidior erit frigiditate hepatis cum multum

cale-

calefacere non potentis. Tertiũ signum addit ex toto corpore, dicẽs.

Et totius corporis habitus, nisi à corde calefiat.

Scilicet frigidius est: quod quidem cum limitatione intelligendum est, vt sępe declaratum est. Quintum mox subdit ex carentia pilorum, & ait.

Venter illis glaber est, atque hypochondria.

Glaber, hoc est sine pilis, siquidem ratione frigiditatis vapores non eleuantur, ex quibus eo in loco pili generari debent. Est autem aduertẽdum, ꝙ licet pituita necessario in stomaco generetur, vt facile ex Gal. declarari potest, tamen & in hepate generatur, cum vel hepar est frigidũ, vel cibis vtimur, quos hepar concoquere non potest: atque hæc est illa, quæ hepar frigidum esse indicat, cuius abundãtiam ex vrina cognoscimus. Præter autem pituitam in hepate genitam, atque eam, quæ in stomaco gignitur, cuius superfluitates in stomaco, & intestinis continentur, est & pituita in capite genita, quæ ex Galeni sententia non recte pituita, sed blæna, atque coryza nominatur. Quod autem in stomaco pituita generetur, clare habet Gal. inquiens. Nos autem pituitosum humorem ex cibis phlegmaticis in prima ventriculi concoctione fieri demonstrauimus, vt biliosum, & melancholicũ in ipso iecinore, sed de his alibi à nobis dicetur. Sed dicet forte quis, videtur, quòd debebat dicere Gal. in hoc abundare melancholiam frigidam, & siccam, vt in calido tantum dixit abundare coleram calidam, & siccam, non enim maior ratio de vno quàm de alio: item cum sit temperatum in passiuis non est maior ratio, quòd generet quid humidum quàm siccum. Respondeo, aliorum missis responsionibus, quòd hepar frigidum nõ agit infrigidando, sed calefaciendo, & ita concoquit, ac generat sanguinem: & quoniam in eius generatione non valde calefacit, ideo non multum resoluit, atque imperfecte concoquit: & ob id humor frigidus & humidus gignitur, non resolutis partibus humidis, in calido autem humor siccus generatur, quoniam partes humidæ resoluuntur, & superflue humor calefit. Subsequitur caput de signis hepatis sicciores.

5. de us. part. 4. & 2 de pot. nat. ultimi.

libello de atra bile.

Signa hepatis sicci. Cap. 39.

Sicciores autem sanguis quidẽ crassior, & minime abundãs,

RIMVM signum ponit ex humoribus; siccitas namq; facit ad crassitiem, & partes chyli humidas exiccat, & eas resoluit adiuuans caliditatem mediocrem ad resoluendum; & propterea sanguis quoque non abundat. Secundum signum deinde ponit ex venis, scribēs.

VENAE duriores.

Cum enim venæ oriantur ab hepate, si hepar erit siccum, & venæ siccę erunt, atque duræ: non dicit autem, quòd sint paruę, quoniam ex abundantia materiæ magnæ esse possunt. Tertium signum subdit ex toto corpore, scribens.

ET totius habitus corporis siccior.

Non addit, nisi cor obstiterit, quoniam vt declarabitur, humiditas cordis hepatis siccitatem vincere non potest. Verum dubium videtur, quòd sanguis subtilior esse deberet, vt pote vrinæ proportionatus, cū vrina in his subtilior sit. Solutio talis est, quòd vrinę sunt crassę, cum multæ superfluitates expelluntur, tenues verò, cùm paucæ: In hepate quidem sicco à caliditate temperata, & siccitate incrassantur humores, quare sequitur, quòd & vrinę tenues erunt, siquidem per eas paucę superfluitates repurgari poterunt: Videmus autem vrinas puerorum, & mulierum crassas, quandoquidem per eas multa excrementa propelluntur. Sed adhuc dicet quispiam, videtur, quòd in hepate sicco debeat generari maior flauę, & atræ bilis portio, quàm in temperato ratione siccitatis, quæ caloris actionem acuit. Dicas velim, quòd licet siccitas cum temperata caliditate sanguinem crassiorem esse, atque sicciorem efficiat, non faciet tamen vtranque bilem magis abundare, quę ad sui generationem maiori indiget caliditate. Dices, cur Gal. tacuit signum ex pilis sumptum? Respondeo, quòd declarando etiam signa cordis sicci, & humidi non meminit de pilis, quoniam præsertim à caliditate vapores eleuante generātur, & licet siccitas & humiditas vel adiuuent, vel prohibeāt pilorum generationem, id tamen non est effatu dignum: atque ob id de eo mentionem non fecit. Sequitur, vt de signis hepatis humidioris verba faciamus.

Signa humidi hepatis. Cap. 40.

HVMIDIORIS autem sanguis quidem abundantior, atque humidior.

PRIMVM hoc est signum ex humoribus desumptum, huc autem est oppositum ei, quod est in sicco ob causam oppositam, humiditas enim resolutionem prohibet, atque ex consequenti facit ad humiditatem, & sanguinis abundantiam. Dices, in hepate calido sanguis non est abundantior, in humido autem abundat, ergò sanguinis generatio magis ab humiditate fit. Respondeo, q̃ caliditas precipua est sanguinis generatiua, humiditas autem prohibendo resolutionem aptam fieri à calido facit ad sanguinis abundantiam, non autem quia sanguinem generet. Secundum signum mox subdit ex venis, dicens.

VENAE autem molliores.

Si enim hepar humidum est, venæ quoque ortæ ab eo humidę erũt, quare & molles, quoniam ad humiditatem mollities consequitur; itẽ sanguis humidus venas humidas reddit. Tertium signum ponit ex toto corpore, scribens.

ITA verò & vniuersum corpus, nisi partes ad cor attinentes obstiter.nt.

Qm̃ hepar humidũ sanguinẽ generatẽ humidum, à quo cum totum ferè corpus nutriatur, humidius fiet, atque mollius: & quoniam id à pluribus causis fieri potest, ideo cum limitatione intelligendum est, quam subiunxit. Ponit deinde Gal. signa cordis calidioris simul & siccioris sequenti hoc capite.

Signa calidi & sicci hepatis. Cap. 41.

CALIDIORIS verò simul ac siccioris hepatis inditia hypochondria plurimum hispida.

HOc est primum signum ex pilis desumptum: Dixit autem hypochondria plurimum hispida, idest valde pilosa maxime omnium propter vtranque qualitatem, vt sæpe dictum est. Secundum signum ponit ex humoribus scribens.

SANGVIS crassior simul ac siccior, flaua bilis plurima est, cõsistente autem ætate, & atra.

Sanguis quidem crassior, & siccior ob ambas qualitates; quæ humidum ac aquosum resoluunt, ac exiccant, pariter & flaua

bilis plurima est propter ambas qualitates, cum calida sit, & sicca; atra uerò in consistenti ætate propter ambas quoque qualitates, siccitas enim ustionem adauget. Tertium demum signum subdit ex uenis, inquiens.

VENARVM autem latitudo, & durities.

Latitudo à caliditate gignitur, quam siccitas prohibere non potest ne dilatet; Durities uerò nō à siccitate solum, sed & à caliditate humidum resoluente, quæ apta est mollitiem efficere. Quartum mox subiicit signum ex toto corpore, dicens.

SIC verò & vniuersum corpus se habet.

Scilicet calidum & siccum; quod quidem intelligendum est, nisi cor obstiterit, propterea quòd licet siccitati obsistere non possit, caliditati tamen obsistere ualet, atque hoc pactò cor sui frigiditate prohibere poterit, quominus adeo calidum sit, atque siccum. Quoniam verò sæpe dictum est de contraoperantia inter cor, & hepar ad sibi simile totum efficiendum, ideo declarat Gal. quæ qualitas magis, quæque minus oppositam alterius membri qualitatem obtundat, scribens hunc in modum.

NAM quæ ex corde caliditas originem habet, potest obtundere eā quæ ab hepate nascitur frigiditatem: sicuti & frigiditas caliditatem, siccitatem verò non potest humidius cor ad contrarium habitum transferre. Media uerò inter has, quæ dictæ sunt, ea, quę ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, quàm siccitas ab humiditate, minus autem à caliditate, adhuc uerò multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, quæ ab hepate eueniunt, facillime uincitur.

14. tertii cap. 1.

Hanc eandem sententiam habet Aui. cum de qualitatum contra operantia sermonē agebat. Aduertendū aūt est, quod contraoperātia triplex est, prima minuens solum, secunda etiam æquans, & tertia ad contrarium quoque ducens, & de hac hoc loco Gal. & Auicen. mentionem fecere: unde cum ait, quòd humiditas cordis non potest contra operari hepatis siccitati intelligit, vt patet ex modo loquendi de contra operantia, qua totum corpus ad habitum contrarium transfertur, sed non negat, quòd non contra operetur ei aliquo modo, mi-

nuendo

nuendo scilicet. Proinde ordo qualitatum hepatis in contraoperantia talis est, frigiditas namque ipsius facilime vincitur à cordis caliditate, secundo caliditas hepatis minus facile vincitur à cordis frigiditate, tertio hepatis humiditas adhuc minus facile à cordis siccitate superatur, ac postremò siccitas hepatis ab humiditate cordis difficillime conuincitur, ita vt ad contrarium habitum transferri possit: cõtra verò de qualitatibus cordis in contraoperantia dicendum est, etenim caliditas cordis ab hepatis frigiditate difficile vincitur; quod quidem innuit Gale, cum ponens signa cordis calidi dixit, totum erit calidum nisi hepar vehementius obstiterit, nam cum dicit uehementius hanc huiusmodi victoriæ difficultatem indicat, secundo cordis frigiditas non ita facile vincitur ab hepatis caliditate, sed hæc victoria omnino adhuc difficilis est, tertio cordis siccitas facilius ab hepatis humiditate superatur. Quare Gal. ponens signa cordis sicci subdit, totum erit siccum, nisi hepar obstiterit, atque eo loco non dixit, uehementius obstiterit, ac postremò humiditas cordis facilime vincitur ab hepatis siccitate: Quare ponens signa cordis humidi, ait, totum erit humidum, nisi hepar obstiterit, non autem dixit vehementius obstiterit, pariter quoque ponens signa hepatis siccioris dicit totum siccum erit, & non dicit, nisi cor obstiterit, vt ostendat, quòd cordis siccitas non potest humiditatem hepatis ita obtundere, q; totum corpus adhuc siccius temperato non derelinquatur. Est autem aduertendum, q; hæc contraoperantia, vt superius quoque dictum est, inter ipsa membra non reperitur, sed in vno tertio vtpote musculo, atque aliis membris, quæ à corde, & hepate calefiunt: Sciendum quoque est, q; huiusmodi contraoperantia non positiue fit, sed priuatiue, quoniam qualitatem non inducit, quã inducere deberet, vt cor frigidum hepati calido contraoperatur, nõ enim calefacit, vti calefacere deberet, non autem, quoniam infrigidet, atque hoc pactò iuxta hac contraoperantiam membra sibi inuicem contraoperari possunt, contraoperantia quidem minuente, æquante, ac ad contrarium ducente, q; si contraoperetur contraoperantia æquãte, tale vtique corpus temperatum videbitur, at res nõ ita se habebit, Distinguitur autem ex signis indicantibus membrorum principalium temperiem, ob id in collegiis non solum signa totius, sed & quarumcunque partium sunt perpendenda; Hæc etiam contraoperantia in complexione influente tantum, non autem in innata duntaxat efficitur. Dices, cur est, q; sola humiditas cordis hepatis siccitati contraoperari non potest? Dico, quòd hepar humiditatis fons est, atque sanguinem generat, quo membra nutriuntur, quòd si contingat hepar siccũ

esse

esse, paucum sanguinem generat, atque siccũ, qui quidem defectus ab alio membro suppleri non potest, propterea quod aliud membrum non generat sanguinem: item sanguis quantumuis siccus transmissus ad cor ad huc magis à corde exiccatur, licet cor humidum sit: & hinc est, ꝙ defectus ille minime supleri potest. Si dixeris, ꝙ cor est fons caloris, & deficiente calore in fonte à riuulis supleri non ualet, ut dicis de humiditate, cuius fons est hepar: Dicã ego, quòd licet cor sit fons caloris, & sanguinem generet arterialem calidum, quem transmittit per uniuersum corpus, non tamen neque infrigidatur totus, neque magna eius pars ab hepate, sicuti satis notabilis sanguinis quantitas geniti in hepate exiccatur à corde, uti dictum est: item si caliditas à corde deficiat, & ab eo spiritus ita calidi non transmittuntur, vt oporteret ad totum calefaciendum, id potest ab hepate supleri, siquidem in eo vna substantia calida gignitur, quæ per totum trãsmissa omnia mẽbra calefacit: quod quidem exemplo facile ostendi potest, etenim corpus speculi reflectens lumẽ spatiũ magis luminosum reddit: si igitur corpus luminosum magis ac magis fieret distãs, & speculũ ex proportione magis ac magis concauum, licet eo casu lumen deficiat à fonte ratione distantiæ corporis luminosi, medium tamen erit semper ęqualiter illuminatum ratione noui luminis à speculo reflexi, à quo semper maius lumen reflectitur, quanto magis concauum est. Subsequitur caput de signis calidi & humidi hepatis.

Signa hepatis calidi & humi di. Cap. 42.

HVMIDIVS autem, ac simul calidius hepar minus quidẽ quàm calidius, & siccius hypochondria reddit hispida.

PRIMVM autem signum ponit ex pilis. Dixit autem hispida hoc est pilosa, uerum intelligendum est, quòd magis sint pilosa, quàm in habente hepar temperatũ: hæc autem pilosa sunt ratione caliditatis, minus uero pilosa ratione humiditatis pilorum prohibentis generationem. Secundum signum addit ex humoribus, dicens.

PLVRIMVM uerò sanguinis.

Caliditas namque sanguinem generat, humiditas uerò prohibens resolutionem partium humidarum à calore impedit, ne paucus efficiatur

ciatur: quare sequitur humiditatem quoad quantitatem pręcipuè, atque ita ambas consequitur qualitates. Dices, cur non dicit, q́ est subtilis, fluxibilis, & aquosus? Dico, quòd humiditate faciente ad fluxibilitatem, & caliditate ad crassitiem mediocris redditur, vti & in temperato. Tertium signum subdit ex venis, scribens.

Et uenas amplas.

Quod ambas consequitur qualitates, caliditas namque extendit, humiditas verò materiam extensibilem facit. Quartum signum subiungit ex toto corpore, dicens.

Habitumque calidiorem, atque humidiorem facit, nisi obstiterit cor.

Quod quidem ambabus qualitatibus efficere potest, quemadmodū manifestum est, Quintum signum addit ex morbis, subdens.

Si autem amplius in ambabus qualitatibus à naturæ modo recedat, à morbis, qui ex putredine, ac vitiosis humoribus fiunt, facillime capitur. Adhuc autem magis si plurimum augetur humiditas, caliditas verò non ita: si autem contra parum quidem humiditas crescat, plurimum verò caliditas, minime vitiosis humoribus laborant.

Sūt quidem proni hi ad cachochimiam, & morbos ex prauis humoribus ratione caliditatis, atque humiditatis, quæ enim calida sunt & humida, facile putrescunt, vt vbique Gal. testatur. Verum dubium est, quoniam sequitur ex dictis Gal. quod aliquod hepar dari possit, quod magis elongatum ab hepate temperato melius disponetur, vt hepar multum recedens à temperamento per ambas qualitates facile (vt ait) incidit in ægritudines putridas, quòd si remanente humiditate immota augeretur caliditas, non ita in eas egritudines cadere aptum erit. Dicendum est, q́ vel hoc inconueniens non est per aliquod temporis spatium: vel dicendum, q́ si vlterius labatur per calidum (illud. n. naturale non erit) tale vtique melius dispositum non erit. Dubiū adhuc vr̃, q́ in habentibus hepar calidum & siccum sanguis crassior esse non debet, quoniam in tali hepate multa adest choleræ copia, dicit enim quod est plurima cholera, ex cuius admixtione sanguis subtilior efficietur, cū flaua bilis subtilis existat. Dico, q́ nos nō dicimus mixtū ex sāguine & cholera esse crassiorē, sed sāguinē ipsum per se. Dices, ergo pariter in

6 de tuēd ualet. & 1r. metho.

corde

corde, quod est caliditas, & siccius hepate sanguis crassior esse deberet, cum tamen oppositum potius efficiatur, in corde namque subtiliatur, quemadmodum manifestum est. Respondeo, ꝙ minor est caliditas hepatis, quàm cordis, & ideo caliditas hepatis partes sanguinis crassas subtiliare non potest, quas quidem cor ipsum subtiliat, siquidem ualidam obtinet caliditatem, & partes subtiliores in spiritus conuertit.

Signa hepatis humidi, & frigidi. Cap. 43.

HVMIDIVS autẽ & frigidius hepar habet hypochondria glabra.

PRIMVM, hoc est signum frigidi & humidi hepatis ex pilis desumptum. Dixit autem quòd habet hypochondria glabra, hoc est absque pilis, atq; hoc ambarũ rationequalitatũ, quemadmodum manifestum est. Secundum signum ponit deinceps ex humoribus, dicens:

SANGVINEM uero ad pituitę naturam accedentem generat.

Cum enim ratione humiditatis prohibeatur resolutio atque exiccatio, & ratione quoq; frigiditatis, cuius ratione coctio etiam fiet imperfecta sanguis frigidior, atque humidior gignetur, atque ex cõsequẽti ad pituitæ naturam accedens. Tertium signum ponit deinde ex uenis scribens.

CVM uenarum angustia.

Licet materia sit extensibilis ratione humiditatis, plus tamen facit imbecillitas agentis, quàm materiæ dispositio: & ita consequitur hoc signum frigiditatem humiditate contraoperante. Quartum signum subdit ex toto corpore, dum ait.

SIC & reliquũ m afficit corpus, nisi à corde ad contrariam naturam transferatur.

Quod quidem ambas consequitur qualitates: idq; ue intelligendum est cum limitatione, ut sæpe dictum est. Postremo ponit in subsequenti capite signa hepatis frigidi & sicci.

Signa hepatis frigidi & sicci. Cap. 44.

FRIGIDIVS autem & siccius hepar cum pauco sanguine efficit corpus.

PRI-

PRIMVM, hoc est signum ex humoribus sumptum, quod quidem fit ratione vtriusque qualitatis, vt satis patet. Subdit postea secundum signum ex venis, dicens.

ET venarum angustia.

Hoc etiam patet fieri ratione vniusque qualitatis. Tertium mox signum subdit ex toto corpore scribens.

ATQVE totum frigidius.

Non dicit autem siccius, quoniam cum addat, nisi cor dominetur, non fuisset verum, quia cor remitteret hepatis siccitatem, ideo de sola meminit frigiditate, quæ à cordis caliditate vinci potest. Quartum signum ponit deinceps ex pilis, dicens.

ET hypochondria glabra, nisi & hic cor dominetur.

Hoc autem fit ratione præcipuè frigiditatis, atque siccitatis quoq; prohibentis vaporum eleuationem, qui pilorum materia existunt. Aliter quoque dicitur à Curtio, quòd licet siccitas faciat ad pilorum generationem, plus tamen potest frigiditas ad prohibendam eorum generationem, & ideo hypochondria nuda sunt pilis. Addit autem nisi & hic cor dominetur, quod superius solum signis ex toto sumptis addidisse videtur: sed quia ponens signa cal. & sic. cordis dixit Gal. tales vtique habere pectus maxime hirsutum, atque hypochondria, ideo si quis haberet frigidum hepar atq; siccũ, vel & frigidum & humidũ ratione hepatis, hypochõdria hirsuta quidem non forent, quę tamen pilosa essent, vbi cor simul esset calidum, atque siccum. Dices, quomodo verum est dictum commune, quòd vt plurimum vel sępe hepate existẽte calido ventriculus frigidus est, si hepate existente calido totum quoque calidum est? Dicendum est, quòd superius Galenus posito signo ex toto subdit, Dicemus autem paulò inferius totius corporis inditia &c. inferius autem ostendit signa habitudinis totius, quæ penes musculos totum corpus circundantes attenditur: quare cum dicit Gal. totum esse calidum, vel frigidum, non intelligit quamlibet nostri corporis partem, sed totius habitum, seu musculos circundantes totum. Quare cum caliditate hepatis, vel cordis, frigiditas stomaci, & cerebri consistere potest, quoniam stomacus, & cerebrum sunt partes exangues, & frigidę, & ideo influxui hepatis, & cordis magis resistunt, in musculis autem dominatur caro, quæ & generatur sanguine rubro non valde alterato, eoque nutritur, ideo facile est, vt qualis est sanguis, tales sint musculi. Quærit hoc loco Trusianus, num sanguis sit humor specie distinctus ab alijs tribus, an verò quoddam ex tribus humoribus

1. de nat. hum. 27. aggregatum, & suam ponens sententiam sustinet aggregatum esse ex tribus illis humoribus. Verum Gal. oppositum habet, vbi ait sanguinē bifariam dici, vno quidem modo de eo, qui euacuatur in sectione venæ, & vulneribus, qui vtriusque bilis atque pituitæ particeps est: altero verò modo de puro, & integro aliis humoribus non confuso: item si sanguis nil aliud esset, quam aggregatum, vt ipse voluit, ergò frigidus esset, quoniam sola cholera calida, melancholia autem & phlegma frigida forent; quod vtique phlegma (ait Aui.) frigidius est quocunque in corpore nostro reposito, adeo vt solū phlegma ipsum choleram excedat absque ipsa melancholia. Multa præterea alia quæri solent hoc loco tum de hepatis temperie, tum de eius contraoperantia, ac cordis ipsius, tum de aliis compluribus, sed quia ex dictis plura manifesta sunt, reliqua verò extra propositum examinantur, ideo eis posthabitis, ad caput de testiculis accedendum censeo.

1. primi. c. de hum.

DE TESTICVLIS

Signa calidæ, frigidæ, humidæ, & siccæ temperaturæ testiculorum. Cap. 45.

TEMPERATVRA *verò testiculorum calida quidem ad Venerem procliuis.*

ADVERTENDVM hoc loco est, quòd Gal. signa temperaturarum testium à quatuor generibus desumit, quorum quidem primum genus sumitur à dispositione coitus, quod tripartitur, vnum quidem est posse pluries vti coitu: secudū autem posse citius ipso frui; ac tertium ardentius ipsum appetere. secundum autē signum sumptum ex virtute generatiua bipartitur adhuc, vnum quidē ex generatione masculi, vel fœminæ accipitur, alterum verò ex eo q fœcundum, infœcundumvè humanum genus existit: pariter & tertiū genus sumptum ex dispositione seminis bipartitur, vnum quidem ex crassitie, & tenuitate, alterum verò ex multitudine, atq; paucitate: postremum itidem genus ex pilis bifariam desumitur, altero quidē modo ex cito, tardoque ortu pilorum, altero verò ex partibus in quibus pili nascuntur: atque hæc omnia sunt signorum, è quibus testium temperies

peries quælibet dignoscitur, neque alia apud Galenum signa reperiri licet, dicant alii quicquid velint. Primum itaque signum calidę temperaturæ testium sumitur dispositione coitus, secundum Leonicenū, ait Gal. in contextu procliuis ad Venerem, & hæc melior est litera, quàm antiqua, & illa Laurentiani, etenim antiqua dicit, maxime venerea: illa verò Laurentiani, Veneris appetissima, nam si loquamur de posse citius vti venere, vel ardentius eam appetere, hæc magis de calida & sicca testium temperie locum tenent. Quòd si loquamur de potentia pluries vtendi coitu, hoc vtique magis inest calidę, & humidę temperaturę. Quare melior hęc est Leoniceni translatio: sunt .n. procliues ad venerem magis, quàm tēperati ratione caliditatis semē calidius gignentis, quod quidem ex consequenti virtutem magis prorritat: non sunt autē maxime venerei ob superius tactam rationem. Secundum signum ponit Gal. ex virtute generatiua, subdens.

ET *masculorum generatrix, & fœcunda.*

Aduertendum, ꝙ ex Gal. sententia tria sunt principia trium similitudinum, primò genus animalis, vel speciei ex substantia vnde fit, fit enim homo, quoniam ibi semen hominis est, vt & equus ex semine equi: secundò formę & figurę ex seminis motione, vt filius similis fit magis vel patri, vel matri, quoniam semen patris, vel matris validius in conceptum agit: tertiò maris vel fœminę ex temperatura vtrorūq; principiorum seminis, scilicet tam maris, quàm fœminę, atque sanguinis menstrui, dicit namque Galenus, quòd fœmina generatur, quoniam semen vtrunque, & sanguis menstruus frigidę sunt tēperaturę, masculus verò gignitur, quoniam prędicta calidæ sunt tēperiei: eadem ratione in dextra matricis parte, cum calidior sit, vt plurimum mares generantur, in sinistra verò vtpote frigidiore, fœminę. Proinde dextram matricis calidiorem esse declarat Galenus, siquidem locata est secundum rectitudinem hepatis; & quia nutritur sanguinæ puriori, uasa namque seminaria partis dextrę oriuntur a vena, atque arteria magna, vasa verò alia partis sinistrę a vena, & arteria emulgente, quo fit, vt sanguis delatus ad partem dextram sit purior, atque ex consequenti calidior, qui verò defertur ad sinistram magis excrementosus, atque frigidior, quo sanguine cum nutriatur matrix, pars ergò dextra ratione nutrimenti sinistra calidior erit: quare in ea magis mares generātur, vt sensit Hip. eadē quoq; ratione semen exiens ex teste dextro magis marē generat, è sinistro verò fœminam: Sed dicit Gal. cum duo sint principia generationis masculorum, vnū

Q quidem

2. de semi. ca. penult.
14. de usu par. cap. 7.
5. aph. 48.

quidem ex parte maris, dexter scilicet testis, alterum verò ex parte fœminę, dextra nempè matricis pars, fortior vt plurimum fiet matrix ad assimilandum sibi conceptum, ceu cui & tempore ampliori proxima est: vnde plus faciet ad maris generationem, ꝙ sperma in dextra matricis recipiatur, & per sinistrum exeat testem, quàm ꝙ per dextrum exeat, & in sinistra matricis parte recipiatur: caliditas namque seminis (ait Gal.) efficit, ꝙ licet in sinistra matricis recipiatur, ꝙ mas generetur, vt eius frigiditas, ꝙ fœmina gignatur, licet in dextra recipiatur, sed hęc sunt rara, & magno egent excessu, ut plurimum autem mas in dextra, fœmina vero in sinistra reperitur. Ex his itaque constat, ꝙ habentes temperaturam calidam testium masculos generant, quantū ad ipsam temperiem attinet, potest namque ab aliis impediri. Dices, estne hoc de testibus quoque mulierum intelligendum? Huic satisfacit Gal. ubi reprobat dicentes, quòd generatur fœmina, cum motus seminis fœminę potentiores existunt motibus seminis masculi, hi namque decipiuntur, cum duo motuum principia sibi inuicem repugnantia constituant. Dicendum igitur est (ait Gale.) quòd sperma muliebre, si habet motus principium, idem est cum masculo, atque hęc spermata inter sese & confundi, & ueluti unum fieri, deinde reliqua agere opus est, alioquin nihil prohiberet fœminam solam in seipsam sperma emittentem hunc in modum conceptum perficere, quod quidem fieri minime manifestum est: Quare ut caliditas spermatis maris efficit ad marium generationem, ita & caliditas spermatis fœminę & ex consequentium testium quoque idem faciet. Sed dices, sequeretur ex dictis, quòd semen fœminę nunquam dici posset generatiuū maris, pariter & testes fœminę adeo calidi esse non possent, ꝙ ea ratione masculorum generatiui forent, siquidē fœmina quęlibet frigidior est mare, ut habet Galenus, ubi declarat, quòd cum eędem partes genitales & in mare, & in fœmina reperiantur, sola est differentia, quòd conformatis omnibus his partibus, & cum formę delineatio expressa intus fuerit, uniuersi spiritus impetu usa natura formatum membrum foras protrudit: quòd si in hac extrema functione languerit, membrum inchoatum relinquit, ut contingit in toto talparum genere, quibus oculi intus designati foras emergere non potuerunt, quandoquidem natura in hoc facta imbecillior, opus, quod proposuerat, absoluere nequiuerit: ita & conformatis intus omnibus partibus genitalibus, ualido existente calore, partes illę formatę foras emergunt, ut in maribus conspicitur, imbecilli autem existente calore cum non

14. de usu par. c. 7. & 2. de sem. penulti

possint

possint foras emergere, intus detinentur, vt in fœminis: atque hæc est differentia inter marem, ac fœminam, & ob id (ait Gale.) efficitur, ꝙ cum fœmina sit frigidior, atque humidior, multam sanguinis inconcocti quãtitatem aggreget, quem natura ad partes genitales vti imbecilliores extrudit, quod quidem singulis mensibus eis euenit. Cõstat itaque ex iam declaratis, ꝙ semper quælibet fœmina mare frigidior est, & tanto magis mare temperato, ad quem semper ralatio habẽda est. Respondent quidam, dubio proposito, ꝙ vt mares calidiores tẽperato mares generant, ita fœminæ calidiores fœmina temperata mares gignunt: atque hoc pacto fœminam temperatam constituunt, ad quam aliæ comparantur, sicuti in masculis efficimus. Verum dubiũ non soluunt contra ipsos fundatum super Galeni authoritatem: item dicit Curtius, videtur falsum, ꝙ aliqua mulier non possit esse calidior mare, sæpe namque videmus aliquam mulierem pulsum velociorem habere, atque vrinam tinctam, aliquem verò marem pulsum tardum & vrinam discoloratam, quo quidem casu mulier mare calidior erit: item medicinę præcepta sunt communia maribus & fœminis, ergò eadem complexio maris & fœminæ, & ex consequenti idem medium ad quod comparatio efficitur. Alio igitur modo respondent alii, & Curtius ipse, ꝙ à principio generationis mulier calidior mare esse nõ potest quo ad genitalia, licet quo ad alias partes possit, sed deinde tractu temporis post ortum genitalia quoque calidiora fieri valent: atq; ita volũt, ꝙ tam fœminæ, quàm mares ad idem medium comparentur. Sed vt colligitur ex Galeno fœmina omnes habuit partes, nõ autẽ solum genitales frigidiores, & humidiores. Dicit enim Gal. quoniam fœmina frigidior est, atque humidior multum aggregat sanguinem excrementosum, quem natura per genitales partes expurgat, quæ imbecilliores sunt: Clarum autem est sanguinem non in matrice, sed in hepate generari, ergo & hepar frigidius erit: item ait Gal. totam materiã, ex qua generatur fœmina, esse humidiorem, atque frigidiorem: Quare, inquit ipse, ꝙ fœmina in vtero tardius formatur, quippe tardius conuenientem acquirit coagulationem, atque duritiem, vt affor mari possit, vt in exterioribus conspicimus, siquidem lutum liquidũ impressionem, & fictionem vllam non admittit, nisi prius fuerit mediocriter induratum: constat itaque quomodo fœmina frigidior sit, atque humidior, & quàm erronea eorũ sentẽtia sit. Crederẽ igitur ego alio pacto respondendum esse, a principio generationis totius temperaturam fœminæ frigidiorem esse, & humidiorem, atque præsertim genitalium, & ut mas calidior mare temperato mares generat,

14. de usu par. 6. & 2. de sem. 4. & 5.

ita & fœmina calidior fœmina temperata. Cum autem dicitur semen fœminæ quantumuis calidę est frigidius semine maris frigidioris, dico ꝙ semen mulieris ex se non potest esse generationis principium: sed ex eo & illo maris fit vnum, quod est principium: Quare vt semen maris calidius facit ad maris generationem, quia totum calidius reddit, ita & semen fœminę calidum facit ad marium generationem, quoniã totum calidius reddit, & licet id fœminæ sit illo maris frigidius, non nego tamen, ꝙ post ortum fœmina ex consuetudine mare calidior reddi non possit. Ceterum cadit hic dubium num testes sint necessarii ad generationem, an alicuius duntaxat vtilitatis gratia, vt voluit Aristot. quod quidem cum Deo dãte in nostra pro Galeno dissoluimus apologia, in qua de membrorum principatu a nobis disputatum est, ne bis eadem repetatur, id siletio inuoluere decreui, alterum dubiũ dissoluere cõtendẽs non minus pulchrũ q̃ necessariũ, nẽpe vtrũ verũ sit, ꝙ hec cõplexio a Galeno tradita fœcunda sit: Pro cuius solutione ea notanda sunt, quæ ab Hippo. & Galen. scribuntur, siquidem Hippocrat. dicit: Quęcunque frigidos, & spissos vteros habent, non concipiũt, & quæcunque prehumidos uteros habent, nõ cõcipiunt, extinguitur.n. in eis genitura, & quęcunq; siccos magis, & adurentes, nã ex defectu alimẽti semen corrumpitur, quęcunq; ex vtrisque mediã habent temperaturam, hæ fœcundę sunt; & Gal. in cõmento subdit, ꝙ Hipp. docet, quæ mulieres cõcipiant, quæcunq; steriles sint, ita ꝙ simul & datur intelligi, vnde viri sint steriles: in primis autẽ (ait Gal.) quę vteros habent intẽse frigidos, ita vt spissi efficiantur, propter quod ora vasorũ angusta fiũt, mulieres steriles euadẽt, tũ quia fecundę ad ora vasorũ adnasci nõ possunt, tum etiam quia si adnascantur conceptus nutriri non potest, cum his mulieribus aut nullomodo fiant purgationes, aut omnino paucę, & vitiosę solo sanguine perlabente tenuiore, atque aquosiore: accedit ad hęc, quòd ora facile obstruuntur, tum ob natiuam angustiam, tum quia in talibus magna ex parte humor pituitosus aggregatur: item semen maris, nisi sit calidissimum, in talibus refrigeratur, quod etiam prohibet, ne mulieris vterus fœcundus existat; quæ verò vteros habent pre humidos non concipient, quoniam in eis genitura extinguitur, vt in terra palustri cerealia semina extinguuntur, ac pereunt: atquæ siccos seu adurentes uteros habent, alimenti defectu non concipiunt, in siccis enim id accidit, quod terræ argillosæ atque petrosæ contingere solet, in qua semina ipsa mandantur; itidem in adurentibus accidit, quale terræ valde calidę solet accidere, cum in ęstibus magnis, ac sub cane semina committuntur,

primo de gener. ani. ca. 4.

5. aph. 62.

14. de usu par. 6. & 2. de sem. 4. & 5.

Et

Et quod dixit Hippo. de simplicibus qualitatibus sigilatim proportione de cōpositis dicatur. Hippo. deinde declarans, quæ sint fœcundæ, subdit, Quæcunque mediam habēt temperaturam ex vtrisque scilicet oppositionibus fœcundæ sunt, dicit Gal. si mulieres fœcundæ esse debent, opus est, vt sint bene temperatæ iuxta ambas oppositiones, sed ex altera in temperatura mulierem non concipere potest contingere: pariter & de maribus dicendum est, semen frigidum concoqui non potest, quæ quidem intemperies si mediocris fuerit, vtero satis calido indiget, si verò immodica, tale vtique omnino sterile erit: idem quoq; contingit, si intemperatura humidior extiterit, semen namque haud concoquitur, & modica existente intemperie vtero eget calidiori, atque sicciori, quòd si immodica fuerit, sterile erit: ex immoderata verò caliditate semē simile tosto euadit, ac ob siccitatem extendi nō pōt per capacitatē vteri parte plurima, vt à Gal. libro de semine declaratū est: subdit Gale. causæ sterilitatis sunt immodicæ intēperaturæ, vt & dictū est, intēperaturę āt modicę contrariis cōiūctæ fœcūdæ sunt, similibus verò cōiūctæ nō generāt, semē. n. frigidū in vtero frigidiore fœcūdū esse nō pōt, nec in calidiore calidū, sed frigidius indiget vtero tantò calidiore, quātò ipsū est frigidius opposita tēperatura, & calidius frigidiore eodē modo: Proīde Hip supius docuerat quomodo cognoscēda mulier est ex se sterilis, scribens: si mulier non concipit, scire autem velis, si conceptura sit, pannis circuntectam desupter suffias, & si odor videatur per corpus ire ad nares, & os, scito, quòd ipsa ex seipsa sterilis non est: Galenus autem ad finem alterius commentationis reddens rationem dicti aphorismi inquit, quòd frigiditas ratione spissitudinis non permittit aromatū exhalationem ad os vsque, & nares deferri, pariter & siccitas, humiditas verò vt genituram extinguit, ita & aromatum qualitatem, vehemens autem caliditas, vt aromatum facultatem vincit, ita alterat, atque corrūpit: Quare ipsa sincera naturam suam seruantia circa os & nares non referuntur: atque hic modus cognoscendi sterilitatem in aliis stabilior est, at non adeo in ipsa calida intemperie, verum (ait Galenus) rarò contingit in mulieribus vtpote frigidioribus masculis hęc calida intēperies immoderata, ex aliis autem signis cognoscitur, quoniam tenues sunt, nigræ, & hirtæ, cum ex eius immodica intemperies suffitu ipso aut non cognoscatur, aut perquam difficile: ex dictis igitur palam est calidam temperiem fœcundam non esse, vt Galenus asserit, sed inter ceteras temperatam fœcundiorem esse, ad quam omnia signa sunt referenda, vt sæpe dictum est: ad dubium verò propositum

5. Aph. 59.

Com. 62.

situm in primis dicendum est, quòd Gal. hic non loquitur de illis immoderate intemperatis, atque ita excluditur temperies immoderatè calida, quæ omnino infœcunda est, quemadmodum dictum est: vel dicendum est, quòd dicit eam esse fœcundam respectu frigidæ, non autē respectu temperatæ, quoniam subdit, ꝙ frigidior contraria efficit, & quia ita dicturus erat, ideo hanc calidam esse fœcundam protulit: vel quia subdit, celerrimeque genitales partes obsepit pilis, uoluit intelligere, ꝙ & celerrime fœcunda efficitur, citius enim hæc incipit coire, & generare quam temperata validioris caliditatis ratione. Tertium signum addit ex pilis, scribens.

CELERRIMEQVE *genitales partes obsæpit pilis, similiter autē & circuniacentes attingit partes.*

Huius signi causa satis manifesta est. Deinde vno verbo frigidæ temperaturæ signa ponit, scribens,

FRIGIDIOR *uerò contraria efficit.*

Etenim omnia per causas contrarias verificantur. Ponit deinde signa humidæ temperaturæ, quæ ex semine sumuntur, dicens.

ET *humida quidem multo, & humido semine abundat.*

Humiditas namque prohibet humorum resolutionem, & membra quoque humida multā humidā superfluitatem gignunt. Ponit postea signa siccæ temperaturæ, quæ pariter ex semine sumuntur, dicens.

SICCA *paucum, & modice crassum generat semen.*

Siccitas enim exiccat humiditates, quibus nō abundantibus tenue non fit, & fluxile semen, sed crassum. Tangitur hoc loco dubium ab expositoribus, quæ nam sit testium temperies in comparatione ad cutim. Dicendum est, omissis, quæ ab aliis dicuntur, ꝙ cū sint cute molliores, sunt & humidiores, calidiores quinetiam sunt quo ad innatam & influentem, siquidem Gal. ait carnes intestinorum, ventriculi, uteri & vtriusque vesicæ essecutæ calidiores, ergò & à fortiori & testiculorum caro. Dices forte, quòd Auer. & Rasis plura, quàm Gale. hoc loco posuerunt, nempè quòd in calidis erectio virgæ frequentior est, in frigidis verò è contrario, item in calidis venę sunt amplę, & apparētes, in frigidis verò è contra, item in calidis cutis testium dura, & aspera, & sicca, in frigidis verò è conuerso. Dicendum est, quòd Galen. dat signa communia maribus & fœminis, ob id omisit signum sumptum ex uenis quę in collo matricis in fœminis videri non possunt eadem ratione omisit virgę erectionem: & quoniam signum quoq; satis fallax, stante namque testium caliditate, si non esset sufficiens uentositatis causa,

[Margin notes: 1. de temper. 3. — 20. tertii trac. 1. c. 4. 2. ad Almans. 14.]

uirga haud frequenter erigeretur, ut si testes essent frigidi cum multa flatuum copiam, eo casu frequentius uirga erigeretur. omisit quoque signum ex cute, nam eius durities potius sequitur ex aliis, ut & totius corporis cutis, à qua totius ipsius corporis inditia desumuntur. Ponit postea Gal. signa cal. & sic. temperaturæ testium in subsequenti capite.

Signa calidæ & siccæ temperaturæ testiculorum. Cap. 46.

CALIDIOR *uero, ac siccior et crassissimum semen habet.*

PRIMUM signum ponit ex semine sumptum, quod caliditatem, & siccitatem consequitur. Dices, videtur, quod semen potius subtile esse deberet, non autem crassum, siquidem calidi est subtiliare, ut in corde fit, in quo sanguis subtiliatur. Dicendum est, quòd vt aliàs dictũ est, calor cordis validus partes crassiores, & terrestres subtiliare potest, quod calor testium imbecillior efficere non valet, sed humidiores solum dissoluit, qua de re semen postea crassius redditur. Dubium autẽ est, quomodo semen à calido incrassetur (exit enim crassum) & à frigido humectetur, atque subtilietur, quandoquidem semẽ extra corpus humidius fit, aquosius, atque subtilius. Respondendũ est ex Arist. & Auer. quod ex mixtione aeris & spũs cũ aqua res aliqñ crassior efficitur, licet uideatur, quod subtilior fieri deberet, cũ aer aqua subtilior sit, sed crassior fit, propterea quòd caliditas aeris & spiritus partes aqueas cum terreis permiscet, atque hoc in semine cõtingit: ideo cum exit est crassum, sed post exitum, quia pars illa aerea & spirituosa exhalat, quæ partes aqueas cum terreis admixtas detinebat, tũc partes aqueę a terreis segregantur, & terreę fundum petũt, aqueę verò dũtaxat conspiciuntur, atque hac de causa semen aquosum, & tenue tũc fieri uidetur. subdit secundum signum ex uirtute generatiua, dicens. 2 de gene. ani. c. 2. 4 metheo. cõmagno.

ET *fœcundissimum est.*

Sic stat contextus grecus, antiquus uero in quibusdam codicibus habet [& est maxime generatrix masculorum] in quibusdam autem dicit absolute [maxime generatrix] atque hęc litera, & nota maxima inter se habent affinitatẽ, nam (ut ex Gal. declarabimus) calida semen adurit, & sicca id spissum reddit, & siccum, ut parte plurima ob uteri

intercapedinem extendi non possit: Quomodo igitur nunc verè dicere potest, quòd est maxime generatrix, vel quòd est fecundissima? Quod si dicat, est maxime masculorum generatrix, dubiò procul difficultatem nõ haberet, proptereaquòd (vt ex Galeni sententia diximus) materia, ex qua mas gignitur est calidior, & siccior, quàm illa, ex qua fœmina generatur: quare hæc temperies si generat, maxime mares generat. Dixi autem si generat, quandoquidem valde intensa non generat, vt declaratum est: & ita res clara esset, quemadmodum difficilis est, iuxta nouam, græcamque scripturam Nisi dicamus, vt dicit Haly, quòd hi sunt in pubertate fœcundissimi, quo tempore alij semen indigestum habent, propter quod vel non generant, aut fœminas solum gignunt, at hi semen habent digestum eo tempore ad marium quoque generationem: vel dicatur, quòd hi citissime generant aliarum respectu temperaturarum: & cum subdit, Ac celeriter ab initio ad coitum excitatur animal, ita etiam voluit intelligere, quòd celeriter fœcundi fiunt. Neque placet Curtij expositio quòd cum vt plurimum mulieres sint frigidæ, temperies hæc fœcundior est temperata, quoniam cum mulieribus magis mares generat, quàm temperata. nam Gal. expressè ait temperatam esse fecundiorem. Tertium subiungit signum ex dispositione coitus, scribens.

Ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal.

Hoc vtique signum ambas consequitur qualitates, quoniam ratione caliditatis & siccitatis in his fit semen, quod valde ad coitum stimulat, & excitat animal: subdit quartum signum ex pilis, dicens.

Sed & his genitales partes citissime hispida fiunt, atque omnes quæ circunstãt, supra quidem vsque ad vmbilicum, infra verò vsque ad media fæmora.

Hoc signum ambas consequitur qualitates, quoniam caliditas cum siccitate maxime facit ad pilorum generationem, vt sæpe declaratum est. Quintum postea subdit ex coitu signum, scribens.

Petulca igitur est, & ad libidinem prona huiusmodi temperatura, statim verò satiatur, & si cogatur, offenditur.

Hoc ambas consequitur qualitates, propter caliditatem namque & siccitatem semen gignitur, quod valde stimulat; quare tales ad libidinem proni sunt, & propter easdem qualitates multa seminis copia non generatur: quo fit vt & citò satientur, & offendantur, si conatum effecerint.

Signa

Signa calidæ, & humidæ, temperaturæ testiculorum. Cap. 47.

Si aût caliditas humiditati côiûgitur, hirsuti quidê tales minus.

Eclarans signa calidæ & humidæ testiculorum temperaturæ primum signum ex pilis constituit, hi namque magis sunt hirsuti, quàm temperati, licet minus quàm cal. & sic. ratione humiditatis, quæ actionê caloris obtundit, atq; dictum hoc ad quartum genus attinet, de quo supra. Secundum postea signum subdit ex semine, scribens.

Plus verò semine abundant.

Quàm scilicet cal. & sic atque etiam temperati: atque hoc ambarum ratione qualitatum, caliditatis quidem attrahentis, & semen generantis, humiditatis verò conseruantis: & hoc attinet ad tertium genus, de quo supra. Addit deinceps tertium ex coitu signum, subdens.

Non tamen plus cæteris appetunt.

Sed minus, quàm prędicti humiditatis ratione obtundentis actionem caliditatis: quare non fit semen quod ita stimulet, vt fit, cum siccitas caliditati iuncta est, quæ eius est lima: & hoc ad primum attinet genus, de quo supra: Quartum adhuc ex coitu signum subdit, dicens.

Sed minori detrimento pręter modum venereis indulgent.

Scilicet vt cal. & sic. atque etiam vt temperati, quod fit ob seminis abundâtiam, quod in eis est copiosius ob ambas qualitates, vt superius dictum est. Vltimum signum ex coitu subiungit, si caliditas, & humiditas multum excreuerint.

Quod si satis excreuerint & caliditas & humiditas non sine detrimento à venereis abstinent.

Hoc quidem fit, quoniam semen superfluum retinetur, quod cû facile corrumpi possit, sæuissima deinde efficit accidêtia, vt declarat Gal. dû recitat historiâ Dioginis, & cuiusdam mulieris, quæ à coitu abstinuerat: Quòd aût venus non sit noxia calidis atq; humidis, testatur quoq; Gal. vbi venerê inimicissimâ esse omnibus, qui sicco têperamento sunt, sed potissimum his, qui supra siccitatem frigidi quoq; sunt, nam inquit, innoxia venus his tantum est, qui calidi humidiq; sunt, tum verò qui genitura naturaliter abûdât, vt valde calidi & humidi sût: Tacuit autem signum ex secundo genere, scilicet ex virtute generatiua, quoniâ licet

6. de lo. aff. 5.

6. de tuêd. ual.

licet ratione caliditatis plus marium generatiua, quàm temperata videatur, tamē quoniam humiditas caloris actionem obtūdit, ob id plus masculorum generatiua non est, quàm ipsa temperata complexio.

Signa frigidæ & humidæ temperaturæ testiculorum. Cap. 48.

SI verò frigidiorem & humidiorem temperaturam testiculi habuerint, partes circumpositæ glabræ sunt.

OSTENDENS signa frigidę & humidę temperaturę primum hoc signum ponit ex pilis desumptum: ex quo quidem loquendi modo innuit, quòd partes genitales haud glabræ sunt, sed solum circunstantes: secundum signum ex coitu subdit, dicens.

ET tarde rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actū huiusmodi sunt.

Hoc fit ratione potissimum frigiditatis, atque etiam humiditatis, si quidem in his tarde semen gignitur aptum ad excitandum, quod & ob easdem qualitates non multum stimulat. Subdit & tertium signum ex semine, dicens.

AQVOSVM verò, & tenue ipsis est semen.

Hoc signum ambas qualitates cōsequitur, vti manifestum est. Quartum verò signum ex virtute generatiua subiūgit hūc in modū scribēs:

ET infœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omnino non generans.

Quod & ambas qualitates insequitur, vt palàm est; tale autem semē aptum est pro fœminæ generatione, siquidem fœmina ex frigido & humido generatur. Aduertendum autem est, ꝙ cum hic Gal. declaret semen esse infœcūdum, vel quia generatiuum fœminarum, vel quia nul
2. de sem. lo modo generat, colligitur semen fœcundissimum esse, cū maxime ma
4. & 5. & res generat: quare calidum & siccū fœcundissimū erit, qnandoquidem
14. de us.
par. 6. & 7. quod generat, mas est. Verū aduersus quæ à Galeno hoc loco dicunt di cet forte quis, verum non esse, quòd frigida & humida temperies testiū tarde coitu vti incipiat, calida vero & sicca celeriter, propterea quòd cum fœmina ex materia frigidiore generetur, mas vero ex calidiore, atq; sicciore, vt ex Galeno dictum est, ergo fœmina tardius vti

venereis deberet, cuius oppositum contingit, vt enim fœmina citius pubescit, ita & citius coitu ipso vtitur. Pro responsione notanda est causa, cur fœmina in vtero tardius, extra vero citius, quàm mas formetur: in vtero namque mas 32. diebus, fœmina verò 42. perficitur, at extra vterum fœmina 12. anno, mas vero 14. vel 15. pubescit: horum autem causam assignabat Aristo. vbi ait, quòd intus fęminæ tarde præ sua frigiditate discernuntur, hęc etenim discretio concoctio est, calor autem concoquit, & quod calidius id concoctu facilius est, sed foris propter suam debilitatem citò ad ætatis florem, senectutemque proueniunt, etenim omnia minora vt in artis operibus, sic in naturæ citius ad finem perueniunt: hæc est Aristotelis causa. Gal. autem ait, quòd vt liquidum lutum impressionem, ac fictionem ullā non admittit, mediocriter autem induratum admittit, ita & ex semine, & sanguine menstruo frigidioribus, & humidioribus, & ex consequenti liquidioribus animal efformari non potest, sed opus est, vt prius moderatam duritiem & consistentiam acquirant, vt membra formari possint, quod autē liquidius est, tardius conuenientē consistentiam acquirere potest, & ex consequenti tardius efformari: quare fœmina tardius efformabitur in vtero, quoniam ex sanguine & semine fluxibiliori, & difficilius coagulabili, & digestibili efficitur, vt totum corpus organizari possit, atque formari: secus autem est extra vterum, nam cū corpus iam formatū materiam habeat humidam extensibilem, tale vtiq; citius extenditur, item ex ordine naturę mas semen bene coctum habere debet, fœmina autem non sic: semen namque non adeo coctū habere debet, ideo citius fœmina pubescit, quoniam imperfecta concoctio citius acquiritur, qua fœminę indigent, quàm perfecta, qua masculi ipsi egent. His itaque adnotatis ex dictis dubio proposito satisfaciendum est, quòd aliud est comparare marem ad marem, in quibus opus est semen bene concoctum esse, atque aliud est comparare marem ad fœminam, in quorum altero semen concoctum esse debet, in altera verò incōcoctum, clarum autem est, quòd in calida & sicca tēperatura citius semē coctionem perfectam acquirit quàm in frigida & humida.

4. de gene. an. 6.

2. de sem. 4 & 5.

Signa

Signa frigidæ & ſiccæ temperaturæ teſticulorum Cap. 9.

FRIGIDIOR verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt ante dictæ, craſsius verò in ipſa ſemen exiſtit, atque omnino paucum.

DECLARANS poſtremo ſigna frigidæ & ſiccæ temperaturæ breuibus ſe expedit, vt ex contextu ipſo palam eſt. Partes igitur circumpoſitæ in hac vt in prædicta glabræ erunt, & tarde coire incipiūt, neque ad coitum proni ſunt, atque eorum ſemen vel fœminas generat, vel omnino non generat, atque hæc alia non indigent declaratione. Verum cadit hic dubium, an ſemen à toto corpore decidatur Hoc ſanè dubium examinat Ariſtote. ubi opinionem quorundam declarat uolentium, quòd ſemen à toto corpore decidatur ob ſimilitudinem filiorum ad parentes, quam quidem opinionem diffuſe reprobat Ariſt. Quæ planè opinio videtur fuiſſe Hipp. vbi mentionem facit de quibuſdam gentibus comprimentibus caput nouiter natorum, ex quo illa capita formam oblongam acquirebant, lex autem (inquit ipſe) ea primum fecit, vti hanc naturā redderet, procedente verò tempore natura factum eſt, vt lex amplius non cogat, ſemen enim vndecunque progreditur, de ſanis quidem corporis partibus ſanum, de morboſis verò morboſum, ſiquidem ex caluis calui naſcuntur, ex flauis flaui, ex diſtortis forma ſemper non recti, ſicque in cæteris figuris eadem ratio pollet, quid ergo prohibet quin ex longis capitibus longa capita innaſcantur? Quam etiam opinionem videtur voluiſſe Aui. vbi primò loquens de Hippocr. dicit: & Hippo. quidem dixit in ſuis intentionibus, quòd plurimum materiei ſpermatis eſt ex cerebro, & quòd deſcendit ex duabus venis, quæ ſunt poſt ambas aures, & propter hoc abſcindit phlobotomia ambarum generationem, & facit incurrere ſterilitatem: & quibuſdam interpoſitis ſubdit: & Gal. quidē non ſciuit, an faciat incurerre inciſo harū duarum uenarū ſterilitatem, an non, & ſtatim ſubiungens eius opinionem dicit: Mihi verò videtur, quòd non oportet vt ſit ſperma ex cerebro ſolo, quamuis eius fermentum ex cerebro ſit, & eſt verum, quòd dixit Hippocra. de eſſe duarum venarum, immo oportet ſit

1. de gen. aei. 17. & 18.

lib. de lo. aer. & aquiſ.

ei ex omni membro principali fons, & ut sit ex membris aliis resudatio etiam ad istas radices, & propter illud est assimilatio, & propter hoc generatur ex membro diminuto: membrum diminutum & in principio capitis dixerat, sperma est superfluitas digestionis quartę, quæ fit, cum dispartitur cibus in membris & esudando à venis tertia digestione iam expleta, & est de summa humiditatis proxime coagulationi, ex qua nutriuntur membra radicalia, venæ scilicet ac arteriæ. Galenus autem voluit semen ex sanguine generari, quem vasa seminaria à vena magna, & arteria exhauriunt; cuius rationem assignat dicens: & euidenter est videre in primis quidem circumuolutionibus sanguinolentum adhuc & humidum esse, quod continetur, in eis verò, quę deinceps sequũtur, albius sẽper, & magis atq; magis albescere quousq; exacte totũ factum fuerit album in omniũ vltimis inuolucris, quæ vtiq; terminant in testiculos. Dices, ergo coitus mitius debilitaret, q̃ sãguinis missio. Respondeo, quòd in coitu debilitatio contingit ex spirituum resolutione. De his autem satis nunc dicta sint, Deo dante alibi fortè vberius agemus, quemadmodum & de ea dubitatione per quam ardua, quæ inter Gal. & Arist. agitari solet, an scilicet semen maris tantum non illud fœminæ actiue cõcurrat ad generationẽ, vt voluit Arist. an vero etiam semen fęminæ, vt statuit Galenus: item an semen maris & fęminæ materia sint fętus, vt sentit Gal. an vero nõ, vt probat Arist. De quibus omnibus, & Arist. ipse diffusius scripsit & Gal. copiose dum Arist. sententiam reprobat, & postremo Auer. dum Arist. sententiam deffendere conatur.

9. de vs. par. 4. 14. eiusdẽ 10. & 16. & 10. eiusdem, ac primo de sem.

primo de gen. an. penult. & vltimo, & 2. eiusdẽ 2. & 3. libel. de sem. primo & secundo in paraph. de gen. an, & 2. colli. 10.

De habitu totius corporis. Cap. 50.

TOTIVS *autem corporis habitus diximus, & superius quomodo & hepatis, & cordis naturam sequantur.*

QVONIAM totius inditia duplicia sunt, quędam sumpta ex membris principalibus, & quędam ex toto seu ex eius habitudine, ideo ostensurus totius inditia inprimis declarat ex quibus membris principalibus talia inditia sumantur eo modo scribens, quemadmodum supra à nobis ex contextu ipso dictum est, & quia aliquando talia membra oppositas habent qualitates, ideo subdit Gal.

Ei autem magis assimilatur, quod vnam aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit.

Nempè ex caliditate, frigiditate, humiditate, vel siccitate: vnde dicebat Gal. ꝙ si cor est calidum, totum est calidum, nisi hepar vehementius obstiterit, & declarauit quæ qualitas magis, & quæ minus contraoperari potest: quoniam autem in tali contraoperantia non ita certi sumus ex proprijs membrorum signis, quod illorum vincat, ideo voluit Gal. totius signa declarare, vt cum temperatura hepatis erit opposita cordis temperaturæ, certò sciamus, quidnam illorum vincat, vt pote si signa frigiditatis hepatis adsint, atque ea caliditatis cordis, si totius caliditatis signa conspicientur, pro comperto nobis erit, ꝙ ipsum cor vincit. Et quoniam de primis qualitatibus meminit, ob id in contextu subdit.

QVAS & effectiuas appellant.

primo metheo.

Licet enim Arist. dicat duas esse actiuas, ac totidē passiuas, vel quia caliditas & frigiditas diffiniuntur per agere, humiditas vero ac siccitas per ipsum pati: vel quoniam mixta potissimum per caliditatem & frigiditatem agunt, per humiditatem vero atque siccitate partium, tamen Gal. omnes actiuas nuncupat, quoniam omnes ad complexionem agere dicuntur, totumque ad earum dispositionem paratur. Vt autem quæ ab eo exponenda sunt, recte intelligi queant, ex consequēti declarat Gal. in quibus totius corporis habitus dicat his verbis.

TOTIVS, verò corporis habitus in illis maxime dicitur partibus, quæ primæ oculis subijciuntur.

Et postea subdit Gal. quæ sint hę partes, scribens.

SVNT hæ musculi, qui omnia ambiunt ossa.

Quorū musculorū declarat Gal. compositionē scribens hoc modo.

CARNES quædam compositæ ex prima, & simplici carne, & præterea fibris, quibus innascuntur, propria enim musculorum substantia his duobus constat, quæ verò ad ipsos uasa pertingunt veluti riui quidam sunt, qui non substantiam complent, sed eis subministrant, vt in uita permaneant.

1. de mot. mu 1. primi doct. 5. sum. 2. c. 1.

Aduertendum hoc loco est, ꝙ (vt declarant Gal. & Aui.) ex neruis oriētibus à cerebro, & ligamētis orientibus ab ossibus in plures partes diuisis constituitur veluti rethe, cuius vacuitates carne replentur, & deinde ex illis fibris nerueis & ligamentalibus, cum musculum exeunt tendo seu corda constitur, quæ membro coniungitur, quod moueri debet: & cum per virtutem a cerebro demandatam musculus contrahitur,

tur, cordam quoque contrahit; & ita membrum mouetur: in musculo quoque venę sunt sanguinem deferentes, quo muniri debet, necnon arterię sanguinem spirituosum deferentes, ex quarum motu calor mẽbri naturalis conseruatur, & propter venas, & arterias naturale instrumentum conficitur, ob neruos autem animale organum: & ob id musculus ipse instrumentum naturale, ac animale esse videtur. Sed dices, cum musculus sensus & motus particeps sit, cur ipsum solum motus instrumentum, non autem sensus esse dicimus? Respondens, Gal. ait, ꝙ cum nullus motus volũtarius sine musculo in animalibus fieri possit, sensus autem omnibus quoque partibus absque musculis insit, ob id musculus proprium motus voluntarij est instrumentum: substantia igitur musculi qua musculus, & ex consequenti qua motus voluntarij instrumentum, ex his constat, ex quibus quoque habet, ꝙ motus voluntarij sit instrumentum. Erunt itaque fibræ rethe cõstituentes, & caro propria de musculi substantia, siquidem hęc illum constituunt, vt dicti motus instrumentum, venę autem, atque arterię huius substantiam, vt motus instrumentum haud quaquã conficiunt, sed riui sunt (ait Gal.) ei subministrantes, vt in vita permaneat, & quatenus sit instrumentum naturale, ei deseruientes: atque hoc est, quod hoc loco asserit Gal. Dixit autem ex prima, & simplici carne ipsum constare, quoniam carnem totum ipsum musculum ex prima carne, & fibris compositum appellare solemus, sed non est illa prima & simplex, vt palã est, sed quæ prædictas replet vacuitates. Subdit postea Gal. duo requisita, vt totius tẽperaturarum signa verificentur, de quibus meminit, & primũ ponit dicẽs.

DICENTVR igitur & horum temperaturæ inditi in bene temperata habitatione: nam quæ mala temperatę sunt cutim permutant ex seipsis formantes, & quędam ex inditijs corrũpunt.

Vnde signa sumpta ex colore cutis, ex pilis, & istiusmodi temperaturam non indicant, quoniã ex nõ eo consequũtur, sed ex illius habitationis natura, vt ait Gal. de Gallis, Germanis & ꝗ sit oĩ Thracio, & Scithico genere, item de Æthiopibus, & Arabibus, & omnibus his, qui ad meridiem incolunt, in quibus partes internę, atque externę temperamento dissimili constant. De hoc etiam meminit Gal. superius, dũm ex eius quoque intentione declarauimus, quid per regionem bene temperatã intelligendum sit. Secundum requisitum deinde ponit Gal. subdens. 2. de temper. cap. 6. cap. 13. 3. apho. 14

ITA & in bene temperata regione si quis sẽ tempore æstatis nudum soli exposuerit permutabit inditia, quæ ex colore & duritie, et mollitie sumuntur: Si uero quemadmodum bonam tem-

periem

periem obtinet locus, ita & ipse bene temperato uictu usus fuerit vt qui neque se nudum singulis diebus in sole plurimum torrefaciat, neque sicuti plerique more puellarum continue in umbra degat, hic certa, atque exquisita temperaturæ inditia præseferet. Tanquam igitur de hoc futuro sermone nunc ad ipsum accedemus.

2. de tẽp. 6. His enim ea contingent, quæ habitantibus regiones tum calidas, tũ frigidas euenire scripsit Galenus. Aduertendum autem est, ꝙ id quod Gal. hoc loco asserit pro exemplo de æstate soli ardenti se nudos exponentibus, & de degentibus in vmbra more puellarum intelligendum est, nõ de omnibus sex rebus non naturalibus, vtpote somno, crapula, & istiusmodi, proptereaquod multa sunt, quę licet cutim varient, attamen simul etiam membra intrinseca euariant, vt si ex somno & crapula totius habitudo fiat carnosa, & pinguis, hepar quoq; & membra omnia interna, & carnosa, & pinguia efficientur: sed intelligendum est de his, quę solam cutim euariare possunt, vt de arte, fabrilis namq; ars, vt regio calida cutim adurit, & exiccat ita, ꝙ quis falli poterit, si ex signis cutis intrinsecarum temperaturam iudicabit. Verum cadit dubium, num musculus sit calidæ, an frigidæ tẽperaturæ: Et communiter respõdetur, quod est calidæ, siquidem maior est carnis copia, quàm cæterarum partium, caro aũt calida dicitur, quoniam ex sanguine calido ge-

2. de gen. an. cap. 4. neratur. Verum oppositũ habet Arist. vbi ait, Per venas igitur, & meatulos quosque alimentum resudans, quemadmodum aqua per crudiu sculam furem, in carnem, aut carnis proportionale conuertitur frigore consistens, ex quo fit, vt caro ab igne resoluatur. Respondent quidã id Aristotelis dictum de pinguedine intelligendum esse, quidam autem de aggregato ex carne, atque pinguedine: alij verò, ꝙ caro coagulatur à frigido, hoc est minori calido, quàm ossa, quæ à calido maiori coagulantur. Sed Arist. dictum de carne intelligitur, quę est alimentũ per venas resudans: atque hęc fuit Arist. sententia, quod fiat a frigido, quoniam rationem subdens ait: ex quo fit, vt caro ab igne resoluatur,

2 de gen. aai. c 2. ergò de vera intelligit frigiditate. Respondẽdum est igitur, si volumus Arist. defendere, vt ait Auer. ꝙ caro constat, & incrassatur calore, postea a frigido congelatur, & quoniam in ea humiditas excellit, ideo dura non est, aitque, ꝙ ex minori concoctione generatur, quàm venæ, membranę, & nerui, ac breuiori temporis spatio: nam superius declarauerat Auer. modum generationis membrorum similarium, dicens, Ad

generationem

generationem verò membrorum similarium caloris tantum, atque frigoris extensio sufficit, namque aliqua eorum consistunt calido, & congelantur à frigido, aliqua verò alia calido congelantur, huiusmodi autem in 4. metheoro. declarauimus: venæ autem & ossa, & nerui, & vngues, membranæque, & reliqua huiusmodi generis fortia redduntur, iacà calido incrassantur, calor namque ea incrassat, frigidum autem congelat, siquidem cum calor stabiliens spargitur, residuum humiditatis, quæ ibidem reperitur, ab eis aufert, & tunc postmodum congelantur, indurantúrque corpora: & quanto terreitas maior est, & caliditas concoquens maior quoque est, caliditas proculdubio rem ipsam difficile dissoluit, posteaquam frigiditas eam congelàuit, vt testâ: sed si minus de terreitate, & minus de concoctione ibidem fuerint, tunc res huiusmodi à calore molliuntur, postquam eas frigiditas congelauit: atque hęc est causa, quòd caro resoluitur ab igne: Aduertendum autem est, quòd caro secundum partem coagulatur, & quia multum humiditatis retinet, licet portio aliqua eius sit resoluta, ideo ab igne secundum partem resoluitur: Quod & in luto composito ex aqua & terra animaduertimus, adueniente namque frigiditate secundum partem, scilicet humidam, coagulatur, quæ deinde congelata à sole liquescit: atque hoc pacto caro à frigido, & calido generatur, quemadmodum, & ossa, & reliquæ partes: Verum est differentia, quòd in generatione carnis tota humiditas non resoluitur, vt dictum est; sed in generatione ossis calor potentius agit maiorem humiditatis portionem resoluendo, deinde frigiditas adueniens residuum congelat, & vnà caliditatem exhalare facit, atque residuum humiditatis: & huiusmodi generatio fit ad similitudinem generationis ipsius securis, quæ primum ab igne fit, mox completur, siue eius durities a frigido efficitur, dum ferrum ignitum in aqua restinguitur. Dices, si caro congelatur a frigido, quomodo calidæ erit, ac humidæ temperaturæ? Respondeo, omissis, quæ ab alijs dicuntur, quòd caro a prædominio calida est, & humida, quoniam dictum est carnem ipsam digeri, & a calore incrassari, qui licet aliquid humiditatis resoluat, ipsius tamen adhuc multum remanet, vt caro humida dicatur, & quoniam non omnes carnis partes congelantur a frigido, vti dictum est, ob id licet

R ex

ex resolutione à calido, & congelatione a frigida facta caro minus calida & humida derelinquatur, quàm sanguis ipse, adhuc tamen calida, & humida dicitur: palàm igitur est ex dictis, quòd iuxta Aristo. sententiam digestio a calido efficitur, licet ad finem quod digeritur à frigido coaguletur: Diceret tamen Galenus, quòd carnis generatio à calore fit membri præparantis, apponentis, vnientis, & alimentum sibi assimilantis.

Signa moderatæ temperaturæ. Cap 51.

MODERATAE temperaturæ inditia secundum totum animalis habitum color quidem ex rubro & albo commixtus.

cap. 8. ECLARANS Galenus primo signa moderatæ temperaturæ ex toto corporis habitu desumpta, nam superius summatim, & compendiose genera declarauit, ex quibus omnia signa comprehenduntur, vt ibidem à nobis explicatum est, nunc autem ea tantũ, quę ex toto coiporis habitu, subdit, atque in primis signum ponit ex totius corporis colore, eo modo scribens: [Moderatæ tempera-
1. apho. 2 turæ inditia secundum totum animalis habitum color quidem ex ru-
& 4. de tu bro, & albo commixtus] nam ex Galeni sententia color similis efflore-
end. uale. scit humoribus, si non regurgitauerint: Igitur quoniam in temperato mediocris sanguinis quantitas aderit, color in eo ex rubro, & albo commixtus erit, ita quod neque rubeus color tantummodo conspicietur, vt in sanguineis, in quibus sanguis prędominans cutis albedinem quæ ex se talis est, obtundit: neque albus, vt in pituitosis, in quibus adeo phlegma super abundat, ꝙ sanguis cutim rubeam reddere non potest, neque citrinus, vt in colericis aliquando apparet, neque brunus, vt in adustis videri licet. Secundum signum subdit ex capillis scribens.

CAPILLI flaui, & vt plurimum mediocriter crispi.

Sunt quidem flaui, quoniam flauities inter colorẽ albũ, & nigrum media est, crispi autem mediocriter, hoc est medii inter planos, & crispos: Dixit autem [vt plurimum] propterea quòd actuumque hoc modo fiunt ob tortuosam radicem. Tertium signum ex quantitate & qua-

qualitate carnis ponit, subdens.

CARNOSITATIS *autem mediocritas in qualitate, & quantitate.*

In qualitate quidem, scilicet inter durum, & molle: in quantitate vero, scilicet inter crassum ac tenue: cuius quidem rei vnam communem causam assignare studens, subdit.

MEDIVM *est enim exquisite huiusmodi corpus inter omnes excessus, vt qui ad ipsum dicantur, & cognoscantur, nam & crassum corpus ad hoc comparatum dicitur crassum, & tenue ad hoc, eodem modo & carnosum, & macilentum, & pingue, & durum, & molle, & hispidum, & glabrum: nullum igitur horum corpus est mediocritatem habens. Sed qualis Polycleti regula ad summum totius peruenit mediocritatis, adeo vt neque tangentibus molle videatur, neque durum, neque calidum, neque frigidum: inspicientibus verò neque hirsutum, neque glabrum, neque crassum, neque tenue, neque aliquem alium habēs excessum, vel defectum.*

Erat sanè regula Polycleti statua ab eo in Helenæ memoriam constructa, quæ nullam deformitatem admittebat: atque hęc omnium statuarum regula fuit, ita quòd illa pulchrior dicebatur, quæ ei propinquior erat, sicuti ea deformior, quæ ab ea magis remota: pariter tale corpus moderatum omnium regula est, quoniam, & quo ad ea, quæ ad tactum, & quo ad ea, quę ad visum attinent, atque, vt breuibus agā, in omnibus mediocritaté seruat. Per durum autem, & molle, siccum, & humidum intelligit. Sed dicet forte quis, Gal. hoc loco signa moderatę temperaturę ex quatuor generibus descripta, nempè ex colore corporis, ex pilis, ex carnis quantitate, & qualitate, vtpote duritie, ac mollitie, ac ex ipsius frigiditate, & caliditate constituisse, at Aui. plura adhuc quàm statuat Gal. ponere videtur, dixerat autem superius, quòd decem sunt ex quibus complexionum dispositiones dignoscũtur, & præter dicta subdit, quod signa ex forma membrorum, vel creatione, vt ex amplitudine, vel paruitate, & strictura pectoris assumenda sunt, item ex extrinsecus alterantibus, necnon & ex cogitationibus, atque à rebus vel optime desideratis, siue, vt alia, inquit, trāslatio, à dispositione somni & vigiliarum, pariter ex naturalibus operationibus, superfluitati- 2. primi doct. 3. Cap. 4. Cap. 3.

bus,& animę operationibus, vt promptitudine ad iram, intellectu,& huiusmodi; quare aut Aui. superfluus, aut Galenus mancus est. Dicendum est, quòd Galenus hoc loco intendit signa duntaxat exponere quo ad cutim, & musculos totum circuentes, quæ tot sunt, quot ab eo descripta visuntur, Auicen. verò omnia genera signorum collocauit, ex quibus non solum cutis, & musculorum ipsorum complexionem dignoscimus, sed & aliorum planè internorum membrorum. Vnde Galenus superius sūmatim hæc omnia genera designauit, quæ tamen (vt ibidem declarauimus) alibi fusius ab eo scripta sunt. Dices, Galenus saltim sextum genus omisit ab Auicen. positum vtpote ex extrinsecus alterantibus, quod & cutis & musculorum temperiem indicat. Dico ego, quòd sat fuit Galenus inferius id veluti omnibus signum commune recensere, dum ait, quòd similia à similibus facile alterantur. Cęterum circa ea quę a Galeno dicta sunt, dubitaret adhuc quispiam, quoniam cum superius declarauerimus corpus temperatum & cum magnitudine, & cum paruitate, ac cum mediocritate corporis consistere posse, videtur etiam, quòd & musculi ipsi & magni simul, & parui, & mediocres esse valeant, sed cum musculi sunt magni, caro quoque multa est: sicuti cum parui sunt, pauca: ergo corpus temperatum carnosum, ac macilentum esse potest, & ex consequenti non necessario mediocritatem carnis quo ad quantitatem vt ait Gal. hoc loco, obtinebit. Pro huiusce dubij dissolutione dico quòd corpus non absolute carnosum dicitur considerata carnis quantitate, sed carnem ipsam ad ossa comparamus, atque alias corporis partes: quare si in corpore temperato musculi magni erunt, & ossa & cęteræ partes magnæ, & pariter paruæ musculis paruis existentibus: dico igitur, quod semper corpus temperatum cum carnis mediocritatē aderit, si ad cęteras corporis partes comparatio efficiatur.

lib. de opt. corp. habi. 2. de tē p. 1. & 1. de tu. end. ualet. Cap. 59. Cap. 8.

De corpore calidiore.
Cap. 52.

QVAECVNQVE *autem in caliditate à medio recedunt, non tamen in humiditate, vel siccitate, hæc quantum ad carnosum genus attinent (de hoc enim præsens est sermo) videntur quidem*

quidem tangentibus calidiora tantum, quantum & eorum temperatura calidior.

DECLARATVRVS Galenus signa immoderatarum temperierum, ab his calidę tantum exorsus est, & ex quatuor generibus signa deprompsit: in primis autē ponit in cōtextu signa ex ipso tactu, ex quo non solū calidū & frigidū cognoscūtur, sed & durum ac molle; De his autem duobus postremis nil meminit Galen. quoniam cum hęc temperies in humiditate, & siccitate mediocritatem seruet, mediocritatem quoque inter durum ac molle seruabit: & per genus carnosum musculos intelligit. Subdit secundum signum ex pilis scribens. 3. de te. p. 4

TANTO *verò magis hirsuta sunt, quanto & calidiora.*

Cum enim caliditas ad pilorum efficiat generationem, vbi maior erit caliditas, maior quoque pilorum copia. Tertium signum subdit ex pinguedine dicens.

ET *minus pinguedinis habent.*

Nā cū piguedo à frigido gignatur, vbi frigiditas minor, minor quoq; pinguedo aderit. Sed fortè cuipiam tale corpus esse pingue videbatur, nam in huiusmodi corpore multa pinguedinis materia non deficit, quæ sanè subtilis est, atque aerea & sanguinis vnctuosa pars, scripsit etenim Gale. huiusmodi materiam esse, quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue existit, sed cum huiusmodi materia à sanguine eleuetur ex caloris actione, ergo in huiusmodi temperie ca'ida talis materia haudquaquàm deerit, & ex cōsequenti talia corpora pinguia videbatur. Respōdēt nōnulli, ꝙ licet materia adsit, agēs tamē scilicet frigiditas deficit, à qua congelatur, & congelari potest. Verum ex Gal. colligitur, ꝙ & materia deficiat, quandoquidem Gal. vbi recitat illa verba superius enarrata subdit ꝙ quicquid leue est pingue & tenue in sanguine, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit, in frigidioribus seruatur; cumque id venę extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quod genus membranæ sunt, in his concrescit; in partibus verò natura calidioribus, cuiusmodi carnosę sunt, a calore ipso absumitur, ac digeritur. Dubium quoque est, num hæc temperatura plus habeat carnis, quàm moderata, nec ne; de hoc enim signo Galenus non meminit: sunt autem ad vtramque partem rationes, in primis quidem videtur, quòd plus carnis habere debeat, nam ibi sanguis est, & caliditas attrahens, ergo 2. de tē. p. 4

& tale corpus plus carnis habere debet: in oppositum autem est, ꝙ sicut caliditas sanguinis vnctuosam partem absumit, ita & sanguinis portionem absumere potest: qua de re minus erit de sanguine, ex quò caro generari possit. Responsio ad hæc ex Galen. colligitur, vbi postquàm declarauit modum, quo distinguenda sunt corpora, quæ nam gracilia sunt, vel pinguia ab his, quæ ex consuetudine talia sunt, & victus ratione: & postquàm dixit id, quod de materia adipis explicatum est, nec non quòd corpulentia, seu carnis abundantia ex sanguinis copia enascitur, adeps verò ex frigiditate, quòd quæ mediocritas in his est temperatæ naturę nota, subdit, quòd corpulenti quidem omnino plus adipis habent, quàm temperati, neque tamen pro carnis. Semper portione adeps simul augetur, sed alios habere plus carnis, alios plus adipis videas, aliis ambo pari modo sunt adaucta, & quibus pari modo sunt aucta, his tantum supra temperatam naturam humoris est, quantum & frigoris, quibus autem plus est adipis in his frigidi plus est, quàm humidi æque, vt quibus caro est plenior, his humoris plus iusto est, non tamen etiam frigoris, cùm enim calori intra debitos fines manenti boni sanguinis accedit copia, necesse est corpulentia sequatur: Et quibusdam interpositis subdit: Sicuti enim naturali calore optimam seruante temperiem humidum, quod intra sanitatis terminos est auctum, non adipem modo in homine, sed & corpulentiam gignit, & adipem quidem parcius adiicit: carnem vero multo liberalius auget: ita rursus si humidum & siccum mediocritatem ad vnguem inter se seruant, calor autem sit in homine minor, necesse est huius corpus adipe, quàm carnis copia magis abundet: at verò si calor augeatur, seruetque mediocritatem altera contrarietas, minus erit ei animali adipis quàm carnis, sicut è diuerso si quando pollet siccum altera contrarietate modum seruante, & gracilius, & durius corpus euadet: patet itaque ex Gale. dictis, quòd generatio carnis maior est, atque minor, prout humiditas maior, & minor; ideo in calida tantum carnis mediocritas aderit, vel saltim insensibilis est differentia; nam vt dictum est, si caliditas aliquam sanguinis portionē attrahit, ipsam etiam consumit. Dices, declaratum est in superioribus ex Arist. ꝙ caro generatur à frigido sanguinem congelante, ergò in calida temperie minus erit de carne, quàm in temperata ex agentis defectu, sicut minus de ipsa pinguedine. Respondeo, quòd quemadmodum expositum est, sanguis à calido concoquitur, & ita incrassatur, qui deinde quòd venas resudans, & meatulos quosque (vt dicit Aristo.) consistens frigore membrorum in carnem conuertitur, ad quam quidem consisten-

tiam

2. de temp. 4

2. de gen. ani. 4.

tiam efficiendam haud valida requiritur frigiditas, ficut in pinguedinis generatione: quare in calida temperie frigiditas fatis erit ad fanguinem in carnem condenfandum, at non in adipem: accedit ad hoc quòd à calore materia in pinguedinem conuertenda abfumitur. Quae cum fubdit fignum ex vifu fcilicet, ex colore, atque in primis ipfius cutis, hunc in modum fcribens.

COLOREM *autem rubrum.*

Non enim ita commixtus eft ex rubro, & albo, vt in moderata, quoniam caliditas maiorem fanguinis copiam attrahit, item ad phlegmatis diminutionem facit, & magis fanguinem adurit: quare in his talibus rubeus calor erit. Dices, cum in calida temperie humor biliofus abundet, qui citrinus eft, & flauus, ergò & color citrinus effe deberet, non rubeus, vt hoc loco afferit Galenus. Omiffis, quę ab aliis dicuntur, dicerem ego, quòd colera duplex eft, altera quidem, quæ fimul cum fanguine per venas tranfmittitur, atque hęc non eft citrina, fed rubra; eft enim pars dulciffima, & fubtilior fanguinis: altera autem, quæ ex fuperflua decoctione affata amara fit, & hæc non tranfit per venas, fed a burfa fellea trahitur, & colore citrina vifitur: & licet prior rubea non fit, vt fanguis, plus tamen facit diminutio phlegmatis, & aliqua fanguinis aduftio, quę a caliditate efficitur, quam illa colera rubea ad colorem cutis generandum. Poft fignum autem ex cutis colore defumptum aliud ponit ex capillorum colore, dicens.

ET *capillos nigros habent.*

Caius caufa eft caliditas vrens, quemadmodum manifeftum eft.

Signa frigidæ temperaturæ. Cap. 53.

FRIGIDIORIS *autem temperaturæ indicia funt pilorum carentia.*

DOCENS figna frigidioris temperiei ex quatuor generibus accipit, primum autem eft ex pilis, vt enim caliditas pilorum eft caufa, ita frigiditas eorum prohibet ortum. Poftea

subdens Gal. secundum ex pinguedine signum ait.

Pinguedo.

Quæ quidem maior est in frigida temperie, quàm in temperata: siquidem declaratum est ꝙ pinguedo à frigido coagulante generatur. Demum tertium signum ex tactu subdit, dicens.

E T *frigiditas, quæ tangentibus obuiat.*

2. de tēp. 2. & 3. Si quidem ex Galeno nullus verior ac certior iudex est, quàm tactus ipse quoad tangibiles qualitates: Tacuit autem signum ex duro, & molli, quoniam vt superius diximus, cum hæc temperies media sit inter humidum, ac siccum, in dure quoque ex molli mediocritatem seruat, vt moderata complexio. Quartum signum ex calore subiungit, atque in primis, si non multum frigiditas excesserit dicens.

C O L O R *vnà cum capillis ruffus.*

Color suple totius: est enim ruffus color ad albedinem tendens, cuius quidem signi causa clara est ex superius declaratis. Subdit signū ex colore, quando frigiditas multum excedit, scribens.

E T *vbi frigiditas excesserit, liuidus quodammodo existit, quem nonnulli medici colorem plumbeum dicunt.*

Huius signi causa est, quoniam sanguis propè cutim contentus infrigidatur, & spiritus in eo incrassati luciditatem amittunt; quare sanguis subniger fit, & verè cum albo mixtus: Quòd enim hic color à fri-
-aph. 17. gidi tate efficiatur, habetur ab Hippocrat. & Galeno, vbi inquiunt, ꝙ frigidum conuulsiones, distentiones, liuores, rigores febriles, & hu-
Apho. 20. iusmodi generat, & paulò inferius: Vlceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, liuorem ob-
:. prog. 8. ducit: item & alibi Hippocrat. Si corpus adeo est graue, vt vngues quoque ac digiti liuidi sint; expectanda mors continuò est; & Galenus in comment. subdit, quòd ea liuiditas virtutis extentionem significat, nec nón caloris à corde emanantis: patet igitur ex dictis, ꝙ ad frigiditatem liuiditas consequitur. Sed dicet quis, quòd non videtur in frigida temperie pinguedinem generari posse, siquidem materia pinguedinis aerea est, subtilis, ac vnctuosa, quæ à calido efficitur, ergò in frigida deficit agens generans, licet adsit agens condensans. Huic dicendum est, quòd complexio adeo frigida esse non potest,

test, φ hæpatis caliditas satis non sit ad illam materiam aeream gignendam aptam, vt in pinguedinem vertatur: quæ sanè materia in calida temperie ab ipsa caliditate absumitur, sicut in frigida conseruatur, atq; ab ipsa frigiditate congelatur.

Signa siccæ temperaturæ. Cap. 54.

Siccior autem temperatura tanto gracilior est, & durior bona temperatura quanto maior est siccitas.

DOCET autem hoc loco Galenus signa siccioris temperiei, quæ in calore, ac frigore modum conseruat; primum quidem ex quantitate carnis, secūdū verò ex eiusdem qualitate; siquidem siccitas carnis atque pinguedinis quantitatem prohibet, nec non ad eam durities ipsa consequitur. Subdit deinde Gal. de alijs, scribens.

In reliquis autem eodem modo se habet.

Suple, vt temperata. pili etenim sensibiliter non variantur, quoniā licet siccitas cum caliditate efficiat ad pilorum generationem, sola tamen siccitas aucta non multum variat pilorum excessum, cum pili prę cipue à caliditate gignātur; pariter in colore variatio non erit, quando quidem coloris diuariatio iuxta maiorem mi noremvè efficitur adustionem, quæ quidem à calore prçcipuè fit, licet siccitas (non tamen per se) caliditatem adiuuet.

Signa humidæ temperaturæ. Cap. 55.

Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet, melius autem carnosa, & mollior.

DOCENS deinde signa humidioris tantum ex eisdem, vt in sicca desumit; etenim Gal. ait, calore seruante tēperiem, humidum, quod inter sanitates terminos auctum est, adipem quidē partius, carnem verò multò liberalius adauget. Est aūt mollior ratione humiditatis, quā mollities cōsequitur, in pilis autem & colore hæc temperies est, vt moderata, queadmodū de sicca tātū diximus. Proinde ostē surus Galenus signa cōplexionū intēperatarū, quę cōpositæ sūt, ipri̅mis vnum, 2. de tēp. 4

vnum, generalem canonem constituit, atque communem omnibus tẽperaturis ex simplicibus compositis hunc in modum scribens.

Et quidem secundum coniugationem qualitatum primarum facta intemperaturæ compositam habent indiciorum formam.

Signa namque simplicium intemperierum simul aggregata composita quoque ex simplicibus intemperantiam indicant, quæ per signa illa simplicia indicantur, vnaquæque enim qualitas excedens ita agit, si composita complexio dici debet, suumque effectum ita producit, vt sensu comprehendi possit: vnus quoque effectus à duabus aliquando prouenire potest, & nonnunquam ab vna alteram prohibente: atque de hisce duobus postremis præsertim loquitur Gal. vt sæpe dictum est. ex hoc itaque canone habemus, quòd si tacet aliquando Gal. signa, de quibus in simplicibus intemperiebus meminerat, intelligere debemus ea composita esse signa compositarum: & ideo Gal. declarans signa cõpositarum, non solum mentionem faciet de signis postremis, sed & de primo genere composito.

Signa calidæ & siccæ temperaturæ Cap. 56.

Calidior simul, ac siccior est hirsuta magis

Rimo autem enumerat signa temperaturæ calidæ & siccę ex quatuor, uel quinque generibus, quorum primum est ex pilis, quod ambas consequitur qualitates, vt sępe dictum est, secundum autem quod ex tactibilibus est, ponit his uerbis.

Vt calida & dura existit

Suple ad tactum, & hoc signum est de numero primorum ex duobus simplicibus compositum, ambasque insequitur qualitates, etenim Gal. nonnulla illius primi modi signorum exempla tradere voluit, vt ex his exemplis cætera dignoscantur. Tertium signum ex pinguedine, & carne ponit deinde Gal. scribens. b. de temp.

Et pinguedine caret, tenuisq́; est.

Hoc est sine carne, nam ratione caliditatis pinguedinę caret, ratione verò siccitatis carne vacat; propterea quòd vt dictum est, frigiditas efficit

efficit ad pinguedinis generationem, & humiditas ad carnis productionem: hoc itaque signum ex simplicibus compositum est, vti præcedés: Nisi dixerimus, quòd siccitas effecit etiam ad pinguedinis priuationẽ, quia caloris est lima, quare calor cum siccitate maiorem adhuc materiæ pinguedinis portionem absumit, sicut calor adiuuat siccitatem ad paucam carnis portionem regenerandam, partem aliquam sanguinis resoluendo. Quartum ex colore signum subdit, dicens.

ET capillos nigros habet.

Quod quidem fit ex caliditate, ac siccitate materiam capillorum adurentibus, vti dictum est. Ostendit deinceps quomodo se habet hoc signum quando caliditas multum excedit, dicens.

SI verò multum in caliditate excedat, color niger quoq; illi adest.

Ex caliditate namque excedente humorum adustio efficietur, qui quidem ex adustione multiplicati nigri erunt, ac cutis colorem nigrũ conficient: ad quod quidem siccitas etiam ipsa tanto magis adiuuat, quanto & ipsa maior erit.

Signa calidæ & humidæ temperaturæ Cap. 57.

CALIDIOR autem, & humidior tẽperatura mollior, & calidior.

AGENS Gal. de signis cal. & hum. temperaturæ, inprimis vnum ponit ex tactibilibus desumptum, quod ex simplicibus compositum est, vt superius quoque diximus: fit autem hoc ex ambabus qualitatibus, vt satis manifestum est: postea secundum subdit ex carnis quátitate, dicens.

ET carnosior tanto est bona temperatura, quantum & vtrisque qualitatibus aucta fuerit.

Hoc autem ambas consequitur qualitates, caliditas namque concoquit, & sanguinem generat, humiditas verò materiam adauget, vt sæpe declaratum est: atque hoc etiam non solum de carnositate intelligi potest, sed & de mollitie, & caliditate, quòd tanto erit mollior, & calidior, quanto vtrisque qualitatibus aucta fuerit. Tertium signum ex morbis ponit, si qualitates plurimum auctæ fuerint, signique rationẽ reddit, inquiens.

Quod

*Q*VOD *si plurimũ augeatur, citò similiter à putridis corripitur morbis, quoniam & humorum vitiò prompte laborat.*

Idem dixit Gal. superius de corde calido, & humido, nec non & de hepate calido & humido; Id autem ostendunt superfluitates olidę, & fętentes, vt superius diximus. Ponit deinde signa vbi parum humiditas plurimum verò caliditas sit aucta, hunc in modum scribens.

'p. 34. & 2. & 6. de nead. val. & 11. met. 3.

*S*I *verò parũ quidem humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt his, qui bonam habent tempera turam, & magis carnosi, non parum verò hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores.*

Cum enim caliditas maior sit, conueniens est, vt quę ex caliditate cõsequuntur, validiora sint, quàm quæ ex humiditate: quare cum mollities, & carnositas humiditatis ratione pręcipuè fiant, pilositas autem & caliditas ad tactum ratione caliditatis, rationi consonum est, vt magis pilosi sint, atque ad tactum calidi, quàm molliores, & carnosiores, statuit autem & aliud ex colore capillorum signum scribens.

*N*IGRI *verò eis capilli.*

Quoniam & color magis a caliditate fit, quæ quanto magis est cum siccitate iuncta, vel cum minori humiditate, semper colorem magis ad nigredinem tendentem efficit. Aliud subdit ex pinguedine signum, dicens

*E*T *caro pinguedine caret.*

3. de tẽp. 4

Neque enim negat, quòd in alijs partibus pinguedo esse non possit, sed de sola carne verba facit. Quod & colligitur ab eodem, vbi ait, quòd cum venę extra transmiserint id quod pingue, leue, & tenue in sanguine conspicitur, vbi in particulas frigidas incidit, quod genus membranæ sunt, in his concressit, in partibus vero natura calidioribus, cuiusmodi carnosę sunt, a calore ipso absumitur, atque digeritur: nisi sicubi frigiditati temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipsis carnosis particulis adipis aliquid adimat: Consentaneum est igitur rationi, ut vbi caliditas inualuerit, caro absque adipe reperiatur, licet in alijs partibus natura frigidioribus aliquid adipis reperiatur, non tamen tantum ipsius, vt in corporibus frigidis. Subiungit postmodum signa, vbi parum caliditas, multum verò humiditas aucta sit, & inquit.

*S*I *verò paulò quidem calidior, multò uerò humidior, mollis his caro est, & multa, & color commixtus est ex albo, & rubro, & tangentibus paulò calidiores.*

Suple apparent, quàm temperato: quę omnia ex caliditate parum au cta efficiuntur, & humiditate multum excedente. Subdit postremò regulam communem omnibus coniugationibus cuiuslibet temperaturę his verbis.

Et vt summatim dicatur omnibus temperaturæ coniugationibus semper superexcedentis qualitatis inditia eminebunt.

Vt in presenti temperatura declaratum est.

Signa frigidæ, & humidæ temperaturæ. Cap. 58.

Frigidior autem & humidior temperatura, si parum quidem vtraque augeatur, pilis nuda est.

Docens Galenus signa frigidæ & humidæ temperaturæ, atque in primis ambabus qualitatibus æqualiter parum excedentibus, primum signum ex pilis desumit, quod ambas consequitur qualitates, idque non intelligendum est in omnibus partibus. Sed in his, in quibus pili nasci solent ex natura loci, nō aūt creatoris prouidē tia, nam (vt ait Gal.) duplex eorum est generatio, vt & herbarum, aliarumque plantarum, vna quidem ex prouidentia creatoris, altera verò ex natura loci, vt enim quæ herbæ agricolæ prouidentia nascuntur, generationis, æqualitatem seruant, & externas circunscriptiones factas secundum lineas extensas: quæ verò per se natæ sunt, neque generationis æqualitatem seruant, neque terminis quibusdam ordinatis sunt segregatæ, ita & quidam pili sunt, vt axillarū, & aliarum partium certis lineis nō segregati, sed inęquales sortiti terminos, qui naturæ prouidē tia ac opere non sunt, sed fœtus, & germina humiditatis loci, ideo calidis naturis plurimi cernūtur, frigidis vel nō omnino, vel minimi fiūt: illi verò quibus creator prouidit, vt segetibus agricola, omnibus naturis existūt, nisi si qn̄ prorsus in ametriā, & immoderationē quampiā discrasię, & intēperiei venerint: patet itaq; ex dictis, ꝙ id quod Gal. hoc loco asserit, de hisce postremis intelligendum non est, sed de prioribus, quæ ex loci natura ortum habent. Subdit secundum ex colore signum. 11. de us. par. 14.

Et alba.

Quod quidem contingit, nam cum temperies hæc frigida sit, ac humida

humida multum quoque pituitę quantitatem generat, quæ cum alba sit, colorem quoque totius corporis album efficit, & sanguis etiam pituitósus est, ex quibus omnino totius color albus consequitur. Tertiũ ex tactu signum subinfert.

Et mollis.

Quod humiditatem sequitur, licet frigiditas nonnunquàm duritię efficiat. Subdit & quartum ex carne, & pinguedine, dicens.

Et carnosa, & pinguis.

Crassa quidem propter humiditatem, pinguis verò ob frigiditatē: & ita ambas consequitur qualitates: Caro quidem & pinguedo in his æqualis est, quoniam frigiditas & humiditas in his æquales sunt:
2. de temper. 4. Quam quidem sententiam, vt alias superius dictum fuit, habet Gal. vbi inquit: & quibus quidem ambo pari modo sunt aucta, his tantum supra temperatam naturam humoris est, quãtum & frigoris. Ponit deinde signa vbi ambę qualitates æqualiter magis excesserint, dicens.

Si verò magis excesserit, reliqua quidem sunt secundum proportionem augumenti qualitatũ, color autem vnà cum capillis ruffus, quemadmodum si plurimum augeatur liuidus.

Cap. 53. Propter causam superius assignatam nempè ꝙ sanguis propè cutim contentus infrigidatur, & spiritus in eo contenti incrassantur, & luciditatem amittunt: quare fit sanguis subniger, & videtur cum albo mixtus, ex quibus color plumbeus resultat. Ponit demùm signa, vbi qualitates inæqualiter augeantur, dicens.

Si verò qualitatum augumentum fuerit inæquale eius, quæ superexcesserint inditia eminebunt.

Ex regula, de qua capite superiori dictum est, vt pote generali atq; communi.

Signa frigidæ & siccæ temperaturæ. Cap. 59.

Si autem frigiditas vnà cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum, ac tenue, & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum.

Enumerans

NVMERANS Gal. signa temperaturæ frigidę ac ſiccæ à principio generationis contractę, primum ſignū ex tactu ponit, nempè ꝙ tale corpus natura durum eſt, atque hoc ratione ſiccitatis, ad quam durities ipſa cōſequitur. Dices, Gal. oppoſitum habet, vbi loquutus de calidis & ſiccis, qui frigidi & ſicci fiunt, ait de melancholicis naturalibus: ſi à principio frigidus & ſiccus fuit, habitus quidem corporis eius albus, mollis, de pilis, & iſtiuſmodi exiſtit. Dicendū eſt, ꝙ ſuperius declarauerat Gal. quorundam opinionem, qui volebāt excrementa eſſe ſimilia naturali temperiei, falſam eſſe; quoniam licet qui natura humidi ſunt, cum non vincunt cibos aſſumptos, pituitam generent, quæ humida eſt, non tamen ſemper conſequitur excrementa eſſe ſimilia temperaturæ, vt ſi temperies ſicca ſit, & excrementum quoque ſiccum, proptereaquod à principio natiuitatis frigidi & ſicci pituitam generant, non autem melancholicum excrementum: pituita namque ex cibis gignitur, non autem ex corpore noſtro: atque ita vult Gal. ꝙ tales habitus molles per accidens exiſtant, hoc autem loco ſuſtinet, ꝙ natura ſunt duri, hoc eſt quantum ad naturale temperamentum attinet: patet quinetiā ex hoc, cur hoc ſigno meminit, quod vnam tantū qualitatem conſequitur: Niſi dicatur, ꝙ & frigiditas ad duritiem agit: ſecundum ſubdit ſignum ex carnis quantitate ſumptum, nempè ꝙ tale corpus tenue quoque eſt, hoc eſt gracile ob carnis paucitatem ratione ſiccitatis, licet frigiditas ad pinguedinem efficiat, plus enim poteſt ſiccitas ad gracilitatem faciendam, carnem diminuendo. Subiungit poſtmodum & tertium ſignum ex pilis, vtpote, ꝙ glabrum corpus habent, ideſt ſine pilis, quoniam plus facit frigiditas ad pilorum priuationem, quàm ſiccitas ad eorundem generationem: vel dicatur vt ſupra, ꝙ ſiccitas cum calore debili eorum generationem prohibet. Addit & quartum ſignum dicens [& tangentibus frigidum] licet ſiccitas ſit lima caloris, non tamen prohibet, quin frigiditas tactu non percipiatur. Poſt hæc ſignum quintum ex pinguedine ponit, ſcribens.

[Margin: 2. de temper. 6.]
[Margin: Cap. 5. eiſdem.]

PINGVEDO *tamen ipſis (& ſi graciles ſint) per carnes diſperſa.*

Quod contingere in frigidis naturis declarat Gal. & ob id frigiditatem conſequitur, licet ſiccitas contraoperari videatur, & in antiqua translatione vbi dicit [ſimiliter] debet legi [tamen] nam ratione frigiditatis in his maior eſt pinguedinis copia: & ideo non debet legi, quod [ſimiliter eſt pinguedo per carnes diſperſa] hoc eſt eodem modo, vt in temperato, quoniam in temperato licet in paniculis ſit moderata pinguedo,

[Margin: 1. de temper. 4.]

guedo, attamen in carne pauca reperitur. Sextum subdit signum ex colore, dicens.

CAPILLI *autem, & color frigiditatis modum, ac proportionem sequuntur.*

Quanto enim frigiditas maior erit, tanto magis color ad albedinẽ verget, & vbi frigiditas multum aucta erit, color liuidus efficietur. Vnde ex dictis aduersus complures apparet falsam esse eorum sententiã, existimantium hosce naturales melancholicos brunos esse, ex eo quòd melancholicus hic humor niger est, quandoquidem hæc ipsorum sententia Galeno apertissime aduersatur, vbi ait; quòd horum corpus est album, molle, & debile ratione pituitæ, quæ in ea viget temperatura. Sed dicet fortè quis, si pinguedo carne frigidior est, quomodo fieri potest, vt à carne congelari possit? Dicendum est, omissis, quæ ab aliis dicuntur, quòd pinguedo in frigidis etiam temperaturis circa carnẽ cogitur, quoniam in eis non valde calida est. Vnde Gal. testatur, quod adeps circa aliquam precalidam partem coire non potest; Ad quod dispositio quoque passi adiuuat, nam cum materia, ex qua pinguedo generatur, sit tenuior, ac subtilior sanguinis pars, facile a re frigidiore coagulatur: constat autem, quòd caro seu musculus, circa quem coagulatur frigidior est, quàm materia, quæ coagulatur, & in pinguedinẽ conuertitur, licet pinguedo iam coagulata actu frigidior esse videatur: Redditur autem frigidior, propterea in tali materia partes frigidiores reddi aptę sunt, vt in aqua cõtingit calefacta, quę ab aere infrigidationis principium sumit, postea verò ratione partium internarum aere frigidior redditur: adde, quod a frigiditate quoque membrorũ circunstantium huiusmodi coagulatio circa carnem adiuuatur. Deinceps docet Gal. signa temperaturę frigidæ, & siccę ex permutatione calidæ, & siccæ tempore decrementi, pro quo aduertendum est quod licet quælibet temperies tempore decrementi frigida sit, & sicca, respectu suijpsius ad alias ætates, non tamen quælibet frigida dicitur, ac sicca respectu temperatæ in eadem ætate decrementi constitutæ; sed hęc, de qua nunc loquitur Gal. quæ in ætate decrementi ad frigidam, & siccam mutatur, in ea ętate talis dicetur non solum respectu suiipsius, verum & respectu temperati eiusdem ætatis In primis autem ex carnis quantitate & duritie signa ponit Gal. scribens.

2. de tẽp. 6

1 de temp. ppe. calcẽ.

VBI verò calida, & sicca temperatura in tempore decrementi in frigidum, et siccum labitur habitũ, tũc hi graciles fiunt, et duri.

Et

Et in his cum ex natura frigidis, ac ſiccis conueniunt: verum tamen eſt, quòd diximus prædictos duros eſſe, quantum ad naturalem temperiem ſpectat: & ideo dixit, quòd natura duri ſunt: ſed hi non ſolum ex natura duri ſunt, ſed & illa accidentali mollitie uacant, quæ prædictis ineſt, atque in hoc ab eis diſtinguuntur. Aliud ſignu m ex humoribus ſubdit.

Atque atra bilis in eis dominatur.

Et in hoc a naturalibus differunt, in quibus multa pituita coaceruatur: Alia quinetiã ſigna ex colore, & pilis ſubiungit.

Et ob id nigri ſimul, & hirſuti euadunt.

Vt enim naturales copia pituitæ albi fiunt, molles, & depiles, ita hi propter atram bilem nigri euadunt ſimul, atque hirſuti, in his etenim iuuentutis tempore, quoniam valde calidi, & ſicci erant, in humoribus magna facta fuit aduſtio: & ideo in iuuentu te nigri fiunt, & hirſuti: quoniam vero in ætate decidentiæ humores aduſti detinentur, quinimmo iam perfectam aduſtionem a cquiſiuerunt, ob id tales & atra bili abundant, remanentque & nigri, & hirſuti, vt antea erant in iuuentute eſt autem aduertendum, quòd melancholia in his dominãs naturalis non eſt, ſiquidem Galen. ait humorem aduſtum à pluribus medicis atram & nigram bilem, melancholiam autem hoc nomine non inſigniri, ſed nigrum humorem nominari: ex quo colligere debemus, in quibus hæ differant cõplexiones, nẽpe melancholica naturalis, atq; aduſta: Quod aũt melancholicus aduſtus melãcholicus nominari debeat, habet ex Gal. dũ ait, etenim ſi quis ab initio ſicciore, frigidioreq; temperamẽto ſtatim fuit, is non melancholicus eſt, ſed utiq; ab excrementis pituitoſus: quòd ſi ex habitus mutatione frigidus, ſiccuſque eſt redditus, neceſſario hic talis iam etiam melancholicus eſt, verbi gratia, ſi quis ante calidus, & ſiccus ex ſanguine urendo plurimam atram bilem generauit, eſt enim is præter quam quòd ſiccus eſt & frigidus, protinus & melancholicus. Repetens poſtmodum regulam illam generalem, de qua ſuperius Gal. ita ſubdit.

Vbi verò altera qualitas plurimum dominatur, altera verò parum à mediocritate recedit, ſuperabunt eius, quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis inditia

Poſtea Gal. declarans vnum ſignum commune omnibus temperaturis ſumptum ab extrinſecus alterantibus, ita ſcribit.

In omnibus verò de quibus supra diximus, et postea dicemus commune est temperaturæ inditium, si membrum facile frigesit, vel frigiditatis, vel raritatis: si verò non facile, vel caliditatis, vel densitatis.

Pro quo animaduertendum est, quòd assueti morari in sole, cutim duram acquirunt, ita vt extrinsecus alterantia non facile penetrent: insuper, quòd corpus quanto magis rarum, tanto salubrius viuit, & minus læditur, quantum ad causas interiores attinet; nam quod spectat ad causas externas (ait Galenus) rarum externis omnibus causis magis opportunum est, sicut econuerso densum: & propterea Gal. non absolute dicit, quòd si membrum facile frigesit, temperaturæ frigidæ sit inditium, sed addit, vel raritatis, quoniam si quis calidæ foret temperaturæ, & rari corporis habitus, facile frigesieret non ratione temperiei, sed ratione raritatis, sicuti si non facile frigesiat, non absolute temperiem calidam esse indicat: quandoquidem potest & non facile infrigidari ratione densitatis cutis, quæ alterationem ab extrinsecis alterantibus factam haud facile admittit. & quod dictum est de frigiditate, idẽ quoque & de caliditate dicendum est. Subdit Gal. & agit de alijs qualitatibus, scribens.

lib. de assuet. & de con. corp. hab.

Si verò à desiccantibus offendatur, & aridum & siccum, & non facile mobile fiat, siccitatis, quemadmodum & si ab humectantibus grauiter se habeat, humiditatis.

Quoniam ratione ariditatis, & siccitatis non facile flecti potest, ideo non facile mobile efficitur. Regula itaque generalis intelligenda est, quòd omnis immoderata discrasia facile à suo simili læditur, difficile autem à suo dissimili: nisi id contingat ratione raritatis, vel densitatis cutis: atque ob id Gal. hanc regulam limitat, de qua sæpe in superioribus meminerat. Quidam ex hoc eliciunt aquam calefactam tempore hiemis facilius congelari, quàm non calefactam, siquidem dicunt, calefacta rarior est, ergò facile aer frigidus ad interiora penetrare potest, & ex consequenti facilius continget ipsam congelari. Si dixeris, aqua calefacta antequàm congeletur, frigida fit prius sicuti non calefacta, & ex consequenti ita densa, ergò maius tempus requiritur, vt congeletur. Respondet Curtius, quòd aqua calefacta, postea æquè frigida reddita, licet ęque densa sit, habet tamen porositates, per quas aer ingrediens facilius, & citius eam congelat. Verum hoc, quod dicit Curtius valde difficile videtur. Forte dici posset à nobis, quòd licet aqua frigida

fiat

fiat, atque densa, si congelari debet, citius tamen congelatur, quoniã aer frigidus, cum esset calida & rara, ad interiora magis aquæ penetrauit, quàm dum aqua non calefacta est: & ideo citius congelatur. Postea declarans Gal. nonnulla, quibus quosdam errores euitare possimus, qui ex huiusmodi signis contingere valent, primum documentum ponit, dicens.

INSPICERE *autem oportet, si eandem omnes musculi seruant temperaturam, vel minimè eandem.*

Quasi dicat, cum volumus ex signis declaratis totius corporis temperaturam cognoscere, inspicere oportet &c. quoniam si eandem seruauerint temperiem, ex signis totius temperaturam concludere possumus, quod si similes non fuerint, tunc non ita faciendum, sed vniuscuiusque partis propria signa perpendenda sunt: atque hoc idem declarabat Gal. aduersus nonnullos medicos, qui ex vnius partis temperie de totius temperamento dijudicare volebant, aspicientes enim aliquem caluum confestim totius temperiem ei siccam esse arbitrabantur: Verum non ita simpliciter cõiectari opus est, sed videndum est an tale corpus ęquabili constet temperamento: Porro (dicit Gal.) huic maxime attentos esse conuenit, vbi corporis temperiem æstimamus, quippe si totum corpus ęquabiliter conditum sit, omnemque partium competentiam in latitudine, longitudine, & altitudine seruet, potest vtique ęquabiliter attemperatum esse id corpus, at si cui corpori thorax, collum, & humeri maximè sint, lumbi parui, angustique, & crura gracilia, atque sicca, quomodo id dixeris omnibus particulis similiter affectum? Cum si crura ei crassa sint, & lumbi lati, thorax verò angustus, ne id quidem omnibus partibus æquabiliter est temperatum; sunt etenim alia corpora quibus maximum est caput, alia, quibus paruum quale passeribus: Quare singulæ partes in his examinãdæ sunt, et enim vbi est varia partium temperies ex vna earum de toto corpore pronunciare non licet, sed ad eundẽ singulæ sunt. Secundum documentum ponit, scribens. 2. de tẽp. 6

ATQVE *in omnibus animaduertere subiectorum osium quantitatem, nonnunquam enim gracile videtur membrum, cum tamen non sit gracile quoad musculos attinet, sed propter osium tenuitatem tale videtur: sic & crasius quibusdam plerunque apparet non ob osium amplitudinem, sed ob carnis multitudinem; quæ vel aucta, vel comminuta, vel durior, aut mollior effecta, siccius autem humidius membrum ostendit.*

Litera satis clara est, neque ulla indiget interpretatione. Subdit Gal. deinde scribens hunc in modum.

P A V C A *igitur, ac dura, siccius, multa autem et mollis, humidius.*

Expositores dicunt, quòd tertium documentum tradit, quo tertius error remoueri possit, cũ .n. dixerat, quòd multitudo carnis humiditatem significat, paucitas autem siccitatem, nunc hoc limitare videtur, quòd non ita absolute proferendum est, sed dicendum, quòd si caro est pauca & dura, corpus esse siccius ostendit, si multa & mollis, humidius: quare pauca, & mollis caro siccitatem non indicat, nec multa & dura humiditatem significabit: Sed quoniam dictum est, quod carnis multitudo ratione fit humiditatis, ad quam mollities quoque consequitur, videtur, quòd fieri non potest, ut caro sit multa, & dura, stante naturali temperie, ideo videtur, quòd hęc expositio suspecta sit. Ego igitur putarem rectius dicendum esse, quòd Galen. postquam posuit prędicta documenta, concludat quomodo temperaturæ cognoscẽdę sunt ex carnis multitudine, & ꝙ litera ut supra exponatur. Documẽtum pręterea aliud declarat subdens.

S I C *& intermedia spatia similarium corporum, vt plus vel minus humidæ substantiæ in seipsis cõtinent, vel crassius, vel tenuius, vel humidius, vel siccius membrum ostendunt: humidius quidẽ vbi subtilior, & plurima est humiditas, siccius uerò ubi crassior simul, & minor.*

Per media spatia intelligit porositates membri, in quibus nutrimentum recipitur. Subdit deinde Gal. scribens.

I P S E *enim solidæ corporis partes, quæ verè solidæ sunt, ac primæ nullo modo possunt effici humidiores, at satis est, si quis eas celerius exiccari prohibeat, intercepta autem in ipsis spatia hac vel illa humiditate complere possibile: hoc verò est propriũ partium similarium alimentum, quod ex appositione fit & non per uasa attrahitur.*

Trusianus exponit, ꝙ Gal. ostendit corpus non posse videri humidius ob humiditatem in spatiis omnium partium existẽtem, siquidem in spatijs solidarum partium tanta humiditas esse non potest, quę facere possit, ut mẽbrum sensui humidum appareat, sed satis est, ut tanta recipiatur, quæ satis sit ad prohibendum, ne celerius exiccetur, & ut nu

triatur. Hæc sanè expositio uera non videtur, quandoquidem sępe vidèmus neruos, paniculos, venas, & arterias nimia humiditate relaxari, licet in ossibus id contingere non videatur: item non videtur rectè Galen. sermonem adnectere, si rectè eius loquendi modum perpendamus, nam inquit: Ipsę enim solidæ partes &c. atque ita eius causam reddere videtur, quod superius dixerat. Omitto Cōciliatoris expositionem, quoniam falsa est, Curtius exponit, quòd Galen. dicere intendit quod partes, quæ veræ sunt solidæ, vt ossa quæ solida sunt hoc est dura, nullo modo humidiores neque ab intrinseco, neque ab extrinseco fieri possunt, licet eorum exiccatio retardari possit, at aliæ partes licet ab intrinseco humectari non possint, madefactiue tamē ab extrinseco valent: atque ideo ob ossa membrum humidum dici non potest. Hęc vtique expositio non placet, quoniam ut superius dictum est, Galenus eorum quę prius dixerat, causam reddere videtur. Puto igitur exponendum esse, quòd cum quatuor sint siccitates (vt ipse Galenus consentit) ita & totidem oppositę humiditates, prima quidem siccitas est, cum solida partium similarium substantia siccior reddita est; secunda autem, cum carnis substantia colliquatur atque adipis ex humore concreto nempè sanguine constituta; tertia vero cum propria humiditas absumpta est, vnde partes nutriuntur, quę veluti ros est per eas conspersus; ac quarta nimirum humorum absumptio in paruis venis, & arterijs cuiuscunque partis existenrium; prima quidem sicitas insanabilis est, reliquæ verò curationem admittunt. Cum igitur declarasset Galenus quomodo membrum gracile vel crassum ratione carnis appellari debet, in qua secunda humiditas, vel siccitas spectatur, declarauit etiam, quomodo membrum humidius, vel siccius propter humorem in spatiis intermediis contentum dici potest, pariter & crassius, atque gracilius: & quoniam a Galeno sępe iam dictum est, quod partes solidę similares præsertim exiccatæ ab intrinseco humectari non possunt, ideo Galen. eius quodammodo, quod dixerat, causam reddens, dubium remouet inquiens: Dixi, quòd membrum humidius dicitur, vel siccius, crassius, vel gracilius propter humiditatem in spatiis partium intermediis existētem, Enim, pro quia, partes solidę & primę, hoc est spermaticæ aliquo modo humidiores scilicet ab intrinseco fieri non possunt; atque hoc pactò cessat Curtii obiectio, quoniam Galenus non ait, quod nullo modo humidiores neq; ab intrinseco, neq; ab extrinseco fieri possunt, sed nullo modo, hoc est ab intrīseco humidiores fieri valēt, sed solū ꝓhibere possumus, ne citius exiccētur: hę tamē par

Diffe. 12.

7. meth. 7.

lib. de sem. & hór. de tabc. & ali.

partes spatia intercepta habent, quę humiditatibus repleri possunt, quę proprium similarium partium alimentum dicuntur, quod eis apponitur, non autem quod per vasa attrahitur; siquidem tale proprium non est alimentum, sed commune, nempè sanguinis: Habemus itaque ex dictis quomodo ex humiditate in spatiis intermediis partium solidarum membrum, & humidius & siccius dici potest: q̃ à fortiori idem ex humiditate in spatiis intermediis aliarum partium carnosarum, & venis, & exilibus arteriis contenta fieri posse intelligendum est, in quibus quarta consistit siccitas, vel humiditas: atque hęc crassities & gracilitas non solum naturalis esse potest, sed & ex longa contracta consuetudine, de qua Galenus agens ait, multos qui natura graciles fuere pingues redditos fuisse, & econuerso, qui pingues extiterunt, graciles; declaratque quomodo tales ex consuetudine ab his distinguendi sunt, qui ex natura tales dicuntur: Et fortè Galenus ob hoc declarauit, quòd membrum humidius, & siccius dici potest ex humiditate in dictis spatiis intermediis partium similarium contenta, vt nobis indicaret, quòd has quoque temperaturas inter se naturales scilicet atque ex consuetudine contractas considerare, & distinguere oportet, quemadmodum idem quoque alibi testatur. Subdit deinde Galenus scribens.

..de te p. 4

C OMMVNIS *autem hæc ratio, & omnium partium existit; & iterum salubrium, atque insalubrium causarum doctrina repetetur: Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus.*

Nonnulli exponunt, quòd est communis ratio omnium partium; scilicet recipere in porositatibus humiditatem: qua quidem de re in tertio huius se dicturũ pollicetur, ex qua sanè humiditate corpus humidius & siccius dici potest, Alii interpretantur, quòd communis est ratio omnium partium, vtpote quòd ab intrinseco humectari possunt, de quo supra dictum est. Alii adhuc dicunt, quòd Galen. intelligit de siccitate, quæ per humiditatem in poris contentam retardari potest. Potest quinetiam exponi, quòd Galenus de omnibus dictis loquatur. Cæterum ob ea, quæ superius dicta, expositaque sunt, quęri solet, an temperata complexio inter extrema media sit per ęquidistantiam, in quo quidem quęsito tot sunt sententię, quot modi imaginãdi, quidam enim sustinent, q̃ hęc ipsa magis à summo calido distet, alii a summo frigido, atque alii, q̃ vere medio sit, vt Gal. sensisse videtur. Verum quęsitum hoc rationibus agitatum vanum est ac futile: etenim tactilium nullus iudex sensu tactus certior est; quare qui derelicto tactu so-

..de tem. ..ltimo.

lis rationibus prędictam quęstionem definire nituntur, eorum rationes cauillis plenę sunt, atque ipsi in infinitos incurrunt errores. Quę runt insuper, quæ complexio longioris sit vitę à temperata, an sanguinea posita in cęteris paritate, scilicet influxu cęli, cuius quidem ratione multi sustinent secundum Aristo. quosdam esse longioris, & alios breuioris vitę: Sed Auer. negans influentias sustinet, ꝙ Aristo. intelligat de actione cęli mediante motu, ac lumine: item posita paritate in præparationibus materierum, de quibus Auero. ait, quòd causę breuioris longiorisvè vitæ sunt dato, quòd nulla sit in complexionibus differentia. At Galeni opinio est, quòd qui maxime humidi, sint maxime longęui, quod ad temperamentum attinet, qui præter ꝙ humidi sunt, calidi quoque existunt, ut ibidem, atque hoc si à morbis ex humorum putredine præseruentur, quibus (vt idem asserit) valde obnoxij sunt, atque præsertim in pueritia; in iuuentute autem melius se habent; quòd verò longissime sint vitę, probatur, eoquòd mors naturalis frigiditate, & siccitate contingit, fomenta autem vitæ caliditas & humiditas existunt: in quibus igitur maior erit eorum quantitas, quæ vitę fomenta sunt, uita quoque longior erit, nam hi tardius ad frigiditatem, siccitatemque peruenient, quibus mors accidit; ergo complexio calida, & humida longioris est vitæ, quàm temperata. Aduersus hoc Galeni placitum nonnulli arguunt dicentes, complexio temperata perfectissima est, ergò aptior, vt in materia humana forma conseruetur, & ex consequenti longioris est vitę. Cui quidem obiectioni respondendum est, quòd complexio temperata sua perfectione melius suas exercet actiones, atque perfectiori modo, quàm alia complexio, vt supra dictum est, eiusque perfectio non est, quoniam formā in materia diutius cōseruare possit: & hac ratione tertio huius dictū est ꝙ pręside nō indiget; proptereaꝙ tantum appetit, quantum concoquere potest, aliasque omnes eodem modo exercet actiones: ob id temperata ab ægritudinibus ex se, quàm alia complexio conseruabitur, sed sanguinea, si ab ęgritudinibus cōseruetur, longioris est vitæ, & si recta victus ratione vtatur, non deterius nutritur, quàm temperata, neque deterius restauratur. Item arguunt ijdem, in sanguinea maior fit resolutio, quàm in temperata, etenim sanguinea humidior est; vbi verò materia humidior est, maior quoque resolutio, ergò complexio sanguinea breuioris erit vitæ, quàm temperata. Huic respondeas velim quòd licet in puero maior resolutio fiat, non tamen breuioris est vitę, siquidem in eo maior est humiditatis resoluendę copia, ita & de sanguineo respectu temperati dicendum est: sanguinea igitur manens

2. de tēp. & 3.

4. de gene. an. ultimo.
2. cęli. 42.
3. colliget. primo.
6. de tuēd. ualet.

guinea omnibus ętatibus, non ea, in qua calidum pręualet valde humido longissimę est vitæ, si ab ægritudine putrida præseruetur. Verũ est, quòd vt regio, ita complexio calida & sicca facit ad præseruandum à putredine, & pariter à morte præter naturam, sed sanguinea magis, quàm aliæ temperaturę à morte naturali conseruat; post quã est temperata, deinde colerica, post hæc phlegmatica: quoniam calor in colerica magis agit imprimendo in membra, & corpus calidum vsque ad senectutem detinetur, in phlegmatica verò, proptereaquòd calor paruus non ita imprimit, & citius hi ad senectutem deueniunt: ac postremò melancolica, quoniam calor in phlegmatica fortius imprimit in membra humida, quàm melancholica in membra sicca. Querunt præterea expositores, an membra frigida & rara esse possint, & pariter calida & densa, vt Gal. in contex. concedere videtur. Solutio in hoc consistit, quòd loquendo de raritate, quę est paucam materiam sub magna quantitatę continere secundum Auer. neque raritas cum frigiditate, neque densitas cum caliditate esse potest, & idem Auer. ait, ferrum ignitum, & aquam calidam per vapores calidam esse, at capiendo raritatem iuxta alia significata, pro poroso corpore, pro laxo, ac pro debili textura, raritas cum frigiditate esse potest.

Signa uentriculi sicci. Cap. 60.

VENTRICULI *inditia eius quidem, qui natura siccior existit, si celeriter sitibundi fiant.*

OSTENSURUS Galen. signa ventriculi temperaturarum, quæ est de numero partium internarum virtutem innatam, & influentem obtinentium in primis de simplicibus passiuis agit, mox & de actiuis, quod eius est oppositum, quod in alijs fecerat, in quibus semper de actiuis, secundo de passiuis pertractauit: quod sanè Galen. fecit, quoniam ad signa actiuarum qualitatum sermonem de signis pulmonis continuare voluit, quæ à qualitatibus actiuis sumpta cum signis ventriculi conueniunt: Aduertendum autem est, quòd Galen. hęc signa ex quatuor generibus disumit, vnum quidem ex virtute appetitiua, fame scilicet, & siti: alterum autem ex vi

concoctrice

concoctrice, qua aut bene, aut male ventriculus concoquit: tertium verò ex ciborum infrigidantium, calefacientium, exiccantium, humectantiumvè conferentia, vel læsione, & quartum ex extrinsecus alterantibus: In primis itaque ostendens signa sicci ventriculi Gal. primũ signum ex siti ponit his verbis à nobis superius recitatis: Cuius quidẽ signi ratio est, nã cum sitis sit appetitus humidi, qui fit ex absumptione præsertim humidi roridi ventris, eiusque oris superficium irrorantis, consumptio autem tanto celerior fit, quanto vẽtriculus est siccior, ob id tales celeriter sitibundi fiunt. Proinde de fame, habet Gal. vbi declarat quinque illa symptomata, quæ in appetentia occurrunt, nec non de causa sitis, cum ait; quòd cum venę oris ventris exiccatæ fuerint, potum desiderat homo. Secundum signum ex conferentia subdit Galenus, scribens. 4. de acci. & mor. 7. 6. de lo. af. 3.

Et paucus eis sufficiat potus.

Cùm enim quod cõsumptum est, sit paucum (sitiunt enim ex pauca humidi consumptione) pro restauratione pauco quoque humido indigent. Tertium signum ex læsione ponit, subdens.

A plurimo autem aggrauentur, fluctuationibus infestentur, aut superfluitet id, quod abundat.

Cum aggrauetur à plurimo potu talis ventriculus, efficit ex hoc, vt superfluus ille potus aut fluctuet, quoniam ventriculus illum non arte complectitur, aut supernatet, & ad partes ventriculi superiores ascendat; si quidem venter siccus tanta solum indiget humiditate, quã ta humidum deperditum restauretur, quod cum paucum sit, pauca quoque indiget humiditate. Malus igitur potus, cum sit superfluus, ventriculum aggrauabit, qui ob id aut fluctuationibus infestabitur, aut supernatabit, quod abundat, & ad os ascendet, & tunc saliua multiplicabitur. Quartum ex cibis signum, quod partim ex appetitiua, partim ex cõferentia desumi videtur, hunc in modum subiungit.

Et cibis delectentur siccioribus.

Inferius nãq; declarabit, ꝙ regula cõis est, nẽpè ꝙ vẽtriculus bene dispositus semp cibos similes appetit, eisq; gaudet, pter naturã aũt dispositus cõtrarijs. Sed aduersus primũ Gal. signũ atq; secũdũ est talis ratio, In vẽtre sicco calor maiorẽ hẽt supra humidũ ꝓportionẽ, q̃ in tẽperato, ergo i sicco maior fiet resolutio: quare nõ vr, ꝙ celeriter sitibundi fiãt, atq; eis paucus sufficiat potus, vt Gal. in cõtextu ait. Dicendum est, ꝙ humidi

humidi resolutio maior fit, atque minor iuxta potissimum maiorem, minoremque calidi nõ supra humidũ, sed supra frigidum proportionem; quod quidem frigidum caloris actioni pręcipue resistit: & dato quòd in sicco ęqualis sit proportio calidi supra frigidum, vt in temperato, in sicco tamen minor fit resolutio, quàm in temperato, quoniam obiectum siccius est. stomacus igitur siccus non celeriter sitit, quoniam in eo magna resolutio fiat, sed quoniam ad parua humidi toridi consumptionem in sicco ventriculo sitis consequitur, atque parua consũptio paruum exigit potum. Circa tertium autem signum est etiam dubium, nam potus multus ventrem siccum ad temperamẽtum reducit, ergo ei non nocet. Missis aliorum responsionibus dico ego, quòd cum membrum siccum intrinsece humectari non possit, ob id superfluus potus ventrem siccum ad temperiem haudquaquam reducet, qui tamẽ madefactiue humectari potest, & debet, sed humectatione resolutioni proportionata; multa enim humectatio stomaco sicco grata nõ est, & ideo coctionem impediet. Porrò aduersus quartum quoque signũ est instantia non spernenda, nam omnis immoderata discrasia a simili lęditur, a contrario vero moderato vsu adiuuatur: item talis venter potum appetit, qui res est humida, ergo siccioribus nõ delectatur. Respõdeo missis, quę ab alijs dicuntur, quòd (vt Gal. asserit) si temperamentum seruare studes, humidis naturis humectante cibo maxime quadrãte, siccis vero eo qui siccet; si alterare placet, contrarijs: in eo autem qui est in calido, frigidovè ad intemperantiam lapsu contraria dare sẽper expedit, cum efficacissimę eiusmodi intemperies sint, & (vt ita dicã) magis quàm quę ex siccitate, & humiditate consistunt, potentes quippe cum facile similibus nutrimentis in morbosam intemperiẽ abeunt, at si siccius quod vis membrum efficias, nihil manifeste lædes: pari modo nec si humidiori suam humiditatem serues &c. Atq; hoc pacto manifestum est, quod sicca similibus non lædantur, vt aliàs declaratũ est. Ad id autem de potu dico, quòd membrum naturaliter dispositũ semper similia appetit, at præter naturam dispositum contraria; cum autẽ stomacus ex humidi sitiat consumptione, atq; ex consequẽti præter naturam dispositus sit (vnde sitis est quędam tristis sensatio, sicuti & fames) appetet quidem contraria, vtpote humida, vt humidum toridum restauretur stomaci humiditate madefaciens, quod consumptum est, cum autem fames stomaco contingat ob eius inanitionem (est enim fames apetitus remouendi illam inanitionem) stomacus ipse contraria appetit: Sed quoniam in cęteris bene dispositus est, ideo in cæteris similia appetit, cum vero inanitio illa æquè bene remoueri possit cum

6. de tuẽd. ual.

cibis

cibis similibus vti cum contrarijs, haud mirum videtur, si talis venter humidis quoque pro instaurãda inanitione vtatur: & hoc pacto ad dubium manifeste responderi potest. Sed dicet forte quis adhuc, quòd Rhasis plura signa ponit, quàm quæ hoc loco à Gal. constituũtur, vtpote, quod in sicco ventriculo fæces sunt duræ, & in humido saliua in ore abundat, in sicco vero contrarium accidit, & huiuscemodi, quę breuitatis gratia omitto. Dicendum est, quòd Gal. signa solum certa hoc loco posuit, siccitas autem egestionum caliditate quoq; hepatis euenit, pariter et longa mora in intestinis contracta: & ob id signũ illud, vt incertũ, Gal. omisit, tacuit quoniam aliunde quoque procedere potest, vtpote stomaco existente sicco, si potus amplior assumatur, quàm ei conueniat. 2. ad Al. mã. 13.

Signa humidi ventriculi. Cap. 61.

HVMIDIORIS autem, si neque sitibundi fiant.

OSTENDENS signa humidi ventriculi, quæ sunt opposita signis vẽtriculi sicci, de quibus supra, primũ signũ ex siti ponit: neque signum hoc à Gal. sine ratione positum est, nam in humido ventriculo opus est, vt maior resolutio efficiatur, quàm in sicco, atque temperato, ex qua quidem resolutione sitis efficitur. Secundũ signum ex tolerantia subdit, inquiens.

ET superabundans humidum facile tolerant.

Potest autem intelligi, quòd sit superabundans respectu indigentiæ: & tunc dicitur, quòd facile tolerant, quoniam sibi similes est: ideo ventriculus arctius id amplectitur, & concoquit, non ita verò siccus & temperatus: vel potest intelligi, quòd sit superabundans respectu tẽperati; & tunc dicitur, quòd facile tolerat, quoniam eo indiget magis, quàm siccus & temperatus. Tertium signum ex cibis subiungit scribens.

ET cibis gaudeant humidioribus.

Quoniam ventriculus bene dispositus cibos semper similes appetit, & eis gaudet, vt superius dictum est. Circa secundum signum dicet fortè quis, videtur, quòd humidus venter lędi magis ex potu superabũdanti deberet, quàm siccus, siquidem, vt habet Galen. vnumquodque corpus facilius in ęgritudinem suæ temperaturæ similẽ labitur, quàm in 1. aphor. 34.

in contrariam, ergo & à simili superabundanti facilius læditur. Dico iuxta primum intellectum superius datum, quòd si intelligatur superabundans respectu indigentię minus læditur, quoniam arctius potus ille à ventriculo circumplectitur, & melius conficitur; nam cum ei similis sit, ex consequenti delectabilior est, dicebat namque Hippo. parū deterior potus, aut cibus, suauior autem melioribus quidem, sed minus suauibus est præferendus: Iuxta autem secundum intellectum clara est responsio, quoniam non intelligitur, quòd sit superabundans respectu indigentię, sed potius moderatus, dicitur autem superabundans respectu eius, quo ventriculus temperatus indiget: & iuxta hunc intellectum dubium nullum est. Rursus aduersus dicta à Gal. quis obiiciet ipsum videri in his signis esse insufficientē; nam vt dixit de vētre sicco, ꝙ is velociter in sitim incurrit, ita & hoc loco debebat dicere, ꝙ humidus velociter in famē incidit: etenim cū fames, & sitis sint opposita, ex oppositis quoque fieri debent causis, cumque in sicco facile sitis producatur, in humido facile fames efficietur. Respondendo in primis falsum esse, quòd fames & sitis sint opposita, atque contraria, ita ꝙ ex oppositis fieri debeant; neque verum quoque est, quòd quorumcūque oppositorum causæ sint opposite: vnde sitis ex humidi roridi consumptione fit, fames ex ventriculi vacuitate, siue vacuatione, quę quidem ambo in quocunque ventre eodem tempore reperiri possunt.

2. Aph. 38.

Signa calidi uentriculi. Cap. 62.

CALIDIOR *verò natura ventriculus melius quidem concoquit quàm appetat.*

DOCENS deinde signa calidi ventris, quæ quatuor sunt, primum ex his ponit signum ex virtute concoctrice, ac appetitiua desumptum. Circa quod sciendū est, quòd qui tenent operationes omnes temperati perfectiores & collectiue diuisiueque, dicunt, quòd venter calidus melius concoquit, quàm frigidus, non autē quàm temperatus: Verum aliàs declaratum est ex Galen. mente naturales operationes in calidis naturis perfectiores esse, quàm in temperato: quare dicendum est, ꝙ venter calidus melius concoquit, quàm tēperatus, & ita ea opinio falsa est. Alij dicūt, quòd non intelligit coctionem esse meliorē in calido, quàm in temperato, sed meliorem esse appetitu

6. de acci. & morb. 3. & 2. prognost. 33. & 6. de tuend. ual. à princip. & 1. de alim. 1

petitu: ex quo nō sequit᷑, ꝗ ĩ eo melior sit coctio, quàm in tẽperato. Sed licet verum sit coctionẽ meliorẽ esse appetitu in calido, attamẽ in eo coctio quoq; melior est, quàm in tẽperato, quemadmodũ dictũ est: Quod ãt attinet ad appetitũ, quidã assumẽtes ab Aui. dicũt, ꝗ humor melancholicus mittitur à splene ad os vẽtriculi ob famẽ excitãdã: & quoniã in vẽtre calido minus huius humoris transmittit᷑, in frigido autẽ plus hinc est, ꝗ in frigido vẽtre appetitus maior est, in calido verò minor; aiũt etenim ꝗ melãcholia sui acetositate os vẽtris cõstringit, & exprimit, ex quo fames fit: atq; ex hoc colligũt, ꝗ acetosa & põtica, & huiusmodi famẽ excitãt Cõtra (inquit Curtius) Gal. differentiã constituens inter melancholiã naturalẽ atq; atrã bilẽ ait; ꝗ naturalis veluti fęx sanguinis est, quæ admodũ spissa est, & fœcibus vini haud absimilis; alia verò, quàm superior essentiæ tenuioris est, adeo vt & vomentibus eam, & olfacientibus acida videatur: quare videtur, ꝗ Gale. naturalẽ accidã esse noluerit: itẽ Gal. testatur ob vitium accidi humoris caninã fieri appetentiã: quare naturalem non faciet famem. At hęc Curtii confutatio valere non videtur, quoniam Gal. dicebat melancholiam, quæ ad ventriculum transmissa per eum expurgatur, acerbam esse, atq; accidam: Non tamen intelligendum est ipsam esse ita intense acerbã, & acidã, vt eam preter naturã. Veruntamen ob hoc eam non approbo sentẽtiam, quoniam idem subdebat: ꝗ bilis atra à splene ad ventrẽ transmissa, cũ acerba sit & acida, eum congregat, & constringit, nõ autem subuertit, vt flaua bilis; atq; hoc pactò facit Gale. eum ob atram bilem diligenter cogere cibaria, atq; retinere, quousque rectè concoquãtur: quibus qui dẽ verbis tantũ ait, ꝗ virtutẽ contentiuã, non autẽ appetitum adiuuat. Alia igitur famis causa ex Galen. colligitur, cum ait; quòd frigus non parum confert in ventriculo ad famem excitandam, nam & vacua reddit corpora, ac ipsorum tunicas cogens, constringensque famem excitat, siquidem rosionem inducit suctioni naturali proportione respondenti, nam paulò superius declarauerat Gal. quomodo fames fiat, dicebatque, ꝗ tandem post multas attractiones suctio ventriculi fiebat, & ad sensum suctionis appetentia: siquidem suctio à frigido facta magis appetentiam, quàm sitim efficit ob refrigerationem, quòd si a re calida mordicatio efficiatur, sitis fit, non autem appetentia, calor enim (inquit) inter potissimas & continẽtes causas enumerat᷑, quibus fames impedit᷑, ꝗ prætereaꝗ solida corpora laxãdo dissoluit, & ad attractionis functionẽ imbecilliora reddit, humida verò fundẽdo supra modũ extẽdit cõstat itaq; ex his ꝗ caliditas ob dicta veluti vẽtriculi repletionẽ efficit, frigiditas verò vt vẽtriculus vacuus videat᷑, qm̃ humiditates vniri facit,

1. primi. c. de hum.

3. de loc. aff. 5.

4. de acci. & mor. 7.
6. de. usu. par. ca. 4.

4. de acci. & mor. 7.

facit, non autem dilatari: Atque hæc est vera (ni fallor) iuxta meam sententiam dictorum expositio, atque causa. Dices, quanto citius, & perfectius ventriculi coctio efficitur, tanto citius & perfectius appetit, sed citius, ac perfectius coctio fit in calido, quàm in frigido ventre, ergo & appetitus. Dicendum est, ꝙ data ciborum paritate, vt coctio in calido ventre citius fiet, ita & appetitus, quàm in frigido, remissior tamen ob causas superius enarratas, qua de re maior propositi syllo-
1.aph. 15. gismi absolute neganda est. Dices, Galenus & Hippocrat. inquiunt, quoniam hyberno tempore calor naturalis plurimus est, idcirco cibi appetentiam intendit, coctiones auget &c. Respondet Curtius, quòd hi de caloris substantia loquũtur, quòd quanto maior erit substantia calida, tanto maior fiet appetentia, siquidem melior coctio efficitur, hoc autem loco de qualitate caloris, non autem substantia calida verba facit. Verum quod hic ait Gal. de calido ventre, substantię quoque calidæ aptari potest, nam substantia quoque calida corpora solida laxare potest, & fundendo humida extendere, atque hoc pactò veluti repletionem efficere, quæ appetentiam prohibet. Responderem itaque rectius Gal. hoc loco dicere, ꝙ calidus venter melius concoquit, quàm appetat respectu tẽperati, qui tantũ appetit, quantũ cõcoquit; frigidus verò eadẽ ratione melius appetit, quàm cõcoquat respectu temperati, vti dictum est: Sed non ex hoc sequitur, quòd frigidus plus appetat, quàm calidus, coctio namque calidi comparatur ad eiusdem appetentiam, atque appetentia ad eiusdem coctionem, non autem ad frigidi appetitum: Illa autem fusio, quæ ratione caliditatis efficitur, in calido facit, vt appetentia non ita magna sit, vt coctionis ratione foret, & in
4. de acci. & morb 7. frigido validior est quàm coctioni requiratur: at in causis præter naturam, vt alibi loquitur Gal. aliter dicendum est, nam cũ validæ sunt, effectus validior esse potest. Quod si quis vellet Curtii responsionem tutari, dicere posset, ꝙ licet stomacus calidior intensius deterius appetat, quàm frigidus, si tamen substantia calida augeatur, nempè naturalis calor seruato caloris gradu, ex meliori coctione maior fiet appetentia. Secundum ex vi concoctrice signum ponens subdit Gale.

Et multo magis quæcunque dura sunt, & non facile alterationem suscipiunt, nam quæ facile alterantur, in ipso corrũpũtur.

1 de ali. 1. Huius causam assignat Gale. vbi rationem reddit, cur melius quidam bubulam conficiunt, quam saxatiles; quod enim (ait Galenus) facile coquitur, facile alteratur, & corrumpitur: contra, quæ coctionis difficilis sunt, difficulter quoque tum alterantur, tum corrumpuntur:

tur: quare cum hominibus quibusdam bilis ex iecore ad intestina defluens ad ventriculum regurgitat, aut cum calor quidam ipsis inest aeris, & mordax, vt quis dixerit, febriculosus, par est, vt isti cibos difficiles coctu melius, quàm faciles vincant: Et declarans quæ istis contingunt, cum ea assumunt, quæ facile alterantur, ait, ꝙ venter demorsu infestatur, item flatus percipiunt, & sensum grauis eructationis mox alii nidorosum, seu fumidum ructare, alii mordicationem, nõnulli utrunque se percipere aiunt. Hinc colligas quàm pessimum sit actu febricitantibus exhibere, quæ facilis sunt coctionis, facileque corrumpũtur, Hipocr. namque inquit, lac dare caput dolentibus malum, malum vero & febricitãtibus, & Gal. in comme. subdit; ꝙ lac facile alteretur, & quòd duplicem habeat alterationem, quando pluri quidem adhæreat, calori statim euaporans, quando autem pauco cito acescens; tibi licet perdiscere partim statim cum ex manus excidit ad ignem elixanti partim ipsum iacere per seipsum permittenti; nam elixato ad fumum euersio fit, iacenti autem omnino aduenit acor, vel citius, vel tardius. Dices, ergo lac ethicis exhibendum non esset, aduersus Gal. sententiã, si recte eius verba cõsideres. Dico ꝙ Hip. etiam ait; Tabidis lac esse exhibendum, sed addit: qui non valde multum febricitant: ita ꝙ oportet ꝙ maius sit iuuamentum, nocumento; & Gale. quoque ait; ꝙ ethicis lac asininum dandum, cum febris iam traxerit, hoc est diu durauerit, quo tempore spiritus resoluti sunt; propter quod contingit, ꝙ tamet si febris illa sit, magna tamen actio in lac fieri nõ potest, vt ita in fumũ conuertatur, ac nocumentum maius sit iuuamẽto; neque enim valide ex materię defectu agere potest, sicut stupa ignita debilius agit quàm ferrum ignitum, licet æque calida sit ex materię defectu, quoniam rara est: ex dictis constare videtur, ꝙ facile alterabilia, & corruptibilia nõ solum a naturali calido, sed & febrili corrumpuntur: Vnde Auicen n. cum ait de signis complexionum stomaci naturalium, subdit de calido ꝙ talis vtiq; stomacus melius bubulas conficit carnes, quàm pullorũ, atque lac ipsum, & loquens de malæ complexionis calidę ventriculi signis pariter ait; ꝙ talis ventriculi complexio cibos subtiles adurit, crassos verò concoquit: Post hęc signa deinde Gale. tertium ponit ex cibo & potu, subdens.

5. aph. 64.

10. metho. cap. 11 & 5 Apho. 64.

13. 3. tract. 1. cap. 14.

Cap. 18.

GAVDETQVE *calidis potibus, ac cibis.*

Quoniam, vt sępe dictum est, uentriculus naturaliter dispositus similia appetit. Dices, potus est assumendus ad sitim extingendam, sed potus calidus sitim non extinguit, sed eam potius adauget: Vnde Rasis ait, quòd isti multum sitiunt. Respõdeo, ꝙ stomacus naturaliter dispositus

2. ad Alman. 13.

ſpoſitus calidus conſeruari exoptat, & quoniam ſimilibus conſeruatio efficitur, ideo cibos calidos, & potus appetit, caliditaſque naturalis non eſt, quę ſitim efficiat; ideo Gale. illud Raſis ſignum ſubticuit: Verum ſitis prouenit (vt docet idē) ratione caliditatis, atq; ratione ſiccitatis: ſi ſiccitatis ratione, per humectantia remouetur; quę & calida eſſe poſſunt; atque hoc pactò calidus ſtomacus calidum potum appetere poteſt, qui humectabit, quoniam in caliditate naturaliter diſpoſitus erit: q̃ ſi ſitis ratione caliditatis auctæ contingeret, bene potū frigidum appetet, quandoquidem præter naturam diſpoſitus erit: ſitis autem ex caliditate adaucta potu frigido remouetur: cum igitur Gal. loquatur præſenti loco de ſtomaco naturaliter diſpoſito quo ad caliditatem, ideo eo modo ipſum calidis potibus, ac cibis gaudere pronūtiauit. Quartū autem ſignū ſubdens ab extrinſecus alterantibus inquit,

1. de ſimp. med. 3.

NEQVE *à frigidis vllam percipit noxam, ſi modice ipſis vtatur.*

Et hoc contingit, quoniam ab vlteriori lapſu in caliditate præſeruatur, qui quidem lapſus contingere poteſt ex continuo calidorum uſu, atque valida eorum actione, vt aliàs declaratum eſt.

6. de tuēd. ſanit.

Signa frigidi uentriculi. Cap. 63.

FRIGIDVS *verò natura ventriculus ad appetendum quidem plurimum viget, ad concoquendum autem minime.*

DOCENS Galen. ſigna ventris frigidioris, primum ſignum conſtituit ex virtute concoctrice, atque appetitiua; quod quidem intelligendum eſt, ut ſuperius declaratum fuit, cum de primo calidi ventriculi ſigno loqueremur. Subdit deinde, qui cibi ſint, quos non recte concoquit, ſcribens.

TALES *præſertim, qui frigidi ſunt et nō facile alteratione ſuſcipiūt.*

Cum enim tales cibi non facile alterentur, & calor huiuſce ſtomaci imbecillus ſit, ab eo non ſatis alterari, concoquique poterunt; ideo ſecundum oritur ſignum ex acetoſa eructatione, quod Galenus ſubiungit, ſcribens.

CITO *itaque aceſcunt in ipſo; atque ideo acidis eructationibus talis ventriculus plurimum abundat.*

Eo ſcilicet tempore, quo cibos eos aſſumit, quoniam alterationem conuenientē non ſuſcipientes in hoc ventre citò aceſcunt: Acidæ igitur eructationes à frigida cauſa ortum habent, quod & ex Galeno colligitur,

1. de loc. affe 4.

colligitur, vbi ait. Igitur si in ventriculo cibi non suapte natura in fumum transmutantur, efficientem causam calidam, si vero saporem acidum referunt, eam frigidam esse necesse est: & de acido lacte inquit Galen. huic namque vel optimo pro diuersa ventriculorum natura accidit, vt modo acescat, modo fumosum ructum sursum mandet, quanquàm diuersi affectus sunt per quos acidum, aut fumosum euadit, quod crudum in ventriculo manet: siquidem caloris inopia acorem eiusdem verò excessus nidorem affert. Atque hęc expressa Galeni sententia videtur. In contrarium est Alex. Tral. vbi ait: Accidit prçterea in stomaco sępius acida eructatio, quę item ad algorem non tantum, sed calorem suam scaturiginem refert: Allucinant itaq; medici, (nam sunt plures in ea snia) quotquot frigori solum stomaci hoc quicquid est vitii adscribunt, & pinde nisi calorificis in eius curatione medicamentorum præsidiis vtunt: & deinde subdit: Multos eo malo laborantes frigidis fuisse liberatos, qui calidis offendebant, eiusq; curam declarat: Eandem quoq; sniam habet Aui. quam ab Alexandro desumpsit dicens; Quandoque autem acescit eructatio à caliditate, cum inuenit materiā dulcem, & facit eam ebullire, & facit ipsam acetosam, & significat illud, vt sit acetosa cum signis caliditatis, & inflāmationis, & amaritudine oris, & siti & iuuamento cum eis, quæ infrigidant: qđ & comprobat, nam caliditas velocius facit acescere lac, q̄ frigiditas. Proinde de causis acetositatis alibi scripsit Gal. sustinens acetū & caliditate, & frigiditate ex vino generari, & quorundam reprobat opinionem, quia omnia vina caliditate acescere putabant, & insup subdit, ꝙ vina imbecillia acescunt, vt parua flamma extinguitur ad solem feruidum exposita, vt & ex valido vento: si quidē natura infirma neq; validum motum, neq; vehementē calorem sustinet, sed ab eis dissipat, at vina valida ex calore valido & motu valido non solum nō acescun, t sed potius maturescunt, & validiora fiunt, vt enim exercitia & sol calida, atque robusta corpora valentiora quoque reddunt, mutant autem, & digerunt, refrigeranturque quæ eiusmodi non sunt: eodem modo vina natura calida motus veluti ventilans, sol excalefaciens, flammæque iuxta ardentes celerius concoquunt, quæ verò frigidiora sunt, & humidiora eorum arguunt omnia id genus imbecillitatem, celeriusque perpeti cogunt, quæ alioqui post passura essent, quippe cum ita comparatum sit, vt res quælibet in propria seruetur natura calore proprio, corrumpatur autem ab immoderatione extrinseca nempè caloris, humidi, aut frigoris abundantia: atque quod ab vtroque efficitur, vnum est, non tamen vnus generationis modus: &

3. de alim. 16.

lib. 3. cap. 11.

13. 3. tract. primo ca. 17.

4. de simp. med. 11. & 12. 13. & 14

T subdens

subdens declarat Gal. aciditatem in saporibus à calido nasci, quod mutat quidem, sed non superat: exemplo ructorum acidorum: nam hi haudquaquam, vbi nulla est facta prorsus in ventre ciborum alteratio, prouenire solent, quemadmodum nec vbi optime concocti, sed tantũ vbi semicocti (vt ita dixerim) fuerint: voco autem semicoctos, quoniã ventriculi calore alterationem perpessi non etiam perfecte ab eo superati fuerint, sic lac, ptissanę succus, & quęcunque eius sunt generis tẽpore ęstiuo citius acescunt, quàm hieme, postulantq; ædes frigidas, vt in his reposita pluſculo tempore perdurent. Ex quibus omnibus manifestum est, ꝙ à calore mutante quidem, non tamen prorsus vincẽte aciditas generatur, atq; ob id plerisq; inest fructibus priusquã maturuerint: patet quinetiã ex dictis quomodo dicendum sit, ructum acidum signum esse frigidi ventriculi, non quidem frigidi absolute, ita ꝙ aciditatem illam genitam esse ex ventriculi frigiditate dicamus; in ventre nãq; tanta frigiditas esse non potest, vt aciditatem generare possit, quomodo aciditas in vino ab extrinseca frigiditate generatur, sed signum est frigidi ventris respectu temperati, hoc est ventris remisse calidi, à qua quidem caliditate remissa ructus acidus gignitur, non autem à frigiditate, etenim calor ventriculi triplex esse potest, vnus quidem validior, ꝙ oporteat, qui cibos in vapores & fumos conuertit, alter aũt moderatus, qui bene concoquit, & chylum generat, & tertius diminutus, qui acetositatem gignit imperfecta coctione: ex qua sanè declaratione palàm nobis est, quæ nam sit hac in re Galeni sententia, quandoquidem acetositas ventris non nisi à caliditate ventriculi efficitur, sed diminuta quidem, non autem ab eius frigiditate, vt vinũ à frigiditate acescit: Adhęc patet ẽt responsio ad Aui. rationẽ de lacte, quomodo fiat acidũ à calore diminuto ęstatis, non aũt hieme, quoniã tunc non est calor agens in illud, vel maxime diminute agens: in æstate aũt diminute agit, & respectu actionis, quæ a calore ignis fieret, non acesceret, sed in fumos & vapores verteretur. Ad id vero quod dicunt Alex. & Aui. ꝙ nonnulli sitiunt, & frigidis iuuantur, inflammationemq; sentiunt, dico, ꝙ in aliquo calor naturalis valde remissus esse potest, atq; spiritus resoluti aucto calore præter naturã, vt in ethico, quo quidẽ casu calor ille totus remissus erit, neque perfecte vel lac, aut aliud quid cõsimile alterare potest, tũcq; acetositas efficietur, quæ tamen à diminuto calore fiet, qui neque in fumũ resoluere, neq; perfecte alterare valet: atq; is ex frigidis iuuamentum percipiet, siquidem calorem præter naturam remittet, quæ tamen valde frigida esse non debent, ne simul etiam paucum illum naturalem calorem restinguant. Tertium postmodum subdit

dit Gal. signum ex cibis desumptum, scribens.

*E*T *gaudet quidem frigidis.*

Ventriculus enim ex natura dispositus semper similia appetit, quibus conseruatur. Quartum signum ex conferentia ponit scribens.

*S*ED *ab eorum vsu immodico offenditur.*

Propter rationem ex Gal. tactam, siquidem caliditas, & frigiditas validæ sunt qualitates: & quoniam facile est, vt aliquando exhibeantur, quæ in gradu sunt intensiora, ideo facile lædi possunt: quare aliquando contraria administramus, quemadmodum superius a nobis declaratum est. Quintum subdit signum ex extrinsecus alterantibus, dicens. 6. de tuēd. sanit.

*I*TA *& ea quæ extrinsecus frigida occursant nequit longiori tempore tolerare.*

Quoniam (vt superius dictum est ex sententia Gal.) vnumquodque corpus in egritudinem suæ temperaturæ similem facile labitur, quare a similibus facile alteratur, iuuatur autem a contrariis moderato vsu, & subdit Gal. 2. aph. 34

*Q*VEMADMODVM *neque calidus calida.*

Suple potest longo tempore tolerare ob eandem rationem, & quoniam hæ qualitates valentes sunt, atque ex hoc colligitur signum vnū calidi ventriculi ex extrinsecus alterantibus sumptum. Dicet fortè quis ex Aui. frigiditas non ingreditur opus naturæ, ergo non facit ad appetitum, qui naturæ opus est. Respondeo, quòd appetitus fit a frigido, ut ab obiecto corrugationem producente, tristemq; sensationem: atq; hoc pacto haud inconueniens est frigiditatem, vt obiectum ingredi opus naturæ. Insuper dubitaret quis, cibus frigidus est similis ventriculo frigido, ergo melius illum digerere potest, vel si illum non digerit, ergò eum nō appetit. Missis aliorum responsionibus, dicerē ego, quòd Gal. absolute non dicit, quòd male cibos frigidos concoquat, sed addit, & qui non facile alterationem suscipiant, hi etenim cibi quatenus frigidi, & similes ab huiusmodi ventriculo appetuntur, & recte quoque concoquerentur, at male concoquuntur, propterea quòd cibi illi difficile alterantur, & calor debilis eos satis alterare, & transmutare nō potest; facile autem digerit cibos frigidos, qui & facile alterari possunt. Deinde Gal. declarat regulam vnā, quę omnibus temperaturis communis est, scribens. prima p rimi de uir. nat.

*M*ALAE' *verò temperaturæ, quæ morbi ratione ventriculum occupant hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam cō*

traria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

Hanc sniam declarat quoq; Gal. vbi ait. Igitur cũ à naturali habitu non declinat, hoc est, vẽtriculus, maximã ei voluptatẽ afferunt oẽs succi dulces, pinguesq; quippe ostendimus oẽs huiusmodi esse corporis essentiæ per q̃ familiares; si verò ab aliquo ipsũ infestante nup vitiũ contraxerit, pingues; nã hi exasperatas partes maxime lenire solent; vbi vero morbo afficit, tum succi contrarij his, qui morbum excitarunt delectare vident, ita vt crassis opponant tenues, tenuibus crassi, lẽtis hi, qui secandi vim habeãt, exasperantibus læuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, siccis humẽtes, humẽtibus aridi, de quorũ natura lib. 4. de simpl. med. potentia disputauimus: & paucis interpositis subdit: etenĩ ventriculus & visceribus seruit, & venis huiusmodi succos appetens, quales illis sunt necessarij, hunc præcedit linguæ iuditium: ipsa. n. his potissimũ delectat succis, quibus vẽtriculus indigere vr: atqui consensus hmõi potissima cã est vestiẽs ipsã tunica. Dices, ergo infirmis sp exhibenda forent, q̃ appetunt, cùm tñ à cõiter practicãtibus phibeãt. Rñdet Curtius, ꝙ cũ ventriculus non solũ sibi conuenientia, sed & alijs partibus appetat, posset vtiq; sibi congrua appetere, q̃ alijs haud conuenirent, dato ꝙ in ventre vna mala sit dispositio, atq; alijs in partibus alia mala cõtraria dispositio: stomacus. n. primo ꝓ se appetit, mox pro alijs corporis partibus. Ego verò huic addo rñsioni, ꝙ aliqd conueniẽs appetere põt rõne vnius, qđ ratione alterius inconueniens erit, vt si attenuãtibus idigeret, atq; incidentibus, & bubulã salitã appeteret, quæ vt incidens & attenuãs conueniens esse videret, verũ qm̃ difficile conficit, & malos succos gñat, conueniens non foret: item si patiens febrem aquam frigidam appeteret, rõne febris conueniens appeteret, sed non quocunq; tpe nempè anteq̃ signa coctionis appareat: item opus est, vt vires valentes sint, & febris ardentissima, vt testatur Gal. tunc. n. danda est, non aũt cum hæ deficiunt cõditiones; licet (vt ait Gal.) frigida pota ppetuo sit febris remedium: item põt esse remedium febri conueniens, sed non causæ id, qđ ventriculus appetit. His enucleatis transit postea Gal. ad signa intemperatarum complexionum ventris compositarũ in subsequenti capite nunc in modum scribens.

4. de acci. mor. 6.

11. meth. cap. 9.

De malis temperaturis in ventriculo coniugatis. Cap. 64.

***MALAE** autem temperaturæ in vẽtriculo coniugatæ ex cõplexione simplicium cognoscuntur.*

T si quis ventriculum calidum habuerit simul, atq; humidum, cibos calidos vnà atque humidos appetet. Cæterum dubitaret quis ob ea quæ & à Gal. & nobis dicta sunt, num ventriculus verè chylo nutriatur, siquidem nonnulli hoc asserunt, alij vero idem abnegant: communis tamen fermè opinio sustinet, q; venter ex chylo vera nutritione vesci non possit, sed ex sanguine: Veruntamen impropria nutritione vescitur, quàm qualitatiuam nominant, qua venter circa cibum delectatur: ob quod illa tristis sensatio remouetur, quã prius percipiebat, quàm cibum desumeret. Aduersus hanc sententiam sunt Galeni authoritates, quibus expresse sustinet ventrem ex chylo vera nutritione vesci, atq; imprimis est ea, vbi clarius habet Gal. ventrem cibos arcte complecti, non vt eos alijs membris aptos efficiat, sed vt eos alteret, & sibi similes reddat, eisque perfruatur, & in chylum conuertat, cuius partem sibi conuenientem apponit, vnit, & assimilat, reliquũ autem habens loco ponderis ad intestina transmittit, quæ quidem nutriendi ratio, non qualitatiuæ, sed verę nutritionis est: quam quidem sentẽtiam sępius ipsum repetijsse videtur, atque eandẽ sustinuisse Auicenna, vbi innuit, tunicam ventris occultam, hoc est interiorem per tactum ex chylo nutriri, exteriorem verò ex sanguine: item Auer. vnã rõnẽ efformat, q̃ à Gal. mutuatus est, q; si venter chylo nõ nutriret, quo modo cibũ appeteret, atq; eũ implecteretur, famésq; cessaret, qñ comedimus, & infra idẽ subdit, & accidit, vt aliqui ex nostris sotijs dubitẽt ex hoc, quia mẽbra ex chylo nõ debent nutriri, nisi postq̃ conuersus fuerit in sanguinẽ, & non est adhuc conuersus in sanguinẽ in stomaco: ergò dicamus, q; stomacus nutrit ab eo pauca re, q̃ plus assimilat qualitati, q̃ q̃titati: & testificat ex hoc, quòd subito quiescit fames, cum comedimus, sicut subito quiescit sitis, cũ bibimus: & subiungit postea, & adhuc non est inconueniens, q; in eo sit aliqua pars subtilis, qua nutriat citò p aliquã humiditatẽ, q̃uis nõ sit sãguinea, q̃a tu vides multa aĩalia, q̃ nutriũtur, q̃uis nõ hñant sãguinẽ: ex q̃bus Auer. verbis clare vĩ, q; ipse aliquo modo in hoc dubius fuerit, & rõnes adducit, quibus cõprobat stomacũ vere ex chylo nutriri, tangitq; præcipue rõnẽ illã ex Galeno desũ p̃ta, nã vnũquodq; mẽbrũ quatuor hẽt virtutes, attractiuã, qua conueniens attrahit, cõtẽtiuã, qua debito tẽpore cõtinet, & alteratiuã, qua ad sui similitudinem alterat, & expulsiuam, qua superuacua expellit. Cum igitur venter his quatuor virtutibus vtatur, & chylum sibi similem efficiat, vt hepar sanguinem, ergo eo nutrietur; neque enim sanguine nutriri potest, nisi sanguis dealbetur. Quod autem dicunt,

3. de pot. nat. 7. & 13

2 aphor. 18. & 4. de tuend. san. prope finẽ.

1. primi doct. 5. sũ. 5. cap. 2. de anat. uenæ portę.

2. collig. 9.

3. de pot. nat. 8. & 9.

quòd statim assumpto cibo cessat fames, quoniam venter ex chylo qualitatiue nutritur, vt & Auer. asserere videt, nihil est. Sed id potius ostendit, quod illa non est ex chylo nutritio, vt dicunt isti, quoniam nondum chylus genitus est, sed potius dicendum est nutritionem illam à cibis fieri, non autem à chylo, qui inde ad 6. vel. 7. horas efficietur: & ita si Gal. & Aui. de huiusmodi nutritione intelligere voluissent, eum ex cibis, non autem ex chylo nutriri dixissent. Contra quam opinionem, qui contrarium sustinent, adducunt Gal. dicentem, quòd nihil potest esse nutrimentum corpori animalis, nisi in uentre, iecore, & venis demandatum sit. Cui quidem authoritati dicerem, quòd Gal. ibidem de totius corporis nutritione loquitur: atque hoc pactò concedo, quòd chylus totius corporis animalis nutrimentum esse non potest, nisi in ventre, iecore, ac venis prius demandetur, non tamen ex hoc consequitur, quòd chylus vni parti nutrimentum esse non possit. Item arguunt hi, infans in vtero matricis recipiens sanguinem ex vtero per umbilicum non alio quam sanguine comedit, ergò tunc venter chylo non nutritur, sed sanguine, pariter animalia, quæ hieme in latibulis non comedunt, ergò chylo non nutriuntur. Dicendum est ad hæc, quòd ventriculus chylo nutritur, deficiente verò chylo haud negamus, quòd sanguine nutriatur. Plura alia adduci possunt, quæ eodem pariter modo dissolui possunt, atque ob id breuitatis causa ea à nobis omittenda esse putauimus, ut ad aliud quæsitum transeamus discutiendum, vtrum scilicet coctio ciborum magis a calore proprio ventris efficiat, an verò à calore mēbrorum circunstantium, circa cuius discussionē est adnotandum, quod (vt declarat Gal.) natura ventrem fabrefecit, vt cibos conficeret, & quoniam erat exangue, paruáq; caliditatem propriam obtinebat eum constituit, vt lebetem, cui instar focorū viscera sunt adiacentia, à dextris quidem hepar & à sinistris splen, & à parte superiori cor, & cū ipso septū, quod ipsū semper attollit, ac dimouet, retro verò dorsales musculi, & ante omentum, quæ omnia ipsum calefaciētia in causa sūt, vt cibi in eo contenti alterentur: constat itaq; ex his, quod cibus magis à calore aliorum membrorum conficitur, quàm ab eo ventriculi: si uerò contemplari uolumus, quod in cibis forma substantialis chyli introducit, id est meritò propriæ ventris tēperiei, nā licet caliditas mēbrorū circūstantiū ad hoc agat, dearticulata tamen à ventre agit, & ab eius temperie directa formā à ventriculo intētā inducit, quod si calor aliorū mēbrorū ageret, vt instrumentū propriorū mēbrorū, formā vtriq; itroduceret, & proprij mēbri similitudinē. Qm verò superius de fame diximus, quę ad Galeni literā explanādā spectabant, superest, vt id discutiamus, quod à multis

5. de pot. nat. 7. & 4 de us. par. 8. & 9.

multis in dubiũ reuocatur, nũ fames ex resolutione fiat humidi chylosi, an verò substantifici: Quidam.n. volunt, ꝙ obiectum famis sit consũptio humidi chylosi, & ex consequenti famẽ fieri ex illius humiditatis consumptione: Alii sustinent, ꝙ eius obiectũ sit consumptio sanguinis ex quo stomacus nutriri debet: Alij verò tenẽt, ꝙ eius obiectũ sit suctio venarum, seu motus, qui fit ex suctione venarum, quẽ tristis sensatio cõsequitur: Aliæ præterea sunt faciles opiniones, quas breuitatis gratia silentio inuoluo. Vera aũt sententia ex Gal. colligitur, vbi ipse declarat, ꝙ natura neque plantis, neque alijs membris sensum donauit, quo suam perciperent inanitionem, siquidẽ habebant vnde nutrimentũ semper assumerent, & attraherent: soli autem ventriculo tribuit, quoniam nõ habebat vnde cibũ attraheret, opus igitur fuit, vt sensum haberet, quo percepta inanitione cibum extrinsecus ad satietatem desumeret: atque ita inanitio ventris, & porositatũ est obiectum, & causa immediata famis, quęcunque sit causa dictę inanitionis, vtpote solutio continui est immediata doloris causa, quæcunq; sit solutionis causa: Num verò fames sit appetitus naturalis, animalisvè: dicerẽ ego, ꝙ appetitus aĩalis dupliciter capitur, vno quidem modo pro appetitu rei cognitæ prius, atq; apprehensæ: & hoc modo si sumatur appetitus, fames animalis nõ est: alio verò modo pro appetitu necessario consequente qualitatis tristantis sensationem, cuius remotionem inquirit: atq; hoc pacto fames animalis appetitus est. Sed dicet ille videtur, ꝙ modo fames sit appetitus præter naturam, qm̃ indicat de sui remotione; itẽ si esset naturalis dispositio conseruanda foret: in contrarium vero si esset dispositio præter naturam, cum quis famesceret, præter naturam dispositus esset, & ex consequenti æger, quod quidem falsum est; item Gal. hoc secũdo inferius ait, ꝙ appetentia, quæ neq; intẽta est, neq; aucta, neq; dissoluta, & tempus consuetum seruat, & non fertur ad edulia insueta, se hẽt secundũ naturam. Quid igitur dicendum? Respondendum huic est, ꝙ esse naturale pluribus modis intelligi potest, vno quidem modo, qm̃ fit ab agente naturali, debito tamen modo, nõ aũt violẽto: altero vero modo qm̃ ad prædictã actionem consequitur, vt in casu proposito, corpus enim inanitũ à venis sanguinẽ trahit, ad quã inanitio venarũ consequitur, illa quidem attractio naturalis est, inanitio vero venarũ naturalis quoq; dr̃, non uenarum ratione sed qm̃ attractio, quę naturalis est, fieri nõ põt, nisi inde talis inanitio consequat̃, & ob id ipsa quoq; naturalis dr̃, quæ tñ venarũ repletioni cõparata nõ naturalis venis dr̃, qua de re venæ eam appetentes an mouere inanitionem, & se replere ab hepate trahunt, hepar verò à ventriculo, ad quã inanitio sequitur, & sensus

4. de us. par. 7. & 4 dẽ acci. & mor. 7.

cap. penultimo.

innanitionis, & ex cõsequẽti fames, q̃ licet naturalis sit tanq̃ necessariò cõsequẽs ad opationẽ naturalẽ cõueniẽter, ac moderate confectã, cõparata tamẽ vẽtris repletioni p̄ter naturã est: quare cũ vẽtriculus quærat id, quod sibi magis naturale est, hoc est repleri, ideo q̃rit remotionẽ & vacuitatis, tristisq; sensationis q̃ & si naturalis est eo modo, quo dictũ est, attamẽ est omnino de genere præter naturã; & ob id venter contrariũ appetit nẽpe sui remotionẽ: & licet de genere sit p̄ter naturã, nõ tamẽ corpus ęgrũ efficit, siquidẽ nõ impedit actiones, neq; etiam corpus neutrũ efformat, nisi aut ex defectu cibi, aut aliqua causa externa valide agente & vacuitas, & suctio, & appetẽtia augeat, cũ ãt in reliquis vẽter naturaliter se habeat, similia appetet, vt si sit calidus calida, si frigidus frigida, & sic de aliis. Dices, aliqui sunt naturaliter calidi, qui tamẽ lactucas ex natura frigidas appetũt. Dicendum est, ꝙ calidi lactucas appetentes ob aliquã indiuidualẽ proprietatẽ, atq; occasionẽ, eas actu calidas appetentẽ: & calefacientibus vtpote cinamomo, siue cassia lignea vtent. Secũdo arguet quis, venter calidus frigida appetere p̄t, q̃m cæterę partes sunt frigidæ, ergò verũ nõ est, quod supius diximus. Sol-

4. de aci. & morb. ca. 6. uẽdũ est, ꝙ licet ea sit sententia Gale. idẽ tamẽ ait, ꝙ vẽter potissimũ, & lingua his delectatur succis, quibus ventriculus indigere videt: quod

3. de pot. na cu. 6. & 7. & affirmat, vbi ꝓbat, ꝙ in quolibet mẽbro quatuor sunt uirtutes naturales, inquiens: qui cibum aliquem abhorrent, si coacti sint eũ assumere, statim euoment, vel si cum violentia continent continua nausea laborãt, & optant expellere in ventriculo contentum; quod indicat in animalibus disconueniẽtis esse auersionem, cõuenientis ãt desiderium: cũ ãt cõueniens desiderat, vt attrahat, & cũ odio habet, vt expellat, in his virtus attractiua erit, atq; expulsiua: q̃m verò nil attrahit pp ipsum attrahere (vt ita dicã) sed potius, vt illo p̄fruat, quod attraxerit: p̄frui ãt nõ p̄t, nisi retinuerit; hinc est ꝙ dari cõtẽtiuã facultatẽ ostẽdere possumus; si verò continet, & eo p̄fruet, quod attractũ est, id esse non p̄t nisi ad quod propria fert natura, fert ãt propria natura ad id, quod sibi conueniẽs secundũ qualitatẽ, ac propriũ existit app̄hẽdendũ, & ex consequẽti vẽter naturaliter dispositus attrahit, & voluptatẽ pcipit in id, qđ sibi simile est; ꝙ si p̄ter naturã dispositus fuerit, cõtraria appetit, & in ea voluptatẽ pcipit, quãdoquidẽ ꝑ ea ad pristinã reddit naturalẽ dispositionẽ primo igitur vẽter ꝑ se appetit secũdo vero ꝑ aliis mẽbris: & ideo nõ est mirũ si vẽtrẽ habẽs calidũ & totũ corpus frigidũ, licet sæpe calidos cibos appetat, si etiã nonnũq̃ frigidos appetet nõ sui ratione, sed totius corporis, pp qđ appetere quoq; à natura ordinatũ est. tertio arguet q̃s, sæpe diuersi diuersarũ tẽperierũ eũdẽ cibũ appetũt, vtpo

te dulcia, unctuosa, capones, carnes optimas, & hmōi, ergo nō verū ē qđ supra dixisti. Dicas velim, ꝙ cibus duplex est, vnus q̄dē dūtaxat cibus, alter verò cibus medicinalis alteratiuus; primus pluribus cōis esse potest, quoniam non alterat, sed a corpore alterationem suscipit, atq; hic oībus similis, ac ꝓportionatus existit, vt vnctuosū, ac dulce, quemadmodum docet Gal. inquiens, huiusmodi cibos. s. dulces & pingues esse corporis essentię p q̄ familiares: Verū venter calidus dulcia, & pinguia actu calida appetet, frigidus verò actu frigida, & sic de cæteris istiusmodi dicendū est; at cibos medicinales eosdem diuersi non appettent, sed calidi calidos, atq; frigidi frigidos. Quarto instaret idē, ꝙ multi ex assuetudine ciborum contrariorum cibos contrarios appetent, quibus sunt assueti, ergò quod determinatū superius est, nō semp veritati consonat. Responsio quo ad hoc prompta est, ꝙ (vt ait Gal.) ex longa assuetudine quędam conuenientia paratur inter cibū, & ventrē ex cibi in ventrē actione, vt maior sit inter ventriculū, & cibū hūc similitudo, q̄ inter eundem ventrem, & alium cibum: & ob id eum melius concoquet & ob huiusmodi similitudinem appetet. Declaraturus postmodū Gal. signa tēperaturarū pulmonis, qm̄ eius signa ex siti sumpta cōia vident cū eisdē signis tēperaturarū vētriculi ex siti desūptis, ĭprimis docet, quomodo signa hęc & sitis a pulmone proueniens corde & huiusmodi distinguantur à signis & siti a ventriculo proueniente; proponit aūt primum, cur ea signa distinguenda sint, scribens.

4. de acci. & mor. 6.

lib. de assuet.

OPORTET *autem eas, quæ iam sunt dictæ diligenter aduertere, easdē ab his, quæ dicentur, distinguentes: non solū .n. ventriculus sitibundos, & minus sitientes facit, & frigidi calidivè potus appetentes, sed ea quoq; viscera, quæ in thorace sunt, vt cor & pulmo.*

Aduertendum est, ꝙ sitis non solum ratione ventris, & viscerū thoracis contingere pōt, sed & hepatis, & præsertim cū pars eius sima inflāmatur, atq; ob tabē quoq; totius corporis (vt ait Gal.) ac ob euacuationem, quę medicamento efficitur: siquidē ait Hipp. Qui in medicamētis purgati nō sitiunt, nō quiescūt, priusq̄ sitiant, Gal. in com. subdit, ꝙ sufficiens est ea, q̄ ex euacuatione ꝓuenit, siccitas sitim efficere: pariter & priuatio sitis rōne totius corporis cōtingere pōt, vt hēt Gal. vbi ait: Accidit. n. quasi priuatio quędā appetētiæ, cū corpus omnino potione nō eget ob frigoris, humorisvè excessū, vel vētriculus suū pathos nō sentit. Cæterū licet oīum dictorū rōne sitis cōtigere possit, hic tñ Gal. de visceribus tm̄ thoracis meminit, qm̄ signa pulmonis traditurus erat: itē alia dicta sitis potius nō naturalis, q̄ naturalis cā esse dicunt, vt intueri licet,

6. de loc. aff. cap. 3.

4. apor. 19

4. de acci. & mor. 7.

vel saltim eorum plura, vt satis patet: Et ob id in veteri translatione addit, & hepar, quod quidem in litera græca haudquaquàm reperitur. Aduertendum etiã est, quòd cor & pulmo sitibundos, & non sitibundos homines efficiunt ob vicinitatem, quam cum ore ventriculi habent, quod quidem facile alterare possunt: Quare constat, quòd venter imediate sitis causa, pulmo vero mediate quidem, vt os ventris alterat. Deinde Gal. docet quomodo dicta distinctio facienda sit, atque simul signa pulmonis calidioris edocet.

Signa calidioris pulmonis. Cap. 65.

SED *qui ob horum sitiunt caliditatem plus inspirant, & longius expirant.*

PRIMVM hoc est signum ex inspiratione, & expiratione desumptum; hi etenim plus aeris attrahunt, quàm cor habentes, & pulmonem temperatum ob eorũ mẽbrorum caliditatem, quæ multa indigent refrigeratione: expiratio autem longior est, seu longiori tempore durat, quoniam ea membra ob caliditatem, a qua multa vaporum copia fuliginosorum generatur, maiori indigent mundificatione, eorumque vaporum expulsione. Secundum signum ex estu ponit, scribens.

ATQVE *æstum in thorace sentiunt, non sicuti qui ventriculi ratione in hypochondrijs caliditatem patiuntur.*

Nam cor, & pulmo in thorace reposita sunt, venter autem infra thoracem, & a lateribus hypochondria possidet. Dices, cum venter sit exãguis, & quantumcunque calidus in propria specie cute frigidior, nunquàm ergo sui ratione hypochõdria calidiora reddere poterit. Respondendum est, ꝙ venter quamquàm frigidus sit respectu cutis, tamen quanto erit calidior, & minus frigidus, tãto minus impediet hypochõdria reddi calidiora ex aliorum membrorũ caliditate: est adhuc aliud dubium, nempè ꝙ videtur male Gal. dicere, quòd habẽtes pulmonem calidum circa thoracem sentiunt caliditatẽ, qui uerò ventrẽ calidũ circa ipsa hypochondria; contra ex Aristo. nihil percipit propriam caliditatem, sensuum enim nõ est sensus, nihilque sentit sine his, quę sunt extra: item sensibile positum supra sensum sensationem non efficit. Dico, quòd vt ex Gal. colligitur, cum non euentatur cor, facile inflammatur,

2. de ani. 52. 1. eius. 16. lib. de us. respir.

matur, quo quidem inflāmato, pulmo quoq; inflāmatur, & in eo mala diuersa complexio efficitur, quæ a particula percipitur, in qua reperitur, & in pulmone calido talis complexio facilius efficitur: vel dicendum est, quòd tangens huiusmodi percipit caliditatem. Tertium signū ex cito, tardavè sitis sedatione ponit scribens.

Et cum potuerint, non statim sitis sedatur.

Vt his fit, qui ratione calidi ventriculi sitiunt, ratio autem talis est, propterea ꝙ si accidat sitis ob ventris caliditatem, statim peruenit potus ad membrum calidum, quod sitis est causa, illudque refrigerat. Et hoc pactò tollitur sitis causa: si vero contingat ratione caliditatis pulmonis potus frigidus sitim non aufert, nisi in notabili quantitate ad pulmonem perueniat; non potest autem ad pulmonem peruenire, nisi per ventrem transeat intestina, hepar, aque venas ipsas: & ob id non nisi per tempus sitis hęc potu remoueri potest. Dices, caliditas pulmonis non immediate sitim efficit, sed opus est, vt os ventris calefaciat, & exiccet, quam quidem caliditatem, & siccitatem ventris statim remouet potus assumptus, dato ꝙ pulmonis caliditatem haudquaquàm remoueat; remota verò immediata causa sitis, remouetur quoque ex consequenti sitis ipsa, ergo verum non est, quod inquit Gal. Respondeo, ꝙ licet ex potu remissa causa immediata sit sitis, atque hęc quoque remittatur, quia tamen non est remota causa, quæ sitim efficit, ob id pauculo tempore illa sitis remissio perdurat, sed ferè statim reddit: intelligit igitur Gal. ꝙ ex potu in talibus sitis non remouetur, quoniam ferè statim redit, non ita verò confestim redit, si sitis ex ventriculo proueniēs remittatur. Quartum signum ex sedatione sitis frigido, calidovè subdit scribens.

Et magis cum frigidum hauserint, quàm cum calidum nimis.

Ratio est, quoniam sitis hęc non ita fit ob humidi roridi resoluti indigentiam, sicut efficitur ob excalefactionem ex pulmonis caliditate cōtingentē, ad quā resolutio humidi roridi cōsequit. quare potus calidus causam sitim efficientem non remouet, quam tamen frigidus potus remouere potest. Sed dicet ille, cor calidius aerem frigidum ferre nō potest, sed prius in pulmone alteratur, vt sæpe testatur Gale. ergo nec pulmo eius frigiditatem ferre poterit, cum minus calidus, quàm cor esse dicatur. Dico, ꝙ pulmo à natura factus est, vt cordi seruiat. verū cū in corde spiritus detineantur, qui valde calidi esse debent, neque indigēt, vt eorum caliditas multum remittatur, sed sufficit duntaxat, vt conuenienti refrigeratione conseruentur, quę tamen ab aere multum frigido 8. de usu part.

fieri

fieri non debet; ideo natura pulmonem fabrefecit, vt hunc aerem præpararet, eumque minus frigidum redderet, ne nimis spiritus infrigidaret; fabrefecit quinetiam columellam, seu vueã tum ob alios vsus, tum vt aer refrigeraretur, ne ita frigidus pulmonem tangat. Verum quia pulmo tum membrum non est principale, tum etiam totam caliditatem vt cor & spiritus seruare non debebat, ob id aeri frigidiori occurrere potuit. Quintum postmodum signum ex inspiratione aeris frigidi ponit, subdens.

11. de usu par. ca. 11.

REFRIGERAT *autem eosdem & frigidi aeris inspiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione sunt sitibundi.*

Ratio autẽ est, quoniam frigida inspiratio immediate prouenit ad pulmonem, & pulmonis caliditatem alterat, qua sedata sitis etiam sedatur; quod si ratione ventriculi sitis contingat, quoniam frigida inspiratio ad os ventris non peruenit, nisi parua admodum quantitas; ideo sitis manifeste non sedatur, ita ꝙ ita se habet inspiratio frigida ad sedãdam sitim ex caliditate pulmonis, vti potus ad eam opprimendã, quę ratione oris ventriculi euenit: Hinc colligitur, ꝙ febricitantibus cum valde sitiunt, pro siti remouenda melius est quo ad fieri potest aerem frigidũ reddere, vt frigida inspiratione sitis minor efficiatur: quare camera tum sæpe aqua frigidissima est irroranda, tum humi sternendę frondes, folia, & plantę frigidæ, ac circa lectum ipsum, vtpote sunt folia salicis, mirthi, vitis, nenupharis, & aliarum id genus herbarum. Sed dicet quis, videtur, ꝙ cor & pulmo similia appetere deberent cum ex natura disposita sunt, atque ex consequenti calida; oppositum tamen est, quoniam contraria potius vtpote frigida appetunt. Respõdeo ex Arist. libello de respirat. ꝙ cum digestio per ignem efficiatur, natura in corde multum ignis apposuit, qui vel à suo valido cõtrario extingui potest, vel per marcorem, cum non satis refrigeratur, atque euentatur: vt igitur conseruetur, contrario indiget, atque vt à futuro malo præseruetur, quanto autem cor calidius est, ac pulmo, tantũ frigidiora appetit, ut eorum caliditas æquetur, atque seruetur.

Signa frigidi pulmonis. Cap. 66.

ITA & hi, qui contrario modo se habent à frigida inspiratione sensibilẽ sentiunt effectum; & hoc sit maximum frigidi pulmonis inditium.

Do-

Docens signa frigidi pulmonis, qm̃ stati dixerat loqués de calido, ꝙ aer frigidus iſpiratus thoracis caliditaté refrigerat, qua refrigeratione sitis remouet, q̃ rõne thoracis euenit, atq; ob id innamētũ pcipit: cõtinuãdo sermoné suũ cũ pcedẽti hoc primũ signũ ponit ex iſpiratione aeris frigidi; cũ.n.cor, & pulmo magnã nõ obtinẽt caliditaté, q̃ multa idigeat refrigeratiõe, frigida iſpiratio tãto magis erit his noxia, quãto minus ea indigẽt. Secundũ signũ ex inspiratione aeris calidi subdit scribẽs.

Vti verò frigidum inspirantes manifeste dolorem sentiunt, & frigiditatem, ita caliditas est ipsis amica.

Non vult Gal ꝙ tales nullo mõ aere frigido indigeãt, ppeaꝙ sp cor q̃tũcunq; frigidũ in sua naturali dispositione infrigidatione quapiã indiget: atq; ob id caliditas absolute non est ipsis amica, sed comparatiue, aer etenim frigidus, quo indiget, calidus dici pt respectu eius, quo indiget pulmo calidus. Tertiũ signũ ex supfluitatibus subiũgit dicens.

Sed & pituita excrementa cum screatu, & tussi expuunt.

Pulmo.n. sui frigiditate non concoquens suũ nutrimentũ supfluitates pituitosas multiplicat; neq; eas à capite descẽdẽtes dissoluere pt; Dicit aũt [cũ screatu & tussi:] qm̃ si materia erit in pricipio cãnę pulmonis vel locis vicinis cũ screatu educent; si vero in partibus magis ꝓfundis cũ tussi emittent. Si aũt legat, vt in antiqua trãslatione [sed & phlegmaticas supfluitates loquẽtes cũ tussi expellũt:] dicẽdũ est ꝙ ab aere inspirato & retẽto format uox, quo ẽt aere fit tussis; iõ cũ hi loquunt, aer impulsus ꝓ voce formãda materiã ĩ pulmone existenté cõmouet, & cõcutit, eãq; ad partes supiores impellit: Vñ virtus stimulata insurgit, tussimq; efficit; & ex cõnsequẽti eã expellit. Et ita hoc pacto rõ reddi põt, cur loquentes cum tussi illam materiam in pulmone clausam expellãt.

Signa pulmonis sicci & humidi. Cap. 67.

Pulmonis autem siccitatis excrementa vacant, & pituita.

Galenus ostẽdẽs signa pulmonis sicciorís pulmone tẽperato primũ hoc signũ ex excremẽtis cõstituit: cuius qdẽ cã est, tũ qa talis pulmo nutrimẽto vtitur sicciori, in quo minus est de pituitã, tũ quia siccitas humiditaté cõsumit. Scdm signũ ex voce subdẽs inqt.

Et vocẽ claram faciunt.

Qm̃ aspera arteria nõ est ĩfecta excremẽtis, atq; pituita, q̃ vocẽ obscurã reddũt, vt ĩ hñtib. cõplura ĩ aspera arteria excremẽta ĩtuemur; & ob id vix loq pñt, & si loquũt, haud clare. Cõtinuãdo postmodũ docet Gal. signa humidioris pulmonis tẽpato, & primũ signũ ex voce ponit scribẽs

Quemadmodum humiditates obscuram reddunt, ac raucã:

Quod fit ob causam oppositam, nam humiditates tracheam reddũt arteriam, quæ vocis est instrumentum, repletam superfluitatibus vocis claritatem prohibentibus: quare vox rauca efficitur, prohibetur nãque ictus spiritus, qui opus est, vt violenter moueatur, vt vox ipsa efformetur: fit autem obscura ob organi vocis remollitionem nẽpè summitatis, atque aliarum quoque tracheę partium. Secundum ex excrementis signum ponit scribens.

E T ***cum uehementius, aut acutius loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa.***

Hoc est ad canam pulmonis intercurrunt: Ex quo elicitur talẽ pulmonem plura habere excrementa, atque hoc pacto educuntur; quoniã fit motus, & magna exuflatio, sine qua materia in asperis arteriis cõtenta educi non potest, vt testatur Gal. sed dubitaret quis, cum pulmo ex sanguine subtili ac calido nutriatur, videtur, quòd eius excrementa pituitosa esse non possint. Dicendum est, ꝙ (vt inquit Gal.) quoniã pulmo viscus est laxum, & molle, ac vndique vacuum, à pituitosiore, atq; crassiore sanguine inflammatur, cũ subtilis, biliosusque ferè fluat, nec cum viscere vlla ratione cohærescere possit; eodem propè modo dicendum est de aliis excrementis quotidie genitis, nisi pituitosa sint, atque crassa, visceri coherescere non valent. Proinde ex iam declaratis oritur dubium, quod nam sit obiectum sitis, eiusque causa immediata, nũ cõsumptio humidi roridi, an verò alterius humoris. Nonnulli sustinẽt ꝙ sitis obiectum est vel caliditas, vel siccitas, vel vtrumque, sola namque (dicunt hi) humidi roridi consumptio sitis, atque sensationis causa esse non potest; quinimmo affirmant hi ꝙ sitis absque notabili humidi roridi consumptione esse valet, vt si tantummodo calefieret & ferueret, non autem insigne admodum consumeretur. De hoc dubiũ est, num scilicet sitis absque humidi roridi consumptione fieri possit, & ex consequenti sine exiccatione, an vero semper opus sit, vt humidi cõsumptio requiratur. In primis autem est Gal. authoritas, vbi ait, ꝙ à vino homini sitis semper increscit, ab aceto vero interim augetur, interim sedatur, nam cum sitis duplici ratione proueniat, partem quidem humoris inopia, partim vero caloris copia: ob id haud mirum videri debet, si priorem sanare nequeat, alteram vero possit, quoniã non potest humectare, sed refrigerare valet: atque ita acetum sitim sanare non potest a sola siccitate, aut a caliditate, & siccitate euenientem: ꝙ si aliquando caliditas simul & humiditas coeant, acetum est huius sitis optima medulla; Subdit Gal ꝙ rara est huiusmodi affectio nonnunquam

5. de acci. & morb. 3. 4. de caus. puls. 13.

1. de simpl. me. 29. 30.

quam in affusionibus aquæ inter cutim proueniens, congesta nimirū in ventre salsi humoris copia, tum etiam si quibus pituita salsa ventri illita inhæserit, & quæ sequuntur: quibus sanè verbis satis apertū esse videtur, voluisse Gal. sitim a caliditate fieri absque siccitate, & ex consequenti absque humidi roridi consumptione: item idem ait; Quippe immoderata appetitur potio, quando contenti in ventsiculi tunicis vitiati humores, aut salsi sunt, aut biliosi, interdum vero, cum veluti feruet in eo natiua ipsius humiditas. Videtur itaque ex his, ꝙ sine exiccatione sitis efficiatur; item ait ipse, Quidam vino inebriatus maxime sitiuit, præterea in naui aqua defficiente qui aquam marinam bibere ausi sunt, siti ingentissima vexati sunt: ex quibus Gal. placitis videtur, ꝙ in talibus necessarium non sit, ꝙ exiccatio cōcurrat, Insuper Auic. sitis causas ponit, eaque declarat, quæ a Gal. scripta sunt, dicens quòd sitis fit nonnunquam ob phlegma salsum in stomaco, aut dulce, & quandoque ob feruentes humiditates: igitur apparet ex eius quoque sententia, ꝙ ex defectu humidi non semper sitis efficiatur, ut satis patet. In oppositum est Gal. authoritas, vbi cum dixit, ꝙ natura vniuscuiusque mutatur ex quacunque mala temperie, atque soluta vnitate, deinceps loquens, quomodo fiat huiusmodi mutatio in ęqualibus intemperaturis, ait. In inæqualibus quidem intemperaturis, quoniam maxime calefiunt, aut frigefiunt, hæ siquidem qualitates præ alijs omnibus sunt ad agendum potentes, cum verò famescunt, vel sitiunt, deficiente hic quidem substan ia sicca, illic verò humida &c. clare itaque vult ex dictis sitim fieri defectu substantiæ humidæ, vt fames, siccæ, quę quidem non absolute sicca dicitur, sed respectu humidi potabilis, qđ fluxibile esse debet: verum substantia hęc apta conuerti in membrorū substantiam stabilis est, ac firma, atque hac ratione, licet sit humida, sicca tamen comparatiue dicitur. Arist. quinetiam eadem ratione sustinet ꝙ fames est calidi & sicci concupiscētia, sitis verò frigidi & humidi, ex qua sanè authoritate colligi quoque videtur, quòd sitis non sit absq; siccitate, cum frigidi, & humidi sit appetitus: item Gal. ait, quòd accidit quasi priuatio appetentiæ, cum vel corpus omnino potione non eget ob frigoris, humorisque excessum, vel ventriculus suum pathos non sentit: cum igitur priuatio sitis ob frigoris, & humoris excessum efficiatur, ergò sine humoris defectu sitis non erit: & ex authoritatibus ratio hunc in modum erigi potest, sitis est appetitus rei humidę, ergo quod cōtristat siccum est; appetimus enim rei contristantis amotionē: concludendum itaque est sitim absque exiccatione fieri non posse quēadmodum superius declaratum est. Pro responsione ad hoc valde diffi-

4 de acc. & mo. b. 7.

13. 3. trac. 2. cap. 20.

lib. de inę-qui. intēp.

2. de ani. 28.

4. de acc. & moib. 7.

cile dubium, & huiusce difficultatis resolutione in primis aduertendum est, quòd ventris humiditas multiplex est; est enim humiditas in eius spatio contẽta, est & altera in eius porositatibus inclusa, & tertia in exilibus arteriis, atque venis, quemadmodum quarta interna, quę ventris substantialis est pars; Quibus ita stantibus omnes conueniunt, quòd sitis fit ex humidi roridi madefacientis consumptione, cuius quidem signum est, quòd statim assumpto potu cessat sitis, & huiusmodi humiditas rorida in ventris porositatibus contenta est in causa, vt superflua humiditatis internæ, atque naturalis exiccatio haudquaquàm efficiatur; quæ sanè humiditas duplex est, quędam crassior, quæ cibo reparatur, quædam tenuior, quæ potu repellitur, ad cuius humiditates consumptionem sitis efformatur, tametsi humiditas rorida non consumatur: Quo quidem stante, dici potest, ꝙ sitis fieri nõ potest, nisi alicuius humiditatis vel madefaciẽtis, vel internæ consumptio fiat: atque ita sola caliditas sitim haud efficere potest, nisi alicuius ex prædictis humiditatibus consumptio consequatur; In siti quidem naturali fit humidi roridi consumptio loquendo de siti, quę ratione ventris non autem pulmonis oritur; in siti autem præter naturam haud necesse est, ꝙ humidum roridũ consumatur, sed humidi substantifici consumptio fieri potest absque humidi roridi consumptione: licet etiam fiat ex roridi consumptione si enim in ventriculo contingat quod phlegma salsum, aut aqua marina adsit, tunc humidum roridum non consumetur, licet fortè in eo alteratio quæpiam gignatur; sed cũ huiusmodi materia actu sit humida (quia tamẽ potestate calida est) faciet humiditatis substantialis consumptionem, & ex consequenti sitim: pariter & pulmonis caliditas sitim ꝓducit nõ ex necessaria humidi roridi consumptione, quę notatu digna sit, sed ex interni humidi consũptione, quę quidẽ rõne caliditatis resoluẽtis contingit. Ad Galenum autem dico, quòd acetum remouet sitim, quę fit, quoniam humiditas & caliditas coeunt nempe actualis humiditas, quæ potestate sicca est. Vnde subdit quòd talis sitis contingit his, qui aqua intercutim laborant, vbi in ventre congesta est, humoris salsi copia, qui potestate calidus est, vt patet; atque ita in eo casu licet non fiat humidi roridi consumptio, fit tamen interni humidi consumptio, atque exiccatio; acetum autem conuenit, & hanc sitim remouet, tum quia sua frigiditate materię caliditatẽ remouet, quę humidi substantifici consumptionem efficit, tum etiam quia materiam in ventre contentam disponit, vt excernatur atque ita sitim remouet, quoniam materiam & obiectũ tristem faciens sensationem remouet; & hoc pacto intelligit Gal. cum

inquit

inquit, ꝙ sitis fit tum humoris inopia, hoc est humidi roridi consumptione, tum caloris copia, qui sine humidi roridi consumptione humidi interni consumptionem producit, tristemque facit sensationem. Eodem modo patet responsio ad authoritatem illam, quòd neque ex salsis humoribus, neque ex uino, neque ex aqua marina, neque feruente natiua humiditate sitis fieri potest, nisi alicuius humidi, uel roridi, uel substantifici consumptio concurrat: hoc igitur modo omnes dissoluuntur authoritates, in quibus dicitur, quòd sola caliditas sitim facit, nempè quòd intelligendę sunt, quòd caliditas absque humiditatis roridæ consumptione sitim producit, consumendo tamen internam humiditatem. Dices, si sitis non est sine alicuius humidi consumptione, ergo ne humectante semper indigeremus, & ita acetum nunquã in siti remouenda præstans remedium foret, siquidem acetum non humectat, sed infrigidat, & exiccat: item aliqua sitis ex sola aeris inspiratione remouetur, non ergo alicuius semper humidi consumptio requiritur. Respondeo, quòd talis sitis naturalis non est, vt ex Galeno colligitur, ad quam quidem remouendam siccitatem ammouere haud necessariũ est, sed satis est obiectum contristans ammouere, qui calefaciendo eam exiccationem producit, ad quod facit acetum tum infrigidando, tum consumendo & materiam phlegmaticam in uentre existentem incidendo: pariter inspiratio aeris frigidi caliditatem pulmonis remouet, quæ est obiectum contristans, atque exiccans. Dices, si quæpiam sitis aceto remouetur, ergo non omnis sitis est appetitus frigidi & humidi aduersus Aristotelem. Dicas uelim Arist. dictum intelligi de appetitu naturali: item quòd sit appetitus frigidi, & humidi respectu eius, cuius appetitus est fames, & huiusmodi humidum est, hoc est fluxibile, quod tamen in fame non naturali potestate exiccans, & incidens esse potest, ut obiectum contristans remoueatur, ut superius dictum est, quoniam quo quo modo re humectante indigemus, hoc est liquida, & exiccante, ac obiectum contristans consumente. Dices, uenter calidus naturaliter potum calidum appetit, ergo non est appetitus frigidi. Respódeo, quòd talis uenter potum calidum appetit respectu temperati, qui tamen frigidus est respectu cibi, qui fame appetitur. Num uerò pueri, an iuuenes citius sitim incurrant, dicerem breuibus, quòd iuuenes citius sitiunt, propterea quod sicciores sunt.

primo de simp. med. 30.

De voce. Cap. 68.

DECLARATVRVS Gal. signa cannæ pulmonis, quę ex uoce ſumuntur, indicantia & ipſa tandem pulmonis temperies, cum ex trachea arteria conſtituatur, ut manifeſtum eſt, videtur continuate loqui, ac ſi adhuc de ſignis pulmonis obloqueretur, dixerat enim ſtatim ſuperius loquens de ſicciori, & humidiori pulmone, quòd in ſicciori vox eſt clara, in humidiori vero obſcura, & rauca, & cum volunt aut vehementius, aut acutius loqui intercidunt excrementa; nunc continuans ſermonem de uoce, proponit primo ſcribens in hunc modum.

NON *tamen ipſa vocis magnitudo à caliditate, ſicut neque paruitas à frigiditate fit, ſed altera quidem aſperæ arteriæ latitudinem ſequitur, & vehementiorem efflatum, paruitas verò à contrarijs euenit cauſis.*

Hoc eſt ab anguſtia arterię, & ab efflatu imbecilliori, concludens deinde Gal. ita ſcribit.

QVARE *neque ſemper, neque primum, ſed ex accidenti, & ſolas naturales temperaturas, non autem aduentitias, vocis magnitudo, aut paruitas ſequitur: Quoniam etenim talia inſtrumenta temperaturæ ratione ſunt facta, adhac autem conſequitur huiuſmodi vox: Idcirco contingit ex voce de naturali temperatura ratiocinari.*

Validia namque exiſtente virtute, & magna pro arbitrio aeris quantitate attracta vehementiorem, & imbecilliorem efflatum efficere poſſumus, ſine quo vox magna, vel parua fieri non poteſt: & ob id ait, ꝙ [neque ſemper ſequitur] cur autem addit [neque primum, ſed ex accidenti:] pro horum verborum intellectione animaduertendum eſt, quod Gal. ait: ſignificat autem per ſe idem, quod primo, per accidens autem quod ſecundo, quod declarat exemplo dicens, qui primo calculo digitum applicat, primo quidem hunc mouet, ſequentem vero per accidens, & ſecundo, itidem reliquos quoſque omnes: pariter dicendum eſt de voce magna paruavè, nam (inquit Gal.) inſtrumenta talia fabricata ſunt nempè aut lata, aut anguſta ratione temperaturæ; calida

3. de acci. & mor. primo.

enim latam dilatando, frigida verò, quia dilatare non poteſt, arteriam anguſtam facit: verum latitudinem arteriæ vox magna conſequitur, angnſtiam vero vox parua, ergo magnitudo vocis, vel paruitas non ſequitur primò temperiem, ſed ex accidenti, & ſecundario, per ſe autem & primo ſequitur aut arteriæ latitudinem, aut anguſtiam eiuſdem: ſed licet primo & per ſe arterię temperaturam non ſequatur; quoniam tamē eam per accidens & ſecundario ſequitur, ideo Gal. dicit, quòd contingit ex voce: Antiqua tranſlatio iacet hoc modo: [& propterea ex voce eſt aliquid de naturali craſi colligere] vbi adnotant expoſitores, quòd dixit aliquid: quoniam licet compoſitio ſæpe complexionem conſequatur, poteſt etiam complexionem non ſequi, ſed potius rem diuinam, vt teſtatur Gal. magnitudo autem vocis, & paruitas complexionem indicat (vt declaratum eſt) mediante compoſitione, ſiquidem latitudinem, vel anguſtiam arteriæ conſequitur: Verum aliàs declarauimus, quomodo compoſitio à re diuiniori fiat, quæ quidem non ſunt repetēda. Quòd ſi ita legatur litera, puto ego, quòd potius ita dixerit, quoniam in principio huiuſce literæ ſuperius declaratum eſt, quòd non ſolum per ſe complexionem non ſequitur, & primò, ſed nec etiam ſemper, nam efflatum magnum, & paruum quòd arbitrio efficere poſſumus, ſine quo vox aut magna, aut parua fieri non poteſt, licet Hippo. dixerit; calidi valde maximam vocem habent, frigidi vero econtra paruam & exilem; frigidus namque aer plurimus eſt; hoc eſt in calidis; duorum vero magnorum magna ſunt, & quę inde gignuntur, ſed hoc intelligitur vt plurimum, vel (ut infra declarabimus) ſecundum naturam, non autem ſecundum voluntatem: Dicit autem Galen. quòd magnitudo vocis, & paruitas per accidens (vt declaratum eſt) naturales ſequitur temperaturas, non autem aduentitias, quoniam temperies calida naturalis contracta à principio generationis ea eſt, quæ aſperam arteriam dilatat, cuius oppoſitum frigida temperies efficit, calida autem aduentitia, quam præceſſerat frigida naturalis, quoniam inuenit arreriam iam eſſe genitam à frigiditate naturali anguſtam, dilatare eam non valet, vt & frigida aduentitia eiuſdem arteriæ anguſtiam efficere non poteſt, cum à principio natiuitatis à calida naturali lata genita ſit. Subdit Gal. deinde quaſi reddens cauſam eius, quod ſtatim dixerat, ſcribens.

primo de temp. ulti mo.

6. epi. ante medium.

Nam & lenis uox arteriæ lenitatem conſequitur, ut aſpera aſperitatem.

Aristo. namque testatur, quòd lenis vocis, & asperæ causa membrum est, atque instrumentum, per quod fertur aer, quod quidem asperum est, aut lene, & denique aut ęquale, aut inęquale: inæquale autem fit instrumentum, cum aut materia quæpiam in trachea arteria continetur, aut affectu quopiam, qui siccitas est, opprimitur, atque hęc inæqualitas, quæ ex siccitate prouenit, vocem asperam efformat; quę verò ratione humidæ materię in ipsa arteria contentę vocem potius raucam efficit, quę & ipsa vel aspera, vel ei maxime affinis esse videtur. Declarans verò deinceps quomodo per lenitatem, & asperitatem temperatura cognoscenda sit asperæ arteriæ in contextu, subdit,

Lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam, asperitas uero siccitatem.

Pro declaratione dictorum, & eorum, quæ dicenda sunt, scrutandum est in primis quomodo generetur uox, ut subinde videamus quænam magna, quæ parua, quæ lenis, quæ aspera, item quæ acuta, ac grauis. Aduertendum igitur est, quòd ut ex Aristo. colligitur, vox est percussio aeris respirati facta ad tracheam arteriam ab ipsa animæ uirtute in partibus respirantibus existente, quæ est uoluntarie motiua cum significandi imaginatione: Quę vero concurrunt, & requiruntur ad formandam uocem, vbiq; declarat Gale. dicens; uocis instrumentum esse laringam, quæ tribus constat cartilaginibus, ita ut id, quod ex eis compositum est, fiat vt quædam fistula, intus autem in ipso meatu laringis incubat corpus figura quidem linguam fistulę referens; proprietate vero substantię tale, quale nullum est aliud eorum, quæ sunt in corpore; etenim membranosum simul est, & adiposum, & hoc est primum, & maxime principale vocis instrumentum: est autem uocis materia ipsa efflatio, hoc est aer violentia quadam impulsus, quę à musculis thoracis efficitur: sunt preterea musculi in ipsa laringe, quorum quidam aperiunt, quidam autem laringis orificium claudunt, quòd si soli musculi claudentes agant (dicit Gale.) fit detentio anehlitus, quemadmodum contingit, cum fæces emittere volumus, ad quod operatur quoque corpus cauernosum linguę fistulę: si vero soli musculi aperiẽtes agãt, tũc fit inspiratio. Ad formãdã itaque vocẽ opus est, vt neq; musculi ex toto cessent ab opere, neq; ĩ totũ claudant laringis meatum, sed vt fiat efflatio, hoc est ualida aeris expulsio à musculis pectoris intercostalibus: qui quidẽ aer ex uia ampla trãsmittitur,

[Margin notes: 2. de ani. 90. — lib. de uo. & anhel. & 7. de us. part. 5. & 11. & 12 & 13. & primo de lo. aff. 6. & 4. eiusdem 7]

titur, hoc est ex parte tracheæ arteriç inferiori, quæ amplior est, quàm in parte suprema, vbi est fistulam, vel ex tribus compositū cartilaginibus ad fistulæ similitudinē, & ille aer ad laringē, seu fistulam dictam, & ad canale dictum transmittitur, per quod velocius percurrens cartilaginē percutit, & fistulę linguam: hoc igitur pacto vox efficitur, quę deinde sermonis materia existit, qui (vt testatur Gal.) à voce distinguitur, quoniam vox fit à prædictis vocalibus instrumentis, sermo vero à propriis, quorum lingua obtinet principatum; concurrūt etiā nares, labra, & dentes: Vnde dicebat Gal. hæc quinque sunt inter se se quadam consequentia expiratio, exuflatio citra strepitum, exuflatio strepens, uox, & loquella, quarum si prima lędatur, omnes lędi necesse est, si vero vltima & quęlibet posterior lædatur, priores lædi haud necessum est: nam expiratio à diaphramate fit, & musculis tum vētris, tum omnibus thoracem contrahentibus: exuflatio autem absque ictu potissimum ab intercostalibus; exuflatio vero cum ictu, & strepens a prędictis, atque his qui in faucibus reperiuntur; quemadmodum vox à prædictis omnibus & his, qui sunt laringis, & ad sermonem formandum concurrunt supranominati omnes musculi, nec non organa propria prędicta nempè lingua, dentes, nares, labra, palatum, & gurgulio. Cum itaque vox efficiatur ex valida exuflatione, quę est aeris à loco amplo ad locum angustum, cursu recto, & stricto expulsi, ad quod linguę fistulæ percussio ab aere egrediente, expulsoque facta consequitur, ita q͂ (vt ait Galen.) duo pręcipua sunt, quibus fit vox, aer, seu exuflatio, & percussio, & unumquodque crescit, ac magnum fit, quoniam ea augentur, quibus eius cō stat substantia, ob id magna vox erit, cùm aer multus erit, & percussio magna proportione multitudini aeris respondens: multus autem aer esse non potest, nisi canna pulmonis magna sit; vt multum aeris cōtinere possit; magna autem percussio fieri non potest, ni magna, & valida efflatio, & aeris expulsio fiat: magna autem expulsio non efficitur, nisi virtus sit valida, quare magna vox requirit, vt pulmonis canna sit magna, & virtus valida, à qua vehemens efflatio fiat: & ob id superius dicebat Galenus, quòd magnitudo vocis illa duo consequitur asperę arteriæ latitudinem, ac vehementiorem efflatum, à causis autem contrariis vocis paruitas efformatur. Proinde Aristo. vbi plura ex prędictis enumerat, vocis lenis & asperæ causam assignat, inquiēs, eam esse, propterea quòd instrumentum, per quod fertur aer, asperum est aut lene, & denique aut ęquale aut inæquale, inæquale autem fit, cum aut materia quæpiam in trachæa arteria continetur, aut affectu aliquo, qui siccitas est, opprimitur, & inæqualitas, quę fit ex

 sicci-

ficcitate, vocē asperam efficit, quę verò contingit ratione humidę materię in ipsa arteria contentæ, vocem potius raucam efformat, quæ videtur & ipsa vel aspera, vel ei maxime affinis: quod & hoc loco Gal. dicit, vt superius à nobis declaratum est. Postea Galen. causam reddit, cur asperitas siccam temperaturam consequatur, dicens.

Asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis. Arteriam verò duram similarium partium, ex quibus constat, siccitas efficit.

Quoniam duo sunt, à quibus asperitas fit, durities nempè arteriæ, quam siccitas partium similarium efficit, quæ cartilagines sunt, & mē branulæ vnà cartilagine coniungentes ob rationem à Gal. tactā. Hoc enucleato, declarat demum ipsius alterū faciens asperitatem, nempè duri corporis inæqualitatem subiungens à quo efficiatur.

7. de usu. par. 4. & 5.

Inaequalem verò dispersæ in eisdem humiditatis defectus.

In eisdem scilicet partibus consimilibus prædictis. Per humiditatem autem intelligi potest ea, qua aspera arteria, seu larinx humectari debet, quæ generatur à carnibus glandosis laringi adiacentibus, vt testatur Gal. qui præterea inquit, ꝙ natura linguam fistulę vnctuosam fabrefecit, vt partes illę humectarentur; atque ita vult, ꝙ uocis asperitas siccam partis temperiem significet. Dices, vox aspera & lenis contrariæ sunt, ergò a causis contrarijs originem trahunt, ergo lenis vox ab humiditate erit. Respondeo, ꝙ asperitas fit & ab humiditate, & siccitate, sed ab humiditate rauca potius dicitur, quæ cum obscuritate existit, atque hæc asperæ contrariatur ex siccitate: quæ cum claritate quadam est, lenis autem media est inter asperam & raucam, atque ita vt media vtrique opposita est, vt & de virtute ac vitio dici solet. ꝙ autem ea, quæ ab humiditate fit, rauca vox dicenda sit, testatur quoque Gal. alibi dicens, ꝙ si tella, quę est super cānam pulmonis humefiat ob multa humida, quæ per ipsā transeunt, vox minus clara fiet. & ob id ante cibum & potum vox est clarior, postea verò minus clara: ꝙ si potus fuerit plusquàm oportet, vox fiet rauca: & ideo in senibus magis raucedo contingit ob superfluitatum abundantiam, & tandem omnia corpora ficciora vocis sunt clarioris, quàm humidiora (vt ait Gale.) siquidem ficca melius sonant, quàm humida. Postea Gal. declarat quomodo acuta, & grauis vox complexiones tracheę arterię diuersas significent hunc in modum scribens.

7. de usu. part. 17.

lib. de uoce. cap. 3.

7. de usu. part. 7.

Eodem modo neque acuta vox natura sine angustia faucium neque grauis sine latitudine fieri potest.

Acutæ,

Acutæ vocis, ac grauis causam declarat Arist. Graue siquidem in tarditate motus consistit, sicut acutum in velocitate eiusdem, ponitq; quorundam opinionem dicentium, q id, quod multum est, tarde mouetur, quod autem parum, velociter: atque hęc est causa, cur alia grauem vocem emittant, alia verò acutam: verum (ait Arist.) hoc ex toto verum non est, nam sequeretur, quòd vox magna esset grauis, item acuta parua, cum tamen vtraque & grauis & acuta esse possit: bene verum est, quòd grauis vox multum mouet, acuta verò paucum, sed differt magnum & parum in graui & acuta voce, à magno & paruo in magna & parua voce: in magna namque & parua voce simpliciter dicunt, in graui verò & acuta respectu quodam: magniuoca (inquit Arist.) sunt eo quòd simpliciter multum est, quod mouetur, paruiuoca eo quòd parū, sed grauiuoca, & acutiuoca eo quòd respectu inter se habito differentiam hanc recipiunt, nam si quod mouetur, mouentis vires superat, tarde fieri necesse est, si superatur, velociter: quare & debilem, validum, & tardum, ac velocem motum reddere potest, pro quāto aut superat, aut superatur: & hinc reddit causā, cur ægri & senescentes vocem acutam habeant, item cur pueri, & fœminæ vt plurimum vocem obtineant acutam, vituli autem & vaccę grauius sonent, tauri autem acutius, vt patet experientia: Vnde acuta vox definiri solet, quę pauco tempore multum, grauis verò, quę multo tempore parum auditū mouet. Cęterum Gal. dicebat. & necesse est, vt vox fiat, quòd aer exeat uehementer, & quòd cursus eius in epigloti sit strictus, quando uerò canna erit stricta, uox erit acuta, & si ampla, grauis, si curta, addens in acumine, & si longa, crescit in grauitate, humiditas autem epiglotis facit uoci grauitatem, sicci as uerò acuitatem: Vnde data paritate uirtutis mouentis, eiusdemque conatus, si canna erit stricta, uox erit acuta, quoniam minorem aeris quantitatem continebit, qui uelocius mouebitur, si vero canna fuerit lata, vox grauis erit, quoniam maiorem aeris quantitatem continebit, qui ab eadem virtute eodem conatu tardius mouebitur: pariter si curta quoque erit canna paucum aerem continebit, quare velocius mouebitur, atque ita vox erit acuta, si verò longa, propterea quòd plus aeris continebit, vox grauis erit eadem stante virtute, atque conatu: Quare videtur, quòd causę Galeni particularius explicent causam ab Arist. tactam. Verum tamen, vt ab Aristotele colligitur, in quibusdam vox est acuta, in quibus canna maior est, in quibusdam vero grauis, in quibus minor, vt in vaccis, & vitulis: atque in hoc uidetur discordia inter Arist. atque Galenum, siquidem ait Gal. hoc loco, & libello de uoce, quòd uox acuta non est si-

5. de gen. ani. cap. 7.

Lib. de uoce. 2.

ne angustia faucium, nec grauis absque eorũdem latitudine. Nisi dicamus, quòd voluit quoque Arist. q̃ vox acuta fiat ex epiglotis, seu larringis angustia: nam vbi quærit propter quod pueri, & cętera animalia iuuenilia vociferant acutius perfectis; ait, quòd causa est velocitas aeris motus, & quoniam pueri senibus sunt calidiores, & quoniam poros habent strictiores; pariter quærit, cur plorantes acute loquuntur, ridentes autem grauiter, dicit, quòd est, quia plorantes, contendentes, & congregantes os vociferant, & aer per angustum exit foramen, & ex consequenti velociter, quod ad vocis acuitatem facit: ridentes autem diffundentes aerem emittunt, qui per latum os exit, quare tarde mouetur, & ideo vox illis grauis est: Videtur igitur ex his Arist. ponere epiglotis angustiam esse causam acuitatis vocis, quoniam facit, quòd aer velociter moueatur, latitudo verò contra facit, quòd aer tardius moueatur. De conualescentibus autem, senibus, atque alijs huiusmodi, qui ob virtutis imbecillitatem (dicit Arist.) paucum mouent aerem, quare eum velociter mouent, & ex consequenti vocem acutam reddunt, diceret Gal. quòd in talibus fit vox acuta, propterea quód ob virtutis imbecillitatem multum epiglotim dilatare non possunt, ideo fit, vt quod ex velocitate aeris deficit, ex strictura cursus eius in epiglotti perficiatur, licet enim non sit facta valida aeris expulsio ob virtutis imbecillitatem, angustia tamen epiglotis efficit, vt aer velocius per angustũ meatũ percurrat, quã si idẽ meatus latus foret. Galenus itaque licet plures vocis grauis & acutæ causas constituat, hoc tamen loco unã duntaxat ponit, quoniam succincte loquebatur, eamq; potiorem, quę ex parte est instrumenti, a qua dependet Arist. causa: orificio namque angusto existente aer velocius mouebitur, contra verò fiet illo amplo existente: est autem circa Aristotelem aduertendum, quòd nonnunquã Arist. ponit caliditatem esse causam, quòd vox grauis sit, frigiditatem vero, q̃ sit acuta, quandoque uero contra, vbi querit propter quid uoces hieme sunt grauiores: Verum cum duplex sit caliditas interior & exterior, interior quidem aerem crassiorem reddit, quoniam uapores unà cum aere commiscet, & ideo tardius mouetur, cuius oppositum facit frigiditas interior: uerum exterior frigiditas magis crassum reddit aerem, caliditas autem attenuat, ideo diuersimode loquitur Arist. neq; in eius dictis est cõtradictio: ex dictis cõstat litera superior, q̃ uox acuta natura sine angustia faucium non est, & ait natura, quoniam habens ex natura uocem grauem eam arte acutam efficere potest, ut habens eã ex natura acutam, grauem: Constat etiam ex dictis sequens litera, quæ hunc in modum iacet.

Angustia

11. proble. 14.

proble. 15

lib. de uoce cap. 3.

5. de gen. ani. cap. 7.

11. proble. 17.

ANGVSTIA igitur ab insita, atque innata nascitur frigiditate, latitudo autem à caliditate.

Dicit, insita, & innata, quoniam nõ aduentitia nascitur, ut superius demonstrauimus. Postea Gal. excusans se à diligenti pertractatione de differentijs uocum, quæ ab affectibus pręter naturam fiunt, remittit ad libros de uoce scribens hunc in modum.

DIFFERENTIIS igitur naturalium vocum hæ, quæ ex affectu aliquo fiunt sũt proportionales, quæ & ipsæ inditia sunt causarum à quibus oriuntur, de quibus in libris de uoce sufficienter distinxi.

Vt enim uox ex natura rauca humidam arterię asperæ temperaturã naturalem præsefert, ita & uox rauca ex aliquo affectu talis fit ratione humiditatis præter naturam: atque ita de cęteris dicendum est.

Cur reliquarum animalis partium temperaturarum inditia sint pretereunda. Cap. 69.

RELIQVAE verò partes animalis interiores exilia habẽt temperaturæ inditia, tentandã tamẽ ea ex iuuãtibus, atq; nocentibus agnoscere, ac præterea naturalium potentiarum operationibus: Dictum verò est in tertio de causis accidentium, quòd cuiusq; potentiæ virtus & vitium temperatura principalis existat.

HACTENVS Galenus docuit signa partiũ prĩcipatũ obtinẽtiũ, itẽ quarũdã uirtutẽ habẽtiũ insitã, & aliunde emanãtẽ, vt oculorũ, atq; uentriculi: Qm̃ adhuc restabat docere signa multarũ paratiũ mbas potẽtias obtinẽtiũ, atq; insitas tm̃, & à principalibus ortũ trahẽtiũ; quæ quidẽ partes tũ quia latẽtes sunt, tũ ẽt quia nihil sup totũ immittũt, iõ eorũ tẽperaturę difficilis sunt cognitionis, ut & carũ ægritudines: Vñ idẽ ait, ꝙ partes in superficie cõstitutæ vnà cũ affectuũ suorũ ꝓprietate facile sensibus deprehendũtur; quę uero in imo corpore latent, exercitatę cognitionis virũ, ac pręsertim in arte anathomię desiderant, & alibi subinfert. Igitur quemadmodum singula, quę comprehendimus, agnosci possint, tum uero quòd non omnium manifestas notas habeamus, quòdque si aliud quicquam etiam causarum, & affectuum, quæ sensum fugiunt, agnitio ex multa exercitatione, & curiosa omnium perpensione nobis pariatur, alibi monstratum est, & alibi dicebat: Nam pars coniecturalis in dispositionum dignotione potissimum consistit, hæ siquidem inuentę curationem non coniecturaliter

i. de lo. aff. cap. i.

12. meth. 7

2. de cõp. med. secũdũ loca. c. de dol cap. à stomaco.

ter, verum scientifice indicant; quod repetit sub his verbis & aliquando certam & exactam scientiam habemus locorum, & dispositionum, vtpote pleuritidis, vbi verò certam scientiam habere non possumus, vtendum artificiali coniectura, quę ad scientiam proxime accedit: & quandoqueidem dicere solebat, Numquàm hallucinari supra captū hominis est, sed quàm minime aberrare solius artificis est, siquidem artificiali vtitur coniectura, quæ ad certam cognitionem proximè accedit. Cùm itaque talia difficile cognoscantur, se excusans Gal. à longiori de illis tractatione illa verba scribit, quæ à nobis superius descripta sunt; nam (vt dictum est) experientia & exercitatione hæc inueniuntur, hic autem liber compendiosus est, ac breuis, ob id voluit breuius ea declarare, quibus in illorum cognitionem veniendum est. Dicit autem in contextu [partes animalis interiores] propterea q̃ partes in superficie constitutæ vnà cum affectuum suorum proprietate facile sensibus deprehenduntur. Ex iuuantibus autem atque nocentibus (Auic. inquit) signum stabile non habemus, non frigiditas per accidens calefacit, sed quod fit per accidens, ex Galeni sententia, ab eo quod per se fit, distinguendum est; Verum quoniam idē ait, q̃ calor auctus ad omnem alterationem efficacissimus est, nisi ad tantam uehementiam increscat, vt eliquandi vim assequatur, nam tum primum redditur non inutilis; frigiditas autem nulli functioni vtilis est, siccitas verò ad robur, & fortitudinem confert, nisi adeo fuerit aucta, vt corpora rigida, immobilia, & friabilia efficiat, sicut humiditas ad nutritionē quidem mirifice facit, cęteris vero functionibus omnibus aduersatur, ea excepta, qua corpus augumentum recipit; huic enim efficatius, quàm nutritioni auxiliatur, quorum quidem omnium Gal. rationem reddit: aduertendum est, vt & aliàs dictum est, q̃ licet contentiua, attractiua, & expulsiua ad suas egeant actiones caliditate, atque siccitate, differūt tamen quoniam contentiua magis indiget siccitate, quàm caliditate: videtur namque caliditate magis indigere, quo tempore solum contrahendo villos nutrimentum comprehendit, quòd satis patet, cum caliditas faciat ad motum; attractiua vero plus indiget caliditate, quā siccitate, quoniam eius operatio tota fermè in motu consistit: caliditas autem (ut dictum est) magis ad motum apta videtur, quanto .n. corpus calidius est, tāto validius attrahit: nō ita āt de siccitate dicēdum est, sed oportet, vt moderata sit: quæ vero humidiora sunt, haud rectè corpus attrahere queunt, & apprehensum arcte detinere, siquidem debite extendi non possunt: at expulsiua magis indiget caliditate, quàm siccitate, quoniam eius pariter operatio tota in motu consistit

3. prog. cō. penultimo

12. met. 7. & primo ad Glauc.

1. de loc. affe. cap. 1.

22. 3. tract. 2. cap. 6.

3. de temp. 5. & lib. de simp. med. 6. de aci. & morb. 3.

sistit, & minus quoque siccitate, quàm contentiua, & attractiua, quoniam neque constrictione, vt contentiua, neque etiam adhęrentia & constrictione eius, quod attrahendum est. Postremo Gal. hunc in modum scribit.

TEMPERATVRARVM *itaque inditia iam explicauimus.*

Quod quidem ex superioribus satis manifestum est, consequens mo do est, vt de signis complexionum quo ad compositionem pertractet, quod quidem in sequenti agit capite.

Signa naturæ instrumentariæ, siue compositionis Cap 70.

CIRCA *magnitudinem verò, & formationem, vel numerum, vel situm quæcunque quidem sensibus subijciuntur errata cognitu facillima sunt, quæ autem sensu percipi nequeunt, quædam cognitionem habent difficilem, quædam verò facilem.*

CTVRVS. Gal. de cognitione corporum, siue membrorum labentium à salubri ratione compositionis in primis proponit & declarat, quę facilioris sunt cognitionsi, quæque difficilioris, ut & aliàs dictum est: postea per exemplum manifestat, q errata partium, quę sensibus subijciuntur, cognitu facillima sunt, utpote de capite, ac cerebro, scribens. primo de lo. aff. primo.

CAPITIS *igitur magnitudo, ac figura, & cerebri simul in propatulo sunt: & de his antea diximus.*

Figura etenim ac magnitudo cerebri figuram, & magnitudinem capitis consequitur, de quibus ante dictum est, dum de cerebri signis ageretur. Deinde subdit alia exempla, dicens.

SIC *& quæ thoracis sunt, & quæcunque ad scapulas, & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxendices, vel femora, vel tibias, vel pedes attinent, non est difficile cognoscere, siue secundum formationem, siue secundum magnitudinem ex his aliquid non rectè se habeat, siue secũdum numerum, vel partium, ex quibus constant, composituram.*

Formationis errata sunt, vt figura deprauata, cum uel rotunda sit cum plana esse deberet, uel obliqua, cum recta esse deberet, item super

perficies vt aspera, vbi leuis, aut è contra: pariter cauitas deprauata ut parua, vbi magna, vel e cõuerso: Magnitudinis errata sunt, vt si crassum, quod gracile esse debet, vel contra, vel breue, quod longum, vel latum quod angustum, aut econuerso: numeri præterea errata sunt, vt sextus digitus, secundum caput tertium brachium, vel crus: Adhæc compositurę errata sunt, vt partium simplicium instrumentum componẽtium non debitus finis, ac ordo inter se, & vt instrumenti totius situs non conueniens, sic & partium iustrumentalium inter se compositura. Subdit autem Gal. de operationibus scribens.

SINGVLARVM *etiam operationis detrimenta facile patent.*

Cùm etenim ea detrimenta contingant defectu aliquarum naturarũ quæ in dictis partibus reperiuntur, earum quoque peccata facile ostendunt: quod quidem indicat cognitionem facilẽ esse. Declaraturus postmodum Gal. quòd earum quæ aufugiunt, quædam facile cognosci possunt, quædam uerò nequeunt, in primis proponit scribens.

QVAE *autem intra corpus sunt, non omnia cognosci possunt.*

Aduertendum est, ꝙ partes intra corpus positæ, quædam sunt, quorum magnitudo, numerus, situs, & huiusmodi ex suprapositis partibus coniectari possunt, nõnullæ uerò ex uirtute, & uitio operationis, aliæ nullo dictorum modorum; hę quidem postremę agnosci non possunt, vt plexus rethiformis, & huiusmodi, quæ anathomia dignoscẽda sunt, duæ uero priores dignosci queũt: Quare Gal. q̃dã adducit exẽpla, q̃bus ostendit, quomodo illa nos cõiectari oporteat: In primis ãt duo ꝓponit exẽpla eorũ, quę ex suprapositis cõiectari possunt, quorũ primũ tale est.

CVIVSDAM *enim ventriculum adeo paruum, et rotundum, ac pronum secundũ hypochõdria situm habẽtẽ inspexi, vt manifeste ex circũscriptione propria, & uidẽtibus, & tangẽtibus appareret.*

Vẽter magnus esse debuit, vt tantũ cibi semel assumere posset, quod pro vna die satis esset, cũ vero paruus est minus p̃t accipere, q̃ semel corpori cõueniat: quare frequẽtius cibũ assumere cogetur: qm̃ igitur vẽtriculus is paruus erat, magnitudine peccabat: De vẽtris figura hẽt Gale. dicẽs ꝙ rotũdus fuit, qm̃ figura hæc capacissima fuit, atq; tutissima; est ãt nõ ex toto rotũdus, sed oblõgus ob explãtatiõẽ supiorẽ, atq; inferiorẽ: q̃ quidẽ explãtationes (vt ait Gal.) in causa sunt, vt partes figurã rotũdã amittãt: itẽ vitiata est eius cõuexitas, q̃ vertebris incũbit, à q̃bus comprimit: hẽt insup partẽ inferiorẽ latiorẽ, supiorẽ verò strictiorẽ: quare cũ his rotũdus pfectè foret, propria eius figura carebat, atq; ita in figura peccabat, vt manifestũ est. De situ ãt vẽtris hẽt Gal. ꝙ natura posuit uẽtrem

4. de usu par. 7.

8. de usu. part. 11.

trẽ inter lienẽ, ac hepar; nõ fuit ãt exactè medius inter dextrũ, atq; sini 8. & 9.
strũ, sed magis ad dextrũ vergẽs, alioq̃ locus is vacuus extitisset, ad quẽ & 3. depot. nic 7.
nõ puenit hepar vtpote sublimiorẽ, occupãs partẽ inferiorẽ ãt pars sini
stra à liene fuit occupata: Insup q̃m vẽter erat exãguis, natura eũ consti-
tuit, vt lebetẽ, cui instar focorũ viscera sũt adiacẽtia à sinistris q̃dẽ splẽ,
à dextris verò hepar, & a supiori cor, & septũ, ac retro musculi dorsa-
les, ante verò omẽtũ: itẽ hepar eũ ascẽdit, & q̃busdã fibris tãq̃ digitis ip
sum vẽtrẽ cõprehẽdit, quẽ sanè sitũ si vẽter nõ seruauerit, peccabit ĩ situ
vt hic est, de quo Gal. hoc loco ponit exẽplũ; q̃ vẽter pminẽs pter id q̃
nõ pbè opus suũ conficiet, q̃m à p̃dictis partibus nõ satis calefiet, pmet
quoq; hepar ĩ sublimiori parte collocatũ, atq; pcipue diaphragma, cũ
cibo repletus erit, & ex cõsequẽti difficilẽ faciet expirationẽ, vt Gal. te-
statr paulo inferius vbi ait, q̃ & tẽpatura frigidior erat, traditq; modũ 3. lib. c. 87.
euitãdi nocumẽta, q̃ cõtigere pñt. Ponit deinde alterũ exẽplũ scribẽs.

S I C & cuiusdam uesicam contingit intueri ita expositam, ac par uam, ut si quando urinam tardius excerneret, tumor quidam circunscriptus manifeste cerneretur.

Clarũ est, q̃ in hoc exẽplo vesica & magnitudine & situ peccabat, at que est exẽplũ de his quæ facile agnoscuntur subdit deinde Gal. dicẽs.

NON tñ aliud ex ĩterioribus qcq̃: mihi unq̃ manifestũ pbuit ĩditiũ.

Sup. sicut fecit ventriculus, atque vesica, de quibus superius dictũ est: Et addit quomodo eorum tentanda sit cognitio, dicens.

TENTARE ãt oportet q̃ maxime fieri pt virtutẽ ac uitiũ ipsorũ, et si nõ certissima sciẽtia, artificiosa saltẽ cõiectura comprahendere:

De artificiosa quidem coniectura inquit Gal. quòd media quodam-
modo est inter exactam notitiam, nec non integram ignorantiam, &
inferius subdet; quòd vis artificiosę coniecturę est, vt magna ex parte 2. de lo. affe cap. 1.
recta sit, & ideo proxime ad certã cognitionẽ accedit. Ponit deinde Ga 3. lib. ca. 3.
le. duo alia exẽpla eorũ, q̃ nõ facile cognoscũtur, quorũ primũ tale est.

V E L V T I exempli gratia in hepate uidi enim aliquos, & quidem complures, quibus uenæ erant angustæ et totum corpus colore pri uatũ, quòd si plusculum cibi assumpsissent, qui præsertim flatibus excitandis aptus esset, & crassus, ac tenax, nonnulli quidem ve luti pondus quoddam insidens, atque suspensum in profundo dex tra hipochondriorum partis sentiebant, nonnulli verò cum qua dam tentione dolorem sentientes: in is quidem verisimile est he par esse paruum, atque angustos habere meatus.

Licet causę & effectus seinuicem ostendant, cum tamen vnus effectus à pluribus causis fieri possit, vel ab vna causa plures effectus prodire queant, non statim aut ex causa effectum, aut ex effectu causam inferre licet, sed omnia diligenti examinatione perpendenda sunt: Angustia itaque venarum, quę fit ex paruitate hepatis, ex eius quoque frigiditate prouenit, quare si venæ angustæ non statim hepar paruum esse dicendum est, sed si cum priuatione coloris totius sumpto cibo apto flatibus excitãdis, & crasso, ac lento, aut pondus in dextro hypochondrio percipiatur, aut dolor cum tensione, coniectandum erit, quòd calor innatus debilis, vt coloris priuatio totius corporis ostendit, neque hepar magnum facere, neque meatus dilatare potuisset: & ob id sumpto cibo prædicto põdus percipitur, quod a crudis cibis efficitur: item tensio cum dolore, quę à flatu fit: atque ita hæc omnia simul ostendunt id, quod vnumquodque separatim ostendere non potest, angustia namque venarum & color totius hepar paruum esse arguunt, pondus præterea cibos non transire per meatus angustos indicat; quare detentos facere pondus, dolor postremò extendens hepar paruum significat, atque angustos meatus, alioquin non ita ex una assumptione eorum ciborum extenderetur. Secundum subdit Galenus exemplum ita scribens.

ALTERVM uidi, cuius totius habitus pituitam præse ferrebat, quotidie tamen bilem palidam euomebat: censui igitur inspiciẽda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat: quare coniectura quadam comprehendi eum meatum, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem græci Piloron, idest hostiarium vocant, effundere, vt in quibusdam apparet animalibus.

c. de uict. acut. 29. 2. de té. 6. Gal. alibi inquit hunc fuisse Paulum rethorem; quod quidem nõ in vno solo vidisse ait, sed & in quibusdam; qui si cibum assumebant, antequàm euomerent, vel spõte, vel aqua, vinovè epoto, in eis cibus corrumpebatur; & capite dolebant: Hos vtique Hippo. atque Galenus picrocholos parte superiori appellant; qui verò nunquam vel rarò bilem euomunt, licet graciles sint, & toto corpore biliosi, sed eã per sedem excernunt, dicuntur picrocholi parte inferiori, qualem fuisse Eudemum philosophum narrat Gal. Proinde de meatu bilem deferente, habet Gal. vbi ait, quòd vt plurimum vnus est, qui eã in duodenũ defert, nonnunquam aut geminus; atq; tũc vt plurimũ meatus maior ad duodenum vadit, minor vero ad fundũ ventriculi paulò supra pyloron

ron; raro vero contingit, quòd superior maior sit, inferior vero minor, præsertim in homine, licet in animalibus rapacibus, vt Accipitre, & huiusmodi econtra se habeat, in quibus maior colerę copia ad ventris fundum propellitur, propter quod & feces sunt albæ, & cruda, ac dura concoquere possunt, ob id enim natura in his fecit, vt meatus magnus multam bilem ad ventriculum magna indigentem caliditate pro concoctione deferre posset. Porrò in casu recitato ex vomitu bilis non erat dicendum ventriculum aut iecur calida esse, vtpote quæ bilis copiam gignant, tum quia bilis palida erat non multum tincta ob pituitæ commixtionem, tum etiam quia totius corporis habitus non flauam bilem, sed pituitam in hepate generari præseferebat: neque etiam iudicari poterat, quòd bilis in ventriculo genita esset, propterea quòd vt testatur Gal. quæ in ventre gignitur porri virorem præsefert, quæ vero in hepate, flaua vel palida visitur; item in ventre ex cibis calidis, maliq; succi efficitur, quæ vero in hepate ex cibis boni succi: adhæc quę in ventre ex mala fit coctione, & quæ in hepate magis, cum ad vnguem concoxerunt, atque etiam magis his, qui diutus cibo abstinuerũt, item solicitudo, ira, dolor, labor, exercitatio, & vigilia plus flauam aceruant. Constabat itaque hunc in modum bilem uomitu reiectam in hepate genitam fuisse, non autem in ipso ventre. Sed quoniam alui excrementa sine bili erant, iudicauit Gal. artificiosa coniectura uomitum biliosum fieri ob meatus latitudinem peruenientis ad ventris fundum, ad quam sanè cognitionem peruenit ipse, tum actionum, atque vtilitatum notitia, tum etiam peritia ex corporum disectione, & ob id subdit dicens.

2. de tēp. 6.

Ex. *quibus id constat, quòd plurimum ad eorum, quæ latent sensum confert cognitionem ea, quæ habetur peritia ex sectionis inspectione, & operationum, atque utilitatum inuentio.*

Oportuit namque scire in casu, quod munus porri fellei esse dicitur, & ad quę membra transmittitur, & quomodo in diuersis diuersimode reperiatur, alioquin iudicari non potuisset. Quare subdit Gal. scribens.

Qvicvnqve *igitur facultatem dignoscendi huiuscemodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus ac in operationum, ac utilitatum inuentionibus exercitari, scripsimus uero de omeribus seorsum in tractatibus alijs, de quibus in fine libri omnino proposuimus facere mentionem, ut discendi cupidi intelligãt, quæcunque discere optauerint, ex*

quo

quonam possint hauriri extractatu.

De sectionibus quidem agit Gal. lib. de administ. anatho. de inuentionibus autem operationum, & utilitatum libris de vs. partium: Proinde artificiosa coniectura ea est, quę ex signis sensibus manifestis, quę occulta sunt, nobis indicat, assumens enim operationes aut animales, aut uitales, aut naturales, item & casus siue accidentia necessario consequentia, aut temperaturas uel totius, uel partium, aut eorundem cõpositiones, item & quæ ex corpore seu aliqua particula excernuntur, si ex dictis certam nobis cognitionem non suggerit, quando effectus nõnunquàm à pluribus causis prodire potest, tunc causę omnes enumerandę sunt, & in eas singillatim effectus resoluendus, referendusque est: considerando insuper omnia tum præsentia, tum præterita, & interna, atque externa: sic enim fiet artificiosa coniectura ex signorum collectione, quomodo & conclusionis demonstratio ex principiorum præcognitione: quæ quidem omnia clare ex lib. de lo. affect. atque præsertim primo comprehendi possunt, vbi de urinæ suppressione uerba facit, & ut in exemplis quoque hoc loco positis à Gale. facile declari posset.

DE INSALVBRI NVNC.

Quomodo cognoscantur corpora ægrotantia. Cap. 71.

QVAECVNQVE vero vt nunc insalubria sunt, hoc est quæ iam ægritudinem patiuntur, dignoscere & hæc ipsa oportet. Quæ quidem subijciuntur sensui, ex eorum, quę ipsis insunt secundum naturam permutatione in magnitudine, colore, figura, & numero, & situ, & ea quę secundum duritiem, & mollitiem, & frigiditatem, & caliditatem differentia.

DECLARATIS signis corporis salubris, & insalubris simpliciter, intendens hoc loco Gal. docere signa, quibus corpora insalubria nunc, hoc est ęgra dignoscenda sunt, quoniam corpora aut quoad partes internas, aut quoad externas ęgra esse possunt, inprimis docet, ex quibus ægrotantia corpora ex externis partibus cognoscenda

cognoſcenda ſunt. Eſt ãt aduertẽdũ, ꝙ quæ ſecũdũ naturã inſunt, triplicia ſunt, quædã ſubſtãtialiter inhærẽtia nõnulla operationes & quędã caſus, vel accidẽtia; ex quibus ſuperius dixerat ſumenda eſſe ſigna corporũ ſalubrium, atq; inſalubriũ ſimpliciter: quę vero ſubſtãtialiter ſũt ĩhærẽtia duplicia ſũt, q̃dã.n. cõpoſitionẽ, q̃dã vero tẽperaturã cõſtituũt. Cũ itaq; dixiſſet Gal. corpora ægrotãtia ex eorũ, q̃ ſecũdũ naturã ſunt, ꝑmutatione dignoſci, meminit de attinẽtibus ad cõplexionẽ, & tẽperaturã, & caſus, vel accidẽtia; licet.n. per mollitiẽ, & duritiẽ ſiccitas ac humiditas intelligãtur, ſunt tamẽ accidẽtia ex eis cõſequentia. Non dixit aũt, ꝙ ex ꝑmutatione in oꝑationibus cognoſcũtur, quãdoquidẽ ex quorũ ꝑmutatione ęgritudines partiũ ĩternarũ ꝑcipiũtur, ex eorũdẽ quoq; mutatione morbi externarũ dignoſci pñt, non ãt ecõuerſo; Tacuit igitur de mutatione in oꝑationibus, q̃m de eis meminit, cũ đ ĩtrĩſecis verba facit: Hoc ãt loco de his ſolũ meminit, q̃ vt affectus externarũ idicãt, ita affectus internarũ minime oſtendere pñt. Poſtea Gal. declarãs, ex q̃bus cognoſcẽda ſũt, q̃ ex affectibus ĩtrĩſecorũ mẽbrorũ ęgrotãt ſcribit. Cap. 8.

QVAE *autem uiſum effugiunt (vt ſumatim dicam) ex operationũ læſionibus aut his quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut horum quibuſdam, vel omnibus.*

Non.n. membrum internum ex omnibus dictis quatuor generibus neceſſariò ægrotare cognoſcitur: atq; ob id hunc in modum ſcripſit Gale. Aduertẽdum autem eſt, quòd membra interna ex ſubſtantialiter inhærentibus ęgrotare dignoſci non poſſunt, propterea quòd ſubſtantialiter inhærentia aut ad temperiem, aut ad compoſitionem attinent: ad temperiem quidem quatuor primæ qualitates ſpectant, quæ ſenſu tactus comprehẽduntur: ad compoſitionem vero, magnitudo, formatio, numerus, & ſitus quę aut viſu aut tactu comprehendũtur. Sed quoniam membra interiora nec viſu; nec tactu à nobis ſentiri queunt (niſi dicat quis) quòd ſentiuntur mediantibus membris ſuprapoſitis, vt ſupra declarauit Gal. duobus exẽplis, quomodo vere ſentiri nõ dicuntur vt patet, ſed potius mẽbra ſuprapoſita ſentiũtur (& illud ẽt rarò cõtigit, vti dictũ eſt:) ideo nõ dicit Gal ꝙ indicantur ex eorũ mutatione, q̃ ad ſubſtãtialiter inhærẽtia ꝑtinent: ſumetur igit̃ ſigna ex neceſſario cõſequẽtibus, ſeu eorũ mutatione, q̃ ſũt oꝑationes mutatę, & accidẽtia commutata; quę omnia à Gal. ſymptomata dicuntur, quę trifariam diſtingui autumat; alia namq; ſunt corporis noſtri affectus, alia functionum noxæ, & alia ad vtraque conſequuntur, vt immodicæ excrementorum excretiones, & eorundem ſuppreſſiones, ſimiliter ſtrepitusq́; 3. de ac. & mor. ca. 2. & 5.

qui in ipso animante excitantur, & reliquæ omnes sensibiles differentiæ: affectuum autem corporis ait Gal. quatuor sunt differētię, cum aliç ad visum, aliæ ad olfatum, nonnullæ ad gustum, & aliæ ad tactum pertineant: quę ad uisum spectant, colores sunt præter naturam occupantes aut totum corpus, vt in morbo regio, aut partem aliquam, vt quæ inflāmatione laborant; quę verò ad olfatū, præcipue in respiratione deprehenduntur, quæ est per guttur, & transpiratione, quę toto corpore efficitur; in his enim sępe fœtores deprehenduntur, item aurium fœtores, narium, axillarum, & partium putrescentium, & ructus fœtidi: at quæ ad gustum attinent, vt cum æger ipse degustat sudorem in os defluentem, & inficientem saliuæ saporem, quæ circa linguam continetur, aut cum sanguinem gustat, quę per os reijciunt, qui aliquando dulcis, nōnunquam amarus, & aliquando salsus sentitur: item materiam gustant quæ à capite defluit, vel vomitione expellitur: item medici quidam nō solum iubent sudores degustari, sed & aurium sordes, à quibus non minimam coniecturam desumunt: postremò quę ad tactum spectant, sunt vt si pellis sentiatur dura, aut intenta, aut laxa, aut rugosa, aliamvè consimilem pręseferens differentiam. Hęc Gal. Verum dices, videtur, quòd Gal. hic non enumerauerit omnia, ex quibus inditia ęgritudinum partium internarum sumuntur; ex deprauato namque colore, qui in morbo regio fit, porri fellei obstructionem cognoscimus, item ex olfatu, vt satis patet: pariter ex gustu, vt sentiens oris amaritudinem bilem in ventre dijudicat; quę tamen ad quatuor à Gal. enumerata minime spectat. Respondendum est, ꝙ imò hæc ad prędicta quatuor attinent, ꝙ enim in morbo regio per colorem porri fellei obstructionem cognoscamus, dico, ꝙ hoc ad ea attinet, quæ excernūtur: nā ille color nō fit nisi ex materia ad totum corpus expulsa, pariter ex olfatu iudicamus ex odore, s. eorum, quę excernuntur, aut respiratione, aut transpiratione, & tandē omnes fœtores, quos sentimus, non sunt nisi eorum, quæ excernuntur: itidē de gustu dicatur, quæ. n. gustu ducunt nos in internarum ægritudinum notitiam, sunt omnia, quæ excernuntur: Vnde oris amaritudo contingit ob vapores amaros ipsi ori à ventriculo ex bile in eo existente communicatos: sed Gal. breuitati studens, hæc omnia non ita distincte, sed compendiosè complexus est, cum hic liber omnium sit compendium, quę in alijs diffusè sunt pertractata. Sed oritur hic dubiū, qm̄ vr, ꝙ lęsio operationum non indicet membrum ęgrotare; siquidem Galeni: deficiente materia ab alio mēbro, præparata pro alterius mēbri operatione, cessat illius mēbri operatio nulla in eo existēte noxa, vt laborātibus musculis intercostalibus perit exufflatio, quæ vocis materia existit,

6. de lo. af. [illegible]

stit; quare & vocem perire necesse est nulla noxa in vocis instrumentis existente, item ex percussione in dorso cuidam crura fuerunt resoluta cruribus illæsis: plura adhuc dici possent, sed hęc sat dicta sint. Respondendum est, ꝙ (vt Gal. ait) aliquando ex vno inditio simul & locus affectus, & dispositio deprehenduntur, nam locorum notæ ab actione lęsa sumuntur, ab excremẽtis, à situ, doloris proprietate, atq; proprijs accidentibus; verum affectuum notæ ab excremẽtorũ specie, natura loci, doloris proprietate, & proprijs accidẽtibus: proinde actio lęsa (inquit ipse) affectam partem indicat, & quidem hoc modo: si. n. alicui symptoma aliquod in cernendi actione adest, oculus eius necessario affectus est, verum an proprio affectu, an per consensum, aut vtroq; modo secũdo modo considerandum est. Patet itaq; hoc pacto quomodo læsio operationum faciat ad loci affecti cognitionem: Vnde opus est considerare, quæ actio lęsa est, ꝙ si naturalis fuerit, tunc statim dijudicandum est mẽbrum lęsum esse per essentiam: si verò fuerit animalis operatio, hęc utique cessare potest, nullo in ipso membro affectu existente, vt idem confirmat Gal. quare alijs inditijs inquirendum est an membrum per consensum, an vero per essentiam afficiatur. Sed dubitaret quis, cum dolor sit tristis sensatio, vt ex Gal. colligitur, is utique videtur comprehendi sub actione læsa, non ergò genus distinctum est. Conciliator sustinet, ꝙ dolor sit vna qualitas à quatuor distincta qualitatibus, de tertia qualitatis specie, vtpote passio, passibilis vè qualitas. Verũ aduersatur Aristo. qui enumerans obiecta sensus tactus quatuor nempè qualitates, & graue & leue, nõ meminit de dolore, neq; de delirijs. Alij dicũt, ꝙ est appetitus fugiendi, vel expellendi rem nociuam, vt lætitia prosequendi: contrà, sensatio rei tristis pręcedit appetitũ fugiendi, expellẽdi vè nocuum. Alii sentiunt, ꝙ est tristis sensatio sensus interioris, authoritate Auer. vbi vult, ꝙ in parte animalis anulosi decisa non solum sensus exterior existat, sed & interior, quippe qui ponat vim percipientem obiectũ cõueniens atq; disconueniens. Verum hæc vis interior non dolorem solum, sed & alia sensibilia pcipere dẽt, atq; de ijs dijudicare, ꝙ sint vel cõuenientia, disconuenientia vè, hmõi aũt iuditium tristis sensatio præcedit. Alia est opinio, quę cõmunior videtur, ꝙ sit tristis sensatio sensus exterioris; atq; hęc Gal. censetur, dicentis: Tactus autem in sua functione pręter reliquas sensiones proprium, & insigne symptoma obtinet, nẽpè dolorem: & ex hoc colligitur rñsio ad dubium, ꝙ dolor licet actio lęsa sit, nõ tñ eo mõ, quo ibi à Galeno lęsa actio distinguit, qm̃ non ablata, nõ diminuta, neq; corrupta, ꝙ non apprehẽdat obiectum, ut debet, & est: sed est vnus modus specialis læsionis ab alijs tribus distinctus, &

1. de lo. fe. 5.

1. de lo. af fect. ulti- mo.

3. de acci. & mor. 3. Differ. 77.

2. de ani.

2. de ani. 20.

ob id Gal. dolorem posuit esse genus distinctum ab ipsarum operarionũ læsione:in dolore quidẽ sensus corruptè læditur,sed nõ dicitur corruptè lędi,qm̃ nõ apprehẽdat obiectũ,sicut est; sed corruptè lædi dicitur,quoniam talis sensatio fit ab obiecto tristi membrum corrumpente,& præter naturam agente.

De signis cerebri patientis. Cap. 72.

PARTICVLATIM *autem,quæ quidem sunt in cerebro,ægrę dispositiones,aut dementiæ speciebus.*

ECLARATIS in genere ex quibus sumenda inditia partium internarũ ęgritudinũ præsenti capite aggreditur particulariter declarare, ex quibus cognoscendæ sunt ægritudines earundem partium, quarum docuit per signa cognoscere naturales dispositiones exceptis testibus;& a cerebro incipiẽs, vt & superius, declarans que cerebri affectiones cognosci ex sex inditiis secũdum genus, primũ

3.de ac.& mor.3. ponit sumi ex speciebus dementiæ: Est autem aduertẽdum,quòd actiones,ex Galeni placitis,quarũ cerebrum principium est, in triplici sunt differentia,actiones inquàm,quæ animales dicuntur,quædã.n.sunt sensibiles,quę quinque sensibus efficiuntur,quædã motrices, quę secundum voluntatẽ & electionẽ fiunt,quædã vero principes,quæ rursus in tres diuidũtur,imaginationẽ,cogitationẽ,atq; memoriã:quæ sanè omnes actiones ex cerebri affectibus lædi possunt. Quare ex lęsionibus omniũ dictarũ actionũ cerebri affectiones cognoscere possumus, vt ex eisdẽ actionibus naturaliter se habẽtibus naturalẽ eiusdẽ cerebri dispositionẽ cognoscimus, vt superius satis declaratũ fuit. Aduertẽdum quin

Cap.10. etiam est,ꝙ vnaquæque harum actionum tripliciter lędi potest, ablate inquàm, diminute,atq; corrupte, vt in imaginatione noxa est nõnunquam veluti paralysis,hoc est resolutio quædam,quę sopor dicitur, de

4.de lo.af. cap.2. quo Gal.ait,ꝙ si tota anterior cerebri pars aliquando afficitur, fit affectus,qui sopor vocatur,quo homo neque sensus, neque motionis munere fungitur,spirãdi tamẽ facultas haudquaquam læditur:subdit Gale. nonnunquã noxa in imaginatione est, veluti errans aliquis,& depra

3.de ac.& mor.3. uatus motus,qui deliriũ vocatur, vt accidit Theophilo medico qui male imaginabatur ĩ angulo cubiculi tibicines esse die, noctuq; canẽtes nõnunq̃ veluti deficiens qspiã motus,& infirmus, vt in veterno cõtingit: subdit Gal. Atque in cogitandi functione, demẽtia quasi resolutio quædam est,seu fatuitas veluti imperfectus est ac deficiens motus;delirium vero vocatur motus, veluti abberrãs,& deprauatus:accidit autem plerumque

rumque ut ambas actiones delirium obturbet, vt neque bene procedat imaginatio, neq; debita fiat ratiocinatio, interdum vna duntaxat lædit ut Theophilo medico euenisse dictũ est, &(vt idẽ Gal. testatur) illi phrenitico, qui obseruatis intus ianuis ꝓtulit per fenestras singula vasa interrogãs prætereũtes, an ea proijcere iuberet, quæ tñ vasa singula suis nominibus nũcupabat: ex declaratis cõstat quomodo ęgrę dispositiones cerebri agnoscũtur ex demẽtię speciebus, quę cõprehẽdũt oẽs cogitatiuæ læsiones, intelligẽdo p demẽtiã etiã stultitiã, seu fatuitatẽ, & deliriũ, quæ ex cogitatiuæ læsione cõtingũt, nec nõ vt deliriũ cõprehendat cõtingẽs defectu imaginatiuæ, vel ex vtriusq; ẽt defectu, & ꝙ (vt asserũt expositores) pariter ex dementiæ speciebus, atque delirii cognoscimus quæ cerebri pars sit affecta, an anterior, an media, an verò utraque, sed de hoc superius dictum est. Secundum modum ponit Gal. scribẽs.

AVT *sensuum læsionibus*:

Sępe .n. contingit, ꝙ affecto cerebro sensus exteriores lędantur, & res clara est: quare ex earum læsionibus cerebri læsiones significari possunt. Tertium modum subdit deinde scribens

AVT *imaginationum*.

Suple læsionibus, quæ (expositores dicũt) indicãt affectus partis anterioris cerebri: quæ sanè lęsiones licet pro parte cõprehẽdantur in primo modo in speciebus, s. demẽtiæ, quia tamẽ nõ omnes cõprehẽdũtur, ideo de eis Galenus meminit, quòd non omnes comprehendantur, patet ex dictis. Quartum modum deinde ponit scribens. 9. de usu. par. cap. 1. & 8. de us. part 6.

AVT *actuum, qui secundum electionem fiunt*.

Hoc est ex lęsione motus volũtarij: clarũ .n. est, ꝙ lęso cerebro sępe lędit motus, vt in epilepsia, apoplexia, & aliis multis, de qbus supra. Est ãt aduertẽdũ, ꝙ hi omnes quatuor modi cõprehẽdũtur sub læsione opationũ in gñe, atq; ita ad eorũ primũ quatuor reducunt, qbus Gal. asserit supius ęgritudines iteriorũ mẽbrorũ cognosci. Quĩtũ deĩde subdit dicẽs

AVT *ex his, quæ excernuntur per palatum, vel nares, vel aures*.

Supius ca. decimotertio declarauimus ex Gal. quomodo cerebri excremẽta p palatũ, & nares expurgent, qđq; dẽ nũc repetere minime opusẽ, satis nãque clarũ est, vt ibi ostẽdimus, ꝙ affecto cerebro nõ solũ p palatũ repurgãtur, vt cũ cerebrũ est inculpate sanũ, verũ & p nares, ac aures, & ex cõsequẽti ex his, quæ excernunt eius affectiones diiudicamus. Aduertẽdũ ãt est, ꝙ ex Gal. placitis excremẽta pter naturã p tres drĩas diuidũtur, vel .n. tota substãtia, vel qualitate, quãtitateve à nãli habitu recedũt 3. de acci. & mor. 6.

atque hęc morbos ipsos vel statim, vel medijs symptomatibus quibusdam occurrentibus consequuntur. item ait idem, quòd sedes affectæ quinque modis deprehenduntur: primo quidem modo ex excrementis, secundo ex adnatis partibus affectis, tertio ex actione læsa, quarto ex colore, ac quinto ex ipsa figura: sed deinde excrementa trifariam diuidũtur, aliquando enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet substantia, vel soluta, vel detrita excernuntur, interdum ea, quę in ipsis continentur, nonnunquàm aliquod, quod morbosas dispositiones consequitur, idq; vel solas, vel semper, vel magna ex parte, vtpote pus in phrenitide, aut phtisi; exempla autem duorum priorum clara sunt. Sextum modum deinde addens subdit in contextu, scribens.

3. de lo. af. 3. prope finem.

AN T. horum, qui ei dolores eueniunt differentijs.

3. de lo. af. cap. 9.

De quibus doloribus agit Gal. dicens, quòd nonnulli veluti malleo se percuti arbitrantur, alij caput frangi, distendique sentiunt, non paucis ad oculorum quoque radices dolor extenditur: & paucis interpositis addit Galenus: Cęterum inter capitis dolores nonnihil discriminis inuenitur: nam sunt nonnulli, quibus caput aptissimum est, vt impleatur, ac vniuersi quoque corporis habitus ad ipsum replendum idoneus admodum, alij insuper omnes huiusmodi partes aptas habent, vt afficiantur, quibus vbi vitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalea arripiantur, quominus mirandum est, si horum alijs membranę cerebrum continentes dolore afficiantur, alijs pericranium, hoc est exterior caluariæ membrana, discrimen autem ab oculorum radicibus sumitur, consideranda nunquid veniat ad eas malum, necne, siquidem consentaneum est, vt quibus intra caluariam his ad oculorum vsque fundamenta dolor extẽdatur, eo ꝙ & à cerebro & ab vtraque membrana, atque à vasis, quæ in ipsis continentur, veluti germina quædam deducuntur: Et quibusdam interpositis subdit: Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, vt ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus, calidusque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa in ore ventriculi cumulantur: At qui spiritus dolores inducunt tensiuos, qui idcirco sic uocantur, quòd extensionis sensum inducunt, biliosa excrementa dolore mordaci afficiunt, dolores à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt, quibus si rubor accedat, atque calor calidos, sed sine his non calidos humores significat: sunt quibus caput assidue dolet, vbi vel liberalius vinum ingesserunt, vel meracius, idque magis si suapte natura calidum fuerit, præterea calidi odores omnes, vt styracis, aut cypheos, atque in totum odorata omnia capitis dolorem

lorem pariunt, adeo vt nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint: neque verò absurdum est, vt quosdam ob sensus exuberantiam dolor infestet, quemadmodum in ore stomaci accidit, quod in quibusdam tam exactè sentit, vt neque acre acetum, neque sinapi, neque aliud huiusmodi ferat: alij verò contra ipsum pene insensibile habent, vt uomentes ea, quorum nos odorem sustinere non possumus, nihil ferè sentiãt: nihil igitur prohibet, quominus in hominum cerebro similes notentur differentiæ, vt eosdem odores aliqui impune sustineant, perinde ac si ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non valeant. Gal. etiam de dolore capitis agens ait: Qui docet capitis præsidia citra distinctionem, plus noxę attulerunt, quam commodi sibi fidem adhibentibus, quoniam non omnes ob eandem corporis dispositionem dolore infestantur, sed plures hæ sunt dispositiones, & singularum propria est curatio: vna quidem est dispositio ex simplici intemperie citra humores genita, altera ex humorum qualitate, tertia ex sola humorum copia, sicut alia ex obstructione transitus humorum atque vaporum, & alia ex imbecillitate, cum quibusdam capitis partibus spiritus flatulentus innatus fuerit, & alia cum ex causa primaria, hoc est procathartica, ut æstu solis, aut frigore, aut ebrietate, aut ictu: Deinde subdit Gal. Vehementissimi capitis dolores ex caliditate, ac frigiditate nascuntur, præsertim cum inæquales extiterint, mediocres, qui ex siccitate proueniunt, humiditatibus verò nullus dolor committitur; pariter si propter humores redundantes vel in omnibus capitis partibus, vel in vnaquaque, vel duabus dolor accidit, vehemens sane ex frigiditate, & caliditate fit, mediocris ex his, qui exiccant, citra caliditatem, frigiditatemvè conspiciuntur, humores humectantes (quod attinet ad qualitatem) nullum efficiunt dolorem, sed ob copiam faciunt morbos instrumentarios, nullum autem similarem in homiomerijs, in quibus solis dispositiones ex simplici intemperie gignuntur, quæ vero ex copia humorum fiunt sine obstructione, caput aggrauant; at quæ cum obstructione, moderate dolent, si etiam moderatę fuerint dispositiones, si uero ualidæ dolor validus erit, quòd si etiam copia humoris qualitatem mordacẽ habebit, ob id quoque dolor augebitur, aliæ item differentiæ sumuntur ex natura partium affectarum, propterea quia affectus extra caluariam nonnunquam habetur, aliquando intra, & quandoque omnium corporum exteriorum, interiorumvè est, & aliquando non omnium, sed vnius generis, vt arteriosi, aut venosi, aut neruosi, membranosivè, aut cutis, aut cerebri ipsius: uerum difficile est cognoscere an locus affectus sit unus, vel plures, aut qui nam hi exi-

2. de compo. med. secundum loca.

 stant,

stant, imò nec dispositionem promptum est inuenire, sed indiget exercitato: proprietates nonullæ prorsus indicibiles, aliæ vix dicibiles oboriuntur ægris corporibus notæ solis his, qui frequenter eas inspexerūt: insuper quoad cephaleam spectat, dolores, qui cum grauitate inuadunt, plenitudinem indicant, qui cum rosione, aut humorum aut vapo rum acrimoniam, qui cum pulsum, inflāmationem, qui cum tensione, si citra grauitatem, & pulsu copiam crudi spiritus, & flatulosi ostendunt, si verò cum pulsū, inflammationem corporis membranosi, quòd si cum grauitate generetur distentio, copiam intra membranas contineri significat: Dolores per summa accedētes, membranę quæ os ambit, affectum innuit, in altum affligentes, membranarum cerebri: quibus dispositio est intra caluariā, dolores ad oculorum radices veniūt, eo quod oculorum tunicæ a membranis ipsius cerebri ortum habent, si verò humor putris euaserit calidior cum febre, capite dolent; atque etiā febricitant, qui dolent capite, propter inflammationem. Proinde clare apparet, quòd sex isti modi ad tres eorum reducuntur, de quibus meminerat Gal. cum dixit, quòd ægritudines interiorum quatuor cognoscūtur, etenim quatuor priores ad lęsiones actionum reducuntur, quintus uero ad ea, quæ excernuntur, sicut sextus ad ipsos dolores. De quarto autem non meminit, quoniam tumores cerebri nullo modo nobis apparent neque immediate, neque ex suprapositis.

3. de com. po. med. secundū. loc.

Signa cordis patientis Cap. 73.

DOCENS Gal. cordis ægritudines dignoscere, de quo quinto de locis affectis declarat, q. signa octo sunt, quibus cordis affectiones cognoscimus, primum ponit scribens.

QVAE verò in corde sunt ex difficilis anhelitus speciebus.

Nō. de dispnæa.

De quibus Gal. alibi multa declarat, quæ nimis, presenti loco longum recensere foret: sat tamen sit ea recensere, quæ Gal. nonunquā scripsit, dum ait: Cor supercalefactum spirationē facit magnā, & densam, atq; celerem, ac calidum insuper spiritum reflat, contra refrigeratū exiguā reddit spirationem, & raram. Aduertendum autē est, q difficilis spiratio non solum fit affecto corde, sed & affectis partibus ad thoracē attinentibus, vt si musculi thoracis afficiantur, item affecto diaphragmate,

5. de lo. af. primo.

te, pariter affecta membrana costas succingente, vt in pleuritide fieri solet, item affecto neruo, vel spinali medulla, qua parte nerui venientes ad ipsius thoracis musculos oriuntur, item affecto pulmone, nec nõ cerebro, vt in epilepsia: Aduertendum quinetiã est, quòd sicut pulsus tres sunt causæ, virtus scilicet, vsus, & instrumenta, ita & anhelitus, virtus quidem quæ demissa est à cerebro, vt ex Galen. aliàs declaratum est, vsus vel vtilitas, quę maxime principalis est innatæ caliditatis custodia, & spiritus animalis nutritio, & tertia sunt instrumenta, de quibus supra dictum est: & sicut pulsus ex singularum trium dictarum causarum diuariatione variari potest, ita & anhelitus: Item aduertendum est, quòd anhelitus ex duobus motibus constat, atque duabus quietibus, vt pulsus, ideo in respiratione omnes illę differentię, vt in pulsu reperiuntur, quę tum ex motibus, tum ex quietibus desumuntur, de quibus nimis longum esset recensere. Proinde cum permulta spirandi sint instrumenta (vt inquit Gal.) ac numerosa quoque partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non abre multa discretione indiget is, qui & primario affectas, & consentientes sedes inuenire conatur: igitur ex spirandi sola specie illicò non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione coijcere licet; quippe si videatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, vt in parte quidem anteriore ad iugulum, in vtroque latere ad ceruicem, in parte verò posteriori ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex huiusmodi spiratione dispositiones significantur, vna quidem est flammea in pulmone, atque corde caliditas, altera autem in aliquo instrumentorum specialium angustia, & tertia debilitas facultatis thoracis musculos mouentibus: quo quidem casu perpendere opus est inprimis arteriæ pulsationem, quę caloris copiam indicat, atque his in lib. de præsagijs ex pulsu scriptum est, deinde expirationem ipsam, an multa, tota'ne simul, an exufflando fiat, postremo thoracem in pectore tangas oportet, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas tenere non dubita: quibus ex abundantia accedit facies, & oculorum rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida, & scabrosa dicente infirmo ardere sese: vbi vero incendij signis modum seruantibus thorax vehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse portendit. Itaque consideres oportet, an guttur sit affectum, an pulmo, an thorax humoribus repleatur, an tubercula in ipsis nata sint, in quo quidẽ genere abscessus numerantur: & quibusdã interpositis docet Gal. cognoscere, qñ id ex virtutis imbecillitate cõtigit dicẽs: Cũ itaq; hoiem spirãdi opus oĩbus thoracis partibus pficere videris, non fuerit

5. de lo. af. 2. & 4. eiusdem. 5. & 8. lib. de dispn.

4. de lo. af. 5.

tamen

tamen frequens spiratio, quantum thorax dilatet, perpende: insuper & narium pinas, etenim ipsæ quoque & dilatantur, & contrahuntur; dilatatur autem thorax quidem, verum non similiter, vt in ardentibus febribus, cum adhuc valent vires, nã in his magna ex parte totus thorax dilatari consueuit, neque etiam vt in illis, quibus id euenit ob spiritalium instrumentorum angustiam, vt in angina, & dispnea facta à fluxione affatim descendente, neque quibus ab vtraque causa prouenit; ut peripneumonia, quippe hoc morbo affecti & maxima & frequẽtissima spiratione vtuntur; virtutis autem imbecillitas interdum vitio cerebri solet accidere, interdum vitio spinalis medullæ, à qua nerui oriuntur, interdum vitio instrumentorum, vt narrat Galen. de Athleta nomine Secundo, qui septi transuersi imbecillitatem sentiebat, vt sine musculis intercostalibus thoracem mouere non posset, qui tamen sufficienter spirabat sola septi motione interdum circundãs zonam partibus præcordiorum: alter etiam, quem equus in regione præcordiorũ calcitrauerat atrociter, oborta in septo inflãmatione licet fuerit à mortis periculo liberatus, non tamen potuit a septi imbecillitate liberari: quare spirabat, vt Athleta Secundus. Secundum deinde ponit Gal. exẽplum, quo cordis affectus cognoscuntur, scribens:

1. de lo. af. 5.

Et tremulis motibus, qui ipsi contingunt.

lib. 3. 3. De quibus agit Paul. Ægin. vbi ait, Adhęc vero cordis quoque validi subinde tremores oboriuntur prę multitudine, aut feruore sanguinis, qui in eo continetur. Aui. autem inquit plures esse posse tremoris causas, nõ autem sanguinem duntaxat: fit namque nonnunquam à malitia purę complexionis, quandoque ab apostemate, nonnunquam à sanguinis resolutione & interdum à causa extranea, & quãdoque à morsu animalium venenosorum, & aliquando à serpentibus, qui in ventre fiunt, sicut & quandoque a sensu vehementi. Verum ipse Aui. indifferenter omnes causas recenset, quas ipse euenire posse imaginatus est: Paulus autem considerauit quod communiter fit, loquendo de causa humorali. At Gal. ait, ꝙ contingit etiam non solum a mala temperie, & sanguinis feruore, sed & cum ipsum cor mouetur in humore: Vnde testatur ipse cumulari posse in cordis capsula tantam aquæ copiam, quæ ipsum attolli prohibeat, vt in quadam simia, quam disecuit: Verũ asserit idem, ꝙ huiusmodi tremor assuetus euenire absque alio manifesto accidente pluribus integre sanis tum iunioribus, tum adultis sanguinis missione fuit leuatus, atque hac ratione multi sunt liberati uictu vtentes & medicamentis extenuãtibus, moriuntur attamẽ ante senectu-

11. 3. trac. 2. cap. 1.

5. de lo. af. primo.

nectutem intra scilicet 40. 50. vè annum. Tertium deinde subdit Galenus scribens.

Ex pulsibus quoque eius, & arteriarum.

Pro parte dictum est, quòd pulsus cordis affectus indicant, sicut & spiratio; longum autem esset de differentiis agere, & pulsus speciebus, & quomodo diuersæ eius differentię diuersos affectus indicent, de quibus in lib. de pulsibus, & præsertim de præsagatione ex pulsibus agit Gal. Quartum deinde ponit Galen. hunc in modum adiungens.

Et ab excandescentis iræ celeritate, aut tarditate.

Celeritas namque iræ prẹter naturam caliditatem indicat, tarditas autẽ frigiditatẽ, & de hoc dictum est vbi de signis cordis actũ fuit, irascibilis. n. uis in corde sita est, vt Gal. testatur: at ira est quidã caloris feruor, qui circa cor est, idque ob immodicum motum, atque hic interdũ per totum corpus dispersus febrim accendit: quare constat ꝙ qui celeriter irascuntur præter consuetudinem, cordis caliditatem prẹter consuetudinem obtinent, & qui prẹter cõsuetudinem tardius irascuntur, cordis frigiditatem prẹter consuetudinem habent. Quintum mox subdit Gal. scribens. 3. de lo. af. 4. & 5. eiusdem: 3. & li. de dog. Hippoc. & Plat. & 2. de acci. & mor. 2.

A febribus.

Febris nanque calor est extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediante spiritu & sanguine per venas & arterias ad omnes corporis partes, ut scripsit Aui. & Gale. cùm ait: ꝙ caliditas ad totum corpus extendi non potest, nisi prius cor alteretur, quæ sanè caliditas per totum extensa febris dicitur. Vbi igitur febris erit, cor vtique pati dicemus. Sextum deinceps Gal. ponit his verbis. 1. 4. Cano lib. de sec. uenæ, & 2. de acci. & mor. 2.

Et refrigerationibus.

Teste namque Galeno frigiditas ad totum corpus extendi non potest, nisi prius cor infrigidetur: ideo ex frigiditate totius cordis frigiditas arguitur: vel etiam ex frigiditate extremorum cordis affectum, & virtutis imbecillitatem dijudicamus. Mox septimum subdit. lib. d. uenæ sec.

Et in colore differentijs.

Cor siquidem frigidum spirituum transmissionem ad partes exteriores prohibet, eosque reddit obscuriores, cuius oppositum in corde calefacto contingit: quare in hoc color rubeus erit cum splẽdore, nisi nimia caliditate sanguis, & spiritus assentur, quoniam color potius fuscus erit: in illo vero erit color quidam plumbeus, sed ex colore non tantum cordis affectus diiudicamus, sed & hepatis, & splenis, vt Gal. pluries testatur, & c. sequẽti dicetur. Postremũ deinde ponit Gal. dicẽs. 5. de lo. af. 7.

At

Ac eis qui eueniunt ipsis doloribus.

5.de lo.af. cap.1. Validos dolores cor diu ferre non poteſt, quoniam dolor fit aut à mala temperie, aut à ſolutione continui: ſed (vt ait Galen.) cor neq; ſolutam continuitatem, neque malam validam tẽperiẽ perferre poteſt.

Signa hepatis patientis. Cap 74.

Docens Gale. ſigna oſtendentia diſpoſitiones hepatis præter naturã quę ex octo deſumuntur, primum ponit ſcribens,

Qvae autem in hepate ex defectu humorum, atque abundantia, & ad id, quod præter naturam, euerſione.

li.de plen. & 4. & 13. meth.me. Auctis namque humoribus in quantitate indicatur hepar factum humidius opportuno; quod quidem intelligendum eſt ſeruata victus ratione conſueta, humoribus autem diminutis ſeruata eadem victus ratione indicamur hepar factum eſſe ſiccius, quàm oportet: Defectum autem, vel abundantiam humorum intelligimus æque omnium; cum vero ſubdit, quòd etiam indicatur ex euerſione ad id, quod pręter naturam ipſorum humorum eſt, intelligit, cum vel flaua bilis, vel nigra, vel pituita, vel etiam ſeroſi humores plus ęquo abundarint; quę ſanè euerſiones varias hepatis diſpoſitiones ſignificãt, ſi.n. colera abũdauerit, caliditatẽ ſignificat pręter naturã, ſi vero pituita frigiditatẽ, atq; ita de ſingulis, abundãtiã vero humorũ indicat venarũ plenitudo, atq; diſtẽtio, defectum vero earũdem venarum anguſtia atque varietas: proinde euerſio ad id, quod eſt præter naturam cognoſcitur ex excrementis, atq; potiſſimum vrina, vomitu, atque deiectionibus; & inſuper ex colore totius corporis. Vnde ſecundum ſubdit Galenus ſcribens.

Et colore malo.

1.aphor.2. 4. de tuẽd. ual.a prin. Gal. namque teſtatur ꝙ color eſfloreſcit ſimilis humoribus, ſi non regurgitauerint, atque humore prouenit non ex ſolidis animalis partibus, cum ſe ſucci in altum non receperunt; quod quidem ex eius ſententia contingit, aut propter rigores, aut propter frigus, aut animi defectus, vtpote timorem, ingentem triſtitiam, vel incipientem verecundiam: inſuper & quomodo diuerſi colores varios indicent humores, declarat Gal. ſcribens; quòd corpus albius ſolito indicat, quòd pituita abun-

abundat, palidius, aut flauius, biliosus humor, rubicundius, sanguis, & nigrius, nigra bilis; color verò veluti plũbi, itẽ mixtus ex albo, & liuido, nec nõ liuidus omnes crudos humores dñari pſeferunt, qui de genere sunt pituitæ, minus tamen habent humiditatis, q̃ ea, quę cõiter pituita dicitur. Rasis autẽ addit; ꝙ si colori aut rubro, aut istiusmodi iũgatur claritas, & velut qdã subtilitas, indicat humorũ claritatẽ, atq; subtilitatẽ, turbulentia verò, & veluti crassities coloris humorem turbidum designat, atq; crassum, sicut plumbeus color ex albo, & viridi cõpositus colerę nigræ, & phlegmatis dñium: atq; ita quodãmodo exponit, quod Gal. dixerat, nempè ꝙ hic minus habet humiditatis: Aui. autẽ ait, ꝙ viriditas sanguinẽ congelatum consequitur, qui ad nigredinẽ vergit, is etenim phlegmati commixtus viridis factus est, cum autẽ humores in hepate generentur, ergò colores hmõi hepatis dispositiones significant. Verũ huic addenda est Gal. sententia, dicentis, quòd non semper colores pter naturam fiunt rõne hepatis dispositionum; etenim sæpe hepate non affecto per morbi dijudicationem palida bilis ad cutim effunditur: item aliqñ citra iudicationem morbi ab aliqua externa occasione sanguis corruptus biliosus efficitur, qualis solet fieri a feris mordentibus, narrabantq; Gal. historiam de quodã seruo a vipera demorso, cui corpus in colore simile porrò factum est: & paucis interpositis subdebat, quòd etiã fieri põt, vt hepatis secundum naturã temperie mutata humores huiusmodi vitio afficiantur, & quidem citra obstructionem, aut inflãmationem, aut scirrum: quinetiã manifeste quandoq; videmus vniuersum corpus herbis candenti palore infectis similari, interdum plumbeum, aut fusciorem quoq; referre colorem, interdum etiã alias quasdã ineffabiles colorum proprietates, quæ in hepate suo munere nõ recte fungẽte accidere solent: sic ob splenis quoq; vitia hmõi colores eueniunt, sed multo nigriores, q̃ ab hepate, quos vt clare enarrare difficillimum est, ita cognoscere facillimum his pſertim, qui illos sæpe viderunt: & narrat Gal. historiam de Stephano, quem cum medici alij iudicassent habere in hepate abscessum, ipse postremò accedens solo colore dijudicauit hepar affectum non esse, inuenitque abscessum in profundis musculis contracto iam pure in medio eorũ musculorum spatio, qui per transuersum incedunt, atq; illorum, qui oblique ab infernis sursum tenduut, qui medij inter eos sunt, qui trãsuersi peritoneo incũbũt, & eos, qui sub externa cute obliqui deorsum feruntur. Tertium deinde ponit Gal. in contextu, subdens.

2. ad Almanſ.

2. prim doct. 3. ſum. prima, cap. 3.

5. de lo. aff. 7.

Ac preterea ex permutatione natura in his, qua ad alimenti deductionem.

Quandoquidem

3. de pot. nat. 13. Quandoquidem venter, & hepar sibi cibos assimilant, & pro se, non autem pro alijs agunt, quę cum, quod satis est, sibi apposuerunt, quoniam reliquum loco oneris habent, id expellunt, & ad reliqua mēbra præsertim ipsum hepar, transmittunt: Quæ quidem distributio ob aliquem hepatis affectum prohiberi potest, atq; ipsius ventris: ob id hoc hepatis affectum indicare potest. Proinde de deductione per corpus Gal. testatur, ꝙ huic actioni tria symptomatum genera accidere solent,

6. de ac. & mor. 1. nam hęc actio vel imminuta, vel deprauata est, vel omnino intermissa: pariter & causarum, quemadmodum supra diximus, triplex est distinctio, nempè aut trahentium partium intemperies, aut instrumentorū morbi, aut digerendi alimenti prauitas, per intemperies facultas redditur imbecilla, instrumentorum vero morbi meatus adstringunt, prauitas autem dicetur, si vel crassior, vel viscosior est cibus: Verum quibus notis hæc dignoscantur ostendere in pręsentia fortasse fuerit intēpestiuum. Quare cum affectus hepatis causa sit, vt humores crassi generentur, est quoque causa, vt deductio per corpus debilitetur; est .n.

5. de loc. af. 7. Gal. sententia ꝙ calidæ hepatis intemperaturæ humores assant, atque adurunt, frigidę vero contentos in hepate humores crassos, atque ad fluxum, & motum contumaces reddunt, sicca vero hepatis intemperies sicciores, & crassiores, humida postremò tenuiores, & aquosiores reddit humores: satis itaque patet, ꝙ tū quia sępe eos ad motum ineptos efficit, tum quia eosdem pro corporis nutrimento haud cōgruos

6. de ac. & mor. 3. reddit, deductio prohibetur, ꝙ si contingat expultricem facultatem fieri imbecillam, pariter deductio prohibebitur, nam (vt ex Gal. dictū est) cum expulsiua magis indigeat caliditate, quàm siccitate, ideo siccitas moderata esse debet, ꝙ si naturalis caliditas amittatur, expulsiua debilis efficitur, si etiam superfluam humiditatem contraxerit, imbecilla redditur, quoniam humiditas ad nutricationem mirifice facit, cæteris vero functionibus omnibus aduersatur ea excepta, qua corpus augumentum recipit. Est autem aduertendum, ꝙ in translatione Laurentiani, & codice græco est vnum, quod deficit in litera Leoniceni, dicit .n. [Et nutricationem] vult dicere, ꝙ ex permutatione quoque naturæ in his, quę attinent ad nutritionem, cognoscūtur &c. de qua quidem nu-

6. de ac. & mor. 1. tritione Gale. ait; Porrò nutricatio aberrarà scopo, si vel omnino nihil agit, vel à perfecta actione deficit, vel deprauate operatur, idque ob altricem facultatem, quæ sub alterabilis genere continetur, vel ob materiæ tum defectu, tum prauitate: defectus quidem cibi est in eo affectu, quomodo corpus assumpto cibo non pascitur (græci atrophiam vocant) siue exiguus cibus, siue omnino nullus ingeratur: patet autem,

quòd

q̃ hepar causa esse potest, vt debita non fiat oppositio, vt in atrophia, & in asepte quoque: item vnionem prohibet, vt in hyposarca; ac denique assimilationem vetare potest, vt in morph ea, quę quidem humoris vitio efficitur. Quartum deinde ponit Galenus scribens.

A v t superfluitatum attinent excretionem.

Mutatio enim contingens in excrementis, quę per aluum, & vrinā euacuantur, persępe hepatis affectus pręseferunt, siquidem testatur Galen. hunc in modum; Igitur cum alui sedimina aquæ, in qua nuper mactata caro abluta est similia esse videritis, efficacissimum inde affecti hepatis signum elicere nequaquam dubitetis: ac nominātur hepatica ea pręcipue, quę ob imbecillitatem ipsius deijciuntur, quippe ad iecoris essentiam huiusmodi affectus pertineat: quòd etiam vrina ostendat hepatis affectus satis patet, cum dicat Gal. quòd vrina ostendit quales sint humores in uasis contēti, qui in hepate generantur; significat autē deiectio similis aquę in qua nuper mactata caro abluta est virtutis concoctricis hepatis debilitatem ob malam intemperiem frigidam, & ob id ab initio non solum sine deiectione appetitus est, sed & sine febre: tractu verò temporis corrupto in hepate sanguine aquoso, & deiectio fit appetitus, & febris inualescit, ac excrementa tunc & cruenta, & corrupta, & graue olentia deiiciuntur, quæ à Galen. hepatica excrementa nominantur: aliquando vero fluxio intermittit, & cibi corrupti excretio succedit, quæ quandoque biliosa, quandoque viridis, quādoque nigra, & quandoque cineritia visitur, vt varia est ciborum corruptio, & iterū cruenta reddit quod non solū hepar ostendit, sed & ventriculum, & intestina esse debilia; proinde sanguis aliquando in hepate rubeus flauus, cum à contentiua debili existente nec contineri, nec per corpus distribui valeat, à virtute expultrice transmittitur ad intestina, propter quod refrigeratur, & niger fit citra luciditatem atræ bili conuenientem, vt manifestum est; cum vero sanguis assatur nimia hepatis caliditate, & ad intestina transmittitur sua acrimonia exulcerans intestina facile disenteriam efficit, heparque calidum indicat, tunc enim assatione atra bilis splendens generatur, & quæ facile actu calida efficitur, & veluti adurit, vt calx, quę actu frigida, potestate vero calida est; igitur calidę iecoris intemperaturę tum contentos in ipso humores, tum eos, qui per lactium, hoc est mesenterii venas deferuntur, & assant, & adurunt; frigidæ vero contentos iam in ipso humores crassos, atque fluxum, & motum contumaces reddunt, id vero, quod ad ipsum fertur & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt,

5. de lo. af. 7.

4. de tuēd. sanit.

5. de lo. af. 7.

ficiunt, sic & de reliquis dicẽdum est, arida quidem intemperatura acciores, crassioresque: humida vero magis tenues, aquosioresque reddit humores: Quare ex his si fiat mutatio in excrementis hepatis vitio, iudicare poterimus, an vitium ab hac vel illa qualitate factum sit: nam aliquando affatim, & per longa interualla fit sanguinis excretio, quę non est hepatis vitio, sed quibusdam solet euenire vel aliquo mutilato membro, aut ubi quis in exercitatione educatus ad ocium se conuerterit: insuper solet quoque mulieribus retentis menstruis huiusmodi per sedẽ fieri vacuatio, & interdum per uomitum eadem ex causa. Quintũ mox ponit Gal. scribens. 5. de lo. af. 7.

Sed & ex grauitatibus.

5. de lo. af. 6. Gal. enim testatur grauitatem in hepate reperiri laborante simul cũ intemperatura tumore præter naturam, qualis est inflammatio, erysipelas, scyrrus, extensio à spiritu, obturatio à crassis, & viscidis humoribus in extremis vasorum partibus, quæ ex venæ ipsius portis exoriuntur: quòd si à fumoso fiat spiritu, cui non pateat exitus, præter grauitatem tensionis quoque sensus percipitur, sed quia difficile est tactu discernere tumores & inflammationes musculorum transuersorum ponentes inter eos & hepatis inflammationes differentiam, ideo Gal. subdit, quòd iecur affici declarant in dextra præcordiorum parte grauitas ipsius, dolor tota præcordia retrahens, atque ipsius vsque ad iugulum extensio, (nam & hoc nonnunquàm euenire solet) exigua tussis, linguę color, in primis quidem ruber, deinde uero niger, inappetentia, sitis inexausta, vomitus tum sinceræ bilis, non eius quę ouorum vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquando colorem referre conspicitur, aluus quoque adstringitur, nisi vnà cum visceris imbecillitate inflammationem excitari contingat: Ex quibus etiam videtur colligi modum grauitatis inflammationis differre à modo grauitatis obstructionis; verum tamen distinctio inter inflammationem & obstructionem potissimum cognoscenda est, inuestigando an signa abundantię sanguinis potissimum appareant, & victus ratio multum sanguinis cumulans pręcesserit, à quo inflãmatio efficitur, adsintq; signa calidi, & humidi hepatis, an verò signa eiusdem frigidi atq; humidi, & humorũ crassorũ, frigidorumque, nec non pręcesserit victus ratio crassorum humorum generatiua: subdit Gal. quòd erysipelatis accidẽtia his ferè scilicet superius dictis similia sunt, sed insuper febris quoq; cum vehementissima siti laborãtes cruciat, quæ febris est ardens bilioso humore ad immoderatum

ra tum feruorem perueniente, vehementissimâ quidem ob hepatis læsionem: at durus tumor, scilicet scyrrus (ait Gal.) tactu facilius comprehenditur, quàm inflammatio, & erysipelas, tum quia durior est, tum quia ex mala nutritione musculi extenuati cognitionem non ita impediunt, verum est, ꝙ tractu temporis aqua intercus scyrrhum sequi soli ta impediet eius per tactum fieri cognitionem. Sextum deinde ponit Gale. dicens. 6. de lo. af.

Et tumoribus.

Siquidem inflammationes, teste Galeno, quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, præcipue si grādes fuerint, per facile vel solo tactu dignosci possunt, at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia quàm per tactum inuestigare oportet. Aduertendum autem est, ꝙ supra hepar quatuor sunt musculi, primo rectus, secundo obliquus descendens, tertio obliquus ascendens, ac postremò transuersalis, in quibus inflammatio fieri potest: quæ quidem in recto facilis cognitionis est, quæ in secundo nō ita facilis, quæ verò in tertio difficilior, sicuti quæ in quarto adhuc difficilior: Cū igitur tegatur hepar tribus ex dictis musculis, non potest tactus aliquam eius notitiam præstare, nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbentes eis musculi extenuentur: itē ex figura quoque tumoris cognoscitur an in musculis, an vero in hepatis gibbo tumor sit, dicebat namque Galen. ꝙ moles eius, hoc est hepatis manibus tractata agminatā circumscriptionem haudquaquam excedit, at musculus quilibet cum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius moles sensim diminui consueuit, quippe soli iecinori proprium est, vt tumoris cumulum cōprehensū habeat circumscriptum insuper etiam tumores contingentes in quacunque specie hydropis hepar affectum esse significant vt plurimum primario, nonnunquam etiam per consensum: vnde Gal. ait. Quippe nisi hepar afficiatur haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus, non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis hoc sit quam frequētissimū: & subdit, etenim quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumentum est, consequens est, vt viciato hoc viscere, actio quoque eius vitietur, accidit autem (vt dixi) cum aliam atque aliam partem frigida intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur: potest autem cō sentire hepar lieni, ventriculo, intestinis vniuersis, maxime ieiuno, me senteriç venę, pulmoni, septo transuerso, & renibus. Septimum & octauum ponit Gal. scribens:

Y Et

Et doloribus non modo his, qui in eo ortum habent, verum & in illis, qui compatiendi ratione perueniunt, quemadmodum in aliqua vel spiritus grauis, vel tussis specie.

7 apho. 53 Hipp. enim cum ait: Quicũq; hepar circumdolent, his febris superueniens soluit dolorem; Gal. in commento subdit; hepar vehementer dolet aut ob inflammationem fortem vel ob spiritum flatuosum, dolet etiam propter obstructionem, verum mediocriter, & cum quodam ponderis sensu potius, quàm vehementis doloris; dolor autem vehe-
5 de lo. af. 6. & 7. mens propter flatuosum spiritum, vel inflammationem, quę scilicet maxima est, aut suppurata, accidit. De dolore quidem per consensum patet ex verbis superius citatis, qui cõmunis est omnibus apostematibus, contingit. n. dolorẽ communicari costis nothis, siue inflammatio sit in sima, siue in gibba parte, quoniam hepar, costis mendosis alligatur per membranas, licet non in omnibus animalibus, quod nõ solum in simijs, sed & alijs animalibus videre licet; in quibus igitur adest pdicta alligatio nothis costis, dolor communicatur, & vsque ad iugulum extendi potest, & ad huiusmodi dolorem sequitur & difficilis spiratio, & tussis ex longis interuallis exigua, arida, qua nihil expuitur, & dolor magis molestat, cũ magna trahitur spiratio, vt ex eodem Gal. colligitur, cum medici Siculi historiam recitat, quem in gratiam Glauci philosophi visitauerat; in quibus autẽ pars gibba inflammata est, maior dolor est, qui vsque ad iugulum extenditur, quique inter spirandum sentitur, sicut & magis facit spirationem, magis tussim excitat, quàm qui simam habent partem inflammatam; in his verò & fastidium & nausea, & vomitus biliosus, & valida sitis magis accidere solet, quia sima hepatis pars ventriculo magis vicina est, vt ibidem habet Gal.

Signa ventriculi patientis. Cap. 75.

Docens Galenus, ex quibus cognoscendæ sunt ventriculi affectiones huncin modum in primis subiungens, scribit.

Sic et vẽtriculi affectus agnoscitur, vbi in cõcoctiõe delinquitur.

5. de. lo. af. 5. Dvertendvm est, ꝙ ventriculi duæ sunt partes, superior, atque inferior, inferioris quidem munus est coctio, vt habet Gal. dum ait: At quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus nullus non fatetur, necesse est hanc ipsam partem cum male disposita est, cru ditatum esse causam, cum videlicet vel ob inordinatã

alimentorum

alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatẽ homo cõ coquere nequit: aduertendum etiam est, q; cum quatuor virtutes naturales vniuscuiusq; particulæ existant, pars quoq; dicta quatuor habebit virtutes attractiuam scilicet, contentiuam, alteratiuam, & expulsiuam, quæ si in actione propria aut omnes, aut nonnullę, vel saltim vna ex his aberrauerint, coctio sanè, quæ a virtute fit alteratrice, ciborum haud rectè ꝓgredietur: quæ quidem vt rectè cibos alterare queat, requirit, vt attractiua prius debito attrahat modo, & contentiua contineat. Quòd si expulsiua ab eius munere aberrarit nõ necessariò illi, sed futurę nocebit coctioni; licet & præsenti nocere valeat, vt mox dicetur, & ob id Gal. cum de deliquio in coctione meminit, de eo quoq; mentionem facit in excretione superfluitatum, nulla de deliquio attractiuæ, ne contentiuę mentione facta: de errore autem concoctricis habet Gal. inquiens, cum ventriculus cibos eos sibi reddendo similes, & ex consequenti eos alterando illis nutriatur, alteratio verò tripliciter aberrare possit, pariter & ventriculi coctio, aut enim ciborum alteratio nullo modo fieri valet, quod symptoma cruditas vocabitur, quẽadmodum in alijs actionibus immobilitas, priuatiovè sensus, aut si altetetur cibus, sed non vt oportet, vocabitur & cruditas non quę priuationem, sed quæ vitium dumtaxat significat: quod quidem bifariã contingere potest, siquidẽ aut tarde cibi alterantur, a Græcis βραδυπεψία, hoc est tarda concoctio, vel oĩno cibi corrumpuntur, quod quidem vitium nomen ꝓprium nõ habet, dicatur autem ciborum corruptio. Harum sanè noxarum coctionis vna cõis est causa nempè potentię alteratricis a scopo aberratio; huius autem aberrationis duo prima sunt genera, alterum quidem cum ipsa facultas affecta est: alterum verò ab aliquo externo errore ꝓficiscitur, quorum vnumquodq; diuiditur, facultas nanq; aut per suam ipsius essentiam, aut ob instrumentorum ægritudinem lęditur. Qui verò extrinsecus contingit error, tripliciter fieri potest, vnus ab excrementis ventriculi, alter a cibis, & tertius a dormiendi tempore. Lęsio quidem ipsius facultatis per suam essentiam euenit ob aliquam agentium qualitatum intemperiem: quę verò ab instrumentorum morbis contingunt lęsiones, aut ob erisipelata, aut ędemata, aut phlegmonas, aut scyrros, aut abscessus, aliosvè hmõi morbos in ventriculo genitos tum simplices, tum cõpositos, ꝑ quos oẽs ventriculus male concoquit, cum eius facultas noxam sustineat, aut ꝑ intemperies in ꝓpria eius essentia, aut ꝑ morbos instrumentales impedita, aut ꝑ morbos ex intemperie, & instrumentalibus ꝓdictis compositos; ventriculus igitur ob dictas causas male concoquit, nullo er-

6. de acci. & mor. 1.

rore in extrinsecis occurrente: in ventriculo quinetiam nequaquam affecto non concoquit nonnunquam animal, aut ob immodicam ciboru quantitatem, aut eorum malam qualitatem, aut quoniam intempestiue eos assumit, vt in aurora ante congruam exercitationem, aut antequam externus cibus descendat, aut qm̄ cibi nō recto ordine, sed præpostero ingerantur, vt si quis cotonea, vel mala punica prius assumat, mox olera ex oleo, & garro, aut non concoquit animal uentriculo non affecto, ob inutile excrementum, aut breuem somnum: Ex vitiosa autem ciborū qualitate, & excrementis in ventriculo redundantibus corruptio ciborum malam concoctionem comitatur, quę & corruptio ex ordine præpostero, & cibo intempestiue exhibito excitari potest: corruptio quidem ciborū si nidorem referat, a cibis fit calidis, atq; biliosis: si ructus fuerit acidus, a frigidis, atq; pituitosis: pariter excrementa biliosa nidorem, pituitosa verò ac frigida acidū ructū excitant; eodem ppē mō p morbos frigidos acidos ructus, & p calidos nidorem eructat. ἀπεψία, hoc est tarda coctio efficit, aut qm̄ cibi difficulter concoquuntur, aut quia facultas illos non superat, aut quoniam somnus fuit breuior, quàm vt eos vinceret: Cibus vero omnino coctione priuatur citra corruptelam, proptereaquòd ventriculus plenè victus est, aut ob immodicam multitudinem, aut vehemens frigus, in quibus constitutionibus venter ita a concoquendo delinquit, vt ne coctionem quidem prorsus aggrediatur: potest & cibus vel nullo modo confici, aut debile admodum, quoniam vel non comminuitur, aut difficulter, siquidem Galeno testante cibus cmominui debet, priusquam conficiatur; ob id factum est præceptum illud, Victus humidus, hoc est liquidus febricitantibus confert: potest & coctio vitiari vitio virtutis attractricis, quę cibos ad imum ventris vel nullo modo, vel debile admodum attrahit, vbi congrua coctio efficitur, nam superior eius pars, vtpote frigidior cibos debilius concoquit: quòd vero non attrahat, esse potest, vel mala temperies præsertim frigida, ac humida, uel ratione alicuius morbi instrumentarij, vel ipsorum ciborum vitio: vel & coctio vitiari potest, cum venter male affectus praue attrahit, nempe excrementa ipsa a partibus infernis, quibus ipsorum ciborum coctio vitiatur: virtutis quoque retentricis vitio accidit, vt ciborum coctio lædatur, quę nullo modo, aut imperfecte fiet, si vel nullo pacto venter cibum continebit, vel debile admodum, nec non & debito tempore: dicebat nanque Galen. si nihil penitus, aut debile retineat, vel flatum, vel fluctuationem sequi putandum est; flatum quidem, vbi alimenta suapte natura, uel

[Margin notes: 6. de acci. & morb. — lib. de opt. sec ad trasi. — 6. de acci. & mor. primo.]

flatum

flatum pariant, sunt idonea, ac ventriculus non ita multo frigore affectus est; fluctuationes vero cum nihil in ipso continetur, ex quo flatus excitari possit, aut ipse nimio frigore laborat, nam huiusmodi affectus nullum uaporem suscitare solet. Porrò manifestum est fluctuationẽ nõ sine potione in uentriculo prouenire; ultimę uero imbecillitatis eius causa morbus est, atqui alius quidem ueluti similaris partis uentriculi morbus, alius ueluti instrumenti: de motibus autem deprauatis Gal. testatur hunc in modum dicens: Cùm igitur in his duobus consistat retẽtricis potentię functio unum ut nullum relinquatur inter uentrem, & cibos spatium uacuum, alterum ut æquali tempore agant tum comprehensionis, tum concoctionis facultas, fieri potest, ut uel in altera duntaxat, uel in ambabus committatur peccatum, quippe debilem complexum hęc sequũtur symptomata nempè fluctuationes, & indationes, cũ uero, qui breuiori, quam satis est, tempore durat, festina deiectio, & ciborum in uentre inferiori corruptela. Verum aduertendum est, ꝙ sæpe symptomatum alterum ad alterum sequitur, nam ad imbecillum cõplexum interim fluctuationes, interim inflationes consequuntur: cum uero, qui non satis temporis habuerit, omnino concoctio sequitur imperfecta, deinde uel cibi celeriter deiiciuntur, aut in inferiori uẽtre corrumpuntur: atqui celeris deiectionis inseparabilia symptomata sunt excrementorum humiditas, & cibi per corpus deficiens digestio; corruptelam uero sequitur necessario quidem excrementorum fœtor, nõ necessario vero mordicatio, aut inflatio, accidit.n. interdũ, vt neutrum cõsequatur, interdũ vt alterũ, nõnũquam vt utrumq;: Et inferius subdit: Ventre itaq; cibos amplectẽte, idq; cũ quodã saltu, aut quasi conuulsione, vel tremore, vel cõcussione deprauatã esse retẽtricis functionẽ cẽsendũ est, saltũ nõ obscure sẽsu ꝑcipimus, nec nõ cõuulsionẽ, qui singultus dicitur; at pathema, quod veluti tremor est nõ adeo clare ꝑcipitur, si tamẽ diligẽter animaduertas, nec difficile est ipsũ dep̄hẽdere, si.n. ingesto cibo nec fluctuatione, nec iflatione, nec saltu, nec singultu discruciaris, sed vẽter ꝑter cõsuetudinẽ dubiã quãdã molestiã sentit, ac veluti grauatur, & laborat, cupitq; celeriter onus vel ꝑ infernas, vel supernas partes abiicere, ac ructus emittit, sequiturq; spiratio molesta, ac difficilis, & quæ vix tolerari possit, tunc existima uentrem amplecti quidem cibos, sed quasi tremule: Subdit dehinc Galenus.

3.de ac. & mor. 3.

Et appetitu humidi, uel sicci alimenti.

Humidi hoc est potus, sicci hoc est cibi, dictũ n. fuit supius, ꝙ horũ duorũ iter se facta cõparatione cibus siccus, potus uero humidus dici põt: Est ãt aduertẽdũ, ꝙ sicut deliquiũ ĩ coctione ptis ĩferioris vẽtris affectus

5. de lo. aff. 5. indicat, ita & deliquium in appetitu affectus oris ventris præsefert, talis enim est Gal. sententia dicentis: nam quę aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, his appetentiæ instrumentum lęsum esse certum est, id verò os ventris esse demonstratum est: similiter de ore ventriculi verba faciens ait, quòd per se sustinet non per consensum abolitam, & difficilem, & deprauatum appetentiam, voco autem abolitam appetētiam, cum quis nihil omnino appetit, difficilem, quæ imbecilla est, deprauata autem partim ad immoderatam cibi & potionis exhibitionem vertitur, partim ad alienę qualitatis desiderium: & declaratis quomodo, & cur in nobis fiat animalis appetentia quinque illis symptomatibus secundum ordinem se commitantibus, quorum primum est omnium inanitio, alterum inanitarum partium naturalis appetentia, tertium ventriculi suctio, quartum suctionis sensus, ac quintum animalis appetentia, subdit: Atque hanc functionem aboleri contingit, si enim vel suctionis sensus pereat, aut suctio non fiat, vel corpus non inaniatur, exigua erit appetentia, si jam dictæ affectiones non pereant, quidem proprius tamen ad abolitionem accedere videantur: deprauata verò fit appetentia, si vehementiæ modum excedit, ac vocatur a nonnullis canina, cum vel acidi humoris vitium ventriculus mordicus infestatur, vel vbi totum corpus immodice dissipatum assidue indiget nutricatione, quippe frigidi humoris vitium rosionem, quę suctionis ꝑportione respondeat, inducit, ac appetentiam haud aliter, q̃ naturale pathema excitat; atq; cibi magis, q̃ potus desiderium affert, idq; ꝑp refrigerationem: si verò falsi aut biliosi humoris vitio mordicationem senserit ventriculus potionē magis, quàm cibos desiderabit; sed aliàs declarauimus, quō fiat fames, & quare frigus famem, calor verò inappetentiam creet, q̃ qdem haud repetenda sunt. Prauas qualitates (ait ibidem Gal.) appetunt hi, qbus tunicæ ventris prauo aliquo excremento sunt imbutæ, atque consueuit hm̄oi affectus mulieres vitiosis humoribus refertas infestare, idq; cum vtero gestant, vocatur pathos ipsum Citta, hoc est pica vel malacia; appetunt aūt maxime p hunc affectum & acida, & acerba, nōnunq̃ acria quoq;, interdum autem vel Cimoliam terram, vel testas, vel carbones extinctos, aut alios hm̄oi cibos absurdos, atq: complures earum hm̄oi vitio laborant ad secundum, tertiumvè mensem vsq;, in quarto verò quiescunt partim, quòd vomitione vitiati humores expurgantur, partim quòd concoquuntur, vtpote exiguum cibi tunc sumente muliere ob fastidium, partim etiam quòd multitudo vacuatione sit imminuta, quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit,

4. de acci. & mor. 7.

attrahit, eo quòd parum adhuc auctus sit; vbi verò iam creuit, tum plurimo eget alimento, atque tum non id, quod optimum est è venis, vt antea allicit, verum & quia maiorem alimẽti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit, ita fit, vt vniuersum corpus & plectoricũ esse desinat, & minori humorum vitio crucietur; qui etiam affectus viris nonnunquam accidere solet, quando ipsis quoque vitiati humores ad ventriculi osculum defluunt: insuper est & aliud sympt oma huiusce particulæ Bulimos, hoc est vehemens fames dicitur, cum simul & penuria, & imbecillitate, & refrigeratione afficitur. Circa verò potionis appetentiam tum similia, tum æqualia eueniunt symptomata, vt in fame, accidit nãque quasi priuatio quædam appetentiæ, cum vel corpus omnino non eget potione ob frigoris, humorisq; excessum, vel ventriculus suũ pathos non sentit; deficiens verò appetentia, vbi hęc eadem fuerint imbecilliora: porrò deprauata potionis appetentia deprauatæ ciborum appetentię proportione respondet, quippe immoderata appetitur potio, quando contenti in ventriculi tunicis vitiati humores aut salsi sunt, aut biliosi, interdum verò cum feruet velùti in eo natiua ipsius humiditas: prauas verò potiones quemadmodum & prauos cibos appetunt quidam pro vitiati humoris, qui vincit in ipsis, ratione, huiusmodi symptomata his, qui diutius malo victu vtuntur, euenire consueuerunt: sunt qui inexhausta siti cruciantur, de quorum numero mori videmus, & eum, qui viperam deuorauerat, & denique eos, q in naui deficiente aquã, marinã aquam bibere ausi sunt, eo quòd siti immoderatiore, quàm reliqui cruciarentur: etenim soluta aluo, aut torminibus vehemẽter cruciati celeriter, quàm cęteri interierũt: quidam etiam ardente febre laborans increscente etiam dum morbo aquã frigidam liberaliter bibens satiari non potuit, donec moreretur: Ex dictis itaque palàm est, quomodo lęsio in appetitu cibi & potus ventriculi affectus p̄sefert, quòd si ex alijs causis efficiatur, vt de pulmone superius dictum fuit, iam proprijs signis distinguendum est, sicut & si per consensum ab alio, vel alijs membris, quòd si vitio potus accidat ex p̄sentibus & p̄teritis, ac victus ratione distinguendum est. Tertium deinceps ponit signum Gal. hunc in modum scribens.

Vel superfluitatum excretione delinquuntur.

Gal etenim statuit tres expultricis excrementorum noxæ causas reperiri, primam quidem, cum partes, q̃ excrementa expurgant, sunt imbecillę, alteram autem viarum angustiam, ac postremam excremẽti malitiam, intemperies quidem imbecillitatem parit, angustiam verò vel obturatio, vel aliquis instrumentorum tumor: atqui tumorum causa 5. de acci. & mor. primo.

est humorum fluxio, cum in ipsa instrumentorum corpora effunduntur, obturationem autem facit humorum vel crassitudo, vel viscositas, innatum vè aliquod tuberculum, excrementorum verò malitia tū a multitudine, tum crassitie, tum etiā ab ipsa viscositate ortum ducit: Et idem alibi concludebat: Ergò his, quę in ventre continentur, excrementis, mora contingit aut ipsius cibi, potionisque vitio, aut ipsius ventriculi vnà cum intestinis, & cibi quidem potionisque vitio aut propter eorum qualitatem, aut quantitatem, adhæc propter ordinem vtendique modum; & propter qualitatem quidem si cibaria acerba, austera, aut siccæ naturę fuerint; propter quantitatem verò si iusto plura, pauciora vè sunt assumpta; at ordinis culpa, si quę sicca, adstringendaque sunt primò, quæ verò humida, pinguia, & dulcia secundo loco desumantur; ac modi vsus ratione, si cum bis sit edendum, totum simul quis assumat; proinde excrementi mora, quæ ventris, intestinorumque vitium consequitur, vel ob eorum naturalē affectum accidit, vel certè acquisititium, qui sanè ex quapiam octo intemperierum fieri potest, atque adeo adauctus, vt vim expultricem imbecillam reddat aut ventriculi tantum, aut gracilium intestinorum, aut crassorum, aut, quorundam, aut omnium; atque hæc intemperies procreari solet aut ex his quæ interius assumuntur, aut ex his, quæ extrinsecus occurrere possunt, vtpote aeris ambientis vitio, vnctionis, aut alterius cuiuspiam quod exterius ventriculo apponitur, vim quidem aut siccādi, aut calefaciendi, aut infrigidandi, humectandi vè obtinentis: insuper habet Gal. ventriculum dum ad inferas partes excrementa transmittit, quoad tempus ipsum superfluitatum excretione deliquere, aliquādo nāque celerius, nonnunquam tardius, aut plus, aut sępenumero, aut rarò vel vtile alimentum, vel corruptum, aut a supernis in eo deriuatum, aut in ipso genitum demittere; porrò excretio ipsa solitum tempus præuenit, uel quoniam venter ob multam cibi copiam aggrauatur vel pungitur, atque a re mordicante vellicatur, quam quidem vti alienam, ac extraneam expellere nititur; propter iam dictas causas alimenta quoque humidiora, tum viscidiora ingesta idem pręstant; tunc enim celerius dilabuntur tametsi leuiter post eorum assumptionē deambules, discutiunturque prius quàm per corpus distribuātur, quod quidem multoties fieri solet: venter autem tardius, quàm pro consuetudine excernit, aut ob intestinorum imbecillitatem, aut ob eorundem sensum obtusum, aut ob alimentorum tum paucitatem, tum copiam; etenim quæ imbecilla sunt protrudere non possunt, quibus autem sensus obtusus est, aut facile percipiunt, quęcunque ipsis infesta

6. de ac. & mor. 2.

festa sunt; alimenta verò pauciora quàm oportet, pauca quoque continent excrementa, proindè non adeo grauant, crassa & acerba; non vt humida & viscosa facile dilabuntur: imbecillitas quoque musculorum ventris deiectiones retardant, presertim ubi duriora fuerint excrementa, item digestio per corpus multa prorogat, pauca uerò deiectionem accelerat, adhęc excrementa ex supernis ad uentris spatium defluxa deiectiones augent, & accelerant, assiduæ uerò excretiones uel ob imbecillitatem, uel ob erosionem eueniunt, cuius quidem erosionis siue mordicationis quatuor sunt causæ, nempè pharmaci vis, alimentorum corruptio, mordacia excrementa, quæ ad ventriculum defluunt, ac excrementa, quę in ipso generantur, quemadmodum in disenteria, quę ab ulcere maligno dependet; quibus quidem & quinta causa addi potest uehemens corporis sensus siue a natura, seu ab ulcere procedat: item cum musculi ano adiacentes resoluuntur. Aduertendum autem est, quòd ex eiusdem Galen. sententia morbi, & symptomata tum retentricis, tum expultricis, ut singultus, uomitus, saltus, concussio, palpitatio, tremor, ructus, lienteria & id genus adinuicem confunduntur; sunt etenim symptomata retentricis, cum non rectè uentriculus cibos continet, atque complectitur, expultricis uerò, cum uenter uitiosam tentat expulsionem: quare Galen. plura etiam ex dictis enumerat, quibus uentris affectus dignoscuntur, hunc in modum subdens.

Hucusque Excellentissimus Oddus legendo peruenerat: vt autem absolutam haberet Lector tractationem, Marcus de Oddis eiusdem filius reliquum supplere curauit, tum quidem nonnulla ex quibusdam ipsius annotationibus colligēs, tū verò inuēta plurima pprijs vigilijs subnectēs.

Ita etiam ex singultibus, eructuationibus, nauseis, & ipsis eorum quæ euomuntur, speciebus.

Quemadmodum ex excrementorum differentia, quę per ventrem inferiorem euacuantur, signa uentriculi affecti sumuntur, ita & cum per partem superiorem excrementa, aut cibaria, euacuantur, aut a virtute expulsiua euacuari tentantur, affecti ventriculi signa comprehendi queunt: Verum cum ventriculi naturales facultates diuersos ęmoliantur motus, dum materias seu vapores è uentre propellere contendunt, nempè singultum, eru-

ctuationem

ctationem, siue ructum, nauseam, vomitum, & id genus non solum ex his, sed & ex materiis, quæ è ventriculo huiusmodi motibus protrudũtur, affecti ventriculi signa sumentur. Vt autem quod scripsit Gal. recte habeamus in primis eius cuiusque motus nomẽ interprætabimur, mox quæ nam sint signa, quæ ex ipsis habẽtur, facilime enucleabimur. Gal. itaq; de symptomatibus, quæ naturalibus facultatibus accidunt, verba faciens, singultum esse ait uentriculi commotionem, ac eius veluti conuulsionem, neque enim absoluta cõuulsio est quę solis inest musculis; symptoma autem hoc duabus sanè potentijs commune est, retentrici, atque expultrici: retentrici quidem, quoad ventriculus praue per singultum, & non secundum naturam cibos amplectitur, expultrici vero, quòd ad eam præcipue pertinet deprauatus motus ille, dum ea, quæ molesta sunt, expellere conatur: eructatio autem, siue ructus vaporosę materię sonorus quidam motus est, qui è ventre ad os protruditur, cum vel humores vel cibi ibidem contenti in vapores dissoluuntur, symptoma nimirum hoc concoctricis est facultatis, ac expultricis; virtus namque cõcoctrix imbecilla in cibos agens eos quodammodo dissoluit, ac non omnino conficit, ex quo flatus siue spiritus exoriũtur, qui postmodum à virtute expulsiua per ructus, vtpote deprauatos quosdam motus euacuantur: & quemadmodum in externis rebus conspicimus, quòd frigidissima constitutio, seu calidissima aerem serenio rem reddere solet, mediæ vero constitutiones nebulas, ventos, & id tale genus, ita in nobis calor neque per extremam imbecillitatem, neque cum vires sunt robustæ flatũm gignere potest, sed cum medium inter hasce affectiones obtinet. Nausea vero est quędam ad vomitum ventriculi perturbatio, ac deprauatus expultricis facultatis motus, quo per gulam id, quod ori ipsius ventriculi noxium est, celerrime euacuetur, quam quidem ex Aui. sententia anxietas, & conturbatio pręcedere solẽt, vtpote declinatio ad alios duos motus, nempè vomitũ, atq; subuersionem, quam postea idem nauseam inseparabilẽ siue appetitus abolitionem omnimodam nominat: At vomitus ventriculi motus est deprauatus ab expultrice genitus, quo humores in ipso contentos per os confestim eiiciuntur, qui quidem duplex est, alter quidem spõtinus dicitur, ex Gal. sententia, eoquòd sine causa ex nobis efficitur, vt erat ea quæ ab Hippoc. in aphorismo describebatur euacuatio, tametsi per vomitum non foret, dum ait: Ab aqua inter cutem habito, si aqua à venis in ventrem defluxerit, soluitur, spontanea scilicet facta euacuatione, quemadmodum idem dicebat; In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis & quę sequuntur, alter vero absolute võmitus siue euacuatio nominatu

6. de ac. & mor. à pri.

libr. 3 sui can. capit. proprio.

6. aph. 14.

2. aph. 2.

minatur, cum dato à nobis quopiam pharmaco talis efficitur vel per vomitum, vel per secessum euacuatio, siquidem ex nobis fit. Cum igitur motus hi deprauati ventriculo affecto plerumque occurrant, vt inter se uarij sunt, ita & varias ventriculi affectiones præseferēt, nam singultus materias indicat in uentriculi corpus impactas, seu imbutas, quas quidem dum uentris partes omnes excruciant, uirtus expulsiua exprimere tentat; Verum cum singultus duobus ex causis potissimum oriri queat, vtpote mala uentriculi intemperie, ciborum, aut humorum, qui in ventriculo gignuntur, aut ad ipsum confluunt, mordacitate, aut copia, necesse est signa omnia quę in singultu occurrunt, exquisite admodum perpendere, quò certam ventriculi affectionem dignoscamus; nam cibus frigidus assumptus, dum sui constrictione humores in ventriculi porositatibus detinet, singultum efficere pōtest, piper quinetiam affatim à quopiam deuoratum idem præstat, atq; eò magis, quo fuerit in partes tenuiores contritum, siquidem corpus ventriculi facilius subingreditur, vt sibiipsi contigisse piper comedenti fatetur Gal. singultus præterea, qui vomitu sedatur, ex plenitudine à materia grauante, aut mordaci gignitur, sicut qui euacuationes ac febres adurentes subsequitur, vomituque non sedatur, quinimmo adaugetur, à siccitate propterea dicebat Hip. A singultu habitum sternutatio superueniens liberat; & Gal. in com. ait; ꝙ de singultu intelligendum est ex repletione, violento namque motu opus est, vt ueluti concussę ipsum efficientes humiditates difflentur, ac euacuentur, hoc autem facit sternutatio, quod quidem in pueris videri licet, qui cum repleti sint, cerebro singultiūt, eos uero, qui ex inanitione fiunt (qui rariores sunt) sternutatio non sanat, quemadmodum & eos, qui ex quapiam uentriculi praua intemperie, aut stomaci apostemate vexantur, ita tamen, vt intemperiei calidæ propria alia signa coniungantur, quę a signis intemperiei frigidæ distinguantur, pariter & humidę signa, quæ ab his, quæ ex siccitate pendent, opponantur; sic & uentriculi apostema si adest, ex proprijs quoque ventriculi accidentibus, quę ipsum apostema consequuntur, dignosces, qualia sunt dolor in ventriculo continuus, ac pūgitiuus, qui recta quoq; victus ratione non sedatur, vehemens thoracis inflāmatio, ac adustio, sitis intensa, febris insęparabilis, tumor, siue prominentia, mentis alienatio, corporis extenuatio, oculorum excauatio, ventris, ac vomitus perpetuus fermè fluxus, & id tale genus: accidit quinetiam singultus non per se, ac ventriculi potissimum ratione, sed per consensum aut a cerebro, aut a particulis alijs patientibus, vt testatur Hippoc his verbis; A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum;

Marginal notes: 3. de lo. af. 7. — 6. aph. 13. — 7. apho. 3.

malum: nam ex Gal. sententia in com. humoribus infestantibus nonunquam totum ventriculum, nonnunquam os eius, & gulam, si per vomitiones abiiciantur, statim à singultu liberatur homo, si vero singultus nõ cessat, alterum duorum indicat, vel cerebrũ neruorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem; rubor.n. oculorum utranque sequitur dispositionem, at præcipue illam, quæ in cerebro existit similis inflammationi; ac rursus paulò infra cũ ait: In hepatis inflãmatione singultus malum; etenim nõ semper (vt inquit Gale. in com.) efficitur, neque quomodolibet patiente iecore, sed quando ad magnitudinem attollitur, feruente inflammatione, ac bile satis calida, & multa ad intestinorum principium confluente, atque ad ventriculũ recurrente, tunc enim ventriculi os morderi contingit, atque hominẽ singultire. Ructus autem, seu eructatio cum multiplex esse soleat, alia quidem magna, alia autem parua, siue magno, aut exili sonitu prædita, alia vero media, insuper alia acetosa, aut fumosa, aut similis æruginі æris, aut cibum referens, aut amara, aut istiusmodi ex saporibus deprehẽsa multiplicem ac varium vẽtriculi affectum præseferet; etenim magnus ex ructu sonitus materiam crassam in uentriculo adesse ostendit, sicut paruus aut uirtutis imbecillitatem, aut humorum paucitatem; qui uero medius est sonitus, mediocrem materiã indicat: adhæc acetosa eructatio, quę non à cibo acetoso, sed in acetositatem uerso prouenit, uentriculi frigiditatẽ seu imbecillũ calorẽ arguit, ꝙ si unà grauitas adsit, materiã quoq; copiosam frigidã, pituitosamq; adesse diiudicabis quę quidẽ cũ nonnunquã ex caliditate excedente prouenire uideatur (ut testatur

Cap. 13. Aphо. 17. Auic.) ab imbecilli tantum calore producetur (ut superius dictum est) cum quo tamen alius aderit præter naturam, ob quem maxima inflammatio, oris amaritudo, sitis, & iuuamentum à frigidis prodit: eructatio præterea fumosa, si ab huiusmodi cibo non proueniat, uentriculi excedentẽ & sine humore, & cum humore calorem ostendit; quæ uero cũ humore reperitur ab ea, quæ est sine humore hoc signo dignosces, ꝙ egestiones, & vomitus biliosę conspicientur; eructatio uero nidorosa malam utplurimum humorum calidorum, biliosorumque temperiem

6. de ac. & mor. à pri. aut uentriculi exulcerationem refert; Gal. namque loquens de ructu acido & nidoroso dicebat, at corruptella si nidorem referat a calidis, biliosisque cibis accidit, si acidus fuerit ructus a frigidis natura, atque pituitosis; itidem eructuatio lutosa, & cenosa similis odori piscis putrefactam humiditatem demonstrat, & cibum referens stomaci imbecillitatẽ, sicuti eructuatio ęris ęrugini similis acuitatem, ualidiorem, quam fumosa cum putredine caliditatem indicat. Ex nauseæ quoque diuersis

motibus

moribus siue magnis, siue paruis, magnas, ac paruas ventriculi affectiones dignoscimus, has autem ex calida intemperie prouenire nidor ipsorum, nullo hmôi cibo desumpto, sitis maxima, sicuti in pituita salsa, & inappetentia præseferent, ex frigida verò, seu atra bile, dũ cibi in ventre acescunt, sitis priuatio, & appetentia: ad quę maxime confert ciborum, siue humorum euacuatio, quæ certum ventriculi affectum nobis coindicat: adhęc si nausea excitata nihil notatu dignum p vomitiones efferatur, humores hosce noxios, si biliosi fuerint, aut serosi in ore ventriculi, absortos, si viscosi, ipsi ori ventriculi infixos esse dicendũ est. Pariter vomitus & ea, quæ ex vomitu eijciuntur, ventriculi affectiones cõmonstrant; Etenim facilis vomitus humores in stomaci cõcauitatib. effusos, sicuti difficilis imbibitos ac viscosos esse significat, ꝙ si & nausea, & vomitus adsint, ex ipsorũ effusione, ac ĩbibitione aggregationis inditiũ aderit manifestũ; & quẽadmodũ de eructuatiõis speciebus dictũ ē, ꝙ nũc qdē vnã, nũc verò aliã quo ad varios sapores vẽtriculi affectionē indicãt, ita & vomitus quoad multiplicē humorũ euacuationē diuersos ipsius morbos cõmostrabũt, qñqdē vomitus ex nidorosis humoribus caliditatis erit inditiũ, sicut ex acidis frigiditatis: itē vomitus purus sinceri humoris vẽtriculũ infestãtis inditiũ cēset, sicut diuersorũ ac prauorũ colorũ, eiusdē varietatis, color aũt vt porri succus humorũ prauitatē indicat, vt viridis ad nigredinē decliuis, eorũdē cõgelationē, & caloris extĩctionē, citrinus verò color, & vt ęris flos in hepate ac vẽtriculo adustionē, qui qdē colores cũ dupliciter euenire soleãt aut cum turbulẽtia, aut cũ splẽdore, si vomitu tales humores turbidi eijciant, & vẽtriculi frigiditatē, & imbecillitatem vnà demõstrabũt, sicuti si ad splẽdorē & claritatē vergēt, caliditatis dũtaxat excessũ ac humorũ exustionē: ob id in febribus pestiferis virtutibus redditis imbecillis qñque talis citrinus vomitus, ac æris flori similis obscurus, ac ad nigredinem vergẽs cõspicit. Palàm igit est, quẽadmodũ ventriculi affecti signa elicere possumus, q̃ qdē in singultibus, ructibus, nauseis, vomitibus, eorũq; spẽbus reperiunt, & licet cõplura alia signa sint, q̃ alias ipsius ægritudines demonstrent, attamen hęc nobis sat sint, vt ex his methodo quadã reliqua cõprehendamus. Cæterum qm̃ Gal. inquit, singultum esse motum ventris vomitu vehementiorem, ppeaquòd ex superius enarratis p vomitũ expellimus, q̃ in ventris spatio continent, p singultum verò q̃cunq; etiam in ipsius ore penitiora sunt, Auic. insurgit aduersus Galenum, atque hac in primis ratione singultum ac vomitum æque validiores esse motus comprobans; etenim quod per vomitum eijcitur non semper diffusum est, sed aliquandò imbibitum, ergò hoc casu 6. A. 13. 3. tract. 5. cap. de singul.

illu-

casu vomitus motus perinde ac ipsius singultus vehemens erit: præterea singultus præparat ad vomitum, non igitur vomitu vehementior, sed imbecillior. His quidem instantiis facile Excellens Pater meus respondebat, quod si Aui. argumentationem perpendamus, is vnum, quod probare debet, assumit, vel si materia in vētris tunicis imbibita vomitus efficitur, dubio procul & singultus adest, quem quidem ob vtriusque humoris diffusi, ac imbibiti cōmixtionē haudquaquam discernimus: at cū ait Aui. quod singultus pręparat ad vomitū, id quidem per accidens contingere dicimus, quandoquidem humores, qui singultu expelluntur, à partibus ventriculi penitioribus in eius spatio recepti tandem per vomitum expelluntur. Subdit Gal. in contextu iuxta veterem græci codicis scripturam, quam quidem approbo, duo alia signorum genera, atque in primis vnum hunc in modum scribens.

Et doloribus.

Quemadmodum veteres os ventriculi, cor nominare consueuerūt, ita & ventriculi dolores, cordis dolores ac morsus, atque fortasse non sine ratione, propterea quòd ventriculus, vt cor afficitur, eiusq; nocumētum quàm facillime cordi communicatur: hinc vulgares ferme omnes ventriculi dolore quopiam affecto hunc cardiaca, siue cordis passione affligi diiudicant, cordique remedia apponere contendunt: itaq; ex dolorum varietate propria ventriculi affecti signa deprehendentur: si n. adest dolor cum inflammatione, aut amaræ, aut salsæ pituitæ in ventriculo positę inditiū erit, qui si continuus sit, materiam ex mala ventriculi intemperie ibidem genitam esse concludendum est, at si per interualla, humores aliunde ad ipsum confluunt; dolor autem siue mordicatio absque inflammatione humores acetosos indicat; itidem si post cibum assumptum ad horas quatuor eueniat, ac vomitus acetum referat, ex quo dolor sedetur: at si econuerso neque aceti vomitus, neque diminuta digestio adsint, sed signa dūtaxat cholerę vnà cum ventriculi dolore non solum ipsius, sed & hepatis inflammationem indicabunt: proinde dolor, qui ex ventositate, siue flatibus prouenit secum habet hypochondriorum extentionem, rugitum, eructationem, atque ipsum singultū; qui vero ex humorum copia, grauitatem potissimum, ac contentionē: quod si humores praui rodentes, & uirulenti in ore vētriculi collecti, aut eò confluxi aderunt, tunc adeo acutus erit dolor, vt fermè vix tolerari possit, ex quo confestim intereunt homines, si ab eorum immodica rosione os ventriculi oppressum diutius detineatur, eam namque per lōgum temporis spatium sustinere non valent: Doloris præterea ventri-

culi causæ sunt lumbrici sursum ad os ventriculi ascendentes, quẽ quidem non solum propriis motis dignosces, propterea ꝙ morsum, nauseam, inappetentiam efficiunt, & si cibum ægrotantes assumere coguntur, vix deglutiunt, & si quod assumunt, reuomunt; sed & his quasdam alias coniunges, quibus non solum huiusce affectus lubricos esse, sed & qui nam hi sint siue teretes, siue latę tęniæ, aut alterius generis facillime dignosces, de quibus dum occasio nobis se offeret, alias disseremus. Subdit Gal. aliud signi genus.

Et tumoribus.

Tumores ventriculi & si interni sint, visuique nostro haudquaquã subiecti, attamen quoniam complures sunt, qui extensione quoad partes extimas conspiciuntur, ac nonnulli, qui si non victu, tactu tamẽ saltim comprehenduntur, ob id ex his quoque iuxta græcum veterem codicem signa desumere docet Gal. siquidem tumor durus, & tactui resistens ventriculi scyrrosum apostema indicat; qui si quãdoque emineat, quandoque delitescat, calidum apostema, quemadmodum cum fugitiu ventosam materiam, ac ventriculi imbecillitatem, ac cum grauitate humoris copiam, & maximam stomaci discrasiam. Hęc sunt, quę pro Galeni verborum explanatione de ventriculi affecti signis mihi dicenda videntur; reliqua supleat, atque inuestiget diligens medicinę studiosus. Subiecit autem Gal. affecti thoracis signa hunc in modum scribẽs.

Signa Thoracis patientis. Cap. 80.

Ita & thoracis agnoscuntur affectus ex spirandi difficultatibus, tussibus, & doloribus, qui in ipso sunt, & eorum, quæ cum tussi expuuntur differentia.

Thorax ex Galeni sententia venter superior ab Hip. nũcupatur, atq; id est, quod à clauibus ad diaphragma costis vtrinque circunscribitur partes vitales continẽs, nempè asperã arteriam, pulmonem, cor, septum, panniculos, pulmonem, ac cor ipsum inuoluentes, nec non is uenter, qui costas circunscribit, ac musculos tum externos, tum internos costibus adhęrentes, cuius quidem affectionum signa Gal. tradere proponens ea ex quatuor pręcipue generibus sumit, nepote spirandi difficultate, tussi, dolore, atque his, quę ex ipso euacuantur. Difficilis quidem anhelitus cum multas thoracis partes affectas denunciet 7.Aph.38. 4. de causa sympt. c. 3.

nūtiet apostematib. obstructionibus, malis intēperiebus, paralysi, & spasmo, & huiusmodi, quò vnum ab altero distinguas perpendenda sunt non solum ipsius anhelitus signa, sed vnà reliqua quoque alia coniungenda, nam si membranæ succingentis costas inflammatio, siue apostema sit, quam medici pleuritidem nominant, nō solum necessariò difficilis adest anhelitus, propterea ꝙ inflammatio, ac dolor prohibet quo minus respirationis instrumenta plurimum attollantur, sed & febris cōtinua, eoꝙ propè cor pars inflammatur, pulsus cum tensione, ac duritia quæ ob caloris & siccitatis in partibus neruosis excessum efficitur, tussis ipsa ob materias uirtutem expulsiuam prorritantes, ac dolor deniq; pūgitiuus, qui non solum circa affectam regionem pungit, præsertim cum thorax ipsum mouetur, uerum & interdum diffunditur ad iugulum usque, si partes superiores petat, & interdum ad septum transuersum, si inferiores obsideat: insuper pulmone vlcerato, aut inflammato, aut quadam excedenti qualitate prædito, aut imbecilli reddito difficilis spiratio redditur, siquidem meatus respirationis, ex inflammatione, aut apostemate clauduntur: ex imbecillitate vero uirtutis cum magnitudine deficiat respiratio, crebritate, & frequentia suplet, ꝙ si vapores fuliginosi in magna sint copia, qui è thorace protrudi mereantur, tunc difficilis admodum respiratio efformatur: adhæc difficilis quoque anhelitus redditur non solum ob membranas costas succingentes, & ipsum pulmonē verū & affecto diaphragmate, musculisq; thoracem mouentibus, ac tandem partibus omnibus ad ipsum attinentibus, nō tamen primariò, quam per consensum à partibus aut humores ad thoracem mittētibus, suiq; copia meatus, quibus fit anhelitus obstruentibus, aut ad ipsum virtutem motiuam cohibentibus, ut in epilepsia, dum cerebrum affectum est: ob quam quidem affectionem virtus motiua ad thoracis partes trāsmitti prohibetur, atque tūc difficilis anhelitus in homine conspicitur. Verum cū de hoc signo cap. de cordis affecti signis complura superius dicta sint, sat nobis erit hæc percurrisse, siquidem ex his, & quæ ibidem scripta sunt, poterit quisque intelligere, quo nam pactò ex hoc signo cū aliis non solum cordis, sed & reliquarum thoracis partium affectus facillime dignoscantur: cui quidem addas velim signum, quod ex tussi deprehenditur, tussis etenim motus quidā est ab expultrice virtute factus, quo ea, quæ in pectore, ac pulmonibus sunt, eiicere contendit, nam (ut inquit Gal.) qualis est per vomitiones in uentriculo expultricis facultatis actio, eiusmodi etiam per tusses & in pectore est, atque pulmonibus, vel (vt idem paulo infra inquit) tussis nihil aliud est, quam vehementissima efflatio, qua plurimus spiritus celertime foras erumpēs impetu

5. de cau. symp. ca. 3.

suo

suo excrementa extrahit, exploditque meatum ipsius obstruentia, adeo vt si prima expiratio non possit ea, quæ molesta sunt, excutere, non grauetur & iterum secundo, & tertio in ipsa irruere, atque magna ex parte sortitur effectus, præsertim si & spiritus impetuose feratur, & ea, quæ obstruunt facile possint expelli: Ex quibus quidem Galen. verbis apertissime colligitur non eundem esse tussis, ac uomitus motum, nam in vomitu satis est virtus expulsiua, quæ nocuos humores è ventriculo deiicit, at in tussi virtus hęc non sufficit cum pulmonis cartilagineæ substantiæ adsint, ac duræ, quæ non satis contrahi possunt, sed & spiritu opus est, quo vehementer ad exteriora moto vnà cum virtute ipsa, quod nocuum est, si non vnica uice, secunda tamen, aut tertia ex thorace propellat. Ex tussi itaque pectoris ac pulmonis affectus dignoscimus; etenim cum in thorace humores, neque aquosi sunt, neque lenti, tunc facillime tussi expuuntur, si vero aquosi sint, ob tenuitatem à spiritu dissecantur potius, quàm vltra ferantur, lenti vero adeo asperæ arteriæ inhærent, ac pulmonis cauitatibus, vt ab his uix solui queant; atque aridæ tusses a Galeno nuncupantur, quandoquidem humores hi prius per guttur & asperam arteriam delabendo funduntur, quàm à spiritu concitato per tussim subduci possint: quod quidem Thasijs accidisse scribit Hippocrat: propterea quòd eorum caput ab austrino flatu repletum foret, ac ob destillationem thoracis partes omnes obstructæ: Et ob id cum huiusmodi tussi raucedo adnexa videbatur, siquidem in causa erat humor distillans, à quo vocis instrumenta irrigabantur: insuper aridę tusses interdum fiunt exasperatis faucibus, & gutture, nulloque tenente humorum affluxu, atque hi nil expuunt, propterea quòd neque superflui habent quicquam, quod reiici, ac expelli oporteat: aliæ etiam fiunt aridæ tusses ob intemperiem respirationi deseruientium instrumentorum citra tamen humoris affluxum, quas quidem duas postremas tussis species facillime agnosces, si ex humidis, ac lenibus ęgrum iuuari perspicies, ac è conuerso morbum magis increscere, si is aere sicco, & rebus siccis perfruatur: Pręterea tussis vehemens, & quę maximo conatu fit ex huiusmodi aquosis aut crassis, ac adhęrentibus humoribus perficitur, quæ si non adeo vehemens erit, aut minus aquosas, aut lentas materias indicabit. Dolor autem, quod tertium ex quatuor à Gale. signis enumeratur, affectum thoracem præsefert siue id mala intemperie, siue vlcere, siue apostemate vexetur, cuius

1. epid. se. 1. con. 12.

quidem prout varij sunt affectus, ita & doloris multiplices differentiæ, etenim cum pulmo inflammatur, dolor lenis apparet, ac quędam potius grauitas ex Auicen. sententia; de pulmonis affectionum signis obloqueretur: cum verò dolor adest pungitiuus partes neruosæ, ac membranæ costas succingentes sunt inflammatæ, in his nãque magna neruorum copia residet, quibus dolor acutior sentitur, quem quidem non adeo acutum percipiet æger, si carnosę partes, siue musculi fuerint affecti: insuper dolor, qui thoracis partes non continuò affligit, sed p temporis interualla nonnũquam sedatur, ibidem spiritus, siue flatus, aut flatulentas materias adesse commonstrat, qui si perpetuò hominem infestet, ex humoribus morbum pendere dicendum est; verum tamen humor biliosus sui acredine maiorem dolorem infert, sicut pituitosus, ac frigidus minorem. Adhęc tria signa est & quartum ex his, quę è thorace euacuantur desumptum, quorum quidem motus screatio siue sputum nũcupatur; proinde signa quę ex his, quę p sputum euacuantur duo potissimum sunt, alterum quidem ex ipsius screationis qualitate, alterum verò ex expulsionis modo, ex quibus partialia quoque alia emanant: vt igitur differentiæ quę ex sputi qualitate, multiplices sunt, ita & signa, alia nãq; screatio, siue sputum sincerum est, aliud verò permixtum, sincerum quidem est vtpote flauæ bilis, aut nigræ, aut pituitæ dũtaxat, aut deniq; puri sanguinis, screatio quidem flauæ bilis, si sincera est, ex Hippoc. sententia cum periculo est, maximam nãq; arguit thoracis caliditatem, ac inflammationẽ, quæ ipsum mirum in modum rodit; atra autem sincera difficilior, q̃ prior est, siquidem humor ater bile deterior est, candida uerò glutinosa ac rotunda screatio pituitam in thorace assatam ostendit, quam quidem inutilem screationem esse Hippoc. ait, at non prauam, aut cum periculo, vti superiores; quę verò sincero sanguine screatio euacuatur, etsi quouis alio sincero humore meliorem indicet affectionẽ ex Gale. sententia, attamen & ipsa mala est, quandoquidem sanguis rubidus, ac vnà dolor in thoracis partibus continuus, vulnus in pulmone, eiusve cauitatibus, seu sibi proximis partibus adesse indicat, at si exeat sanguis absque dolore venarum in pulmone aut pectore quidpiam orificium apertum esse demonstrat, si autem niger fiat sanguis, ac crassior, & dolor adsit, & somnus, profundius ad thoracis cauitates vulnus attingere censendum est, siquidem ob longã itineris viã nigrior, ac crassior redditur, sanies verò pura sputo eiecta vulnus iam factum ad vlcus transijsse, aut ex apostemate concocto a virtute expulsiua saniem puram protrudi significat: sputum autem permixtum, si

lib. 3. cap. de pulm. aff.

2. progno. 46.

mixtum, si croceum siue viride, aut chloron sit, serosi humoris, ac assati vnà cum pituita in thorace permixti inditium est, nam sicut flauus color apparet, vbi serosus ipse humor assatur, sic & eo permixto, croceus apparet, viridis verò, siue rubiginosus, vbi is vehementer assatur, niger verò, aut quoties is vehementer assatur (quæ sanè deterrima, & quàm maxime derodens atra bilis existit) aut vbi crassus sanguis similiter exiccetur, aut ratione extinctionis, refrigerationisque; si autem sputum flauum sit non multo permixtum sanguine, si reliqua peripneumoniæ signa adsint, salutare admodum signum est; pulmo etenim inflammatione laborans humorem quedã excernit ad intimas sui ipsius sedes inanes, quę inquàm asperę arterię sunt, qui quidem humor a tussedine elatus, excreatur inditium afferens cõmittentis pulmoniam fluxionis, atque ob id si bilis copia adest vnà cum sanguine sputum flauum, & rubidum simul apparet, si aũt bilis atra nigrum ac rubidum quodammodo simul iuxta maiorem, minoremvè humorum adinuicem admixtionem; insuper sputum spumeum aereã ac pituitosam substantiam in pectore, caloris copia permixtam indicat, siquidem ex his duobus (vt ait Galen.) quęlibet spuma consistit, in mari quidem ex violento ventorum afflatu in multas, & exiguas partes attrita aqua, in his verò quæ elixantur præ caliditatis copia, quòd si multæ & exiguæ bullulæ solutu difficiles in ea spumea screatione uidentur, crassum, uiscosumque humorem in causa esse dicendum est, sicut si in pauca fiunt quantitate, ac solutu faciles, tenuem magis, ac uaporosum, etenim quemadmodum in aqua bullulæ gignuntur ex humida quippe substantia intra se aerem includente, quę quoties spiritus sursum uersus feratur, rescinduntur, qui sanè spiritus si crassa sit materia, difficulter admodum exit, si uerò tenuis, quàm facillime, ac breui temporis spatio; ita & quoties elixatur aqua, si humor aqueus crassus est, difficile aer euaporat, utpote cũ oleaceus, aut pinguis, uiscosusvè humor sit, facillime uerò si tenuis, ac rara sit aqua; quod si spumea screatio cum alijs coloribus insigniatur unà cum aerea, & aquea substantia pituitosa aliorum humorum permistionis inditium erit, nam uiridem, & ualde admodum spumantem screationem malam esse prædicebat Hippoc. si enim color uiridis utpote atrę bilis peccantis inditium est, quę omnium humorum deterior censetur, tametsi aqueus hic humor illius temperet acuitatẽ, ac prauitatẽ, attamen non adeo præstat is, quin partes ipsę, quæ huiusmodi commixto uexantur humore, mediocriter afficiantur, quod quidem de alijs quoque coloribus unà cum spuma dicendum

censeo, ne frustra longior esse videar, at screatio spumosa cum sanguine. Si quędam in ipsa screatione sanguinis inspersio conspicitur, pulmonis superioris partis propè tracheam arteriam venulæ abscissę erunt, idq; potissimum si calor in thorace copiosus vigeat, ac ibidem æger dolore haudquaquam afficiatur: si verò vnà sanies cum sanguine prospicitur, id vtique & partium corrosionem, ac vulnerationem, siue venarum fracturam prœostendet: itidem si aliquid corticis, aut pulmonis frustulum, ac vnà vt lotura carnis sputum appareat, pulmonis, ac eius fistularum vlberationem, corrosionem, ac deniq; destructionem. Cæterum signa ex expulsionis modo, ex quibus thoracis affectus noscuntur, varia quoque sunt; quandoquidem screatio alia sine sputo est, alia cum sputo; rursus hæc aut cito, promptequę, aut tarde, difficileque sputum emittit; screans quidem absque sputo in meatibus humorem adhærentem, ac impactum denunciat, atque eo potissimum si æger absque quòd nil per palatum exeat, frequenter admodū excreet, nam (vt inquit Gale.) contingit aliqn̄ frequens hm̄oi screatus, vbi respirationis robur externū q̄dpiā attraxerit, in ipsisq; meatibus tū adhæserit, tū ipactū fuerit, screatio autē cū sputo plurimas habet dr̄ias, de q̄bus superius abunde dictū est; at cū screatio hæc iuxta fortiorē, debiliorem vè motū diuariari quoq; soleat, quo fortior, aut imbecillior erit, eò maiorē humorum in thorace cōpactorum, ac cōcoctorum copiam, minorem vè denūciabit: Verū screatio citò, prōpteq; humorē euacuans, quoties nec vehemens in thorace dolor infestet, nec vires deficiant, humores concoctos, ac mediocri substantia p̄ditos ibidē adesse indicat, nā si viscosi forent humores, tenacius vtrq; mēbris adhærerent, ac excurrentes sæpenumerò ob viscositatē pulmonis fistulis agglutinati subsisterent, si verò tenues, & aquosi, vix vt qui circiter spiritui circūfluāt, atq; tūc duabus de causis screatio èconuersò & tarda, atq; difficilis reddit, tū ob materię vitiū, tū ēt ob motiōis initiū; siq̄dē motionis initiū est ex facultate, quę thoracē mouet, ut supradictū est, quoties. n. thorax suo valide fungat officio, & humor in pulmonis fistulis recōditus modice crassus, siue ad cōgruā tēperiē redactus sit, facile screatur, at si neutrū existat difficile, ægreq;: pariter quoad sputū sanguinis spectat, si sanguis facile admodū egreditur, in partibus oris affectionem adesse indicat, si cum screatione, affectæ sunt gutturis partes, si cū vehementi screatione, pulmonis fistulæ, quòd si vomitu quoque sanguineum sputum emittatur, non solum earum partium, sed & ventriculi, aut hepatis affectionum inditium est. Subdit Gal. in contex. & tracheę arteriæ affectæ signa ex eisdem fermè sumere intendit, quinto

Primo pro rit. 6.

nimirum

nimirum superaddito, quod ex vocis læsione sumitur, hunc in modum inquiens.

Sic & asperæ arteriæ ægritudines, difficiles anhelitus, & tusses, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & vocis offensiones ostendunt.

Difficilis quidem anhelitus asperę arterię ægritudines pręsefert, nam cum humores ex capite, vicinisque partibus ad asperam arteriam defluunt, ipsam quidem implent, ac anhelitus viam obturant: pariter si pulmone, vicinisvè partibus, aut ipsamet trachea exulceratis multitudo puris in aspera arteria colligatur, difficilis anhelitus necessariò consequitur: vnde gignitur asma, abscessus, aut viscerum inflammatio, quæ aeris transitum prohibet: quòd si difficile spiret homo cum stertore, ac strepitu, multam humorum crassitiem indicat, atque lentorem; at si sine stertore, ac strepitu, non solum absque crassitie humorum copiam, quę viarum meatus constringat, sed & aliquod durum tuberculum arteriæ adnatum ostendet; quod quidem ab eo, quod humorum copia productum est, distingues, quippe difficilis hic anhelitus per sanitatem quoque, & paulatim cum magna thoracis dilatatione, & modici aeris inspiratione, & vehementi expiratione augetur: Quo quidem loco haud subticēdum censeo hoc difficilis anhelitus signo asperæ arterię affectionem ab ea, quæ in leuibus arterijs reperitur, non parum distingui, siquidē affectis leuibus arterijs atque repletis difficilis quippe anhelitus haud quaquam conspicitur, sed magna pulsuum inæqualitas ob validam cū corde connexionem, ex qua cor ipsum facillime immutari, ac proinde pulsus inæqualis reddi potest, quemadmodum Antipatro medico contigisse narrat Galen. is etenim primo citra febrem pulsus habebat inęqualitatem humore nimirum liquido, crasso, & viscoso in leuibus arterijs collecto, at cum mox humores è capite ad asperam arteriam delaberentur, ibidemque colligerentur difficilem simul cum cordis palpitatione spirationem emittebat; Insuper tusses vel maxime pręstant, quo asperæ arterię affectus dignoscantur; etenim licet tussis expultricis virtutis actio sit, quę materias in pectore, ac pulmonis cauitatibus sitas expellere cōtēdit, attn̄ cū eæ asperæ arterię adheret, quidā virtutis expultricis conatus pro earū discussione manifestè cōspicitur, dissimilis sanè, atq; distinctus ab eo, dū humores in pectore, atq; pulmonibus colliguntur, quo quidē signo si & alia quoq; coniūges manifestissime tibi ipsius arterię affectus apparebit. Dolor etiā in

4. de lo. af. pp̄è calcē.

loco asperę arterię morbos ostendit, nam pter q in ea parte laborante dolor sentitur, variæ quoque doloris differentiæ sentiuntur, sicuti & varij sunt humores, atque affectus, quibus trachea ipsa molestari solet, crassi namque dolorem potius grauatiuam efficiunt, quemadmodum acres, mordacem, ac pungitiuum, quod si quis dolorem hunc ab eo, qui in affecto pulmone sentitur, distinguere exoptat, is vtiq; facile intelliget hunc ex affecta trachea arteria acutiorem fore, quàm qui ex pulmone prouenire consueuit. Quæ expuuntur pariter eundem indicant affectum, orto nãque in aspera arteria vlcere, purulentum fit sputum, atque in minori sanè quantitatę è thorace propellitur, quàm quod a pulmonis ulcere natum est; & ut ex pulmone educta particula uisceris ipsius ulcerationem significat, ita ex arteria aspera interdum corpusculum aliquod a ligula, interdum arteriæ portionem per ulcerationem excreari uidemus; non secus cum in trachea uulnus adest, sanguis paucus quadam cum leui tussi emanat, in pectore autem uulnere existente multum cum tussi expuitur, ac sanguis ille niger est, crassus, ac ob uiæ longitudinem coagulatus. Postremo uocis quoque offensiones asperæ arteriæ affectus denuntiant, etenim cum uox (ut eam diffinit Aristo.) sit aeris respirati percussio facta ad uocatam tra-

2.de an.90 cheam arteriam ab animæ uirtute in partibus respirantibus existente, quæ uoluntariè mouetur, cum significandi imaginatione, plura quidem ad ipsam efformãdam concurrunt instrumenta, diaphrama, uentris, ac oẽs thoracis contrahentes, intercostalesq; musculi, ac hi, qui sunt laryngis, adhæc lingua, dẽtes, labia, palatum, atq; gurgulio, inter

7.de us. part. hæc autem larynx ipsa summa quidem tracheæ arterię pars ex Galen. sententia primum, ac principalissimum uocis est instrumentum, deinde & reliqua ipsi inseruientia, quandoquidem cum hęc ordine ita se habeãt expiratio exsufflatio sine strepitu, exsufflatio cũ strepitu, uox, atq; sermo ipse, in expiratione quidem uentris ac omnibus thoracẽ contrahentibus musculis utimur, in exsufflatione autem absq; ictu non solum hisce, sed & intercostalibus; in exsufflatione uerò cum ictu, atq; strepente cum superioribus his quoque, qui sunt laringis qui proprie sunt uocis, at in dearticulata uoce cum omnibus pdictis & lingua, dentibus, palato, atq; gurgulione: ob id prioribus quidem lęsis posteriora lędi necesse est, ac non è contra, ut etiam superius declaratum est. Vnde destructa, imbecilliuè reddita uoce, laryngis ac asperę arteriæ potissimum offensionem ostendimus, quippe proprium ipsius est instrumentum: cum igitur humores ibidem aut colliguntur, aut è cerebro defluunt, aut ipsamet aspera arteria mala intemperie quapiam uexatur,

uox

vox ipsa necessariò mutatur, ex qua quidem mutatione diuersos asperę arteriæ morbos dignoscimus, exempli gratia crassi humores eo in loco contenti vocem raucam reddunt, itidem mala ipsius complexio humida, ob cuius quidem excessum & vox ipsa nonnũquã destruitur, tremulavè sentitur, quòd si vox aspera sit gruum quàmsimilima, siccæ intemperiei, quo ad asperam arteriam spectat, signum erit; at quæ ꝑter consuetudinem sentitur grauis, ipsius nimirum meatus dilatatio nem, relaxationemvè, sicuti acuta constrictionem, obstructionemvè ostendit. Proinde quoniam hoc libro tanquam reliquorum epilogo valde superfluum foret omnium reliquorum membrorum, de quibus ne vlla quidem hucusq; facta est mentio; male affectorum signa accuratius, ac prolixius admodum differere, siquidem hęc ipsa ex eisdemmet fontibus, proportionevè respondentibus exhauriri possunt, propterea Gal. ne quid intactum a nobis exoptaretur, signa omnia in quatuor prima genera colligens, ac breuibus docens quomodo ex vnoquoque singilatim cuiusq; partis prætermissæ affectiones dignoscere valemus, subdit.

SECVNDVM *verò eandem proportionem, & in aliis omnibus accidit partibus.*

Nempè & quæ insitas simul, & aliunde emanantes a natura potentias obtinēt, de quibus hucusq; non egit Gal. quales sunt renes, splen, & istiusmodi, & quę ex seipsis reguntur, vt cartilago, membrana, & id tale genus, nec non & partes eæ, quę a principibus originem ducunt, vt nerui, venæ, ac arteriæ.

NAM *ex tumore, dolore, & operationum læsione, & excrementorum differentia sumuntur inditia.*

Etenim quãuis Galen primo & secundo de lo. affect. varia esse signa ostendat, ex quibus partes affectæ dignosci queunt, partis nimirum cuiuslibet essentię proprietas, membri exeuntis magnitudo, ac quę in particulis continentur, insuper affectę sedi adhęrentia, accidentia ql͡ibet, siue symptomata, actiones læsæ, excrementorũ quantitas, tumores ꝑter naturã, dolores, coloris vitiũ quod sequitur vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiam parte, vel duabus, idque in oculis, & lingua, atq; id tale genus, attñ si recte Gal. methodum animaduertimus, vt & hoc loco, ea oĩa ad quatuor ꝑcipue signorũ genera reducere conabat; is nãq; iubebat, vt primum in quacũq; particula, seu parte rectè intueremur, num actio aliqua sit lęsa, quippe cum ipsa ꝓprium actionis instrumentum affici necesse est, postea num tumore quopiam, aut dolo- 2 lib. de lo. af. ca. 9

re infestetur pars, accurate quidem cuiuslibet horum species inuestigã tes, vt.n. varij sunt morbi, ita & dolorum, ac tumorũ species, postremò per quem meatũ affectę sedis, siue partis excrementa uacuentur, & nũ aliquid essentię ab affecta parte secernatur, & an omnino concocta, an medioc. iter cocta sint, quandoquidem ex his reliqua omnia comprehendentur. In primis autem declarat Galen. ex quibus primus signorum fons exhauriri possit, subdens.

EXCRESCENTIAE *autem præter naturales in inflammationibus durisque ac laxis tumoribus ac erisipelatis, sunt explorandæ.*

·ὄγκοι græce, apud nos excrescentia, siue tumor ex Gal. sentẽtia libello de tumoribus præter naturam, vnum quoddam est ex his, quę corporibus accidunt, quod in longum, latum, atquo profundum extenditur; ex triplicique in animalibus constat natura, aut .n. naturalis est, & à natura institutus, quemadmodum in mulieribus mamillæ, aut vltra naturæ institutum, non tamen præter naturam excedens, vt in his, qui ocio, aut alia quapiam de causa impinguantur, ac crassiores redduntur, non tamen adeo crassiores, vt actiones ipsę prohibeantur; quòd si primariò, aut per accidens (utroq; .n. modo contingere potest) actiones ipsę nocumentum percipient, dubiò procul tertium tumoris prędter naturam genus adesse dicemus; etenim tumor hic nonnunquã ad tantã magnitudinem attollitur, vt ob hãc ipsam magnitudinẽ, teste Gal. functio impediatur, quãdoq; vero alia ex causa tollitur actio partibus nẽpè male affectis, ac morbo laborantibus, quemquidem affectum confestim tumor ipse consequitur: prima quidem tumoris generatio ex Gal. sentẽtia morbus reuera est, ac censeri debet, siquidem primo, ac per se actiones impedit, at tumor, qui post affectam partem exoritur, in qua morbus primo, ac per se viget, symptomata, vel pathema potius dicetur, quemadmodum & dolor: Quam quidem distinctionẽ Neoterici omnes tum Arabum, tum Gal. sectatores haudquaquã animaduerterũt, sed quęcunq; tumorẽ morbũ esse putarũt: atq; ob id nõnulli quidẽ tumorẽ pter naturã pperã diffinierũt, ꝙ est incremẽtũ naturalẽ statũ in corpore excedens & actionis læsionẽ inducens; qui .n. tumor est symptoma, actioni nõ incõmodat per se, ac primo vt morbus ipse, sed p accidẽs, & p sequelã quãdã; alii vero aliã ipsius tumoris præter naturã assignare cupiẽtes diffinitionẽ, inter quos fuit Mõtanus nostra tempestate clarissimus, Gal. authoritatem glossare cõnati sunt, vbi ait; ꝙ phlegmon affectus est pter naturam, ipsa vero phlegmonis laborãtis particulæ fun

ctio

ctio morbi insigne symptoma, rubor autem tensio, & tumor qui præter naturã sit, ac phlegmonis succedat, diuersum quoddam genus siue symptomatũ, siue accidẽtiũ, siue quo alio nomine appellare malit, dicẽtes Gale. ibi non accipere tumorẽ ꝑ vt est apostema, & genus inflãmationis, sed ꝑ abscessu, quẽ nostri exituram nominant, qui quidẽ abscessus inflammationem consequi solet: Verum, pace eorum dixerim, non recte Galen. mentem possident, idem namque ibidem & alibi sentit, si quidem (quemadmodum clare eius sonant verba) tumorem pro exitura, siue abscessu non desumit, sed pro magnitudine, ac excrescentia, quę partis affectum, siue morbum consequitur, his verbis: Quòd igitur in vasis circa particulas inflammatas plus sanguinis colligatur, ex ipsarum tumoribus licet coniicere, nec minus etiã ex eo quòd venæ in illis conspiciantur, quæ antea præ illarum paruitate uisum effugiebant, quæ nimirum in inflammatione nequaquam fuerũt genitæ, sed in ea, cum fuerint sanguine repletæ, in magnitudinẽ eo usq; fuerunt elatæ, vt iã sensiles euaserint: quod clarius ? cum in hisce tumoribus magnitudinem, non autem exituram respiciat Gal. nondum enim ad suppurationem, siue exiturã apostema hoc deuenit: Quo fit, vt & hi qui morbũ vti genus in eius diffinitione collocarũt, meo quidem iuditio, nõ leuiter sint increpãdi, tumorẽ namq; præter naturam absolute nulla ipsius habita distinctione diffinierunt, cũ tñ Gal. nõ solũ alibi, verũ & hoc loco inter tumores ipsos non exiguã cõstituat differentiam, alter namq; signũ est, & symptoma, alter uero signatũ, ac ægritudo. Cũ igitur tumoris triplex hæc natura sit, Gal. ꝑsenti loco de tumore duntaxat ꝑter naturã uti signo ad corporis affectus dignoscẽdos agere intendit, nam tumor qua naturalis est curatiuę methodo haudquaquam subiicitur, eũ uero, qui nõ naturalis est, & vltra naturæ limites solũ transgreditur, cũ omnibus iã notũ sit nõ tantũ medicis ipsis ex carne, atque pinguedine naturę modũ excedẽtibus generari, ipsius vtiq; signa petẽda nõ sunt: ob id nõ recte Leonicenũ Gal. verba trãsferre mihi videtur cũ ait [excrescentiæ ãt nõ naturales] sed rectius iuxta veterẽ versionem ac codicẽ gręcũ uertẽdũ cẽseo [excrescẽtiæ ãt ꝑ ternaturales] siquidẽ ex illa Leoniceni versione Gal. hos ẽt tumores vltra naturę institutũ, quos nõ naturales appellamus, intellexisse qs suspicari possit, quod quidẽ secus se habet, vt cuipiam notum esse potest. Tumores itaque siue excrescentiæ pręter naturam affectas partes consequentes morborum sunt inditia, siue phlegmone, siue œdemate, siue schyrro, siue erisipellate partes afficiantur, etenim cũ quatuor sint humores, sãguis, s. pituita, & vtraq; bilis, itẽ & humores alii ꝑter naturã his ꝓportione respõdẽtes,

1. de differ morb. c. 12. & lib. de tumi. præter nat. 2.

primi quidem vt & secũdi partes afficere, ac intumescere possunt, nã si sanguinis copia ad membra defluat, nõ solum meatus ipsi dilatãtur, verum & subiacentes partes contenduntur, quò fit, vt grauata membri virtute nullæ ipsius edantur operationes, ac dolore ob violentam cõtentionem inualescente, membrum necessariò vehementius affligatur, vt tandem & ob dolorem, & ob inflãmationem maiorem sanguinis copiam attrahat, ac tandem ad immensam molem deueniat, quam quidem nos tumorẽ, sicuti membri affectum, siue morbum phlegmonem, inflammationemvè nominamus: pariter si bilis abũdet, ad membrum debile decumbit, multitudine obstruuntur partes, mala intemperie calida, & sicca afficiuntur, ob doloremq; noua succedit bilis materia, ac tandem erysipellas nuncupatum conficitur, sic & confluente pituita œdema à grecis vocatum, à nostris, laxus tumor generatur, ac melancholico excedente succo, & ad membrũ fluente oritur schyrrus, quem durum tumorem, seu apostema nũcupant: itidem & cum inuicem miscentur humores, varii partium morbi efformantur, qui & ipsi in tumores eleuantur, ac postmodum ab eo qui prædominat, morbi nomina sortiuntur, vt sanguine bili dominante, phlegmonem erysipellatodem dicimus, sicut ob flauam bilem prepollentem erysipellatẽ phlegmonodem, pariter & cum nõ solum duo, sed & tres, ac quatuor siue pari, siue impari numero inuicem commiscentur humores; de quibus quidem tot in presentia dixisse sufficiat, quo quemadmodum tumores ipsi partium affectus consequantur commostraremus; at quomodo eosdem indicẽt, reliquum est, vt breuibus aperiamus: nam cum tumorum alij quidem sint interni, alij uero externi, interni quidem visum effugiũt, tactu uero in externa quapiã parte multotiẽs sẽtiũtur, ac quò magis à partibus sibi subiectis denudantur, eo magis sensui tactus subiiciuntur; at externi uisui & tactui se se offerunt, propterea nõ eodem modo semper ab his signa desumuntur, sed ex internis quidem si ipsorum tactu propriam essentiam, & locum, in quo siti sunt, atque figuram attendas; ex externis vero si præter hæc tria visu quoque colorem animaduertas, nam cum sanguinis essentia sit calida & humida, ob eius copiam venas replet, ac arterias; quo fit, vt tumor pulsatilis, durus ac rubeus efficiatur; si autem bilis flauę essentia tenuis calida, ac sicca, tumores necessario paruos efficit, & valde feruentes, ac acres, quibus febris continua & ardens, vt plurimum concomitari solet; sin pituita frigidę ac humidę substantiæ tumores remisse calidos, magnosque conspicimus, ac multotiens laxos, doloreque uacantes: at melancholicus succus duram ad tactum materiam, ac plerumque doloris penitus exper-

tem

tem præsefert; quod itidem de aliis compositis ex propria essentia diiu dicandum videtur. locus etiam attendendus est, in quo tumor colloca tur, si namque exempli gratia in dextra precordiorum parte adest tu mor, hepar sanè, sin in sinistra lien ipsum affectum esse diiudicamus: præterea tumoris figura perpendenda est, nam cum membrum affectũ ob materiam, non autem formam augeatur, forma atque figura in auctione diuariatur, quod tamen secus habet in naturali auctione siquidem dum minimæ partes ad minimam non tam in sensibilibus, quàm sensu destitutis appositio efficitur, eadem semper seruatur forma atq; figura, ob id hepate tumore affecto, lunaris figura conspicitur, sicuti bili flaua fluente diuersam quidem ipsius figuram intuemur ab ea quã do aut sanguis, aut pituita, aut melancholicus defluit humor: Quòd au tem color ipsius, quando exterius partes apostemate afficiuntur, clarissimum sit inditium, non vberiori indiget declaratione, nã sicut ex Gal. sententia corpus albius solito pituitę copiam, palidus aut flauius bilẽ, rubicundius sanguinẽ, nigrius aũt bilẽ atrã indicat: eodẽ prope modo tumor rubicundior, sanguinem, flauior, bilem flauam, niger atram, & ad albedinem, seu fuscedinem vergẽs pituitam præsefert, quod itidem de commixtis coloribus dicendum est, quandoquidem vt inuicem misceantur, ita & variam humorum mixtionem ostendent. Subdit autem Gal. in contex. alterum signorum genus his verbis. 4. de tuẽd. ual.

DOLOR *autem quęcunque obsederit locum aut con tinuitatis so lutionem, aut subitam alterationem ostendit.*

Dolor iuxta Hippo. atque Galeni dogmata bifariam accipi solet, uno quidem modo impropriè pro ipsa dispositione seu affectu corporis præter naturam, quemadmodum vsurpabat Hippo. dum in Cranone antiquos dolores frigidos, hoc est frigidas dispositiones, nouos autem calidos affuisse commemorat; altero uero propriè pro dignotione tristis confertim ac uiolenter factæ immutationis, sicut idem desumpsit, dum inquit; Quicunque parte aliqua dolentes corporis, omnino dolorem non sentiunt, & quæ sequuntur: in prima namq; huiusce dicti parte dolorem impropriè sumens in secunda postmodum ipsum iuxta proprium significatum quodãmodo circunscribit; quem quidẽ clarius describens Gal. cum tristem esse sensum dicebat, vti voluptatem blandum; neque enim satis est corpus aliquod affatim ac violenter immutari, sed necesse est idipsum quoque eam sentire præter naturã immutationem, nam quod passionibus haud obnoxium est, nequaquam dolet, cuiusmodi sunt cartilagines, ossa, & ligamenta: ob id vt dolor efficiatur 6. apid. 2. Apho. 5. 2. de lo. af. a princ.

ficiatur

ficiatur, quatuor hæc concurrant necesse est, primo quidem vt corpus pati aptum sit, ex atomis nāq; q̄ impassibilia, ac minima sunt; si corpus constaret, neq; ipsum corpus passionibus subijceretur, neq; vtiq; doleret, secundò vt tale corpus sentiat, tertiò vt subitò, ac violenter mutetur, ac postremò vt ea alteratio p̄ter naturam sit, aut saltim sensui inimica; quandoquidem vt Plato uoluit in Timæo, dolor a volupta te distinguitur, propterea quòd affectus p̄ter naturam violenter, & affatim incidens dolorem excitat; cum verò ad naturalem habitū redit, idq; rursus affatim, delectationē inducit, quod verò sensim, paulatimque fit, sensu non percipitur, vt in ethico febris: Quod quidem Platonis placitum, si ita absolute intelligatur, non semper veritatem habere videtur, siquidem nonnūquā subitò, affatimq; qualitas aliqua membro conformis, illiq; naturalis occurrit, ex qua membrum ipsum non delectatione, sed dolore confestim affici comprehendimus; ob id vt claram Platonis sententiam redderemus in quarta conditione id adiecimus; ꝙ ea alteratio si p̄ter naturam non sit, sensui saltim inimica non sit, etenim licet naturalis quandoque fiat immutatio ex qua voluptas consequi deberet, modus tamen naturæ sensuique inimicus est: qua de re natura hasce non tolerans immutationes non voluptatem percipit, sed dolorem: quod quidem patet exemplo a Gale. desumpto 12 metho. cap. 7. ab his, quibus hieme per niuem iter agentibus maxime digitorum extrema rigent atque frigescunt, qui si ad ignem proprius accedant, vel maxime dolent, siquidem a vehemēti illo frigore tanq̄ calori inimico repentina fit immutatio; quam quidem magna cum molestia percipit sensus, sicut econuerso ex colore immutationem subitam ob alterationis modum tanq̄ sensui inimicum. Non est igitur dolor passio, seu passibilis qualitas, vt nonnulli suspicati sunt, non enim sufficit in dolore corpus ipsum pati ob aliquam passibilem qualitatem, vti dictū est, sed opus est, vt passio ipsa, seu qualitas illa passibilis a sensu potissimū dignoscatur: neq; minus est appetitus (vt alij asserunt) fugiendi, vel expellendi, quod nocuum est, propterea quòd res prius contristantes percipimus, mox appetitus ipse consurgit, vt quæ contristant, expellat: Vana insuper est opinio eorum, qui dolorem tristem sensationē sensus interioris, non autem exterioris esse contendunt Auer. sectantes authoritatem; siquidem superius, & alibi a Patre meo Auer. fuisse 2. de an. 20 figmentum demonstratum est. Sed dolor propriè est perceptio, seu dignotio immutationis affatim violenterque factæ, dum enim confertim, ac subitò mutatur corpora, dolent, cum verò alterationis, siue immutationis complementum fuerint adepta, non amplius dolent, quemadmodum

quemadmodum diuinus ſcripſit Hippo. his verbis: Dum pus cõficitur dolores, ac febres accidunt: Cuius quidem doloris ſi cauſas immediatas rectè, ac propriè inuenire ſtuduerimus, vnã dũtaxat erit immediata cauſa, non quidem mala temperies, aut ſoluta vnitas, vt multi crediderunt, ſed immutatio quælibet confertim, ac violenter corporibus ſenſu præditis facta; quę quidem immutatio, iuxta Galeni decretum, hoc in loco ex duabus cauſis prouenire ſolet, mala nempè temperie, ac continui diſſolutione; num verò immutatio hęc ſubita ęque ab hiſce duabus cauſis efficiatur, aliorum miſſis opinionibus, hoc loco Galeni ſententia firmam ac ſtabilem conſiderantes duas proculdubio primas eſſe cauſas, atque enarratas aſſerimus, quam quidem ſententiam idem vbique corroborat. nam cum in corpore noſtro duę potiſſimum ſint partes, ſiue naturę, temperies, ac ipſa compoſitio, vtrique ſeorſum naturę dolor accidere poteſt: alterata namque ſubito, ac confertim mirum in modum temperie citra continui ſolutionem corpus dolore afficitur, ſicut ipſa in eundem ſtatum permanente, compoſitione tamen violenter ac affatim quomodocunque non parum diſſoluta, confeſtim oritur dolor; quod quidem exemplo ſatis aperte demonſtrari poteſt, etenim inciſa parte gladio, aut ligno contuſa dolor ſtatim inducitur, nulla tamen in tam breui temporis ſpatio praua introducta temperie; ratione quinetiã idipſum comprobatur, nam ſubita alteratio, quę dolorem facit, alterationis motu fit, continuitatis verò diſſolutio per motum localem efficitur; alterationis verò motus ab illo locali ſegregari poteſt, vt rectè primo de phyſicis auſcultationibus aduerſus antiquos Ariſto. comprobat; igitur & quod ab hoc motu dependet ſeparari poteſt ab eo quod ab alio dependet; & ob id dolor qui ex alteratione qualitatum enaſcitur, ſeparari ab eo, qui ex ſolutione continui proficiſcitur, atque alter abſque altero conſiſtere poterit. Cæterum quoniam Gale. nonnulla verba ſubdit, quibus colligi uidetur malam quidem temperiem non primariò, ſed vt continuum ſoluit dolorem inferre voluiſſe, dum ait; Illud verò inquirere an ipſum, quod vehementer excalefacit, aut refrigerat, diuiſionem aliquam continui efficiat, longiore fortaſſe diſputatione eget, & vtique demonſtratum eſt a nobis in Commentarijs de ſimplicibus medicam. in facultatibus; propterea nonnulli non contemnendi medici hæc & quę quarto de ſimpli. medicamentis ab eodem ſcripta ſunt perpendentes Galen. inconſtantem fuiſſe dixerunt, ſiquidem hiſce locis, atque præcipue libr. illo de ſimpl. medic. ac libello da inæquali intemperie, ex

2. aph. 47.

1. de cauſ. ſymp. 6. & 12. met. 7. & 2. de lo. aff 4. & 2. de rat. vic. in acu. cõmen. 1.

11. meth 7

Hippoc.

Hippo. quoque sententia hoc ipsum corroborat, qui morbos omnes esse ulcera dicebat; ulcus enim non sine dissolutione continui est, atq; ob id calidum & frigidum continuum soluere, ex qua quidem dissolutione dolor statim inducitur. Nos autem hanc tollentes inter Gal. dicta controuersiam, dicimus duplicem esse doloris siue subitæ immutationis causam, alteram quidem externam, alteram verò internam; externa quidē est vtpote ictus, fractura, cōtusio, atq; huiscemodi, quę extrinsecus sensui nostro subiiciuntur: interna aūt duplex adhuc existit; altera quidē sensui nota, qualis est immodica temperies, siue calida siue frigida, alteriusvè qualitatis; altera verò obscura, quæ haudquaquā sensu, sed ratione tantum comprehenditur, proinde Gale. eas percipiēs doloris causas, quę sensui sunt euidentes, duas primas esse constituit; at si morbos ipsos ac dolores contemplemur, vt Hippo. ipse, ex internis, ac absconditis causis productos, verisimile quidem est media tandem cōtinui solutione fieri, quę planè causa rectius ratione, quàm sensu deprehenditur; sensus enim diiudicat, quòd ad tantam immoderantiam membrum deuenire potest, vt citra solutam continuitatem dolorem inferre possit; propterea Gal. tanquā probabile, ac verisimile Hip. dictum seruat, licet enim (inquit Gal.) sensu percipi nequeat intemperiem omnem continui solutionem prorsus efficere, ratione tamen, & ipsa veritate intelligi potest. Quocirca Ætius Hippo. Gale. que sectator hunc in modū dolorē græce diffiniebat, ὀδύνη μὲν οὖν ἐστιν ἀθρόα μεταβολὴ κράσεως, ἤ μετὰ τῆς λύσεως συνεχοῦς hoc est dolor quidē est repentina tēperamēti mutatio, comprehensaque cum solutionis continuitate, siquidem multotiens intelligentia ac ratione, non autem sensu continui solutionem comprehendimus, vel vt alii vertūt, futuraque cum continui solutione nempe manifesta, siquidem ab initio solam sensu intemperiem deprehendimus. Proinde quatuor sunt omnia, quæ vtcumque continuum dissoluunt, sicut & totidem quę ipsam temperiem commutant, enumerat autem Galen. quæ continuitatem dissoluentes dolorem pariunt his verbis.

3. de frac. com. 34.

lib. 5. cap. 100.

Solvitvr ***autem continuitas incisione, erosione, fractione, & tentione.***

Incisio quidem atque fractura extrinsecus factam continui solutionem respiciunt, at erosio, & tentio non solum ab extrinsecis, sed & intrinsecis causis productam; incisio namque a quopiam acuto fit, sicut fractura à graui ambobus tamen extrinsecus occursantibus, erosio autem & tentio licet nonnunquam ab externis causis producātur, ab internis

ternis tamen vt plurimum emanant: ob id cum ex incisione, & fractura dolor sensibus deprehendatur, eius quoque notæ haudquaquam latebunt, is uero ex erosione, si intrinsecus ab ipso animali prouenit, vitiosum adesse succum indicat, qui sui acrimonia partes ipsas erodit, at que consumit, sin extrinsecus, aut à valentibus medicamentis fieri, aut ab igni diiudicamus; at dolor ex tensione aut flatus copiam, aut humorum abundātiā præsefert, si quòd si flatus copia adsit, dolor utiq; absq; grauitate percipitur, sicut dum humores abundant, grauitatis sensus enascitur. Porrò dicet fortè quis, verum haudquaquam videri cōtinui solutionem ex fractione dolorem inferre, etenim ossa, quę sola propriè frangi censentur, non sentiunt, vt sæpius testatur Galen. Huic dicerem Gal. per fractionem fortè contusionem vti quid magis genericum sub intellexisse, hæc enim non solum ossa, sed membra ipsa comprehendit: ossa namque cum franguntur, à graui prius quodam, quidquid illud sit, contundantur necesse est: accidit aūt multotiens, vt corporis partes seu membra ab eodem graui contundantur, absque quod nulla ossium fractio consequatur: quòd si quis hoc loco fractionem proprie intelligat, dicimus nos, quòd ad fractionem consequitur dolor, non quidem ossium sed vicinarum partium: Et ob id Auic dicebat: [Quando fractura completur, nō est possibile, vt remaneant duo ossa secundum quòd necesse est inter ea oppositione secundum præparationem continuitatis naturalis, immo separantur necessario in eo, quod continetur de velamine, & carne, & dolor, ad quem sequitur apostema] siquidem partes vicinę ab ossium aculeis compunguntur, atq; hoc est signū quo fractionem à simplici dislocatione cognoscimus. Quicquid autem sit, ego tutius sub fractione, contusionem quoque subintelligerem, ne quis Gal. hoc loco diminutum fuisse suspicaretur. Subdit autem in cōtex. quę corporis temperiem commutant, dicens.

lib. 4. fen. 5. tracta. 2. cap. 1.

ALTERATVR *vero substantia à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate.*

Vehementes quidem dolores ex Gal. sententia, siue sola sit intemperies, siue cum humorum affluxu, fiunt iuxta caliditatem, & frigiditatē, maxime cum inęquales existant, moderati autem iuxta siccitatem, ad humiditatem vero quantum ad se spectat, nullus consequitur dolor. Alterata igitur substantia ad calidum vehementissimus omnium, ad frigidum vero non adeo vehemens dolor consequitur, at si ad siccitatem eadam prolabitur, miti admodum dolore infestatur, sicut iuxta humiditatem affecta substantia nullum nercle dolorem sentit homo, nisi ob eius

eius copiam distentione continuum dissoluatur, aut ob aliam sibi annexam qualitatem sentiatur dolor. Quocirca Gal. in contex. licet quatuor alterationis causas constituat, non tamen omnes vt simplices in corpore reperiri existimauit, quibus dolor produci possit, sibi nanq; alibi sæpius contradiceret, sed humiditatem quidem ipsam (uti declaratum est) aut vnà cum copia, aut alia quapiam qualitate: & quemadmodum de simplicibus dictum est qualitatibus, eodem propè modo & de compositis dicendum videtur, etenim iuxta varium qualitatum cõnexionis excessum dolor quoq; & mitior, & acrior percipitur. Quod si intemperiei ac solutæ vnitatis causæ vnà coniungantur, quò vehementiores erunt, atque validiores, eò acutiores dolores inferent, quemadmodum declarant hi, qui per vehementem hiemem profecti manus affatim calefacere tentant, non solum ob repentinam intemperiem, verũ & solutam vnionem intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in vnguium radice, vt Gal. de seipso obtestabatur, qui dolore vehementissimo affligebatur, vt sibi in intimo uentre terebro perforari videretur ob humorem sanè vitreum à Praxora nuncupatũ, qui ipsum non solum excedenti frigore, sed & extensione mirum in modũ molestabat. Diuisis duobus prioribus, ex quibus aliarum omnium corporis partium ægritudines sumuntur, vtpote tumore, atque dolore, Gal. tertium quoque nempè operationem distinguendam aggreditur, inquiens.

2. de com. med. secũdum loca.

2 de lo. af. cap. 4.

LAEDITVR *autem operatio tripliciter, aut quia debiliter, aut quia vitiose, aut quia nullo modo fit.*

Exempli gratia incessus, qui motiuæ operationis est nonnunquam imbecillus fit, quandoque deprauatus dum homo ipse nunc quidem incedere, nunc autem à motu desistere videtur, ac nonnunquam ex toto deficit, iuxta quas operationum læsiones hominis crura aut quid tale à naturali statu ad prętер naturam dilabitur. Sed dices, si morbus est affectus prętеr naturam prohibens operationem, non igitur ex imbecillitate operationum signa ęgrotantium partium, sed neutrorum potius corporum desumi debent. Huic quidem satisfaciens hęsitationi, dico, quòd & si imbecilla actionis læsio sub neutro corpore vtplurimũ cadit, nonnunquam tamen & ægrum corpus in principio saltim commõstrat: Vt autem læsionum perfecta notio haberetur, distinctionem aggressus est, non autem vt eas omnes sub ægro corpore semper comprehendi suspicarentur: subdit autem Gale. postremò quarti signorum generis ex his, quę excernuntur desumpti distinctionem, inquiens.

Quę-

Quæcunq; aut excernuntur, nonnulla quidem sunt veluti partes patientiũ locorũ, nonnulla verò tanquã excremẽta, quæ uerò in ipsis naturaliter cõtinẽtur, singula propriã facient iudicationẽ.

Triplicia siquidem genere sunt, quæ excernuntur, verum omnia nõ eandem obtinent diiudicationem, affectarum quidem sedium, siue locorum (vtroq; enim nomine libris de locis affectis corporis partes nominat) particulę siue portiones bifariam excernuntur, aut cum ipsorum essentia ab eis defluit (essentia namq; ipsius est portio) exempli gratia humiditates, quę à mẽbris dissolutæ & excretæ febris infixæ inditia existunt, aut cum ipsorum portio quędam ab eis diuellitur, vt intestinorum cortices, quæ dissentericum affectum significant, ac corpus illud cartilaginosum, quod græcè Bronchion appellant, asperę nẽpe arteriæ. Verum tamen hoc signo non solum exeuntes essentiæ proprietas est adnotanda (vt nos rectè docet Gal.) verum & ipsius magnitudo, quippè licet ex exeuntes essentiæ proprietate, quæ excernuntur locũ affectũ ab altero distinguant, quẽadmodum docebat Hipp. his verbis. Quibus in vrina crassa existente caruncule paruæ, ac veluti capilli vnà exeunt, his à renibus excernitur, & rursus. Si sanguinem, aut pus minxerit, aut squamulas, & grauis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat; attamen ex magnitudine partis exeuntis affectus vehementiam, prauitatem, ac ipsummet præcise locum facillime dignoscimus, cartilago namque cum tussi reiecta vlceratum pulmonem præsefert, quæ si parua sit, exiguum vlcus, sin magna, magnum adesse indicat: sic & cum intestini corticem inspicias, sitque illa & valde lata ac magna, non ab re in crassis intestinis consistere vlcus idque magnum esse coiicies, sicut e conuerso in tenuibus, idq; paruum, dum & tenuem ac exiguam eam intuebere. Quæ autem tanquam excrementa è corpore truduntur, sunt quæcunq; ex Gal. sententia morbosas insequuntur dispositiones aut solas aut semper, aut magna ex parte, solas quidem, ut in suppuratione proprie dicta puris copia manifesta, & fluctuationis cuiusdam sonitus, dum ruptus est abscessus, ac pus inter thoracem ac pulmonem effusum, aut semper, quemadmodum egestio mactatę carnis consimilis: hæc enim deprauatam iecoris coctionem semper insequitur, aut magna ex parte, vt in lateris dolore sanguinis, alteriusve humoris expuitio, siquidem non semper, sed magna ex parte tale signum conspicitur. Est pręterea tertium excrementorum genus, quod his verbis explicuit Galen. [Quæ verò in ipsis naturaliter continentur, propriam facient iudicationem:] Fuere nonnulli,

4. Aph. 76 & 81.

3. de lo. affe. 3.

nonnulli, qui contextum deprauatũ habentes non solum in hac, sed superiori contextus parte dixere, Gal. duo duntaxat excrementorũ genera statuere, quibus partes affectę dignosci queant, primum quidem ex partibus affectorum locorum, secundum verò ex his, quę in ipsis partibus continẽtur. Verum cum Gal. excrementa hoc loco clarissime trifariam diuidat, quemadmodum & alibi falsam proculdubiò eorum esse interpretationem diiudicamus, idque potissimum cum nesciant hi interpretari quomodo ea, quæ in partibus secundum naturam continentur ægritudinum sint signa; atque ob id illud secundum naturam ab ipso contextu euellant. Hos autem trifariam excrementa Galenum diuidere existimantes ipsius mentẽ per ipsummet interpretabimur, q. duobus superius statutis excrementorum generibus, è quibus affectuũ inditia dignoscuntur, subdit hac in parte naturalia quoque excrementa, quæ in ipsis partibus continentur, propriam quandam à superioribus habere indicationem: nam si quis vulneretur circa pubem, & è vulnere profluat vrina, tametsi vrina naturale sit excrementum, locum tamen affectum nempè vesicam indicat, quemadmodũ ubi stercus per vulnus excernitur, intestinorum alicui vulnus illatum esse nulli dubiũ est: Possumus etiam Galenum hoc loco non tantum de ipsis excrementis, quæ euacuantur, intelligere, verum & de aliis naturalibus humoribus in partibus detentis, qui ob aliquem locum affectum euacuantur: & ob id non propriè excrementa sunt, nisi quatenus excernuntur; quẽadmodum (inquit Gal.) cibus, dum è vulnere egreditur, indicat namque in ventriculo manifestè vulnus adesse, sicut è vulnere interspirandum spiritus ipse efflatus, membranam costas succingentem, ac sanguis saliendo eiectus ipsam arteriam. De his autem omnibus inquit Gal. se lib. de lo. aff. plenius disseruisse his verbis.

3. de lo. affe. 3.

1. de lo. aff.

Dictum est autem de hisce omnibus plenius in tractatu de membris passis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad absolutam perfectionem deduxit: quemadmodum & in omnibus alijs euenit, quibus initium quidem aliquod ab antiquis est datum, non tamen absolutum est opus.

Iactat autẽ se Galenus, vt sæpius facere solitus est, & ad libros illos nos remittit subdens, atque concludens.

Aegrotantium itaque corporum ex tractatu illo inditia sunt sumenda:

Hoc

Hoc enim libro per compendium duntaxat hæc tradere proposue-rat, vt & superius satis superque dictum est: Quæ autem deinceps ex ordine agere intendat subiungit.

Eorum autem qui in ægritudinem lapsuri sunt, & qui sanitati restituendi præsens doctrina complectitur.

Hoc est de signis corporum neutrorum vt nunc, quæ media sunt transitus.

Signa futuræ ægritudinis. Cap. 82.

ACTVRVS Gal. de signis corporū neutrorū vt nunc, quæ media sunt transitus, quoniā hæc duplicia sunt, nonnulla quidem decidentiæ, alia verò conualescentiæ, in primis quidem de signis deserit, quę corporum neutrorum vt nunc ex decidentia dicuntur, siquidem futuram indicant ęgritudinem, mox autem & de aliis, vt nos tandem perfectam de signis omnibus neutris vt nunc doctrinam obtineamus. Primùm autem Gal. conclusionem statuit, eamque vel optimè comprobat dicens,

Eorum igitur inditia, quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea, quæ sanis & ægrotantibus eueniunt: siquidem sanis omnia secundum naturam insunt, præter naturam verò ægrotantibus, quatenus ægrotant, in confinio autem horum ea, quæ sunt corporum neutrorum inditia.

Exempli gratia actiones perfectæ sanorum sunt signa, quæ vero adeò læsæ sunt, vt homo à consuetis exercitiis, utpote ædificatione, nauigatione, venatione, & id genus conquiescere coactus sit, ægrotantium omnino corporum inditia: at actiones non adeo læsæ, vt homo à solitis prorsus operibus quiescat, corporum neutrorum signa. Duo autem (ne erremus) antequam ad vlteriora procedamus, adnotanda esse puto, alterum quidem, quòd cum in sanis operationes perfectas, in ęgris uerò ablatas esse dicimus, de propriis duntaxat actionibus, circa quæ sani versabantur, utpote venatione, nauigatione, publica professione, & huiusmodi intelligendum est: nutritur enim æger, sentit, & loquitur, quibus quidem actionibus haudquaquam de-

stituitur, nisi propè mortis statum reperiatur, aut vehemētissimis sym ptomatibus, malignove morbo affligatur: alterum autem, q signa hæc neutra in medio horum sunt, si ipsa ad idem corpus, non autē ad diuersa comparemus: cum enim ad diuersa corpora fit comparatio (vt rectè ex Galeno colligitur) quod vnius respectu signū neutrum existit, alterius ratione ægrum esse potest. subdit deinde Gal.

1. de dieb. crit.

Quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundum naturam, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel temporibus permutata.

Quemadmodum corpora neutra vt nunc triplicia sunt, nempè iuxta tria ipsorum significata, vt à principio docuit Gal. aut enim neutrū contrariorum participant, aut vtrunq; eodem tempore, idque bifariā vel æque, vel quandoq; quidem plus, quandoque verò minus, aut aliquando hoc, nonnunquā autem illud diuersis nempè temporibus, ita & tria sunt signorū genera, quę unūquodq; istorū corporum neutrorum vt nūc seiunctim nobis representant. Signa itaq; neutra ut nunc iuxta primū significatum ea sunt, quę neutram indicant dispositionē: sunt etenim ex eorum genere, q̄ secundū naturā, sed vel qualitatibus vel quantitatibus, vel tēporibus permutata, exēpli gratia, cū secūdum naturā appetimus, si cibum & potum quantitate, qualitate, ac tēpore congruo desumimus, id vtiq; perfectæ sanitatis inditium est: at cum quātitate, aut qualitate, aut tempore varietur, si vel plus minusve, vel à nostra natura dissimile quid, aut indecēti tēpore cibaria deuoramus, hęc vtiq; signa omnia neutræ sunt vt nūc in corpore affectionis, siquidem non minus sanitatē, q̄ ægritudinem præseferunt: imminet namq; periculum, ne ad vtramuis partem huiusmodi corpora prolabantur: signa autem neutra ut nunc iuxta secundum significatum sunt ea, quę præter naturam, de quibus his verbis, loquitur Gal.

Quædam autem ex his, quæ præter naturam, & minora his, quæ ęgritudinibus adsunt.

Nam sicut corpora neutra vt nunc secundi significati aut æquè, aut non ęquè utranq; contrariorum participant naturā, sic & signa huiusmodi utranq; naturalem, s. atq; pręter naturā indicāt dispositionē: desumūtur. n. ex his, q̄ præter naturā, minoribus tn̄ his, quæ ægritudinibus adsunt, vtpote exiguo quodā capitis, ventrisve dolore: is etenim vtriusq; sanitatis scilicet, atq; morbi particeps existit, sanitatis quidē, quoniam nondum corpus cessat ab opere, ęgritudinis aūt propterea q imminet periculū, ne corpus citissime ęgrotet. Proinde ex his quæ cir-

ca neutrius vt nunc signa iuxta primum & secundum significatũ à Gal. sunt enucleata, duo corrolaria colligit, quorum primum tale est.

Atque idcirco hæ quidem corporum dispositiones, quæ in ægritudinem casura monstraui, sunt ex neutrorum genere, atque vnà ea, quæ ipsa indicant signa.

Sicut. n. dispositiones neutrius participes sunt naturę, sanitatis scilicet, & ęgritudinis, sic & signa, cuius rationem reddit dicens.

Primo enim hæc sanitatem ostendunt, secundo autẽ ægritudinẽ

Iuxta quidem gręcam scripturam, Leonicenique versionem, cum. n. in corpore in egritudinem casuro sanitas licet non integra seruetur, sicut actiones perfectæ integram sanitatem præseferunt, sic & actiones imperfectæ imperfectam primo sanitatem, mox ægritudinem indicat: clarius tamen antiqua versio habet ex vetustissimo forte, græco codice desumpta; primo enim hæc neutralitatem designant, secundo vero ęgritudinem: sunt enim signa, quæ neutram præsentem indicant dispositionem, ac futuram prænuntiant, vt ex loquutionis ordine facillime colligi potest: secundum autem corrolarium subdit inquiens.

Et fiunt eadem signa secundum ad aliquid habitudinem neutra & insalubria, quæ quidem neutram dispositionem ostendunt, neutra, quæ vero præmonstrant, insalubria.

Exempli causa capitis dolor præsentem neutrum affectum indicat; atque ob id neutrum signum dicitur: at si quatenus futurum morbum præsagit, respiciamus, insalubre dici promeretur. Subdit autem in contex. Gal. tertium adhuc ex dictis corrolarium, vt ex eo signum neutrum vt nunc iuxta tertiũ significatũ colligat, quod quidẽ declarãdũ superat.

Eadem vero ratione, & quæcunque ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, quia futuram sanitatẽ ostẽdũt, dicentur etiã ægra quatenus præsentẽ ostendũt ægritudinẽ: Neq; in ambiguo est quòd quæ sunt utrorumq; ĩdicatiua, netura dicẽtur secũdũ vnũ quoddã neutri vocabuli significatũ.

Nempè tertium, sicut & corpus neutrum tale existit, vt dicebat Gal. in primo huius libri, qm̃ aliquando huius, hoc est sanitatis, quãdoq; illius, idest ęgritudinis particeps est. Signum itaq; neutrum tertii significati corpus actu indicat ægrotare, sed futuro tempore sanum fore, & ob id neutrum est toto eo tempore, quod & præsens, & futurum complectitur, ut in pleuritide sputum, quod coctum expuitur, primo quidẽ præsentem significat ęgritudinem, secundo vero futuram sanitatem, neq;. n. futuram sanitatem præseferret, nisi prius ostẽderet, quomodo

presens se habeat morbus. Verum aduersus hæc quis forte obiiciat, verum non videri, quòd neutra signa sint & salubria, atque insalubria, huic respondet obiecto Galenus his verbis.

NEQVE *verò mirari oportet eadem signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quæ & salubria, & ægra, & neutra dicantur.*

Litera ex se clara est, exẽplo tamẽ illustretur; coctio siquidem in vrina, & sputo, vt præteritam indicat ęgritudinem, signum est ægrum, vt verò futuram sanitatem ostendit, salubre signum, ut autem præsentem mediam dispositionem cõnotat, inter sanitatem, & ægritudinem neutrum signum. Postquam autem de signis neutris vt nunc decidentiæ egit Gal. subdit mox de signis eisdem conualescentię, inquiens.

SECVNDVM *verò alterum significatum quæcunque his, qui à morbo referuntur, insunt, signa neutra appellamus, neque in alio significato accipiunt ea, quæ senibus insunt.*

Qui hucusque hæc Gal. verbá sunt interpretati, dixere signa, ex quibus conualescentium corpora dignoscuntur, esse neutra secundum alterũ significatum, hoc est primum, siquidem nondum conualescentes ad pristinam sanitatem integre restituti sunt, sed neutram habent dispositionem, quę media est inter sanitatem, & morbum qualitate adhuc, quantitate, & tempore à naturali statu labẽtem: atque ob id Gal. dixit, secundum verò alterum significatum, hoc est ab immediate dicto nempè tertio, quod quidem primum neutrius est significatum neutrã indicans dispositionem. Verum cum Gal. signa corporum neutrorum vt nunc ex decidentia ab his, quæ sunt conualescentium seiungat, haudquaquam dicendum censeo signa conualescentium esse eadem cum his, quæ sunt neutrorum vt nunc ex decidentia iuxta primum significatum: præterea dicit Galen. in contex. secundum verò alterum significatum, quæ his, quæ à morbo referuntur, signa neutra appellamus, ergò non tantum primum, sed & secundum intelligendum foret significatum, siquidem duo illa significata à tertio nuper enarrato altera, seu diuersa sunt. Quòd si quis dicat de secundo significato palàm Galen. non intelligere, quoniam signa conualescentium solum de genere eorum sunt, quę secundum naturam mutata qualitate, aut quantitate, aut tempore, non autem de eorum genere, quæ præter naturam, qualia sunt ea, quæ in corporibus ex decidẽtia reperiuntur, huic vtique apertissime obstare possumus exemplo à

conualescente ex lapide in vesica, aut ex soluta continuitate sumpto, talis namque ea adhuc signa habere potest, quæ de genere sunt præter naturam, vtpote paruus lapillus, & parua soluta continuitas, quæ de genere sunt præter naturam, ut satis aperte constat. Rectius igitur, ac clarius dicerem hoc loco Galenum secundum alterum significatum intelligere alterum quoddam à tribus prioribus distinctũ: cum enim ex eiusdem sententia quatuor ordine sint dispositiones, dum corpus ab ægritudine lapsum ad perfectam deuenit sanitatem: in primis quidem ægrotantium, cum actionum noxas habent, proxime his conualescentium, cum hi emaciati, consumptique, & ad actiones ita imbecilles sunt, vt aliis ipsos ferentibus egeant, ac his medela nõ opus est, sed refectione, & viribus, ut valide ad naturales obeundas actiones, & externas iniurias perferendas illæsi efficiantur, post has sunt corporũ, quę sanitatem in habitu possident, cum affectio mendosa, & inutilis esse desiit, ita ut pro vitę commodis satis exerceri queat, nec facile iniurijs violetur, nondum tamen bonus est habitus, postremò sunt dispositiones corporum, quæ cum robur insigne susceperint, firmiores edunt operationes, ac boni, firmatique habitus nomen promerentur, sicut dispositio ordine secunda conualescentium altera est, atq; seiuncta ab ea, quę morbum antecedit, quam Galen. neutram vt nunc ex decidentia nuncupat; siquidem hæc ad morbum tendit, illa verò sanitati est proxima, ita & signa vtriusque distincta esse debent: quę enim corporum neutrorum ex decidentia sunt morbum potius, quàm sanitatem respiciunt, siue neutram, siue vtranque, siue modo hanc, modo illam, participent naturam: at quę sunt conualescentium sanitatem potissimum respiciunt: & ob id talium constitutiones ex his potissimum secundum naturam, quæ in sanitate secundum habitũ deficiunt, colliguntur, vtpote bonorum humorum quantitate, cõgrua spirituum copia, & debita carnosæ substantię portione, quandoquidẽ ex Gal. sententia virium substantia, quam quidem in cõualescentibus exoptamus, ex tribus hisce potissimum perficitur: iuxta quod quidẽ significatum & senibus hęc adsunt inditia, quos & neutros quo ad hũc intellectum nominamus: neque enim perfecta fruuntur sanitate, neque integra laborant ęgritudine, sed ex ętate consumpti exãgues sunt, interne mirũ in modum exiccati, ac spiritibus orbati. Hoc igitur modo Gal. contextum exponerem, aliorũ missis expositionibus: hi enim dum perperam interpretantur, non solũ eas, quas supra recensuimus, instantias euitare, verum & quomodo senes neutra sint corpora declarare nequeunt: quo fit, ut in aliud tempus dubium hoc discutiendum

Lib. ad Trass. an. med. & c. cap. 7.

11. meth. 3

 protrahant,

protrahant, quod tamen neque ab his vnquam discussum, neque alibi tactum fuit. Subdit aũt Gal. in contex. iuxta Galeni versionem, ꝙ hęc quidem conualescentium, ac senũ signa, ut priora neutrorum vt nunc ex decidentia diuersas habent relationes, quæ verò ægrorum & sanorum minime, dicens.

Hæc quidẽ omnia pluribus conceptibus & rationibus subijciũtur, quę uerò his, qui integra sanitate fruuntur inter salubria tantũmodo cõputãtur, & quęcunq; ægrotãtibus insunt, neq; futurã prænũtiant sanitatẽ soli & hæc ægrorũ conceptui subijciuntur.

Est ea alia versio ac fortè melior iuxta codicem græcũ, qui habet, ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα πλείοσιν ὑποπίπτουσιν ἐννοίαις τε καὶ λόγοις, hoc est, Hæc igitur omnia pluribus notionibus, rationibusque subiacent: vt ex his, quæ hucusque de neutris omnibus, vt nunc dicta sunt, concludat Gal. signa non solum conualescentiũ, sed & eorum qui in morbũ casuri sunt, plures relationes, atque conceptus habere: hæc enim si sanitatẽ respiciũt, salubria, si morbũ, insalubria dicuntur: at quę perfectã indicant sanitatẽ, vni tantum conceptui subiiciuntur, vt salubria duntaxat nominentur, sicut quæcunq; in ęgrotantibus visuntur, solum & hæc ad vnum ægrorum conceptum relationem habent: in quam quidem sententiam me trahunt subsequentia Gal. verba, quibus proponens speciatim de his, quę ordine tractaturus est, inquit.

Sed de his quidem postea dicetur, nunc quæ futuram præmonstrãt ægritudinem prius exequamur.

Hoc est, quæ neutra sunt, vt nunc ex decidentia, quippe quæ multiplicem habent respectum, & ad præsens, & pręteritum, atque futurum: Verum cum eorũ natura duplex potissimum sit, vt superius declaratũ est, subdit Gal. de quibus primũ agere intendat, dicens.

Cum verò sit eorũ differentia duplex, prius ea pertractemus, quæ quantitatibus, vel qualitatibus, vel temporibus, non aũt proprijs speciebus ab eo, quod secundum naturam euariant.

Dictum est in tractatione de signis optimæ constitutionis, ex tribus potissimum fontibus signa naturalis habitudinis exhauriri nẽpè ex substantialiter inhærentibus, operationibus, ac ipsis casibus, quę & naturalia accidentia nominantur, Galenus hoc loco declarare cõtendens, quomodo signa hæc quantitatẽ, aut qualitate, aut tẽpore mutata neutrã indicent dispositionem, exẽpla duntaxat statuit signorũ, q̃ ex operationibus, ac casibus sumuntur, missis, quæ ex substãtialiter inhærentibus

tibus hariuntur: atq; nō sine ratione, nam signa ex substātialiter inhærentibus in internis partibus sensibus nostris haudquaquā subiiciunt, licet certa sint, atq; stabilia: quæ verò ex casibus, & operationibus nobis sępenumerò occurrunt, licet multotiens ambigua, atq; inconstātia, siquidē & caliditas, & frigiditas, & humiditas, ac siccitas, necnon instrumentorū quantitas, numerus, situs, & huiusmodi adaucta, seu alterata nobis vt plurimum latent, at ciborū, & potuum appetentia, excrementa, & huiusmodi, quāuis ambiguum quid cōnotent, nostris tamē subeunt sensibus: malam enim in ventriculo coctionē nō tantū ipsius imbecillitate, sed & ciborū uitio fieri existimamus: Gal. exēpla tradēs, non aūt rem ad vnguem discutiens, quæ nobis se offerunt ad neutrum affectū diiudicandū, apponere curauit, vt nos valde occulatos esse cōmoneret, ut dum hisce corporibus huiusmodi signis neutram obtinētibus affectionem occurrimus, vna cum ipsis & substantialiter inhærētia certa, ac firma, si fieri potest, signa coniungamus, ac postmodum rectam, ac exquisitam causam obtinentes huic congruis auxiliis obuiemus. Primum aūt quod sumit exemplū, est ex signis, quæ ex appetitu aut quantitate, aut qualitate, aut tempore cōmutato proueniunt.

Veluti ciborū appetentia intenta, uel dissoluta, aut quę non seruet tempus consuetum, aut quę ad edulia non vsitata feratur.

Declaratum alibi est ex Gal. sententia corpus nostrū reparatione indigere, quandoquidem corporis partes per cutim inaniuntur, ut cibum ex vicinis partibus ad sese alliciant, atque hæ ex aliis sibi proximis, donec celeri tractu tādem quæ ventriculo sunt magis vicinę, ab eo exhauriant, qui cum aliunde cibum haurire non possit, nouum appetit cibum: in qua quidem periodo quinque ordine consequuntur accidentia, partium omnium inanitio, earundem inanitarum naturalis appetentia, ut & in plantis, per venas tandem ventriculi exsuctio, suctionis sensus, ac postremò animalis appetentia, quæ quidem quantitate, qualitateve, aut tempore ad prędictorum diuariationem commutatur; quantitate quidem maior fit tum ob corpus immodice dissipatū, quod assidua indiget nutricatione, tum ob oris uentriculi refrigerationē: rursus corpus multifariā immodicę inanitur, aut aucta ui caloris innati, qua totius corporis substātia dissipat, aut expultrice facultate facta validiore, retentrice verò imbecilliore, aut nimia cutis raritate, eorumq; tenuitate, q̄ per halitū euacuantur, aut postremò immodica alui deiectione: pariter & os uētriculi refrigerat aut ab humoribus frigidis, & acidis, aut à sola mala frigida intēperie, refrigeratio nāq; rosionē inducit, q̄ suctioni ꝓportione rńdens appetētiā excitat, inde ac na- 4. de acci. & mor. 7.

turalis

turalis affectus: ex maiori itaq; appetētia neutrā ventriculi dispositio nem cognoscimus, nec non ipsius causam (quamuis dispositio hæc ex pluribus, vt declaratum est, causis exoriatur) si alia quæcunque signa haberi queūt, ex casibus vnà cōiūgamus, exēpli gratia, si nulla precedēte causa, nec existēte euacuatione immodica nec per aluū, nec per mēses, nec per hęmorroidas citius, & frequētius solito appetat, & minime nu triatur corpus, cum præsertim balnea calida, aer calidus, & id genus alia, quę extrīsecus occurrētia cutis meatus latos efficiūt, præcesserint, appetētiā vtiq; ex euacuatione, quæ fit per halitū substātiæ corporis ma iorē factā esse dignoscimus, sicuti eā ex frigore, siquis in ventre frigus, acidumvè ructum percipiatur, vsusque cibarijs sit frigidis, ac nimium ventrem repleuerit; Ex hac etenim repletione venter infrigidatus non ex sui natura, sed acquisititia insurgit ad appetendum: Exigua proinde fit appetentia, eamvè aboleri cōtingit, si suctionis sensus pereat, vel quasi pereat, aut suctio ipsa non efficiatur, aut corpus siue corporis par tes non inaniantur, perijt autem sensus, si calida intemperies adsit, vel sola, vel cum calidis humoribus, aut ex frigore ventriculi sensus ex se hebes sit; at suctio non efficitur, aut quoniam corpus plenum non at trahit à ventriculo, nec si attraheret, illud admitteret, quod ob plenitu dinem foret attractum, aut propterea quòd in ambientem aerem pabu lum non dissipatur, aut ob caloris imbecillitatem, aut cutis densitatē, aut eiusdem crassitiem, aut imbecillam expultricem inanitarumvè par tium attractricem: quas quidem causas eodē modo, vt supra diximus, distinguētes locum affectum facillime dignoscemus: appetentia postre mò non vsitata gignitur vel sola mala intemperie, vel etiam cum humoribus ipsis, quæ varia quidem est ob humorum varietatem in tu nicis ventriculi infarctis: appetūt .n. hi quandoque acida, & acerba nō nunquam acria, interdum vel cimoliam terram, vel testas, extinctosvè carbones, & istiusmodi absurda cibaria, atque hæc mulieribus potissimum grauidis contingit, vocatur affectus hic citta, idest pica, siue malacia: Verum & huius causam ex eisdem propè modū percipimus. Subdit autem Gale. in contex. alterum exemplum sumptum ex casibus, qui eiusmodi consequuntur operationes inquiens.

Avt excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut sicciores existunt.

Cùm enim ventriculus primum in cibariis laborem subit, ea in chylum conuertit, purgat autem ex his, quod harenosum, atque inutile est vt præparandi tritici periti, siquid terrę, aut lapidum, aut syluestrium seminum admixtum sit, quæ perniciosa corporibus esse solent, atq; id totum

totum inferne per secessum euacuatur, tale vtique excrementũ ex Hip. sententia si molle, constansque sit, & eo tempore excretum, quo homo ipse assueuit, atque copia ex ingesti cibi ratione, inferior věter bene valet, nempè ventriculus ipse (vt declarat Gal. in com.) item ieiunum simul cum intestino omni; at si venter hic, siue ventriculus tantum, siue sola intestina, siue vtraque iunctim male afficiantur, fęces hæ quandoque aut quantitate, aut qualitate, aut tempore, aut quandoque in omnibus simul diuariabuntur. Proinde cum membra ventris huiusce, vt & reliqua naturalia quatuor constent virtutibus attractiua, contentiua, digestiua, seu alteratrice, atque expulsiua, quarum vnaquæq; ad suã perficiendam actionem à quapiam ex primis qualitatibus adiuuatur, vt recte diffusius docebat Galenus, si contingat, vt ex his qualitas quępiam, quę virtutem aliquam adiuuat ad operandum alteretur, necessario & ipsius mutabitur actio, & quæcunque actionem cõsequuntur accidentia, in morbosis quidem multum, in neutris verò dispositionibus nonnihil: etenim cum digestiua ventriculi, ac intestinorum vis à caliditate proueniat (vt ibidem concludebat Gal.) contentiua verò à siccitate modum non excedẽte, pariter & attractiua ac expulsiua, si partes hæ aut excedenti calore, aut superflua humiditate, frigidavè præpolenti qualitate opprimantur; necessario variabuntur cibi superfluitatum egestiones; in calidis namque alterationibus consumptis è cibo humiditatibus ac ipsamet cibi deperdita substantia excrementa & ssicciora reddentur atque pauciora, in frigidioribus vero solito plura, liquidiora, & tempore insueto, & in humidioribus ob partium relaxationem solito prius complura, & molliora. Porro solent huiusmodi discrasię ex cibis aut qualitate, aut quantitate, aut tempore siue ordine peccantibus vtplurimum exoriri; etenim nonnunquam cibi assumpti multitudo aggrauans imbecillam contẽtiuam reddere solet, interdum acrimonia vẽtriculum, ac intestina ad caliditatem alterare, expulsiuamque ad expellendum prorritare, siue peruersus ciborum ordo, non tantum retentricem, sed & reliquas virtutes peruertere, cibis nonnuquam in uentre acescentibus, quandoque nidorem, aut aliud quippiam vitium cõtrahentibus; quorum quidem omnium signa si recte animaduertas, & cũ his, quæ ex cibi superfluitatum egestionibus connectas, certissimũ neutræ rotius ventris inferioris, ac ipsius etiam corporis dispositionis notitiam possidebit. Subdit Gal. in contextu aliud exemplum.

2. prog. 13

2. de po. na.

Sic humidiorum excrementorum vel defectus, vel superabundãtia prater consuetudinem naturalem aut in colore, aut in consistentia

stentia uarietas aliqua, aut in tempore excretionis.

Cum duo sint excrementa, quæ in prima & secunda coctione generantur, crassum quidem alterum & fæculentum, alterum vero tenue, atque aquosum, de primo quidem, quod per secessum euacuatur, dictũ est, nunc de secundo in hepate potissimum genito, ex quo neutre dispositiones signa depromi possint, verba facit Gal. atq; vrina nominatur; siquidem cum natura ea amplius non egeat aquositate, hęc ipsa tunc tẽporis ab hepatis substantia ad renes, & à renibus ad vesicam, & tandem à vesica extra corpus transmittitur, cum hac tamen excrementi quoq; sanguineæ massę portio quædam, natura namque excrementa hęc à sanguine seiungit, quinimmo (vt recte inquit Ætius) quandoque ex substantia, nonnunquam ex humoris ichore quippiam admiscetur, ut alias fortè clarius explicabimus: atque ob id vrina diuersimode colorata vtplurimum conspicitur. De quo quidem excremento, licet Hippo. & Gal. libris progn. & alibi sepius vberius disserant, non grauabimur tamen quoad nostrum propositum attinet nõnihil de eo in mediũ proponere, vt facile cuipiam esse queat ex urina quoque signa neutrę dispositionis assumi possit, quæ ex quinque potissimum consistunt, vrinę substantia, quantitate, colore, sedimento, atque meiendi tempore. Si igitur quoad substantiam spectat, crassius sit humidum hoc excrementum, calorem auctum indicat, qui resolutis partibus tenuioribus residuum crassum dereliquit; potest quinetiam calorem esse imminutum præseferre, qui materiam crassam attenuare, separareque non potuit: Et ob id vrina reddatur crassa, quæ postmodum in ipsa matula adhuc permanet crassa; si vero tenuius caloris imminutionem demõstrat, qui tenues partes dissoluere non potuit, aut viarum obstructionẽ, per quas vrina permeat: iuxta autem quantitatem si copiosior sit vrina, renũ calorem à quibus humores serosi trahuntur, adauctũ esse significat, quod etiam ex potus excessu fieri potest, vt ex Galen. colligitur, ubi ait; At ꝙ totum id, quod bibimus, vrina fit, nisi siquid cum aluo exiit, aut in sudorem, aut per inuisibilẽ perspiratũ abiit, ostendit planè eius, quod quotidie meiimus, copia, hieme autem maxime id intelligere licet in iis, qui in ocio degunt, & vitio ampliter indulgent, potissimum si vinũ tenue, ac penetrabile sit; meiunt enim hi celeriter tantum paulo minus quàm bibunt: Quocirca hoc signo distinguenda est hæc affectio ab ea superiori, quę ex renum calore generatur, vt cuique manifesto esse potest: si autem à consuetudine deficiat vrina, præter pauci potus in vẽtre sumpti inditium, vt & de multitudine dictum est, quæ sanè dispositio neutra proprie dici non meretur, renum calorem imminutum esse significat,

lib. 12. cap. 18.

1. de pot. nar. propè calcem.

gnificat, qui serosum humorē haudquaq; potest attrahere, siquidem attractio caliditate indiget, vt rectè inquit Gal. Vñ fit diarrhęa, si serosus humor ad ventrē, & intestina transmittat, vel totius cutis pallor, si in uenis detineatur, & interdum sudor si ad cutim propellatur: quo verò ad qualitatem color quodammodo mutatus ab eo, quod consueuerat, neutrā & ipse indicat dispositionē, flauior quidē vel rubidior caloris adaucti, sicuti solito albior caloris imminuti signum est, nisi ex cibis, medicamētis, inedia, ac huiusmodi cōtingat. A sedimēto quoq; sumuntur inditia, vt si multū multa esse excrementa in venis significat, q; aut febrem, aut reumatismum, aut aliam ex plenitudine egritudinem prænuntiant, si paucū, paucas in venis apparere superfluitates ex frigore, aut viarum obstructione detentas, hæ namq; morbos prænuntiāt, quę ex illarum detentione cōtingere solent: postremò à tempore emissionis præstat desumere signo, vtpote si citius, & frequentius vrina emittatur, humori serosi copiam manifestat, vel eius acrimoniam, vel vtrunque, vel sensum particulæ ualidum; sin tardius, & rarius contrarium ostēdit paucitatem nempè humoris, vel carere acrimonia humores, vel utrunque aut renum imbecillitatem, sensumve, nec non humorem per alias corporis partes euacuari, aut aliunde transmitti assuetum. subdit Gal. in contextu aliud exemplum. 6. de acci. & mor. 3.

Vigiliæ quoq; plures, ac somnus, aut non consueto tempore.

Superius dictum est ex Gal. sentētia, somnū ex humiditate fieri atq; frigiditate, vigilias verò caliditate, & siccitate, q. si frigiditas primum augeat, mox aūt & humiditas quātitate maior somnus efficit, ac interdū tēpore insueto, sicut vigilię dū caliditas aut siccitas, aut vtraq; qualitas simul adauget. subdit quinetiā Gal. signa ex appetitu humidorū, & frigidorū, q. ppriè sitis est, ut ex Gal. sñia abūde superius scriptū est. 4. de acci. & mor. 3. & 3. de lo. aff. 4. 4. de acci. & mor. 7. & 1. de simpli. med.

Eodem modo potus pluris, aut paucioris calidi, aut frigidi insolens appetitus.

Dictum est sitim naturalē esse appetitum frigidi & humidi, illā uerò preter naturā, aut frigidi, aut humidi, siquidē manente in uentriculo humido rorido, alterato tamē ad calidū uirtus insurgit appetitiua, vt frigiditate contrarium propellat, qui sanè appetitus eò magis increscit, quo magis ventriculus, aut alia quępiam circumuicina pars a caliditate opprimatur: quòd si caliditas illa in humido rorido, aliove quopiam humore detenta substantiale humidum validissime consumat, tunc temporis nōn solū homo frigida, verum & humida summopere appetet. Verū si fortè uētriculus à quapiā externa, internave causa

non

non mediocriter refrigeretur, per accidens quodammodo insueta calidi potus appetentia affligetur, quę planè futuræ ęgritudinis inditium existit. Addit & aliud exemplum ex venereis desumptum.

SICVT & circa rerum venerearum vsum immodica, aut intempestiua concupiscentia.

Superius cum de signis temperaturarum testium ageretur, de coitu multa dicta sunt, atque potissimum ex Gal. sententia, quòd exuberans venus ex sanguinis, & seminis ex eo geniti copia prouenit, eius vero desiderium ex humorum acredine: insuper quod venus ipsa inimicissima est omnibus, qui sicca cōstant temperie, sed potissimum his, qui supra siccitatem temperaturam quoque frigidam habent, econuerso vero innocua est his, qui calido & humido constant temperamento, quandoquidem ex natura copiosiori semine abundant. Si igitur exuberans venus adsit, plenitudinis adest inditium, quam quidem multæ ac uarię ęgritudines concomitari solent; si autem desiderium humorum acrimoniam indicat in calidis quidem naturis à caloris excessu genitam, in frigidis vero ex obstructione, aut calido humore præter naturam conflatam; ex quibus quidem venarum ruptio, inflammatio, febris, cacochymia, spirituum resolutio in natura potissimum frigida, & huiusmodi contingere solent. Subdit & aliud.

6. de tuen. ual.

ET plures, aut pauciores, sudores his, qui sint opportuni.

Sudorem Gal non solum hoc loco, sed & alibi sæpius à toto genere præter naturam non esse dijudicauit, sed naturale quandoque excrementum alimenti membrorum, quod eius transmittendi vehiculum fuit, quod confertim per cutis meatus statuto quodam tempore euacuatur: qui quidem sudor, vt ipse asserit, licet eandem habeat naturam, quā vrina, eundemque generationis modum (nam vtrique ex bibito humore constat generatio excalefacto in corpore, & biliosæ nonnihil substantię adepto) plus tamen est elaboratus, vtpote qui ad cutim vsque per meatis omnibus, quæ intersunt, partibus prouenit, neque prius materia ista hoc nomine insignitur, quàm tenuis ac liquida existens violento motu extrudatur, aerique frigido, vtpote membris nostris calidis comparato obuians condensetur, & ad aquæ formam conuertatur. At Diocles Galeni præceptor, atque in medicina grauissimus hercle vir sudorem ex toto genere præter naturam esse tutatus est, cuius quidem diuersis in locis duo Gal. tetigit fundamenta, alterum quidem est, quòd si natura nil est aliud, quàm calor innatus, siue hoc calidum iuxta Hip. sententiam, quod non solū appetit, atque conficit, agglutinatque singulis partibus propriū natura alimētū, sed & huius dissoluit superfluitates, quāto

10. de simp. medi. cap. proprio.

1. apho. 14

fortius

fortius erit calidũ innatũ, tãto magis sensum effugiet; q̃ si calor innatus est imbecillus cũ alimẽta neq; recte cõcoquat, neq; agglutinet, tũc sensibilis humor p cutim excernitur; alterũ vero qm̃ cũ calor sit imbecillus qui cibũ impfecte cõcoquẽs cõplura generat excremẽta, necessario virtus cõsurgit, quæ violẽto quodã motu ac symptomatice superfluitates illas è corpore propellere cõtẽdit: quo fit, vt quod antea tenuis vapor erat, tũc tẽporis crassum ac magis aqueũ exeat, motu illo corpus ipsum mirũ in modũ cõcutiẽs, ac vires cõturbãs. Quæ sanè fundamẽta licet Gale. nõ destruat, quinimmo eis potius fauere uideatur, attamẽ si recte Gale. mẽtẽ sciscitabimur, cũ loci hi proprij nõ forẽt, in quibus dubiũ hoc dissolueret, ea ibidẽ neq; pbat, neq; reprobat: quod itidẽ dubium alibi ptingit, durum omnino & inefficax Dioclis de sudore dogma esse innuens, quamuis quoad fieri pt, maximè pbabilibus ab eo fulciatur argumẽtis, quæ quidẽ alibi dissoluere pollicetur. Verũ tñ quod pmiserat Gal. nõ omnino est assequutus, si quidẽ nullibi (quod sciam) eius rationes dissoluit. Et licet libris de sym. causis nõnulla de sudore pnuntiet, id quidẽ meo iuditio facit, vt ibidẽ & hoc loco suam apiat sentẽtiã, non aũt vt maximè probabiles Dioclis diluat rationes, quemadmodũ nõnulli suspicati sunt. Quid igitur in hac ardua difficultate, atque inter hos grauissimos viros cõtrouersia dicẽdũ? putarẽ quidẽ ego vtriusq; tutari posse sentẽtias, nã licet sudor absolute, & respectu corporis tẽperati naturalis nõ sit, respectu tñ corporũ a supradicto labẽtiũ, & excremẽta agglomerantium, quæ apta sunt, vt p sudorẽ euacuẽtur, naturalis hoc est naturę corporis cõueniẽs, atq; opportunus esse pt. Et licet absq; incitãte causa naturalis absolute nõ existat, attamẽ si a causa vtpote virtute expulsiua in exercitio temperato pirritetur, naturalis atq; cõueniens: Neq; obid aduersus Gal. Dioclis militant rationes, nã cũ ampla corporum sanorum latitudo sit, licet in intemperatis nõ adeo perfectę sint vires, ut opus imperfectũ quodãmodo exercere videantur, ac ipsum plerumque pro symptomate vsurpemus, attamen nec symptoma est, nec impfectum opus, sed corpori, in quo reperitur cõgruum, ac vi & prouidentia naturę conflatum: propterea sanguis per nares, vel per ani venas, vel per vterum, insuper profluuium, vomitus, & huiusmodi naturalia quodammodo dicenda sunt, vbi opportune fiant, & corpori molestiam non inferant: singulum enim horum quoniam cum vtilitate fit nocumentum operationis dici non meretur, neque symptoma, siquidem nullam consequitur manifestum operationum læsionem: Neq; minus ratio altera valet, quòd virtus expulsiua cõsurgit, quò motu violento, ac symptomatice crassam excrementorum copiam protrudat, nam

1. de tuen. uale.

lib. de diff. symp. prope calcem.

6. de acc. & morb.

nam ex ea agitatione nullum corpori sequitur nocumentum, sed alleuiatio potius, neque hoc dissolutam annuntiat naturam, sed ipsam robustam potius portendit repurgato nimirum ab excrementosis superfluitatibus corpore, quæ ipsi nonnihil imbecillitatis afferre possint. Sudor igitur interdum ex his est, quę secundum naturam sunt, quemadmodum à nobis fuit ostensum, qui quidē si, quàm propriæ corporis naturæ conueniat, aut quātitate, aut qualitate, aut tempore mutetur, morbum futurum pręnuntiat: sudor quidem solito copiosior aut excremēti abundantiam, aut eius tenuitatem, aut imbecillitatem retentiuę, expulsiuæque fortitudinem, corporisvè raritatem indicat: Excrementi
4. Aph. 41. quidem abundantia ex pluri cibi assumptione, aut humorum in totius ambitu conficitur copia: Propterea dicebat Hip. sudor multus ex somno factus absque causa manifesta corpus vti pluri cibo significat, si vero cibum non accipienti hoc accidat scire oportet, quod euacuatione indiget corpus; etenim sudoris multitudo (vt Gale. in com. subdit) altera duarum causarum fit, vel propter ciborum nuper assumptorum immoderantiam, aut ob illorum copiam, qui ante fuerunt assumpti, quarum quidem causarum alteri prohibitione, siue inedia, alteri vero obuiamus euacuatione: tenuitas autem excrementi cum à caloris excessu proueniat, qui humores non tantum malos, sed & bonos colliquat, non solum febrem, verum & alios huiusmodi morbos futuros portēdit: retentiuæ vero imbecillitas vnà cum expulsiuæ robore copiosos sudores generat, etenim qui à contentiua relinquuntur humores, facile ab expulsiua potritata per cutim extra corpus propelluntur: quod quidem potissimum efficitur, dum acres atque mordaces in ambitu totius humores reperiuntur: Verum quàm faciat corporis raritas ad sudorē propagandum nemo est, qui ignorat, concurrit attamen & virium robur, absque quo copiosus sudor accidere nō posset. Proinde sudor paucus ex contrariis causis ortum habens contrarios quoque indicat affectus: ob id si crassum quidem sit excrementum frigidam corpori affuturam ęgritudinem denuntiabit, si vero meatuum obstructio adsit, & constipatio, cum humorum excrementa euacuari nequeant, intenduntur, inflammanturque, & sicut eorum est natura, ita & varios morbos necessario generant. Perpendenda adhæc est non solum sudoris quantitas mutata, verum & eiusdem qualitas, quidam enim acidus, alius salsus est, alter vero veluti lutum aut uirus planè olet, sæpe etiam amarus apparet, qualis vtique morbo regio laborantibus emittitur, aut eiusmodi insignitus qualitatibus; quarum quidem dignotio bifariam haberi potest aut colore ipso, quod quidem nobis facile est inditium, aut

gustu,

gustu, qđ tamen difficile admodum, sed certum signum existit; siquidem sudor plerũq; gustanti stomacum, ac nauseam inducit, quamuis coacte ipsum nonnũquam degustare cogamur, dum ex fronte, & eius partibus in os sæpe delabitur. Itidem & de temporis, quo sudor euenire solet, mutatione dicendum videtur; si. n. sudor exit, quando non exire deberet, aut ob excrementi tenuitatem, aut virtutis expulsiuę robur vnà cum corporis raritate, aut huiusmodi causas fit; ex quibus quidẽ omnibus quisnam affectus pter naturam affuturus sit ex dictis facile quisq; dignoscere poterit, vt tandem ad id, quod ex hoc capite, vel hisce exemplis superest, interpretandum condescendamus.

ET ad motus torpor, aut si mouere tentauerint grauitas, aut vehemens exolutio.

Cum in motu, siue motione animali quippe voluntaria operatione, quæ per musculos perficitur, duo potissimum necessaria sint, & accomodatũ organum, in quo tãquam in arce virtus ipsa resideat, cerebrũ scilicet, ac virtutis expãsio, quę per neruos fit, qui p vniuersã musculi, & cuiusq; alterius substantiam disseminantur, si contingat cerebrũ tanquam motionis instrumentum primarium ab humorum crassitie, aut copia nonnihil vexari, cum virtus ipsa ab hisce opprimatur, necessariò ad motus ignauus, ac pigrus efficitur homo, siquidem virtute debile admodum transmissa, signos quoque & secordes corporis partes conficiuntur: at si partes nerueæ ab earum quapiam causa vexentur, tametsi cerebri virtus inferius demandetur, in motione ipsa grauabũtur, ac lassitudinem quandam percipient, diuersam tamen iuxta causarum quę illis solent occurrere, varietatem, nam si corpus sanguinis copia redundet, tensionis sensus, ac lassitudo percipitur, si humorum acrium plenitudo, vlcerosa lassitudo consequitur, si n amborum exuberantia, quidam veluti inflammationis sensus: atque hæ ex Hippo. sententia morbos prænuntiant, siquidem non ex motionibus ĩmoderatis efficiuntur, sed sponte ex humorum copia in animalium corporibus adueniunt. Quòd si virtutis organũ atq; principiũ in motu deficiat, & nerueæ partes ab ipsa virtute è cerebro transmissa destituantur, totum corpus mirum in modum exoluitur, ac animi deliquium consequitur; in quem quidem affectum si quis incidat, non solum periculum est, ne in morbum facile dilabatur, verum & in mortem ipsam, quemadmodum diuine protulit Hippoc. his verbis; Qui frequenter, ac fortiter absq; causa manifesta exoluuntur, de repẽte moriuntur, etenim (vt Gale. ait in com.) non omnes, qui exoluuntur, de repente moriũtur, sed si tres habuerint conditiones ñepè φ sæpius hoc patiantur, fortiter, ac si-

2.apho.5.

2.adho.41

ne manifesta cā; qui aūt solā hanc hñt q sine cā manifesta exoluuntur, ac leuiter;& si nō leuiter, sed vehemēter, rarò tñ piculū subeūt, ne incidāt in morbū, virtutis nāq; aīalis initiū ex internorū humorū copia grauatū indicat, qđ quidē malū,& euacuatione,& debito victus regimine haud difficile reparari pōt: q si & sępius, ac fortiter fiat exolutio, hi p culdubiò ob virtutis aīalis, ac ēt vitalis imbecillitatē hoc patiūtur, quēadmodū erat ille (vt recitat Gal.) cui dū exolueret, cor fortiter palpitabat,& tūc đ repēte mortuus ē nō aliter, q̄ illi, q acutissimis cordis affectibus, quos syncopas vocāt, arrepti subitò intereūt de q bus q dē, vt supradictū est, hoc loco Gal. agere non intēdit. subdit, in cōtex. aliud exēplū.

Menstrvorvm occultatio vel immodica, aut diminuta euacuatio.

6. de sym. cau. 4. Mēsiū suppressiōes, atq; pfluuia teste eodē bifariā euenire pñt, aut ob cās a principio gñationis cōtractas, siqdē nonnunq̄ aut vteri corpus ex natura nimis solidū, ac durū existit, aut idē ab origine nimis humidū, ac laxū, qđ demū dū mēses fluere incipiūt, laxius ac humidius redditur (& de his Gal. hoc loco nō meminit, qñqdē neq; pñtē mediā idicāt affectionē, neq; futurā pmōstrāt, quēadmodū neq; de his, q praua, ac lōga consuetudine siue ad suppressionē, siue ad pfluuiū habitū cōtraxerūt, et.n. cū supioribus fermè reponi pñt, vt satis liqdo cōstat) aut ob cās, q nup eueniāt, quarū q dē duplex ē natura, alię nāq; adeo mēses supprimūt, aut pfluere sinūt, vt tādē mulieris corpus in morbū traducāt, aliæ verò aut nūq̄ aut rarissime: de primis q dē hisce pcipuus ē hic Gal. sermo, qñqdē si mēses supprimunt, necesse ē aut multā, crassā, viscosamvè materiā nō solum in partibus vteri, sed in totius ambitu cōgregari, ex cuius crassitie nō solum stipātur partes, sed & totum corpus (hinc febres oriunt, tumores p̄ter naturā, reumatismi, articulorū dolores,& hmōi, aut humorū copiā adeē, q sui copia ad vteri vasa prūpētes ea claudūt, atq; cōstipāt: hinc sūba vteri solidior, durior, crassior, ac piguior reddit, itidē & meatus oēs q ad vterū descēdūt, cōstipātur: quo fit, vt supfluitates, q ibidē expurgari cōsueuerant, regurgitēt, ac postmodum diuersos in mulieribus morbos pariāt, put & varii sunt humores, qui ex vterò purgari pmerebant: at si ob exercitationes, victum tenuē,& virtutis robur, q ad alias partes sanguinē ppellit, occultent mēses, nūq aut rarissime morbus cōseqt, ppeaq exercitatio supfluos humores vt plurimū desiccat,& insensibiliter euacuat; victus autē tenuis eosdē cōsumit; q vero aliūde irrunt, siue p nares, siue p hęmorrhoidas, siue p os, aliāvè quāpiā regionē ferant, tādē euacuātur, et si nō ex toto vacuētur, illius partis potius inditia sunt, q̄ mēsium suppressionis. Minus autē mulier excernit, q iusto conueniat respectu ætatis, cōsuetudinis, ac naturalis tēperiei easdē ob cās, sed remissiores, quas quidem repetere non est opus, siquidem humores paulo admodū adaucti

adaucti, quàm prius crassiusculi minus quoque mensium purgationes detinent, quàm si & copia augeantur, & ad magnam crassitiem redacti sint: e contrariò verò menses in maiori copia, quàm pro naturali consuetudine profluunt, tum quia humores tenues, ac copiosi in corpore vigent, qui ad vterum tanquam locum expurgationi paratum irrunt, tum etiam quoniam non solum vterus magis laxus, & apertus factus est, verum & venarum ora, quæ ad ipsum vterum pertingunt: adhæc diuturnum ocium, ac victus opiparus in causa sunt, vt mēses plus solito profluant, quæ & ipsa morbum prænuntiant, sicut dū contentiuæ uirtus imbecilla, ac expulsiuæ robusta est: inditium namque est aut in toto corpore, aut in ipsamet matrice morbum citò affuturum. Menses præterea qualitate immutantur, siquidem rubrum modo quid excernitur, modo album, modo pallidum, ac modo prauis aliis quibusdam insignitum coloribus, talem autem semper refert speciem id, quod excernitur, quale est id, quod in animante redundat, quippe rubrum excrementum sanguinis saniem declarat, album pituitam, pallidum uerò bilem amaram; sicuti quod colore prauum est, praui humoris excessum: quæ quidem omnia affectus postmodum, qui in corpore oriri possunt, prænuntiant: pariter & tempore mensium purgationes diuariant, ac futuram affectionem præostendunt, vt in grauidâ muliere, cui menses profluant, etenim non solum profluuium in vtero neutram illi adesse affectionem, sed & fœtum non ualere iudicat: ppea dicebat Hippo. si mulieri vtero gerēti purgationes eant, fieri non potest, ut fœtus recte valeat: quippe hac ratione fœtui suum detrahitur alimentum. subdit demum. 5.apho.60

Sic & quæ per ora venarum (græci hæmorrhoidas appellant) fit sanguinis effusio.

Cum natura vasorum sedis venam sępenumero recludit, ac atrum quendam sanguinique permixtum humorem excernit, teste Galeno libello de atra bile, Græci hoc symptoma, siue accidens, hæmorrhoidas nominant, naturale quidem proinde ac sudor, & menstruorum profluuium, quemadmodum superius à nobis ex Gelen. sententia declaratum est; quibusdam enim hominibus statis temporibus hæc ita naturalis euacuatio esse videtur, sicuti fœminis mensium, vt si hac ipsa supprimātur, aut venarum ora mirum in modum aperiantur, eædē vt in mulieribus ægritudines exoriantur: ob id dicebat Gal. ꝙ hęc euacuatio in assuetis tātā vim habet, vt qui soliti sunt p eam partem euacuari, si totam excretionem cohibere velint, atque ita vt ne vna quidem hæmorrhois apta seruetur, periculū subeant, ne postea multos lib.de hu me.sec. 3.com.26.

insanabilesq; morbos, pſertim aquā inter cutim, ac tabem patiantur, iuxta illud Hipp. A diuturnis sanato hæmorroidibus, si vna non seruatur, periculū est aquā inter cutē, aut tabē aduenire; etenim vt Gal. inqt in com. si quapiā ex causa hoc iter intercludatur vnà & durities in hepate fit, & multitudine, ac crassitiæ calor natiuus extinguitur. nā cum assueta sanguinis melancholici euacuatio non efficiatur, multitudine natiuū hepatis calorē suffocat, queadmodū multa ligna flāmis superingesta strangulant ignē: extincto aūt natiuo calore, sanguis nō amplius generatur, sed affectio, q̄ inter cutē nominatur: q̄ si hepatis robur multitudinē aut ad pulmonis venas, aut alias corporis partes ꝓpellat, tūc vase aliquo rupto tabidi, aut alijs hmōi partiū ægritudinibus oppressi hoīes visuntur. Proinde apertis hęmorrhoidibus, & sanguine, plus q̄ conueniat, euacuato, non solū patientes hi pñtē neutrā hñt dispōnē, verū & affectio hæc (vt testatur Aetius) malorū plurimorū causa hoībus existit; deformitatē nāq; & miserā vitā inducit, tū ob coloris totius corporis vitiationē ex euacuatione succedentem, tū etiā ob corporis imbecillitatem; pnitiosos quinetiā morbos, ac tandem mortem ipsam, cum ob excedentem euacuationem non solū hepar refrigeratū aquam inter cutim gignat, verū & alijs partibus imbecillis admodū redditis innumerabiles, ac insanabiles morbi fiant, vtpote apoplexia, subeth, vertigo, tabes, marasmus, & huiusmodi, q̄ tandem vita hoīes priuant: obid Aetius tantū huius euacuationis excessus valde pertimescens consulebat, vt non solum in non assuetis, sed & in his, qui euacuari soliti sunt, ne vna qdem seruata (vt Gal. iuxta Hipp. doctrinam consulit) omnes cōfestim supprimantur, ac penitus extirpentur. Sed qm aduersus hanc propriā positionem extabat Hipp. snia q̄ nō oēs cōprimendas esse, sed vnā seruari censet, locū illū glossare nixus est, Hipp. nēpe snia nō ꝓtulisse (vt qdā volunt, & Gal. intelligit) si vna non fuerit seruata ad sanguinis excretionē, sed dixit, si non adseruetur, hoc est, si non conuenienti dięta vtatur, in his. n. q prauа victus rōne vtūtur, piculosum est venas oēs exsiccare, atq; constringere, nō aūt cū debita fit sex rerū non naturaliū administratio: qđ qdē corroborat Aetius ex ipsiusmet Hipp. loquutione, qñ qdē ait; A diuturnis sanato hęmorrhoidibus, nēpè pfecta sanatione, hęc. n. liberatio est, & legitima curatio, q̄ qdem non foret, si vna feruaretur hæmorrhois. Verū cū clare appareat nō eo mō scripsisse Hipp. sed si vna non seruetur, hoc est, si vna apta non relinquatur, piculū est aquā inter cutē, aut tabē aduenire; palā quoq; est Hipp. hāc, quā Aetius subscribit, sniam nō extitisse, sed eā, quā Gal. in com. aperuit: qđ quidē clare indicat Hipp. loquutio, cum ait; A diuturnis sanato hęmorrhoidibus, quæ enim nuper fluunt non valde in hoc piculū incurrūt, sed quę

per

6. aph. 12.

lib. 14. c. 5.

ꝑ multū tpis spatium, quippe cū natura ad illū locū hmōi humores trāsmittere soleat; q̄ verò Hipp. consuetudinē faciat, nō est, vt eius innitar authoritate, qn̄quidē id sæpius admonet, eāq; sumīr ope seruādā iubet: vana quinetiā est Ætii corroboratio, nā etsi vna seruet vena, vnūvè vas, alia tn̄ vascula, q̄ sanguinē ꝓfundunt, pfecte & sanamus, atq; curamus. Verū de his satis, opportunior nāq; alibi fortasse dabit occasio. Subdit autē in contex Gal signa pariter ex naturali in cibo & potu voluptate sumpta, q̄titate tn̄, qualitate, ac tpe pmutata breuibus hūc ī modū dicēs

SED non eadem, quæ prius in cibo & potu voluptas sunt futuræ inditia ægritudinis.

Cum. n. ventriculus, vt antea dictum est, dum de signis ventriculi ageretur, cibos & potus ꝑ se, & ꝑ alijs familiares appetat, hunc autem p̄cedat linguæ iuditium, vt recte testatur Gal. ipsa. n. his potissimū delectatur succis, quibus ventriculus indigere vr̄, cūq; in hoc iuditio duo, q̄ gustus instrūm cōficiunt, p̄cipue cōcurrāt, linguę tenuis, spōgiosaq; substantia, ac ipsa tunica inuestiēs, in qua neruus inseritur nō exiguus; substantia nāq; tenui, spongiosaq; sapores suscipimus, atq; discernimus, tunica verò neruea, q̄ ventriculo continua est, circa ipsos oblectamur; si vitiū quidpiā contraxerit gustus instrūm, siue quoad neruū, siue quoad ipsam mēbranā, non eandē vt prius percipiet homo ex eisdem cibarijs voluptatem, quippe aut humorū copia imbuitur lingua, & tūc sensus gustus obtunditur, aut praua eorundē qualitate, & tunc oīa gustanti iuxta eā, quā lingua possidet, qualitatē apparent, si. n. flaua bilis adsit, amara vr̄ oīa, si salsa pituita, salsa, si acida, acida: Et ob id hmōi saporibus ībutā esse linguā dijudicabit homo, & ex consequenti nō eam, q̄ prius in cibariorum exhibitione sentiet voluptatem: itidem si lingua humore deficiat, qui eius substantię spongiosæ conuenit, in potu maiorem p̄cipiet voluptatem, quēadmodum dū copiosa dulci pituita ībuta est, minorē: cessat pariter in cibo & potu voluptas, aut maior excrescit, si ventriculus, aut totum deniq; corpus ob continuitatē atq; cōicantiā vitium quoddam contraxit, vbi. n. mēbra affectu quodā vexantur, tunc succi contrarij (vt Gal inquit) ijs, qui affectum excitarunt, delectare videntur, ita vt crassis opponātur tenues, tenuibus crassi, lentis ij, qui secandi vim habeant, exasperantibus leuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, siccis humentes, & humentes aridi, quorum quidem omnium (vt dictum est) iudex est lingua, subdit Gale. 4. de sym. caus. 6.

HEBETVDOQVE animi non naturalis, aut obliuio quædam incōsueta, aut somni, qui pluribus imaginationibus abūdāt, quàm prius, auditus, et odoratus, visusvè hebetiores, aut turbulētiores.

Gal. in hisce enarrandis signis, ordinẽ non seruat, sed ea breuibus nullo seruato ordine recenset, nam posteaquàm de signis, quæ ex delectatione in cibo & potu sumuntur, verba fecit, pſenti parte veluti per exemplum ea tradit, quæ ex virtutibus principatum obtinentibus hauriuntur, vtpote imaginatiua, cogitatiua, atq; memoratiua. Dicito itaq;, ꝙ hebetudo animi (quem græce διανοίαν, nominat Gale. nos autem rectius cogitatiuam, siue discursum nuncupamus) non naturalis hoc est non ex natura contracta, sed quodammodo naturæ limites trãſgrediens neutrę dispositionis signum est, & morbum pnuntiat, qm̃ qui natura hebetis sunt, tardiq; ingenij, quales qui frigidi sunt, humidiq; cerebri, vt aliàs declaratũ est, futurã ęgritudinẽ haudquaquã indicãt, sed qcũq; ad pter naturã quodãmõ mutãtur, dũ mala tẽperies cerebri frigida & humida sine materia, aut cũ materia, pſertim crassa illis adaugetur: ex qua quidem intemperie cõplures ęgritudines vtpote læthargus, coma, apoplexia, paralysis, & hmõi contingere solẽt: obliuio quinetiã, q̃ memoratiuę virtutis defectus est, si hominem pter cõsuetudinem occupet, non tm̃ pſentẽ dispositionem, sed & futurum morbum indicat, qñquidem ex eisdem superioribus causis ortum ducit: in sup imaginationes insomnis magis q̃ prius, & ex consuetudine superuenientes idipsum pnuntiant, fiunt etenim ex prauorum pmixtione vaporum, qui è praua eleuantur materia, cuius quidem iuxta varietatem diuersos quoq; morbos fieri posse dijudicamus: sensuum pterea, q particulares rerum species suscipientes ad virtutem imaginatiuam, q̃ ex Gal. sententia, cõis est sensus, tanq̃ lineę varię ad centrũ tãdem recurrunt, habetudo, & turbulentia futuram ægritudinem significant iuxta uaporum, humorumq;, naturam, a quibus hebetudo, ac turbulẽtia talis efficitur, aut meatuum obstructionẽ, pquos virtus & spiritus pro operatione necessarij transmittuntur: & quoniam Gal. hęc vti exempla esse intendebat: ob id subdit.

lib. de diff. symp. 4

Et vt simpliciter dicam, quacumq; secundum naturam, inerant, hac quidem augumentata, hac verò comminuta, hac verò temporibus quibusdam, aut qualitatibus immutata.

Hoc ẽ hucusq; tradita, tradendaq;, q̃ quę sub silẽtio inuoluentur.

Siquidem & ipsius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis rubea, quẽadmodũ liuidior, aut nigrior.

Hęc autẽ signa non solum ex toto corporis, sed & partium habitu exhauriũtur, qñquidem partium augumentatio, diminutioq; totũ corpus mo[...]ut maius aut minus reddit; augentur autem partes vel ob materię v[...]pĩã, aut qm̃ facultas valida existit; minuuntur autẽ eãdẽ ob con-

ob contrarias causas: porrò vtraq; dispositio periculo non caret, altera.n. plectoriç subijcitur, ac sanguinis abundantiæ, quã quidẽ Hippo. exẽplo gymnastarũ valde piculosam, si in extremo cõstiterint, enũciat; piculum nãq; est (vt Gal. subdit in com.) ne qui talem obtinent dispõnẽ disrũpantur, aut natiuus calor strangulctur, extinguatur vè, altera aũt innutritioni, ac tabi subijcitur, quã quidẽ impedita cibi coctione, distributioneq; corpus non modo alitione priuatur, verum & cõtinuò cõsumptis humoribus extabescit: pariter & pars q̃piã aut maior, aut minor mole esse potest, queadmodũ ex Gal. snia quotiens instri cuiuspiam pars vel resecta, vel vsta, vel putrefacta, vel sub nimio frigore demortua ita perit, vt ea q̃ reliqua fuerit mutila, mancaq; reddatur; tunc.n. de ipsius partis statu p̃dicere possumus futurum esse, vt citò in deterrimã decidat affectionem, sicuti si partem crassiorem cõspiciamus, magis vtilem humorum copiam, aut attractricis virtutis robur ibidem, q̃ alijs in partibus vigere p̃nuntiabimus: colores ẽt totũ & corporis ptes respiciũt, albior.n. solito pituitæ abũdantiã indicat, rubidior verò sanguinẽ liuidior crassos humores, qui ẽ gñe sunt pituitę, & nigrior bilam atrã: qđ itidẽ de alijs intermedijs coloribus dicẽdũ est, queadmodũ Gal. diffusius scriptum reliquit: etenim colores hi futuros morbos p̃mõstrãt, color.n. albus aquam inter cutẽ, ędemata, febres quotidianas, & hmõi, rubeus aũt synochũ sine putredine, atq; cũ putredine, inflãmationẽ, & id genus, niger verò febres quartanas, cãcros, carbones, elephãtiasin, & id tale genus: subdit & aliud exemplũ aut plura hũc in modũ scribens.

1. apho. 3.

2. de acc. & morb. 9

4. de tuẽ ual.

12. prima aph. 2.

RVCTVSQVE *ac sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, qui secundum naturam.*

Ructus, & flatus (vt sentit Gal.) ex vaporoso spiritu in ventriculi spatijs, ac ipsis ẽt in testinis oriri solẽt, cũ vel pituita ibidem contẽta aliusvè quispiam talis humor, vel cibi in vapores ab ĩbecilli calore resoluũtur; sicut.n. in externis, neq; a frigidissima, neq; calidissima aeris constitutione, sed media generantur nebulæ, ita & calor nec per extremã imbecillitatem, nec cũ validissimus est, sed medius flatus generat, qui si p os reijcitur, ructum efficit, si verò per inferiorem, extremamq; sedem demittitur, flatum reddit interim strepentem, ĩterim sine strepitu; cum verò per neutram partium defertur inflationem facit, symptoma nimirum ventriculi, ob imbecillitatem nequeuntis spiritum, tum redundantem, tum nebulosum expellere. Cum igitur calor imbecillus tum ex humoribus, tum ex cibis flatum, ructusq; pariẽs homini adsit, ipseq; solito plures flatus, vt ructus emittat, signum est, si cibum ingesserit, virtutem ĩbecilliorẽ redditã esse; quã quidẽ imbecillitatẽ qui mor

6. de sym. caus. 2. idem sup.

bi consequi soleant, satis superq; superius dictum est, si autem absque hoc, ꝙ cibum assumat, non solum virtutem ibecilliorem, sed & humorum abundantiam, qui in vapores conuerti apti sunt, ex quo pnitiosiores morbi solent oriri: ꝙ si pauciores his, qui secundum naturam, flatus, siue ructus emittuntur, non solum signum est expultricis infirmæ, verum & viarum obstructionis: hinc inflãmationes, vertigines, dolores, & hmõi consequuntur: ex sternutamento quoq; neutram indicare possumus dispõnẽ, quod quidẽ naturę opus est, vt voluit Gal. quemadmodum oscitatio, tussis, pandiculatio, singultus, & id tale genus, inuentum quidem, vt meatus respirationis nempè nares ipsæ expurgentur; spiritus namq; vehementer admodum motus meatus ipsarum expurgat, tibicinum exemplo tibias, fistulasq; purgantium; qui quidem impetus cũ in sternutatione validior sit, q̃ in tussi, non solum è naribus, sed & non nihil ex prioribus cerebri vẽtriculis mucosum excremẽtũ emittit: hæc ãt purgatio a cerebro efficit, vt id excremẽtũ depellat, qđ nares, & cerebri vẽtriculos infestat, & tunc vtroq; meatu expirationis vtit, altero quidẽ, quẽ ipsum p se fecit, altero verò neruis veluti lõgis quibusdã manibus in thoracẽ demissis: qua de re sternutamẽta, nisi ob destillationẽ eueniãt, haud mediocre capiti quoq; vaporibus oppleto psidiũ afferũt: si itaq; cõtingat, ꝙ sternutamẽta plura sint, & validiora solito, neq; a causa pcatharctica fiãt, vtpote vapore, vel puluere mordaci, qualis ẽ piperis, aloes, & istiusmodi, vel festucis, vel sole, vel re quapiã exterius, calefaciẽte, signũ ẽ, humidũ supfluũ adesse, qđ solutũ in vberiorẽ vaporẽ, q̃ p cutis meatus expirare possit, sternutamẽtum efficit, vt castaneis sub prunis, & cineribus sepultis euenit: quo fit, vt humidæ plerũq; ęgritudines cõsequant: si verò sternutamẽta solitò pauciora sint, nõ solũ caloris & siccitatis vehemẽtis, q̃ quidẽ materiã absumũt, vt & in ructu & flatu, signũ erit, verũ & virtutis expulsiuæ debilis, cuius quidẽ ibecillitatẽ varij morbi cõcomitari cõsueuerũt: Ad hæc sunt & excremẽta q̃cũq; è cerebro purgant, nõ parum attendenda, vt subdit Gal. his verbis.

5. de sym. causa principio.

Sic & quæcunque per nares, vel palatum, vel aures, per quos meatus cerebrum expurgatur vel temporibus, vel quantitatibus, vel qualitatibus immutata.

Indicãt. n. futurã ęgritudinẽ, & pñtẽ dispõnẽ cõnotãt, copiosior nãq; solito pituita è naribus, aut palato defluẽs cerebri neutrã frigidã & humidã affectionẽ significat, futurũ vero morbũ pmonstrat, sicut eadẽ imminuta, crassiorq; virtutis ibecillitatẽ, q̃ materiã crassã è partibus illis extra corpus ppellere nõ põt. Est ãt aiaduertẽdũ, ꝙ cõis ẽ opinio tenẽtiũ oẽs tres cerebri supfluitates, pituitosas qdẽ, q̃ multę sunt p palatũ, ac nares

res, colericas ãt p aures; melãcholicas vero p oculos euacuari. Verũ hæc nõ ẽ ad Gal. mẽtẽ, si q̃dẽ idẽ ait, q̀ cũ plures forẽt ĩ cerebro sup̃fluitates, q̃ repurgari mererent, natura meatus decliues cõstituit, q̃bus crassę, graues & sui natura deorsum repẽtes repurgarent, nẽpẽ palatũ, ac nares, p̃ pur gãdis ãt fumosis excremẽtis sui natura sursum tẽdentibus sup̃ mã cranei partẽ rarã, & syringosam, suturasq; ipsas, nulla facta de auribus & oculis mẽtione: aures igit̃ & oculi a natura p̃ cerebri excremẽtorũ purgatione minime geniti sunt, q̃nimò idẽ p̃dixerat, q̀ neq; ẽt nares a natura p̃ expurgãdis sup̃fluitatibus p̃creatæ sunt, dũ cerebrũ ĩculpate sanũ existit, sed p̃cipua nariũ foraminũ vtilitas ẽ odorũ dignotio, atq; hac adhuc antiquior, & ad ipsam vitã necessaria ipsę in cerebrũ inspiratio: insup Gal. pituitã in oculis nutrimẽti eorũdẽ sup̃fluitatẽ ẽẽ asserit, & experiẽtia cõstãt nõnũq̃ colericũ excremẽtũ p nares expelli: adhęc Aris. quoq; inquit sordẽ auriũ sudorẽ esse putridũ, putridũ ãt amarũ, ergo hæc fermè cõis opinio vera nõ ẽ, & q̀ p aures colerica, & p oculos melãcholica euacuet̃ sup̃fluitas, licet verũ sit, q̀ cũ hmõi excedunt recrementa, natura ẽt naribus abuti soleat. Quamobrem decipiuntur medici, qui interdum p nares superfluitates non expurgari intuentes, id semper ex narium obstructione contingere autumant, & nulla habita distinctione plerunq; nares frustra aperire contendunt, non animaduertentes id fortè ex recta victus ratione multotiens accidere. Postremò concludit Galen.

9. de us. par. a principio.

8. de us. par. 6.

primo progn. 13.

32. par. probl. 4.

HAEC igitur omnia ex genere eorũ sunt, quæ secundum naturam.

Vt quę dicta sunt ab his ex toto genere præter naturam, quæ diceda sunt, segreget, cum ait.

MORSVS quoq; vẽtris vel ĩ ore vẽtriculi, vel ĩ aliquo intestinorũ, aut cũ aluus subducitur, aut ad vomitus excitatur, aut cũ mingitur, siue aliquis alius dolor moderatus ex genere quidẽ existit eorũ, q̃ p̃ter naturã, nõ tamẽ q̃ ita se habẽt, ægrotare dicuntur, sicut neq; q̃ capite grauãtur, aut dolẽt [aut vigilãt] cũ nõdũ in cõsuetis ĩpediũtur opationibus, hic. n. in huiuscemodi dispõnibus terminus est: atq; idcirco in eo, q̀ ad aliquid eandem dispositionem ægrã, atq; neutrã appellabimus; nam pro vigore potentiæ, q̃ vel facile sustinet, vel vincitur, vnaquęque ex his, quas antea diximus, vel morbus est, vel neutra dispositio.

Hunc in modũ legit Leonicenus. Verũ q̃m Gal. mẽs ẽ tradere signa ex his tm̃ q̃ p̃ter naturam, minora tñ q̃ q̃ in corporibus ægris reperiuntur, p̃pea rectius legendũ existimo, vt in Laurentiani versione, ac iuxta ĩpræs

sos codi-

sos codices græcos, nõ.n.illud[aut vigilãt]legit,qd q̃dẽ fuit in cã, vt interpres varie sensisse videatur. Quòd si q̃s forte obstinate verbũ illud apponere cõtẽdat, dicere possumus, Gal. intẽtionẽ esse, q̃ sicut illa secũdũ naturam quantitate, aut qualitate, aut tempore non adeo mutantur, vt noceant operationibus, ita & hæc præter naturam ad hunc usque terminum p̃tingunt, propterea quòd vtraque dum consuetas p̃hibent operationes, inter ęgritudinis signa potius connumerari promerẽtur. Morsus itaq; siue dolor in ventriculo, aut in eiusdẽ ore, intestinorũvè
12. met. med. quopiam aut acrimoniæ humoris erodentis inditium existit, aut frigidi humoris adstringentis, aut multitudinis materierum, flatuũvè partes illas conuellentium, vt voluit Gal. cum de dolore colico loquitur;
lib. 3. fen. 13 trac. 2. cap. 2. Mordicatio quidem, quæ ab humore calido nempè amaro, salso, & acri fit; ex Aui. sententia, cum inflammatione sentitur, quæ autem ab acetoso, ac frigido inflammationis vestigium non affert; at illa cũ grauitate humorum multitudinem p̃sefert, sicut cum tentione quàm plurimam flatuum copiam: porrò in vomitu quoq; aut alui deiectione, aut mictione si molestia labor, morsus, ac dolor p̃cipitur, signũ est aut humorem corruptum esse, aut quid secum commixtum adesse, quod dolorem infert, atque molestiam, quemadmodum flauam bilem ex hepate, venisq; transmissam, quæ quidem si dolorem siue morsum ex Auic. sententia interpollatum affert, febrem effemeram aduenturã demonstrat, at si firmum ac stabilem, febrem tertianam inseparabilem, & lateris dextri dolorem cum membranę hepatis inflammatione. Hęc igitur neutram indicant dispositionem (inquit Gal.) si homo nundũ in consuetis impediatur operationibus, quemadmodum etsi cuipiam capite grauetur, aut doleat, propria tamen munia exerceat; grauitas enim humorum copiam ostendit, atque crassitiem, dolor verò eorũdem acutiem: atque hic terminus nempè vt actiones siue negotia propria hominis prohibeantur, distinguit corpus neutrũ vt nunc ab ipso corpore ęgrotante: Vnde & particula hæc in ægritudinis diffinitione a Gal. lib. de mor. differ. non immerito collocatur. Verum cum diuersa sint hominum corpora, quippe nonnulli robusti sunt, ac affectionibus minime obnoxij, alij uerò imbecilli, ac minimam quãq; affectionem ęgre ferentes, propterea non semper (vt & supra a Gal. scriptum est) in omnibus corporibus eædem descriptæ p̃ter naturam affectiones sub neutrius significato collocantur, neutrorumq; corporũ signa censentur, sed modo quidem neutra dicentur, si validis, modo autẽ ægra, si imbecillis occurrant corporibus; quandoquidem qui vires imbecillas habent, si ex leui dolore, capitisvè grauitate, aut istiusmodi p̃ter naturã offendantur, proprijs confestim desistunt operibus, at qui eas

robustas

robustas possident, si ab eisdem fermè affligantur, solita probè opera exercere valent: subdit autem Galen. hoc idem ex his, quæ ex toto genere pter naturã in sensibus quibusq; reperiuntur nobis aperiens.

S I C *& quæcunque in sensibus non in eo quòd magis & minus invicem differunt, sed toto genere sunt præter naturam: & hæc sunt signa morborum, donec modica fuerint, & nondum hominẽ a consuetis operibus sufficiunt ammouere.*

Exempli gratia cum lingua, quę gustus est instrumentum, humida sit, atque spongiosa, non tamen adeo humida, vt ab obiecto proprio humefieri non possit, quemadmodum erat Aristo. sententia, si humiditas illa in lingua (q̃ illi naturalis est) quantitate augeatur, debilem vtique gustum efficiet, vt homo sapores haud recte percipiat, & tunc quod ex natura est, non pter naturam mutabitur: at si salsum quid, aut amarum linguę occurrat, id quidem ex toto genere pter naturam erit, instrumentoque gustus valde molestum: quod itidem de alijs quoq; q̃ in sensibus pter naturam reperiuntur, dicendum est, donec modica sint, & nondum hominem a proprijs exercitijs ammoueant: Hęc autem declarat Gal. exordio a gustu desumpto. 2.de ani. 104.

T A L I A *autem sunt in gustu quidem cum vel salsæ, vel amaræ vel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur, siue in omnibus quæ bibuntur, aut manducantur, aut præter quòd aliquid assumatur, saliua talis sentiatur.*

Etenim tum intus aliquod pter naturam reperiatur, quod organũ afficit, tametsi q̃ eduntur, ac bibuntur sapore extraneo destituta sint, attamen in hisce eundem saporem pter naturam sentimus, vtpote salsum, amarum, & id tale genus: tale autem indicat, ꝙ cum qualitas hæc pter naturam aut a ventriculo, qui ob membranam & neruos linguæ continuus est, aut a toto corpore ibidem confluat, non nisi morbus ex humoris abundantia pueniet, si gustando amaritudinem sentiet flaua vtique bilis aderit, q̃ in ipso gustus instrumentum manifestatur, & ex consequenti aut febrem tertianam, aut talem quempiam morbũ affuturum indicabit, sicut si salsedinem, pituita salsa, ex qua causon gignitur: quod itidem consequitur, si quis cibum aut potum non assumat, saliua tamen tales sapores percipiat, nam cum saliua ex Gal. sentẽtia, a linguę glandulis generetur, & vt nimia linguæ & oris exiccatio prohibeatur, & vt saporibus expers eos recipiat, & si coctione mutationeque egeant, commutet, si ipsa saporibus, ac humoribus pter naturam adimpleantur, hos vtiq; sentiet, atque percipiet, ꝙ sicut in maiori, mi- 3.de alim. 5. 12.de us. par.10.

ri, minorivè, aderunt quantitate, ita & gustus instrumentum afficient. proinde si quis q̃rat a nobis, q̃d nã ex his signum certius sit, num, s. cũ cibum aut potum assumimus, an cum sola saliua absque quòd edamus aut bibamus, qualitates illas percipimus, huic vtique dicemus, acutius quidem qualitates ipsas p̃ter naturam in comestione sentiri, quàm si sola saliua degustentur: quòd si fortè id falsum esse contendat, etenim si contrarium cum reliquo permixtum alterum remittere solet exemplo aquæ calidissimæ, q̃ frigidissimę permixta ipsam contemperat, atque remittit, dulcis planè sapor, vtpote vinum dulce, & id tale genus, si ori amaro tanquam contrarium apponatur, ipsum amarorem remittit, huic quidẽ ex experientia respondebimus oppositum apparere, qui enim linguam amaram habent, si vinum dulce, aut contrarium quidpiam exhaurirent non solum vt prius, verum & multo magis amaritudinem sentiunt: cuius quidem rei si hisce a me rationem petat, dicã ego quietem ipsam esse in causa, q̃ in sapore illo, qui in saliua est, reperitur, tunc enim quietus ac stabilis non valde sensum ferit, at cũ quidpiam siue vinum, siue quid aliud gustui apponitur, quod interius est ab externo sapore concitatur, ac gustum acutius quàm prius feriens, vehementius sensum commouet: quòd si amoror ille internus continuò de loco ad locum transfereretur, vino dulci non exhibito magis sensum redderet, quàm si ipsum vinum gustui apponeremus, dulcor enim vini amarorem in saliua repositum refrãgeret, atque contunderet. Declarat postmodum Gal. in sensu odoratus dicens.

In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis sensum habemus nullo odore præsente, aut cum plura differentia naribus admouemus, omnia veluti similia sentimus; sæpius verò nihil sentimus, aut aliquid fætens, etiam si nihil adsit, quod fæteat.

Pro intelligentia eorum, q̃ de signis ex odoratu sumptis a Galeno hoc loco scribuntur, quid ipsius sit organum prius dicendum censeo,
2. lib. de ani. 100. q̃nquidem de eo inter Aristo. Galenum, aliosq; grauissimos hercle viros non parua lis est. Aristoteles namque postquam dubium superius ab eo p̃positũ dissoluit, q͏ aĩalia oĩa tã quæ respirãt, q̃ q̃ nõ respirant, olfactum habent, quòdque idem de olfactus organo iudiciũ est, sicut & de ipso visus, tandem concludit, odoratiuum siue odoratus instrumentum potentia tale esse, quale est actu odorabile: nec aliud q̃d amplius eo loco, ac lib. de sens. & sensibili, quo etiam loco idem dubium proponit, ac soluit: qua quidem de causa motus Gal. libello qui de olfactus organo inscriptus est, ipsum reprehendit, quòd obscure admodum

modum ipsum distinxit, vt quid ipsum sit, quovè in loco ne vaticinari quidem possimus, ansamque compluribus, qui ipsum interpretari conati sunt, tribuerit, vt in varios scopos dilaberentur, inter quos fuit Auer. qui nasum odoratus organum, sensumque in duobus meatibus, qui intus nasum sunt, fieri autumat, animalibus quidem olfactilibus non sine attractione, in non olfactilibus autem absque attractione; quod nil aliud ex his intendit Auer. q quod dixerat Arist. in quibusdam quidem animalibus quę respirant, operculum quoddam periri, quo quidem reserato inspiratione odor sentitur, in alijs verò, quę non respirant, id non adesse operculum, & tunc in his odoratus instrumentum promptum esse, atque expositum. Quam sanè interpretationum non solum ex Aristo. verbis elicit Auerrois, verum & eandem ratione corroborat; libris nãque de hist. anim hæc habet Philosophus: Tum etiam spiritum trahi in pectus, & idem reddi necesse est, quod fieri non potest nisi naribus spiremus: & paucis quibusdam interiectis subdit: Olfactua quoque idest sensus odoris hac eadem parte subministratur, nempè naribus, vt eisdem superius nos respirare dixerat; libris verò de partibus anim. ait: Gemina. n. sedes quæque sensoria est propter duplicem corporis partem, scilicet dextram & sinistram, & hoc in tact. incertum est, propterea quòd primum sensorium non caro, non pars eiusmodi aliqua est, sed aliquid internum: at si nares geminę sunt ob septum illud intersectum, ergò olfactus expresse sunt instrumenta: ratione quinetiam id comprobat Auer. propterea quòd occlusis naribus spiritum quidem adducimus, odorem verò nullum sentimus, at si reseratis naribus spiritũ attrahimus, odor vtiq; a nobis protinus sentitur. Verũ hæc opinio non solũ Arist. placitis, sed & experiẽtię vel maxime aduersatur, Arif. quidem, qm̃ si ipsius est sententia, q sensibili supra sensorium posito nulla fit sensatio, quo nã pactò introclusis in naso corpusculis odor sentiri poterit: insuper habet Arif. sic sanè olfactus instrumentum, sicut & visus, in aliquibus nullo operculo tectum est, in illis verò, quæ aerem introducunt, operculo non caret, quod subinde dum respirat animal venis atque meatibus inde dilatatis reseratur, ergò secundum Aristo. odoratus instrumentum non in summa & externa nasi parte, sed multò interius collocatum est, ita tamen vt foramina quędam ad ipsum pertinentia habeat, quæ nõ semper adaperta sint, sed operculis quibusdam membranosis, & tenuibus contegantur, quę postmodum opercula, dũ spiritus influens attrahitur, ab ipso reserantur, vt ad eam particulam, in qua vis odoris dignoscendi sita est, proprium eius sensibili perueniat; quod itidem lib. de sens. & sensili sensisse videtur, dum idem dubium dissoluere contendit.

7. colli. 7

primo de hist. ani. cap. 1.

2 de par. ani cap. 10

2. de ani. 100.

tendit.

tendit: experientiæ quoque vel maxime aduersatur, nullum etenim odoris sensum, nisi spiritu naribus attracto, moueri videmus, quàm qua nares ipse vapore etiam olente repletæ sint: Vnde siquis in angusto cubiculo bitumen, cassiam ligneam, mirrham, & id tale odorabile suffiat, ita vt aer domicilij odore vehementi repleatur, mox eundem naribus excipiat, is vtique nullum odoris sensum percipiet, at si spiritus valide trahatur, & ad cerebri cauitates odor perueniat, ipsum planè sentiet. Neque ob id Auer. rationes quicquam aduersus prædicta militant, etenim vt & Galen. ex nonnullorum sententia sentit, nasus semita, ac odorationis principium existit, non tamen proprium instrumentum, in eo namque primum odor recipitur, demandatur autem per attractum ad internum, ac proprium organum, vt oculus primum quidem colores recipit, non tamen proprie opticus est; quod quidem nec ipse negaret Galenus in hoc cum Aristo. concors. Proinde Galen. propriam de olfactu sententiam proferens libello superius citato odoratus instrumentum vaporis quid simile esse, odorisque sensum in anterioribus cerebri partibus moueri ait, & alibi postquam de neruo auditorio dixerat, quòd ad patiendi difficultatem potius quàm ad sentiendi promptitudinem ob memoratas causas fuit comparatus, subdit; reliquum autem adhuc nobis olfactus sensorium ex omnibus intra cranium extitit, in ipsis cerebri anterioribus, qui etiam vaporosum per quędam spiritum continent. Quæ quidem Galen. verba perinde ac Aristote. non exigua egent interpretatione, nam quid (quæso) aliud voluit Galen. cum ait odoratus instrumentum vaporis quid simile, quàm quod dixit Aristo. odoratiuum potentia sensitiuum esse quale est odorabile? nonne & Aristo. intrinsecum esse ipsius organum (quicquid dicant Auer. & alii) vt & Galen. asseruit, cum ex venarum, porrorumque dilatatione odorabile in sensorio recipi determinauit? Cæterum vt discordiam inter Galen. & Aristo. ostendamus, germanam Galen. sententiã, qua hæc scribere promoti sumus, breuibus enucleabimus. Nasus itaque ex Galen. in se septum quoddam cartilagineum per media loca deductum habet, quod duo narium foramina intercipit satis conspicua, quorum vtrũque super media nasi loca in duas partes diuisum est, secundum alteram quidem partem ad os ipsum vtrinque descendẽs, secundum verò alteram, sicut ferri cęperat, vtrinque ad cerebrum ascendens, etenim horum exortus oblongi, & caui ibidem sunt, qui ex anterioribus cerebri ventriculis originem habent, & in eam caluariæ partem, qua nasus oritur descendunt: quo loco ossa coli similia, quasi colatoria dicas, posita sunt, admodum

8. de us. par. cap. 6.

lib. de olfactu.

dum

dum foraminulenta, & cauernosa, quæ anatomicis à cribri similitudine ἠθμοειδῆ, vel potius à spongię similitudine σπογγοειδῆ vocantur, quibus etiam membrana quædam crassa, qua parte hęc ipsa ossa attingit, substernitur exilibus quibusdam & ipsa foraminibus pertusa, ex cuius, ossiumque prędictorum crassiora quæque excrementa percolantur, siquidem quæ vapori similia sunt per caluariæ suturas elata euacuantur. His ita constitutis olfactus instrumentum in anterioribus cerebri ventriculis situm erit, à quo sensus principium habet, & licet in capite quatuor sensoria reperiantur, cerebroque similia appareat, attamen omnibus inest quædam secundum speciem dissimilitudo non modo in ipsis sentiendi facultatibus, sed & in ipsis corporibus, per quæ facultates ipsæ feruntur; nam sicut alia facultas est, quę sapores, alia quę sonos, alia quæ colores, alia quæ odores dijudicat, ita & corpora, per quæ talis transmittitur, virtus diuersa sunt: Vnde qualia sunt obiecta, quę instrumenta sensus mouere debent, talia & organa ipsa à natura sunt constituta, odor quidem qui ex Platonis sententia in Timeo ex aere, & humorosa constat substantia (de hoc enim pręcipue agere intendimus) in tenuitate quodammodo, atque crassitie medium obtinet locum, aere enim quodammodo crassior est, sed aqua tenuior, ita & ipsius sensorium uaporosum esse debebat, quo odores facile susciperet, ac ab ipsis immutaretur: quod idem autem & alijs sensorijs euenit, splendidum namque ac luminosum, quod visus est instrumentum, à coloribus, aereum à sonis, & denique simile à simili alteratur, immutaturque. igitur cum vaporosum odoratus instrumentum esset futurum, natura productionē illam prælongam, quę fert odores à naribus ad vtrumque cerebri ventriculum, machinata est nihil fermè ab ipsis ventriculis discrepans, in quibus vaporosus quidam spiritus contineretur, cuius medio sensibile ibidem receptum cerebri portionem alteraret, ipsiusque sensationem inferret, circumiecit quinetiam sensorio cooperimentum illud, vt idipsum custodiret, cōseruaretq;, qđ & rarū esse voluit, vt trāsitū ipsorū sensibiliū interea non impediret. Aris. autē, q̄ppe q cerebrū non esse sensus principiū, neq; vllā ex se habere sensationē, sed quācūq; à corde suscipere arbitratus ē, inter illa cribrosa mēbranea ossa, in q̄ nerui inserūtur, sensationē fieri voluit; siqdē reseratis mēbranis illis porosis, aut nerueis, q̄ à corde virtutē suscipiūt, odor in illis porositatibus ingrediēs odoratus instrm̄ alterat, ac sensationē p̄mouet: vnde 4 d. est instrumentū odoratus concludens dicebat, sensoriū potentia esse, vt sensibile actu, tale aūt actu reddi ampliaris poris, & venis: quæ quidem verba ex Gręcis Io. Grammaticus dilucidissimus interpres exponit per venas, neruos,

siue neruéas membranas ossibus substratas, quæ aeris attractu (vt antea dictum est) referantur. Verum hęc satis esse censeo, quandoquidem præsenti loco nostrum non est institutum, vtriusque sententias examinare; sed eas tantum, vt quid inter se dissentiant, commonstrare, vt rectam pręsentium neutrorum signorum notitiam ex Galen. mente possideamus. Quocirca si absque rei odoratę præsentia qualitas aliqua sentitur, signum est cerebrum qualitate quapiam pręter naturam affectum esse, quæ cum sui copia ad cerebri ventriculos peruenit, medium nempè vaporosum spiritum ibi contentum alterat, ex qua quidem alteratione sensorium quoque ipsum immutatur perinde, ac si ab odoribus violenter per nares attractis immutaretur. quòd si quis complura diuersa naribus obiecta admonent, ac omnia veluti similia sentiat, signum est, aut malam in cerebro absque materia adesse temperiem, aut prauum in sensorio humorem reperiri, qui, cum crassus sit, alios odores ingredi prohibet: & tunc quicquid odoratui offertur, idem ac simile nobis apparet. Quibus quidem ex causis ac consimilibus idem accidens occurrit, cum quis prauos, ac putridos; sentit odores, qui tamen boni sensui representantur; etenim nonnulli reperiuntur, qui aromatica vti stercora abhorrent, si ipsorum sensibus offerantur, quemadmodum alij immundities odorant, ac si sensui gratissima represententur. contingit quinetiam sæpius foramina illa, per quæ odor traducitur, aut operculum illud obstrui, aut resolui, lassatiuè incidentibus alijs super alia his, quę circum meatus sunt, corporibus, & tunc homo haudquaquã odores persentiet; plura autem cum sint, quæ obstruant, nempè polypus, inflammatio, humores, excrementa crassa, & huiusmodi non solum ex odoratus sensatione; verum & alijs, quæ nos àd abditarum in rebus causarum cognitionem rapiunt, petenda sunt, vt non solum præsentam neutram partialis membri & totius corporis constitutionem agnoscemus verum & futura longè introspiciamus. Cæterum dicet forte quis, ꝙ signa hęc a Galen. tradita neutra dici non merentur, nam cum odores non sentimus aut praue admodum, actione quoque priuamur, aut eadem vtimur deprauata, quę quidem actionis priuatio, aut deprauatio terminus est, quo quempiam ęgrotantem a neutro distingui non solum nos, verum & Gal. asseruit. R̃ndeas velim, ꝙ ex Gal. neutrum vt nunc secundi significati tale est, quoniam vel parte in vna hæc quidem salubria sunt, illa verò insalubria, vel indifferentibus ita afficitur partibus; & licet hoc signum ex odoratu desumptum ęgram quodammodo partem illam ostendat, & insalubre sit signum, in toto tamen corpore neutram indicabit affectionem, & illius ratione neutrum vocabitur

vocabitur: Et hęc de odoratu sufficiant, quæ ex auditu signa hauriuntur, subiungit:

Quantum uerò ad auditum soni & strepitus ad id, quod præter naturam, pertinent.

Etenim cum hominis auditus affici soleat, aut ob auris partem aliquã, aut ob neruum à cerebro descendentem, aut ob cerebrum ipsum si ea in parte vnde neruus oritur, fuerit offensum, qualis est affectio, tales etiam in corpore humores, qui morbum gignere valeant, illi ad portionem respondebunt: nonnunquam. n. sonitus graues, acuti ve, & istiusmodi absque vlla extrinsecus re adueniente pcipiuntur, cum in cerebro multi flatus existunt, qui quidem ut in crassitie, aut acutie reperiũtur, eodem modo & sonitum grauiorem, aut acutiorem reddere solent: adhæc maiorem quoq; aut minorem, & longiori breuiori ve tempore sonum efficient, vt & angustior, aut strictior est uia, qua flatus hi uiolenter ex auribus, aliis ve partibus propelluntur. Quòd si uiolento motu foras non expellantur, intus autem uehementius agitentur non solum soni, sed murmuria, qualia ex aquarum ductibus, apparent: qđ quidẽ accidens multotiens experiuntur hi, qui ex ebrietate, aut ob nimiũ cibum ex partium infernarũ succensione uexãtur: siquidem non exiguum sonitum, aut murmur, aut sibillum in auribus pcipiunt, sonitum q̃dem, dum crassus est flatus, ac amplior meatus: murmur autem, cum nullo pacto flatus ipse diffletur: sibillum uero, dũ & angustior est uia, ac minus crassus uapor, sed uelociter impulsus: pariter si humoribus auditorium infestet, quales erunt humores, q̃ uias auditus aut instrumentum ipsum obstruent, tales & sonitus, ac strepitus pcipientur. Quę q̃dem signa sunt ex his, q̃ ex toto gñe p̃ter naturã: de his. n. quę secundum naturã, quãtitate tñ & qualitate mutata, superius abunde declaratum est: subdit aũt Gal. de signis ex visu hunc in modum, scribẽs,

Quemadmodum in uisu quæcunque ante oculos apparere creduntur nigra, & atra, & cærulea, & ruffa, & flaua, & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam crassa oculis prætendi uidentur.

Non erit ab re, cum de signis in sensu uisus omnium pręstantissimi agatur, ut ex anatome (ut q̃ dicturi sumus clarius elucescãt) ipsius partes oẽs breuibus recenseant. Oculus itaq; uisus instrumentũ multis cõstat simplicibus particulis, utpote musculis, neruis, uenis, arteriis, tunicis, atq; humoribus, et. n. ad ipsius cõstitutionẽ in primis neruus est opticus, q̃ ab anteriori cerebri p̃te enascit, ut uisui sensum impartiat,

postmodùm septem sunt musculi, quibus nerui inseruntur à secundo neruorum pari oborti in varias partes oculum trahentes, vnus quidē supernus, alter verò infernus, duo ex lateribus, duo pósitu obliqui, ac postremus magnus circa palpebrarum radicem, qui neruum opticum constringit, ac munit: omnes autem hi musculi tunica adnata, seu coniunctiua ex pericranio extrinsecus originem ducente, operiuntur. Proinde ex nerui optici substantia dissoluta progreditur, inde enascitur tunica quædam reti similis, quę posteriori parte, hoc nomine vocatur, sed anteriori araneæ similis existens, tenuior tamen ac albior, Arachnoides nominatur: in huius quidem posteriori parte vitreus humor, in priori vero cryſtallinus continetur: Et licet complures Anatomici eam vere tunicam esse asserant, attamen Gal. sub tunicæ nomine reponere neglexit, propterea quòd in superficie seu anterius tanto subtilior est, vt visu vix percipi possit, posterius autem neq; colore, neq; substantia tunica videtur: vsus planè istius est, quòd cum uenis & arteriis sit repleta primum vitreo humori, vitreus autem cryſtallino alimentū suppeditet. Cum autem cerebrum duplici, dura scilicet mollique meninge operiatur, ex molli quidem, quæ interius est è neruo statim pgrediente, alia tunica originem trahit, quæ posterius secundina ob similitudinem cum secundinę fœtus, anterius vero vuea siue rhagoides nuncupatur acino vuę nigræ colore & forma quàmsimilis, siquidem posteriori parte multas & venas & atterias intersectas habet, vt corneæ, & retinæ, siue arachnoidi nutrimentum deferat: ante vero perforata est, qua duntaxat parte pupillam constituit, nullo existente medio inter corneam, ac cryſtallinum humorem, hoc pactò à natura constituta, vt visa ad cryſtallinum facillimę penetrari queant, duriuscula quinetiam in externa parte, ne facile lædatur, mollior vero interne instar spongiæ, ne contactu suo humorem cryſtallinum lędat, nigra vt splendorē colligat, atque ad pupillam transmittat, pertusa, ut quem transmittit splendorem, foras emittat; inter hanc autem tunicæ partem, & cryſtallinum humorem, ac corneam alteram tunicam externam, de qua mox dicemus, humor albugineus, substantia, & colore albo oui similis continetur, non modo ut spatium repleat, verum ne humor cryſtallinus, ac portio interna vueæ exiccetur: à dura autem menynge alia etiam tunica ortum habet, posterius quidem schlirotica, antea vero cornea dicitur, in posteriori quidem parte tutum ab offensis oculū reddit, ante verò cornibus admodum extenuatis persimilis splēdida, alba, dura, opportunissimum cryſtallini humoris propugnaculū, & vt splendores transmittat: postremò vero in oculo vbi album nigro congiun

coniungitur, septem circuli reperiuntur, crassitie tamen ac colore discrepantes, & sibiipsis cohęrentes, qui varii colore cum sint, ad cęlestis iridis figuram, hoc iridis nomine insigniuntur. Sunt igitur humores tres, vitreus quidem in posteriori, albugineus autē in anteriori, & crystallinus in media parte collocati, quem quidē crystallinum primum visus esse instrumentum, non tamen solum, sed vnà cum Archnoide voluit Gal. etenim medius est omnium, ac cæteræ partes, vt ipsi inseruiant, ita sunt distributę. Huic autem omnes octo intemperies solent contingere, vt & aliis partibus, obstructio quinetiam, constrictio, tumores præter naturam, & huiusmodi. Albugineus autem vbi deficit, corneam corrugat, & tunc læditur visus, quemadmodum in senibus, morbo consumptis: his enim ob humiditatis defectum tunica corrugatur, quæ extensa acutam efficit visionem, at si pellucidus cum sit, humore quopiam pręter naturam efficiatur, non solum obscurus fit, verum & visa eodem modo apparēt, qualia sunt humores, vaporesve, qui ipsum infestant: hinc si vapores sint nigri, visa nigra apparent, si rubri, rubra, si flaui, flaua, & sic de alijs istiusmodi: Vitreus vero humor, qui pabulum est crystallino, si deficit, nullum crystallino, & pupillæ alimoniam præbet, nisi reficiatur humor, quemadmodum narrabat Gal. de puero, qui cum iuxta pupillam stillo pungeretur, effluente protinus aquoso humore imminuta est pupilla, & ceratoides, hoc est cornea tunica videbatur omnino corrugata, qui mox curatus visum recuperauit, instaurato scilicet paulatim humore, qui ante effluxerat: vbi vero crassior euaserit, crassiorem quoque crystallinum efficiet, ex quo exacta cernendi acies obtusior redditur, imminetque periculum, ne plurimum in crassitudine adauctus visum perhibeat: at vbi humidior, ac densior euadat, non solum obtusum sensum reddit: verum & res quasi per tenebras, aut nebulas, aut fumum, caliginem ve intueri facit: si vero foramen non totum à contento ibi crasso corpore obtenebretur, sed pars aliqua pura delinquatur, per illam vtique puram res plures externę videbuntur, ac si vna duntaxat sint, & qualis est partis purę, talis etiam figuræ res ipsę conspiciuntur: atque ob id nonnullis alia triangulata, alia quadrangulata, alia rotunda, & alia oblonga, alteriusve figuræ conspiciuntur: si verò quod in medio pupillæ crassum, partes autem circumiacētes purę permaneant, quæ vna res est, plures apparebunt: quòd si iuxta prædictum humorem crassa corpuscula diuulsa, inter seque non continua sint, visa quædam oculis obuersabuntur, ac si in exteriori aere culices circumferri viderentur, nonnunquam & quædam simulacra ob crassorum humorum

morum copiam: quod quidem sæpenumero contingit his, qui expergiscuntur, pueris, ebriis, & istiusmodi, qui capite replentur. Proinde eiusmodi humores seu vapores cum aut ex ventriculo, aliove mẽbro, aut toto corpore sursum petãt, aut ĩ ipso cerebro gignãtur, summa diligentia, quid nam sit horum perscrutandum erit, vt cuinam auxilium præstandũ sit, rectissime intelligamus; nec minus cum tunicę, q̃ oculũ efformant, afficiuntur, quemadmodum & de primo visus instrumẽto, & de aliis humoribus abunde dictũ est, prævidendum erit, ne in morbos dilabantur, parui namq; affectus, vt functioni nõ incõmodant, si plurimum a naturali habitu recesserint, actionẽ funditus abolent, & morbos gignũt, de quibus quidẽ morbis cũ Gal. hoc loco agere nõ intẽdat, sed de his copiosius ab eo alibi scriptũ sit, ne vt alij a Gal. mẽte discedamus, hæc satis sint, put ex his tanq̃ signis in neutrorũ corporũ vt nunc cognitionẽ puenire valeamus. subdit postremo de tactu inquiẽs.

4. d. Symp. caus.

In sensu autem tactus cum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, vel grauitas, vel tentio, uel torpida, uel ulcerosa dispositio in toto corporis habitu sentitur, sic & in singulis partibus uel tentio, uel cõpreßio, vel morsus, uel grauitas, quando modicæ fuerint, ac minime firmæ, neutram quidem dispositionem adesse demonstrant, futuram uerò ægritudinem prænuntiant.

Cum tactus in his mẽbris reperiatur, ad q̃ nerui perueniunt, siquidem virtus sensitiua, atq; motiua è cerebro pueniens p ipsos ad membra diffunditur: vnde ossa, licet alantur, tactum non habent, præter dẽtes ex Gal. sententia, propterea q ad ipsa nerui nõ deriuantur, quot sanè modis afficientur nerui totidem & mẽbra lęsionem suscipere necesse est. Tactus igitur ex Galeni sententia tripliciter lædi potest, vt & virtus sensitiua & motiua, diminute, ablate, atq; corrupte; diminute quidem, vt in stupore, qui affectus compositus est ex mouendi, sentiendique difficultate: cum enim neruosa corpora (misso stupore, qui ex torpedinis marini animalis contactu prouenit, vtpote qui ex quadam proprietate homini occurrit) aut refrigerantur, aut comprimuntur, virtus ipsa sensitiua, atq; motiua ad ea imbecille admodum transmittitur, atque eò magis si vitæ ignauia, vel ciborum multitudo, vel crassities, lentorve eorundem, vel solitę excretionis suppressio præcesserint, siue nerui ipsi (queadmodum subdubiò loquitur Gal.) meatu aliquo præditi sint, ut oculis uideri licet, siue meatum non habeãt, & per eos veluti solis radij per aquam, aeremve facultas permeet: quicquid. n. fit, siue habeãt meatũ obstructione, aut cõpressione, siue careãt

4. d. symp. caus. cap. 5

meatu,

meatu, constrictione, refrigerationevè prohibebitur virtus, nerui etenim ad immodicam crassitiem permutati, ac duriores facti, cum crassis uiscidisque humoribus vescantur, aut violento frigore constricti, facultatis transitum, quemadmodum nebula, fumus, aut nubes in aere constituta, cænum vero, aut limus in aqua sincerum solis splendorem prohibent: quod itidem fit, si nerui ab aliquo corpore duro extrinsecus cōprimantur, primo namq; stupidę fiunt corporis partes, mox aucto malo sensum & motum amittunt; ꝙ si sensus & motus amissio totum occupet corpus, tandem ad mortem hominem perducit, vt in forti apoplexia, de qua testantur Hip. atque Gale. si autem spinæ principium læ- 2.21 h.42.
datur, solæ capitis partes sentient motu ac sensu reliquis orbatis; si uero spinæ inferius sub neruorum propagine, quibus thorax attollitur, afficiatur, omnes inferiores partes (si vehemens sit affectus) sentiendi, mouendique facultate priuantur, si vero non vehemens, stuporem inducet: at quibus quinta spinæ vertebra affecta est, eorū manus sensum & motum amittunt, sicut quibus sexta, his non in totum sentiēdi, mouendique facultas periit, quippe primæ brachii partes illæsæ seruātur, idque multo magis fiet, si septima afficiatur, vt perexiguam noxam manibus efficit octauæ offensio, ac nullam prorsus, si inferiores spinæ vertebrę patiantur. quòd si cuipiam ea spinę pars, quę est in ceruice afficitur, vox ei confestim perit: ac tandem neruo læso, qui vtramque virtutem defert, vtriusque facultatis operatio læditur, sicut si vtramque non deferat, vna sola lædi potest altera non offensa, vt in lingua, oculis, & huiusmodi: corrumpitur autem tactus, si virtus sensitiua, ac motiua quæ in neruis reperitur, corrumpatur, res namque secus ac sunt, percipit, vtpote quod frigidum est, calidum, ac quod calidum, frigidum esse diiudicans, talis autem corruptio, cum ex primarum qualitatum potissimum alteratione in corporibus neutris ut nunc efficiatur, siquidē actionibus non commodat, quandoque etiam ex modica solutionis vnitate, vt in his, qui spontaneis vexantur lassitudinibus, sub quibusdam symptomatibus à Galeno reducitur, prout etiam ex diuersis humoribus dissimiles quoque enascūtur affectus, in toto quidem inæqualitas, grauitas, tensio, & vlcerosa dispositio, in vnaquaque vero corporis parte tensio, compressio, morsus, & grauitas nominantur: inæqualitas quidem sentitur cum totum corpus inæqualiter afficitur, quotiēs enim quis copiosis excrementis repletus, motu vehementi eos excitet, concussionem quandam, aut horrorem, aut rigorem, aut inæqualitatē, seu vlcerosum quēdā sensum iuxta tamen maiorē minorevè agitationē inter se differētes cōsequi necesse est. etenim vt declarat Gal. concussio 10.met.3.

quidem acrigor succedat propter eorum excrementorum, quæ foras feruntur, tum copiam, tum acrimoniam, impetusq; celeritaté, ac laborantis virium infirmitatem; horror verò ybi & qualitas eorum & impetus velocitas remissa est, tum etiã copia minor; at si iam dicta largius remittuntur, nõ horror quidem fiet, sed vel vlcerosus quidam sensus, si humores sint acres, vel tantum inæqualitas, quæ quidem si remouere nõ tẽtanbis, sed vel in motu vehementi, vt prius, continues, vel cibum assumere non derelinquas, non solum hæc inęqualitas vel vlcerosus sensus non cessabit, verũ etiam aucto malo, quę dicta sunt, consequẽtur omnia, ac febris, & deniq; mors ipsa. Quòd si humores copia abundent, quieti tamen in corpore degant, si sui crassitie aut copia cutis meatus, aut & ipsius carnis occupent, dẽsitatem, seu spissitudinem inducunt, ob quam cum corpus difflari non possit, facillime periculũ imminet, ne in morbũ dilabatur: ꝙ si crassitie internas occupent partes, grauitatem inferrent, & ad motum segnitiem, sicut ob eorum abũdantiam tensione, quæ multotiens quoque ex immodica efficitur inanitione, ut superius exẽplo cordarũ à nobis abunde declaratum est: sic & in singulis partibus ob easdem causas tensio accidit, cõpressio, mordicatio, aut grauitas, ob humorum quidem copiã tensio, ob eorundem verò frigiditatem compressio, sicuti sui acredine mordicatio, ac crassitie grauitas ipsa, quæ quidem symptomata si in modica sint quantitate, ac minime firmata, neutram affectionem præseferunt, futuram verò ægritudinem prænuntiant. Et hæc de signis quæ neutrum corpus vt nunc indicant, sat dicta sint.

Signa corporum ægrotantium. Cap. 83.

AT quæ iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nonnulla salutẽ, nõnulla mortẽ portẽdunt, prima quidẽ salubria, altera uerò genere quidẽ insalubria, secũdũ speciẽ ãt perniciosa dicũtur.

ONNECTVNT caput hoc cum pręcedenti nonnulli Moderni, qui librum hunc interpretantur, ꝙ de reliquo neutrorum signorum genere hoc loco agat Galenus, quę in ægris apparentia futuram indicant salutẽ, sanitatemve, eiusmodi autem sunt, quæ (vt paulò ante dixit) tres suscipiunt denominationes: etenim insalubria quidem indicatiua nominantur, quoniam pręsentem morbum signi-

significant, salubria autem prognostica, proptereaq; sanitatem præmõstrant, ac neutra per quandã participationem, eo q appellationem subeunt salubrium, & insalubrium, & vtranq; ostendunt dispositionẽ, vnã quidẽ pręsentem, futuram verò alteram: Verum hoc quod dicunt hi, neq; ad Galeni mentẽ est, neq; contextui respõdet, siquidẽ Gal. præcedenti cap. post tractationẽ de neutris signis pollicitus est se de signis, quæ ęgritudinibus insunt, neq; futurã pręnunciant sanitatẽ, verba facturũ, atq; hæc neutra nequaq̃ sunt (vt idem eo loco asserebat) cũ soli ęgrorũ cõceptui subiiciantur: quod quidẽ principio capitis cõfestim est assequutus: signa.n. in ægrotantibus bifariã diuidit, quorũ alterũ salutẽ, alterũ verò mortẽ portendit, primũ quidem salubre nũcupãs, sicut secundũ insalubre, nulla ibidẽ de neutra dispositione mentione facta. Quòd si quis dicat, Gal. postmodũ de his neutris signis verba facere, ac quicquid de reliquis omnibus egit, ob hæc ipsa ab eo cõscriptũ fuisse, huic vtique dicemus, falsum id esse, quinimmo de neutris hoc quoq; loco peregisse non primaria quidẽ intentione, sed put sub aliis cõprehẽduntur, q̃ ęgritudinibus inesse solent. Hos aũt rectius dicamus Gal. hoc loco de quibusq; signis agere, q̃ in ægrotãtibus reperiunt, quẽ admodũ pręcedenti cap. promiserat, ut quę vere ac non uere pgnostica sint, nobis aperiat. Et licet superius ca. 75. de signis huiusmodi sermo tetur, non tñ sub hac planè contemplatione: idq; nõ absq; ratione, vt sermo de signis prognosticis continuatim absolueretur: subticuit autem de signis prognosticis, quæ futurã indicantia sanitatem in cõualescentibus apparent, proptereaq; vulgò nota erant, artifex aũt ex eiusdẽ sententia libello ad Trassib. an med. &c. ac alibi sępius, quæ eiusmodi sunt, minime contẽplatur, eaq; pro nihilo habet, signa itaq;, quæ ęgrotantibus insunt non solum hoc loco, sed clarius alibi triplicia sunt, nonnulla quidem salutis, aut mortis, alia coctionis & cruditatis, atq; alia critica nuncupantur; prima quidem salutis, & mortis nomina sibi vendicant, quoniam cum ex operationum potissimum virtute, ac uitiis depromãtur; operationes aũt partiũ affectiones, ut vmbra corpus necessariò consequantur, in partiũ verò sanitate ac ęgritudine vigeat salus, ac mors, sicut partes erunt dispositę, ita & operationes, quæ ab ipsis prodeunt, contemplandę nobis se offerent, ex quarum dispositione de salute aut morte non sine ratione prędicere valemus, nam cum mente constare, atq; ad ea quę offeruntur, bene se gerere, cerebrum rectius, quàm in morbis solet contingere, & ventriculum pariter cibum non abhorrere, sed quodammodo appetere indicent, meritò de hominis salute, ac uita pręmonstrant, quemadmodum opposita de eiusdem

1. de cris. 14.

pernitie; atque interitu. Proinde signa hæc in vniuersum ex quibusque operationibus depromuntur, siue hę naturales sint, siue animales, siue vitales, partiatim autem ex singularũ corporis partium actionum virtute ac vitio, quarũ quatuor esse genera, siue differentias superius statuit Gal. easq; hoc loco breuibus inferius repetit. Prima quidem, quæ salutem prędicunt, salubria dicũtur, quę verò mortem, insalubria quidem genere, speciatim verò pernitiosa nominantur, insalubre namque veluti genus est ad malum, pernitiosum, pessimum, & id tale genus, quandoquidem omne pernitiosum insalubre est, non autem omne insalubre pernitiosum, ut satis superq; manifestum est: ob id Hippo. nõ solum in prognosticis, sed & alibi sæpius hæc quidẽ mala, hæc autem valde mala, illa verò pessima esse pronuntiat, vt specialẽ signorum differentiam connotet. Neque hoc loco meo quidẽ iuditio probandus est Argenterius, qui Gal. increpat dicentem, ꝙ inter signa, quæ salutẽ portendunt, salubria dicuntur, quæ verò mortem, ægra secundum genus; nam ægra (inquit ipse) re vera sunt, vulgoq; id omnibus palàm est, rectius autem scripsisset, si Hippo. loquendi modum sectatus esset hunc in modum scribens, quæ verò mortem, mala quidem secũdum genus; speciatim verò læthalia nuncupantur. Sed non aduertit ipse, quòd persistit Galenus in prima signorum, corporum, & causarum distinctione ostendens, quæ nam ex his salubria, quæve insalubria signa nominari debent: & ob id ait, altera secundum genus νοσερὰ hoc est insalubria: etenim à principio libri admonuerat nõ sibi curæ fore, si quis hec νοσώδη siue νοσερὰ hoc est insalubria, siue morbosa nuncupet: Non igitur iuxta omnes fermè versiones ægra intelligit Gal. sed insalubria, quę sint, ut ad reliqua genus, quemadmodum declaratum est: neq; minus quicquam habet Argenterius aduersus Galenum, cum illum reprehendit, quòd dicat, quæ salutem portendunt, salubria esse, rectius namque diceret primo vocari ægra, mox & salubria: hoc. n. multotiens falsum esse quisq; conijciet constare. n. mente, bene se habere ad oblationes, & bonus accubitus in ægris salutis sunt signa, attamen hæc ipsa ægra dici non merentur, siquidem & sanis corporibus inesse possunt, non igitur primò sunt ægra, sed verè salubria, ut dictum est. Declarans autem ex quibus hæc signa desumuntur, subdit.

SVMVNTVR aut, vt vniuersaliter dicamus, ex operationum virtute, ac uitijs, secundum partem verò ex particularium operationibus, quarum genera antea diximus: primum quidem eorum, quæ principia existunt, secundũ verò illorũ, quæ à princi-

pijs

piis ortum habent, & tertium eorum, quæ ex seipsis gubernantur, à principijs autem quasdam deriuationes habēt, quartum siquidem genus eorum, quæ tūc diximus, ex se quidē ad aliquid præno scēdum inutile est, secundum accidens autem et ex his aliquando præcognitiones erunt: quemadmodum & ex excrementis, semper ex his quidem compatiendi ratione, ex excremētis autem, quoniam coctionis, et incoctionis signa continent.

Nā cum ex his, quæ cap. 9. scribūtur, quatuor sint humani corporis partium genera, seu dñæ, nempè quę principem locū tenēt, quæ à principiis ortū ducunt, queq; innatā, & influentem uirtutē habent, ac quæ innatā duntaxat obtinent, hęc qdem eodem ordine repetit, vt quę nam potiorem in pſentione locum possideant, internoscamus: Etenim signa, quę ex mēbris pręcipuis immediate desumuntur, inter cætera maximā ad prenoscendum vim obtinent, offensis nāque cerebri, aut hepatis, aut cordis mirum in modum actionibus, nō parum periculum imminet, ne paulopost vita hominis cadat. Exemplū quidē de cerebri opationibus est, cum totum corpus non solū sensu & motu destituit, uerū & thorax ipsum anhelitu, tunc ex his tanq̃ signis immediate à cerebro pueniencibus nō nisi mortem pnuntiamus: propterea Hipp. scripsit. Soluere morbum, quē apoplexiā vocant, fortè, impossibile, debilē verò non facile: exemplum aūt de hepatis actionibus est, cum nōnullis ad carnem usque hepatis corruptio pertingit, eiusq; actio ex toto amino uetur, & amurcā ex eo fluere conspicimus, hoiem necessariò periturū pdicimus: ob id Hippo. diuinum id oraculū posuit. Quibus hepar suppuratū aduritur, si pus purū fluxerit, & albū, euadunt: in tunica. n. his pus continet: si verò qualis amurca fluat, pereunt: Exēplū verò de cordis actionibus est, cum suffocātur spiritus, natiuusque calor, & cū cordis vsus necessarius frustratur: vn. Hipp. inquit: Strāgulati, ac dissoluti nondū mortui, non referūtur, quibus spuma circa os fuerit, suffocatis quippe spiritibus, ac vitali calore fermè extincto, & alibi: Quicunq; corde vulnetantur, morientur. Signa autem operationum, quæ à principiis originem trahunt, vtpote nerui sunt, uenę ac arteriæ, paulò quidem minus de salute, ac morte prænuntiant, ut cum quis neruis contractis, aut distentis iacet, aut pulsu omnino destituitur, aut paucum admodum, prauumve sanguinem in venis continet. Signa vero actionum, quæ ab his influunt, quæ ex seipsis gubernantur, à principiis aūt quasdā deriuationes habēt, inter q̃ vētriculus, & pulmo collocant, nō parū & ipsa faciūt ad pdictionē: cum. n. pulmonis meatus obstruūtur, e pulmone

2. Aph. 42.

7. Aph. 45

2. Aph 44

6. Aph. 18.

pulmone fumosæ exhalationes haudquaq; euaporát, his aũt retẽtis necessariò suffocat calor, ac tandẽ mors ipsa cõsequit; pariter si vẽtriculus cibum abhorret destituta ab opere nutritione, ac reliquis naturalibus actionibus temporis spatio homo vita priuatur: at ex his quę innatam tantum virtutem habent, qualis est cartilago, ossa, ligamẽta, mẽbranę, adenes, caro glandosa, & caro simplex, ex se quidem signa non desũmũtur, sed secundum accidens quandoque, quemadmodum & ex excrementis quorum signa secundum accidens semper habentur: verum vtraque inter se se quo ad ipsam prædictionem distinguuntur, quoniam ex partibus innatam tãtum virtutẽ habentibus signa per accidens, hoc est ratione compatiẽdi sumuntur, cum enim hepar patitur, & eius mẽbrana, carovè simplex compatiuntur, pariter cum musculus afficitur, & ligamẽta, & ossa, quæ ipsi connectuntur, vnà perpetiuntur: at ex excrementis per accidens semper, propterea quòd in se coctionis, aut incoctionis continent signa. Verum dicet fortè quis, non videri hoc verũ esse, nam quod per accidens est, non semper tale dicitur, accidit. n. homini, vt nauiget, nõ ob id semper eum nauigare asserimus: si igitur excrementa secundum accidens prædicunt, non ergò semper prædicent: huic quidem dicerem bifariam secundum accidens nominari, vno quidem modo vt per se opponitur, altero vero ut immediate contra distinguitur, iuxta quod quidem postremum significatum hoc loco excrementa secundum accidẽs, hoc est per medium operationum salutis, & mortis signa esse voluit Gal. si enim vires sint validæ, humores concoquuntur, malique à bonis seiuncti tandem è ventre protruduntur, in cuius sequestratione excrementa concocta conspiciuntur, totumque corpus ad sanitatem salutemvè perduci vel optimum est inditium, sicut cum è conuerso res ipsas prodere intuemur, contrarium quoque euentum succedere diiudicamus. Hoc autem concludere intẽdẽs Galenus, quot modis natura agat in materiam declarare contendit.

QVARE *fieri non potest, quin omnino significent aut naturam materiei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari.*

Atque ob id semper siue omnino quicpiam indicant, per accidens autem mediantibus naturæ actionibus, quæ in materiam agit. Si quis autem à me petat, cur signa hæc salutis etiam ac mortis non nominantur, sicuti & priora, sed coctionis & cruditatis nomine potius insigniantur, huic quidem dicerem, quòd cum immediate coctionem aut cruditatem representent, sicuti priora salutem & mortem, propterea hæc quidem à proprio & immediato fine nominibus desumptis co-

ctionis

ctionis & cruditatis, ficut & alia de quibus antea à nobis fermo habitus eft, falutis & mortis figna veteres nominarunt. Cum igitur fieri nō poffit, quin vnum ex tribus materiei facienti morbum occurrat, neceffario confequitur, vt quę ex excrementis figna prodeunt, altero ex tribus nomine infigniantur, ait namque.

SALVBRIA quidem figna dicentur natura fuperante, infalubria vero fuperata, neutra vero, quę pugnas habent æquales. 1. de crif cap. 18.

Verum quoniam vt declarabat idem, triplex in morbis eft coctio debilis, feu occulta, manifefta, atq; perfecta, cruditas vero fimplex, ac vnica, propterea vt non quęque concoctionē monftrantia falubria proprie vocari oftendat, fubdit.

SED quæ quidem manifeftam indicant coctionē ex falubribus funt, ficut quæ cruditatem, infalubria.

Nam quæ debilem coctionem prefeferunt, cruditatis fignis magis adherent; quæ uero perfectā oftendunt coctionem, nemini dubium eft fub falubribus collocari, ficut quæ cruditatem, fub infalubribus (hoc enim modo vertendum eft, vt & fuperius adnotauimus) nō autem fub ęgris, quę vero neque coctionem, neque cruditatem manifefte oftendunt, ex neutrorum funt natura, qualia funt, quę debilem coctionem fignificant, hæc enim medium ftatum feruant. Cæterum circa hęc cruditatis figna nonnihil Galenus fibiipfi contrarius videtur, nam prima aphorif. particula figna cruditatis neutra effe putat, non autem infalubria, vt hoc loco, inquantum enim in ipfis eft (ait ipfe) neque moriturum, neque euafurum è morbo hominem oftendunt: Dicendum meo quidem iuditio cenfeo ipfummet Gal. folutionem vtrobique innuiffe; quòd fi ad cruditatem tantummodo refpiciamus nullo habito ad virtutem refpectu, neutra ex ea figna quodammodo dici promerentur, quādoquidem neque bonam neque prauam coctionem prefeferunt, prænuntiantvè, nondum enim natura materiam aggreffa eft, fed dubiam, atque incertā pugnā expectamus, at fi vt hoc loco cruditatis figna percipiamus refpectu naturæ quæ materiam aggreffa, aut dominās, aut dominata, aut nec dominans nec dominata reperitur, ea vtiq; infalubria merito dicuntur, ficut coctionis falubria, ac quæ neque coctionem, neque incoctionem oftendunt neutra. Et quoniam figna falutis & mortis, de quibus prius agere inftituerat, coactè vero fermonem interpofuerat tres habent nomenclaturas, vt falubria, infalubria, & neutra vocentur, quemadmodum coctionis, ac cruditatis figna, propterea cum declaraffet, quæ nam ex his falubria, & quæ infalubria nominētur, quę neu- apho. 12.

tra salutem vel mortem portendentia sint, subiungit.

Svnt vero & neutra, quæcunque nunc quidem hoc, nunc uero cõtrariũ significant veluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, idest decretoria accidentia, de quibus omnibus in libris de crisi dictum est, sicut etiam de his, quæ ad vnamquamque attinẽt operationem, in his libris in quibus de causis accidentium agitur. Quare omnium horum singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet. Ego vero prolixitati parcens hic sermoni de signis finem faciam, trãsgrediar autem ad illũ, qui de causis.

Siquidem modo bonum, modo malum, & rursus nunc quidem, vnũ nunc vero aliud ostendunt, vt est propositum exemplum de digitorum nigredine; nõnunquam enim digiti denigrati caloris innati extinctionem indicant, quandoque vero bilem atram à natura eam superãte ad partes extimas ac præcipue manus extremitates transmitti: inter quæ & decretoria signa collocantur, quæ cum duplicia sint, alia quidẽ quæ imminentẽ crisim duntaxat, ac paulopost futuram cõmostrant, vt sunt tenebræ oculis obortæ, vertigines, capitis dolor, inuoluntarius lachrimarum effluxus, & huiusmodi, alia uero, quæ nõ tantũ crisim mõstrãt, sed & eius sunt causæ, vt vomitus, alui excrementa, vrinarum multitudo, sudores, fluxus sanguinis, parotides, & consimilia, Gale. ea esse neutra signa voluit, quæ accidentia potissimum sunt, non autem crisis causę, hæc etenim inter coctionis & cruditatis signa multotiẽs reponi merentur, & salubria ac insalubria potius nominantur: hęc igitur decretoria accidẽtia, de quibus exẽpla tulimus, modo salutẽ, modo mortẽ portẽdunt de his autẽ libris de crisibus, sicut & de attinẽtibus ad quamcunq; operationem libris de causis symptomatum se diffusius tractasse asserit, ad quos quidem libros nos remittens tractationi de signis finem imponit. Explicata uerborum serie quò omnia quæ a Gal. & à nobis dicta sunt, clariora efficiantur, duo potissimũ peragẽda esse existimaui, alterũ quidem quo in morbi tempore horum singula appareant, aut non appareant signa, alterum uero quoad certam infidamvè prędictionẽ quomodo ad inuicem distinguantur: Quoad primum quidem attinet, signa decretoria (vt ab his exordium desumam) in primo morbi insultu, & vniuersali declinatione nunquam apparent, quinimmo nec etiam in morbi quandoque principio, quod à Gal. aut ex trium dierum curriculo circunscribitur, aut à reliquis morbi tẽporibus seiungitur, sed morbis augescentibus, aut iam in suo vigore consistentibus; signa autẽ manifestę coctionis (de hac enim in contex. loquutus est Gal.) propè statum

tum in morbi augumēto sicut quæ occultæ sunt coctionis propè initij finem, ac quæ perfectę coctionis in ipsomet statu nobis se offerunt contemplanda; cruditatis vero signa in primo ægritudinis insultu semper ac per totum eius periodum, nunquam vero posterius visuntur: at signa, quæ mortē portendunt ex facie hyppocratica, virtutum operationibus, oculis, & toto corpore, retractione testium & huiusmodi sumpta, quibusque aliis temporibus sola seclusa vniuersali declinatione (dicant alii quicquid velint) apparere solent; signa vero salutis in morbi vigore rarò, sed in eiusdem pręcipue declinatione conspiciuntur, cū in ea morbosæ causæ à natura iam concoctæ sint, ac superatæ, quinimmo apparentibus signis coctionis cum quibusdam etiam timorosis, vt pote mentis alienatione, ac corporis inquietudine nullo pacto nos, vti vulgares, & imperiti medici extimescere debemus, cum eo tempore natura victoriam consequuta ægrum liberiorem reddere intendat. a.6.apho.27. 2.epid.sec. 2.com.44.

Proinde tria hęc signorum genera, quo ad certam infidamvè præsentionem (quod erat secundum discutiendum) adinuicem distinguūtur, quoniam signa decretoria omnino infida sunt, cum ex se nullā habeant certitudinem, quandoquidem eademmet signa, quę bonam crisim, malam etiam ostendunt, vtpote capitis dolor, ventriculi morsus, inferioris labii tremor, quæ tam bonum, quàm malum vomitum antecedunt: signa autem coctionis, & cruditatis certissima sunt, atque fidelia, quorum altera quidem bonum, altera vero malum semper ostendunt, siue sint in morbis venosi generis vrinę, siue in morbis thoracis sputa, siue in morbis intestinorum, ac ventris deiectiones: medium vero occupant locum signa salutis vel mortis, quę parem cum signis coctionis certitudinem non habent, neque perinde ac decretoria infida sunt, nam licet bona ex eis, vt constare mente, bene se habere ad oblationes, & bonus accubitus semper sint bona, quæque his contraria sunt, semper indicent malum, argumentum tamen quod ex his sumitur, nonnunquā incertum est, ac fallax. His ita constitutis duas ex dictis verissimas conclusiones elicimus, quarum prima est: Dari signum aliquod certū prædictionis salutis & mortis, dummodo morbus sit quietus ac placitus, non autem ex materia turgente conflatus, talis namque materia cū certum locum non habeat, facillime ad nobiliorem partem decumbere potest, ac secundo morbus simplex sit, non autem compositus, fieri .n. potest, vt ex vno signa quidem certa cōspiciantur, vtpote vrinę coctio, si in venoso sit genere, ex altero uero quę prius occulta signa erant, mox praua, aut incerta admodum insurgant, atque prioribus contraria, & tertio quatuor illa ab Hippocra. ad vnguem obseruentur nimirum 2.Apho.1. 1.Apho.1.

rum

rum vt medicus doctus, & in praxi potissimum exercitatus opportuna præstet, æger, & assidentes ipsi pareant, ac extranei casus quàmmaxime euitentur; medicus enim ex præsentibus futura præuidens, quę fortuito occurrunt tãquam absentia prospicere non valet. Quam quidem conclusionem licet hi negent, qui sinceram, ac candidam antiquorũ medicinam negligunt, neque enim signa quæ secundum rationem ab his, quę præter rationem eueniunt, distinxere, attamen hos quodãmodo re-
2.aph.27. prehendit Hippo. inquiens; His qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quę pręter rationẽ, plurima enim talia stabilia non sunt, neque durare, & permanere con-
1.epid.sec.2.cont.44. sueuere: coctiones namque crisis celeritatem (vt idem alibi scripsit) celeritatem, salubremque securitatem, siue certam salutem præseferunt, sicut cruda, & incócocta, & cõuersa in abscessus crisiũ defectus, aut vehementes labores, aut mortes, aut eorundem malorum reuersiones. Secunda autem conclusio est, ꝙ signa coctionis & cruditatis sola de salute, & morte aliquid semper certi, reliqua vero neque semper, neque firme prenuntiant. Quam quidem conclusionem ex Gale. verbis hoc loco colligimus, nam signa, quę ex principiorum actionibus sumuntur, in vno quidem maxima apparent, in alio vero perexigua existunt, tum ob naturalem corporis temperiem, tum ob principalium partium robur;
Principio lib. qui in med. trin. Hippo. vnde dicebat Gal. & si nares acutę, oculi concaui, collapsa tempora, & huiusmodi cętera, quę virtutum principalium destructionem, priuationemque præseferunt, maximam vim habeant ad præsagiendum; attamen quisque in his aberrare potest, qui aut acutas nares, oculos concauos, & collapsa tempora ex naturali sua corporis cõformatione habẽt, aut membrorum principalium, vtpote cordis, ac hepatis temperiem validam obtinent, horum etenim morbi, si alia signa sint salutaria, ob alterutrũ horum contrarium sortiuntur finem: quæ autem ex secundo sunt ordine, signa cum à principibus ortum ducant, si priora incerta sunt & dubia, multo magis & hæc infirma nobis apparebunt, ac dubia, pulsus enim quæ in corde sunt, affectiones ostendit, virtutis vero fortitudinem imbecillitatemvè potissimum ob quam celerius, tardiusvè æ-
2.prog.55 ger moritur, aut è morbo leuatur, propterea Hipp. in hanc sententiam prorumpente: si quis pleuriticus 7. die sputum biliosum, aut saniosum emittat, decimoquarto vtique morietur, nisi quędam laudabilia cõspiciantur, subdit Gal. in com. quòd hic vtique citò morietur, sed nũ 14. an post diem illum, an ante ex virtutis robore, ac imbecillitate colligere licet. At vrina licet affectus, qui in hepate vigent, repræsentet, attamen naturæ potissimum pugnam aduersus materiam commostrat: & ob

ob id signum certissimum est ad præsagiendum, quod & de aliis excrementis dicendum est, in quibus coctio ac cruditas spectantur, vt & nos docebat Galenus his verbis: Naturę robur ex propriis illius actionibus comprehendes, in primis autem ex pulsu, siquidem is est vitalis facultatis opus, morbi vero magnitudinem ex suis symptomatibus: at quatenus alterum altero prępualeat, concoctio, cruditasvè monstrat, quas subinde ex propriis agnosces excrementis, quę enim in ventriculo conficiuntur, deiectiones monstrant, quę in vasis lotia, quę in toto corpore sudores. sunt igitur certa coctionis & cruditatis signa, atq; certiora his, quæ ex pulsibus ac reliquis virtutibus, nã quemadmodum ibidem exẽplo luctatorum declarat Gal. sint duo luctatores naturæ & morbo respõdentes ex propriis eorum actionibus seorsum vtpote si ipsorũ corpus, ac alias animi dotes intuearis quis nã robustus sit, imbecillusvè deprehendes; at nisi inuicem coluctẽtur, nondum certus es, quis nam eorum luctę uictoriam adipiscatur; cognosces autem quis nam horum robustior sit, ac victoriam consequatur, dum in conflictu eos spectes; sic & in morbo, & natura, naturæ quidem robur suum à morbo seorsum ostendit, morbus, vero an magnus, paruusvè sit, sua indicant accidentia; at cum alterum aduersus alterum luctatur, victoriam, hoc est salutem aut mortem ex alterutra parte; vt boni spectatores certissimis coctionis & cruditatis signis prouidemus. Quocirca meo quidem iudicio, lõge aberrarunt hi, qui virtutis signa; atque potissimum quę ex pulsibus habentur, certiora esse, quàm quę ex vrina, putarunt nonnullis non tãtum Gal. sed & aliorum male intel ectis authoritatibus decepti, nam licet Haliabas, & Auer. cum de vrina & pulsu agere intendant, dicant de pulsu prius tanquam magis vtili agendum est, non tamen consequitur, ergo pulsus magis certum est signum; quàm vero ridiculum sit argumentum ex his authoritatibus desumptum; non est, vt longo innitar sermone: insuper addunt hi Aui. hanc statuisse sententiam, nimirum solam virtutis fortitudinẽ cum aliis signis malis spem medicis inducere, quam quidem corroborant ex subsequenti placito, vbi ait; Et non iudices per ea iterum, dum non vides virtutem cadere, casus enim virtutis solus signum malum est, ergo virtus, quæ pulsibus perficitur, reliqua superat signa, certissimumque signum existit: Verum decipiuntur hi, neque enim valet, spem medicis inducit, ergo certum signum est, neq; minus quicquam contra nos habent, dum de virtutis casu sententiã propriam corroborant; malum namque signum est, propterea quod virtus (vt dictum est) celerius tardiusvè moriturum ægrum indicat, non autem simpliciter num moriturus, euasurusvè sit, hoc enim ex coctio-

libello de cõst.art.18

1. sua The. 4. coll. lib.

2.4. tract. 1. ca.25. & 26.

1. Aph. 12. nis, cruditatisve signis petendum est. Præterea dicunt hi, quid dices ad id, quod habet Gal. dicens; signum cruditatis nec salutem, nec mortẽ indicare, sed cum virtute imbecilla mortem, cum vero forti salutem? 1. de cris. 12. facilis vtiq; responsio est, si ex eodem tria hæc, quæ in urina conspiciũtur, bona coctio, quæ eius hyposthesi potissimum cognoscitur, mala, deprauataq; coctio, atque ipsa cruditas, siue indigestio distinguantur, bona quidem coctio sola salutem portendit, deprauata autem, vtpote cum vrina nigra est, atque huiusmodi prauis insignita coloribus, mortem significat, at cruditas, cum nec bona, nec praua coctio sit, nihil certè ex se prænuntiat, quemadmodum nec virtus ipsa sola si absque vrina spectetur; at si cruditatẽ cum virtute imbecilla contempleris, mortem quidem prædices, quoniam magnam humorum aduersus virtutẽ resistentiam conspicies, atque propendes; atque ob id ex cruditate in vrina resistentiam hanc præsentiens, non autem ex pulsu ęgrum moriturum diiudicabis: si autem virtus in materiam agat, illamque superet, spem dubiò procul de eo vel optimam concipies: ex parte igitur materię cum virtute luctantis, quæ coctionem aut cruditatem indicat, tota salus ac mors consistit, non autem ex sola virtute, quæ dubium plerunque ob varias, quibus subiicitur, occasiones, euentum prænuntiat. Possem si uellem alias nonnullas eorum rationes atque male intellectas authoritates in medium afferre, quæ cum ex his, quæ à nobis dicta sunt, quàm facile dissolui queant, silentio inuoluam, vt tandem ad tractationem de causis condescendamus.

De causis salubribus, insalubribus, ac neutris, Cap. 84.

Quod est libri tertij iuxta Latinorum sectionem principium.

QVONIAM vero & harum hæ quidem salubres, hæ autem insalubres, hæ vero neutræ, primum de causis salubribus erit sermo. Quia vero & nonnullæ conseruatrices, nonnullæ verò effectrices, sunt autem & tempore, & dignitate priores conseruatrices, incipiendum est à conseruatricibus.

RIORI libro corpora in medicinæ diffinitione posita, secundo vero signa, quibus corpora dignoscuntur, Gal. aperuit, reliquũ est, vt hoc tertio de causis sermonem agat tãquã in ea diffinitione postremo loco positis. In primis aũt causarũ diuisionẽ repetit, mox de qua ab ipso prius agendum sit, nõ solum proponit, verum & ordinis causam assignat. Quoniam igitur causæ, vt & corpora & signa, triplices sunt, salubres, ĩsalubres, & neutræ, primũ de salubribus quidẽ differere proponit; & rursus qm̃ harũ hæ quidẽ sanitatẽ conseruant, quędã vero efficiunt, de cõseruatricibus quidem prius agere intendit, ꝓpterea ꝗ hę & tẽpore & dignitate aliis priores existunt. Neq; meo quidẽ iudicio haud reprehendẽdi sunt hi, vt Argẽterius autumat, ꝗ causas in materiales, formales, & efficiẽtes distinguũt, inquirentes ẽt, num detur in morbis causa finalis, nã etsi Gal. præcipuè de causis agat, vt remedia sunt, in parte quidẽ sanatiua, vt sanitatẽ conseruant, morbũ uero prohibeant, in curatiua verò, ut morbũ ꝓpellunt, ac sanitatem introducunt, attamẽ vt tutius ex diffinitione diuisionis cõpleta habeatur doctrina, & causas conseruãtes, & efficiẽtes ægritudinẽ, ac neutralitatẽ contẽplat, nõ quidẽ primaria, sed secundaria intẽtione; q̃ quidẽ nullo pactò remedia quisq; sanæ mẽtis esse putabit, sed potius ægritudinis causę, atq; humani corporis pernities, aliæ quidem vt materiales, alię vero vt formales, atque aliæ vt efficiẽtes: quòd autem & de his agere intendat Gal. ex ipsius verbis facilimẽ colligi potest, siquidẽ proposita causarũ distinctione ait, primũ de salubrib. differemus, ergo & postmodũ, siue secũdariò, atq; ꝑ viã sequelę

de insalubribus, & neutris, quæ rursus & conseruantes sunt, atq; efficientes: primus igitur, ac præcipuus Galeni scopus est, vt hoc tertio causas, quæ sanitatem vel conseruant, vel efficiunt vt auxilia constituat; secundariò autem & eas ægritudinis, seu neutralitatis conseruatrices, effectricesvè, vt ipsas, seu ammouere, seu prohibere valeamus. Reprehendit quinetiam Argenterius ordinis causam a Galeno assignatam, nam si ex ipsius sententia libello ad Trass. medicinæ pars, quæ ęgris pręest, prius inuenta est, quàm quę sanitatem conseruat, ergò pars curatiua conseruatricem tempore pcedit: quod & ratione & authoritatibus corroborat; ratione quidem, ptereaq; maxime vrgebat, vt vulneribus ac alijs imminentibus malis oportet: si oppitularentur homines, quàm vt hi, qui delitijs dediti erant a morbis auocarentur; authoritatibus vero ex historiarum monumentis desumptis; q medicinæ originem tradentes curatiuam partem primum locum occupasse testantur. Est & pars hęc dignitate pstantior (inquit ipse) nam si dubium est, num pars sanitatis conseruatrix ad medicum pertineat, qua ratione dignior, & pstantior esse potest propria, ac pcipua medicinę parte? nulla sanè: adde, q nullus medicus ad hominem sanum, vt illi consulat, accersitur, siquidem tunc temporis medico non opus est, sicut & Galen. ipse fatetur, qui pręcepta artis tradenda esse ait de difficilioribus quidem rebus, & artis medicinæ subiectis, non autem de his, quæ a natura solum commode fieri possunt, rustici namque, natur duce, seipsos sanos conseruant: propterea Galen. lib. de cibis boni, malive succi homines solum a cibis malis tanquam pceptis salubribus, coercet: Celsus aūt damnat eos, q medicorum regulis in sanitate subijciuntur: adhæc idipsum Principis exemplo comprobat, qui non in populorum, qui sibi subijciuntur conseruatione, sed in alienorum acquisitione suam vel maxime dignitatem, atque pstantiam pferunt. Verum vt & in alijs compluribus bonis hic vir Galeni mentem non percipit, neque enim adeo immemor est Galen. vt ei, quod ex Platonis quoque sententia eo libro ad Trassib. scripsit, apertissime aduersetur, sed eius fuit intentio, vt comparet sanitatem & ęgritudinem in ipsis indiuiduis ex natura vt plurimum repertas, nam sicut postquam homo in lucē editus est, prius sanitas pcedit ægritudinē, ita & eius causę prius pcedere debent: quare & priores, nec non digniores, propterea quòd sanitas ægritudine prætiosior est, ac dignior. Quid igitur indigemus ratione ex medicinæ partibus? fatetur namque Galenus idipsum, neque hoc illi obstat, vt iam dictum est. neque minus

verum est, medicum nunquam sanitatis conseruationi consulere: quãdoquidem mox & ipse veritate coactus contrarium asserit; ꝙ si foret, vt ipse prius aiebat, frustra vtique libros de tuend. sanit. Gal. composuisset, totque in parte illa præcepta conspicerentur. Sed hæc viri natura est, vt cum Galeno semper digladietur, propterea hæc satis sint, vt Lectores saltim animaduertamus, ipsum nequaquam Gale. mentem habuisse, atque in cortice dũtaxat verba interpretatum fuisse, vt tandẽ in hoc inciderit naufraugium. Cæterum dicet fortè quis Gale. causas conseruantes aggredi contendit, sed est ne causa quępiam conseruans? nulla. n. censetur duabus ex rationibus; quoniam cum causa ex Auic. causatum pcedat causæ verò conseruantes re, quę conseruatur, priores non sint, ergò hoc nomine iure non censentur; insuper non sunt materiales, neque formales, neque finales, neque efficiẽtes, siquidem ab eis distinguuntur, ergò nequaquam causæ, nullum enim præter has causarum genus admittitur. His quidem rationibus aliàs respondere solitus erat Excellens pater meus, ꝙ omnis causa, vt causa, natura saltim suo prior est causato, prius namque natura est esse causam, q̃ ꝙ ab ea causatum producatur: secundæ verò rõni, ꝙ causę conseruantes ad genus pertinent causæ efficientis, nã (vt Gal. testatur), q sanitatẽ cõseruat, paruũ plapsum corrigit, cã autem, quæ vtcũq; corrigit, efficiẽs est, vt liquidò patet: Et licet causa conseruans causa non sit essendi, est tñ in more essendi causa, vt manifestum est. Sed si forte idem instet, ꝙ cibus, & potus non conseruant, qñquidem nil agunt, sed potius patiuntur, ac ab anima alterantur, vt tandem membrorum partes efficiãtur: item somnus & quies sunt animæ operationes, a qua conseruantur, non ergò conseruatrices causę: amplius somnus & quies sunt priuationes, quæ efficiendi facultatem non habent, ergò a Galeno inferius causæ conseruatrices statuendę non sunt. His quidem rursus, respondet Pater excellens, primæ quidem, ꝙ cibus & potus conseruant, quatenus loca replent, quæ ex resolutione fuerunt euacuata; qđ quidẽ est quodammodo efficere siue quædam factio, id tñ facere nequeunt, ni prius eandem alterationem ab anima suscipiant: secundæ autem, quòd somnus & vigilia, & huiusmodi, quæ animæ, & sanitatis sunt actiones, sicut si quoad mensuram, ac modum incongrue fiant causæ sunt, vt sanitas corrumpatur, ita si decenti proportione fiant cõseruatrices sanitatis erunt, quatenus prohibent, ne quid tollatur, qđ decet in corpore reperitur, quidpiamvè introducatur quod inconcinne admodum adsit: neque hoc inconuenit, vt palàm est vt effectus sit causa, dummodo ad diuersa referatur: tertiæ verò inquit

1. prim.

li. ad Trasi. cap. 20. & hoc loco ca. seq.

ipse; quod somnus & quies causę non sunt cōseruatrices, qua priuationes, sed qua in illis calor cogitur; quo fit, vt non ita resoluatur, maiorque fiat. Constat igitur ex dictis, quod causæ dantur conseruatrices, & quomodo conseruent, siquidem non in eadem exacta, ac punctuali dispositione conseruāt, sed in eadē sanitatis latitudine iuxta specificam denominationem. Proinde quoniam causæ conseruantes plures sunt, huius primum causam assignat, vt demum quo ordine de his agendum sit, concludat: Dicit autem in primis.

CVM *igitur non vnum tantum sit sanum corpus, sed plura, vt supra definiuimus, in eorum singulis propria erit causa conseruatrix, siquidem omnis causa in eo quod ad aliquid existit.*

Formatur autem ratio hunc in modum, tot sunt causæ conseruatrices, quot sunt corpora conseruanda, sed corpora huiusmodi plura sunt, atque distincta, ergo & causæ conseruatrices, maiorem quidem huiusce rationis confirmat Gal. siquidem quot erunt ea, ad quæ causa refertur, tot & causæ, at ea, ad quæ causæ relationem habent, sunt corpora, ergò quot corpora, totidem & causę. Deinde concludit Gal. quo ordine de his causis aget.

HIC *igitur denuò sumendum initium ab optima constitutione, ac qua ei salubria sint considerandum.*

Apposuit autem iure illud [denuò] quoniam primo libro de corpore salubri egit, quod optimam habet constitutionem, postea secundò eiusdem de ipsius signis, eadem autem ratione & præsenti libro de causis aget, quæ corpus optimę constitutionis conseruant. At qui Gal. tradens methodum, qua causæ corporis optimæ temperiei conseruatrices indagādę sunt, vnà & quoddam pręoccupat obiectum, quis nāque credet, quod corpus hoc nullo eget præsidio, cōseruationeve, propterea quod optimā obtinet temperiē, partiumq; constitutionem, inquiens.

EORVM *autē inuentionem ipsius rei natura insinuat; si enim impatibile, & inalterabile esset corpus, semper optima constitutio perduraret, neque artis præsidio indigeret: quoniam verò alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, ea ratione auxilium desiderat.*

Hæc quidem Galeni ratio tendere videtur à destructione antecedētis ad cōsequentis destructionem (ut excellens Pater meus rectè interpretari solitus erat) quę quidē de forma nō valet, sed de materia in terminis conuertibilibus, vel qn̄ antecedēs in plus se habet, q̄ consequēs: sic & intelligenda est Arist. ratio desumpta, cum ait, si quidem igitur

1. de ani. tex. 13.

est

est aliquod animę operum, aut passionum proprium, contingit utiq; ipsam separari, si vero nullum ipsius est proprium, non vtique separabilis est, illud namque antecedens, si anima opus habet proprium in plus se habet, quàm consequens, quod est, contingit ipsam separari, etenim contingit & eam non separari, nam dato, quòd anima opus proprium obtineat, quod licet ab organo corporeo non dependeat, a virtute tamen in corpore existente dependeat, eam separari non continget, quòd si opus animę proprium, & ab organo corporeo, & à corporis virtute seiunctum foret, tunc animam separari continget: atq; idē pariter est, ac si quis dicat (vt & Themistius ait) si Dion nauigat, contingit ipsum bene nauigare, si non nauigat, non contingit pro eo tempore eum bene nauigare, clarum namque est, quòd si nauigat, contingit eum male, beneve nauigare: quare antecedens in plus se habet, quàm consequens: at cum antecedens in minus se habet, quàm consequens, tunc à destructione consequentis ad antecedentis destructionem ratio, siue argumentum valet, ut recte docet Aristo. Dixit autem Gal. ad contex. calcem, quòd ea ratione corpus hoc auxilium desiderat, non vt in eodem seruetur statu, neque vt à morte tutum reddatur, id namque ęternum foret, atque immortale, quod quidem nonnulli miseri pręstare posse pollicebantur, sed ut à putredine, citaq; humidi consumptione prohibeatur, dum curam habemus, ut sex potissimum res non naturales recte administrentur. 2. Topicorum ca. 22

Quot modis nostrum corpus alteretur. Cap. 85.

SECVNDVM quot igitur alteratur modos, tot auxiliorum, hoc est causarum conseruatricum genera habebit, quas ex his, quæ dicta sunt, liquet esse ex correctiuarum genere.

CVM corpus optimæ sanitatis alterationi, mutationiq; subiiciatur, ut ipsum conseruemus, necessum est, at cū methodus, qua causæ conseruatrices inuestigantur, à natura rei sumantur, propterea ex ipsa rei substantia ac natura Gal. præsenti contextu causarum conseruantium genera inquirit, quæ sanè totidem erunt, quot etiam modis huiusmodi corpora alterabuntur. Proinde tales causas auxilia iure nuncupat, propterea quòd non prohibent, quin corpus ex sex rebus non naturalibus alteretur (id enim fieri non

 potest,

potest, vt dictum est) sed ne in eo excedens admodum alteratio efficiatur. Cæterum quoniam quis iure obiiciat, quòd si auxilia sunt, preseruantes potius, quàm conseruantes causæ dicantur, ab instanti namque malo præseruant, Gale. hoc quidem præoccupat dubium, atque dissoluit his verbis.

SED quia paulatim correctiones faciunt, antequã omnis ingruat noxa non præseruantes à futuro malo, sed præsentis status conseruatrices medici appellant.

Libr. ad Trasi. ca. 20. Quod quidem Gal. eleganti admodum declarat exemplo duorum vasorũ pluribus foraminibus perforatorũ: sint etenim vasa hæc aqua repleta, & alteri quidem custos presit, qui aquam sensim deficere non permittat, alteri vero nequaquam presit, sed aqua tandem ad sensum deficiente superueniat quispiam, qui semel totum repleat dolium, noueq; tantum aque adiiciat, quantum defluxerit primus quidem cõseruare, postremus verò præseruare, curareve dicetur: si igitur dispositio præter naturam iam incepta est, vtpote quæ ab agente causa producitur, & sensibilis est, nondum tamen prepotens, vt corpus à solitis operibus ammoueat, tunc causis præseruantibus egemus, quibus & agens causa tollatur, ac corpus prohibeatur, ne in ægritudinem illabatur, ex qua consuete functiones deperduntur: at si quis dispositionem naturalem, quę nullum futurum penitus malum preseferat, non quidem vt in puncto, sed intra proprios sibi limites continere exoptat, conseruãtibus vtetur auxiliis; hęc enim licet corrigant, insensibilẽ tamẽ lapsum emendant Quoniam vero dixerat tot esse causarum cõseruantium genera, quot sunt modi, quibus corpus alteratur, vt alterãdi modos enumeret, è quibus prædictarum causarum generum numerus sortitur, eorum, quæ corpus nostrum alterant, distinctionẽ proponit, dicens.

ALTERATVR igitur corpus à nonnullis quidem necessariò, à quibusdam verò non necessariò. Dico autem necessariò; quæ nulla est euitandi ratio, non necessariò uerò reliqua: nam aerem quidem nos ambientem semper attingere, comedereq; ac bibere, & vigilare, & dormire est necessarium, ensibus autem, & exitialibus feris obuiare non necessarium.

5. Metapl. cont. 6. Necessarium iuxta Arist. sentẽtiam in quatuor partitur intellectus, in quorum primo id necessarium esse ait, sine quo vt res sit, aut viuat, fieri non potest, veluti causam ipsam comitante, sicuti animantibus cibus necessarius est, sic item respiratio, quandoquidem absque his esse ipsum non potest, vtpote concausis vt animantia consistant, causa enim

enim viuendi anima est: secundo modo id necessarium intelligitur, sine quo fieri nequit, vt bonum & opportunum aut sit, aut fiat, aut malum quidpiam abiiciatur, ac extrudatur, quẽadmodum pharmaci potio necessaria esse dicitur, non quidem simpliciter, sed ad morbũ depellendum, sed & discas necessarium est, vt doctrinam consequaris: Tertio necessarium sumitur, quod vi aliquis & inuitus facit, hoc autem id est, quod prẹter appetitum, voluntatemque impedit, atque prohibet, quomodo is necessario quopiam uenisse dicitur, qui eò coniectis uinculis adactus est, aut ventorum impulsu deiectus: in quem quidẽ sensum & Euenus & Sophocles necessarium desumebant, cum alter quidem ait, πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἀνιαρὸν ἔφυ καὶ ἡ βία, ἀνάγκη τίς, hoc est omne enim necessarium triste est, & vis necessitas quædam, alter uero, Ἀλλ' ἡ βία με ταῦτ' ἀναγκάζει ποιεῖν, hoc, est sed vi seua premit, fierique improba cogit: sub quo & ea necessitas comprehenditur, quam Alexander Aphrodisiensis, siue Ephesius à priori seiunxit, quæ quidem quid esse videtur, quod dissuaderi non potest; rectè quidem; voluntatis enim ac rationis motui aduersatur: Postremo id, quod aliter se habere non potest, necessario sic se habere dicimus, & iuxta hoc necessarium, & cætera omnia necessaria quodammodo dicuntur. At in quo nam ex his necessarium hoc loco capit Galen. iuxta priores quidem duos potissimum intellectus, qui ex Auer. sententia adinuicem distinguuntur, quoniam prior quidem in rebus naturalibus, secundus autem in voluntariis præcipuè deprehenditur, cibus quidem & potus necessarius est secundũ primũ significatum, nam cũ corpus humanum ex Galen. sententia humida constet substantia, quę actione caloris tum naturalis, tum aeris ambientis continuè effluit, cibo vtrique eget, ac potu, vt quod effluxit, resarciatur, pariter inanitio, & repletio; siquidem in cibariorum confectione, assimilationeque cum plura gignantur excrementa, quæ quoad substantiam partibus assimilari nequeunt, ea è ventre protrudi, sicuti ex his, quæ recte confecta sunt, vacua replere necessarium est; pariter & aere, quem respiratione attrahimus, ut spiritus instaurentur, qui quidem aer, ex quo haud vitari potest, sub tertio quoque necessario reponendus videtur: quandoquidem præter appetitionem, voluntatemque nostram ipsum attrahimus: at somnus, & vigilia, nec non motus & quies sub secundo cadunt, vt bona ac opportuna ad animalis vitam, conseruationemque: adhęc & animę affectus: nonnulla enim ad morbum propulsandum adeo necessaria sunt, vt si hæc assequaris, mortem necessario effugias, quorũ opposita non solum morbum pariunt, sed & totius animantis perditionem.

1. Aph. 14. & primo dẽ tuend. ual.

tionem. Proinde cum causarum duo potissimum sint genera, quibus corpus nostrum alteratur, alterum quidem internum, ac nobis ab ortu naturæ congenitum, alterum verò externum, duplexq; adhuc, unũ quidem necessariò corpori occurrens, ac postremum quod ipsum non necessariò afficit, Gal. pręsenti loco non de primo immediate loquitur genere: id enim calor naturalis est, qui euitari, corrigique non potest, sed continuò humidum dissoluens nostri interitus est causa: neque de alterius postremo, quod nos non necessariò afficit: id enim arte non indiget, solius autem est curæ atque custodiæ; sed de his tantum uerba facit, quæ sub genere cadunt, quod necessariò nobis occurrit, atque nonnaturale dicitur, vt exemplis monstrauimus. At qui duplices & hæ causę necessariæ externæ sunt, quædam enim quę ad libitum uoluntatis nostræ corpori nostro bene, maleve appropinquari nequeãt, vt cęlestes influentiæ nos necessariò afficientes, ut fusius testatur Gal. & Aui. fortè cum de aere loquens ait: Neque eius frigiditas peruenit ad nos in terris habitatis tanta, cum aliquo modo resoluat, immo in omnibus resoluit propter illud, quod in eo existit de virtute solis, & stellarum, atque hæ parti huic conseruatrici minime deseruiunt: quædam sunt humanum corpus inalterantes, & sub nostra potestate constitutæ, & hæ arti medicæ subiiciuntur, ut ab ea moderentur, atq; contemperentur: Verum tñ huiusmodi causæ, quæ ad artem spectant, vt particulares accipiẽdę non sunt: nullus. n. aer singularis necessariò corpori occurrit, neque cibus, neq; motus, neq; aliud quid singulare, sed iuxta cõmunẽ cuiusq; naturam: necesse namq; est nos in aere degere, sed non in hoc aere, itẽ cibũ assumere, sed non hunc. Hęc igitur vt naturã cõem respiciunt, corpus nostrum necessario afficientes arti conseruatrici subiiciuntur, dummodo ipsius limites, contemplationemq; non transgrediantur: propterea Gal. subdit, concludens.

3. de dieb. crit.
2. primi doct. 2. c. 3

QVARE circa primum causarum genus uersatur ars corporis conseruatrix, circa secundum autem minime.

Cuius ratio assignari potest, quòd ars est eorum, quæ per se, & finita sunt, non autem eorum, quę per accidens & infinita: quæ enim non necessariò occurrunt, per accidens euenire dicuntur, vt quòd ense quis vulneretur, aut feris immanibus dilanietur, quę vero particularia infinita propè modum sunt, atque incomprehensibilia. Deinceps Gal. ostendit, vnde causarum conseruantium numerus assumatur, subdens.

QVOT igitur numero sint ea quæ ex necessitate corpus alterant distinguentes proprium in singulis eorum causarum salubrium

genus

genus inueniemus. Inest igitur unum quidem ex ambientis aeris adhæsu: alterum uero ex motu, & quiete, & totius corporis, & partiũ singularũ: tertiũ ex somno & uigilia: quartũ ex his, q̃ assumuntur: quintũ ex his, quæ excernũtur, et retinentur: sextũ ex animæ affectibus; ex his necesse est aliquo modo affici corpus.

Tot. n. erunt genera causarũ sanitatẽ cõseruantium, quot sunt causarũ q̃ corpus nostrũ necessario afficiũt: siquidẽ ut infra dicet Gal. q̃ ex necessitate nos alterãt, salubriũ causarũ materiæ sunt, q̃ vsu opportuno adhibito causæ fiunt cõseruatrices, atq; salubres: ubi uero à modo deliquerint, insalubres reddunt. Proinde hæc causarũ gñã hęc res non naturales dicunt, q̃nquidẽ corpus nostrũ moderate, immoderate ve afficere pñt, mediæq; sunt inter res naturales, atq; præternaturã: naturalia namque sunt sex numero missis elementis vt remotissimis, humores nimirum, temperies, mẽbra, spiritus, virtutes, ac operationes, ad quæ nonnaturalia priora coordinãtur, vt quæ naturalia sunt, & corpori humano interna, ab externis hisce integra seruentur, custodianturque: quo fit, vt humores cibo & potu, temperies inanitione, atq; repletione, spiritus aere, membra solida motu, & quiete, uirtutes somno & vigilia, & operationes animę affectibus potissimum regulentur, tametsi alterum quidpiam ex his altero quoque multòtiens egeat ut adminiculo. Neque cuipiam dubium efficiet Galeni decretum libr. ad Trasi. qui ea quatuor tantum connumerat, nempè quæ assumuntur, vt cibus & potus, quæ extrinsecus occurrũt, qualis est aer, quę euacuantur, sub quibus & replẽtio concluditur, & quæ fiunt, siquidem sub his, quę fiunt, animi affectus, somnus & vigiliæ, motus & quies recluduntur. Minus etiam sciscitabitur quis, quòd complura naturalia sub nonnaturalibus, vt humores, & membra, quatenus comeduntur, sub cibis comprehendantur, nec non quòd accidentia inter naturales operationes enumerentur: sunt etenim virtutes appetitiuę, aut irascibilis, aut cognoscitiuę actiones; item quòd eadem res nonnaturalis, naturalis, & præter naturam esse possit, vt sanguis quatenus humor, naturalis est, qui si ingestus fuerit, cibus, & res nonnaturalis, si verò præter id ventriculum lędat, ita ut eum ægrotare faciat, causa morbi, & præter naturam: adhęc quòd multa sint, quæ sub illis sex generibus non comprehendantur, quę tamen iure non naturalia dici promerentur, utpote regio, influxus cęlestes, sol, stellę, ignis, aqua, ætates, & mores. Horum etenim facilis est solutio, quandoquidem res eadem diuersimodè & sumpta, & corpori

corpori administrata, modo quidem naturalis, modo autem nõnatura lis, & modo preter naturam esse potest, humores enim dicuntur res nõ naturales, quoniam vt cibi necessario nobis occurrunt iuuantes, nocẽ tesvè, quòd si vt partes corporis contemplentur, naturales vtique sunt sicut quatenus excedenti qualitate, aut quantitate morbum efficiunt, præter naturam censentur: De regione verò, cœlestibus influẽtiis, & hu iusmodi dicendum est, quòd ex his complura per medium aerem agũt, quare sub aere vt nonnaturali comprehẽduntur, qui immediate in nos agere videtur: at aqua ex his non censentur, cum quibus necessariò uer samur, terra vero nos non circundat, vt aer, eiusque actio exigui momenti est, nisi per medium aerem actiones proprias imprimat; ætates uero nostrum non inalterant corpus; sed mensura sunt internæ corporis alterationis ex calido & humido in frigidum ac siccum; ad quam quidem alterationem ita se habent ætates, vt ad motum tempus; nã si-
a primi cut tẽpus à motu seiungi non potest, ita & ætates absq; alteratione illa esse nõ possunt: Et licet Aui. agẽs de subiectis med. ætates nnmeret inter causas effectrices sanitatis, aut ęgritudinis, attamen inter sex res nõ naturales nequaquam numerandæ sunt, impropriè namque sunt causę, sicut & sexus; rectius autem ratione temperiei, aut alterationis, quę ætatibus contingit, ac sexibus, sub naturalibus concludi queunt. Proinde artes, & mores, seu consuetudines. vt corpus exercitio quodam corporeo aut animum mente fatigant, ad motum, & quietem, siue ad animi accidentia referuntur; quæ uero artes per ignem aut aquam perficiũtur, vt fabrilis ars, atque fullonum (si inter necessario alterantia numerentur) ob inspirationem præcipue ad aerem, cuius medio alterantur, corpora relationem habent. Non sunt igitur preter sex res non naturales genere, quorum quidem determinatum numerum, atque præfixum nonnulli ratione comprobare nixi sunt, siquidem tot sunt, quæ virtutes in corpore custodiunt, quæ cum tres sint, vitàlis, animalis, ac naturalis, vitalis quidem duas sub se partiales continiens facultates, alteram quidem, qua spiritum gignat, caloremque innatum conseruet, alteram vero qua animus redditur constans, ac firmus, duobus eget extrinsecis auxiliis; aere quidem, quo non solum spiritus instaurãtur, verũ & calor innatus ob inspirationem & exspirationem custodiãtur, ac animi accidentibus: etenim si animi constantia mediocritatem seruat, vtpote quo ad audaciam, & timiditatem, aut gaudium, & tristitiam, & huiusmodi, eisdem extrinsecis obuiandum est accidentibus, quæ in hac ipsum mediocritate conseruent, quo vero declinet animus, per contrarios casus ducendus est, vt tandem animi constantia neque excessu, neque defectu

cor-

corpus oblędat: animalis autem virtus sub qua & motiua & cognoscitiua interior, & exterior collocatur, motu quidem, atq; quiete, ac somno & vigiliis, vt propriis auxiliis conseruatur; nam quæque animalis virtus siue cognoscitiua, siue motiua cieri quidem debet, non tamen semper, alioqui deperderetur; quiete igitur quandoque indiget, si vero quieta semper foret, veluti mortua iaceret; insuper & somno & vigilia ob eandem causam: naturalis vero virtus duas & ipsa facultates habet, generatiuam alteram, alteram vero nutritiuam, cibo & potu nutritiuã reparamus, generatiuam uero inanitione atque repletione, in seminis namque emissione cura habenda est, vt ne quid nimis excernatur, & in eius retentione ne corpus ipsum plectoricum maxime consurgat: cum igitur neque plures sint virtutes neque pauciores, ergo neq; etiam plura erunt auxilia, neque pauciora, quibus hisce virtutibus oppitulemur. Quod si cuipiã hæc ratio minus placet, propterea quòd quomodo seruentur temperies & alia naturalia, nec non quomodo alia excrementa à semine euacuentur, non edocet, tametsi ex facultatibus optime se habentibus reliqua omnia commensurata facillime colligantur, is vtique alteram, quam supra tetigimus, ex naturalibus rebus desumptam tutius eligat, tot enim naturalia non naturalibus respondere diximus, vt nec plura sint, nec pauciora: at quòd nonnulli pręter sex elementa quoque inter naturalia collocent, nequaquam numerum adaugent, remota enim sunt, & à philosophis potissimum cõtemplabilia ex quibus humores proprie medicis sensibilia elementa conficiuntur. Vt autẽ Gale. singilatim declaret, quomodo ab vno quoque sex dictorum non naturalium corpus necessario alteretur, ab aere exordium sumit.

Ab aere quidem ambiente, quia aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia.

Locus hic, qui duo continet capita, duas iuxta vtrumque caput patitur expositiones, in primo quidem secundum nonnullorum interpraetationem ait Gal. quòd corpus nostrum ab aere alteratur, à quo calefit, aut infrigidatur, aut humectatur, aut exiccatur, aut secundum horum afficitur coniugationem: id autem ob temporum, atque regionũ varietatem euenit, corpus namque æstate calefit, hieme vero infrigidatur tum quidem contactu, tum etiam inspiratione, ac arteriarum dilatatione, etenim hieme aer frigidus (vt recte consentit Gale.) quàm fieri potest, penitissime in corpus & se insinuat, internasque partes refrigerat, insuper instrumenta respirationi deseruientia ex frigiditate oblędũtur, 1. de natur. hum. 36. 3. Aph. 23.

tur,

tur, cum cætera quidem ita recte obtegere possumus, vt nihil ambientis frigoris, aut minimum sentiant, anhelitum vero nequaquam, nullus enim alius respirandi modus facultati conceditur. Haly vero grauissimus hercle interpres exponit, ꝙ aer in se cótinens alterabiles qualitates nempe cal. frig. hum. & sicc. necessario corpus nostrũ alterat: Ex motu enim solis tum diurno, tum in circulo Zodiaco aeris dispositiones immutantur. Proinde vtraque expositio ad Galeni mentem esse potest, & si quis eas recte percipiet, tandem ad idem tendere facile intelliget: necesse enim est, quòd aer variam suscipiat alterationem, hæc autẽ (vt dictum est) aut secundum primam aut alteram interpretationem cósistet. Verum huic Galeni placito quòd aer nonnunquam corporũ nostrum humectet nõ solum Aui. verum & Aui. sibi met aduersarius est: etenim ait: Neque eius frigiditas peruenit apud nos in terris habitatis tanta, quin aliquomodo resoluat; immo in omnibus resoluit dispositionibus propter illud quod in eo existit de virture Solis & stellarum. huius autem oppositum habet inquiens: Aer uero humidus cutem lenit, & corpus humectat, cui quidem Gal. hoc loco subscribit: clarum autem est; quòd aeris humectatio maior exiccatione esse potest, & tũc exiccatio prohiberi potest; quod tamen superiori capite ob solis ac stellarum virtutem negauerat Aui: Respondent quidam, quòd Auic. non ait aerem corpora dissoluere, sed vapores, qui cum aere commiscẽtur. Aduersus hos est instantia satis manifesta, qua Excellens pater meus vtebatur, si aer vapores secum commixtos potest dissoluere, ergo & uapores in corpore existens, atque ob id exiccare. Propterea rectius tolléda est contradictio, vt & ipse soluebat, quòd secũdũ Aui. in aere aliqua semper est causa quę exiccat modo quidem plus, modo vero minus; virtus enim quantumcunque debilis sui actione aliquem semper producit effectum: Vnde aer non quidem interne, sed externe, ac madefactiue humectare potest ob vapores aqueos ibidem existentes; aut quoniá eius spissitudo ad aquosi vaporis naturam conuersa est vt proprio vtamur Auicennæ uocabulo, at non prohibet quin aer saltim exiccet Solis, stellarumque virtute, quæ quidem quamcunque humectationis causam exiccat, atq; conuincit, cum præsertim humectatio extrinseca sit, atque madefactiua, exiccatio uero interna adde: quòd ab eodem agéte corpus qualitatiue humectari, quantitatiue vero & substãtifice exiccari potest: aqua enim calida corpori nostro adhibita qualitatiue humectat, quantitatiue autem, & substantifice exiccat; propterea quòd dissoluit, & vapores è corpore exhalare permittit. In secundo vero præsentis loci capite addit Gal. quòd aer aut in tota alteratur substantia;

2. primi doctr. 2. ca 3.

ibidem c. 6.

quæ

quæ quidem verba, vt & priora duplicem habent interpretationē, Haly. namque priorem suam insequens expositionem, ait, quod aer in tota alterari potest substantia, cum scilicet putrescit, aut ob vapores corporum mortuorum qui ad spatium eleuati, & aliquam aeris partē occupantes ipsam quoque inficiunt, aut quòd in vno loco coarctatus, & à motu destitutus est, cuius, quidē ex causa corpus putrescat necessum est; neque credendum est, quòd aer simplex putrescat, sed vapores qui cum aere simplici cōmiscentur corpus hoc quodammodo mixtū conficientes. Est & altera expositio, quòd ab aere corpus non solis qualitatibus, sed & tota substantia alteretur; etenim Gal. de medicamentis verba faciens inquit, medicamentorum quædam sunt, quæ sumpto initio a corpore illud recalefaciunt, vel alia qualitate afficiunt, nil tamen aliud mali afferunt, quædam vero sunt, quæ cum talia permanent, qualia fuerunt assumpta, ad eundem modū corpus immutant, quo id corpus cibos; atq; hęc uenena, & naturę animalis corruptiua sunt, vel sumpto initio a corpore putrescunt, & corrupūtur, deinde corpus vnà corrumpunt, atque in putredinē vertunt; pariter de aere dicendum est, ꝙ nunc quidem solis qualitatibus corpus immutat, nunc vero totā substantiam corrumpit iuxta id quo aer affectus est; etenim patet ex Hip. & Gal. quòd quęcunque aeris constitutio apta est, vt morbos producat qui illi constitutioni proportione respondent: quo fit, vt citra etiā corruptionem, & aliquod malū aer corporis substātiam immutare possit: sicut enim plantæ mutata regione, & nutrimento, tractu temporis naturam & substantiam ab eo immutant, vt aptę fiāt ad nutriendum, cū prius inter venena connumerarentur, qualis est arbor illa ex Persia ad nos adsportata, & sicut ex longa assuetudine cibus, ita corpus, quod alitur, alterat, vt eius naturam immutet, quemadmodum fusius libello de assuetud. ita & longa in aere consuetudo quæ oppositam corporis temperiei constitutionem obtineat, corpus adeo immutare potest, ut nouum acquirat temperamentum, quod natura est, & corporis substātia, vt frequentius statuit Gal. ostendit autem secundo loco, quomodo corpus nostrum a motu, & quiete alterationem suscipiat, dicens.

3 de tēp. 1.

3. Aphoris. part. 2.

Ex motu vero et quiete cum vtraque modum excesserint aut calefactam, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exiccatū, aut aliquid secundum horum pariens coniugationem.

Motus dupliciter fit, aut a corpore, eiusvè partibus ex se motis, qualis est deabulatio, luctatio, ludus paruę pillę, terræ fossio, quæ totius sunt corporis, vociferatio vero, & huiusmodi alię exercitationes diuersarum partium, aut ab aliquo extrinseco, qualis est equitatio, nauigatio.

gatio, vectio curru, lectica, & huiusmodi, ac denique fricti o, de quibus omnibus diffusius libris de tuend. valet. sermonem habet Gal. Quocũque igitur modo motus efficiatur, hoc loco inquit ipse, corpus alterat, cum modum excesserit, motus namque per se calefacit, & humiditates dissoluendo exiccat: quo fit, vt per accidens eademmet ratione infrigidet, dum innatum calorem dissoluit, vt testatur Aui. amplius cũ calor naturalis imminutus est, & per accidens frigiditas viget: deinde per accidẽs quoq; gigni potest humiditas, cũ cibi haud recte coquũtur, excrementa vero indebite protruduntur, ut senibus accidit, quibus hęc adest humiditas retenta, proinde quies ex Auic. sententia semper infrigidat ob priuationẽ viuificationis caloris, & cõstrictionem, quę suffocat & humectat propter superfluitatum resolutionis defectum: quies etiã per accidens caloris putredinalis causa esse potest prohibendo ex superfluitatum copia congruam caloris, & humoris euentationem, ad quam quidem & siccitas ipsa consequitur. Quod si quis obiiciat non uideri uerum, quòd motus calorem excitet, propterea quòd aquæ currentes sub solaribus etiã radiis, quàm nõ currẽtes frigidiores apparẽt: item aqua frigida ab alto ad embrocæ modum magis infrigidat, quàm si corpus vel membrum in ea quietum moretur: huic respondebimus, quòd in mixtis, quę partes habent calidas, motus illas excitat, quę suo calore vali dius agunt, qui & nobis magis apparet: ob id ex ferro & lapide simul percussis ignis conspicitur, id tamen non eo modo accidit aquę, quæ frigidum est elementum nullius particeps caliditatis, ex motu namque frigiditas augetur, atque potissimum dum pura est: Quare rationes adductæ nullæ sunt, quæ vtique tenerent, si de quopiam mixto partes calidas obtinente concluderent illi, etenim per se inest, vt à motu incalescat. Gal. itaque ex motu, & quiete, cum vtraque modum excesserint, concludit, ergò necessario corpus alterant: aduersus quam conclusionem vti ab eo non probatam obijciunt quidã ꝙ necessarium non est, vt corpus nostrũ moueatur, aut quiescat, ita vt modum excedat; Verum obiectio hæc nulla est, ac rectè eam non probauit Gale. motus namque moderatus corpus nostrum etiam calidum reddit, ac proinde illud alterat, vt inquit Galen. atque hoc cuilibet motui inest, nempè vt calefaciat, sicuti & cuilibet lumini, sed his æquiuoce inest, ac illis, qui caliditate excalefaciunt. Verum licet motus omnis calorem inducat, non tamen infrigidat, aut humectat, aut exiccat, vt de immoderato dictum est; Et ob id Galenus de immoderato mentionem facit, vt omnia prædicta ab eo prouenire demonstraret. cum autem ex dictis ab immoderato vsu sola excalefactio per se producatur, reliqua vero

per

Marginal notes: 1 primi do ctr. 2. c 12. — 3 de sp. — 3 Aph. cont. … — 1 & 2. de tuend. ual.

per accidens, consequitur, quòd omnis motus per se incalescere facit, quod enim per se inest vni indiuiduo vnius speciei, cuilibet etiã indiuiduo eiusdem speciei per se inest, at quies cum motui contraria sit, oppositum producit effectum: Quare motus & quies corpus humanum necessario alterant. Deinde Galen. ex somno, & vigilia, quę tertio sunt ordine, vt ex prioribus idem declarat.

Sic & ex somno & vigilia ipsum pati est necessarium secundum eandem rationem.

Arist. & Galenus licet de ortu atque principio sensus & motus inter se dissentiãt, consentiunt tamen in hoc, quòd somnus est ligamentum & quies sensuum, cum ipsi, siue calor natiuus ad intima retrahitur; è cõuerso vero illorũ exolutio, relaxatioque vigilię, nam, vt inquit Auer. cum quis dormit, ne maximum quidem sensitiuum sibi oblatum sentit: Vnde nonnulli apertis oculis dormiunt, quibus si res visibilis offeratur, non vident; virtus enim quę huiusmodi administrabat operationem ad intima reccurrit, membraque illa extima destituit, cuius etiam inditium est, quòd in somno exteriores partes refrigerari cõsueuerũt, sed ad quam partẽ calor recurrat, & quæ nam sit huiusce recursus causa Arist. & Gal. discordes extitere: Arist. quidem quippe qui principiũ neruorum cor esse putauit, & cum eo solertissimus Auer. sustinent calorẽ naturalẽ ad cor tanquam ad proprium principium retrahi, at Gal. cuius opinio est, vt cerebrum, & nucha neruorum principium existat: virtutem sensitiuam ad proprium principium, vtpote ad illa duo retrocedere duxit. Arist. quinetiam huiusce recursus causam reddẽs inquit, quod cum in corpore animalis alimentum sumitur, tunc illius alimenti, siue sanguinis alentis multa humiditas, & corpulẽta sursum fertur, & à cerebro refrigeratur, ob quod & alias causas caput grauatur; descendens autem humiditas ob sui grauitatem calorem naturalẽ fugat, qui tandem ad ima cum sanguine ad cor ipsum subterfugit, collectaq; caloris copia in loco inferiori somnũ naturalem facit, & erigendi corporis facultatem aufert ab his animalibus, quę quidem erecta incedere natura voluit, neque prius à somno expergiscitur, quàm vapores illi concocti, dissolutivè sint; tunc enim calor iterum ad partes illas reuertitur, & vigilia efficitur. Galenus autem aliam huiusce recursus causam assignat, quòd calor naturalis longis vigiliis defaticatus, exiccatusque ad proprium principium cerebrum scilicet & nucham retrahitur, vt humectetur, atque refocilletur, & tunc somno animalia premũtur: cum autem validior effectus est, humiditatemque recuperarit; iterum

3 coll. c. de somno.

lib. de som. & uig.

2. de part. anim. 7.

4. de acc. & mor. pr. p. finem. & 3. de cau. pul. 10.

expanditus,& tunc expergiſcuntur homines,ac vigilant: Quamobrē (inquit Gal.)profundius dormire videntur, quicūque multo fuerunt exercitio defatigati, vtpote quibus inter exercitandum plurimum facultatis à principe parte defluxit, & ob id cerebrum & requie, & virium inſtauratione magis indiget, tum ob facultatis, quam tranſmiſit, inanitionē, tum ob labores, quibus per multas functiones iā defatigatum eſt; & licet Galen.hanc aliam ſomni cauſam aſſignet,nō negauit tamen illam Ariſto.quamuis ab ipſo in ea deſcribenda ob principatum neruorum, retractionemque caloris quodammodo diſſentiat, eamque veterni potius, quàm naturalis ſomni cauſam putet,quēadmodum ex eius verbis cuique manifeſtum eſſe poteſt. Habemus itaque ſomnum, & vigilias fieri ſecundum innati caloris motiones;collectus enim calor ad interiora ſomnum facit, rediens vero ad exteriora, vigilias; non tamen putandum eſt, vt quidam falsò ſunt opinati, ꝙ ſomnus ſit ille animalis facultatis ad ſuum principium reditus,eſſet nāq; motus,& ex cōſequenti qualitas, ſed quies eſt, & ſenſuum vinculum contractum ex hac caloris naturalis motione, ſicut vigiliæ ex eius oppoſita cauſa, vt ex Ariſto.Galen. & Auer.ſuperius declaratum eſt.Ex his igitur duobus & frigidum & calidū redditur corpus,in vigilante namque partes extimæ ſunt calidiores, internę verò
6.Epi.ſec. 4 t.4t12.ſect.1.5.30. frigidiores,ſicut in dormiente econuerſo, vt Hipp. & Galen. conſentiunt, quod quidem ex eo apparet, ꝙ dormiente cum pluribus ſtragulis, & veſtibus, tum etiam capiti egent tegumento, ſi frigidus, vt hiberno tempore, quo circunfunduntur, aer ſit; atqui interdiu vigi-
2.pri.doc. 2cap.13. lantes, hæc non requirunt, cum & maior inſpiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum eſſe teſtatur: addebat quinetiam Auicen.ꝙ cum ſomnus materiam inuenit digeſtioni,maturationiq; concinnam, illam ad ſanguinis naturam conuertit; quæ quidem excalefacta calorem rurſus naturalem adauget;ꝙ ſi ſomnus humores ibidē colericos reperit, ſi longus ſit, calore extraneo corpus accendit: ſubdit quinetiam, ꝙ ſi tunc temporis vacuum ſit corpus, ipſum ob hoc infrigidabit, aut quod reſiduum diſſoluet, aut humorem, qui virtuti concoctrici ſubiectus erat, expandet, vigiliæ vero huius totius contrarium efficiunt: proinde vigiliæ diuturnæ ad ſiccum cerebri temperiem cōuertunt, ipſumque imbecillum reddunt, rationem conturbāt, humores adurunt, & ægritudines acutas pariunt; ſomnus vero longus contrarios effectus producit; virtutes namque animales obtundit, caput grauat, & morbos frigidos parit: inſuper cum ſomnus concoquat, quæ in ventriculo, hepate, & toto corpore continentur, ex qua

ex qua quidem coctione vapores geniti, & ad cerebrum delati refrigerantur, incrassantur, & innatum calorem obruunt, hac quidem ratione iuxta tamẽ breuitatem, longitudinemve somni corpus & humectatur, & refrigeratur; vigiliæ uerò calorem exterius attrahunt, & resoluunt, & in operationibus sensitiuis, atque motiuis in maiori, minorive copia spiritus absumũt, sicut & vigiliæ aut breuiores aut diuturniores sunt. Patet igitur ex dictis, quorum somnus & vigiliȩ causæ per se sint, quorumve per accidens: & ob hoc fortè dixit Galen. quòd somnus & vigiliæ sunt causæ, quòd ipsum corpus secundum eandem rationem necessariò afficiatur partim nimirũ per se, partim vero per accidens, vt de motu & quiete dictum est. Vel dicatur, quòd Gal. scripsit secundum eandem rationem, quoniam vigiliæ motui, somnus verò quieti proportione respondent: vel secundum eandem rationem hoc est necessariò, vt & reliqua prius enarrata. Plura hic consultò omittimus examinanda, quȩ extra propositum ab expositoribus agitari consueuere, vtpote num operationes naturales per somnum temperatum validiores efficiantur, & an somnus cordis vias, & arteriarũ humectet, & num alias vacuationes excepto sudore detineat, ac postremò omnesnè lassitudinis species amoueat; hæc etenim ad aliud opportunius tempus differimus. Deinceps Gal. prosequitur in contex. vt quòd & ex animi affectibus corpus alteretur, ostendat, dicens.

Et ex animæ affectibus.

Nimirum animæ concupiscibilis, quæ in hepate, irascibilis, quæ in corde, & rationalis, quȩ in cerebro principatum obtinet, etenim vt rectè declarat Auic. omnia animȩ accidentia fiunt, cum spiritus, & sanguis aut interius aut exterius, idque aut paulatim, aut subitò agitantur, atque mouentur, quòd si exterius dimouentur, frigidȩ quidem corporis interiores partes euadunt, nõnunquam verò & exteriores simul, cum & vehemens, & repentina spirituum fit agitatio, resolutioque, ex qua & syncopis & mors vtplurimum consequuntur: at si spiritus interius concentrantur, exteriores corporis partes frigent, interiores uerò calent: & si uehemens adsit angustia, tunc temporis interiores, ac exteriores partes frigent syncopi, aut morte concomitante: mouentur igitur subitò extrinsecus sanguis & spiritus in ira, leuiter autem ac paulatim in delitiis, ac moderato gaudio, sicut interius, atque repente in timore, ac leuiter, & paulatim in ipso dolore, siue tristitia: at nisi in his animi affectibus spiritus subito moueantur, nunquàm animal suffocatur, atque resoluitur; qui verò

2. primi de ct. 2. ca. 14.

tales affectus leuiter, ac sensim occurrunt, ordinate etiam, ac sensim suffocant, aut corpus dissoluunt; præterea contingit nonnunquàm vt eodem tempore duo motus contrarij spirituum ac sanguinis efficiantur, vt in tristitia, seu fastidio de imminenti periculo, quod quidẽ ex timore, ac spe compositus est affectus; sicut & in verecundia cum primum spiritus ad interna mouentur, mox vero ratione præpollente ijdem exterius egrediuntur, ac dilatantur corpori, ac faciei potissimum rubicundiorem, quàm prius colorem reddentes: adhęc quàm corpus ab animalibus illis imaginationibus afficiatur, firma ratio ex infantium productione afferri potest, quandoquidem si tempore coitus quispiam formam alicuius mente concipiat, puer, qui ex eo producetur ei, quem in mentem habebat, similis erit, sanguis enim qui mouetur, obiecti, quod in mente est generantis, impressionem suscipiet; atque ob eandem rationem cuipiam dentes obstupescent, propterea quòd cum id alteri acrem saporem degustante contigisse intelligat, sic & sibi accidisse mente concipiet, pariter alteri relatum est consocium membri cuiuspiam dolore affici, is vtique tale quid, quale ipsum, se perpeti imaginatur, quemadmodum & accidit ei, qui cum de re quapiam quæ timorem inducat, excogitet, ac si ei impresentiarum occurrat, mirum in modum expauescit; in hoc etenim temperies immutatur, ac spiritus non modicum exagitantur. Manifestum igitur ex dictis est, quomodo ex animæ affectibus corpus nunc quidem calefieri contingit, nunc vero frigefieri, aut subitò, aut sensim, aut interius, aut exterius, aut vtroque modo iuxta varios spirituum, ac sanguinis motiones; atque ob id dixit Galen. & ex animæ affectibus, quasi inferat, vt in somno, & vigilia, ita ex animæ affectibus spirituum, & caloris motione corpus alteratur. Mitto complura, quæ à nonnullis tanguntur, propterea quòd præsenti non admodum deseruiunt contemplationi, quale est illud, num spiritus, qui secundum animæ passionum exigentiam variis agitatur motionibus, varios alterationis influxus recipiat, an verò spiritus, vt instrumentum naturale animæ subordinatum vnica subordinatione naturali ad ipsam animam iuxta eius appetituum, ac phantasmatum diuariationem vario modo moueatur, vt aer à principio interno vacui necessitate: item an species caliditatis, & eius imaginatio sit productiua caliditatis, & species frigiditatis sit productiua frigiditatis, sicut lumen est calefactiuũ; necnon an similitudo rei humores transmutandi vim habeat tum localis, tum alterationis motu, vt imago pulchra tempore coitus a muliere mente concepta sperma mouet, ac sanguinem menstruum,

quo

quo fœtus imagini quoad lineamenta, & colore similis producatur, & vt fortis imaginatio, ac contemplatio rerum rubearum sanguinem mouet, vt morbillis, ac variolis in eorum principio euenit; adhæc num valida imaginatio fluxui astrorum coniuncta humorem ad suscipiendum influxum, qui vel ad bonum, vel malum disponit, paratiorem reddere possit, vt asserunt Astronomi, qui & multa de imaginibus, & fascinationibus disserunt: postremò vehemensnè imaginatio, & cupiditas non modo in corpus proprium, sed & in alienum, seu animatum, seu inanimatum agere valeat, cum anima nobilis sit, & ex principiorum substantia, quibus huius mundi materia ex natura pro formis suscipiẽdis ab illis intentis subordinatur, ob quã quidem subordinationem totius mundi materia magis obedit animę, quàm contrarijs trãsmutãtibus: quare hac subordinatione valida imaginatio realem corporis animati, seu inanimati nullo alio agente concurrẽte mutationem efficiet, vt Aui. sensisse videtur. Verum hisce missis ad magis necessaria condescendemus: subdit itaq; Gal. quartum ex sex non naturalibus nempè cibum & potum, ut & hęc corpus nostrum alterare indicet. 6. nat. part. 4. 4. & 10. metaphy.

Et *ex his, quæ assumuntur.*

Quæ assumuntur cum varia sint, vario quoq; modo corpus nostrũ alterare possunt, etenim alia cibi sunt, alia potus, & alia medicamenta; cibus quidẽ, seu nutrimentum proprie teste Gal. est id quod à corpore mutatur, eiq; assimilatur, vnitur, ac eius substantiã adauget; talis vtiq; cibus, vtpote oua sorbilia, & huiusmodi, cum à corpore alterationem potius suscipiat, dum in alimentũ conuertitur, appositus postmodum corpus afficiet, propterea quòd ex eo maior sanguinis, ac humorum copia est adaucta, ob quorum calorem totum ipsum calidius redditur: at cibus, qui aliquem in se cuiuspiam qualitatis excessum habet, licet à corpore mutetur, ob qualitatem tamen excedentem in corpus reagit, vt lactuca quidem ob eius frigiditatem, & alleum ob illius caliditatẽ: potus quinetiam, qui & ipsi duplices sunt, alij quidem simplices, & hi vt deperditum instaurant, quodãmodo corpus calidius reddunt: alij verò qualitatibus excedentibus mixti ipsum ad eã, qua superant, qualitatẽ immutãt; vinũ etenim ĩ corpore caliditatẽ adauget, sicut aqua, seu hordei aqua frigiditatẽ: adhæc cibi & potus non solũ per se aut calefaciunt, aut infrigidant, aut humectant, aut exiccãt, verum & ex accidẽti in corpore huiusmodi moliuntur alterationes; aqua namq; frigida interius assumpta quãque ex accidẽti excalefacit, cũ calorẽ quapiã in parte contrahit, quæ posthac magis calidior redditur, vinũ aũt quandoq; 3. de tẽp. 2 & 1. de simpli. med. à principio.

adeo prepotens sumitur, vt humores ac spiritus dissipet, qui è corpore exhalantes, aut euacuati vtpote per nares, & aliam quampiam regionem corpus frigidius derelinquunt. Medicamenta etiam corpus manifestissime alterant, missis namque duobus prioribus eorum speciebus, vtpote his, quę sicut assumuntur, ita & eiusmodi permanentia vincunt, corpusque immutant ad eundẽ modum, quo id cibos, ac his, quæ mutationis initium ab animalis corpore consequuta deinceps iã putrescunt, & corrumpuntur, mox quoque corpus vnà corrumpunt, & putrefaciunt, siquidem omnia hæc venena sunt, & naturę humanæ corruptricia à Gal. vocantur, tertia medicamentorũ species ex eius sententia corpus recalfacit quidem, mali tamen nihil affert, & quarta eorum species agit, & patitur aliquid, sed spatio vincitur, planeq; assimilatur, atq; hæc non tã medicamenta sunt, q̃ nutrimenta, vt lactuca nõ solum qualitatibus corpus afficit, verum sanguinẽ adaugens postmodum calidius deserit. Quodcunq; igitur in corpore assumitur, vel alteratur à calore secundũ substantiã tantum, & est cibus, vel secundũ qualitatem tantũ, & est medicina, vel partim alterat, & partim alteratur, & est cibus medicinalis, uel alteratur quidem, sed non vincitur, immo vincit, & est venenum calidum, vel non alteratur, & vincit, & est venenum frigidum. subdit postremò Galen.

3. de tẽp. 2

AVT excernuntur, aut retinentur.

Quod sextum ex rebus nonnaturalibus superius esse diximus inanitionem atque repletionem, non solũ Gal. hoc loco, sed paulò superius excrementa, ac retenta nominat. Neque ob id (vt falsò putat Argenterius) idem sunt inanitio, atq; repletio cum cibo & potu, nam (vt diximus) inanitio & repletio vel ad virtutem gignitiuam, vel ad corporis temperiem habent relationem, cibus vero & potus ad virtutem nutritiuam, siue humores ipsos, ergo diuersa sunt: præterea cum quę retinentur, repleant, quæ vero euacuant, inaniant, iure ab expositoribus inter sex res nonnaturales inanitio loco excretionis, ac repletio vice retentionis connumerantur. cum igitur tres in corpore humano pręcipuę celebrentur coctiones, necessarium est, vt in earum quaque vnum sequestretur excrementum, in prima quidem, quę est ventriculi, dum ipse primum in cibarijs laborem subiens, ea in chylum conuertit, purgatur ex ipsis quod arenosum, atque inutile est, vt ex ipso tritico, si quid terrę, aut lapidum, aut syluestrium seminũ admixtũ sit, quæ pernitiosa corporibus esse solent, atq; id totum infernè propellit, quod tandem per intestina euacuatur: cum autẽ hoc excrementum nonnunquam calidius sit, quandoq; frigidius, aliquãdo mollius, & ple

& plerũque durius, quemadmodum & ventriculi, & intestinorum fuerit temperies quæ chylum confecit, retentum quidem corpus ipsum eadem, qua excrementum pollet, qualitate inalterabit, siue euacuatum ad contrarium habitum immutabit: Vnde multotiens ex earum superfluitatum retentione non solum febris, sed & epilepsia, paralysis, conuulsiones, & huiusmodi exoriuntur. In secunda aũt coctione cum ex sanguinea massa sequestretur serosa illa aquositas, quę tenuior ad hepar descenderat, vt sanguini per viam in angustis illis meatibus transitum moliretur, nec non biliosum sit, ac melancholicum excrementum, sicut euacuatis hisce superfluitatibus corpus in caliditate, siccitate, aut humiditate moderatur, ita dum hæ retinentur modo quidem calidius, modo vero humidius, sicciusvè, aut frigidius percipitur, aquosus namque humor hydropem gignere solet, melancholicus vero corpus infrigidat, ac exiccat, ac biliosus non solum arquatos homines, verum & febrientes efficit. In tertia vero coctione cum non solum per insensibilem difflationem subtiles vapores, seu superfluitates difflentur, verum & crassiusculi per sudorem, si detineantur, proprios corporis humores accendunt; sin euacuentur, non solum temperati redduntur, sed & corpus ipsum fluidum, atque difflabile: itidem & de menstruorum, hæmorrhoidum, ac consimilium, aut ex natura, aut ex consuetudine superfluitatum retentione, aut euacuatione dicendum est, quorum quidem omnium reddens rationem Gale. subdit.

HAEC *siquidẽ omnia partim quidẽ euidẽter, partim vero per alias causas medias alterãt corpus, et sanitatẽ corrũpũt, et de horũ singulis seorsum scripsimus in tractatu, q̃ de salubribus cõscribitur.*

Causæ quę corpus alterant, ex Galeni sententia, duę sunt præcipuę primitiuę & antecedentes, & si coniunctas his addas in nonnullis quidem, non autem in omnibus non errabis, sed in quibusnã casibus inferius explicabimus, antecedentes quidem & coniunctę internę multotiens nobis ignotæ sunt, quę vero procatharticę occasiones duntaxat, vt antecedentes alterentur, ex quibus deinceps immediate corpus afficitur, ac sanitas ipsa destruitur, at cum nonnunquam absque aliis mediis id pręstent, quod & antecedentes, in eorum naturam transeunt, nomenque primitiuarum deperdunt; propterea sex hęc nonnaturalia, quoniam externa sunt (excrementorum namque euacuatio, atq; retentio licet interna videantur, pariter somnus & vigilię, & animę affectus, attamen excrementa corporis partes non sunt, somnus vero & vigiliæ, & animæ accidentia extrinsecus corpori aduenîunt, ac sensibus nostris subiiciuntur) occasiones vt plurimum,

ſunt, ex quibus aliæ cauſæ internæ adnaſcũtur, quæ corpus alterant, & ſanitatem corrumpunt, quandoque vero ex ſe ſatis ſunt, ex quibus & corpus afficitur, & ſanitas deperditur, quinimmo eadem met res non-naturalis nonnunquam quidem ex ſe, ac nullo medio; quandoq; vero per medias cauſas agit in corpus, cibus namque & potus ob qualitates vtpote calidas ſeu frigidas, quę in ipſis reperiuntur, corpus calidũ, aut frigidum immediate alterãt, aer vero frigidus per medias cauſas ipſum afficit, & morbum generat: ſiquidẽ cum aer meatus corporis obturet, vapores in corpore concludit, qui calorẽ in eo adaugent, accenſo verò in corde extraneo calore, neceſſario naturales læduntur actiones, ac proinde morbus tandem enaſcitur; aer quinetiã corpus cõfeſtim excalefacit, refrigerat, humectat, ac exiccat; ſicut & cibus ſeu nutrimentum craſſius dum meatus claudit, tranſpirationem impedit, vnde putredo exoritur, ex putredine uero febris: ſed de his ſe Libris de tuenda ſanit. diffuſius ſcripſiſſe aſſerit: concludens autem inquit.

O M N I A *igitur nunc dicta genera, materiæ quædam ſunt ſalubrium cauſarum, at vſu opportuno adhibito, cauſæ fiunt conſeruatrices, atq. ſalubres, ſed vbi à modo deliquerint, inſalubres redduntur.*

Verba hæc vel maxime fauent corũ opinioni, qui aſſerunt hoc loco Gal. non ſolum de cauſis agere, vt auxilia ſunt, verũ & de cauſis vt materiales, formales, ac efficientes; etenim inquit Gal. materiæ quędam ſunt ſalubrium cauſarũ, cibus namq;, & potus abſolute cauſa materialis eſt, quæ demum vſu opportuno adhibito conſeruatrix fit, atq; ſalubris, vbi verò à modo delinquat, inſalubris redditur. Male igitur hi ab Argenterio initio huius reprehenduntur, quippe qui Gal. verba apertiſſime interpretentur: ſubdit autem ex dictis corrolarium.

V N D E *etiam liquet ex his nullam harum rerum exteriorum aut ſalubrem, aut inſalubrem à nobis exiſtimari oportere, ac eaſdẽ potius quandoq; quidẽ ſalubres, quandoq; uero inſalubres in eo quod ad aliquid eſſe: nã vbi motũ corpus deſiderat, exercitatio quidẽ ſalubris, ociũ vero inſalubre: cum vero eget quiete, ocium quidem ſalubre, exercitatio vero inſalubris. eodẽ modo de cibis & potibus, & de alijs omnibus ſtatuendum: horum enim ſingula quando ut neceſſitas corporis exigit, cũ menſura ac qualitate opportuna adhibentur, ſalubria fiunt, at cum citra omnem neceſſitatem, ac præter modum afferuntur, inſalubria.*

Aer namque in se sumptus, neque salubris, neque insalubris est, sed vt ad corpus habet relationem, quemadmodum & reliqua nonnaturalia, de quibus tantummodo hoc loco Gal. sermonem habet, non autē de his, quæ non necessariò corpus afficiunt, vt antea dictum est: proinde relatio hęc ad corpus duplex esse pōt, aut res hę nonnaturales ad diuersa referuntur corpora, in eodē tn̄ tempore, ut exēpli gratia aer eodem tempore uni quidē sanus, siue salubris est, alteri vero insalubris, aut cum ad idem corpus, diuersis tamē temporibus cōparantur, ut potus quidem calidus Socrati habenti crudos humores in ventriculo salubris quidem erit, at si contingat ex malo victus regimine in eius ventriculo biliosos humores aggregari, insalubris. Tacuit autem Gal. de neutro non quidē vt eius immemor, sed breuitati studens, quandoquidem ex duobus extremis medium facile comprehenditur. Cęterū hęc quidem relatio, denominatioque salubris, & insalubris ad corpus relata in duobus (ait Gal.) consistit, salubria namq; fiunt, quando ut corporis necessitas exigit & mensura, & qualitate opportuna administrantur, sicut insalubria, cum citra omnem necessitatem, & pręter modum afferuntur. Verum quis ambiget non duas, sed tres à Galeno poni conditiones, siquidem corporis necessitatem eius, quod sibi offertur, quātitatem, & qualitatem statuit. Quòd si respondeas, vt & Trus. corporis indigentiam tertiam non esse conditionē, quæ in causis animaduertatur, licet ad corpus ipsum spectet, huic forte opponet idem, ꝙ Gal. memorans, quæ insalubria efficiuntur, inquit, at cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur, ergo necessitas inter causarū conditiones reponenda est. Ego igitur rectius dicerem, ꝙ per necessitatem Gal. nil aliud intelligit, quàm quātitatem, ac qualitatem, quæ corpori deficiunt, quæ quidem conditiones sicuti in causis adesse debēt, ita in corpore deficiunt, si ipsum conseruandū est; diximus namq; conseruationē ipsam lapsus insensibilis esse correctionē: propterea declarans quę fiant insalubria, dixit, cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur, ut nō solū conditiones duas in causis existētes, sed & quę in corpore deficiunt, connotaret, atq; hac interpretatione facilime tollitur ratio, atq; responsionis obiectum; necessitas enim tertia conditio nō est, sed in se duos corporis defectus nempè quantitatem, ac qualitatem, quibus indiget, concludit: atq; ob id subdit.

ATQVE *hæ duæ sunt circa salubre, & insalubre intentiones, rei scilicet, quæ adhibetur, qualitas ac quantitas: neq; n. est rationi consentaneum etiā temporis occasionem, quę in his, quæ dicta*

 sunt,

sunt, continetur, veluti tertium aliquod ab eisdē diuersum, introducere: si enim tali & tanta re allata egeat corpus, nemini dubium, quinetiam in tempore opportuno afferatur, siquidē occasioni inde est ortus, quoniam fluxibile, ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro transmutationis modo alijs alio tempore eget auxilijs: Quare non est tertium aliquod præter ea, quæ dicta sunt, occasio, sæpius autem eo tanquā tertio quodam ob eā, quam diximus, causam ad docendum uti consueuimus.

Dubitant interpretes, num duæ tantum sint conseruantium causarum, quæ ex sex rebus nonnaturalibus sumuntur, indicationes, seu intentiones, nam licet Gal. dubitet de tempore, soluatque tempus, seu temporis occasionem ex corporis transmutatione, quæ in quanto, aut quali fit, ortum habere; & ob id tertium præter dicta statuendum nō esse, sed ad docendum duntaxat; attamen est & alia ratio, quam cū Argenterius validissimam putet, aduersus Gal. (ut sui moris est) infense admodum inuehitur: etenim si apud Galenum (inquit ipse) scopi semper distincti statuendi sunt, vt & illos indicantia reuerà distinguuntur, qualitatem quidem, & quātitatem remediorū, affectus qualitas & quantitas indicant, occasionem vero præsentia eorum, quæ remedia exposcunt, & absentia illorum, quæ ea impedire possunt, vt testatur Gal. ergo temporis occasio à qualitate, & quantitate diuersa statuenda est indicatio: præterea ipsemet Gal. lib. ad Glau. à principio non solum remedia qualitate, & quantitate perfici existimat, verum & eorundem vsus modo, necnon ex temporis occasione, quæ præ omnibus cognitu difficilima est. Vnde ab Hippo. non sine ratione scriptum est, eā esse præcipitem, quippe q̄ plerunq; nō vulgares, sed & p̄excellētes medicos aberrare facit: vlterius non solum hęc in remediorum vsu indicare videntur, sed & substātia ipsa rei offerendæ an scilicet, conueniat alterans, aut euacuans, aut replens, aut aliud efficiens remedium; aer namque quandoq; qualitate ac quantitate conueniet, at in substātia indecens erit, quoniam putridus est, atq; corruptus: pariter nōnulli sunt potus, qui quoad qualitatem ac quantitatē corpori conuenient, at cum ex tota substantia (vt inquit Mesues ex Gal. quoq; sententia) corpus soluāt, ꝓptereaq; lubricum corpus est, minime cōpetēt: postremò ordo quoq; in rebus exhibendis vt scopus alter hisce addēdus est; in ipsis n. multotiens cōmutatus ordo corpus ex salubri insalubre redditur, vt nō minimi apud medicos momenti esse videat. Verū hæc oīa obiecta aduersus Gal. placitū nulla sunt, si rectè quis sit scopus, seu intentio

Lib. 3 opt. sect. ca. 35.

1. part. aph. primo.

tentio, ac indicatio, percipiamus; neq;.n. mihi aliorũ responsiones satisfaciunt, nam etsi hoc loco de corpore conseruãdo loquatur Gal. intentiones tamẽ has circa salubre, & insalubre corpus adesse censet, ut non solũ in parte conseruatiua, uerum & in curatiua assumatur; item Gal. eas à curatiuis indicationibus ex Hippo. sententia penitus aufert, inferius uero inter conseruatrices dũ de uenereis verba facit, statuere videtur. Intentio itaque quem σκοπὸς græci nominant (vt alibi à Patre meo determinatum est) est res in potentia in suis latitans causis, & finalis causa dicitur, quæ cæteras causas ad agendum excitat, ut quod est in potentia actu existens fiat; vt exempli gratia auari scopus est, decem mille aureos lucrari, hoc quidem in potentia est, cæterasq; causas mouet, vt tandem ad actum producatur; etenim tunc ille merces parat, eas per mare transmittit, ac huiusmodi operatur, ut tandem scopum hunc attingere possit; indicatio vero ex Galeni placitis est ἔμφασις, siue expressio, aut representatio eius, quod consequitur, representatur nãque nobis quicquid consequens, faciendumve sit; vt deficit in corpore quantitas, hæc utique quicquid consequens, faciendumve sit, representat, nempè alterum quid in quantitate ei suplendum esse. Videamus modo si tempus rei, quæ adhibetur, corpori humano scopus, indicatiove esse possit, scopus quidem non, seu intentio, quoniam tempus non est res in corpore potestate existens, quę cęteras causas ad agẽdum moueat, ut actu fiat, sed qualitas & quantitas in corpore deficientes tãtummodo causæ sunt, quæ præcipuè mouent qualitatem ac quãtitatem rei offerendæ, ut actu perficiantur; neq; minus ob eãdem causam rei offerendæ vsus, & ordo intentiones erunt, quippe qui in corpore res in potentia tales non sunt, quę actum exoptent, quemadmodum antea declaratum est: indicationes quinetiã non sunt, pariter & temporis occasio, neq; ab aliis indicãtur, qm̃ neq; consequũtur, neq; fiunt, ut quãtitas aut qualitas in corpore deficientes, cũ reficiendæ exoptent, à qualitate.n. & quantitate rei exhibendę pficiuntur, at tẽporis occasio neq; consequitur, neq; fit à p̃sentia eorũ, q̃ remedia exposcũt, & absentia illorum, q̃ ea impedire possunt, ut Argenterius arbitratur, sed sicut tempus est quid rebus, q̃ adhiberi debent, extrinsecũ, ita & p̃sentia, & absentia rebus extrinsecæ sunt: neq; valet illius rõ, quam ex Gal. efformauit, ibidem namq; & morborũ, & auxiliorũ tempora declarabat Gal. postq̃ p̃ricipio capitis duas eẽ tp̃um apud medicos dr̃ias statuerat: aliqua.n. morborũ tẽpora, aliqua vero auxiliorũ, dicẽs, ꝙ medici illi causarũ motiones, morbi tp̃a dixere, vtpote initiũ, incremẽtũ, statũ, & inclinationẽ, at auxiliorũ tp̄a ea q̃ ad ipsorũ adhibitionẽ idonea sunt,

4. Metho. med. ca. 5.

ſunt, quando ſcilicet remedium poſtulantia adſunt, prohibens vero nullum; declaratio itaque auxiliorum temporis ea eſt, non autem ꝙ vnum indicet alterum: idem enim ſecundum idem ſeipſum indicaret; quod quidem abſurdiſſimum cuipiam eſſe poteſt: neque minus remediorum vſus modus, aut ordo ob eandem rationem indicant, aut indicantur, quoniam nec quid indicent, certum eſt, nec a quo indicetur: Sed quid ad Galen. prim. ad Glau. dicimus nos, ꝙ eo loco non ſolum quæ per ſe indicant, deſcripſit, verum & quę per accidens in morbis ſpectantur, quę veluti principalium intentionum ſunt circunſtantię; nam ꝙ quis clyſtere nõ accipiat, cogimur nos glandibus, aut leui pharmacia compluries vti; ſic dũ virtus eſt imbecilla, licet pharmaci adhibendi ſit tempus, ob eam tamen ipſum dimittimus: atque hoc eſt, quod intendebat Galen. temporis affectus notitiam ad curationẽ qui-
4. met. 5. dem non facere, vt inter curatrices indicationes connumeretur, ſed ad cognitionem tantum affectus curandi, vel maxime conferre. pariter cibariorum ordo attenditur, non quidem vt ordo indicet, ſed quoniam eius accidit qualitati, vt cum hic quidem cibus craſſior, hic vero tenuior ſit, modo tardius, modo citius conficiatur: de ſubſtãtia vero a Galen. prętermiſſa, vt maxima in rebus exhibendis intentione quid dicemus? facilis vtique eſt ſolutio, ſi recte cõtẽplabimur ſubſtantiã ex qualitatibus agere, ſiue hę manifeſtę ſint, ſiue occultę; aer namque corruptus ex tota ſubſtantia, dum putrefacit, ob prauas in ſe qualitates, quæ totam eius corrumpunt ſubſtantiam, operatur; medicina etiam a tota ſubſtantia purgat non quidem vt ſubſtãtia, ſed vt tali temperie prædita (quicquid dicant nonnulli) quam ſane qualitatis proprietatem eſſe voluit Gal. Meſues vero cœleſtem virtutem, ſeu formam ſpecificam, ſeu occultam qualitatem: Qua quidem in re valde increpandus eſt Argenterius, qui quidem quandoque ſubſtantiæ ſubſtãtiam contrariam non eſſe, interdum vero eam quoq; agere ꝓfert: verũ hæc ſat ſint, alias fortè de his diffuſius agemus; vt autem in his duabus intentionibus cauſas omnes ſalubres contineri, demonſtret, ſubiungens poſtmodum Galen. concludit his verbis.

QVONIAM *vero in his ipſis intentionibus & aliæ cauſę ſalubres, & id, quod ꝓpoſitũ eſt genus cõtinetur, rurſus eaſdẽ repetamus.*

Contextus hic duas habet expõnes, altera qdẽ eſt. Qm̃ in his duabus intentionibus quantitate, ac qualitate nõ ſolũ ãndictę cãę nẽpè aer ambiẽs, cibus & potus, ſomnus & vigiliæ, q̃ euacuãtur, ac retinẽtur, & aię accidẽtia, cõtinẽtur, verũ & cõplura alia, q̃ inter ea, q̃ ex neceſſitate nõ

alterant

alterāt, collocant, exēpli gratia medicina, & hmōi; hęc.n.& ipsa rōnem hūt causarū conseruātiū siue salubriū, pinde ac aliæ, si cōmode admini strent, si incōmode, insalubriū, rursus eas repetamus nō q̄dem eodem modo vt supra in genere, sed speciatim; quandoquidem ex Aristotel. operationes non sunt uniuersalium, sed singularium, non enim homo sanatur aut seruatur, sed Callias, particularis vè alius homo. Hęc utiq; expositio licet pro parte quodammodo possit consistere, attamen quo ad alteram partem duas patitur instantias: primum quidem quoniam si Gal. superius has causas non necessario occurretes explosit, cur hoc loco rursus has vt causas salubres enumerat? secundo si & hæ causę salubres sunt, cur de his mētionem non facit, sicut eas proponit: dicēt fortè hi, quòd de venereis differit, quæ ex non necessariò euenientibus sunt. Verum falluntur, vt enim prius dictum est, inanitio, & repletio, sub gignitiua facultate cadunt; neque etiam verum est exemplum de medicina, quam isti inter res non necessario alterantes collocant, nam sub cibo, & potu superius a nobis reposita est, cuius causam ibidem assignauimus. Altera autem est interpretatio, quam tutiorem esse putamus, quòd Gal. colligat ex dictis; Quoniā in his duabus intentionibus causæ omnes salubres sunt tā propositi modo generis, quæ sanitatem optimam habent, quàm eius generis tenent, quæ lapsa, rursus eas repetamus, quemadmodum alii postmodum exponunt; ita vt per propositū genus optimam corporis temperiem intelligat; cum autem ait in his duabus intentionibus alię causæ salubres continentur, aliam inferat tē periem, quæ ab optima dilabitur, de qua in sequenti cap. sermo est habiturus; Quo quidem posito concludit. 2. ethi. 1.

OPTIMAE *igitur corporis constitutioni, cum circunfusus aer fuerit in temperie positus, earum rerum, de quibus nuper diximus, quietis scilicet ac motus, somni, vigiliæ, & eorum quæ assumuntur, atque excernuntur, quātitas moderata conuenit; cum vero aer à temperie recesserit, tantum à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus.*

Prima quidem huius cōtextus pars satis aperta est, quòd in optima corporis constitutione non solum aer temperatus requiritur, sed & reliqua alia commemorata, tum quoad qualitatē, tū etiā quoad quantitatem, vtpote motus & quies, somnus & vigiliæ, quę assumuntur, quęq; excernuntur: similia namque exquisite similibus ad vnguem seruātur. cur autem animę affectus subiiceat Gal. uariæ sunt sententiæ; alii enim dicunt, quòd ex aliis intelliguntur; alii quòd cum hic in nostra nō sint

potesta-

potestate, sed nunc quidem magis, nunc vero minus alteret quàm conueniat, a Gal. prætermissi sunt: Verum vterque eorum falsa est opinio, priorum quidem quoniam uno pro exemplo proposito reliqua etiã intelligere poterat, sed cur hos duntaxat omittit? Erant quinetiam grauissime postremi, qui hoc fatuum repræsentant animi accidentia a nobis reprimi nequaquam posse: quòd si hæc in nostra nõ sunt potestate, frustra aerem emendabimus: siquidem animi affectus non minus quam aer & reliqua quatuor non solum auxilium exposcunt, sed & contraoperantur: Nec minus eos increpo, qui Galeni mẽtem haudquaquam scrutantes, hoc quidem in lectoris animo indiscussum deserunt. Hos itaque rectius dicamus sex omnia præsenti loco esse a Galeno comprehensa; nam cum motus alius sit animæ & alius corporis, anima quidẽ turbata mouetur, vt superius demonstratum est, tuncque noxam interdum corpori, interdum uero præsidium infert, de motu uero corporis non est, ut quid a nobis dicatur: Gal per motus non solum corporeos, sed & animæ intellexit: At si dicat quis, motus & somnus nequáquam temperati esse possunt, motus enim magis vel minus semper calidum, sicut somnus humidum corpus reddunt: dicendum est, quòd motus solus aut somnus non sunt temperati, sed cum quiete, ac vigiliis cõmixti temperiem efficiunt: atque ob id somnum cum vigiliis, ac motũ cum quiete semper recensemus. In secunda huius contextus particula quid sentiat Gal. dissentiunt expositores, nonnulli namque volunt, inter quos est Argenterius, quòd cum supra dicat Gal. quòd optime constitutioni conueniunt aer, somnus, & quies, ac reliqua enarrata, vt in quali, & quanto exquisitã seruent mediocritatem, subdit, quòd si ab optima constitutione corpus recedat non solum aer, sed & cæteraomnia tantum ab ea temperie mediocri recedere debet, vt exẽpli gratia Socrates ad frigidum & humidum à temperie dilabitur, vt corpus hoc seruetur, tantum & aer & motus & quies, & reliqua alia ad frigidũ & humidum euariari debent: status namq; hi omnes a rebus similibus iuxta qualitatem aut quantitatem adhibitis conseruantur. Verum hæc expositio falsa penitus est, nam aer quomodo in sanis poterit ad frigidum & humidum contrahi? neque enim in nostra est potestate aerem, vt &
9. met. 14. reliqua, quandocunque volumus, alterare: ob id dicebat Gal quòd reliquas materias tum deligere, tum fugere licet, quam vero ambiens pręstat, siue ea sit ad calidũ & humidum intemperies, siue ad frigidum & humidum, siue ad quasvis qualitates fugere non licet, sed præsenti cœli statu nos vti necessum est, quinimmo in morbis ipsis cum ęgrotantes in cubiculo resident, ambiens, circumfususque aer cubiculi altera-

ri vix potest: quod si in morbis hoc valde difficile est, in sanis vtiq; hominibus, qui aeri extra proprios lares plerunque se exponunt, non solum difficillimum, verum & impossibile: pręterea Gal. hoc loco de optima loquitur constitutione, non autem de ea, quæ ab optima recedit, vt ex eius verborum tum sequentium, tum præcedentium serie apertissime patet; quandoquidem primum proponit, optimo corporis statui quænam auxilia præstanda sint, in sequenti verò capite de eo agit, qui ab optimo deficit, cum ait. At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, & quæ sequuntur: ergò has duas tractationes con fundere non debebat, alioquin & eadem bis incassum, confuseque repeteret: item de statu hoc ab optimo recedente mentionem non facit Gal. sed solum de aere intemperato, ergò uana est eorum expositio; Alii autem, ut & Haly, exponunt, quòd proposita prima sententia nēpè optimæ corporis constitutioni pro eius tutela singula sex nonnaturalia tum quantitate tum qualitate competere, hac parte subdit Gal. canones tradens, quonā pactò hęc ipsa immutentur, cum à symmetria deflexerint, vt corpus ipsum optime constitutum conseruetur exemplo ab aere sumpto; etenim sicut cum aer intemperatus existit, tanto reliqua omnia ad contrarium commutanda sunt, quanto aeris uitiata temperies est, sic & unumquodque ex aliis non naturalibus, ut pote cibus, & potus, motus, & huiusmodi si ad aliquam qualitatum intemperiem accedunt, reliqua ex his omnia ad eandem contrariam qualitatem euariari conueniet, hoc nāq; mō, vt in æquilibrio symmetriam corporis seruabimus. Hęc quoq; expositio, neq; vera est, neq; ad Galeni mentem, nā si reliqua oīa p̄ter aerem medicus aut ipsemet temperatus ad sui libitū euariare potest, cur vnum aliis eget, uti æquilibrio ad ipsum contemperandū? cibū nāq; & potū maiori minorivè in q̄tītate, atq; hac illa vè qualitate p̄ditos corpori apponere, euacuationē ēt, & retētionē, somnū & vigilias, ac deniq; animi accidētia. qūcūq; volumus, contēperare possumus: amplius non eodē mō oīa contēperant, ergo aer oīum exēplū esse non pōt, aut saltē quō cōtēperent, Gal. debebat exponere. Sunt & alij non cōtēnēdi interp̄tes, inter quos est Trusianus, qui sentiunt Gale. alteram proponere sententiam circa aerem, quādo intemperatus optime constituto corpori occurrit, nā si aer a tēperamēto declinat, nō licet reliqua oīa quādoq; moderata, sed in oppositum pari cum aere lapsu uergentia administrare: quod quidē aliis minime contingit, siquidē reliqua nostræ subiiciūtur potestati, & quandocunque uolumus contemperantur: at aer (ut dictū est) a superioribus dependet, & supra artem est, idque potissimum in sanis,

secus

fecus namque dicendum est de aere totius, ac de eo, qui in domiciliis nostris continetur: propterea in tuenda ualetudine ad duo hæc potissimum respicimus, vtpote aeris & corporis temperiem, sicut in curatiua ad tertium quoque morbum nempè ipsum: & quemadmodum Gal. tres ex his in morbis præcipuas indicationes elegit, non quidem perpetuò, sed cum aer morbo reluctatur, ita in sanitate conseruanda duę quoque præcipuę eligendę sunt, cum aer corpori temperato aduersatur, ita vt aer non solum auxilium sit, & corporis causa cõseruãs, verum & ipsum auxilio indigeat; vt si contemperari non possit, ne corpori noceat, alia saltim sibi opponantur, quibus corpus aeri obsistat. Verum hęc interpretatio licet aliis melior sit, nonnullas tamẽ patitur oppositiones, quandoquidem hieme aer ad frigidum vergit, & humidum, non tamen ei omnia per contrariam qualitatem adhibentur, si quidem hieme somni sunt longissimi, uigiliæ uerò quàm breues, somnus verò corpus humidum, sicut uigilię siccum reddunt; insuper cibo & potu validissime corpus afficitur, ergò sat est vnum aeri contrario resistere, non autem omnia quinque: quinimmo si uidemus multotiés cibum & potum magis quàm aerem corporis temperiem immutare; quanto magis si quinque simul aeri opposita iuxta parem lapsum aduersus corpus temperatum reluctabuntur? Quod si is dicat qui hanc sustnet expositionem, quòd cum aer temporis diuturnitate ualidius corpus afficiat, qnàm reliqua omnia, sicut diuturnis morbis varia blanda adhibentur auxilia, quæ tempore quoque morbos depellant, sic aeri hęc quinque opponimus non quidem in excessu, sed mediocriter contraria, ut eius damno paulatim obsistamus: contra hæc ipsa in eo gradu per contraria sunt admouenda, ut censet Gal. ergo non mediocriter opposita; insuper accidentia animi continua citius quàm aer hominem ad senectutem perducunt, ergò aer præ aliis sui diuturnitate corpus non afficiet. Quocirca locus hic rectius à nobis interpretãdus est tum ad Gal. mentem, tum etiam secundum rei ueritatem, quòd si in corpore optime constituto aer intemperatus sit, aut ipsummet aerem, si fieri potest, tanto a mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus, aut si aer immutari non potest (quod quidem ob rationes superius enarratas ut plurimum euenit) emendãdus est cũ aliis quibusuis tantundẽ à mediocritate per cõtrariũ euariantibus, si. n. unũ satis est ad aerẽ cõtemperãdum, id etiam solum ad oppositum ducendum erit, sin autem id nequaquam sufficiat, altero etiã vtendum erit, donec opposito aeri obsistamus; in reliquis uerò ex his mediocritas seruetur, ne sui excessu temperatum corpus afficiatur: propterea

prima aph. par. 15.

pterea Gal. indefinite hoc non loquutus est, ne quis putet omnia aduersus aerem opponenda esse, ut alii censebant, quandoquidem si tot iunctim pari lapsu à mediocritate in oppositum cum aere recederent, dubiò procul corpus ipsum ab hisce magis afficeretur, quàm ab aere, cuius quidem nostrum non est intentũ, neque hoc cõsentiret Gal. quam quidem sententiam ex duobus Galen. locis confirmamus; altero quidem ubi de aere loquens, dum corpus calido & sicco morbo laborat, ait; ubi igitur cum medendi indicationibus consonat, pro gratia habẽdum est, sicubi aduersatur, inhibenda eius noxa est, scilicet reliquorũ auxiliorum humiditate, ac frigore intensis, adauctisque; dixit autem non omnium auxiliorum, sed absolute reliquorum, utpote quæ apta sint, oppositas qualitates corrigere; insuper subdẽs aerẽ ipsum corrigere edocet, cum ait; Sedulò igitur agendum est, ut ambientem quoad fieri potest, qualem esse expedit, præpares, scilicet humidiores, frigidioresque domus tum deligens, tum præparans; altera uerò dum Gal. docet, quomodo aeri intemperato obuiandum sit, licet de intemperatis corporibus ibidem loquatur; etenim & de temperatis sermo esse potest, nam, inquit ipse, si humidus & frigidus sit aer, calefacienda corpora sunt, maxime frigidiora, & humidiora exercitationibus plurimis, vino modicum calido, prout opus erit, non autem omnibus, vt alij sunt arbitrati. Num vero eodem pactò de aliorum quibusuis, dum excedunt, vice versa eorum quippiam per oppositum trahere debeamus, vt exempli gratia cum in corpore temperato cibaria in frigiditate & siccitate excedunt, somno longiori, qui tantundem calefaciat, ac humectet; corrigenda sint, quòdq; Gal. aerem pro exemplo reliquorum statuat, dicere possumus, hanc quoqne Gal. mentem esse potuisse; verum quòd omnia simul necessariò concurrant, vt illi ponebant, minime uerum esse censeo ob eam, quam supra tetigimus, rationem. Vt autem declaret, quomodo mediocritatem in his inuenire valeamus, ab aere primum exordium desumit.

5. meth. 14.

1. Epid. sec. 2. com. 7.

Hi verè sunt mediocritatis termini: in aere quidem ambiente, vt neque horreat propter frigus, neque sudet propter æstum.

Quemadmodum corpora temperata latitudinem quãdam habent, quam præterire nequeunt, ita & auxilia in quadam latitudine mediocrem seruant temperiem, vltra quam non amplius talia dicuntur; atque hi mediocritatis termini nuncupantur; neque enim intentio Gale. est de ea exquisita temperie verba facere, quæ aut cerni non potuit, aut ictu oculi pertransiuit. Ab aere uero exordiens ex eius affectu

ctu moderatam temperiem colligit; talis autem affectus est, quem ex Xenocrate desumpsit Gale. vt in aere corpus ipsum neque horreat, neque sudet, vtpote quòd alterum quidem ex frigore, alterum vero ex æstu proueniat. Circa quem, ut quæ ab eo scribuntur, rectius intelligātur, nonnihil discurrendum censeo: aer itaque temperatus (ut dictum est) non in puncto, sed in non modica quadam primarum qualitatum latitudine consistit, vltra quam pertransiens insignem corpori temperato noxam relinquit: nam si in frigore excedit, cum frigiditatis proprium sit, vt humores ad intima propellat, in huiusmodi reuulsione horror quidam percipitur: & licet ex aeris frigiditate corpus frigidum in primis reddatur, mox horror consequatur, Gal. tamē ex horrore, non autem ex frigore metam aeris intemperati constituit, propterea quòd voluit ipse corpus temperatum non adeo angustis præsidiis conseruari, sed talibus, quæ illi manifestam saltim noxam non inferāt; nam etsi corpus frigore afficitur; frigus tamen apertam illi molestiam non infert, quemadmodum horror, etenim sicut hi, qui in manifestam patiuntur naturalium actionum læsionem, nondum ęgri, sed neutri dicuntur, ita aer hic, qui corpus quodammodo refrigerat, nondum ad intemperiem peruenisse dicetur, nisi ex frigore ipsum corpus exhorrescat: ob id eorum nequaquam approbo uersionem, quę habet [ut neque rigeat propter frigus] tum quia græcus codex non eo modo iacet, tum etiam quoniam nullam inter horrorem ac rigorem non solum in sanis, uerum & in ipsis ægrotantibus differentiam constituunt, in quē quidē errorem grauissimi hercle uiri elapsi sunt, ut libro de tremore, rigore, & palp. scripsit Gal. ac quod peius est, Galeni quoque interpretes, qui de frigore, horrore, ac rigore ipsum diuersimode loquentem animaduertentes, pugnantia scripsisse putarunt, quem quidem cum aliis saluare cupiant, & ipsi à Galeni mente, ac ueritate uel maxime aberrarunt, alii namque rigorem esse cum tremore refrigerationem existimarunt, alii autem ut Plato in Thimeo, ac post ipsum Atheneus Attalus rigorem & tremorem idem esse putantes in reluctatione, quassationeque frigoris passionem, nonnulli uerò rigorem sensilem refrigerationem, & alii non sensilem frigiditatem, sed dolorosam, qui uerò horrorem & rigorem adinuicem distinxerunt, horrorem cutis, cutiq; uicinarum partium, rigorem uerò uniuersi corporis affectum statuerunt. Qua de re Gal horum posteriorum sententiam recensens libro præcitato, neque eam palam increpans, ut fermè illi fauere uideatur, interpretibus occasionem dedit, ut ipsum sibi ipsi aduersari crediderint, libro namque secundo de sympt. caus. horrorē à rigore secundum

magis

magis & minus duntaxat, nō autem ratione partium distinxit; materia etenim quæ immodice mouetur, horrorem generat, at si vehemētius exagitetur, ac magis acuta sit, ac mordax, rigorem. Nos autem missis, quæ aduersus veteres, & præcipue Platonem, ac Atheneum à Galeno conscribuntur, veram rigoris, & horroris & in sanis, & in ęgrotantibus distinctionem aperiemus, neque enim idem est in sanis horror, qui & in ægris, atque hoc est illud, quod ipsos aberrare coegit In sanis itaque horror & rigor penès loca distinguuntur, nam frigiditas aeris feriens cutim, humores primum circa ipsam existentes fugat, ex qua quidem partes illę horrent, siquidem non admodum vehemēs est motus, at si profundius, ac vehementius retrahantur. rigor hic nuncupatur: propterea Gal. illos nec ꝓbat, nec reprobat, qui huiusmodi sententiā sustinuerūt, sed in hoc eos vitupat, ꝙ absq; distinctione loquuti sunt: Vnde subdit cōfestim; Cæterū sana hominū corpora alio, diuersoq; mō rigore affici dicimus, nec modū hūc ad omnē dolorosā frigididitatē extēdimus; supius namq; veterū posuerat opinionē, qui nulla adhibita distinctione rigorē & horrorē tum in sanis, tū in ægris descripserūt, népè ꝙ rigor & horror & sēsilis sit refrigeratio, & dolorosa, & cutis, & vniuersi corpis affectus. In ægris āt corpibus cū rigor & horror nō ab externa ꝓueniat cā, sed ab īterna, & ꝑter nām adiuicē sm̄ magis & minus potissimū seiūgūtur, quēadmodū recte docet Gal. & talis rigor, aut horror vt plurimū dolorosa est refrigeratio, sicut, q̄ i sanis vt plurimū absq; dolore: Vñ Gal. Hip. authoritate hoc ipsū corroborās cōcludit. Illi igit̄ q morbosū rigorē frigiditatē esse dfiniūt, nil aliud dfinire uidetur q̄ eū rigorē, q̄ sana dūtaxat corpa īuadit, quāuis vniuersum rigoris genus de quo medici penitus loquūtur, ꝑdicti viri dfinire intēderūt; sic.n. Hip. dixisse arbitror à febre ardēti habito rigore supueniēte solutio: nō igitur cū in corpus febrientis frigidā infundes aquā, rigorē facere poteris, sed febriēti rigor aduenit cū ex īterna corporis dispōne excitat̄, euocaturq;, & ex eodē Hip. Rigores incipiūt mulieribus q̄dē ex lūbis magis, & p dorsū ad caput, sed & viris pte corporis posteriore magis, q̄ anteriore: in hoc etenim aphorismo, sicut & alibi sæpius nō rigorē bene valētibus occurrētē, sed morbosū Hip. ꝓtulit, q̄ q̄dē frigefactio est dolorifica cū quadā totius corpis inæquali quassatione. Perperā igitur trāsferūt hi [neq; rigeat propter frigus] nā terminus noxę primus in temperato corpore non est rigor, sed horror, quēadmodū dictū est: De causis autem rigoris & horroris hoc loco subticendū censeo, quoniam non de his, vt in morbis, sed vt in sanis fiunt, verba facimus. Quod si aer ad calidum excedit, huius terminus sudor est, de quo altero libro fusius

lib. de tre. & p. lpi. 6.

4. Aph. 58.

5. Aph. 69

a nobis dictum est, id autem hoc loco tantum dixisse sufficiat, sudorẽ hunc, de quo nunc agit Gal. non ab internis prouenire causis, vt cum quis valde mouetur, sed ab ambiente dũtaxat, qui veluti cucurbita sanguinem a centro ad circunferentiam attrahit; ex quo postmodũ nõ solũ humores, verũ & crassiores per cutis foramina copiosius difflantur vapores, qui aeri expositi condensantur, ac ad aqueã substãtiã vertũtur. Proinde circa huiusmodi signũ videtur nõnulla efficere difficultatẽ, in primis quidẽ qm̃ si quis aeri tẽperato in aere nudus se exponat, nõ solũ refrigerabitur, sed & non modicũ exhorrebit: insuper non solũ corpora tẽperata in aere calido exsudant, & frigido horrent, sed & in tẽperata calida, queadmodũ sunt ea, quæ meatus satis apertos habent; tunc enim ob meatuũ apertionem facile aer frigidus introcluditur, ob quẽ calor ad intima percurrit, & naturalis calor vi aeris ambientis calidi excitatus humores ad exteriora propellit, & sudorem efficit, quo supra diximus modo: præterea cur est, quòd Gal. inditium non tradit, quomodo humidi ac sicci aeris excessum dignoscamus, sicuti calidi, & frigidi, ac quod magis opus erat, quantitatis ipsius? primæ quidem difficultati facillime reparamus, si huius causam intimius contemplamur; non enim homines nudi vere horrent, nisi prius vestimentis fuerint induti, horrent autem quia dum exuuntur, meatus rarefiunt, aer verò frigidus respectu caloris nostri, licet in se temperatus sit, facile penetrat, & partes sensiles confestim compungit: ob id aer manus non afficit, ac præcipue internam manus partem, quoniam & magis est temperata, neque ab vllo extrinseco rarefit: ad secundum autem dicerem, quòd licet intemperata nonnulla utrunque patiantur, non tamen æquè, vt ea, quæ moderatam habent temperiem, per se namque ob temperiem ipsam quæcunque optimo constant habitu, vtrunque aeris excessum percipiunt, at intemperata ex accidenti ob meatuum apertionem æque & sudorem & horrorem compatiuntur; quod quidem non negat Galen. qui effectum hunc ut exemplum ad aeris potissimum temperiem demonstrandam descripsit: ob id tertio quęsito à nobis proposito respondendum est, non quidem ut alii, quòd sub hoc effectu aeris humiditatem & siccitatem connotat, sed rectius quòd hoc ut exemplo reliquas aeris intemperies comprehendit: pariter & aeris quantitatem, quam iuxta exiguam, aut longam in eo moram metimur, etenim quantitatem moderatam in aere æstiuo ex pauca admodum mora ante sudoris initiũ sicut hiberno tempore ante inchoatum horrorem censemus: ꝙ si quis ęstate aeri diutius se exponat, & sudet,

det, illum aeris moderatã quãtitatẽ pertransiisse dicemus: subdit mox exemplum quoad moderatam motionem atque quietem, dicens.

In exercitijs autem cum primum lassari cœperit corpus, confestim quiescere.

Dixit autem in exercitijs, ne quis ut supra animi quoq; motus intelligeret, & qm̃ exẽplũ in motionibus tradere proposuerat; quod quidem nõ generis esse dẽt, sed ipsorũ sub eo particulariũ: Vt nunc quæ de exercitii moderate notis in corpore tẽperato à Gal. scribuntur, exquisitissime possideamus, in primis quid sit exercitiũ, quotque eius dr̃iæ inuestigabimus, mox quo tempore, & quãtũ & quale efficiatur, postremò eius maximũ usum ostẽdemus, ex quo nostrę tẽpestatis hominum ignania cõprehendetur, qui tam necessariis ad uitam humanã neglectis ocio torpentes à ueteribus institutis mirũ in modũ deflectuntur; insequemur aũt Gal. potissimũ quęcunque ab eo hinc inde libris de tuend. valet. scripta sunt, colligẽtes, addẽtes quinetiã quæ ab alijs cõcinne ad modum literis mandata sunt. Motus itaque corporis ab exercitatione, ut genus à specie distinguitur, non. n. quilibet motus est exercitiũ, sed uehementior, cuius quidem uehementiæ terminus anhelitus est alteratio; in quibus nãq; anhelitus nõ alteratur nõdũ exercitiũ hoc nũcupamus: ob id motus quidã uni exercitiũ, alteri uerò motus dũtaxat esse pt: exercitationis aũt duę sunt species, quædã exercitia tãtũ, alię uerò exercitia & opa; exercitationes tãtũ modo sunt lucta, pugillatus, cursus, saltus, disci, seu palli iactus, pillę ludus, ac huiusmodi; at quę exercitia & opera, ut fodere, remigare, arare, uites putare, gestare onera, uenari, piscari, domos ędificare, naues conficere, & id tale genus: insuper exercitiorum alia quidem unam magis, quam alteram partem fatigant, alia uerò totum ęque corpus; remigare namque discique iactus magis brachia, quàm reliquas corporis partes fatigant, pillę uerò ac potissimum paruę ludus uniuersum æque corpus. Proinde exercitij tempus est, ex Gale. sententia, cum corpus & à primę, secundęque digestionis superfluitatibus, necnõ a prauis, crudisque humoribus mundum existit. nam cum cibus tres suscipiat coctiones in stomaco, hepate, ac uenis, commodissime nos ipsos exercemus, cum post duas priores coctiones posterior celebratur, ꝙ si quis exercitio utatur, aut posterius, aut priusquam hactenus cibus duplici coctione sit confectus, eaque agitur, quę in uenis fit, ac nouum iam cibum denuò tempus instat, alterum ex his consequetur incommodum, aut homo crudis replebitur humoribus, aut in eo bilis flaua augebitur; exercitatio namque

primo cano. fen. 3. doc. 2. c. 7.

2. 2. trac. 3. cap. 8.

3. de tuen. ualet.

ante tempus facta humores incoctos ad membra rapit, sicuti præpostera eosdem accendit, & subtiles ad flauam bilem conuertit; quæ verò à cibo nonnunquam fiunt exercitia ex Hippoc. Gal. Auicennaq; sententia deambulationes tantum sunt, ut cibus ad fundi stomacum facilius condescendat, meliusque postmodum conficiatur: ob id licet vulgo à medicis dici soleat versus ille; Post prandium stabis, post cœnam mille meabis, falsus vtique est, & ita castigandus, post cœnam molle meabis, hoc est lente admodum, non enim priusquam ad uentriculi fundum cibus descendat, dormitum accedendum est: Hinc etiam valde allucinantur, quicunque tertiam iam completam coctionem in exercitiis expectandam iubent, moti Aui. sententia male intellecta, siquidem credentes Aui. iubere, vt ter duobus diebus comedamus, in prim's quidem tempus inter cibum & cibũ per 16. horas computant, quandoquidem quadragintaocto horæ duorum dierum si in tres seccentur partes, tres complent cibationes, mox ante cibariorũ exhibitionem prius corpus exercendum præcipiunt: at in eo spatio non solum duæ priores, sed & tertia confectæ sunt coctiones, nam vt ab eodem scriptum est, decem ad plus horæ perfectam in ventriculo coctionem complent. Verum non solum hæc sententia falsa est, sed & aduersus Auicen. mentem, non enim id sentit Auic. sed quòd in his, qui nondum consuetudinem aliquam in commestione contraxerunt, melius est, ut una quidem die bis comedant, altera uero semel tantum, cum autem bis in die, mane s. & uesperi cibariis uescuntur sexdecim horæ inter alteram, & alteram commestionem nequaquam interponuntur, sed decem tantum, vt consentit Aui. neque ob id tamen quicquã de exercitio utrobiq; concludit; cur autẽ hoc pacto cõsulat, vt cibentur hoĩes alibi fortè fusius dicemus. porrò exercitationis tẽpus opportunũ ex ipsius urinæ colore facillime dignoscet, etenim urina, quæ aquę spẽm repsentat, succũ à uẽtriculo cõfectũ adhuc ĩ hepate, ac uenis crudum esse indicat: quæ uerò mediocriter pallida, uel russa est, perfectã secũdã esse coctionẽ; at cum intense admodũ russa est, ac biliosa, iam dudum succum esse cõcoctum. Non est autem ex Galeni placitis ualida cõfestim ineunda exercitatio, sed prius totũ corpus molliẽdum, ac excremẽta extenuãda, & carnis meatus laxandi, alioquin periculum imminet, ne quæpiam ex solidis partibus rũpatur, conuellaturve; aut ne excremẽta ui spiritus & caloris ex exercitatione accensi impulsa prędictos poros obturẽt: quare de re moderata frictione uniuersum corpus prius excalefaciẽdum est, adeo ut circumactus manuũ graues non sint, ut comprimat, modiceq; celeres, atq; adeo molliendum, donec rubor quidam

primo cano. fen. 3. doc. 2. c. 7.

13. 3. trac. 3. cap. 8.

quidam floridus totum per cutim conspiciatur; quo quidem apparen te mox oleo nudis manibus quæ medium inter molle, durumque modũ seruẽt, fricãdũ est, vt corpus mediocriter se habẽs neq; nimis coactũ constrictũq; sit, neq; minus noxiũ; sed primo mollius fricãdũ, mox paulatim fortius, donec caro citra lęsionẽ comprimatur; neq; diu hac validiore frictione vtendum est, idque potissimum in pueris; in cæteris nãque grandioribus quãto grãdiores erũt, tãto & duriori vtemur frictione. Cæterũ quoniam frictiones (vt dictũ est) corpora ad exercitationes præparant, opereprętium esse arbitror, nõnihil de frictionũ varietate, differentiisque earũ disserere: varię namq; frictiones esse debẽt tũ quidẽ superne deorsum, tũ inferne sursum, partim in subrectum, quod à recto parũ recedit, parti i obliquũ, quod mediũ est recti atq; obliqui, mõ do in obliquũ, quod recto cõtrariũ est, mõ in subobliquũ quod paululũ ab obliquo ad vtramq; partẽ declinat; non alia ex causa, nisi vt ex omni parte, quoad fieri põt, fibræ fricẽtur: proinde frictionũ duæ sunt differentię, altera quidẽ ex qualitate, dura, mollis, & mediocris, altera vero ex quãtitate pauca, multa, & mediocris, dura quidẽ ligat, cohibet, atq; cõstringit, mollis mẽbrũ reddit laxũ, ac soluit, mediocris mediocritatẽ seruat affectus: parua neq; gracilitatẽ facit, neq; carnis incremẽtũ, multa corpus gracile reddit, qm̃ euaporare sinit, & mediocris in quãttitate carnẽ adauget. Ex his ãt simplicibus differẽtię compositæ resulant, quãdoquidẽ frictionis qualitas absq; quãtitate & quãtitas sine qualitate cõsistere non põt: ob id dura & pauca ligat corpus, neq; gracile reddit, neque carnẽ adauget, dura & multa ligat corpus, & gracile reddit, dura & mediocris ligat corpus, & carnis incrementũ facit; mollis & pauca corpus soluit, neq; corpus gracile reddit, neq; carnis incremẽtũ, mollis & multa corpus soluit, & gracile reddit, mollis, & mediocris corpus soluit, & carnem adauget; mediocris & pauca mediocrem corporis affectum seruat, neque incrementum, neque decrementum carni tribuit, mediocris & multa mediocre corpus seruat, & gracile reddit, mediocris & mediocris mediocre corpus seruat, & carni incrementum exhibet. Cum itaque temperatus homo, de quo noster est sermo, sanus sit, & inter omnes excessus medius, ita vt nostrum non sit eum reddere neque molliorem, neque duriorem, neque graciliorem, neque crassiorem nequaquam frictione multa vtendum est, quoniam extenuat, nec mediocri, quia incrassat, nec molli, laxat enim, nec dura, propterea quòd ligat; sed pauca & mediocri, ita vt ad exercitationem paretur: primum igitur talis frictio mollis fiat, ad finem uero, dum exercitium est aggressurus durior, hoc enim pactò

molliet, meatus aperiet, totum corpus calefaciet, & corporis denique qualem ab initio suscepit, naturam seruabit. Quod si aberrare cõtingat, id quod erratum est, ad durũ quàm ad molle potius spectet, recessus namque à mediocritate parui in cute retinentur, nullaque pars interior alteratur: quòd autẽ tutior sit recessus ad durum quàm ad molle ea ratione declaratur, nam si densissimam, durissimamque cutim moliamur, vt per ea facilis transpiratio efficiatur quanto ad duritiẽ accedet, tanto etiã facilius trãspirabit, sicut è cõtra cũ ad mollitiem uerget: etenim densitate, & duritie melius eorum violentiã fert quæ foris ei propinquiora fiunt: at ꝗ melius sit ad durius & densius, quàm ad mollius, laxiusque declinare, eò declaratur, quod defectus trãspirandi exercitio resarciri, sed iniuriarum promptitudo ab externis haud facile corrigi potest; quinimmo aliud affert incommodum, quoniam non solum excrementum, sed & quod bonum est, euaporat: at si contingat in quantitate aberrare tutius est, vt ad minus, quàm ad multum declinet: proinde fricandus est homo in regione temperata, quandoquidem in intemperatis temperatus non oritur homo, aut rarò, & medio vere, ac in meridie, ne naturalis temperamenti vis ab aere ambiente commutetur; eademq; ratione domus, in qua tale corpus est exercendum, neque calidior, neq; frigidior, quàm totius sit vrbis aer, eligatur; æstate vero & hieme arte parandus, nam in calidiori cõfestim exudabit, in frigidiore uero neque calefiet, neque partes molles efficientur, neque floridus rubor ostendetur, neque tandem partes (vt decet) intumescent; rubor namque & tumor in aere, & corpore temperato frictionis mediocris inditia sunt, qui enim fricantur, vt eis caro augeatur, in his à frictione desistendum, cum corpus intumuit, & fermè ad summum tumoris peruenit: his vero, qui ad exercitationes parantur, longè prius desistendum, neq; ad summum illum tumorem deueniendum. Atqui frictionum numerus oratione definiri nequit, sed si is primo die numerus ex eo, qui exercendus est, exacta coniectura haberi non potest, cum illius nondum experientiam habeamus, sequentibus saltim diebus in dubia experientia comprehendetur. Cęterũ post frictionẽ præparatoriam tale corpus exercendũ est, cuius quidem exercitationis in primis mensura seu quantitas est contemplanda: mẽsura itaque eius primo die exacte haberi non potest, quoniam experientia corporis exercitandi prius tenenda est; corpus autem neque ignauum sit inter exercendum oportet, quale id est, quod in ventre, aut toto corporis habitu frigidum humorem collectum obtinet, quodque plectoricum est, & recenter à frigore affectum, nec non natura fri-

gidius, atque potissimum cum humiditate coniũctum, neque valde audax, quàm conueniat, vt sunt corpora, quæ calidius habent temperamentum, quæ laxis viribus adhuc exerceri audent, sicut prædicta frigida ab exercitatione desistunt integris adhuc viribus: verum de intemperatis aliàs dicetur, nunc autem de homine optime cõstituto; cum .n. is neque calidum habeat corpus, neque frigidum, neque superbus sit, neque demissus, sed mediocritatem denique teneat non solum in his, quæ ad corpus, sed & ad animũ spectant; sicuti tunc cibos, somnum, & alia id genus respuit, cum eis vltra non eget, pariter tunc frictiones, & exercitia renuet, cum eis amplius non indigebit, atque in huiusmodi corpore talis est meta, ac terminus exercitationis: porrò quoad exercitii genus, quod quidem bifariam superius distinximus, temperatũ corpus id eligat oportet, quod non operis, sed exercitii tãtum efficiatur; quod enim operis est, quandocunque deseri non potest; nec non quod totum ęque corpus, quàm partem aliquam magis fatiget, nisi quod prohibeat; nam qui aliquibus in partibus quempiam affectum facile contrahere sunt assueti, eas vtique partes nequaquam exercere debent; exempli gratia si quis ex leui causa vertigines, aut comitiales morbos, aut ophtalmiã, aut aurium dolores incurrere sit assuetus; his caput haud est exercendum, sed partes potius inferiores, vtpote cursu, atque deambulatione; quibus vero partes infernę malis quibusdã affectibus obnoxię sunt, superiores exercẽdę, sicuti quibus medię alicui malo subiiciũtur, si magis fuerint superiores per inferiora, si magis inferiores, per superiora exercitationes conuenient: at quibus præcise mediæ partes laborant, utræque & superiores, & inferiores, quemadmodum recte docebat Galenus subdens; quod partes imbecilles senibus exercitandæ non sunt, alijs vero tanto magis, quanto à senio remotiores sunt, vt habenti crura gracilia ea picari, & modice fricari, & vti cursu conducet: atqui in temperato corpore (de quo præsens est sermo) omnes ę que partes sunt exercendę, quandoquidem vnà pars altera imbecillior non est, neque ægritudinibus magis obnoxia. Exercitationum autem variæ simplices sunt qualitates, alia enim celer est, aut tarda, vel inter vtramque media, quædam rursus cum robore, siue uehementia, aut sine robore, aut mediocris, adhęc alia breuis, & alia longa: lenta quidem exercitatio corpus obœsum reddit, præsertim si & parcior existat; celer autem gracilius, præsertim si longa & cum robore; robusta vero durius, si longa potissimum sit, sicut imbecilla mollius; idque potissimum si breui tempore fiat; longa vero corpus siccat, breuis mollit, & mediocris in mediocri statu hominem reddit: propterea cum 5. de tuẽd. ualet.

hæ ſimplices qualitates adinuicem multifariam commiſceantur, exercitia quoque uariis nominibus nuncupantur: ſi enim exercitia cum robore & celeritate fiunt, uehementes dicuntur, ſicut cum robore ſine celeritate, ualētes; utpote fodere terrā, aut ſublato onere maximo uel manere, uel paululum ꝓcedere, inſup accliuis inambulatio; reliqua nāque mēbra ueluti onus ſuſtinentur ab his, quę primo mouentur: quod itidē de aliis dicendum eſt. Porrò his diuerſis in qualitate exercitationibus in varijs hominum vtimur temperaturis; calida namque & ſicca corpora lentis & exiguis exercitiis indigent, frigida & humida validioribus atque exiguis; at temperatū corpus (vt dictum eſt) in omnibus mediocritatem ſeruet oportet; ita tamen, ꝙ omnes corporis partes alterentur; ob id exercitium hoc abſque robore eſſe non debet, nā

2. de tuen. ual. ex Gal. mēte robuſta exercitatio quæq; cum celeritate fit, quippe quæ actio eſt à voluntate proueniens; in primis muſculos, & neruos, atq; tēdones maxime fatigat, ex accidenti vero & arterias, cū quibus oſſa, venæ, carnes, ligamenta, & reliquæ deniq; partes vniantur: nō modicū etiam confert intelligere exercitationum vſus, qui ratione corporibus apponuntur; quandoquidem aliud eſt perpetuum exercitiū aliud veroītercīſum, aliud æquale, ac aliud inæquale; ad hæc aliud cū ordine, atq; aliud citra ordinem: inſuper quo ad extrinſeca vſus quin etiam ſpectatur, alia fit exercitatio ſub dio, alia ſub tecto in vmbra, aut loco calido, vel frigido, vel medio aere, & huiuſmodi; alia præterea cum puluere exiguo, vel multo, vel ſine puluere, atque alia cum oleo multo, vel exiguo, & conſimilibus; talis autem varius exercitiorum vſus eſt adinuentus, quoniam omnes nec temperie nec viribus eiſdem conſtāt; vbi enim vires perexiguæ ſunt, raro & crebro exercendum eſt, nec non fricandum, vt in ſenibus, atque vna interciſum exercitium eſſe debet; vbi vero vires validę, perpetuum, æquale, atque cum ordine; calida quinetiam corpora in vmbra, frigida ſub ſole potius, ſicca ſine puluere, humida vero cum puluere exercitiū expoſcunt: Verum temperatum corpus mediocrē exercitii vſum requirit, loco quidem temperato, vt ſupra determinatum eſt, non interciſe, ſed cōtinuate cum ordine, atq; ęqualitate. Peracto cōuenienti exercitio apotherapia hoc eſt recreatoria frictio ſequatur oportet, quę duplicem habet ſcopum, alterū cum exercitatione cōmunē, nimirū vt corpus ab excremētis purgetur, alterum vero ꝓpriū,

3. de tuen. uale. vt corpus tutū a laſſitudine reddat; hāc Gal. maxime Athletis cōuenire cenſet, atque aliis, qui corpus opere fatigant, vtpote qui fodiunt vel iter agunt, vel remigant, aut aliquod tale opus vitæ neceſſarium

efficiunt;

efficiunt; his namque lassitudines præstò sunt, nisi apotherapia vitentur; sed cum temperatum corpus omni seruitute vacet, tantumque sanitatis tuendæ graria exercentur, lassitudinibus non ita obnoxium est, ut ea, quæ tota die labores subire coguntur; eaque ratione uti apotherapia, quemadmodum prædicta, non necessarium sibi uidetur: uetuntamen in hoc corpore temperato vtilis est apotherapia; tum quidem excrementorum residui purgandi gratia, quod exercitatione excalfactum, & extenuatum in corpore adhue indiscussum remanet; tū ob errores, qui aliquando contingere solent, nam si à leui etiam lassitudine corpus temperatum opprimatur (à qua quidem quoad fieri potest omnino vitandum est) apotherapia non solum id tutum reddit, uerum ne cadat, vel maxime resistat: atque apotherapia hæc in tribus potissimum consistit, iterata frictione, partium, quæ fricantur, tensione, & spiritus cohibitione: frictio quidē nec dura esse debet, partes nā que tensæ inter exercendum molles reddendæ sunt, nec mollis, siquidem inefficax est, cum partes cuti proximas non pertranseat, ac excrementa in angustis meatibus contenta non elidit; igitur mediocris parā da est, & cum oleo corpori largiter infuso, tum ut partes tensæ molliores fiant, tum ut ad frictionis velocitatem conducāt; quæ lenta esse nō debet, ne corpus calfactum frigescat, atque densescat: atque hac de causa, vt multi sint, expedit, qui tales frictiones emoliantur, ita vt nulla pars derelicta sit, quæ non fricetur: tensio autem partium paranda est, dum partes ipsæ fricantur, ut quod inter cutim, ac subiectam carnem residet, expelli possit; etenim cum cutis, & caro laxa sunt, tunc excrementa non magis foras, quàm intus ferri contingit, sed tensis particulis foras feruntur, ac si duabus manibus altera foris, quæ fricat, altera intus, sint expressa, cum tensæ particulæ alterius unius manus uicē gerant: hac quoque ratione & spiritus cohibitione indigemus, ut excrementa, quæ in tus retenta sunt, perfectius euacuentur: uerū cū spiritus exhibitio multifariā efficiatur, aut cū tēdūtur musculi oēs thoracis, qui circa costas sunt, nec nō musculi, qui sunt in abdomine, leuiter cōtrahūtur unà cū septi trāsuersi tensione, qua spūs cohibitione partes in uētre inferiori cōtentæ ab excremētis ī se cōtētis expurgātur, aut cū thoracis musculi tendūtur, qui verò in abdomine laxantur: quo quidem casu quæ sunt in abdomine, nēpè, iecur, liē, uētriculus, & id genus attollū tur, & excrementa in Thorace, & pulmone contenta ad inferiores partes protruduntur. unde & melius & facilius euacuātur, aut cum musculi abdominis uehemēter contrahuntur septo non distento, quo quidem mō excrementa potius sursum ad caput, q̄ deorsum ad uentrem ferun-

feruntur; vnde eo casu venas & omnes partes, quæ circa collum sunt, spiritu, & sanguine repleri cernimus: quod quidem in his apertè latis ostenditur, qui tibias inflant, & maximam, acutissimamq; uoce emittunt; in his siquidem collum dilatatur, facies intumescit, caputque validissime repletur, in apotherapia ipsa spiritus cohibitione uti opus est, vt excrementa vacuentur, tum partium, quę sunt in thorace, tum etiam earũ, quæ in ventre inferiori collocantur; atq; hæc euacuatio per partes inferiores est molienda: ob id primo quidem anhelitus cohibendus est tensis musculis thoracis, laxis vero his, qui in abdomine, & septo transuerso continentur; hunc enim in modum membra in ventre inferiori attolluntur, & excrementa in partibus thoracis cótenta deorsum feruntur; mox vero post priorem illam spiritus cohibendus est intentis mediocriter musculis abdominis, necnon septo transuerso, ne recrementa iterum sursum ferantur, sed ex necessitate in partibus inferioribus inclusa deiiciantur. Proinde ex anhelitus cohibitione consequitur, quòd spiritus vndique compulsus, necessariò in meatus angustos se recipit, per quos veluti quadã vi expulsus pertransiens excrementa in eis contenta secum arripit; vt opificibus accidit, dum exilia instrumentorum foramina suffitu expurgare contendunt; spiritus namque vi quadam expulsus excrementa, quę sibi offeruntur, vi etiam expellit; quæ uero sunt ad latus ipso motus impetu secum trahit, ac foras educit: Vnde dicebat etiam Galen. quòd valde proficuum est inter ipsam exercitationem, anhelitus cohibitionem, & frictionem apotherapiæ congruam interponere, tum vt homo recreetur, tum ut paulatim meatus cutis repurgentur, & ad alia excrementa recipienda magis apti reddantur; hoc enim pactò purgatio magis tutè procedet; quòd si hoc ommittatur, periculum imminet, ne excrementa prædictos meatus potius obstruant, quàm repurgent, atq; præsertim vbi multa sint, crassa, & confertim acta, vt hominum multitudini euenit, qui dum è theatris confertim egredi conantur, in exitu veluti incuneantur, & viam obstruunt: porrò in his potissimum interponenda prædicta frictio est, ac anhelitus cohibitio, in quibus suspicio adest, quòd excrementa neque pauca sint, neque tenuia: at quoniam in temperato corpore hęc ipsa minime occurrunt, periculum non est, quòd huiusmodi obstructio efficiatur. Post apotherapiam verò balneo aquę dulcis vtendum est, quod quidem & multiplex est, aut mediæ tẽperiei, aut feruens, aut tepidum, aut frigidum; si mediæ sit temperiei, vim calidam & humidam habet; si tepidius, frigidam & humidam; si feruens, calefaciendi, sed non perinde humectandi; quoniam ex immo

3. de tuen. ual.

dico

dico calore cõtingit & corpus horrere, & meatus eius exiles contrahi: quare neque humectari potest corpus ab humore extrinsecus accedẽte, qui ob meatuum clausionem interius penetrare nequit, neque excrementorum residuum, quod intus latitat, euacuari: cum verò balneum quod mediæ est temperiei, per se calefaciat, & humectet, ex accidenti uerò humores per halitum discutiat, molliat, concoquat, vires aut firmet aut infirmet, hoc vtique vtendum est, in quibus partes duræ, & tõsæ sunt emolliendę, & aliquod recrementum, & putre adhuc ad cutim intus hæret, atque hæc apotherapię pars est: temperatus autem homo hoc balneo non eget, cum omnia rectè acta sunt. In balneo igitur diutius immorandum non est (ut rem hanc absoluamus, nec denuò de hac agere cogamur, licet de temperato corpore nostrum sit institutũ) sed per id spatij tempus, quo solum sibi sudor, ac puluis eluitur; lotus vero ad frigidam festinet, cum ad 25. annum perueniet, ante vero 25. minime, ne eius augumentum prohibeatur; at cum uti frigida inchoat, æstatis sit principium, die vero maxime tranquillo, & calidissimo eius temporis statu, horaque calidissima in loco temperato, & corpus nec diu, nec noctu alteratum: frictiones insuper præparatorię linteis durioribus vberius factæ sint, atque vehementiores, deinde ex consuetudine oleo fricetur, postea exercitationibus celerioribus, quàm antea, exagitetur, sed quæ multitudine sint pares, deinde in frigidam descendat non sensim, ne horror excitetur, sed vno tempore aqua omnibus corporis partibus circumfundatur: ob id hi in aqua celeriter mergendi sunt, quæ neque sit tepida, neque valde frigida, ut glaties, altera namque calorem intus corporis non cohibet, altera vero non assueta nimis refrigerat. proinde exiens homo aqua à compluribus ministris oleo fricetur, donec cutis incaleat, postea cibum plus consueto sumat, sed minus bibat: post quartum diem iterum frigidã ingrediatur, tertio namque à balneo desistendum esse approbat Gal. vt conueniens temporis spatium inter vtrunque existat: quod quidẽ comprehenditur, si ex frictione post frigidam coloratior homo reddatur, si vero tardius, inditium est nimiam in frigida moram contraxisse: atque hæc de omnibus exercitij partibus sat dicta sint, ex quibus eius vtilitates quàm maxime eliciuntur; siquidem non solum homines, sed & animantia omnia, nisi exercitio incumberent, dubiò procul ignauia, toto vitæ curriculo excrementis repleta, aut morbosa forent: propterea Hippo. diuine admodum scripsit, exercitatio sanitatis, non sanitas, promptitudo ad labores, nam vt ait Gal. in com. victus salubris hoc vnum caput est, vt homines minime cibo ad saturitatem repleantur,

3. de tuen. ual.

6. Epid. sect. 4 com tex. 22.

pleantur,

pleantur, atque exercitationes non detractent: Veruntamen temporum nostrorum calamitatem non possum non deplorare, quod spretis tam vitæ necessariis, ocio omnes torpescant; neque mirum est, si cõplures toto quidem vitę cursu ægritudinibus variis detineantur; alij verò prauis repleti succis naturalem vitę periodum attingere nequeāt: sed ipsi viderint. Superest autem, vt quæ hucusque à nobis dicta sunt ad contextus huius explanationem accõmodemus, neque enim de lassitudinibus, quas interpretes hoc loco introducunt, intelligit, sed inquit [illegible] hoc est molestiam sentire, nā in exercitio cum diuersæ partes sint, vt superius declaratum est, in quacunq; eius parte siue frictio sit præparatoria, siue exercitatio, siue apotherapia, qua rarò in temperatis corporibus vtimur, siue balneo nunquàm sentire debet incommodum, atque molestiam; cum autem vltra exercitium procedit, non amplius temperatum est, atque ob id confestim quiescendũ iubet Gal. ne temperati metas transgrediatur: atque hinc patet eorum error, qui hoc loco Gal. exercitij qualitatem duntaxat tangere existimant, nam quamlibet molestiam tum in quantitate, tum in qualitate fiendam cõnotat, vt apertissimum ex nostra declaratione cuipiam esse potest: subdit autem Gal. & vt ex præcedentibus in corporibus optime constitutis quoad cibos moderatur eorum tum in quantitate tum in qualitate inditium, siue terminum, inquiens.

In cibis autem coctionis perfectio, & excrementorum modus in quali, quantoq; conueniens.

Quod quidem signum, si Aristotelis placita insequamur, non tantũ in moderatis aderit corporibus, verum & in discrasiatis; etenim si coctio ex eius sententia nil aliud est, quàm perfectio quędam, quę ex caloris actione habetur, qua humidum cum sicco permiscetur, siquidem calor agit, quemadmodum incoctio est imperfectio oppositorum passiuorum ob proprię caliditatis indigentiam, indigentia autem caliditatis frigiditas est; non solum temperata corpora, sed & intemperata ad calidum optime ac æque concoquent: siquidem perfectionem hanc assequuntur, quæ humidi cum sicco exacta mixtio est, ac proinde ob inanitionis sensum cibum appetent, sicut frigida eundum inquinabũt ob oppositã causam, & sensu inanitionis destituta minime appetent:

6.de tuẽd. ual. & alibi. Verũ cum Gal. frequentius statuat naturales actiones in calidis naturis perfectiores non esse, quàm in temperato, atque has non à calore simpliciter, sed à tali perfici; propterea iuxta ipsius sententiam plures perfectionis gradus, non autem vnam tantum esse dicimus; etenim

cum

coctio ex Galeno fit alteratio quædam, & transmutatio eius, quod nutrit, in propriam illius, quod nutritur, qualitatem à virtute concoctrice facta, quæ naturalis est; & ex natura agens vnum duntaxat proprium munus obtinet, quod est immutare, atque assimilare, siue bonus, siue malus sit cibus; & vt corpora hac natiua concoctrice participant caliditate, ita & cibos immutant, & assimilant: cum igitur temperata corpora moderato constent calore, atque potissimum moderata virtute concoctrice, moderatam quoque in cibariis coctionis perfectionem tribuet, eoque magis si ipsa in temperie symboleitatem (vt ita dicam) quandam seruabunt, vt eam supponit Galenus: facilius namque & tutius hæc quàm alia immutantur; eorum enim quæ symbola sunt, vt & Aristotel. lib. de gener. & corrup. consentit, facilior est transitus: neque solum virtus concoctrix hæc temperata cibaria concoquit, sed & attractiua moderate attrahit, & contentiua continet, ac denique excretiua quod superfluum & qualitate & quantitate cibis assumptis proportione respondet, excernit, non in prima tantum coctione, sed & in secunda, ac tertia. Talis igitur est terminus mediocrium cibariorum in corpore, quem quidem alia non habent corpora; comprehendit autem sub postremis naturæ actionibus & medias, cum liber hic totius medicæ artis compendium sit: Quo quidem loco valde allucinatur Argenterius, qui dum Gal. de temperatis tū corporibus tū cibariis verba facit, ad ea, quę intēperata cibaria ac quod peius est praui etiā succi sermonē dilatat; etenim licet corpus temperatū, & illa conficere possit, non tamen ex omni parte assimilat, ac sibi vnit, sed ratione qualitatis cibariorum complures superfluitates generat, quę quidem & in quali & in quanto metam postmodum excedētes è ventre, aliovè loco protruduntur, ut autem completū habeamus de corpore temperato, ac moderatis alimoniis inditium subdit Galen.

2. q pot. na tu. cap. 4.

Aeqvalis *vero in his quodammodo est coctioni appetitus.*

Nā talis coctionis perfectio, de qua supra dixit, nō excedēs est, vt in corporibus calidis, sed moderata, & æqualis, ita vt coctioni ipsi appetitus nō excedit, nec appetitui coctio; vētriculus namq; & reliqua membra veluti virtute quadam consimili vt magnes ferrum, moderata cibaria sibi similia concupiscunt, ipsaq; attracta ob sui similitudinem facilimè alterantur, assimilantur, atq; uniuntur: ob id nō sine rōe concludit.

Qvare *neque præside egent, qui singulorum, quæ assumuntur, quantitatem metiatur, optima siquidem ~~nam~~ natura quantum appetit, tantum etiam concoquit:*

Præside

Prǫside quidem non egent quoad qualitatem, nam vt dictum est, ventriculus temperatus, temperata concupiscit: at quod difficultatem circa quantitatem quodammodo parere poterat, id quidem nihil esse ait Gal. quandoquidem talis optima temperies, quam naturam vocat, quantum appetit, tantum etiam concoquit, ni ab alio extrinseco voluptuoso decipiatur: atque ob id fortè superius dixit, quòd appetitus in his coctioni quodammodo ęqualis est. Vnde Hippo. sententia fuit, ꝙ in salubri victu duo hæc potissimum obseruentur, & quòd cibo homines ad saturitatem non repleantur, & quòd exercitia non omittantur: quę quidem sententia non tantum in intemperatis, sed & moderatis corporibus meo quidem iudicio veritatē habet, nam etsi vt hoc loco sentit Gal. corpus temperatum tantum appetat, quantum possit concoquere, ita vt ad saturitatē repleri videatur; attamen quoniam animaduertit Hippo. nos plerunque alimenti oblectatione decipi, vt natiuæ ventriculi appetentię limites transgredi cogamur; ob id nos cōmonefacit, vt ad saturitatē propriam quidem cum intēperati sumus, impropriam verò, dum temperies nobis adest, minime repleamur; etenim temperata hęc, quę natiuum duntaxat appetitum consequuntur, alimenti cupiditate non alliciuntur, sed ad saturitatem propriè comedunt, & cibaria sumpta perfecte admodum concoquunt. At cur in his tanta sit coctio, quantus appetitus, facilime responderi potest, si memoria teneamus, quæ superioribus libris de appetitu, & coctione diffusius sunt explanata; etenim cum ad appetentiam quinque ordine sequantur accidentia, partium omnium inanitio, earundem inanitarū naturalis appetentia, per venas ventriculi exsuctio, suctionis sensus, ac postremò animalis appetentia, in temperato vtique corpore omnia & debita quantitate, ac qualitate fiunt, ita vt fiat animalis hæc appetētia, quanta est partium inanitio, quæ cibum & alterarunt, & sibi similem reddiderunt, quod quidem calidis naturis minime euenit, hæ nāque melius concoquunt, quàm appetunt, respectu temperate, validior enim virtus est concoctrix, appetitus verò infirmior: calor enim humores fundit, ac multotiens acrem humorem aut conficit, aut aliunde attrahit, ex quo prosternitur animalis appetentia, vt antea declaratum est; at frigidæ naturæ, vtpotè ventriculi econuerso magis appetunt, quàm possint concoquere, quoniam vt ex Aristo. dictum est, frigiditas inquinationem, seu incoctionem producit; appetitus vero maior est, quandoquidem cum frigiditas multotiens constringat, atque corruget, vt ventriculus vacuus esse videatur, animalis appetitus inanitionem, quàm par est, persentiens insurgit, vt contrario affectui obsistat: subdit

6. Epid. sect. 4. con tex. 22.

ſubdit autem & inditium ſomni temperati, inquiens.

Sic & ſomno modum ipſa natura præfinit his, qui optimam corporis conſtitutionem ſunt ſortiti, & tunc à ſomno excitantur, cum corpus ampliori quiete non eget.

Vt natura præſes eſt temperati alimenti adminiſtrationi, ſic & ſomno, atque vigiliis, quibus limites ſtatuit, extra quos, niſi aliquod extrinſecum occurrat, tranſgredi minime licet: etenim ſi Ariſto. ſententiam inſequamur (de qua, vt de ea Galeni vberius antea diſeruimus) qui ſomni cauſam eſſe putat, cum alimẽti, ſeu ſanguinis alentis humiditas ſurſum lata, poſtmodum ob ſui grauitatem deſcendens calorem naturalem propellit, qui ad ima cordis cum ſanguine ſubterfugiens erigẽdi corporis vim, ac ſenſum aufert, donec vapores hi, ſiue humiditas concocta ſit, atque diſſoluta, moderatum quidem corpus cum cibis tẽperatis veſcatur, ex ipſis humiditas ad caput euaporans, neq; admodũ craſſa erit, neq; valde tenuis, neq; copioſa, neq; in modica quantitate, ſed in qualitate, quantitateque mediocris: ob id & ſomnus mediocris erit, necnon & vigiliæ, quæ ex oppoſita ꝓueniũt cã, oppoſita namque ſunt, vt rectè libello de ſomno & vigilia ab eodẽ oſtendebatur. ſi vero Galeni opinionem ſectemur, ꝙ ſomnus fiat, cum naturalis calor longis vigilijs defaticatus, exiccatusq; ad cerebrum tanquam proprium principium recurrit, vt humectetur, atque refocilletur; tunc enim homines vigilant, cum is expanſus ſua propria exercet munia, in corpore ſanè temperato, qui victu vtitur in omnibus moderato, calor neque valde defaticatus, neque exiccatus moderatam requiret retractionem, vt & moderate humectetur, reſtaureturque: natura autem huic temperiei abſque vllo pręſide (ut Gal. ait in contex.) ſomno modum pręfinit. Verum aduerſus haſce cauſas ab Ariſto. Galenoque aſſignatas inſurgit Argenterius, ne à conſuetò more deuiare videatur, atque in primis Ariſto. cauſam refellere conatur, quòd ſomnus animalibus cõceſſus eſt ob illorum ſalutem vt & quieſcant, & humiditates illę ad caput vaporantes concoquantur; nam ſi ſomnus ex Ariſto. ſententia priuatio quædam eſt, quomodo finem habere poteſt? priuatio enim neque differentias, neque finem obtinet: inſuper ſi ſomnus fit, cum vapores ad caput aſcendunt, ſuique grauitate deſcendentes calorem naturalem fugant, nullus vtique finis introduci poteſt, ſed mera materię neceſſitas, ex qua ut in pluuia dum eleuati vapores aſcendunt, talis effectus producitur: deſcendit enim pluuia non quòd finem habeat, vt proſit, vel obſit aliquibus, ſed quoniam non poteſt ob ſui grauitatem

non descendere: preterea si vnum habet per se proprium finem, vt ipse sentit, quomodo quies, & coctio somni fines erunt, seu causæ finales? non enim somnus semper fit, cum cibos, & potus homines assumpserint, aut labor antea præcesserit: q; si corpus etiam fuerit defatica- tum, sola quies non autem somnus illi sufficit iuxta Hippocratis apho-
2. Aph. 48 rismũ: In omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert: neque coctio somni finis est ob superius dictas rationes, sed quoniam vbi inedia, labor, vigilia, cogitatio, frigus externũ, & id tale genus præcesserint, nulla coctio humiditatum esse potest; quinimmo tunc coctio ipsa completa est. Et licet rationes aduersus etiam Galen. causam militent, attamen & aliis specialibus Argenterius eam conatur obruere, nam si somnus vigiliæ est priuatio, quid agere potest? item somnus nonnunquam contingit cum cerebrum nullo labore afflictum sit: adhæc non est substantia cerebri, quæ in vigiliis laborat, cuius imbecillitate somnus necessariò efficiatur, non enim medellam cerebro prestamus ad illius reparationem ex somno, in quo illud omnia naturæ presidia deserunt, sed calori influenti: somnus igitur si ob alicuius recreationem datur, non ob cerebri, sed influentis caloris instaurationem conceditur, quemadmodum & ip-
3. de caus. puls. se Galen. scriptum reliquit, valde enim differt, quòd cerebrum per vigiliam patiatur, & quòd ipsum innatum calidum, quo cerebrum, & omnes corporis partes ad suas actiones obeundas vtuntur. His igitur rationibus aduersus vtrunque concludit ipse non dari in somno finalem causam, atque vanas esse causas ab ipsis assignatas, sed cum natura calorem tanquam commune instrumentum omnibus deseruiens functionibus ad concoctionem reuocat: reuocatio quidem hæc ob aliquem finem fit, somnus veró per accidens contingit, qui non semper idem est, sed ex caloris contractione modo breuis, modo longus, aut mediocris, variatur enim vt & calor, ac materia, quæ patitur: validior namque materiam citius concoquit, sicut imbecillior, tardius, pariter materia crassior citius digeritur, quàm tenuis, ac moderata. Verum, pace eius dixerim, aduersus tantos viros nescit, quid scribat, non enim rectè vtriusque tenet sententias, nam Aristo. libello illo de somno & vig. verum esse finem sustinet; sentire enim & sapere omnibus est finis, quæ illorum alterutrum habent, isthæc enim vel fines sunt, vel sine quibus fines esse non possunt, animalibus videlicet ratione carentibus & his, qui rationem habent: somnus vero non proprie finis est, sed cum per methaphoram hominum consensu vocabulo translato quies nominetur;

propriè namq; quies motionis cessatio dicitur, & finis censetur, quippè qui salutis, & conseruationis gratia existit, ac veluti necessarium quidpiam ex suppositione animalibus vtile, ac bonum: nam vt rectè inquit Aui. duplex est finis, vnus quidem per essentiam, alter vero necessarius per accidens; finis quidem per essentiam causa est, quæ propter seipsum inquiritur; at necessarius per accidens est, quid necessario requisitum, & aliquo modo adiuuans principale; exempli gratia, serræ finis est seccare, cuius quidē sectionis principale agens est ipsius substantia, at ni dura sit, seccare vtique non potest: durities igitur non finis, aut principale agens est, sed accidens necessario expetitum, vt serræ substantia seccare possit; sic & de somno, & vigilia dicendū est, vigilia quidem verus est finis ob eam, quam Aristo. adducit rationem, verum cum finis hic addipisci non possit, nisi & sensus ab opere nonnunquam desistant, quod quidem quoddam necessariò requisitū existit, vt sentire, & sapere rectius homines possint; propterea per accidens somnus nimirum sensuum quies finis est; ob id prima nulla est aduersarij ratio, nam somnus non ex Arist. sententia absolute priuatio, sed veluti quędam priuatio esse videtur; nam quemadmodū habitus & priuatio contrariantur, sic & somnus & vigilia, atque animalis passiones sunt, vt sanitas & morbus, pulchritudo, & deformitas, robur & imbecillitas, & huiusmodi; sicut enim morbus nō absolute priuatio est, sed sanitatis priuatio, ita somnus non absolute priuatio est, sed vigiliæ priuatio, ac animalis passio, cuius quidem finis est, vt sensus quiescant, & humiditates è capite defluentes digerantur; non quidem proprius, sed per accidens, vt tandem perfectius homo postea & sentiat, atque intelligat. Neq; difficile est iuxta Aristotelis fundamenta secundę eius rationi respondere, nam pluuia licet ex materiæ necessitate producatur, dum in sublimi ex vaporibus incrassatur, huic tamē finis necessariò consequitur, ꝙ herbę, flores, plantę, & alia id genus propagantur: sic & humiditates illę cum non possint non descendere, dum calorem fugant, ipsum adaugent; eo vero adaucto non solum illæ, sed & aliæ concoquuntur, ut postmodū homo perfectius intellectu, ac sensibus perfruatur. Vana quinetiam ac ridicula est ratio ex Arist. fundamētis male intellectis decerpta, nā ualet nè vnus est finis proprius, ergo alii ꝑ accidens fines esse nō possunt? minime quidē; suppositū namq; est ex Aui. sentētia, & ab Arist. pluries & potissimum eo de som. & vig. declaratum, ꝙ vnus proprie finis est, ac per essentiam, vt vigilia in proposito casu, alius vero ex suppositione, & necessario consequens, qui adhuc tripartitus, est ex Aui. pla-

6. methap. c. ultimo.

citis, alius enim est quid necessario requisitum, vt finis sit causa, & aliquo modo in causando iuuat, vt de duritie serræ dictum est; alius vero necessario comitans, quod nullo modo agit, vt quòd serra fusca sit, fuscedo namque non agit, sed serram, quę ferrea est, necessario concomitatur, aut est necessario comitans, & finem seu causam finalem proprie consequens, exempli gratia filiorum generatio finis coniugij est, quam demum filiorum amor consequitur: neque enim ob filiorum amorem, sed ob eorum propagationem coniugium institutum est: sic & in somno, & vigilia, quies quidem sensuum est comitans, quod nullo modo agit; nam sicut serræ fuscedo in sectione nil agit, sic & sensuum quies nil agit, vt finis proprius consequatur, ad sensuum tamen perfectionem, quæ ex vigiliis habetur necessario comitatur; coctio vero necessario quid requisitum est, vt finis sit causa, & quodammodo principalem finem adiuuat, nisi enim humiditates coquerentur, haud dubiè neque sensuum perfectio vigeret: propterea non valet ratio, somnus non semper fit, cum cibo & potu homines repleti sunt, aut labore fuerint defaticati, quinimmo hisce sola quies, non autem somnus sufficit; nam experientiæ vel maxime aduersatur, siquidem Galen. Aristotelis etiam

4. d. symp. caus.

causæ assentiens ait: Quemadmodum enim exercitati, & proniores sunt ad somnum, & grauius dormiunt, ita illi quoque, qui cibum ingesserunt, ac eo detinentur somno, quò cibus suaptè natura fuerit humidior; itidem qui plurimo se vino ingurgitauerunt, aut balneis multis, calidisque liberaliter circa caput vsi sunt, quippe huiuscemodi omnia cerebrum videntur implere humiditate, quæ alioquin non erat inutilis ei, quem multa exercitatio & laxum, & aridum reddidit. Cęterum quòd capitis repletio somnum conciliet, iam Aristot. demonstrauit, adeo vt nihil sit opus hanc nos rationem persequi: hæc Gal. Quòd si quandoque post cibi assumptionem non dormimus, id est in causa, quòd pauci vapores, siue humiditates ad caput ascendunt, & si nonnunquam sola quiete post lassitudines sumus contenti, somnus tamen & citius & tutius eas dissoluit; quem quidē non negasset Hippo. sed intentio fuit ipsius, q cum contraria contrariis indigent auxiliis, si quis laborare cœperit, huic medela quies est, quę sub se continet somnum: neque verum est (vt ipse asserit) quòd vbi præcessit quæpiam inedia, vigilia, cogitatio, & id genus, completa ipsa coctione, somnus fiat; nam Aristo. Ex laboribus quibusdam, & lassitudinibus huiusmodi, non autem omnibus somnum fieri autumat, quandocunque ex illis motibus humiditates quædam, veluti cru

da

da alimenta, quæ in ventris, & viscerum receptaculis reperiuntur, liquantur, ac dimouentur, è quibus vapores, seu corpuscula quædam crassa, ac corpulenta caput petunt, ac demum condensata denuò descē dunt, ac calorem innatum fugant; nam quemadmodum in mundo quamuis sereno exhalationes siccę semper cum humidis commiscentur, sursumque ascendunt, ita in animalium corporibus quamuis coctio celebrata sit, crassus tamen semper cum tenui permiscetur vapore. Sed quid ratiocinatur aduersus Galenū? cū ipsius sententiā nequaquam intelligat, aut intelligere nolit: etenim cum in cerebro duo sint calores, alter quidem innatus, ac cerebro proprius, alter vero influēs, qui à corde emanat, non solum influens recreationem exoptat, sed & innatus ipse: quippe qui inter laborandum, exercendū, vigilandumque vterque quodammodo dissipatus est, ac reparatione indiget; propterea cerebri quidem innatus ad proprium retrahitur principium, sicut alter influens ad ipsum cor, neque cerebrum vt substantia ac materia patitur, illiq; medelam præstamus, vt falsò ille arbitratur, sed vt secum innatum habet calorē, & patitur, eique somno auxiliamur: Verū hæc satis sint, quæ illius oppositionibus satisfaciant; quę vero ipse arbitratur, cum ex dictis vana esse comprehendantur, ne longiores, quàm par sit, videamur silentio inuoluemus. Verum si hæ somni iuxta hos grauissimos viros sunt causæ, cur somnus omnis quocunque tempore proueniens proficuus non est, ac salutaris? medici namque diurnum somnum ac nocturnum longissimum detestantur; dicimus nos, quòd somnus omnis vtilis non est, quoniam diurnus vapores illos dissoluere non potest; sed ex Hippo. sententia morbis ex plectoria originem præstat; non enim adeo longus esse potest, vt illas exhalationes discutiat: ob id interruptus est, & omnes actiones conturbans, si vero longus sit, tota die dormiendum foret, hinc homo effęminaretur, neruique omnes emollirentur, atque potissimum cum interdiu meatus omnes sint adaperti: quod quidem quàm turpius, & à fine proprio hominis alienum, iuxta etiam Aristo. sententiam, non est vt longiori vtar sermone: at nocte dormire optimum est, naturęque commodissimum; quòd si ex Hippocr. placitis ad tertiam diei horam somnus extendatur, non offendit, ac vt Cornelio Celso placet ad quartam etiam matutino tempore non valde malum est; tunc enim quousque dissoluantur exhalationes illæ, vt Aristo. sentit, seu quousque ad saturitatem virtutes instaurentur, vt voluit Galen. somnus esse potest: atque ob id nonnulli quidem ante lucem, alij verò ante solis ortum, sicuti & alii post solis ortum è somno surgunt, vt &

Lib. 3. de dieta seu 1at. uict. ad mediū.

2. pgnost. 11.

Lib. 2. c. 4.

citius,& tardius exhalationes cōcoquuntur,& vires refocillantur: Cū itaque temperatum corpus moderatos habeat vapores, qui somnum concilient,& ipsius vires moderare defaticatæ sint, non longo indiget somno, sed (vt dictū est) natura ipsa est,q̃ terminū illi præfinit: ex his aūt tribus potissimū moderate adhibitis cibo & potu, motu,& quiete, somno & vigiliis in corpore tēperato necessario quartum consequi, & quod nam illud sit, & cur consequatur, subiungit Gal. his verbis.

CVMQVE *talem victus rationem adhibuerint, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per vrinæ meatus, vel per totum corpus egeruntur, nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumuntur, temperantur: totum vero corpus salubriter perflari facit exercitij vsus moderatus.*

Tunc enim omnes corporis euacuationes temperatæ erunt, propterea quòd ad prædicta mediocria consequentur, ita vt nullus in eorum excremētis error conspiciatur cum nec ipsa aliquo modo deliquerint: hæc igitur est meta, seu inditiū euacuationum, quæ in temperato corpore moliuntur, sicut & alię cęterorum; de quibus superius mentio facta est. Proinde quemadmodum tres in corpore coctiones conficiūtur, ita & triplex est excrementorum genus; quę.n. in ventriculo coctio celebratur, sicut prima est, ita & proprium habet excrementū, quod per ventrem deiicitur, quę autem in hepate secunda censetur, ipsiusque excretio per vrinam est; quæ vero in venis, ac membris quibusque postrema perficitur, per vniuersum corpus insensibilem difflationem obtinet; In prioribus quidem duobus recrementis, quæ nimirum per ventrem, atque vrinam euacuantur, delictum quidem nullum contingit, quoniam ex modo ratione, ac conuenienti quātitate, qualitateque eorum, quę assūmuntur, contemperātur; quę vero per totum euacuātur, vsus exercitii naturalis ea moderate uacuari facit: Subticet autem Gale. excretiones menstruorum,& per hæmorroidas, ac alias, si quę sunt, quoniam de temperatis corporibus sermonem facit: adde, quòd & sub tertio genere concludi possunt. Cęterum sententiam hanc clarius libello de opt. corp. habitu explicuit, vbi corpus temperatū non facile à causis internis affici demōstrat, quandoquidem in eo nec multitudo, nec vlla malignitas humorū colligi haud facile potest, cuius quidem rationē subdit; naturaliū.n. inter se actionū debita cōueniētia, & cuiusq; earū virtus excremētorū prouētū ꝓhibet: & alibi dicebat idē, ꝙ si tale corpus naturæ suę impetus sequatur, in oībus mediocritatē seruabit, naturęq; suę impetu directū sibiipsi omnia inueniet; maxime si in his, quæ

2. de tuēd. ual. post medium.

ad animum pertinent, rectè sit educatum; nã multi in malis moribus à pueris educati in desidia, & intemperantia viuentes naturæ bonitatem corrumpunt, sicut contra nõnulli vitiosa corporis sortiti vitę tẽperantiã & appositis exercitiis naturæ vitia in melius cõmutarunt: propterea & de animi accidentibus subdit hunc in modum.

LIQVET *autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet ira, tristitia, furoris, inuidiæ: hæc enim alterant, atque à naturali statu corpus immutant.*

Nonnulli ex interpretibus volunt Gal. hoc loco affectus animi immodicos præcauẽdos esse iubere, vtpote iræ, tristitiæ, furoris, inuidię, & istiusmodi, non si ira & alius consimilis affectus moderate corpus occupet, non solum ei non officit, verum & quàm maxime iuuat: quã quidem interpretationem ex ipsomet Gal. corroborant, primo namq; de tuend. val. postquam declarauit Gal. quòd pro tuenda sanitate medicus præcauere debet, ne animi mores corrumpantur, quodque hoc nõn solum ad philosopham, sed & ad medicum spectat (quod quidem Haly sententię aduersatur, qui hoc soli philosopho conuenire arbitratus est, vt & superius annotauimus) subdit. Quippe huic ob aliud omnino maius id muneris tribuitur nempè ad animi sanitatem; medico vero ne corpus facilius in morbos dilabatur, quando iracundia, fletus, ira, tristitia, cura immodica, & multæ super his vigilię febres accendunt, ac grauissimis ualetudinibus initia prębent, veluti è diuerso cogitationis, mentisque segnitia, ac animus omnino deses decoloratos, atq; ex atrophia, i. nutricandi defectu graciles ob naturalis caloris imbecillitatem reddunt; hunc enim calorẽ præter cętera intra sanitatis fines custodire oportet, custoditur autem modicis tum animi, tum corporis exercitiis; qui namque motus modum non seruant, si hi ex rationali, seu appetitoria, siue animosa animi parte cientur, modum nimium excesserint, biliosum animans reddunt, si intra modum nimium subsistunt, pituitosum, frigidumque efficiunt, & quæ sequuntur: sexto autem Epid. concludens ait; His itaque putandum est cogitationes esse vtiles, quemadmodum ipse alibi docuit, excandescentias bene facere ad succos procreandos, & naturalem habitum recuperandum: addo & ego locum clariorem, dum paulò superius ait: Vtile nimirum est prędicta nosce, vt interdum iracũdia caueatur, interdum verò consulto excitetur, caueatur quidem in calidis, excitetur vero in frigidis affectibus: Verum hic sensus non est ad Galeni mentem, nã ratio, cur hæc pręcauenda sint, non ad animi affectuũ immoderantiã, sed

Sect. 5. cõ. 11.

Sect. 5. cõ. 9.

ad ipsamet accidentia accommodari potest, hæc enim (inquit) hoc est ira, tristitia, furor, & timor, & inuidia corpus alterant, & à naturali statu auertunt; quod quidem maximi facit Gal. nam etsi hęc animi accidentia in intemperatis corporibus naturalem statum ad contrarium conuertunt, iuuant tamen, quoniam ad melius ea fit alteratio: at in tẽperatis tantum abest, vt eis prosint, vt maxime noceant: sunt autẽ præter hos & alij animi affectus, qui moderate corpus occupantes ipsum non afficiunt, vt temperatum gaudium, moderata domesticarum rerũ cura, mansuetudo, quam mediocritatem circa iram voluit Aristo. est

2. Eth. c. 7. enim (inquit ipse) excessus, defectus, & mediocritas; sed sunt ferè innominata, medium tamen mansuetum & mediocritatem ipsam mãsuetudinem vocamus; qui vero excedit iracundus, & excessus ipse iracundia, qui aũt deficit segnis, & defectus ipse segnities appellatur: insuper fortitudo, q̃ ex eius sententia circa timores & audaces, siue feroces, furiosos ve mediocritas est, ac indignatio, seu nemesis media inter inuidiam, ac peruersum gaudium, ac his similia à moderato corpore non arcet Gal. propterea authoritates illæ nil comprobãt interpretationẽ, sed solum de corporibus intẽperatis, quæ ab huiusmodi affectibus modo iuuantur, modo offenduntur: de quibus hoc loco non tractat Gal. falsum quinetiam hęc attestantur esse Trusiani placitũ, qui omnia ista ex toto genere humano generi perniciosa, ac veluti venena esse arbitratur. Hos autem rectius Galeni contextum exponentes dicamus, q iram, tristitiam, furorem, timorem, inuidiam, vt immodicos affectus à temperato corpore vitandos esse præcipit; cuius quidem inditium (vt & de aliis) est, qm̃ corpus hoc alterant, & à naturali statu auertunt; quod quidem pręcauendum est, nam conseruandũ est, non autem ad melius ducendum, vt aliis accidit corporibus. Qua quidẽ in re non mediocriter reprehendẽdus est Argenterius, qui etsi Galeni mentẽ interpretetur, attamen, vt sui moris est, ad pauca respiciens, rationemq; fortasse, quã Gal. assignat, non animaduertens ab eo deuiat, probans accidentia hęc corporibus proficua esse, non aũt detestãda, vt voluit Gal. quandoqui-

6. de acci. & mor. c. 5. dem & ipse Gal. id totum consentit non solum præcitatis locis, sed & alibi frequentius; verum non in temperatis corporibus vt hic, sed in discrasiatis ob eas, quæ à nobis superius sunt explicatę, rationes. Subsequitur aũt cap. de venereis inscriptũ, quod quidem prauè & inscriptũ est, & ab ipsis initium desumpsit, nã cũ minor pars sit de ipsis venereis, maior uero de intemperatis corporibus, venerea quidẽ, de quibus eo capitis initio aguntur, sunt ex his, q̃ in corpore potissimũ tẽperato spectãtur, de quo hoc capite tractat Gal. propterea rectius cõtinuandum

caput

caput esset usque ad corporum intemperatorum tractationem: verum nos, vt & in aliis, antiquam secati sumus partitionem sat esse diiudicates, vt hæc prudenti Lectori duntaxat animaduertantur.

De venereis. Cap. 86.

VENEREORVM verò iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus, reuera autem confert, si tantum interualli in eorum vsu adhibeatur, vt neque resolutio aliqua sentiatur, & ipse seipso homo quodammodo leuior factus, ac melius spirare videatur.

EXPOSITIS sex causis nonnaturalibus, quæ necessariò corpori temperato occurrunt, quonam pactò ipsi administrandæ sint, vt metam non excedant, Gal. hoc loco de venereis agere intendit; huius autẽ tractationis causam inquirunt expositores, nec oẽs vnã, eandemq; sed diuersam assignant: quidam n. aiunt, ꝙ cum venus sit effrænata libido, atq; voluptas, & ob id in actu illo complura deformia efficiantur, siquidem plerique furore etiam correpti sunt, sub animi accidentibus à Gal. iure reponenda erat, & cum præcedentibus adiungenda; ob id postquàm timorem, iram, furorem, & alia istiusmodi immodicos affectus à corpore temperato præcauendos esse præcepit; subdit, non sic tamen se habent venerea, quæ quidem licet Epicurus ab hominis vsu seiungat, vtilia tamen sunt, si conditiones quædam in eorum administratione seruentur: alij autem volunt, quòd venus sub inanitione, & repletione collocetur, quandoquidem corpus superfluo illo seminis humore exoneratur; cur autem hucusque de ea tractare distulit, in causa fuit, quoniam nondum constabat, an ex causis necessariis, quas solas hic prosequitur, una foret; oportebat autem & idipsum discutere post earum, quæ indubiæ erant, tractationem. Alij verò eandem tractationis causam assignantes à prioribus discrepant, quòd sub exercitio seu motu venerea reponat, nam cum exercitium sit motus vehemens ad anhelitus vsque mutationem, ut supra ex Galeno adnotauimus, venus quidem quàm vehemens sit motus, cuipiam notum est, ergò sub exercitio collocanda est. Verum, pace omnium horũ dixerim, nullus veram Gal. mentẽ percepit, omnesq; eorũ sententiæ absolutę falsę sunt, non. n. hoc uoluit Gal. sed qd artificiosius iuxta propria fundamenta superius tradita; etenim ppósuerat corpus à nõnullis qdẽ necessariò, à qbusdã uero nõ necessariò alterari, circa priora

quidẽ artẽ corporis conseruatricẽ versari, at circa postrema nequaquã; videbatur ãt dari ambiguũ, siue medium inter ea, quæ necessario, ac ea, quæ nõ necessario corporibus occurrũt, quale est ipsa venus; propterea Gal. post ea, & hoc medium collocat, quod vtriusque naturam sapit, nec nõ diuersarum causarum nõnaturaliũ, quę superius descriptę sunt. Neq; mirũ est, si hãc veneris naturã ignorãtes, iterp̃tes ac intimius Gal. mẽtẽ nõ percipientes mõ sub vna, modo sub alia ex causis conseruantibus venerẽ collocant; sub tribus namq; causis reponi potest secundum diuersas tamẽ rationes, estq; in nõnullis naturis proficua ac necessaria, in aliis vero detestanda, atq; non necessaria, vt in sermonis nostri progressu omnibus palàm erit: ob id ex antiquis philosophis quidam eius usum salubrem esse negabant, inter quos fuit Epicurus vnà cum Democrito, atque Pythagora: cuius quidẽ dogma hoc loco recitat, ac confutat Gal. subiicens eius falsa fundamenta, quibus concessis necessario vera esset ipsius sententia. Vt autem sciamus ꝙ Gal. iure Epicuri placitum confutat, non grauabitur principia eius statuere, ex quibus venerẽ semper corporibus nocere concludebat: Erat igitur Epicuri fundamentum, venus siue formalẽ, siue materialem causam respiciat, semper indiuiduo nocet; ergo nullus ei salubris est vsus; quoad formalẽ quidẽ venus nil est aliud, quàm lenis epilepsia, quę cerebri motus est vehemens dum materias nocuas ad expellendum consurgit; tunc. n. ex venere imbecilliores fiunt, atq; effœminati vt de Scythis recitat Hip. libello de aere & aqua, qui cũ post congressum cũ vxoribus se impotẽtes factos esse cõphendãt, primum nil ægrius cogitãtes, quiescunt, induuntque mox se veste muliebri palàm se euiratos esse confitentes: Vnde & Pythagoras interrogatus, quando quis coitu vti debet, respondere solitus erat, cum seipso infirmior fieri cupit: quoad materialem vero causam cum Epicurus atomos siue indiuidua corpuscula introducens teneat (vt scribit author ille) materiam, quæ in coitu protruditur, esse animæ & corporis portionẽ quãdã, si homo coeat, tunc ab eo & corporis semper & animæ pars quæpiam auellitur, quæ tantum abest, vt corpori iuuet, ut uel maxime ei officiat: concludebat igitur Epicurus ex hisce rationibus, quę falsa erant fundamenta uenerem omnibus inutilem esse ac penitus detestandam: Vnde dicere solitus erat, coitum quidem non natis, sed nasci turis ꝓdesse, vt & plantis accidit, quæ quo magis semen ac fructus emittunt, eo etiam magis senescunt, atq; intereunt, sobolem tamen ac plantam sibi similem germinant. Verum principia hęc nõ solum Hip. Plat. Arist. & Galeno aduersantur, sed ab ipsis multotiens validissimis rationibus exploduntur; nõ. n. principia essentialia sunt corpuscula

lib. de phy. Hist. Gale. attrib. cap. de sem.

pusculaílla, seu atomi, sed materia & forma, ac priuatio, adhęc elementa quatuor, quæ aut secundum qualitates tantum alterantur, vt Stoici voluerunt, aut secundum substantias, vt sensit Ari. Quocirca nulla est Epicuri ratio, quæ quoad formam coitum homini nocuum esse comprobabat; nã animi affectus est, qui moderandus est, vt paulò infra dicemus, qui si immoderatus & vehemens sit, vt in omnibus falso supponebat Epicurus, spiritus dissipat, virtutẽ prosternit, ac homines deniq; imbecillos reddit; auertit namque corpus à naturali temperie, ipsamque immutat; quo fit, vt iuuenum animi ab effrenata illa in amasias voluptate sint auertendi, quandoquidem non modicum natiuam corporis temperiem deperdunt. Quod si Scithæ illi adeo imbecilli redđũtur, id ratione aeris & equitationis potissimum fit, non autem per se ob coitum, vt clare ibidem censet Hippo. Falsa quinetiam eius est ratio quoad materiam desumpta, semen enim non est pars animæ & corporis, vt putat Epicurus, sed excrementum vtile, vt testatur Arist. nam in postrema coctione generatur sanguinis copia, cuius portio mẽbra omnia nutrit, quod vero reliquum est ad testes demandatur, vt partim quidem ex eo nutriantur, partim vero quod remanet ibidem seruetur, & in coitu extra propellatur. Est igitur excrementum ratione redundantiæ, ac quantitatis, vtile vero quoad ipsius substantiam, vel excrementum quoad indiuiduum illud, à quo procedit, vtile vero ad alterius generationem. Explosa itaq; Epicuri sententia, vt reuera venerem non solum corpori temperato, sed & nonnullis aliis, non tamen omnibus conferre (vt inquit Gal.) recte percipiamus, operępretium esse duxi nonnihil de eius natura disserere, ex qua tria hęc manifesta nobis se offerent, quibus naturis hęc competat, quo tempore, & quotiẽs. Venus itaque cum in tribus cõsistat (vt antea dictum est) animi affectu, exercitio, atque inanitione, videndum in primis est, quis nam in coitu sit affectus, seu oblectatio: nam ex hoc etiam clarissime parebit, quibus nam conueniat naturis: affectus seu oblectationis tres potissimũ causæ concurrunt, materia, quæ in vasis, & testibus præparatur, subita illa seminis eiaculatio, ac extrinsecum obiectum, cũ quo homo concubit; materia, quæ in vasis ac testibus ex Galeni sententia gignitur, (quicquid dicat Aristotel. qui testes, ac vasa spermatica neque generationi necessaria esse, neque semini perfectam essentiam impartiri uoluit, sed solum vtilitatis alicuius gratia, & vt in animantibus, quæ continentiora esse debebant intestinis; sic & meatibus seminariis tot anfractus atque inuolucra reperirentur, ne vehementius, ac crebrius, quàm par sit libidò excitetur, si quidem hoc

1. de gene. ani. 17. & infra.

loco

ioco neque eius sectamur, neque eam explodere sententiam curamus) semen uocatur, etenim cum arteriæ ac uenæ à dorso per ylia deorsum latæ ad Epididimidem illum appẽdicem, seu testium inuolucrum tortuose quodammodo pertingant (quod sanè teste Galen. natura ordinauit, ut ad uenæ, arteriæque duritiem, ac testiculorũ mollitiem, ueluti quoddam medium sit) & ex eo multæ fistulę seroso quodam humore repletæ ad testes per quosdam anfractus permeent, non solum sanguis, sed & spiritus ipsi demandantur, ut in transitu ab ipsis uenis & arteriis quodammodo dealbatus postmodum in testibus elaboretur, ut pro sui munitione ad sui substantiam, quæ alba est, conuertatur, quodq; testibus pro sui munitione superfluum est, ibidem coaceruetur, donec in coitu ex ipsis in uterum eiaculetur: accidit autem, ut cum quis aut imaginetur amasiam, aut uideat, aut manibus contrectet, materia illa in testibus spongiosis, ac cauernosis exagitetur, & illis in locis laxis, ac ualde sensilibus contenta, ibidemque conclusa non solum membrum calidius reddat, sed & ipsa feruentior euadat, ac spumea; quemadmodum in lebetibus fieri conspicimus, atque tunc homines non solum turgidi, sed & quodammodo furiosi ad uenerem propelluntur, pariter & cętera animantia, ut de iumentis cecinit Virgilius inquiens.

de sem. propè calcem.

3. Georg.

Illi alternantes multa ui prælia miscent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora sanguis,
Versaq; in obnoxios vrgentur cornua uasto,
Cum gemit, reboantq; syluæ, & magnus olympus.

Hinc Venerem ex spuma natam iocose, mystice tamen ab Hesiodo traditum est, ut recte censet Plato in cratylo, dicta namque est ἀφροδίτη, quasi ἀφρογενὴς hoc est spuma genita, quoniam materia illa in spumam conuertitur, dum homines uenere uti concupiscunt: atque hęc prima oblectationis est causa: quod quidem facilime experientia manifestum est in his, qui puerum, aut puellam atque potissimum delitiosam, spiritibusque ac sanguine tenuioribus repletam contractant, tunc enim in spirituum ac sanguinis commotione tanta consurgit oblectatio, ut nihil ipsis exoptabilius esse possit: Hinc rustici, ac eorum mulieres, utpote crassiori constantes sanguine, ac crassiores spiritus habentes, qui per membra eorum solida obtusiora pertranseunt, licet uenerem appetãt, parum tamẽ admodum in eorum amoribus oblectantur. Altera quinetiam delitiarum causa succedit subita spumosę illius materię eiaculatio, nam preter quod idem accidit in sanguinis emissione, quod & in

fœcum

fæcum, ac urinæ excretione uirtutem expultricem irritari, vt nocua membris expellat, tùcque in emissione illa quodammodo oblectâtur, quoniam quod affligebat, non amplius nocet, maiorem tamen voluptatem percipimus, si motus hic affatim & violẽter fiat, nã ut testatur Gal. ex Platonis sentẽtia in Tymeo pathos præter naturã violenter, & affatim incidens dolorem excitat, cum verò ad naturalem habitum redit, idque rursus affatim delectationem inducit; quo autem magis violenter res grauans e corpore eiaculatur, eo magis voluptatem efficit, propterea quòd grauantis, ac quodammodo sui copia nocentis purgatio violentior fit: unde Aristo. voluptatem diffiniens conformiter dicebat quandã esse animæ commotionem subitam cum vehementi, & manifesta propensione, inclinationevè accipiendi, perueniendique in suam cuique naturam. Aduersus quod Platonis, Aristo. Galenique placitum consurgit Trusianus id nequaquam uerum esse, autumans: ita vt nec ueneris oblectamenti sit causa; primo quidem, quoniam gustui dulcis sapor oblectat, non tamen vlla facta est ad præter naturam commutatio; secundo cum semen quantitate tantum superfluum sit, excrementa uerò non solum quantitate, sed & qualitate grauent, si vera est eorum sententia (inquit ipse) excrementa vtique maiorem delectationem efficerent, quàm coitus, siquidem & magis ad præter naturam uersa sunt, magisque corpus aggrauant: insuper in coitu superfluo, dũ testes, quod membris superfluum non est, attrahunt, nulla est præter naturam dispositio, ergo nec reditus ab eo quod est præter naturam, ad id quod secundum naturam: qua de re nec delitiæ consequi deberẽt quod tamen in eius materiæ euacuatione secus se habere experientia docet. Propterea Trusianus ex Auic. sententia lib. de anima alteram delitiarum causam assignat acquisitionem nimirum perfectionis propriæ uirtuti apprehendenti, ut sensui sensibilia conuenientia, gustus enim dulcedinis perfectionem sibi apponit, eamque uirtus apprehensiua cõprehendit; sic & semen in testibus contentum, dum agitatur, à uirtute ipsa percipitur, quod quidẽ non antea percipiebatur, quoniam nondũ in sensum impressionem moliebatur; accidit autem sensui (inquit ipse) vt in reditu à non naturali ad naturalem statum huiusmodi sentiat perfectionem, siquidem sensus ille ab excrementis illis exoneratur; quod quidem sibi essentiale non est; quoniam & absque quòd hic fiat reditus à non naturali statu ad præter naturam hæc perfectionis acquisitio percipitur. Verum rationes hæ aduersus tantos uiros nullæ sunt, nam loquebatur Gal. de affectibus præter naturam, non autem de naturalibus dispositionibus, dum enim affectus est præter naturam; si is affatim

4. de caus. symp. c. 6.

Primo Rhet. lib.

tim

tim & uiolenter ad naturam conuertitur, delitias mouet, atque reditus hic præcipua est causa; quoniam si paulatim fiat, delitiæ non consequuntur, vt experientia manifestum est: neque negaret Gale. causam, quam ipse ex Auicenna assignat, sed hæc posterior est, & ex prima consequens: Fallitur itaque cum arbitratur, quòd accidit in sensu talē fieri reditum, contrarium namque potius est, quod tamen uerum est in affectibus naturalibus, qui vna sola potissimum causa participant; ob id loquens Gal. paulò inferius de gustabilibus saporibus inquit: igitur cum à naturali habitu non declinat, maximam ei voluptatem afferunt omnes succi dulces pinguesque, uirtus enim apprehendit, eisque oblectatur, at in affectibus non naturalibus ut in coitu & prima & secunda causa concurrit, conuersio nempè illa affatim & uiolenta ad naturalē statum, quod seminis fit emissione, ac materia, quæ sensum mouet, quam quidem primum tetigimus. Non ualet igitur prior ipsius ratio, quoniam de naturali affectu loquitur, qui à nonnaturali distinguēdus erat: neque minus secūda, proptereaq; reditus ille ad naturalem statū, cum membra grauata euacuātur, ex se delitias non infert, sed cum confertim fit; at in emissione fęcum, aut urinæ cū non confertim tanta fit euacuatio, ut in seminis protrusione, neque etiam tanta oblectatio consequetur, neque dicendum est (vt ille) φ pruritus multus solus sit, qui in seminis exitu propter spirituum complurium introclusionem, delitiarum sit causa, quoniam & nos illum in materia admittimus, quam quidem ob sui exagitationem, atque compunctionem causam vnam esse duximus. Tertia quinetiam ratio nil contra grauissimos hos uiros concludit, quinimmo ad nostri potius fauorem facere uidetur, siquidem ex quo materia aggrauās non adest, minus etiam consequitur oblectamentum; proptereaq; naturalis tunc status adest, atque ob id una duntaxat causa concurrit, quam & Plato, & Aristo. & Gal. nunquā negassent. Delitiarū igitur duæ sunt causæ materia spumosa, turgida, partesque genitales valde feriens, ac subitus ille seminis eiaculatus; ad hæc & tertiam adiungimus, quam quidem in transcursu superius tetigimus, extrinsecam quidem, sed ualde necessariam obiectum nimirum delectabile, cum homo concumbit, ut enim hoc à natura insitum est, vt quisque summam percipiat voluptatem, si quem reperiat eisdem delectari, quibus & ipse, exempli gratia, musicus musica, sic & homo maxime oblectatur, cum amasiam sibi conformē reperiat, tunc enim vt magnes ferrum, ita mulier hominem appetet, homo uerò ipsa oblectabitur: unde non inepte loquuti sunt, quicunque amorem seu Venerem ex sanguinis quapiam uniformitate produci duxerunt, quanto

enim sanguinis hæc vniformitas adest, tanto etiam in coitu maiores delitiæ consurgunt. Cęterum ex causis hisce delitiarum facilime colligi potest, quibusnam uenus conueniat, quibusvé non; nam cum materia ipsius vtile sit excrementũ, hoc aũt aut quantitate, aut qualitate, aut & quantitate & qualitate, aut nec quantitate nec qualitate redundet: si quantitate tantum semen abundet, quale est in temperatis, ac optime constitutis, vel & calidis & humidis non valde à temperamẽto excedentibus, hi utique ex venere vel maxime iuuãtur, & si abstineant mirum in modum læduntur; quemadmodum & Gale. testatur: si autem qualitate semen duntaxat superet, vt biliosis, melancholicis, ac pituitosis hominibus accidit, id vtique corrigendum potius est, quàm excernendum, non tamen in correctione retinendum, etenim venus nocet frigidis & humidis, quales sunt pituitosi (nisi ab hac intemperie non valde recedant, quoniam tunc moderata venus eis iuuat: proptereaquòd imbecilles sunt non tantum ventriculo, & cerebro, sed & reliquis partibus, ac potissimum genitalibus, qui si venere indulgent, adhuc imbecilliores efficiuntur; & licet Hippocra. asserat, venus morbis, qui ex pituita procreãtur, vtilis, & Aristo. ratione inquirat, cur venus morbis, qui contrahuntur à pituita vtilis est, non tamen & Hippocratis aphorismus. & Aristo. problemma in frigidis ac humidis naturis veritatem dicunt, neque de his obloquebantur, cum naturæ illæ venerem non multum admittant; sed Hippocra. de naturis his profert sententiam, quibus virtus bene constans est: quandoquidem coitus motu ac excalfactione pituitosum semen non solum euacuat, verum & id excalfacit, & digerit: Aristote. verò quippe qui phlegma superfluum esse primi vtilis alimenti esse voluit, proposito problemmati respondet; an quòd semen genitale excrementi cuiusdam detractio est, ideo naturam præsefert pituitæ; quod igitur multum pituitæ concubitus detrahit, iuuare idcirco potest: cauenda autem venus est in febribus ex pituita genitis, quoniam non solum adaucta putredine magis succenduntur humores, sed & ex motu virtus, quæ laxa est ob febrim, magis imminuitur: ob id Arist. idem promouens quæsitum, non absolute ait, cur venus morbis ex pituita commoda est? sed non nullis adiecit, excipit namque febrientes ex pituita, vt dictum est: vnde Auicen. dicebat, quod coitus doloribus confert renum repletorum, & ægritudinibus phlegmatis omnibus proprie in eo cuius calíditas innata est fortis, nam cum febris adest, uirtus non admodum fortis existit: Nocet quinetiam venus frigidis ac siccis, qui ex natura melan

Lib. 6. sec. 5. 23.

Sec. prima prob. 50.

1. de gen. animal.

4 sectio. proble. 16.

20. 3. c. 10

melancholici sunt: verum quandoque, sed rarò eis prodest, quoniam animum exhilarat, ac spiritus illos atros, ac crassos in coitus motu ex parte discutiunt: at si melancholici sint ex humorum adustione, tales vtique libidinosi cum sint, non tantum ob flatuum redundantiam, vt voluit Argenterius, sed & ob serosum, ac acrem humorem ex materia adusta manantem, his coitus prodest; non quidem, vt ille ait, quòd flatus tantum discutiantur, sed & materia illa irritans euacuetur, uanum enim est dicere, quòd flatus illi salacitatis in his corporibus causa sint: propterea non aduertit ille, quòd melancholici duplices sunt, vt dictũ est, alii quidem ex humorum adustione, qui calidum hepar valde habẽtes facillime humores accendunt, & in atram bilem conuertunt; atq; hi ob excedentem calorem plurimos flatus generant, qui simul cum atro humore acri commiscentur, & pruritum ac extensionem in genitalibus faciunt; & de his loquitur Aristote. alii verò ex natura sunt frigidi & sicci, in quibus calor est imbecillus, atque hi minime salaces sunt, neque sub Aristo. problemmate comprehenduntur: & licet melãcholici primi maxime venerem appettant, iuuenturq; nonnunquã excreta spirituosa, acrique materia, attamen tempore imbecilli ualde redduntur, vt eorum sanguinem, ac semen corrigere potius, quàm euacuare satius sit; itidem in colericis accidit, qui calidi sunt, & sicci; iuuãtur namque ob seminis acris emissionem, veruntamen substantiæ ratione ac corporis naturæ nocumentum non exiguum perpetiuntur. Quod si qualitate, ac quantitate semen abundet, vt in calidis & humidis naturis, in quibus sanguinis copia uiget non tantum in omnibus venis, sed & testibus ipsis cum eorum semen fœcundum sit, spumeum ac copiosum, hi vtique à venere maxime adiuuantur; quemadmodum ecõuerso si abstineant, mirum in modum afficiuntur; nam vt scripsit Gale. in mulieribus, quę multo semine abundant, id excerni postulat haud secus ac in viris, etenim vt videri licet, mulieribus contingunt rigor, frigus, deliria, vteri suffocationes, neruorum distentiones, & huiusmodi, quemadmodum mulieri viduę ex longo iam tempore, quæ cũ præter cæteros malos affectus neruorum distentione vexaretur, & dicente obstetrice vterum contractum esse, remediis ad huiusmodi dispositiones consuetis vti decreuisset, oborta inter curandum titillatione quadam cum labore, ac voluptate, veluti per coitum vsu venire solet: crassam, plurimumque semen excreuit; atque ita pristinæ sanitati restituta est; at viri capitis grauitate molestantur, cibos fastidiunt, febribus obnoxii fiunt, vlceribusque intestinorum, & genitalium, ac aliis compluribus similibus: vnde narrat Gal. Diogenem illum Cynicum philosophum

4. sec. problé. 30.

6. de lo. affe. 4.

phum præstantissimum, ac continentissimũ, vt semen illud superfluũ
expurgaret libidini interdum indulsisse, & quod cum meretrice serius
ueniente efficere non potuit, manu propria vt sibi graue onus proie-
cit. Porrò non solum in mulieribus, sed & uiris hæc accidunt sympto
mata, quoniam non tantum spiritus, ac vapores in uenis & arteriis cō
clusi simul retinentur, qui calorem suffocant, vt sentit Argenterius,
sed uitiato semine, ac ueluti ueneni vim obtinente, quod quidem ne-
gat, nam licet substantia illa pura sit, ac elaborata, non tamen retentũ
semen euadere potest, quin temporis spatio corrumpatur: & quam-
uis Gale. ostendat se multotiens id obseruasse cum semen corruptum
per coitum eiectum est, necnon exemplo phalagij ictus cum ab exiguo
veneno per minimum foramen iniecto totum corpus afficitur, & ꝙ
in animantibus corruptio quædam innasci potest tanta, vt veneni tũ
qualitatem, tum vires æquet; hoc tamen supposuit, vt manifestum, &
alibi explanatum, ꝙ semen ipsum huiusmodi patitur corruptionē, at-
que ad ueneni naturam conuertitur: etenim Aristot. omnia (vno igne
excepto) posse putrescere scripsit; proptereaq́; omnia ipsius materia 4. metho.
sunt, semen autem cum ex varia constet materia, licet magis pura, quã contex. 5.
sanguis; præterea cum aliud quidem crassum, aliud verò tenue, & aliud
quidem magis, aliud vero minus sit acre, purumq́ue, cur putrescere
non poterit, cùm potissimum temporis spatio spiritus qui in eo con-
cludebantur, quique causa esse poterant, vt nō putresceret, euanescãt?
Quæ nam igitur est Argenterii ratio? vana equidem: sed quid cir-
ca hoc immoror, cum certò sciam, vt & in aliis ipsum aduersus gra-
uissimos authores non nisi frigidas semper rationes promouere; idq́ue
potissimum cum nostra intentio non sit omnia in ipsius commenta-
tionibus perperàm scripta refellere, sed nonnulla duntaxat, quæ ma-
ioris sunt momenti; quandoquidem ex his & reliquorum falsitas fa-
cile innotescet. Verum si semen neque quantitate neque qualitate su-
peret, ut in pueris, senibus, & à morbo diuturno leuatis, & huiusmo-
di, venus vtique his interdicenda est; pueri namque semine vacant,
cum materia tota illis pro corporis est auctione; impuberes vero cum
dolore semen eiiciunt, patiunturque tum ob ętatis mollitiem, tum
quoniam maxime adaugentur, senes uero semine priuantur, quando-
quidem calor innatus imbecillus illis satis est, vt materias pro mem-
brorum nutritione digerat; itidem & qui à morbo leuantur. Quo ue-
ro ad ueneris motum, sub quo eam quoque collocauimus quantitas,
& qualitas ipsius perpendenda est, quantitas quidem cum alia sit con
tinua, discreta verò alia, venerisque quantitas continua in motu lon-

ga, breuis, magna, & parua; sicut discreta, quando coitum ab altero coitu contemplamur; motiones quidem magnæ ac longę (vt a continua coitus quantitate exordiamur) minime conueniunt, quandoquidem loca calefaciunt, multosque spiritus attrahunt, atque disperdũt, vt tandem corporis lassitudo fiat: hinc Aui. non solum quòd à legi-
2.3. trac. 1. bus masculinus concubitus, ut obscœnus prohibetur, ipsum detestatur, sed & quoniam in eo maior fit corporis dimotio, quàm in fœminarum concubitu: item si quis cum muliere nolente quandoque coeat, licet semine abundet, longa tamẽ in eo coitu motione vtitur, quæ corpus non modicè laxat: coitus quinetiam, qui debitam inter sese (quod quidem ad quantitatem discretam spectat) non seruãt proportionem, vt noua adhuc materia apta pro semine aggregetur, maxime detestandi sunt: quę quidem proportio haudquaquam determinanda est, sed iuxta indiuiduorum naturam tam uariam, vt & Gal. principio lib. ad Glauc. clarissime testatur: veruntamen communis regula præstari potest, vt Gal. in contex. ait, vt neque resolutio aliqua sentiatur, & ipse seipso homo quodammodo leuior factus, ac melius spirare videatur: quę quidem regula tres continet conditiones, quæ licet ad totam venerem accommodari possit, immediate tamen ad conueniens in coitu interuallum respicit, ex hoc namque indebitè administrato, reliqua omnia inordinate, ac peruerse admodum succedunt: ob id nullum aliud ex Hippo. sententia peius est nocumentum coitu præter rationẽ adhibito, euacuat enim spiritus omnes, alimentum nutritioni delegatum ammouet, oculi rarefiunt, cerebrum, & nerui compatiuntur, ventriculus fit imbecillus, & denique totum corpus exarescit, multo enim plus vncia seminis est, quàm si in quadruplum sanguis è venis copiose profluat. Amplius coitus inanitionem respicit vnum ex sex prædictis nonnaturalibus, quandoquidem quod aggrauat, veluti excrementum protruditur; vt & vrina, ac fęces; distinctum tamen à reliquis excrementis, propter eaq; generationi vtile est, & accommodũ: vt aũt cõueniens hæc fiat euacuatio, sicut & in quibusdam fieri solet, tempus, ac horam congruã eligimus, nam quemadmodum in cane, & ante canem difficiles sunt purgationes, vt censet Hippo. quanto magis hæc omniũ præstantissima his temporibus fugiẽda est? pariter si post cibum corpus euacuandum, phlobotomandumq; non concedimus, minus vtique ea hora illi hanc concedemus euacuationem. Quocirca ver coitui maxime opportunum tempus existit, quoniam tunc ob aeris temperiem semen copiosius generatur: hinc est, quòd tunc omnia fermè animalia (vt in catis & felibus apertę videri licet) in uenerem prorumpunt:

rumpunt; secundum autem locum hiems, ac tertium æstatis principium obtinét, quemadmodum & quartum post autumni medium; pessimum verò omnium est à medio ęstatis vsque ad autumni mediũ, idque potissimum cum siccius est tempus; minus namque nocet, si humidum sit, non enim in coitu vires adeo dissoluuntur: propterea vetus adagium maxime est attendendum, ne Iunii, Iulii, Augustiq; tépore veneri incumbamus; corpora etenim tunc imbecilla sunt: q. si veneri tunc indulgebimus, ea vtique imbecilliora reddentur, ac totum denique corpus squalidum: hora quinetiam in coitu præeligenda est, cum in excessuum mediocritate corpus fuerit collocatum; neque admodum plenum, neque vacuum, neque in qualitatibus frigore nempè calore, humore ac squalore excesserit: hanc autem descripsit horam Hippo. hoc ordine, labor (inquit) cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria; post somnũ nãq; coeundũ iubet, quod circa aurorã tempus est, quoniam corpus peracta coctione opportune excrementis omnibus repurgatur; minus autem conueniens est hora ante somnum; vt voluit Paulus: propterea quòd licet somnus succedens vires reparet, & quiete fœmineum vterum ad conceptum paret, attamen in temperatis ac copioso semine præpollentibus somnus is necessarius non est. Hæc sunt, quæ de venereis pro intelligentia eorum quæ à Gal. hoc loco scribuntur, nobis dicenda videntur, licet & complura alia ex Hippocra Gal. Oribasio, ex Ruffi sententia; Paulo, Aetio, & modernis fermè omnibus adiungi possint. Galenus itaque in contextu, cum eius sit intentio ostendere, quòd coitus in temperatis potissimum corporibus moderatus circa tria quæ in eo concludun tur, esse præstat, tres etiam ipsius statuit conditiones seu signa, quibus vt & in aliis ipsum metam non transcendere dignoscamus: prima quidem conditio est, ne corporis fiat resolutio, quę animi affectus respicit, nam sicut vehemens animi affectus spiritus concitat, & eos ex toto corpore in coitu confluere compellit, vt testatur Aristot. vnde cauendum est ab amasiis, atque potissimum salacibus; ex continua namque harum imaginatione, quę præter modum amantibus exoriri solet, tanta spirituum copia & gignitur, & ad partes genitales protruditur, ut animi affectus moderari amplius nequeant; hinc totum refrigeratur corpus & corporis robur deperditur, & tandem totius ipsius corporis (vt inquit Galen.) fit resolutio: secunda autem conditio est, vt leuior homo seipso fiat, quæ ad motum respectum habere potest, cum enim moderatum exercitium excrementa in corpore deiiciat, ita & in coitu mode-

6. Epid. sec. 6. contex. 5.

lib. 1. c. 35.

1. de gen. anim. 17.

Hh ratus

ratus motus leuiorem, ac ab excrementis ficciorem hominem reddet: itē quoniam semen quantitate & qualitate spiritus suffocabat, & corpus grauius reddebat, motu semine deiecto, & spiritus reuiuiscunt, & corpus leuius efficitur: tertia vero conditio est, vt melior consequatur inspiratio, quod quidem non nisi euacuatione fit, nam quemadmodum ad cordis tutelam fuliginosi illi spiritus euacuantur, sic in venere seminales spiritus, atque vapores protruduntur, ex retentione autem seminis, vt ex fuliginosis cordis excrementis retentis augetur respiratio; nam cum respirationis causæ, teste Galeno, tres sint, necessitas, instrumentum, & virtus; ex seminisquidem retentione necessitas augetur, quoniam eleuantur è semine vapores; qui spiritus mouentes respirationis instrumenta prohibent, viasque obturant; eadem quoque ratione instrumenta, vt proprio munere fungi non possint, impediuntur, atque tunc anhelitus diuariatur; virtus vero prioribus duobus à naturali statu turbatis, respirationem & ipsa commutat, atque tunc crebrior, celerior, ac paruior anhelitus fit, iuxta tamen eorum immutationem. Vt igitur ab his corpus malis liberetur, seminis copiosi euacuatione opus est, qua quidem remota recta demum ac cōueniens respiratio consequitur, ceterum vt & moderatus in venere motus, & euacuatio fiat, Gal. eligit tempus, horam, & reliqua, quæ sub duobus hisce comprehendi diximus, subdens.

lib. de respir.

T E M P V S vero ad utendum opportunum, cum omnium in rerum circunstantium exquisita mediocritate corpus fuerit constitutum, tum scilicet neque supra modum plenum, neque uacuum extiterit, aut in calore, aut frigore, aut siccitate, aut humiditate excesserit corpus.

Quoad corporis tēperaturā nullus in ea sit excessus, quod si excedat ad calidum & humidum vergat, quam nonnulli naturæ humanæ conuenientissimam esse sustinuerunt, aliæ namque temperies minus venerem tolerant, ut supra declaratum est: quoad ætatem vero florentes (vt & alibi consentit Gal.) veneri maxime apti sunt; quæ.n. hanc præcedunt ętates, vel subsequuntur, aut semen non effundunt, aut certe infœcundum, aut male fœcundum: moderatus insuper corporis motus sit veris tempore potissimum, quàm aliis temporibus, ob eā quam supra tetigimus, rationem; ac post somnum, ut iubet Hipp. quod quidem in aurora tēpus est: quæ quidē coitus sunt circunstantiæ, ut & moderatus animi affectus in mulierem, concubitus cum muliere neque nimis salaci, neque ualde torpida; ac situs, qui & ipse animaduertendus est, ut

2. de tuen. val.

sentit

sentit Auic. caueat enim homo, ne mulier sibi superequitet, quoniam materia quandoque venenosa per muliebrem conum defluens, virgam exulcerat, & ouorum .i. testium (sic.n. loquitur Aui.) putrefactionem inducit: sed homo quidem superius, fœmina uero inferius, iuxta naturalem situm iaceant. Et licet Gal. de duabus tantum circunstantiis mentionem faciat, eas tamen ut exempla proposuit, cũ antea corpus in omnium circunstantium mediocritate cõstitutum esse dicat; neque solas sex res nõ naturales circũstantias intelligit, ut interpretes volũt; sed & alias omnes, quas supra enarrauimus. Itaque tunc uti uenere opus est, cum iam cibus perfectè sit coctus tum in uentriculo, tum in hepate & iam in corpus per venas distribuitur: quo quidem tempore corpus neque plenum, neque uacuum exactè est, neque nouus cibus desumitur: quinimmo ante cibum adhuc exercitium præcedere debet, ut superius annotauimus, post quod cum corpus rectè uacuum sit, non uenere, sed cibo opus est: insuper corpus in calore non excedere debet, ut exercitatis accidit, neque in frigore, ut cum quis hiemis tempore loco frigido se exponit, neque in siccitate, vt superflue elaboratis euenit, neque in humiditate, ut contingit his, qui superfluo ocio, aut somno, aut crapula, aut huiusmodi usi sunt. Subdit autem Gal. duo tradés documenta, quando quis aberrare contingit, dicens.

QVOD *si aberrare contigerit, paruus sit error, melius autem illi calefacto magis, quàm infrigidato, & pleno, quàm uacuo, & humecto potius corpore, quàm exiccato uti uenereis.*

Primum quidem documentum est, ꝙ si quis in coitu contingat aberrare, paruus sit error, talis enim à sensu diiudicatur perinde, ac non sit; secundum uero, ꝙ si aperte aberrat, minus malum est uti uenere corpore concalefacto, quàm infrigidato: interpretes hoc exponentes postremum documentum aiunt; quod huius ratio est, quoniam cum spirituum & sanguinis euacuatio, ex quibus sperma gignitur, nec non spirituum dissolutio, ex exercitio in coitu corpus refrigerent; licet per accidens calor in coitu magis vigere videatur, post coitum tamen corpus frigidius per se manet, quod quidem peius est, quàm si corpus antea concalefactum esset. Hæc quidem expositio, pace ipsorum dixerim, non est ad Galeni mentem, nam si coitus, quod superfluum est, expellit, corpus etiam leuius, ac trãspirabilius reddit, ut spiritus etiam facilius corpus ipsum calidum, seu moderatum efficiant: item aut Galen. de calore, & frigore acquisitis, aut naturalibus uerba facit; si de naturalibus non hoc modo dixisset, sed hunc in modum, melius

autem est calidæ quàm frigidæ temperiei, non autem de acquisitis calore & frigore; quoniam si ante coitum corpus concalefactum est, ita & in coitu eam potest suscipere caliditatē, quę adest, & abest, vt & subiectum in quiete aut motu reperitur. Hinc Argenterius hanc Galeni fuisse mētem arbitratus non quidem aduersus interpretes tantum, sed aduersus Galenum male expositum, hoc placitum destruere conatur; nam feruente corpore ex labore (inquit ipse) aut alia ex causa calefaciente, si alius adhuc calor ex motu venereo addatur, non paruum imminet periculi, vt corpus in aliquod pessimum incidat malum; quod quidem non euenit, dum corpus infrigidatum est, frigus enim ex amplexu, & corporis commotione statim mitescit, remediumque ex venere sumit; ergo melius est in frigidato corpore, quàm calefacto coire; quod tamen secus scripsit Galen. Verum sicut alij interpretes ex falso interpretationis modo reprehendendi sunt, ita iste nouus medicus ex sui inscitia, non enim hoc voluit Galen. vt illi sibi attribuunt, sed quid aliud artificiosius; nam cum homo cibum assumit ex caloris concentratione partes extimæ refrigerātur, cum verò cibus primam compleuit coctionem, quæ est ventriculi, tunc calor expanditur, & partes incalescunt: at postquam secunda in hepate completa est coctio, tunc tempus instat, vt corpus aut venere indulgeat, aut exerceatur; post, quod quidem exercitium cibariis est nutriendum. Tempus igitur coeundi (vt & antea diximus) idoneum est post perfectam secundam coctionem, antequam homo vescatur: si autem contingat aberrare (inquit Galen.) error hic paruus fit, melius autem est, id est minus nocuum, vt quis coeat postquàm calor per partes extimas expansus est, hoc est, post primam ventriculi coctionem, quàm statim cum cibum assumit: tunc enim partes ex caloris concentratione infrigidatæ sunt; minus quinetiam nocuum est pleno corpore, quàm vacuo, non quidem vt omnes fermè interpretantur, quòd de spermatis repletione Galen. loquatur; id enim error non est, sed vt necessarium ad hoc, vt idonea sit venus, sed comparat repletionem quoad cibos ad omnimodam corporis vacuationem, quę in tertia est coctione, cum corpus neque exercitio, neque venere indiget, sed cibo, vt instauretur; quod quidem tempus veneri minime conueniens esse paulò ante diximus: propterea minor est noxa, cum fit coitus ventriculo cibis repleto, quàm quando noui cibi assumendi tempus adest, vt dictum est: postremò addit minus malum esse coitum humecto potius corpore, quàm exiccato, vt in valde exercitatis, atque his, qui non

valde sint exercitati, nam post somnum Hippo. venerem statuit, atsi cõtingat, vt corpus prius exercitio sit vsus, melius est concubere, cum corpus sit humectum, quàm cùm exercitio intenso fuerit exiccatum; nam licet in vtroque sit error, maior tamen est, dum corpus aridũ concumbit, quàm si corpus adhuc humectum exercitio tamẽ defaticatum concumbat. Hanc puto esse Galeni mentem, dicant alij, quicquid velint, qui in contex. subdit.

H**ORVM** *autem singulorum, quæ dicta sunt, qualitas in ipsa corporis constitutione est eligenda: Exercitij quidem, in quo totius corporis partes æqua proportione mouentur ita, vt non aliæ quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò citra: cibi autem & potus optimam habeant temperiem, sunt enim naturæ conueniẽtiores, quæ optima fuerint prædita temperatura: Eadem in reliquis etiam est ratio adhibenda.*

Nam quemadmodũ superius inditia tradidit, quibus moderata potissimum quantitas cuiusq; sex rerum non naturalium dignoscatur; licet & qualitati quodãmodo deseruiant, ita hac in parte terminos pręcipuè indicat; quibus prædicta omnia quoad qualitatem non excedere percipiamus: neque Gal. hic omnia percurrit, sed duobus duntaxat quod exemplo traditis hoc idem de reliquis subintelligendum cẽset; cuius quidem causam assignamus, q. cum eius intentio sit per epilogum totã medicã artem cõprehẽdere, sat ei erat, vt duobus ad plus veluti exẽplis positis, quę eiusdẽ sunt rationis oĩa concluderet. De exercitio quidem tũ quoad quãtitatẽ, tũ quoad qualitatẽ secundũ oẽs eius differentias longiori disputatione superius egimus, frictionem quidẽ, quę vna exercitij pars est, in tẽperatis inter excessus mediã esse statuentes; qualitate quidem neq; molliorẽ, neq; duriorẽ, neq; crassiorẽ, neque graciliorẽ, quantitate uero neq; multã, neq; perpaucã; exercitationẽ aũt loco q. dẽ tẽperato, non intercise, sed continuate, cũ ordine, atq; æqualitate, q. si apotherapia corpus hoc indigeat, hãc quoq; in quãto, ac quali moderandã concludentes. Atqui cibos & potus optimã habere tẽperiem asserimus nõ quidẽ respectu corporũ, cùm hic de tẽperato verba faciamus, sed in se; q̃ quidẽ tẽperies duplex esse põt, aut in cibariis simplicibus non tantũ quoad primas qualitates, sed & quoad secũdas; nempè vt cibus sit non tm̃ in qualitatibus moderatus, ut oua sorbilia, sed ut mediocriter nutriat, neque nimis crassus, neque nimis tenuis, neque viscidus, neque friabilis, de quibus Gal. lib. de alim. fac. copiosius disseruit, aut in compositis; nam ex commistione variorũ

ciborum vnum quoddam medium resultat, temperato quidem maxime conueniens; quemadmodum & ex simplicibus medicinis vnum compositum, vt recte libris de simplic. medicamen. ac eorum composi. secundum loca idem nos docuit. Eadem quoque quoad qualitatem in reliquis aliis ratio est obseruanda; de quibus non nil superius peractum est. Cæterum quibus auxiliis corpus temperatum conseruandum sit, hucusque aperuit Gal. inter quæ & venereorum locauit vsum: consequens modo est, vt quonam pacto id, quod ab optimo deficit habitu regendum sit, nos doceat; ob id subdit in contextu.

At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem vehementer, & hæ, quæ ipsius conseruant, ad proportionem mutabuntur.

De quonam corpore loquatur Gal. consentiunt omnes fermè interpretes, siquidem id est, quod non vehementer ab optimo habitu deficit, salubre nimirum corpus vt multum; id enim primo lib. esse dicebat, quod à constitutione optima non valde admodum deficit, sed in eius conseruatione quæ nam causæ conseruantes requirantur, cum indefinite Gal. pronuntiet, discordes admodum extitere; alij. n. dicunt, quod cũ ipse asserat, quæ ipsius sanitatem conseruant ad proportionem temperiei mutari, de ea intelligat mutatione, quę temperiei similis est, inferius namque calidiora calidioris victus rationem exposcere ait, frigidiora vero frigidioris; humidioraq; humidioris, sicut sicciora sicciotis: Atqui non aduertunt hi, quod non de solo corpore salubri vt multum in toto hoc processu verba facit, sed & de variis, atque inter se distinctis corporibus, ab optimo tamen habitu deflectentibus, cum ait: multa esse huiusmodi corpora: & ob id, quod exemplo illustrat, non est id, de quo his verbis pronuntiat, vt infra clarius ostendemus; amplius si quælibet medicinę pars tam conseruans, quàm curans ex Galeno lib. ad Trass. tota correctiua est, ergo ad similia hęc mutatio non procedet; quod enim simile est, lapsum non corrigit, sed lapsui maxime oppitulatur, vt maior euadat. Alii, inter quos est Trusi. volunt, quod cum regula hæc cõis sit ad omnia corpora, quæ ab optimo habitu in quocunque gradu deficiunt; ob varios vero ab ipsa mediocritate lapsus modo quidem ad contrarium, modo vero ad simile temperiei mutētur remedia; ob id Gal. hoc loco indistincte loquutus est, distinctius aũt paulo infra, cũ eorũ duplicem formam constituit. Expositio quidē hæc non est ad Galeni mentem, quandoquidem de his tantum corporibus agit, vt & ipsi asserunt, quæ non admodum ab optimo statu delabuntur

Cap. 4.

buntur, quorum quidem sicut simplex est lapsus, vtpote ad temperiem proximus, ita & remedia simplicia, non autem varia: insuper diminutum etiam Galen. efficiunt, qui neque de corpore neutro, neque de insalubri semper, & vt multum mentionem faciat, quæ quidem intra sanitatis latitudinem libro primo ab eo posita sunt; cum tamen aperte satis de his agat, dum multa esse huiusmodi corpora, quæ ab optima constitutione deficiunt, inquit. Hos autem rectius interpretabimur, quòd Galen. ita indistincte loquutus est, quoniam conseruatio partim quidem à simili fit, dum à causis hæc intemperata corpora, atque potissimũ salubria vt multũ conseruantur, partim verò à cõtrario; corrigit nãque lapsum insensibilẽ, qui à medico, vt artifice sensato similis esse cõprehenditur, vt inferius clarius aperiemus. Verum cũ nõ tantũ corpus hoc reperiatur, sed huiusmodi multa, propterea ait.

Sed cũ multa sint hmõi corpora per singula genera seorsum dicẽdũ.

Trusianus, eiusque sequaces, in sua persistentes sententia, volunt, ꝙ Gal. subdat corpus vt multum salubre, quod non vehementer ab optimo deficere dictum est, vt multiplex esse: siquidem aliud in partibus similaribus, aliud in organicis, & aliud in natura cõi delabitur; ac rursus in partibus similarib. aut ad caliditatẽ, aut frigiditatẽ, aut humiditatẽ aut siccitatẽ; in organicis verò aut quo ad formã, aut quãtitatẽ, aut numerum, aut situm, iuxta quorum singulum genus separatim sermo erit. Verum interpretatio hæc, vt & superius à nobis explosa est; Galenus etenim mancus foret, si de solo corpore parum, seu non valde ab optima labente constitutione sermonem haberet; propterea rectius dicendum putarem, quod cum superius de corpore salubri vt multũ agat, doceatque quibus auxiliis cõseruãdũ sit, subdit, ꝙ cũ multa ẽt sint corpora, quæ ab optimo habitu declinãt, de his quoque per singula eorũ genera seorsum dicendũ est, adest namque corpus neutrum vt multum & semper, & vt multũ, quod post corpus salubre vt multũ collocatur, sicuti in secunda Excellentis Patris mei tabella primo libro clare videri licet, in minoribus .n. distãtiis neutra simpliciter uisuntur, iuxta tria neutrius significata, quorum neutra semp cũ nullã suscipiãt mutationẽ, sed verè media saluberrimi, atque insaluberrimi in medio latitudinis sanitatis corporũ simpliciter neutrorũ reposita sũt, vt multũ uero neutra q̃nquidẽ aliquã suscipiũt mutationem, aut magis versus simpliciter salubria, aut magis versus insalubria, duo loca sibi vindicant; post quæ in sanitatis etiam latitudine simpliciter insalubria sunt, quorum vt multũ insalubria, vtpote minus ab optima salubritate recedentia non ita in extremo locantur, insalubria verò

semper totius circumferentiæ latitudinis sanitatis extremum locū obtinēt; atqui neutra corpora, & insalubria prędicta cùm ab optimo habitu manifeste admodum declinent; quippe quæ imbecillas actiones ædāt in aliquo vtique ex tribus genere aberrant, vel similibus partibus, vel instrumentariis, aut vtrisq; simul; & rursus aut primis particulis omnibus, aut aliquibus; aut his quæ obtinent principatum; quemadmodum vberius ibidem scripsit Gal. Neq; nobis anxam faciet, quòd de neutrorū, & insalubriū corporū pręsidiis seiunctim ipse non deferat; nā cū corpora hęc modo neutra, modo insalubria aut semper, aut ut multum dicantur, prout magis minusvè ab optimo habitu declinant, præsidiis quoque non nisi secundum magis & minus diuariabuntur; iure autem per eorum genera remedia tradidit, quoniā talia genera variam etiam conseruationem efficiūt, nō quidē vehemētioribus, imbecillioribusvè auxiliis, sed toto genere diuersis: alio n. pręsidio intēperies, & alio mala cōpositio organicarū ptium seruat, aut ad melius reducitur, vt infra clarius ostēdemus; siqdē intēperies corporū auxilia calidiora, frigidiora & hmôi cōseruāt, cōpositiones vero magnitudo, numerus, situs, & id tale tale genus. Cæterū exordiēs ab excessu in temperaturis, quando in omnibus æque partibus ab optimo habitu recedunt, existentibus quippe quoad commensurationem instrumentariis ait.

*Q*VOD *igitur in temperatura euariat partium similarium instrumentariarum autem seruat commensurationem, duplicem habet salubrium causarum formam, alterā quidē earū, quæ ipsius conseruat tēperaturā, altera vero eā, quæ ad optimā trāsferat.*

Prima quidē formula vtimur potissimū in his corporibus, quæ non admodū à tēperata recedūt, aut si valde recedūt, tūc tēporis multis districta sunt occupationibus, quēadmodū clarius infra dicet; altera vero nobis est vsui, cū corpora & valde distāt & in ocio degūt, nā quę temperato ppè accedūt, cū actionibus accōmoda satis sint, tutius est in eodē statu, in quo reperiuntur, finere, quàm frustra quodāmodo ad optimū statū deducere; quæ vero valde labūtur, cū ab ortu naturæ materiā ita cōtractā habeāt, ac cōsuetudine, victūdiq; ratione sint cōfirmata, nō nisi magno cū labore, ac diuturniore tēpore indigēt, vt ad optimā naturā uertātur, ppterea vt vacent necessum est; etenim ex Hipp. naturæ morborū sunt medicatrices, quæ in similiariū partiū cōstitutione vigētes nisi cōquiescāt, frustra auxiliū expectāt; quinimmo in getē res insuetas psentiētes vim patiūtur, atq; īfirmātur, & pinde corpa, q̄ ad melius seu pfectius reducere studemus in deterius cōtrahūtur. Quæ aūt sint au- 6. Epi. sec. 5. ōtex. 1

xili a iuxta primã formulã, duram temperaturam conseruãt, subdens ait.

Qvae ita ipsius temperaturam conseruant, tantum à causis optime temperata naturæ distabunt, quantum & totius corporis temperatura ab illa euariabit: calidiora siquidem corpora calidioris victus rationem exposcunt, frigidiora autem frigidioris, & ficciora ficcioris, & humidiora humidioris ac secũdum coniugationem calidiora & ficciora calidioris & ficcioris, eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione seruata. Recte siquidem causarum utetur materia, qui naturales earũ potentias agnouerit veluti quòd motus, defectus alimenti, vigiliæ, excretio, & omnes animi affectus corpus exiccant; at quæ his contraria existunt humectant: ita vero & calefacientia, et refrigerantia vitæ instituta, & ciborum, ac potuum, atque (ut simpliciter dicam) omnium, quæ corpori afferuntur materias quis noscens, atque potentias, salubribus utetur causis similia similibus afferendo, siquidem eius propositum fuerit eandem, in qua acceperit corporis seruare temperaturam.

Locus hic de corporum, quæ ab intemperie labuntur, conseruationis licet clarus sit, atque conformis his, quę ab eodem tum primo de tuend. vale. conscripta sunt, nempè quæ secundum naturam se habẽt, corpora, his suum seruari statum decet; seruatur autem similibus vnũquodque, alteratur autem contrariis, tum ꝗ eiusdem, dum ait; Male affecto corpori contraria, bene autem se habẽti similia adhibere oportet: Vnde Hippoc. in morbis etiam similia alimenta pro corporis temperie tuenda tradit; victus namq; humidus (inquit) febricitãtibus omnibus conuenit, & maxime pueris; atq; aliis, qui tali victu vti consueuerũt; vtpote temperamento eorum quàm similis, ac magis conformis: & Cal. idem asserit, vbi ægros duos contrario temperamento, eodem tamen morbo laborantes effingens calidiori quidem, & ad bilis naturam proprius accedẽti, paulò calidiora, alteri verò frigidiori frigidiora magis exhibenda statuit; seruandi nimirum temperamenti gratia; at tamen non desunt complures & loci, & rationes ab expositoribus repertæ, quę è diametro huic placito contradicere, ipsumque diluere videtur: nã cũ Hip. dicat, ꝙ morbi alii ad alia bene, vel male se habẽt, & q dã ætates ad tempora, & loca, & victus genera, Galen. in com. subdit; quòd idẽ de naturis dicendum est, frigidæ namq; ad calida melius afficiuntur, calidæ vero ad frigida, & in vniuersum contrarii ad contraria

bene se habent, similes vero ad similia malè; præterquam si ętas, aut cõplexio temperata victui, regioni, & loco temperato comparentur; tũc enim hoc solo casu similes a similibus bene afficientur, in cæteris vero res contrario modo se habet: eadem quoque ferme superiori com. dixerat, licet non adeo clarius, dum ad æstatem frigidas & humidas naturas, ad hiemem vero calidas, & siccas optime affici inquit: Vnde Gale.
6.de tuen. valet. in temperatis hisce naturis contraria dari iubet, ne à similibus in morbum incidant, ait namque; in eo autem qui est in calido, frigidovè ad intemperantiam lapsu contraria dare semper expedit, cum & efficacissimæ eiusmodi intemperies sint, & (vt ita dicam) magis quàm quæ ex siccitate, & humiditate consistunt, potentes; quippe cum facile similibus nutrimentis in morbosam intemperantiam abeant: quod & 2. huius repetit, siquidem similia suę temperaturæ causæ sunt, vt facile intẽperies quæque sicut modicus contrariorum vsus, vt vel maxime iuuetur: Vnde explicans signa, quibus ventriculi natura cognoscitur, pulmonem natura calidiorẽ frigido aere leuari, frigidiorem vero ex frigido sensibilem noxam incurrere autumat: huic etiam conclusioni Hip. assentire videtur, dum ait: corporibus carnes habentibus humidas famem adhibere conuenit; fames enim corpora siccat: & Arist. huic quoque subscribit; cum quę sunt natura frigidiore in calidis regionibus vitam longiorem ducere testatur; in frigidis vero breuiorem. Nonnulli locos hos, ac grauissimorum virorum authoritates adinuicem pugnantes conciliare conati sunt, dicentes; q̃ Gale. hoc loco & alibi quandoq; de solis temperatis, ac temperamento proximis, quæ vt multum salubria dicuntur, verba facit; quę quidem similibus seruanda iubet, at quę à temperie valde recedunt, non seruanda quidem similibus sunt, sed magis contrariis corrigenda; siquidem prona sunt vt in ægritudines suæ intemperiei similes dilabantur: propterea in prædicti aphorismi com. à Gal. scriptum est, frigidas quidem naturas ad calida, calidas vero ad frigida, siccas ad humida, & humidas ad sicca recte se habere, & in vniuersum contrarias quidem ad contraria bene, similes autem ad similia; talia enim corpora cum extremum latitudinis sanitatis terminum obtineant, merito salubria in præsenti, vel vt nunc à Galeno dicuntur; quòd si ipsa similibus diutius vtatur, dubiò procul in sibi similem morbum facilime decidunt. Verùm hæc conciliatio ad Galeni mentem nequaquam facit, nã libro illo sexto de tue. val. inquit, in eo autẽ qui est in calido frigidovè ad intemperantiã lapsu contraria dare semper expedit, ergo de quacunq; intemperãtia indistincte, tam quæ est temperamento remotissima, quàm quę ab ea non valde remota

Cap. 23.

7.aph. 59.

lib. de lon. & bre. uit.

ta est, loquitur; in qua quidem semper contrariis vtimur auxiliis; itē Gal. antea declarauit, quomodo corpora, quę modicum à temperie di labuntur, regenda sunt; ergò hoc loco de his non agit, sed de neutris, ac insalubribus; alioquin cuncta confunderet, aut bis de eisdem in cassum loqueretur; quod quidem hoc potissimum libro, vt omnium Epilogo facere non debebat: præterea inferius in intemperantiis absolute & correctionis per contraria, ac per similia cōseruationis vicissim apud medicos necessarium esse vsum censet: quandoquidem vacantes quidem ac negociis minime dediti contrariis; occupati verò circa familiaria exercitia similibus vti possunt; ergo non de sola modica intemperantia sermonem facit. Alii autem, inter quos est Haly, prædictos conciliant locos, ꝙ in temperaturis discrasiatis ex Gal. intentione, quando volumus conseruare, corpora his regenda sunt, quæ neque temperiem adaugeant, neque diminuant; in permutatione vero vsq; quo excedens qualitas imminuatur, ac tandem ad æqualitatem corpora deducantur: tales autem effectus produci non possunt, nisi per contrariorum exhibitionem, in conseruatione quidem non multū, in permutatione vero quoad contrarium pręcise gradum; exempli gratia, sit corpus calidius, vt duo, quàm æqualis temperies exigat, si ipsum conseruandum proponimus, quæ in primo refrigerant sunt exhibenda; talia namque sui frigiditate exigua minime ad frigiditatem corpora contrahere possunt; neque minus permittere, vt magis adhuc incalescāt; atque ob id similia sunt, quoniam minus frigidum respectu minus frigidi calidum dicitur, vt & ipsa temperies, licet quoad caliditatis gradus dissimiles sint; sunt autem & contraria, quoniam intemperies quidem calida est vt duo, id vero quod adhibetur, frigidū ordine primo: ob id Gal. hoc loco ait, calidiora corpora calidioribus indigent adiutoriis, hoc est his, quę in temperiem non alterent, quæ parum admodū frigida sunt, vt iure calida ea potius diceres: alibi vero propriè loquēs ea contraria, & dissimilia nuncupat, ut iam declaratum est: secus autē se habet in permutatione, nam illa tunc non solum quodammodo, sed omnibus numeris contraria sunt; vt exempli gratia in corpore per duos gradus calidiori nuper proposito, non solum refrigerantibus, sed in eodem præcise gradu vtendum erit. Hæc quidem conciliatio vana est, ac multis scatet oppositionibus, primum quidem, quoniam 6. de tuend. val. reddens causam, cur contrariis quo ad caliditatem & frigiditatem multotiens vtimur, nō autem quoad humiditatem ac siccitatem, inquit; quoniam qualitates illę efficacissimæ sunt, vt facilime corpora in morbosam intemperantiam abeant; ergo in cōseruatione

non

non oppositis parumper vtimur qualitatibus, idque potissimum dum humiditas ac siccitas superant, sed valde similibus, quę à temperie per eundem euarient gradum: item si comparat Gal. conseruationem ad permutationem, quòd in conseruatione quidem vtimur exempli gratia minus frigidis, quę intemperiem minime alterent; in permutatione vero magis frigidis, quæ ad qualitatem traducant; cum autem qualitates facta ad æqualem temperiem cōparatione tales denominentur, sicut magis frigidum ad æquale frigidum dicitur, ita & minus frigidū, frigidū, non aūt calidū nominabitur; siquidem vtrunq; ab æquali per frigidum declinat; alioquin & frigidum calidum, & calidum frigidū foret; quod quidem dicere valde absonum est; insuper Hippo. inquit, Victus humidus maxime pueris expetit, & his, qui tali cibo vti consueuerunt, ergo siccum in primo non exhibet, sed præcise simile quo ad ipsam humidam qualitatem: præterea verba Galeni è diametro eorum oppugnant sententię, nam ait in contex. calidiora corpora calidioris victus rationem exposcunt; ergo non minus frigidioris, quàm in ipsa permutatione, aliud namque est frigidioris ac calidioris victus

6. de tuēd. ual. ratio: Vnde dicebat ipse. Fiunt autem & qualitatibus conuenientię vtique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humido cibo maxime quadrante, siccis vero eo, qui siccet, si enim alterare placet, contrariis: sed quæ nam est conuenientia inter corpus calidius, & auxilium minus frigidum in gradu nimirum primo? nulla sanè, sed potius oppositio non parua: verum hæ sufficiant rationes, licet & complures alię reperiantur, quæ hanc destruunt conciliationem. Argenterius verò postquam Montani diluit concordium, qui dicebat similia duplicia esse vel in eodem vel in diuerso gradu, corpora enim conseruantur, & bene se habent à similibus in eodem gradu, læduntur autē, etiam immutātur ab his, quæ in excessu similia sunt exemplo senis, qui ob excedentem aeris hiberni intemperiem læditur; sicut iuuenis ob contrarij æstiui excessum eodem propè modo afficitur; propterea-

6. de tuēd. ual. quòd Gal. senes semper per calida, & humida tractandos esse autumat, nunquam autem per frigida & sicca, cum nihil impediat, quin aer nōnunquam senis intemperiei maxime similis existat; quod quidem & de iuuene in æstiuo tempore dicendum est; tandem propriam contradictionis dissolutionē ponit, quòd aliud est conseruari corpora, aliud uero iuuari, & bene se habere, sola enim tāperata natura similibus conseruatur, & iuuatur, cęterę vero à similibus cōseruātur, & simul male habent; dissimilibus uero mutantur, meliusq; habent, nam etsi intemperies ab ęqualibus similibus non intendatur, tamen conseruatur iuxta eun-

xta eundem lapsum, & interim cum tale corpus intemperatum est, male afficitur; contraria vero meliorem habitum pariunt, & iuuant, vt manifestè ex actionibus omnibus comprehendi potest; siquidem ventriculus frigidior melius calidiores cibos conficit, quàm frigidos, & calidus melius frigidos quàm calidos; Quòd si pueros uictu humido nutrimus, id vtique non est, vt quid melius, sed vt quid melius consequatur; nam cum vita humido conseruetur, & lõgeua fiat; nobis vero inuitis siccitas actione innati calidi eueniat, humoré vtiq; hũc conseruamus, ne citius, quàm par sit, exiccetur, tametsi melius se haberet vsu exiccantium, vt qui superfluo humido abundet. Verum quidnam ipse intendat, haud recte comprehendere possum, nam præterq; Galeni contradictionem non tollit, & figmentũ potius quoddam sibi ipsi efformat; cum & aduersus Gal. se sentire tandẽ profitetur, multa etiam à veritate absurda in vnũ agglomerat; nam si corpus conseruatur, quis neget ab illis, à quibus conseruatur, non iuuari? q; si non iuuant adiutoria, id vtique nulla alia ex causa esse potest, nisi quoniam similia non sunt, atque ob id consequatur alteratio, ac læsio, non autem conseruatio: insuper ex 6. de tuen. valet. contrauenientia est, & societas similium exhibitorum cum corporibus ipsis intemperatis; ergo hęc ipsa similia eis non nisi iuuare possunt, alioquin neque conuenientia, neque societas illis adesset: præterea si talia non iuuant, ergo conseruationis necessarius vsus non est, vt hoc loco sentit Galen. qui duo hæc genera & conseruatiuum, & permutatiuum medico necessaria esse constituit. Deterior igitur omnibus hęc conciliatio est, quandoquidem dum Galeni loca conciliare intendit, eius placitis aduersatur: ob id rectius dicendum censeo, vt sentit Auer. quemadmodum & superius ab excellẽti Patre dictum est, quòd conseruatio per similia semper fit; at in corporibus maxime discrasiatis opus est, vt ab vteriori lapsu vnà pręseruatione vtamur, contrariis interdũ adhibitis; siquidem pręseruatio, & cura eisdẽ nempè contrariis efficiũtur; dicebat namq; Gal. eandem esse rationẽ instantis lassitudinis cauendę, & eius, quę iam occupauit, summouendæ. Vt autẽ hęc rectius intelligãtur, sciendum est, q; corpus nostrũ exempli gratia in calidi tate excedẽs auxiliis, seu nutrimentis calidis augeretur vtiq;, & in qualitate illa intensior fieret, nisi quod è corpore defluit, atq; deperditur, ei obsisteret; quod qdẽ declarabat Gal. exẽplo illo ex duobus dolijs, desumpto, aqua repletis, per totum tamen paruulis foraminibus pertusis: ob id si quãtum deperditur, tãtũ etiã reparetur, idq; quoad qualitates respectu ipsius corporis simile fit, talis vtiq; reparatio conseruatio dicetur, & licet

6. collig. 21.

4. de tuẽd. ual. à principio.

Lib. ad Trass.

licet illud simile à principio dissimile sit, quandoquidem in corpus prius quodammodo agit, vt tandem in sui naturam conuertat, attamē posterius sibi penitus simile fit. Verum cum qualitates ipsę in reparatione hac nō æque omnes actiuæ, & in agēdo efficaces sint, sed altera altera magis efficax: caliditas năq; & frigiditas efficacissimę sunt, vt Gale. sæpius testatur, multotiens quidem non tantum ex qualitatum virtute detrahitur, quantum est id, quod ex ipsis desumitur, unde & corpus in qualitatum excessu magis adaugetur, vt tandem plerunque extra sanitatis limites ęgrediatur: hinc est quòd in his qualitatibus potissimum, quę adeo efficaces sunt, Gal. præseruatione vnà quandoque vtitur, quę ex contrariis fit, vt rectè ex Auer. sententia superius annotauimus, ne in morbosam affectionem corpora dilabantur: caliditas namque & frigiditas efficacissimæ cum sint, conseruationis ordinem, ac modum pręuertunt, in his enim magis veremur, ne nimio calidorū, aut frigidorum usu corpora in similes morbos decidant, similibus autem semper vtimur, dum humida ac sicca exhibemus. Facile igitur obiectis satisfaciemus, nam licet Gal. pronūtiet calidas ad frigida melius affici intemperies, frigidas uerò ad calida, & in uniuersum contrarias ad contraria bene se habere; id tamen non sentit, vt per hæc conseruatio efficiatur, sed præseruatio; seu ad melius traductio, nedum cō seruamus, nimium qualitates adaugeātur, quæ morborū postmodū similium in causa sint: vnde dicebat ipse eo in loco, quem huic oppositū esse dicebamus. Fiunt autem & qualitatibus conuenientiæ utique si seruare temperamentum studes, humidis naturis humectante cibo maxime quadrante, siccis uerò eo, qui siccet; sin alterare placet, contrariis: de duabus enim his minus efficacibus obloquebatur, quęque magis è corpore defluunt, ob quas reparatione, ac conseruatione indigemus, subdit autem, In eo autem qui est in calido, frigidovè ad intemperantiam lapsu, contraria semper expedit, non quidē ꝙ contrariis solis utendum sit; hæc enim pro pręseruatione faciunt, sed quòd unà cū similibus contraria quoque administranda sunt, idque magis expedit, cuius rationem assignat, cùm & efficacissimæ eiusmodi intemperies sint, & (ut ita dicam) magis, quàm quæ ex siccitate & humiditate consistunt potentes, quippe cum facile similibus nutrimentis in morbosam intemperantiam abeāt: propterea Hip. cōsulit, ut in corporibus carnes habētib. humidas fame utamur, nō qdē ꝓ eorū cōseruatione, sed pro ꝑseruatione, ne in sibi similes ꝑter naturā affectiones incidāt, & Aristo. eūdē scopū hēt, ut clare ipsius testantur uerba: Taceant igitur hi, qui in conseruationem contrariis semper vtendum esse suadent, nam

op-

Margin notes: 6. de tué. uale. — 7. aph. 59.

oppositum euenire ostendimus, si sola vtimur conseruatione; at quoniam multa impediunt, ac præcipue qualitatum adauctio, propterea vnà & præseruationem commiscemus, quæ in causa fuit, vt illi vel maxime aberrarint. At si ad melius corpora reducere nostra est intentio, contrariis semper vti debemus. Vnde subdit in contextu.

Qvod si permutare, atque ad melius traducere statuerit, alterum est hic salubrium causarum genus, his quidem, quas nuper diximus, contrarium, æqualiter vero declinans ad alteram partem à bene temperatis, & medijs, quæ optimis conuenire naturis dicebamus: calidior siquidem, ac siccior temperatura à calidioris & siccioris victus ratione ad exactissimum bonæ temperaturę habitum minime transfertur: at talium erit vsus necessarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata existunt, frigidiora sint, atque humidiora, quantum & natura naturam in caliditate & siccitate superabat. Nam talę causarum genus insitas corrigit intemperantias, alterum vero, de quo supra diximus, temperaturam conseruat. Est autem vtriusque vicissim apud medicos vsus necessarius, nam cum plurimum suppetit ocij corrigere oportet, ac sensim ad meliora transferre, neque enim natura patitur eas, quæ subito fiunt, alterationes; hominem autem necessarijs occupationibus districtum, in eodem præstat habitu conseruare.

Quo nam pacto ad melius corpora reducantur, atque potissimum insalubria, clarissime ostendit Gal. siquidem in ipsa reductione altero salubrium causarum vtimur genere, quod quidem alteri, de quo supra dictum est, contrarium existit; declinans vero ęqualiter ad alterã partem à bene temperatis, ac mediis, vt exempli gratia calidior & siccior intemperies per duos ab optima gradus excedens ab his, quæ totidem in frigiditate ac humiditate superãt, ad temperiem traducetur: Verum aduersus hoc placitum nõnullæ rationes pugnare videntur, in primis quidem q̃ inter curationem, & reductionem nulla distinctio foret, si quidem curatio, & per contraria fit, & per parem ad oppositum recessum; opposita namque agentia, dum inter se mutuò agunt, ad medium trahuntur; quòd si vtraque æque ad se inuicem distent, æque etiam ad medium inter vtraque traducentur: insuper si reductio fit per æquale contrarium consequetur necessario, quòd senex rursus reiuuenesce

se

re possit, nam cum senectus tēdat ad frigidum & siccum, si temperies hæc traduci potest per ęquale contrarium, senex vtique & calidus fiet, & humidus, aut saltim temperatus vti prius erat: prętereà si verum est quod Arist. scripsit, nimirũ φ horũ est aliquid mediũ, quorum alterum oppositum inesse susceptibili corpori, aut subiecto non necessarium erat: non inest autem medium illi cui vnum ex natura inest, vt igni calidum & niui candidum; in his etenim determinate necessarium alterum inesse, & non vtrumuis contingit; non enim possibile est ignem frigidum esse, niuem verò nigram, temperies vtique in homine, nempè frigida & sicca, quę ei naturaliter inest, ab eo minime separari poterit: quod & idem confirmat virtutum exemplo, quippe quę nulla moralium virtus ex natura nobis inest: ob id earum quælibet ab homine indistinctè comprehendi potest: si quidem nihil eorũ, quę natura sunt, aliter assuescit, veluti lapis, cuius natura est, vt deorsum feratur, nũquã sursum ferri assuescet, si millies ipsum in altum proiicias, pariter temperies, quę alicui naturalis est, si pluries alteretur, nequaquam immutabitur, sed semper ad pristinam redibit temperiem; quemadmodum & aqua dum feruida fit, si naturę proprię derelinquatur dubiò procul ad pristinam conuertetur naturam: adhęc Aui. dum quintum modum ęqualis complexionis assignat, inquit, quòd indiuiduum omne cóplexionem suam naturalem habet, quę sibi ęqualitas est, sub qua & viuum & sanum reperitur; ergo si ab ea remoueatur, nec sanum erit, nec diu viuum, siquidem corrumpetur; vnde & prius dixerat idem, quod vna est temperies, quę alicui gentium commoda est in comparatione ad aliquod clima, seu regionem quampiam, seu aerem: Æthiopes enim propria constãt temperie, qua sani degunt, & Germani alia etiam sibi congrua, qua sani existunt, quorum quidem alter si ipsum ad alterius temperamentum transferre tentes, aut ęgrotabit, aut morietur; amplius cum minus possit frigidum vt duo agere inualidum, quàm intemperatum, si quidem duobus illis gradibus temperatum facilius immutat, ergo quanto calidum à temperamento recedet, tanto etiam difficilius resistet, ne in duo frigoris gradus perducatur; si igitur quę exhibētur secundo gradu calidiora in duos frigoris gradus potest temperiem perducere, non poterit vtique corpus secundo gradu calidius ex eisdem adhibitis in temperiem reuocari, non igitur ex ęqualibus reductio fieri potest: postremò si complexio permutatur, non id naturę opera efficietur, sed artis; Galenus tamen naturam omnium esse operatricem, artem uero ministram testatur, quod si natura reductionem non operatur, non fiet igitur unquam reductio, & si arte fiat

lib. præd. cap. de oppositis.

2. Ethic. à principio.

primo cano. cap. de cóplexio.

fiat, confestim ad pristinam temperies naturā conuertetur: plura sunt etiam, quę aduersus Gal. determinationem ab expositoribus recensentur, verum hæc sat sint, siquidem ex horum dissolutione reliquarum quoque rationum facile solutio patebit. Proinde nonnulli antequam rationes in oppositum cum Galeno concilient, sustinent hoc loco ipsum de complexione intemperata uerba facere, q̄ parum a modo recedens permutari potest, nam plurimum lapsam silentio pretermisisse aiūt, hęc. n. temperari fortassis non potest. Verum ex superioribus sententiam hanc confutauimus, dum similibus conseruationem fieri ostēdimus, blacterent illi quicquid velint; Galenus namque mancus foret, ut qui insalubria corpora negligat: insuper non diceret, ꝙ si permutare, & ad melius traducere studuerit, sed potius si permutare & ad temperiem optimam traducere studuerit, quandoquidem, quę parum a temperie excedunt, ad optimam transferuntur, de quibus superius dictum est, & quę valde ab ea recedunt, si ad optimam transferri non possunt, ad melius saltim, quoad fieri potest, permutantur, traducunturque, de quibus hac in parte potissimum disserit. Nos igitur missis aliorum responsis iuxta ea, quæ antea à nobis determinata sunt, dicamus ad primum quidem obiectum, ꝙ non parua est inter curationem, atque reductionem distinctio, tametsi vtraq; & per contrarium fiat, atque parem ad oppositum recessum; nam curatio quidem ad statum solum præter naturā, qui habitus corporis non est, respicit, ipsumque nō nunquā semel, confertimque remouet, atque commutat; at reductio ipsa siue ad melius ut in corporibus ualde intēperatis, siue ad optimā temperiem, vt in his, quę parum a temperie recedunt, circa naturalē habitum uersatur, quem semper non semel tantum, sed iteratis uicib. immutat, quousq; alius nouus habitus introducatur: Neque ob id altera rō ualet, ꝙ senis corpus reiuuenesceret, nā in corporibus intēperatis duo potissimū spectātur cōplexio ipsa, q̄ ex qualitatū immoderantia resultat, ac calor ipse naturalis, qui in humidū cōtinuo agit; complexio quidē mutari pōt, ut exempli gratia sicca ad humidā, seu frigida & sicca ad temperatā; at quoniam ui naturalis caloris, qui ob temporaneam & propriam sui actionem hominis ætates designat, corpus nostrum semper consumitur, ac exiccescit, hæc utique cōsumptio prohiberi; & ad contrarium permutari non potest: neq; . n. efficitur, quin calor cōsumat, ac exiccet, quæ quidem ipsius actio propriæ tēperaturæ pmutatione aut imminuitur, aut retardat: Quocirca in pmutatione nō parū hoīs ætas, & caloris actio perpendenda sunt, quæ n. ad senium uergit, multo difficilius permutatur, si quidem calor naturalis multum ex

humido consumpsit, si verò corpus ad contrarium caloris actioni, vt pote humidum trahere nostra est intentio non solum contrariam habemus temperiem, verum & calorem ipsum, qui oppositam qualitatẽ introducere contendit, sicut dũ ipsum ad siccum permutare studemus, calor aut nobis adminiculatur, aut saltim nequaquam obsistit. Neque minus quicquã contra Gal. efficit Aristo. placitum dum oppositorum naturam describit: verum namque est, ꝙ dum vnum alicui ex natura inest, fieri non potest, vt alterum insit oppositum, quãcunq; id primum subsistit, at si mutetur id cui illud inest, & alterũ, quod ei inest, cõmutari necesse est, vt in Aristotelis exemplo ignis caliditas inest, nunquam frigiditas inesse potest, dũ ignis adest, natura mutetur ignis, cessabit & qualitas, quæ illi inest; sic in proposito mutetur quoad qualitates homo, & naturalis mutabitur temperies, quæ tamen, vt partialis hęc sibi tales qualitates abrogat, at non alias oppositas: nõ igitur hæc post permutationem cum prima temperies pręcise eadem est, sed ad qualitatũ diuariationem diuersa; atque ob id Aristo. dictum nequaquam Galeni placitis aduersatur, quemadmodum & id aliud ex eodẽ desumptum; intendebat namque eo loco Philosophus, ꝙ animi mores non ex natura, vt Stoici asserebant, sed ex consuetudine nobis insunt, nam si virtutes à natura nobis inessent nullus vtique in contrarium assuesceret, donec natura illa eadem perseuerat, vt talis ipsius sit sñia, sicut terra, cuius propria natura est vt descendat, si millies sursum proiiciatur, nunquam sursum tendere assuesceret, dummodo eandem formam atque naturam obtineat, ita si mores ex hominis natura forent, vt rationabilitas, aut risibilitas ipsa, dubio procul manente hominis natura immutari non possent: veruntamen non negat Aristotel. dum terra in aerem transit, quin sursum tendat, siquidem aliam habet naturam: quod quidem & nos dicimus complexio namque corporis calida & sicca semper coleram generat, neque ut phlegma gignat, assuescere valet, verum si mutetur ad frigidam & humidam temperiẽ, pituitam quidem generabit ob sui ad contrariã mutationem: neque etiam naturalis complexio non oĩno similis est naturali aquæ frigiditati, nã aqua dũ incalescit, nonnihil tantummodo patitur, nõ aũt naturã deperdit, cõplexio uerò reuera mutatur, & ad melius transfertur, propterea aqua denuo ad pristinã naturã reuertetur, cõplexio uerò naturã priorẽ abiiciẽs, iterũ ad eã nõ ita facile trãsire põt, siquidẽ assuescit alteri, quã nuper suscepit: sed quid ad Aui. sententiam dicemus, cum Galeno uel maxime oppugnare videatur? si recte vtriusque mentem habeamus, non pugnabunt hercle, sed cõcordes cõsentient, naturam eas

non pati, quę subito fiunt alterationes: transferras namque repente Germanum in Arabiam, seu Æthiopiam, aut Æthiopem in Germaniā dubio procul vterque eorū aut ęgrotabit, aut morietur, quādoquidē ad valde oppositas qualitates repēntinus est trāsitus, quod si paulatim Germanum ad Æthiopum naturā assuescas, non modo nō lędes hominē, verū & habitum contrarium parabis; quod si hoc fit in oppositis cōplexionibus tāto ēt magis id quidē efficietur, dū Germanum ad tēperatā trāsferret regionē: Quocirca vana est obiectio illa, quod minus potest frigidum vt duo agere in calidum vt duo, quàm in temperatum, nam licet tēperatū corpus citius in duos caloris gradus moueri possit, potest tamen secundo gradu calidum corpus, quod æqualiter frigidum offertur, & tardius, & per iteratas vices in temperiem permutare: Vnde prior quidem mutatio repentina, & quodammodo corpori nocua existit, posterior vero quàm maxime salutaris, cum tempore afficiatur: neque ob id valet talis reductio non ęque fit, vt in priori mutatione, ergo ex contrariis æqualibus reductio minime fieri potest, siquidem hoc esse vanum ex dictis commonstrauimus; contraria namque quæ adhiberi iubet Galenus seruato moderamine administrata sunt, inprimis quidem exigua in quantitate, mox vero in grandiori, donec natura paulatim assuescat, rursus in pari medicamento reducenti perseuerandum; sed sicut intemperies in dies mitescit, & magis temperato appropinquat, ita & auxilia varianda erunt, ac mitia ad proportionem tradenda. Neque hoc munus artis proprium esse volumus vt postremo obiiciebatur, sed naturæ ipsius potissimum, medicus namque cibaria, ac aerem corpori administrat, natura vero ea est, quæ dum cibos in se conuertit; ac aerem intro respirat, complexionem iure merito permutat; licet enim quando in calida complexione cōstituta est cui assueuit complexionem seruare contendat, vbi tamen sæpius, ac sæpius contraria offeruntur, paulatim, ac paulatim priorem habitum expoliat noua consuetudine introducta: etenim natura in eodem statu persistere vel maxime exoptat, si salubris sit; si autem status varietur, atque potissimum in melius hunc quidem variatum tutari etiam contēdit: ob id nulli mirum est, si natura resistit permutationi, quàm tamē coacte efficit ob auxiliorum exhibitionem, quę complexioni oppositæ erant, ars uero illi ministra est eo, quo diximus modo: atque hęc sufficiant, vt prædicta aduersus Galen. obiecta dissolueremus, si qua vero restant, ex dictis supplebit occulatissimus Lector, vt tandem ad ea; quę in contextu Galen. subsequuntur, declaranda properemus, etenim postquàm docuit, quo tempore & seruanda sint corpora, &

ad melius, siue ad optimã temperiẽ traducenda, quoddã circa hoc postremum auxiliorũ genus, quod primũ in enarratione subsequenti po suerat, dubium promouet, idq; confestim breuibus dissoluit inquiens.

QVO pacto igitur, & hoc ipsum primum causarum genus conseruatiuum appellamus? nam forte magis alteratiuũ, & curatiuum, & naturalium defectuum correctiuum vocare couenîat. Quoniam ad vniuersum sanitatis genus refertur non ad eas, quæ secundum speciem differentias, quæcunque sanos conseruant, conseruatiua omnia vocamus siue præter id, quod sanitatem conseruant, ad melius totam traducant temperaturam; siue pristinum tantummodo habitum tueantur; at quæ deteriorẽ statum efficiunt, insalubria.

Solutio itaque dubij in hoc consistit, quòd licet modo cõseruemus, modo ad melius traducamus corpora, totum hoc opus cõseruatiuum nuncupari debet, quoniam in genere semper est sanitatis, nunquam enim eius limites transgreditur: huic accedit, quòd traductio paulatim semper efficitur, curatio vero (vt antea dictum est) confestim, ac subitò; vt prior sensum effugiens potius conseruare videatur, posterior uero sensui subiecta reuera alteret, atque corrigat lapsus: atque ob id conseruantes omnes, & salubres causę nuncupantur, siue ad melius tẽperiem traducant, siue pristinum tantũmodo habitũ tueantur; at quę deteriorem statum efficiunt, ac quod magis est, ægritudinem introducunt, insalubres dicuntur. Ex quo quidem loco facile patet Argenterij error, qui Galenum causas, vt ægritudinis efficientes hoc loco nõ contemplari autumat, quemadmodum dum iuxta Modernos distinctionem causarum tuebamur, à principio huiusce libri annotauimus. Hæc igitur sunt, quæ pro eorum corporum correctione dicenda erãt, cum partes omnes simili constant intemperie; quibus autem auxilijs regenda sint ea, quæ dissimilem habent intemperiem, reassumens per conclusionem quęcunque dicta sunt, subdit.

QVAECVNQVE igitur similem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadẽ egẽt procuratione, quæ vero dissimilẽ, dissimili: nã fieri põt vt vẽtriculus frigidior sit, q̃ oporteat, caput vero calidius, atque utrunq; proprijs egeat auxilijs: ac ratione eadem singulæ aliæ partes, cum fuerint aut præter modũ humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores suæ intemperiei victũ exigũt accõmodatum, neq; igitur modo eodẽ oẽs tales

corporis

corporis partes exercebimus, neq; æqualiter humectabimus, aut exiccabimus, aut tale aliud quippiam agemus: plenius uero de his diximus volumine illo, quod de salubribus inscribitur.

Nempè sexto de tuen. valetu. liceat autem mihi ex Galeni placitis eo in loco aliquantulũ digredi, ut omnia, quæ hic summatim, ac obscuriuscule scripsit Gal. clarissime intelligere valeamus. Triplex igitur cũ sit corporis humano inæqualis status, quemadmodũ & triplex eiusdẽ compositio, prima quidem ex primis cõstans elementis, ex quibus partes sunt similares, quas Arist. homyomeras nuncupat, secũda uero instrumentalium ex similaribus partiũ, quæ elementa dissimilariũ ex eis cõstantium dicuntur, & postrema totius corporis ex ipsis instrumẽtalibus: tertię quidẽ huius ex his cõpositionis status vt facile cognoscitur, ita & facile conseruatur, aut (si opus est) ad melius traducitur: secũdę vero cognitu paulò difficilior est, pariter & difficulter cõseruatur, seu ad melius trãsfertur; at prima omnium pessima & cognitione, ac cõseruatione, præseruatione, atq; permutatione est, siquidẽ facile admodũ labitur, & cõtinuò diuariatur: post habitis igitur duabus prioribus: vtpotè cognitu curatuq; valde difficilibus, tertia aptius contẽplandã, cum Gal. aggrediamur quę statũ inęqualẽ & cognitu, & seruatu faciliorẽ habet: si enim caput intemperatæ sit naturæ, adeo vt multa generet excrementa, ex his partes inferiores, in quas procubuerint excremẽta, facilime lædi continget, prõptissime aũt in os, & nares, nonnunquã & oculos ac aures procumbere solent: si ad os defluat excrementũ, aut in gulã recipitur ab his, quę à capite defluũt, madefactus principio uocem raucã reddit, mox & procedente tẽpore & paruã: ꝙ si longius ꝓcedat, totã ẽt vocem adimit: etenim cũ larynge vnà humectatur arteria: ꝙ si fluxio à capite sit acris, tunc partes illæ non solũ ad vocẽ fient inepte, verum & his quædã grauissima erosio; vt & nonnunquam in cute citra causam externam contingit, qui morbus pulmonis tabes gręce φθίσις dicitur: at si fluxio delabitur in gulam, ac ventrem, si frigida est, dictas partes in frigidam intemperiem commutat, si verò calida, in calidam; atque hęc temporis spatio etiam exulcerat; verum principio appetentię obest, & coctioni, sicut frigida coctionis tarditatem inducit, cruditatem, & ructos acidos: quòd si fluxio corrupta sit, alimentum etiam corrumpit: qua quidem corruptione ructus emittentur vel fumidi, vel acidi, vel alterius præter naturã qualitatis: insuper noxa etiam inferius se recipere potest, & ieiunum, & crassius intestinũ nẽpè colore, & mesenteriũ affligere: in nõnullis itẽ appetitus

 desiderium,

desiderium augetur; in aliis vero appetentia canina consurgit, & in alijs vitiosi cibi cupiditas; vt grauidis assolet, in quibus talis cupiditas insurgit; proptereaquòd in tunicis ventris succi huiusmodi vitiosi continentur, vt testatur Gal. ubi quo pactò prędicta omnia, & ex quibus nam causis contingant, copiosius disputat. Ex huiusmodi praeterea fluxione dentium erosiones vlcera, in ore putredines, ac aliæ eiusmodi noxę prouenire possunt. Quibus quidem incommodis complures nostris etiam temporibus medici auxilijs obuiare putantes, medicamenta exhibent, quibus expui faciant, quæcunq; in pulmonē per asperam arteriam defluxerunt, alij vero ventri prospiciunt, aut dentibus, aut ori, & alijs id genus. Quod quidem quàm absurdum sit, non est, vt pluribus vtar verbis, quandoquidem ipsum mali seu fontem tollere deberēt, caputi ipsum roborando; siquidē hoc cū reliquis partibus dissimili constar discrasia, aut si hoc quàm magnitudine naturalis intemperantiæ nō liceret, saltim illi prospicere ab ipsa, s. vitij specie prouidentiæ significatione semper accepta: neq; minus dum hi capitis intemperiei reparare volunt, cuiq; eius discrasiæ medicamēta calida vtpote quod ex thapsia & sinapi cōponitur, adhibenda sunt, quandoquidem si ex calida intēperie caput male habet, talia vtiq; vel maxime nocent; sed vt de alijs etiā partibus hoc loco inquit Gal. singulæ aliæ partes ratione eadem cum fuerint pręter modum humidiores, aut sicciores, aut calidiores, aut frigidiores suę in temperiei victum exigunt accōmodatum, si eas conseruare volumus; sin cōmutare, contrarium, ut supra dictum est. Hi igitur qui caput in caliditate intemperatū habent, balneo aquæ potabilis fouendi sunt, vt & calidos vapores è capite euocemus, & temperamentū totum capitis melius reddamus; sulphureę namq; & bituminosæ aquæ sponte nascentes calido ex natura capiti inimicissimę sunt, quoniā calefaciūt; aluminosæ aūt, propterea ꝙ meatus claudunt; dulces verò spōte natæ cū ex Gal. sentētia medicamētosæ cuiuspiā calefacientis sint facultatis, alioquin calidę nō forent, vtilissimæ sunt, & huic capiti discrasiato absq; nocumēto tute adhiberi possunt. Hinc patet error eorū qui praxim cōmuniter exercent: has etenim Thermarum aquas in calidis capitis dispositionibus administrāt, quæ quidē capitis illius calidā intemperantiā adaugent. Expedit aūt, vt illi discrasiæ oppitulemur, quemadmodū superius diximus, & Gal. ipse consentit; ipsum nimirū frequenti aquæ potabilis balneo fouentes, quo & vapores calidos in capite existentes euocemus; & totum capitis temperamentū melius reddamus. Quibus vero caput vehemēter calidum est, ac æstuans his præstat perungi rosaceo ex rosis tantum sine frondi-

6. de acci. & mor. 7.

frondibus confecto, & (quod præstantius est) ex oleo crudo, ac sine sale: ac si ob capitis intemperiem magis frigidum ipsum exoptas (vt docuit Gal.) rosacei vas, in quo continetur, in puteo suspendes, vt aquam tangat; aut & fortius si frigidam aquam circa vas defluere pmittes: φ si largius refrigerare cupis, vas rosaceo plenum niue circundabis; rosaceum namque ex Gal. sententia sui tenuitate in profundum pěnetrat, & leui adstrictione meatus postmodum claudit, vt tandem caput ipsum eius frigiditate; ac humiditate fotum tractu temporis ad tẽperiem traducat. Insuper quo ad hunc inæqualem statum (vt recenset Gal.) sunt, qui totius corporis temperamentum biliosius habent, & ventriculus est imbecillior, ac acuti sensus ob acutum neruorum sensum, qui à capite descendunt, & ventriculi os contexunt, nec non per reliquum uentrem disseminantur, quo sit, vt superfluitates biliosæ, quæ in corpore aceruantur, in ipsum ventriculum facile defluant, ex quibus vapores orti, & ad caput ascendentes capitis dolores gignunt, nonnunquam & suffusorum symptomata & aliquibus conuulsionem comitialem; In his quidem consulit Gal. ex prædictis fundamẽtis, vt tota victus ratio ad frigidius & humidius potius commutetur, idque agẽdum præsertim, vt prohibeatur, ne aliquid prædictorum incidat. fiet autem id commode, si priusquam biliosus humor in ventrem confluat, prohibebitur ne confluat, aut si confluxerit, statim eum expellamus: Vt autem ne confluat, prohibebitur, si statim cibum exhibeamus, qui ventrem roboret, sicut mala cotonea, pira, punica, mespila, & diacitonion, de cuius quidem compositione propè eius sexti libri de tuen. val. calcem egit Gal. quod uerò confluit, euacuandum est, aut vomitione, aut ventris solutione; interim verò quotidie stomacus cibis prędictis firmandus, priusquàm bilis ad eum defluat: quòd uero ad purgationem attinet, hi quidem ex maiore interuallo purgandi sunt absynthii coma, aut hieræ picræ compositione, si fortius medicamentum exoptas; hiera namque uim expurgandi obtinet, quęcunque se altius in uentris biliosi tunicas receperunt; quod quidem non efficit absynthium, quod ueluti detergendi ventriculi tunicarum sordes uim duntaxat possidet: unctiones insuper extrinsecus adhibendæ sunt, quæ modice quidem adstringant, mediocriter vero ventrem foueant, vt melinum oleum est, nardinum, masticinum, & alia id genus: æstate vero melinum utpote refrigerans, hieme vero nardinum calefaciens non parum, cum præsertim liberalius in eius compositione amonum ingrediatur: vere autem masticinum, quod inter melinum, & nardinum medium existit. Proinde in quibusdam

8. metho. med. c. 3.

3. de simp. med. 16.

6. de tuen. sani.

corporibus caput calidam saniem ventriculo transmittit calidam et temperiem obtinenti: hos quidem homines (inquit Gale.) & cibo, & potione, & vnctionibus, quæ refrigerent, semper vti opus est, quę tamen refrigerantia pro temporum uarietate diuarianda sunt, ita vt tempore frigidiore exempli gratia non valde refrigerantia, ut æstate, adhibeantur, nunquam autem ad contraria perueniendum est, vt in his, qui medii sunt temperamenti, hieme calefaciendo, æstate vero refrigerando; Quod si vtraque pars frigidam habeat intemperiem nimirum caput, atque uentriculus; ita ut à capite sanies defluat pituitosa, opus est, quòd quemadmodum in prædictis intemperantiis semper infrigidantibus vtebamur, in his e conuerso calefacientibus cibis, potibus, & unctionibus semper vtamur, quę tamen omnia pro temporum ratione varie intendantur, ac remittantur; Veruntamen duę alię sunt connexiones ex Gal. sententia prædictis difficiliores, ac ad traducendum, siue improprie curandū magis rebelles, quarū altera est, cum frigida sanies à capite defluit in calidum uentrem, altera uero cum calida fluxio in frigidum uentrem procumbit; ex his autem intemperantiis ea longè difficilior est, in qua frigida, & pituitosa sanies in calidum uentrem defluit, sicut adhuc pessima, cum homo & uentrem habeat, qui difficile soluatur, & non facile uomat; humores etenim pituitosi si diu in uentriculo detinentur, corrumpuntur, ita vt facile ipsum uentriculum erodere possint, amplius ex eis corruptis vitiosi uapores eleuantur, qui delati ad caput multas inferunt noxas. Quocirca ex Gal. sententia, ac rectè facile succurrimus his, quibus succus pituitosus, & frigidus in ventriculum etiam frigidum defluat, ubi mane aliquid eius medicamenti sumpserint, quod diatrionpipereon nominatur, uel aliquid diacalaminthis, nec non solum piper in tenuem pollinem cum aqua bibitum, atq; album potissimum vtpote stomaco, siue ori uentriculi aptius: absynthii autem potio his ita affectis aduersissima est: id enim cum ualidam detergendi uim non habeat humorem pituitosum uentri potius affigit, quàm quod aliquod præstet auxilium, cum & adstringat: Aloes etiam his non ualde utilis est, cum humorem biliosum uim trahendi obtineat, propterea excogitata est (ait Gal.) hieræ picræ compositio, quæ acrimonia, & calore eorum, quæ in eius compositione ingrediuntur, dissecandi uim habet, & crassos lentosque humores detergendi: Qua quidem compositione in his nonnunquam vti possumus, non tamen assidue sicut Diatrionpipereon, aut Diacalaminthes, quibus commode quotidie quis uti potest, dum cuipiam frigidus uentriculus à frigido humore

nore infestatur. Cæterum Diatrionpipereon Galenus duobus modis confici posse docebat; primo quidem simplicissime, dum de vnoquoque trium piperum drach. i. anisi, thimi, & gingiberis singulorum drach. viii. desumimus: at si magis simplex id mauis, detrahas etiam gingiber. altero vero modo si ex eisdem conficiatur, sed prædictæ quantitati trium piperum addantur singulorũ drach. xvi. vtpote anisi, thimi, & gingiberis; anisum autem sit Cretense, thimum vero aut Atticum, aut planè ex editis locis & siccis; piper præterea longum, integrum, minimeque perforatum; pariter & gingiber non perforatum, quandoquidem ambo citius perforari solent; insuper horum vnumquodque verum sit, non autem adulceratum. Diacalaminthis autem compositio talis est, sumãtur calaminthis, pulegii, petroselini, seseleos singulorum vnc. ii. seminum apii, cacuminum thimi singulorum vnc. iiii. Lybistici vnc. xvi. piperis vnc. xxxxviii: sit autem piper grauis ponderis, seseli Massiliense. petroselinum Macedonicum, calaminthe, & pulegium ex Creta, aut ex editis & siccis locis, ac thymum ex Creta; proinde herbarum quicquid lignosum est, & siccum abiiciendum; accipienda vero sunt folia potissimum quæ subtilissima, & maxime viridia sunt, atque in summis herbis nata; flores item, quæque cum his sunt festucæ tenuissime, atque minutissimæ: Est autem animaduertendum, quòd si nostra est intentio, vt talia medicamenta per corpus digerantur, tundenda sunt, ac tenui cribro cribranda; at si volumus vt in ventriculo adhæreant, non ita tundenda, cribrandaque, sed crassiuscula quodammodo paranda, vt angusta venarum oscula subire nequeant; Vnde narrat Galenus de quodam, qui Diaspoliticon ad deiiciendam aluum uti volens nihil contulit, sed vrinam planè multam mouit; id enim medicamentum minutissimum polinis instar fecerat; huiusmodi porro medicamenta bifariam exhiberi possunt, aut sicca quemadmodum dictum est, aut cum melle optimo curiose despumato, administrari autem ex his aliquid potest, vel mane ante exercitationem, vel id siccum vice salis, aut piperis cum primis obsoniis, vel etiam cum melle in prima mensa cum aliquo cibo; ita vt assumenti non iniucundum existat; post cibum vero ex his nullum dandum esse iubet Galenus, qui & aliud medicamentum componebat; quod diaspoliticon vocant, bifariam his etiam intemperantiis conueniens, qui ventriculum habent frigidum, aut etiam temperatum, sed ad frigus propensiorem; verum quibus aluus erat adstricta, in eo nitrum cum cumino, rutha & piipere pari pondere imponebat; quibus vero soluta aluus

4. de tuen. ual.

aluus erat, nitri dimidium (quod satis erat) admiscebat; talenamq; medicamentum, & ad pituitam extenuandam, & spiritum flatulentũ expellendum conueniens est: eodem propè modo hieram picram multifariam componũt veteres; assumunt etenim drach.c. aloes, & vnius cuiusque eorum sex, quę in compositione admiscentur, drach. 6. atq; hæc est ea, quam Galeni temporibus omnes Romæ parabant. Verum duas alias Gal. huius compositiones efficit; quarum vna est, in qua immiscentur aloes drach.lxxx. singulorum autem omnium dictorum sex drach. 6. atque hæc magis calefacit; altera vero est, in qua aloes quantitatem adaugemus, vtpote ad drach. cxx. & ex dictis sex in eadem quantitate sumptis immiscemus; & hæc magis ventrẽ subducit, sicuti prior magis excalfacit, si ea vti voluerimus. Proinde de huiusmodi hieræ

7.met.me. cap.11. picræ compositione agit Gal. vbi illa sex enumerat, quæ cum aloe eam totam constituunt nempè cinamomum, xilobalsamum, asarum, spicã nardi, crocum, & chiam mastichen; quam etiam duobus cõficiẽdam modis esse statuit, aut cum aloe elota, aut cum aloe non elota; nã cum aloe elota minus uentrem subducit, magis tamen ventriculum roborat, cum aloe vero non lota, vt minus roborat, ita magis ventrem subducit: insuper eo vti medicamento possumus, aut sicco, aut cum melle despumato, sicut de diaspolitico medicamento supra dictum est: cũ melle quidem magis ventrem subducit, sed minus ipsum roborat; siccum autem & magis ventrem roborat & vtilius est vẽtris affectibus, in quibus calefactione, subtiliatione, & huiusmodi indigemus. porrò maximam eius quantitatem statuit Gale. duorum magnorum coclearium (est autem magnum cocleare drach.1.) cum tribus aquæ ciathis temperatæ ciathus autem est vnc. i. s. minima vero quantitas est vnius parui coclearis: mediocris vero quãtitas duorum paruorum coclearium: paruum autem cocleare est drachma semis: Verum quoniam Gal. dum

2. de comp. med. secundum loc. c. de dol. ca. ex stomac. de hiera, & eius compositione quaque sit quantitate exhibẽda loquẽs, subdit; datur autem medicamẽti summum drachma vna cum aquę ciathis non magis tribus, minimum dimidia, inter vtrunque pondus alia exhibentur, quantitate pro ætate, corporis magnitudine, & consuetudine euariata sibiipsi pugnare videtur, atque contrarium sentire his, quę superius de eius quãtitatis exhibitione ex eius mente scripta sunt;

7.meth.10. propterea dicendum, meo quidem iuditio est, quòd non ob id Gal. loca adinuicem pugnant, si rectè intelligãtur; etenim quantitas mediocris est duorum paruorum coclearium, quæ est drach. vnius: idem quo

2. de comp. me. per lo. que alibi sentit, non enim litera græca habet summum medicamenti datur, sed, perfecta medicamenti quantitas est drach.1. quod est ac si dixis-

xisset, mediocris quãtitas est drach. i. non autem ob id consequitur, ergo illa est summa quantitas: quòd autem hoc ita sit, literam græcam vtriusque loci in medium afferamus, illa quidem vnius loci hunc in modum habet ἔστι δὲ ἡ μὲν τελεία δόσις τοῦ φαρμάκου, idest, perfecta autem est quãtitas pharmaci, illa vero alterius ita iacet: τὸ γὰρ δὴ πλεῖστον, καὶ τελεώτατον οὐ σμικρῶν δυοῖν, ἀλλὰ μεγάλων ἡ πόσις, ꝙ est, Plurimum enim & perfectissimũ non paruorum duorum, sed magnorum potio: & sicut primo loco perfectam dicit dosim, ita altero perfectissimam ait, quæ quidem duo cõsistere possunt, perfecta namq; dosis est drach. i. sed perfectissima drachmę duę. Forte etiam dici potest, quòd Gal. cum ipsius hierę dosim ponit, de ea dosi exhibenda loquitur, cum vitiosi humores in intimis vẽtriculi tunicis continentur, ad quorum quidem extractionẽ quantitas duorum magnorum coclearium est perfectissima; alibi autẽ priusquam ipsius hieræ dosim constituat, de his paulo ante loquebatur, quibus venter cohibetur, deq; mulieribus, quæ non probè purgãtur, quibus quidẽ (inquit) exhibenda est hiera, in qua octuaginta aloes drachmæ, & sex croci ingrediãtur: postmodũ subdit de perfecta dosi verba illa à nobis superius recitata, ita ꝙ fortè ibidẽ de dosi eius in huiusmodi affectibus tantummodo loquitur. Si vero ventriculus sit calidus, & caput frigidum, à quo humor frigidus in ventrem defluat, hęc quidem connexio dissimilium partium intemperatarum grauis hercle est, vt difficile tractetur: quãdoquidem pituita in uentrem defluẽs, indigeat diatrionpipereõ, ac diacalaminthe, & Diaspolitico, à quibus os ventriculi facile offendetur, cum venter sit calidus, vt iam dictum est. Verum his porrigenda sunt, quæcunque pituitam dissecent, & detergeant citra calorem, quale est oximel: cuius quidem multiplicem compositionem statuit Gal. prima quidem plurimis congrua est, si vnius aceti parti mellis optime despumati duplum admisceatur; deinde ambo lento igne coquantur, donec eorum qualitates in vnum cõeant: altera vero ipsius compositio est valentior, debiliorvè, cum aut minorẽ, aut maiorem aceti portionem iniicies, iuxta patientis naturam, aut ipsius appetitum: nonnulli enim maiori minorivè acore delectantur; sicut alii paruo aut valido dulcore: propterea Gal. eandem aceti mensuram in quacunque oximellitis compositione non constituit, quemadmodum multi faciebant, qui perinde, ac illi, qui eadem semper aquę mensura vinum omnibus obtemperabant, increpãdi sunt. Vnde licet primum cõficiendi modum ponat ob pharmacopolas, qui vtplurimũ omnibus prodesse valent, attamen non sic se habet res, si ad peculiarẽ cuiusque naturam respiciamus, non enim vnus & idem componendi modus

2. d. comp. med.
7. meth.
7. meth.
2. d comp. med.
4. de ruent. ual.

modus est, sed varius: & hac fortasse permotus ratione ex Gal. placitis desumpta Aui. de oximelite verba faciens ingredientium dosim non statuit; & Gal. consilio illo de puero Epileptico modicam in eo aceti partem imponit, quippe qui ad puerorum naturam longè prospexit, qui tantam in eo acetositatem non tolerant, oximel autẽ duobus modis coquitur, atque cõficitur; altero quidem tribus omnibus ab initio cõmixtis ad hũc modũ; aceti namq; uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum, atque hęc insimul ad tertiam, aut quartam con coquuntur spuma interim detracta; altero vero modo si mel cum aqua in supradicta quantitate immisceatur, amboq; igni apponantur, quoad spumare desinat, mox acetum id adiiciatur, & rursus coquatur, donec & crudum non appareat, & cum reliquis vniatur. Quòd si cuipiã venter adstrictus est, os autem ventris imbecillum, ac nauseosum, huiusmodi quidem connexio, ac corporis inæqualis status difficilis admodum est: si enim exhibere volueris, quæ ventrem laxent, cum talia facultatem habeant subuertendi stomucum, nauseam, ac vomitum excitabunt, aut hic haud rectè cibum concoquet; quòd si des ea, quæ stomacum roborent, aluus adhuc adstrictior reddetur: his igitur in primis danda sunt, quæ ventrem subducant, sicut olera cum oleo, & garo, & alia huiusmodi; post cibum vero eorum aliquid porrigendum, quod stomacum roboret, qualia sunt mala cotonea, pira, & punica, & ex his præsertim, quod iucundissimum sit, ex quibus non multa quãtitas sumenda, sed quantum ad ventrem roborandum sat sit; hæc etenim non tantum ventris os firmabunt, sed & in causa erunt, vt aluus facilius soluatur: quod quidem experientia compertum est, ratioque suadet, siquidem ventris os firmatum deorsum trudit, quęcunque in summo natant, atque vnà cum his, quæ in ventre toto superiori continentur: quod quidem momentum ciborum exceptum intestina ser uantia, & ipsa deorsum quoque impellunt. Vis autem hęc impellendi ratione dicta non solum in motu naturali, sed & eo præter naturam seruari videtur, cum à sede sursum quid impellitur. Si autem totũ cor pus sit gracile, in renibus autem calculi generentur, hæc planè inæqualis est connexio, quæ nulli dictarum in malitia cedit; cum renes medicamentis indigeant extenuantibus, victuque extenuante, quæ tamen gracili corpori nocua sunt; his autem proculdubiò media victus ratione inter extenuantẽ, ac impinguantem vtendum est. Vnde ptissanæ cremor huic conuenit, qui vim etiam extergendi habet, si quæ superfluitates in renibus adsunt, atque renes ipsas infrigidandi: pisces item tum saxatiles, tum qui in alto mari, locisque his, ad quę flumina ciui tatem

prima quarti.

tatem quampiam repugnantia non perueniunt, capiuntur, aues etiam patuæ montanę, perdices, attagene, sturni, merulę, turdi, columbi in turribus nidificantes, passerculi pariter, qui ibidem nidos faciunt, gallinę iuuenes; quæ quidem omnia animalia libera sint, vt exerceri queant, non autem in carceribus detenta; qualia sunt, quę caupones vendunt, humido namque excrementoso, copiosoque nutrimento constant: pręterea lac asininum huic inæquali complexioni prodest, cum omnibus tenuius sit. Cætera vero vti non bona omittenda cum Galeno censemus. si quis uero crassus sit, & obœsus, & calculo laboret, audacter huic tenuem victum iniungendum esse consulimus, pariter & illis, qui articulorum morbis infestantur, si enim pingues fuerint, crassi, atque carnosi ex tenui victu nullum quippè incommodum percipient; quòd si graciles sint, mediocri potius, quàm tenui victu vti debent; siquidem ex eo tenui victu non solum totum corpus, sed & pedes, & manus exiccabuntur; etsi malè se habebant, in grauissimum statum deducentur. Est autem animaduertendum, quod medicamenta podagricis apta magis attenuantia crassos, glutinososque humores esse debent, quàm quæ nephriticis conueniunt; magis quinetiam calefaciunt, atque exiccant: quę enim valde calefaciunt, minime his competunt, quibus in renibus calculi generantur. Proinde in quibus leui ex quaq; causa magni morbi solent contingere, nempè comitialis, vertigo, & vehemens capitis dolor; pariter & quibus caput in causa est, vt aliqua particula subiecta afficiatur, sicut dentes, gingiuæ, omnesque in summum partes, quæ in ore, ac faucibus existunt; aures item, & oculi, & ventriculi os, ac ipsemet ventriculus, partesque quibus fit inspiratio, larynx nimirum, aspera arteria, pulmo; ac thorax ipsum ex Galeni sententia his victus communis scopus est, caput ipsum ante omnia, quoad fieri potest, minus opportunum ad vitia reddere; mox vero partibus quoque afflictis prospicere, quibus tamen omnibus non eodem modo prospiciendum est; neque enim partes omnes lęsæ pariter roborandæ sunt, sed earum vsus & opera perpendenda; quarum enim permagnus est vsus, vt oculorum & aurium, hæ vt roborentur vel maxime indigent: Vnde decidentibus excrementis à capite ad oculos, vel nares, hęc vtique per partes vicinas sunt deriuanda, trahendaq; ad nares, si fieri potest cum his, quæ sternutamēta cient, vt omnia acuta sunt aromata, atque cum his, quæ ipsius obstructiones reserant, qualia sunt calida tenuium partium absque adstrictione: quòd si ad nares ea excrementa deriuare non possumus, ad

os

os saltim trahenda sunt cum his, quæ pituitam trahunt, quæ apophlegmatismata græce dicuntur; interim vero oculi etiam firmandi sunt, ne facile excrementa recipiant; pariter & aures roborandæ, si ad eas recrementa prolabantur. Et quoniam nonnunquam euenit, quod magnus ad aures fluxus exulcerationem pariat, ob id vlceri medendū erit cum his, quę vehementer siccant; inter agendum tamen materia ad nares, vel os, vel vtranque partem est auertenda. Cæterum quemadmodum diximus, quòd ex his, quę à capite defluunt, inferiores partes imbecilliores læduntur, ita & de iecinore, liene, renibus, & huiusmodi dicendum est; sæpe namque contingit, quòd aceruata in aliquo dictorum membrorum superfluitate si validum fuerit, ad partem propinquam imbecilliorem transmittet; hęc autem rursus ad aliam magis imbecillam, donec ad partem quampiam superfluitas decumbat; quę adeo imbecilla sit, vt nulla ea debilior reperiatur, ad quam possit transmittere, atque hęc iure afficietur: ad hunc autem modum complures nullam sui victus curam habentes aliqua corporis parte assiduę vexantur; quòd si debita vtantur victus ratione haudquaquam colligent superfluitates, partesque licet imbecillæ fuerint, tutæ tamen manebunt; cuius quidem signum est, quòd aliqui sex mensibus, & multo pluribus infirmis partibus laborant, reliquis vero minime: cuius quidem rei si sola partis imbecillitas foret in causa, pars infirma, ac imbecilla semper laboraret, cum ei causa affectionis imbecillitas nempè ipsa nunquam deficeret: qua de re quod redundat aut qualitate, aut quantitate ipsius affectus erit in causa; quod quidem aut per totū corpus colligitur, aut aliqua in parte, quæ obtinet principatum, ex natura tamen imbecilliore, quòd si qua sit ei vicinior pars magis imbecilla, id ad eam transmittit; propterea Gal. illud ante omnia perpendendum, definiendumque consulit an membrum propter semetipsum afficiatur, an vero propter aliud, quod prius eo affectum contraxerit, vt rectè sciamus qua ratione in his procedēdum sit, & nunquid noxa imbecillę parti aliqua ex causa extrinseca inciderit; ex eo quòd refrigerata, aut contusa, aut huiusmodi passa sit, ut plurimum autem euenit, quod ex mala victus ratione redundantia, & vitiosus succus contrahatur. Adhibita itaque victus ratione tenuiori, quàm prius, idoneaque exercitatione prospicere oportet, ne causa quæpiam exterior noxam inferat: quòd si nec gracilis fiat, nec pars aliqua affligatur, eidem victus rationi insistendum, nec eadem mutanda: si autem tale corpus ea ratione victus gracilius fiat, pars autem affecta ob eam leuetur, non mutata victus ratione picatione vtendum est; liquefacta namque pice ex

Gal. sententia non solum hæc corpora, verum & prius laborantia tota oblinire solebant antiqui, non alia sanè ex causa, nisi ut in his ad extremas partes profundus calor euocaretur, qua industria alioqui deploratii ex propinqua morte sublati non pauci extitere: quam quidem unctionem qui desicati sunt, licet refugiant, nullum tamē eo auxilio præstantius, quodque huic æquetur, excogitari potest; quemadmodum testatur Gal. inquiens. Quippe id ad carnē instaurādam egregium medicamentum est, adeo si quod singulare membrum hoc uitio laborat, id hoc præsidio restituetur: ac nobis quidē in omnibus fermè hoc unum satisfecerit, siquidem humectat, & calefacit multitudine accita. Quod si pars aliqua affligatur, ac tenuiori adhuc uictu utendum erit, aut certo tempore euacuatione, in nonnullis quidem semel satis est vere incipiente, in quibusdā uero & autūno, molliendaq; euacuatio est, si sanguinis quidem abundantiam contraxerint, uenæ sectione, si vero uitiosum succum accumulauerint, purgatione. Postremo alius status inæqualis grauissimus est, si sint quidam, qui genitale semen copiosum & calidum gignant, quod eos ad expulsionem, ac proinde ad coitum concitet, sed post coitum hisce uentriculi os dissoluatur, ipsique toto corpore laxentur, ac imbecilli, graciles, pallidi, cauisque oculis efficiatur, quod si cessent à coitu, ut dicta mala euitent, in nō minora incurrant, capitis nimirum molestiam, stomaci offensionem, fastidia, & nocturnas imagines, à quibus non minus, quàm ex concubitu oblædātur; his utique si talia adsint (qd quidē non solum ipsi percipiunt, sed & mulieres, cum quibus coeunt) auxilia, seu causæ conseruantes præsto esse debent; in primis quidem ut à cibis abstineant, qui semen augere possint, eis uero utantur, qui illud extinguant, nec non medicamentis illud idem præstantibus, utendumque exercitationibus, quibus supernæ partes exerceantur; à balneo uero lumbi toti unctione frigida sunt perungendi, utpote oleo rosaceo, omphacino, melino, & aliis id genus; ceratum etiam confici potest ex cęra, & succo aliquo refrigerante, ut semper uiui, solani, psili, portulacæ, uuæ immaturæ, lactucę, & huiusmodi talium; Lamina præterea plumbea renibus superposita utilis est, qui uero ob carnis plumbi duritiem ferre nequeunt, ex prædictis herbis nonullas substernere debent, inter quas rosę ipsę quæ maxime aptę sunt: cauendas autem esse consulimus frigidas omnes unctiones, quæ ex papauere, aut mandragora conficiuntur, nec non & harum substractionem, cum in summo sint uirium, ex quibus ob sui nimiam frigiditatem uel maxime renes oblæduntur. Hęc sunt, quę per compendium ex Gale. circa tertium compositionis statum decerpere

6. de tuen. ualet. à principio forme.

4. meth. cap. 16.

cerpere nobis uisum est, si quis autem alius inæqualis est status à nobis, atque Galeno derelictus non in solo hoc genere, verum & alijs, quorũ examinationem consulto prętermittimus, suppleat (quęro) oculatissimus Lector, atque illi, vt & superioribus congrua præstet auxilia; quę quidem causæ conseruantes à Gal. hoc loco non immeritò nuncupantur; neque enim imprę sentiarum status omnes inęquales adamussim examinare nostra erat intentio, sed ex Gal. placitis nonnullos eorum; ac magis graues tradere, vt methodi vim obtinerent ad eos indagandos; qui quidem à nobis minime sunt explicati, idque libenter fecimus, cũ nullum hucusque interpretem (quem viderimus) hæc explicasse, sed ne quidem attigisse reperiamus: subsequitur caput de causis salubribus instrumentariarum partium, quod hunc in modum exorditur.

De causis salubribus partium instrumentariarum. Cap. 87

INSTRVMENTARIARVM autem partium causæ salubres, quemadmodum & hic ab optima constitutione delinquitur, ita & inuicem distabunt; aliæ enim sunt salubres erroribus, qui in formatione consistunt, aliæ his, qui in magnitudine, uel numero, uel positu.

NON iniuria quis fortè cõfestim sciscitabitur, cur acturus Galenus de organicis affectionibus non eundem seruet ordinẽ, quem in simplicibus, seu temperiebus seruasse conspicimus; siquidem superius primũ causas tradidit, quibus tẽpatũ corpus sit conseruãdũ, mox & eas, quibus id seruatur, qđ ab optima temperie delabitur, ac postremò illas, quæ ad melius ipsum trãsumant; at hoc loco missis causis, quibus partium organicarum optima compositio, seu ab hac delabens conseruetur, statim de his agit, quæ lapsam compositionem traducant, ac corrigant: & licet hę etiam conseruatrices causæ iure nuncupari promereantur, nomen tamen (vt & superius dictum est) correctiuarum propriè sibi uindicant, ut à prioribus non cõi quidem, sed proprio nõie disiungantur. Verũ is si rectè ad unguem rem ipsam intelliget, facilimè comprehendet, eas ex arte causas a Galeno missas fuisse; siquidem nullę adsunt organicarum partium propriè conseruatrices, quę à simplicibus atq; prioribus seiunctę sint: neq; .n. medicus gibbum

gibbum, aut rectum hominem conseruat; etsi rectum quidem, illi vtique eadem præsidia adhibet perinde, ac si quoad temperiem homini occurrat: at in lapsuum partium organicarum traductione res secus se habet: non enim eædem sunt causæ, quę intemperiem, ac quæ organicas partes permutant; siquidem ad calidam intemperiem frigidis vtimur auxilijs; ad quantitatis vero excessum remedium exposcimus, quo superfluũ illud abigatur. Cæterũ qm̃ superiori libro dictũ est, organicarũ partiũ essentiã ex quatuor potissimũ cõstari, debita q̃titate definito numero, cõdecenti formatione, ac naturali situ; si modo cõtingat, vt ex eis aliquid delinquat, causæ quidem quæ & conseruãtes, sed rectius correctiuæ dicuntur, pro lapsus proportione euariabuntur. Vt autem hoc declaret in quolibet ex his quatuor in primis subdit

In formatione igitur plures contingunt errores, nã & figura partis, & si qua in ea cauitas est secundum naturam, vel meatus, vel orificiũ, vel asperitas, vel lenitas, quando à naturali mediocritate recesserit, siquidẽ parũ hoc patiantur, salubriũ corporũ retinẽt appellationẽ: si vero amplius insalubriũ. Quòd si tantus fuerit recessus, ut opationi afferat detrimẽtũ, iã ęgrotare dicẽtur.

Nonnulli ex modernis expositoribus causam inquirunt, cur Gal. formationẽ, nũc quidẽ in tres, nũc verò in quinque discecet drias; quandoquidẽ libro de differẽtiis morb. figurã, meatũ, lenitatẽ, asperitatẽque eius tantũ differentias cõstituit; hoc uerò loco p̃ter eas cõcauitatẽ, ac orificiũ; & Aui. misso orificio quatuor reliquas cõmemorauit. Increpata Aui. snia statuunt & tres, & quinque à Galeno recte positas esse, qñqui dem mẽbri cõformatio ex externa cõstat dimensione, quã ipsa figurã appellat; ex superficiei cõditione, quã asperitatẽ & lenitatẽ nũcupãt, ac ex postrema interna cauitate, ita ut genere numero tres; cauitas uerò cum rursus in tres aliàs secetur, uẽtrẽ, meatũ, ac orificiũ, iure & quinq; esse possunt; ex quibus tamẽ orificio prætermisso Aui. nõ adeo bellè quatuor tm̃ admittit. Hæc quidẽ cõciliatio licet in se uera, sit & opposita loca conciliare videatur, non tamen uideo ego, quòd Galen. de differentiis, quæ à forma sumuntur uerba facturus tria duntaxat statuat, sed quatuor & plura, si recte eius placita perpendantur, cum ait. Cap. 4. Differentię uero per singula genera hoc modo accipiuntur, primum (quod diximus) genus est, cum decens particulę forma corrumpitur aut figura; aut concauitas male quadrat, aut etiam meatus, aut horum aliquod, quod adesse debebat, deperditum est: ad hoc genus pertinent asperitas quoque & lenitas, quando non apte inter se commu-

tantur: insuper Gal. hoc loco sub dubio ponens cauitatem, meatum, orificium, cum inquit; si qua in ea cauitas est secundum naturam, vel meatus vel orificium, nobis indicauit quasdam ex his differentias non necessario parti organicę semper inesse, sed aut hanc, aut illam deficere: Vnde nec Aui. adeo increpãdus est, qui orificium prętermisit, siquidem id in partibus organicis non semper reperitur; vt exempli gratia in manu, quæ nullum exquisitum ac proprium orificiũ habet, sed meatus, ac cauitates duntaxat. Sicut igitur in formatione plures contingunt lapsus ex variis in ea differentiis, ita & eorum causæ (vt infra docebit) salubres reperiuntur; quandoquidem partes organicæ aut quo ad figuram, aut quo ad cauitatem, aut meatũ, orificium vè, aut quo ad lenitatem asperitatemvè parum admodum à mediocritate labuntur, atque hæc salubrium corporum vt multum appellationem retinent: si vero maximus in his sit lapsus, insalubrium, donec tandem tantus fuerit recessus, vt incommodet actioni, atq; tũc corpora illa iam ęgrotare dicentur. Quo quidem loco eorum non approbo sententiam, qui loco insalubrium ex veteri codice translato (vt ipsi dicunt) neutrorum potius legunt; etenim Gal. insalubria corpora, quę intra sunt sanitatis latitudinem omisisset. Cur autem neutra ex hac lectione omittat, Montani mihi placet opinio, Galen. vtpote breuitati studiosum ex extremis in latitudine sanitatis cõstitutis intermedia subintellexisse, quod quidẽ ex priori lectione minime asserere possumus: secundum subdit.

SECVNDVM *quantitatem autem excessus, atque defectus ad easdem ducit differentias.*

Hoc est, vt vnum quidem corpus secundum excessum aut defectum in magnitudine aut salubre sit, aut neutrum, aut insalubre, aut postremo ægrotans. Tertium vero quoad materiam addit Galenus inquiens.

IN *numero vero siue vna, siue plures quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent; ex hoc genere etiam sunt quæcunque in nobis substantiæ præter naturam consistunt.*

Siue vna sit pars organica, vt ventriculus, cor, lien, & huiusmodi, siue plures, vt digiti, duo manus, renes, crura, atque id genus quæ ex partibus similaribus constant, in numero pariter siue deficiãt, siue superabundẽt prędictæ corporum differentię conspiciuntur, vt ipsa nũc quidem salubria, nunc autem insalubria, aut neutra, nunc vero ægra

dicantur.

dicantur. Verum cum quæ in numero redundant, duplicia sint; alia quidem ex genere naturali, licet prętet naturę intentum gignantur, vt est sextus digitus, tertius testiculus, atque similia, quæ ex materiæ abũdantia nonnullis corporibus adnascuntur; alia uero pręter naturam, hoc est, ex materia quadam præter naturam corporibus superueniente, vt pterygion in oculo, tuberculum in naribus, lumbrici in ventriculo, ac lapis in vesica; Gale. hoc loco vult, quòd errores siue lapsus in numero tam quoad genus naturale, quàm pręter naturam, differẽtias easdem corporum constituunt; quæ enim parum quid in numero patiuntur siue digitus sextus adsit, siue quintus deficiat, salubria; quãdo autem in ventre lumbrici concluduntur, insalubria, sicut dum mulier in ventre molam continet, neutra dicuntur, quandoquidem ipsa medium salubritatis, insalubritatisque statum attingit; at cum aut lumbrici hi moti ventris orificium angentes ipsius coctionẽ perturbant, aut lapis adest in vesica, ex quo vrina patitur suppressionem, ægrorum denominationem suscipiunt. Ex hoc igitur genere etiam sunt, quæcunq; in nobis substantiæ pręter naturam consistunt, inquit Galen. quemadmodum & ea, quæ ex naturali materia conflantur, licet præter naturæ institutum conficiantur; ut enim eorum præsentia non solum corpus à mediocritate, verùm & extra sanitatis latitudinem dilabitur, sic & eorum absentia quoad materiam recte se habet, ac salubre iure nominatur: Quocirca Argenterii ratio quàm facile soluitur, qua aduersus Gal. probare nititur, lapidem in vesica morbum nõ esse, sed morbi causam; propterea quòd sicut ex lapide non fit sanitas, ita nec morbus fieri debet; in his etenim (dicebat Gal.) ponitur morbus, in quibus sanitas ipsa constituta est; non enim lapis ipse, sed lapidis in vesica præsentia, aut absentia sanitatem & morbum in corpore introducunt; nã morbus is censendus est, qui ad se curam attrahit: at vt lapidem ammoueamus nostra est intentio, quo quidẽ remoto sanitas confestim introducitur: neque obstructio aliqua post lapidem, aut à lapide seorsum medico molienda est; neque minus contracta mala intemperies, etenim cum hęc postmodum superuenit, alius à compositionis in numero morbo existit. Verum hæc missa faciamus, & ad aliud commodius tempus rem hanc discutiendam differamus, vt ad quartum in organicarum partium essentia constitutum genus explicandum cum Galeno descendamus. lib. de dif. mor. à pri.

RELIQVVM est aliud genus, quod ad situm cuiuslibet simplicis attinet partis, in quo, & ipso quatuor sunt omnes differentiæ: prima quidem quæ optima existit, secunda vero quæ parum exa

riat, atque ideo salubre adhuc efficit corpus, & tertia, qua insalubre, quando amplius à modo recesserit, & quarta, quæ iam ægrum recessu plurimo reddit.

Repetit Gale. corporum differetias, quas supra dum de formatione ageret, mentionem fecit, addito nimirum moderato statu, siue optima corporis constitutione; atque non iniuria, superius namque tres tantum recensuit, quoniam labentia à mediocritate corpora memorare intenderat; at hoc loco in summa quatuor eorum esse omnes differentias constituit; quod quidem Galen. dictum rectè intelligendum censeo, nisi vt multi, mirum in modum aberrare velimus, vt & antea connotauimus: simplices namque corporum constitutiones, siue differentias quatuor esse statuit, alias tamen & medias, ac ex is compositas, quas neutras superioribus libris nuncupat, adesse autumat, quas hoc loco vti non simplices iure subticuit. Quibus autem causis huiusmodi corporum lapsus reparandi sint, & an omnes instaurari possint, & quouis tempore concludens ex dictis hunc in modum subiungit.

QVAECVNQVE igitur partes in figura delinquunt, veluti quæ blæsæ, varæ, & obliquæ appellantur: hæ cum nuper natus adhuc tenellus est formatione, atque alligatione, ad naturalem traducuntur habitum: quod si iam adaucto infante ad duritiem peruenerint, emendari non possunt.

Cum figura, ut rectè Mathematici statuunt, sit, quæ termino, vel terminis continetur; cuius quidem plures sunt differentiæ, rectæ, obliquę, planæ, rotondæ, curuæ, & huiusmodi; partes quidem organicæ aliquas ex his differentias obtinebunt, & termino, aut terminis ex natura propria continebuntur: at si ipsos transgrediantur, alias differentias desumunt, & tunc à naturali statu dilabuntur; exempli gratia in crure, quod recta constat figura, si extrorsum inflectatur, variam figuram desumit; ex quo & homines vel eorum partes variæ seu blesæ, sicut introrsum protrusæ varæ nominātur. Proinde ad malam hanc in figura compositionem, si auxilia adhibere volueris, consideranda in primis pars est, cuius figuram permutare exoptas: nam cum in crure alijs ex partibus sint ossa, quę in puerulis admodū tenella sunt, ac mollia, vtpote generationi vel maxime proxima; in adultis vero, ac adolescentibus dura ac sicca, siquidē corpus nostrū conti-

continuò exarescit, ac durius euadit calore nimirum humidum consumente, puerorum quidem ea facilime commutari possunt; nam quę humida sunt, vt testatur Arist. alienos terminos facile suscipiunt, quę vero adolescentium, ac adultorum nequaquam. Remedia igitur, seu causę permutantes sunt formatio, quæ manibus efficitur, propriè vero reconcinnatio, quę fit à medico, & multotiens ab obstetricibus, aut nutricibus plicatione, tensione, tractione, pulsione, & huiusmodi, ac deligatione, quæ fascijs perficitur, ac ferulis, quę cum ab his, quæ superius non naturalia à Gal. nuncupatur, utpote aer, cibus & potus, motus, & quies, & id tale genus, distincta esse videatur, fuerunt in causa, vt Argenterius, sumpta occasione in Galen. inueheretur; siquidem (inquit ipse) Galenus antea dixit causas omnes conseruantes, seu efficientes ab his, quæ necessario nos afficiunt, petendas esse; at ligatura, & reconcinnatio neque inter prędictas concluduntur, neque nobis necessario occurrunt. Verum decipitur bonus hic vir, neque animaduertit, quod superius dixerat, dum Gal. tutaretur, rationem reddens, cur causas conseruantes partium organicarum structuram omisit; proptereaquòd eisdem auxiliis optimam tuemur compositionem, quibus & perfectissimam simplicium temperiē, atque tunc illi necessario occurrentia temperata administramus: secus autem est in organicarum partium lapsuum reparatione, qui vt à lapsibus in temperie euariant, sic & causis aliis permutantibus à prioribus longe distinctis indigent: propterea in hoc fallitur ipse, cum putet Gal. superius assignasse causas conseruantes, permutantesque vtrique temperiei ac compositioni communes, nempè sex illa nonnaturalia; hæc enim cum necessario corpus alterent (vt Gal. ait) solius sunt intemperiei remedia, vt cuipiam sanæ mentis aperte satis notum est, quæ tamen si organicis partibus inseruiant, per accidens id illis euenit. Et ob id non immeritò Gal. ea, vt à sex illis necessario occursantibus distincta pro organicarum partium instauratione recenset, quemadmodum ex lapsibus quoad figuram clarissime demonstrauit: Eodē quoque modo & qui nam quoad cauitates lapsus, & quibus corrigantur, edocet subdens. 4. metheo.

Sic errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cum adhuc augeri perseuerant, correctionem, cum autem iam ad vltimum peruenerint, nullus est remedio locus: cauitates igitur quiete, atque alligatione parua redduntur, magna vero partium operatione, & spiritus retentionem.

Quoad superiorem quidem lapsum pueri duntaxat,& tẽporis diuturnitate emẽdari possunt,at adolescẽtes ẽt quoad errores, qui ad cauitatẽ attinent,correctionẽ admittunt; nã postquã ad ætatis cõsistẽtiã perueniunt nequaquam reparari queunt; tunc.n. membranę,ac cuiusque membri caro solidior,ac ad extensionem contumatior redditur, vt nequaquam cauitas adaugeri possit: proinde huius effectus externũ vnum habemus exemplum de animalis cuiuspiam vesica, quę dum humida est,ac mollis,facillime extenditur,ac maiorem cauitatem acquirit,quæ si perarida efficiatur, maiorem non obtinet capacitatẽ. Porrò causæ huiusmodi lapsum permutantes binæ quidem sunt,quę cauitatẽ quidem magnam corrigunt,quies,& alligatio;quæ vero paruam, partium operatio,& spiritus retentio;cum.n.quiete calor innatus veluti sopitus iaceat,sed quãtum ad sui conseruationem attinet, tantummodo moueatur,partes ipsas minime dilatat, & sicut à principio immodice agitatus cauitates magnas reddebat,mox ob eiusdem caloris agentis defectum, qui tamen humidum consumit, nec illius loco nouum aliud attrahit, partes in vnum magis coeuntes cauitatum intercapedinem minorem adipiscuntur: & quemadmodum de corporis quiete à nobis dictum est pariter & de ea animi dicendum videtur;dum.n.animus agitatur,aut irascendo,aut tristando membrũ aut incalescit,infrigidaturvè,atq; tunc pro huiusmodi animi perturbationibus cauitates mẽbrorum maiores, minoresvè efficiuntur, vt cuiq̃ satis manifestũ est:cui quidem p̃sidio aliud quoq; adminiculatur, nempè deligatio ipsa,qua humores prohibentur,ne ad membrum confluant,ipsumq; latius reddant:quæ tamẽ citra dolorẽ molienda est, vt tãdem eius,quod speramus voti compotes efficiamur; dolor etenim membrum accendit,calor auctus vehementer exagitatur,ex hac autem exagitatione humores confluunt,& membri denique cauitates adaperiunt. Ex his vero,quę cauitatem dilatant, causis,partium in primis est operatio; etenim cum ex Galeni sentẽtia operatio sit motio affectiua,quæ ex se proficiscitur,quò magis partes operantur, eo magis ea,quæ ibidem continentur,commouent,illis vero motis vt dilatent necesse est; obid ventriculus copiosi frequentisque alimenti nutritione amplior fit; pueri namque pauco contenti sunt cibo, qui postmodũ adulti adaucto ventriculo nisi plurimũ desumantur non saturãtur:thorax vociferationẽ, aut in his qui continuo declamant; cerebri ventres meditatione: vnde & studiosi homines in dies res magis apprehendunt, easque memoriæ mandant.: quod quidem innuebat Hip.dum ait: Meditatio, seu cura hominibus animi est exercitium; vterus quinetiam gestatione, vbera

6.de dog. Hip & Pla à princip.

6.Epi. sec. 5.aph. 2.

vbera lactando, seminaria vasa vsu venereorum latiora efficiuntur; Vnde euenit, quòd mulier non adeo secundos patitur partus, ac initio ei lac in parua copia conspicitur; è conuerso vero post temporis spatium ac quanto quis in coitu incontinētior est, tanto minus in dies continere se potest, sicut quo magis se abstinuerit, & minori appetitu pollet; non alia sanè ex causa, nisi quòd uasa operatione distenta quanto plus seminis suscipiunt, eò magis veneri proniorem hominem reddunt; Secundo est spiritus cohibitio prętans & ipsa prò magnificandis cauitatibus remedium: etenim vt in Tibicinis facile spectari licet, dum spiritum cohibent, genas, faciem, pectus & thorax totum dilatant, pariter in uesicis, quę ob flatus ibidem conclusos, & ui membranas illas dilatantes magis cauæ, quàm prius efficiūtur: porrò quonam pacto fiat; & Galen. copiosius edocuit, & nos dum de apotherapia in exercitatione loqueremur, per compendium enucleauimus; hęc etenim spiritus retētio cum in corporis meatibus inseritur, non tantum, vt voluit Galen., corpora purgatiora reddit, sed & latiora quoad eas partes, quę cauitatibus participes sunt; ad quorum quidem dilatationem pro varia ipsorum constitutione magis minusvè spiritum continemus, ipsumq; pro vt opus est, deorsum sursumvè protrudimus; Quoquidem loco eorum non approbo sententiam, qui hoc omnium corporis partium pro dilatatione commune remedium à Galeno traditum esse putant; nam partes quædam (vt recte ex verbis Galeni annotauimus) cauitates orificia, ac meatus non habent, atque ob id spiritus cohibitione crura, & manus non adaugētur; minus etiam Argenterium probo, qui Gal. hoc fuisse placitum existimans ipsum (vt sui moris est) carpere contēdit falsò quinetiam idem profert, quòd spiritus cohibitio nil confert ad vētriculi, intestinorum, venarum, arteriarum, & huiusmodi cauitates magnificandas; contrarium namque experientia quotidie cernimus non solum in ipsis Tibicinis, quorum venæ, & arteriæ frontis manifestissime intumescunt, & adaugētur; & intestina plerūque descendunt: ac flatibus repleta peritoneum & dilatant, & multotiens disrumpunt: sed & in pueris, qui eisdem fermè afficiuntur, dum nimium plorant, ac spiritus cohibent. Verum fortè quis obiiciat non recte remedia magnæ, paruæque cauitatis tradidisse Galen. nam vt paruę cauitatis remedia sunt partium operatio, ac spiritus cohibitio; ita & magnę cauitatis præsidia esse deberent partium quies, & facilis, paruaque spiratio, non autem ligatura, seu earum deligatio; huic quidem facile satisfaciemus breuiloquio Galeni attendentes, quòd sicut in vno quidem adest remedium vnum, in altero eius oppositum auxiliatur; ventriculum

6. de tuen. ualet.

 lum

lum namque angustum reddit parsimonia; seminaria vasa pudicitia, ac omnia vasa parua, & libera anhelatio, non cohibita, non intenta, ac magna; sicut econuerso liberus transitus absque deligatione, dum materias confluere sinit, cauitatis magnitudini fomentum præbet: neque ob id Gal est reprehendendus; siqui dem ex vno contrariorum alterum subintellexit: subdit autem.

Sic & quæcunque foramina, oraq;.

Quæ quidem duo sub conformatione concludebantur; foramina namque ac orificia eodem modo maiora, minoravè ad moderatum statum reducuntur, quiete, ac deligatione, partium operatione, & spiritus cohibitione: Neque uerum est, quod ait Acachias; meatus, & oscula emendari, si latiora sint, adstringendo, adstrictiora vero aperiendo, & obstructa detergendo, hoc enim artis curatiuæ proprium est; non autem sanatiuæ, de qua præsenti loco sermo est: cum enim pori preter naturam clauduntur, corporis excrementa, ac fuligines nequaquam exhalare possunt; his in corpore retentis vt morbus fiat necesse est. Subdit autem Gal. quibus auxiliis magnitudinis lapsui oppitulemur, missis his, quæ leuitatem, ac asperitatem respiciunt: propterea lapsus hi potissimum membrorum intemperies consequuntur, vt quibus intemperiei succurrimus, eisdem & ipsa emendemus; aut fortè quod ad superiora dum bis auxiliari volumus, præsidia recurrimus; & hunc in modum scribit.

Et quidem quæ naturalē magnitudinē partes exuperāt quiete, ac modica alligatione minores redduntur; augentur autem & naturali motu & frictione moderata, & quibuscunque alijs plus sanguinis attrahere natura aptis.

Remedia planè, quæ pro magnificandis, minuendisvè partibus maxima cū diligētia hoc loco tradit Gal. quicquid dicat Argēterius alter Auerrois Galeni æmulator, etenim de partibus organicis loquitur, non autem de sœuo, seu pinguedine, quę ad hominis structuram nō omnino necessaria est, & simplex potius pars, quàm organica, non tamen simplex, ac similaris, ut reliquæ alię, quę primario ortu ex semine generationis principium obtinuerunt: nam ut testatur Gal. corpora, quæ bene nutriuntur, ea omnia aut pinguedinem, aut adipem obtinent,

6. de sim. pli. medi. cap. 3.

obtinent, quę vero macilenta sunt, praueque nutriuntur; sępe omnino ne habere quidem, sæpe uero pauculum, idque siccum, ut ægre uti possis, apparent. Generatur autem (ut ipse ait) ex sanguinis parte pinguiore per tenues uenas effusa: affusa uero siccis corporibus, ac tenuibus; ut ipsa perpetuò pinguedine natiua humectet, quę celeriter in diuturnis inædiis, ac uehementibus exercitationibus, & caloribus immodicis exiccatur, atque indurescit. Non igitur Argenterii ratio quicquam aduersus Gale. concludit, qua in suibus quiete contrarium potius euenire probabat: nempè quod maiorem hi quiete, quàm exercitio pinguedinem, ac proinde magnitudinem partium adipiscantur: Id enim non fit, quoniam pars aliqua organica magnitudine adaugeatur; sed quoniam sanguinis portio illa pinguior cum exercitio non dissoluatur, priori in pinguedinem uersæ substantię additur, ut additamentum potius partis illius sit, quàm partis uerum augumentum: de quo præsenti loco Galen. obloquitur: propterea duæ hę propriè salubres, ac correctiuæ magnitudinis causæ sunt quies, ac modica alligatio, quies enim calorem consopitum reddit, ut membra sanguinem non attrahant, modica uero ligatura humores ad ipsa transire uetat: quo fit, ut cum quid semper è partibus ob caloris in humidum actionem dissoluatur, necessario partes ipsæ minores reddantur: sunt autem & binę alię, quæ paruitatem partium corrigunt, naturalis motus, & frictio moderata, & præter hæc quæcũque his consimilia, quæ plus sanguinis natura attrahere apta sunt, utpote moderatum exercitium, balneum, & id tale genus; hæc enim non tantum materias ad partes compellunt, uerum & uirtutem excitant, qua humorum debita facta attractione, unione, & assimilatione partes ipsæ extendantur, ac ad maiorem molem accrescant: concurrunt quinetiam causę quęcunque intemperiei deseruiunt non quidem primario, sed secundario; ut prius quidem his à similaribus deuictis mole postmodum partes extendant, atque adaugeant, cibus namque exempli gratia primum siue ut moderatus temperiem conseruat, siue ut immoderatus sui excessu eandem alterat; postmodum dum in nutriti substantiam conuertitur, membrum magnitudine crassescit: Subdit autem in context. qui in numero deficientes, ac excedentes lapsus sint corrigendi.

16. de usu par. c. 2.

DEFICIENTES *uerò partes, quæcunque ex sanguine ortũ habuerunt, corrigi quidem non est possibile: quæ autem ex semine prope*

propè modum impoßibile existit, licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ vsum haud dißimilem præstent. Earum *uero omnium natura opifex est, medicus autem minister. Quæ uero numero excedunt, his ablatio causa salubris existit. Inspicere vero oportet, in quibus id fieri poßit, nam si impoßibile appareat, transponere tentandum.*

Peccatum quidem in numero licet partium sit organicarum, nõnulli enim tribus testibus geniti sunt, alij vero vno duntaxat, quidam sex constant digitis, & alij quatuor tantum, attamen simplicium quoque partium esse potest, quæ non solum ex semine ortum habuerunt, sed & quæ sanguinea prædita sunt natura, vt seui, adipis, carnis, & huiusmodi, organica quidẽ pars tota si deficiat, nullus ei remedij est locus, quippè manus ipsa, vel digitus, vel aliquod consimile organum si desit, neq; natura, neque medicus hęc ipsa instaurare possunt. Et ob id Gal. non vt prius causas membri organici deficientis correctiuas assignat, sed cum & simplices partes numero deficere queant; hæ autem in duplici sint differentia, nonnullę quidem, quæ ex sanguine menstruo ortum ducant; aliæ vero, quæ ex semine ortus initium desumãt, quænam ex his, & quomodo reparari possint, edocet, vt saltim sciamus dum quæpiam organicę partis portio ab ea manca est, num instaurari possit, an vero non. Allucinatur igitur Argenterius, qui vt Gale. carpat, ipsius intentionem esse arbitratus hoc loco incassum causas organici in numero defectus correctiuas tradere, non enim hęc Galen. mens est, vt à nobis declaratum est; quis enim ignorat, brachium, aut digitum, aut testem instaurari non posse? Verum hoc illi est propriũ, vt cum de Gal. malè sentiat, perperam quoque ipsius dicta interpretetur: non alia sanè ex causa nisi glorię cupiditate, quam rectius adipisceretur, si artis archana à Gal. tradita diligentius perscrutaretur. Quocirca minus belle Gal. interpretans hoc loco ipsum in contradictionẽ reuocat, ob quam grauius errasse ait, quòd dicat partes quasdam regigni posse, quæ ex sanguine ortum habuerunt, alias vero nõ posse, quæcunque ex semine genitæ sunt; quarum tamen loco alię efficiuntur, quę vsum haud dissimilem præstant, & quòd huic contradicat libris de sem. ac meth. med. scribens, paruas quidem arterias, & venas regigni posse, maiores vero non item; etenim haud rectè ipsius verba hic, & alibi percipit; quæ ita iacent. [Quæ uero ex semine propè modum impossibile existit] consona his, quę 1. de sem. scriptum reliquit; nempè hanc raro visum esse venam renasci, & paulopost, q. si in

Cpa. 13.

uena,

venâ, q̃ simplicẽ hẽt, & tenuẽ tunicã regeneratio rarò cõtingit, nihil sa nè mirũ esse debet, si in arteria, quæ sexuplo crassior, quàm uena est, ea non rarò, sed nunquam fiat, quippe cum tanta materiæ pręparatio, quanta indiget, nullo pactò fieri possit: Non igitur, vt ille ait, arteriarum paruarum apud Gale. datur regeneratio, neque sibi aduersatur Gal. sed vel maxime consentit, vt clarissime quisque ex eius scriptura intelligere potest. Iniuste quinetiam increpat Gal. quòd ipse, eiusque interpretes rationes non solum inualidas, sed nec probabiles promouerint, quibus partes spermaticas regigni non posse ostendant; quandoquidem Gal. illo primo de sem. & alibi frequentius non solum materiæ defectum partiumque similarium frigiditatem ac siccitatem causas assignauit, quòd eæ nequaquam regenerari possint; verum & illam quam Argenterius ipse propriam esse profitetur; nam postquam Gal. dixerat, ꝙ si in uena, quę simplicem, ac tenuem habet tunicam, generatio rarò contingit, quòdque nihil vtique mirum est, arteriam, quę sexuplò crassior respectu venę est, non rarò quidem, sed nunquam regenerari; subdit causam primam, quippe cum tanta materię præparatio, quanta indiget, fieri nullo pacto potest; partes enim solidæ frigidæ cũ sint, siccæ, ac duræ faciunt, vt in illis confestim abscissi regeneratio cesset; quod quidem alibi declarat Gale. exemplo ex osse confractò; cuius partes quoniam propter naturalem eius siccitatem non possunt perinde vt caro simul coalescere, callo quodã circa oras fracti ossis oborto, qui tanquam partium copula est, coniunguntur: subiungit autem secundam inquiens, simili modo abundantis materiæ inopia efficitur, ut reliqua omnia, quæ è semine gignuntur, renasci nequeant; huius autem causam reddere cupiens Gal. tertiam, quam Argenterius suam esse iactat, causam recenset his uerbis subdens: nulli enim tantam seminis copiam simul collectam inuenire est, quanta ad uniuscuiusque, quod interiit, regenerationem sufficiat, sed quod mora temporis erat colligendum, carne iam increscente supprimitur: at in ipsa prima ex semine generatione tum uniuersus humor adhuc collectus est, ex quo vasorum formatio existit, tum duplex fabricatrix uis adest, & seminis & conceptaculorum uteri, quibus semen proiectum adhæserat; in ulcerationibus uero pręter quam ꝙ abundantis materiæ inopia est, hæc etiam effectrix uis deest, quæ non solum materiam extrinsecus tangit, sed per totam ipsam transit, ac permeat: nonne Gal. ex his uerbis, ut Argenterius, opificis defectum ueluti causam, ꝙ post fœtus ortum partes simplices neque regignantur, neque conformentur, clarissime protulit, ut nil clarius à nobis exoptari possit? Quid igitur ratiocinatur 1. de frac. com. 40.
uir

vir iste? Et quam se causam ab ea Gal. distinctam reperijsse iactat? Nullam certè. Verum quoniam erat aduersus Galenum ratio, quæ ex dentium regeneratione desumitur; siquidem dentes ossa sunt, hęc autem inter spermaticas partes connumerantur; quòd si dentes regenerantur, vt rei veritas est, in quibus gignendis maior esse difficultas videtur, cur etiam neruos, venas, cartilagines, & huiusmodi regenerari nõ concedimus? propterea nonnulli, inter quos est Trusianus, vt hanc euitent rationem, dixere, quòd dentes ob sensum tactus carnis magis, quàm ossis naturam habent, duritiem vero illam adepti sunt; proptereaq; ex ossiũ foraminibus prodeunt, ac generantur, & sicut caro ex sanguine ortũ habet, atq; nutritur, ita & dẽtes ex alimẽto & gñantur, ac auulsi iterũ regenerant, in aliquibus quidẽ hoĩbus citius, in qbusdã verò serius, prout alimenti copia reperitur; quę quidem regeneratio ætate matura, ac decrescente minime fieri potest, cum alimenti materia tunc temporis deficiat. Aduersus hos tanquàm sophistas inuehitur Gal. his verbis: Dentes in ossium numero habendi sunt, & si secus nonnulli sophistæ arbitrentur: quòd si eos à nobis ossa appellari non sinunt, æquum sanè erat alio illos nomine donare: nõ enim cartilagines, non arteriæ, non venæ, non nerui (uti perspicuè patet) nũcupandi sunt, multoque etiam minus nec adipis, nec capilli, nec carnis, nec glandulæ, neque vllius simpliciter corporis particulæ nomen illis accõmodari potest. Dicamus itaque rectius nos cum Galeno, ꝙ dentes sunt ossa, sed non eiusdem speciei, vt reliqua: quandoquidem ossa corporis nostri ex semine genita sunt à principio generationis, & minime sensum obtinent; at dentes neq; ab ortu hominis geniti sunt, neque proinde ex semine, sed post ipsam generationem ex sanguine ipso, seu ex superabundanti alimento; non alia sanè ex causa, vt & Aristo. sentit, quàm quòd animanti pro cibis conterendis vsum præstarẽt; nam sicut ex alimenti superfluitate certis temporibus in hominũ testibus generatur sperma, quando pro sibi simili gignendo necessarium fuerat, ita & dentes ipsi post aliquod temporis spatium conficiuntur, vt post lactis vsum ad digerendos, comminuendosque cibos opportuni forent: etenim ex ossium foraminibus exeunt, & talem adipiscuntur figuram, ut acuti ad incidendum mirum in modum concinni existant, qui cum ab ossibus illis mandibulæ seiuncti sint, vtpote nõ adeo stabiles; in pueris quidem tenellis facillime diuelluntur, & ob materiæ abundantiam, qua ipsi pollent, citius regignuntur; priuantur autem hac regeneratione plerunque in ętate consistenti, atque senili tũ ob ossium mandibulæ siccitatem, atque duritiem, quæ dentes consti-

Lib. de ossibus ca. 5.

1. de tuẽ. com. 4.

3. de part. anim.

paratione regigni prohibet; tum etiam alimenti commoda delatione, quæ ob eius inopiam tunc temporis cessat. Cæterum licet partes eę spermaticę regigni non possint, earũ tamẽ loco quidpiã instaurantur, ut uice ossis porus siue glutinũ, ac vice cutis caro quędã callosa, cuius quidem instaurationes natura opifex est, medicus verò minister, iuxta Hipp. placitum dicentis. Naturæ sunt morborum medicatrices, quo quidem loco Gal. quid per naturam Hipp. intelligat, interpretans ait; facultatem quandam intelligendam esse in his corporibus quæ ab ea reguntur inhabitantem, siue illa Deus sit, siue anima, siue naturales facultates, siue ipsa mixtionis proprietas, quam quidem (vt refert Gale. licet Hippo. opificem nostri causam, vt omnibus mos est hominibus nominarit, eius tamen substantiam pronunciare haudquaquam ausus est; vt Plato ipse, qui etiam causam, quæ nos construxit, mundi opificẽ Deum pronunciauit, qui iusserit filiis suis humanum genus conformare accepta ab eo immortalis animæ substantia, apposito autem in ea, quod generatur; sed hęc missa faciamus. Verum cur Hippo. ibidem ex toto artem medicam tollere videatur, & Gal. hec loco medicum naturę ministrum, non autem sanitatis opificem constituat, cum pleraque à medico efficiantur, quæ à natura minime fieri possint; vt cum quis crus luxatum habet, medicus quidem ad locum restituere potest, natura verò nequaquam; Gal. primo respondet quæsito, minime verum esse Hippo. artem medicam tollere, sed naturam inter omnia, quæ sanitatem efficere dicimus, præcipuam, ac dignitate præstãtiorem colloca re; etenim inter ea, quæ sanitatem inducunt, est ordo, vt naturam primò morbos sanare dicamus, postea & artem medicam, necnõ medicũ, deinde eius ministrum, uenę sectionem, sanguinis fluorem, qui ex ea fit, ac tandem quodcunque hominibus sanitatis gratia præparatur; quandoquidem cum nonnulla quidem ex dictis materiæ potius sint auxiliorum, quàm auxilia, alia vero instrumenta auxiliantibus idonea; quæ deinde auxilia, propterea fiũt, q eis aliqui opportuno tẽpore, & prout expedit, vtuntur, atque auxilia simpliciter; nulli quidem dubiũ est, quòd quę absolute auxilia, & causæ sanitatis sunt, & dignitate pręstant, & aliis priora censentur; siquidem nullis aliis egent; at quæ materiæ auxiliorũ sunt, vt potiones, pharmaca, & eiusmodi, aut auxiliantibus istrumẽta, ut medica ars, medicus, eius minister, & id tale genus, causæ ac auxilia censentur quatenus opportunũ tẽpus nacta sint, vt trãseant in auxiliũ. Cũ igitur natura ipsa sola auxiliũ sanitati pstet, reliqua verò oĩa aut illi naturã idoneã parēt, aut ipsius sint instrumẽta, iure merito natura ab Hippo. morbi medica, seu medicatrix nuncupatur: atque

6. Epide. sec. 5. con tex. primo

6. de plac. Hippo. & Plat. c. 15

6. Epid. sit pradicto.

que ob id (quod secundum diluit quęsitum) hoc loco medicum ipsius ministrũ Gal. appellat; quoniam sicut textoriæ arti pectines, & radios faber lignarius parat, huic vero, qui syluam cedit, ita & multę artes vt coquinaria, vnguentaria, & huiusmodi complura medico parant, medicus verò naturæ, queadmodum dictum est. Et licet nonnulla medicus moliatur, vt de ossibus luxatis pro exemplo diximus, quæ natura minime sanare potest, non tamen ob id, quod de medico dictum est, tollitur; neque minus q̃ natura omnium opifex sit, negandum est; natura namque opera omnia, quę ad nutritionem, augumẽtationem, coctionem, expulsionẽ, regenerationẽ, & cõsimilia spectãt, de quibus hic agit Gal. dubio procul exercet, eorumq; opifex existit; in quẽ ẽt sensum Hippoc. naturam suscepit, ut in huiusmodi operationibus præcipuas illi partes attribuat; quòd si qua sunt opera, quorum primus medicus opifex sit, ea quidem rara sunt, ac nequaquam cum naturæ operibus comparanda. omnium igitur, quæ hic à Galeno tractantur natura opifex est, medicus verò minister, atque potissimum dum partes in numero deficientes corrigendæ sunt: at cum partes numero vtcunque excedunt, duo his auxilia conueniunt; alterum quidem ablatio excedentis, si commode fieri potest, quæ quidem multis efficitur instrumentis prout opus est, aut pharmacia cum lumbrici ventrem infestant, aut incidentibus cum lapis adest in vesica, aut incisione, deligatione, & huiusmodi cum caro quæpiam, siue porus alicui parti adnatus est; alterum vero transpositio, cum primum auxilium præstare non possumus, lapis namque in vesica magnus est, incidentibus atque aliis remedijs ipsum ammouere non potuimus, tametsi de hisce per multum temporis periculum fecimus, ipsum à meatu saltim transponendum est, vt liberior vrinæ pateat aditus cum instrumentis his, quæ ad hoc apta sint; pariter est catharacta, quam greci phterygion vocant, si auferri ex toto non potest, transponenda saltim est, ne visum ex toto prohibeat: & quemadmodum causæ hæ postremę salubres vitijs in numero oppitulantur, ita & his, quę in situ peccant; Et ob id subdit in contextu.

EADEM *est & eorum, quæ in situ uitia sunt, emendatio.*

Etenim omentum in serotum decidens abscindendum non est, sed transponendum, & ad locum proprium reponendum, & si quę partes non bene cohærent, propè aptari debent, & si laxentur, vt lingua, remediis utendũ est, quę ad propriũ sitũ eam contrahant: Neque putandum est, vt nonnulli falsò existimarunt, q̃ in primis duntaxat ætatibus auxilia hęc lapsui quoad situm præsto sint, nam senibus etiam con tulisse

culisse uisa sunt, licet non ita conferant, ut in pueritia, ac adolescentia: verum quoniam complures ex his lapsibus in uno membro iunctim reperiri possunt, propterea Gal. post simplicium tractationem exemplis duobus desumptis, quando quidam ex his aut uentriculum, aut hepar opprimunt, quibus & qualibus remediis oppitulandum sit, nos docens subdit.

NEQVE in obscuro est, quòd duo sæpius aut tria uitia eandẽ partem possunt occupare, sicuti in eo, qui uentriculum paruum simul, atque rotundum, atque aduersus septum habuit incumbẽtem. In ipso etenim magnitudo, formatio, ac situs erant deprauati, temperatura quoque frigidior existebat; Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat: at ne adeo infestaretur, erat remedio locus: nam quoniam repleto uentriculo difficultate spirandi præmebatur, minus cibi, at magis alimento opportuni, & qui non difficulter subduceretur, ter die assumebat.

Præcedenti libro exemplũ hoc de uẽtriculo ita male affecto tradidit Gal. in quo licet ibidẽ tres tantũ lapsus seu errores constituat, hoc tamen loco quartũ adiecit, malã nimirũ frigidiorẽ intemperiẽ; non quidem ut nonnulli putant, tanquam causam potissimã, ut & reliqui lapsus nequaquam corrigi ualeant, etenim priores ẽt ex se sufficiunt, sed ut nobis indicaret nõ solum affectus partiũ organicarũ simul cõiungi posse, uerũ & cũ illis eos ex intemperie ortos: Cũ igitur uẽtriculus sua pte natura magnitudine satis capax sit, figuraq; non ex toto rotũdus: sed oblongus ob superiorem, inferioremque explantationẽ, ac cucurbitulæ oblongę figurã præseferens, ut recte sensit Gal. nec nõ superiorem partem strictiorem habeat, inferiorem uero latiorem, neque medium exquisite locũ inter dextrũ, ac sinistrũ seruet, sed magis ad dextrũ uergat, ut sub iecore collocetur, hic utique paruus cum foret, magnitudine peccabat: figura uero, quoniam perfecte rotundus erat, siquidem contextum illud quod uertebris adiacere solet, non aderat, partesque illę superior, atque inferior, quibus ipse rotunditatis figuram amittit, deficiebant, sola autem connexio inspiciebatur: situ quinetiam necessario peccabat, quandoquidem aduersus septum incumbebat, nec ab hepate fouebatur: vnde assumpto cibo in mediocri quamuis quantitate septum opprimebat, ac difficilem admodum inspirationem efficiebat: his etiam malis addebatur ipsius ad frigidum intemperies, ex qua cum cibi nequaquam conficerentur, in flatus vertebantur, vt extensione

Cap. 7.

8. de usu par. c. 11.

tensione homo vehementius infestaretur. Proinde compositus hic affectus artificio, medicique ope neque restitui, neque ad melius transferri, neque transponi potest; quis enim vni obuians peccato alterum offendet, idque potissimum cum affectus hi ab ortu naturæ contracti sint: Verum ne noxam adeo inferant, & quodammodo subleuetur homo ob medici diligentiam auxilio quodam vti potest, suadente in primis ratione, ac postmodum experientia comprobante; nam si minus cibi assumat, ventriculus non adeo extendetur; q si parum quid extendatur, aut nocumenti quid inferat, si cibus ille facile subducetur, paruo etiam tempore extensionem ipsam molietur; Quocirca experientia remedium id comprobabit, si quod bis in mediocri quantitate exhibeatur, in tres, quatuorve vices partiatur, sitque boni succi, vt si subducendi vim habeant, ob temporis saltim angustiam citissime nutriat, quemadmodum est vinum, quod non solum citò nutrit, verum & quàm celerime è ventre deiicitur: subdit autem alterum exemplum inquiens.

Alteri vero, cui obstructio in hepate ob vasorum angustiam sæpius contingebat, extenuās victus pro remedio inuentus est.

Cap. 70. Qui nam errores in huius hepate forent, Haly expositor duo extitisse ait, angustiam nempè venarum, quæ ipsarum, & totius iecinoris, quàm naturalis status exigat, paruitatem præseferebat, nec non quauis minima de causa obstructionem, seu meatuum obturationē, quæ inter lapsus in numero iure censetur; siquidem aderat, quod adesse nō debebat, si hepar suam seruasset naturam. Aduersus quam expositionem insurgit Trusianus, nequaquam id verum esse dicens, quoniam si Gal. mens est tradere causas salubres, siue auxilia, quibus naturales errores corrigamus, obstructio quidem naturales limites transcendit; atque ob id naturales prohibet actiones, de quibus pręsenti hoc loco non differit; quòd si Gal. de obstructione mentionem facit, id quidē ut accidens ad venarum angustiam commemorat: propterea ipsius est expositio, quòd duo peccata in eo hepate forent, alterum quidem in magnitudine, alterum vero in intemperie: & licet nullā de intemperiei lapsu mentionē faciat, id tamen ex his, quę de uentriculo pręd[i]cta sunt, intelligendum est. Verum si rectè quę à Galeno scripta sunt hic, & pręcedenti libro, dum casum hunc etiam recenset, animaduertamus, Haly expositio tutari potest, & teneri etiam cum Trusia. quo ad duos alios lapsus, ita ut in hoc hepate tria peccata reperiantur: neque quicquam aduersus Haly facit Trusiani ratio; nam si memoria
tene-

tenemus, quę à Gal. scripta sunt; dum priori libro cap. de signis futuræ ægritudinis obloqueretur, quædam sunt ex genere eorum, quæ secundum naturam: quædam vero ex his, quæ ex toto genere præter naturam, postrema hæc non semper ægrota corpora reddit; sed tunc temporis cum solitas impediunt operationes; etenim qui capite grauantur, ventris morsu infestantur, cum nondum in consuetis prohibētur operationibus, nondum ægrotant, sed neutram habent dispositionem; sic & hoc loco dicendum est, obstructio licet debiles nonnunquam reddat actiones, non tamen eas semper prohibet: propterea inter lapsus hos, qui in corporibus his neutris consistunt, reperiri potest. Quòd autem mala intemperies frigida (vt Trus. censet) reperiretur, licet Gal. nil de ea mentionem faciat, vt multis suspicio nata sit intemperiem hanc illi non affuisse, id clarissime ex re ipsa, ac Galeni placitis ostendi potest; calor namque debilis à principio ortus est in causa, quòd tum venæ angustæ, tum hepar magnitudine exiguum maneat; calidi siquidem proprium est dilatare, atque extendere, sicuti frigidi corrugare, atque constringere. Tacuit autem lapsum hunc tum breuitati studens cum ipsum superius de ventriculi erroribus agens recensuerit, tum quoniam ex dictis dum consimilis casus in tractatione de signis meminerat, apertissime colligi poterat. Cum igitur in membro hoc triplici errore peccante, nempè in magnitudine, numero, ac intemperie, vt & in ventriculo male composito, atq; discrasiato nullum adesset auxilium, vt ad temperiem mutari, aut ad meliorem compositionem transferri possit, extenuans victus loco remedij adinuentus est; nam sui tenuitate non adeo difficulter per angustos venarum meatus transire, & quęcunque meatus ipsos obturabant, attenuando discutere poterat. Atque hæc sat sint circa primū genus, quod in similaribus reperitur, ac secundū, quod organicarū est partiū; at de tertio subdit subsequenti capite, hunc in modū scribens.

De solutione continuitatis. Cap. 88.

RELIQVVM *igitur id morbi genus, quod & similaribus, et instrumentarijs partibus cōe existit, solutio scilicet continuitatis, quā quispiam fortè his vnquam adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniam semper sit passio. Quę sane latet eandē in omnibus generibus fore dubitationem. Nisi n. operationis læsio sensibilis ipsa sanitatē ab ęgritudine separet, sed qualitate tantūmodo.*

 dispoſi-

dispositionis introspiciamus perpetuæ passibilitatis dogma necessario recipiemus, cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat. Sed de hoc quidem, ut quod ad logicam potius pertineat contemplationem seorsum consideretur.

Missa Argēterii sentētia, qui aduersus Galenū sustinuit, vnitatis solutionem partiū tantum organicarum affectum esse, quoniam & si continuum, & vnio in similaribus partibus reperiuntur, sanitas tamen, aut morbus in illis non fit partibus ex integra, aut violata vnione, continuitateque, vtpote vana, ac quę apertissime sensui, & experientię aduersetur, cum inciso neruo, vena, & huiusmodi partibus similaribus ipsorum præcipue lædatur actio, ad Gal. sensum enucleandum condescendamus, si prius vanam Trusiani expositionem reiiciamus, qui Galeni dubitationē hoc pacto introducere existimat, an continui solutio corporibus perfectè sanis, hoc est, optimam æqualitatem habentibus contingat; etenim quis fortè respondeat continui solutionē passionē esse, hoc est, ęgritudinem; soluit autem Galenus responsionem hanc non valere ad incommodum aduersarium deducens, quoniam si corpus ægrum ideo diiudicandum est, ꝙ natura non est omnino temperiem assequuta, corpus quodlibet ægrotabit; nullum enim est corpus, quod non ab optima temperie, aut compositione labatur, ut discurrenti facile patebit: Hæc etenim expositio bifariam peccat; tum quia Galenus non de corporibus tantum perfectè sanis quęstionem mouet, sed in vniuersum; cum vero aliorum responsionem assignat inquit: quod continui solutionem illi fortè negarent, his vnquam adesse, qui integra sanitate perfruuntur, tum etiam quoniam passionis nomen, quo Galen. utitur, non ęgritudinem tantum significat, quemadmodum idem testatur. Rectius igitur exponerem, quod Galen. quæstionem proponit interrogans, an continui solutio, quę simplicibus & organicis partibus communis est, in vera sanitate reperiri possit; eoquod quispiam fortè suspicabitur hanc vtique corporibus veram sanitatem obtinentibus non adesse; propterea quòd passio quędam sit, passio autem morbus est, aut in morbum via; confutat illius, qui fortè hoc dicat, opinionem, atque in primis increpans eum, quòd de continui solutione dubium tantum proponat; cum tamen hoc in omnibus tribus generibus vtpote temperie, compositione, ac continui solutione valere deberet, dum à mediocritate fit lapsus; si enim quis in temperie ob solis ęstum, aut in compositione aliquid passus est, quantumlibet pusillum id sit, tunc sanus non dicetur, sed æger: verum ratio ipsius nec valet aduersus prædicta duo genera, neque postremum hoc, quoniam

3. de diffe. sympto. à principio.

niam id, quod ſanitatem ab ægritudine ſeparat, non eſt qualitas tantummodo diſpoſitionis, ſed operationis læſio; nam, vt rectè inquit Haly, continui ſolutio multifariam contingere poteſt, quædam enim parua eſt, vt cum vulnus aliquod adeſt, quod cutim non pertranſeat, aut puſtula quædam parua; ex qua homo actionibus propriis non deſtituitur; inſenſibilis namque fermè lapſus exiſtit: alia autem maior, ſed non tanta, vt nocumentum in actionibus ſenſibile conficiat; reliqua vero adeo magna eſſe poteſt, vt aperte ſatis operationibus officiat, duæ quidem continui ſolutionis ſpecies cum ſenſibilem actionibus noxam non afferant intra ſanitatis limites connumerari debent; at tertia nequaquam; ſed extra ſanitatem ipſam, quo loco morbi iure collocantur. Argumentum igitur illius nullum eſt, alioquin (inquit Galen.) perpetuæ paſſibilitatis dogma neceſſario recipiemus: etenim cum nullus ſit, qui operationes optimas habeat, ſed, ſemper ab optimis deficientes: operationes vero temperiem, compoſitionem, ac vnitatis continuitatem conſequantur, neceſſario corpus ipſum in eorum quopiam deficiet, ac patietur: Erimus itaque coacti ſemper paſſionē hanc, quantumuis minimam diſquirere; quod quidem medici proprium non eſt, qui ſenſu omnia diiudicat ſed potius phyſici, qui logica, ſiue rationali contēplatione, quæ ſenſibus obſtruſa ſunt, inquirere conatur. Hoc igitur pacto Galen. interpretarer, dicant alii, quicquid velint, qui hominum animos potius confundunt, quàm veram ipſius ſententiam aperiunt. Cęterum cur auxilia huic indiſpoſitioni non aſſignet, ut & aliis, quicquid dicat Argenterius, cauſam extitiſſe putarim, ne bis eadē repeterer; eadem enim reparatio eſt paruæ magnæque continui ſolutioni: huic accedit, quod licet ſuperius duobus aliis generibus remedia tradat, huic vero nequaquam, attamen non ob id eſt increpandus, quoniam lapſus in intemperie, ac compoſitione longum tempus exigunt, ut aut conſeruentur, aut ad melius ducantur, at lapſus in continui ſolutione nullo fermè remedio, & breui temporis ſpatio ad priſtinum ſtatum vertuntur; quod ſi diutius perdurant, tranſeunt in morbum, ſed iam ad cauſas ſanitatis effectrices cum Gal. tranſeamus.

SALVBRES vero cauſas, ut his quos nemo dubitat ęgrotare, deinceps percurramus, à mala temperatura exordium facientes.

Hic vero prius diſtinguamus, quæ omnes ferè medici prætermittunt, alias quidem eſſe ſalubres cauſas eius temperaturæ, quæ iam facta eſt, alias autem illius, quæ & adhuc fit, ſicut etiam alias eius, quæ futura eſt.

Caput istud hac in parte exordium desumere deberet, siquidē Gal. absoluta diligenti inquisitione causarum, seu auxiliorum, quibus corpora ab optimo statu in quoque genere labentia conseruantur, vel ad melius transferuntur, corriguntúrve, præsenti loco tractationem de causis, quę ęgris oppitulantur corporibus, aggredi contendit. Verū nobis vtpote qui eorum tantum errores, qui librum hunc in capita prauè admodum secare studuerunt, indicare voluimus, hæc parū curę sint; quandoquidem nil conferunt ad verborum sensuumq; interpretationem, quæ spretis inanibus hisce summo studio, ac diligētia à nobis potius est amplectenda, idque potissimum cum circa hanc partem præcipuus medici scopus versetur. Ab auxilijs igitur, quæ corpori ex mala intemperie laboranti opem ferunt, exordium sumit, nō quidem iniuriâ, tum quòd simplicium prçcipuè partiū intemperies sunt, tum etiam q. & in parte conseruatiuâ eundem Gal. seruauerat ordinē. Et quoniā diffinitiua methodus, quam hic sectatur Gal. ex partium in diffinitione positarum sectione consistit; propterea causas salubres, quæ intemperiebus adminiculantur, diuidit veteres fermè omnes increpans medicos, qui diuisionem hanc prætermiserunt; nā cum auxilium ad corpus intemperie vexatum relationem habeat, quot modis corpus est intemperatum, totidem etiam remedia, seu salubres causæ illi opponendæ sunt. Intemperies itaque ex triplici sunt statu, atq; natura; aliæ namq; factæ sunt, aliæ adhuc fiunt, atq; aliæ cū nondū sint futuræ tñ sunt; ita & causę aliæ salubres primę intēperiei iā factę, nonnullæ eius, quę adhuc fit, & quædā eius, quæ futura est; subdit autē.

HVIVS itaque postrema hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur, hæ verò in salubri.

Quæ quidem Galeni verba quomodo intelligenda sint, non paruā interpretibus ambiguitatem attulerunt, atque potissimum Argēterio, qui ipsorum sensum nequaquam intelligens ad commune interpretū scopum confugit, nempè corruptum esse exemplar, atque defectuosum; nam Galen. tres intemperiei status efficere videtur, cum tamen quatuor postmodum tangat, dum singulum quodque qua in artis parte contineatur, edocet. Verum Galen. ex arte hunc in modum tres tantum intemperatos status recensuit, hunc autem eius, quod futurum est, bifariam distinxit, cuius quidem alterum in parte conseruatiua, alterum vero in præseruatiua contineri dixit; nam cum intemperies quæ futura est, in duplici se habeat differentia: aut enim cum in corpore nōdum mutationis aliquod vestigium, indiciúve

 apparet,

apparet, potest tamen corpus id ex valida, excedentique causa alteratio nis ortum contrahere, & ad malam intemperiem tendere, aut cum in corpore aliqua origo iam concepta est, licet nondum ipsa initium sumpserit, vt cum nimia humorum adest copia, aut exigua quædam flauę bilis putredo, ex qua periculum imminet, ne febris exoriatur, primum quidem, quod ad intemperiem accessurum est, indiget conseruatione, quemadmodum supra docuit Gal. Exempli gratia corpus moderate calidum futurum est, vt ex aeris vehementi æstu in febrim incidat, hoc vtique conseruatione indiget; nam æstus ille moderandus est, vt ad consimilem corpori temperiem contrahatur, alioquin in intemperiem, ac morbum denique prolaberetur, postremum vero eget præseruatione, nam phlobotomia humorum copia tollenda est, euacuatione uero, seu euentatione putredo illa ammouenda, quæ quidem remedia corpus non conseruant, sed à mala intemperie, ac morbo præseruant, atque de hac futura intemperie paulo post agens Gal. dum nos admonet quonam pacto ea præcauenda sit, inquit [sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ab ea, quæ est in corpore, dispositione.] prior etenim cum nulla in corpore cõtracta sit dispositio, nõ indiget preseruatione, sed cõseruatione duntaxat per similia, vt demonstratũ est. Proinde subdit in cõtextu.

PRIMAE *autẽ inter omnes in curatiua tantũmodo, sed eius, quã mediã inter vtranq; collocauimus in præseruatiua, et curatiua.*

Intemperies namque inter omnes prima, quæ facta est, in curatiua tantummodo continetur: Est autem annotandum, ne quis scrupus occurrat, ꝙ cum intemperies hęc facta duplex sit, altera quidem, quę corpori aduenit, functiones quidem ipsius nequaquam prohibens, licet ea imbecillas quodammodo reddere valeat, vt cum quis ex temperata frigidiorem, aut calidiorem naturam acquisiuit; altera vero, quæ ab operationibus corpus coercet, Gal. se ipsum inferius interpretans non de prima, sed de postrema loquitur, quæ proprie curatiuæ artis parti subiicitur, cum ait.

IAM *enim factam, atq; existentẽ ægritudinem curare oportet, sed quæ nondum quidem adest, at futura est, prohibendum est, ne fiat ab ea, quæ est in corpore dispositione.*

Siquidem curatio ei opportunum est auxiliũ, quod quidẽ primæ nõ conuenit, sed pręseruatio, aut conseruatio, quemadmodũ superius declaratum est; quod quidem expressit Galen. cum ait; sanè vnus quispiam morborum est, quos intemperies creat, & febris, vtique 8. metho. à principio.

 cum

cũ adeo immodice auctus calor est, vt & hominem offendat, & actionẽ lędat, quádo si neutrum adhuc efficiat, quãtũ vis sit homo nũc, quàm ante calidior, nondum tamen febricitare eum monstrauimus: & alibi
11. met. 2. inquit: Ac maxima quidem propria in soluendo morbo intelligitur curatio, sed per abusionem etiam mixtum genus tum ex vera curatione tum prouisione, quàm prophylacem appellat, ac diariarum quidem febrium, & hecticarum vera, & propria curatio est, earum vero quę ex putrescentibus excitãtur humoribus vocata curatio, prophylacem quoq; sibi adiunxit, cuius officium est causam, quæ morbum creat, adimere: propterea superius eam in medio collocauit, & subdens hic ait:

Eivs *autem, quæ adhuc fit, quod quidem factum est, curare opus est; quod autem futurum, prohibere ne fiat: prohibebitur autem sublata ea dispositione, quam sequi natura apta est: talis vero dispositio causa antecedens appellatur: facta autem ægritudo curabitur, soluta ea dispositione, à qua primum ea, quæ secundum naturam læditur operatio, quam quidẽ & ipsam morbi als. essentiam causam diximus esse.*

Eius igitur, quæ adhuc fit medio in loco positæ causæ salubres, seu auxilia in præseruatiua, ac curatiua parte reconduntur; nã intemperies hæc partem factam habet, partem vero fientem, alioquin solum fieret, & passionis duntaxat nomen obtineret; non autem adhuc fieret, vt in contex. ait Galenus seipsum declarans, licet interpretes non rectè ipsum exponentes longas, & inextricabiles dubitationes conficiant: ratione quidem partis factæ, vt dictum est, ad curatiuam accedimus; tunc enim facta ęgritudo curabitur, soluta ea dispositione ex Galeni sententia, à qua primum ea, quæ secundum naturam, lęditur operatio; ratione vero partis fientis ad ipsam pręseruatiuam; nam cum corpus, siue eius pars in motu, alteratione que sit, nil autem ex se alteretur, moueaturque, sed necesse sit, vt motus hic, seu alteratio ab efficiente proueniat, pręscindendum, ammouendumque est efficiens ipsum; vt actio hæc, quæ ab eo prouenit, & passio, quæ in corpus imprimitur, non amplius progrediantur: tale autem efficiens causa antecedens appellatur; quæ nil aliud est (inquit Galen.) quàm ea dispositio, ex qua id fieri idoneum est. Num vero vt intemperies fiens tantum datur, ita ęgritudo fiens duntaxat concedenda sit; quam tamen hoc loco à Galeno

no prętermissam fuisse cernimus, si interpretum varias rationes insequamur, in uariam sententiam distrahimur; quandoquidem nonnulli dari ægritudinem fientem contendunt, vanis vtique fundamentis innixi; primum quidem quòd febris hectica nonnunquam fit, quando nil factum est, si enim non fieret, nunquam factum esse posset: prætera febris putrida primum habet, in quo sit, ac postremum, in quo desinit esse; ergo cum in primo temporis momento erit, fiens tantum vocabitur: adhęc sicut sanum fieri dicimus cum ex ęgritudine transit ad sanitatem, ita & ęgrum, seu ægritudinem fieri dicendum est, quando homo ex sanitate in morbum paulatim cadit. Verum vanę hę sunt rationes, ac quę facile dissoluuntur; nam & si hectica febris fiat, dum fit, nondum febris, sed affectio seu passio tantum nominatur, vt recte sensit Galen. at cum nocet actionibus, iam facta est intemperies, & morbus propriè nominari promeretur: nec minus valet altera ratio; febres etenim putridæ non ideo fientes vocantur, quòd in quolibet temporis momento, quo fientes sunt, existant; ablatis enim putridis humoribus adhuc restat febris, quę facta est, ut testatur Galenus dum nos admonet, vt ablata putridæ febris causa ad ægritudinem factam postmodum condescendamus: non igitur absurdum videtur, si in primo temporis momēto facta non est ægritudo, sed fiens, reliquo vero temporis spatio, quo pdurat, & fiens & facta dicatur. Impropriè quinetiam (vt postremæ satisfaciamus rationi) dum ex sano ęger homo fit, ægritudinē fieri dicimus, nondum enim est ęgritudo, dum fit, sed passio, vt dictum est, quemadmodum & homo dum generatur, propriè homo nō est, sed embrion; postquam autem hominis partes genitæ sunt, eiusq; perfectionem acquisierint, & homo est, & propriè nuncupatur. Alii uero non solum ratione, sed & Gale. authoritatibus ægritudinem fientem dari admittunt, quandoquidem quippiā ita à causa oritur, vt ablata causa confestim cesset non requirens vllam ad factum prouidētiam; de quo quidem genere (inquiunt hi) loquutus est Galen. vbi ait: At quæ in generatione febris est, sola efficientis causæ ablatione cessat; qua quidem sententiam alibi a Galeno confirmatam volunt. Verum præter quòd hi Galenum mancum efficiunt, ipsius quoque mentem non intelligunt: etenim ibidem loquitur de febre Ephemera, ac hectica, quę ęgritudines factę sunt. (dicant alii quicquid velint) dicens: Itaq; si iam pręsens febris est, sed causa, quæ eam excitauit, iam desinit, huc tātum sanandæ eius consilium dirigetur, vt refrigeretur; quare quærenda nobis talis materia est, quæ cum redundante calore paria refrigerando faciat: Subdit postmodum; At si in generatione adhuc febris

3. de sym. caus.

11. met. 8.

8. met. c. 1. & 1. de lo. aff. cap. 4.

est, causa, quæ eam accendit, summouenda: non dicit autem Galenus quòd febris diaria, aut hectica adhuc in generatione sit, sed cum adest causa; quę ephemerā efformauit, alia adhuc generatur febris, exempli gratia ab ira gignitur febris ephemera, cessante causa, quę eam excitauit, tota medici cura circa refrigerationem versatur, vtpote circa frigida cibaria, quietem tum animi, tum corporis, atque huiusmodi, quæ paria in refrigeratione sint cum redundante calore ab ira excitato: at si ira adhuc perseueret, non solum febris ephemera non delitescet, verum & alia in generatione febris erit, nempè putrida; neque prior desinet febris, neque altera fieri prohibebitur, nisi prius causam hanc nempè iram ammoueamus; qua quidem semota & ephemera statim finietur, & quæ in generatione erit; cessat etenim efficiens: perperam quinetiam alteram sniam interpretantur, siquidem eo loco, quem isti morbum esse volunt; Gale. affectum nominat; affectus namque magis genericus est, quàm morbus; quæ enim morbi sunt, nomine affectus insigniuntur; at non omnes affectus morbi nomine censentur: vt vbiq; vberius docuit Gal. propterea quę prius ab eo dicta sunt, colligens inquit: Igitur hoc uno supposito, quod & nomine affectus & verbo affici ad hunc modum utamur, ita dicendis animum adhibe quo vtilitatem tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris; quippe nonnunquam à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur; vt separata causa haudquaquam permanentem habeat dispositionem; interdum aut partim iam factus est, partim etiam dum fit sæpenumero fieri desinit abeunte causa, iam uero perseuerans manet dispositio: horum autem omnium affectuum tradere cupiens exempla subdit Gal. ueluti in dysenteria mordax causa est affectus, utpote qui ab initio abstergit, & abradit, deinde tractu temporis ulcerat intestinum: Quod si anteaquam ulcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse nondum dysenteria dicetur: nonne hoc exemplo clarissime ostenditur affectum hunc fientem morbum non esse, cùm eum dysenteriam non esse ait? Non est igitur uerum, quod ipsi sentiunt, quòd ægritudo fiens tantum detur; neque ullibi hoc apud Gale. (quod sciam) scriptū reperies; blacterent ipsi, quicquid uolunt. Vnde falsissimum quoque esse patet, quod alii dicunt, ephemeram, ac hecticam morbos fientes dici, siquidem ex Gal. uerbis ægritudines esse factas quisque pōt agnoscere: de ephemera quidem nemini dubium est, nam in spiritibus morbus est, qui uiuunt, ut alibi fortasse diffusius comprobabimus, & à nulla pēdet causa. Quod si dicant, q̄ licet febris hæc spiritibus impressa post solis, aut iræ absentiam intendi non possit, in carne tamen & neruo

lib. de dif. symp.

primo de lo. aff. c. 4.

&

& humoribus accendi potest, ac inflammari, atque ob id fiens dicitur; hi quidem non recte animaduertunt, quod hoc casu non amplius ephemera simplex est, sed transit in putridam, & tunc ratione putridę, quæ tertiana febris esse potest, fiens adhuc dicitur, non autem qua est ephemera. Quod si rursus ex morbi temporibus duas has febres fiëtes esse comprobent, quandoquidem si febris ephemera est facta tantum non intenderetur, atque remitteretur, pariter & hectica, nihil hercle concludunt, seque ignorare uel maxime fatentur, tempora ipsa morborum penes tria intendi, remittique posse; nempè ipsorum essentiam, accidentia, ac materiæ coctionem; morbus quidem factus, & à causa semotus, ut ephemera, ac hectica, quo ad propriam essentiam intendi, remittique potest, nec ob id fientes morbi dici promerentur, siquidem quousque lęduntur actiones, eousque facti morbi dicuntur, distincti tamen unus ab altero ob maiorem, minoremvè intemperantiam. Cæterum quoniam in postrema contex. parte nonnulla ponuntur uerba, quæ cum uario modo è gręcis codicibus transferantur; alii namque uertunt uerba illa hunc in modum [Quã quidem & ipsam morbi causam dicimus esse] alii uerò non morbi causam, sed morbi essentiam transferunt, ut Doctissimus Leonicenus græcum aliorum codicem deprauatum, suum uero uerum, atque legitimum existimans, non parum inter Expositores discordiæ extiterunt: siquidem nonnulli, inter quos est Argenterius, primam tenentes uersionem, dixere Galenum apertissime hoc loco causam coniunctam in morbis concedere, non enim antecedentem intelligit Galen. quoniam illius utique curatio non est; sed pręseruatio, ut ille præcedentibus ostendit: quod autem litera hæc melior sit, ratione quoque probare conantur, nam si morbus est uitium, quod nascitur ex immoderantia, seu inæqualitate facta à calido, frigido, humido, & sicco; non poterit utique remoueri, nisi inęqualitas illa tollatur, & qualitas ea, quę inæqualitatem, ac immoderantiam parit, quæ morbi causa coniuncta est: Alii uero Leoniceni uersionẽ insequentes non dari coniunctam causam morbi, sed eandem esse cum morbo autumant, quãdoquidem febris nil aliud est, quàm calor immodicus, & hydrops, quàm intemperies hepatis frigida, quæ propria morbi essentia existit: quam quidem scripturam nos etiam comprobamus, etenim si causam diceret, non nisi ea esset coniuncta, siue contentiua, at coniunctæ nullibi in morbis nomen apud Gal. reperiri licet, quandóquidem ipse in rebus permanentibus

nentibus

nentibus eandem esse cum antecedenti existimauit; quam tamen ab antecedenti seiunxit Aui. dum illam diffinit, inter quam, & morbum nulla causa intercidit media; contentiuam verò, quæ propriè est illa, qua posita statuitur morbus, quaque semota & ipse quoque ammouetur, & à causa coniuncta ualde distinctam (licet Auicen. eiusque sequacibus huiusmodi distinctio fuerit ignota) in morbis quidem Gale. nequaquam admisit, sed in his tantum, quæ fiunt: nam pulsus cũ motus quidam cordis sit, & arteriarum atque ipsius esse non habeat permanens, sed successiuum instar aquæ fluentis, causam contentricem illi adesse censuit, atque ob id lib. de caus. puls. quænam ipsius sit causa contentrix inquirit, nam scilicet natiuus calor, vt nonnullorum erat opinio, an contentio, vt alii asserebant, an potius temperamenti proprietas iuxta aliorum sententiam; quandoquidem ex his quopiam

7. Aphor. part. 34. posito pulsus statuitur, ac eo semoto idem ammouetur: pariter ex Gal. in spuma causa cõtentrix spiritus flatuosus adest, qui cum pituitæ miscetur, quendam motum habet vehementem, ac inæqualem; vnde & ipsemet spiritus confringitur, & pituitam in multas partes confringit atque extendit, spiritu semoto remouetur spuma, atque eo collocato ponitur spuma: quòd autem hæc Galeni fuerit sententia, facilime quidem demonstratur, si ipsius legitimos libros perlegamus (in spuriis námque quibusdam, ac Galeno falsò attributis oppositũ sensisse uidetur) atque potissimum librum de causis morborum: quo quidem loco ex proposito de causis mentionem facit, siquidem facto de duobus tantũmodo morborum causis primitiuis, ac antecedentibus sermone, reliquum aliud genus sub silentio inuoluit: insuper alius proprius locus

primo me tho. cap. 8. est, quo de causis agit, dum morbosarum causarum numerum constituit: ibidem de contentrice, siue coniuncta causa ne uerbum quidem facit, sed ut & alibi duas priores tantum enumerat, atque recenset; qui

lib. aduersus ul ianum. nimmo aduersus Iulianum & alibi libro nempè de plenitudine demõstrasse fatetur hanc de contentrice causam à Stoicorum secta initium sumpsisse, qui sophisticè potius hanc introducere conati sunt: quod si ipse eos sequutus nonnunquam est, ne cum his de nominibus etiam contendere uideretur, nonnullas appellari cõtẽtrices causas permisit, non tamen mehercle earum rerum causas, quę entia (ut ita dicã) absoluta esse dicuntur; sed earum, quę eatenus sunt, quatenus fiunt, etenim quæ permanentiam habent, causam non habent contentricem, sed ea potius formalis, ac essentialis facti pars est: exempli gratia calor immodicus in corde siue æqualis, siue inæqualis morbi febrilis est essentia, ac forma, non autem causa; nam si sit causa, alicuius

alicuius causa sit, necesse est, non quidem vitij coniuncta, vt asserit Argenterius, qui vitium, quod nascitur ex immoderantia & inæqualitate à calido, frigido, humido, & sicco facta morbum esse putauit; fallitur namque ille ignorans nil aliud esse vitium hoc, quàm contractũ affectũ huiusce discrasię, quæ vt forma & caratherismus in partibus similaribus est introducta, ita vt ab ea primo ꝓhibitę sint functiones. Vnde vitium illud membrorum intemperie illa signatum, atq; formatum primo functiones lædit, non autem calor ille immodicus, & alię qualitates seiunctim, vt falso autumat ille in hoc, vt & in compluribus à Galeno valde alienus: ob hanc igitur rationem in ęgritudine, quæ adhuc fit, cuius aliquid factum est, aliquid vero futurum fieri, pars quidem ea, quę facta est, proprie morbus dicitur, ac eius causa continens nulla reperitur; coniunctam vero si quis ponat, ab antecedenti non distinguet, vt in febribus putridis humores putridos, eorumq; fumos ad cor ipsum petentes, qui licet antecedentes causę sint, immediatę tamen, ac coniunctæ more Aui. nuncupari possunt; pars uero quatenus habet esse in fieri, non est ægritudo, sed passio, seu affectio duntaxat, vt declaratum est, huiusque fieri ratione causam obtinet contentricem, quę dum efficit, illud vtique fieri, siue passio perseuerat, eaq; efficere cessante passio etiam cessat; causa namq; & effectus in fieri mutuo se ponunt, & mutuo se perimunt, vt domificans domificationem, & domificatio domificantem, vt recte libris de physica auscultatione commostrabat Arist. Cum igitur Gal. hoc loco de facta ęgritudine loquatur, quæ dispositio permanens est, in ea contentrix alia ve causa, vt priores illi censerunt, ac pręsenti loco nonulli interpretes, inter quos est Argenterius, & Trus. admittenda non est; atque ob id essentiam morbi tutius, quàm causam legendum censeo, nisi secundum antiquorum sententiam loquutum esse dicamus, quę quidem meo quidem iuditio ridicula est interpretatio: sed hæc pro nunc sat dicta sint. Aggreditur postmodum Gal. edocere, quonam pacto factam ęgritudinem curemus subsequenti capite, quod quidẽ hunc in modum exorditur, iuxta Latinorum sectionem.

De

De communissima intentione curatiua. Cap. 89.

CVRATIO *vero vnam præcipuam, ac communißimam habet intentionem ad id, quod est dispositioni auferendæ contrarium. Ex hoc siquidem genere sunt causæ omnes, quæ sanitatem efficiunt; secundum partem uero ex unicuique dispositioni contrarijs; calido igitur affectui causa frigida contraria existit, frigido autem calida, eademq; in cæteris proportione. Etenim si omne immoderatum est præter naturam, moderatum uero secundum naturam, necesse est omnino, vt immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur.*

AEGRITVDINIS factæ vnum precipuum, ac communissimum est auxilium nempè curatio, siue morbus sit in intemperie, siue in compositione, siue in soluta vnitate: etenim in vniuersum quisque sit morbus, ipsum per contraria tollere festinamus; quod quidem in medicina, vt & in geometria maximum, ac communissimum est axioma. proinde ex hoc in omnibus morbis tanquam communi genere partialia quæque auxilia, quibus sanitatem quamuis introducimus, deriuantur, exempli gratia calidus affectus frigidum auxilium exposcit; sic & in cæteris alijs ex intemperie morbis; pariter per contraria remedia os luxatum in proprium locum reponendum, ac vlcus cauum & carne replendum, ac vniendum est. sunt igitur in ęgritudine facta duæ intentiones, altera quidem vnica ac communissima; altera vero partialis, ac multiplex iuxta subiectorum diuariationem; prima quidem plebeis etiam omnibus communis est: his etenim febrem per contraria tollendam esse notum est; sed quænam hęc contraria sint, quibusq; rationibus hęc fiant, ignorant: at partialis alter scopus artis peritis vel maxime conuenit: hi namque cognita dispositione, quę contraria ei sint adhibenda, quaque ratione vel optime callent. Quoad communissimam igitur intentionem, quam plebeis omnibus notam esse diximus, id enascitur axioma, nempè contrarijs cõtraria curari; siquidem principio huic nullo etiam docente omnes assentiunt,

sentiunt, quod quidem ex Aristo. dignitatibus, seu axiomatibus proprie conuenit, at quoniam artifex scientificus non solum hoc communi, sed & partialibus aliis indiget, quæ suppositiones ab eodem Arist. nuncupantur, propterea nullum mirum est, si & leui quadam ratione seu à posteriori (vt vocant nostri) comprobantur; ob id Gal. postquam declarauit qualis affectus causam, seu remedium, quo curetur, contrarium obtineat, calido enim affectui causa frigida contraria existit, frigido autem calida, humido sicca, & sicco humida, ac iuxta quamque eorum complicationem, vnica ratione à posteriori desumpta has medicus comprobat suppositiones; etenim si excessus omnis immoderatus est præter naturam, mediocritas vero secundum naturam necessario omnino consequitur, vt immoderatum a contrario immoderato ad mediocritatem reducatur. Neque dicendum est, ut nonnulli dicunt, quòd ratio hęc physici potius est, quàm medici, nam principia hæc, quæ essendi sunt, non autem cognitionis, seu medicæ suppositiones a medico (vt recte alibi Excellens Pater meus dicere solitus erat) quodammodo probari queunt, quemadmodum in philosophia naturali materia, & forma, & huiusmodi, quæ ab Aristotele ut philosopho comprobantur; medium namque quo probat Galen. medicum est, & a sensu desumptum; etenim sicut ex aqua feruentissima, & gelidissima temperatum quoddam efficitur, ita & in nostri corporis affectibus, quæ ualde in caliditate excedunt, a contrariis auxiliis, quæ in frigiditate pariter excedunt, ad temperiem redigentur; uanam quinetiam Argenterii rationem esse dicimus, qui Galenum his verbis causam coniunctam, seu contentiuam voluisse putat, cum ait; immoderatum ab immoderato contrario ad temperiem redigi; nam si dispositio, quæ auferenda est, morbus dicitur, & per suum contrarium tollitur, erit ergo sanitas pro remedio administranda; nil enim morbo contrarium est, quàm sanitas ipsa, at sanitas moderata res est, non autem immoderata; qua de re non cōtra morbum, sed morborum causas remedia adhibemus, nempè calorem, frigus, humidum, & siccum, quæ suo excessu inæqualitatem, & morbum pariūt; quādoquidē præter quod apertissime Galeno aduersatur, ut superius a nobis determinatum est, falsum est ipsius quoq; fundamentum, siquidem qualitas illa excedens uel moderata non est causa ægritudinis uel sanitatis, sed ratio formalis, qua in esse utraque constituitur, ut superius dictum est, cum autem (inquit ille) sanitas res est moderata, ergo morbo nequaquam contraria; fatemur

lib. primo posterio- rū analy.

temur quidem & nos ſanitatem ægritudini contrariam non eſſe, ſed oppoſitam, moderatum enim immoderato opponitur, immoderatũ uero alteri immoderato contrarium exiſtit; ſiquidem quæ ex Ariſtot. quoque ſententia medium habent, proprie contraria ſunt; reſpectu igitur auxilii ęgritudo ipſi contrariatur, cum ambo immoderata ſint, at reſpectu ſanitatis morbus ſanitati oppoſitus eſt, atque ob id Gale. comparans remedium ad morbum id contrarium eſſe ait; quod ſi ſanitas ad morbum comparetur, ambo utique adinuicem opponentur; at ſi qua cauſa, ſeu quod iis auxilium reperiatur, quod morbo contrariũ non ſit, licet id ad qualitates ſeu temperiem, de qua loquimur, non ſpectet, non ob id tamen Gal. eſt increpandus; quandoquidem pro contrarietate oppoſitionem etiam intelligere poſſumus, quemadmodum & in naturalibus Ariſto. nonnunquam uſurpat. Quod ſi forte quis aduerſus Gal. obiiciat, multotiens accidere, ꝙ quiſpiam adeo à mediocritate recedat, ut contrariis ualde excedentibus pro curatione indigeat, a quibus tamen tantum abeſt, ut curetur, ut maxime offendatur, ac ad interitum deducatur; ſit enim membrum, uel & totum corpus intemperiem ualde calidam & humidam patiens, ſi per contrarias excedentes qualitates id curare tentabimus, tunc illud infrigidabimus, ut magis offendatur, & ſi quidem maximos forte dolores perſentiet, ac periculum ſubibit, ne ad mortificationem deueniat, fiatque in eo gangrena, ſeu ſphacellus. Dicamus breuibus, quod hoc nonnunquam uerum eſt; nam ſi excedens ille affectus in membro remouendus eſt, excedentibus autem qualitatibus, ſeu medicamentis contrariis alteratione remoueatur, cum virtus, ſeu natura, vt ſuperius ſuppoſuit Galen. operatrix præcipua ſit, medicus vero per pharmaca ipſius adiutor, tali utique caſu imbecilla exiſtens uirtus ſiue natura medicamentum excedens tolerare non poterit, ſed ſtatim ſuccumbet; propterea hoc caſu non extreme contraria medicamenta ſunt adhibenda, ſed qualia à virtute ſufferri poſſint eadem ſæpius reiterando. Neque hoc Galen. placitis aduerſatur; ſiquidem ſupponit ipſe aut exceſſum non valde exuperantem, ita tamen quod incommodet functionibus, aut virtutem medicamentis reſiſtentem: quod ſi virtus eſt imbecilla, non ob id tamen conſequitur ſuppoſitiones à Galeno traditas veritatem non habere, quandoquidem uere ſunt, quatenus in ſe contemplentur, quandam uero patiuntur exceptionem, dum uirtus debilis prohibet, quin immoderata contraria in eodem gradu corporibus, aut affectibus offerantur.

Poſt-

Postquam Galen. suppositiones illas medicas ratione à sensu sumpta comprobauit, ne quis aberret in medicamento opposito, seu contrario deligendo, quodnam id esse debeat, aperit subdens.

At manifestum est, quod secundum potentiam, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quæcunque alia huiusmodi oportet assumere. Voco autem secundum potentiam, quod re ipsa vere tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quod ex prompto quidem sensu tale esse imaginamur, cum tamen vere tale non sit. Sed quæ sint hac ratione distinguenda, diximus in libris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agitur. Ad inuentionem autem salubrium causarum quæcunque quidem, vt ad eam, quæ iam facta est, ægritudinem causæ salubres existunt, via illa doctrinæ vtendum, qua id quod imaginamur ab eo, quod talem habet potestatem, separatur.

Etenim cum in nobis quinque sint sensus, quibus medicamentum ipsum cuiusnam sit facultatis deprehendi potest, visus, auditus, gustus, odoratus, ac tactus; si sub visu, auditu, ac odoratu cadet, falsa quidem imaginatione multoties decipiemur; at si sub gustu, ac tactu tale vtique reuera quale est deprehendetur; nam multa colore sunt candido, quæ cum alia quidem calida sint, alia vero frigida, viribus pugnantissima sunt, vt nix, ac calx; quæ si solus visus diiudicet, ea utique similia esse existimabit; cum tamen calx calida sit, ac sicca, nix vero frigidissima, ac humidissima; auditus etiam nos plerunque fallit, quædam namque sonora sunt, alia vero insonora, quæ diuersis tamen ac pugnantibus viribus inter sese præstant. Ex odoratu postremò plerunque fallimur, dum fœtida aut bene odorata eadem esse facultate putamus, quorum tamen plura diuersarum admodum naturarum reperiri licet. Ex his igitur sensibus quamuis quæpiam nonnunquam coniectura habeatur, ea tamen inconstans est, neque perpetua. Verum tactus, & gustus, qui tactus quidam ex Aristot. quoque sententia est, medicamentorum facultates & semper & rectè diiudicant; ab his namq; eliciuntur non tantum simplicium temperies quoad calidum, frigidum, humidum, & siccum, sed & reliquæ omnes facultates, vtpote aperiendi, constringendi, dissoluendi, diffundendi, & huiusmodi: huius autem causa est, quoniam siue medicinæ actu, siue potestate tales sint, sensibus illis, vt re-

a. de simp. med. facul. ca.

g. de tẽpe. cap. 4.

re vera sunt, manifestissime se offerunt; gustus enim multas differentias obseruat, nempè acerbum, amarum, acidum, dulce, & id tale genus, & eas adinuicem distinguit, vtpote acerbum ab amaro, ac amarum ab acri hunc in modum; nam cum gustus sentiat à medicamento illo linguæ partes contrahi, corrugarique, ac inæquales reddi absque aliquo caliditatis sensu, vim acerbam illi adesse cognoscimus, quæ in substantia frigida & sicca fundatur; vt in mespilis immaturis, pyris syluestribus, & huiusmodi: at si gustui offeratur medicamentum, quod linguam abradere quodammodo videatur, ac liquefacere, id amarum esse diiudicabimus; ac in eo caloris copiam adesse, qua magna humorum attenuatio efficitur: quòd si gustui oblatum nō tantum linguam mordicet, sed & inflammet, ac ueluti aduret, medicamentum acre percipiemus, à calore exquisite admodum attenuatū, & fermè ad igneam naturam conuersum: quod itidem de alijs medicamentis dicendum est. Tactus quinetiam omnes tactiles qualitates, prout re vera sunt, apprehendit, vtpote caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ac siccitatem, earumque distinctionem non solum quoad gradus; verum & graduum mansiones; & licet tactus quoad temperiem varius sit, vt rectè testatur Gal. vt veras tamen medicamentorum vires percipiamus, primum quidem hęc in temperato, mox in intemperatis, postremo in morbosis corporibus sunt perpendendæ; hoc enim pactò quomodo eorum varientur vires; & quæ nam ex his deligantur, si cuipiam apponenda sunt, certò sciemus. Hanc ego hoc in loco Galen. mentem extitisse putarim, dicant alij quicquid uelint, quā & ex ipsomet libris de temper. corroboramus, nā postquam superius medicamenta a nutrimentis distinxit, eaque complurium esse naturarum aperuit, quomodo ea rectè discernenda sint, ueluti regulā quandam tradere cupiens, hunc in modum scripsit: Attendere autem, vt dictū est, quàm maximè oportet, ac discernere, quæ per se sunt, ab his quæ per accidens non in calidis & frigidis modo, sed nihilo etiam secius in siccis, & humidis, quippe aliqua talium, cum siccam substantiam sint sortita, ubi largo calore sunt liquata, humiditatis phantasiam præbent, ueluti ęs, & ferrum, quædam per se humida, ubi in sincero frigore sunt moram, apparent sicca, sicut glacies: Ecce igitur, quòd hęc si visui offerantur, falsam in nobis reddunt imaginationem, quo etiam uocabulo hic usus est, dum ait, secundum imaginationem: autē quod ex prompto quidem sensu tale esse imaginamur, dum tamen re tale non sit, ut ibidem exemplo ęris, & ferri protulit Gal. Cęterum quoniam subdit in contex. se qua sint hæc ratione distinguenda in his libris,

1. de simp. med. facul ta.

3. de tēpe. cap. 4.

libris, in quibus de simplicium medicaminum facultatibus agitur, pertractasse, operæpretium esse censeo, quænam ea sit, quam postmodum viam doctrinæ nuncupat, enucleemus. Supponatur igitur medicamentum aut solum aut cum altero dijudicandum, subiungendumque ex Galen. sententia de ipsius facultate in primis ab eo, ad quod refertur, habebitur cognitio, mox ab ipsomet medicamento, ab eo quidem ad quod refertur; cicuta namque etsi hominem refrigeret, non tamen sturnum refrigerabit, aut si sturnum nutriet, non tamen hominem, pariter veratrum etsi hominem purget, non tamen continuò purgabit & coturnices: cum enim corpus, cui apponitur medicamentum, multiplex sit (vt & antea ex Galen. dictum est) temperatum, intemperata complura, ac ęgrotantia, vt certa medicamentorum & distinctio, & facultas habeatur; primum quidem eucrato, siue temperato ea apponenda sunt; mox his, quæ natura sunt intemperata; ac postremò, quæ affectu aliquo tenentur; hac etenim via certò sciemus hoc quidem medicamentum siue actu, siue potestate respectu corporis temperati exempli gratia in gradu primo calidum esse, quod alteri frigido in primo calidum erit per duos gradus, sicut ægrotanti iuxta duos gradus in tertio; at ex parte ipsius medicamenti certam quoque cognitionem, ac experimentum obtinebimus, si quod ex accidenti est ab eo, quod primario, ac per se distinguatur; quod enim primario, ac per se existit, perpetuò ac semper vnum, idemque efficit; at quod ex accidenti, aut primo statim occursu quandoque molitur operationem, non tamen perpetuò, & ad finem usque, aut per viam sequellę; ac secundario quandoq; cum tamen primariò contrarium efficiat; exempli gratia aqua frigida primo, ac per se ab initio ad finem vsque dum admota est cuti, eam magis semper refrigerat; at si caliditatem acquirat, primario quidem occursu, sed per aduentitiam qualitatem, ac per accidens corpus calidum reddit; caliditas namque illa non diu perseuerat, aut si & frigida sit aqua, cutim refrigerando, contrahendo, ac condensando calorem quandoque reuocat, vt inde ex hoc accidenti corpus ipsum magis incalescere videatur. Hanc igitur doctrinę viam hoc etiam loco in indagandis medicamentis, quę ægritudini factæ cótraria sint, seruandam esse iubet Gal. ea namque & facilis est, ac certa, vt libris his de simpli. med. facultatibus edocuit; ad quos sicut nos remittit, ita & ad eos accedere debemus, ne ea omnia recensentes ad maximam molem hanc nostram commentationem trahamus: subdit autem in contextu.

1. de simp. med. fac. 2.

Mm Quæcunq;

QVAECVNQVE vero vt ad eam, quæ adhuc fit, & hac eadem via, atque illa præterea ex qua ægritudinum causæ inueniuntur.

Nam cum in ęgritudine quæ adhuc fit, sit pars facta, & pars fiens, ratione partis factę eadem, ut prius utemur doctrinę uia; at ratione partis fientis, quæ a causa ortum habet, altera uia procedemus nempè causas sciscitantes, quę morbum efficiunt ac fouent; quam quidem libr. de causis morborum Galen. aperuit, & sicut se habent causæ, ita eis per contraria obuiam imus: hoc autem clarissime ostendit Galen. exemplo à febre sumpto, quæ ex putridis pendet humoribus, à quibus vt ipsius causis efficientibus indicatione sumpta (inquit Gal.) hunc in modum procedimus. 1. de fimm. med. fac.

ESTO enim si ita contigerit in humoribus putrescentibus accendi febrem indicatio in huiusmodi est euacuatio, atque alteratio, hæc quidem quæ putredinem finiat manente adhuc substantia; euacuatio vero, quæ totam ex corpore substantiam educat.

Supponit autem hoc exemplo febris in vniuersum essentiam, siquidem calor natiuus est ad igneum uersus, cum passio sit calida, & sicca, ut idem sentit, atque ob id lib. de differ. feb. à principio sub caloris genere, seu calida & sicca intemperie collocetur. Verum non omnis natiui caloris ad igneum uersio illa est, quæ febrim producit, nam cum corpus nostrum magis terrestre fit, humidumque radicale continuò dissoluitur, ex calido quidem humido, quod deperditur, aliud ualde calidum, ac quodammodo igneum consurgit, ut rectè testatur Gal. dum ait Hippo. in contex. Qui crescunt, plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioquin corpus absumitur; talis utique calor, licet igneus sit, & acquisititius, febris non est, neque etiam ille, qui in quapiam corporis parte contentus igneus euadit, cordi verò nequaquam communicetur; sed febris tantũ est is, qui in corde sedem habet, ab eodemque in totum corpus effunditur, ipsius primo & per se lędens operationes; ut expresse ab eodem habetur, cum ait: [sunt igitur suppositiones hæ calidum, frigidum, humidum & siccum esse corporum elementa, primasque ex eorum intemperaturis constitui ęgritudines, ex quarum numero febris est una; quoniam in corde quædam pręter naturam caliditas genera-

Marginal notes: aph.par. 16. — 1. Aph. 14. — 1. de diff. feb. ca. 3.

neratur.] clarissime autem libr. decimo method. med. quo loco etsi de hecticarum curatione loquatur, in vniuersum tamen de febribus omnibus hęc protulit verba : [Sanè diximus iam nonnulla de aere, tum calido, tum frigido, qui præcipue quidem est vtilis, cũ quod primum afficitur, ipsum est cor, quamuis confert & in reliquis febribus non parum, quandoquidem in his quoque necesse est cor similem intemperiem recipiat, citra quam nec marasmus, nec hectica, nec reliquarum vlla febrium consistere potest:] quam quidem sententiam mutuatus est Auicenn. dum febrim diffinire intendit, inquiens, quòd calor est accensus in corde tanquam præcipuo eius subiecto: Vnde ex his manifestè admodum apparet, quàm valde hi allucinati sint, qui vanis quibusdam rationibus febrim nonnunquam adesse sentiunt absque quod calor extraneus in corde potissimum accendatur: fingunt etenim omnia corporis membra æstuare posse corde excepto; cuius quidem signa adsint, pulsus nempe velox & frequens, nec non respiratio, vigiliæ, corporis inquietudo, magnus extremarum partium ardor, sitis, ac amaritudo: Verum miseri non aduertunt, quòd signa hæc in corpore reperiri nequeunt, nisi cor potissimum afficiatur, ignorantque quis sit pulsus, eiusque causas, inter quas natiuus est cordis calor, qui ad igneum conuersus maiori & refrigeratione indiget, & fuliginosorum vaporum expulsione; vnde & cor velocius pulsat, atque frequentius, nec non atteriæ, quę ab eo originem trahunt; quem quidem exortum ipsi vel maxime ignorare vel despicere videntur. Sed eorum & futiles rationes, ac falsam sententiam mittentes pro firmissimo medico axiomate principale febris subiectum cor esse sustinebimus, cuius quidem cum tres sint partes, quæ singulæ queque proprio constant temperamento, spiritus namque calidissimi sunt, & maxime tenues; humores vero, seu sanguinea massa, minus quidem calida, magis vero crassa, solida vero substantia & crassior, & in caliditate remissior; ita & nunc quidem vna eius pars accensa, vnam generat febrim, nunc alia alteram, modo vero duo duas, ac tres simul ternas, quemadmodum clarius scripsit Galen. & nos etiam in disputatione quadam aduersus eos, qui febrim in solida tantum cordis substantia, vti proprio subiecto fundari volebant; nam cor ipsum principale est subiectum, cordis vero, ac totius corporis partes partialia, ac propria, quas Hippocrat. tres esse voluit ex sanguine menstruo, ac semine, tanquam ortus nostri principiis producta, τὰ ἴσχοντα, καὶ τὰ ἰσχόμενα, καὶ ἐνορμῶντα, hoc est, contenta continentia, & impe

libr. 4. fui Canonis.

r de diffe. feb.

lib. 6 Epi. sec. cont. 8

tum facientia; quæ nil aliud sunt ex Galen. sententia, quàm humores quatuor, qui totam sanguineam massam conficientes in vasis continentur, ac spiritus, qui sui tenuitate ad omnia membra feruntur, & absque vllo obstaculo penetrant, vt iuxta cuiusque membri exigentiam actiones conficiantur: propterea dum Auicen. concinne satis febrem in vniuersum definit, ait: Febris est calor accensus in corde (hoc enim principale subiectum est) & procedens ab eo mediante spiritu, & sanguine intelligés ephemeram, ac putridam, primæ quidem spiritus, secundæ vero humores parientia subiecta per arterias ac venas, quæ solida sunt membra, hecticæ propria subiecta in totum corpus; febris namque totum occupat corpus, licet in corde præcipue resideat, vt antea dictum est, nisi quid impediat, vtpote humores crassi, ac frigidi, aut quid tale, quod in causa sit, ne calor ille extraneus, ac igneus toti communicetur corpori. Verum hęc aliàs: sat enim est tot supposuisse, vt his quæ à Galen. scripta sunt, satisfaciamus; proinde in his tribus non eodem modo gignitur febris, sed in spiritibus quidem ac membris solidis accenso duntaxat calore, in humoribus vero mediante eorum putredine: circa cuius quidem essentiam, licet præsenti loco Argenterius digrediatur, vt vanas Aristotelis, & Galeni de ea sententias comprobet; veruntamen cum nos in quadam nostra epistola ad studiosorum manus peruenta non solum Aristotelem rectè putredinem diffinijsse, sed & eius modos, differentias, ac reliqua omnia assignasse; Galenum vero nonnaturalis tantum putredinis diffinitionem ex Aristotele susceptam concinne admodum explicuisse ostenderimus, quæcunque ibidem aduersus Argenterium fusius scripta sunt supponemus; siquidem proposita putredinis diffinitione ab Aristotele quarto metheororum tradita Argenterij rationes, quas pro destruenda Aristotelis sententia erigit, in primis locauimus, mox quam ipse nouam, & propriam de putredine profitetur, demum enucleata Philosophi mente Argéterium, reliquosque omnes ipsius interpretes allucinatos esse ostendimus; quandoquidem putredinis modos, ac differentias nequaquam statuentes, sed solam putredinem, solamq; eiusdé diffinitionem Aristotelem statuere putantes ipsum perperam interpretati sunt; at nos ex Philosophi verbis duos putredinis modos, atque inter sese distinctos elicimus; alterum quidé naturalis putredinis, quæ nó est mixtorum naturalis corruptio, sed corruptionis terminus, ac finis non quidá naturalis omnis

omnis corruptionis, sed mixtorum duntaxat, quę vita carent; corrupto namque mixto putredo hæc ipsius nimirum passio necessario consequitur duobus concurrentibus causis, frigiditate propria, alienoque seu externo calore; exhalat namque in primis calor, cum mixtum corrumpitur, atque vnà humidum, mox verò frigiditate propria totum occupante calidum extraneum introducitur, ac tandem totum fit siccum, & fimus; quæ quidem passio propriè naturalis putredo est: alterum vero nonnaturalis putredinis, quam propriè putredinem nominat Aristoteles, quę non vt prior corruptionis finis est, sed corruptionis species quædam, cum enim aliqua ex causa externa, quæ caloris externi vim habet, alterantur corpora, ita vt eorum pars quæpiam à natura recedat, tunc proprie in his putredinem adesse dicimus: ob id Aristo. hanc diffiniens dicebat, quòd corruptio est innati, propriiq; in vnoquoque humido caloris ab alieno calore, hic autem ambientis est; non enim omnia hoc putredinis modo vexantur, vt lapides, ferrum, & huiusmodi, sed quæcunque in humido proprio, innatoque constant calore: quemadmodum & alteram, cum ait, quòd mixti passio est superantibus quidem propria frigiditate, alienoque calore, vt copiosius eo in loco à nobis declaratum est: quibus quidem enucleatis oppositas omnes postremo Argenterij rationes dissoluimus proprium quinetiam ac inane placitum vnà cum suis fundamentis destruentes. Qua de re cùm hæc ipsa repetere nobis superuacaneum videatur, id tantum admonuisse sat erit, ne studiosi iuuenes Argenterij suasionibus illaqueati, à veritate discedant, quam Aristoteles obscuriusculis tamen verbis professus est. Quod vero nostro huic proposito deseruit, ex his, quæ ibidem declarata sunt, id est, quòd ex tribus, quæ nostra corpora conficiunt, humoribus, spiritibus, ac solidis membris, viuente corpore humores proprie putrescunt; etenim hi multotiens à natiuo calore destituuntur, ab alieno vero, ac igneo opprimuntur: quod quidem neque spiritibus, neque solidis accidit membris, spiritus namque calidissimi sunt, ac tenues, ob id putredine minime corripiuntur, siquidem calor ipsorum, quàm continentis caliditas vehementior est, suique tenuitate, priusquam putrescere queant, dissoluuntur; insuper inter viuentia connumerantur, quemadmodum aliàs ostendimus; viuentia autem dum viuunt (vt eo tractatu de putredine discursum est) non putrescunt: solidæ vero partes, utpote viuentes putredini non subiiciuntur: ꝙ si uita priuentur, tunc aut putrescunt, aut aridæ efficiẽtur, quæ illis

 naturalis

naturalis putredo eſt: Atqui ſpiritus & ſolida membra alterantur quidem, & corrumpuntur, dum viuunt, vt rectè declarat Galen. ſiquidem vitioſi ſucci aeris ambientis malitia, venenata quinetiam animalia quæ in corpus virus eiectant, nec non & venena omnia ſpiritus, ac ſolidas partes immutare, inalterareque: ipſorum autem ſubſtantiam, ac eſſentiam vehementes animi motus, vigiliæ, & huiuſmodi corrumpere ſolent; quandoquidem ſpiritus, & virtutes confeſtim reſtinguunt, ac diſſipant, vt ex Ariſtotele calorem innatum ex violento quopiam ſubito reſtingui aliàs diximus; quo fit, vt ſtatim pereat homo, narrant enim hiſtoriæ Publium Rutilium leui morbo correptum nunciata fratris repulſa illicò exſpiraſſe, Chilonem ob ingens gaudium victore filio nunciato, & Dionyſium iuniorem, & Sophoclem accepto tragicę victoriæ nuncio, & complures alios, quos breuitatis gratia ſilentio inuoluo. Sed dicet fortè quis, nonnè Galenus ait, alienum calorem non ſolum ſuccos corrumpere, & putreſcere, verum & adipem & carnem, quę membra ſimplicia ſunt, & in quibus hectica febris potiſſimum reſidet? item datur febris hectica peſtilens, in qua ob aeris malitiam cordis ſubſtantia corrumpitur, atque putreſcit: ac poſtremò Galenus apertiſſimè fatetur ſolidas corporis partes putreſcere poſſe, quandoquidem exponens, quod in contextu dixerat Hippocrat. ait; Computreſcebant vero ob prauos humidos humores ſolidæ partes. Primo quidem obiecto ſatisfaciemus dicentes, quòd caro & adeps inter partes primas ſimilares ex ſemine genitas, vt ſupra dictum eſt, non collocantur; & vt tales viuentes non ſunt: Vnde nulli mirum eſt, ſi alieno calore colliquantur, corrumpuntur, ac tandem è parte viuente ſeiunctæ putreſcunt; altero vero quòd ob aeris malitiam cordis ſubſtantia corrumpitur, at non putreſcit eo, quo humores putreſcunt, modo: atque ob id dicebat Galenus de febribus his hecticis ſermonem faciens: quod reſiduum eſt de febribus hecticis perſequamur, etenim ſunt, vt docuimus, peſtilentes non paucæ inde vſque ab initio hecticę, diſtantque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur: quaſi inferat Galenus quòd febres peſtilentes hecticæ à putridis peſtilentibus diſtinguuntur, eo quòd in his quidem cordis ſubſtantia corrumpitur, atque deſtruitur, in aliis vero humores putredo valide corripit; nam hi propriè ſubiecta putredinis ſunt, cordis vero ſubſtantia corruptionis. Sed quid Galeno reſpondebimus? dicemus utiq; id quod ſcripſit Galenus noſtræ nō aduerſari ſententiæ, corpora namque animata, priuſquam putreſcunt, intereunt, ac corrumpuntur, vt iam dictum eſt, non autem propriè putreſcunt: ob id

Marginal notes: 12. meth. ca. 5. — 11. met. 8. — 3. Epi. ſec. 3. 24. — 3. de præſag. pulſ. 4.

id cum tanta foret humorum prauorum humidorum copia primum quidem solidę partes vita priuabantur, mox vero vnà cum prauis illis humoribus computrescebant, vt ex superiori contextu Hippocrat. innuit, dum ait: Plerisque horum in suppurationes abscessus contigerunt, atque carnis multum, & ossium, neruorumque decidit. Soli igitur humores propriè putrescunt, qui febris, quę adhuc fit, causa sunt, ad quam quidem coercendam hac altera procedimus via, ab ipsis indicatione sumpta, vt eos alteremus, & euacuemus: atque ob id hunc in modum subdit Galenus:

INDICATIO *in huiusmodi est euacuatio, atque alteratio: hæc quidem, quæ putredinem finiat manente adhuc substantia, euacuatio vero quæ totam ex corpore substantiam finiat; Sed dicta quidem alterationis species concoctio existit.*

Quod itidem de aliis consimilibus causis dicatur, hoc enim veluti exemplum tradidit: Ad tollendos itaque putres humores alteratione vtimur (inquit Galenus) quæ putredinem finiat, manente adhuc substantia, & euacuatione, quæ totam è corpore substantiam educat. Nonnulli hæc Galen. verba interpretantes dicunt, quòd cum humores putrescentes in duplici se habeant differentia; partim namque ex toto pręter naturam sunt, ac penitus putridi, partim vero qui modicum quid putredinis contraxere, nondum tamen exacte putrent; pars quidem ea humorum prima indiget euacuatione, sicut alia alteratione, vt ad pristinum statum vertatur; quam quidem expositionem ex ipsomet Galen. eliciunt, qui exemplo exteriorum inanimatorum dicebat, quòd sicut dum corpora hæc putrescunt, vtpote carnes, poma, & istiusmodi, solent omnes primum quidem quantum eorum iam putruit à toto ipso semouere; deinde ei quod reliquum est in frigidum aerem sublato per spirationem refrigerantem moliri; ita & medici putredinem in viuis ortam corporibus persanare debent; id scilicet quod iam corruptum est omni ratione vacuantes, quod vero reliquum est, moderatis motionibus, & refrigerante perspiratu, & huiusmodi alterantes, & ad symetriam reducentes; quod quidem speciali quoque exemplo ex vino clare admodum declarat; vinum siquidem quod acescit, si ex toto acidum redditum est, rursus ad vini naturam redire nequit; si vero parum quid acescat, nondum autem sit acetum, agitatione quadam, concussione, ac flabellatione sępius ad pristinum statum vertitur. Verum non aduertunt hi, quòd Galenus de humo-

11. metho. cap. 8.

2. aphor. part. com. 17.

ribus his putreſcentibus vnam tantum eliciendam eſſe indicationem, non autem multiplicē ſtatuit; nam ſi de diuerſis humorum putreſcentium partibus obloqueretur, dixiſſet vtique in his non vnam eſſe indicationem, ſed duas, cum & duæ diuerſæ ſint partes, quę & variis egent auxiliis: inſuper dicit Galenus euacuatio atque alteratio, non autem vt ex his quidam falſò gloſſant euacuatio, aut alteratio; contextus namque græcus copulatiue, non autem diſiunctiue legitur: præ-
1.aph.cō. 22. terea Galen. ex Hippocrat. ſententia humores quicunque iam ſunt in aliqua corporis parte firmati, neque alio auxilio mouendos, neque medicandos ante coctionem iubet, ergo humores penitus putridi à principio non expectata coctione educendi non ſunt; cuius quidem
4.de tuen. ſani. rationem etſi Galen. eo loco obſcure admodum ſuccincteque aſſignet, clarius tamen alibi eandem exponit; propterea quòd eo tempore naturam, humoremque aduerſantes habemus; naturam quidem quoniam cum natura primum humores concoquendos aggrediatur, mox eoſdem coctos euacuare contendat, eius motui aduerſabimur; humores vero, quoniam parati non ſunt, ſed cum aliis admixti non ſolum non educuntur, ſed & cruciatus circa vmbilicum, & mordicationes creant, animique deliquia, & id tale genus, quandoquidem ſui craſ-
11.met.7. ſitie, atque lentore vias obſtruunt, per quas ad aluum ferri deberent. Aliena igitur à ueritate, Galeníque ſententia illorum eſt expoſitio, neque his quidquàm proſunt Galeni authoritates, nam non dicit, quòd eodem precise modo in corporibus viuis perinde ac in externis inaniamatis procedimus nempè quòd ſtatim quod putridum eſt, ammoueamus, ſed quòd in vita quidem orbatis confeſtim, quoniam putridi à non putrido nobis apparet ſegregatio: at in viuis non ſtatim, ſed temporis ſpatio, poſteaquam per coctionem facta eſt ſegregatio; quòd ſi humores boni à malis ab initio ſeiuncti forent, id utique tunc temporis fieri poſſet, ſicut & in inanimatis. Quocirca nil habet etiam Argēterius contra Galenum ob hanc authoritatem, non enim (vt ipſe arbitratur) eandem præciſe in uiuis & mortuis ſanandæ putredinis rationem eſſe voluit, ſed ſecundum quandam analogiam, quòd ſicut in mortuis indigemus ſeparatione, & auulſione, ita in uiuis ſeparatione egemus, atque euacuatione; diſtinguitur autem vtriuſque ſanatio penes modum & tempus, quoniam in mortuis per amputationem confeſtim putridum à non putrido ſeparantes, quod reliquum eſt, ne amplius à contangente putreſcat, perſanamus; at in uiuis cum humores quoad partes inter ſe diſſimiles confuſe admodum putreſcunt, quod putreſcit ab aliis

prius segregandum est, ut & in mortuis, uerum hęc segregatio non confestim fit, sed tempore, & coctione, quam quidē subiecit distinctionem, non quod necessaria non foret (vt credit Argenterius) sed vt alibi longiori sermone explanatam: Neque his altera ratio prodest, nam Galen. de sanguinis alteratione ob eius copiam, non autem putredine loquitur; sicut enim in vinis quando acescere incipiunt, primum alteratio, ex qua nisi remediis obuiemus, vina ipsa facillime putrescunt, ita & sanguis primum alteratur, & demum processu temporis corrumpitur, nisi ei uentilatione oppitulemur; nam vbi magna in eo facta sit corruptio, non amplius ad naturalem habitum reddit (inquit Galen.) si vero paulatim fiat, vbi id quod superfluum fuerit euacuatum, quod residuum existit, ad suam naturam restituitur, non quidem quoniam facta est euacuatio, sed quoniam ex euacuatione totus sanguis ventilatus fuit, atque difflatus. Alii vero putantes duas dari coctiones, alterā quidem in irruatiuo (vt ipsi nuncupant) alteram vero in nocitiuo, quæ & duplex est, vna quidem, qua humor semimalus & alteratus corrigitur, & à natura restituitur, altera vero, qua humor penitus malus, nullaque ex parte ad nutritionem aptus ad benignum paratur, ita ut facile expellatur, eum attenuando, si fuerit crassior, aut incrassando, si tenuior, aut detergendo, & incidendo, si lentor, & viscositas eius expulsionem prohibeat, dixere Galen. hoc loco de vtrisque semimalis, ac penitus prauis, nutritionique omni ex parte ineptis humoribus loqui: ex quibus qui semimali sunt, alteratione pristinæ naturæ restituuntur, vt non amplius euacuatione indigeant manente scilicet adhuc substantia, qui autem praui ex toto sunt alteratione, quę coctione fit, separantur, vt facilius è corpore pellantur. Quam quidem sententiam, ad loci huius expositionem desumpsisse videntur: tum ex Auicen. ubi de digestiua virtute sermonem habet, vtpote qui digestionem in grossa æquationem eius esse cum subtiliatione dicat, in subtili uero cum ingrossatione, tum ex Galen. nam cum Hippo. enumeret quæcunque contingunt his, qui à Medicis primis diebus exiccantur inedia, & postea tertio, uel quarto, vel quinto, uel sexto die non transacto morbi uigore cibari coguntur, dicatque quod tunc temporis a capite, aut thorace interdum cruda biliosa attrahuntur, Galen. in comment. exponens quid per biliosa cruda intelligat Hippo. ait, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non possunt, ut bilis vtraque; & qui græce

2. Aphor. par. cō. 17.

prima primi doct. 6. cap. 3. & prima 4. trac. 2. c. 7. 2. de rat. uic. cō. 45.

ἄχυμα dicuntur, veruntamē quoniam & talia vincit natura, cocta quidem vocare consueuit Hippo. excrementa huiusmodi, quæ à natura ipsa euicta sunt, cruda verò, quæ nō sunt euicta: ob id & pus in phlegmonis, quę concoquuntur, fieri ait, quamquam pars nulla ex parte alimoniam accipiat, veluti accipit ex crudis appellatis humoribus, & pituita, quę reliquum perfectionis assequuta, & prorsus cocta corpus nutrire possunt: quod quidem clarius declarat subdens, nomen hoc coctionis in suo uniuersaliori significato intelligendum esse, cum natura causis fortior fuerit, easque suo robore permutauerit: vnde & vrinas coctas, & catharrum, & corizam, & humiditates ex oculis manantes, & huiusmodi, quę corpus non nutriunt, vt & Arist. 4. metheororum asserere videtur, cocta aut cruda nuncupamus. Verum hęc coctionis diuisio falsa est, & quod ipsi in eorum expositione dicunt, nempè humores hos prauos coqui, vt potissimum parentur ad expulsionem, ex parte quoque falsum; iactis namque prauis fundamentis & tota fermè fabrica corruat, necesse est; et enim vna tantum est coctio, non autem multiplex, vt ipsi arbitrātur; quemadmodum ex Gal. rectè excellens Pater meus exposuit: cum enim quatuor sint naturales facultates attractiua nimirum, contentiua, alteratiua, & expulsiua, quarum vnicuique proprium est munus; attractiuę quidem, vt quod sibi familiare attrahat; contentiuę autem, ut quod membro apponendum est, assimilandumque contineat, ne hinc inde delabens alterari queat; alteratiuę verò, vt quod à virtute priori continetur, apponatur, assimiletur, vniaturque; ac postremò expulsiuę, vt quod excrementum est in ea alteratione tanquam naturæ noxium extrudatur; nulli dubium esse potest, quòd quicquid à natura penitus alienum est, à contentiua nullo pactò continebitur, sed id vt odiosum renuetur, atque diuertetur; omnibus enim animalis partibus (ut rectè dicebat Galen.) desiderium est conuenientis qualitatis, & auersio quædam, vt odium alienę: sed quando ipsæ desiderant, rationabile est, ut attrahant; cum verò abhorrent, vt excernant: ob id si humor ex toto prauus est, cum nullam habeat cum membris affinitatem, ab ipsorum contētrice nequaquā continebitur, vt alteratrice facultate, quę nil est aliud, quàm virtus concoctrix, commutetur, assimiletur, atque vniatur; sed confestim ab altera expultrice, vt odiosum, ac inimicum extrudetur: insuper si membrum virtute concoctrice prępararet humorem, qui nutrire aptus non est, ad expulsionē, animal vtiq; intellectu præditū foret, quod nim eligēdi obtineret, quod melius est; vt & de ventriculo dicebat Gal. etenim sicut non dicendum est, ventriculum esse intellectu præditum, eo quòd hunc

super primam aph part. aph. 22.

2. de pot. nat. ca. 6.

hunc quidem humoré aliis partibus accommodari esse cognoscat, eligatque, quod melius est distinguens ab eo, quod non tam bonum existit, sic & membra omnia non quidem ratione, menteque constant, vt quod sibi optimum est, eligant; quod verò non bonum pręparent ad expulsionem; verum quemadmodum ventriculus naturalibus constat facultatibus, quibus regitur ac gubernatur, vt alimentum quicquid illud sit ad sui substātiā conuertat, ita & reliquæ partes his caleant virtutibus, quibus alimentum quodque attrahant, contieant, concoquant, ac demum si quid est superflui expellant. Dicendum igitur est; quòd virtus concoctrix, vt naturale agens non pręparat ad expulsionem, sed iuxta proprium munus humorum quemque siue bonum, siue malum immutat, ac assimilat, vt eo membrū nutriat; accidit vero nónunquā, vt quod immutationem patitur, adeo malum sit, vt mēbro inutile reddatur: quo fit, vt tunc temporis saltim quo ad colorem, & qualitatem si nō quoad substantiam assimiletur, & cum nutrituro haudquaquam apponi, vnirique possit, ab expultrice facultate demum è ventre protrudatur, quod quidem concoctricis proprium non est; sed quid per accidens consequens: vnde Aristo. coctionem diffiniens dicebat, quòd est perfectio à naturali, & proprio calido ex oppositis, hæc autem sunt propria vniuscuiusq; materia; naturalis enim calor propriis facultatibus in materiam nempè humidum & siccum agit, quæ illi à principio contraria, seu opposita est, ex cuius actione tandem materia ipsa eam, quam potest suscipere, recipit perfectionem; quod si materia illa nutritioni est apta, non solum parti concoquenti assimilatur, verum & in sui substantiam cōuertitur; at si pro nutritione inepta est, assimilationis saltim perfectionem acquirit, quemadmodum idem tuberculi, lachrymarum, & huiusmodi illustrat exemplis: quo quidem loco unum valde necessarium aduersus Argenterii doctrinam annotandum esse censeo Gal. non secus ac Aristotelem concoctionis diffinitionem assignasse; nam cum ex declaratis constet, alteratricis facultatis munus esse, quæ per caloris innati ac proprii medium, ut instrumentum operatur, coctionem emoliri eiusdem etiam erit nutrire; quę sanè actio fit, dum nutriens parti apponitur: propterea Gal. ait; ꝙ coctio est alteratio non absolute, sed quousque in similitudinem partis, quæ nutritur, transmutatio efficietur: nam & coctio pariter est alteratio, ubi iā parti apponitur quippiam: & sicut ex hac coctione Gal. quæcunque cō coquuntur, indicauit, siue ea sint cibaria, siue excrementa, siue alia consimilia, sic & Aristo. propria diffinitione ea omnia comprehensus est; quid. n. aliud est perfectio ex oppositis passiuis, quàm quod dixit Gal.

4. metho.

8. de com. med. secū dum loc. cap. de ie coris affe.

alteratio

vsq; quo in similitudinē partis, quæ nutritur, trāsmutatur; cum enim res ab aliquo perficiuntur, ei quod perficit, similes semper redduntur: Quæ vero aduersus Aristotelis de concoctione diffinitionem ab eo dicuntur, nulla sunt, in primis enim cum ait; diffinitionem hanc maxime communem esse, vtpote quę generationem, mixtionem, & quancũque alterationem comprehendat, facile respondere possumus, generationem quidem esse veluti genus ad ipsam coctionem; propterea quę coctioni congruit diffinitio, & generationi quodammodo competere potest: ob id dicebat grauissimus philosophus subdens, nam cum cōcocta sunt perfecta, sunt & genita; at mixtio licet perfectio sit, non tamen à calido innato facta, sed per vnionem eorum, quæ simul commisceri debēt, ita vt omnes simul quodammodo agant, repatianturq; ad hoc vt perfectionem adipiscantur: vana quinetiam est ratio illa, ꝙ non omnia, quæcunque concoquuntur, comprehendat; quę enim elixantur, atque assantur, non à proprio, sed extrinseco calore coctionē adipiscuntur; etenim licet coctio vniuersale quid sit, attamen illam in animalibus potissimum diffinit, ac vt potius particularem quandam, cum post eam maturationem, quę in plantis præcipue reperitur, definiat. Neque animaduertit ipse, dum tertio aduersus Aristo. insurgit, quòd rectè quid materia à calore patiatur, ex arte comprehendit philosophus, nam si calor in materiam agit, quam (quæso) perfectionē acquiret? nonne debitam consistentiam, crassitiem, & assimilationē: quod quidem Aristo. paulo infra expressit his verbis. At vero finis alijs natura est (natura autem, quam vt speciem, & essentiam dicimus) alijs in subiectam quandam formam concoctionis finis terminatur, cũ humidum, aut assatum, aut elixũ, aut putrefactũ, aut quoquomodo alio excalefactum tale, tantumque euaserit; nam tum vtile est, & coctum dicimus veluti mustum, & quæ in tuberculis coeunt, cum suppurauerint, & lachrymæ, cum densior materia fuerit oborta, similiter & alia. Quid igitur clarius? poterat nè clariorem seipsum reddere Aristoteles? Quòd si forte obiiciat Argenterius minus bellè coctionem ab Aristo. per finem diffinitam esse; nam cum motus sit via, & alteratio (vt recte statuit Gal.) eo pactò ab Arist. vt & à Gal. diffinienda erat; huic quidem dicerem, vt & B. Thomas, quòd perfectionem intellexit transmutationem, quęad perfectum ducit, nam si separat terminum coctionis à coctione per ea, quæ supra scripta sunt verba, perfectionē vtique duplici sensu & pro motu, ac pro fine accipiendam esse voluit: Rectius itaque interpretandam esse censeo hanc Galen. particulam, ꝙ cum humores putrescentes in duplici se habeant ratione, aut maiori quidem

quidem ex parte boni, minori uero praui, aut econuerso magna ex parte praui, in pauca vero quantitate boni, non enim partibus quodammodo affines essent, sed veluti turgentes hinc inde ab ipsis extruderentur; primi quidem alterantur, ita vt non solum assimilentur, verum & tractu temporis apponantur, & vniantur pauco eo quod superflui est, aut absumpto per insensibiles diffiationes, aut paulatine euacuato; idque fit, vt in puris generatione ex Gal. sententia: duę namque concurrunt caliditates, naturalis quidem altera, quę assimilare contendit, altera vero præter naturam, quę corrumpere, & putrefacere nititur; atque hæ inter se certant, vt altera alteram adinuicem cessare faciat; quod si naturalis calor superet resistẽdo causæ vtique pręter naturam à naturalis caloris robore permutatę cessabunt ab opere, nempè à putrefactione; atque tunc calor naturalis plus & validius humores assimilando, & vniendo in illos agens, quàm putredinalis putrefaciendo illud semimalum, ac parum putridi quid corriget, ita vt cessare faciet putredinem, manente substantia: neque illius humoris palàm fiet euacuatio, sed vt dictum est, per insensibilem diffiationem, aut quid tale: si verò humor tanta fuerit affectus putredine, vt magna ex parte restitui non possit, licet calor naturalis vincat putredinalẽ, minima tamẽ pars illius humoris nutrire apta erit, maxima verò non, quęquidem per accidens ac viam sequellæ pręparabitur ad expulsionem; quandoquidem quod bonum est in nutriti naturam conuertitur, & ipsi vnitur, remanet autem malum à bono segregatum; quod postmodũ à virtute expultrice protruditur, aut auxilio medici medicamẽtis congruis euacuatur: Neque quicquam illis prosunt Auic. authoritates, quandoquidem coctio semper incrassando fit, vt & Aristote. & Galeno scriptum est; at si humores attenuantur, non ob id concoquuntur, sed natura post attenuationem eos incrassando concoquit, vt de chylo in ventriculo; primum namque cibus in eo susceptus per attenuationem in chylum vertitur; neque ob id attenuatio illa coctio dicenda est, sed (vt recte ait Galen.) vna ab altera distinguitur; quandoquidem attenuatio, seu chylificatio coctionem pręcedit, mox attenuatis cibis, aut humoribus iidem concoquuntur: quod itidem & in fructibus palam videri licet; in principio namque sui ortus valde sunt duri, ac sicci, mox molles fiunt, & tenues, facta humidi cum sicco commistione; neque minus valet Gal. dictum, nam etsi nonnulla sint, quæ nulla ex parte nutriri queant, calor tamẽ naturalis in ea agit, vt ea concoquat, quoniam non omnino naturæ sunt aliena, sed quoad qualitates saltim familiaria: ea igitur concoquuntur, vt partes quoad fieri

1. progno. có. ultimo

1. de pot. nat. cap. 4.

2. de ... uic.

fieri potest, ad sese conuertant, ꝙ si intellectu præditæ forent, ut dictũ est, agnoscerent vtique id quod non solum sibi alienum est, sed & familiare, atque hæc quidem sibi esse nutrimenta, hæc vero non: verum cum ex natura agant, quod efficere possunt, moliuntur. Cęterum ne cõturbent nos uanę quædam rationes, quæ ab interpretibus circunferũtur, studiosos aduertendos esse diiudicaui, ꝙ Gal. hoc loco de solis causis febrim gignentibus dedit exemplum, quæ humores sunt putrescentes, libro uero meth. med. & alibi aggressus est ostendere non tantum harum curationem, sed & causarum, quæ febris causas producũt, quales sunt obstructio, quæ fit vel humorum crassitie, vel lentore, vel meatuum densatione, & corporibus constrictis, quarum vnaquæque propriam cum habeat indicationem, propria etiam indiget curatione; ob id Gal. hoc loco neque de refrigeratione, neque de ventilatione, neq; de moderatis motibus, neque de attenuatione, neq; de diuersionibus, vel aliis huiusmodi remediis mentionem facit; quandoquidem eius mens erat de causis tantum febrim putridam inducentibus pro exemplo curationis methodum indicare. Quoad primum autem auxilium, quod coctio est, vtpote alterationis species, quomodo mollienda sit, huncin modum subdens scribit.

11. metho. med.

Qvam vbi inuenerimus à quibusnam causis fieri contingat, tunc vtique eorum quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus.

Si verum est, quod ex Aristo. & Gal. superius determinatum est, calorem naturalem humores coquere; non igitur causæ salubres coctionis indagandę sunt; non enim calor, & natura proprie concoquerent, sed & medicamenta, & alia externa, quę a medico opportune exhiberentur, quę vtique in coctionis diffinitione haudquaquam statuuntur: verum etsi apud Aristo. Gal. Auic. & optimos medicos concoquens natura sola sit, cuius proprium est instrumentum, calor nimirum innatus, alimenta & reliqua concoquendo immutare; attamen & medicamenta per quendam consensum, atque communitatem coquere dicuntur; adiuuant namque, fouent, ac roborant natiuum calorẽ, vt validius coctio ab eo celebrari possit: atque hoc est illud quod dicebat Aristot. his verbis: Ac perfectionis principium à calore proprio proficiscitur, etiam si exteriori aliquo adiumento compleatur: cibus enim per balnea, & eius generis alia concoquitur, sed tamen principium calor est, qui in ipso est: cui quidem non solum consentiunt millies Gale. Auic. & alii oẽs; verũ & quæ coctioni sint adiumento vel optime docent,

4. metheo ro.

inter

inter quę sunt fomenta, operimēta, balnea, quies, moderata exercitia, vinum, cataplasmata, & mediocris cibatio; fouent namque & balnea sui calore, ac humido tēperato, innatum calidum præcipue custodiūt sicut vinum, & cibaria ipsum instaurant, operimenta & quies & cataplasmata vnitum detinent, & exercitia eundem excitant, atque adaugent: si enim in corpore humores in alto sint positi, ac acres, ex quorū acredine timeamus, ne calor natiuus ab illorū copia opprimatur, quin coquere valeat, fomētis his, & balneis vtimur, quò acres illi humores exterius trahantur, naturamque liberam derelinquant, vt Gal. nos admonet: ꝙ si crudi sint humores, ac viscidi, vinum administratur, vt sui calore, & cita nutritione eos attenuet, & facilime nutriat, ex quo calor naturalis refocillatur; cataplasmata quinetiā, vt & operimēta, & quies, atque ea præcipue, quę vim adstringendi moderate obtinent, ne ad extima calor diffundatur, cohercent, sicut quæ vim attenuandi habent, sunt in causa, vt humorum acrium copia euaporet: quod itidem moliuntur exercitia in debita quantitate, & congruis temporibus administrata: cibatio postremo non solum adiuuat, vt & vinum, coctioni, verum & crassos humores attenuat, sicut sunt ea, quæ ex Gal. cum pipe re conduntur, & acres contundit, vt aquę potio, seu quæ cum aqua cō miscentur, biliosis conferentia humoribus: syrupi quinetiam nostri id ipsum præstant (quicquid dicant nonnulli) proptereaꝙ remouent impedimento coctionem prohibentia, aut calorem, à quo proprie fit coctio, instaurant, atque conseruant. Quæ quidem omnes causę salubres, cum a medico fuerint repertę, is vtique iuxta proprias cuiusque febris putridę causarum indicationes has ipsas eligere vel optime sciet: Quod itidem in euacuationibus obseruandum esse docet Gal. subdēs.

cap. de cu. feb. cont.

2. ad Glauco.

Evacvationes autem fiunt, & per sanguinis missionem, & clysteris usum, & per urinæ uias, atque eam, quæ per cutim fit, transpirationem, ac præterea per eam, quæ fit ad partes oppositas attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem: nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, quæ græci hæmorroidas appellant, aperire, ac per palatum, naresq́ expurgare.

Qui Galeni mentem non percipiunt circa ea, quę de euacuationibus hoc loco scribuntur, dixere, deiectiones alui ob librarii incuriam missas fuisse; quæ quidem in aliis germanicis codicibus legebantur, verum ob eandem causam & vomitus, & per sudorem, ac per cucurbitas

bitas euacuationes omissæ sunt: quam quidem non valde probo sententiam; sicut neque eam aliorum, qui dicant Galeno non placuisse frequentes nostræ ætatis in febribus purgationes; nam licet alui deiectiones non valde ei placeant, eas tamen tempore debito, & cum opus est vt & Hip. molliendas esse iubet, ob id de euacuatione, quę in febribus putrescentibus fiunt, agens, quatuor præcipuas commemorat, nempè eam per vrinam, deiectiones, uomitum, atque sudores, ex quibus magis principales hoc loco pretermisit; Neque valet, quod ipsi dicunt lib. meth. deiectiones quoque missas fuisse, siquidem cum aliis has etiã euacuationes recenset: neque minus, quòd lib. ad Glauc. & alibi plerunq; de his mentionem non faciat, cum non semper euacuatione per secessum egeamus; hic etenim prędicta utique omittenda non erant, cum in vniuersum de febrium & talium morborum causis agere instituat, quæ ut ammoueantur alui deiectione multotiens indigent. Argenterius vero Galeno quacunque minima in re semper infestus ipsum reprehendit, quòd non solum alui deiectiones omiserit, sed & eas per vomitum, per sudorem, per cucurbitas, & per partem suppuratam euacuationes; quippe qui neque arte, quæ ab vniuersalibus tractationem auspicatur, neque experientia, quæ singularia complectitur, materiam hanc pertractet; quòd si artem tractaret, vtique euacuationes illas vniuersales omittere non debebat; si uero singularia aggredi tentabat, neque etiam euacuatio illa, quæ per suppurationem fit, prętermittenda erat; Nos uero dicimus, quòd cum Galeni intentio sit hoc libro per epilogum omnia, quę ad medicam artem spectant, ab eo fusius pertractata, colligere, de euacuationibus verba facturus, vt & in aliis cõpluribus, missis his quas tales esse medici certo sciũt, quippe cũ deiectio, vomitus, & sudores quotidie febrium causas manifeste satis euacuare cernimus, eas tantum cõmemorare aggressus est, quæ aliquã Medico parere difficultatem videbantur: ob id ait Gale. euacuationes autem fiunt & per sanguinis missionem, quasi dicat materias non solum communibus, & genericis illis, quibus omnes fermè vtuntur medici, euacuationibus è corpore pro pellendas esse, sed & his, de quibus apud multos est dubium, num & ipsæ iure morborum causas euacuent; sanguinis namque missio cum omnes æque humores enacuet, ac nulla expectata coctione efficiatur, cuipiam putrescentes humores haudquaquam euacuare videbitur; verum contrarium apparet, his qui medicam legitime artem exercent; Hippocrat. namque docens, quando in pleuritide dolor ad claniculam pertingat, aut molesta sit vel brachio, vel mammæ, vel partibus septo transuerso superioribus, quid hoc casu agendum sit, iubet, vt interna cubiti

Marginal notes: 11. metho. cap. 8. — cap. de cu. feb. cont. — 2. de rat. uict. cont. 10.

cubiti vena secetur, & in tanta copia auferatur sanguis, donec rubidior multo, vel pro puro, rubidoque liuidus fluxerit, vtrunque enim contingit; Galen. in comment. & alibi Hippocra. non sine ratione terminum mittendi sanguinis caloris mutationem statuisse ait, nam cum quicquid in inflammatione est, idipsum magna caloris vi calorem immutet, reliquus verò sanguis persimilis omnibus in particulis permaneat, si corpus totum, quod inflammatione molestatur, pituitosiore sanguine abundet, sanguis vtique is, qui in parte inflammata rubidior erit; si verò in toto corpore sanguis adsit ruber, qui in inflammatione est, adustus, assatusque ad nigredinem permutabitur; & tunc in primo quidem casu sanguis, dum phlobotomia fit, primum quidem minus rubidus, ac flauus, ac postmodum rubidior conspicitur: in secundo vero primum quidem purus, ac rubrus, sed mox liuidus, quæ quidem liuedo media est inter rubrum ac nigrum colorem. Ex parte namque humor putrescens, si non ex toto, saltim euacuatur, sicut & in primo casu; quòd si sanguis copiosius adhuc exhauriri posset, dubiò procul magna ex parte causam morbum efficienté vacuaremus; verum ab hoc virtutis scopus nos valde deterret: hanc enim vt seruemus, vel maxime adstringimur. Quocirca Galen. lib. de sect. venæ aduersus Erasistratum quibusin morbis proficiat venæ sectio non solum enucleatur, verum & aduersus eum ualidissime ostendit non solum morbo, sed & eius causis hanc ipsam obsistere: clysteria quinetiam causis prosunt euacuando, nam cum Hippo. dicat, si angina fuerit, & aliud quippiam ex pleuritide malum ecligmate repurgato, & si æger ob copiosam sanguinis missionem imbecillior fuerit, clysmum tertio quoque die uentri infundes, donec in tuto ęger fuerit, & fame indigeat: Galen. in comment. ait; Si uerò imbecillior (inquit) æger tibi esse videbitur, vel propter sanguinis ablati copiam, uel ob aliam quamuis rationem, purgationis vice clysterem tertio quoque die infundes, nempè relaxato per sanguinis missionem corpore; quod ex morbificis humoribus qualitate vitiosum superfluit, per clysterem id euacuari iubet. Quod autem scopus illi sit non solum alimentorum excrementa subducere, sed quoque & passum locum repurgare, palam est; ob id Gal. clysteres multis modis confici solere inquit, alii enim molles sunt, acres alii, ex quibus omnibus nonnullorum componendi modum ibidem docet; molles enim iis adhibentur, in quorum intestinis stercus durum insidet, cumque fęces ipsas in hypochondriis detentas educere uolumus; acribus verò utimur

Com. primo super primum Hippo. de humo. 12.

4. de rat. uic. contex. 20.

Com. prima in primum de hum. cõm. ut supra.

vt à remotis attrahant,& (vt inquit Gal.) lateris doloribus, gingiuarũ defluxionibus, capitis dolori, propensioni in somnum validæ, peripneumoniæ, anginæ, rigori, morbo comitiali, & huiusmodi tandẽ morbis opitulentur; non alia sane ex causa, nisi quia morborum causæ ex parte per eorum vsum tolluntur: vnde & hoc loco non dicit Gale. clysteres morbi causas tollere, sed clysteris vsum, quandoquidem per partẽ post partẽ materia morbum efficiens euacuatur, si non primo quidem tempore, saltim clysteriorum vsu. Iuxta quam etiam doctrinam Oribasius præstantissimus ædepol medicus ex Ruffi placitis hoc idem præcipit, variasq; & clysteriorũ formulas tum molliũ, tum acrium, tum etiã mediocriũ efformat, quę quidẽ apud ipsum sicut & apud Galenũ sępius haberi possunt. Euacuationes pręterea per vrinæ vias morborum causas exhauriunt: etenim Hippo. hoc apertissime docet, dum signa cuiusque vrinæ tradere instituit; quòd si vrinę hę materiam peccantem pręseferunt, quę aut à virtute ad vasa vrinaria propellitur, aut copia ad ea demandatur, vt ex parte euacuetur, quod sperandum erit, si eadem concocta à medico vrinam prouocantibus auxilietur? quinimmo his etiam ante coctionem vtimur; neque ob id veremur, quòd coctionem impediant, aut febrim accendant, idque potissimum cum diuretica calida sint, nam ex Galeni sententia, in duplici sunt differentia, aliqua enim ad vrinam valenter humores ducunt, aliqua non valde hanc moliuntur operationem, quæ valide admodum cient vrinam, calida in excessu, & sicca sunt, non quidem vt aperiant, & prouocent, sed vt sanguinẽ fundant, & eliquent; atq; hęc vt detestanda prohibentur: alia verò non multum calida, licet menses & lac prouocent, urinam etiam prouocare possunt, quæ medico deligenda esse iubet Gal. propterea citra calefactionem, ac exiccationem has, & consimiles moliuntur euacuationes, huiusmodi sunt, cremor ptissanę, aqua mulsa, oximel, apii radix in aqua, quę potui datur, incocta, & huiusmodi, ex quibus nõ solum urina pura, quę solũ potus est excrementũ, verũ & alia, quæ morbi causæ sunt, excremẽta educũtur: quod itidẽ obseruat Gal. dum febres potissimum tertianas curare studet: quinimmo & in sanitate senũ tuenda, dũ hi serosis, & pituitosis humoribus abundant, eos per vrinam educendos iubet. Quod si quis dicat non solum moderate calefacientia, sed & frigida ualde, ut sunt semina, quę à medicis cõia frigida maiora nuncupantur, urinam ciere, huic dicemus, quod cucurbitæ, melones, citruli, & cucumeres non quatenus frigida, sed quatenus leui quadã caliditate participãt, urinam promouent, quorum etiam carnes quandam partium habent abstersionem

lib. 8. suorũ lib. 72. cap. 24.

2. progno. à contex. 26. ad 38. usque.

5. de simp. med. 13. & 23.

11. meth. 9.

Libro ad Glau. primo.

5. de tué. ual.

nem: Verum quoniam leui illa abstersione, calefactioneque per vias urinæ materias educendas non incidunt; neque attenuant, propterea radicis fęniculi, apii, & similium magis laudatur usus; quoniam eas attenuãdo efficiũt, ut hæ facilius ad vrinę meatus penetrare queant. Adhæc subdit. Gal. in cõtex. eã, quæ per cutim fit, trãspirationem, morborũ causas euacuare, quę quidem euacuatio cum bifariam fieri soleat, & per insensibilem difflatum, seu euaporationem, ac eam sensui nostro manifestam, quæ sudor nuncupatur, Hippo. vtrunque difflatum morborum causis prodesse testatur his verbis: Quicunque morbi in iudicatoriis diebus diiudicantur, & febrilis ignis dimittit, in his de pituita, & bile, quod tenuissimum est, eliquatur, & secernitur, & secedit extra corpus, partim intus, & isthicin corpore relinquitur, partim præ caliditate attenuatur, & vapor fit, & cum spiritu permixtum foras procedit; atq; hæc huiusmodi sunt, & ab his sudor generatur. Quod quidem in statu inter mittentium febrium particularis cuiusque paroxismi, in continuis vero in uniuersali tantum earum statu accidere solet: cuius quidem diuersitatis rationem assignabat Aui. caliditas namque in materia putrida conclusa humiditatẽ à cinerea parte seiungens, ac per cutaneas porositates expellens in interpollatis quidem febribus cum extra venas sit, facillime transpirat, in febribus vero continuis intra venas recondita, difficilius, ac non nisi coctionis tempore ad cutis poros transmittitur; remanet autem cineritium id, quod num & ipsum per sudorem exoluatur, Auicen. valde ambiguum extitisse crediderim, vt eius verba clarissime attestitur, Gal. tamen cineritium quoque nonnunquam in sudorem exolui putauit; quando moderate humores in cinerem conuertuntur; at si putredine, adustioneq; copiosior resolutio fiat, partes illas cinereas in sudorem haudquaquam conuerti. Quòd si in statu natura per sudorem, ac insensibilem transpirationem euacuat medicus etiam vt cientia vrinam adhibet, sic & quæ cutis meatus reclaudat, exhibere potest, non tamen fortia, sed moderate calida, atque tenuia, vt & Galen. & Aui. consentiunt, quale est oleum camomelinum, cutis frictiones, vinum album, & aquosum, aqua tepida, seu in qua camomelum fuerit decoctum: Cauendum tamen est ex Gal. sententia vt ante euacuationem his utamur medicamentis, ac crudis existentibus humoribus, vt nos idẽ clarius admonebat, quorum quidem causam esse puto, quoniam ante euacuationem humores omnes maximo cum impetu fortasse ad cutaneas partes transferrentur, vt periculum immineat, ne tam repentino motu aut magis porositates cutis obstruant, aut inflammationes gignant; minus autem ante coctionem; crudi namque humores à na-

lib. pri. de morbis, quem Galen. dicit esse Hip. prope calceum.

4. sui can. libro.

3. progno. com. 27.

11. meth 9. 3. de simp. med. 9.

tura derelicti, incocti eodem pactò iufluēt, atq; eadem symptomata parient: sunt tamen & nonnulla, quæ adeo tenuis sunt substantiæ, modicique caloris, vt in febribus blandis quocunque tempore exterius applicari possint, non tamē interius assumi aliquo non nisi cum timore, sicut fuit Aui. sententia de vino albo, aquoso, quod quidem interius nō exhibet, vt quidam suspicantur, sed exterius apponit, sicut & decoctum illud camomeli oleo camomelino valde imbecillius, quinimmo nec oleo camomelino, vt & reliquis consimilibus in morbi statu, atque concoctis humoribus, cum magna febris adest; Gal. vtitur; siquidem magis accedunt non tantum sui caliditate, verum & tenui qua constant substantia. Quòd autem & frictiones morbi causis conferant, licet compluribus in locis hoc doceat Gal. placet tamē duo eius loca tantum impresentiarum rememorari; libro quidem primo ad Glau. dum hominē capitis dolore laborantem ex fluxu materierum ob eius imbecillitatē ad

12. meth. 3 balneas inducendum iubet, & siccis sindonibus caput perfricandum, Salque & nitrum & Sinapi sine oleo imponendum, & lib. meth. mede. loco sanguinis missionis; & per secessum euacuationis frictionis vacuationem parat in his, qui eas non sustinent, vtpote quos sine his syncope subitò adoritur; quam quidem frictionem in principio statim morbi aggrediendā esse iubet, ac primum à cruribus superne deorsum, idq; linteis non admodum mollibus, sed asperdinis mediocre quid habentibus; debet enim (inquit Galen.) ab his rādi cutis, cum simul calefieri, & digeri per eam ægrotus postulet, dehinc manus totæ ab humeris usque, atque superne deorsum simili modo sunt fricandæ: vbi vero artus omnes abunde calere videbuntur, & metus fuerit, ne quis ex

11. met. 20. multitudine frictionis contusa iam carne, lassitudinis sensus ipsis superueniat, oleo relaxante vtendum est. Balnea etiam eisdem conferunt, nam dummodo tribus illis conditionibus à Galeno recensitis administrentur, duo hęc ægro præstant auxilia, & quòd non solum redundantię humorum aliquid, verum & totum corpus euacuabitur, & quod fumidum est ac fuliginosum digeretur, ac illius febrilis caloris multum transpirabit: Verum hæc discutere particulatim nostra intentio non est, sed solum ostendere, quemadmodum & hæ euacuationes sunt, & morborum causis prosint. Subdit autem Galenus duo, quę inter euacuationes connumerat, ad oppositas partes attractionem, & ad propinquas deriuationem, diuertimus quidem per opposita partes, quę non tantum maxime distāt, vt in fimis suprema, verum & quæ non maxime, vt dextris sinistra, internis externa, anterioribus

5. meth. 3. posteriora, vt fuit Galen. sententia; deriuamus autem per propinquas

vias

nias, idque potissimum cũ materię quietę sunt, nec amplius fluũt: quã quidem euacuationem licet per rectum nonnulli fieri existiment, non tamen ob hoc à diuersione distinguendam esse censemus, quadoquidem Hip. & Gal. diuersionem quoque κατ' ἴξιν moliendam esse iubent: Quod autem vtraque non tantum à natura, verum & euacuatio a medico efficiatur, in qua morborum causę diuertuntur, aut deriuantur, in aphorismis clarissime docebat Hippo. de euacuationibus quidem a natura per diuersionem factis, his verbis: Quibus biliosę deiectiones superueniente surditate cessant, & quibus surditas superuenientibus biliosis deiectionibus cessat, & rursus, Mulieri sanguinem euomenti menstruis erumpentibus solutio, & subsequenti aphorismo, menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens bonum; De his verò, quę a medico diuersione fiunt, dum ait; Mulieri si velis menstrua cohibere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone; non alia sanè ex causa (vt inquit Gal. in com.) vt medicus fortiorem faciat ex utero ad superiora attractionem per communes id venas artificiose molitus, insuper subdens; Dolenti partem capitis posteriorem in fronte recta vena incisa prodest, sicuti & in anterioribus, ex Galeni sententia in commẽto ea, quę secundum occiput; sicitaque diuturnę oculorum fluxiones sæpius sanatæ sunt, ex partibus secunndm occiput sanguine misso vnà cum cucurbiculę vsu. De deriuatione autem cum inquit Hippo. Et ab his, quæ iueterata sunt vlcera, vt sanguis crebrò fluat, efficere prodest, vtcunque opportunum videbitur tum ab ipsis vlceribus, tum a circũpositis vlceri partibus, materia namque in laborante particula ad maxime vicinam partem deriuanda est; cum autem diuersio, & deriuatio non solum sanguinis emissione, cucurbitulis, scarificatione, & aliis, de quibus superius facta est mentio, verum & menstruorum citatione, uenarum hęmorrhoidarum apertione per palatum, & nares, & similia loca expurgatione, propterea subdit Gal. [Nam vt ad hoc idẽ genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, quæ gręci hęmorroidas appellant, aperire, ac per palatum, naresque expurgare] quasi inferat rationẽ, cur his remediis nonnunquam diuertimus ac deriuamus, propterea & hęc ad euacuationis genus spectant; nã etsi è corpore materias quandoque nõ expellunt, attamen nocuũ ex parte affecta propellunt, vt morbum ei nõ inferant, quod quidẽ nostrum erat intentum. De menstruorum quidẽ apertione ex Hip. sñia exẽplum superius adnotauimus: de ea vero quę p uenas hęmorroidas fit, habemus ipsius exẽpla dicẽtis; Atra bile vexatis, & renũ passionibus hæmorrhoides supueniẽtes bonũ, & mox: In insaniẽtib. si uarices, uel hęmorroides supuene

4. Aph. 28.
4. Aph. 33.
5. Aph. 50.
5. Aph. 68.
lib. de ulceribus.
6. Aph. 11. & 21.

rint, insaniæ solutio, quod quidem multotiens in febrientibus cum delirio iuxta etiam vigorem ipsum expertus sum; pariter & in mulieribus insanientibus menstruis reserratis. At de his expurgationibus, quæ per palatum & nares, aliave similia loca fiunt, cum ait; Caput dolenti, & circundolenti pus, vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut aures morbum soluit; qui quidem aphorismus licet vt omni careat reprehensione (vt Gale. inquit in com.) ob inflammationem vel humorum crudorum multitudinem in capite aceruatorum veritatem habeat, attamen & vt ab Hippo. simpliciter profertur, in vniuersum intelligi potest: vnde Gal. de capitis dolore à variis causis orto agens inter cæteras euacuationes per nares, & palatum, si oporteat, ęgrũ expurgandũ esse, sternutamẽtaque excitãda præcipit. Verum nostra hæc ĩtẽtio nõ est, vt singillatim oĩa persequamur, sed ex his, quę Gal. in cõtex. protulit, manifestò cõprehẽdamus, hęc oĩa inter euacuationes recẽsendas esse, & morborum causas potissimũ euacuare; quorum salubres causas per compendium inuenire tentauit; nã ex methodo, & diffuse admodum propriis libris disseruit: ob id subdens ait.

libr. 6. ad Glau.

Cvm igitur & his materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate, & modo usus adhibitis euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenientur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo uolumine, quod de arte curatiua inscribitur.

Inuentis igitur materiis, quibus morborum causis opitulemur, nõ solum his, quę superius à Galeno recensentur, sed & aliis, quę breuitatis gratia subticentur, circa eas euacuationes tria esse contemplanda concludit, vt rectè in salubres transeant causas; neque plura sunt, neq; pauciora; licet Argenterius confuse admodum ea ad maiorem, & Haly interpres ob contextum deprauatum ad quaternarium numerũ redigant; etenim cum euacuatio relatiuum quoddam sit respectu nempè humorũ in corpore peccãtiũ, quot sunt ea, quę humores siue materiã quamcunque euacuãdã respiciũt, ita & tot erũt, quæ ad ipsammet euacuationem referentur; humores ãt euacuandi quoad tria potissimũ spectantur, eorũ qualitatẽ, quantitatẽ, & præparationẽ, ita & euacuationes in qualitate, quãtitate, & modo vsus cõuenientes esse dẽt; quoad qualitatẽ quidẽ, nã peccat exẽpli gratia colericus humor, reubarbarum eligendũ est, quod sui substantia, ac proprietate uim hẽt, ut talẽ humorẽ educat; insuper decẽ librę huius colerici, ac superflui humoris ĩ corpore superabundant, tanta etiam medicamenti quantitas est administranda, quæ tantum humoris euacuet; Verum cum humores superflui

euacuari non possint, nisi viæ parentur, quemadmodum erat Hippocratis sententia, cum ait; corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere; propterea medicamenti exhibendi occasio expectanda, deligendaque est, quæ nil aliud est, quàm hora ipsius, vt inquit Haly, ne intempestiue humores imparatos euacuare cupientes opere, tandem frustremur, ac quod plus est, perturbantes, exagitantesque duntaxat in deterius corpus trahamus. At locus & ordo non semper ac per se à medico spectantur, sicut tria illa superiora; multotiens namque locum nō respicimus cū in summis partibus adsunt humores, aut per totā dispersi; sed quādocūque (vt infra declarat Gal.) humores in penitioribus locis siti sunt, ad quos quidē tollēdos, cū in trāsitu medicamenti vis deperdatur, vltra eam mensuram, secundum quam ex situ deperdi diiudicatum sit, id totum adiicimus: huic accedit, ꝙ non tantum in causis, sed & in affectibus potissimum locum negligimus; ordinem quinetiam obseruandum negligit Gal. cū vna tantū egemus euacuatione: ꝙ si multæ nobis moliendæ se offerunt euacuationes, medicamenti qualitas, quę ad humorum qualitatem respicit, ordinem hunc congruum, aut incongruum pręsefert, absque quòd alios scopos à Gal. placitis semotos statuamus; nam si prius molienda aluus est (dicat quæso Argenterius) quàm sanguis mittendus, quis aūt prius sanguinem mittat, nonne is in medicamenti vtique qualitate, ac vsus modo peccabit? non enim eo tempore tale medicamentum conueniens, sed alui prius mollities, quę per clisterē, aut leniens medicamentum fit. Et quoniam Gal. in vna tātum temperie, quę morbum habeat partim factum, & partim fientem declarauit, ne quis suspicetur in aliis intemperiebus id ipsum non reperiri, quod & longa oratione in vna prædixerat intemperie, subdens regulam quandam, ait. 2. Aphor. par. 9.

EADEM *ratione in alijs tribus intemperaturis: si unum commune preceptū obseruabimus, & ut unam quamque prius, quæ efficit causam, rescindamus, deinde ita ad eam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem accedamus, causarum salubrium inuentionem faciemus.*

Vtpote frigida, humida, & sicca; eodem. n. modo ac uia in harū curatione procedimus, vt cōtraria cōtrariis adhibeamus, causisque ipsarum obsistamus. Cæterum regula hæc licet in se uera sit, habet tamen nonnullas instantias ex Galeno decerptas, siquidem agens de ventriculi intemperiebus cum materierum affluxu ait; sępe in ipso ventriculo situ cōtētus humor, qui cuiusq; ītēperieī aut simplicis, aut cōpositæ effi- 7. metho. cap. 2.

ciẽdi naturã hẽt, intẽperiẽ ipsã creat; quãdoq; vero & in ipsas vẽtriculi tunicas imbibitus, atq; impactus est: primus quidẽ affectus si in solo adest vẽtriculo, per vomitũ euacuato humore statim & ipse affectus cõquiescit; sin aliũde cõfluat, queadmodũ & ex capite ad oculos, curata ea parte, quæ trãsmittit, nil medelæ affectui primario iniũgimus, sed solũ eius firmitati prospicimus: itẽ obstructionẽ humoris, quã morbũ fientẽ esse nonnulli pro confesso statuunt, auferimus, qua ablata multotiens cessat morbus: Non igitur vniuersalis est regula, quòd semper post fiẽs ad factum curandum condescendamus, vt hoc loco aperte profert Galen. Quòd autem & contrario modo fiat, vt primum ad factum, mox ad fiens curandum accedamus declarat idem; postquam enim dixerat tres in febribus ex putredine agendorum indicationes oriri; vnam quidem à febre ipsa, alteram autem ab effectrice eius causa, & tertiam ab ipsis viribus, concludens subdit: Erit igitur rursus hic quoque eadem tibi cõsideratio, quę paulò supra, vt cum viribus tum febrem, tum causam inuicem conferas, mox si eadem ambo remedia requirent, ea prompte exequaris; sin indicationes pugnantes sunt, vnam præferas, vel quę à viribus sumitur, vel quæ à causa, vel quę à febre, ac quæ cęteris sit valentior, hanc magis sequaris: quod quidem & ratione roboratur; sit enim quis qui in ventris inferioris parte vulnus habeat, ex quo procidant intestina, vulnus quidem intestinorum procidentiæ causa est, attamẽ nos prius eorum procidentię, quàm vulneri obuiamus: quod etiam minime fieri posset; non igitur ad fiens semper primo respicimus, mox ad ipsum factum, vt ex hac vniuersali regula Gal consentire videtur: Quocirca ne scrupus aliquis in lectoris animo, hæc omnia enodãda esse putaui: non est autem dicendum, vt quidam censerunt, præceptum hoc apertum non esse, atque vniuersale, siquidem vt ipse in proœmio admonuit compendiariam hoc libro tradit doctrinam, quę omnium medicinalium rerum capita sunt; at determinationes non solum facti, fientisque morbi, sed & aliorum, quæ ex propriis libris petenda sunt; quandoquidem Gale. in contex. commune hoc esse præceptum existimat, & tametsi compendio vtatur, non tamen quin commune sit, tollitur: Dico igitur, quòd regula hęc quantum in se est, veritatẽ continet, variatur autẽ, quoniã aut quod facti rationẽ habet, nõdũ factũ est, aut quod fiens est, multotiẽs ab ignaris medicis pro facto desumitur, aut quod factũ est nõnunquã causę sine qua nõ, aut vrgẽtis vim obtinet, aut quod diuersi sunt morbi facti, quorũ alter alteri causa censetur: In primo quidẽ casu se habet id, quod à Gale. 7. methodi scriptũ est; etenim si humor in ipso vẽtriculo cõtẽtus, quisquis is sit, intẽperiẽ creat, nõdũ morbus cõfectus est;

11. metho. à princ.

7. met. 11.

est; ob id semota causa morbus ille in fieri adhuc cessat, qui etsi habitũ quẽdã imbecillũ fuerit adeptus, vt factus ac morbus dicitur, quoniã in remotione causæ ipse quoq; necessario tollitur; ꝓpterea vt soli eius firmitati ꝓspiciamus, indigemus, q̃ & ipsa curatio quodãmodo nũcupari potest: in secũdo autẽ casu est humoris obstructio, nã cum obstructio fit humor ad meatum defluit, cum autẽ facta est obstructio, cessat & fluxio: si ergò auferatur humor obstruens non fienti obstamus, sed facto, fienti autem auxilium præstamus, dum ei antequam affluxus cesset, medellam præstamus. In tertio vero casu est Galen. placitum 11. methodi, nam si rectam curam perpendamus in his morbis, quę causam habent, à causis semper inchoanda curatio est; hoc quidem seruato ordine, vt omnes ad vltimam vsque per resolutionem indagentur, & ab his indicationes desumantur; demum ex his, quæ posterior est, in curatione prius perficiatur, dehinc & earum quæq; opposito resolutionis ordine, quousq; ad morbi primam indicationem accedamus; etenim quemadmodũ ædificator haud recte domũ astruit, ni fundamẽta prius, parietes, ac postremo tegumen conficiat, contrario modo quàm in mẽte resolutione cõprehenderat; ita & medicus in curando ægro exempli gratia ex putrescẽtibus humoribus febriente, primũ quidẽ febris naturã cõtẽplatur, mox inquit eam ex humoribus putrescẽtibus hortum habere, quorum quidẽ portio putrescit, altera vero ad putredinem parata est, rursus putredinem hãc ex vaporum prohibitã trãspiratione, euẽtationeq; gigni, qui retẽti cum antea euacuari sint assueti, instar externi calidi ambientis humorum, seu cuiusque alterius calorem naturalem restinguũt, demum prohibitã traspirationẽ, quæ variis ex occasionibus fieri solet, nẽpè cutis densitate, constrictione, humorum abundantia, crassitie, ac lentore, & consimilibus; ex humorum quippe abũdantia enasci certò habet: quibus ita ab eo discursis ab hac posterius repta causa suę operationis initiũ desumit, demum contrario resolutionis ordine quousq; ad morbũ deueniat, quẽ postmodũ curare cõtẽdit: Verũ ab hoc ordine duo præcipue nos auertũt, quando aut horũ aliquod, aut quid symptoma excedens, aut alius morbus superueniens vrgentis causæ rationẽ subeũt, aut causę sine qua non; si enim in casu prędicto febris adesset intensissima, quæ virtutem prosterneret, ab ea vtique coacte inchoandum foret, & frigida & humida statim ægrotanti administranda; non quidem secundum rectam curandi rationem, sed quoniam cessante virtute ac vita frustra remediũ ei adhiberemus: atque hoc erat illud quod dicebat Galen. cum tres illas agendorum indicationes constituisset; obseruatur itidem, dum morbus, aut causa quæpiam adest, quę rationem obtineat

ro. meth. à princip. — 10. met. 11.

sine

sine qua non; huic etenim peruerso ordine hic à Gal. instituto, attendimus, reliquis non ex toto neglectis; sit enim in vlcere cauitas, & sordes, quæ ordine quodam sunt admouendę, vtpote sordes prius reliquorum causa, cauitas secundo, ac postremò vlcus; adueniat autem phlegmon, seu mala quæpiam intemperies, priori mutato ordine ad phlegmonem, siue malam intemperiem tollendam, sine cuius ablatione neque cæteræ causæ tolluntur, accingimur: sic & in quarto casu, in quo contra Gal. obijciebatur, dicimus vulnus in hypocondriis intestinorum procidentiæ causam esse, non tamen curationis, sed ecõtrario procidentiam illam sine qua non causę vim obtinere, ita vt duo fermè morbi diuersi videantur, ex quibus unus quidem in curatione præcedit, absque quo alter minime curari possit. Quòd autem de simplicibus intemperaturis dictum est, idem obseruandum in compositis scribit.

SECVNDVM vero compositas intemperaturas ex simplicibus cõpositio commostrabit salubria præcepta, cum hic quoque studuerimus pro magnitudine intemperaturæ eidem conueniens inuenire remedium: veluti si contigerit, quòd in decem numeris ad caliditatem maiorem ea, quæ naturæ conueniat, decidat corpus, septem verò ad siccitatem maiorem, tunc salubrem causam in huiuscemodi affectibus esse oportebit, decem quidem numeris frigidiorem, septem vero humidiorem.

Per numerum Gal. hoc loco gradum non recipit, sed genericam quandam mensuram, qua omnes qualitates in mixtis æque librari queunt; possumus etiam intelligere gradus mansionem, ut & Haly exponit, nam cum res ad quartum vsque gradum attingant, gradus autem cuiusque mansiones tres sint, erunt itaque cuiusque intemperiei numeri duodecim. Placuit autem Galeno numerorum vocabulo rem ipsam exprimere, vt nos aperte doceat, quonam pactò per contraria præcise morbis est obsistendum. Cæterum qui febrem morbum esse calidum in facto esse tantum autumãt, ex hoc loco, ut eorum sententiam corroborent, fundamentum fortè sumerent; etenim si superius de calida tantum intemperie loquutus est, exemploque febris ostendidit, quò ipsi, eiusque causis medelam præstemus, postmodum autem & de reliquis egit intemperiebus vtpote frigida, humida, & sicca, ac postremò de compositis calida nimirum & sicca, frigida & sicca, calida & humida, & frigida & sicca, nonne (dicent hi) clarissimum est signum febrem à Gal. inter calidas tantum in facto esse intemperies collocari?

Veru

Verum aliàs eorum diluimus sententiam, Galenoque aduersissimam esse demonstrauimus, atque potissimum ex com. illo, vbi ait; Febris uero ortus natiui caloris ad igneum est conuersio, & paulo post, si igitur contraria contrariorum remedia existant, sanè febris peculiare remedium, vt uirtute tum refrigerante, tum humectante sit oportet; id namque febris naturæ, quę calida & sicca est, contrarium erit, talis siquidem naturę est ignis: Neque possunt hi glossare, quòd dicat calidam quidem esse in facto esse intemperiem, siccam vero in fieri: cuius quidem non est curatio, sed præseruatio, quandoquidem ignis nō foret, aut ignis esset in fieri; quod quidem dicere ualde absonum est: insuper Gal. postquam dixit, quòd intemperies illa, quæ in totum diffusa est corpus, febris nominatur, ideoque omnis febris, qua febris est, humectatio, refrigeratioque remedia sunt: quę sanè uerba (si quid aliud non adderet Gal.) aperte satis eius mentem ostenderent, subdit clarius; ac si sola sit, hoc est sine causa præseruatiua, ac quatenus febris contempletur ad refrigerandum, humectandumque omne medētis consilium, veluti ad finem dirigitur, ita vt nihil præterea ad curationē desideretur, nisi ut materiæ inueniantur, quæ quidem huic proposito idoneæ sint; & loquens de pugnantibus indicationibus quidnam hoc casu agendum sit, inter cætera hoc inquit; ac si pares quidem uideantur, neque febris indicatio pręferetur sic, ut humectandum, refrigerandumque sit; non igitur plures à febre sunt indicationes, ut hęc quidem in facto esse curationis sit, alia uero in fieri pręseruationis, ut illi arbitrantur, sed una duntaxat coniuncta, quemadmodum in ea nostra apologia diffusius declaratum est; præsenti uero loco sat nobis erit, si quæ præsentis capitis dicta eorum opinioni fauere uidentur, nihil eis prodesse ostendamus: possem, si vellem, breuibus me explicare, si dicerem exempla non tradi, ut ita pręcise sint, sed ut rem ipsam duntaxat aperiant: quod quidem exemplo febris fecit Gal. dum de intemperie ageret calida: Verum clarius ac uerius dicamus Gal. non tradere exemplū cum de sola intemperie uerba facit; sed cum de morbo facto, ac fiente loquitur, qui quidem sermo uniuersalis ad omnes intemperies esse potest; febris autem putridæ dedit exemplum, quippe quæ manifestus est morbus, ac ab omnibus fermè notus; quod quidem nō alijs accidit morbis, quòd autem per quandam interpositionem dum de morbo facto, & fiente obloqueretur, de quocunque morbo intelligat, id quidem manifestum esse potest, si eius uerba legantur, cum ait. At manifestum est, quod secundum potentiā, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quæcunq; alia istiusmodi oportet

1. de rat. uic. i acut. 18.

8. meth. 14

8. metho. ad calcē.

tet assumere: quo quidem proposito semper de ęgritudine facta, atque fiente in vniuersum differit, exemploque ex putrescentibus humoribus in febre quomodo causis remedia adhibenda sint, declarat: Non igitur quod ipsi pro se trahere possent, uerum est, ut ex nostra interpretatione luce clarius apparet. Verum quod superest, ex contextu præsentis capitis prosequamur, subdit enim concludens.

Si igitur ipsi particulę patienti admoueatur tale remedium, tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio. Quòd si particula affecta in penitioribus locis sita sit, machinari oportet insuper tale inuenire salubre remedium, cuius uis nequaquam in itinere antea soluatur: si itaque calidius esse oportuerit eo quod est moderatum, non solum tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus, sed vltra eandem mensuram tantum adijciatur, quantum ex situ, vt pertingere possit ad locum patientem, sit necessarium.

Tres quidem priores in quocunque morbo scopos, at situm, seu locum non semper spectari diximus, quod quidē hic clare demonstrat; cum enim pars affecta in penitioribus locis sita est, in transitu quidē remedium imbecillum efficitur, ut cum ad locum ipsum demum peruenit, non eo pactò operetur, quemadmodum si alijs simis in partibus affectus reperiretur: ob id tantum id excedere debet, quantum in itinere deperdi machinati erimus. Quòd quidem num uerum sit, manifesta apparet instantia, etenim sit affecta pars, renes nempè ipsæ ad frigidum ordine secundo, hæc utique pars medicamento indiget iuxta eundem ordinem calido, & quid ultra tantum, quantum in transitu deperdetur: uerum cum medicamentum id hepar immodice calidum pertrāseat, ei potius calor adaugebitur, quàm diminuetur, quod tamen secus à Galeno fuerat expositum. Dico ego, quòd casus hic rarò admittitur, quòd si in quēpiam talem medicus incidat, id utique perpendat, & sicut adauget gradum, ita aut imminuat, aut eundē præcise constituat; Gal. autem quod ut in pluribus euenit, animaduertit; uerisimile namque est, ut per partes moderatas transeat, aut saltim nō ualde à moderato excedentes, cum sanæ sint: non est autem de medicamento extimescendum, quod in simis quibusdam partibus operationem suam promit, ut exempli gratia de aloe, quod uentriculo auxilium pręstare debet, ac aliis istiusmodi; & quemadmodum in calidis dictum est, ita & in aliis dicendum uidetur, hoc tamen seruato non in-

frigidioribus tantum, sed & in alijs intemperiebus; ne crassioris sint substantię, sed tenuioris ob eam, quam subdit in contextu rationem.

Si vero frigidius non simpliciter tantum, frigiditatem oportet augere, sed & materia quoque prius animaduertenda. Si enim crassa sit, non admodum poterit ad profunda penetrare; at potius contrarium præstabit effectum, spissando superficiem, atq; densando; at si tenuioribus partibus constet, poterit sanè plurimum subire profundum: idem in humectantibus, atque exiccãtibus accidit, in quibus crassitudo, atque subtilitas partium substantiæ est inspicienda.

Admonet autem in frigidis potissimum medicamentis, quoniã hęc vt in pluribus (nisi animaduertamus) crassæ substantiæ esse solent: quod quidem non tam frequenter calidis euenit, siquidem calidi proprium est attenuare, sicuti frigidi incrassare: veruntamen sicut frigida complura crassarum sunt partium, ita & calida nonnulla; ut gingiber quidem, cuius substantia licet sit calida, crassarum tamen est partium: & ob id non ita facile intimas partes penetrare potest, sicut castoreum, & euphorbium, vt alterum quidem citissime vteri affectibus opituletur, alterum vero ad neruos ipsos celerrime perueniat; quemadmodum de his, & alijs omnibus medicamentis abunde Gal. 10. d simp. demonstrauit. Quocirca valde approbandos esse illos censeo, qui arte med. chymica, seu per sublimationem partes subtiliores à crassioribus abstrahunt: hoc enim pacto, si quæ sunt crassę partes in medicamentis abijciuntur, quæ vero tenuiores sunt, ęgrotantibus offeruntur, vt tandem non solum sui tenuitate ad locos affectos penetrent, verum & ibidem per omnes affecti loci partes diffundantur. Veruntamen eorum non probo abstrahendi modum, qui plumbeo illo vase hanc moliuntur sublimationem, siquidem mala quędam ipsius plumbi in medicamentum qualitas imprimitur, quæ quidem corporibus mirum in modum nocere solet: sed mihi magis placet modus ille, iuxta quem aut per vas vitreum collatorium in alterum recipiens vitreum liquores excipiuntur, aut in duplici vase, quod balneum mariæ nuncupatur, sublimatio ipsa perficitur. Verum hęc nobis sat sint, vt ad eorum, quæ ab ipso Galeno hoc loco dicuntur, intelligentiam conferunt; in aliud uero commodius tempus hæc omnia adamussim (si Deo placuerit) discutere proponimus.

A situ quidem loci, vt nuper diximus, inuenit indicatio salubre reme-

remedium, à formatione vero & situ simul, quando effluxus sensibiles, atque ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut his omnino caruerint: quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum.

Hæc etenim à loci situ indicatio non per se primò, vt & reliquę tres priores, sed secūdariò remedium salubre inuenit, prout ipsum in qualitate quantitate, tenuiq́ue substantia adaugemus, vt supra declaratum est: pariter & quę à formatione, & situ simul prouenit indicatio, nam cum loci situs penès totius corporis sumitatem, aut altitudinem attendatur, quando locus aut magis, aut minus ab ore, seu ab eo loco, cui remedium apponitur, distat; formatio vero penes vias ac meatus, quædam enim partes plures obtinent vias, atque meatus, aliæ verò paucio res, atque aliæ nullum propemodum; si igitur & loci situm; & eiusdē conformationem retinuerimus, sciemus vtique eligere remedium id, quod non solum fluxus auertat; verum & ad alias partes impellat; sit enim iecur affectum, quod membrum est præcipuum, ad quod confluunt humores, qui sui copia, ac feruore illi phlegmonem facile inducent, remedium paramus, quod ratione situs, conformationisq́ue simul materias hasce à membro illo præcipuo auertat, & ad partes minus nobiles; neque vllum principatum obtinentes impellat; quale est per hæmorrhoidas cucurbitularum, sanguisugarumq; vi attractio; aut medicamentum quippiam, quod ad inguina, vt propria emunctoria materias impellat; aut sanguinis missio, quæ per venam fit iecorariam; aut quod tale, quod & situm & conformationem partium respiciat; nam si meatus aut foramina non paterent, talis vtique attractus ad eam partem, ad quam materias attrahere cupimus, minime fieri posset. Quod vero postremo adijcit.

ILLVD vero manifestum, quòd earum, quæ intemperaturam efficiunt causarum curatio fit per euacuationem, nam ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur.

Argenterius non vniuersaliter, sed particulariter intelligendum esse censet, est enim alia causa pręter humorem, qui euacuari expostulat; animi namque affectus intemperiem committunt, ipsam perseuerādo fouent, atque adaugent, euacuatione tamen non tolluntur, constipatio insuper cutis febres diarias, & synochas absq; putredine parit, quę rarefactione, non autem euacuatione remouetur: adhæc accenditur

calor

calor ob crassorum, viscidorumve obstructionem huic affectui incidẽtibus, & attenuatibus succurrimus nulla facta humorum vacuatione. Verum partiatim (inquit ipse) intelligenda est Galeni sententia, quando scilicet intemperies ab humoribus enascuntur, quorum euacuatio ad tollendam intemperiem requiritur, quales sunt humores putridi, aut absque putredine, sed concalefacti plurimum, atque vehementer adaucti, qui sola alteratione emendari nequeunt. Nos autem cum Haly interprete vniuersale esse Galeni dictum arbitrantes causam quamque euacuatione quapiam, siue insensibili, siue sensui manifesta sanari dicimus; nam prçter quòd huius loci verba clara sunt, superius quoque id ipsum aperuit, dum dixit. Indicatio est euacuatio, atque alteratio, non autem disiunctiue, vt Argenterius interpretatur. Neque valent eius debiles rationes, nam etsi animi affectus non euacuantur, humores tamen, qui ex his proueniunt, euacuationem exoptant; non enim animi affectus morbum aliquem ex se producunt, nisi prius humores in corpore existentes conturbent, exagitent, ac denique vitiẽt, qui & alteratione, & euacuatione indigent, nisi ad benignum vertantur; quo quidem casu eorum quçdam portio per insensibilem saltim difflatum euacuatur: constipatio quinetiam cutis licet rarefactione sanetur, qnod tamen prius detentum erat, ęgrumque corpus reddat, euacuatur: pariter crassi humores licet attenuatione patentes meatus efficiant, veruntamen non solum quod ibidem detinebatur, vacuatur, sed & in attenuatione portio quæpiam illius, quod viscidum ac crassum erat per insensibilem ipsam transpirationem protruditur. Quo fit, vt luce cuipiam clarius esse possit vanam esse ipsius sententiam, atque Galen. placitis aduersari, nostram vero ipsius verbis vel maxime consentire. Sed hæc de causis salubribus, quæ intemperiei cuicunque siue solæ, siue à causis pendenti opitulantur, sat dicta sint; huic autem de causis salubribus, seu auxilijs, quibus solutæ vnitati sanitatem præstamus, tractationem adnectit, inquiens.

Curatio solutionis continuitatis in parte carnosa. Cap. 90.

CONTINVITATIS *autem solutionis curatio intentionem quidem habet vnionem, quæ in partibus quidem instrumentarijs impoßibilis est, in similaribus vero non semper poßibilis: at* quan-

quandoque sicut in carnosis sanitas conglutinatione perficitur, nihil vero differt, neque si cohalitum appellaueris.

RGENTERIVS quippe qui huius ordinis rationẽ non percepit, Galen. quodammodo carpere videtur, nam si de causis sanitatem conseruantibus agens prius de simplicium intemperiebus, mox de organicarum compositione, ac postremò de vtrorumq; vnitate disseruit; eodem quoque ordine dum de causis sanitatẽ efficientibus agit, procedere debebat, atque potissimum cum hic necessarius ordo sit; si etenim morbi ob solutionem continui vtrisque simplicibus, atque organicis communes sunt, prius quidem de prioribus duobus seiunctim agendum erat; ac postremò de his, quæ vtrisque erant communes; quemadmodum libro de differentijs morborum est assequutus. Nonnulli vero ordinis huius rationem quandam innuere volentes dixere hoc iure factum esse à Galeno, quoniam sicut similaria membra antecedunt organica, ita morbi ex intemperamento organicos, membra namque organica formam, & rationem propriam à similaribus desumunt, verum media cum intercidat solutio, cum vtrisque communis affectio sit, ob id etiam medium in tractatione obtinet locum. Verum hæc ratio nulla prorsus est, neque quod ordini oppugnet Argenterius, vllo pactò respondet, ac quomodo solutio media sit inter intemperiem ac compositionem non video, tametsi similaria & organica solutæ vnitatis morbo participent. Nos igitur Galeni mẽtem intimius scrutantes rectè ab eo hunc ordinem seruatum dicimus, nam sicut in intemperierum morbis natura potissimum vim suam administrat alterando, & concoquendo, demum & medicus ei opitulatur, sic & in morbis ex soluta vnitate, vt paulòpost explicabimus, natura ipsa primum est efficiẽs, mox & ipse medicus; non sic aũt se habet in morbis secundũ compositionẽ; tales namque morbi vt plurimum medici ope (nullo naturę adminiculo tolluntur; quòd si natura eis auxiliatur, id quidem secundario) ac post medici operationem demolitur; etenim de morbis in figura loquens Gal. inquit, possibile est plurimum partium figuram emendare, & paulòpost, ad contrarium euersionis adducendo; si vero fractione aliqua non rectè conformata alicuius membri figura fuerit vitiata, cui substantia callosa innasci præuenerit, siquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus rectè afformare, deinde callum superinducere: quod itidem fit in alijs morbis secundum compositionem: Quocirca ob curationis simili-

similitudinem, ac praecipuam causam salubrem, in qua & morbi ex intemperie, & illi ex soluta vnitate conueniunt, iure Gale. tractationi de causis salubribus intemperierum hanc, quae solutioni vnitatis deseruiant, adnectit: neque valet, quòd supra contrario processit modo, dum de causis sanitatem conseruantibus ageret, soluta namque vnitas in parte conseruatiua minimam conseruationis partim occupat, quinimmo valde dubium erat num parti illi subiecta foret; quemadmodum scripsit Galen. vnde nec illi causam aliquam conseruantem, vt hoc loco, constituit: Quòd si libro de differentiis morborum alium seruat ordinem, non hunc habet, vt hic respectum, sed alterum nimirum, vt à simplicibus ad composita magis progrediatur. Cum igitur soluta vnitas dupliciter consideretur, vno quidem modo penès morbum, alio vero penes ipsius membri affecti naturam, duo ex his scopi oriuntur, ex parte quidem morbi vnio membri diuisi; praecipit namque scopus iste, vt si membrum diuisum est, id vtique vniatur, contrarium namque per suum contrarium aufertur; ex parte vero membri affecti naturae, num priori illi vniuersali scopo, & quibus satisfacere possimus; propterea neglecto primo scopo, ad secundum Galen. accedit, atque non sine ratione; nam vt ipsius erat sententia indicationes, quae à morbis sumuntur, principia tantum sunt, ac (vt ita dicam) carceres, vnde medendi ratio enascitur, nullo adhuc apparente medicae artis vestigio; quod vtique commune est etiam plebeis omnibus, quis enim nescit febrem esse tollendã, carnẽ diuisam vniendam, ac os luxatum in propriũ locum reponendum? sed quibus hęc rationibus fiant, & qualibus, & num id pręstari possit, vulgares id planè nesciunt; quòd tamen medico artis perito notissimum est; nam quemadmodum si nauis quaepiam aedificanda sit, scimus profectò nos omnes etiam, qui nauium structores non sumus, quòd in ea & puppis & prora, & gubernacula poni debent; ignoramus tamen, quem admodum ipsa struantur, & quò nam pactò; sic & quisque morbum sustulendum noscit, sed quibus id rebus perficiat, & quomodo, ignorat, quod quidem ad artem vel maxime spectat. In curatione igitur solutae vnitatis supposita vulgari indicatione nempè partem diuisam vniendam esse, quibus nam & qualibus perficiatur ab affectae partis essentia, atque natura perscrutãdum est. Vt autem hoc cum Galeno assequi possimus, tria nobis sunt contemplãda, primò quidẽ quae nam ꝓpriè partes cõtinuę sint, secundo an cum diuisae sunt, vniri possint, hoc enim valde ambiguum videtur, cum natura sola sit, quae vnionem efficiat: postremò quae raquirantur, dum partes vnire, aut aliquid simile molliri

Oo ten tamus

a mer. me. à princi.

tentamus. Quoad primum quidem spectat, cum ex Arist. sententia libris de physico auditu continua sint illa, quorũ extrema vnum sunt, exempli gratia linea continua est, & vna, quoniam eius extremitates duo sunt puncta, quæ totam ipsam continuam reddunt; sicut cõtigua sunt, quorũ termini simul existunt; cum enim pomorum aceruus adest, pomi vnius terminus cum altero alterius pomi termino simul est, atque ambo sese contangunt: corporis quidem nostri tum simplices, tum organicę & continuæ, & contiguæ erunt, vena namque & arteria continuæ sunt, tametsi per vniuersum corpus diffundantur; propterea ꝙ eorum extrema vnum sunt, ex quibus & vena, & arteria continuæ, & vnum esse dicuntur: si vero ambo adinuicẽ comparentur, contigua sunt, quandoquidem tunicæ venæ termino alterum arteriæ terminum contangente vtraque simul existit: partes quinetiam organicæ vtpote manus cum toto continua est, quoniam ipsius partes, atque totius termini vnum sunt: hepar verò, ac bursa fellea contigua, siquidem vtriusque termini simul sese contingunt. Qua quidem in re valde allucinari Argenterium arbitror, qui organici vnionem non tribuit, sed simplicibus, vniuntur.n cum aliis organis non quidem per se (inquit ille) sed per accidens ob similarium partium vnionem, ex quibus organa constant: verum hæc ipsius ratio fallax est, vniuntur namque organicæ partes, vt ędant actiones, cum aliis organis nõ rõne quidem simpliciũ, sed vt cõtinuæ ex pluribus simplicibus cõtiguis cõstitutæ, licet primariò ex eis conficiãtur, non.n. in operationibus cõtinuitatẽ simplicium partiũ, sed organicarũ ad vniuersum corpus spectamus, at in totius corporis fabrica primas simplicibus partes tribuimus, ex quibus totũ vnũ est, vtpote ex pluribus cõtinuis inter se tamẽ cõtãgentibus conflatũ. proinde hãc ipsius subtilitatẽ mittamus pro cõstãti asserentes, cõtinuitatẽ nõ solum simplicibus, sed & organicis primũ ac per se deberi, iuxta tamẽ diuersum contẽplandi modũ, idq; & Galeno, & veritati mirũ in modũ consentire. Vt aũt secundo proposito satisfaciamus, inquit Gal. præsenti contextu, ꝙ quę in partibus quidẽ instrumẽtariis diuisio facta est, curationẽ non admittit, quæ verò in similaribus nõ semper sanari põt, at qñque sicut in carnosis sanitas conglutinatione perficitur; etenim artifex cũ quippiã (vt dictũ est) moliri tentat, primũ quidẽ nũ fieri id possit, scrutatur, demũ & quibus, dũ id prius assequi posse fuerit suppositũ; ita & in præsenti casu medicus agere dẽt, primum quidẽ quæ vnio sit, supposito num partes omnes vniri queant, scrutatur, mox hoc habito, ꝙ id assequi possit, quibus perficiat, aggreditur. Supponamus itaq; unionẽ esse coniunctionẽ eorũ, quę dissoluta sunt ad

ad terminum vnum communem recte & conuenienter à natura & medico ei auxiliante factam: quam quidem diffinitionem vti rectè traditam aperte satis ostendimus; nam in primis eius tãquam genus posuimus non solum ea, quæ continua sunt, sed & contigua complectens; separantur etenim non solum continua adinuicem, sed & contigua, quorum termini simul sunt, mutuoque se contangunt, quæ ambo seiuncta coire, atque coniungi possunt, contigua tamen non eo modo, vt continua coeunt: ob id ea adiecimus verba, ad vnum communẽ terminum, tãquam ipsorum propriam differẽtiam; mox subiecimus rectè ac conuenienter à naturá, & medico eius ministro factá, vt causam efficientem, quam quidem periculum nonnulli negligenter prætermittunt, sicut alias superflue, ac perperàm adiungunt, vt aperte satis ostendetur; etenim cum partes in multiplici sint differentia, sicut pluries edocuit Gal. quæ humidę quidem, mollesque sunt, habiles censentur, vt in vnum coeant, quę verò & frigidiores, & siccìores minime coire queunt: vt in externis videri licet, lapis.n. cum lapide minime coit, siquidem natura est, quę opus hoc efficit; non potest aũt vnionem hanc in omnibus efficere duplici sanè ex causa, tum seminis inopia, tum etiam ipsius propria imbecillitate; partes.n. simplices, ex quibus organa conflata sunt, vtplurimum ex semine generationis principium habuerunt; quas quidem natura in sui productione & continuas & contiguas reddidit, prout cuiusque naturalis substantia exigebat, hæ quidem temporis spatio siccescunt, & exangues fiunt, nutriunturque ex alimento spermatico, ex quo & genitæ sunt; quod quidem alterant, & in sui substantiam conuertunt, ac sibi assimilant; verũ nutrimentum hoc temporis spatio imminuitur, cum reliqua omnia in corpore, quę à generationis principio calida erant, imminuuntur; quod si contingat, vt quępiam ex his partibus diuidatur, vnionemque amittat, reparari, & in vnum coire minimè potest, non enim seminale illud alimentum per hoc opere perficiendo satis est; quod quidem etsi sufficeret, à partibus reliquis, quę eo nutriri exoptant, attrahitur, atque ita opus imperfectum relinquitur: huic accedit secunda causa, facultatis nimirum altricis imbecillitas; quę illis adest, vtpote neruis, ossibus, venis, arteriis & istiusmodi; exangues.n. ac frigidę particulę sunt; ob quam quidem imbecillitatem virtus altrix in materiam agere tam cito non potest, vt partes ipsas, quẽadmodũ prius erant, coalescat, ac uniat. Porrò quę molles & sanguine plurimo abundant, cũ & alimẽtũ adsit copiosum, quod ab aliis partibus non attrahitur, sed ibidẽ compactus à natura ẽt partiũ illarũ satis robusta conco-

quatur, & in partium substantiam vertatur, hæ vtique simul coire, & id, quod prius amiserant, adipisci poterunt: sanguine namque vnita sunt, & sanguinei nutrimenti beneficio disiunctæ vniuntur, quę quidem vnio nullo alio hęterogeneo concurrente, sed eiusdem generis substantia efficitur, aqua enim ab aqua diuulsa ipsomet propria substantia vnitur: inter partes autem, quæ vniuntur, sola musculosa caro hoc potissimum obtinet priuilegium, dummodo duo illa ad vnionem necessaria præstò sint: si enim sanguinis inopia, & altricis imbecillitas forent, duo procul & ipsa coire non possent; propterea Galen. inquit; In carnosis quandoque sanitas conglutinatione perficitur, quam quidē vt coalitum appelles, nihil vetat Galen. & licet non præcise vt prior vnio fit; prior enim carnis vnio à principio generationis contracta fuit; hæc autem rubeum tantum illud inter fibras, ac neruos contextum ratione sanguineæ molis ab initio illo parum admodum euariat; nihilominus quoad fibras, ac neruos illos paruulos omnino resarciri non potest, sed quo ad carnosas partes vnitam esse dicimus: ab hac autem deficiunt & reliquæ aliæ partes, eoque magis, cum & magis frigidæ, duræque conspiciuntur. vnde Galen. in pueris & mulieribus propter corporum humiditatem, mollitiemque arteriam quandoque conglutinari asserit; quemadmodum & superius ex eius sententia lib. de semi. dum de
5. methoi. medic. 7. peccato in numero ageremus, à nobis dictum est: narrabatque cuiusdam historiam, qui ab eo sanatus est ex arteriæ incisione, quam medicus quidam iuuenis, & operum artis parum peritus illi iniunxerat, conglutinata nimirum incisione, cuius quidem rationem assignabat, quoniam arteriæ natura difficultatem quidem durioris tunicæ, seu conglutinandæ prorsus indicat, non tamen eam, quę euinci omnino nequeat; neque enim ita est sicca, duraque, vt os, vel cartilago, immo longè his mollior, ac magis carnosa: ossa igitur, nerui, & similia non uere uniuntur, neque coalescunt, sed per aliquod medium hęterogeneum potius adalligantur, atque adinuicem coniunguntur, quod latine callus, græce porus sarcoides nominatur, qui quidem ex alimento paulo crassio-
5. Aphor. par. 19. re fit, quàm is, ex quo prius genita sunt: iuxta quem intellectum scripsit Hippocrat. cum discissum fuerit os, aut cartilago, vel neruus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coalescit: Galen. in commen. hunc explicans aphorismum, ait, ꝙ neque augetur, hoc est aliqua generatur substantia, qualis est abscissa, sicut in cauis ulceribus caro germinare uidetur, neque coalescit,

quando

quando discissi corporis labra agglutinantur: quæ quidem res licet apud nonnullos dubia sit, attamen, inquit Gal. si quis viua aut mortua ossa inspiciat, manifestè videbit à callo quodam veluti vinculo circumscripto partes ossium discissas esse constrictas; quas si abraserit, fracturæ profundum conspiciet glutinatum: ꝙ si partes simplices vniri nequeunt, quid dicendum de partibus organicis? quorum (inquit Gal. hoc loco) vnio impossibilis est: atque cum organũ bifariam diuidatur aut. n. ipsum penitus abscinditur, & à corpore seperatur, aut (vt alibi voluit Gal.) ea maxime parte, qua corpore genere diuersa committuntur, & coalescunt, quædã auulsio eorum efficitur, quã ἀπόσπασμα nuncupat; exempli gratia intestinis accidit apospasma illud, quod latini ramex, seu hernia nominatur, tum ipsa videlicet intestina ob membranam, quæ περιτόναιον dicitur in ipsum scrotum descendunt; similiter dum iuncturis luxatio non perfecta fit, illius auulsio ligamenti consequitur: quod itidem de aliis dicendum est, prima quidem organi ab organo vera continui solutio est; secunda verò contigui potius dicenda promeretur, licet eam medici, atque Gale. ipse continuitatis solutionẽ nuncupet. Sed de qua nam hoc loco intelligat Gal. disentiunt inter se interpretes: communis. n. fermè opinio sustinet, ꝙ de prima loquatur, per pauci verò secundam potius amplectuntur: Aduersus verò secundam instat Argenterius rationibus, quas quidem supra promouebat, dum disserebat non posse organum diuidi, nisi prius simplices partes afficiebantur, ex qua quidem affectione per accidẽs organum compatitur. Nos verò primam esse solutionem, de qua hoc loco potissimum agit Gal. arbitramur, communemque hanc sententiã probamus, quàm alterã, proptereaꝙ posteriorem sñiam instantiam hanc pati suspicor, non vt Argenterius ait, sed ꝙ ligamẽtum & aliud quid simile auulsum denuo vniri possit, cum enim partes contiguæ sint, non autem continuæ vnà committi, & iterum coalescere queunt: quod quidem de organicis abscissis hic negauit Gal. at cum organum à toto seiunctum est, reuera uniri non potest: sed quid ad Argenterii rationem? ꝙ hoc vulgò notum est, minimeque artificiosum, dicerem vtique, ꝙ vulgus non ignorat organum quidem a partibus seiunctum vniri minime posse, at ipsius causam nequaquam, quam artifex rectè comprehendit, quinimmo si is ẽt rõne discurrat, ipsi vtiq; videbitur, ꝙ eo modo, quo in plãtis ramus à ramo discissus per inferiorẽ vnitur, ita & organum à corpore discissum vniri possit, nõ. n. maior est rõ de vno, q̃ de alio, cũ ambo viuẽtia sint. Atqui postmodũ ex rei natura ĩtimius perscrutatus diuersam vtiq; eorũ esse rõnẽ cõprehẽdet; nã in animantibus, (vt recte

Libro de consti. art. cap. 6.

lib. de differentiis.

ait Tagaultius, cuius neque sententiam, neque rationem percepit Argenterius) abscisso organo ex toto, necessariò abscinduntur pori, nerui, venæ, & arteriæ; quibus quidem omnibus abscissis, per quos veluti per canales quosdam alimentum, sensus, & vita denique in ipsum membrum organicum diffundebantur, prompte admodum exhalant, atque expirant, nec non & spiritus, & virtutes omnes ob substantiæ, quam habent, tenuitatem; cum autem hęc omnia euanuerint, necessariò membrum illud interit, vt neque etiam priusquàm intereat, reparari possit ob subitam illam, ac ineuitabilem difflationem, euaporatio nemque; at in plantis res secus se habet; in his namque vt recte testatur Theophrastus tam facile caliditas & humiditas in eis contenta non exhalant, sed potius à solis calore adauctæ quasi prægnantem plantam reddunt; vnde & rami illi abscissi & generant, & pullulant; siquidem auulsi à toto quid ori proportionatū habent, per quod nutrimentum etiam attrahunt, & in terram demissi radices emittunt, vt tandem diu viuant, adaugeantur, & ad senectutem vsque perdurent: itidem fit, dum rami truncis inseruntur, vt diffusius idem conscripsit: & licet anulosorum animalium, imperfectorumque partes per aliquot tempo ris spatium viuant, non alia sanè ex causa, vt inquit Aristot. libro illo de incessu animalium, quòd perinde illorum quodcunque est constitutum, ac si quippiam ex multis compositum, coniunctumque animantibus esse videatur: vnde cum animalia hæc suam regiam habeant virtutem, ac veluti suum cor per totum corpus dispersum, quod spinalis medulla est: si eorum pars à toto excidatur, illius regiæ virtutis portio remanet, ob quā nō statim motus & sensus deperditur; veruntamē virtute postmodum ea exhalante, atque destructa, proptereaq; fomentum non habet, quo retineatur, neque alimentum aliunde quo alatur perinde, ac plantę ramus, recipere potest; animalis enim partes abscissæ os non habentes, vt plantę rami, ex quo alimentum exhauriant, necessariò tandem intereunt. Non negamus autem, ꝙ & intelligi possit, ꝙ organica non vniuntur perfecta vnione, quandocunque organum ex parte diuisum est, ex cuius quidem diuisione nerui, venæ, & huiusmodi incisa sunt: verum meo quidem iudicio, hoc præcipuè non intendit, quoniam vnio hæc ob simplices potissimum partes, non autem organicas consequitur. Superest autem, vt tertium propositum absoluamus, nimirum quæ requirantur, dum partes vnire tentamus, ea autem quatuor sunt, vt subdens in contextu inquit Galenus his verbis.

Libro de constit. art. cap. 6.

1. de caus. plant. c. 3.

Lib. de diff. febrium.

Cap. 6.

Ipsam vero antecedit, quando uulnus minus extiterit partium appli-

applicatio distantium, quæ ex formationis genere existit: vt autem hæc ipsa firma, ac stabilis fiat, & alligatio cogens in vnum quæ distant & fibulæ, & suturæ vtiles sunt: coalescere autem facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vnitatem ipsa natura. Nostrum verò opus est, vt diximus, applicare extrema distantium partium, atque ita vt in vnum coacta sunt conseruare, & tertio loco cauere, ne quid labris vlceris intercidat, & quarto ipsam partis substantiam conseruare salubrem. Sed quo pacto & primum & secundum impleamus officium, dictum est, tertium vero in cogendo in vnum partes distantes exequamur, si nihil extrinsecus incidere permittamus.

Dictum enim est, quòd ex omnibus corporis partibus caro propriè vnitur, si carnis nomine rubrum illud, & molle ex sanguine genitum suscipimus; cuius quidem vnionis precipua efficiens causa natura ipsa est; verum cum diuisio carnis & magna, & parua esse possit, quandocunque labra vnius partis non contingunt alterius labra, vtcunque diuisio sit; prima quidem consurgit indicatio, vt partes distãtes simul alligentur, committanturque; secunda, vt eę in vnum iam commissæ partes conseruentur; tertia, ne quid labris vlceris intercidat; quarta, ac vltima vt tota pars salubris seruetur: atque hęc quatuor medici solius sunt intentiones, non autem naturæ: non alia sanè ex causa nisi vt natura coctione, naturalibusq; virtutibus rectè partes ipsas vnire possit; nam quo ad primam intentionem necessarius est hic partium contractus; si enim ita diuisa vulneris ora manerent, coctio vtique adinuicem illarum partium nequaquam rectè fieret; neque hę per ipsam coctionem, quę à natura fit, vniri possent: Et licet quoad hoc opus ex formationis genere videatur affectus, ac proinde non simplex morbus, sed ex soluta vnitate, atque conformatione commixtus morbus; hæc tamen conformatio per accidens illi occurrit, quatenus partes adinuicem distinctæ quodammodo formationem commutant; cui quidem cura non adhibetur, nisi in quantum labia adinuicem committuntur. Proinde dum primam hanc intentionem perficit medicus, vnà & secundę vel maxime attendat oportet; si etenim labia ita committeret, ut statim iterum diuiderentur, priusquam natura eas vnisset, dubio procul opus vanum perpetrasset: ob id Galenus in contex. ait, quòd hęc partium distantium applicatio firma; ac

ſtabilis eſſe debet; firma quidem, vt partes ſeſe contingant, ac ſtabilis, ne diſſoluantur iterum, interque mouendumque diſrumpantur: quod quidem placitum alibi clarius aperuit, inquiens de ſtabilitate quidem: Expedit autem quod circumiicitur neque molle nimiũ ſit, & algæ ritu fragile, quò videlicet magis tutò contineat; de firmitate vero ſubdit: Tum verò ipſa circunductio nec ita laxa ſit, vt nihil efficiat, nec ita vehemens, vt premendo dolorem excitet. Deducuntur autẽ firmiter in vnũ, & ſtabiles hæ adductiones efficiuntur trifariam, vt & in contextu ſcribit Gal. alligatione, quę in vnum partes diſtantes cogat, aut ſutura, aut fibulis, quas græci ἀγκτῆρας vocant; omiſit autem glutinum ipſum, quandoquidem vt idem dixerat; quæ ſiccæ ac duræ partes ſunt, qualis caro non eſt, glutinum aliquod vinculumvè, quo commiſſę maneant, requirunt. Deligaturæ autem tres modi, ſeu differentiæ ſunt, vt ex Aui. colligunt Chyrurgici fermè omnes, ac præcipue doctiſſimus Tagaultius nimirum incarnatiua, expulſiua, ac retẽtiua; prima quidem propriè agglutinatoria eſt; de qua hoc loco agit Gale. quæ vulneribus, & fracturis accommodatur; nam quæ expulſoria dicitur antiquis vlceribus, ac ſinibus adminiſtratur, ac quæ retentiua nũcupatur, membris eſt proficua, in quibus cum arctatio fieri non poſſit, vtpote collo, ventre, & huiuſmodi partibus, vtpote ꝙ medicamenta tantum retineat, & leuiter ac citra dolorem ea parti vulneratę adhęrere faciat hęc autem ſemper in quibusque ſimplicibus vulneribus, dum modo cõſtrictio fieri poſſit, eſt adminiſtranda, ſiue parua, ſiue magna, ſiue maxima ſit; hę etenim drię (vt ſcripſit Gal.) propriè ſimplicibus vulneribus accõmodantur; pariter ꝙ longa ſint, breuia, acuta, obliqua, retorta pampini modo, aut hami ritu, æqualia, & inęqualia, profunda, & in ſuperficie tantum ſita, & iſtinſmodi; quandoquidem in paruis his vulneribus ſola deligatura ſufficit, quæ tamen mediocriter adſtringat, vt & Aui. conſentit; etenim ſi laxa ſit, non rectè vulneris labra cõmittet, ſi verò nimis adſtricta, valde comprimet, imminetque periculum, ne dolorem excitet, atque inflammationem; in magnis vero non tamen valde profundis non ſolum deligatura, ſed & ſutura indigemus; quandoquidem ſutura partes ipſas in vnum cogit; demum deligatura, ſiquid vacui derelictum eſt, intimius aggregat; quamuis Cornelius Celſus vt in his vulneribus magis fibulis vtamur pręcipiat; nam quando partes molles ſunt, idque potiſſimum ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus naſus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter, eas vtique ſui iubet; at ſi in carne vulnus ſit, hietque; neq; in vnum ora facile trahantur

3. metho. cap 4.

loco prædicto.

4. cano fen. 4.

3. meth. 4.

Lib. 5.

tur, alienam esse futuram arbitratur; imponendas verò fibulas, quæ ora paulum tamen contrahant, quominus lata postea cicatrix sit: in maximis verò atque profundis vulneribu: cum ex Gal. sententia pre eius magnitudine disiunctę partes ad imum vsque sibi coniungi nequeant; cum neque sutura, neque fibulæ, neque deligatura pertingere ad eas valeant; quinimmo in ea quamuis parua capacitate aut sanies, ac aer introcludatur, ex quo agglutinatio, seu vnio prohibetur, & quod prius est, dolor insurgit, ac phlegmon excitatur, vt non amplius simplex, sed compositum vlcus existat; studendum vtique nobis est, vt iunctis partibus tum sutura, tum etiam deligatura demum illæ partes profundę vnà coeant, & si quid ibidem saniei adest, medicamento aliquo exiccante consumatur; quod vero in vacua loca influxurum est, prohibeatur: quę autem ea medicamenta sint, cum & ibidem à Galeno, & alibi frequentius, nec non ab aliis omnibus describantur, tum & præsenti loco valde necessaria non sint, breuitati indulgentes, in aliud commodius fortasse tempus examinanda differimus; at Auicen. & qui eum sequuti sunt, administratis & suturis & deligaturis, vt perfectè in profundum partes coeant, puluillos quosdam super vulnus apponunt, quos iuxta Auicen. præceptum ad triangularis formam accommodant hunc in modum vulneribus applicantes: duos etenim eorum angulos duobus labiis vulneris superponunt, tertium autem inferius pendere permittunt, vt super eum pannus lineus, quo deligamus, unam & alteram lineam protensam ab vno ad alterum ex superioribus angulis propellat. Proinde deligandum est vulnus (vt iubet Gale.) vinculo ex duobus initiis circundato, quorum altero incipiẽtes a loco opposito parti solutæ procedimus deligantes versus partem membri superiorem, altero vero versus partem inferiorem, fortius tamen adstringentes locum offensum quàm adiacentem; etenim (inquit ipse) qui contra deligant, hi vtique ab integris ad ægram partem sanguinem compellunt: atqui si ab ægro loco incipiant, & in integrum finiant, non solum innoxia eiusmodi deligatura in his erit, sed & vtile quippiam conferret; propterea quòd nulla aut de sanguinis fluxione, aut phlegmonis ortu suspitio esse poterit; quandoque etiam quando necessitas erit, plures fasciæ superinuoluentur, & vario modo fient deligaturæ, vt recte nos Gal. admonet, si ex vulneris figura, positura, vel vtrisque indicationem desumemus. Vincula autẽ, seu fasciæ molles esse debent, ac nodis quibusuis

busuis vacuæ, ne ægram partem molestet, sintq; ea latitudine, ut semel iniectę nō vulnus tm̄, sed usq; ad aliqd vtrinq; ora eius cōprehēdant; quantū, s. prudēti Chyrurgo uidebitur opportunū, vtpote qui non solum in hoc: verum & in earum adaptatione ex vulneris figura, & situ indicationes (vt ex Gal. dictum est) semper perpendat. Sed hæc de deligaturis sat dicta sint, quoad suturas vero spectat (in vulneribus enim agglutinandis secundum Chyrurgi est instrumentum) cum earum triplex sit differentia, agglutinatoria, seu incarnatiua, sanguinis suppressoria, & labiorum in vnum adductorum ad tempus conseruatrix; prima quidem in omnibus vulneribus vtimur, quandocunq; sola deligatura adinuicem partes diuisæ adduci nequeunt, dummodo nil iam extraneum inter ora resideat; quæ autem sutura sanguinē reprimit, necessitatis tantum gratia apud Chyrurgos in vsu est, cū magnum ruentis sanguinis impetum ex venarum incisione reprimere contendunt; necnon quando intestina ipsa sunt sauciata; siquidem modus ille ab ipsis non valde probatur; dum suunt per modum reuolutionis, vti pelles consui solent; vnde disrupto uno ex his puncto cætera relaxantur; at postrema licet vt & reliquæ, fiat, eo tamen efficitur nomine, vt quæ commissa sunt tantisper, dum vulnus coaluerit, simul maneant, quasi quòd firmior præ alijs sit; atque hac potissimum chyrurgi vtuntur, dum magna facta est partium segregatio, ac fortè quędam carnis deperditio; quo casu fortis est adhibenda sutura. Atqui multifariam vulnus consuitur, prout uariæ circa ipsum indicationes exoriūtur, de quibus quidem cum solers Tagaultius disserat, non est ut longiori utamur sermone. De fibulis uero non est, ut multa dicamus, cum eorum usus fermè extinctus sit, & licet hæ ab antiquis non describantur, non ob id tamen, quomodo his uti possimus, tradere non desistūt, ut falsò Argēterius arbitratur; erat etenim nota non tantum apud medicos earum forma, sed & apud quoscunque ueteres, quandoquidem in vulneribus fibulæ ex acia molli non nimis torta, ut & suturę confiiebantur, ut Corn. Cels. conscripsit; siquidem chyrurgi illi ab uno latere vulneris semicirculum quendam ex acia quem vulgò asola, hi
5. lib. 26. uero fibulam nuncupabant; pariter & ab altero opposito alterum cōformabant; deinde utrunque acia alligabant, tum ut labia illa attracta ob vulneris latitudinem, magnitudinemque fortius alligarentur, tum ut sanies liberius percolari posset; sutura namque (ut idem testatur) ora magis unit atque coniungit: quàm quidem latitudinem infibulatio non impartietur, nisi ad eum, quo supra scripsimus modum, confectę forent; & licet apud Doctissimum Tagaultium, & Io. Agricolam

aliud

alia fibularum formula reperiatur, nempè ad hami formam ab utraq; parte recuruam, ita ut hamus unus in altero vulneris labro figatur, & versus alterum ducatur, in quo & alter hamus infigatur, ut facere solent, qui panos tundendo apparant; attamen meo quidē iudicio non est ea antiquorum, de qua hoc loco agit Gal. sed hęc sat sint, ut Galenum duntaxat ab Argenterij conuitijs vindicemus; alibi namque fortasse de utroque fibularum genere disseremus: necnon de duobus alijs instrumentis: & licet pars hæc ad chyrurgū potius quàm ad physicum spectet, necessaria tamen physico est, quippe qui ex externis ad internorum affectuum cognitionem multoties deuenit: adde, quod vulnera febris plerunque consequitur, phrenesis, inflammatio, & huiusmodi, quæ postea physicum vel maxime fatigant: Explicit itaq; medicus duas primas intentiones, primum quidem ex his altero, aut duobus, aut tribus instrumentis, prout opus est, partes in unum coalescēs, secundo uero in unum coactas conseruans: at tertiam (subdit Gal.) præcauens, ne quid labris vlceris intercidat; vocat autem vulnus ulcus secundum communem nomenclaturam, quod nil est aliud, quàm dissolutio unionis in parte carnosa, vt sæpius etiam lib. meth. med. vsurpare solet, licet si proprie utrunque sumatur, vulnus ab vlcere non parum distinguatur: vulnus enim simplex est continui solutio, ulcus uero non simplex, sed compositum quid, in quo & sanies, & pus continetur, ut recte Aui. eiusque interpretes testantur: huius autem tertij scopi rationem tradere cupiens Gal. subdit his uerbis.

Quoniam sæpius usu uenit, vt pilus, aut oleum, aut aliqua alia humiditas interueniens earum, quæ copulandæ sunt, partium vnitatem impediat: in eo autem, quod sequitur tempore per suffluxiones tertia intentio retinetur, ipsam vero suffluxionem ex eiusdem, & contrarij loci diuisione, & figura opportuna comparandum.

Si Argenterius rectè Galeni mentem percepisset, ipsum utique circa quatuor harum intentionum ordinem non reprehendisset; uerum hoc illi proprium est, ut ad pauca respiciens de facili enuntiet: etenim Gal. supponit id primum à medico esse animaduertendum, priusquā ad vulneris curam accedat: quod tamen inter curatiuas vulneris intentiones Argenterius collocat: cum enim Gal. intentio sit, quæ inter curandum tantum sunt, tradere, necessarium non erat, primam il-

lam

lam Argenterii intentionem ponere; pilus enim oleum, & istiusmodi, antequam vulnus aut ligetur, aut cõsuatur, inter vulneris labra non labuntur; quòd si quandoque labuntur, id raro euenit, artique minime subiicitur: adde quòd cũ ossium in vulnere fragmẽta, tellum, & huiusmodi euellimus, vulnus id simplex non est, sed cõpositum; de quo presenti non agitur loco; quinimmo Argenterius ipse non parua reprehensione dignus est, vt quod semper est obseruãdũ pretermittat, quod vero raro euenit, ad contemplationem introducat; si enim extrinsecus medicamentum apponat medicus, aut quid circa ipsum operetur, periculum semper imminet, ne quippiam eius incuria ad vulneris sinum pertingat; quod quidem arti vel maxime necessarium est: quandoquidẽ error hic in causa est, vt non solum vulneris consolidatio retardetur, verum & inflammatio, aut pus in eo excitetur. Tertia igitur est intentio, non autem prima, vt censuit Argenterius, neque minus, ut nonnulli dixere; quòd sub prima comprehendatur, quoniam appositis in vnum partibus; atque vt seruetur coaitio ex arte huic tertio scopo postmodum incumbimus; primum quidem prohibentes ne quid humidũ interne penetret, mox studentes dum vulnus profundum est, ac multo eget tempore ad sui consolidationem, vt effluxiones saniei, & humoris in vulnere contenti efficiantur: quo quidem casu & partis vulneratę situm accommodum, & congruam positionis figuram comparamus ita ut quoad situm vulneris orificium deorsum, fundum vero sursum semper spectet; pariter figura non ad superiores quidem, sed ad imas potius partes extendatur. Cæterum quod Gal. circa hanc intentionem ait, ne quid extrinsecus incidere permittamus, non parum apud medicos parit difficultatẽ; etenim nonnulli suasi Rasis ad Almans. Albuchasis, nec non Aui. authoritatibus qui pulueres incarnatiuas, atque conglutinatiuas, ceram, ac vnguenta, in quibus olea cõplura ingrediuntur, vulneribus hisce administrant; putarunt Gal. excludere extraneum puluerem, ac quęcunque nil faciunt ad carnis agglutinationem; at pulueres, & olei, quę in ceratis aut vnguẽtis parãtur, quęq; cum rebus agglutinantibus commiscentur, admittere; Alii vero sentiunt, quòd Galen. hæc omnia ne inter labia vulneris cadant, hoc est in vulneris profundum duntaxat penetrent, excludat; cuius etiam sententię viros illos celebres extitisse credunt, dum vulnerum simplicium emplastris, ceratis, & pulueribus, quæ quidem in eorum tantum superficie consistũt, curationem aggrediuntur; Alii vero nil penitus extrinsecus admittut hanc Gal. firmam esse sententiam, diiudicantes; quicquid uero Arabes & omnes fermè sentiant contemnentes, has forte moti ratione, quod

licet

licet medicamenta, seu alia huiusmodi consolidationis adiumēto sint, sua tamen substantia crassa coalitionem prohibeant, vt maius quidem nocumentum exinde consequatur, quàm iuuamentum; quòd si hęc detestāda sunt, tanto etiam magis, quę nullam penitus agglutinationē pariunt, siquidem vulneri mirum in modum nocere credendum est: Verum ne vllus quidem eorum distincte admodum veritatem, Galeniq; mentem perceperunt; primi quidem grauissimorum illorum virorum sententias non percipientes falsò Gal. verba sunt interpretati: nam hi non sentiunt, quòd super vulneris ora, dum optime adducta sunt, medicamenta illa imponantur; vnire enim ac agglutinare, vt prædiximus naturæ proprium est, sed medici, vt partes optime sese contingāt: Vnde Aui. Galeno conformis ait, Tunc coniungenda erūt ipsorum labia, & liganda custodiendo, ne inter ipsa aliquid olei, aut pulueris cadat, quoniam consolidabuntur: pariter & magnum vulnus, de cuius substantia nil perditum fuerit, & cuius vna pars alteri applicari potest: Ex quibus quidem verbis Aui pulueres istas incarnatiuas, & oleum aperte satis prohibet, & Gale. hoc loco, pilum oleum, & quodvis aliud extraneum humidum, quod partium vnitatem vetet: Errarunt quinetiā secundi quoniam Gale. cum præ vulneris magnitudine fieri nequeat, vt disiunctæ partes ad imum vsq; exacte sibi coniungantur, immineatque periculum, ne sanies intimius influxura sit, aut ibidem dolorē, aut phlegmonem pariat, eo tempore medicamento vtitur, quod particulā siccet; vt etsi qua sanies iam subsit, hanc consumat, etsi qua in vacua loca influxura est, hanc prohibeat, & Auicenn. post statim recitata verba, subdit; Magni vero cuius partes applicari non possunt, siue sit fixura; siue concauitas, vel spatium, plena saniei, & iam aliquid ex substantia membri perditum est, curatio est exiccatio: non igitur verum semper est, quod isti aiunt, prohibenda esse, quę ad vulneris profundum penetrent. Proinde ex harum duarum opinionum destructione quàm facilime & tertiæ falsitas liquidò constat, quādoquidem præter rationes aduersus prædictas erectas id ei speciatim obiiciendum censeo, quòd hi celebrium authorum sententias contemnunt, sibique solis credendum autumant Galeni placito ad sui libitum enucleato. Nos vero vt & Galen. & Auicen. & cæteri medici celebres non sine distinctione procedentes arbitramur, in his quidem quæ aut sutura, aut deligatura, aut fibula exacte admodum ad imum vsque sibi coniunctæ sunt, partibus, nullo alio opus esse auxilio, vt sæpius dictum est; at in casibus quos & Galen. & Auicenn. describunt, cum medius quidam vacuus locus in profundo coacte desertus est,

4. primi.c. 28.

3. meth. 4.

est, qui aere aut sanie repletur, tunc medicamento quopiam egemus, quod saniem illam mediocriter exiccet, & locum illum carne adimpleat; tale autem est, quod sanguinem in carnem commutare compos sit, eiusque (vt rectè testatur Aui.) æquetur complexioni, cui applicatur, siccans nimirum mediocriter, & absque mordacitate abstergens, vt diffusius edocuit Gal. At tunc quartam perficimus intentionem nõ alia sanè ex causa, nisi vt partis substantiam salubrem seruemus, vt idẽ his verbis subiungit.

Lib. 5. de simp. med.

PARTIS autem substantiam salubrem cum mediocriter exiccantibus conseruabimus.

Non est autem putandum, quòd per conseruationem hoc loco Gal. intelligat eam, quę per similia efficitur, sed potius præcautionem, siue prę seruationem, quæ contraria quodãmodo requirit: pars etenim vulnerata humida est, tum ratione imbecillitatis virtutis, quæ alimentũ sibi demandatum exacte coquere, assimilare, & vnire non potest, tum ratione excrementorum, quæ à partibus circumuicinis, aut toto etiam corpore demandantur, exiccari vtique exoptat, moderato quidem modo calore, modo vero frigore: dum enim eam phlegmone opprimi veremur, infrigidantibus vtique ac exiccantibus vtimur, vtpote oui albumine, linimentisque huiusmodi, vt rectè experti faciunt Chyrurgi; at si partem affectam etiam fouere nobis curę est, vino vulnus abluimus, id enim ex Galen. sententia vel optimum est medicamentum, quo & pars ipsa moderate exiccetur, ac corroboretur. Neque nos detereat Galeni inconstantia circa hæc exiccantia medicamenta; siquidem modo sicca vnius, modi secundi, ac tertij etiam gradus administrat; imbecilla namque sunt, thus, mastiche, aloes, colophonia, ordei farina, ac fęnugræci; fortia autem aristolochia, iris, cadmia, lupinorum farina, & orobi; fortiora vero adhuc cẽtaurium, glutinum, limaturæ vstæ, plumbum, antimonium adustum, pix, resina & alia istiusmodi: etenim iuxta diuersas corporis intemperies hæc omnia parat, atq; iuxta maiorem minoremve exiccationis exigentiam: adde, ꝙ omnia summo cum iudicio apponenda iubet, vt vnum ab altero in cõpositione adeo corrigatur, vt ne vllum quidem parti inferat nocumentum. Hæc sunt, quæ circa vulnera simplicia in parte carnosa molienda proponit, quæ verò peragenda sint, dum cum alijs coniunguntur morbis, se inferius tractaturum pollicetur, cum ait.

HAEC quidem est soluta continuitatis curatio, cum ipsa sola seorsum in carnosa parte constiterit. Quòd si alicui alteri morbo cõ

iunga-

iungatur, plures ſunt indicationum intentiones, quas in compoſitorum, vel complicatorum, ſiue vt cuique appellare libuerit, doctrina deinceps trademus. In præſenti autem ſermone ad reliquas vnitatis ſolutiones accedendum.

Quòd enim vulnus concauum ſit, aut intemperatum, aut dolorificum, aut inflammatum, compoſitum adeſſe morbum indicat, vulnus enim concauum morbus eſt in compoſitione, ſolutaq; vnitate; quod itidem in alijs ſe habet. Sed de his inferius agemus, ne bis eadem repetamus: de ſolutione autem vnitatis oſſium cum Galeno diſſeremus.

De ſolutione continuitatis in oſſe. Cap. 91.

FRACTIO *igitur eſt continuitatis in oſſe ſolutio, quæ quantum ad intentionem primam, inſanabilis exiſtit. Quò vero ad ſecũdam quodammodo ſanabilis fit. Prima igitur intentio eſt coalitus partium, qui ob oſsis duritiem fieri non poteſt, ſecunda alligatio, quæ fit callo ſuper nato partes fractas circumalligãte. Calli autem generatio, quà quidem ex materia, & à natura fit, eſt & ad alia communis, quà vero formam oſsi vicinam habet, ex eiuſdem fit alimento. Molle vero et puerile os coaleſcere poteſt, ſed perrarò fit talis affectus, quin cum altero ſocietur. Magna enim ex parte muſculi adiacentes vnà corporibus alijs fractis oſsibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa oſſa, altera uero circa corpora adiacentia uerſatur. Sed hæc quidem in carnoſarum partium cõplicatis dicentur affectibus. Nunc vero de fractionibus dicendum. Quoniam enim harum ſanitas calloſitate procuratur, vt autem callus generetur proprij oſsis alimenti ſuperfluitatem naturæ ſuggerere oportet. Hanc uero ſuperfluitatem in qualitate, & quantitate ſeruare modum, eſt neceſſarium. Vnde & ratio victus eſt adhibenda, quæ tantum, ac talem influere oſsibus ſanguinem præparet, qualis & quantus generando callo ſit opportunus. Quoniam vero per fracti oſsis cauernas idem effunditur ſanguis, eiuſdem qualitatem, & multitudinem animaduertere oportet, atque ita vel ſicciorem uel humidiorem victum*

inſtituere.

instituere. Sed hæc omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, plenius sunt explanata.

AVSAM, cur ossa non coeant, sed callo agglutinentur, ab initio huius tractationis assignauimus, vtpote ipsorum duritiem. Et licet complures aliæ causę reperiantur, quę aut vulnerum sanitatem retardant, aut ea nullo pacto sanari permittant; nempè partis diuisæ tenuitas, qualis est vesicæ ob exiguum ad eam sanguinis confluxum, virtutemque in ea exilem: perennis partis motio, vt pulmonis; quiete namque sanatio indiget; continua ad membrum fluxio; cuius quidem fluxionis non sit exitus, vtpote dum cerebri venæ internę vulnerātur, aut ventris ima pars; ac postremò visceris nobilitas; cuius quidem diuisio exhaurit spiritum priusquam vniri possit; quod quidem in corde, & cerebro manifeste admodum constat; sola tamen pręcipua prædicta ossibus inest, reliquæ uero aut non adsunt, aut ne occurrant prohiberi queunt: etenim ossa (vt à prima exordiamur) crassa sunt, & ad ipsa complures confluunt venæ, ex quibus nutriuntur, vt hac de causa si non vniantur, saltim callo unionis vice agglutinentur; dictum namque est, quòd natura ipsa est, quæ hoc opus aggreditur mediantibus proprijs actionibus, nempè alteratione, coctione, assimilatione, atque vnione: natura igitur in primis alterat sanguinem copiosius ibidem demādatū, & ad ossium formā commutat; mox incrassat; & ipsis disruptis apponit; ac unit non quidem in profundo, cum dura sint, sed in superficie tantum, vt antea Galenum se experimento comprobasse diximus; pueros autem & iuuenculas nonnunquam mulieres excipimus, mollia namque ut Gal. testatur, cum eorum sint ossa, profundius quodammodo coalescere possunt: motum vero corporis, & ipsius confractæ partis, quem alteram causam constituimus, ad nostri libitum prohibere possumus: non enim ex necessitate, ut pulmo, & septum transuersum, mouemur. Quocirca non solum pars confracta quiescenda est, uerum & conuenienti situ locanda, vt celerius agglutinetur; nam motus non solum fluxus, doloris que est causa, uerum ut quę commissæ sunt partes, extra propriū abeant locum; quinimmo quies huic affectui pręalijs tanto iniungenda est, quanto maior necessitas adest; periculum namque est, ut tantillum membro commoto à proprio situ partes adinuicem disiungātur, saniesque copiosius influat; prohibetur quinetiam tertia causa, si rectè corpus administremus; non enim vt in vulneribus thoracis, aut

6. Aphor. com. 19.

ventris

vētris inferioris sanguis cōcretus, aut sanies ibidē colligitur, dū potissimum simplex est fractura: q; si partes etiam adiacentes vnà compatiuntur, quibus intentionibus adiuncto morbo satisfaciamus Gale. inferius se edocturum pollicetur: ob id ægrotanti huic victus rationem à principio tenuissimam administrat; interdum venam incidit, & per ventrem superflua expellere procurat: quo vero tempore callus gignitur, vt & præsenti cap. nutriendum corpus boni succi cibis iubet, qui multum nutriant, sintque tenaces; tenuis namque humiditas ad calli generationem minime necessaria est; sed crassa, nō autem friabilis, ac pinguedinis expers; hæc enim substantia citissime callum gignere solet; quamuis tempore ficcescens callus friabilior, ac fractioni obnoxius reddatur: cessat postremò visceris nobilitas, quoniam ossa neque præcipue sunt partes, neque præcipuis deseruiunt, sed tanquam fundamenta quędam ac veluti totius corporis substratum subiiciuntur: ob id nutriuntur, augenturque non tamen sentiunt, vt rectè Galen. pluries testatum reliquit; quod quidem ignobilibus partibus euenire solet; cum autem franguntur, non solum sanguis & spiritus priusquam callus gignatur, non euacuantur, verum vt ait Galen. sanguis per fracti ossis cauernas effunditur, vt maxime faciat ad calli productionem; dum modo eius qualitas aut quantitas animaduertatur; vt si medicus in altero ex his aberret, quoad victus potissimum rationem, corrigatur. Cæterum quoniam quis aduersus Galenum obiiciat ipsum videri mancum, quòd posthabitis prioribus quatuor intentionibus, vni tantum calli generationi attendendum esse decernat: ne hunc scropus is amplius offendat, vt priora huius capitis verba perpendat, consulo; facile namque ex eis propositi dubii dissolutionem obtinebit; cum ait [Fractio igitur est in osse continuitatis solutio, quę quantum ad intentionem primam insanabilis est, quo ad secundam vero quodammodo sanabilis fit] priori capiti annectit tractationem de osse & neruo; quæ supra circa quatuor priores dicta sunt, intentiones comprehendens, id solum docens, quod cuique eorū peculiare est, atq; seiunctum, nam sicut in carne pręcipua intentio est vnio, quę à natura fit, opitulante tamen medico; ita in osse hęc impossibilis: durum enim duro vniri non potest: ob id hoc inter cætera statim proponit, cuius vice secundā intentionem subdit, quam natura & medicus moliuntur, dum ossis partem cum seiūcta altera callo illas circum alligante connectunt; ad quod quidem opus peragendum sicut ad carnis agglutinationem quatuor vtebamur indicationibus; coniunctione, conseruatione, expurgatione, atque exiccatione; ita ad calli in osse 6. met. c. 5.

Pp genera-

generationem totidem vtimur. Et ob id sat Galeno fuit, ut id in contex. indicaret his verbis [calli autem generatio, quæ quidem ex materia; & à natura fit, est & ad alia communis] nam vt circa eas discuramus, fieri nequaquam potest, vt callus gignatur sicut & in carnis vnione, ni prius ossa fracta simul connectantur, alligenturque; secundo seruentur ad perfectam vsque ipsius generationem; tertio ne quid illi extraneum intercidat, euitetur; ac postremò vt partis substantiam salubrem cum moderate exiccantibus conseruemus. Quoad primam quidem intentionem studendũ est, vt fracti ossis partes rectè committantur, & in naturalem situm coaptentur; uerum cum fracturę multæ sint differentiæ, vt recte narrat Galen. aut enim os tritum est, quod græci κατάγμα nuncupant; aut ruptum, idque bifariam, aut per transuersum, aut per rectum; in quacunque fractura id primum agendum est, vt videamus num partes ossis fracti dissidentes è directo iaceant, necne; quod quidem exemplo integrę partis quàm facillime dignoscetur, si enim è directo iacent, circa hoc nil aliud moliendum est, sed vt infra dicemus, quod reliquum est peragendum; hoc autem manifeste comprehẽdes, si neque punctionis sensus vllus appareat, neque vlla, quę sensu percipi possit, inæqualitas adsit; at si è directo non iaceant, fieri enim potest, vt tum prorsum, tum retrorsum, tũ in hanc membri partem, tum in aliam facta translatio sit, procurandum est, vt in contrarium adducantur; vt lib. de fracturis Hippocr. consuluit, & Galen. alibi, scribentes: quòd quęcunque retrorsum magis acta sunt, ea prorsum impellãtur necesse est; nec minus altera quoque fracti ossis modice ad contrarium retrusa; contra vero quę prorsum sunt emota, hęc rursus ipsa quidem retrorsum, reliqua nimirum parte sensim prorsus deducta, eodem pariter modo si ad dextram sunt detorta, medicatio est, si ad sinistram ducantur, atque è contra. Proinde in adducendis contrario modo partibus, ne quę frangantur eorum extantiæ non leue periculum est, idque potissimum si per transuersum fractio facta sit; duplici sanè ex causa; tum quoniã fragmenta inter partes coniungendas facillime intercidunt, quæ postea in causa sunt, vt ea, quę adaptantur, exacte non se contingant, tum quòd si forte quæpiam ex his pars extra cadat, denuò ad pristinam vnionem accommodari non potest, cum ossis fragmenta prohibeant. Ex quo maximum adest periculum, ne in spatium illud sanies colligatur, quæ postmodum tempore putrescens totum pariter membrum secum corrumpat: oportet igitur aut manibus, si paruum sit membrum, aut vinculis circumpositis, aut vnà cum his etiam instrumentis

6. metho. cap. 5.

strumentis, cuiusmodi nos lib. de fracturis docuit Hippocr. antitasim ossium efficere, hoc est retrorsum ea trahere, vt è directo committantur, exactaque eorum coniunctio fiat; postea vero quàm nullus sit metus, ne in adducendo se tangant, tunc in directum opponere, vinculaq; remittere, ac musculis ipsis in idem commissionem permittere: interim vero Hippo. & Galen. præcipiunt, vt manibus quoque nosipsos subseruiamus, ac sicubi aliquid paulum subsultet, corrigamus, ac efformemus: hinc libris de fracturis varia reperies vincula, & instrumenta ab ipso Hippocr. constructa, prout varia sunt ossa, quæ varijs in partibus franguntur: de quibus non est, vt partiatim agamus, cum artis medicæ Gal. commentaria conscribamus. Proinde & manibus, & vinculis, & instrumentis summa diligentia in vnũ ossium partibus ad proprium locum deductis secunda suboritur indicatio, vt & in carne dictum est, quòd ad perfectam vsque calli generationem partes seruentur; talis autem conseruatio tribus potissimum perficitur, alligatione, splenijs, seu plagulis ab Hippo. nuncupatis, atque quiete. De alligatione quidem, prout carnis vnio exigebat, nonnihil superius diximus, quod & hoc loco transferri potest, quandoquidem tuta esse debet, neque nimis arcta; ne doloris, humorumque influxus sit causa, neque laxa, ne leui ex motu ossa dilabantur; sed danda est opera, vt vtriusque excessus mediocritatem seruet: fascia quinetiam, seu vinculum satis latum sit, vt præcipit Galen. latitudo namque magis accommoda est, quàm eius angustia, vtpote quòd totum æque omni ex parte fractum os complectatur, excepto eo, quod per transuersum fractionem habet, siquidem hoc casu angustior præ latiori fascia rugas non contrahet, totiusque membri, cui circundata est, cutim continget. Descriptus insuper deligationis modus est, qui & fracturæ accommodari potest, vtpote quòd is ab ægra parte deligare incipiat; ac cum bis, terve fasciam circumdederit, inde ad sanas partes vsque progrediatur, vt & Hippocr. iubet; siquidem hoc modo non solum ab integris ad laborantem partem sanguinis fluxum coercet, verum quod iam collectum in ea est, exprimit; præcipiebat quoque vt duas fascias molles, & ex lineis mollibus confectas pararemus, vt non solum hac deligatura vteremur, sed & altera desuper contexta membrum fractum accommodaremus incipientes super fracturam prioris ex aduerso, deorsumque semel tantum membro perfracto circundato tendere; atque inde iterum reducta in superiori parte vltra priorem fasciam desinere: atque ob id dimidio longior priore esse debet, cuius quidem &

alterius prioris quoad longitudinem terminus non vnus, ac certus constitui potest, sicut nec quoad latitudinem, vt prędictum est, sed pro fracturæ magnitudine, & pro fracti membri crassitie diuariandus est; ita vt Hippocr. modo trium, modo quatuor, modo quinque, & sex etiam cubitorum longitudinem, totidem vero digitorum latitudinem constituat. Sed hæc de alligationibus sat dicta sint, licet à Cornelio Celso, & modernis etiam nonnullis alię recenseantur. Splenijs autem, quæ ad splenis similitudinem habent, seu plagulis, siue ferulis vtebatur Hippocrat. vt & alij, qui ipsum sequuti sunt; in magnis potissimum fractionibus, vt rectius in unum partes vnirentur, ac earum ita in vnum deductarum firmamenta forent; verum Hippocrat. Galen. & reliqui veteres medici non primis diebus, sed à die septimo, uel nono, uel vndecimo eas accommodabant; recentiores vero nostri Chyrurgi primo quoque die, dum alligant, ferulas circumponunt; cuius quidem varietatis causa est, quoniam ueteres illi phlegmonem deuitare cupiebant, quę primis illis diebus ex earum appositione membrum fractum aggrauantium facillime oriri poterat; at nostri parum de hac curantes, tantumque sibi fidentes eas applicare non verentur: hæ autem (vt Hippocra. & Galen. statuere) lenes esse debent, ęquales in extremis partibus simæ, in medio crassæ, maioresve aut minores iuxta fracturæ magnitudinem, paruitatemque: consultò autem de modo, ac ratione eas adhibendi silentio inuoluimus ob eam, quam supra tetigimus, rationem. De quiete uero non est, vt multa dicamus; etenim quies huic affectui prę alijs tanto iniungenda est, quanto maior necessitas adest; periculum namque est, vt membro tantillum moto à proprio situ partes adinuicem disiungantur, dolorque ac materierum effluxus consequatur: ob id concinne admodum situandę sunt, ut quoad fieri potest, naturalem situm seruent, hoc in uniuersum animaduertẽtes, ne corpus, siue pars confracta & die, noctuq; maiori cum angustia defatigetur, prout prudẽti uidebitur medico. Succedit & tertia intentio, ne quid ad locum cõfractum defluat, aut extraneũ in eo reperiatur, quod aut ipsum inflãmari, aut cõputrescere faciat, hęc aũt ad tertię in carne agglutinanda intentionis proportionem perficitur; si enim quid adest extranei, aut osiculi portio, quod quidem ex prurigine, & punctura q̃ facile dignoscetur (fractura etenim à quibusdam veluti aculeis carne uexat) aperiendus quidem locus est, quodque extraneũ auferatur, demũ ad reliquũ fracturæ curationis accedendum: postremã uero indicationẽ & in ipsis fracturis aggredimur, cũ aut mẽbrũ fractũ imbecillius est,

est, aut humidius; locum enim tunc fouere, & moderate exiccare studemus cauentes ne humiditatem crassam temperatę ibidem confluentem aut prohibeamus, aut exiccemus; non enim calli fieret productio, sicut dum superfluus aquosus, tenuisque humor adest. Quocirca hoc medici prudentia, ac studio indiget, qui vtriusque excessum temperet, & partem salubrem conseruet, tunc enim natura, quod sibi proprium est, paucis ab hinc diebus opus perficit materiam congruam ad calli formam circumfracta ossa componens, incrassans, & ueluti quoddam uinculum illis adnectens: propterea quòd & materia hæc qualitate, quantitateque per fracti ossis cauernas concinne admodũ effundetur, neque cum aliquo extraneo, quod ipsam perturbet, confundetur. Atqui de his copiosius lib. 6. meth. med. se scripsisse testatur. Restat autem, ut de soluta vnitate in neruo & tẽdone pertractet, quod quidem in subsequenti agit capite, ad quod diuino auxilio interpretandum accingimur.

6. meth. & primo de princip. lib. 4. in cap.

De punctura nerui, & chordæ. Cap. 92.

NERVI uero & tendonis punctura propter sensus uehemẽtiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitandam, ac tum præsertim cum nihil extrorsum expirat obcæcato cutis vulnere. Aperiendum est igitur, atque exiccandum substantia tenui, quæ usque ad ima nerui offensi posit penetrare. De his uero exacte diximus in libris de arte medendi conscriptis. In simplicibus quidem huius generis affectibus salubrium causarum forma talis existit.

SI animaduertisset Argenterius Galeni intentionem, vt & antea annotauimus, esse, tradita uniuersali quoad primas illas intentiones curandi methodo, quę omnibus ex soluta unitate partibus deseruiant, id solum qđ cuique proprium est, recensere; illum utique de negligentia falsò non obiurgasset; neque minus, quòd cum nerui multifariam incidantur, de sola ipsius punctura hoc loco pertractet; nam præsenti libro vti epilogo omnium, quæ ab eo alibi fusius scribuntur, sat ei fuit, quęcunque eiusdem generis eis accidunt, ex quibus curandi intentiones eliciuntur, in uno tantum, eoque potissimum simplici nerui affectu, qualis est punctura

3. de part. tumin c. 4.

 simplex,

6. meth. à principio. lib. 4. sui cano. simplex, percurrere; cum etenim nerui & tendones, vt Galenus, & Auicenna, testantur, quandoque punctim, quandoque cæsim vulneretur; & rursus vtraque solutio fiat, aut cum contusione, aut absque contusione; punctura autem aut hians sit, atque adaperta, aut cæca, & occlusa, ita vt nullum ipsius orificium visui nostro repręsentetur; quæ vero cęsim solutio fit, alia quidem per longitudinem, alia vero per transuersum occurrat; & in vtraque interdum quidem cum substantiæ carnosę amissione; interdum vero sine eiusdem deperditione: adhæc si neruus per transuersum vulneretur, aut quandoq; non ex toto, sed ex parte, aut plerunque totus præcindatur, nullus vtique in nerui solutione simplicior affectus existit, quàm is, qui punctura, eaq; occlusa fit; licet enim cutis quoque afficiatur, non tamen affectus talis est, vt qui ad se curam protrahat: ob id eam, quæ omnibus neruosis est affectibus præcipuam intentionem, in punctura duntaxat pro exemplo tradit; adnectens quinetiam alteramqua seiunctim puncturam, tãtum occlusam curare valeamus, nẽpè vulneris adapertionẽ. Vtcunq; igitur vulneretur neruus, maioris minorisve conuulsionis suspicio semper oritur ob duas sanè causas, tum ob sensus acrimoniam, tum ob cõsensum, atq; connexionẽ, quam partes hæ cum principio obtinent: adde & tertiam, quæ solius occlusæ puncturæ est, quando scilicet nihil extrorsum amplius expirat puncturæ foramine obcęcato. Cæterum aduersus hoc placitum insurgent fortè, qui ex Aristo. sententia cordis, & quamcunque carnem, non autem neruum esse tactus instrumentum sustinent; etenim si nerui ex ipsorum placitis non sentiunt, sed à natura facti sunt, vt carnẽ per totum diffusam calidam & humidam sui frigiditate, ac siccitate contẽperent, ex quo quidẽ in carne postmodũ exquisitus ac optimus sensus introducit (quod.n. sentire debet, medij naturam sapere debeat) minus vtique sensus vehementiam percipere poterunt, vt hoc loco habet Galenus: alij vero, qui neruum tactus instrumentum esse ex Arist. sustinent, impugnarent ipsum circa neruorum originem, nam licet hic cuinam principio nerui continuentur, non determinet; attamen cũ alibi sentiat illud quidem esse cerebrum, id falsum esse dicent, quandoquidem cor eorum est principium, iuxta

3. de part. anim. c 4. Aristo. decretum; propterea quòd in eo neruorum copia apparet: quòd si duæ hæ causę à Galeno traditæ falsę sunt, necessario & tertia falsissima erit: nam si neruus non sentit, ergò eo puncto, eiusque punctura occlusa neque aliquid ad ipsum raptim influet, neque nocens ibidem detinebitur, vt tantum doloris, atque conuulsionis homini inferat: Verum quoniam locus iste non exigit, vt quod alibi à Galeno aduersus

sus Aristo. pluries, ac fusius disputatum est, à nobis longa disceptatione denuo discutiatur; sat nobis erit, ut quia aduersarij Galeni in eum obiiciunt, diluamus ea duntaxat supponentes, quæ alibi ab eo copiosius enucleata sunt: primi etenim non aduertunt Galen. aduersus Aristotelem sustinuisse cerebrum esse neruorum initium, seu communem sensum, seu princeps sensorium, à quo demum omnes particulæ sensum, & motũ obtinent, neruos autem ipsos vehicula, per quæ virtus ipsa sensitiua, atque motiua è cerebro defluens defertur; inseruntur namque per vniuersam corporis molem, atque potissimum cuiusque partis substantiam, seu carnem, atque vna cum ea moderatam ac exquisitam sensationem conficiunt, variam tamen, cum & sensile varium esse debebat: Vnde & varia ipsius sensationis partialia instrumenta à natura fabricata sunt, vt cuiusque optima & actio, & passio perficiatur: ad quam quidem actionem, passionemq; cum sensibilium corporum alteratio eorundemque agnitio concurrant; vt testatur Gal. sensibilia quidem corpora, quo proximiora erũt sensationis principio, tanto validius impriment, eorumque imago promptius imprimetur, ac proinde uirtus ipsa agnotrix eam animalis sensationem percipiet; sicut è conuerso, cum à principio longè absunt, obtusius, ac imbecilius: propterea cum neruus, vt riuus, à quo immediate virtus sensitiua defertur, principio proximior sit, nulli mirum est, si dum sensibile illi offertur, & maior & acrior fit sensatio: quod quidem testatur experientia, quicquid Aristotelis dicant sectatores, ad quorum rationem facilis est responsio; nam fatetur & ipse Gal. quod quanto exquisitior est temperies, tanto etiam perfectior sensatio efficitur, non tamen acrior: etenim vola manus, quę non tantum neruis, sed & carne, alijsque particulis constat, quę ipsam temperaturam reddunt quoscunque excessus percipit, atque comprehendit, non tamen acrius, vt particulæ hæ, quę ad intemperiem quampiam dilabuntur, ac quę neruorum copia constant; utpote ventriculi os, diaphragma ipsum, ac potissimum ipsius medium. Falsum igitur est, quod ipsi supponunt, neruos solos non sentire, siquidem per eos uirtus sensitiua, atque motiua defertur, idque à Galeno & experientia pluries comprobatum est. Falluntur quinetiam cum ex Aristo. sustinent, nullam corporis partem, quę exanguis sit, vt neruos sentire; nonnulla etenim sunt animalia, quę sanguine carẽt, ut spongię & conchilia, quę tamen sensum habent, vt & Aristotel. docuit; nisi forte quid sanguini proportionatum illis inesse dicant, sed hæc missa faciamus utpote qui rationes tantum in Galenum dissoluere proposuimus. Non est au-

7. de dogm. Hippoc. & Plat.

tum nobis difficile aliorum rationem diluere ex his, quę alibi ab Excellenti Patre meo in apologia de mẽbrorum principatu scripta sunt; vanum enim est existimare, quoniam in corde neruosa quædam corpora reperiuntur, ibidem esse neruorum principium, nã ut Gal. valide admodum probat ea vtique non sunt nerui, nec neruorum functiones obtinent; sed potius ligamenta quædam, quæ sub neruorum nomine constituens Aristot. eadem cum neruis esse existimauit. Ad conuulsionem itaque promptè excitandam (neruos si pungas) duæ priores à Galeno assignatæ causæ ex dictis veræ sunt, tum quòd in neruis sensus acrior est, tum quòd hi à principio cerebro nimirum immediate deriuant, in quibus virtus exquisitior reperitur, quæ nocuum sentiens confestim retrahitur, motumq; illũ conuulsorium efficit: vera quinetiam tertia est causa, quòd cum puncturæ foramen occlusum est, acutius persentiatur, ac doleat, quandoquidem occluso foramine, quod affligit nequaquam euaporare potest, sed necessario ibidem contentum neruum replens inflammat; quo fit, vt virtus animalis nocuum, ac inimicum aufugiens vehementius excitetur, ac se se contrahens nerueam substantiam, quæque sibi annexa sunt contrahat, atque conuellat; quæ quidem conuulsio non adeo efficeretur, si quod intus est, ipsi infensum euaporare posset: ob id in huius curatione præcipua est intentio, dum foramen occlusum est, aperiatur, si vero apertum est, vt foueatur, ne dolore inualescente nouæ materiæ attractionis, atque inflammationis fit locus: quę autem sint neruum fouentia perstringit duntaxat Galen. hoc loco remittens Lectorem ad libros med. methodi, atque potissimum sextum, in quo de omnibus neruorum læsionibus copiosius differit: Est autem (inquit Galen.) ad puncturam nerui adaperti intentio pręcipua, vt ipsum substantia tenui exiccemus, quæ usque ad ima nerui offensi penetrare possit; supposita altera, quæ in occlusa punctura administratur, nempè vt foramen ipsum reseratum detineamus: quæ autem sint medicamenta, quę hoc loco à Galen. causæ sanitatem efficientes nominantur, docebat idem eo sexto methodi à principio tum modice calefacientia, tum exiccantia citra dolorem, hæc enim sola ex profundo saniem trahere neque contracta, neq; demorsa particula possunt: nam quę frigida sunt apposita, tenues obstruunt meatus; quæ vero humida, quamuis calida actu apposita, vt aqua calida, reliquas phlegmonas mitigent, vulneratis tamen neruis infestissima sunt, cum prsertim eorum substãtia ex refrigerata, concretaque humidiore materia condita sit; at calida moderate, quæ & sicca sint, tenuiumque partium non tantum ner

2. de dog. Hippoc. & Plat. prope finem.

nl temperamentum coseruant; verum & sorditiem, ac pus ipsum absumunt, & ex profundo attrahunt: adde quòd non tantum conseruatio temperamenti fieri debet, sed & præseruatio, quàm contrariis constare diximus nō tamē valde excedentibus: fouenda quinetiam virtus est, quę à cerebro per neruum illum defluit, siue animalis ipse spiritus, qui secundum Galenum ad certam vsque distantiam permeat, vtpote calidus; insuper calor partium ipsarum adiacentium: quod quidem non efficeretur, si frigida & crassa medicamenta apponerentur. ob id Galen. terebenthina resina vtitur tū per se, tum cum parua quapiam euphorbii portione admixta, per se quidē in mulieribus, & pueris, ac his, qui molli sunt carne, cum euphorbio verò in his, qui dura sunt carne; nec secus propoli per se, & cum euphorbio, quę cum tenui oleo emoliri potest; pariter & sagapeno in duris corporibus cum oleo, & terebenthina cōmixto, & oppoponace; adhęc lachryma Cirenayca, ex qua fiat emplastrum, cuiusmodi est id, quod ex euphorbio ab eo compositum est. Cōplura etiam eo sexto metho. tum ab eo reperta, tum ab aliis descripta medicamenta recenset; vtpote sulphur ignem non expertū, neque lapidosum, calcem lotam, farinam erui, & hordeaceam, emplastrū illud ex euphorbio, & alia huiusmodi; quę quidem omnia euariat iuxta diuersas indicationes, & pro naturarum diuersitate; de quibus cum ibidem, & alibi copiosius disserat, non est vt longa vtamur explanatione, idque potissimum cum eorum omnium & Aui. & Auenzoarem, & Haliabatem interpretes habeamus. Mittam prętereà hoc loco ex consulto causas sanitatem efficientes, dum nerui diuersis aliis solutionibus infestantur, quandoquidem, vt superius diximus, hic est in neruo solutionis pręcipuus scopus; si autem qua in eo fit euariatio non quidem quoad intentionem propriam diuariatio, sed secundum magis tā tum, ac minus efficietur, quemadmodum fusius eo sexto meth. edocuit Gal. ad quem quidem locum lectorem occulatissimum remitto, ne incassum, quę elegantissime ab eo ibidem scripta sunt, repetere videamur; transibimus autem ad compositos huiusmodi affectus, si prius scopum unum remouebimus, qui in cuiuspiam animo exoriri possit; cur est, quòd Galen. antea in vulnere carnoso oleum prohibeat, causam assignans nimirum ne putredinem gignat, quę vnionem impediat; at in nerui punctura, & aliis solutionibus oleo solo quandoque vt commodissimo auxilio vtitur. Dicendum itaque est, quòd Galen. non quocunque vtitur oleo, sed tenui, quale erat illud, quo in curatione cuiusdam vsus est, subantiquo, atque calenti, vt vulneratam partem foueret, eamque à dolore, & phlegmone vindicaret;

3. de com. med. secūdum loca.

caret;

caret, damnabat autem crudum oleum vtpote crassum, & ad partes extimas tantum supernatans, ex quo periculum est, ne partes circumuicinas putredine inficiat, ac sui crassitie foramen illud claudat: propterea dicebat ipse, oleo autem calente fouendus est neruus, nam frigidũ appositum tenues obstruit meatus, calidum verò digerit; quibus quidẽ verbis facile deprehenditur error Argenterii, qui ex Galeni mente putauit oleum ab eo administrari, non vulneris remedium, sed potius ad preseruationem aduersus imminentia symptomata; etenim si digerit, non ob aliam causam id efficit, nisi ut saniei exitum patefaciat: ob id superius dixerat, Ac ne quis dolor vulneratam partem vrgeat, in primis solicitudinem habere opus est: itaque esse medicamenta excogitati non pauca, quæ vulneri imposita ad vtrunque sunt comparata, tum vt dolorem mitigent, tum vt exitum saniei patefaciant: oleum igitur huic affectui non administratur, vt uim exiccandi habeat; sicut erat Gale. sententia cum de oleo, & cera verba facit; non enim siccare (inquit ipse) nec ceram, nec oleum vtique intelliges, nec alterum seorsũ, nec ambo simul, immo nec ęruginem solam, vt quæ immodice siccet; sed (vt dictũ est) dolorem coherceat, & sui tenuitate saniei, si quã orta est, exitus pateat: ad cuius quidem exiccationem aliis postmodum vtimur auxiliis, vt pręcipit Galenus: sed hæc sat dicta sint, ad compositos affectus cum Galeno transeamus.

3. met. c. 2.

In compositis verò complicatur vlceribus prima quidem cauitas quam non alterum affectum, sed vlceris differentiam esse arbitrantur: Est autem tũ differentia huiuscemodi res, sed alterum aliquod alterius ęgritudinis genus, in quo ipsius substantiæ iactura facta est; Et quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem, nam continuitatis solutio unitate, substantiæ verò iactura, generatione indiget; paulo uerò supra generationis intentiones expositæ sunt.

Missa nominum apud veteres confusione, Galeni sectemur sententiam, qui differentias affectuum ab ipsismet recte distinxit, vt superius adnotauimus; differentię enim proprie sunt magnitudo, paruitas, æqualitas, & inæqualitas, & huiusmodi; affectus autẽ, cauitatibus phlegmone, dolorum sordities, & id tale genus; qui quidem affectus in corpore humano componuntur, vt non simplices morbi affectusvè, sed compositi dicantur; exempli gratia est vlcus, seu vulnus cauum, vlcus quidem

quidē seu vulnus est affectus similari, organicæque parti communis, cauitas vero, aut substantiæ defectus aut in figura vitium morbus inquam organicæ proprius. Ne conturbet autem nos communis nomenclaturę vsus, vt vlcus cauum dicatur, quasi quòd ad ipsum differentia quędam apponatur; abusus enim est hic, quemadmodum & cū dicimus, quòd homo albus sit homo, vt enim albedo ab homine quid distinctum est, ita & cauitas ab vlcere. Si igitur duo sunt morbi, qui in vno vigeant subiecto, duplex quoque his adest indicatio: vt exemplo illustrat Galen. quandoquidem vlcus cum cauitate quoad morbum in solutione continuitatis vnitate, quo vero ad substantiæ iacturam carnis regeneratione indiget: quod itidem se habet in aliis morbis cōpositis. Verum quo ordine in eorum curatione procedendum sit, postmodum subiungit eodem usus exemplo.

QVOD *autem primum quidem hunc affectum oporteat sanare, demum unitatem restituere tentare, ipsa rerum natura commonstrat: Cum ita repletum quidem fuerit cauum, ulcus uero ad æqualitatem perductum: alteram intentionem aboleri contingit, nam media existente inter labia ulceris ea carne, quæ nuper est genita partes quidem distantes uniri est impoßibile, unde fit, ut alia sit intentio perquirenda. Intentionem autem consequemur ex eo quod est secundum naturam ipsi parti comparando, erat autem eidem cute obduci naturale. Quare hoc ipsum à nobis procurandum, aut si hæc intentio effectum sortiri non potest simile aliquid cuti, carnem scilicet quæ cutis naturæ uicina sit instaurandum: Est autem huiuscemodi quæ & sicca, & calli similitudinem præsefert. Ad cicatricem igitur obducendam necessaria erunt exiccantia, ac sine mordacitate adstringentia medicamina.*

In complicatis itaque affectibus (per affectus autem non solum proprie morbos, sed & eorum causas ac symptomata intelligimus; quæ quidem licet ut symptomata ad sese curam non attrahant, ut tamen vrgentis rationem obtinent, sui indicant ablationem) à natura rei procedendi ordo desumitur, etenim si unus est alterius causa, prius quidem affectum qui causæ rationem subit, abscindendum esse rei natura demonstrat, alioquin nunquam recte procedemus; manente nāq; causa aut eo quod causæ uicem gerit; tametsi alter affectus seu morbus una

uice

vice sublatus sit, denuo tamẽ resurget, ac pullulabit. Secundo si vnus non potest curari, quin alterum prius curetur, licet hic illius non sit causa; natura quidem rei exigit, vt prius ab eo exordiamur, sine quo alter curari non potest: quod quidem pluribus exemplis hoc loco declarat Gal. primum quidem ex vlcere cum cauitate, siquidẽ cauitas carne prius repleri exposcit, mox media existente inter labia ulceris carne partes ipsæ distantes uniendæ sunt; secundo verò ex vlcere cum ipsa sorditio adnata; prius etenim sordes abstergentibus ammouenda, deinceps ad vlcus ipsum sanandum properandum est, licet sordities, ac cauitas ulceris causæ non sint, ulcus enim absque his esse potest: quod itidem & de inflammatione, vel attritione, vel humore quopiam, vel huiusmodi cum vlcere Gal. ostẽdit. Tertiò ac postremo si vnus affectus cum altero coniunctus vires prosternat, licet, ut dictum sit, ac quo ad seipsum curationem non exposcat, natura quidem rei vel maxime requirit, vt prę omnibus quibusuis huic festinanter obuiemus; virtus nãque vel optime, ac summo studio seruanda est, sine qua fieri non potest, ut ęger ad pristinam deueniat sanitatem, exempli gratia sit ulcus cum phlegmone, quod ex humoribus aut à parte quapiam, aut à toto ad locum confluentibus pendeat, cui superueniat spasmus, aut intensissimus dolor, qui vires prosternat, ab hoc vtique exordiendum esse rei natura nos docet; quandoquidẽ nõ solum causa, sed & phlegmone ipso periculosior existit: quòd si symptoma hoc vrgentis rationem obtinens non foret, ab inflammatione vt sine qua non, initium curationis sumeremus, demum ad causam accederemus, qua quidem non existente inflammatione à causa sine dubio primum, mox ad morbum properandum foret. Tres igitur scopos in morbis complicatis adesse docebat Gal. ad quos quidem in ordine procedendi medicum aduertere necessum est: quãdoquidem & rei natura hos omnes manifeste admodum ostendit, ut primus quidem præ omnibus vrgentis is sit, secundus qui sine quo non, ac tertius qui causæ rationem subdit. Verum quoniam Gal. hoc loco, de solo eo sine quo non, mentionem facere videtur, ut aperte satis uideri potest: propterea Trusianus interpres voluit reliquos duos scopos ad hunc tantum reducere, siquidem (dicebat ipse) causa, & magis vrgens se habent ad effectum, & minus urgẽs vt id sine quo non; frustra enim curatur febris humore manente putrido, & inflammatio, seu ulcus ipsum, si spasmus, aut dolor adsit: Sed fallitur bonus interpres, nam distincti sunt scopi, & in uno subiecto nonnunquam reperti, alia enim est causa, aliud autem sine quo non, & aliud quod vrgentis vim habet, licet impropriè omnes hi scopi sine

5. metho. med.

ne quo non appellari possint; proptereaquòd ei primum attendendum est, sine quo reliqua tolli nequeunt; causa enim quid diuersum connotat ab eo sine quo non, & id sine quo non ab eo, quod vrgentis rationem obtinet: quibus quidem absque nominibus haud rectè in curatione procederemus, si omnes scopi sine quo non appellarentur. Tacuit autem Gal. reliquos duos scopos nempè qui causæ, & vrgentis rationem subeunt facto de eo sine quo non duntaxat sermone, quoniam de morbis propriè complicatis sua erat intentio pertractare, reliqui.n. scopi morborũ causas, atque symptomata pcipue respiciunt, licet & nonnunquam morbus morbi, vt obstructio febris causa esse possit. cum itaque adest vlcus, & cauitas, duæque indicationes oriuntur, altera quidem prima sine qua non replendi locum, altera vero partes disiunctas vniendi; causæ postmodum efficientes auxilia nimirum congrua in medium sunt indagandę, vt vtrique satisfaciamus intentioni; quandoquidem ex Gal. sententia quę carnem regenerant ex materia constant nempè sanguine bono, atque natura, vt opifice, ac causa efficiente; quæ nil aliud est, quàm subiectorum corporum, quibus superinduci caro debet, virtus concoctrix; quorum quidem duorum alterum si deficiat, haud rectè carnis regeneratio efficitur: sanguis enim acris, aut prauus, seu imbecilla partium virtus concoctrix, seu ambo simul non tantum prohibent carnis productionem, verum & aliorum affectuum præter naturam causæ existunt; his autem ambabus causis præsentibus, nullo etiam extrinsecus, quod impediat, obstante, carnis generatio prohiberi non potest: propterea iuuenibus citius caro regeneratur, quàm senibus, in quibus virtus admodum est imbecilla, & celerius his, qui optimo prędit sunt sanguine, quàm his, qui non admodum probatis constant humoribus: hęc igitur propriè intrinseca sunt auxilia; sunt & alia externa, quæ potius coadiuuant, quàm carnem producant; cum enim modice tum siccent, tum detergeant, vt primum non excedant ordinem, influentis tantum humoris redundantiam compescunt, cum tamen eum moderate influere permittant; fouent quinetiam virtutem ipsam concoctricem, eamque ad opus compellunt, qualia sunt thus, hordeacea & fabacea, eruique farina, iris, aristolochia, cadmia, papax, pompholyx, & huiusmodi, quę iuxta corporum temperiem diuariantur: vt diffusius docebat Galenus. At quæ vniunt, licet ex materia eadem constet paulò tamen ficciore, ac eadem fermè virtute, attamen vt plurimum vnio eadem, vt 3. meth. 3.

prius

prius, fieri non poteſt; vnire etenim iuxta priorem formam virtutis formatricis proprium eſt, quæ cum in pueris vigeat, nonnunquam eorum vaſa, nerui, & quęque ex ſemine conſtant partes non ſolum renaſcuntur, ſed adinuicem perfectè vniuntur; at quæ in adultis iuxta etiam Hip. aphoriſmum non regenerantur, neq; vniuntur, cuius quidem rationem ſuperius explicauimus; verum vice perfectę illius vnionis glutino, aut vinculo quodam priori quàm ſimili cõnectuntur; coadiuuãtibus quinetiam externis ſiccioribus medicamentis, quãdoquidem virtus alteratrix exiccando id ſimile deperdito præparat. Propterea Galen. docens quid agẽdum, dum repleta eſt cauitas, & vlcus ad æqualitatem productum, ſubiũgit alteram eſſe indicationem nempè vt carne hac genita partes cute ſatis dura, quemadmodum prius, viciantur; quandoquidem caro illa mollis non poteſt eas perfectè admodum colligare; verum cum hoc fieri nequeat, natura ei ſimile quid parat, cũ quo hæc vnio efficiatur: atque ob id vt talis & citius, & perfectius ſortiatur effectus, medicus naturæ miniſter exiccantia, & ſine mordacitate adſtringentia medicamina admouet. Cæterum dicet fortè quis, ſit vlcus profundum, quod poſtmodum carne repleatur, & ad æqualitatem productum cicatrice vniatur, quæ cutis vicem gerat, ſi caro hęc genita pungatur, dubioprocul ſentiet; ergo nerui inter carnem illam genitã, qui prius exciderant, denuò geniti ſunt; quod tamen tu ex Galeno minime eorum dari regenerationem hic & ſuperius commoſtrabas. Qui carnem eſſe tactus ſenſorium ex Ariſtotele ſuſtinent, facilime vtique reſponderent, quòd ad ſenſationem neceſſarii non ſunt nerui, ſed ſolũ vt eam contemperent, vt antea dictum eſt: At nos qui hanc reſpuimus ſententiam, rectius dicemus, quòd ſenſatio ipſa efficitur, non quidem, quòd renati ſint nerui, ſed quòd in punctione profundius penetrantes derelictorum neruorum portionem attingimus, ob quorum punctionem dolor confeſtim inſurgit: cuius quidem inditium eſt, ꝙ cum neruum, qui ad partes illas ſenſum deferebat, diſſecamus, nõ amplius quantumuis pungatur cutis; caroque intima, ſentimus, atq; dolemus: Atqui ſi vlcus adſit cum ſorditie, cum prius ſorditiei attendendũ eſſe ſuppoſitum ſit, quibuſnam ei ſit ſuccurrendum, pertingit quidem hoc loco Gal. remittens tamen nos ad propriam inueniendam materiam libris his, qui de medicamentis inſcribuntur, his verbis.

5. Aphor. 19.

ITA & ſi ſordities aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abſtergẽdi: Et erit medicamẽ ſalubre abſterſiuũ, eorundẽ vero materiã in libris, in quibus de medicaminibus agitur, ſcripſimus.

Hoc

Hoc est tum lib. de simpl. med. facultatibus, tum etiam lib. de composi. med. secundum genera, in quibus omnibus tam simplicia, quàm composita edocet, quæ sorditiem ipsam nempè putridum humorem abstergunt: simplicia enim sunt, vt dulcia, tenuisque substantiæ, vt pote mel, fabæ, hordeum, lupinorum decoctum, & huiusmodi; composita verò, vt mel rosatum, oximel simplex, atque compositum, & id tale genus. Proinde sordities ex Gal. authoritate duplex est, altera quidem ex crasso gignitur excremento, vt sanies, seu ichor ex tenui, altera verò putredinis quędam species quę ab externo nascitur calore; nam prior sordes alimenti, quod coquatur, est excrementum, siquidem vt & alibi se scripsisse ait, non solũ in ipsa carnis generatione, sed & omni qualitatis alimenti nutritione duplex hoc excrementum reperitur; alterũ quidem crassum, alterum verò tenuius; in chyli namque versione subtilius quidem est vrina, crassius verò quæcunque per secessum euacuantur; in sanguine autem subtilis est flaua bilis, crassus verò melancholicus succus, in tertia verò coctione subtilis vapor, ac sudor, siue crassa illa sordes, quæ in corporis cute conspicitur. Et sicuti ex tenui illo excremento humidum vlcus redditur, & ex crasso sordidum, ita illud quidem exiccantibus, hoc verò his, quæ expurgent, ac mundent, indiget; quæ quidem sordities si magis increscat, morbus ex mala intemperie in vlcere innascitur; quicquid nonnulli latrent; qui quidem morbus abstergentibus potissimum indiget, vt leui caliditate, ac excedenti quadam siccitate & mundent, & ad pristinam temperiem locum vlcerosum traducant. Aduersus autem Gal. de duplici excremento distinctionem insurgit Argenterius; quam quidem falsissimam esse commostrare contendit non solum rationibus, sed & Hip. & ipsiusmet Galeni authoritatibus: extat namque in primis Hippo. sententia, docentis in vlceribus sanandis solum exiccantibus opus esse; cui quidem libro de med. composi. secundum genera, sæpe consentit Gale. vbi ea solum ad carnis generationem administrat, quę vim exiccandi habeant absque mordacitate: non igitur duplex est excrementum, sed vnum duntaxat, quod simplici indiget intentione; insuper experientia manifestum est, quòd in principiis, ac dum materia cruda est, aquosum illud apparet excrementum, ac perfecta coctione crassum, lene, ac æquale; non igitur eodem tempore crassum & tenuius est, vt voluit Gal. quod itidem in inflammationibus ostendi potest: bonum etenim ac laudabile pus est, si totum lene, ac ęquale sit, non autem tenuius ac crassius. Quod si Gal. fortè dicat nonnunquam euenire, vt nimia sanguinis, humorumque cęterorum copia vlcus humidius factum validioribus egeat siccantibus

3. metho. med. c. 3.

cantibus atque hac de causa tenuius reddatur excrementum, hoc quidem (dicit ille) non ostendit duplex fieri excrementum, sed id potius superfluum esse, quod influit: pręterea si in vlceribus ichor & sordes perpetuò gignuntur, quonam tempore pus ipsum conficietur, quod totú æquale sit, ac lene? Concludebat igitur Argenterius, quòd ichor seu tenue excrementum solum apparet, cùm coctio nódum prævalet, sordes vero non proprium, naturaleque est excrementum, sed quãdo per inscitiam, prauamque curationem vlcera non satis sunt exiccata, atq; aliquid putredinis contraxerunt: quæ etiam medici magnopere semper damnant, quod quidem non efficerent, si sordes naturale esset excrementum, quod ab ipsa natura in carnis generatione necessario fieret; ac denique concludebat, ꝙ in omni coctione duplex id excrementum nequaquam reperitur; ꝙ si in naturę operibus id quidem duplex apparet, diuersi vtique est generis, & quod sordidum dicitur, rectius terrenum, quàm sordidum nuncupabitur, non enim ex superflua humiditate atque putredine prouenit. Verum iste ex praua intelligentia eorum, quę à Galeno scripta sunt, non parum aberrat, etenim Gal. sentit, ꝙ in vlcere cauo quocunque tempore tale duplex excrementum reperitur, at non in quocunque vlcere, ut clarè eius consonant uerba, cũ enim ulcus cauũ est, in eo nõ bona adest concoctio, sed humores acres, & crudi, qui vt à natura concoquantur, indigent: propterea sicut in quacunq; naturali coctione duæ illæ tenues ac crassæ conspiciuntur superfluitates, ita & dum materia illa ad ulcus transmissa cõcoquitur, vt in carnẽ uertatur, duo illa excrementa visuntur, atque hoc non negat ipse Argẽterius, dũ ait, ꝙ in crudiore vlcere aquosum quoddã est, qđ per concoctionẽ fit crassius, ac quod primũ ichor & sanies, & denique aquosum erat, siue quocunq; nũcupetur noĩe cruẽtũ, inæquale, asperũ, & fœtidum, postea coctionis beneficio per quosdã illius gradus prædictas qualitates commutat, & tandem perfectè fit album, lene, æquale, & minus fœtidũ: igitur in coctione; dũ vlcus cauũ est, vt & voluit Gal. materia hęc difformis est, in qua superfluitates adsunt tenues & crassę. Quid ergo hẽt aduersus Galenũ? nihil sanè, sed vt suã tantum ostentet in ipsum malitiam. Respondeamus itaque in primis Hippo. authoritati, atque Gal. confirmationi, quę sibi ipsi oppugnare uidetur, quòd Hippocrat. libro de ulceribus curationem vlcerum simplicium edocet, dum siccantia admouenda iubet, non autem eorum quæ caua sunt, ac cruda, quandoquidem in his inter coquendum duę illę superfluitates conspiciuntur, non autem in primis illis simplicibus, quę sola indigẽt exiccatione, dum eo libri ingręssu Hippocr. ait

audis siccum

ſiccum ſano vicinius eſt, humidum vero non ſano: & mox; vlcus enim humidum eſt, ſanum vero ſiccum; quo quidem curationis vlcerum fine ſiccatione nimirum conſtituto deinde Hippoc. per totum librũ particularia vlcera inuenit nempè caua, ſordida, inflammata, & huiuſmodi, quibus quidem communem hunc finem ſemper adnectens particulares ſubdit indicationes, exempli gratia cum ſcribit; Quodcunq; vlcus acuto tello cæſim, percuſſim vè diuiſum eſt medicamẽtum, quod cruentis ſtatim imponitur [greek] græci vocant, & ſiccans, & quod ſuppurare vetet, admittit: Et rurſus, Quæcunq; probè & opportunè purgata ſemper ad ſiccius promouentur, niſi ſi contuſa ſint: Et rurſus, ſi quod coire nequit, humecta caro in cauſa eſt: Ex quibus quidem locis aperte ſatis conſtat ex Galen. etiam ſententia primam vlceris; vt vlcus eſt, ſanandi indicationem eſſe mediocrem ſiccationẽ: verum vlceris, quod cum alio affectu coniunctum eſt, priorem quidem illius affectus indicationem, mox & vlceris ipſius: Et licet Galen. dicat molienda eſſe quæcunque ſine morſu, ac roſione valide admodum ſeccent: Subiungit tamen ob caua vlcera non adeo exiccantia eſſe adminiſtranda, vt erodant quidem, ac manifeſto adſtringant, ſed detergeant: ſiquidem (inquit Galen.) caua plurima eius generis vlcera tanquam ab exeſione humorum malignorum facta apparent, eiuſque rei gratia carnè impleri deſiderant: oſtẽdimus autem in tertio Therapeutices libro omnia, quæ carnem generant, medicamenta detergẽdi facultatem habere, multa etiam alia ſiccam obtinent virtutem huiuſmodi vlceribus accomodam. Non eſt igitur ſibi ipſi pugnãs Galen. ſed verum vero conſonat, ſi recte Authorum ſcripta intelligantur. Corruunt quinetiam Argẽterii rationes, id enim totum, quod ipſe ſcribit, concederet Gale. atque tunc temporis, dum pus optimum conſpicitur, non adeſſe tenue excrementum; ſed quod ex hoc concludit ad Galen. mentem nequaquam eſt, cum ipſe in cauo ulcere, dum fit concoctio, nondum autem coctus eſt humor, duo hæc excrementa, vt & putat Argenterius, ſuſtinet: Verum hæc miſſa faciamus, & ipſum cum ſuis paradoxis deſeramus, de eo nanque carmen illud Horatii afferri poſſet: Parturient mõtes, naſcetur ridiculus mus; Et quemadmodum procedendum eſt in his quæ Galen. explanauit, ita in his, quę ſubſequẽtibus verbis ob eaſdẽ rationes cũ ait:

lib. 4. met. cap. 5.

1. de cõpo. me. per loca, cap. 19.

Et quidem ſi aliqua inflammatio, vel attritio, aut tumor prædurus vel mollis, & laxus cum vlcere fuerint, prius eorum curationi intendere oportet, eas ſequendo vias, ac rationes, quas prius expoſuimus.

Inflammatio quidem, quam phlegmonem proprie græci nominăt, est affectio quædā præter naturā, quæ ex sanguinea fluxione ortū hēt: nam dum copiosior sanguis influit (vt inquit Gal.) aut ab aliqua corpo
13.met. 3. ris parte, aut toto nonnunquam transmissus in læsam particulam, aut saltim imbecillam recipitur; hæc autem pars cum valdeadmodum opprimatur, extraneo accenditur calore continuum dissoluendo, ipsamque particulam mala quapiam deficiendo, ꝙ si pars ipsa vlcere simplici prius erat affecta, mox vero phlegmon accedat, duplex morbus adest, vlcus nimirum ac inflammatio: pro vtriusque vero curatione primum quidem inflammationi attendendum est, sine qua reliquum morbi genus curari non potest, demum & alteri; hunc enim in modum rei naturam insequimur commostrante quidem idipsum ratione: ob id cum inflammatio ortum habeat, aut à nimio sanguinis confluxi calore, aut à dolore, aut aliqua parte propinqua, quæ largius sanguinem ad partem phlegmone obsessam transmittat, aut etiam à toto ipso corpore, quod sanguine nimium abundet, indicatio statim exoritur, vt per contraria his omnibus obuiemus; calori quidem excedēti (si is sit) moderate refrigerando, dolori autem leniendo, & parti mandanti, ne amplius transmittat, ac toti denique corpori euacuando id, quod valde superfluum est: quibus quidem peractis posthac ad vlceris curam est accedendum. Attritio autem, siue contusio, cum vel caro ipsa exterior, vel & internæ partes contunduntur, aut ob casum ab alto, aut ob graue quid opprimens morbus in soluta est vnitate, cum mala etiam tēperie, quandoquidem natiua membri contusi temperies vt plurimum
12.metho. deperditur, affluente nimirum raptim superfluo humore, ex quo qui-
med.c.7. dem affluxu continui solutio efficitur: ob id Gale. dicebat, contusionē, ruptionē, & erosionē affectus esse præter naturā, qui diuisionē cōtinui faciunt: corrūpunt etenim propriā membri naturā: ꝙ si fortè cū vlcere attritio hæc, seu cōtusio adsit, prius prauæ huic tēperiei ex grauante contractę opitulandum est, mox & ipsi vlceri: Vnde nonnulli absynthio contuso, & oleo myrtino cum pulueribus uim exiccandi obtinentibus, utuntur; proptereaꝗ his remediis & humores confluentes repellunt, quodque influxum est, digerunt, adnectentes quinetiam ea quæ dolorem mitigandi vim habent ne fluxiones locus concedatur; eodem pariter modo se habet tumor durus, aut mollis seu laxus, tum à materia pituitosa crassa, tum melancholica originē ducēs; quippe qui membri intemperiem gignit, cui quidem ni prius attendatur, quodcunque vlceri adhibebitur remedium superuacaneum erit, atque futile: cum autem subdit Gal. in contex.

sic

Sic & si aliquid ulceri illabitur, ad illabentium curationem intendendum.

Putabit forte quis (vt & nonnulli suspicati sunt) Gal. aut inter morbos statuisse causas, aut causarum & morborũ auxilia confundisse, cũ tamen de solis compositis affectibus, inter quos causæ non sunt, hic agere intendat: Verum nec primum voluit Gal. nec secundum, sed morbos factos ab his, qui adhuc fiunt, dum et compositi sunt distinguere; quoniam morbi, qui adhuc fiunt, cum causas habeant, eis vtiq; prius est attendendum, demum & morbis; q̃ si duo forent morbi facti duntaxat quia nulla penderent causa, solis morbis attenderemus, alteri quidem prius, absque cuius ablatione alius remoueri non potest, ut cum adest ulcus cum mala membri intemperie, sine tamen materiæ affluxu; vt & Gal. subdens ait.

Eodem pariter modo si aliqua intemperies ulceratum locum obsederit ad eiusdem temperiei remedia antea ueniendum. Sed de his quidem satis.

Morbus enim compositus est ex vlcere & mala intemperie, absque vlla causa pendens, vt prius quidem mala intemperies ammouenda sit auxiliis; de quibus superius mentio facta est, mox & vlcus ipsum. Verum vt exempla hęc sunt, quæ nos ad reliquos affectus curãdos manuducunt, siquidem Galeni talis est intentio, ita & nos cum eo his erimus contenti, & ad alterum accedemus caput.

De speciebus morborum secundum formationem. Cap. 93.

Nunc uerò transeundum est ad formationis genus, quod in plures secantur differentias: & ab eo quod euidentissimum existit, exordium est sermonis faciendum, quod ex figuræ permutatione contingit. In his igitur, qui adhuc crescunt, possibile est plurium partium figuram emendare: in his autem qui iam aucti sunt, minime. Intentio tamen quo ad fieri potest, curationem adhibere, ad contrarium euersionis adducendo: si uero fractione aliqua non rectè conformata alicuius membri figura fuerit uitiata, cui substantia callosa innasci preuenerit, siquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus rectè afformare, deinde callum superinducere.

GGREDIENS Gal. causas, quę organicarum partium sanitatem introducunt, atque in primis earum, quę ad formationis genus spectant, prius eius multas esse differẽtias, seu species supponit; quod & superius docuerat; nempè meatus, cauitates, orificia, superficiẽ, atq; figuram, initio ab ipsa figura desumpto, vtpote sensui visus magis subiecta. Et quoniã figura vitiata aut in his, qui adhuc crescũt, reperitur, aut in his, qui iã aucti sunt, licet in omnibus vnà eadẽque indicatio sit, vt quoad fieri potest, adducẽtes ad cõtrariũ, figurã accomodemus; huic tamẽ neq; in corpore quocunq;, neq; semper satisfacimus intẽtioni: siquidẽ ĩ pueritia, & his, qui crescũt, id quidẽ assequi possumus: at nõ in adulta, ingrauescẽteq; ętate; propterea ꝙ prioribus quidẽ partes robustę sunt, ac molliores, vt facilime flectãtur; at postremis quoad plures partes, & imbecilliores magis redduntur, ac duriores, vt earũ flexio impossibilis existat: pariter quocunq; tẽpore sine aliqua molestia conformamus; quod si ei substantia callosa inasci cęperit, non sine molestia propriam ei figuram accõmodabimus, recentem quidem callosam substãtiam prius perfringentes, mox callum ei superinducentes; at in antiquo callo superinducto non solum molestum est, atq; periculosum & perfringere, & superinducere, verum & fermè impossibile, cum callus ille antiquus temporis spatio vt & os ipsum indurescat. Dedit autem exemplum de ossibus fractis, vt & ex his quem-
1.ad.Gla. admodum copiosius alibi, & partes alias figura deprauatas sanari posse indicaret. Verum obiiciat fortè quis superioribus capitibus, dum de conformatione in corporibus conseruãdis, aut ad melius ducendis ageret, scripsisse Galen. in sola pueritia figuram concinnandã esse, cum tamen hoc loco & adolescentiam includat. Dicamus breuibus has quidem sententias non sibi inuicem pugnare, sed vel maxime consentire; quandoquidem superius loquebatur de figura aut ab ortu, aut post ortum confestim, vitiata; nam in pueritia dum nerui, ossa, & talia mollia sunt, facilime flecti, & ad contrariam figuram verti possunt: quod itẽ non accidit, dum in adolescentia eo modo assueta ad aliam contrariã figurã cõuertere tẽtamus; at hic de ea figura verba facit, quę in diuersis ætatibus cõmutari potest si. n. in pueritia, aut adolescẽtia figura vitietur, sperãda vtiq; salus est, quoniã mẽbra figura vitiata in assuetudinẽ talẽ non deuenerunt, vt cõmutari, & ad contrariũ euerti nequeant. Declarans auxiliis quibus figuræ uitiatæ opitulemur, subdit Galen. ea quæ affectis cauitatibus proficiunt hunc in modum scribens.

De obstructione. Cap. 94.

Est vero & obstructio ex eodem genere ægritudinum; quæ quidem ex lentis, & crassis humoribus fit, vnam & ipsa habens intentionem morbo contrariam, dico autem apertionem: causæ uero salubres sunt, abstergentia, atque incidentia medicamina.

Nam cum superioribus capitibus, dum de causis salubribus instrumentariarium partium ageremus, dictũ sit, cauitatem, quę & ipsa sub conformationis genere collocatur, in tres dissecari species, ventrem, meatum, ad orificium, quęlibet vtique ex his species propriam conformationem amittit, si quapiam ex causa obturetur, obstruaturque: atque ob id inquit Gal. ex eodem ęgritudinum genere obstructionem esse. Verum quoniã inter se tres istę species distinguuntur, quandoquidem venter magna cauitas est, ut ventriculi, cerebri, & cordis; meatus autem non excedens cauitas, vt venarum, arteriarum, vreterum, & istiusmodi; orificium vero caput, seu finis vasorum, cauitatumque quarumcunque, vtpote venarum, arteriarum, & huiusmodi, à diuersis vtique causis, atque occasionibus propriam conformationem deperdunt; propterea cuiusq; cauitatis obstructio pręter communem, atque genericam curandi indicationem, nempè reserationem, seu apertionem, particularem & aliam habet, quæ cuiusque propriam cauitatem, particularesque causas respicit; si enim ut Galen. in contex. ait, obstructio in meatibus ex crassis, & lentis humoribus efficiatur, indicatio partialis insurgit, vt causæ salubres administrentur, quæ abstergendi, incidendique uim habeant; medicamina namque incidentia efficiunt, vt humores attenuati facilius per cauitates angustas permeent, quæ uero abstergunt viscosos humores è cauitatibus ammouent; siquidem eos à partibus quibus adhęrebant, liberant; quòd si fortè cauitas magna sit, sola abstersione indigemus, quandoquidem humores per meatus illos amplos pertransire possunt absque ꝙ prius incidantur, attenuenturque: ob id nonnunq̃ ad humores viscosos in ventriculi superficie sitos euacuandos melle rosaceo vtimur; quod quidem abstergendi uim obtinet; at si cauitas angusta sit, syrupo acetoso, & oximellite, & similibus, cum nõ solum abstersione,

ſed & attenuatione opus ſit; ſiquidem ſtrictos illos calles haudquaquã tranſirent humores, niſi prius attenuarentur, inciderenturque. Ex qua quidem declaratione Argenterij error aperte ſatis deprehẽditur, qui vt Galenum carpat, abſtergentia, & incidentia viſcoſitatis ſolum remedia, non autem craſſitudinis humorum eſſe conſtituit, nulla quippè munitus ratione, præterquàm quòd cum viſcoſum duplicem habeat naturam, & vt continuum ſit, atque alteri adhæreat, continuitas quidem inciſione, adhæſus autem, ſiue adhęrentia tollitur abſterſione; at craſſus humor ſolam extenuationem requirit; etenim viſcoſum per ſe quidem ex propria adhærenti tantummodo conſtat ſubſtantia, cui quidem accidit, quemadmodum & alijs, vt tota ſimul cõtinua ſit, atque vnita: atque ob id huius proprietatis ratione contrarium abſterſorium remedium expoſcit; craſſum vero cum ex propria natura compactum magis ſit, atque vnitum, incidentibus ſeu extenuantibus remedijs indiget; quæ enim incidunt, in partes etiam comminuunt, atq; extenuant, vt nulla inter incidens, ac extenuans diſtinctio videatur, quicquid dicat Argenterius. Gal. itaque pro exemplo in meatuum obſtructione declarat, quòd cum humores & craſſi, & viſcoſi ipſos occupant, tunc ob craſſitiem incidentibus præcipuè, ob viſcoſitatem vero abſtergentibus remedijs vtendum eſt; quam quidem & incidentia adiuuarent, ſi ratione ſuæ molis per anguſtos illos calles pertranſire non poſſent: quod quidem illi per accidens, non autem ex propria natura contingeret: Neque hoc tantum Gal. contentus exemplo aliud, quod ventris eſt, poſtmodum proponit, cum ait.

QVAE *vero ſit à ſtercore duro quod interſepit inteſtinum, primum quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibusq; clyſteribus, demum ex acribus euacuationem expoſcet.*

Inteſtina quidem latos habent meatus, per quos craſſa tranſeunt excrementa, quæ ſi eos obſtruãt, morbus gignitur in conformatione, & ſicut huius cauſa partialis eſt, & ab alijs ſeiuncta; quandoquidem materia fæcalis pura alias cuiuſpiã alterius partis cauitates nequaquã occupat, ita & partialem expoſcit indicationem, atque curationem; cum enim ex hac potiſſimum cauſa morbus hic pendeat, propterea ex calida, ſiccaue intemperie quapiam exiccatę ſunt fæces, quæ poſtmodum ab expultrice facultate minime expelli potuerint; inteſtina ante interſepiant, atque conſtipent, indicatio ſtatim exoritur, vt humidis ac mollibus auxiliis morbo oppitulemur, demum & acribus, ſeu mordacibus; primum namque quod exiccatum eſt, ad priſtinũ ſtatum deducemus,

cemus, mox virtutem ad id excitabimus propellendum. Qui quidem scopus licet duplici, diuersoque remedio constet, vnus tamen est, vt scilicet morbus in conformatione tollatur, non autem duplex, vt falsò Galen. interpretans voluit Argentetius; per accidens enim acria medicamenta flatus hoc casu discutiunt, & pituitam liquidã reddunt; duplici autem remedio vt plurimum vti cogimur, quandoquidem sæpius euenit, vt virtus sopita iaceat, & à quibusdam acribus, seu quandam acrimoniam saltim occultam obtinẽtibus stimulari exoptet. Quocirca vel maxime hi detestandi sunt, qui hoc casu acribus statim vtuntur medicamentis, siquidem non solum nil iuuant, verum & fæces magis exiccant, atque indurant; at si morbus non dat inducias, mollientibus principio, quæ acrem quandam obtinent facultatem, administrare non verebimur, qualia sunt bliti, malua, oleum, atque potissimum camomellinũ, & istiusmodi; molliunt namq; atq; vnà virtutẽ prorritant ad expellendum. Sed num cum acribus soluentia quoque sint admouenda, respondent nonnulli, quòd si intestina humore obsidẽtur, morbi causa hæc ipsa administrare conuenit; at si secus, mirum in modum obsunt, quãdoquidem dum è vasis ad intestina humores trahũt, obstructionem magis adaugent. Nos vero sententiam hanc non ex toto admittimus, proptereaꝗ; si leuiter soluẽtia cum acribus admoueas, non satis sunt, vt talem in humoribus cõmotionẽ emolliantur: si vero acria & valentia virtutẽ prorritabunt, quæ non expectata valida attractione & medicamenta, & fæces obstruẽtes propellet: cauendũ tñ est ab his vehemẽtibus medicamentis, qm̃ longa mora, & sui acutie nonnunquam attrahere, & partes illas accendere queunt. Subiungit autẽ Gal. aliud exemplum, quod quidem ad orificium spectat, inquiens.

QVAE *autem à lapide fit in vesica in præsenti quidem transpositionem requirit, integræ vero sanitatis causa incisionem & extractionem.*

Quemadmodum & in præsenti morbo secundũ cõformationẽ altera est causa à præcedenti, sic & scopus alter est; lapis namq; cum vrinę obstruat orificium, sui indicat in præsenti transpositionem, vt ab vesicę orificio seiunctus liberum vrinæ transitum deserat; temporis vero spatio ipsius lapidis incisionem, & extractionem. Neque iniuria quidẽ primò transponimus, mox ad perfectam descendimus curationem; quandoquidem exacta curatio non nisi per longũ tempus perficitur; quod quidẽ si æger percunctaretur, dubiò procul periret; non. n. vrinę suppressionẽ sufferimus, vt cuipiam notũ est, quinimmo tertio, ac 4.

ex hoc morbo multoties intereunt: In primis itaq; lapidẽ ad vesicę imũ, vbi locus est amplius, propellimus hominẽ seu per crura suspendẽtes, seu vehementer concutientes, siue per syringam in vesicæ collum immittentes; his enim modis lapidis in vesica fit transpositio, non autem (vt ait Argenterius) cessio quodammodo: fallitur namque ipse, ꝗ is vesicæ ceruici tenacissimæ adeo adhęreat, & coniungatur, vt prædictis remediis ex vno in alium locum vtpote vesicæ imum transferri non possit, cum non solum hoc loco Gale. sententia, & alibi sępius in contrarium extet; verum & Ætius, Paulus, & cæteri omnes præexcellentes medici idipsum sentiant: dicebat namque Ætius concludẽs ex dictis. Decubitus igitur formam in talibus moliri oportet, ita vt supini situentur, & longe altiores coxarum vertebras habeãt; deinde, multiformiter eos commouere, quo omnibus machinamentis lapidem ex ipso vesicę meatu excidere faciamus. Cæterum si curationem perfecte moliri nostra est intentio (inquit Gal) incisione & extractione opus est; nam etsi medicamentis interius, exteriusvè sumptis quandoque in harenam, aut in paruulas portiones ipsum deducimus, vt postmodum is facile cum vrina protrudatur, quorum quidem medicamentorum cũmulus apud Græcos, Arabas, & Latinos non paruus conspicitur, plerunque tamen exoptato fine frustramur duabus sanè ex causis; tũ quoniam ob loci interuallum mediocris medicamenti vis languescit, uehemens autem membra, per quæ permeat, ualde excalfacit, atque excoriat; tum quoniam dum acria hæc assumuntur, facilior humorum in amplum locum confluxus comparatur; mitto quinetiam exteriorum medicamentorum appositionem, quę non nisi longo temporis spatio ac vix tantillum quidem morbo prodesse solent, vt multotiens, priusquam ad locum morbosum transeant, deperdantur: ob id Gal. hoc loco remedium quod dubium est, subticuit; quod vero integrę sanitatis causa semper esse solet, recenset; tametsi id maximo cum timore, ac vitæ periculo tentetur, ministerque is sit valde peritus, ac agilis, ac laborantis corpus satis validum: ob quas quidem difficultates Hippocra. in suo iusiurando ab hac incisione, extractioneque se abstinere, chyrurgicis autem, qui talem exercere consueuerunt, eam sinere pollicetur: vnde Galen. & alii posteriores medici vti extremum, periculosumque auxilium comprobarunt; certum tamen, si æger incisionem sufferat; ministerque arte secandi corpora vel optime calleat; nam cum partes carnosæ facilius, & tutius quàm nerueæ cartilaginosævè consolidentur, opus est, vt minister rectè sciat, qua in parte carnosum sit corpus, quaque

lib. 11. c. 5.

que neruea substantia, vt carnoso in corpore incisio efficiatur; in nerueo vero dimittatur; difficile namque in partibus nerueis consolidatio efficitur: insuper cum in nonnullis locis venæ complures, & arteriç reperiantur, prænoscendus à Chyrurgo locus is est; qui à venis & arteriis vacuus fermè existit, quandoquidem minor ex illius loci incisione humorum confluxus aderit; quod quidem secus succederet, si locum venarum, ateriarumque dissecaret. Quocirca Paulus à quo mutuatus est Auic. & ab eo cæteri posteriores non solum hominis naturam, ætatem, & modum; quo is situandus est, sed & incisionis locum, & instrumenta ad incidendum apta describit, vt facile quisque intelligat, Paulum vesicæ locum omittere, ipsius vero collum; vtpote carnosum incidere; dum ægro adaptato calculum in vesicæ ceruicem impingit & digito vno, pluribusque propellens ipsum in exteriora impactũ, ministro altero manibus vesicam præmere iusso, alteri præcipit dextra manu testiculos sursum teneat; sinistra penem extendat in alteram partem, qua sectionem demolitur; assumpto vero scalpello ad calculos idoneo interanum, & testiculos non per mediũ penem, sed in alteram partem iuxta sinistriorem clunem obliquam super lapidem, qui parti secandç supponitur; lineam ducit, quç extrinsecus latum habeat spatium, intus non amplius, quàm vt calculus per id queat excidere: Verum hec curatio non in omnibus tuta est ętatibus, ac quibusvis naturis pueri namque, & qui ad ætatem consistentem peruenere, huiusmodi quidem tolerare possunt, sicut & qui bono corporis habitu; at semel, & qui mala intemperie prçmuntur, nequaquam: qua de re hoc casu tutius est ea longa vti curatione, quç multotiens ad finem produci non potest vtpote his omnibus medicamentis, quæ uim habent attenuãdi, dissecandique & incidendi, qualia sunt, quæ à scriptoribus copiosissime traduntur, apud quos ea quisque perlegat, ne illorum singula incassum enarrasse videamur subdit autem in contextu. li.6.ca.60.

Hvmiditatis autem, quæ præter naturam continetur, sanatio in omnimoda euacuatione consistit, quemadmodum etiam in suppuratis: immodica aũt repletio immodica euacuatione curatur, vt cum sanguis intra venas redundat.

Etenim cum excrementa in duplici sint differẽtia, alia quidẽ meatuũ cauitatum, ac orificiorũ propria, alia vero omnibus cõmunia, traditis prius exẽplis quomodo cuiusq; horũ ꝓpria excremẽta sint medicanda Gal. pręsenti loco cõmunia auxilia tradere intendit, primũ quidẽ in uniuersum, mox & in nonnullis particularibus: Verũ cum alia aut quanti

ta-

tate peccent, aut qualitate, non omnibus eadem præstanda sunt remedia, sed his quidem, quæ qualitate aberrant, vtpote naturæ inimicis integra molienda est euacuatio; his verò qui quantitate tantum delabuntur, ἀποκένωσις (paulò infra inquit Gal.) hoc est ab euacuatio, seu non exacta euacuatio; ita tamen quòd cum immodica sit repletio, immodica etiam utamur euacuatione, nam in Athletis, qui ad summam sanguinis repletionem deuenire, non solum repletio hęc innanienda est, uerum & immodice, donec ad naturalem hi statum deueniant. Est autem animaduertendum, quòd Gal. non pręcipit vnica vice totam qualitate materiam peccantem tollendam esse, neque immoderatam secundum quantitatem unica immoderata euacuatione curandam, ut multi suspicati sunt, nam præter quòd sibi ipsi non consentiret ex rei natura edoctus quæ repentinas, ac ualde contrarias non tolerat mutationes, Hippocrati quoque qui in sectione suppuratorum, & aquam inter cutim patientium seruato virtutis tenore per multas vices humores illos euacuandos esse præcipit, apertissime obsisteret, dum ait: Quicunque suppurati, aut aquam inter cutim patientes vruntur, aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur. Quã quidem Hip. sententiam interpretans Gal. in primis quidem ait eam ipsam experimento ab Erasystrato comprobatam fuisse; dũ eos, qui aquã inter cutim laborabant, mederetur uniuersa namque in his, ac subita euacuatio non solum febres, & mortes afferre solet, verum & dum in aliis partibus, atque in thorace ipso tumor suppuratur, mox huiusce rei causam assignat; quandoquidem humore confertim, & unica uice euacuato multi spiritus unà cum eo exeunt, atque excernuntur, vt statim cadat uirtus, & homo moriatur, cuius quidem inditium est, quòd ægrotantis confestim deficit anima, & uires debilitantur, neque postea imbecillitas hæc facile remedium admittit: itidem in his, quę quãtitate peccant, docebat Hipp. de gymnasticorum habitu loquens, cum ait: His de causis bonum habitum statim soluere expedit, vt corpus nutriri incipiat; neque compressiones ad extremum ducendę, periculosum enim, sed qualis nam fuerit eius, qui debet perferre ad hoc ducere conuenit: sic & euacuationes, quæ ad extremum ducendæ periculosę, & rursus refectiones, cum extremæ fuerint periculosę: non est igitur neque peccans quantitate humor unica uice, ut plurimum, curandus: ꝙ si quandoque id fiat, in robustissimis quidem corporibus, & ad uirium usque tolerantiam, ut nos admonebat Gale. tunc. n. ut ait Hipp. Extremis morbis extrema exquisite remedia optima sunt, & hoc loco Galen. immodica repletio immodica euacuatione curatur: & quoniã Galen.

[Margin notes: 11.6.ca.6o. — 6.aph.27. — 1.Apho.3. — prima aphor.23.& aphor.6.]

Gal. in vniuersum de humoribus qualitate, quantitateque peccantibus sermonem fecerat; exemplum autem solum suppuratorum tradiderat, in quibus tota materia qualitate peccans euacuari debet, vt æger ad pristinam sanitatem traducatur, in subsequentibus verbis, si vt iacent, legantur, idipsum aliis particularibus ostendit exemplis, ac demum dum succi quantitate nimium excedunt.

Sic & quibuscunque uel in uentriculo, uel intestinis, uel arteria aspera, uel pulmone pus, aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria: superflui autẽ cibi, aut potus adhuc iacentis assumptio ab euacuatione corrigitur.

Nonnulli enim contextus græci hanc literam habent: at si legatur, vt in veteri græco codice iacet: Quibuscunque autem vel in ventriculo, vel intestinis, & quæ sequuntur, possumus dicere, quòd cum Galen. superius tradiderit remedia, quibus obsistimus humoribus & qualitate, & quantitate peccantibus, dum totum occupant corpus, siquidem suppurati, de quibus superius loquutus est, prauis pollent humoribus, quæ vniuersum corpus discrasiant, nunc modo idipsum declarat, dum humores certas obtinent partes; primum dum qualitate sunt vitiati, mox verò dum quantitate sola parte quampiam opprimunt. & sicut in vniuersum dixerat humoris, qui præter naturam in corpore continetur, sanationem, seu auxilium esse omnimodam euacuationem, ita hoc loco in partibus affectis, dum pus, aut sanguis præter naturam continetur, integra euacuatio remedium optimum est; Neque mirandũ est sanguinem dum extra venas in hæc loca transfunditur, vt quoddam præter naturam à Galeno totum euacuari, quando quidem sanguis hic spiritibus in eo contentis euanescentibus à natura delinquitur, & tandem in grumum versus putredini vel maxime subiicitur: quod quidem non accidit sanguini, qui in corde, & torculari ad cerebri sumitatem reperitur, licet extra uenas diffusus sit, cor etenim sanguinis subtilioris fons est, plurimisque repletus spiritibus; torcular vero illud, vt Herophilus nominabat, quasi lacuna est cerebri, vt ab eo tanquam fonte pro omnibus cerebri partibus alendis, animalibusque spiritibus instaurandis sanguis continetur, quòd si cibus aut potus quantitate præexcellenti assumptus sit; recenterque ingestus, vitium hoc ab euacuatione, hoc est non integra, sed ex parte inanitione emendatur, quẽadmodũ & de sanguine intra venas copiose contento dictum est: nam sicut sanguis sui copia in tem-

periem

periem non constituit, sed obstructionem, vt sola ipsius imminutione remedium conueniens existat, ita cibus aut potus cum recenter ingestus est, intemperiem non creat, aut alind quippiam morbigenus, sed sola diminutione, quam Gal. [Greek] nominat, hoc est imminuta, seu exigua euacuatione indiget; vt lapsum in conformatione corrigamus: etenim cum in nostris corporibus duplex repletio sit, altera quidem, quę ad vasorum amplam capacitatem spectat, altera vero ad illā, quæ nos gubernat naturam, sanguis quidem uasorum repletionem faciēs, ne vasa disrumpantur, aut suffocetur virtus, ea quantitate, qua excedit, euacuandus est: cibus vero aut potus virtutis repletionem moliēs, ne virtus præ nimio onere imbecilla reddatur, dum succorum exuberantiam concoquere tentat; pariter si recenter assumptus sit, ex parte vacuandus est; si vero nondum sit ingestus, diminuendus; is enim præ
2. Aph. 17. ter naturam est (dicebat Hippo.) & morbum facit non quidem absolutè, sed cum ipsum iuxta excessum illum natura concoquere nō potest, vnde & humorum corruptio, & exustio, & refrigeratio, & cruditas, & quæcunque huiusmodi necessariò consequuntur, quæ morbos facere consueuerunt: quem quidem cibi excessum si quis auferat adhibita nimirum eius euacuatione, haud dubiè sanum corpus reddet: atque ob id subdit Hippo. ostendit autem sanatio. Concludens autem Gal. circa particulares affectus partialia remedia, quibus hęc ipsis apponenda sunt, ne in humorum euacuatione decipiamur; adiecit quinetiam in nonnullis loca, per quę huiusmodi auxiliis humores noxii euacuandi sint, atque in primis quicunque in pulmone vel pectore continentur, cum ait.

QVAECVNQVE igitur in pulmone, aut pectore continentur, cum tussi educuntur, aut à medicaminibus extenuantibus.

Duo quidem sunt remedia, quibus quęcunque in pulmone, uel pectore continentur, educuntur, tussis inquàm, ac medicamina extenuā
2. de caus. symp. c. 3. tia; nam cum tussis ex Gal. sententia, vehemens sit spiritus ad exteriora motio, quæ à virtute expultrice fit, dum quęcunque in pectore, & pulmonibus continētur, propellere conatur, quo magis respirationis meatus ab excrementis erunt obstructi, eo magis natura vi expultrice ea nocua propulsare tentabit, sicut quo minus ei noxam inferent, tanto minus ea depellere conabitur: Natura igitur tussi, quæ deprauata quædā ipsius est motio, quod molestum est, educens, primum quidem remedium est, quo obstructiones in pulmone, ac pectore existentes ammoueantur; & licet tussi natura quandoque excitetur, dum in partibus il

lis intemperies quæpiam adest, vt eam remouere contendat, motio tamen hæc à priori valde distinguitur; quandoquidem quod pulmones obstruit, naturam vehementius afficit, quàm quod intemperatum in pulmonibus reconditur, cum ipsa in obstructionibus spiritum non nisi vehementi motione explodere tentet, non sic autem in intemperie; in qua liberior patet aditus: atque ob id in hac inter tussiendum nil expuunt ægrotantes, neque violente admodum, neque coactè, sed perexigue tussiunt, vt & tussis ipsa supprimi, & ne eueniat prohiberi fermè queat, at in ea ex obstructione nō solum id, quod molestum est, educitur, sed & valido motu reiteratis vicibus totum excrementum ibidem collectum exploditur, vt nequaquam supprimi, prohiberivè possit. Qua quidem declaratione cuipiam manifestum esse poterit; quàm insulse præsentem Gal. locum Argenterius interpretetur, nam licet sanguis, qui per tussim veram expuitur, pulmonis læsi signum sit; siquidem oborta in meatibus illis ex sanguine obstructione spiritus à natura mirum in modum commotus non vnica vice, sed per iteratas vices insurgit, vt ipsum ammouere contendat, attamen cum in principio sanguis exigua in quantitate è pulmone prorumpitur, si non obstruit, naturam non stimulat, vt tussi educatur, sed ex prædictis partibus absque tussi per solam rascationem eiicitur; quod quidem illi fortè suę formosissimæ vxori accidisse crediderim; siquidem leui solum rascatione (vt refert ille) sanguinem facile emittebat, neque postea, sed solum pituitosum humorem primum; deinde pus, atque hæc cum tussi ac febre, cuius quidem rei caussam extitisse arbitror, quòd primis quidem diebus ob quampiam aut erosionem, aut ruptionem cuiuspiam vasis, quòd propè fauces aderat, sanguis absque tussi profluxit; at postmodum ea consolidata parte intimius verò affecto pulmone non solum ob validam crassi humoris obstructionem, verum & malam quandam ob intemperiem sanguinem corrumpentem, primum quidem natura ad expulsionem prorritante pituitosum eductum est excrementum; mox & pus ipsum, quod quidem non nisi vehementem pulmonis intemperiem coarguebat. Sed hęc sat sint, vt Gale. veritatem defendamus: secundum autem est auxilium pro his, quę in pulmonibus & pectore continentur, euacuandis extenuantia nimirum medicamina, nam cum excrementa sui crassitie pulmones pectusque obstruant, extenuantibus quidem primum incidenda sunt, vt facilius euacuentur. Cæterum quis forte obiiciat præter remedium hoc adesse quoque incrassantia medicamina, quę humoribus

moribus aquosis prosunt, dum sui tenuitate à spiritu vehementer excitato euacuari non possunt; de quibus quidem ne verbum quidem affert Galen. qua quidem ratione motus sustinuit Argenterius non semper verum esse, quod ab eo scriptum est; quòd pro humoribus è pulmonibus aut pectore pellendis remedium conueniens sit, vt extenuãtia medicamenta administrentur; hęc enim in casu proposito tantum abest, vt prosint, vt mirum in modum noceant, si enim crassus est humor à spiritu sursum expelli potest, attenuantibus quinetiam medicamentis; at si tenuis sit, atque aquosus, neque tussi euacuatur; scinditur enim à spiritu, & sæpius per asperam arteriam dilabitur, adeo vt nunquam aut magna cum difficultate ad os ascendere queat; neque ei attenuantia prosunt, quandoquidem tenuior factus, ad propulsioné ineptior euadit. Verum neque Argenterius, neq; quicunque hancinsequuntur rationem, Galeni mentem possident, nam obstructio in pulmonibus, aut pectore non nisi ex crassis seu compactis pendet humoribus, siue substantijs quicquid id sit quod obstruat, seu agglomeratus sanguis, seu pus, seu bronchiorum substantia, aut quid tale; etenim si consistentes, crassi, aut densi non forent, vtique non obstruerunt, sed inęqualem potius substantiam redderent. Qua de re duobus etiam solum remedijs eius causa remoueri debet tussi inquam ac extenuantibus medicaminibus; si enim non valde crassi sunt humores, à spiritu motu illo vehementi, quem tussim vocamus, expelluntur; at si nimiũ in crassitie excedant, alio egemus præsidio, extenuatione nimirum atque incisione, vt postmodum à virtute siue cum tussi, siue absq; tussi facilius eiaculentur; at humores aquosi cum non obstruant, licet partes exasperent, neque sub hoc morbo reponuntur, neque eorum remedia à Gal. hoc loco traduntur. Proinde vnum aliud silentio haud inuoluendum esse puto, nonnullos interpretes non sine carere reprehensione, quòd putent Galen. hic de viscosis humoribus agere, quę prius extenuari, incidiq; debent, vt facilius expuantur, nam viscosa, ut superius dictum est, à crassis ob medicamina longè differunt; quæ enim crassa sunt extenuantibus ac incidentibus; quæ vero viscida abstergentibus indigent, atq; vt viscida partes ipsas exasperant, non autem obstruunt, nisi id sui mole, atque crassitie efficiant. Subdit autem Gal. aliorum partialium quoad obstructionem morborum partiales euacuationes, ac loca, per quæ euacuatio efficiatur hunc in modum scribens.

QVAECVNQVE *verò in hepate, vel uenis, uel arterijs, uel renibus, aut per urinam, aut per uentrem; sed per urinam quidem* ab his,

ab his, quæ uehementer extenuant, per uentrem uero ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora uim habent.

Alienus planè sum ego ab eorum interpretatione, qui Gal. nos hic docere arbitrantur, vt in euacuandis humoribus, qui in hepate, venis, arterijs, & renibus faciunt obstructionem; appositissima loca, & meatus obseruentur, cum quibus partes obstructæ maiori affinitate communicant; exempli gratia in hepate, cuius duæ sunt partes, gibba nimirum ac concaua, si quod in gibba obstruit, per vrinam vtique attenuantibus euacuabis, cum id obstruens totum per venam magnã, quę cum vreteris vasibus habet communionem, commodius, ac tutius educatur; si vero quid in cõcaua reperiatur, facilius ab attrahentibus medicamentis per secessum protruditur, aut his, quæ vasorum ora adaperiant; nam hanc non esse Galeni mentem, id nobis aperte satis ostẽdit, quòd in venis, arteriis, ac renibus aut vnam, aut aliam viam tentãdam esse iubet Gal. cum tamen renes ipsæ per vasa vretera hac seruata rectitudine atque affinitate, pariter & venę meseraicæ per secessum, & quęcunque à vena magna progrediuntur, per vrinam rectius, ac commodius euacuarentur. Sed rectius Gal. verba interpretanda esse reor, quòd iuxta materię obstruentis potissimum qualitatem sit procedendum; si enim humores hi aut aquosi fuerint, aut quòd tenuiores medicamentis effici possint, dubiò procul per vrinam vti aptiorem locũ expellentur; natura namque tenuiorem, ac aquosiorem humorem per eam regionem emittere solet; quam quidem iuxta Hippo. decretum obseruare debemus; dicebat namq; idem. Quò natura vergit, eò ducere per conuenientes regiones: sunt autem (inquit Gal.) quę valde extenuant, remedia pro vrina cienda valde opportuna, eo quòd acriora cum sint, tenuique substantia, ex Gal. sententia, non solum quæcunq; obstruunt, incidunt, & extenuant, sed & fundunt, ac à syncero sanguine secernunt, tum secus ac lac, quod coagulatur seroso videlicet, & tenui seorsum segregato, crasso uero in sese coeunte: quorum quidem primum renes ad sese postmodum attrahunt, & per vreteras tandem, alterum vero crassius per ventrem euacuatur. Atqui quęcunque extenuant ac incidunt sunt semen apij, petroselini, dauci, fœniculi, smyrnij, & ipsum seseli, ammi, acorum, & id tale genus. Cæterum aduersus hoc Galeni placitum insurgit Argenterius nonnullis quidem rationibus; nam si nos mitia habemus medicamina, quibus vrinam facilime educimus, cur his, quę tanta vi præpollent, vt sanguinem adurant, crassissimumque reddant, vti nos docet Galenus? naturæ namque nostræ

1.aph. 23.

5.de simp. med. c.13.

hæc

hæc aduersaria sunt, quæque in aliud fortè grauius malum ægrotantē hominem perducant: Terebenthina etenim, vina aquosa, & alia huiusmodi, q̄ exigua admodū caliditate pollent, diuretica sunt, fęliciſſimeque ad vrinam humores expellunt. Insuper sunt & nonnulla frigida, naturę tamen grata, vtpote semina plantaginis, melonum, & aliarum consimilium rerum, necnon herbę, fructus, & radices, quæ & Gal. ipse per vrinam corpus expurgare docet; cum tamen extenuandi uim nequaquam obtineant; quinimmo sunt & nonnulla, quæ abstergendi tantum vim habent, quæque materiam plurimam aquosam in se cōtinent, vt aquæ sponte nascentes, aut arte factæ, nitrosę, aut salsę, ac postremo alia quę idem efficiunt, eo ꝙ humores noxios familiaritate substantiæ eliciant; quemadmodum est reubarbarum, cassia, & id tale genus. Veruntamen rationes hæ nil contra Gal. sententiam hoc loco faciunt, etenim cum de harum partium obstructione tantummodo loquatur, qui morbus ex crassis pendet humoribus, crassities utique (ut dictum est) attenuantibus, incidentibusque remediis indiget, quę proprie & per excellentiam diuretica nominantur: siquidem valida sui caliditate, & partium tenuitate ad profundum penetrant, & sanguinem fundunt, quod vero aquosum est & serosum ad vrinaria vasa protrudunt: at mitia medicamina tametsi vrinas cient, id tamen efficiunt leui quadam absterſione, mundatione, dilatationeque, non autem extenuatione; quòd si qua in his attenuatio reperitur, hæc tamen medicamenta hoc casu amplectenda non sunt, vt pro his quæcunque vehemēter, ac primario attenuant, delinquantur; nisi forte uirtus non ualde ualida sit, aut aliquis ei grauis aſſocietur morbus; in senibus namque & febrientibus talia moderate calida, & diuretica à Galen. commendabantur; detestabantur autem priora, utpote quæ in febrientibus quidem potiſſimum humores exagitent, in senibus uero, qui multis repleti superfluitatibus periculum subeunt, ut hæ aut ad urinas, quàm par sit, præcipitentur, aut uehementius accendantur. Nulla igitur est Argenterij ratio, quoniam Gal. corpus obstructione tantum laborans curandum supponit, in quo etsi sanguinis exustio & agitatio efficitur, maius tamen ex his auxilijs adiumentum consequitur, quàm nocumentum; siquidem ex hac obstructione facilius quippiam aliud malum consequi potest, quàm ex ea humorum parua admodum exustione, agitationeque quæ conuenienti uictus ratione sedari potest. Qua etiam responsione quæcunque ab ipso Argenterio opponuntur, facilime tolluntur, si Gal. mentem, & scopum obtineamus: Terebēthina siquidem uina aquosa, & similia abstersione per urinam humores ducunt,

5. de tuēd. ual. & 4. eiusdē, & 11. meth. 9.

ducant, fœmina vero non frigiditate, ſed leui ſui caliditate opus hoc perficiunt, ſicut & alia abſterſione atque attractione, non autem attenuatione; quæ quidem obſtructionis potiſſimum remedium eſt, dum quod craſſum eſt, tenuius efficitur, & per urinam euacuatur. Quòd ſi regio hæc pro hiſce reſerandis obſtructionibus nõ conuenit, aliud remedium (inquit Galen.) per ventrem tentandum eſt, id enim [aut ventriculum] interpretes perperam transferunt, cũ rectius [aut per ventrem] vt & inferius vertendum ſit, cũ enim materię craſſiuſculę admodum hepar, venas, arterias, & renes ipſos obſtruant, eas quidem medicamentis attractoriis, aut anaſtomaticis per ventrem educimus. Vt autem quomodo attractio hæc efficiatur, rectè ſciamus ob Argenterium, qui hoc loco aduerſus Gal. inuehitur, nonnulla declaranda decreuimus; etenim ſupponit ipſe ex Gale. mente duplex eſſe attrahentium medicamentorum genus: alterum quidem vtpote ex natura calidum tenuiumq; partium caliditatis ratione, alterũ vero ſubſtantię ſimilitudine quòd ſibi ſimile eſt, attrahere: de primo quidem genere licet dicat Gal. hic non agere, attamẽ ipſius placitum falſum eſſe oſtẽdit, propterea quòd anodina, & rarefacientia dubio procul attrahentia fòrent, cum tamen è conuerſo potius diſcutiant, atque reſoluant: quòd vero alterum ipſius diuiſionis membrum falſum ſit, multis quidem rationibus comprobare nititur, nam ſi ſimile attrahit ſimile, cur potius medicamentum humorem, quàm hic illud attrahit. Quòd ſi quis ex Galen. dicat hoc quidem accidere, propterea quòd medicamentum pręter ſimilitudinẽ ampliorẽ calorem coniunctũ habet, quo attrahere & non attrahi poteſt: duplicẽ namq; attractionis cauſam obtinet, alterã quidẽ ex ſimilitudine, alteram vero ex vehementiori calore: contra inquit Argenterius, bilis flaua ſuapte natura, atque potiſſimum quæ putret, longè calidior eſt, quàm caſſia, tamarindi, manna, & id tale genus, quæ talem euacuant humorem: inſuper quæ ſimilitudo poteſt eſſe inter bilem & caſſiam? ſiquidem cum bilis flaua calidiſſima ſit, atque ſicciſſima, caſſia vero miti particeps, aereoque calore, ac humida ſubſtãtia, qualitates vero ex Galeni mente rerum naturam inſequãtur, neceſſe eſt, vt dicamus tantum abeſſe vt in his quæpiam ſit ſimilitudo vt ob qualitates vel maxime diſcrepet: pręterea ſi ſimilitudo quępiam inter medicamentum, & humorem adeſſet, eadẽ vtriq; foret (vt & Gal. cõſentit) quę inter nutritũ, ac nutrimentum; vt ſicut nutritum quodãmodo ſimilitudinem nutrimenti percipit, ita & humor eã medicamẽti percipiat. Verum vt ſuccinum feſtucas, & magnes ferrum, ita & purgantia alia, quæ certa quędam alliciunt, hanc non agnoſcunt ſimilitudinem, 5. de ſimp. med.

Rr

tudinem, quæ nihil illis prodest, nec ex aliquo inditio, quod sit, agnosci potest. Quocirca Ioannis Mesues sententiam comprobat, qui res omnes duplici virtute constare asseruit, cœlesti nimirum, atqua elementari, posteriori quidem calefacere, refrigerare, humectare, ac exiccare, priori vero purgare, vrinas mouere, nutrire, & uenena esse; est enim rerum forma, quam Galen. ignorauit, singulis rebus propria; quæ species rerum diuersas efficit, & proprietates in illis discrepantes, & actiones singulares, & proprias edit: illarum vero essentiam solus Deus nouit: at nos ex effectibus rudem quādam tantum notitiam præcallemus. Sustinet igitur Argenterius ex hac opinione, quòd per ea, quæ ex forma sua attrahunt, medicamina, non autem per temperiem ratione similitudinis atque caloris excrementa, quæ in hepate, venis, arteriis, & renibus continentur, in ventrem ducantur. Quam quidem sententiam Trusianus, qui ob sui doctrinam plusquam Commentatoris nomen obtinuit ante ipsum Argenterium aduersus Galen. est insequutus, qui præter eas ab Argenterio efformatas rationes alias etiam quasdam in medium affert: si enim (inquit) similitudo attractionis est causa, vbi humor, ac medicina æqualiter fortes extiterint, inuicem occursabunt; tantum igitur vnum trahet alterum, quantum alterum alterum, aut neutrius horum attractio efficietur: insuper quæcunque in substantia assimilantur, ex necessitate etiam in his quoad accidentia, quæ eam consequuntur, similitudo erit; at medicamenta nulla ex his participant similitudine cum humoribus, quos ipsa trahunt: non igitur ratione similitudinis attractio fit: chartamum enim & vrtica neque quoad actiuas, passiuasvè qualitates, neque quoad accidentia phlegmati similia sunt: qua de re neque quoad substantiam, quorum tamen vtrunque phlegma ad se se trahit: Adhęc medicamentum vnum duos ad se trahit humores, vt aloes coleram, & phlegmam, & agaricus phlegma, & melancholiam; vtrisque autem in substantia, de qua Galen. loquitur, similis esse non potest; quandoquidem bilis flaua, & pituita, nec non melancholia ipsa adinuicem non solum quoad qualitates, sed & substantiam plurimum distinguuntur: Non est igitur ob hanc similitudinem, neq; ob calorem coadiuuantem attractio in medicinis admittenda, sed ob eam, quam Ioannes Mesues assignauit rationem. Verū neque Trus. neque Argenterius Gal. mentem, veritatemq; attigerunt, nam si recte & Gal. & Mesues placita perpendamus, nulla inter eos est discrepantia, quandoquidem Mesues ex occulta, cęlestique virtute medicinas attrahere autumat, cum à principio ait, Laxatiua medicina non

non est à re complexionali, sed quia talis; neque vt contrarium in contrarium, quia contrarium, sed quia talis; neque quia simile attractiuum huius, vel eradicatiuum, aut contrarium; sed quia tale; neque quia graue aut leue agitatiuum superius, vel inferius, sed quia tale: quam quidem Gale. non solum non renuit, vbi de temperato corpore, quod veluti quędam Polycleti est statua, verba faciens subdebat, Habet autem, quem nunc quærimus plus aliud, quàm canon ille, cum non solum humoris ac siccitatis in medio consistat, is qui ita eusarcos, siue quadratus est homo; sed etiam optimam formationem sit adeptus, quæ fortasse bonam quatuor elementorum temperiem est comitata, fortasse diuiniorem aliquam superne originem habet: sed & fusius lib. de fœtuum form. ac lib. de pot. nat. ac vbique locorum, necnon clarius vbi ait, Omnium certè superiorum astrorum potentia fruimur, quippè veris, ęstatis, autumni, & hiemis author alius nemo extat, nec alius tam manifestò vel ex terrestri fœce animalia generare potest, neque fruges maturare; neque ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare: magna sane ex Lunæ opera in hac rerum substantia apparent, verum Solis effectibus posteriora: cæterum loco illius occultę, cœlestisque virtutis medicamentum à tota ipsius substantia, seu totius similitudine, seu qualitatis proprietate attrahere dixit; non enim medicamentum (vt Mesus inquit) qualitatibus sensui manifestis, vtpote caliditate, & aliis huiusmodi, sed tota sua substantia, seu occulta qualitate, similitudineve cęlitus tradita humorem sibi similem trahit; quam quidem occultam similitudinem, seu proprietatem non negaret Mesues, vt ex eius verbis clarissime elici potest, si recte illud talis, ac tale totiens repetitum contemplemur, quasi dicat; medicamentum non purgat ob temperiem illi insitam; sed talis secundum totam existens substantiam; neque vt contrarium, quod in contrarium agat, sed talis secundũ occultã proprietatẽ qualitatéque; neq; vt simile trahens & euellens alterum, aut vt contrarium, sed vt tale simile, atq; quodammodo contrarium; neque quia graue aut leue sursum, & deorsum materiam purgandã exagitãs, sed quia tale graue secudũ propriam indiuidualemq; proprietatem, quæ talis & non alterius existit. Quod autem hęc Galeni sit mens, clarissime ostendemus, si nonnulla ipsius loca in medium afferemus, nam postquam grauiter admodum Asclepiadem, & Erasistratum damnauit, qui virtutem in rebus attractricẽ è medio tollebant, & grauius adhuc Epicurum, qui licet hanc admittat, attrahendi tamen causam perperam assignauit, dum ad

1. de temper. propè finem.

5. de simp. medic. ab initio.

3. de dieb. crit. a principio.

1. de pot. nat.

suos illos atomos amatos, & vnciatos eam ipsam refert, satius illi fuerit attractricem potius negare, quàm hanc tam insulsam, ridiculãque causam promere; propriam tandem subdens sententiam, inquit: Nunquid iam nobis persuasum est, rebus quibusq; vim quandã inesse, qua conuenientem sibi qualitatem attrahant, atque hanc huic magis inesse, huic minus? non enim de ea vi, quæ in qualitatibus manifestis reperitur, illi sermo erat, quandoquidem de ea dubium non est, sed de ea occulta ac cœlitus tradita, quæ ratione conuenientiæ ac similitudinis attrahit, quemadmodum in magnete, electro, & compluribus aliis superius apertissime ostenderat: insuper alibi epilogans, quæ superioribus libris ab eo conscripta sunt, ait, Ostensum præterea est medicamentum alterare natum esse, aut vna quapiam qualitate nempè aut calefaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut siccando, aut dictarum coniugatione quapiam, aut tota sui substantia, sicut complura lætalium medicamentorum, nec pauca alexiteriorum, seu amuletorum, tum purgantia omnia, ac pleraque eorum, quæ attrahentia nuncupant. Ex his enim verbis clare ostendit Galen. duplicem esse alterationem, alteram quidem primarum qualitatum, alteram verò substantiæ: ex prima quidem temperies mixti consurgit; ex altera verò specifica, ac indiuidualis forma, ex qua & indiuiduales proprietates prodeunt: quam quidem sententiam paulò inferius repetit Galen. Non est igitur, vt aliis ex Galen. nitamur authoritatibus cum ex his, & vbique locorum corroboret virtutem nimirum occultam, & à Cœlo deriuatam rebus omnibus adesse, in quam causarum effectus referantur, quamquàm intellectus noster nequaquam comprehendere potest; ob id frustra nituntur hi, qui causam inquirunt, cur nonnullæ herbæ & lapides ex quorundam probatorum authorum monumentis grandines, pluuias, & ventos repellunt; aliæ vero è conuerso eadem excitant; & piscis ille digitalis magnitudinis nauim onustam ducentorum pedum, & amplius vndique remis & vento impulsam remoretur; & basiliscus totum in vna regione aerem inficiat; necnon torpedo piscis per magnum interuallum insensibiliter piscatoris manum stupidam reddat; non enim ad qualitates, neque ad temperiem reduci possunt, sed ad totam ipsorum substantiam, atque occultam proprietatem cœlitus ipsis condonatam: verum de his alias copiosius agemus, hæc autem sat nobis sint pro diluendis rationibus, quæ a Trusiano & Argenterio aduersus Galen. introducuntur: nam vt primæ Argenterii

5. de simp. medica. ab initio.

rationi satisfaciamus dicendum est, quòd occulta illa cœlestis uirtus imprimit similitudinem quandam in rebus, quæ postea attrahendi causa est, etenim sicut homo hominem trahit aut amore, aut affinitate, quæ secum coniuncta est, ita vnum trahit aliud ob similitudinem illam, ac occultam proprietatem, quæ in vnoquoque horum reperitur. cur verò hoc attrahit illud, vtpote medicamentum humorem, non autem humor medicamentum, si Gal. perlegisset non hanc aduersus eum protulisset rationem: nam is tacitę huic occurrens obiectioni inquit, medicamenta purgantia esse quidem detrahendis humoribus familiaria, verum quæ attrahunt quodámodo efficatiora, valentioraq; sicut magnes ferro; siquidem magnes adferri naturam accedit, & in eodem fermè loco reperitur, atque ob id ei specie persimilis est, sed ipso ferro fortior quodammodo, vt ferrum attrahere, quàm attrahi aptior sit; at si vtrũque æquale quo ad vires fuerit, non simile vtique dicetur, sed idem: quo quidem casu, quod idem est, idem non trahit, vt experiẽtia notum est; ferrum enim ferrum non trahit, nec pituita pituitam, nec caro carnem, sed caro sanguinem, & Cnidium granum pituitã, ac lapis sideritis, seu magnes ferrum, vtpote quòd inuicem similia sint, unumque altero potentius, ac fortius, nòn tamen idem: Verum si forte occurrat, vt virtus hęc, atque similitudo sopita sit, vt excitetur calore opus est; electrum enim si paleę appropinquatur, ægre quidem ipsam trahet; at si confricetur, vt calore virtus excitetur, facilius trahet: ob id recte Gal. ait calor licet vna sit attractionis causa ac rectius concausa, quę vna cum substantiæ similitudine altera causa in multis rebus reperitur, attamen complura sunt, quæ vnam tantum causam attractionis habent; atque tunc inter ea, quę essentiis similia sunt, quod calidius est id potentius attrahit, utpote quod similitudini auxiliatium adiunxerit calorem; siquidem cum ipsum duabus ex causis attrahat, superabit id, quod ex vna duntaxat trahit. Neque ex dictis instantiæ, quam aduersus locum prauè intellectum obiicit, difficile admodum erit respondere, si eam ex propriis fundamentis destruamus: etenim si tenet ipse ex elementari calore medicamentum proprie non attrahere, sed ex calore potius supercœlesti. cur quæso caliditatem bilis cum ea cassiæ, aut tamarindorum, & istiusmodi confert? non enim calore illo cœlesti, ex quo similitudo inter cassiam & bilem adest, bilis magis particeps est, quàm cassia, sed econuersò vtpote quòd in cassia non solum similitudo, sed & calor attractionis proprius, atque conueniens adsit, quàm in bile, ita vt a cassia trahatur bilis, quàm ą bile cassia: quod quidẽ pro exemplo sit, apud me

3. de sim. med. c. 24.

namque suspectum est cassiam bilem attrahere, etenim ventrem potius leniendo materias in viis ductuum contentas euacuat; cum Gal. sit authoritas tres esse causas, quibus multi humores vi medicinæ expellãtur, quos tamen suapte natura medicinæ virtus non trahit, venarum nimirum mordicationem, quæ ex reliquijs medicinæ contingit, earũdem imbecillitatem, ac postremò orificiorum, meatuumque apertionem, & dilatationem, quam lenientia facere consueuerunt. Quod si forte quis pro Argenterio dicat calorem potissimam esse attractionis causam, thapsia namque si fricetur membrum, humores vtique ad locum trahet, non quidem similitudinis ratione, sed ob excedentem, ac acrem calorem; quod & commune apud medicos est axioma, calidi quidem proprium esse attrahere, sicut frigidi reprimere, dicentes. Respondemus vtique nos, quod calor proprie, & per se non attrahit, sed vacuante quidem calore quod ab ipso contangitur, rõne vacui, quod circunstat, velocius mouetur, vt in ventosa non perforata clarissime apparet, cum enim ob calorem partes aperiuntur, & quæ in eo membro adsunt, euaporãt, efficitur, vt noua circũuicina materia, ne det vacuũ, in eũ locũ concurrat, ac demũ motus velocitate secũ et alias conducat: ob id Gal. non tria, sed duo attractionum genera constituit, alterũ quidem, quod successione ad id, quod vacuatur, contingit: alterum verò, quod qualitatis conuenientia fit, exemplo follis ac magnetis, aliter nãque aer in folles, aliter ferrum à magnete trahitur. Quàm etiã vana sit postrema eius ratio, non multo egemus sermone, quãdoquidem sicut inter nutriens, & nutritum naturalis quædam adest agnitio, quæ celitus his concessa est, ita & humores, ac medicamenta naturali quodam instinctu similitudinem quandam percipiunt, ob quam mouentur, nã quemadmodum in cordis cytharæ aut alterius instrumenti aperte satis cõspicitur, dum quis duabus simili sono præditis earũ alterã contingit, ꝙ reliqua quodãmodo dimouetur, ac salit, sic & dum medicamẽta interius calore excitantur, humores sibi similes attrahunt, ob eã quam his harmoniam, similitudinemvè sentiunt. Dissolutis vanis Argenterii rationibus, superest modo, vt his, quæ à Trusiano in medium afferuntur, ex dictis fundamentis nullo negotio satisfaciamus; non. n. quicquam valet prima ipsius ratio, proptereaꝙ dum æque duo fortes sunt, non similes, sed idem erunt, atque tunc vnum non trahetur ab altero, quemadmodum antea dictum est: Neq; minus altera prodest ratio, simile nãque est medicamentũ tũ quidẽ rõne qualitatũ manifestarũ absolute, neq; quoad accidẽtia, quæ sensibus nostris subiiciũtur: sed (ut inquit Mes.) secũdũ talẽ substãtiã, aut occultã qualitatẽ seu ꝓprietatem

3. de simp. med.

3. de pot. nat. c. 15.

rem, quæ à nobis nequaquam conscribi potest, quam à tota substantia, seu secundum similitudinē nominat. Nihil vero postremo habet Trus. aduersus Gal. cum indissolubili ratione quicquā se demōstrare arbitratur: quandoquidē cū nonnulla sint medicamēta, quę diuersis partibus constāt, quarū quidē altera bili similis est, altera vero pituitæ, nulli mirum est, si & pituitam, & flauam bilem diuersos quidem humores tum quoad substantiam, tum quo ad qualitates euacuabunt; pituitam quidem libentius, cum in his maior illius uis attractrix, bilem vero tardius ac imbecillius, cum è conuerso minor reperiatur. Accedit ad hoc, quod licet humores inter se quoad manifestas qualitates dissimiles videātur, quoad proprietates tamen occultas fermè similes existunt, ita vt medicamentum primum quidem trahit humorem, qui sibi maxime familiaris est, demum & illum, qui parum ab eo quoad similitudinem distat, dummodo inter eos occulta illa similitudo, quæ attractionis est causa, seruetur: hęc sunt, quæ in præsentiarum nobis dicenda videntur, vt Galeni placitum tueamur, & licet Arist. prima problem. particula aliam sustineat opinionem; Aui. vero aliam, & Auerroes sibiipsi contradicere videatur; in aliud tamen tempus, vt rem istam vberius discutiamus, ex cōsultò differimus; ne lectorem ab eo, quod tractare incœperamus, diutius suspensum detineamus; nostra etenim erat intentio declarare medicamēta per ventrē humores in hepate, uenis, arteriis, ac renibus per vim quę ipsis inest attractoriā euacuare, quādoquidē ablata obstructionis causa, & ipsa tollebatur obstructio; verum cum his vti nō licet, subdebat Gal. anastomaticis medicamentis vtendum esse: Nonnulli aperientibus absolute medicamentis interpretantes dixere per aperientia medicamenta intelligendos esse syrupos purgationi præparantes; etenim vt docebat Diuinus Hippoc. corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere; hoc autem assequetur (dicebat Gal. in cōmen.) si extenuet, atque incidat crassos, atque tenaces humores, qui in corpore sunt, & meatus adaperiat, per quos isti transmittuntur, atque trahūtur à medicamentis, quę vim purgatoriam habent. Verum hęc sententia gręce scripturę accommodari non potest, nam anastomatica grace apud nos ora vasorum aperientia dicuntur qualia non sunt, quę nostri syrupos nominant; hi namque aut impedimenta coctionem prohibentia amouent, aut calorem, à quo coctio efficitur, augent, conseruantve, vt ab Excellēti. Patre meo, & alibi à nobis dictum est; nō autem orificia vasorum aperiunt: Alii vero intelligunt medicamenta illa acria, quę intestinis hęrentia acrimonia sua mesaraicarum venarum ora adaperiunt: vnde eas, quas ὑπεροχικά ... greci vocant, nos vero super-

2. Apho 10

1. part. apo. 22.

3. de simp. med. 26. purgationes consequi scripsit Galenus: cuius quidem interpretationis falsitas ex his, quæ postmodum subdit, facilime deprehenditur; nam cum ait has euenire solere cum purgans medicamentum usque adeo inualuit, vt in vasorum ad ventrem pertinentium osculis mordicationem, apertionemque multam relinquat, assiduèque irritans, conuellensque corpora, quæ in vasis sunt vires dissoluat, atque deiiciat: doceret vtique Galen. non auxilium obstructioni, sed toti corpori, ac viribus ipsis pernitiem maximam: insuper cum subdit; nam quod in ventre euenire conspicimus, vbi vires eius in extremam inciderunt infirmitatem idem in uenis accidere: Quid porrò est, qnod in ventre euenit? vomitus totius eius, quod deglutiit, vbi scilicet superiores eius partes debilitatas occupauit, intestinorum vero læuitas, vbi inferiores, hæc sanè ob venarum apertionem fluxio, non purgatio quidem seu euacuatio obstruentis nominanda erit, sed symptoma potius quod ad venarum imbecillitatem, infirmitatemque consequitur. Nos vero rectius interpretantes intelligimus, quęcunque venarum oscula reserant, siue medicamenta, siue sanguisugæ, siue cucurbitulæ, quæ tamen commode reparent obstructioni; sunt autem ea potissimum venarum ora, quę ad mulierum matricem ac sedem in omnibus perueniunt: etenim ex his non tantum per exterius, sed & per interius appositis obstructionibus quæ in hepate, venis, arteriis, & renibus continentur, fluxionem illam apertissime proficere compertum est. Subdit autem Galen. quando ventriculus, & intestina plenitudine, quæ obstructionem parit, laborant, quibusnam auxiliis ei opitulandum sit, scribens.

QVAECVNQVE *vero in superiori ventre comprehenduntur per vomitum, quæ vero in inferiori per subductionem.*

Iuxta illud Hippocratis oraculum; vt naturam semper recte operantem imitemur; quod quidem & ratio dictat; humores enim è regionibus propinquioribus, ac secundum rectitudinem sitis tutius ac commodius sunt educendi, quàm per longinquos calles, atque obtortos; sit enim humor in ventriculo contentus, ipsum vtique per vomitum tamque rectiorem, ac propinquiorem locum, quàm per intestina, vtpote rot anfractibus circunuoluta concinnius euacuabimus; quòd si in inferioribus intestinis collocetur, aptius per secessum euacuatio efficietur; Ne conturbet autem quempiam euacuatio illa, quæ in sciatico, & podagrico affectu fit, dum vomitu tanquam remota,

mota, ac obtortuosa regione humores morbos efficientes euacuamus, etenim diuersio hęc potius dicenda promeretur, quàm euacuatio, quidoquidem ne ad locum affectum humores confluant, vomitu diuertimus. ob id Hippo. dicebat: Quibus biliosæ deiectiones superueniente surditate cessant, & quibus surditas superuenientibus biliosis deiectionibus, cessat; non alia sane de causa, quoniam materiæ hæ diuertuntur, vt prior cesset affectus. Cæterum licet vomitus ab Hippocrate prius, & a Gal. postmodum hoc casu valde probetur, sicut & in aliis cõ similibus; summa tamen animaduersione ægrotanti iniungendus est; in robustis enim corporibus, & qui tali vti consueuerunt, vomitus valde proficuus est; at in his, qui natura infirmiores sunt, aut difficilem habent vomitum, formidosus. Verum si obstructio cutis partes occupet, quibus remediis ei suffragemur, Gal. subdit his verbis. 4. Aph. 28

SED quacunque sub cute per sectionem, uel ignem, aut medicamina adurentia.

Non probo autem Argenterii opinionem, quam forte ex nonnullis interpretibus decerpsit, qui de solis abscessibus ibidem contentis Gal. intelligere autumant; etenim cum intentio eius sit de quacũque cutanea obstructione verba facere; alioquin eius sermo uniuersalis non foret, non tantum Galeni sententia ad abscessus, sed & inflammationes, tumores, flatus, & consimilia extendenda est. Sed si quis obiciat, Gal. mancum fuisse vtpote qui resoluentia omittat, in quibus vt plurimum versatur medicus, dum materias cutim obstruentes discutere contendit. Dicerem ego, quòd illi vtpote breuitati studenti sat erat supra de extenuantibus uerba fecisse, dum internæ partes obstruuntur, nam id & hoc casu accommodari poterat; id autem solum addidit, quod obstructionibus cutaneis proprium erat, neque enim partes internę per sectionem, aut ignem, aut medicamentis causticis auxiliantur, nisi quę supra sunt partes prius detegantur. Per sectionem quidem intelligit Galen. quamcunque scarificationem, seu incisionem, quę quocunque chyrurgico fit instrumento: per ignem autem chausticum quodlibet instrumentum actuale, seu illud sit ęneum, seu ferreum, seu aureum, de quibus quidem Anicen. copiosius egit: 2. primi. per medicamina vero adurentia, chaustica quæque potentialia, quę vt & priora, escharam efficiunt: Quę quidem omnia quonã pacto corpori applicentur, in praxi potius iuxta singulares quosque ęgrotantes sunt attendenda, q̃ impręsentiarum rememoranda. Eodem pariter modo

modo subdit Gal. procedendum est, dum materiam in quapiam cauitate thorace nimirum contentam nonnunquam euacuare tentamus, inquiens.

6. Aph. 27 SIC *vero aliquando quacunque in aliqua naturali cauitate, ut in Thorace.*

Cum enim in thorace continetur sanies, quę neque per sputum, neque vlla ratione euacuari potest, facta incisione quapiam in parte thoracis, materiam illam euacuamus, & pręsertim hoc in illis efficitur, in quibus tantus in pectore abscessus est, vt etiam ossium aliquid carie corrumpatur, & sæpe etiam vnà cum corrupta costa membrana, quæ
5. meth. 8. intra costas subtenditur, putrefit. Quo quidem casu, vt docet Gal. per vlcus infunditur mulsa, vt abluatur, educitur vero tum mulsa, tum sanies, si iubeamus aliquando quidem, vt in laborantem partem inclinati tussiant, sæpe vero molliter ęgrotantem concutientes, interim etiam instrumento, quo pus extrahitur (gręci Pyulcon nominant) tũ mulsam, tum saniem in thoracis spatio contentam extrahimus: pariter etiam in hydrope inciso abdomine aquam euacuamus, vt erat Gale
14. meth. c. 13. ni sententia. Nunquid vero idipsum præstet, dum ęgri pleuritide laborant, ut Argenterius censuit, apud me valde suspectum videtur, quãdoquidẽ non ob id sanies interna per incisionẽ euacuatur, sed tutius per sputum, atq; screationem, & quod peius est, sectione dolorem inflãmationem, humorumque confluxum adaugemus, cum membrana interna propè cor sita sit, atque neruea, vt facile vtrique principio consentiat. Postmodum Gal. quę partiatim hactenus dixerat, in vnam summam, & ad caput vnum colligens subdit,

ET *vt summatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio, quæ si fieri non possit, transpositio: quæ uero non sunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est ab euacuatio.*

Sunt autem ex eorum numero quæ ex toto præter naturam sunt, vt lapis in vesica, aqua in scroto, quod in hydrocele contingit, in hydrope etiam aqua in abdomine, & crassus humor in oculo suffusione laborante; in his etenim ait Gal. intentio sanationis illius est ablatio, quod pręter naturam continetur, vtpote totius illius substantię ammotio, quę ibidem præter naturam continetur. Quòd si quandoque contingat,

gat, quòd talis ablatio fieri nequeat, illud saltim præter naturam transponendum est, hoc est ad alium locum transferendum, qui minoris sit momenti; vt idem quoque alias dixerat exemplo suffusionis; cum enim materiam crassam inter corneam & christaloidem contentam resoluere, euacuareque non possumus, ad partem oculi inferiorem trasferimus, in qua minorem æger percipit noxam, cum ibidem contenta visionem non prohibeat; pariter cum lapis est in vesicæ collo, neque is comminuitur, medicamentisve euacuatur, ipsum quidem ad vesicę fundum transferimus. Verum illa (inquit Gal.) quę non præter naturam quapiam in parte continentur, sed sola quantitate damnantur, ablatione non egent; hoc est non ex toto sunt ammouenda, sed intentio est ab euacuatio, idest partis redundantis remotio; sic enim id grecum vocabulum placuit transferre, quicquid dicat Argenterius, qui opponés interpretum versioni in maximam vocabulum confusionem constituit, vt hanc & priorem indistincte euacuationem nominet. Sit igitur in venis nimia sanguinis copia, atque repletio, ita vt totum corpus obstruatur, vtemur quidem ab euacuatione, non quidem totum sanguinem euacuantes, sed eam duntaxat ipsius superabundantis portionem. Atqui quoniam dixerat Gal. quòd vel quæ præter naturam aliqua in particula continentur, vel quę quantitate saltim damnantur, aut ablatione indigent, aut ab euacuatione; cõsequens erat, vt ex quibus remedia sanitatem inducentia exhauriantur, edoceret; quod quidem subsequentibus efficit uerbis. 14.met.13.

At inuentio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt partim quidem ex affectu, plurimum vero ex ipsis affectis particulis sumitur.

Nonnulli quidem codices habent [intentio quidem eorum, quę ducunt ad sanationem ipsorum affectuum] quæ quidẽ litera à priori quo ad sensum minime differt: pro huius autem intelligentia est annotandum, quod ex Gal. superius à nobis animaduersum est; Remediorum 3.metho.à principio. inueniendorum initium ex natura ipsorum morborum desumi, tanquam medico congruum; nam quę ex affectibus cognitio existit, incõfesso est, ac vulgò nota; itidem & indicationes primæ, quæ ab ea proficiscuntur; etenim quòd calculus in vesica ex toto genere præter naturam sui indicet ablationem; ossa uero quę luxata sunt, in proprium locum repositionem, hæc vtique priuatis etiam, ac idiotis quibusque manifesta sunt; at qua nam morbi hi natura constent, & quibus rationibus hæc fiant, soli medico aperta sunt; siquidem is facultatem habet

inueniendi ea, ex quibus id perficitur; quod quidem à prima vulgari indicatione suggeritur desumptis à natura partium affectarum indicationibus, quæ artis sunt propriç: propterea Gal. hic inquit quòd inuẽtio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt partim quidem ex affectu desumitur, tanquam principio, ac carcere, vnde medendi ratio enascitur, non tamen artis medicæ portione; plurimum vero ex ipsis affectis particulis, hoc est ex natura ipsarum partium; nam quod primum medico cognoscendum occurrit, vt recte morbo obuiare possit, partes affectæ sunt; num scilicet hæ curam suscipiant, necne: vt in vulnerato corde nulla salutis spes sit, & in fracturis capitis, quòd eadem substantia generari queat, sed eius vices alia consimilis nimirum callus. Ad huius autem cognitionem accedit & substantiæ particulæ patientis, actionis, vsus, & situs notitia, ex quibus non tantum agnoscet, quod sanari aut non sanari potest, verum & se ad secundum accinget, quod ab eo faciendum est, nempè ad auxilia reperienda, cum affectum sanari posse cognouerit: ad quorum quinetiam inuentionem affectus naturæ cognitio vel maxime conducit; siquidem ex ea remedia contraria esse adhibenda percipimus, atque non tantum in genere, verum & secundum vnãquamq; medicamẽti speciẽ; prout morbi natura exigit; exempli gratia in cauo vlcere cum id eius repletionem indicet, atque vnionem, opus est in primis medicum ea apponere, quæ carnem generent; cuius quidem generationis sanguis bonus materia est, opifex vero corporum subiectorum natura quæ congrua constat calidi, frigidi, humidi, & sicci temperie: quare vt hæc duo adsint necessum est; verum quoniam in generatione carnis duplex excrementum fit, alterum quidem crassius, alterum uero tenuius, ut antea contra Argenterium ostẽdimus, crassius quidem sordes dicitur, tenuius vero sanies, & ex crasso quidem sordidum, ex tenuiori vero humidum vlcus redditur, ob id duplici eget medicamento, altero quatenus humidum vt exiccet, altero quatenus sordidum, vt expurget: atque hæc duo secundum genus auxilia à medico hucusque inueniuntur; verum ea nõ sufficiunt, nisi & is cognoscat quo ordine siccantium, & detergentiũ hæc esse debeant; quædam enim sunt medicamenta, quæ in habente carnem humidam ex natura carnem generabunt, vt thus, quæ tamen in habente carnem siccam, carnem generare non poterunt; sicut econuerso nonnulla sunt, quç in sicca natura carnem gignunt, in humida vero non possunt: quo fit, ut à natura particulæ non mediocris indicatio sumenda sit, quæ sui custodiam indicat; sicut quç prę̧ter naturã sunt sui ablationem: atque ob id vlcus quanto est humidius, tanto medica-

medicamentum expostulat, quod magis siccet; corporis verò temperies quanto humidior, tanto indiget medicamento, quod minus siccet: nec secus sumenda est indicatio ab actione, vsque particulæ, vt declarat Gal. historiam recensens Attali Methodici, qui Theagenem philosophum Cynicum curauerat; huic enim cataplasma ex pane & melle hepati phlegmone laboranti imponebat, solisque relaxantibus vtebatur, in cuius tamen curatione adstringentibus etiam vtendum erat, propterea quòd hepar altricis facultatis principium existit, atq; ab eo venosum genus exoritur: pariter & à situ, & formatione, vt clara est Galeni sententia vbique locorum; atque hęc sat dicta sint. 13. met. 15. 4. meth. 13.

De asperitate, & læuitate. Cap. 95.

QVAECVNQVE partes vero ob id quod exasperatæ naturalem amiserint habitum, his læuitas naturalis est restituenda, ossa quidem læuigando, asperam autem arteriam, vel linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeant: sed quibuscunque læuitas inest nonnaturalis asperitas naturalis est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergant, & parum adstringant.

QVOD reliquum erat circa conformationem, hoc loco prosequitur Gal. nã superficies vna ex eius differentijs in qbusq; partibus aut aspera, aut læuis secũdũ naturã est: ventriculus enim & intestina ex natura asperam, rugosamque internam superficiem obtinuerunt, ut alimenti descensum retardarent: fauces uero, asperaque arteria planam, lenemque, vt cibus facile in ventrem descendat, & vox sonora reddatur. Si igitur quoad superficiem partes ex natura læues naturalem amiserint habitum, & ad asperitatem pręsenti tempore vergant, ob quã naturales necessario functiones deperdantur (non enim quęlibet asperitas morbosas efficit partes) tunc his lęuitas naturalis restituenda est humidis, quę nihil mordeant, ac lentorem habeant, aut his, quę lęigantia nuncupantur: etenim sicut asperitas pręter naturam ex duabus causis potissimum prouenit nempè siccitate, quę duplex quoque esse potest, interna, atque externa, necnon & aliqua extrinsecus materia siue humida, siue dura adherente, quæ ipsam superficiem asperam reddat; ita & duæ diuersæ oriuntur indicationes:

etenim

etenim in illa ex ſiccitate, humidis auxilijs procedimus, quę nihil mordeant (quod enim mordicat calidum eſt & ſiccum, ac potius adauget aſperitatem) ac lentorem habeant, cum præſertim interna eſt ſiccitas, vt magis in eius cauitatibus humor adhæreat, ac compingatur. Qua
1. de rat. uict. 18. quidem intentione commotus Gal. in febribus, in quibus ob calorem pręter naturam per vniuerſum corpus inęqualiter ſparſum inęqualitas adeſt, atq; aſperitas præter naturam, acida quęque, acria, & adſtringentia prohibet, exaſperant enim & mordent, vt adhuc etiam corpora exiccando inęqualitatem ipſam adaugeant; probat autem ptiſſanam hordeaceam, quæ exaſperantium malitiam effugit, vtpote quæ ex Hippocr. ſententia eo contextu viſcoſa leuiter ſit, continua, iucunda, & mediocriter humens, vt huic aſperitati mirum in modum contrarietur: at in ea ex quopiam extrinſecus occurrente oborta læuigatione vtendum eſſe docet Gal. oſſa namque ſi promineant apicibus, propterea quòd ob eorum corruptionē adnatum ſit quidpiam adhærens, atq; ſuperfluum, quod vicinam carnem offendat, & cum dolore perforet, id vtique fricatione & abraſione ab oſſibus læuigandum, remouendūque eſt, donec his naturalis lenitas reſtituatur: hoc autem vt plurimū ferro fit, nonnunquam & peucedani, & conſimilium radicibus: pariter aſperitas palpebrarum, quæ ex nitroſo contingit humore, fricatione indiget, atque abraſione non ſolum cum ferreis inſtrumētis, verum & cum fici folijs, croco, mirobalano, & ſimilibus adnatum illum humorem euellentibus. Quòd ſi alijs læuitas inſit (inquit Gal. in cōtex.) non naturalis, quæ vt aſperitas, naturales lædat actiones, aſperitas naturalis eſt reuocanda medicaminibus, quæ ſufficienter abſtergant, & parum adſtringant; ſic enim Leoniceni verſio iacet, vetus autem interpres vertit [& per breuem raſuram] iuxta veterem codicem græcum, qui habet καὶ διὰ βραχείας ξύσεως; quòd ſi nos legamus, ut & Leonicenus, & græci codices impreſſi habent, dicendum eſt lęnitatem præter naturam duplicem eſſe, vti & aſperitatem, alteram quidem ex externa, alteram vero ex interna cauſa procedentem; ſi læuitas quidem extrinſeca eſt vtpote ventriculi, cum humores viſcoſi ipſi adhærent totā externam ſuperficiem lenem efficientes, quæ aſpera ex natura conſtituta eſt, vt cibus, ſeu chylus ibidem diutius detineatur, abſtergentibus opus eſt medicaminibus, quæ viſcoſam illam materiam abluant, atque detergant; at ſi læuitas ob partis labefactationē ex cauſa etiam interna proueniat, iubet Gal. vt cum abſtergentibus quæ parumper adſtringant, commiſceatur, vt robur parti addatur, & habitus naturalis ex mollitie deperditus reſtituatur: quòd ſi contextus iaceat, vt codex antiquus

tiquus græcus habet, & vt fermè omnes legunt interpretes, Galen. hoc modo interpretabimur, quòd cum partes in duplici sint differentia, aliæ quidem ex natura molles, aliç vero duræ, vt ossa: molles quidem cum prçter naturam molliores fiunt, abstergentibus egent; vt de ventriculo à nobis declaratum est; & ab Haly exemplo ipsius matricis, quç cum aspera ex natura sit, vt semen contineat, si præter naturam leniatur, in ipsam quidem lanam aphronitri liquore ablutam inijcimus, atque aliis consimilibus, quæ abstergendi vim habeant: durç vero, vt ossa si in vulnere pateant, & adeo leniantur, vt caro super ipsa gignẽda eis adhærere, associarique nequeat, leuiter aut parumper cum ferro fricamus, donec in eorum superficie asperitas introducatur. Quæ quidem duæ scripturç (si eas rectè perpendamus) consistere possunt, nã vt dicebat Haly in euacuatione lenitatis ac asperitatis duæ sunt vniuersales indicationes; iuxta tamen membrorum varietatem complures aliæ particulares, ita vt quæ natura molles sunt, aliud, quç vero durç, aliud; & rursus quæ externe tantũ leniuntur, aut exasperantur, aliud, & quæ interne etiam labem sentiunt, aliud remedium exposcant. Neque ob id mancus est Galen. quippe cum eius intentio sit per compendium totam medicinam percurrere, non autem eam exactius interpretari. Subdit autem Gal. in contextu.

QVAE *vero vel obstructiones, vel angustiæ meatuum alias sequãtur ægritudines, illarum curatio prius est perficienda: ostensum siquidem est in libro de differentijs morborum, quòd & inflammationibus, & duris, laxisq; tumoribus, & siccitatibus aliquãdo in modicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris ea, quæ nuper diximus, sæpius aduenıunt: sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporum.*

In qua quidem parte quid intendat Gal. non satis explicat Argenterius, ipsum duntaxat, ut sui moris est, redarguere contendens, nam cũ ait in primis Gal. omnia ex cauitate partium mala, seu ægritudines remediaque non prosequutum esse, propterea quòd de obstructione tãtum egit, quç ex materia intus partis cauitatem occupante fit, missis cçteris eiusdem generis affectibus; fallitur quidem bonus iste vir, quoniam quantum curatiua methodus exigit, tantum est prosequutus; nã qui alij (quæso) in cauitatibus morbi sunt, quàm hi, qui sub ventre, meatu, & orificio continentur, de quibus omnibus, eorumque remedijs satis superque prius disseruit? Cum autem subdit Argenterius, ipsi ignotam esse causam, qua Galenus fuerit commotus, vt tractationem

nemini serposuerit de vitijs, quæ ad asperitatem, & leuitatem pertinēt: nisi quis id Galeni negligentiæ tribuat, vt qui has maiore nunc fortè, quàm opus esset, diligentia, & prolixitate, quàm res expostulet, emendare proponat; non potui equidem viri socordiam non admirari, cū ignoret asperitatem & lenitatem ad superficiem, quę vna est ex conformationis differentijs pertinere, de quibus quidem omnibus ad perfectam morborum ex conformatione curationem vt ageret Gal. necessum erat. Ponens autem Argenterius huiusce contextus intentionem, ipsum cum superioribus nequaquam connectens id solum ait, Gal. affectus quosdam recensere, quibus contingit corporis vias angustiores reddi, nonnullos vero silentio inuoluere, vtpote cum corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, conciduntur, contrahuntur, coalescunt, tenduntur, distorquentur, mouentur à suis sedibus, obstruuntur vel constipantur. Verum quàm hęc concisa tractatio nobis vtilitatem affert? Et cur de his Gal. agere intendit? nullam certè si hoc modo exponamus, causam reddere valemus: ob id rectius interpretandum censeo, quòd cum supra de morbis ex obstructionibus, eorumque remedijs egerit, quoniam nonnunquam euenit, vt non tantum obstructiones, sed & meatuum cōpressiones, vt symptomata alios consequātur morbos, quid hoc casu agendum, & quibusnam remediis his obuiandum sit, edocet: si enim adsit inflāmatio, aut durus, laxusque tumor, qui ex humorum confluxu fit, & necessario meatuum obstructio consequatur; pariter si immodica siccitas corporis partes opprimat, & meatus ipsi necessario constipentur; tunc (inquit Galen.) ab ipsis ægritudinibus curatio est inchoanda; nam sicut destructa febre abit & sitis, & capitis dolor, ita & præstito auxilio inflammationi, seu tumori, confestim meatus aperientur, & partibus ad pristinam humiditatem restitutis necessario meatus largiores, vt & antea, erunt. Qua quidem declaratione manifestè etiam apparet, quàm valde allucinetur Argenterius, qui censet per obstructionis vocabulum non propriè obstructionem intelligere Galenum; nam & veram intelligit obstructionem, quę tumores, inflammationes, & huiusmodi consequitur, nimirum quòd cum humores ad locum confluentes tumores efficiant, vnà etiam loci cauitates, atque meatus occupet. Sed hęc sat sint, non enim intentio nostra est vanas omnes Argenterij sententias diluere, sed eas potissimum, quibus Galeno se aduersari profitetur. Proinde illorum omnium affectuum, quos obstructiones, aut meatuum obstipationes consequuntur, curationem non aggreditur Galen. quoniam cum

cum proprijs in locis de his aut dictum sit, aut dicetur, bis eadem, atque hoc præsertim libro tanquam medicinę summario repetere superuacaneum foret: quod itidem obseruat, cum ex prædictis nonnulli inuicem morbi coniunguntur; nam sicut seiuncti diuersas habent indicationes, ita & coniuncti, quibus quidem omnibus satisfaciendum est eo quo supra dictum est, ordine; dum de complicatis superius morbis ageremus. Verum vt absolutius totus procedendi modus & in his habeatur, vno sumpto exemplo, hunc in modum scribit.

QVOD si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur varias habebunt indicationes: sufficiet autem in vno exemplo habuisse sermonem, quoniam de omnibus in libris de arte curandi plenius sumus exequuti. Supponatur cuipiã particulæ multitudinẽ sanguinis influi, adeo vt intendantur in ea venæ non maiores tantum, sed etiam paruæ, quæ prius sensum effugiebant; nũc vero iam plenæ visu comprehenduntur sicut plerunque in oculis ob tunicæ albedinem manifestissime patet. par siquidem est, quòd & alia vasa quæ latent sensum iam plena distendantur, non tamen & ipsa ob paruitatem adhuc visui manifesta; & iam periculum imminet, ne quod ex vasis exudat ad spatia vacua, quæ in medio sunt, effundatur, aut ne iam paruum aliquod sit effusum. Huius quidem affectus sanatio intentionem habebit euacuationem, aut vt manifestiori vocabulo vtamur, ab euacuationem, siquidem morbus erat immoderata partis repletio. Necessarium igitur est, vt aut superfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipsam patientem particulam. Retrocedet autem uel impulsa, vel attracta, vel transmissa, vel horum uno aliquo modorum, uel omnibus. per locum uero patiẽtem euacuabitur partim quidem manifeste, & sensibiliter, partim uero in uapores resoluta. Si igitur vniuersum corpus plus æquo plenũ fuerit, per patientẽ locũ minimè euacuandũ. Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus plus ratione excitati doloris attrahemus: si uero calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod ui caloris ad partem attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, ut quod influxit, retrocedat, corpus cum plenum sit, non admittet.

Si Argenterius diligentius fuisset contẽplatus exemplum à Gal. traditum, ipsum vtique de inconstantia non reprehendisset; etenim exemplo ex inflammatione sumpto, non vt inflammatio tantum, sed vnà cũ materierum affluxu, ac totius plenitudine facilime complures hic adesse complicatos morbos ostendit, qui non vnam, vt Argenterius autumat, indicationem, sed complures exposcũt: alia enim est partis inflãmatę indicatio, alia materierum confluxus, atq; alia in vniuerso corpore plenitudinis; cum in hoc exemplo adsint morbi in figura variata, in superficie interna, atque externa ad præter naturam mutata, & in ipsis cauitatibus obstructis, & meatibus constrictis; variatur namq; ob tumorem pars ipsa, superficies quæ lenis erat, aspera quodammodo ob humorum inæqualitatẽ efficitur, venarũ cauitates sanguine crasso replentur, & ob partium extẽsionẽ, qui meatus inter musculũ ac musculum, aut aliud quid tale patebant, spiritu tamen repleti cõstipantur, vt necessariò & solutio continui, & dolor consequatur: Est ne igitur simplex hic morbus, vt Argenterius interpretatur à sola causa dependens? minime hercle, vt à nobis declaratũ est. Propterea cũ exemplũ hoc notatu dignum sit, operæpretium esse censeo cum Galeno nonnihil circa propositum casum, eiusq; curatiuas indicationes discutere. Supposito itaq; casu à Gal. recitato, nempè cuipiam particulæ multitudinẽ sanguinis influere; adeo vt non maiores tantũ, sed & minores, quę prius sensum effugiebant, intẽdantur (quod quidẽ testimonio ophtalmicorum ostendit Gal. in quorum oculis ob tunicæ albedinẽ venulæ illæ sanguine plenæ visuntur; atque non hæ tantum, sed & vasa alia, quæcũque sensum effugiũt, & iam periculum immineat, ne quod ex vasis exudat, ad spatia vacua, quæ in medio sunt effundatur, quinimmo ex eo portio quædam non exigua effusa sit) ex signis vtique aperte satis conspicimus corpus hoc cõpluribus vexari ægritudinibus, in primis quidem ob figuram vitiatam, quoniam ob sanguinis confluxum pars ipsa intumescit, non ex aliorum sanè humorum confluxu, præter quàm ex sanguine, licet tumor ipse quadrifariam esse soleat, vt & superius annotauimus, scyrrosus ex humore melancholico, œdematosus ex phlegmate, herisipellosus ex flaua bile, atque phlegmonosus ex ipsa sanguinis massa, & ex his compositus; huius quidem morbi causa potissima erat, totius corporis plenitudo; deinde & partis imbecillitas, cũ enim corpus repletum est, humores sui natura huc & illuc vagãtur, ac tandẽ ad loca imbecilla decũbunt; imbecillæ vero partes eos necessario recipientes ob sui imbecillitatem quorsum propellant, non habent: quo fit, ut ibidem tumefactis venulis paruis, atq; his potissimum, quę visu prius non

non comprehendebantur, sanguis subtilior ex vasis exudans, & extra venas ad spatia vacua, quæ in medio sunt, effusus, inflammatur, atque putrescit, ac tandē phlegmon gñatur; ex quo & cōtinui solutio, & dolor necessario cōsequuntur. Secundo aderat morbus in superficie, nā cū superficies, ut prædictum est, aut ab intrinseco, aut ab extrinseco affici possit; siquidē quod est natura humidū, ac lene, dum siccum efficitur, atque rugosum quoad superficiem asperum redditur, sicuti si corpori natura leni aliquod superueniat mucosum, qđ lene prius erat, asperū demum euadit; præsenti vtique casu ex inæquali partes calore, quemadmodum antea de febre ex Galeno diximus; asperitas quędam sentiebatur præter naturam, necnon altera ex inæquali illo sanguinis effluxu, dum venulis tumefactis pars illa prominentior foret, sub qua ipsę recondebantur, quàm intercapedo illa, quę inter uenulas reperiebatur: adnexus quinetiam alter morbus erat ex cauitatum obstructione, ac alius ex meatuum constipatione; nam corpus plectoricum non tantum sui copia magnas venas obstruit, sed & paruulas, dū ad ipsas quàm par sit, confluit sanguis: Extensione præterea quod inter duo vasa spatium existit, constipat, necnon & orificia venarum, arteriarum, aliorumque vasorum ob sanguinem ibidem defluxum. Ex quo & cutis partes necessario obstruuntur, constipanturque. Si igitur tale corpus varijs huiuscemodi morbis laborans occurrat, inquit Gal. primus quidem ac vniuersalis pro sanatione scopus erit, euacuatio, seu rectius partis euacuatio redundantis, atque is vulgò etiam notus; sciunt etenim (vt prius dictum est) & plebei omnes morbum per contraria curandum esse, vt corpus repletum est, euacuandum; verum quibus hoc rationibus, & quomodo fiat, soli artifici notum est: ob id medicus discursu in reperiendis partialibus indicationibus vtitur; nam si pars euacuanda supponatur; quandoquidem nimia repletio hos morbos gignit, aut per retrocessum superfluum id euacuabitur, aut per ipsam partem affectam: primum quidem assequemur, si ipsum impellemus, aut attrahemus, aut trāsmittemus, vel horū vno aliquo modorū, vel omnibus: impellemus quidē adstringentibus medicamētis, quæ sui adstrictione humores pellunt seu aere frigido, seu aliis cōsimilibus; aer. n. frigidus corporibus occurrēs, qui exanthematibus, atq; potissimū crassioribus, q̄ morbillos, seu uariolas nominār, infestātur, tūc repētè ea intimius ꝑpellit; attrahemus autem aut cucurbitulis, aut venę sectione, aut huiuscemodi auxiliis; cucurbitulę namque manui appositæ menstruum sanguinem, qui in maiori quantitate, quàm par sit, effluit, euocat; sic & idipsum facit uenę sectio, cū inflammato liene è brachio

ſiniſtrò ſanguinem detrahimus: tranſmittimus verò ſi medicamentis externis ab vna ad aliam partem humores commigrare faciemus, aut & medicaminibus externis naturam æmulantes, quam vias ſemper materiebus inuenire cenſuit Hipp. quando valida fuerit, etiam ſi illæ craſſiores ſint, & per anguſta foramina permeare debeant; videmus enim humorem qui inter thoracem, atque pulmonem in pleuriticis adeſt, cum tuſſi per ſputum eijci, cum tamen viæ hæ nobis ignotæ ſint; in oſſibus prætereà; quę fracta occaluerunt, ſanguinem per cutim ſanam
7. aphor. par. 54. excidere. Vnde Hippo. non ſine ratione dicebat, ꝙ quibus in ſpatium illud, quod infra ſeptum eſt, ſed intra eam membranæ abdominis interioris partem, quæ epigaſtrium attinet (vt recte Gal. exponit in com.) pituita concluditur, doloremque infert, natura per latentes vias ad venas, & ſubinde ab his ad veſicam tranſmittit. Quod itidem faciunt chyrurgici noſtrates, qui in affectionibus gallicis, dũ doloribus ęgri cruciãtur, vnctionibus illis vtuntur, ob quas materia illa miro quodammodo per vaſa ad os tranſmittitur, atque per ſputum euacuata eos liberos reddit. Secundo vero ſatisfaciemus, ſi è loco partim quidem ſenſibiliter, ac manifeſte, partim vero per inſenſibilem euaporationem humores illos quantitate afficientes diſcutiemus; etenim cum in his duæ vt plurimum partes, atque potiſſimum ſi adſit ſanguinea maſſa, conſpiciantur, craſſæ nimirum atque tenues; tenues quidem in vapores conuerti poſſunt; at craſſæ, vt ſenſui in eorum euacuatione ſubijciãtur, neceſſum eſt. Verũ cum ſuppoſitum ſit, adeſſe totius plenitudinẽ, quæ radix eſt, ac omnium malorum fundamentũ: ob id primo quoq; tẽpore duobus prioribus ſcopis handquaquã eſt attendendũ, poſtremo quidẽ minime, qñdoquidẽ ſi ſcarificationibus, ſectionibus, aut huiuſmodi auxilijs ſenſibiliter humores in parte cõtentos euacuabimus, non ſolũ nihil proficiemus, ſed potius rõne doloris, ac ſolutę vnitatis plus attrahemus, cũ repleto corpore & ad partẽ affectam ſemper cõfluãt humores, rationeq; partis imbecillæ, quæ dolore quinetiã infeſtatur, libẽtius ad eum locũ decũbant; ſi verò medicamentis, quę vim habeant per inſenſibilẽ diſflatum eoſdẽ diſpergere, partis curationẽ aggrediemur, plus erit id, quod ad partẽ attrahetur, ꝗ quod diſſipetur, ac diſperdatur; nam cũ hęc diſſoluẽtia calida ſint, ob caloris vim attractio potius, ꝗ diſperſio humorũ efficietur. Minus etiam in eo ſcopo à Gal. nobiſq; prius enucleato elaborabimus; ſiue enim per impulſum, ſiue per attractum, ſiue per tranſmiſſionẽ quod influit retrocedere tentes, pars vtriq; nullã recipiet adiumentũ, quandoquidẽ ſuppoſitũ eſt corpus plectoricũ eſſe, in quo talis retrogreſſus locum non habet. Neque putandum eſt, quòd

quòd Gal. hucuſque circa huiuſce caſus diſcurſum, quicquam determinet, vt falsò putauit Argenterius, ſed eas omnes tantum repetit indicationes, quæ circa morbos hos complicatos poſſunt occurrere; quibus etiam non nunquam ſatisfacere non valemus; nam etſi dicat ipſe inflammationes per locum affectum euacuari partim manifeſte, ac ſenſibiliter, partim vero in vapores conuerſas; ac paulòpoſt ſcarificationum, & ſectionum mentionem faciat, quaſi per illas conſentiat contentum humorem euocari; quam quidem curationem nullibi docuit, nec medendi vſus admittit, non tamen huic in curatione procedendi modo conſentit, quinimmo reijciens hoc membrum diuiſione repertum, ſubdit [nã ſi ſcarificationibus, aut ſectionibus ſenſibiliter euacuabimus, plus rõne excitati doloris attrahemus] quaſi inferat, ꝙ huius remedij aggreſſus tantum abeſt, vt morbum imminuat, vt maxime adaugeat; atque ob id de eo alibi nunquam à Gal. iure mentio fit, quandoquidem exempla non tradit, ſuper quibus quid agendum ſit, ſciſcitetur, ſed medendi methodum, qua recte operemur, præcipuè docet. 13. met. & 2. ad Glau.
Quid igitur faciendum, poſteaquam duobus prioribus ſcopis ſatisfacere non poſſumus, ſubdit Gal.

Vt hæc igitur ambo fieri poßint, totum corpus euacuare oportet; deinde omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit.

Hunc in modum meo quidem iudicio contextus Gal. veritati conſonat, cui & vetus codex grçcus adſtipulatur; nam ſi vt omnes fermè latini codices præter antiquam verſionem legamus, non ſolum obſcuram quodammodo, ſed & principijs contrariam ipſius ſententiã reddimus; cum enim ſupra dixit, ꝙ ſi in eo elaborabimus, vt quod influxit, retrocedat, corpus plenum nõ admittet; demũ quid agẽdũ ex profeſsò concludens dicat, ꝙ pro his duobus ſatisfaciendis totũ corpus eſt euacuandũ, aut quod patienti particulæ influit omnino ad cõtraria loca retrahendũ, dubiò procul ſibijpſi contradicet Gal. quippe qui retroceſſum à principio in curatione nũc quidẽ admittat, cum tamẽ ipſum ob plenitudinẽ totius ꝑ antea renuat. Neq; ualet ratio Argẽterij, quã habet aduerſus Achachiã, cũ ait, iure vtranq; hoc loco cõprehendiſſe Galenum; vtpote euacuationẽ, quam hic ſimpliciter aſſumit, cum humor extra corpus ducitur, & reuulſionem, cũ humor non eo modo euacuatur, ſed ſolum in alias partes retrocedit; ſiquidem ex vtraq; quod in una adeſt parte in multas & diſtantes diſpergitur, atque ita remittitur tenſio, & repletio affectarum partiũ; quod quidẽ manifeſtò apparet,

cũ frictiones, etiã vincula mẽbris adhibentur; nam fallitur ille, quoniã supposito corpore repleto (vt supra dicebat Gal.) reuulsio hæc nihil iuuabit; quantum enim retrocedet, tantum etiam iterum ad locum re dibit, vt exemplo currentis fluminis facile quisque potest agnoscere; si enim nimia adsit aquarum copia, quæ effluat, si quis quod fluxum est, diuertere voluerit, nihil proficiet, quandoquidem quod adhuc influit, influxum retrocedere non permittet. Neque hoc est Achachiæ somnium, vt Argenterius arbitratur, sed Galeni contextus græcus antiquus hanc habet literam, vt pro ✱ idest uel ✱✱✱ hoc est deinde legatur, quem quidem contextum cum vetus habuerit interpres seorsum à Laurentiani, Leonicenique versione hunc in modum conuertit [Ad vtraque igitur hæc oportet euacuare totum, & deinde è contrario trahere omnino ad alias regiones id, quod influit patienti parti] Rectius igitur se habet hæc litera iuxta Achachiæ quoque interpretationem, quandoquidem supposito humorum confluxu, & ad locum siue partem affectam humore phlegmonoso, vtrique nequaquam auxilia præstare possumus, nisi prius totum corpus sanguine repletum euacuemus; qua quidem facta euacuatione postmodum quod influit patienti particulæ ad contraria loca omnino retrahemus, ac postremò parti ipsi affectæ audacter operam præstabimus, subsequenti, quo Galen. declarat ordine. Cæterum quoniam ipse præsenti casu procedendi ordinem assignat, nam cum morbi hi contrarij quodammodo sint, ab eo curatio auspicanda est, sine quo alter curari non potest, nulla facta de particulari eius auxilio mentione; si enim ex venæ sectione præstandum remedium conclusum sit, quanam in parte ea secanda sit, nullam hic terminatam habemus sententiam; propterea ne quid aliud consideratione dignum studiosis amplius desideretur, meas esse partes existimaui, nõ solum quod Galeno deest, suplere, verum & quod apud grauissimos hercle viros in maxima controuersia versatur, quoad fieri potest, clarum, & apertum ante oculos ponere. In primis autem nodũ quendam circa ordinem breuibus dissoluam, qui non tantum ipsimet Gal. sed & Hippo. aduersari videtur; supponit namque Gal. corpore existente plectorico, humoreque sanguineo ad partem confluente, totum in primis vacuandum esse, mox quod influit parti affectę omnino reuellendum; at Hippo. ait. Si dolor ad clauiculam pertigerit, aut molesta sit vel brachio, uel mammæ, vel partibus septo transuerso superioribus grauitas internam cubiti venam secare expedit; neq; vt copiose sanguis detrahatur, est cunctandum; sed eo usq; auferendus, donec rubidior multo, vel pro puro rubidoq́, liuidus fluxerit; quã quidẽ senten-

2. de rat. uic. ĩ mor. acut. 10.

sententiam exponens Gal. in cō. ait: Hipp. venam in cubito secare, quæ sanguinē ab affecta parte & magis, & velocius tū reuellere, tum euacuare possit: cuius quidē indiciū manifestissimū constituit, nempè coloris mutationē; sanguine nāque in totū sparso corpus pituitosiore, si in fluxione è vena primū albior, mox rubicundior appareat, aut ipso in corpore viuidiore existēte, si dū venā secamus pro puro, & rubido liuidus fluat, aperte vtiq; demōstrat, eā nō esse euacuationē, sed reuulsionem; cum tamen Gale. hoc loco posterius reuellendum esse autumet. Qui primam insequuntur literam, inter quos est Argenterius, dicunt Gale. hoc loco nolle, vt hic seruetur ordo, sed simul & semel euacuetur, ac ad partes contrarias reuellatur; sic enim in omnibus malis leui negotio succurrimus cum & humorum multitudini, & fluxioni resistimus. Verum hi præterꝙ coacti sunt illud vel disiunctiuum vt coniunctiuū interpretari, discedunt etiam à Galeni verbis, quę non nisi secundum ipsos duo opposita, atque disiuncta nobis indicant. Minus etiam Haly interpretatio pro hoc dissoluendo nodo accomodari poterit, sensisse nimirū Gal. per euacuationē nō tātū sanguinis missionē, sed quācūque corporis extenuationē, siue abstinētia, siue pfrictione fiat; etenim inedia nō nisi tēporis spatio euacuat, qua in humorum cōfluxu nequaquā egemus; perfrictiones vero, dū corpus valde plectoricū adest non solū ipsum nō euacuāt, verū ex motione humores ad locum affectū confluere faciunt. Dicamus itaque nos rectius ex Galeni fundamētis, quod ipse hoc loco corpus valde plectoricum supponit: quod quidē dū secūdū partē prę̨ter naturā afficitur, quoad totū prius ex meatuū, seu cauitatū venarū obstructione laborat: ob id nulli mirū esse debet, si ab ea indicatione sumpta Gal. prius totius euacuationē aggreditur, quę tamen à parte affecta humores non detrahit, sed solum quod in toto excedēs est, & meatus repletos detinet: at cum Hippoc. & Galen. alibi ipsum à prædominio sanguineum supponant, tametsi non valde repletum ita vt ex hac plectoria venę admodum tensę sint, & totum laboret, ex parte quidem affecta confestim sanguinem detrahere exoptant: atque ob id eorum intentio est simul & semel sanguinē, seu sanguineū liquorē euacuare, ac velocius reuellere. Vnde iubebat Hipp. vt sanguinis mutatio expectetur, sicut idem, & Gal. confirmāt, dū aiunt; vt copiose mittatur sanguis ad animi vsq; deliquium virtute, cęterisq; cōsentiētibus; quod quidem faciendū nō est, cū soli repletioni attendimus, tunc. n. nobis satis esse potest, vt in primis quod quantitate peccat, abscindamus, mox vero aliam à parte affecta venę sectionem aggrediamur. Quòd si quis fortè Galeno obiiciat ipsum planè hic mancum fuisse, quòd in distin-

4. de rat. uict. 74.

ctum remediũ proponat, cum tamẽ distinctius id peragendũ foret; non .n. à quo nã latere, & quæ vena secãda sit, aperit; vnico quidẽ verbo possumus huic facere satis, si dicamus remediũ ab eo traditum exẽplo pro posito mirũ in modũ cõuenire: quãdoquidẽ cũ partẽ nõ determinet, neque ẽt locus, venaq; certa proponẽda erat, dũmodo vena illa, vt Hip. præcipit, κατ' ἴξιν, hoc est secũdum directum, vt infra ostẽdemus, secetur. Nos ãt pro dilucidiore interpretatione nonnihil circa hoc immorari decreuimus, venæ prius sectionẽ in quatuor potissimum genera distinguentes euentatiuum, euacuatiuum, diuersiuum, & deriuatiuum, quæ quidẽ iuxta varias in curatione, præseruationeq; indicationes diuariamus: euentatiua quidẽ sanguinis missio fit, cum in toto corpore sanguinis copia ebullientis viget, quæ difflari nõ possit, imineatq; periculum ne ob prohibitã transpirationẽ, vt in synocho absq; putredine sanguis putrescat; de hac quidẽ ex qua nam vena mittendus sit, quilquis facile respondebit, ex ea sanè, quæ magis & celerius sanguinem euẽtet, qualis est è brachio dextro interna, seu iecoraria, seu eius defectu alia huic cõ uicina. Euacuatiua autem efficitur, non vno quidem modo, sed bifariã aut cũ totũ corpus plectoricum euacuamus, aut partem dũtaxat; si .n. vniuersum corpus euacuare nostra intentio est nullo ad partem aliquã habito respectu secãda ea vena est, quæ velocius & copiosius à fonte sanguinem detrahat, atq; ex quauis corporis parte, vt volebat Gale. non solum in hoc casu, sed & dum homo omnibus articulis laborat, in his enim (dicebat ipse) siquidem talis sit homo, qui quotannis æstiuo tempore febrilibus morbis obnoxius esse assolet, atque in eo redundantiam euacuare studemus, æque pars quæuis in sanguinis detractione accomoda est; sicut sanè etiam si artheticus sit omnibus articulis laborans; secus namque res se habet ex eiusdem Galeni sententia, cum pars ipsa affecta est, vt paulò infra dicemus: cum enim pars in tripliči se habeat differentia; aut habilis ad quamcunque sanguinis copiam suscipiendam, nisi alio trahatur, vel è corpore euacuetur; aut quæ ex fluxione laboret, siquidem partim quidem fluxum est, partim vero ad huc fluit; aut quæ iam totam materiam sanguineam fluxam contineat cessante quidem eiusdem confluxu; primæ quidem parti diuersiua venæ sectio debetur, secundæ vero diuersiua, & deriuatiua, ac nonnunquam euacuatiua, ac postremæ deriuatiua, euacuatiuaque; cum enim retractio ad contrarium fiat, deriuatio vero per rectum atque propinquum, euacuatio vero per partem affectam, nulli quidem dubium esse potest, quòd ei, cuius timetur fluxio ad maxime contraria retractio accomoda est: flueuti vero retractio ad contrarium quod

lib. de san. miss. ca. 19.

quodcunque, & fluxæ deriuatio, quæ est ad propinqua, aut euacuatio, quandocunque in patiente particula adeo fixa est, ut neque per reuulsionem, neque per deriuationem vacuari possit: In cuius quidem uacuatione tota consistit curatio, sicut præseruatio, dum fluenti, ac fluxu ręmateriæ medellam pręstamus. Si igitur primæ parti occurrimus, Gale. pręcipit ut per contraria maxime loca humores retrahamus; sit enim quis vertigini, & epilepsiæ a sanguine obnoxius, ex cruribus secãda est uena; sicut & podagrico ex sanguine laboranti ea ex cubito; tunc enim permaxime contrarium vsum, ac artificialem assuetudinem qđ naturæ assuetum est prohibemus, membrum vero, quod fluxione humorum imbecillius adhuc reddebatur, ex causę ipsum opprimentis nõ solum non imbecillum, sed in dies magis fortius redditur, vt tandem ex se tractu temporis fluxioni obsistat. Quod si loco partim quidem qđ fluxum est, adsit, partim verò sanguis adhuc confluat; ratione quidem partis fluentis vena secanda est, quæ per oppositum, secundum tamen directionem, quam Hippo. κατ' ἴξιν nuncupat, sanguinem detrahat; per opposita autem intelligimus non tantum, quæ maxime distant, vt cũ infimis suprema contraria sunt, sed & quæ non maxime ut cũ dextris sinistra, internis externi, & anterioribus posteriora opponuntur; quę enim venæ sectio a costis ad cubitũ trahit, reuellit ab interioribus ad exteriora, & a superioribus ad inferiora, si manũ ad genu declines, vel ab inferioribus ad superiora, si manũ uel supra caput eleues. vel totum brachiũ, quantũ vales, intendas, vt in sectione venæ fieri cõsueuit, & a dextris ad sinistra, aut è contrario trahit, quic quid garriat aduersus Gale. Auerrois: nõ. n. Gal. vt ipsi Auerrois attribuit, incõstãs fuit, sed vnã eãdemq; sniam semp habuit Hippocrati cõformẽ, venæ. n. sectio dextri lateris in hepatis aposthemate reuulsiua est ab iteriorib. ad exteriora, & a sinistro ad dextrũ; iecur. n tametsi in parte totius corporis dextra situm sit, manus tñ dextræ cõparatione ad sinistra uergit: quare & eam sectionẽ omnino reuellere fatendum est, sicut & incisa vena frõtis parte posteriore capitis dolẽte, queadmodum de ea sic loquitur Gale. inquiẽs Nõ solũ studet Hip. ubi sit opus euacuare, sed & cũ auersione, reuulsio aũt ad cõtraria fit, secũdũ lõgitudinẽ qdẽ sursum & deorsum, secũdũ latitudinẽ uero hinc atq; īde, hoc est a dextris & a sinistris, secũdũ ꝓfunditatẽ uero ante & retro: qđ qdẽ alibi repetit hoc ipsum exẽplis uberius declarãs: Ex qua quidẽ declaratione, Galeniq; uerbis cuipiã satis cõstare põt, q̃ deridẽdi sint hi, qui reuulsionẽ metientes tantã intercapedinem requiri autumant, inter locum a quo reuulsio facienda est, & eum ad quem, quantus humerus distat ab humero; hoc enim

li. de sãg. missi. & libro de salub. dieta com. 15.

7. collig. cap. 29.

Aph. com. 68.

lib. de hu. com. prima. 13.

falsum apparet, cum Galen. ab occipitio ad frontem diuertit: in quo quidem casu non multa adest distantia, nisi hominem gigantẽ esse constituamus, nam ne in eo quidem frons ab occipitio tantũ distaret quantũ in homine mediocris staturæ humerus distat ab humero, patet quin et ex eodẽ Gal. eãdem uenæ sectionẽ non solum reuulsiuam esse, sed & euacuatiuam, quãdoquidem è corpore euacuatur quod ad partẽ influebat: patet & tertio, ꝙ secũdũ directum, ut admonet Hipp. fiat reuulsio; talis autem rectitudo cũ multiplex esse possit, aut quo ad fibrarum, uenarumq; ductus, aut quoad consensum vnius lateris, aut quoad utrũq; iunctim in quibusdam quidem casibus priori vtimur directione, in aliis autem posteriori, atque in aliis utraq;, etenim si ad superiores partes, vtpote caput, & ceruicem sanguis confluat, humeraria magis secãda, quàm nigra, siue iecoraria, quandoquidem venarum ductus secundum directum obseruamus, capitis namque ac ceruicis venæ cum humeraria maximam habent communionem, quòd si ex nare sinistra sanguis erumpat inflammato liene, hæc vtique euacuatio seu reuulsio secundum lateris consensum est; quemadmodum dum venam cubiti sinistram internam scindimus à cordis sinistro ventriculo reuellimus non solum seruata priori fibrarum directione, sed & lateris consensu: cur autem hæc diuarietur directio causam triplicem esse putarim, primum quidem ob maiorẽ minorem ve cum reuulsione euacuationem; si enim reuellendo magis euacuare studemus, vtraque; sin minus, sola lateris rectitudo seruanda: Secundo ob celerem tardam ve reuulsionẽ, euacuationemque; nam quæ secundum venarum situm est rectitudo, celerius, quæ autem secundum latus tantum, tardius, si vero vtraq; iungatur, medio quodam modo humores retrahĩt: Tertio ob timorẽ repentini cuiuspiam ab aliqua parte aut toto confluxus, etenim licet saphena retrahat ab vtero ob fibrarum rectitudinem, tamen ob fluxionẽ nonnunquam præcauenda, & ad partes potius maxime longinquas ve-
13.meth.6 næ sectio molienda est, vt docebat Gal. si enim sectionem faceremus ex saphena magna existente sanguinis copia, ea vtique ad vterum retraheretur magis, & maius fieret phlegmon: secanda igitur hoc casu cubiti vena, vt saltim secundum latus rectitudo seruetur, è saphena vero cũ nec valde magnum phlegmonem adest, nec maxima sanguinis copia: quod quidem in renum phlegmone obseruat Gale. ex cubito quidem vbi humorum copia viget sanguinem mittens, ex poplite vero vbi is multitudine non valde excedat. Verum huic Hippo. Galenique placito non solum ipsemet aduersatur Galenus, sed & complures præstantes
13. meth.5 medici, qui Arabas, & nonnullos ex Græcis sectantur, etenim Gal. con-

cludens

cludens ex superioribus dicebat, quòd cogimur aliàs sanguinem mittere, idque aut vena incisa, aut membris his, quæ læsa non sunt, scarificatis; manu enim laborante scarificabis crura, altero crurum male habente, reliquum: si igitur sentit Gale. quòd hęc pedis vena secetur alio pede phlegmonem patiente, quomodo seruatur prius decretum, ut κατ' ἴξιν, hoc est secundum rectum semper euacuatio efficiatur, pręcipue cum hanc videatur Gal. ei parem facere, quæ in manu ab eodē cum pede latere facit retractionem, quam per rectum fieri nemo certè ambiget? Respondent quidam grauissimi herclè vir, retractiones hasce à pede scilicet ad pedem, vel a manu ad manum à rectitudinis ratione nō magis cadere, quàm eam, quæ fit ab occipitio ad frontem, sicut enim linea recta, nec aliqua in parte decliuis ab occipitio ad frōtē trahi vel imaginari pt, ita a brachio ad alterū brachiū, & ab vno pede ad reliquū: quodquidē i iecore iecorariæ uenæ sinistri brachii cōparato, uel in dextro latere eidem venæ sinistræ comparato non potest contingere: si quis uerò eadem ratione dicat uenam iecorariam dextri cubiti non esse è directo dextrę partis subcingentis membranæ phlegmonem patientis, dicunt hi in huiusmodi venæ sectione aliam seruari rectitudinem, quàm per lineam longitudini corporis respondentem, totumq; corpus in duas medietates diuidentem imaginantur; in sectione autē venę diuersi lateris nullam esse directionem, nec eam videlicet, quæ ꝑ longitudnem, nec eam, quæ per transuersum, seruandamque pręcipuè primam ubi hoc fieri possit, ubi uerò non possit ad alteram potius recurrendum, quàm rectitudo penitus deserenda. Hæc quidem dissolutio, pace eorum dixerim, manifestas habet instātias, nam retractio, quæ est à pede ad pedem, & à manu ad manum neque eam, quæ est lateris, neque eam, quæ venarum seu meatuum est directionem obseruat, vt ex suis fundamentis facile constat, non quidem lateris, hoc enim ex se patet; neque minus communicantiæ, hoc enim apud illos suppositum est, quandoquidem sat nobis esse volunt, vt quæ per transuersum est, sola seruetur, in qua nulla cum fibris cōio intercedit, si pedē cū pede per transuersum cōtemplentur: insuper si pes à pede seiunctus est, quō per lineam transuersam alterius sectio dici potest? non enim in hac eadem est similitudo quo ad directionem, quemadmodum in ea ab occipitio ad frontem, continuę namque partes sunt, sicut pes à pede disiunctus pręterea fluente ad pedē dextrū sanguine, si sinister secetur, hic vtique sanguis tantum abest, vt per lineam rectam transuersalem retrahatur, vt per maxime obliquum iter reuellatur: primum namque is à crure dextro demum, & ad coxam dextram, ꝙ tandem per alterum crus usque

quę ad pedem sinistrum fertur. Alii vero Galeni authoritatem cū aliis concordare tentantes dixere, ꝙ Cal. in internis potissimum dispositionibus perpetuò rectitudinem & venarum communicantiam seruare cōtendit; at in externis affectibus absq; euacuatione reuellere tantum studet, quemadmodum in proposito ab eo casu. Quæ quidem conciliatio quàm erronea sit, non est ut multis vtar rationibus, cum Gal. verba quę propositæ sententię subiicit, eius falsitatem aperte demonstrent: ait enim, Has namque euacuationes indicat ipsa copia, sicut etiam ipsorum succorum uitium redundantis succi purgationem. Ob id tectius dicendum arbitror, quòd in sectione cruris sinistri crure dextro phlegmone laborāte seruatur venarum rectitudo; cum enim à superioribus ad inferiora sanguis confluit, uenaque bifurcatur, quarum altera pars ad dextrum, altera uerò ad sinistrum crus tendit, si a dextro quod superius est influxu trahimus ad sinistrum dubio procul κατ' ἴξιν, hoc est secundum directionem venarum diuertimus: huic etiam accedit, ꝙ Gal. humorum naturam ac inclinationem secundum superius, & inferius obseruat; nam cum ait manu phlegmone patiente pedis venam secabis, existēte verò bubone in parte pedis dextri alterum phlobotomabis, non nisi deorsum tendentibus humoribus attendit; nō enim manu affecta alterum brachium oppositum secat; sed crus, neque pede inflammatione laborante manus venam, sed reliquum crus, non alia sane ex causa, quàm quòd humores facilius deorsum, quam sursum trahūtur: atque ob id non iniuria Gal. reuulsionem eam, quę est a dextro ad sinistrum pedem, ei similem facit, quæ a manu dextra ad pedem dextrum, vtraque namque iuxta rectitudinem sursum & deorsum vnum ex quatuor superius enarratis generibus seu differentiis seruat. Non est autē, vt aliorum peritissimorum hominum, qui huic sententię refrigarunt, rationes diluamus, cum ex dictis eorum dissolutio aperta sit; non grauabor tamen vnam, quam Montanus tempestate nostra vir celeberrimus aduersus Hippo. & Gal. valde admodum demonstrare existimauit, quoniam ex huius solutione cuique satis compertum erit, quam uanæ sint aliorum rationes: Inquit itaque Montanus, sit membrum mandans cerebrum, & membrum recipiens, costę ipsę, quę in dextro latere collocantur, ob quam quidem transmissionem inflammatio in parte illa gignatur, nos vtique auertere cupimus, a quonam loco sanguis mittendus est? si secundum rectum diuersio fienda est, mittendus vtique sanguis a basilica eiusdem lateris; at (inquit ille) hæc diuersio non est, sed hominis interitus, nam si impetus est a superioribus ad inferiores partes, cum venam basilicam secamus, maior excrescet humorum

rum impetus, atque maior pleuræ inflammatio; cum autē supra caput nil aliud sit ad quem reuulsio fieri possit, vel à capite molienda est deriuatio, quæ ad propinqua fit, vel vt faciunt Arabes ab opposito mittendus est sanguis: non igitur rectitudo semper obseruanda vt nuperrime conclusum fuit: sic enim Archigenes, & Areteus in pleuresi obseruāt. Facilis quidem est rationis dissolutio, si quæ à Galeno scribuntur, percipiamus: non enim ipse ita fatuus foret, vt à basilica sanguinem traheret, sed ab humeraria, quæ secundum rectum caput respicit, per oppositum tamen quod est ab intus extra, quemadmodum dictum est: neque ob id fluxio ad costas excrescit, sed imminuitur; fluxum enim sistimus per diuersionem, quæ est à capite ad brachium, sanguinem per humeralem venam extrahentes. Quòd si quis dicat sensisse Gal. vt per longissima fiat auersio, quod quidem non ita est, dum à cerebro ad brachium diuertimus, huic quidem dicemus non intellexisse Galen. ad locum maxime distantem materiam esse diuertendam, sed ad longissima, hoc est extra corpus, quisquis is locus sit, à quo auersio efficitur, longissime vero, hoc est ad loca maxime remota tunc materiam retrahimus, cum nostra est intentio corpus, aut partes ipsius ab imminēti periculo præseruare, vt antea à nobis declaratum est: atque hæc de parte considerata ratione humorum defluentium sat dicta sint, quòd si ratione fluxæ ad locum materię duntaxat fuerimus contēplati, subdit Gal. in contextu quid agendum sit.

Quo perfecto opere prius à parte repellendum, mox dispergendum.

Dicet forte cōfestim quispiā Gale. nō seruare ordinē, quē à principio statuimus, vt ratione quidem materiæ fluentis vtatur diuersione, ratione vero fluxę deriuet, aut euacuet: is vtique non ignoret exopto, quòd in venæ sectione nonnunquam sola egemus diuersione, quę materiam tantū fluentē à loco affecto detrahat; atq; tunc eā per valde cōtrariā iuxta tamē directionē efficimus; multotiens vero dum rectitudo venarum atq; lateris obseruatur, non tantum diuersione vtimur, sed & deriuatione; idq; potissimum cum ad propinquiorem partē seruata vtraq; rectitudine venam secamus: ob id Gale. cum supra dicat, quòd omnino ad contraria loca retrahendum est, quod patienti particulæ influit, eā intellexit diuersionē, quæ secum & deriuationē continet; quā quidem pcipiebat Hip. ea namq; phlobotomia pter q sanguinē fluentē diuerte- bat, cōtentū et in loco euacuabat, vt coloris in sanguine mutatio manifestum erat inditium: Vnde non immerito subdebat Gal. in com. quòd 2. d rat. ui. contex. 10.

sectio

sectio hęc sanguinem ab affecta parte & magis,& velocius tum reuellere,tum euacuare potest; quasi dicat; quod trium sectionum venę uim habet;reuulsiuę quidem quatenus ab interioribus ad exteriora à subcingente videlicet membrana,quæ intrą thoracem est ad cubitum, atque à dextro ad sinistrum, & aliquo etiam modo ab inferioribus trahit ad superiora;deriuatiuę autem quoniam ad brachium à latere non valde longinquo deriuat; euacuatiuæ vero quoniam è loco affecto euacuat, si enim sanguis eousq; sinatur fluere, quoad ille exeat,qui in phlegmone continetur; optimum quippe est(inquit Gal.)atque potissimum in omni magno phlegmone,quod propè sectam est venam: Veruntamen hęc propriè deriuatio dici non meretur,sed potius reuulsio,seu reuulsio deriuatiua,sola autem propriè deriuatio est, quæ humorem influxum ab vna ad aliam proximam partem traducit;vt exempli gratia inflammatis faucibus linguæ venam secamus,hęc enim sectio inflammatę parti proxima, quod influxum est ad linguam deriuat: atque hęc duplex est, aut cum materiæ fluxæ è corpore euacuatione, vt exemplo demonstratum est,aut absque eiusdem extra corpus euacuatione;& hanc Gal. hoc loco repellentibus, non autem sectione venæ moliendam esse docet;siquidem toto prius euacuato ac demum retracta materia,quę fluebat, ac cum ea circunstantium partium quapiam portione, partes hæ quodammodo inanitæ permanent;atque tunc si medicus loco patienti repellentia administret,humor quidem superfluus ibidem fluxus facilius retrocedet,ac partes illas circunuicinas replebit;quo quidē peracto siquid residui superest, postremo resoluentibus dispergendum est, vt pars ipsa ad pristinum statum reuertatur: cuius quidem totius medicæ operationis rationem assignare cupiens Gal.subdit.

QVANTO enim per maiora fit,tanto expeditior est euacuatio.

Hunc enim in modum omnes fermè græci codices habēt, licet Leonicenus alio modo Gal.interpretans græcos codices deprauatos autumet, vt pro μείζονα,hoc est maiora μείονα idest minora legatur:cuius quidem sensus sit, quòd eadem de causa repulsio antecedere debet,quoniā pauciores,qui relicti sunt,humores facilius resoluentur: quæ quidem interpretatio consistere posset, ni codices græci fermè omnes contrariū legentes alium sensum reciperent: iuxta quos Argenterius,& omnes fermè interpretantur,quod dicat Gal.quanto enim per maiora vasorū scilicet conceptacula fit euacuatio, tanto ea est expeditior,ac prōptior; comparat namque inuicem repulsionem,& resolutionē; cum enim repulsio fiat à vasis laborantis locis angustis ad maiores circunuicinarum

partium

partiũ meatus; resolutio uerò ad externos minores; repulsionis igitur euacuatio expeditior erit, & prõptior; atq; ob id ei magis attẽdẽdũ, cũ sola quãque sufficiat, absq; ꝙ ad digerẽdũ, resoluẽdũq; descẽdamus. Verũ (vt ingenue fatear) nõ ex toto mihi satisfacit hęc ipsorũ interpretatio, nã si Gal. rõnẽ ordinis assignat, dubioprocul expeditior, ac prõptior resolutio foret q̃ repulsio, cũ & postrema sit, qua ex toto prioris defectu materiam discutimus, & locum affectum ad pristinum statum perfecte admodum reducimus. Dicamus itaque rectius fortasse cum Haly grauissimo interprete, quòd Gal. rationẽ assignat, cur perfecto opere tum totius corporis euacuationis, tum etiam ad loca contraria reuulsionis duobus his aliis vtimur auxiliis, quæ materiam totam repellant, atq; discutiant, & proinde facilius ad pristinum statum locum affectũ traducant; nam tunc meatus maiores, latioresque sunt, quàm essent plectoria existente: atque ob id tanto promptior est euacuatio, quanto ꝑ maiores, latioresque meatus efficitur. Quæ verò scriptura habet, Quæcunque enim per maiora fit, vt quidam in nonnullis exemplaribus gręcis reperiri testantur, sensum alium habet, quòd dicat Gal. resolutionẽ post repulsionem tunc adhibendam esse, quando ad maiora perueniendum est auxilia, quanto enim per hæc curatio efficitur, tanto expeditior est euacuatio, quàm si leuiora administrarentur: quod quidẽ paulò infra partiatim docet Gal. inter maiora auxilia medicamina resolutiua constituens, cum ait: Maxime uerò euacuabis, si in spatiis intermediis aliquid contineri coniectura assequaris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quæ vim habeant dispergendi: Quę quidem litera, atque interpretatio licet ab Argenterio damnetur, mihi tamen nõ displiceret, vtpote qui inanium ipsius rationum non multi facerem, si in nostris græcis, atque antiquis codicibus talis scriptura reperiretur; prosequitur autem in contex. ut quomodo à parte affecta repellendum sit doceat, inquiens.

A patiente vero loco adstringendo, ac refrigerando repellemus, sed & inanita loca attrahunt ad seipsa, quæcunque repercutiuntur, hoc siquidem ostensum est in eo uolumine, in quo de potentijs naturalibus igitur: & uasa praeterea uigore ex medicaminibus adstringentibus addito à se ad alia remittent.

Refrigerantia quidem quomodo repellant, nulli dubium est; nam id quotidiana experientia commõstrat; & ratio quoque suadet, abluto namque homine gelida aqua confestim meatus constipantur, & humores interius compelluntur; itidem & hieme, quemadmodum dicebat Hippo. prima 2. pho. 15.

Hippo. inquiens, ventres vere, & hieme calidissimi sunt natura, ac somni longissimi, quippe cum humores vi ambientis frigoris intimius cõcentrati naturales omnes actiones fortiores reddunt: ratione quinetiã comprobari potest, nam cum calidum & frigidum contraria sint, contrarios quoque effectus producere debent: at calidi proprium est à centro ad circunferentiam trahere, ita frigidi è conuerso proprium erit à circunferentia ad centrum materias propellere. Verum quonam pacto adstringentia propellant, non exigua videtur difficultas; nam si dicas quoniam virtutem expultricem roborant, aduersarium habes Gal. dicentem, adstringentia virtutem retentricem roborare; at virtus hæc expultrici valde opposita est: insuper cum ex Auicen. sententia expultrix virtus minori indigeat siccitate, quàm attractiua, & retentiua; vt roboretur, non multa indiget constrictione, quæ siccitate perficitur: quomodo igitur adstringentia virtutem expultricem corroborabunt? Si vero dicas quoad primas qualitates nempè frigiditatem, ac siccitatem; ergo per accidens, ac secundario vt adstringentia materias propellent. Dicendum quidem est ex Galeno, quòd adstringentia hæc bifariam hoc opus perficiunt, altero quidem modo non secus ac uis ipsa expultrix; astringendo namque partes fluxum humorem introrsum pellunt: Et licet virtus expulsiua minori indigeat siccitate, quàm attractiua, retentiuaque; non enim (vt voluit Aui.) indiget constrictione retentiuæ, neque adhærentia, seu applicatione, quę fit in attractiua; eiusque constrictione, & circundatione, attracti tenẽdo partes instrumenti, donec ad illas alterius partis attractio fiat, ac denique nullo modo indiget quiete, sed motu cum quadam tamen moderata spissatione, ac siccitate; attamen medicamenta hæc validiori indigent siccitate, vt in membra ualidius constrictionem, ac constipationem imprimant: ex qua quidem constrictione necessario postmodum humor contentus introrsum propellatur; altero uero modo quatenus partes corroborant, inanito enim membro medicamentorum siccitate uirtus retentrix augetur, quoniam quod ipsi proprium est, additur, id solum continens, quod membro congruum est, pleno uero eodem existente ob uasorum corrugationem atque contractum expultrix sopita consurgit, & medicamentis ipsis est auxilio, vt quod membro nocuum est, propulsetur: Quod si quis obiiciat frigiditate adstringentium uirtutẽ expulsiuam labefactari, quandoquidem ex Gal. quatuor existentibus uirtutibus, quæ in unoquoque membro reperiuntur harum quælibet caliditate non solum conseruatur, sed & corroboratur, sicut frigiditate non solum imminuitur, sed & penitus destruitur: facile vtique responde-

li. de sympto. cau. 3 prima pri mi doc 6. cap. de uir tu. admini strantibus

primo de poten. nat. per longũ processum

ſpondebimus dicentes frigiditatẽ illã non ſolum expulſiuę nõ obeſſe, verum & illi prodeſſe, quoniã naturalẽ calorẽ concentrat, ex qua quidem concẽtratione vires omnes robur acquirũt: cui quidẽ addi poteſt ꝙ frigiditas illa inflammationi obſiſtit, quæ expulſiuæ ſopitę erat impedimẽto, vt poſtmodũ calore pręter naturã diminuto virtus illa, ac omnes in membro exiſtentes & reuiuiſcãt, & roboratæ validius agant. Ad ſtringentibus itaq; & refrigerantibus repellimus, & mẽbra inanita (vt Gal. hoc ſe lib. de pot. nat. oſtendiſſe fatetur) huic repulſioni adiuuãt, & vaſa vigore ex his addito à ſe ad alia remittũt. Verũ Argẽterius (vt ſui moris eſt) huic Galeni placito aduerſatur inquiens, veritati conſonum non videri, ꝙ mẽbra inanita ad ſe humorem attrahant, non. n. vt ſibi familiarem, cum alteratus in parte inflammata ad nutritionẽ ineptus ſit; ſed potius dicendũ eſt (inquit ille) ꝙ vacui neceſſitate eo traducatur, natura. n. vacuum abhorret, ac tunc humor ſponte in locum euacuati ſuccedit. Quod quidem ipſius obiectum falſiſſimũ, & medicinalibus principiis contrariũ quiſquis cõprehẽdet, ſi quæ à Gal. libris illis de potẽtiis naturalibus ſcripta ſunt, diligentius perpẽdat; nã ventriculus nõne & ſibi familiarẽ, & quandoq; contrariũ ſuccum attrahit? ſi contingat, vt is alimentum appetat, neq; aliunde exhaurire poſſit, quàm a partibus circunuicinis; hæ namq; quod ſibi conueniens eſt, ac familiare detinẽt; ſi vero quid ſuperfluum ac non admodum ſibi familiare eſt, ventriculo deferunt, qui virtute attractricæ quodcunque illud ſit, ad ſe ſe allicit, vt quotidie experientia, atque potiſſimum in ipſis picrocolis apparet. Sed hæc miſſa facientes vnum aliud, quod maioris eſt momenti, diſcutiamus, num quouis tempore, & an omni inflammationi, hæc proſint auxilia; primo quidem problemmati breuiter ſatisfaciemus; ſi Galeni determinationem legamus, dicentis: Inchoantibus phlegmonis frigida, & adſtringentia magis eſſe adminiſtranda, quàm quæ humorem digerunt præſertim vbi is craſſus non eſt: & in augumento tepida admouet, & mediocriter adſtringentia; nam docens curationem inflamationũ fanciũ in principio ſuccũ mororũ celſi exhibet, per reliquũ vero tẽpus ad abſolutã vſq; curationẽ Diamorõ ipſum; nõ alia ſane ex cauſa, niſi quoniam principio repellere tantum intendit, in augumento vero digerere, atque repellere; at de ſtatu nonnihil apud Galen. & Auicenn. uidetur eſſe difficultatis, quoniam in ſupra citatã curatione in ſtatu etiam mixtum quoddam ex digerente, & repellente apponit: quam etiam ſententiam Aui. interpretans dicebat: In augumento minuenda eſſe ſtyptica, & ſuperaddenda reſolutiua, donec morbus ad ſtatum perueniat, in quo vtraque æqua portione permiſcenda ſunt; in

[Margin notes: 13. metho. me. cap. 6. — 3. de ſimp med 9. — 6. d comp. me. ſe. loca — 4. 1. ca. 25.]

Tt decli-

1. primi à principio, & 3.4. tra. 1.c.2. 3.de simp. med. 9.

in declinatione vero solis resoluentibus ac mollientibus vtendum: at alibi Galeno conformis in statu mollientia, discutientia, ac resoluentia administrat; cuius quidem ex Galen. talis ratio esse potest, propterea q; tali tempore opus est per halitum materiam dissoluere: Quæ quidem loca licet oppositum sentire videantur, non tamen inuicem opponuntur, si inflammationum causas respiciamus, nā in statu frigidorū affectuum non vtemur repellentibus, sed tantum dissoluentibus; in statu vero phlegmonum, si materia crassa sit, eodem fermè modo procedimus; at si tenuis sit, vnà cum mollientibus & resoluentibus repercussiuis etiam, vt materia in loco affecto contenta euacuetur, aut retrocedat; idque potissimum si corpus impurum sit; si enim excrementis repurgatum foret, cum nulla suspitio esse possit, vt dissoluentibus materia ad locum trahatur, tutius hoc casu mollientia & resoluentia duntaxat apponeremus: pro secundo vero problemmate discutiēdo non cuilibet inflammationi hæc auxilia prodesse dicimus; tria enim in vniuersum sunt, quæ talem prohibent curationem, totius nimirum corporis repletio, prauus seu pestilens humor defluens, & loci ineptitudo, membrové nobili vicinitas. De primo quidem iā satis à Galeno dictum est, siquidem pleno existente corpore repulsio non solum nihil prodest, verum etiam cum periculo tentatur: humoribus namque vehementer commotis, qui nec hinc, nec inde commode propelli possint, necessario malum quidpiam notatu dignum efficiunt: prauus quinetiam, seu furiosus, seu pestilens humor siue absque crisi, siue per crisim à natura extrorsum pulsus repellentia prohibet, cum enim à natura externe pellitur; & antracem conficit, si rursus eūdem introrsum pellamus, dubio procul morbum maiorem excitabit, aut ad mēbra nobilia delapsus vires extinguet: quemadmodum erat Gal. sententia, qui dum de carbunculo, qui per Asiam populatim crassari solitus erat, verba facit, subdebat: Imponi vero sibi laborans particula, quod ad humorum inflammationem spectat, refrigerantia desiderat, post inquàm (vt supra dixerat) sanguinis missionem, & ad animi vsque defectum; subiicit autem, quo casu ab his abstinendum sit, inquiens: Cæterum propter humoris crassitudinem, atque etiam malitiam nec fluxionem auertere poteris; & si quando id feceris, aliud quippiam, quod in alto sit corpore, offendes: prosistēdo tamē affluxu præcipit, vt remedia apponātur, quæ cū modice reprimēdo etiā digerere possint: locus postremo sicut nonnunquam repellendi occasionē præbet, ita & plerunq; ab huiusmodi opere vetat tribus sanè ex causis; aut quia locus ex se minime repulsionē admittit; humor namq; in pollice, tallo, & huiusmodi partibus ob neruorū, atq; ossium

14. metho. cap. 10.

ossium paruulorum copiam adeo compingitur, vt eius retrocessus fieri nequeat; aut quoniam pars ipsa laborans membro nobili valdè proxima est, vt periculum immineat, ne materia retrocedens ad id confluat, maiusque ac perniciosius malum excitet; aut quia profundus locus affectus non solum repellentium vsum non admittit: verum & ob ea plenior euadit, sicut enim extima pars inflammata repulsoriis auxiliis inanitur, ita è conuerso si penitior est ab eisdem repletur, non alia sanè de causa, quàm quòd dum superficies contrahitur, intropellitur humor, atque ita in parte externa inflammata locus is inanis redditur; cum vero pars interna phlegmonem patitur, ex retrocessu humoris, qui extima erat parte locus ille internus adhuc magis repletur: Et Aui. his verbis dicebat: Repercussio autem materiei a membro non oportet, vt fiat materia existente fortis effusionis, hoc est cum valide mouetur, ac fluit, & cũ plurimum per partem post partem successiue effunditur; illud enim duo mala portendit; quorum vnum est, quòd materiam inobedientem reddit, cum motui eius contrarietur, ex quo ingens prouenit dolor; cumque huiusmodi accidit, tunc cessa, & occupatus sis circa lenientia; alterũ vero est, quòd fortasse materia ad membra principalia conuertitur. His itaque seruatis conditionibus verum est Galeni dictum de auxilijs repellentibus, quæ parti affectæ post debitam totius curationem, & humorum fluentium auersionem sunt apponenda: atque hæc tota est partis affectæ curatio, dum humores tenaces non sunt, ac inter spatia intermedia effusi: Verum si tales forent, quid agendum vlterius sit, nos docet Gal. hunc in modum subdens.

22.3.tract. 2.cap.7.

SI igitur hac via superfluum omne retrocesserit, bene se res habet, at si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lẽtum, ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, vt cum difficultate solui possit: fieri autem potest, etiam si non eius natura sit, vt ad spatia, quæ in medio, sit effusum: in quo casu tunc ad id veniendum tempus suadet, ut hoc ipsum, quod reliquũ est, per patientẽ locum euacuemus, imponendo supra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem repellendi uim habent: Maxime uero euacuabis, si in spatijs intermedijs aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quæ uim habeant dispergendi.

Non possum non admirari, quòd leui quacunque in re Argenterius Galenum increpare contendat; quis. n. ignorat, quòd Galen. supponit

non valde crassum esse humorem, atque viscosum, cum potissimum inflammationis ex sanguine casum proponat? verum ipsum cum vana sua increpatione deseramus, vt ad id, quod ex nostra interpretatione studiosi magis exoptant, deueniamus; nam cum prius dictum sit, principio phlegmonis toto euacuato corpore, ac auersa fluxione repellentia ad reliquum curationis necessaria esse; nunc vero dicat, post hęc omnia dum lentum quid, ac crassum adest; seu in spatijs intermedijs effusum opus esse euacuatione imponendo supra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habet, quod per euacuationem præcipue intelligat Galen. contemplandum occurrit. Per euacuationem igitur intelligit non tantum scarificationes, sed & medicamenta resoluentia; siquidem scarificationibus, qui intra spatia cōtentus est sanguis euacuatur, medicaminibus vero resoluentibus, quæ cum repellentibus administrantur, non solum crassities humorum attenuatur, verum & dispergitur: atque hæc vera Galeni mens est, quā si tenuisset Argenterius, ipsius curam non reprehendisset quærens alium medendi à Galeno methodum tradere indistinctum, ac falsum; supponit enim in hoc phlegmone suppurationem, quam nunquam somniauit Gal. pariter crassitiem talem, atque lentorem, quæ mollientibus indigent, cum tamen de leui crassitie, ac lentore loquatur, quę resoluentia potius exposcunt. Scarificationes quidē, quæ per cucurbitulas, sanguisugas, & huiusmodi fiūt, deriuatione, seu diuersione vacuationis vim habent; purgato enim corpore ex Gal. sentētia, strenuum planè auxiliū est, adiuuentū quidē tū vt foras euocentur, q̄ sunt in alto, tū vt eximantur, atq; eruantur, quæ iā in scyrrhū abeunt: atq; ob id inter morbi initia earū vsum interdicit, ac non nisi posteaquā totum corpus fuerit euacuatū eas admouet non alia sanè de causa, quàm q̄ humores validissime cōmouent, & à centro ad circumferentiam trahunt: de quarum quidem intēpestiua appositione loquens Ætius Gal. conformis dicebat. Neq; in morborū principiis, neque in corporibus repletis cucurbitulis vtemur: & paulo infra localis venæ sectionis detrimenta cum cucurbitę detrimētis cōparās subdebat: q̄ ambo licet anteq̄ vniuersum corpus euacuetur, incōmoda nō exigua afferre soleāt, at tamē venæ sectio minus est periculosa; pro ratione .n. allationis materiæ, sanguinis etiā excretionē facit, cucurbita uero tum impetu affixionibus violenter materiā attrahens, tū multū occupans, & tamen neque sensibilem fissurā faciēs, attrahit quidē materiā effatu dignā; pro aggregatæ aūt rōne nō euacuat, & hypocondrijs quidē intēpestiue affixa p̄sertim in cōtinētibus febribus, aut semitertianis, & maxime si ēt mēs egri fuerit

13. met. 19.

Serm. 3. capit. 20.

fuerit perturbata, & sensus sit obtusus, suffocationes, aut mortem eidem die inducit; capiti vero intempestiue admota letargos, & corporis, ac mentis stuporem, & oculorum prolapsus affert; quòd si bona fortuna euenerit, vt hæc mala euitentur, non euadetur omnino quin diuturnus aliquis morbus capiti addatur: ob hæc igitur incommoda non contemnenda iubebat Ætius, vt corpore apponerentur cucurbitæ, cum totum fuerit euacuatum, & non amplius humor influat parti, vt moueant, excutiant, & attrahant relictam in parte (vt & hic censet Gal.) inutilem fluxionem; si enim humor ille inter spatia effusus quoque est, tanta est ex eis attractio adiuuantibus, quinetiã membris circunuicinis, vt is ex toto euacuetur, ac dispergatur: itidem prodest localis scarificatio per uenæ sectionem post uniuersalem corporis euacuationem, necnon hirundines, quas nostri sanguisugas nominant. Et licet Aui. dicat, extractionem sanguinis a sanguisugis factam profundiorem sese extractione, quæ fit cum ventosis, sibique ipsi contradicere videatur propè capitis calcem inquiẽs; Appositionem sanguisugarum ægritudinibus cutaneis conferre, vtpote subiei, impetigini, & huiusmodi, Galeno quidem vniformis libello illo de hirundinibus, & reuulsione, qui ait: Hirundines ipsas sanguinem illum attrahere, qui carni adiunctus est, non qui in imo corpore continetur, quarum vsus per cucurbitulis esse solet; veruntamen non sibi contradicit Aui. comparat enim hirundines cum cucurbitis, quæ ambo cutaneum humorem euacuant, sed distinguuntur, quòd hunc quidem paulò profundius exhauriunt, licet cucurbitæ, vt supra dictum est, magis commoueant, atque exagitent. Quocirca Oribasius ex Antyllo vtebatur hirundinibus loco cucurbitarum in his, qui incisiones pertimescebant, vel in his particulis, quibus ob exiguitatem, aut gibbositatem, aut inæqualitatem affigere cucurbitas non ualemus. Vnde ex his etiã hucusque de cucurbitis ac hirundinibus a nobis discussis facile cuipiã apertũ esse põt, q̃ lõge medici quidã nostri tẽporis allucinẽtur, qui nõ purgato corpore a principio cucurbitas ęgrotãtib. applicãt: cui quidẽ praxi nõ solũ Ætius, Oribasius, Paulus, Aui. & Gal. ipse reclamant, verũ ẽt clarius ab ipso Galeno cõcluditur his uerbis: Itaq; ẽt cucurbita vtiliter his, qui sic laborãt, si prius sint vacuati, applicabitur; si uero abũdãtia succorũ, quã vocãt plethorã, in his sit, non magis ex pulmone in pectus aliquid excremẽti trãsferet, quàm ex toto corpore attrahet in vtrunque; eadẽ rõne nec in cerebri, & eius mẽbranarũ phlegmonis cucurbitulis in morbi initio vtemur, uerũ ubi nec influit adhuc quicq̃, & totum corpus prius est euacuatum: Quid plura? nonne hæc satis sunt,

4. pimi capi. 22.

lib. 7. sui magni uolu.

11. met. c. 7

vt prauum illorum medendi methodum indicemus? Quod autem medicamina resoluentia crassiusculos, ac leuiter lentos humores dispergant, non longa eget interpretatione; cum enim ea calida sint, tenuiumque partium non solum meatus patentes faciunt, vt hi euaporent, verum & eorum tenuitate penetrãtes in minutissimas partes reddunt, vt facilius exire possint. proinde dicet fortè quis non uideri rectè factum, quòd hoc casu resoluentia vnà cum repellentibus misceantur, siquidem repellentia non solum retardant humorum discussioné, sed & meatus claudunt, vt non ita facilis eorum sit exhalatio. Dicendum est, quòd non ab re Gale. id facit, quoniam non studet, vt solum humores tenues reddantur, & extra corpus exhalent, sed eius intentio est, vt cum repulsoriis, si fieri possit, retrocedãt, & partem liberam deserant; quod quidem si fieri non potest, solis postmodum dissoluentibus agendum censet: his igitur vtitur Gal. remediis non solum hic, sed & alibi post corporis purgationem: cui quidem decreto licet uideatur obstare Hippo. authoritas, quippe qui lateris dolorem per exordia fomentis calidis dissoluere suadet, ea tamen si rectè perpendatur, Galeno non aduersatur, nam Alex. Tralianus agens de pleuriticorum curatione, & Hippo. sententiam interpretans concludebat: Ne igitur temerè sanguinem dimittas, neque purges, ut vulgo faciunt, nisi exquisite didiceris humorem, qui inflammationem pepererit, copiosum esse, & in toto corpore superare, etenim cum alia quoque multa copiam tibi indicabunt, tum uerò maxime fomentum, quod loco admouetur Hippo. itaque vt hoc signo inueniat, nũ corpus plectoricũ sit necne fomentis, & facculis utitur; si enim æger manifestò recreationé sentiat, copiam non esse coniectat; quod si nihil horum prodest, ab his abstinendum iubet; cujus quidem rationem subdit, nam & pulmones exiccant, & ad suppurationem excitant, & confestim ad uenæ sectionem, aut purgationem descendit: ob id à principio dixerat non esse ab re ad lateris dolorem fomentis uti, quasi quòd subdubiò loquatur, cum sui moris sit quandocunque præcepta edocet, ea utique assertiue proferre; & Galen. dicebat; ergò tum reliquos morbos, tum uero phlegmonas (de quibus agimus) sicubi curas, nullo euaporante prius fidenter uteris, quàm totum corpus purgaueris, quasi quòd illud fiduciæ uerbum indicet, quod tutius sit hac uti methodo, quàm ad fomenta confestim accedere, idque potissimum si nobis plectoria explorata sit. Ex qua quidem declaratione manifeste satis apparet, quam ualde Hippocratis interpretes aberrent, qui ipsum putant admouere fomẽta non ad curationé, sed ad tẽtationem

13. metho. ultimo.

2. de rat. uic a princip.

lib. 5.

13. metho.

tionem tātummodo, nimirum vt exploret, sit ne doloris in causa inflā matio, an inflatus, hoc. n. præter q Galeni expositioni ibidē aduersatur, subsequentibus etiam verbis, cum tamē ad cōplēdā primā curatiuā intē tionē, hoc est ad euacuādā materiam in inflammatione cōtentam ea fie ri iubeat Hip. & quemadmodū ait Gal. ad attenuandum, discutiendum que sanguinem in phlegmone contentum, quòd si non sequitur, est quia plus attrahitur, quàm discutiatur: Possumus etiam huic dubio sa tisfacere ex Gal. & Aui. Hip. consilium fuisse, vt antequam ad curationē accedamus, prius dolorem sedemus; atque ob id fomentis dolorē dissoluere consulit, non quidem vt materiæ prosit, sed symptomati virtu tem prosternenti, vt postmodum sedato dolore tutius euacuationē aggrediamur: qua de re subdit: Verum si fomentis dolor non placetur, nō diutius calefacito, siccat enim id pulmones, atque ad suppurationē excitat: non dixit autem, si fomentis resoluta est materia, cum nec eius intentio sit materiam discutere: atque hæc fortè melior est loci pugnā tis dissolutio, licet & prima ex Gal. mente consistere possit. Verū quoniam dissoluentia in multiplici sunt gradu, quorum nonnulla tantum abest, vt prosint, vt mirum in modum noceant, propterea ne in eorum applicatione aberremus, nonnulla animaduertenda docet, atq; in primis eorum varietatem, & nocumenta, hunc in modum scribens. 4. de simp. 13. meth. 2. 4. primi c. primo.

SED quoniam omnia discutientia vires validas habent; eius uero temperaturæ effectus est, mordere, quando caliditatis modum excesserint, cauenda ex eis sunt uehementissime calida, ac tum præsertim cum patiens locus in superficie fuerit: neq; enim paruus excitabitur dolor, si præter proprium affectum insuper mordeatur, omnisq; præterea dolor fluxiones commouet.

Nam quòd discutientia queque calidis qualitatibus constent, ex superius dictis manifestum est: quòd vero talium effectus sit mordere, quando caliditatis modum excedunt per varia eorum genera discurrētes facile ostendemus; missis namq; vnctuosis, ac dulcibus, quorum caliditas cum remissa sit, non mordet, sed lenit, ac lubricat, acria quidem salsa & amara non mediocriter mordent, siquidem in his immodica caliditas adest, quæ secum morsum, desiccationem, & sitim non exiguam trahit. Ab his igitur cauendum iubet Galen. atque potissimum si locus patiens in superficie fuerit; cum enim acre solum loco admouetur, sui natura facile inflammatur, mordet, vrit, vlcerat, ac denique è longinquo trahit: & sicut effectus hi minime loco conueniunt, sed liquatione continuum soluunt, ita duo necessario conse- 5. de simp. med. c. 21.

quuntur, dolor nempè, & ex dolore materierum effluxiones: & licet frigida quoq; mordeat, acida namq; penetrant, incidũt, diuidũt, & venti septentrionales oculos, faciem, nares, & nasum mordicant: vnde & Hippocr. dicebat, frigidum vlceribus mordax; distinguitur tamen vtrorumque mordacitas ex Gal. sententia, quòd frigidi proprium est materiam contrahere, ac condensare; contrahendo namque partem cum parte vnà alteram ab altera diuidit, incidit, solutaq; vnitate morsum ac dolorem infert: huius autem exemplum sit ex oculis lachryma, vel ex naribus muccus, ex vehementi siquidem frigore eorum substantia contrahitur, ac condensatur, ac tandem tenuibus excretis humiditatibus ex soluta continuitate mordacitas sentitur: sic & idipsum fit, dum frigidum spiramenta cuncta in raris corporibus, atque potissimum vulneribus ipsis subiens, ac partes contrahens, atque condensans à continuis auellit: at calidi proprium est fundere, atque liquare, cum enim calidum tãtam fusionis immoderationem corpori inferat, vt non solum materiam contentam digerat, verum & substantiam ipsius corporis dissoluat, atq; dispergat, necessario consequitur morsus; qui idem non est, qui frigidi, sed diuersus, vt liquidò constat, hæc etenim fundendo & liquando mordicant; Quæ verò medicamina, vt à duobus prædictis nocumentis, nempè dolore, ac fluxione aufugiamus, deligenda sint, subdens edocet.

4. de simp. med. 2.

QVOD igitur mediocrem caliditatem obtinet in his sensum doloris non inuehit, atque eò amplius omni dolore vacat, si humidum extiterit. Et quidem quicquid per summa hæret, potẽs est id medicamen dispergere, quod etiam ualidas non habuerit ad dispergendum uires.

Contextus quidem græcus habet ἀνώδυνον, hoc est dolorem sedans; facultas autem anodyna reuera est ex Galeni mente eorum, quę primo ordine excalefaciunt, si utique in tenui substantia contineatur, ceu oleum est anethinum, camomilla, & huiusmodi; etenim vt medicamẽta hæc euacuent, digerant, rarefaciant, extenuent, concoquant, & ad æquabile reddant quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut crassorum, aut multorum tenuibus spiramentis infarctorum, aut etiam vaporosi, aut crassi, aut admodum frigidi spiritus exitum commodum non inuenientis inhæsit, aut inclusum est, non solum calida esse, quàm quæ symmetra necessarium est; verum & tenuium partium, vt facile penetrare possint: opus

5. de simp. med. ca. 19.

igitur

igitur est, vt cum caliditate humiditas adsit; nam sicut siccitas calorem exacuit, ita humiditas eundem obtundit. Vnde recte dicebat Haly interpres, quod talis caliditas debet esse æqualis membro, aut membri temperiem per gradum tantum non excedere; proptereaquod sicut membrum naturali calore cum humiditate moderato absque morsu, & fluxione excrementa quæque discutit, ita & anodynum sui leui caliditate in substantia tenui; & moderate humida consistente omnia ea commoda corporibus condonat, de quibus à nobis paulò superius mentio facta est; atque hoc est alterum, quod erat contemplandum, cum ab affectu tantum indicationem exposcimus. Sed quoniam locus affectus non parum curationem euariat, ob id quinq; circa ipsum animaduertenda iubet, nempe situm, substantiam, formam, seu compositionem, dignitatem, ac natiuam denique temperiem, à quibus singilatim indicationes sumuntur. De loci quidem affecti situ hunc in modum scribit. 4. de tuen. ual.

Qvod si summæ quidem partes omni noxa caruerint, id uero quod euacuari oporteat, in penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque adaugendus dispergentis medicaminis calor: cum dubitandum sit, ne priusquam profundas attigerit partes, interim uires amittat; neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentient, cum omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant ad calidorum pariter, atque acrium medicaminum vsum, & summæ partes, quæ tolerant, & profundæ, quę egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur. 4. de simp. medi. & de ging. 3 de compo. medic. sec. gen. cap. 3

Rectius autem ex veteri græco codice legendum videtur [Hæc igitur ex situ partis indicatio assumebatur] cum non simpliciter de affecta parte loquatur, sed de eius situ, vt dictum est. Duas autem assignat rationes, cur in profundis partibus medicaminum calidorum, ac acrium vsus necessarius sit, nimirum, quod summæ partes tolerant, & profundæ egent, cum leuia quidem priusquam ad imum accedant, proprias vires deperdant: quæ autem ea sint, superius explicauimus, vt potè amara, salsa, acria, ac denique quæ ad tertium vsque gradum caliditatis attingunt, siquidem loco apposita ob eorum caliditatem non parum mordicant: porrò talium substantia duplex esse solet, tenuis quidem ac crassa, quæ tenui constant substantia, quoniam cum primum contingunt, excalfaciunt, siue ea exterius apponas, siue interius desumpta deuores: his opportuna sunt; quę ulterio-

vlteriorem excalfactionem non exposcunt, sed repentinam, subitoque delitescentem; qualem in pipere adesse conspicimus; deuoratum namque sui caliditate uentriculum fouet, tenuique substantia eius caliditas citius dissoluitur, quàm ad hepar pertranseat, vt rectè testatur Gal. unde & compositionem illam Diatrionpipereon conficit, de qua satis superque à nobis dictum est; pariter si ipsum in puluerem extrinsecus apponas, non mediocriter locum afficiet, uerum citissime eius mordacitas conquiescet: inditio sunt obsonia ex pipere ad puluerem redacta, orique apposita; confestim namque mirum in modum mordicant, ac paulòpost cessant à mordicatione: at quæ crassarum sunt partium, licet non adeo ut ea, quæ tenuia sunt penetrent, ob moram tamen in profundas sedes permeant; quorum quidem substantia non adeo sicca est, atque terrestris, vt aliorũ, sed humida potius, & ad aqueũ vergens; qualia sunt gingiber, ac piper longum: vnde & eorum mordacitas diutius perseuerat, quàm ipsius piperis albi, & nigri, nam vt exẽplis rectè ostendebat Gal. sicut ab aridis calamis flamma simul celerrime accenditur, & undequaque dispergitur, eundem in modum quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas; atque prodit ab humidioribus, seu ligna sunt uirida, & tardius accenditur, & durat diutius. Sed quæ nam ex his proposito casui conuenient? Dicendum quidem est, quòd ubi profundius paruam materiam discutere studemus, si qua alia non obstant, his utemur, quæ tenuium sunt partium; si uerò copia humorum, ac crassiorum existit, his quæ diutius moram contrahant, ac tẽpore opus perficiant ob eas duas, quas supra tetigimus rationes, animaduersis quinetiam ceteris, quæ hoc loco contemplanda censet Gal. ita ut si simplex non adsit medicamentum ex nobis ipsis commodum alterum componamus. Ceterum ex substãtia quonam pactò sumatur indicatio, subdens, ait.

4. de tuen. ual.

4. de simp. medi. c. de ging.

2. de comp. medic. sec. gen. cap. 3.

DEINCEPS uerò si quid ad sanitatem deficiat, consideremus, neque enim paruum aliquid deesse uidetur; Affectæ partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur, nonnullæ quidem raræ & laxæ, & molles natura existunt, nõnullæ aũt densæ, & pressæ, ac duræ: priores igitur facile euacuentur, reliquę autem acrioribus euacuantibus, ac præterea tenuiores partes habentibus egent, atque eò etiam magis quanto profundiorem situm habuerint.

Raræ quidem ac laxæ partes sunt, ut mamillæ, caro quæque glandosa,

ſa, pulmo, & huiuſmodi; denſæ uerò, ac preſſæ ſunt, ut pedes, brachia,
cor, & id tale genus: priores quidem ex Galeni ſententia facile euacuā-
tur, atque ob id leuiora auxilia expoſcunt, poſtremæ uero acrioribus,
& his quæ tenuibus conſtant partibus egent, idque potiſſimum ſi lo-
cus profundior ſit: cuius quidem rei rationem Gale. non aſſignare ait
Argenterius, proptereaq; nec fortè eſt facile eàm reperire, quinimmo
contrarium uidetur; nam licet raræ & ſpongioſæ partes facilius perpe-
tiantur, quàm quæ denſæ ac duræ ſunt, attamen ubi humores ab his
euacuandi ſunt, ualidiora exigere auxilia uidentur; nam cum tota earū
ſubſtantia humore imbuitur, difficilius eſt illas exiccare: quod quidē
ſpongiarum exemplo declarat, has namque quantumuis manu cōpri-
mas, aut apud ignem detineas, aut linteis calidiſſimis circumuoluas,
difficile admodum exiccabis: itidem & pulmo inflammatus, uel præ-
ter naturam humiditate affectus vix unquam, ac certe ualde difficile
ſanatur, pariter & mammæ inflammatæ nullis digerentibus, uel ali-
quo modo euacuantibus cedunt; contra uerò caro muſculoſa, nerui,
cartilagines, & huiuſmodi duriores partes, ut difficulter inter ſpatia
media excrementoſam materiā recipiunt, ita & eandem facile diſcu-
tiunt: Verum bonus ille uir fallitur; nam nonne ferrum minori cum
difficultate è ligno trahitur, quàm ex duriſſimo lapide? inſuper non-
ne aqua difficilius penetrat per quercus, ac ebani ſubſtantiam, quàm
per eam abietis aut piceæ? iure quidem, nam ebani, ac quercus ſubſtan-
tia denſiſſima eſt, ea vero abietis, aut piceę rariſſima: Quod uerò ſpon-
giarum exemplo illuſtrat, uanū inditiū eſt: quippe qui neſciat talem eſſe
ſpōgiarum naturam, quodcunque ipſarum ſit genus, ut recitat Ariſt. 5. de hiſt. anim. 16.
ſiue id quod ad ſaxa naſcitur, ſiue qđcunq; iuxta littus inhabitat, luto
etenim aluntur: non igitur natura ſiccæ ſunt, ſiquidem ex quibus alun-
tur, & augentur, ex eiſdem conſtare neceſſum eſt: quòd ſi ſiccant, vt
voluit Gal. id quidem efficiunt ob ſalſedinem, quam ſecum è littore cō- 11. ſimp. medi.
portant: & ob id ſubdens Gal. proprio capite de ſpongiis, quòd tem-
poris ſpatio etiam ſi vſui nunquam accommodentur, & odorem ma-
ris amittunt, nec eque deſiccant; ratione igitur ſalſedinis exiccant, quę
in craſſa humidaque ſubſtantia fundatur; atque ob id difficilime ab ea
expolliantur: Quod autem de pulmone, & mām̄is inflammatis ſubdit,
id vtique non proferret, ſi ſpongioſæ partis naturam perciperet: hæc
etenim promptiſſima eſt ad humores recipiendos, eoſdemque ſuſce-
ptos diſcutiendos, ſi eorum fluxus deſiſtat; atque ob id non quia eius
natura difficile admodum curam recipit, difficile ſanatur, ſed quoniam
valde difficile eſt prohibere, quominus eos recipiat: quod quidem è cō-
uerſo

uerso partibus tensis ac solidis euenit, in eas namque humores ibidem contenti sicut difficilius imprimuntur, ita & magna cum difficultate ab eis euelluntur. Concludens autem Gal. tertiam à formatione indicationem aggreditur his verbis.

HAEC igitur tibi rursus indicatio altera à particulæ patientis substantia, alia uero à formatione, simul ac situ: supponatur enim si ita contigerit in hepate esse proxime dictum affectum in angustis uasorum finibus impactis humoribus, qui uel lenti, uel tenaces, uel crassi existant, uel superabundent; nonne in promptu est primam quidem crassitiem unà cum lentore, & tenacitate cibis, ac potibus extenuantibus ad subtiliorum partium substantiam transferri oportere? secundo autem loco non per angustos atque inuisibiles, sed latiores meatus quicquid infestum existit esse euacuandum? sunt enim in hepate uenæ non minus amplitudine, quam numero excedentes: terminantur autem hæ quidem in gibbis ad uenam cauam, hæ uero in cauis ad portam: vnde haud difficile tibi futurum, ubicunque pressi, ac stipati humores fuerint, eosdem expedite euacuare, trahendo quidem ad uentrem cum his, quæ attrahendi uim habent, medicaminibus, quicunque ex ipsis in uenis ad caua hepatis pertinentibus aceruati sunt; ad urinæ uerò meatus promouendo per cauam uenam, quicunque in uenis ad eam pertinentibus sunt.

Cur autem indicationem à formatione simul ac situ sumat, cum primam à situ tantum constituat, vt idem bis repetere videatur Gal. facillime excusabimus, si situs vocabulum distinguemus: situs namq; prius penes loci profunditatem, ac superficiem desumebat, ob quem nō parum indicatio euariatur: in quem sensum ab eodem alibi desumitur, cum de intemperie obloqueretur: at hic per situm intelligit cōsensum seu connexionem partium adinuicem: atque ob id non duas elicit seiunctas indicationes, vt Argenterius autumat, sed vnam tantum ex cō formatione, partiumque connexione, vt clare ex Gale. contextu videri licet, cum ait; alia verò a formatione simul, ac situ. Sed cur alibi a figuræ indicationem sumat, hic verò à conformatione, si quæ superius a nobis dicta sunt, memoria tenebimus, nullam nobis vterque locus pariet ambiguitatem, quandoquidem si cōformationem vt genus in meatus, cauitates, orificia, superficiem, atque figuram proprias species distinguimus

7. metho. med. prope calcem

loco prædicto.

guimus, ibi quidem figuram vnam ex speciebus, hic vero formationẽ tanquã genus Gal. placuit nominare. Supponit igitur hepar inflãmma tione affectũ in angustiis uasorũ finibus ob humores, qui ibidẽ confluxi sint, vel lentos, ad tenaces, uel crassos, vel quantitate excedentes; cũ n. ob conformationẽ, & partium consensum propria ab his oriatur indi catio, diuariatur quoque curatio, nẽpè ut humores hos crassos, lentos, ac tenaces cibariis extenuãtibus incidẽtibusq; preparemus, mox ipsos euacuemus: quæ quidẽ indicatio à prioribus scopis euariat, cũ loci ex terni afficiuntur, in his n. repellẽtibus primũ, deinceps & resoluentib. vt dictũ est, procedebamus; in hac verò ob formationẽ, & partiũ cõne-xionẽ preparãtibus, ac educẽtibus procedimus seruãtes perpetuò in hu morũ eductione partiũ cõsensum, cõmeatumq; : ob id si in cõcaua he-patis parte, ad quã vena porta terminatur, talis inflãmatio exorta sit, cũ his, quæ attrahẽdi vim hẽnt, medicamẽtis per uẽtrẽ euacuabimus; rami etenim ipsius ad intestina cõplures descẽdunt, è quibus chylus ad hepar per magnũ uenæ portæ truncũ introducitur, qui postmodũ in ipsius cõcauis partibus tãquã per radices minutas disseminatur cũ aliis gibbæ à uena magna prodeuntibus contextas vt in eius dissectione sę-pius solitus erat ostendere Io. Antonius Lonicus chyrurgiæ celeberri-mus, anatomicæque dissectionis nemini secundus: si uero in gibbis ip-sius, quibus renes, ac uesica per uenã cauã connectuntur, uenæ illę in-flammentur ob humorum aut qualitate, aut quãtitate peccantium cõ-fluxũ, hac seruata ĩdicatione his prius ad expulsionẽ, vt supra dictũ est, paratis demũ per vrinas euacuamus; qñquidẽ vena caua in eã inseritur regionẽ, atq; ibidem ut & porta, radices copiosas prædictis aliis ipsius venæ portæ insertas emittit, è gibbis autẽ exterius progrediens magnũ truncum efformat; à cuius quidẽ dextra immediate uretéres pori ena-scuntur, à sinistra uero non immediate vt plurimũ, sed ab eius ramo e-mulgenti nuncupato, qui in sinistrum rea insertionẽ hẽt. Ex qua quidẽ declaratione ne quis scrupus in animo Lectoris delinquatur, facile dis soluere possumus, cur alias dixit Gal. uenas ipsas, quæ sunt in hepate, omnium uenarum, quæ p totũ corpus sparguntur, tenuissimas fabrica tã fuisse natura; cum tamẽ hoc loco dicat in eo uenas non minus ampli tudine, q̃ numero excedentes reperiri; qñquidẽ si respicimus uenas in radices illas minutissimas & uenę portę, & cauæ inuicẽ contextas, nõ solum angustissimę sunt, sed & tenuissimę a natura hac de causa fabri catæ: proptereaquòd & minus ad patiẽdum compararę essent, meliusque per ipsas sanguis elaboraretur, & a gibbis ad cõcauas trãsmitteretur, si uero reliquum uenarum genus, qđ in hepate repitur, fuerimus

4. de usu par. 13.

con-

contemplari, magnæ quidem & amplæ sunt venæ, quæ in duos præcipuos truncos deriuant; quorum alter est portæ, alter verò venæ cauæ, per quas quidem & ad vrinam, & ad vẽtrem facilis patet aditus. Quòd
7. metho. si fortè quis obiiciat Gal. alibi iecinoris partem gibbam per deiectio-
ppe calcé. nes, & vrinales meatus euacuare, cum tamen illic figuram respiciat, vt & hic. Dicendum est ipsum seipsum interpretari, si enim humor vitiosus in mediocri sit quantitate, ac potissimum tenuis, sicut à simis ad gibbas partes sanguis attenuatus transmittitur, ita non inconuenit, vt humor talis transmittatur, & quod per secessum euacuari promerebatur, tunc temporis, & per ureteras euacuetur; idque potissimum si medicamenta ea exhibeantur, quæ per vrinam eductionem promoueant. Non est autem increpandus, ut ab Argenterio increpatur, Gal. quòd de cibis ac potionibus tantum extenuantibus sermonem faciat missis medicamentis, quę huiusmodi vires habent; nam per cibos, & potiones, cibaria medicamenta, necnon medicamina quæque intellexit, ea vocabulo consueto nominans, siquidem oximel, confectiones ex plantis medicamentosis, & huiusmodi potiones communiter nuncupantur; quę pro humoris cuiusque natura, sicut & cappares conditi cum aceto, cremor hordei, eiusque tota ptissana, & id tale genus pro cibis medicamentosis administrari queunt. Subdit autem ex eodem hepatis exemplo quartam ex membri dignitate indicationem hunc in modum scribens:

SED præter supradictas alia est indicatio ab hepate ipso veluti à venarum principio: nam cum non tantũ seipsum regere natura aptum sit, vt pleræq. animalis partes, sed venis præterea virtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus, atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Quare in eius curationibus aliqua ex adstringentibus medicaminibus miscere oportet. Sed quoniã in profundo admodum loco situm est, dubitandum erit ne adstringentis medicaminis uis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substãtia, qualis aromatum est, traducatur.

13. metho. 15. Aduersus ea, quæ circa indicationem ex partis dignitate desumptã à Galeno conscribuntur, conformia his, quæ alibi idem refert, insurgit Argenterius, quod neque hepar venarum principium sit, neq; pro sui dignitate in curatione auxilijs adstrictorijs cum resoluẽtibus egeat;

primum

primum quidem licet superius compluribus rationibus se ostendisse dicat, duas tamen potiores ex multis repetit, nimirum quòd a parte sanguinea spermatica nulla oriri possit, cum enim semen ac sanguis menstruus distincta generationis exordia sint, & ex semine partes simplices, vtpote nerui, uenę, & huiusmodi, ex sanguine vero menstruo, reliquę omnes gignantur, ab hepate vti ex sanguine genito, venæ quæ a primordio ex semine habuerunt ortum, minime prodire poterunt: insuper ex ipsomet Gal. lib. de fœtuum form. venę, arteriæ, nerui, & similia ex semine propagata prius sunt, quàm hepar, quomodo igitur hepar ipsarum principium erit? quinimmo è conuerso talia potius principia dicenda forent: Ex quo cōsequitur (inquit ille) ꝙ sicut hepar non est ipsarū principiū, neque etiam vim alteradi in ipsas venas immittat, quippe cū singulis partibus hoc propriū insit, vt ex propria tēperie naturales omnes facultates obtineat, vt & lib. de natu. faculta. a Galeno scriptum est. Secundum verò aduersus Gal. nonnullis comprobat rationibus, nam dignitas partis, atque præstantia non uidetur uim quampiam habere ad immutanda remedia prę sertim resoluentia, cum enim insensibiliter, ac paulatim euacuent, robur ipsius partis dissoluere nequeunt, multò namque magis uerenda essent, quæ subito euacuant, vt sanguinis missio, quā tamen Gal. audacter non solū nō veretur, uerum & sanguinem ad animi usque deliquium detrahit: item astringentia cū digerentibus commixta exiguos cutis, & partium aliarum, quę tegunt hepar, meatus claudunt; non igitur ratione partis prę stantię cōgrua sunt. Quod si quis dicat pro Gal. huic malo fortè mederi posse, quòd aromata, & quæ tenuium partium, apta sunt, ut quæ adstrictoriā uim habent, intromittātur: hoc quidem uix credi potest (inquit ipse) quinimmò adstringentia si uim suam emittent, omnino cutis, & musculorum meatus occludent, præterea si hoc uerum est, cur idem non facimus, cum cetebri inflammationes discutere volumus? Concludebat itaque adstringens remedium partes dignitatem non respicere, sed potius ipsius substantiam; quandoquidem stomacus, qui laxa constat substantia, quadam gaudet adstrictione, at non hepar; quippe ꝙ densum sit, ac solidum, ut ei adstrictio nihil commodi afferat. Verum quoniam Gal. loco prę citato Theagenis exemplo cōtrarium asseuerabat, si quidem non alia ex causa ipsum inflammatione hepatis laborantem ab Attallo illo Methodico interfectum fuisse, nisi quòd spreta partis nobilis, atque præcipuæ indicatione digerentibus medicamentis absque adstringentium commixtione per totam illam curationem vsus sit; respondet Argenterius non ob eam causam ipsum periisse, sed quoniam

per

perpauci sunt, qui ex hepatis inflammatione euadunt, inter quos non fuit Theagenes, qui ex morbi uehementia, non autem ex medici illius incuria mortuus est. Vt autem primo ipsius decreto, quod Gal. placitis aduersatur, satisfaciamus, nonnulla prius supponenda sunt, hepar venarum esse principium: nam si rationes ex rei substantia sumendæ sunt, non autem ex his, quæ extrinsecus adueniunt, virtutem vtiq; sanguificatiuam in hepate sedem obtineri cum Galeno asserendum est, ab eo namque tanquam fonte uirtus hæc emanat, & per uenas tanquam riuulos in uniuersam corpus diffunditur: de cuius quidem formatione licet lib. de sem. cor dixerit perinde ac iecur vnà cum cerebro totius humanę fabricæ primis illis diebus tanquam quoddam fundamentum esse, attamen cum ex aliorum philosophorum, medicorũque placitis fœtum ad expressam vsque formationem plantæ modo dispensari perceperit, probabilius sibi visum esse dixit, prius quidem venas, arterias, & huiusmodi simplices partes ex semine generari, mox ex venis iecur, atque ex his deinceps, ac arteriis cor ipsum; inditio desumpto ex semine in terram proiecto, cuius quidem sicut duplex quędam germinatio prodire cõspicitur, altera quidem deorsum in terrã, altera verò sursum in aerẽ, quę cũ inter initia tenues sint, tẽporis processu plures in ramos scindũtur, incrassescunt, & tãdẽ fructũ generãt: sic & in animali ex semine simplices prius partes efficiuntur; vena aũt vmbilicalis vnà cũ reliquis vasis, vbi intro cutim penetrarit, bifariam scinditur, ex quibus quidẽ partibns aliæ rursus venæ instar ramorum, & ex illis aliæ pullulant, donec ad fines quosdam perueniant, quibus postea vnà cum sanguine menstruo propria hepatis caro adnascitur, ita vt ramorum interstitia perinde ac stœbe impleat, ac obturet, mox cũ hæc ipsa vena per animalis medium thoracem ad collum ascendat, & in diuersos ramos scindatur, verisimile est materiam tradere cordi, vt id eo tempore formetur, hausto scilicet sanguine ex ipsa arteria, quæ vnà cum vena ascendit, & in ramos discinditur longè calidiore, quàm is sit, qui in venis continetur; atque eo calidius hepate cor ipsum euadit, quanto sanguis sanguine calidior existit: veruntamẽ neque sibiipsi contrarius est, neque Hippo. qui in secundo illo tempore tria membra præcipna adesse voluit, nam cum Gale. primum illud tempus, quo Hip. in animalis structura nondũ conceptũ nominat, qualis fuit ille, qui sexto post die in terrã procidit libello de fętuum form. acutius cõtemplatus sit id esse, quo fętus ipse, siue genitura ut planta tantummodo efformatur, ac uiuit; quam quidem contemplationem libello de sem. & alibi sæpius vti non valde medico necessariam prætermi-

fit, vt solertissimus philosophus, quod sibi probabilius est, prioribus ab eo scriptis addere non dubitauit fœtum quidem ex venis, arteriis, & huiusmodi, vt ex virgultis, ac radicibus plantam primum generari, mox vero cum is sanguine plenus sit secundo tempore cor, hepar, & cerebrum, veluti tria præcipuarum virtutum omnium principia, ac fontes coagulationem quandam, ac magnitudine effatu dignam suscipere. Non est igitur ex declaratis valida prima Argenterii ratio, qua dicebat à parte sanguinea nullam spermaticam oriri posse, nam ex venarum ramis vna cum sanguine menstruo hepatis caro adnascitur, ipso nimirum post genitum animal. vt virtutis sanguificatiuæ principio constituto. Quod vero altera ratione subdebat, nō ob id hepar esse venarum principium, cum ex venis hepar constituatur, nil contra Galen. placitum fuit, aliud namque generationis est exordium, aliud vero principium conseruatiuum; venæ quidem generatione præcedunt, at deinceps hepar post genitum animal, earum principium fit ac fons, in quo virtus ipsa sanguificatiua sedem præcipuam obtinet, quam mox venis impartitur: neque hoc inconuenit, necessarium etenim erat, vt huiusce virtutis, præcipua sedes foret, quę in venis tametsi primo genitis reseruari non poterat cum solo semine constent; venæ itaque, quę priori tempore principia dicebantur, posterius proprio fonti subiiciuntur, quemadmodum & arterię cordi, & nerui cerebro: ex quo & ipsius corrolarium quam facile destruitur, nam etsi venę, ut singulę corporis partes naturales omnes functiones habent, aliam tamen præter eas ab hepate suscipiunt, qua chylum ad sanguinis substantiam conuertunt, non quidem vt venæ tantum spermate genitæ, albedinem namque in ipsum potius imprimerent, sed vna cum sanguine ab hepate defluente, virtuteḿq; ipsis quodam modo tribuente. Secundum quinetiā Argenterii dictum falsissimum est, ac eius fundamenta, etenim quemadmodum ex Gal. mente, ac rectè sanè dictum est, cum quatuor virtutes in vnoquoque membro reperiantur, nempè concoctiua, seu alteratrix, attractiua, contentiua, ac expulsiua; cōtentiua vero, attractiua, & expulsiua à siccitate modum non excedente iuuetur, conseruetur que, cumq; in principalibus mēbris hæ potissimū vigere debeant, vt aliis, quæ ab ipsis dependent, quod superabūdat, facilime communicare valeāt; moderate quinēt ea corroborātibus indigebūt; qualia sunt adstringētia moderate, qñquidē ipsorū infirmitas non mediocriter reliquis sibi subiectis mēbris cōicatur; quod quidē exemplo iecoris a Gal. propositi haud difficile nobis erit ostendere, cum. n. iecur non sibi soli tātū uirtutem sanguificatiuā

primo de pot. natu.

V ii possi-

possideat, sed & venis omnibus impartiatur, si ipsum infirmum reddatur, dubiòprocul ad venas nequaquam virtutem transmittet, sed
11.met.16. dissoluto corpore id tandem morti subiicietur: atque ob id Gal. dicebat; quòd in vētriculo & iecinore resolui robur perniciosissimum est, in colo vero laborante, & reliquorum intestinorū quouis insuper masculis, qui in præcordiis habētur, aut ipso peritoneo minime periculosum; at in renibus, & pectore est quidem periculosum, non tamen perinde ac in primis; cuius quidem rei causa est, quoniam cum priora mēbra non tantum pro se, sed pro aliis officium exerceant, atq; ob id valde præstantia sint, eorum robur præ cæteris custodiendum est, si non augendū: nō sic autem se habet colon, seu quiduis intestinorū, ad quorū curationē adstringentibus vti necessarium non est, nisi ibidē confluant humores, medio autem modo se habent membra, quæcuuq; in media prædictorū cōditione constituta sunt. Dignitas igitur partis mirum in modū facit ad immutāda remedia, quæ & digerētia & resoluētia cū adstringentibus esse debent, ita vt Gal. de Theagene philosopho exēplum constās maneat, ac firmum ob nimiam relaxantium medicamentorum exhibitionem imbecillius redditum hepar venis tandem destitutis officio, quod ab hepate demandatur, mortis ipsius causam extitisse: Nulla autem est prima ipsius ratio, qua inquit, sicut quæ subito, confestimque infirmam partem non reddunt, vt sanguinis missio, multo etiā minus vrenda sunt, quæ paulatim è parte detrahunt; nam fallitur ipse cū ignoret duplicem esse substantiam, quam è partibus auferre valemus, externam alteram, atq; superfluā, alterā vero propriā, partibusq; internā; sanguinis quidē missione quod superfluū est, cōfestim tollimus, vt virtus restaurata, ac onere subleuata facilius suum opus exerceat: ac relaxantibus paulatim propriam hepatis, alteriusvè mēbri temperiē auferimus, mollē alteram, laxam, operationibusq; propriis ineptā constituimus: Secundam vero rationē cum eiusdem corroboratione dissolue
3. de simp. med. c. 15. bat Galen. adstringenti nimirum in duas species distincto, alio quidem quod summum est, vt alumē, melanteria, siue atramentum sutorium, galla, & huiusmodi: alio vero, in quo adstrictionis cuiuspiam portio reperitur, veluti pirum, vinum, rosa, malum, & id genus tale; primū quidem si corpori adhibeatur, quod ait Argenterius, efficit, stipat etenim obstruit, & medicamētis nocet, ne illa ad intima penetrare possint, de quo quidem non loquitur Galen. postremum vero cum aliis abstergentibus, digerētibus, & extenuātibus si adhibeatur, nō solū non obstruit, uerū & apertioni, penetrationiq; ad profundum vsq; adiuuat; eius nāque natura mēbrorū naturalium, facultatumq; auxiliatrix, instauratrix

que

quæ existit: quòd autem hoc ita sit, demonstrabat Galen. exemplo olei rosacei, in quo leuis quædam adstrictio adest, quæ penetrationem non prohibet, sed magis est adiumento; etenim vt nostræ faciunt mulieres, cum hæc salita nostra ex carne suina conficiunt, primo intestina aperiunt, deinde carne infarciunt, postremo manibus leuiter adstringunt, vt id quod infarctum est, in profundum penetret; ita & in his quæ leuiter adstringunt, vtpote rosa, primum quidem ex ea, quod tenue est, vias aperit, demum penetrat, ac postremò cum penetrarit, adstringenti illa moderata vi meatus supernos adstringit, vt facile postmodum vlterius penetret: quod quidem experimento demonstrat magnus ille philosophus Auer. siquidem accipiatur corium quodquidem ab vna eius parte oleo, quo ad cibaria condenda communiter vtimur, & ab altera oleo rosaceo vngatur, longè quidem citius penetrabit oleum rosaceum, quàm oleum commune; non alia sanè de causa, nisi adstrictionis ratione, quæ in rosa reperitur; ea namque pauca stypticitas penetrationem adiuuat, efficitque tanquam manus compellens, vt oleum ad profundum vsque citius petat, quàm simplex ipsum oleum: Si igitur Argenterius de huiusmodi adstringentibus verba facit, vana quidem est ipsius ratio, si vero de primis perperam Gal. reprehēdit, vt non facile in vtramuis partem declinet, à vitio sit excusandus. Cęterū quod postremum Galeno obiicit; idipsum in cerebri inflāmationibus esse efficiēdū, cū eas discutere tētamus, quod tamē Gal. nō admittit, sed in eo libro & alibi nulla adstringētiū facta mētione per sola digerētia inflāmationes reliquas discutere conatur, falsissimū esse deprehendetur, si quę ab ipso scripta sunt, ad verbū recensebimus, vbi ait, eadē ratione nec in cerebri, eiusq; mēbranarū phlegmonis cucurbitulis in morbi initio vtemur, verū vbi nec influit adhuc quicq̃ & totū corpus prius est euacuatum, at reprimētibus in his quoq; inter initia vtēdū. sed cū ossibus cranei mediū occupātibus in altū descedere reprimētiū vim cupimus eorū, q̃ pře, ac deducere ea pnt, aliquid reprimētibus admiscebimus, ea sunt, quorum substātia ex tenuibus partibus constat: sanè acetū non modo tenuiū partiū est, sed ēt non mediocrē reprimēdi vim obtinet: quo ,pfectò rationabilius in principijs affectuū ipso vtūtur rosaceo admiscentes, procedente vero tempore ēt spondilij & serpilli (quibus iam non modo partiū tenuitas, sed etiam calor inest) aliquid admiscēt: nō igitur Gal. (vt ipse putat) solis digerētibus vtitur, sed cum reprimētibus, vt clare ipsius cōsonant verba; atq; hunc in modum subsequentia ipsius interpretanda sunt verba, cum subdit. Quo scilicet tēpore ad ea, quę concoquant, ac digerant, conuenit, non quidē in

3. coll. lib.

13 met. 18.

sola, vt Argenterius interpretatur, sed cũ his, quæ ad cerebri dignitatẽ respiciant, Verum concesso, ꝙ solo castoreo vtatur Gal. in capitis phlegmonis iã inclinantibus, quod digerendi vim habet, continuò etiã desiccat sui tenui substantia intimius penetrando, vt erat ipsius sentẽtia, dum de castoreo obloqueretur: ob quam quidem desiccationem quodammodo cerebro adstrictio, roburq; adiungitur, siquidẽ sicut hepar moderatis adstringentibus, ita & cerebrum moderatis exiccãtibus corroboratur: atque hoc erat illud, quod intendebat Gal. non ꝙ absolute adstringẽtium nobis vsus sit ad membrorum principalium corroborationem, sed eorum, quæ ex natura propria aut exiccando, aut moderate adstringendo partes præcipuas conseruent, atq; custodiant. Hac igitur de causa Gal. subdit in contextu.

11. de simp. med. c de castoreo.

Melius autem fuerit, si & ipsum adstringens medicamen vnũ protinus ex aromatum genere fuerit, nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates, valentius operabitur: Et quidem euacuetur, quod præter naturam in membrũ confluxit, seruet autem humorum modum naturæ conuenientem.

Per adstringens autem intelligit non quod propriè adstringit, sed moderata quadam participat adstrictione, seu exiccatione, ex quibus consequatur partis corroboratio, quod quidem si ex natura duas habebit insitas vires, ut euacuet, ac roboret, nõ erimus coacti compositum pharmacum arte conficere, quod idem præstet, ac id quod ex natura genitum est; ob id Gal. mirum in modum probabat vuam passam, vt simplex pharmacum intantum adstringens, quantum hepar affectum opus habet, ac digestiuum crudorum humorum, qui in eo reperiũtur, ac ꝓter hęc ꝙ secũdũ totã ipsius substantiã proprietatẽ, familiaritatemque habet ad hepar, vt ad ipsum vniatur, in suiq; substantiã trãseat, sicut & vinũ. Cum aũt de roboranda tẽperie mentionẽ faciat Gal. huic ẽt vti quintę indicationi attendendum esse, subdit his verbis cõcludens.

8. de cõp. med. per loca ca. 7.

Quare & illa animaduersio à nobis est in hoc adhibẽda, ne quid ab humoris confluentis qualitate eiusdem membri temperies sit alterata, si pituitæ naturam tenuerit ad frigiditatem: si vero bilis, ad caliditatem, vt hanc ipsam curantes intẽperiem sanitati restituamus: curabimus aũt cõtrariã ex aduerso afferẽtes qualitatẽ, quẽadmodũ in intẽperaturarũ curationibus diximus, quãtũ vnumquodq; calidius aut frigidius factũ est, tantũ refrigerãtes, aut calefacientes. Quare & hic rursus agnoscẽda est ipsius

secun-

secundum naturam temperies, nam quopacto sciemus quantum in frigiditate, ac caliditate à naturæ modo recesserit, aut quãdo à frigefaciendo supersedebimus, si nos latuerit ea, quæ est secundum naturam caliditas? ita uero & si frigidius effectum calefaciemus, ignorãtes frigiditatis naturalis modum, neq; opportune calefacere, neq; in tempore à calefaciendo desistere potuerimus?

Ne conturbet autem quempiam exemplum superius de inflãmatione ex sanguine enucleatum; nam etsi Gal. morbos ex inflammatione tãtum sanguinis exemplo illo tradere videatur, eius tamen intentio fuit de quocunque morbo ex conformatione in vniuersum agere: atq; ob id cum intemperiei ex tali morbo obortæ obuiandũ esse docet, id qui dem in inflãmatione, ex pituita, aut flaua, nigra ve bile apertissime declarat, cum.n. inflammatio exempli gratia est in hepate à pituita depẽdens, licet ratione inflammationis adsit calor, ob materiam tamẽ frigidam in membrũ affectũ intemperies quædam frigida imprimitur; quã quidẽ magni facere opus est, & ab ea indicationẽ propriã desumere, nimirum vt contrariam ex aduerso afferamus qualitatem, quemadmodũ superius diffusius ab eo explanatum est; ita vt si quod calidius, frigidius ve factum sit, tantundem refrigeremus, calefaciamus ve. Qua de re corporis, aut partis temperies à medico naturalis est agnoscenda, quæ quidem quantum in arte pariat difficultatis, vbiq; Gal. exclamat; at cũ hæc ad vnguem haberi non possit, (se etenim talem esse putaret Gale. qualem fuisse Æsculapium ferunt, si cuiusq; naturam atq; temperiem noscet) studendum est, certis admodum inditijs eam (quoad fieri potest) percipiamus, vtpote ætate, vitæ statu, colore, habitu corporis, pulsu, animi moribus, & huiusmodi; inchoantes quinetiam à leuioribus remedijs, & ad maiora procedentes, donec ægrum ad pristinum statũ traducamus. Sed hæc satis sint (inquit Gal.) & cõfestim ad morbos in numero condescendendum.

De morbo secundum numerum. Cap. 96.

SED quoniam de his satis diximus, transire iam tempus ad ea, in quibus numerus nõ est secundũ naturã: cum vero duplex sit eorũ differentia, quibus quidẽ aliqua particula deficit, his intentio est alteram efficere subministrando naturæ eo quo diximus paulò ante modo. At qbus superabũdat, hãc resecare oportet, aut

scalpello, aut igne, aut medicamine, quod vrendi vim habet. Hæc igitur omnia sanare possibile est, at non æque omnia generari possunt, vt in libro de semine diximus. Quædam vero sunt, quæ etsi generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterum efficere, quemadmodum in osse ex toto sublato alteram substantiam in eius sede reponere à carne, & osse differentem: est enim quæ in eius gignitur loco quædam veluti caro callosa, vel callus carnosus, & processu temporis magis ac magis ad duritiem transfertur, cum ab initio carnis potius æmuletur naturam: quacunque vero parte sublata, cum neque eandem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertia nobis intentio, quendam decorem inuenire, quẽadmodũ in mutilationibus.

NON est autem superflua præsens tractatio, vt censet Argenterius, sed hic Gal. eundem seruat ordinẽ, quẽ & libro de differentiis morborum, necessarium quidẽ ob cõtinuatã post morborũ in cõformatione tractationẽ, tametsi multa repetat ex his, quæ in morbis ex soluta vnitate superius dixerat. Agit autẽ præsenti cap. de præsidiis, seu causis salubribus, quæ morbis in numero debentur: vt autem quæ hic, & subsequenti cap. à Gal. scribuntur, rectius intelligantur, sciẽdum est, quòd licet ex Gal. sententia vterq; affectus tum is, qui ad numerum, tum is qui ad magnitudinem pertinet, sub quantitatis prædicamẽto comprehendi possit, quandoquidẽ quantitas duas cõplectitur species discretam, quæ propriè quantitas nominatur, & continuam quam græci συνεχῆ vocant; que quidẽ (vt infra dicet Gal.) adinuicẽ quandã habent communionem, attamen cum in nonnullis ex eorum differentiis, in ipsa curatione indicationes diuersæ exoriantur; non abre ab his qui secundum numerum, ac magnitudinem conueniunt, exorsus postmodum ad ea, quæ secundum numerum tãtum priuatas habent indicationes progrediens; postremo tandẽ de his, quæ secundum magnitudinem tantum, verba facit: quicquid blacteret expositores, qui confuse admodum Gal. interpretantur. Cum igitur abundat, aut deest aliqua pars, tã his vtiq; defectus seu superabundantia duplex esse potest, aut eorũ quæ naturali insint habitui, aut eorũ quę ex toto genere præter naturã; priores quidẽ, quæ naturali habitui eueniunt in duplici rursus sunt differẽtia; aut enim naturalibus similes, vt sextus in manu digitus, is namque additus est quinque digitis, quibus cuiq; ex natura manus efformatur,

li. de mor. diff. cap. 8.

quintivè

quintivè defectus, qui naturali habitui diminutio est, aut naturalibus ualde dissimiles, ut in oculo unguem additum esse dicimus; hęc etenim ex altera substantia ab ea oculi constat, & pilorum in cute defectus, cuti namque pili dissimiles sunt: quæ uero ex toto genere pręter naturã censentur, licet in quapiam parte ortum habeant, non tamen ipsi adnascuntur, neque similes sunt, ut lumbrici, ascarides, lapis in vesica, grando in oculo, suffusio, pus, item acrocordones, meliceriđes, atheromata, steatomata, uitiligines, calli, pręterea quicquid in abscessibus deprehenditur. Gal. de solis his defectu, ac abundantia peccantibus præsenti cap. loquitur, quæ naturali superueniunt habitui, aut deficiunt secundum tamen totas sui partes, neque de omnibus, sed de his, quæ ad se curationem trahunt: natura nonnullæ quidem partes a prima generatione aut excedentes, aut deficientes deprehenduntur, ut sextus digitus in manu, aut quinti defectus, quæ nullo pacto aut cum maximo uitæ dispendio curam admittunt; alię uero post natiuitatem quandoque actioni non incommodantes inter morbos enumerati non merentur: at quæcunque actionẽ prohibent, auxiliis congruis (si fieri potest) curationem exposcunt, ut pterygion siue unguis cum plurimum increuit, & pupillam obscurauit, uisum impediens. Si igitur sit pars quæpiã naturali similis secundum totas sui partes, utpote caro, os, neruus, & huiusmodi, quę actionibus officiant, talia enim sub morbis in numero cadunt, sicut cum secundum partes partium abundant, aut deficiunt, sub his secundum magnitudinem, quorum auxilia inferius tradet Gale. intentio est id tale, quo ad fieri potest, reparare, medicus autem (vt & prædixerat) nõ principalis est author, sed naturę minister, quę pręcipua quodcunque fieri potest, operatur: præparat namque medicus cibaria conuenientia, ligaturas, embrocationes, unguenta, & huiusmodi, quibus uirtus corroboretur, & ab ea impedimenta prohibeatur (nõ erimus aũt circa huius ĩterp̃tationẽ longiores, ut res ipsa expostulat, ex his etenim quæ antea discussa sunt, hæc etiam clara redduntur) & sicut in deficiente natura primus est artifex, medicus vero minister, ita in superabundanti, ut id excidatur, aut truncetur, sola medici indiget opera, qui tribus auxiliis vtitur, scalpello, igne, ac medicamine, quod adurendi vim habet: per scalpellum autem intelligit Gal. quodcunque ęneum, ferrumvè instrumentum, quo partes adnatas siue numero siue magnitudine peccantes abscindimus, siue cultrum sit, siue nouacula, siue forfix, siue aliud quid tale; per ignem autem actualia cauteria, quæ aut ex ferro, aut ære, aut auro conficiuntur, prout unum magis altero conuenit diuersis in partibus & affectibus, licet Arist. cęteris indi- lib. 1. problem. 25. 4. primi.

stincte cauterium ex ęre pręponat, Aui. autē id ex auro, ac reliqui Arabes illud ex ferro magis comprobare videantur: per medicamen vero, quod vrendi vim habet, voluit cauteria, quæ apud nostros potentialia nuncupantur, quandoquidē à calore naturali excitata adeo comburunt, vt partē, quā cōtingūt, ad escarę, carbonisvè formā redigāt. Sūt igitur hæc tria generalia ad partē superabundantē incidendā opportuna remedia, licet alia sub his specialia cadāt, quę à modernis nostris chyrurgicis quotidie adinueniūtur: atq; ob id talis in numero excessus facilius sanatur, q̄ eiusdē defectus, etenim medicus his ad excidēdū cōcinne admodū vtitur; nō sic āt natura aut sola, aut medici ope adiuta defectus resarcire pōt, vt & superius ex ipsomet Gal. à nobis declaratū est; nā deficiat digitus in manu, aut testis in scroto, natura huic defectui nequaquā reparare pōt, sicut dū os in crure exēpli gratia semotū est, nullo pacto id reficere pōt: quādoque tn̄ & sola & medici ope alterā substantiā pro deficientibus in eius sede reponit, vt in osse ex toto sublato carnē quādā callosam, seu callū carnosum, qui magis ac magis tēporis spatio indurescit. Quocirca natura in carnosis quidē partibus vtpote ex sanguine à principio genitis idē carnosum suplet; at in solidis, ac instrumentalibus nequaq̄, sed in solidis quidē seu simplicibus vtpote semine genitis quid aliud uice prioris substituit, vt dictū est; dūmodo impedimenta ammoueantur, quæ hm̄oi successionem aut retardare, aut prohibere valent, vtpote pus inter os, ac os contentū, id. n. non solum prohibet, quominus talis generetur callus, verum & partem ossis uitiat, ut unio consequi nequeat; at in instrumentalibus fortiori ratione natura aliud suplere nō pōt, sed medicus ob decorē nonnunq̄ quippiā consimile machinatur, vtpote manus, pedes, nasos, & hm̄oi arte conficiens; naturam quinetiā q̄nque æmulatur in defectu partis nasi nimirū ex parte aliqua corporis, vtpote brachio carnem illius partis naso adeo apponens, ac accommodās, vt paucis diebus a brachio leuiter portionem illā naso tamen vnitā incidens naturalem fermè nasum cōstituat, vt nonnullis Patauinis gladiatoribus tempestate nostra naso detruncatis euenisse uidimus: vnde si nō eodem modo, consimili tamen Galen. quæ in naso, vel aure, uel labio curta sunt, ea quidem his adiicere docebat, posteaquā pfecte reficere non licet; modus āt talis erat, vt medicus diuisam utrinque cutim, mox in unum conductam agglutinet. Posteaq̄ Gal. de primo hoc genere loquutus est, priusquam ad alterum descendat, quod illius morbi in numero est ex toto genere præter naturā, unū documentum tradit, ne putet quis, q̄ tametsi morbos in numero huiusce primi generis lib. de diff. morb. ab his, qui sunt secundum magnitudinem

Margin notes: Libro de sem. — 4. meth. 18

dinem distinguat, non tamen diuersis presidiis indigent, clarioris etenim doctrinæ ratione ab eo potius factum fuisse ait his uerbis.

De morbo secundum magnitudinem. Cap. 97.

COMMVNICAT *autem hoc genus totū cum eo quod ad magnitudinem pertinet, nā quodcunque ex eo est secundū naturam, illi propinquum existit, id uero tantum seiunctum est, ac separatū, quod inter ea quæ sunt è genere non naturali connumeratur: in quo quidem prima intentio est ablatio, si uero hæc impossibilis existat, secunda est transpositio, ut in suffusionibus.*

ETENIM id quod naturali habitui secundum naturam excedit, aut deficit, siue ex utili sūbstātia, siue inutili, siue priori simili, siue dissimili cōstitutū, dicetur quodā modo secundum magnitudinem aut auctum, aut diminutum, atq; utrunq; ob talē ꝓpinqnitatem, cōionemq; cū eo, qđ ad magnitudinem ꝑtinet, eisdē ꝑsidiis egere. si n. abundet caro, ut peccatū est in numero, resecatione indiget, sic ut magnitudo adaucta, eodem eget ꝑsidio at qđ est ex toto genere præter naturā, sicut a ꝓdicto genere seiunctum est, ac separatum, ita & ab eo distincta n habet curationem: In quo quidem genere (inquit Gal.) prima intentio est ablatio, si uero hæc impossibilis fiat, secunda succedit transpositio, cuius quidem in suffusionibus tradit exemplū: suffusio nāque ex Ætio, quedā humorum est circa pupillam cōgelatorum affusio, que visionē ꝓhibet; talis aūt inter morbos in numero connumeratur, quæ toto genere ꝑter naturā sunt: proptereaq; humores illi neque naturales sunt, neq; naturalibus similes: & sicut toto genere præter naturā dicuntur, ita pro curatione non resecationem quæ est à naturalibus separatio, diuulsioq;, sed ablationem, hoc est ex toto à corpore remotionem habent: itidem & lapis in uesica, & quicunque alii affectus, qui à Galeno describuntur. Non meminit āt de his, quę toto genere præter naturā deficiunt, qm̄ cum non adsint, neque morbi causę iure censentur; ex his etenim nulla prohibetur actio. Nō est āt, ut omnium fermè expositorum interpretationes diluamus, qnquidem ex nostra iā clara, & aperta manifestò liquet, grauissimè in primis errasse illum, qui librū hunc in capita distinxit, cum non de morbo agat in magnitudine, sed vt dictum est, tradito documento de alio morbi in numero genere, qđ toto genere præter naturam est, verba facere: Errauit quinetiam Achachias, & alii cum eo, qm̄ non distinguit morbum in numero ab eo magnitudinis; lapis etenim in uesica toto genere præter naturam non

lib. 2. c. 51

lib. de dif. mor. & 14. method. med.

non tantum in numero morbus est, verum & in magnitudine, cum ad maximam molem excrescat, vt ob eam deperdatur actio. Quid vero dicā de Argenterij interpretatione, ignoro, hic etenim dum aliorū interpretationes calumniatur, in ipsius propria adeo confusus, mancusque est, vt quid sibi velit, nequaquam indiuinari possit. His itaq; interpretationibus missis quod restat ex hoc cap. tam concinnè ab illo distincto aggrediamur.

QVAECVNQVE *vero non integris partibus, sed partiū tantummodo particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modum, refectio quidem, vel generatio in his, quæ deficiunt, ablatio vero & abolitio in his, quæ superabundant. Quare neque in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genere diuersa.*

Postremò itaque Gal. assignat causas salubres morborum, qui secundum magnitudinem, diminutionemve tantummodo dicuntur; cum enim membra organica præter naturam augentur, aut diminuuntur, non quidem secundum sui totas partes, vt cum è cubito totum ipsius os magnum auellitur; talis enim defectus in numero morbus est, sed secundum partes partium, vtpote iuxta ossis, aut carnis portionē; talia vtiq; ex Gal. in magnitudine ægrotare dicentur; exempli gratia caro ex vlcere in ano, seu collo vesicæ aucta, morbus est secundum magnitudinem, quoniam excrementorum prohibet expulsionem; itidem si in vlcere eadem deficiat, morbus dicitur, sed alter quidem secundū auctionem, alter verò secundum diminutionem; primus quidem ablatione, seu abolitione curatur, quandoquidem aufertur tota illa caro excrescens; secūdus uero generatione, seu refectione, generatur enim noua caro, quę particulæ illi additur eo, quo superius dictum est, modo. Neque meo quidem indicio quicquam habet difficultatis Gal. sermo, vt Argenterius arbitratur; non enim per ablationem, & abolitionem intelligit absolutam ablationē, sed illius duntaxat superabundantis, quæ proprie diminutio est: corpus enim plusquā decet carnosum, vt actiones deperdat, abolitione, seu ablatione superflui curatur, sicut emaciatum, carneque priuatum, generatione, refectioneque eiusdem, quod deperditum est. Subsequitur postremum caput, quod ad compositionis morbos spectat, nempè vt doceat causas salubres, quibus corpora emendentur, quæ in situ sunt vitiata.

De morbo secundum situm. Cap. 98.

SED iam veniendum est ad reliquum salubrium causarũ genus, quod ea corpora emendat, quæ in situ sunt vitiata, ueluti luxationes, & intestinum in scroto. Fit autem hoc ex uiolenta tentione, atque impulsu, hoc uero ex dilatato, ac rupto cõtinente. Quare & duplex sanandi modus, alter quidem ad oppositam partẽ ei, à qua facta est permutatio intendendo, atque impellendo, alter vero id, quod continet, firmius, solidiusq; reddendo. Quibus uero uijs, ac rationibus singula inueniri possunt, in libris de arte curandi explanauimus. a. primi cap. 5.

GAL. lib. de differ. morb. sub vltimo hoc genere morbi in compositione, quod est, dum partes à naturali habitu aberrant, duas species collocat, si rectè eius verba perpẽdantur, quemadmodum, & hoc locò, nempè luxationem, seu commotionem, & procidentiam membri, siue per laxationem, siue per ruptionem factam: per luxationem autem intelligebat integram, ac violentam commotionem, vbi particula penitus diuulsa est; per commotionem vero contortionem quandam; at membri procidentiam nominabat recessum à cõsensu vicinarum inter se partium, siue id fiat ob alicuius laxationem, siue intensionem, seu ruptionem, cum in ea parte actio quępiam aboletur. Et licet Gal. ibidem situm pro vna ex dictis speciebus nuncupet, pro genere tamen quandoque vsurpat, vt hoc loco, quem in duas prædictas diuidit species. Damnat autem Galenum Argenterius, quòd cũ morbus hic varijs de causis à prædictis nominatis efficiatur, non solũ horum curationem non doceat, verum nec exquisite supradictas species, quandoquidem in situ morbi contingunt, si quod in superiori loco collocari debet, in inferiori situm sit, si in dextro, in sinistro, si retro cedat in anteriorem partem locetur, aut longius distet, quod propè esse debet, aut ad latus iaceat, quod mediũ locum affectat, & alia istiusmodi; de quibus Argenterius ipse se proprio libro seiunctim scripsisse ait: item relaxatio, seu ruptio nonnunquam fit & ob contenti vitiũ, cum tamen de solo continente Gal. curationem aggrediatur; accidit enim plerumque ob intestinorum crassitiem, ac grauitatem peritoneũ, ac

ac eas partes procidere, quandoque etiam ex crapula. Et quod plus est hoc malum hæreditarium nonnunquam esse ait, sæpe enim patres filios generant, qui huiusmodi affectibus obnoxij sunt: quandoq; etiã ob naturæ vehementiorem conatum, vt in mulieribus prægnantibus, quibus vterus seu fœtus ante tempus procidit. Quæ omnia, & quęcũque ab Aui. recensentur, vtpote tremor membri, qui quietem ac sitũ partium natiuũ prohibet, & huic aduersa immobilitas ex nodosa iunctura articuli motum tollens, & alia consimilia sub silentio inuoluuntur. concludebat itaque Argenterius Gal. in methodicorum qui ab eo pluries damnantur, errorem incidere non tantum in hoc, sed & alijs compluribus, vtpote qui solas tantum vniuersales, ac vulgò notas indicationes constituat, non solum hic, sed & in toto hoc opere, vt non ita facile excusari possit, quòd præsens opus omnium librorum cõpendium sit; ad quos nos plerunque remittit; quãdoquidem vana est (inquit ille) excusatio, compendium namque necessaria omnia, breuibus tamen complectitur. Verum Gal. non est increpandus, si recte ipsius mentem habeamus, nec ita fatuus, vt in scopum, quem destruxit, adeo facile labatur; nam communis scopus huiusce morbi est partis à suo loco motę in propriam, ac naturalem sedem repositio; at quibus scopus is consequatur, hoc proprium est artifici, ipsum in proprias ac particulares indicationes seiungere, vtpote à proprijs eductas speciebus: luxatur itaque aut cõtorquetur os, propria indicatio à luxationis qualitate desumitur, retro namque os à propria sede dimotum indicat, vt ad oppositam partem, quæ anterior est, trahatur: sic & de singulis alijs partialibus luxationibus dicendum est, de quibus quidem non egit Galen. quoniam sat ei fuerat, vt de specie ageret, quæ reliquos partiales morbos comprehendit. Quòd si Argenterius de his partiatim scripsit, vt liber suus fortè in magnam molem excresceret, ab eo factum fuit, quàm quòd medendi methodus exposceret. Non erat autem necessarium, vt Gal. causas omnes percurreret, sed eas duntaxat, quæ immediatè morbum in situ producentes ipsius essentiam constituunt, nam cum contentum, seu contenti vitium, crapula, & id tale genus causæ sint præincipientes, seu primitiuæ ab his vtique indicationes curatiuę sumendæ non sunt, sed pręseruatiuæ; sicut cum ex hæreditate paterna partes illæ debiles sunt, vt leui quaque de causa in talem morbum delabantur: atq; ob id continenti remedium affert, tanquam ei, quod præcipue morbum in situ constituit, cum ruptum id est, aut laxum, non autem contento, cui præseruatio potius debetur; pariter & luxationi, quam permutatione ad oppositam partem reparat, non autem mẽbrorum

2. primi cap. 3.

rum imbecillitati; quæ quidem pro præseruatione ab imminenti periculo corroborare tentamus. Rationali igitur via vsus est Gal. non autem methodica, licet compẽdio artem pertractet, neq; in hoc tantum morbo, sed per totum opus, in quo essentialia solum recenset, quæ vero longiori indigẽt tractatione, ad proprios libros lectorem remittit; atque ob id vberiori sermone, disputatione que quibus viis, ac rationibus singula quæq; inueniri possint, in libris meth. med. sparsim se explanasse ait, cum tñ hic etiã per capita, seu genera totã tractationẽ perstrinxerit: atq; hæc quoad curatiuam partem spectant, sat dictã sint.

De causis præseruatiuis. Cap. 99.

CONSEQVENS *est, vt ea omnia exequamur, quæcunque in superiori sermone dicere distulimus: vocant autem eadem præseruatiua. Est autem horum triplex secundum genus differentia, prima quidem hominis, qui integra fruitur sanitate, secunda vero eius, qui non integre ualet, tertia eius, qui ægrotat: primum igitur genus ad salubrem attinet artem, atque in duas, vt antea diximus, diuiditur partes, secundum vero ad præseruatiuam spectat, tertium ad curatiuum.*

REDARGVIT Argenterius postremam hanc tractationis seriem à Galeno obseruatam, necnon præseruationis vocabulum ab eodem vsurpatum; etenim inquit ille, cum Gal. qui methodo artem scribere profitetur, ab initio diuisiones proponat, eas vtique tales in medium adducere debet, quæ omnia tractationis capita contineant; at eo loco nullam de causis præseruatiuis, & restauratiuis, quæ senibus potissimum debentur, mentionem facit: aut igitur in proponendo diminutus est, aut conuenientem non obseruat ordinem: prauè quinetiam præseruationis vocabulo vtitur, quoniam hic latius ipsam præseruationem vsurpat, q̃ vnquam alibi fecerit, quippè cũ præseruationi subiicit morborũ curationẽ, sanitatis cõseruationẽ, & à futuris malis præseruationẽ, ita vt horũ triplex genus præseruatio cõplectatur; cũ tamen & lib. ad Trasib. & illo de artis constit. hæc omnia sub correctione cõtineri doceat; corrigit nãq; semper ars medica secundũ magis tamẽ ac minus, ita vt quæ sanorũ vitia emẽdat, cõseruatiua, eiusq; actio conseruare dicat, curatiua uero, seu curare, cũ morbos sanat,

sanat, ac præseruatiua, seu præseruare, quominus homines in morbos labantur. Verum si bonus iste vir Gal. principia perpenderet, in has vanas obiurgationes non ita facile incurreret, cum potissimum interpretis officium sit, mentem authoris exacte admodum perscrutari. Galenus itaq; iuxta primã medicinę diuisionẽ corporũ, signorum, ac causarum hucusque semper recte procedit, & de causis agens corporibus quibusq; eas vt illorum auxilia sunt, applicat: cum autem superius de causis salubribus, quę morbosis corporibus, quæ insalubria vt nunc sunt, vberius egerit; consequens erat, vt de causis salubribus ageret, quæ neutris corporibus apponi queunt: sunt autem hæ ex efficientiũ genere, licet & pręseruatiuę, & restauratiuę nominentur, quandoquidem efficiunt, quominus vlterius non labatur corpus, lapsusque ipsius corrigatur: & licet si rerum naturam intueamur, conseruantes causę, vt à principio libri huius dicebamus, efficiant & ipsę quodammodo, ab his tñ distinguuntur, quĩ conseruatio est propriè similiũ in qualitatibus, dissimiliũ vero priusquã ea parentur: prçseruatio vero contrariorũ, vt & curatio; propterea hę quidẽ rectius sub efficientib. collocãtur, sicut priores sub cõseruatiũ gñe: nõ excedit igitur priora Gal. ab eo proposita mẽbra, vt illi attribuit Argẽterius, qui ignorãs pseruatiuę, restauratiuęque causæ vocabula ad obiurgandum confestim descendit; neque minus præseruationis nomine latius hic vtitur, quàm vnquam facit, nam non probamus ad Gal. mentem eam præsentis loci interpretationem, ꝙ præseruantium causarum triplicem secundum genus differentiam esse dicat; primam quidem corporis sani; secundam eius, qui non integre valet, ac tertiam ægrotantis; vt & Argenterius, & ante ipsum Trusianus inconcinne admodum interpretantur: nam præter ꝙ nullibi prçseruationem perfectè sano corpori attribuit, sed conseruationem tantum, vt superius fusius ab eo declaratum est; verba quoq; ipsius aliam exposcunt interpretationem, ꝙ continuans præcedentem cum subsequenti tractationem dicat, consequens est, vt omnia ea exequamur, quæcunque in superiori sermone distulimus, vocant autem ea prçseruatiua; capite namque 88. vbi de causis omnibus salubribus egit, quę inter sese distinguuntur ob corpora, quibus applicantur, dicebat alias quidem esse salubres causas eius temperaturæ, quę iam facta est, alias autem illius, quæ & adhuc fit, sicut etiam alias eius, quæ futura est, & concludens; Huius itaque postremæ hæ quidem in præseruatiua artis parte continentur, hæ verò insalubri, primę autem inter omnes in curatiua tantummodo, sed eius, quam mediam inter vtraq; collocauimus in prçseruatiua, & curatiua, non solum Gal. prçseruãs à confer-

conseruante, seu salubri segregat, verum & agens de curatiua parte tractationem de præseruatiua ab alijs distinctam ad hūc locum remittit; vt non amplius confundendum sit præseruatiuum genus cum curatiuo, atque conseruatiuo, vt volunt hi boni interpretes: insuper eam ipsam expositionem redarguunt remedia, quę nulla facta ipsorum distinctione neutro tantum corpori, non autem perfectè sano conueniunt, non enim alteratio, & vacuatio humorum sano corpori competunt, quemadmodum & alia, de quibus hic agitur. Non igitur Gal. præseruationis nomine abutitur, nisi vt & alibi vsurpauit, cū causæ, & ei quod fit, deberi præseruationem autumet: In qua quidem re, vt & superius annotauimus, deceptus est Argenterius, vtpote qui causam illam continentem atque coniunctam admittens ei curationem attribuat. Nos itaque rectius Gal. verba interpretantes dicamus, quòd causarum absolute (quod quidem illud [horum] indicat) iuxta tres illas corporum naturas differentias repetat, vt postmodum id causarum genus eligat, quod præseruatiuę arti vel maxime conducat, dicens. lib. 11 meth. med. cap. 4.

Hoc autē vniuersum genus circa humores præcipuè negotiatur, quos neque lentos esse oportet, neque crassos, neque aquosos, neq; plurimos, neque uehementer calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque veneni affines, nam ubi aucti fuerint, generant morbos. 6. de s. t. cap 5.

Non videri hoc causarum genus, quod pręseruationi subijcitur, circa humores solum versari, sed circa sex etiam illa nonnaturalia, quæ immediate temperiem alterant, comprobat Argenterius: etenim si ex Gal. mente, quæ necessario nobis occurrunt, adeo imprimere possunt, ut corpori noceant, si medicus in sanitatis conseruatione, & curatione morborum (vt ipse sępius testatur) harum rerum curam habet; cur etiam cum iam obsunt, & morbum minantur, præseruationem nō requirent, ac inter causas salubres censendæ non erunt? insuper falsum est (inquit Argenterius) quod scribit Gal. præseruationis officium esse, vt omnia moderate se habeant; nam hoc potius conseruatricis est proprium, præseruatricis vero emendandi, quæ iam immoderata facta sunt: præterea pręseruationi subijcit eos, qui à cane rabido sunt vulnerati, aut venenum sumpserunt, tanquam quòd humoribus affecti sint, cum tamen hęc mala solidas partes occupent, humores vero nullum sentiant auxilium: adhęc non omnia vitia Gal. recenset, quę in humoribus esse solent, ergò diminutus, non enim minus humores pręseruandi sunt, cum exuperant, quàm si deficiant, neque minus cum

calidiores fiunt, & frigidiores, quàm humidiores, & ficciores, pestilentes, maligni & huiusmodi. Inanes mehercle sunt hæ aduersus Gal. obiectiones, vtpote qui prioris quidem solutionem ostentet, cum ait in contextu, [circa humores præcipue] nam præcipuum præseruationis negotium in humoribus versari inquit, indicans ex hoc nonnullis et imminere morbos ob temperiem citra humoris vitium, quæ quidem contrahi potest ex rebus sex non naturalibus, atque aliis huiusmodi: Quod igitur frequentius accidere potest compendio vtens complectitur, siquidem humores frequentius morborũ sunt causæ antecedẽtes, quibus ex Gal. sententia præseruatio propriè debetur: at intemperies citra humoris vitium neutra sanè dispositio vt nunc, ac minor, quàm morbus vix à medico perpenditur, & facilimam habet reductionem, idque potissimum si regulentur humores, qui immediate ab ipsis rebus non naturalibus afficiuntur. Non est autem difficile ei respondere, quod secundo Argenterius obiiciebat ex Gal. quoque verbis, nam cum ait: Quos neque lentos esse oportet, emendandi modum tradit, non quidem, quòd ita moderati sint, vt in conseruatione fieri solet. Sed quid ad illud ex cane rabido obiectum dicemus? facile vtique responderi poterit, si ad Galenum recurramus, morbique naturam fuerimus contemplati; nam rabies hæc in canibus primum, mox in hominibus impressa maniaca quędam est dispositio, siue furor, quę ex humorum corruptione primum ortum habet; canes namque cum ex Ætii sententia natura calidi sint, ac sicci, & ob propriam, adscititiamq; ex æstate potissimum temperiem immoderatius incalescunt, atque exiccentur, rabies hæc in ipsis gignitur, siue (ut Gal. ait) tanta humorum corruptio, vt solum eorum sputum, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit: licet igitur dispositio hęc aucta solida corpora, & naturalem caliditatem & siccitatem euertat, vt postmodum immedicabilis sit morbus, origo tamen ipsius in humoribus adest, qui corruptionem, seu venenum illud primum contrahunt, vt clarissime testatur Gal. cui quidem prius obuiandum est, ne morbus exoriatur: propterea vir iste confundit præcautionem, atque curationem, cum enim solida membra malum occupat, tunc morbus factus adest, & ei curatio debetur: at cum virus in humoribus tantum initium desumpsit, præcauendus est homo, ne in morbum transeat; tunc. n. affectio tantũ est, non morbus: atq; hoc est illud, quod sentit Gal. cũ humorũ in corpore nostro infectiones, quæ putredinis, aut veneni vim habeant, caueri iubet, ex his etenim tractu tẽporis morbi enascuntur. Quod vero nõ oĩa recẽseat vitia, quæ humoribus solent cõtingere, id nullũ est obiectum, nam

lib. 11. metho. med. cap. 2.

6. de lo. af. cap. 5.

lib. 6. c. 24

nam ex dictis sat ei erat, vt compendiosæ studens tractationi reliqua comprehenderet, quæ aut eisdem, aut consimilibus auxiliis indigebat, quemadmodum ipse paulò infra docet. Non est autem, vt multis nitamur aduersus ea, quæ de peste inepte satis protulit, cum ex tractatu Excellentis patris mei hæc omnia discussa vberius habeantur, vt cuique vanas ipsius ratiocinationes dissoluere facilimum sit: Vbi igitur humores in vniuersum conuenientem statum in quantitate, qualitatibus siue primis, vtpote calore, frigore, siccitate, ac humiditate, siue secundis crassitie, tenuitate, lentore, & huiusmodi, aut tota substantia, ut venenosa, veneni affini, maligna, & similibus (inquit Galen.) morbos parere solent, priusquam ipsos gignant, præseruatione vtendum est. Quomodo autem humores, quoad hæc omnia augeantur, subdens Gal. ita ait.

AVGENTVR *uero nonnunquam eadem ex causa, quæ ab initio generauit; Illud autem plerunque accidit, ut sua alteratione inficiant eos, qui sunt in corpore humores.*

Missa cæterorum expositione, dicamus cum Haly grauissimo interprete, quòd humores bifariam augentur, aut ex causis eisdem, ex quibus generantur, aut cum cibi mali bonos etiam in corpore existentes corrumpunt: prima quidem causa manifesta est, nam sicut ex cæpis alleis, pipere, & huiusmodi cibis calidis succus calidus, ac biliosus gignitur; & ex carne taurorum, animalium syluestrium, & similium succus melancholicus, crassus, & ex caseo, lacte, & piscibus pituitosus ac frigidus, ita ex his omnibus iidem succi adaugentur, qui tandem corpora ad ægritudinem traducunt; Secunda pariter aperta est ob ea, quę ab Hippo. conscribuntur: non pura corpora, quanto magis nutries, tanto magis lædes; humor enim malus, si cum bono sanguine, reliquisque humoribus commiscetur, non solũ ipsum alterat, verum & temporis spatio corrumpens ad sui naturam conuertit, nisi a virtute valida coadiuuetur; & licet aphorismus ille de conualescentibus potissimum locum habeat, cum tamen ipsum Gale. ad sanos et transferat, eundem quoque nos non inepte ad corpora neutra vt nunc, quæ præseruatione indigent, trãsferre possumus. Non est aũt prima causa diuidenda in materialem atque efficientem, vt Achachias & Trus. censerunt, quandoquidem si agens vtpote calor naturalis seu hepatis sanguificatiua imbecille admodum digerit, aut adurit, aut melancholicum succum generat, partes illæ neutræ non sunt, neq; præseruatione egent, sed ægræ cũ ipsarũ læsa sit actio, ac proinde

2. par. afor. 10.

2. de tuẽ. ual.

curationem expoſcunt. Cum igitur ex his duabus cauſis augeantur humores, qui morbum multotiens pariunt, duobus etiam auxiliis pro eorum præcautione indigere ait.

INTENTIO *verò, & horum ſanationis duplex exiſtit, alteratio, & euacuatio.*

Alteratione enim primæ cauſæ opitulamur, euacuatione verò ſecũdæ; licet vtrique vtrunque auxilium quandoque competat, cum alterum ſufficere non poſſit: ſit enim corpus, in quo ex cibis craſſis complures craſſi humores adaucti ſint, alteratione vtique opus eſt, qua ad tenuitatem conuertantur: ſi verò in ipſa attenuatione quippiam excrementoſum gignatur; ipſum quoque euacuare debemus: pariter ſit aliud, quod ex prauis humoribus adauctis preſeruandum occurrit, euacuatione quidem indigebit, quę peccantes ſuccos è corpore adimat, verum & non ſine priori alteratione, quandoquidem iuxta grauiſſimi ſenis aphoriſmum: Concocta medicari, & mouere non cruda opus eſt. De primo autem auxilio huncin modum ſcribit.

ALTERANTVR *igitur uel ab ipſo corpore concocti, aut ab aliquibus alijs facultatibus, quæ uim medicamentoſam habent; è quorum numero etiam ſunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduerſantur, ac præterea pharmaca, quæ uenena appellantur, tranſmutant.*

Duo in vniuerſum proponit Gal. auxilia, quibus humorum, qui neutram in corpore præſeferunt diſpoſitionẽ, alteratio efficiatur, virtus nimirum concoctrix, ac medicamenta, quæ vim medicamentoſam habent, vt humoribus alterationem præſtent; inter quę recenſet, quæcunque exitialium ferarum venenis aduerſantur, ac pharmaca, quę uenena appellantur: virtus quidem in corpore exiſtens coctionem præcipuè generat, queadmodum ſuperius declaratum eſt, quod enim craſſum eſt, attenuat, & ad debitam conſiſtentiam redigit, vt eo tandem partes nutriuntur; ſi quidem aſſimilat, apponit, & vnit, quo ad fieri poteſt; quòd ſi hæc omnia præſtare non poteſt, coctione ſaltim bonum à malo ſegregat, vt corpus bono quidem perfectè alatur, malum vero virtute expultrice è corpore eiiciatur: cibaria quinetiam non quidem primario concoquunt, ſed ob virtutem, quam à calore noſtro ſuſcipiunt, impedimenta prohibent, quóminus coctio efficiatur, vt de ſyrupis antea dictum eſt, qui etenim infrigidant, calorem naturalem ad igneum conuerſum ad priſtinam naturam vertere ſtudẽt

ut

vt postmodum is validius concoctionis officium exerceat: qui autem calidos syrupos exhibent, adiumento sunt facultati, quæ vnà cum calore medicamenti illius promptius audet crassos, lentos, atque uiscosos humores aggredi rarefaciendo, & attenuando. Non est autem exponendum, vt multi interpretantur, quòd illud [concoctis] ad medicamenta etiam referatur, nam quomodo possunt interpretari ea, quæ subsequuntur uerba de alexiteriis, ac alexipharmacis, quæ agunt nullã molientes coctionem, sed ob contrarietatem, quam habent cum venenis, & aliis istiusmodi naturæ nostræ valde inimicis? sed vt dictum est, quòd secundariò tantum concoquunt, eo, quo declaratum est, modo, alterant vero primariò frigidam quidem infrigidando, calida verò calefaciendo, & tenuia attenuando, & crassa incrassando; quæ vero ex horum natura sunt & alexiteria hoc est vim ferarum oppugnantia, & alexipharmaca hoc est aduersus deleteria pharmaca nuncupantur, duplicia sunt ex Galeni mente, quædam enim alterant, nonnulla uero è corpore affecto venenum corrumpens, deleteriumvè medicamen euacuãt; 5. de sim. med. c. 18. quæ alterant adhuc in duplici sunt differentia, alia enim dum ob qualitatis contrarietatem, siue simplicis, siue conplicatæ in uenena animãtis, & deleteria agunt, ipsaque adeo transmutant, ut non amplius corpori noceant, si enim frigidum venenum animantis, aut deleterium pharmacum corpus offendit, medicamentis calefacientibus ei auxiliũ pręstabimus; sin calidum refrigerantibus, humidum exiccantibus, ac siccum humectantibus, sicut si frigidum & humidum calefacientibus, & exiccantibus, ac aliis omnibus iuxta reliquas coniugationes: alia uero ex tota substantia venena, ac deleteria pharmaca immutant: atque hæc naturam habent mediam inter corpora affecta, & medicamenta, seu uenena lędentia: vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatẽ alexiteriã, q̃ alexiterii ad corpus: qua de re talia alexiteria si quo ad quãtitatẽ ꝑportionẽ excedũt animãtis corpus aduersus deleteria nõ solum non iuuant, sed & grauiter oblędunt; ea namque largius assumpta corpori uenena fiunt, ut hoc uocabulo hic nominat Gale. Rursus quæ euacuant bifariam quoque diuiduntur aut tenuium partium caliditate, aut totius substantię similitudine: unde dicebat Gale. non est 1. de pot. nat. 14. mirandum cur hæc quidem surculos, alia uenenum trahendi facultatem habeant, sed etiam eorum, quæ uenena trahunt, alia uenenum uiperæ, alia marinæ pastinacæ, alia alterius cuiuspiam attrahunt, siquide ut magnes totius substantię similitudine ferrum ad se attrahit, ita & hæc propria sibi, affiniaque uenena, quæ quidem corpori non nocẽt, si congrua proportione administrentur; ob id enumerans quæ euacua-

tione tale auxilium præstare possunt, duplex hoc medicamentorum genus recenset, quod non solum venena, & deleteria, uerum & superfluos corporis humores euacuare potest iuxta eam, quam ex tota substantia similitudinem obtinent, aut caliditatem, quæ in eorum tenues residet partes, atque ita scribit.

EVACVANTVR *autem satis calidis medicamentis, & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus, & uomitibus.*

Taceat igitur Argenterius, qui ignorat, quæ nam sint hæc calida medicamenta euacuantia, sunt enim tenuiũ partium, ac natura ualde calida, quæ extrinsecus admota attractione omne deleterium venenum euacuant, ut erat Gale. sententia, sunt & illa, quæ leui quadam caliditate cum humiditate iuncta, vt cassia, manna, & istiusmodi interius assumpta leniunt corpus, & humores noxios lene admodum educunt; per pharmaca vero intellexit quęcunque totius substantię similitudine non tantum uenena, & deleteria, sed & utranque bilem, ac pituitam euacuant, quæ quidem cõmunes sunt euacuationes, ut & quę ex clysteribus, sudoribus, atque uomitibus efficiuntur. Verum fortè quis obiiciat neque uerum uideri, clysteria, sudores, ac uomitus euacuationes esse communes, sed partiales, quandoquidem clysteria quæ in intestinis sunt, tantum euacuant, sudores verò materias cutaneas, ac vomitus proprios ventriculi humores; neque sibi ipsi constare, cum euacuationem per ventrem inter proprias enumeret: Respondet Argenterius, quòd euacuatio per clysteres, vomitus, atque sudores propria est partium, per quandam tamen consequentiam & vniuersi corporis; atque ob id communis etiam dici potest, sicut altera per ventrem propria: in quam etiam responsionem omnes fermè incurrunt. Nos vero fortè rectius ac clarius respondebimus, dicentes, quòd Galen. hanc vel illam communem propriamvè non nominat euacuationem ex loco, ex quo talis euacuatio efficitur, sed ex parte, aut toto, quod in morbum incurrere aptum sit, si enim totum sit corpus, quod ægrotaturum sit, siue euacuatio fiat per ventrem, siue per vomitum, communis apud Galenum dicitur euacuatio, at si immineat periculum, ne pars quępiam ægrotet, euacuemus autem per sudorem, aut vomitum, aliumve communem à Galeno vocatum locum, talis vtique partialis censebitur: ratione itaque aut totius, aut partium, quę ad ægritudinem delabuntur, euacuationum discrimina constituens, sucdit.

5, de sim. med. c. 18

HÆC

Hae igitur sunt communes euacuationes, propriæ autem ex locis, in quibus coaceruantur, assumuntur, vt in libris de salubribus ostendimus tertio præsertim, ac quarto, in quibus de lassitudinibus egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proximæ sunt: promptius enim euacuantur per ventrē quæcunque in primis venis continentur superfluitates: quæ autem in his, quæ in hepate sunt, per vrinæ meatus: at quæ in toto corpore per sudorem: sicuti quæ in capite, uel per palatum, uel per nares, uel per vtrunq;: quæ uero sunt in spatijs pectoris laxioribus per guttur simul cum tussi, quæ in renibus sunt, uel uesica, per urinam.

Prædictam itaque nostram expositionem clarissime confirmāt, quæ circa proprias, quasi locales dicas, euacuationes Gal. subiecit inquiēs. [Propriæ autem ex locis, in quibus coaceruantur.] Memorat autem diuersas partiales euacuationes, cum & partialia loca neutram habent dispositionem; de quibus se copiosius lib. de tuend. valet. scripsisse ait, cum de lassitudinibus, eisque proximis aliis dispositionibus ageretur; lassitudines namque vt dicebat Hippo. morbos futuros prænuntiant: egimus autem & nos de eius auxiliis, cum superius de eis in parte con seruatiua ex Gal. mentionē fecimus, vt nil amplius desideretur, quod ad præsentem locum attinere videatur: Non est autem, vt diutius circa partiales hos affectus, eorumque auxilia insistamus, cum & de his superius satis superque dictum sit. Quod vero subdit. 2. aphor: par. 5.

At trahendi ex omni loco ad oppositas partes communis indicatio est ad quam maxime distantia, deriuatio uero ad uicina.

In corporibus quidem neutris nonnihil habet diuersitatis ab ea tractione, quam in affectis corporibus tum diuersione, tum deriuatione adesse diximus; in prioribus namque morbosis ob fluentes humores diuersio efficiebatur; ob fluxos uero nondum tamen fixos deriuatio: at in his, quę prę manibus pręseruanda habemus in diuersione, & deriuatione non solum humores fluentes respicimus, sed & eos, qui nondum fluunt, fluxioni tamen aut apti, aut assueti sunt: si enim (vt intendebat Galen. libello de sangui-

nis missione) immineat periculum, vt quis in podagricum affectum incurrat, in quem quotannis statuto tempore solet incidere, huic vero uena è cubito secetur ante humorum fluxionem, talis vtique diuersio nuncupatur: indicatio namq; communis oritur vt ad maxime distantes partes humores, qui ad pedes fluxuri sunt, retrahantur: si vero sit alius, qui ob humoris melancholici copiam partes hypocondriacas occupantis facile incurrat in vehementẽ venarum ac meatuum obstructionem, aut eius effluxionem ad cerebrum, ex qua melancholicus posthac affectus primariò gignatur, venę autem hęmorroidales aperiantur, hæc vtique deriuatio dicetur, ad propinqua namque talis fit humoris melãcholici retractio: Verũ tamẽ quoad reliqua eodẽ modo in vtrisq; corporibus diuersione atq; deriuatione vtimur, ita vt diuersio ad maxime opposita, deriuatio vero ad vicina efficiantur secundũ tamen rectitudinẽ seu fibrarũ, seu communicantię lateris, seu vtriusque, quemadmodum à nobis superius declaratum est; tametsi in corporibus neutris rectitudo lateris potissimũ spectetur, quàm ea venarum cum nec fluxio adsit, quã in ægris corporibus vel maxime perpendimus, dum humores ad propriam originem trahere exoptamus. Cęterum quæ circa hanc materiam superius à nobis dicta sunt, satis esse possent, nisi me Argenterius, vt nonnihil aliud dicam, mirum in modum incitaret non tantum ob ea, quæ aduersus Curtiũ, Achachiã, reliquosq; grauissimos viros conscripsit, sed quæcunq; in Galenũ inconstãter prodidit, cũ modo quidẽ illũ sectetur, modo vero eius sententię aduersetur. Rẽ quidẽ hãc breuibus verbis agã id solũ dissoluens, quod nostrę, quã supra tulimus, sentẽtię, Galenoq; oppugnare cognouero. Oppugnat itaq; in primis Galeno Argenterius, ꝙ diuersionem inconstanter vsurpet, modo quidem ad partem oppositam retractione secundum quaslibet oppositiones, vtpote dextrum, & sinistrum, ante, & retro, sursum & deorsum, modo vero pro ea ad propriam originem, vt fluxus hunc in modum sistatur: at quod prima retractio, quæ est à dextro ad sinistrum reuulsio dici non mereatur, aduersus Gal. idem comprobat: nam si fluxiones authore eodem ad suam originem reuellere oportet, nunquam fluxionem à dextris ad sinistra, neque à sinistris ad dextra mitti reperiemus: item idem reuulsionem per communes venas faciendam esse iubet, sed quęnam communicantia est inter dextrum, atque sinistrum? nulla certe, non igitur talis est reuulsio: postremò Galen. est sententia ex Hippocrat. quòd seruetur rectitudo secundum sursum & deorsum, reliquas vero excludit, siquidem sursum & deorsum corporis longitudinem respicit, atque directionem,

2. ad Glau.

reli-

reliquæ vero latitudinem, atque vias obtortas. Secundo obstat, si reuulsio fit ad partes quàm maximè distantes, deriuatio vero ad propinquas, cur est, quòd eas quãdoque confundit, & diuersionẽ ad maxime propinquam partem facit, de oculorũ fluxionibus verba faciẽs, quibus ad palatum, seu nares per acria medicamina reuulsionis auxilium præstat? quæ quidem potius deriuatio, quàm reuulsio dicenda est. Tertiò obiicit Galeno, quòd humoribus, qui iam fluxi sunt, deriuationem administret, quæ potius his debetur, qui lenè quodammodo fluunt, sicut diuersio his, qui rapidissime mouentur, nam (inquit ille) quod iam sparsum est per partis substantiam, dimoueri non potest, ita vt rursus ad proprios canales redeat, sed per localia potius auxilia dispergendum est. Aduersus autem ea, quę à nobis determinata sunt, cum diuulsionem, ac deriuationem quandoque eodem tempore, vnaque sectione fieri posse diximus, opponit idem, nam si deriuare, vt gręcum sonat vocabulum, est ex riuo in alios canales humorem ducere, vt & in pratis irrigandis fieri solet, & Hippo. consentit, cum humores, qui per non conuenientem regionem ferri incœperunt, ad eam ducimus partem, quæ ipsi propinqua est: reuellere vero fit ad partes longinquas, atque per eosdem canales, per quos materia effluxit, non vtique eodem tempore, eademque sectione diuertemus, ac deriuabimus, idem enim non potest esse respectu eiusdem loci affecti propinquum, atque remotum, neque per eosdem canales retrocedere, atque diuersos: insuper si diuersio ex Galeni mente, quod influit, respicit, deriuatio vero quod iam influxit, quomodo fieri potest, vt vni eidemque humori reuulsio & deriuatio tribuatur? Hæc sunt obiecta, quæ cũ Galeni nostramq; sñiam respiciant, dissoluere proposuimus mittentes, quę in alios obiiciuntur, cum nostra intentio non sit rem hanc longiori tractatione persoluere. Atqui si studiosus Lector animaduertat etiam quę cunque superius à nobis dicta sunt, omnia hęc facillime dissoluere poterit; primo namque obiecto respõdimus, dum Auerroim obiurgaremus, qui vt & Argenterius Galenum de inconstantia reprehendebat; non enim intelligit Gal. quòd pars corporis dextra in reuulsione opposita sit alteri eiusdem sinistrę, nulla enim inter dextram hanc & sinistram rectitudo seruatur, sed in eadem parte seruatur dextrum, & sinistrum, ante, & retro, & similes oppositiones, vt exẽplo iecoris dictum est, qui respectu manus dextrę licet in dextra sit parte, ad sinistra tamẽ vergit: ex qua quidem declaratione secundę instantię satisfactum esse puto, quã ipse ex Gal. desumpsit, seruamus nãque cões venas in reuulsione à dextris ad sinistra eo, quo declaratũ est, modo: Quod vero postremò

6. Epide. sec. 3. com men. 31.

2. ad Glauco.

2. ad Glauco.

mò dicebatur Gal. alibi solam sursum & deorsum oppositionem respicere, falsum est, nam etsi Hippo. sursum & deorsum oppositionem exprimat, cum ait, Dissimilia si sursum repant, deorsum tracta soluere, & contraria ipsa, vt capitis purgatio, venæ sectio, ubi non sponte detrahitur; non tamen ob id reliquas excludit, quandoquidem cum ait Hipp. Doléti partẽ capitis posteriorẽ in fronte vena incisa prodest, Gal. in com. subdit: Non solum studet Hippocra. vbi fit opus euacuare, sed cum auersione; auersio autem ad contraria fit: secundum longitudinem quidem supra infraque, secundum latitudinem verò hinc, atque inde, hoc est à dexteis & à sinistris: secundum profundum verò ante, & retro: Quod si dicat, vt innuit in sua interpretatione Gal. per auersionem intellexisse quoddam veluti genus ad reuulsionem atque deriuationem, etsi huius glossæ falsitas manifesta sit, quòd suis placitis aduersatur, cum deriuationem non ad contraria, sed ad vicina fieri Galeno consentit; clarior tamen apparebit, si quæ Gale. conscripsit, ad verbum legantur: postquam enim Gale. quæ deriuatio sit, edocuit; nempè ad vicina loca, & reuulsio pariter ad contraria, exemplisque vtranque ostenderit, subdit, eodem modo si pars capitis posterior dolore affligatur, recta vena in fronte secta, vt diximus, prodest; proptereaquòd non euacuat modo, sed etiam reuellit, cum reuulsio (vt monui) ad loca contraria fiat, vt exempli gratia in longitudine supra & infra, in latitudine vero hinc & inde, hoc est à dextris, & à sinistris, in altitudine retro & ante: Quid clarius? sed cur Hippocra. de sola oppositione supra infraque eo loco agat, causa fuit, vt Galen. inquit in commen. quoniam de humoribus irritatis, ac vehementer concitatis sermo illi erat, in quibus quidem hæc potissimum oppositio spectari solet; at in his, qui non valde confluunt, alias oppositiones seruare possumus, atque potissimum si ægritudo diuturna est: quo quidem casu respectu humoris fluentis reuulsio necessaria est, at pro fluxo deriuatio. Non est autem difficile ex dictis secundæ obiectioni respondere, quandoquidem non solum Galen. reuulsionem illam ad locum propinquum nuncupat, sed & Hipp. cum ait: Oculis rhyade affectis, si aliter conferre videtur, ad fauces reuellere, oculorum.n. diuturnas fluxiones ad fauces reuellendo transferrimus acribus videlicet medicamentis, quibus opus erit palatũ illinire, atque vt gargarismate vtantur iubere; nisi forte simus aliquid inde deterius effecturi: hęc tñ deriuatio propriè non est, qm̃ nõ oẽs hẽt conditiones, quæ ipsi debẽtur, licet ad propinqua quodãmodo fiat: ꝑpterea fallitur bonus hic vir ob prauã terminorũ intelligẽtiã: quibus quidẽ rectè perceptis

6. Epide. sec. 2. contex. 9.

5. aphoris. par. 68.

6. Epide. sec. 2. contex. 32.

ceptis clara euadét oïa, vt nil amplius cōtra nos scrupi derelinquatur: reuulsio itaque propriè tres habet conditiones, vt directionem lateris seruet, atq; fibrarum ductum, si fieri potest, si non apertum, occultum saltim, atq; internū, per oppositionē quæ est sursum, & deorsum valde remotam, atque ob humores confertim fluentes, quæ autem ab his deficit, reuulsio & ipsa dicitur, verum non adeo propriè: pariter & deriuatio tria alia requisita continet, vt ad latus vergat, ad vicina, & humores fluxos à parte affecta retrahat: propterea Galen. de reuulsione loquens non eam quidem ab auersione distinguit, vt genus à specie, vt ait Argenterius, sed eodem vocabulo græco eam, quæ proprie & improprie dicitur, declarat, dum Hipp. sententiam interpretatur his verbis: cuius etiam ipsius rei discrimen in libro de humoribus nos edocuit reuellere nos iubens (grę ce enim ait ἀντισπᾶν) ad contraria, deriuare verò ad latera, quinetiam cum maxime influit, tum reuellere (eodem enim vocabulo ἀντισπαστέον vtitur) dictum vero & de hoc in eo libro est: quare nunc quoque si etiam num fluxio valenter irruat reuellere ad contraria studebimus, vtique si in superioribus vlcus consistat per inferna purgantes, sin autem in inferioribus sit superiorem ventrem vacuantes. De deriuatione vero hæc uerba subdit: At si iam fluxio restitit, atque in membro inhæsit, deriuare per vicina magis expedit, cum & in propinquiora translatio fit, & medicamento promptior tum accessus, tum attractus è vicino detur. Si igitur accidat, quòd per locum non valde remotum fiat retractio humoris fluentis, hæc vtique à prima quodammodo deficit reuulsione, sed non ob id nomen amittit, at si conditiones reuulsionis ac deriuationis adinuicem confundantur, quæ magis præualent, retractioni nomen imponunt: ob id Hippocrat. cum ait; Dolore ad claui culam pertingente internam cubiti venam secandam esse, donec rubidior multo, vel pro puro, rubidoque liuidus fluxerit, Galen. in commen. subdit Hippocrat. venam hanc in cubito secare, quę sanguinem ab affecta parte, & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare possit, cum tamen humorem etiam fluxum, & non ad valde longinquam partem detrahat, vt ex parte humoris fluxi, locique propinquitate quodammodo deriuatio dicatur, ob alias vero præualentes conditiones reuulsionis nomen mereatur. Respondentes itaque tertiæ instantiæ secundæ illius obiectionis dicimus, quòd duplex est materia in membro contenta, altera quidem fixa, & per minimas membri particulas dispersa, quam vtique attrahere non possumus, sed resoluentibus euacuamus: altera vero soli parti

4. met. 6.

2. de rat. uict. 10.

adhærens, quam Hippocrat. reuulsione deriuatiua euacuandam esse præcipit, alioquin frustra præceptum traderet, si vt ille ait, euelli non posset. Quòd vero nostris aduersatur dictis prius quidem ei responsum tradidissemus, si quæ hoc loco conscripsit à nobis visa fuissent, verum ex nuper dictis breuiter ei satisfaciemus, fatētes & nos deriuare nil aliud esse, quàm ex riuo in alium canalem ducere, atque hæc proprie deriuatio dicitur; at non adeo propriè ea est, quæ quapiam et reuulsionis conditionibus participat, vtpote quòd per directum efficiatur: atque ob id dicebat Gal. postquam dixit, quòd deriuatio ad vicina loca fit, reuulsio vero ad contraria tradens. Exemplum subdit; vt si quod per palatum euacuetur, ad nares deriuamus, sursum vero reuellimus, quasi quòd inuicem nonnunquam ambę confundantur. Non est autem inconueniens (vt idem opponit) eandem sectionem & longę & propè dici, si ad diuersa comparetur, quippe vena iecoraria dextri lateris propè est inflammationi pleuræ dextri lateris, longè vero si pedis eiusdem lateris phlegmoni comparetur, licet in vtroque affectu rectitudo lateris seruetur; pariter eandem venam eiusdem loci comparatione longè dici atque propè, iecoraria namque vena mēbranæ inflammatæ propè est venæ extremæ manus vel tali relata; quas quidem distinctiones cum ignoret Argēterius in varia pericula dilabitur: sicut cū ait vni, eidemque humori non deberi deriuationem, diuersionemque, fallitur namque ex eo quòd iuxta Hippo. decreta dictum est, cum primum quidem humor fluens, mox & qui fluxit, euacuetur, vt primum quidem diuersio, demum autem deriuatio iure dicatur: neque ob id confunditur curatio, seu præseruatio, tametsi ex varia euacuatione nomina retractionis diuarientur: Atque hæc satis sint pro satisfactione eorum, quæ nostris decretis poterant obstare, cum antea hęc ipsa, quoad Gal. contextum explanandum satis erant, fusius enarrauimus: Gal. autem finem causis imponens salubribus, quæ neutris vt nunc præsunt corporibus, hunc in modum scribit.

1. de hum. Hippo. cō. 13.

QVAECVNQVE vero huiusmodi curant dispositionem, causas salubres appellamus, sicut insalubres eas, quæ adaugent, & neutras, quæ neque obsunt, neque iuuant. Posset vero quispiam neque omnino causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidem differentiam inuenire contendunt, plurimum vero temporis in nominibus conterunt, contra quos in alijs vberius disseruimus. At pars quidem artis præseruatiua talis est.

Facilima

Facilima est huius loci interpretatio, si recte Gal. verba perpendantur, vt non solum vtilis hęc tractatio sit, sed & necessaria, quicquid garriat Argenterius, qui vt & cæteri interpretes vanas confingentes expositiones ipsius mentem non percipiunt. Dicit itaque Gal. quòd prædicta omnia auxilia causæ salubres dicuntur, cum huiusmodi curant dispositionem, sicut eorum opposita, quæ adaugent, causæ insalubres, & neutræ quæ nec obsunt, nec iuuant; cum enim neutræ causę sint duplices conseruantes & efficientes; conseruantes quidem si corpori neutro applicentur, aut salubri, aut insalubri, nil eis obsunt, cum enim in medio sint, cuicunque applicentur corpori nullam in eo manifestam inferrent noxam; efficientes verò nullo prorsus neque ęgro, neque sano, neque neutro corpori iuuamento erunt; neutro quidem cũ & ipsę neutrę sint, ęgro vero ac sano, quoniam dum pro earum necessitate vtriuis corpori applicentur, idipsum alterare, immutareque non sufficiunt. Vanum igitur est, quod Argenterius arbitratur neutrius significatum alio modo hic à Galeno comprehendi, quàm alibi faciat; superfluum quinetiam est, ut nonnulli faciunt, sciscitari num hæc causæ neutræ diffinitio cum alia in primo libro tradita coincidat, siquidẽ id aperte satis liquet; atque ob id non iniuria sophistas reprehendit, qui causas has eo ꝙ aperte non alterant, inter causas reponendas non mereri existimant, in nominibus namque conterunt tempus, resq; ipsas intimius non scrutantur. Non est autem silentio prætereundum, quemadmodum à principio huius tertiæ sectionis à nobis dictum est, quòd cum Galen. non solum de causis salubribus agat, vt præsidia, sed de insalubribus & neutris, alioquin mancus eius sermo foret, de insalubribus quidem ut morbum generant, ac de neutris, vt nec iuuant, nec nocent, nonnulla solum pertingit, quoniam vtręq; hę propriè artis non sunt, sed quatenus à corporibus arcentur, non enim ars medica hominem interficit, neque eundem in medio statu detinet, si sanitatem introducere potest, sed tantum admonet, ac docet à quibus homo offendi potest, ut ab his postmodum pręcaueatur. Neque in eorum sententiam deuenio, qui aiunt in 2. libro de causis insalubribus Gal. loquutum fuisse, quandoquidem seipsum confunderet, cum primo de corporibus, secundò de signis, postremò de causis agere proposuerat. Restabat vt de corporibus neutris conualescẽtibus obloqueretur; hoc autem in postremo subsequenti facit capite, quod sic exordium sumit.

De

De parte artis, quæ conualeſcentes reficit, & ſenibus congruit. Cap. 100.

QVAE autem reficit, atque reſtaurat in conualeſcentibus, ac ſenibus locum habet: quæ vero ſit horum diſpoſitio, & à quibus præcipuè cauſis ad naturalem reducitur habitum in libris, in quibus de medendi arte tractauimus, abunde explicauimus, ſed nunc per capita dicetur.

CVM neutris conualeſcentibus connectit etiam ſenes, ſiquidem ambo conſimili præſeruatione egere videntur, cum neque perfectam habeant ſanitatem, neque morbo præmantur. Verum aduerſus hanc Gal. tractationem Argenterius inſurgit, primum quidem non ſibi videri libris methodi Gal. de conualeſcentibus ac ſenibus copioſius pertractaſſe; etenim ſi locus is eſt, ſeptimus vtique metho. med. liber cenſetur; at eo loco quædam de conualeſcentibus ex ſicco morbo tantum peragit, non autem abunde, ac de ipſis ſenibus libris de tuend. ſanit. & lib. ad Traſſib. de vtriſque breui admodum compendio. Secundò autem oppugnat tractationem hanc ſenibus non conuenire, quoniam ſenes ſanguinem non habent optimum, ac exiguum, ſed pituitoſum, & quandoque copioſum pro corporum diuerſitate: quod quidem non ſolum ex Hippo. atque ipſomet Gal. comprobat, ſed & ratione, atque experientia, quidam enim ſenes ſunt, qui permulto ſanguine, ſed pituitoſiore in venis abundant: Inſuper quod infra ſcribit eos ad conſueta exercitia redire, & cibos in principio humidos aſſumere, in progreſſu vero plurimum nutrientes, ad conualeſcentes tantum pertinet. Tertio obſtat etiam conualeſcentium ſtatui à Gal. deſcripto, quòd non ſemper talis eſt, quandoquidem conualeſcentes nō ſatis probo ſanguine conſtant, ſed quandoque acriori, ſiquidem his, qui ex febrili morbo leuantur, ob ardorem ſanguis acutior factus eſt, aut plerunque alijs inſignito adauctis qualitatibus, multoties etiā his vniuerſi corporis frigiditas non conſequitur, ſed potius caliditas quędam ex febrili calore derelicta. Quartò aduerſatur vnico verbo animali ſpiritui, quem Gal. commentum eſſe ait: ac poſtremò, quòd ſicut morbi, qui pręceſſerunt, & corpora, quæ illis laborarunt, natura, & condi-

lib. 5. de tuen. ual.

conditione inter se discrepant, ita & vnus idemq; cõualescentiũ status esse nõ potest, vt sub vno tãtum capite eius curatio (vt hic facit Gale.) cõprehendatur, aliam namque curationem exposcere videtur siccitas post morbũ derelicta, aliam caliditas, & aliam frigus, siue humor super fluus, aut quid tale à prioribus distinctum. Quoad primum quidẽ obiectum attinet, vellem vtique, vt importunus hic vir septimũ illũ meth. med. adiret, neque duas tantum lineas percurreret, sed totam diligentius tractationem expenderet; inueniret namque confestim Galen. de conualescentibus ipsis sub ventriculi siccitate affecti exemplo copiosissime tractasse: quod quidem clarissime ostendit his verbis. Quod autem & de omnibus, in quibus conualescens nutritur, habenda in primis cura sit potissimum ne frigidiores, calidioresvè iusto sint, superuacaneum dicere arbitror; pari modo & de aliis eius generis, quæ inuenire sibi quisque sine nostra opera potest, doctus videlicet non solum ex his, quæ hic, sed etiam quæ in opere de sanitate tuenda sunt dicta: Est namque conualescentium victus ratio media quædam inter eam, quę sanorum propria est, & quæ ægrotantium: quare difficile non est ex his, quę de vtraq; sunt prodita, vt per seipsum quis mediam inueniat: & paulò post concludens subdit: Nunc illud dixisse abunde sit non modo in conualescentium victus ratione, sed etiam in morbis magnam partem ad materiæ alimenti, & medicamenti electionem ex consuetudine sumi. Quod autem idipsum & ad senes transferat, videri licet quęcunque de intemperie sicca ab eo conscribuntur, vbi solida corpora hæc ipsa contigerit; ait namque: Quippè senum hi ventriculum obtinent, priusquã consenuerint: quo fit, vt facile ex leuibus lædantur causis perinde ac senes, nec probè concoquere possint, ac tandem Gal. ea omnia tradit, fusius tamen, quæ hic per capita ab eo dicuntur. Secundi autem obiecti primæ rationi facilis esset responsio, si vt nonnulli legunt, loco optimi vtilis legatur, quasi dicat Gale. ꝙ sanguis vtilis quidem est, vt in nutrimentum conuertatur, si virtus concoctrix sufficiat, at paucus ob virium imbecillitatẽ. ꝙ si legamus vel optimus, vel bonus, vt alii non simpliciter quidem talis sanguis dicendus, sed si ad morbosa corpora cõparetur, aut ad propriam senum materiã: talis .n. bonus est, vt sua exigit natura atque temperies, non tamen absolutè; sat enim est, vt saltim nulla malitia participet, tametsi cruditate quapiam: cuius quidem causa est virtus duntaxat imbecilla, quæ si fortior fiat, quod potestate optimum est, actu tale postmodum efficietur: Alteri vero instantiæ responderi potest, quòd Galenus auxilia conualescentium præcipuè tradit, quæ & senibus adaptari possunt:

cap. sexto propè libri calcem.

&

& licet nonnulla ex dicendis solis conualescentibus competant, nō tamen ob id tollitur, quin in his, quæ maioris momenti sunt, vtriq; conueniant, vt in progressu nostræ interpretationis clarius patebit. Nullū autem tertium obiectum est, si solum conualescentium statum contemplemur, sanguis enim bonus est, quoniam & si in eo ob febrilem calorē acuties introducta sit, aut quid tale, purgatione tamē tum à medico, tū à natura facta ad pristinam temperiē redactus est, vt nil amplius quoad qualitatem ei desit, sed solum quantitas, quę recta victus ratione postmodum (vt docet Gal.) adaugetur. Quàm vero inepte quarto loco de spiritu animali damnet Gal. placitum, nō est, vt impręsentiarum aliud dicamus, cum alibi eius sententia fuerit explosa. Restat autē, vt postremum obiectum diluamus, cui quidē ex dictis satisfactum esse reor, confundit namque morbi statum cum eo conualescentium; etenim siquid in eo intemperiei derelictum est, aut humorum, nonne adhuc corpus illud ægrum dicetur, aut saltim neutrum ex decidentia, cuius quidem
2.aph.12. remedia Gal. superius tradidit? Vnde dicebat Hippo. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerunt: at in statu hoc conualescentium haud periculum est, vt in recidiuas labantur: siquidem solam sanguinis paucitatem, & virium imbecillitatem habent, quibus quidem solis auxilium pręstandum est. Cæterum obiiciunt alii, quòd senes neque sub corporibus neutris, neque conualescentium, sed potius decidentium enumerandi sunt, non quidem sub neutris corporibus, quandoquidem eos ad naturalem non reducimus, quinimmo si senex suum naturalem habet statum, vt voluit Galen. lib. de tuend. valetu. nullo pactò ammouemus, sed conseruamus; Insuper sit senex à principio suæ vitę vsq, ad finem salubre corpus simpliciter, quomodo poterit esse neutrum corpus vt nunc? diuersa namque sunt, atque inuicem non se compatientia: postremò si neutra concedantur, potius inter decidentia enumerari promerentur, cum senum corpora in peius quotidie delabantur, vt tandē morti naturali subiiciantur; priori quidem rationi breuibus respondemus naturalem quidem statum senum à nobis non reduci, sed naturales actiones refici, atque instaurari alimēto, ac victus ratione; atque ob id pars hęc ἀναληπτικὴ nuncupatur: secūdo vero dicimus, quòd licet senex salubre corpus simpliciter esse possit, at tamen secundum quid & neutrum, vt vberius libro primo dictum est. Quod vero postremo adducebatur, facilem habet dissolutionem, si conuenientiam, diuersitatemque senum cum decidentibus ac conualescētibus corporibus perpendamus; licet enim senes decidant, non in morbum tamen naturæ inimicum, sed in naturalem corruptionem, vt in

tractatione

tractatione de putredine dictum est: hoc enim ex natura propria quibusque naturalibus rebus inest: atque ob id senum, ac decidentium reparatio diuersa est, variaque exposcit auxilia, quinimmo decidentiũ reparatio facilis est, at senum difficilis, atque impossibilis: atqui senum, ac conualescentium tametsi non ex toto conuenientia existat, ambo tamen in virium, sanguinisque restauratione conueniunt; vt hac de causa eadem exposcere remedia videantur. Supposito igitur his verbis à Galen. vtrorumque statu,

Dispositio igitur talis est, optimus quidem, sed exiguus est sanguis, atque vna cum ipso spiritus animalis, atque vitalis, ipse vero particulæ solidæ ficciores, et idcirco earum vires sunt imbecilliores, atque earundẽ ratione corpus vniuersum frigidius.

Cum enim ex tribus humanum corpus constet, vt voluit Hipp. contentis, continentibus, ac impetum facientibus, hoc est sanguine, solidis membris, ac ipsis spiritibus, si corpori paucus, sed bonus sit sanguis, spiritus quoque pauci, cum ex sangnine gignantur, nec non solidę partes ficciores erunt, quippe quæ ex dictis nutriantur, foueanturque necessario etiam consequetur & vires, quæ ab ipsis prodeunt esse imbecilliores, & corpus tandem vniuersum frigidius; declarat postmodum quibus auxiliis & vires instaurentur, & corpus caliditate foueatur.

Cavsae vero salubres, quæ hanc emedant dispositionem, ut uno comprehendam capite, sunt quæcunque præsentaneum, atque securum exhibent alimentum.

In vniuersum sunt salubres causæ, quæcunq; subito, ac cito nutriũt: aduersus autem hoc obiicit Argenterius auxilium istud aduersari Hip. placitis, qui iubet, quòd quæ longo spatio extenuata sunt corpora, ea segniter reficere oportet, quę vero breui breuius: si igitur Hippo. limitat alimentorum exhibitionem, Gal. absque vlla distinctione id ipsum preceptum tradere non debebat. Verum hic non intellexit Hippo. Galenique decreta, neque enim inuicem pugnant, cum Hip. loquatur de quantitate alimentorum, Gale. vero de eorundem qualitate, celerrime namque dicebat idem ex nutriendi defectu refrigerantur partes, propterea scilicet ꝙ ex calido succo sanguinis nutriũtur, citissime etiã nutrimento reparari debent: at ob imbecillitatem partium longo tempore contractam parum & rarò cibi porrigendum est: si enim multum cibi exhibeamus, virtus ex abundantia suffocabitur, vt ignis paruus ex nimia lignorum strue; atque ob id Hippo. præcipit vt ea corpora lente admodum, hoc est parum pro vice exhibentes reficiamus; quod quidem

2. Aph. 7.

7. met 7.

dem Galen. placito non aduersatur, vtpote qui non tardandam esse refectionem, sed parum tamen pro vice autumet. Quæ autem partiatim reficiant, subdens Gale. ait.

SECVNDVM *partem in motibus moderatis, & cibis, potibusq; ac somnis consistunt; sunt vero motus materia vehicula, ambulationes, & balneæ.*

Tacuit auté breuitatis gratia vigilias, animi affectus, & excretiones, quæ inter corpus restaurantia reponi possunt: enumerat autem materias motus, seu species, vehicula, ambulationes, frictiones, & balneas, de quibus antea dictum est, talia namque calorem excitant, vt alimentum facile destribuatur, quod vero crassum est, attenuetur, vt in bonū sanguinem vertatur; insuper quod excrementosum est, per insensibiles difflationes è corpore protrudunt, vt satis liquet in balneis ipsis, ob quas pori dilatantur, ac quod excrementosum est, per cutim difflatur: cum vero subdit.

ET *ubi non parum se ex his profecisse senserint, paulatim se ad consueta opera transferant.*

Infert, quòd cum solita exercitia id ipsum præstent, quod & motus, & deambulationes, ac balneę, posthæc ad ea transferendi sunt, sed paulatim, vt de aliis dictum est; immoderata namque officia nō solū non proficient, verum & nocebunt; siquidem nō solum non addetur alimētum corpori, sed & prius absumentur. Volens autem ad infimas vsque species condescendere, non solum prædictis contentus est auxiliis, sed & partialia magis subiicit, atque in primis de cibo.

CIBOS *autem assumant in principio quidem humidos, & concoqui faciles, neque frigidos, cum progressi fuerint, eos etiam, qui plurimum præstant alimentum.*

7. met. Primum namque Galen. vbique locorum pisces saxatiles his administrat, mox aues, qui molli sunt carne, ac pedestria animalia; sunt & in hoc genere sorbitiones, pullorum iura, oua sorbilia, & huiusmodi, quæ humida pollent substantia, faciliq; ad concoquendum: in actiuis vero moderatam seruant temperiem, quandoquidem nostra est intentio neque infrigidare, neque incalescere, sed eos in eodem statu quoad qualitates actiuas sinere: atque ob id neque frigidos ait, vt vtriusque actiue qualitates excessum excludat. Neque valet

valet, quod nonnulli obiiciunt, hoc quidem conualescentibus eueni re posse; at non senibus; quandoquidem eos Gal. calorificis fouet; nam corpora vtraque a qualitate calorifica arcentur, sed cum sanguis ac spiritus augentur, per accidens quoque calida redduntur: calorificis igitur senes fouet, hoc est his, qui facili nutritione sanguinem & spiritus augentes calorem quoque membrorum foueant, atque instaurent. De potu autem inquit 5.de tuen. uale.

POTV *uero opportunus est uinum ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purũ, atque perlucidum, quod scilicet uel subflauum, uel album existat, atque suauiter olens: gustu uero neque aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acredine, aut amaritudine sentiatur.*

Galenus, meo quidem iudicio, præsenti loco altercationem illã diluit inter nonnullos grauissimos hercle viros obortam, qui de vini natura non parum inter se contenderunt, aliqui enim ipsum calidum esse & siccum arbitrati sunt, alii vero calidum & humidum, nonnulli etiam alii idipsum suapte natura frigidum, alii siccum, & alii humidum; vinum namque quod Gal. hoc loco senibus, & conualescentibus exhibet, cum ætatem habeat mediocrem, hoc est non mustum, neque per multos annos confectum; in substantia autem purum, atque perlucidum, non autem crassum, seu turbidum, vt nostri vocant; colore autem aut album, aut subflauum, non autem nigrum, aut aqueum; odore vero suauiter olens, non autem absque odore, aut cum graueolentia; quoad gustum vero postremo mediocre, non autem aquæ saporem obtinens, aut cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acredine, aut adstrictione (sic enim contextus græcus in veteri codice habet) temperiei utique humidæ est, ac in actiuis qualitatibus mediocritatem seruat; nam cum intentio sit humectare exiccatas partes, siccæ temperiei esse non potest, alioquin contrarium remedium molire tur Gal. non est autem valde calidum, quoniam vt dictum est conualescentibus ea administrari non debent; quæ corpora illa intemperie calida perantea vexata facilime quacunque leui occasione transferre possent. Talis igitur est vini natura hunc in modum desumpti, mode rate calida, ac humida: quod vero ab hac deficit, ad quam tendet viã, talis etiam temperiei dicetur; vinum namque oligophoron a Gal. nuncupatum & aqueum frigidi admodum, ac humidi est temperamenti;

recens vero vtpote crassum admixtum quid terrei habet, ac sicci; sicut & nigrum valde turbidum, ac crassum; quod vero antiquum est, & dulce caloris non mediocris particeps, ac vehementius quidem qua insigni pollebunt acredine; sicut & quod grauiter olet, at adstringens nonnihil siccitatis habet, atque frigiditatis; vt ex his palam sit non vnam esse vini naturam, sed multiplicem; quam vero descripsit Gal. vino ad mediocrem statnm vergenti vel maxime conuenire, siquidem & celeriter nutrit, humectat, moderate excalfacit, stomaco amicum est, hepatique non iniucundum: de quo quidem licet complura dici possent, hæc tamen nobis sufficiant, vt tandem huic operi ad Dei Optimi Maximi laudem finem imponamus, vt & ipse Gal. qui ita scribit

VT autem proxime diximus de his omnibus in libris de arte curandi conscriptis plenius disseruimus: nūc enim neque oīa particulatim recensere est nostri propositi institutum, sed solum capitum mentionem facere intendimus eorum, quæ in alijs uolumi nibus latius explicauimus, quorum omnium si prius & numerum & qualitatem exposuero finem libro imponam.

Cur autem horum librorum a se editorum catalogum constituat, nulla alia planè est ca usa, quàm ea nempe quòd Lector quàm facile intelligat, quo in libro vberius, ac seiunctim quæque habeantur, quę hic per conpendium scripta sunt: talis autem est Catalogus.

DIXIMVS itaque prius, quòd alter est liber, in quo de constitutione artis medicinæ diseruimus; antecedunt autem eum alij duo De constitutione artium; sed hi quidam unà cum hoc cui nunc extremam manum adiecimus, seorsum sunt ab alijs libris in quibus plenior doctrina explicatur; illi uerò talem inter se ordinem habent, De elementis quidem secundum Hippocratem liber unus, post hunc autem tres De temper amentis, ex quibus quidem duo sunt de temperamentis animalium, tertius uerò de his, quæ simplicium medicaminum sunt. Quamobrem & tractatum illum, in quo de simplicium medicaminum potestatibus agitur, nemo intelligentia assequi potest, nisi prius tertij libri de temperaturis integram cognitionem fuerit adeptus. Est & alius liber paruus, qui ordine sequitur duos priores alios de tem

peraturis; inscribitur autem De inæquali intemperie; similiter autem & hunc alij duo parui, alter quidem De optima corporis cõstitutione, alter De bono habitu. Alius vero tractatus est, qui tres cõplectitur libros de potentijs naturalibus, quẽ si quis legere velit post librum de tẽperamentis, siue post librũ de elementis, utrunque erit consentaneum. Post hunc in pluribus alijs libris De operationibus animalibus disseruimus, sed quoniam ad earum demonstrationes non parum conferunt, quæ per sectiones ostenduntur, in illis exercitari oportet: Est autem maxime inter alios utilis ille tractatus, qui de sectionum aggressibus inscribitur; alij autem sunt post eum plures, duo quidem De discordia sectionis, vnus uero de sectione mortuorum, post quos sequuntur hi, in quibus agitur de sectione uiuorum. In alijs uero quibusdam particulatim ob eos scripsimus, qui introducuntur De ossibus: sectio quoque musculorum, & neruorum, & arteriarum, & venarum, & quædam alia huiuscemodi ex eodem numero existunt; & liber etiam, in quo quæritur, Nunquid in arterijs continetur sanguis naturaliter: Qui vero earundem partium operationes demonstrant, duo quidem sunt De motu musculorum, tres autem De pectoris, & pulmonis motu: post quos sequitur liber de causis respirationis, post hunc liber de voce: De principatu autem animæ, & de omnibus alijs, quæ de naturalibus, vel animalibus operationibus in quæstionem trahuntur, in longo scripsimus libro, qui De dogmatibus Hippocratis & Platonis inscribitur: ad eiusdem generis contemplationem pertinet liber De semine seorsum conscriptus, & amplius de sectione secundum Hippocratem, quos omnes ordine sequitur tractatio de vtilitate partium. Ad dignoscendas autem ægritudines vtilis est liber ille, in quo De membrorum passionibus agitur: itidem ille in quo De pulsibus scribitur, in quo et præcognitiones edocemus; librum vero De pulsibus præcedunt alij duo, alter qui De vsu respirationis, & qui De vsu pulsuum: Is vero De pulsibus in quatuor diuiditur partes, primam, quæ eorum differentiam, secundam, quæ dignotiones, tertiam, quæ eorum causas, quar-

tam quæ illam, quæ per eosdem fit, continet præcognitionem: ex eodem genere est ille, qui ijs, qui introducuntur De pulsibus scriptus est: at uero in animo est alium scribere librum, ueluti quoddam omnium istorum compendium, quem inscribam uel Artem de pulsibus, vel Compendium: ad hanc quoque iuuant contemplationem, quæ à me exponuntur, & simul indicantur in libro Archigenis De pulsibus. Ad præcognitionem autem plurimum confert liber De crisibus, idest decretis naturæ, quem præcedit alter De decretorijs diebus: sed liber etiam, qui De difficili anhelitu inscribitur, & ad dignoscendum præsentem affectum, & ad præscienda bona uel mala, quæ ægrotanti sunt euentura conducit: hi igitur omnes, atque vnà cum ipsis tractatus quidam vno tantum libro comprehensi cognitu vtiles sunt, sicuti illis, qui de præincipientibus causis inscribitur, & De medicinali experientia, & de extenuante victu, & qui De uenarum sectione ad Erasistratum, & qui de Tumoribus præter naturam, & qui De multitudine, atque alij præterea similes. Præ cæteris autem ad curandi scientiam maxime necessarius existit, qui De morborum differentijs agit, & de accidentibus, & tertius præter illos, in quo morborum causas explicauimus: post quos sunt tres alij, qui accidentium causas explanant: sunt etiam De medicamentorum simplicium viribus libri, de quibus supra meminimus: & qui de medicamentorum compositione, quos sequuntur libri De arte curandi his, qui de salubribus inscribuntur, seorsum à nobis conscriptis. Quod uero ante hosce omnes prius exercitari oporteat in libris De demonstratione, si quis hanc artem sit cum ratione tractaturus, monstratum est à nobis in libro, qui de optima inscribitur hæresi. De alijs autem libris, & commentationibus à nobis scriptis transigere nunc minime necessarium, cum de hisce omnibus alibi simus tractaturi in vno fortassis, aut duobus libris, qui ita inscribentur. Galenus De voluminibus ab eo conscriptis.

Hæc quidem circa librorum ordine ab eo proditum nulla indigent expositione, nam quę in singulis libris traduntur intantum explanat

Gale-

Galenus, inquantum satis nobis sunt, vt quæ hoc loco per compendium ab eo pertractantur, propriis libris vberius discussa (vt prædictum est) reperire valeamus: Num vero qui libros ac tractatus hosce in classes ac sectiones disponunt, Galeni mentem complectantur, studiosis pensitandum relinquo, idq; potissimum cum hoc ab aliis longa oratione fuerit discussum, vt nostra amplius non egeat interpretatione: atque hęc sunt quæ complemento eorum, quæ Pater Excellens imperfecta reliquerat, interpretari conatus sum ad Dei Optimi Maximi vnius, trinique laudem, ac gloriam sempiternam.

FINIS.

